QVare de vulua eduxisti me? qui vtinam consumptus essem ne oculus me videret. Fuissem quasi nõ esse, de vtero translatus ad tumulum. Numquid non paucas dierum meorum finietur breui? Dimitte me ergo, vt plangam paululum dolorem meum antequam vadam & non reuertar, ad terram tenebrosam, & opertam mortis caligine: terram miseriæ & tenebrarum, vbi vmbra mortis, & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.

Responsorium.

Can-

defunctorum: vt in resurrectionis gloria inter sanctos, & ele
resuscitati respirent. Per Christum Dominum nostrum. ℞.
℣. Requiescant in pace. ℞. Amen.

Deinde Sacerdos prosternat se vt prius: & oẽs dicant in silenti
Pater noster. & sic facto signo à Prælato, surgant.

Quod si aliqua Hora immediate dicenda fuerit, dicto, Requiescan
in pace. fiat signum à Prælato, & dicto, Pater noster. inchoetu
Hora.

Quæ circa sepulturam Fratris notata sunt, vbi commode non possunt seruari plenarie propter paucitatem Fratrum, minuatur de solemnitate notata: & fiat prout Prælato videbitur faciendum.

Hoc idem fiat circa sepulturam extraneorum, siue sint pauci, siue multi Fratres vbi consuetum est, excepto quod ad eorum corpora deferenda, non ponantur Fratres: & quod Aña prædicta videlicet Clementissime. non cantetur nisi in casu pro aliquibus personis quibus Ordo magis tenetur, cum specialis deuotio id magis requirit, quod tamen non est facile faciendum.

Quando igitur prædicta Antiphona non cantatur, finita Oratione Debitum &c. dicat Sacedos alta voce, Pater noster.

Quo audito, intermissis his, quæ dicebantur, omnes in silentio illud dicant, & Sacerdos eo finito, alta voce subiungat:

℣. Et ne nos inducas in tentationem.

℣. A porta inferi.

℣. Dominus vobiscum. Oremus. Oratio.

Satisfaciat tibi &c. vt supra notata sunt.

De modo recipiendi extraneos ad sepulturam.

QVando aliquis extraneus in nostro Cœmeterio est sepeliendus, si talis fuerit, qui à Conuentu suscipi debeat, pulsetur tempore competenti signum à Sacrista. Quo audito, Fratres ad Chorum veniant, & ad recipiendum corpus se præparent. Interim Sacrista aliquos de iunioribus aduocet, qui aquam benedictam, & Crucem, & thuribulum deferant.

Omnibus itaque præparatis, cum illi qui deferunt corpus, Eccle-

pinquant: Fratres exeant processionaliter de Choro in
laicorum, & eant obuiam corpori, præcedente aqua be
, & thuribulo: deinde Crux sequatur: post Crucem aliquis
acerdos, habens stolam: & hi omnes sicut ceteri sint in cappis.
statim pro eo debeat Missa celebrari, Sacerdos & ministri in
uantur interim, vt cum Fratres in Chorum venerint, parati sint
d Missam. Processione itaque exeunte de Choro, procedant
ntiquiores vsque ad ostium Ecclesiæ, & ceteri suo ordine subse-
uantur. Et cum corpus ad ostium Ecclesiæ peruenerit, mox à
acerdote aspergatur, & thurificetur. Deinde Cantore incipiente, ℟.
Libera me Domine. & à Conuentu prosequente vsque in medium
cclesiæ: vel si Prælato visum fuerit, vsque in Chorum deporte-
ur, ibique deponatur. Quando in Ecclesia deponitur, debet Con-
entus tamdiu ibi subsistere, quamdiu Responsorium inceptũ cum
uo Versu & resumptione finiatur: & à Sacerdote dicatur.

℣. **A porta inferi.**

℟. **Erue Domine animam eius.**

Dominus vobiscum. **Oremus.** Oratio.

Inclina. vel si Sacerdos, aut Episcopus fuerit. **Deus, qui inter Apostolicos.**

Et sic posita Cruce ad caput defuncti, & cereis accensis, Processio
præcedentibus iunioribus reuertatur in Chorum.

Quando vero corpus vsque in Chorum fuerit deportatum, incepto
Responsorio prædicto, reuertantur Fratres in Chorum, & deposi-
to corpore, fiat sicut prædictum est, quando in Ecclesia exteriori
deponitur.

Quod si aliqua venerabilis Processio cum corpore venerit, Fratres
nostri debent ei cedere: & in Choro priores sedes ei relinquere.

Quando autem defunctus est ad tumulum deferendus, si aliqua
Processio præsens est, Processio nostra nouissimo loco debet ince-
dere. Et cum ad tumulum peruenerit, quantũ possibilitas loci pati-
tur, seorsum ab alijs simul stare. Humato corpore, eo modo quo
exierunt, debent reuerti.

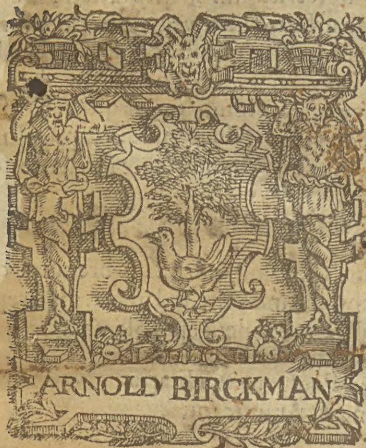
Si

DIVI

PROSPERI AQVITANICI, EPISCOPI REGIENSIS,

OPERA, ACCVRATA VETVSTORVM EXEMPLARIVM COLLAtione per viros eruditos à mendis penè innumeris repurgata.

Quid verò in hac editione præter ditißimum indicem, tam scripturarum quàm rerum accesserit, versa pagina demonstrat.

COLONIÆ.

Apud Hæredes Arnoldi Birckmanni, In pingui Gallina.

ANNO 1565.

ELENCHVS EORVM QVÆ
continebat antiqua editio.

In hac editione vltima acceſſerunt.

REVERENDO

IN CHRISTO PATRI AC DOMINO, D. CAROLO VANDER LINDEN, SACRÆ THEOLOGIÆ BACCALAVREO, ET MONASTERII PARCENSIS, Ordinis Præmonstratensis, apud Louanium Abbati.

Ioannes Soteaux Montiniensis

S. P. D.

D cœlestis illius aulæ imitationem, in qua laus, gloria, & honor erit omni operanti bonum, terrena quoque hæc Rom.2.
respublica rectè factis præmia semper ac vbiq; decernit: 1.Cor.4.
quanquam ex multa & profunda caligine, qua dãnati hominis iudicium obfuscatum est, sicut quid rectè factũ sit non nouit, ita nec verum præmium decernere potest: Qua parte tamen bonis constat siue ijs quos Deus de ignorantiæ tenebris & vmbra mortis eduxit, quid rectè geratur, ac proinde quod præmium & laus huic operi debeatur, satis intelligit: illud nimirum quod Christus repromisit ijs quos velut omni solatio & præmio destitui mundus putat: quòd vtiq;, si hic sint pauperes spiritu (id est, Matth.5
inquit Prosper, suam paupertatem sic æquanimiter ferant, vt non gemant de non ac- In epist.
quisitis diuitijs, nec doleant de perditis, sed vel gaudeant de bene expensis, vel Deum ad Deme
laudent etiam nullis vnquam habitis) ipsorum erit regnum cœlorum: si mites, nec ar- triadem.
mis pro dilatandis fundorum terminis sæuierint, poßidebunt terram: & cætera quæ apud euangelistam prosequitur. Sed licet tunc primùm mercedem sint sancti accepturi, & qui in hoc seculo ignobiles atque inglorij erant, tunc demum verè sint nobilitãdi & glorificandi: tam indiuidua tamen bonæ vitæ comes est gloria, vt qui rectè vixerit, semper ab aliquibus honorem nunc quoque ac laudem consequantur, etiam dum non in hoc, sed potiùs in cõtrarium sunt intenti, scientes dominũ dixiße: Attẽdite ne iusticiã Mat.6.
vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis. Item Apostolum: Gloria nostra 2.Cor.1.
hæc est testimonium cõsciẽtiæ nostræ, quòd in simplicitate & synceritate Dei, & nõ in sapientia carnali, sed in gratia Dei conuersati sumus in hoc mundo. Hinc Abrahã ad- Gene.23
uenam & peregrinũ homines infideles magna cum reuerentia alloquebãtur, dominũ & principem Dei eũ nominãtes. Hinc vsq; ad remotißimos populos gloria Salomonis, 3.Reg.11.
quando necdum cor eius a Deo receßerat, perlata erat. Hinc (vt de veteri testamento multa prætercam) iam recens nascenti Ecclesiæ, Roma ex impietate ad pietatem traducta, amplior facta est (inquit Prosper) arce religionis quàm solio potestatis: adeò vt Cap.16.
Paulus ad eos qui in ea erant scribens, gaudẽs diceret: Fides vestra, ãnunciatur in vni- lib.2.de
uerso mundo. Hinc Philippenses, licet exigua Ecclesiæ portio, inter infideles erãt sicut voc.gẽt. Rom.1.
luminaria cœli. Hinc Cornelius Centurio testimoniũ probitatis suæ habebat ab vni- Philip.2.
uersa gente Iudæorum. Hinc Petrus fidelibus scribens, promittebat futurum, vt qui de- Act.10.
trectabant de eis tanquam malefactoribus, ex bonis operibus eos considerantes glori- 1.Pet.2.
ficaret Deum. Hinc insuper etiã fidelibus dicebat: In quo admirantur (puta infideles) Ibid.c.4.

 non con-

non concurrentibus vobis in eandē luxuriæ confusionē. Hinc & multo post, quum necdum ita passim tam in clericis quàm in laicis refrixisset charitas, sed adhuc Deū bona vita honorificarēt: clericis honor ille penè diuinus impendebatur, de quo legitur Cōcilij Mantisconensis 2. canone 15. Statuimus vt si quis quempiam Clericorum honoratorū in itinere obuium habuerit, vsq; ad inferiorem gradum honoris veneranter illi colla subdat, prout is officia & obsequia fidelissimæ Christianitatis iure promeruerit. Et si quidē ille secularis equo vehitur clericusq; similiter, secularis galerū de capite auferat & Clerico syncera salutationis manus adhibeat. Si verò Clericus pedes graditur & secularis vehitur equo, ilico ad terram defluat, & debitū honorem illi syncera charitatis exhibeat. Hinc (quod ad institutum nostrum propiùs accedit) monachus quòcūq; adueniret, ait Beda, gaudenter ab omnibus tanquam Dei famulus excipiebatur: & iam si in itinere pergens inueniretur, accurrebant, & flexo ceruice vel manu signari, vel ore illius se benedici gaudebant. verbis quoq; horum exhortatorijs diligenter auditum præbebant & cet. Hæc ille. Vbi verò desiit & clerus & Monasticus ordo bene viuere, velut secundò dicit Deus Heli: Quicumque honorificauerit me, glorificabo eū: qui autem contemnunt me, erunt ignobiles. & quod Malachiæ secundo scriptum est: Nunc ad vos mandatum hoc, ô sacerdotes, Si nolueritis audire, & si nolueritis ponere super cor vt detis gloriam nomini meo, ait Dominus exercituum: mittā in vos egestatē, & maledicam benedictionibus vestris, & maledicam illis, quoniam non posuistis super cor. Ecce ego proijciam vobis brachiū, & dispergā super vultū vestrum stercus solemnitatū vestrarū, & assumet vos secum. Et infrà: Vos, inquit, recessistis de via & scādalizastis plurimos in lege, irritum fecistis pactum Leui, dicit Dominus exercituū. Propter quod & ego dedi vos contemptibiles, & humiles ōnibus populis, sicut non seruastis vias meas. Hinc deniq; fit, vt tot hodie clerum ab officio suo deturbare submouereq; conentur imitatores seditiosi illius populi Israel, dicentis Samueli: Ecce tu senuisti, & filij tui non ambulant in vijs tuis. constitue nobis regem vt iudicet nos sicut & vniuersæ habent nationes. Benedictus tamen sit Deus, qui non penitus auertit faciem suā a nobis, sed Spiritum suum adhuc in multis reliquit, tam in clericis secularibus, quàm in ijs qui Monasticæ sunt professionis: de quorum numero R.P. domum tuam esse gaudemus: quæ etiam propterea ab ijs qui foris sunt, habet bonum testimonium, non tantùm quia in ipsa bene vigeat Monastica disciplina, sed etiam quia instar primæ cœnobiticæ vitæ, plurimum accensa est studio sacrarum literarum: vt spem non minimam concipiam, quòd hoc .D. Prosperi opus sæpenumero non tibi soli voluptatem post grauiores animi distractiones allaturum sit, sed & illis calcar ad maiorem in pietate ac studio sacrarum literarum profectum additurum. Licet enim multa acriter & eleganter (adeò vt propterea Rethorē eū V. Beda nominet) de gratia Christi disserat: habet tamē & tres libros quos de vita cōteplatiua inscripsit, dignissimos qui inprimis ab omnibus religionē Monasticam professis euoluātur. Quod etiā vt tāto facilius ac diligentiùs a tuis fiat, visum est R.P. tuæ ipsum opus nūcupare. Vale in Christo Iesu.

[Margin: Eccl. historiæ gentis. Anglo. li. 3. c. 26.; 1. Reg. 2; Malac. 2.; 1. Reg. 8.; Citatę histo. lib. 1. cap. 10]

Louanij ex minori collegio Theologorum. 13. Calendas Maias M. D. LXV.

Eidem R. P. tuæ obsequentiss. Collegij prædicti alumnus. Ioannes Soteaux.

LECTORI CHRISTIANO
SALVTEM.

ROSPER Aquitanus, in Gallia Episcopus fuit Regiensis, & aduersus reliquias hæresis Pelagianæ acerrimus atque elegantissimus Catholicæ fidei defensor: idq; ex authoritate Sedis Apostolicæ, vti dicit in præfatione suarum responsionum ad capitula obiectionum Vincentianarum.

Extat eius epistola ad beatum Augustinũ iam senem: qua breuiter cõplectitur querelas eorum, qui in Massiliensi vrbe constituti, sub nomine catholico Pelagianam hæresim in sinu fouebant: & plerasque diui Augustini definitiones velut maiorum sententijs aduersas calumniabãtur: cõtra quos eiusdem Augustini implorat auxilium. Eiusdem argumẽti & Hilarius Arelatensis ad eundem Augustinum scripsit epistolam. Responsurus itaque eis Augustinus, duos scripsit libros, quorum vnus de prædestinatione sanctorum, alter de bono perseuerantiæ inscribitur. Cùmq; defuncto Augustino, conniuentibus nonnullis Galliæ Episcopis, presbyteri quidam non cessarent damnatis Pelagij sensibus inhærere, & apud imperitos diuum Augustinum insimulare, quòd in confutandis Pelagij erroribus necessarium modum excessisset, multaque asseruisset in duobus prædictis libris, cunctis Christi fidelibus meritò detestanda: hi duo zelo fidei accensi, Cælestinum Romanum tunc Pontificem adierunt, & querela apud eum deposita, epistolam ab illo eruditissimam obtinuerunt: qua non tantùm fides catholica ex præcessorum ipsius Cælestini Romanorum Pontificum decretis contra reliquias hæresis Pelagianæ grauissimè defenditur, verùm etiam adeò prædicatur Augustinus, vt vel hinc non immeritò hactenus habitus sit præcipuus Ecclesiæ doctor. Ait enim dictus Cælestinus, quòd nunquam eum sinistræ suspicionis saltem rumor asperserit, quodque tantæ scientiæ olim fuerit, vt inter magistros optimos, etiam ab eius semper præcessoribus haberetur: & quòd de eo bene omnes in commune senserunt, vtpote qui vbique cunctis & amori fuerit & honori.

Inuenitur Prosper subscripsisse Synodo secundæ Vasensi, item Carpentoracensi: inter quas media fuit secunda Arausicana. Cui ideo fortasse non interfuit nec subscripsit, quòd capitula ad eam à Leone transmissa, eiusdem Leonis iussu conceperat: sicut etiam Gennadius scribens de eo, ait: Epistolæ Papæ Leonis aduersum Eutychem, de vera Christi incarnatione ad diuersos datæ, ab ipso dictatæ creduntur. quod tamen an ita se habeat, iudicio lectoris relinquemus.

Apud Ieronymũ in Catalogo illustrium virorum

Porrò quantò studio prosecutus sit doctrinam beati Augustini, ex opusculis eius manifestissimum est: quorum pleraque aut compendia eorum sunt, quæ latiùs prosecutus est Augustinus, vt Sententiæ & Commentarij in Psalmum centesimum & sequentes vsque ad centesimum quinquagesimum primum. aut certè defensiones & explicationes definitionum eius, quas Cassianus, Faustus, Vincentius, & alij in Gallia magis peruertendo, quàm contra disserendo oppugnabant.

Cuiusmodi sunt, epistola ad Ruffinum, responsiones ad capitula Gallorũ, ad obiectiones Vincẽtianas, ad excerpta Genuensium, liber cõtra Collatorem, carmen contra Ingratos, & libelli duo de vocatione omnium gentium, falsò hactenus diuo Ambrosio ascripti: quos in hac editione authori suo restituimus, non tantùm ob styli & phrasis similitudinem, sed etiam quia in Bibliotheca regularium Sancti Martini Louanij, & in Bibliotheca Abbatiæ Cambronensis, nec non in Boneffiensi abbatia apud Namurcum, in antiquissimis exẽplaribus manuscriptis habentur nomine beati Prosperi. Certè Ambrosij nõ esse, ex stylo clariùs apparet, quàm vt vlla ostensione egeat: & ex eo maximè, quòd post damnatos Pelagianos (ante quorum damnationem è viuis excesserat Ambrosius) sint scripti, vt videre est in cap. 22. libri prioris.

Eiusdem Prosperi cẽsemus epistolam vltimam apud diuum Ambrosium ad Demetriadem virginem: partim ob stylum, partim ob argumentum. Dirigitur enim post damnatam Pelagij hæresim contra epistolam eiusdẽ Pelagij de sancta virginitate ad eandem Demetriadem: quæ habetur in initio tomi 4. apud Hieronymum. quæ epistola viuente adhuc Ambrosio non videtur extitisse. Contra eam etiam scripserant Augustinus & Alipius epistolam vnam ad Iulianam matrem Demetriadis virginis. Huius autem Pelagij epistolæ meminit Augustinus libro primo de gratia Christi, cap. 22. 27. 37. 38. & 40. & ipse Hieronymus eam significasse videtur in epistola ad eandem Demetriadem virginem de custodia virginitatis: vbi monet eam deuitare virus Pelagij, nomine tamen eius suppresso. Penè (inquit) pręterij quod vel præcipuum est. Dum esses paruula, & sanctæ ac beatæ memoriæ Anastasius Episcopus Romanam regeret Ecclesiam, de Orientis partibus hæreticorum sæua tempestas simplicitatem fidei (quę Apostoli voce laudata est) polluere ac labefactare conata est. Sed vir ditissimæ paupertatis & Apostolicæ solicitudinis, statim noxium perculit caput, & sibillantia Hydræ ora cõpescuit: & vereor, imò rumore cognoui, in quibusdam adhuc viuere & pullulare venenata plantaria. Illud te pro charitatis affectu præmonendam puto, vt sancti Innocentij, qui apostolicæ cathedræ & supradicti viri successor & filius est, teneas fidem: nec peregrinam, quamuis tibi prudens callidaque videaris, doctrinam recipias. Carmen de prouidentia Dei à D. Prosperi opusculis remouendum duximus, quia Pelagianæ doctrinę est, cui Prosper infestissimus fuit. Docet enim optimum quemq; non plus gratiæ accipere à Deo quàm pessimum: sanctos patres ex lege naturæ bonos fuisse: à voluntate nostra præueniri auxilium Dei, & alia multa errori Pelagij cõsona: quæ diuo Prospero nunquam placuerunt. Nec nouum est magnorũ virorum scriptis opera quædam hæreticorum inseri: quum inter libros Hiero. ascriptos reperiamus & epistolam Pelagij ad Demetriadem (de qua suprà diximus) & commentarios breues Pelagij in omnes Pauli epistolas, excepta ea quæ ad Hebræos est: Similiter epistolam Cœlestij ad parentem de scientia diuinæ legis. Item epistolam de duobus filijs, frugi & luxurioso, non illã quæ est ad Damasum, sed quæ incipit: Omnium quidem de scripturis etc. & alia multa, quæ non sunt hoc loco recensenda. Ad quem modum etiam inter Augustini opera irrepsit liber quæstionum veteris & noui testamenti, qui inter cætera asserit Melchisedech esse Spiritum sanctum sacerdotemque non summum: quamobrẽ merito est à diuo Hieronymo, in epistola ad Euagriũ reiectus. Eodem

errore

errore inscribitur liber Gennadij de ecclesiasticis dogmatibus Augustino: cui quoniá non satis catholicus est, studiosus quispiá, ex epistola prima Cælestini & concilio Arausicano secundo aliquot capitula subiecit: nempe 22. 29. & sequentia. Quæ licet eiusdem libri esse videantur, tamen in nonnullis exemplaribus, tam scriptis quàm impressis, omissa inueniuntur: sicque capiti vigesimo primo libri eiusdem ex professo repugnant, vt aliquantulum consideranti, satis statim eluceat, non nisi ad eius redargutionem esse annexa. Quo consilio & carmen de Prouidentia adiunctum videtur carmini de Ingratis, ne, quum esset perniciosum, suo careret antidoto si seiunctim legeretur. Cæterùm quia Gennadius in libro de viris illustr. (quem inuenies annexum catalogo scriptorum ecclesiasticorum D. Hieronymi) conatus est diui Prosperi fidem eleuare, dum ait quòd Casiani dogmata infamârit veluti nociua, cùm Ecclesia Dei ea probet esse salutaria: videndum est quantum sit Gennadio tribuẽdum. In primis cap. 21. lib. de ecclesiasticis dogmatibus (quem Magister sentẽtiarum, diuus Thomas, & alij sub nomine Gennadij citant) dicit: Homo postquam seductione serpentis per Euam cecidit, naturę bonum perdidit, pariter & vigorem arbitrij: non tamen electionem, ne non esset suum quòd euitaret peccatum, nec merito indulgeretur quod non arbitrio diluisset. Manet itaque ad querendam salutem arbitrij libertas, id est rationalis voluntas, sed admonente priùs Deò & inuitãte ad salutem, vt vel eligat vel sequatur vel agat occasione salutis, hoc est, inspiratione Dei. Vt autem consequatur quod eligit vel quod sequitur vel quod occasione agit, Dei esse liberè confitemur. Initium ergo salutis nostrę Deo miserante habemus. vt acquiescamus salutiferę inspirationi, nostrę potestatis est. vt adipiscamur quod acquiescendo admonitioni cupimus, diuini est muneris. vt non labamur in adepto salutis munere, solicitudinis nostrę est & cœlestis pariter adiutorij. vt labamur, potestatis nostræ est & ignauiæ. Quibus verbis ait, in homine post lapsum mansisse electionem siue rationalem voluntatem ad quærẽdam salutem, sed admonente priùs Deo & ad eam inuitante, vt liberum arbitrium vel eligat, vel sequatur, vel agat occasione salutis, hoc est, inspiratione Dei. Quod Pelagianæ hæreseos esse cõstat. Rursum in libro suo de viris illustribus, diuo Hieronymo præfert Ruffinum: Augustinum dicit ex multiloquio non fugisse peccatum, & errorem eius nondum quæstionem hæresis dedisse: quo dicto manifestè significat quòd periculo hæresis non careat. laudatq; ibidem ευλογίας Pelagij, quas diuus Hieronymus in dialogis contra Pelagianos plenas hæresibus asserit. Item probat duos Fausti libros de gratia & libero arbitrio: quos * Petrus diaconus & alij Orientales anathematizant, & * Ioannes Maxẽtius seruus Dei hæreticos pronunciat. Insuper, magna leuitate ac temeritate de Romano Episcopo, ita scribit: Iulius vrbis Romæ Episcopus scripsit ad Dionysium quendam de incarnatione Christi domini epistolam: quæ illo quidem tempore vtilis visa est aduersum eos, qui ita duas per incarnationẽ in Christo asserebant personas sicut & naturas: nũc autem perniciosa probatur. Fomentum enim est Eutychianæ & Timotheanæ impietatis. Denique, contra apertissimam sententiam Gelasij pontificis in concilio septuaginta Episcoporum (vbi opera diui Prosperi approbat, & Casiani apocripha pronũciat) dãnato Prospero dogmata Casiani pro salutaribus ab ecclesia suscipi mentitur:

Lib. de Eccles. dogmat. cap. 21.

* Libelli de incar. & gratia etc. ca. 8

* Respõsionis suæ pro monachis etc. c. 18. etc.

idq́; certè cum ecclesiæ iniuria: quandoquidē prẹter eos errores, quos diuus Prosper ex collat. 13. allatos eruditissimè cōfutat, reperiūtur adhuc in Cassiano alij plures errores intolerabiles, quos nūquā probauit ecclesia. Vt (verbi gratia) collatione 4. dicit bonū esse, quòd caro cōcupiscit aduersus spiritū: malum verò, si volūtas tota spiritui adhẹreat, penitusq́; carnē vinceret. Decima septima defendit, quandoq; mētiendū esse. Vigesima tertia asserit, omnes sanctorum iustitias esse peccata: quod nostra memoria in Martino Luthero à Leone decimo damnatum est. Aliaq́; multa, quæ hîc longum esset recensere. Nā sicut reliqui Pelagiani, ita & Cassianus videtur fuisse magnus sectator Origenis, qui (teste Ieronymo) sexto Stromateon libro, ex Platone docet rectum esse mendacium. Et lib. 3. periarchon cap. 4. asserit melius esse animā obsequi carni, quàm esse in propria voluntate: & quòd melius sit, animam non penitus obedire spiritui. Nec mirum, Pelagij enim doctrina Origenis ramusculus est, inquit Hieronymus. Id quod verissimum esse comperiet, quisquis aliquot capita prima tertij libri Periarchon diligenter attenderit.

In epist. ad Ctesiphōtem.

Libros de prẹdictionibus & promissionibus Dei nō ignoramus plurimis in locis mendosos, & (vt apparet) mutilos esse: tametsi haud ita atq; cùm eos in manus legendos acciperemus. Sed quum nobis exemplaria correctiora nō suppeterēt, noluimus quidquam ex cōiectura immutare. Si cui ob minorem eruditionem videátur à diuo Prospero adhuc iuniore, iamq́; primum in sacris literis sese exercente scripti: obstabit quòd trigesimo octauo capite secundæ partis autor ipse ita loquitur, velut iam annos iuuētutis excesserit. Vt certè Prosperi non videantur, non eo tātùm fit probabile, quòd Gennadius & Tritemius recensentes quę ab illo scripta sint, huius operis non meminêre sed etiam ex phrasis ac styli maxima dissimilitudine, quòdq́; sæpissimè toto opere autor hisce sententijs vt sibi familiarissimis vtatur: Non tantum sibi, quantum etiam suis etc. &, Non tantum prẹteriti, quantum etiam præsentis. etc. quas in ipsis D. Prosperi libris non reperies vsquam. Fatēdum tamen est, ab homine scriptorū ac librorū diui Augustini studiosissimo scriptos esse. Nā & ipsa Augustini verba nō semel citat: quæ quo loco apud illum habeantur, in margine annotauimus. Libri contra Collatorem (qui & mendis scatebat, & ordinis erat planè perturbati: quoniam in eo passim verba Prosperi impressa erant tanquam Cassiani essent) castigationes subministrauit eruditus & eximius vir sacrę theologię Regius Louanij professor, M. Ioannes Hessels à Louanio: sicut & magnam partem eorum quæ tecum hucusque locuti sumus Lector Christiane. Bene Vale.

Partis 1. cap. 2. 7. 8. 17. 35. 36. Part. 2, cap. 1. etc.

A

D. PROSPERI AQVITANICI EPISCOPI REGIENSIS IN LIBRVM PROMISIONVM ET PRAEDICTIONVM DEI.

PRAEFATIO.

AVLVS APOSTOLVS DICIT: Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. In hac igitur agricultura cœlestis & regalis patrimonij, quam excoluerunt Apostoli, Patriarchæ, & Prophetæ, inter cæteros dominicos canes, ipse catellus dũ limites circumeo, ex diuinis scripturis, duce gratia, centumquinquagintatria capitula venando confeci: in quibus sunt promissiones Dei centum & tres: Prædicta quinquaginta, distributa hoc modo: Populus ante legem promissiones quas credendo vidit, & vidẽdo credidit, habuit xviij. Quas credidit, & populo post se videnda reliquit, vi. Prædicta quæ vidit xij. Quæ credidit iij Populus sub lege Promissiones quas credẽdo vidit, & credidit, xviij. Quam creditam post se videndam reliquit, vnam. Prædicta quæ vidit, xviiij, Quæ credidit ij. Populus sub gratia Promissiones habebat xl. Quas ante nos vidit xxxij. Nos quas vidimus, & videmus impleri, vij. Et vnam, Finis mũdi, quam omnes credimus. Dimidium temporis, Prædicta, quæ in fide sunt, xij. quæ vidimus 11. Promissiones quæ in fide & in fine venturæ sunt, vi. Tredecim etiam gloriæ sanctorũ in fide sunt: quia soli sancti ea percipient facta. Promissiones impletæ lxxxiiij. implendæ xix. Prædicta impleta xxxv. implenda xv. Quis igitur durus adeò & ferrei ferreus sensus est, qui dubitet impleri pauca, cum tot iam cernat impleta?

1. Cor. 3. B.

B

CAPITA PRIMAE PARTIS.

12. Promiſs.In ſacerdotio Abrahæ,regale eccleſię ſacerdotium. C
13. Prom.In nominis perfectione,qua in fidę pater gentium eſt Abrahá.
14. Pręd.In circunciſione,qua corde circunciditur Chriſtianus.
15. Promiſs. In Iſaac nato,qui riſus dicitur, quid oſtendat in Chriſto.
16. Præd.In Sodoma & Gomorrha,futuri iudicij diem.
17. Præd.In Iſaac immolando,Chriſti paſsio.
18. Promiſs.In iuratione Dei,qua ſemen eius in Chriſto ſupra numerum extenditur.
19. Præd.Ex femore Abrahę Chriſtum hominem ſuſcepturum.
20. Promiſs In geminis Rebeccæ, populos duos, Chriſtianos & Iudęos.
21. Promiſs,In eoſdem,quę geſſerint per figuram.
22. Prom.In Eſau,ex cuius ſemine Iob,& Chriſtus in gentibus per fidem.
23. Prom.In Iacob,cui per viſum Chriſtus,lapis angularis, oſtenſus eſt.
24. Prom.In ipſius Iacob claudicatione,non credituros omnes Iudęos.
25. Prom.In filijs Iacob. & in Ioſeph,qui geſsit figuram Chriſti.
26. Prom.In eodẽ,qui vt Chriſtus dominus miſſus eſt ad viſitandas oues.
27. Prom.In eodem,in quo caſtitas patiendo muneratur.
28. Prom.In eodem Ioſeph,quia Chriſti paſsio figuratur.
29. Prom.In eodem Chriſti reſurrectio eſt figurata.
30. Prom.In eodem,qui vt Chriſtus dominus ſuos dilexit inimicos.
31. Prom.In eodem figuratæ gratię.
32. Prom.Deſcenſionis Iacob in Ægyptum,& Chriſti domini in mundũ.
33. Prom.In Moyſe,qui perſonam habuit mediatoris Chriſti domini.
34 Pręd.In eo,qui vt Chriſtus pacem intulit iurgantibus.
35. Præd.In eo,qui vt Chriſtus dominus diabolum interfecit. D
36. Pręd.In eo cum flagris,vt Pharao,cęditur diabolus.
37. Prom Paſchæ figuratę,tranſitus Chriſti ad patrem.
38, Prom.In baptiſmo,in mari Rubro.
39. Prom.Panis cœleſtis in manna, quod eſt Chriſtus.
40 Prom.In ſigno crucis expugnare inimicos.

A

D. PROSPERI AQVITANICI EPISCOPI REGIENSIS LIBER.

De Promissionibus, & Prædictionibus Dei.

PARS PRIMA.

PROLOGVS.

B

MNIS FIDEI RATIO SPE, DIlectioneq; concluditur. Etenim diligendo quisque promissum quod credit, fidem commodat, donec potiatur omni quod sperat. Conuictionē rerum, quæ non videntur, esse fidem, Paulus apostolus definijt: cuius dispensatione creator omniũ Deus, omnia ex nihilo formare dignatus est (vt scriptura sancta proloquitur) ex materia inuisa, summa medijs, & media imis libratione perpendens. Nam quędam inuisibilia visibilibus pręferens, rationalia irrationabilibus, & sensata insensibilibus, & viuentia vitæ expertibus, in mensura, numero, & pondere cuncta disposuit. Quibus pro modo subsistentibus rebus, rationale animal hominem terrenis præferens creaturis, & soli ad imaginem & similitudinem suæ diuinitatis condito tribuit liberam voluntatem. Huic & legem dedit semper viuendi, si mandata seruaret: moriendi, si sui creatoris præcepta contemneret. Verùm serpentina fraude diaboli, superbia qua ipse cum socijs ceciderat, homine decepto, dum se cum tota stirpe humani generis Adam per inobedientiam præcipitaret in mortem, creatori præiudicium, bene condita natura, inferre non potuit.

Heb. 11. Gene. 1. Sap. 11. Ibidem. Gene. 1. Eccle. 1. Gene. 3. Rom. 5.

Mortem licet causa præuaricationis inuenerit, vitæ tamen essentiam, inquátum est, nec in morte dimisit. Immortalis quippe anima creata, in hoc stadio mũdi labe vitiata, corporis subuersa eluuie, flagitiorum grauata ponderibus nisi sanguine redempta fuerit saluatoris, ablutaq; spiritali vnda, contagio inflicti vulneris carens, decorem collatæ gratiæ inuiolata fide seruauerit, eam in æternam pœnam cum carne victuram, Euangelica fides adnuntiat: Quę bonis æternam vitam, malis æternam pœnam, ea authoritate firmauit, qua omnia, quæ à principio mundi prædixit, impleuit. Verùm ne longum prooemium

Matt. 25. Ioan. 5.

mium

mium huius libri humanus sterilisq; sensus extendat, quem in tres partes & dimidiam distributum, iuuante illo, cuius munere loquimur, diuina testimonia collecta vndique, coniunctaq; supplebunt, ex omnibus diuinis scripturis quæ Prædicta, quæue sint Promissiones Dei, vt occurrerint, per capitula decerpenda suscepimus: signantes trifaria tempora ab exordio mundi, vsq; in finem, in diuersis populis consistere, ante legem, sub lege, sub gratia manifesta, quæ occultis signis semper interfuit. Quorum tripartita diuisio hæc est: A prima conditione primi hominis vsque ad Moysen, ante legẽ est. A Moyse, cui lex data est in monte Sina, vsque in aductum saluatoris domini nostri IESV CHRISTI, sub lege est. Manifestato autem eo in carne, crucifixo, resurgente, atque ascendente in cœlum, vsque nunc, & in finem mũdi cum illo ipso breui spatio Antichristi, tempus agitur gratiæ. Quibus tribus temporibus moderatione sui creator iustissimus Deus ita iura promissaque sua ordinauit: vt non omnia fidei tantum credenda committeret, sed pleraque intuenda oculis commendaret. E quibus illa, quæ futura sperabantur, ex his quæ videbantur, crederentur implenda. Singulis igitur prædictis temporibus, singulas partes huius libri, vt promisimus, consignabimus: quę promissa sunt, quæue Christo & Ecclesiæ figuratè exhibita: quæ credita relicta sint, intuenda futuris, capitula per ordinem posita demonstrabunt.

C

Exod. 20

Sentẽtia apud eũ est 214. in libro. sentent.

Promissio: Ex libro Geneseos creaturæ, est in Adam, & in Euam: Christum, & Ecclesiam.

CAPVT I.

D

Gen. 1.

N Principio fecit Deus cœlum & terram, mare, omniaque eorum, in cœlo fulgentia, gradientia in terris, in aëre volãtia, natãtia in aquis. Quibus perfectis dixit Deus: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Eoq; formato ex limo terræ, insufflauit in faciem eius spiritum vitæ, & factus est homo in animam viuentem. Et dixit Deus. Non est bonum solum hominem esse: Faciamus ei adiutorium simile illi, consiliarium. Et paulò pôst: Immisit Deus soporem in Adam, & obdormiuit. Et sumpsit vnã de costis eius, & formauit eam in mulierem: & adduxit eam ad Adam, vt videret quid eam vocaret. Dixitq; Adam: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea, hæc vocabitur Virago, quoniã de viro suo sumpta est. Propter hoc, inquit, relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Hoc itaque factum esse, vt rem gereret & figurã, Apostolus Paulus testis est. Exponens quippe hunc locum in epistola ad Ephesios, ait: Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo & in ecclesia: Sacramentum igitur magnum quod promissum sperauit Adã, sibi coniunctam vidit, quam credidit coniugẽ. Nobis per fidem viuorũ signauit futuram ecclesiam, matrem appellauit omnium viuorũ: ea scilicet causa, qua ex latere Adæ dormiẽtis formata Eua, ex latere Christi in cruce pendentis, formandam, vt factum est, præuidit ecclesiam, quæ verè est mater omnium viuorum. Hæc est enim illa mulier, quæ custoditur per tempus & tempo-

Genes. 2.

Ephes. 5.

A tempora, & dimidium temporis à conspectu serpentis, vt in Apocalypsi de ecclesia dicitur. Apoc.12.

Prædictio: In mandato contempto duas sequi mortes.
CAPVT II.

PRædixit Deus Adæ & mulieri eius mortem secuturam, si vetita tetigissent, dicens, Ex omni ligno Paradisi edetis, de ligno autem dignoscentiæ boni & mali nō edetis ex eo. Qua die autem ederitis, morte moriemini. Genes. 2. Præceptum autem fallente diabolo contemnentes, vetitum tetigerunt. Quod peccatum dum vir excusat per mulierem, mulier per serpentem mortem prædictam non tantum sibi, quantum suis etiam posteris propinârunt. Genes. 3. Hanc enim expendit omne simul genus humanum, aliam significans perpetuam mortem, cuius expers erit omnis qui mādata Christi seruauerit. Rom.5. Eum verò qui monita salutaria Domini nostri Iesu Christi temnenda duxerit, sine vlla dubitatione suscipiet. Beatus enim & sanctus (ait Ioannes Apostolus) qui habet partem in hac prima resurrectione, in qua mors non habet potestatem. Apoc. 20 Et Dominus, Qui audit verba mea, & credit ei qui me misit, habet vitam æternam. & in iudicium nō veniet, sed transiliet à morte ad vitā. Ioan.5.

Prædictio: Diaboli sententiam eos manere, qui eius fecerint volūtates.
In Genesi credita & visa.
CAPVT III.

B SEquitur in serpentem diabolum prolata prædictaque sententia, in qua metuendum quiddam reperitur, quod ei inter cætera dictum est: Terram manducabis omnibus diebus vitæ tuæ. Genes.3. Terrenis enim cupiditatibus inhiantes animæ, terræ similes comparantur, easque impias propheta Dauid in primo Psalmo designat dicens: Erunt tanquam puluis, quem proijcit ventus à facie terræ. Psalm.1. Et Hieremias propheta: Recedentes à te, ait, in terra scribentur. Hier.17. Iob etiam dicit: Terra tradita est in manus impij. Iob.9. Item Dauid: Memento Domine, quoniam terra sumus. Psal.102. Se vero exui à terra, quam peccati merito serpens comedendam accepit, in alio Psalmo dicit: Salua me de luto, vt non inhæream. Item alibi: Hæsit in terra venter noster: exurge domine auxiliare nobis, & redime nos propter nomē tuum. Psal.68. Item alibi: Ne tradas me domine à desiderio meo peccatori. Psal.43. Propter quod, quotidie monendos nos per sacerdotes censuit diuina clementia, cor sursum erigere: nosq; profitemur habere ad dominū: Psal.134. si tamen sponsio nostra firma sit, vt quod verbis proferimus, iugi gratia factis etiá cōpleamus.

Prædictio: In maledicto mulieris sequi originale peccatum.
Prædictum peccatum originale. In Genesi credita & visa.
CAPVT IIII.

MVlieri autem dixit Deus: Multiplicans multiplicabo gemitus & dolores tuos: in tristitia paries filios. Genes.3. Sic nasci transgressorum filios Dauid propheta cōfirmat: In iniquitatibus, inquit, cōceptus sum, cū peccatis in vtero me aluit mater mea. Salomō quoq; paria testatur: Graue,

 ait,

ait, iugum super filios Adam, â die exitus de ventre matris eorum, vsq; in diẽ
Sap. 7. sepulturæ in matrẽ omniũ. Itẽ ipse: Et ego natus accepi, dicit, communẽ aerẽ. & in similiter factã decidi terrã: primã vocẽ similẽ omnibus emisi, plorãs, in inuolumentis nutritus sum & curis magnis. Nemo enim ex regibus aliud habuit natiuitatis initiũ: vnus est enim oĩbus introitus ad vitã, similis exitus. Et paulò post. Semẽ enĩ erat maledictũ ab initio. Et Esaias: Semẽ nequam,
Esa 1. ait, filij scelesti dereliquistis dominũ. Iob etiã dicit: Nullus est immunis á sor-
Job 4 15 de: nec infans, cuius est vnius diei vita super terrã. Itẽ ipse: Nemo potest face-
& 25. re mũdũ de immũdo cõceptũ semine, nisi tu qui solus mundus es. Pro cuius expiatione maledicti seminis immũditia parientis mulieris & infantis, sacri-
Leuit. 12. ficia sunt legalia instituta, vsq; ad CHRISTVM regnantem: qui sui corporis oblato sacrificio, saluos facit pusillos cum magnis. Ipse enim
Matt. 1. saluum faciet populum suum, dictum est, à peccatis eorum. Hæc tamen quæ prædicta sunt, ita cernuntur impleta, vt vsque in finem mundi supplenda doceantur.

Prædictio: In Adam omnibus posteris labor, sudor, & dolor.

Prædicta propagataq; sententia, In Genesi credita & visa.

CAPVT V.

Genes 3. ADæ autem dixit Deus: Quoniam audisti vocem mulieris tuæ, & tetigisti de arbore, de qua sola præceperam tibi ne manducares ex ea, & manducasti: maledicta terra in operibus tuis, spinas & tribulos pariet tibi: in tristitia & gemitu edes pabulum agri tui. in sudore vultus tui manducabis panem tuum, donec reuertaris in terram, de qua sumptus es: quoniam terra es & in terram ibis. Hanc prædictam pœnam peccati, quam radix humani generis Adam pro sententia excepit, ac suis posteris tanquam ra-
Rom. 5. mis transfudit, per vnum hominem, dicit Apostolus, peccatum intrasse in mundum, & ita in omnes homines pertansisse, in quo omnes peccauerunt. Humus enim, quæ creatoris imperio fertiles salubresq; ex se herbas, sine vlla cultura homini antè produxit, pòst ærumnis sentibusq; referta est, vt in sudore ac labore ex ea omnem hominem edere panem oporteat, donec re-
Psal 103. currat in mortem. Non tantum prædicta audire ista meruimus, quàm etiam
Psal. 127. probata expendere. Vnde & Dauid dicit: Exibit homo ad opus suum, &
2. Thes. 3. ad operationem suam vsque ad vesperam. Et iterum: Labores manuum
Mat. 20. tuarum manducabis. Apostolus quoque dicit: Qui non vult operari, nec manducet. Et Dominus vsque in vndecimam horam operarios mittit ad vineam.

Prædictio: In Cain & Abel duorum populorum, Christianorum, & Iudæorum.

Prædictio figurata, duorũ populorũ scilicet. In Genesi credita & visa.

CAPVT VI.

EX primis igitur hominibus mortalibus iam effectis, duo filij procreati sunt, ambo mortales, Cain maior, minor Abel. Pastor ouium vnus, alius agricola. Hi dum terram incolunt laboribus iam obnoxiam iudicio diuinæ sententiæ, seque à proprijs paternisque delictis expiare contendunt

A dunt, ex primitijs frugum ſuarum ſacrificia obtulerunt. Minoris Abel ex ouibus oblatum, acceptabile ſuſcipitur ſacrificium : repudiatur Cain, non recte diuiſa terræ particula . inuidia hinc naſcitur : præſciaque diuinitas futurorum indicit patientiam furenti, diciturque ad Cain : Peccaſti, quieſce, ad te conuerſio eius, & tu dominaberis eius : id eſt, vt peccato ſuo ipſe dominaretur, nec fieret ſeruus peccati, ſi præcipienti humilis obediret. Verùm Cain contumax, ſuique impatiēs, inſilijt ſuper Abel in campum, & occidit eum. Proh nefas. hæccine ſunt Cain germanitatis fœdera? hęccine principia bonę naturę? hæccine bonæ indolis ſpes eſt: vt antè te nôrit pater homicidam quâm filium? Sed his auſibus, facinus ſuum Cain multis etiam vinculis connodauit: Effectus contemptor diuini mandati, ſuperbiæ caput, author inuidiæ, princeps illatæ mortis, & primus in hominibus parricida. Hic initia bellandi inſtituit. vt reus innoxium ſanguinem diffundat, liuoris plenus gloriam impetit alienam. Nam præclara hinc fulsēre martyria, dum iuſti occiduntur ab impijs. Sed vt omne nobis quod actum eſt, proficere demonſtraret diuina prouidentia, fratrem à fratre requirit, quem iam occiſum nouerat: negantem terra teſte conuicit: Vox inquit, ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Cain figuràſſe Iudaicum populum terrenis deſiderijs inhiantem, Abel Chriſtum paſtorem ouium, ab eo populo occiſum, nullus iam ambigit Chriſtianus, cuius ſacrum ſanguinem omnis nunc terra accipiens, clamat Amen: quod eſt, Verum: vt neganti Iudæo quòd occiderit Chriſtum, rectè dicatur à Deo : Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Pro Abel quem occídit Cain, natus eſt Seth, ex quo per ordinem ſucceſsionis venit Enoch, qui Deo dum placeret, tranſlatus eſt ne guſtaret mortem, Heliæ ſociandus, vt duo teſtes idonei ſecundo Chriſti aduentui præparentur, in confutationem Antichriſti, & in gloriam iudicantis filij Dei : de quibus ſuo loco teſtimonia proferemus.

Gene. 4. Ibidem. Gene. 4. Gene. 5. B 4. Reg 2.

Prædictio: In diluuium arcæ, quæ ſignificauit eccleſiam.

Prædictum diluuium.

CAPVT VII.

DVM filij Dei à propoſito deſciſcerent ſanctitatis, Deus Noe iuſtū ſic admonuit: Finis, inquit, vniuerſæ carnis vénit coram me : repleta eſt enim terra iniquitate eorum, & ego diſperdam eos cū terra. Fac tibi arcam de lignis quadratis, tricameratam facies arcam, & bituminabis intrinſecus & extrinſecus, & ſic facies eā: Trecētorum cubitorū erit lōgitudo arcæ, quinquaginta cubitorū latitudo, & triginta cubitorū altitudo ipſius. Feneſtrā facies in arca, & in cubito conſummabis eā. Oſtiū autē arcæ pones ex latere. Ecce adducā diluuiū aquæ ſuper terrā, & interficiā omnē carnem in qua eſt ſpiritus vitæ, ſub cœlo. Dū igitur fides cōmodat ac præparat mētē, creditq; futurū quod ſperat implendū, myſticæ iuſsioni & fabricę obediens Noë, arcā qua ſe cū mundis immundiſq; animalibus, vt præceptū fuerat, conderet, fabricauit: geometrica quippe menſura, quæ vt fertur, ſexies tantū quàm noſtra ſe extendit. De his autem adſcriptis numeris, quantū diuinitus adiutus fuero, colligens pauca, architecti illius noſtri Pauli Apoſtoli ſententiam introducam: qui illius arcę figuratā fabricam, omnemq; eius ſpiritualem

Gene. 6.

1.Cor.3. ritalem constructionẽ ad Ecclesiam sanctam referens, instar in ea crucis expressit. Ait enim in epistola ad Ephesios: Flecto genua mea ad patrẽ domini nostri Iesu Christi, vt det vobis secundũ diuitias gratiæ suæ, virtutem, habitare Christũ per fidẽ in cordibus vestris, in charitate radicati atq; fundati, vt valeatis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit altitudo, latitudo, longitudo & profundũ: scire etiã supereminentẽ scientiæ charitatẽ Christi, C

Ephes.3.

1.Cor. 14 Quinque sententias in quinque articulis dixit, vtpote is qui dixerat: Volo quinque verba mente mea in Ecclesia loqui. Quinque ergo istæ sententiæ ad prædictæ arcæ mensuras pertinere, hac ratione monstrantur. Quinarius enim numerus ex pari & impari constitutus, habet duo & tria. Tria à trinitate: duo à duobus præceptis: quæ coniuncta, quinarium firmant. Huic additur vnus, propter vnitatem indiuiduæ trinitatis, & efficitur senarius perfectus, omni ex parte sibimet respondens: In primam, tertiam ac dimidiam. De quo numero multi iam dixére maiores. Hi igitur quinarius & senarius coniuncti numeri, ac multiplicati in inuicem, extenduntur ad prædictæ arcę mensuras quinarias. Propter quod quinta die, excepto homine, vniuersa quę creata sunt, fecerit Deus: atq; in quinque libris Moysi vniuersa legis mãdata cõscripta sunt: et quòd perficiẽdæ legis causa, quinta feria ad patibulũ traditus fuerit ipse Saluator & Dominus. Senarius verò numerus hoc continet, quòd sexta die formatus est homo: & sexta ætate seculi ad redemptionem mundi hominem susceperit verbum Dei. Et sexta feria suspensus in cruce, nostrum omne pretium ex suo latere, tanquam per ostium arcæ, pretiosum sanguinem fuderit. Ex quo columba Ecclesia tanto sanguine dotata processit. Propter quod & coruus hereticus exiens, humani cadaueris cupiditate naufragus, ad arcam Ecclesiam redire noluit. De quo intus posita munda animantia clamant: Ex nobis exijt, sed non erat ex nobis: nam si ex nobis esset, mansisset vtique nobiscum. Hi igitur duo, vt dixi, numeri quinarius & senarius, dum multiplicantur in inuicem, supplent tricenariũ. Quinquies enim seni, & sexies quini ductus numerus tricenarium format. Et ipsi sunt triginta cubiti, qui in altitudine arcę præcepti sunt construi, ad sublimẽ partem pertinentes Spei: in qua caput eminus confixum est crucifixi. Omnis enim spes in capite. Propter quod & ipsum caput nostrum triginta annorũ dignatus est crucifigi. Rursum quinarius numerus in decalogo multiplicatus, propter decem præcepta legis. Decies enim quini & quinquies deni numerus ductus, quinquaginta efficiunt. Et hi in latitudine arcæ ponuntur, qui ad Charitatis spatia in cruce signantur, in qua manus infixæ sunt crucifixi. Decem enim præcepta digito Dei dicuntur esse conscripta, nosque ipsi manus nostras leuare in sancta iubemur. Item quinarius & senarius numeri in quinquagenario multiplicati, arcæ longitudinem supplent. Quinquagies enim seni, & sexagies quini trecentos efficiunt, qui nostrę arcæ longitudini patientiæ ascribuntur, in qua corpus extensum est crucifixi: cui dicitur, Christus pro vobis passus est, relinquens vobis exemplum, vt sequamini vestigia eius Quoniam vetus homo noster simul cum illo affixus est cruci: patientesque esse iubemur vsque in aduentum. Profundum verò crucis, diluuij magnitudinem significat, qua & illa & nostra arca portatur. Quoniam sunt iudicia Dei (vt scriptum est) sicut abyssus multa. Quod verò dictum est Tricameratam facies eam: hanc fabricam prædictus architectus noster Paulus

Genes.8. D

1.Ioan.2.

1.Pet.2.

Rom.6.

A lus expreſsit. Manet, inquit, fides, ſpes, charitas: tria hæc. Nam cùm in prima ac ſecunda habitatione, beſtiæ, pecora, ſerpentes, aueſq; in fide & ſpe manſerint: in tertia Noe cum ſuis in charitate manens (quia maior horum omnium charitas) diluuium formidare non potuit. Qui enim manet in charitate, in Deo manet, & Deus in illo permanet: quia Deus charitas eſt. Feneſtram vero arcæ melius accepimus reſpectum in ſalutem animarum, quæ ſunt bitumine intrinſecus & extrinſecus ſociatæ & colligatæ inuicē in vnitate ſpiritus ſancti, & in vinculo pacis. In cubito dictum eſt conſummari arcam, ſic enim decuit ſignificare eccleſiæ vnitatem. Quoniā finis legis Chriſtus ad iuſtitiam omni credenti. Vnde & ille diues in Euangelio diluuium huiuſmodi formidans, ait ipſi domino rerum, Magiſter bone, quid faciens vitam æternam conſequar? Et Dominus, prædictæ arcæ illi menſuras oſtēdens: Præcepta, inquit, noſti: Cumque ei plurima dixiſſet ex numero, ille velut quadratus arcæ cupiens ſociari, Omnia hæc mādata, inquit, feci: quid adhuc mihi ſuper eſt? Et dominus perfectionem arcæ noſtræ deſignans in vno cubito conſiſtere, Si vis, inquit, perfectus eſſe, vade, vende omnia quæ habes, da pauperibus, & veni ſequere me. Quod cúm ille facere nequiuiſſet, quia omni ex parte quadratus non fuit, ad cubitū perfectionis arcæ nō meruit pertingere. Abijt enim, vt dictum eſt, contriſtatus. Quod verò quadraginta diebus & quadraginta noctibus diluuiū factum eſt ſuper terram, non tantum præteriti in hoc numero, quantum etiam præſentis temporis animarum diluuium oſtendit: quæ in ſcopulis ſeculi, atque in gurgite flagitiorum, diuerſarumque voluptatum, naufragis fluctibus ſubmerguntur. Propter quod quadraginta diebus Helias, quadraginta diebus & ipſe ſaluator ieiunia conſecraſſe, hac tripartita ratione monſtrantur: tanquam prædictis tribus temporibus neceſſaria, ante legem, ſub lege, ſub gratia. Finis igitur diluuij, ſexcenteſimo primo anno Noe terminatus, finem mundi ſignificat poſt ſex, vt dictum, ætates ſeculi, & breue Antichriſti ſpatiū: tot enim ætatibus etiam hominis longæui vita protenditur, donec ab infantia recurrat in ſenium. Nunc verò eccleſia aut arca, velut munda & immunda animalia, bonos maloſq; portare cognoſcitur, vſq; in prædictum finem: de quo dominus & ſaluator noſter in Euangelio teſtatus eſt, dicens ſic futurum aduentū ſuū quemadmodum fuit in diebus Noe, ſubitò manducantibus ac bibentibus, ementibus & vendentibus. Credidit igitur Noe quæ prædicta vidit in arca. Credidit, quæ futura erat nobis præſentanda eccleſia, nobiſcum ſperat, quæ erit vltimo iudicio declaranda.

[Margin: 1. Cor. 13. — 1. Ioan. 4 — Coloſſ. 3. — Rom. 10. — Matt. 19. — Gene. 10. — 3. Reg. 19 — B — Matth. 4 — Geneſ. 8. — Mali quoque ſunt in eccleſia. — Matt. 24.]

Prædictio. In tribus filijs Noe gentes, quas Chriſtus dominus ſparſas inuenit, collegit.

Prædictæ gentes.

CAPVT VIII.

EX tribus igitur filijs Noe, Sem, Cam, Iafeth, totidemque nuribus eius, mortalium fœcunditas dum adcreuiſſet, radix peccati ſuperbia, mundo pereunte diluuio ipſa perire non potuit. Turris ſuperba à ſuperbis extruitur, cuius caput cœlum hactenus occuparet. Huius cœpta, à vero artifice Deo per confuſionem linguarum in irritum deducuntur: ſic enim ſcriptum eſt, Ecce labium vnum eſt omni terræ, & hoc cœperunt facere. [& nūc Gene. 11.

non deficient ab eis omnia quęcunq; aggreſsi ſunt facere] Et dixit Deus, Venite, deſcendamus, & confundamus ibi linguas eorum. Deus trinitas loquitur. Deſcendere veró Deum, eſt, humanos actus inſpicere, vel eorũ ſenſibus ꝓpinquare. Quæ vt prædicta ſunt, mox impleta ſunt. Cõfuſæ quippe linguæ nõ tantũ diſpoſita ſupplere nequiuerunt, quantũ etiã diſperſæ per orbẽ gentes quaſque ſuo diſtinxère eloquio. Attamẽ creatoris & iudicis impleta cenſura, per humilem Chriſti gratiã charitas vno ſub dogmate cõgregauit, quæ ſuperba impietas diſperſerat. Omnis ergo nunc in vnũ lingua confiteatur, quòd dominus Ieſus, qui eſt turris fortitudinis, in gloria eſt Dei patris. Quẽ inebriatũ vt Noe ex vinea, nudatumq; in paſsione, Cam filius irridens in Canaam filio maledictum excipiens, gentibus propinauit. Quod abſtulit Ieſus dominus qui pro nobis factus eſt maledictum.

Philip. 2. Gen. 9. Galat. 3.

C

Prædictio: In Heber gens Hebræa, quem primatum Christiano populo tradidit.

Prædicta gens Hebræa, à quo exorta ſit, primatum habens in omnibus linguis.

CAPVT IX.

INter cæteros, quos linguarum confuſio per gentes diuiſit, Heber dictus eſt, in quo, vt fertur, Hebræa prima lingua reſedit. vnde etiam Hebræa gens nomen accepit. Primam verò Hebræam eſſe linguã, myſticus ille titulus à Pilato conſcriptus oſtendit. Erat enim is tribus linguis inſignitus, Hebręa, Græca & Latina: quæ linguæ primatum ferè in omnibus retinẽtes linguis, eidẽ creatori in titulo cõſignatæ ſunt, eo ordine diuino, quo prædicta antequã fierent, propheta Dauid teſtatus eſt, dicẽs: Tituli inſcriptionem ne corrumpas. Regem enim Iudæorum crucifixum ille ſcripſerat iudex. Hunc ſua lingua Hebraici dũ legerent, quæ primo in loco poſita erat, poſtulantes mutandũ, diuinitus actus Pilatus, Quod ſcripſi, inquit, ſcripſi: vt & tituli inuiolata, ſicut promiſſum eſt, maneret integritas, & lingua Hebræa ſub teſtimonio in principalem locũ, quẽ pòſt amiſit, meritò ſignaretur. Ex iſto igitur Heber currit progenies vſq; ad Abraham, à quo, vt quidam dicunt, Abræi, ſicut ab Heber Hebręi appellati ſunt. Primitiuum veró eſſe hunc populum, licet ipſe dominus atteſtetur dicens, Primitiuus meus Iſrael: in Deuteronomio libro plenius oſtenditur: Cum diſpartiretur altiſsimus (dictum eſt) nationes, ſtatuit terminos gentium ſecundùm numerum angelorum Dei. Et facta eſt portio eius Iacob, ſeries hæreditatis eius Iſrael. Sed hic Iacob, qui appellatus eſt Iſrael, ex quo tramite veniat per ordinem recurramus, vt Abrahæ, cuius hic nepos eſt, promiſſa ſuppleantur.

Gen. 10. Lucæ 23. Ioan. 18. Pſal. 58. Ioan. 19. Gen. 11. Exod. 4. Deut. 32.

D

Promiſſio. In Abrahæ vocatione terra viuentium Chriſtiano populo futura.

Promiſsio facta & figurata.

CAPVT X.

EX ſemine igitur Sem filij Noe, natus eſt Heber, cuius fuit filius Phaleg, ſub quo diuiſæ ſunt linguę. Phaleg genuit Reu. Reu genuit Seruch: Seruch genuit Nachor. Nachor genuit Thare. Thare genuit Abrahã, cuius fuit nepos Iacob. Hũc Abrahã apud Chaldæos genitũ, ſcriptura teſtatur. Ex qua gente vocatus, dum primus crederet, pater fidei, gratia vocantis, me-

Gen. 10. Gen. 11. Rom. 4.

A tis meruit appellari. Chaldæi astronomiæ dediti, dum callidè positiones siderum perscrutantur, multũ errantes circa cultum religioneq́; diuinã, creatorem omniũ rerũ minimè perquirentes, euanuerunt, vt Paulus dicit, in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum. E quibus Abrahã non callidę creaturæ, sed calore diuini cultus accensus, ab stultis & insipientibus, domini munere segręgatus est. Exi, inquit ei Deus, de terra tũa, & de cognatione tua, & veni in terram quãcunq; tibi ostendero. Ad præceptum vocantis, prima sede cognationeq́; relicta, per fidem credit quæ non vidit: donec videre mereatur omne quod credit. Exiens igitur de terra Chaldæorũ, habitauit Charræ, in qua omnibus repletus est diuitijs. Terræ quoq; ipsius, in spe sui seminis, futurã suscepit hæreditatẽ. Cùm etiam ex anu & sterili coniuge, vergens quoq; ipse in senium, per promissionem expectat hęredẽ hîc nobis pater fidei ostendit, nec incolatus nostri longos exitus formidandos, & in Christo domino semper sperandum. Cuius per gratiam terra viuentium sempiterna potiemur hæreditate. De qua Dauid propheta dicit: Credo videre bona domini in terra viuentium. Rom.1. Gen.12. Psal.26.

Promiss. In Abrahæ semine multiplicari vt stellas populum Christianum.

Promissio multiplicandi seminis: in Genesi credita & visa.

CAPVT XI.

FActus est sermo domini ad Abraham per visum, dicens: Noli timere Abrahã, ego te protego, merces tua multa erit valde. Dixitq́; Abrahã: B Domine quid dabis mihi? ego enim sum absq́, liberis, & filius præpositus domui meæ, hic Damascus Eliezer. Dixitq́; Abrahã. Quia nõ dedisti mihi semẽ, vernaculus meus mihi hęres erit. Statimq́; sermo domini ad eũ: Non erit hic heres tuus, sed qui egredietur de vtero tuo: ipsum habebis hæredem. Eduxitq́; eum foras, & ait illi: Suspice in cœlũ, & numera stellas si poteris numerare eas. Et dixit: Sic erit semẽ tuũ. Credidit autẽ Abrahã Deo, & deputatũ est ei ad iustitiã. Hæc Paulus affirmat Apostolus dicẽs: Igitur fides, ait, ex auditu. auditus autẽ per verbũ Christi. Et Esaias ait: Nisi credideritis, nõ intelligetis. Fundamentum omnis rei futuræ, fides est: cuius culmen ædificij terras cœlumq́; obtinuit in Christo Iesu, qui est ex semine Abrahæ, Gen.15. Rom.10. Esa.7.

Promiss. In sacerdotio Abrahæ, regale ecclesiæ sacerdotium.

Promissio qua Abraham, poscente Deo sacrificium, sacerdos ostẽditur.

CAPVT XII.

SEcundo oraculo dixit Dominus ad Abraham: Ego sum qui eduxi te de terra Chaldæorum, vt darem tibi terram istam, & possideres eam. At ille ait: Domine vnde scire possum, quòd possessurus sum eã? Et dominus: Sume, inquit, vaccam triennem, & capram trimam, & arietẽ trimũ, turturem quoq; & columbam. Qui tollẽs vniuersa hæc, diuisit ea per medium, & vtrasq́; partes contra inuicem posuit: aues autem non diuisit. Descenderuntq́; volucres super cadauera diuisa, & abegit eas Abraham. Cumq́; sol occumberet, sopor irruit super Abraham, & horror magnus & tenebrosus inuasit eum. Dictumque est ad eũ: Sciens prænosce, quòd peregrinũ erit semẽ Gen.15.

tuum in terra non sua, & subijcient eos seruituti, & affligent annis quadringentis. Gentem autem cui seruierint iudicabo ego, dicit dominus. Post hæc egredientur cum magna substantia. Tu autem ibis ad patres tuos, nutritus in senecta bona. Quarta autem generatione reuertentur huc: necdum enim impletæ sunt iniquitates Amorreorum. In hac promissione, & in hoc sacrificio tripartito (quod in præsenti ita actum est, vt tamen alia futura signaret) tria tempora quæ superius dicta sunt, in tribus his animalibus, spiritalis lector agnosce. Vaccam trimam, ante legem lasciuientē plebem sine iugo legis. Capram trimam, sub lege, quam immolare debet plebs legem transgrediens, pro peccato. Arietem trimum, sub gratia perfectum sacrificium, quod figuratê pro filio idem offerens Abraham, arietem nostrum Christum triennem, tribus temporibus prædicatum, pro peccato populi ara crucis excepit. Quoniam pro iniquitate populi, ait Esaias, ductus est ad mortem & liuore eius omnes sanati sumus. Quòd verò hæc animalia contra inuicem diuisa posita sunt, diuisiones & schismata, quæ sese inuicem impugnarent, futura Apostolus Paulus ostendit, dicens: Oportet & hæreses esse, vt probati manifesti fiāt in vobis. Nam & ante legem, vt hæreticorum, Cain repudiatum est sacrificium: & in lege, Chore, Dathan, & Abiron, dum hæresum schismatumque authores, viuos terra vorauit. Et sub gratia, multarū hæresum dogmata, & aues circa diuisa cadauera mortuorum residentes, abiguntur à Paulo, cum dicit, Diuisus est Christus? nunquid Paulus pro vobis crucifixus est? aut in nomine Pauli baptizati estis? Præceptum est autem Abrahę in illo sacrificio, vt turturem castum, & simplicem columbam non diuideret. quoniam spiritales filij casti, & simplices virgines, dum in charitate sacrificium illibatę fidei offerunt, diuidi omnino non possunt. Peregrinum verò esse in hac vita semen eorum, qui domino suo canūt. testatur Dauid dicens: Inquilinus sum & peregrinus, sicut omnes patres mei: Vt vexati in Ægypto annis quadringentis, dum gemunt & dicunt: Heu me quia peregrinatio mea elongata est. satis in promptu est. Quarta verò generatione ad libertatem reuerti ex hac Ægyptia seruitute: nostra à peccato eruta libertas ostenditur. quę tribus sępe dictis expletis temporibus, in quartam, quam regenerationem dominus appellat, declarata per resurrectionem veram, omnis nostra libertas exurgat impletis peccatis Amorreorum: eorum scilicet qui non credunt Dei Euangelio. Quoniam qui non credit, vt Dominus dicit, iam iudicatus est.

Vide August. 16. deciu. dei c. 24. — Esaiæ 53. — 1. Cor. 11. — Gen. 4. — Num. 16 — 1. Cor. 1. — Psal. 118. — Psal. 119. — Matt. 19. — Ioan 3. — C — D

Promissio. In nominis perfectione, qua in fide, pater gentium est Abraham.

In Genesi credita & visa. Promissio figurata.

CAPVT XIII.

Tertio oraculo promissio diuina, etiam in eius nomine, firmatur. Abrá antê vocatus, Abraham eū creator Dominus nuncupat, cuius nominis proprietas designatur. Patrem, inquit, multarum gētium posui te: Vt hæc promissio, non ad solam progeniem carnis Abrahæ, ex qua populus Iudaicus veniebat, crederetur pertinere. De qua gloriatiati in Euangelio dixerunt: Nos patrem, habemus Abraham: Responsumque est ab eo, qui & vocabulum tale dederat & fidem: Nolite, inquit, in hoc gloriari: potēs est enim

Gen. 17. — Matth. & Luc. 3.

A enim Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahę: vt esset Abrahá in Christo pater multarum gentium per fidem: cum vnius tantùm gentis fuerit per generationem. Rom. 4.

Prædict: In circuncisione, qua corde circunciditur Christianus.

Prædictio figurata.

CAPVT XIIII.

HVic Abrahæ iam vocato per fidem, pactum quoddam circuncisionis indicitur, in signo veteris testamenti, quod ipse suiq; posteri seruare præcipiũtur: omnéq; animá periturá de populo, quæ circuncisionem minimè celebrasset. Quæritur fortasse, cur placuerit Deo circuncidi omne duntaxat masculinũ, eorũ qui se ad obediendũ Deo vouerát. Grádi autem sacramento res hæc acta est: quæ media & præterita tempora respiceret, ac futura. Nam primæ præuaricationis causa, à parte corporis, serpétis veneno homo percussus, ardore libidinis estuans puduit ex his, quæ pudéda creata non erant: eaq; * parére verecundiæ] statuit, quæ fuerát inuerecundè nudata. Idcirco creator & iudex Deus, in ea parte corporis signũ circũcisionis indixit, temperans morbum malè conceptæ libidinis ex copula debitum, vt per continentiæ bonum atq; integritatis decus id repararet, quod fuerat vitiatũ. Circuncisio quippe cordis, quæ in nouo fulget testamento, in illo signo figurata est: quia sunt spadones, qui se ipsos castrauerunt propter regnũ Dei. Et filios Israel incircuncisos corde Deus increpat, & obiurgat.

Gen. 17.
Fortè * Operire verecundè.
Matt. 19.
Hiere. 9.

B *Promißio: In Isaac nato, qui risus dicitur, quid ostendat in Christo.*

Promissio figurata.

CAPVT XV.

RVrsum eidem Abrahæ ad ilicem Mambræ in tribus viris diuina maiestas apparuit, proximè de filio suscipiendo ferens promissionem, ac supradicta confirmans. à quo etiam Sara vxor eius inquiritur. Dixit enim Deus Abraham: Vbi est Sara vxor tua? Qui dixit: In tabernaculo est. Dixitq; illi Dominus: Reuertar ad te hoc tempore opportune, & habebit Sara filium. Audiens verò hæc Sara, cum esset in ostio tabernaculi post eum risit intra seipsam dicens: Nõdũ factũ mihi est vsq; in hoc tépus, & dominus meus senior est. ait domin⁹ ad Abrahá: Quare risit Sara intra se ipsam dicés: Ergo ego vere pariá quæ senui? nũquid nihil potest verbũ Dei? Rursumq; cõfirmat: Reuertar igitur ad te opportune, et habebit Sara filiũ. Timédo negat Sara risisse: quòd riserit, cõuincitur veritate. Quę concipiés & pariés, appellatum est nomen eius Isaac, quod interpretatur risus. Ob quam rem & ipsa Sara, cum iam paruulum portaret in manibus, Risum, inquit, mihi fecit Deus. Omnis enim qui audierit senem & sterilem peperisse, congratulabitur mihi in risu. Proles risus excipitur, in quo benedictioné promissam omnium gentium suscepit Abraham. Gentes enim quæ Christo per illum sené in carne venienti nunc credunt, in risum à Iudæis suum saluatorem confitentur, eumq; glorificantes agnoscunt illius contumeliosam pasioné, suam esse veram libertatem. Gen. 18.

Prædictio. In Sodoma, & Gomorra futuri iudicij diem. C

In Genesi credita & visa. Prædictio facta & figurata.

CAPVT XVI.

Gen. 18. IMpiarum ciuitatum subuersionem prædictam Sodomorum & Gomorreorum, idem fideli famulo Abrahæ dominus demonstrauit dicens: Clamor Sodomorum & Gomorreorũ multiplicatus est, & peccata eorũ valde inuisa. Descendẽs, inquit, videbo si clamorẽ, qui venit ad me consummauerint: sin autem, vt sciã. Descendit, & hîc dictũ est, Deus: quia famulo gratissimo nõ celauit suũ iustũ iudiciũ, ac per quandã pactionẽ, quã supplex humilisq; intercessor acceperat, Deum cognoscens iure prædictas velle perdere ciuitates, vt irascentẽ mitigaret, hoc modo. Ne perdas, inquit, pariter iustũ cũ impio. Et erit iustus quo modo & iniustus? Si fuerint quinquaginta iusti in ciuitate, perdes illos? Non remittes omnẽ locum causa illorum quinquaginta iustorum? Cumq; promisisset Deus non se perditurum, si quinquaginta iustos in illis reperisset locis, ex eo loquendi sumpsit audaciã, pias precantis adhibens voces limum pulueremq; sese confitens. Dei sententiã, pro quinquaginta iustis addens quadraginta quinq;, mira celeritate suspendit. Quorum exiguum numerum minimè reperijsse dicitur. Eruensq; Loth cũ
Gen. 19. vxore & duabus filiabus eius, de populis & ciuitatibus quas cœlesti igne cõsumpturus erat, eos, quos liberauit, admonuit, non stare in tota regione illa, néve retro respicerent. Quæ vxor Loth præcepta contemnens, retroq; resspiciens, statua salis effecta suo exemplo fatuos condiuit in proposito sancto quò tendunt proficientes, noxia curiositate retrò non debere respicere: nec
Mat. 10. posse euadere tales statuta supplicia, hæc fœmina demonstrauit, quæ quod D
& 11. euaserat perdidit. Tales dominus in Euangelio increpat dicens: Remissiùs
He. 13. & erit terræ Sodomorum in die iudicij, quam vobis. Quos vero Christi gratia
Esa. 52. liberat, admonet per Apostolum: Exite de medio eorum, & separamini dicit
2. Cor. 6. dominus. Item ipse, Quæ retro oblitus. in ea quæ ante sunt extentus. Nemo
Forte: Et ponens: enim retrò attendens, * exponens manũ suam super aratrum, aptus est regno Dei.* Cũ dominus diceret: Mementote, ait, vxoris Loth. Securi igitur
Philip. 3. diem iudicij expectant, quibus in cruce domini gloriantibus, mũdus eis cru-
Luc. 9. & 17. cifixus est, & ipsi mundo. Terruit enim dominus corda fidelium, dicẽs: Vt
* Forrè: Quod cũ factum est in diebus Loth, ita futurum aduentum filij hominis, ne grauati in crapulis & ebrietatibus eos subitaneus inueniat dies. De quo dicit Aposto-
Gal. 6. lus: Quia dies domini, sicut fur in nocte, ita veniet.
Luc. 21.
1. The. 4. & 5.

Prædictio: In Isaac immolando Christi passio.

Prædictio figurata.

CAPVT XVII.

Gen. 22. TEntauit Deus Abraham dicens: Abrahã Abrahã. Et dixit: Ecce ego. Et dominus: Accipe filium tuum vnigenitum, quem diligis Isaac, & vade in terram excelsam, & offer ibi eum holocaustum super vnum montium, quẽ tibi dixero. Eũ sibi iubet offerri holocaustum, in quo semen Abrahę vt stellas cœli multiplicari, & in eo gentes benedici, tot iam oraculis diuinitus ipse promiserat. Non tamẽ cũctatur pater in filio implere quę iussa
Heb. 11. sunt, sciens, vt Paulus dicit, quod etiam ex mortuis posset eum dominus ex-

citare,

A excitare. Sed eius qui tentatur in filio, non tantum collatæ fidei virtus demonstratur, quantum etiam nobis imitanda proponitur: & vt præcepti noui ex Euangelio maneret authoritas: Qui amat patrem aut matrem super me, non est me dignus: aut qui amat filium aut filiam plus quàm me, non est me dignus. Nã cùm eũ necdum proli sciret idoneum, Deo tamen iubenti ea intentione paruit Abraham, qua sciebat Deum nec immemorem promissionum suarum, & mysticum quoddã futuræ passionis dominicæ geri sacramentum: illum scilicet respiciens diem nostræ redemptionis, de quo dominus in Euangelio increpans Iudæos dicit: Abraham pater vester concupiuit videre diem meum, & vidit & gauisus est. Diem scilicet passionis filij Dei in suo filio figuratum vidit Abrahã: quòd vnico filio nõ pepercit: quòd velut ad aram crucis triduo cum insonti victima conuolauit: quòd patiens, ac sine voce, similis agno coram tundente se, filius patri, vt percuteret, pia colla præbuit: quòd se ligno quod portauerat ipse, suspendi Isaac non reluctatus est. quòd aries cornibus in vepre detentus, spinis coronatum Christũ ostendens, pro Isaac immolandus apparuit. quòd ideo Isaac immolatus non est, quia resurrectio filio Dei seruata est. Hæc omnia credens Abraham, videre meruit per figuram, quæ nos per gratiam impleta esse cognoscimus. Matt. 10. Luc. 14. Ioan. 8.

Prædictio: In iuratione Dei, quia semen eius in Christo supra numerum extenditur.

Promissio figurata Abrahæ.

CAPVT XVIII.

B PEr me iuraui, dicit dominus, propterea quòd non pepercisti filio tuo dilectissimo propter me: benedicã tibi, & multiplicabo semẽ tuũ sicut stellas cœli, & velut arenã quæ est in littore maris. Et possidebit semẽ tuum ciuitates inimicorũ suorũ, & benedicẽtur in semine tuo oẽs gẽtes terræ, quia obedisti voci meæ. Multiplicatũ quidẽ semẽ Abrahę, atq; ad grandẽ numerũ peruenisse, liber Numerorũ ostendit. Nõ tamẽ scimus esse innumerũ. Promissio verò Dei vt stellas cœli, & vt arenã maris, quæ numerari nequeunt, continet: quã in Christo per fidẽ gẽtiũ, quarũ pater est Abrahã, benedictionẽ esse suppletã, & ipse rerũ ordo demõstrat: simul & oracula prophetarum quæ filios Abrahæ nõ tãtũ ex semine carnis, sed fide vocari ad infinitũ numerum, per Dauid cæterosq; testantur. Benedicentur, inquit, in eo omnes tribus terræ. Oẽs gẽtes beatũ dicent eũ. Itẽ: Adorabũt eũ oẽs reges terræ: omnes gentes seruient illi. Et Esaias, Erit radix Iesse, & qui exurget regnare in gẽtibus, in eo gẽtes sperabũt. Apostolus quoq; Paulus, fractos ramos Iudęos dicit per incredulitatẽ, atq; in fide radicis Abrahæ gentes, vt oleastro, fuisse insertas. Itẽ ipse, Gentes autẽ super misericordiã glorificare Deũ: misericordiaq; ablato, vt promisit, corde lapideo, daret eis cor carneũ. Lapides enim appellat, lapideos deos colentes, cũ dicit, Dico vobis, si hi tacuerint, lapides clamabunt. Mirum in modũ qui erant lapides, per gratiam facti filij clamãt: Pater noster qui es in cœlis, & qui erant filij effecti lapides dicunt: Fac nobis Deos, qui nos præcedant: quia derelinquentes Deum viuum, seruierunt Baal, & Idolis gentium. Gentes è contrario, spretis idolis, secuti sunt Deum viuum. Quæ nos videmus impleri. illa scilicet quę promissa sunt in semine suo futuro per Christum, quæ & credidit Abraham. Gen. 22. Psal. 71. Esa 11. Rom. 11. Rom. 15. Ezec. 10. & 36. Lucæ 19. Matth. 6. Exod. 32.

Prædictio: Ex femore Abrahæ Christum hominem suscepturum. C

In Genesi credita & visa. Prædictam carnem Christi ex femore Abrahæ venturam, sequens mystica actio ostendit.

CAPVT XIX.

Gen. 24. VOcat Abraham præpositum domus suæ. ait illi: Pone manum tuam sub femore meo, & iura per Deum cœli, quia non accipies vxorẽ filio meo à filiabus terrę huius, cũ quibus ego habito: sed de tribu mea accipies illi vxorem. In femore Abrahæ Deum cœli fuisse, hic ordo ostẽdit, quòd Abraham genuit Isaac: Isaac, Iacob: Iacob, duodecim patriarchas: in quibus Iudas, ex cuius tribu Dauid, de quo per seriem generationum, virgo Maria quę peperit Christum, qui est Deus cœli: quia per ipsum facta sunt omnia. Ioan. 1.

Promissio: In geminis Rebeccæ populos duos, Christianos & Iudæos.

In Genesi credita & visa. Promissio facta & figurata.

CAPVT XX.

Gen. 25. CVm idem Isaac Rebeccam propinquam sibi accepisset vxorem, eam sentiens sterilem, pro gignenda prole, Deum, qui multiplicem promiserat, deprecatus est. Statimq; vt poposcit, accepit. Quũ autem concepisset Rebecca, gemini gestiebant in vtero eius. At illa hæc referens: Si sic mihi futurum erat, ait: vt quid mihi hoc? Abijt autem Isaac cum ea interrogare dominum, atq; huiusmodi responsum accepit: Duo, inquit, populi in vtero tuo sunt: & duæ plebes de ventre tuo prodibunt: & populus populũ superabit, & maior seruiet minori. Suscepit duos ꝓmissos filios Isaac, duosq; populos fide tantùm futuros agnoscens, quos illa mystica actio nobis reuelatos exhibuit. Esau quippe, dum prior pilosus prodiret ex vtero, minoris Iacob manus emissa post eum, plantam eius apprehendit, quod factũ mirum magnumq; visum præbuit. Idem igitur Iacob iunior lenis, in ipsa iá pueritia per cocturá rubrá lenticulę maiorẽ fratrẽ supplantans, abstulit eius primatus, nec vacuum esse potuit tanti mysterij sacramẽtum. Lenis ille iunior Iacob, lenem mitemq; signabat populum Christianum, ea lenitate præditum qua innocuum gẽtilis furor crediderat ab Esau. Hic igitur lenis populus per cocturá passionẽ scilicet Christi sanguine rubratam, edaci & sæuienti Iudaico populo, cuius figuram gestabat Esau, qui etiam Edom dictus est, petenti voluntariè obtulit, ac primatus quos habuit ille, vendidit, iste suscepit. Iudæus quod nascendo habuit, per concupiscentiam perdidit. Christianus per gratiam, quod in natura non habuit, acquisiuit. D

Pomissio: In eosdem quæ gesserint per figuram.

In Genesi credita & visa Promissio facta & figurata.

CAPVT XXI.

EA verò quæ in duobus istis geminis acta sunt, quam mira, quam grandia, quam iuxta promissiones sacramentis omnia plena sint, breuiter vt iustum fuerit explicare contendam. Cæcatus Isaac, pater eorum, exterioribus oculis, lumine verò interiore fulgente, promittit Esau primitiuo

filio

A filio benedictionem, si desideratas escas ex sua venatione filius præpararet patri. Pergit ille implere quæ iussa sunt. Mater, quæ audierat benedictionē maiori promissam, diuinitus acta, vt minori Iacob proueniat, prophetica arte composita mysticam artem parat. Vestem accepit primogeniti sui, quæ erat apud illam in domo. hac iuniorem induit: ac super brachia eius, & nudam ceruicem pelles hœdorum imposuit: aptauitq; eum qui erat, vt posset intueri quod non erat: Tanquam iam nobis illum figuratum ostenderet Christum, qui accepit non carnem peccati, sed similitudinem carnis peccati: Rom. 8. Legem quoq; veteris testamenti, tãquã vestē primogeniti excipiens, nō eam se soluere dominus venisse dixerit, sed implere. Sic compositus minor filius Matt. 5. ille Iacob, qui fratri iam primatus abstulerat, vsurpat insuper benedictionē, offerens patri paratas â matre escas, & dicit: Pater. At ille: Quis es tu fili? Ego sum, inquit, primogenitus tuus Esau. Feci sicut locutus es mihi. Cūq; pater vocem filij minoris agnosceret. palpandum æstimans, habitu mēbra maioris inuēnit. Turbatusq; in filijs: factus est (vt ait quidã) gratus error parētibus. Acceptis igitur epulis quas parauerat mater, filius offerebat: pater quas libenter accepit, huiusmodi benedictionem minori filio dedit. Ecce, inquit, odor filij mei, sicut odor agri pleni, quē benedixit Dominus. Det tibi, inquit Deus â rore cœli & â fertilitate terrę multitudinem fumenti, vini, & olei: & seruiant tibi gentes. & adorabunt te principes: & eris dominus fratris tui, & adorabunt te filij patris tui: & qui te benedixerit, erit benedictus, & qui te maledixerit, erit maledictus. Hæc omnia Christo domino couueniūt, post eius odorem benedictæ concurrunt omnes gentes. Venit peractis illis
B & filius primogenitus Esau ex minoris gratia iam reprobus. Offert & ipse escas patri, & dicit: Exurgat pater meus, & manducet de venatione filij sui vt benedicat me anima tua. Ad hæc pauefactus pater: Et quis est, inquit, qui venatus est mihi, & intulit priusquam tu introires? & benedixi illum, & benedictus est. Benedictus posterior populus Christianus, iam patri dicit: Dedisti lætitiam in corde meo. â fructu frumenti, vini, & olei sui multiplicati Psal. 4. sunt. Maiori autem populo Iudæo pater dicit: Non accipiam de domo tua Psal. 49. vitulos, neque de gregibus tuis hircos. Sacrificium enim laudis glorificabit me. Venit enim frater tuus cum dolo, & accepit benedictionem tuam. Quia igitur Iacob Deus dilexit, Esau autem odio habuit, propterea suppleto tēpore. sacrificijs Iudæorum explosis, sacrificium mundum, vt prædictum est, Malac. 1. Rom. 9. offerri nomini eius omnis nunc populus Christianus agnoscit, qui per gratiam Iudæo & primatum & benedictionem abstulit. De isto enim dictum est: Eris dominus fratris tui. Cæterùm in illis geminis non prouēnit. Minor Gen. 33. enim & munera maiori obtulit, & famulum se esse professus, eum humilis adorauit: vt res, quæ tunc signata est per literam, nobis nunc manifestaretur in gratia.

Promissio: In Esau ex cuius semine Iob, & Christus in gentibus per fidem.

In Genesi credita & visa. Promissa præmia virtuti & patientiæ.

CAPVT XXII.

EX semine Esau Idumęa gens, in qua inter cæteros duces, Iob ille for- Gen. 36. tissimus athleta Dei enituit, in exemplum omnis patientiæ productus Iob 1.

vt agonistico

vt agonistico certamine principem totius militiæ diabolum superaret, fultus auxilio Dei. Vir namque cum esset iustus, ac sine querela Deo, eumque in confusione diaboli qualis esset, Deus ostendere dignaretur: Animaduer- C
Iob 2. tisti, inquit Deus diabolo, ad puerum meum Iob? non enim est similis illi quisquam in terris. Et diabolus: Nunquid Iob, ait, gratis colit Deum, nōne tu benedixisti domum eius, & pecora eius multiplicasti? Sed mitte manum tuam. & tange omnia quæ habet, & scies an in facie benedicat tibi. Ecce, inquit Deus, omnia quę habet in tuas manus do. sed ipsum caue ne tangas.

Fit grande certamen. Perfidus Apostaticusque angelus, fidelem Dei famulum insectatur: atque, vt illi est plena à se ipso procreata malitia, vastat, fugat, disperditque omnia innocentis: & cum omni hæreditate, omnē simul consumpsit hæredem. Tot tamen iaculis emissis, illæsus manet Iob: cuius, vt militis Dei, vno ictu percutitur diabolus. Nudus exij, inquit, de vtero matris meæ: nudus reuertar in terram. Dominus dedit, & dominus abstulit: sicut domino placuit, ita factum est. Sit nomen domini benedictum. Hoc superatus certamine, aliud maius inimicus indicit. Mitte, inquit Deo, manū
Matth. 8. tuam, & tange carnes illius, & ossa, & scies an in facie benedicat tibi. Mitte manū tuá, nihil est aliud quám, da potestatem. Hanc enim nec in porcis habuit diabolus, nisi ille dedisset, q sub hac autoritate & Iob ei tradidit, vt precepti non excederet modum. Ecce, inquit Deus, trado tibi illum: tantū animam illius custodi. Quem percussum graui vulnere, putrefacta totius corporis compagine, omnibus artubus solutis, sanie profluente, ebullientibus vermibus, dū in corrupto corpore integer animus cōsisteret sentiretq; diabolus intrinsecus forté, quem forinsecus debilem æstimabat: mulierem viro suo illo articulo, quam sibi necessariam dimiserat, armat: atq; per vxorem fortis- D
simum virum suo pulsat ex latere. Cum & mulier venenata iacula, quæ ab inimico sumpserat, infunderet, ait inter cætera: Dic aliquod verbum in domino & morere. Statimq; ille ruinam primi hominis recordatus, Euam nouá, atq; in illa illum inimicum qui præliabatur expugnans, ait: Tanquam vna ex insipientibus mulieribus locuta es. Si bona accepimus de manu domini, mala quare non toleramus? His diuinis iaculis prostratus est inimicus, superatusque per gratiam per hominem peruersus angelus, & humilis patientiæ pietas omnem molestiam superbiæ debellauit. Iam enim per iustum virum
Psal. 107 potentem transitura Christi vestigia in gentes signabantur. De quibus Dauid ex persona eius dicit: In Idumæa extendam calciamentum meum. Iacobus quoque apostolus, ad exemplum patientiæ credentium corda confir-
Iacob. 5. mans, ait: Patientiam Iob audistis, & finem domini vidistis, quia misericors dominus & miserator est. Dupla enim præmia Iob victor accepit. Pugnan-
Matt. 19. Marc. 10. tibus veró suis, & sua gratia iuuante vincentibus centupla hîc se daturum dominus pollicetur, & vitam æternam in futuro seculo largiturum. Quod
* Valétiniano. in * Valentiano Valētis fratre videmus impletum: qui dum pro Christo militiam tribunatus spreuit, huius mundi regnum adeptus est, & verus Christi confessor vitam acquisiuit æternam.

Promissio: In Iacob, cui per visum Christus lapis angularis ostensus est.

In Genesi credita & visa. Promissio figurata.

Caput

A

CAPVT XXIII.

IAcob quoq; filius Isaac, nepos Abrahæ, per quasdam res secũ mirabiliter gestas accepit promissionem. Fugiens enim fratris insidias, locum ei mãsionis præbuit solis vergentis excursus. Illic lapidẽ capiti suppositum, talia sibi reuelata in somnio narrat, Scalam miræ granditatis, cuius caput cœlũ hactenus occuparet, ostensam: per quam angeli dei ascendentes & descẽdẽtes erãt, Dominũ quoq; incũbere in ipsam, sibiq; dixisse: Terrá in qua dormis, tibi dabo eã & semini tuo post te. Qui euigilãs, in sacramento lapidem quem ad caput habuit eminus erigens, eumq; liniẽs oleo, Christũ nobis lapidẽ angularẽ cõsecrauit, De quo Propheta dicit: Lapidem quẽ reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. Et Esaias: Ecce inquit, pono in Sion lapidem angularem, electum pretiosum: & qui crediderit in illum, non cõfundetur. Hic lapis angularis Christus Nathanaheli venienti ad se, somnium quod Iacob viderat exposuit: Videbitis, inquit, cœlos apertos, & angelos dei ascendentes & descendentes ad filium hominis. Qui enim descendit, Christus ipse est, & qui ascendit super omnes cœlos. vt adimpleret omnia. Scalam verò angustam viam ponens, quæ ducit ad vitam.

Gen.28. Psal.117. Esa.28. Ioan.1. Ioan.1. Ephes.4. Matt 7.

Promißio: In ipsius Iacob claudicatione non credituros omnes Iudæos.

In Genesi credita & visa. Promissio facta & figurata.

CAPVT XXIIII.

IPsi quoq; Iacob reuerẽti de Mesopotamia cum vxoribus, filijs, famulisq; suis angelus in via occurrit: qui cum eo sacratam luctam gerens & angelus ab homine superari se passus est, victorq; à victo exegit benedictionẽ: Non te, inquit, dimittam, nisi benedixeris me. Dixitq; ei angelus: Quod tibi nomen est? At ille ait, Iacob. Iam, inquit, non vocaberis Iacob, sed erit Israel nomen tuum: quia prẹualuisti cum Deo, & cum hominibus potens eris. Tetigitq; angelus latitudinem femoris eius, claudusque effectus est Iacob per omnes dies. Claudicatio ista quæ ex femore eius facta est, populum ipsum Hebræum significat claudicantem. Quibus ait Helias propheta: Quid claudicatis ambobus inguinibus? si Deus est, ite post illum. Et Dauid dicit: Filij alieni inueterauerunt, & claudicauerunt à semitis suis. Quòd recto itinere ex illo populo. viam Christum sequi non voluit, claudicans per errores varijs semitis aberrauit: quem Videns Deum (quod Israel appellatur) per gratiam Christianus populus apprehendit.

B Gen.32. 3.Reg.18 Psal.17. Gen.32.

Promissio: Ia filijs Iacob, & in Ioseph, qui gessit figuram Christi

In Genesi credita & visa Promissio facta & figurata.

CAPVT XXV.

DVodecim filios, quos duodecim patriarchas scriprura testatur, ex suis fœminis suscepit Iacob: Non quod liberet sanctos viros plurimas habere mulieres concupiscentiæ scilicet causa: sed quód gratia multiplicandæ prolis daret deus licentiam, qui & vnam permisit, & postea aliquando prohibuit. Nam cum in lege dixerit: Maledictus homo, qui non suscitauerit semen in Israel: per Salomonem autem prophetam huic licentiæ terminum dedit. Tempus, ait, mittendi lapides, & tempus colligendi

Gen.35. Deut.25. Eccle.3.

lapides

lapides. Tempus amplectendi, & tempus continendi ab amplexu. In his igitur duodecim patriarchis Iudas dictus est, ex quo Iudæi. Ioseph & Beniamin germani, ex patre Iacob, & ex matre Rachel: quorum actio omnis Christum C
Gen. 37. sonat & ecclesiam. Dictum est enim, Iacob diligebat Ioseph. Dicit & Deus
Matth. 3. pater de Filio: Hic est Flius meus dilectus, in quo bene complacui. Fecit, inquit, Iacob Ioseph tunicam variam. Dicitur & huic nostro Ioseph Christo:
Psal. 44 Adstitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato, circumamicta varietate.
Gen. 37. Somniauit Ioseph somnium, narrauitque fratribus suis. Putabam nos, ait, ligare gremia in campo. Surrexit gremium meum & erectum est: Conuersa autem gremia vestra adorauerunt gremium meum. Hoc in Christo futurũ,
Gen. 27. idem Iacob ostendit in benedictione. quam à patre acceperat Iudas dicẽte:
Gen. 49. Adorabunt te filij patris tui. Hi enim dicunt: Venite adoremus & prosternamur ei, qui iam dicunt: Pater noster qui es in cœlis, Et ipse in Euangelio:
Psal. 94.
Matt. 6. Cum exaltatus fuero à terra, traham omnia, ait ad me ipsum. Rursum alia sa-
Ioan. 12. cramenta videt in somnio, & hæc suis fratribus indicauit. Quasi sol, inquit,
Gen. 37. & luna & vndecim stellæ adorabant me. Dicitur & de nostro Ioseph Chri-
Psal. vlt. sto domino per prophetam: Laudate eum sol & luna, laudate eum omnes
Psal. 143. stellæ & lumen. Et, Cœli enarrant gloriam Dei. Et Abacuc. Eleuatus est, inquit, sol, & luna stetit in ordine suo. Luna ex decedentibus ac succedentibus mortalibus constans ecclesia, posteaquam sol Christus exaltatus est, resurgens ordine integro: hæc stetit in fide, fulgentibus stellis ei qui numerat eas. Discipu lis enim suis, quorum nullus est numerus, ait: Luceant opera
Matt 5. vestra sicut luminaria in mundo.

Promiß. In eodem, qui vt Christus dominus missus est ad visitandas oues. D

In Genesi credita & visa. Præfigurata promissio.

CAPVT XXVI.

Gen. 37. Mittitur Ioseph à patre ad visitandos fratres suos, & oues. Dicit & no-
Matt. 15. ster Ioseph Christus dominus, Non sum missus nisi ad oues quę periére domus Israel. Dictum est: Oderunt Ioseph fratres eius propter
Psal. 34. somnia eius. Clamat & hic noster Ioseph Christus de Iudęis fratribus: Quo-
Ioan. 15. niá odio habuerunt me gratis. Viso Ioseph fratres eius dixêre: Ecce somniator ille venit, venite occidamus illũ, & videamus quæ erunt somnia ipsius.
Sap. 2. Et apud Salomonẽ de nostro Ioseph impios dixisse refertur: Venite occidamus iustũ. quoniá insuauis est nobis. Et sequitur. Promittit scientiá Dei se habere, & filiũ Dei se nominat. Videamus si sermones illius veri sunt, & tẽtemus an succedãt quæ ventura sunt illi. Hæc quoq; in Euangelio ipse confirmat de filio, qui ad cultores vineæ missus est. quo modo dixerint: Hic est
Matt. 21. hæres: venite occidamus illum, & nostra erit hæreditas Accipientes Ioseph fratres eius, expoliauerunt tunicam illam variam, & misére illum in lacum.
Psal. 87. Hoc & noster Ioseph de sua passione per Prophetam dicit: Proiecére me, inquit, in lacum exteriorem, in tenebris & vmbra mortis. Tunicam verò expoliatam desuper contextam, Euangelica autoritas narrat: quam
Ioan. 19. etiam milites diuidere noluerunt, vnitatem Ecclesiæ firmantes, à cuius sorte excluduntur hæretici, quoniam sorte prouenit, vt eam vnus, id est, vnitas, possideret. Accipientes, inquit, hœdum de capris fratres Ioseph,

inqui.

A inquinauerunt tunicam eius sanguine, quá patri sub falsa testatione protulerunt, quòd bestia nequam comedisset illum. Tria illa genera sacrificiorum, quæ Abraham obtulit mutato ordine, omne suum tempus obseruat. Pro Isaac aries: pro Ioseph, hœdus ex capris: pro filio perdito redeunte ad patrē, ex iuuenco vitulus saginatus occiditur. Venite, inquit, vnus ex fratribus, venundemus Ioseph, & non occidamus illum. Hoc & Iudæi de Christo, quem venditum tradiderunt Pilato ad necem, dixerunt: Nobis non licet interficere quenquam. (Ioan. 18.) Et vendiderunt Ioseph fratres eius Ismahelitis negotiatoribus euntibus in Ægyptum viginti aureis. Venditum autem nostrū Ioseph Christum, Zacharias & Hieremias prophetæ testantur. Dederunt, inquit, pretium adpretiati triginta aureos. (Zach. 11.) Quod etiam Iudam à Iudæis accepisse Euangelia narrant, ea ratione, qua distractus Christus à Iudæis transiret ad gentes. Iudas enim simul cum pretio & vitam perdidit. Iudæi & pretium & Christum, quem comparauerant amiserunt. Gentes verò lucrum gratiæ possidendo possessæ sunt.

Prædictio in eodem, quo castitas patiendo muneratur.

In Genesi credita & visa. Promissio facta & figurata qua afflictus non deseritur Ioseph.

CAPVT XXVII.

Ismahelitæ vendiderunt Ioseph in Ægypto cuidam * præposito cocorum Pharaonis. (Gen. 37.) Ne hoc quidem vacat, quod dictum est, Pręposito cocorū. (Prosper lectione 70. interpretum vtitur.) B Cocco enim illa rubra vestis passionis Christi signatur, qua posterior populus Christianus, vt sæpe dictum est, primatum auferat populo qui semper vendere, nec nouit Christum gratia comparare. Fuit dictū: Dominus est cum Ioseph. (Gene. 39.) Et noster dicit: Non sum solus, quia mecum est qui misit me pater. (Ioan. 16.) Immisit vxor Domini eius oculos in Ioseph, & ait illi: Dormi mecum. Cumque ille resisteret, gratiam quam apud suum dominum inuenerat narrans, & sancto timore Dei, quo plenus erat, metuens offendere, aliud opportunum tempus mulier auscultans, attraxit illum à vestimentis, dicēs: Veni dormi mecum. At ille relinquens vestimenta sua in manibus eius, fugit & exijt foras. Cumq; eius dominus, suus maritus, aduenisset (notum quid furens fœmina possit) mentita est iniquitas sibi, falsa pro veris affirmat, violētiam se dicit perpessam fuisse, quam fecerat. O impudica mulier. ardet amās, vulnus alit venis, & cęco carpitur igni. (Alludit ad verba Vergilij init. 4 li. æneidos.) Amat & persequitur: Concupiscit & sæuit. Et quia ei ad stuprum non consentit, trucidandum eū statuit, quęritq; perire quem diligit. Hanc impudicam mulierem Ægyptiā impiæ idololatriæ meritò comparauerim. Immisit enim & hæc oculos in Ioseph nostrū, vidit speciosum forma præ filijs hominum, eumque ad illicitū consensum à vestimentis suis attraxit. (Psal. 44.) Quæ sunt vestimenta nostri Ioseph Christi, nisi sancti martyres? de quibus per Esaiam prophetam suo corpori ecclesiæ dicit: Viuo ego, dicit Dominus, quia omnibus illis vestieris. (Esa 49.) Et in Canticis cāticorum: Quàm rubicunda sunt tibi vestimenta! (Cantic. 5) Et Iacob benedictione prophetica: Lauabit, inquit, in vino stolam suam, & vestem suam in sanguine vuæ. (Gene 49) Cum igitur attrahuntur Christiani, vt sacrificantes idolis in anima fornicentur, quid aliud quàm in suis vestimentis Christus attrahitur? Teneantur

neantur Christiani, dicit impia impudicaq; doctrina, aut consentiant, aut eis C
carceres, exilia, gladij, ignes, bestiæ, cæteraq; supplicia præparentur. In his
Matt.10. noster Ioseph Christus à vestimentis attrahitur. Cùm verò suis dicit, Nolite
Psal.43. timere eos qui corpus occidunt, eique respondent: Propter te morte affi-
Rom.8. ciuntur tota die, reliquit vestiméta sua in manibus eius. Quod verò dictum
est: Fugit & exijt foras, relinquens vestimenta sua: animam liberatam ostē-
Psal.123. dit, quę clamat p Dauid: Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo ve-
nantium.

Promiss. In eodem Ioseph, qua Christi passio figuratur.

In Genesi credita & visa. Promissa Christi passio per figuras.

CAPVT XXVIII.

Gene.39 Traditur Ioseph in carcerem. Noster Ioseph Christus, vt Esaias dicit,
Esa.53. Inter iniquos deputatus est. Inter sontes insontem Dei sapientia dum
gubernat, quæ descendit cum illo, vt scriptum est, in foueam, in vin-
culis nō dereliquit illum. Exclamat hic noster Ioseph Christus: Factus sum
Psal.87. sicut sine adiutorio inter mortuos liber. Quod verò sequitur, gratiá, qua ple-
nus erat, inuenisse apud præpositum carceris, vniuersasq; claues, totamq; cu-
stodiam traditam fuisse manibus Ioseph: illud intelligendum fuit, vt cui cœ-
lum in sole, stellis, ac luna, & in manipulis terra, inferna quoque carceris sub-
Philip.2. derentur: vt nostro Ioseph Christo omne genu flectatur, cœlestium, terre-
strium, & infernorum. Neq; illud à sacramento dominicæ passionis esse æsti-
mo alienum, quòd duo Pharaonis spadones, cum eo in illa passione detrusi
Gene. 40 sunt: vt trium crucifixorum quodammodo numerus suppleretur. E quibus
noster Ioseph Christus reuelando mysteria, vnum puniret per debitū sup- D
plicium, alterum per indebitam gratiam liberaret. Hæ sacratæ actiones tunc
in rebus actę sunt figuratis, vt nobis reuelanda omnia seruarentur.

Promissio: In eodem Ioseph Christi resurrectio est figurata.

In Genesi credita & visa. Promissa resurrectio figurata.

CAPVT XXIX.

Genes. 41 Post duos annos dierum, tertio incipiente, de carcere educitur Ioseph.
Et noster Ioseph Christus dominus die tertio à mortuis resurrexit. Prę-
sentatur Pharaoni: mūdo resurrectio declaratur. Exponit Ioseph Pha-
raoni somnia, ac futuræ famis arcendæ gratia ex abundantia annorum sep-
tem per sapientem virum condi debere frumenta, & impleri horrea salubri
consilio instruit. Et noster Ioseph Christus dominus mūdo per septenariū
Ioan.12. numerum currenti in finem tale consilium dedit: Nisi enim, ait, granum tri-
tici cadens in terra mortuum fuerit, ipsum solum manet. Si autem mortuum
Psal 125. fuerit, multùm fructus afferet. Quia qui semināt in lachrymis, in gaudio me-
tēt. Data est Ioseph à Pharaone in tota Ægypto potestas. Et noster Ioseph
Matt.28 Christus dominus post resurrectionē dicit: Data est mihi omnis potestas in
cœlo & in terra. Misit Ioseph suos per totá Ægyptum, & collegit frumen-
tum multum quasi arenam maris. Et noster Ioseph Christus dominus misit
suos per mundum, dicens: Ite, baptizate gentes in nomine patris & filij &
spiritus sancti. Et collectus est credentium numerus sine numero, quasi are-
na maris. Constituit Ioseph horrea per vniuersam Ægyptum, & per totum
mundum Christus dominus consecrauit ecclesias, de quo Ioannes dicit:

Frumenta

A Frumenta recondit in horreo. Aperuit Ioseph horrea tempore famis, & ministrabat populis. Hoc & de nostro dictum est: Oculi domini super iustos. Et sequitur: Vt eruat à morte animas eorum, & pascat eos in fame. Famem verò animæ, Amos propheta ostendit: Dabo eis, ait dominus, famem: non panis & aquæ, sed famem audiendi verbum Dei. Et in Euangelio ipse Dominus: Quia abundauit iniquitas, refrigescet charitas multorum. In hac fame positis, noster Ioseph Christus dominus ex horreis suis nobis diuinam sui corporis annonam administrat, quã gustantes, videmus quàm suauis est dominus. Dictum est, quòd acquisierit Ioseph Pharaoni totam Ægyptum. Et de nostro dicitur: Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi.

Luc. 3. Psal. 33. Amos 8. Matt. 24. Psal. 33. 2. Cor. 5.

Promißio: In eodem Ioseph, qui vt Christus dominus suos dilexit inimicos.

In Genesi credita & visa. Promissa sublimitas eis qui benefecerunt inimicis.

CAPVT XXX.

VEnerunt in Ægyptum fame compulsi fratres Ioseph, ab eo quẽ vendiderant, sub pretio comparare frumenta. Venerunt & ad nostrum Ioseph Christum dominum, qui eum crucifixerunt, vt eius refecti cibario famem, qua eorum animæ vexabantur, auferrent. Adorãt illi, adorant isti. Videns Ioseph fratres suos, agnouit eos: ipsi verò non cognouerunt illum. Hoc & in nostro impletum est, quòd sui fratres non cognouerunt illum. Si enim eum cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent.

B Alienatus est Ioseph à fratribus suis, eísque per inrerpretem dixit: Exploratores estis, considerare * vestigia huius terræ venistis. Hoc & noster Ioseph Christus dominus per interpretẽ Petrum ait persecutoribus: Vos sanctum & iustum negastis, & principem vitæ æternæ interemistis. Pœnitent fratres Ioseph ex his quæ gesserunt. Dicitur his: Pœnitemini. Dicunt illi: In peccato sumus de fratre nostro. Et Ruben illis: Nõ dixi vobis, nolite vexare puerũ? & nõ me audistis. Ecce, sanguis eius exquiritur. Et Iudęi qui Pilato dixerant, Sanguis eius super nos, & super filios nostros, id dicũt Apostolis: Quid faciemus viri fratres, monstrate nobis. Vt exploratores non esse crederentur fratres Ioseph duodecim, sed filios vnius patris esse: testantur vnum non esse, cùm ipse esset cui ista narrabãt. Alium minorem apud patrem esse confirmant. Audiens Ioseph germani sui factam mentionem, eius desiderio inardescens, In hoc, inquit, probabo exploratores vos non esse, si frater vester iunior venerit vobiscum. Accipiensque Symeonem ab eis vinxit coram ipsis tradiditq; in custodiã. Si nostrũ Beniamin iuniorẽ fratrẽ, quem requirit Ioseph noster Christus, aduertas: ipse est ille Paulus ex Saulo, ex tribu vt ipse dicit, Beniamin, qui se asserit minimum apostolorum. Symeonem ligatum tribus vinculis negationis, quem timor ligauit, & amor soluit, possemus accipere Petrum. Sed meliùs per ipsum ligari & solui peccata cognoscimus, cui dictum est: Quæcunque ligaueris super terram, ligata erũt & in cælo: & quę solueris super terram, soluta erunt & in cœlo.

Genes. 42. 1. Cor. 2. * Secundùm 70. Interpretes. Act. 2 & 5. Matt. 27. Act. 2. Philip. 3. Act. 13. 1. Cor. 15. Matt. 16.

Promißio: In eodem Ioseph figuratæ gratiæ.

In Genesi credita & visa. Promissio facta & figurata.

CAPVT XXXI.

Gene.42. Rom.11. Gene. 43. Act.2. IVssit Ioseph fratrum suorum saccos impleri frumento, & reddi vnicuiq; pretium quod attulerant: vt gratia nostri Christi non esset ex operibus: alioqui gratia iá non esset gratia. Secundò fratres Ioseph cum Beniamin veniunt, vt promiserant. Secundò ex Iudæis tria milia veniunt ad Christum, subsequente minimo Apostolorum Paulo. Vidit Ioseph Beniamin fratrem suum ex vna matre, & lachrymatus est. Vidit Iesus Paulũ sæuientem in ecclesiam matrẽ, & miseratus est. Idẽ enim Paulus tanquam abortiuo sibi dicit apparuisse Iesum. Beniamin autem ex eo exitio natus est, vt matrem præcipitaret in mortẽ. Vnde filius doloris dictus est. Dicit & Beniamin Paulus noster: Non sum dignus vocari Apostolus, quia persecutus sum ecclesiam Dei. Dixit Ioseph pręposito domus suæ de fratribus suis, Introduc istos in domũ: mecum enim manducabunt panem. Dicit & noster per prophetam fratribus suis, Venite, edite de meis panibus, & bibite vinũ quod miscui vobis. Munera dedit Ioseph fratribus suis. Et noster Ioseph Christus dedit dona hominibus, cùm sanctũ spiritũ dedit hominibus suis: Beniamin autem minori fratri ampliora Ioseph dedit, quá fratribus, munera. Hoc prædicat & Beniamin Paulus noster: Plus, inquit, omnibus illis laboraui: non ego autem, sed gratia Dei mecũ. Rursum iubet Ioseph saccos fratrũ suorũ impleri frumentis, & reddi pretia. Hoc & fratres nostri Ioseph clamant, accepisse gratiam pro gratia. Poculum suũ Ioseph in sacco Beniamin clam iussit immitti: quod requisitum, cum fratres perturbaret suos, inuentum est poculũ in sacco Beniamin. Calix passionis Christi datus occultè per gratiam in corpore Pauli cognoscitur, quẽ prædicans, cũ omnẽ synagogá perturbaret in dictis inuentũ etiá in suo sacco ipse fatetur, cũ dicit: Ego enim stigmata Domini nostri Iesu Christi in corpore meo porto. Cũ autẽ iá vellet cognosci Ioseph á fratribus suis, emisit vocẽ, dicens: Ego sum Ioseph frater vester. Adhuc pater meus viuit? Et noster Ioseph Christus, vt se ostenderet fratribus suis, dixit in Psalmis: Annuntiabo nomẽ tuũ fratribus meis, quos docuit dicere: Pater noster qui es in cœlis. Dixit Ioseph fratribus suis, Nolite metuere, nõ vos huc me misistis, sed Deus. Dicit de nostro Ioannes apostolus: Ad hoc enim misit Deus filiũ suũ in mundũ, vt viuamus per eũ. Et ipse in Euangelio: Sic scriptũ est, ait, & sic oportebat pati Christũ, & introire in gloriam suam.

C

1.Cor.15. 1.Cor.15. Prou 9. Psal. 67. Gen. 45. 1.Co. 15. Gen. 44. Ioan. 1. Gen. 45. Gal. 6. Psal. 21. Matt. 6. Ioan. 3. Luc. 24.

D

Promissio: Descensionis Iacob in Ægyptum & Christi domini in mundum.

In Genesi credita & visa. Promissio facta & figurata.

CAPVT XXXII.

Gen. 46. IVbetur Iacob visitatus in Luza descendere in Ægyptum: apparuit illi Deus, dicens: Ne timeas descendere in Ægyptũ: in gentẽ enim magnam cõstituá te illic, & filius tuus Ioseph ponet digitos suos super oculos tuos. Descendit autẽ Iacob in Ægyptũ cũ animabus * septuaginta quinque, occurritq; illi Ioseph filius suus. quẽ cũ vidisset: Video te fili, amodo libenter moriar. Quiddá subsimile in nostro Ioseph reperitur. Cũ enĩ venerabilis ille senex Symeon pater ætate, non generatione, vidisset Christũ, cuius ex causa in hac luce, velut in Ægypto, decrepitus tenebatur: Nunc, inquit, dimittis seruum

* Sequitur editionẽ 70 & Stephanũ acto-

A seruum tuum domine, secundùm verbũ tuũ in pace: Quia viderunt oculi mei salutare tuum. In animarum numero septuaginta quinque descendit. Dauidicus etiã Psalmus exclamat: Notus in Iudæa Deus, in Israel magnum nomen eius. Quia igitur Israel, videns Deum interpretatur, omnis illuminatus gratia Iudęus & Græcus, necesse est vt ex hac Ægyptia seruitute liberetur, táetsi duro iugo diaboli deprimitur Pharaonis. Creuit, dicit liber Exodi, plebs, & multiplicata est in Ægypto. Hoc fit per fidem seminis Abrahæ: vt in Christo multiplicetur, sicut promissum est, tanquam arena maris. Licet Pharao diabolus sæuiens pœnas exquirat, quibus interficiat innocentes, necandos in fluuio, quòd multiplicari videt minuendos arbitrans, ne populus augeatur: Augetur Dei iussu moriendo populus, frustrata potentia sæuiẽtis, quod etiam nostris prouenit martyribus, & maximè paruulis, qui pro Christo ab Herode occisi, pretiosa grana dũ sata sunt, fidei seges multa surrexit Ecclesiæ.

rũ cã 7. Eaq; de re inuenias granẽ disputationẽ apud August. de ciuit. Dei li. 6. c. 40. Lucæ 2. Psal. 75. Exod. 1. Gene. 22. Matth. 2.

Promissio: In Moyse, qui personam habuit mediatoris Christi Domini.

In Exodo credita & visa. Promissio facta & figurata mediatoris.

CAPVT XXXIII.

IN illo tempore natus est Moyses, & erat acceptus Deo, qui nutritus est tribus mensibus in domo patris sui. Et hi tres menses tribus sępe dictis tẽporibus respondent. Çumq; eũ amplius celare non possent, accepit mater eius capsam, linitq; à foris bitumine, & misit infantem in eam, proiecitque in B amnem. Figurę succedunt figuris, dum tamen omnes actiones Christum ecclesiamq; significent. Tria quædam etiam in isto Moyse acta nostro mediatori comparanda reperiuntur, futurum scilicet in carne sacerdotem, aquam fluminis in baptismo, lignum etiam quo pependit in cruce. Descendens filia Pharaonis lauari in flumine, cuius noster Moyses per lignum consecrauerat aquas, agnouit quòd de infantibus Hebræorum esset. Eumq; suscipiens educauit vt filium. Dum descenderet ad Christum doctrina huius mundi, abluta spiritali vnda, deposuit superbiam: suscipiensque quasi grandis paruũ per humilem gratiam ecclesiæ sociatæ personæ, quæ filia Christi efficitur mater. Propter quod scriptũ est: Pro patribus tuis nati sunt tibi filij. Sic dũ erudiẽdum suscepit, eruditur. Stulta enim mundi elegit Deus, per quæ sapientiam mundi euacuet. Omnis etenim philosophia Christianæ cessit doctrinæ, quã vtiliter expugnans, inimicorum iaculis destruxit inimicos. Sicut Moyses ab Ægyptijs eruditus, ilico expugnauit Ægyptios, vt in rubro mari tanquam in baptismo, omnis superbia mergeretur Per Moysem filij Israel ab Ægyptijs, & per Christum à spiritibus immundis animæ liberantur. Adultus factus Moyses vidit quendam Ægyptium iniuriam facientem cuidam ex gẽte sua, quem vindicauit, ac defensionem dedit, mactando Ægyptium, eumque obruit in arena. Hoc agit & Moyses noster mediator Christus, eruens animas de potestate tenebrarũ in illa multitudine spiritalis seminis Abrahæ, quę creuit vt arena maris. Obruit Ægyptium, dum clamant dæmonia expulsa: Quid nobis & tibi Iesu fili Dauid? venisti ante tempus perdere nos?

Exod. 2. Psal. 44. 1. Cor. 1. Exod. 14. Mat. 8. & 10. Exod. 2. Marc. 1.

Prædictio: In eodem Moyse, qui vt Christus pacem intulit iurgantibus.

C

Prædictio facta & figurata, qua cũ his, qui oderunt pacẽ, iubemur esse pacifici.

CAPVT XXXIIII.

Exod. 2. VIdit Moyses alia die secũ Hebræos altercantes, cœpitq; eos cõponere ad pacẽ, dicẽs: Viri fratres, vt quid alterutrũ nocetis? Dixitq; ille qui alteri iniuriã faciebat: Quis te statuit iudicẽ, vel principẽ nobis? Nunquid & me vis occidere, queadmodũ occidisti hesterna die Ægyptiũ?
Psal. 119. Et noster Moyses mediator Christus clamat per Dauid: Cum his qui ode-
Psal. 47. runt pacem, erá pacificus: cũ loquebar illis, impugnabant me gratis. Et alibi: Retribuebát mihi mala ꝓ bonis. Fugit Moyses in illo sermone, & factus est
Psal 54. transfuga in terra Madian. Dicit & noster. Ecce elongaui fugiens, & mansi in eremo. Accepit Moyses vxorẽ filiã Iethri sacerdotis Madian, vt nostrum mediatorem ex alienigenis sumpsisse coniugem signaret ecclesiam. Pasce-
Exod. 3. bat, dictum est, Moyses oues Iethri soceri sui in eremo. Et noster mediator
Ioan 10. Christus pascens oues dicit: Pastor bonus animam suam ponit pro ouibus suis. Terribili visione motus Moyses, pergit videre cur ignis in mõtem descenderat, rubum minimé concremaret. Noster Moyses testatur ignem se venisse mittere in terram, quem vtiliter vult ampliùs inflammari. Ipse enim
Luc. 12. dicit. Ego sum ignis, vitia, non homines consumens. Vocatus Moyses
Exod. 3. dum pergit in montem conscendere, dicitur ei: Solue calciamenta de pedibus tuis, vt sint liberi & speciosi pedes mediatoris annuntiantis bona.
Esa. 52. et Iubetur Moyses pergere ad filios Israel, & ad Pharaonem regem Aegypti D
Rom. 10. vt populum Dei (quorum clamor duræ seruitutis ascenderat) dimitteret
Exod. 4. ex terra sua, mediationemque futuram susciperet. Per Matthæum dicit
Mat. 15. noster mediator: Non sum missus nisi ad oues, quæ perierũt domus Israel. Excusat Moyses, quòd sit impeditus lingua & gracili voce. Dicit & no-
Ioan. 8. ster Iudæis: Sermo meus non capit in vobis. Rursum instanti Deo vt pergeret, omni ex parte excusat Moyses dicens: Domine prouide alium, quem mittas: vt vox mediatoris nostri, infirmitatis humanæ susceptæ signaretur
Matt. 26. dicentis: Pater si fieri potest, transeat à me calix iste. Dicitur Moysi, vt sibi societ Aaron fratrem suum, ipseque ad Deum agenda suscipiat, ille ad populum: Et quæ signa & prodigia in manu & in virga traduntur. Dicitur
Psal. 2. & nostro mediatori: Dabo tibi gentes hæreditatem, & possessionem tuam fines terræ: reges eos in virga ferrea. Paulum verò electum qui loqueretur ad populum, per Aaron significatum possumus intelligere, de quo mediator
Act. 9. noster in Deum, ipse ostendit Ananiæ dicens: Vas est mihi electionis homo iste, vt ferat nomen meum coram gentibus, & regibus, & filijs Israel. Sic enim Moyses & Aaron Hæbreo populo prædicantes, missos se à Deo,
Exod. 14 vt eos ex Aegypto eruerent, firmauerunt: quos audiens populus ingenicu-lans adorauit: quibus & signa facientibus credidit. Prædicante veró Paulo gentibus ac Iudæis, salutem animarum per Christum fiducialiter promittente, signa dum faceret ad agnitionem Dei populum mira celeritate conuertit, ipsosque reges ex futuro Dei iudicio eruit.

Prædi-

A

Prædictio: In eodem Moyse, qui vt Christus dominus diabolum interfecit.

In Exodo credita & visa. Prædictio facta & figurata. qua diabolus à Dei ministris expugnatus.

CAPVT XXXV.

INgressi itaq; Moyses & Aaron ad Pharaonē, nō tātū iussione diuina ver- Exod. 5.
ba quę audierūt narrauerūt, quātū signa quę data fuerāt exhibētes. Virga,
quā manu Moyses portabat, corā Pharaone ꝓiecta, effecta est serpēs. Magi
quoq; Pharaonis, vt diuina potentia superarētur talia signa facere permissi, Exod. 7.
proijcientes virgas suas etiā ipsi serpentū species ostēderunt, vorauitq; ser-
pens Moysi Magorū serpentes. vt nostri ducis Christi virga doctrinæ om-
niū ꝑaganorū hæreticorumq; dogmata, diuina virtute cōsumpsit. Non tātū
hac actione figurata signarēt, quantum etiam prophetæ Dauid præconia
resonarēt dicētis: Virgā virtutis tuæ emittet dominus ex Sion, dominare in Psal. 109.
medio inimicorum tuorū. Aliud signum Moyses coram populo ostentat Exod. 4.
in sinū suū manū mittens, eaq; producta [leprosa sicut] nix effecta est: rursum
reducta productaq;, restituta est in colore suo. In sinu signatur oratio pro
peccato, dicēte Dauid: Oratio mea in sinū meū cōuertebatur. Quòd verò Psal 34.
manus de sinu producta niuē demōstrauit, significauit mediatoris Christi
domini fusa oratione pro nobis, nostra etiā peccata purgari. Sic per Esaiam Esa. 1.
ipse ostēdit: Si fuerint peccata vestra vt coccinū, vt niuē dealbabo. Et quæ
cātat ecclesia: Lauabis me, & super niuē dealbabor. Aduocatū enī habemus Psal. 50.
apud patrem, Iesum Christū dominū, & ipse est exoratio pro delictis nostris. 1. Ioan. 2.

B

Prædictio: In eodem, cùm flagris, vt Pharao, cæditur diabolus.

Iā prædictæ plagę indurato Pharaoni. eiusq; populo præsentatus. quibus iudicatus.

CAPVT XXXVI.

SIcut promissum est Abrahæ, filios Israel, quos captiuos diu tenuerant, Gene. 15.
inuiti tandem aliquando dimittant: mox quoq; ipse Pharao digno ex-
itio cū suis supplicioq; periturus dimisit. Decē sanè plagas illatas Aegyp- Eod. 7.
to, cōparandas decē præceptis quę accepit populus in deserto, hac ratione
domino adiuuāte suscepimus demōstrare, qua sibimet respondentia cōpro-
bētur. Prima plaga Aegyptiorū, per Moysem aquas fuisse in sanguine cōuer
sas: & primū præceptū cōtinet: Audi Israel. Ego sum dominus Deus tuus, Deut. 6.
qui te eduxi de terra Aegypti: Nō erunt tibi dij præter me. Nō facies tibi vl- & Ex. 20.
lā similitudinē. Qui igitur relicto vno vero Deo, dijs falsis seruiūt, in carne
& sanguine volutātur: & caro & sanguis, regnū Dei nō hæreditabunt. Cor- 1. Cor. 15.
rupti enim mores elemētū aquæ corruptū habere meruerunt. Ideo aquæ in Psal. 105.
sanguinem mutantur, quia sacrificātes filios & filias suas dęmonijs, effuderūt
sanguinem innocentem, puri liquoris fontem verum Deum Christum repu- Mat. 9 &
diantes: cuius gratia ex fluxu sanguinis mulier sanata, animā ab idololatriæ Luc. 8.
fluxu erutam demonstrauit. Secunda plaga Aegyptiorum est, scaturiens ra
narum multitudo, fœtido squalore omnem contaminans Aegyptū. Se- Exod. 8.
cundum quoque mandatum in lege est: Non accipies nomen domini tui in

Exod. 20 vanum. Non enim mundabit dominus talem. Omnis itaq; hæreticus, periurus, sacrilegusq;, dum aliud sonat lingua quàm nomen domini, fœtore disputationis suæ ranarum in similitudinē clamitat contra Deū. Labia dolosa in corde, & corde loquuntur mala. Hæc immeritò his animantibus comparantur, qui in lacunar rebaptizatorū confectas sordes non abluunt, sed potiùs cumulant delicta. Tertia plaga Ægyptiorum est, cynifes toto aëre vibrãtes, morsu quoque pestifero medijs æstibus infantes Ægyptios in qua plaga omnis magorum doctrina defecit. Professique sunt digitum Dei esse in illa: ipsis quoq; vexatis vacua inanisque eorum remansit astutia. Et tertiū præceptum in lege est: Vacatio sabbati nisi fuerit obseruata, perituram animam de populo suo. Quam vacationem propheta Dauid, ex persona Domini anuntiat dicens: Vacate & videte quoniam ego sum Deus. Hi igitur qui votū vouentes sese offerunt Deo eiusque verbo vacantes spiritale sabbatum obseruant: vt Maria quæ meliorem partem elegit. A quo declinantes in strangulatione dum mundanis curis innodantur, morsu pestifero prędictæ plagæ læduntur in animam, redimendæ per Ducem Iesum, qui Dominus est sabbati. Quarta plaga Ægyptiorum, cynomia: caninę scilicet muscæ, secretis etiam membris pœnas morsibus inflgientes. Et quartum mandatū in lege est: Honorandos esse parētes. Quod primū ad homines refertur mãdatū, quoniá superiora diuinitati videntur ascripta. Hi verò qui nó ea honestate venerantur parentes, qua mandatum est, canibus similes rabiem suæ fœditatis exerentes, longè in terra esse non possunt. Neq; talibus sanctū dãdum dominus in Euangelio dicit: A quorum cōsortio Chananæa fide mūdata humili pioque latratu, & sibi gratiam & filiæ salutem nullis præcedentibus meritis impetrauit. Quinta plaga Ægyptiorum est, omnium pecorum iumentorumque repentinus interitus. Et quintum mandatum legis est: Nō occides. Non igitur qui gladio tantùm, verùm etiam qui odiosè viuunt, homicidæ sunt. Dicit enim Ioannes Apostolus: Qui odit fratrem suū, homicida est. Tales velut Ægyptia animalia repentino impetu corruunt. Quia omnis homicida non habet in se vitam manentem. Sexta plaga Ægyptiorū est, vesicæ ebullientes, vlceraq; manantia. Et sextum mandatum legis est: Non mœchaberis. Quid enim mœchi in animantia patiuntur, compacta plaga demonstrat. Nisi enim vlcera pessimi amoris ebulliensq; libido rationē animi perturbarent, adulter vtique non esset: neque vt scriptum est, per inopiam sensus perditionem animæ suæ acquireret. Et licet huiusmodi puniantur etiam hic legibus humanis, fornicatores etiam & adulteros, vt Paulus noster dicit, iudicabit Deus. Septima plaga Ægyptiorū est, grando cū igne permixta: Non tantū omne animal, quantum etiam arbusta ipsa virgultaque subuertens. Septimumque mandatum est: Non furaberis. Comparatio hæc est fur parietibus domibusque infert alienis quod sęuiens grando agit in campis: obnoxiusque est legi generali qua dictū est: Quod tibi fieri non vis, alij ne feceris. Octaua plaga Ægyptiorum est, locustarum multitudo vexans omnia, radicitusque exterminans. Et mandatū octauū in lege est. Falsum testimonium non dicere aduersus proximū tuū. Falsarius enim multa variaque confingens, rodit vt locusta famam, vitam, actusque alienos, donec totum aduersus quem falsa confingit, radicitus exterminet. Sed falsus testis non erit impunitus. Nona plaga Ægyptiorum est, tenebrę densissimæ ple-

Marginal notes: Psal. 11. | Psal. 45. | Lucæ. 10. | Matth. 12 | Matt. 7. | Matt. 15. | Exod. 19. | 1. Ioan. 3. | Prou. 6. | Heb. 13. | Tob. 4. | Exod. 10. | C | D

A plenæ imaginibus terroribusq; feralibus. Et nonum mădatū legis est: Non concupisces vxorem proximi tui. Quid deterius est concupiscentia mala, quę ita totam excæcat mentem, vt non tantum timorem Dei, quantum etiā ipsas pœnas legum infamemq; mortem obliuioni dans, nihil in mœcho remaneat luminis, quod non totum occupent ferales tenebræ? Quos verò ex his gratia liberat, admonet & per Apostolum dicens: Fuistis enim aliquádo tenebræ, nunc autem lux in domino: sicut filij lucis ambulate. Decima plaga Ægyptiorum est: Omnium primogenitorum mors. Et decimum mádatūm est in lege: Non concupisces vllam rem proximi tui. Primitiuam verò esse cōcupiscētiá malá, Pharaoni diabolus[per]illud ostendit, quòd & ipse concupiuit esse quod non erat: & Adam, qui cupiditate præcipitauit se in mortem. Vitia verò angelorum eius per quem mors introiuit in orbē terrarum, in primitiua Ægyptiorum in hoc mundo tanquam in Ægypto, dux noster interfecit: dum nos docet renuntiare diabolo, pompis, et angelis eius vt vbi abundauit peccatum, superabundet gratia.

Ephe. 4. Exod. 11. Esa. 15. Gen. 3.

Promißio: Paschæ figuratæ, & transitus Christi ad patrem.

In Exodo credita & visa. Prædictio facta & figurata.

CAPVT XXXVII.

PAscha, quod est transitus, in quo omnis actio fidei nostræ passionisque dominicæ agitur sacramētum: iubet Deus Moysi sic fieri, vt ab Ægyptijs Hebræi vasa aurea, & argentea, & vestem poscerent: quibus sublatis expoliarent Ægyptios commodantes, vrgente necessitate primæ amissæ sobolis. Sibi quoq; dum metuunt ocyus Hebræos, cum vniuersis quę dederunt, pepulerunt vt redderetur iustis, ait Propheta, merces laborum illorū. Duas enim Ægyptijs construxerunt ciuitates, pro quibus spolia illa non sunt furto ablata, sed merces est reddita. Transitus verò ipse mysticus hic fuit, agnum sine macula anniculum iussione diuina per tabernacula occidēdum, ac de eius sanguine postes domus liniendos, non comminuendo os ex illo, cum picridibus & azimis, succinctis lumbis in omni festinatione comedendum, nihil ex eo relinquendum in manè Quæ omnia figurata dum fuerint, quomodo sint impleta, Euangelica authoritas narrat, quæ nobis carnes agni vsque in mané quod vesperum non habebit, id est, vsque in resurrectionem, comedendas præcipit: Nō in fermento veteri, sed in azimis sinceritatis: Signatis sanê sanguine postibus, quorū in frontibus crux eius elucet. Cum picridibus dictum est, amaram vitam lugendo agentibus. Sed beati, quia ipsi consolabuntur. Sanè expoliatos Aegyptios à nostris, hac ratione colligimus, quòd omnis mundialis scientia, qua inflati super ea superbiebāt moralisque sapientia transijt ad Christum, vt ea humilis recta fide possideat populusque iure superbus amittat. Expulsi Hebræi per eremum ductitantur, quia omni Chrstiano renuntianti mundo, arcta illi angustaq; necessaria est via, quæ ducit ad vitam. Huic populo columna nubis in die, & columna ignis per noctem iter ostendit: quoniam Christiani hominis gressus à Domino diriguntur, & vias eius volet. Vbi verò populum eremus ac rubri maris littus excepit, induratus Pharao vt totus cum suis periret, curribus

Exod. 12. B Psal. 77. & 104. Sap. 10. Exod. 12. 1. Cor. 5. Matth. 5. Matt. 7. Psal. 78. Hier. 10.

equitibusque coniunctis secutus est fugientes. Hoc agit sæuiens diabolus cum vitijs angelisq; suis, dum nostros à se fugiẽtes insequitur. Omnis enim qui his renuntiat, ad baptismum tanquam ad rubrum mare festinás hostem fugit, vt saluator eum inueniat. C

Promissio. In baptismo, vt in mari rubro.

In Exodo credita & visa. Promissio facta & figurata in baptismo.

CAPVT XXXVIII.

Exod. 14. DIxit dominus ad Moysem: Quid clamas ad me? dic filijs Israel & iungant se, & tu leua virgam tuam super mare & diuide illud, & intrent filij Israel per medium mare per siccum. Ego enim indurabo cor Pharaonis & Ægyptiorum omnium, vt insequátur eos, & magnificabor in Pharaone & in omni exercitu eius. Cumq; id fieret, mare exequendo iudiciũ sui creatoris & regis sententiæ diuina iussa compleuit. Dein puniendo rebelles, innocuis viam, rescissis vndis suspensoq; gurgite, sicco puluere gradientibus prębuit: reductaq; in sese vnda hostes in ima demersit. Et vindex aqua sacrata verbo, rubrata sanguine, ligno crucis in mysterio virgæ percussa, salutem ad saluatorem venienti ministrauit. Peccata verò cum autore diabolo, vt Ægyptios cum suo rege, in profundo detrusit. Hic est Deus noster, de quo
Mich. 7. Micheas dicit propheta: Ipse conuertetur, & miserebitur nostri: & demerget in profundum maris omnia peccata nostra. Post dura exilia, post labores eremi ac rubri maris transitum, Dei populum victrix palma suscepit: quamuis marath aqua amara fatigauerit sitientem, quæ ligno in eam misso dulcis effecta, ostendit, sitientem Christianum statim vt amarum passionis poculum biberit, ligni & crucis dulcedine, omni amaritudine liberandum. D
Gal. 6. Vnde & Paulus dicit: Mihi absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi: per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Idem enim locus qui illi populo requiem prębuit in duodecim fontibus aquarum ex septuaginta palmarum arboribus, nostris in mysterijs sacratus fuit. Namq; post baptismum, duodecim apostolorum fontium fluenta puræ doctrinę exube-
Psal. 67. rant satiandis peccatoribus, quibus sacer Psalmus insonat: In ecclesijs benedicite dominum Deũ de fontibus Israel. In septuaginta verò arboribus palmarum, omnis numerus sanctorum martyrum in milibus consignatur, qui
Philip. 3. pro veritate vsque ad mortem certantes, palmam supernæ vocationis acci-
Apoc. 7. piunt. Hos etiam Apocalypsis Ioannis Apostoli designat dicens: Vidi turbã multam, quam dinumerare nullus hominum poterat, ex omni tribu, populo, & lingua. Et induti erant alba veste, & palmæ fuerunt in manibus eo-
Eccle. 24 rum, quas vincentibus illa palma sapientia dedit quæ exaltata est in Cades.

Promissio: Panis cœlestis in manna, quod est Christus.

Promissa manna de cœlo.

CAPVT XXXIX.

Exod. 16. COnsumptis panibus quos secum attulerat ex Ægypto, panem á Moyse murmurando popościt, carnes etiam desiderans Ægypti. Verùm mediator ille Moyses panem eis & carnem ocyus à domino impetrauit. Iubetur populus manè panem, in vesperum carnes accipere. Sed hæc, figuræ no-

A figurę nostræ fuerunt. Panem enim illum sanctum qui de cœlo descendit, suscepit primò populus manducandum, postea carnem Christi in passione confectam. De qua ipse Dominus dicit: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, non habebitis vitam in vobis. Sanè sub certa diurna mensura, manna sanctus populus vescebatur: Quam si quis excederet, vermibus corruptum putrefactumque proijciebat, auaritiæ atq; intemperantiæ suæ cupiditate frustratus. Tales doctor gentium Paulus exprobrat dicens: Victum & tegumentum habentes, his contenti simus. Nam qui volunt diuites fieri, incidunt in desideria multa stulta & noxia, quæ mergunt hominem in interitum & perditionem. Hæc est putredo & hi vermes eorum, qui pereunte mundo cupiunt suas augeri diuitias, nec sunt diurno pane contenti. Sed idem populus in deserto potādæ aquę causa, aduersus Moysem rursus murmurauit. Petenti Moysi à domino dictum est: Præcedam te, inquit, in * Choreb: & stabo super petram, & tu veniens percuties petrā, & exibit aqua, & bibet populus meus. Hoc factum est. Et Dauid testatur: Disrupit in deserto petrā, & potauit eos, sicut in abysso multa. Quæ sit verò hæc petra, Paulus exponit Apostolus, omne quod tunc actum est in mysterio, Christo domino assignans: Patres, inquit, nostri omnes sub nube fuerūt, & oēs per mare trāsierunt, & oēs in Moysen baptizati in nube & in mari. Et omnes escā spiritalem manducauerunt, & omnes eundem potum spiritalem biberunt. Bibebant enim de spiritali sequenti petra: petra autem erat Christus. Hæc petra etiam nos satians dicit: Qui biberit ex aqua quam ego dedero, non sitiet vnquā: sed fiet in eo fons aquæ salientis in vitā æternā. Hæc petra percussa in cruce, sanguinem produxit & aquam, quibus sobriè inebriamur.
B

Ioan. 6. 1. Tim. 6. Exod. 17. Secundū 70. interpretes. Psal. 77. 1. Cor. 10. Ioan. 4.

Promissio: In signo crucis expugnare inimicos.

In Exodo credita & visa. Promissio figurata qua omnes nostros aduersarios signo crucis expugnare præcipimur.

CAPVT XL.

HVic populo, in quo omnis nostra figurata actio est, Amalech & omnis cum suo duce gens aduersa occurrit, bellum rudi plebi indicens, quam à se credebat facilè superandam. Conserta pugna aduersarij dum plurimum præualerent, extendens Moyses manus ad Deum, crucifixi instar expressit. Quo signo cadentes hostes, dum manus Moysi inclinarentur, aduersarius fortior vincebat. Vt autem manus Moysis stabiles fierent, Aaron & Vr sustentantibus manus eius, & quadam stabilitate firmantibus, cadēs fugiēsq; Amalech omnis extinctus est. Si nostri mediatoris hîc respiciamus signum, cum per Dauid canentem recordemur: Eleuatio manuū mearū sacrificium vespertinum: cuius in passione, sol & luna habitum cursumq; mutauit: quis spiritus aduersarius, quæue inimica potestas huic signo poterit obuiare, ac nō potiùs aufugiat: si tamē spes pugnātis ex manibus crucifixi pēdeat, per quā quotidie eruimur de potestate tenebrarū. Nunc iā recurrētes oēs figuratas actiones tēporis ante legē, cū omnia quæ gesta sunt, ita ille populus promissa susceperit: vt ipse quoq; fide multò prospiciens sibi credenda, posteris videnda reliquerit. Quia igitur ad montem Sina per certas prædictiones promissionesq; perductus est populus, in quo Moyses legē

Exod. 17. Psal. 140. Matt. 27. Coloss. 1.

A domino percipiens, regendis tribubus iura cœlestia panderet (Vnde æstimo quòd ideo nuncupentur Iudæi, tanquam portantes vel sequentes ius Dei) Huc vsque tempus ante legem conclusum lector agnosce: tanquam vnum diem quatuor ex cardinibus mũdi surgentem, patriarcharum scilicet procerum Abraham, Isaac, & Iacob, Orientis radio fulgente Melchisedech rege & sacerdote, in duodenario horarum numero. Qui ex illis progeniti, nostri quoq; patriarchæ nuncupantur. Vt in vesperum conclusum aliud tẽpus sub lege, velut alius dies per cæteros numeros inchoatus exurgat. C

FINIS PRIMAE PARTIS.

Incipit pars secunda legis tempore, quo per Moysem legislatorem annis XL. gubernatus in eremo est populus Dei, & deinceps vsque in aduentum domini & saluatoris nostri Iesu Christi. Quæ pars, promissa prædictaque cõtinens, connexis capitulis subsequitur.

CAPITA SECVNDÆ PARTIS.

Præd.

A 23. Præd. In Ruth ecclesia ex gentibus Iudæis illudens.
24. Prom. In Samuele Christus dominus dux, sacerdos, & propheta sacerdotes arguens.
25. Pro. In Dauid Christum pastorem cytharizantē.
26. Pro. In eodē inimicos diligentē, lapsos reparantē.
27. Pręd. In Abisac animas Christi gratia calore feruentes.
28. Præd. In Roboam scissuram hæreseom, é quibus Christus suas colligit oues.
29. Prom. In Helia Christū, & in vidua misericordiæ principatum.
30. Pro. In Hiliseo discipulos Christi duplum accipientes spiritum.
31. Pro. In eodē cùm mortuum figuratū Christus dominus gratia suscitauit.
32. Præd. In Ezechia, qua suos Christus docet in bono nō debere efferri.
33. Præd. In regibus peccãtibus qui secum populum in captiuitatem ducant.
34. Præd. In Daniele qui Christum dominum suis visionibus enarrauit.
35. Præd. In eodem, dum eum de lacu leonum eruit, vt Christum dominum a Iudæis.
36. Prom. In Ezechiele manifesta resurrectio per Christum dominum.
37. Præd. In Esdra domus Dei, id est, per Christum dominum restauratio.
38. Præd. In eodem cùm in figura ecclesiæ parabolam pandit.
39. Præd. In Tobia ex pisce Christo & dæmonia fugari, & illuminari cæcos.
B 40. Præd. In Machabæis, qui & martyria, & ipsum Christum regem natum susceperunt.

De Promiſsionibus, & Prædictio- NIBVS DEI, PER D. PROSPE- RVM AQVITANICVM EPISCOPVM REGIENSEM.

PARS SECVNDA.

Prædictio: In monte leges datæ: & Christi domini mandata in monte.

Prædictio facta & figurata. In Exodo credita & viſa.

CAPVT I.

Exod. 19. 31. & 34. VOcans Deus Moyſem in monte Sina, legem in tabulis lapideis conſcriptam, vt populo traderet, dedit: quam ritè ſeruans, terram promiſsionis acciperet. Noſter verò mediator Ieſus dominus (cuius figuram geſtabat etiã Moyſes (aſcendẽs montem cũ diſcipulis ſuis, quibus modis beati homines fierent, legem, non in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis carnalibus, Dei ſpiritu ſcripſit: qua non terra, ſed cœlo atq; vita potiantur æterna, qui eius mandata ſeruauerint. Sed eidem cætero populo, prælatis decẽ pręceptis, per Moyſem cœleſtia iura tradũtur: De ſucceſsione hæredũ: De ceſſante hærede, fidelẽ amicũ & domeſticũ loco hæredis debere ſuccedere: De furto in quadruplũ reſtituendo: De depoſitis ſeu cõmodatis, caſu vel vi aliqua ſublatis: De puniẽdis adulteris: De virgine vitiata in agro vel in ciuitate: De muliere prægnãte percuſſa. Oculũ pro oculo: Dentẽ pro dente, & cætera quæ in his iuris diuini tenet autoritas. Populus ſub lege ea teſtificatione ſuſcepit à Moyſe, qua ſpopondit oĩa eſſe factu-rũ Mactans itaq; Moyſes in ſacrificio vitulũ, ſanguinẽ ipſius in teſtimonium accipiens, cũ hyſſopo & lana coccinea populũ ipſumq; librũ aſperſit, dicens: Hic ſanguis teſtamenti, quod vobis mãdauit Deus. Ad hæc mediator noſter Chriſtus dominus, legẽ nõ vacuans, ſed adimplens, nõ tantũ liberis & potẽtibus, quantũ etiã ignobilibus ſeruiſq; facientibus præcepta ſua, teſtamentũ nouũ ſuo ſanguine conſecrauit, non ſine hyſopo quod mixtũ aceto in paſſione bibit: in quo teſtamento, diſcretio nulla eſt perſonarũ. Ait enim Apoſtolus Paulus: Non eſt Iudæus neq; Græcus, non eſt ſeruus neq; liber, non eſt maſculus neq; fœmina. Omnes enim vos eſtis vnum in Chriſto Ieſu, qui eſt fideliũ indiuiſa ſempiternaq; hæreditas. Fidẽ ſeruandam proximo commodanti vel deponenti, per eundem Apoſtolum mandat. Bonũ, inquit, ô Timothee, depoſitũ cuſtodi. Et iterũ: Non quæ ſua ſunt quiſq; intendentes, ſed & quæ aliorum. Et per prophetã Solomonẽ: Fideli homini totus mundus diuitiarũ eſt: infideli autẽ, nec obolus. Item Paulus: Qui furabatur, iam non

Marginal references: Matth. 5. — 2. Cor. 3. — D — Exod. 22. — Exod. 21. — Exod. 24. — Exod. 24 — Heb. 9. — Matth. 5. — Matt. 27. — Marc. 15. — Ioan. 19. — Gal. 3. — 2. Tim. 1. — 1. Cor. 13. — Philip. 2. — Epheſ. 4.

fure-

A furetur. Ipse quoq; virgini castæ timet serpentinā diaboli corruptionē, cùm se, pio affectu cōcipiens, spiritu prægnantē esse cōfirmat, dicēs: Filioli mei, Galat. 4.
quos iterū parturio, donec Christus formetur in vobis. Hos omni ex parte illæsos edere cupit, cum dicit: In Christo enim Iesu per Euāgelium ego vos 1.Cor.4.
genui. Addidit quoque noster mediator nouæ legis mandata, veteris testamenti temperans vindictā. Nam cū illic adulteros puniēdos statuit, hîc adulterā ea pietate liberat, qua legem non destruit, dicens: Vade, & noli amplius Ioan.8.
peccare. Non solùm non mœchandum, sed nec oculis consentiendū ad cōcupiscentiam. Matt.5.
Homicidiū non tantū perpetrandū non est, quantū qui odit fratrem, homicidam esse. 1.Ioan.3.
Oculū pro oculo nullatenus expetendū, verùm insuper malum pro malo reddendum non esse. Qui abstulerit tunicam, dimittendum illi & pallium. Matt.5.
Qui percusserit in maxillam, præbendam illi & alteram. Qui angariauerit, duplum cum illo eundū. Benefaciēdū inimicis. Orādum pro persequentibus: & cætera quæ ab ipso cœlesti iuris conditore mādantur in Euangelio, Non esse contraria legi huic ostenduntur: quòd ibi mandatū fuerit, animal in via si ceciderit inimici, erigendum cum eo, nec prætereundum: Dolosè nō loquendum cum proximo: neq; pignus pauperis Exod.23.
retinendum vsq; in vesperum. Septimo anno sata frumenta, non metenda. Fructusque omnes eiusdem anni, proselitis, viduis, & orphanis relinquendos. Eodemq; anno dandam Hebræis seruis libertatē. Decimas omniū fructuum primitiasq; in domum domini inferendas: Debitum, septimo suppleto anno non repetendum: relaxatis etiam pignoribus. Quinquagesimo verò anno reddenda omnia prædia quę cautionum nexu obstrinxerāt, pecunia non recepta. Et omnia, quæ, vt dixi, noui ac veteris mandata continent,
B discussa, nulla ex parte sibimet repugnantia inueniuntur: Cùm & in nouo testamento non parua terribiliaq; exempla vindictę processerint, Dum spiritui immundo superbus traditur, vt discat non blasphemare, 1.Tim 1.
Dum adulteri traduntur Sathanæ in ęternum interitum carnis, vt spiritus saluus sit in die 1.Cor. 5.
domini nostri Iesu, Dum fraudantes mendacesq; Anania & Saphira, subita morte plectuntur, Act.5.
Dum manibus pedibusque ligatis in tenebras exteriores mittitur, qui vestem non habuerit nuptialem: Matt.20.
quæ est charitas de corde puro, conscientia bona, & fide non ficta. 1.Tim.1.
Et quæcunque alia ex veteribus signis in nouo suppleta noscuntur, sacro, vt dictum est, sanguine mediatoris simul cum ipso populo consecrata sunt.

Promissio: Domus Dei in Ecclesia sancta.

Pomissio facta & figurata. In Exodo credita & visa.

CAPVT II.

EIdem Moysi dicitur, Vide vt facias tabernaculum, quemadmodū tibi demonstratum est in sancto monte: et ex quibus rebus oblatis illud tabernaculū surgat, indicitur. Exod.25.
Dabūt, inquit deus, in oblatione filij Israel lanam hyacinthinam, byssum tortum, purpuram, coccū bis tinctum. E quibus opere vario tentoria tabernaculi, simulq; & vestis sacerdotalis confecta, mystica omnia in tempore futuræ Ecclesiæ reuelarentur. In opertoria sanè tabernaculi pelles hyacinthinas aliasq; rubratas, & vndecim vela ex pilis caprarum cōficienda, diuina authoritas mādat. Quæ omnia signa fuisse, ipsius legis resonāt testimonia. In hyacinthino colore pallor quidā est cū splēdore concor-

Tob.12. concordans, ieiunijs eleemoſynisq́; conueniens. Vnde & ſanctus Raphael C
archágelus ad Tobiam: Bona eſt, inquit, oratio cum ieiunio & eleemoſyna.
Apoc. 19 In ieiunijs pallor, in eleemoſynis ſplendor refulget, qui hyacinthi figuram o-
Act.14. ſtendit. Byſſum verò mundum, vt Apocalypſis dicit, Iuſtitię ſanctorũ ſunt.
Quod dictum eſt, totum: per multas tribulationes oportet iuſtos introire,
in regnum Dei. Purpura veſtis eſt regia, qua ipſe rex noſter Chriſtus domi-
nus, in ſua paſsione indutus eſt. In cocco bis tincto martyria ſancta rutilant:
quæ ſemel baptiſmo Chriſti in ſanguine tingũtur, atque ſuo effuſionis cru-
Luc.12. ore denuo ſunt retincti. Sic enim & ipſe tinctus eſt dominus ſemel in Iorda-
Exod.26. ne, iterum in paſsione, de qua dicit diſcipulis ſuis: Baptiſma habeo bap-
tizari quod vos ignoratis. Hoc pelles rubratæ hyacinthinæq́; teſtantur.
Pſal. 84. Centum, per centum cubitos duo latera tabernaculi protenduntur: aliaq́;
duo frontalia, quinquaginta per quinquaginta, tanquam miſericordia &
veritas occurrentes ſibi, iuſtitia & pax oſculantes inuicem. Quatuor ex par-
tibus coniunctis angulis, dignum tabernaculum demonſtrarent: futurum
templum Dei Eccleſiam, quæ in centenario & quinquagenario numero
Exod. 26 Pſalmorum miſericordiam & iudicium ſuo Domino cantat. Neque ſine
myſterio vndecim velis cilicinis tabernaculum deſuper operitur, quo reũ
eſſe oſtendat totum mundum Deo, ac ſub pœnitentiam degere. Ipſius
enim numerus Pſalmi habet principium: Saluum me fac Deus, quoniam
defecit ſanctus. Et cur defecerit, narrat: Quoniam diminutæ ſunt, ait, ve-
Pſal.11. ritates â filijs hominũ: pro quibus ſaluandis veritas ipſa de cœlo deſcendit,
quæ dignata eſt habitare cum hominibus in terra. Interiora verò taberna-
culi. his ex rebus ornantur, bis denæ in parte columnæ ex lignis imputribili-
bus, non tam ſanctos Apoſtolos, quàm doctores quoque Eccleſiarum præ- D
Gal.2. ſignant, quos etiam Paulus oſtendit, dicens: Petrus & Ioannes qui vide-
bantur columnæ eſſe, dextras dederunt mihi & Barnabę ſocietatis. Bar-
nabas enim in Apoſtolatum eſt ſuſceptus in ordine, domino pręcipiente &
Act.13. dicente: Separate mihi Barnabam & Paulum in opus, in quod prouocaui
eos. In quo opere ipſa ſapientia fabricans ſibi domum, ſubdidit colũnas ſep-
Prou.9. tem. Quas, terra cum defluxiſſet peccatis incurſantibus, columnas ęius
Pſal.74. ipſa confirmauit. Harum igitur columnarum numerus. In duabus par-
Lucæ 24 tibus tabernaculi vndecim ſunt, quadrageſimum diem aſcenſionis domi-
ni demonſtrantes, in qua ſuis ait diſcipulis: Vos ſedete in ciuitate, donec
induamini virtute ex alto. Ternis ſeris connectuntur columnę: quo-
niam fidei, ſpei & charitatis, trinitatis vinculo doctores Eccleſiarum ſalu-
briter aſtringuntur ex vaſis argenteis, capitibusque aureis tanquam in ope-
ribus miſericordiæ, vt ſanctitate virginali columnarum omne decus ex-
urgat. Sancta ſanctorum in interioribus ſunt tabernaculi, habentia arcã te-
ſtamenti refertam myſterijs. In qua ingrediuntur ſacerdotes in anno ſemel
cum ſanguine alieno: ex qua accipiens reſponſum diuinum illud verbum
reſonat: Quod verbum carnem ſuſcipiens noſtram ob redemptionem con-
ſecrauit arcam non veteris ſed noui teſtamenti: in qua ſunt omnes theſau-
ri ſapientiæ abſconditi. Ad quam cum ſuo ſanguine verus ipſe princeps
Coloſ.2. ſacerdotum introijt ſemel in ſancta, quoniam ſemel CHRISTVS ob-
Heb.9. latus eſt, vt multorum peccata portaret. Cui dicit Propheta: Exurge do-
Pſal.31. mine in requiem tuam, tu & arca ſanctitatis tuæ. Menſam quoque poſitam

& arcam

A & arcam, quę carnem sacram & sacrificátis exciperet: quid aliud in his quam crucẽ intelligimus, in qua noster agnus immolat' est? Ipse sacerdos & victima panem sanctificatum, suum sacratum corpus in sua mensa confirmans. Cui lucerna septiformi spiritu accensa toti lucet tabernaculo. Quoniam fulgor illius, vt lumen: atria verò huius spiritalis tabernaculi, corda piorum scilicet confitentium & laudantium Deum. De quibus Propheta dicit Dauid: Atria eius in hymnis confitemini ei. Psal. 99.

Promißio: In Aaron sacerdotium figuratum in Christo.

Promißio facta & figurata. In Exodo credita & visa.

CAPVT III.

PRæcepit dominus Moysi, vt Aaron fratrem suum ex oleo sanctificato vnctum, sacerdotio consecraret: vt vnctũ nostrum præ participibus suis Christum dominum nomen ipsum vnctionis ostenderet. Ipsius quoque Aaron vestis, mystica texatione describitur: Indues, inquit, eum tunicam talarem ex lana hyacintha, scapulisq; eius superhumerale impones. Duos lapides * smaragdinos sculptos singulos singulis [nominibus filiorum Israel] è quibus catenulæ ex auro purißimo percurrentes vmbones vltimos humeralis apportent. Quadratum quoque ex diuersis coloribus pretiosisque duodecim lapidibus, fibulam rationalem sacerdotis in pectore collocandam quę duas principales partes superhumeralis astringat. Cingulum quoque lũbis eius dandum, atq; in ora talaris tunicæ quinquaginta tintinabula aurea totidemq; mala granata in medio tintinabulorum poni iubentur: vt omnis B vestis ex supradictis speciebus vario opere confecta fulgeret. Capiti quoque ipsius hæc imponenda præcepta sunt: Cidarim ex bysso mundo, mitrá quoque, ex qua lamina conscripta in titulum pendens, caput frontemq; sacerdotis consecraret. Quę singula nostro Christo domino sacerdoti conueniunt. Nam cidaris ex bysso in capite eius, iustitiæ, vt diximus sanctorũ sunt. Quoniam omnis viri caput, Christus est, á quo est omnis iustitia. Quòd mitram regalem, indicat sacerdotium spiritaleque connubium. Quòd titulus conscriptus, in paßione sacerdoti nostro Pilatus imposuit. Tunica talaris viscera sunt misericordiæ Dei nostri. De quibus Apostolus dicit: Induite vos sicut electos Dei viscera misericordiæ. Superhumerale verò, principatũ eius ostendit de quo dicit Esaias: Datus est vobis filius, & factus est principatus super humeros eius. Duo lapides in humeris, duo præcepta sunt dilectionis Dei & proximi, quibus duodecim tribuum sculpta nomina continentur, duodecim discipulos in hoc numero iam designantes, quos noster sacerdos in humeris perfecta dilectione portauit: Cum enim dilexisset, ait Euangelista Ioannes, discipulos suos, vsque in finem dilexit eos. Ex his catenulæ portantes vmbones, fructus sunt spiritus: charitas, gaudium, pax. longanimitas, benignitas, bonitas, fides, mansuetudo, continentia. Rationalis in pectore, ex pretiosis moribus omnis est doctrina pontificis, vt sit, sicut Apostolus dicit, habens rationale obsequium. Præcinctum sanè nostrum sacerdotem nonagesimus secundus Psalmus ostendit. Induit, inquit, Dominus fortitudinem & præcinctus est. In quinquaginta verò tintinabulis, totidemq; malis granatis, linguæ sunt Ecclesiarum, quæ per sanctum spiritum die

Exod. 29. Psal. 44. Exod. 28. * Secundũ 70. interpretes. Apoc. 19. 1. Co. 11. Ioan. 19. Coloss. 3. Esa. 8. Ioan. 13. Gal. 5. Rom. 12. Psal. 92.

Coloss. 3. die Penthecostes in specie ignis diuisæ discipulis insederunt. Vt etiam numerus ipse ostendit, ex quo mala granata omnis ecclesia per mundum, connexos. vt grana intrinsecus, continens populos in vinculo pacis, & gratiæ vnum eos tegmen operiat charitatis. Resonantibus enim tintinabulis apostolis, mala granata statim mota sunt, in Actibus Apostolorum dicentia: Nōne hi qui loquuntur natione sunt Galilęi? & quomodo agnoscimus in illis sermonem in quo nati sumus? & sequitur: Varijs enim linguis magnificabant Deū. Sed hæc omnia gressibus liberi sacerdotis mouentur, dum ingreditur in sancta sanctorum, quò pro nobis noster iam mediator ascendit apparere ante faciem Dei. C

Act. 2. Heb. 9.

Prædictio: In populis vindicta qui præuaricati, & qui mandata Christi non seruauêre.

Prædictio: facta & figurata. In Exodo credita & visa.

CAPVT IIII.

Exod. 32. DVm hæc quæ supradiximus, in monte Sina Moysi facienda mandantur, populus pręuaricatus à Deo idololatriæ crimē incurrrit. Fingitur per Aaron vitulus ex auro, eiq; in contumeliam Dei veri victimas sacrificiaq; obtulit, dicens: Hi dij tui Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti. Et obliti sunt Deū qui liberauit eos, qui fecit magnalia in Ægypto, mirabilia in terra Cham, & terribilia in mari rubro. Per nostrum quoq; sacerdotem huiusmodi apostaticæ animæ in Euangelio increpantur. Sic enim ait: Nisi fecissem in eis signa quę nemo alius fecit, peccatum nō haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo. Sequiturque ex graui culpa vindicta. Dixit autem dominus ad Moysem, descende celeriter, præuaricatus est enim populus tuus, quos eduxisti ex Ægypto. Fecerūt sibi deos aureos eisque dixerunt: Hi dij tui Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti. Et nunc sine me, deleam eos. & faciam te in gentem magnam ampliorem q; quàm hæc est. Pius dominus dat intercedendi tēpus, cum dicit: Sine me. Non enim Deus ex hominis, sed homo ex Dei voluntate pendebat. Cūq; multis modis precaretur dominum Moyses, seipsum pro peccato populi offerens, nostrum mediatorem sub figura expresit, qui animam suá pro impijs posuit. Christus enim, vt Apostolus dicit, pro impijs mortuus est. Nec tamen illud tam grande peccatum caret vindicta: quoniá peccatum impunitū esse nō potest. Descendens enim de monte Moyses, diffluentē populum dum videret, stans in medio castrorum ait: Si quis est domini, veniat ad me. Cumq; vna tantum ex duodecim tribubus ad eum transiret, præceptū ei tale dedit: Hæc dicit dominus: Accipiat vnusquisq; vestrū gladium in manu sua, & pertranseat à castris vsq; in castra, & percutiat vnusquisque patrem, fratrem, filium. Quod cum incunctanter fecissent: Impleuistis, ait Moyses, manus vestras hodie domino vnusquisque in filio & in fratre, vt daretur super vos benedictio. Tales in his discipulos nostri mediatoris ostendit, quibus ait Iesus: Si quis veniat ad me, & non odio habet patrē, matrem, fratrem, filios, insuper & animam suam, non potest meus discipulus esse. Et iterum scriptum est: Qui dicit patri suo & matri suæ, Nescio vos & fratribus suis, Ignoro illos: & filios suos oderunt, hi testamentum tuum seruabunt. D

Psal. 105. Ioan. 15. 1. Cor. 15. Rom 6. Exod. 32. Luc. 14.

A seruabunt. Quod sancti fecêre martyres vocati per gratiam, felicitate perpetua munerati.

Promißio: In sacrificijs omnibus Christum dominum figuratum.

Promisio facta & figurata. In Exodo visa & credita.

CAPVT V.

Rrsum Moyses secundò môtem iubetur ascendere. Eique mandatur, quæ in sacrificijs ex animalibus auibusq; populus offerat, sub certa mensura similaginis conspersæ ex oleo pro peccato, pro solennibus, pro votiuis vel certis Neomenijs, diebusque festiuis. Vitulum, dictum est, sine macula: referens ad Christum veritatem, quæ signa sunt rerum. Placebit, dictum est, Deo super vitulum nouellum cornua producentem & vngulas. Agnum anniculum sine macula: ipse est agnus Dei, qui tollit peccatũ mundi. Ouem ex grege, idem ipse de quo Esaias Sicut ouis ad immolandum ductus est. Arietem ex grege, idem ipse est Christus dominus, qui dicit per prophetam: Exaltabitur sicut vnicornis cornu meum. Et Abacuc: Cornua, inquit, in manibus ipsius sunt. Hœdum ex grege, ipse est Christus dominus, qui non propria, sed aliena peccata portans, pelles è quibus cilicia collatæ pœnitentiæ texuntur, suo intulit tabernaculo: qui & per Dauid dicit: Omnia cornua peccatorum confringam, & exaltabuntur cornua iusti. In turture verò & columba ecclesiam agnoscimus. Quoniam turtur inuenit sibi B nidum, vbi ponat pullos suos. Vnamque dicit esse suam colũbam, sponsam electam suam. Cuius pullos in sacrificium offerri iubet, dum dicit dominus Iesus. Sinite paruulos venire ad me. Quoniam & paruuli dum eius baptismo consecrantur, simul cum illo sepeliũtur in morte, vt etiam in eis euacuetur corpus peccati. Illa verò distinctio peccatorum ignorantiæ & scientiæ, pro quibus sacrificium contriti cordis, vt similago frixa ex oleo, offertur: etiam in nostro seiungitur sacrificio, cùm dicit anima: Delicta iuuentutis & ignorantię meæ ne memineris. Quæ beatus Petrus minùs cautus incurrit dum prædicenti domino passionem suam, ignorans eam per legem atque Prophetas promissam fuisse, Absit à te, ait, Domine, propitius tibi esto, non fiet istud. Et dominus: Vade retrò Sathanas: non enim sapis quæ Dei sunt, sed quæ sunt hominum. Quod peccatum ignorantiæ, & scientiæ negationis simul & iuuentutis (de qua præsumens dixerat domino, Animam pro te ponam) respectus atq; compunctus omnia flendo deleuit. Docuitq; in his peccatorem pręsumptoremq; dicere: Auertisti faciem tuam, & factus sum conturbatus. Sana animã meã quia peccaui tibi. Pro votiuis verò & solennibus quæ Christi domini offerat populus, Paulus apostolus ostendit: Offeramus, inquit, sacrificium laudis semper Deo, id est, fructum labiorum confitentium nomini eius. Beneficentiæ autem & communionis nolite obliuisci: talibus enim sacrificijs placatur Deus.

Exod. 34
Psal. 68.
Ioan. 1.
Esa. 53.
Psal. 91.
Abac. 3.
Psal. 74.
Psal. 83.
Cantic. 2
Matt. 18.
Rom. 6.
Le. 2. 3. 4.
Psal. 24.
Matt 16.
Marc. 8.
Ioan. 13.
Psal. 29.
Psal. 40.
Heb. 13.

Prædictio, In lepræ inspectione hæreticos varios similasse.

Prædictio facta & figurata. In Leuitico credita & visa.

CAPVT VI.

Iubet

Luc. 13. & 14. IVbet Deus Moysi, vt lepræ inspectio atque purgatio, huiusmodi sacrificijs expietur. Par gallinarum offerendum sacerdoti, ex quibus vnam offerat, aliamque relinquat. Similiter quæ ex hircis cæterisq; pecudibus. Sed hęc mysteria noster Sacerdos Iesus dominus euidenter ostendit in Euan- C
Matt. 24. gelio dicens: Duo erunt in agro: vnus assumetur, alius relinquetur: & duæ in molendino vna assumetur, alia relinquetur. Quantum autem intersit in-
Gene 8. ter assumi & relinqui, columba coruusque dimissi ex arca ostendunt. Colũbam enim Noe ad se recipiens in arca seruandam sacrificio custodiuit, coruũ
Matt. 25. vagantem errantemque relinquens. Sic agnos ab hœdis discerni, sic virgines sapientes à stultis voluit segregari, animas scilicet per gratiã: quas digna oblatione purificans sacrificio contriti cordis (quod similago frixa ex oleo signauit) secum in æternam Hierusalem, cuius spiritalis sponsus est, introducit in patriam, repulsis hæreticis, quia leprosi foras extra castra mittuntur. Nec prætereundum existimo, ipsam distinctionem lepræ vt datum fuerit, aliqua ex parte discutere. Nam lepra in capite, Manichæos, Priscillianos, compli-
1. Cor. 11. cesque eorum demonstrat. Etenim cum viri caput Christus sit, caput verò Christi, Deus: Deo ipsi capiti dum aduersarium nescio quem principem tenebrarum disputantes opponunt, ipsi in capite sui erroris aspersi lepra foris extra castra pelli meruerunt. Lepra in barba, Arrianos, Fotinianos, Nestorianosque designat: Qui nostrum pontificem Christum, dum minorem in diuinitate: aut solum hominem, non Deũ & hominẽ prædicãt aliterque de Christo sentiunt, quàm tenet tradiditque fides catholica, leprosi in barba eum lacessunt, quem in similitudinem Aaron, Dauid propheta introducit,
Psal 132. verum principem sacerdotum Christum dominum dicens: Ecce quâm bonum & quâm iucundum fratres habitare in vnum. Sicut vnguentum in capite, quod descendit in barba, in barba Aaron. Hi igitur qui vnitatem catholicam relinquentes, vnguentum quod in nostri pontificis barba descẽdit erroris sui dogmate fœdandum existimârunt: vt leprosi in barba inuenti, etiam ipsi extra castra pulsi sunt. Lepra in corpore, Donatistæ, Maximianistę Luciferiani, cæterique similibus erroribus obuoluti, dum per totum mundum Christi corpus, domini ecclesiam humanis calumnijs insectantur, in lepra corporis sui eiecti, nisi à vero sacerdote Christo charitate mundati fuerint, castra eos populi Dei non suscipiunt. Pelagiani verò omni ex parte lepræ macula turpantur, dum capiti & corpori nebulas suas peruersæ doctri- D
Sap. 1. næ infundere contendunt. Capiti, quòd Deus ante peccatũ, mortalẽ homi-
Gal. 2. nẽ fecerit: qui mortẽ nõ fecit, nec lætatur in perditione viuorũ: creauit enim, vt essent, omnia. Corpori, quòd gratia Dei necessaria non sit, quòd Christus gratis mortuus sit, quód vnum baptisma in minoribus maioribusq; diuisum sit: cùm vnum consecratum sit in remissionem omnium peccatorũ. Sic in toto lepræ macula vitiati, é castris dominicis etiã ipsi pulsi sunt. Cum verò hæc noster Sacerdos inspicit, variasque dirimit plagas, vtrum sit tetra
1. Cor. 11. in Manichæis, an rubea in Arrianis, an in Pelagianis alba, vel varia: Quoniam oportet, ait Paulus, & hæreses esse, vt probati manifesti fiant in vobis. Quamdiu in his varijs erroribus velut in lepræ maculis animæ detinentur, castra eos, vt dictum est, dominica non admittunt. Ex quibus omnibus hæresibus compuncti Dei gratia dum mundandi redeunt, in illis quodammo-
Luc. 17. do decem leprosis. nostro se offerunt sacerdoti. Eosque iuxta legis præceptum

A tum dum ad sacerdotem Iudæorum mittit, euntes in via, id est, in hac vita, potentia verbi mundauit. Pro quorum mundatione sacrificium seipsum obtulit gallina illa pretiosa quę dicit: Quoties volui Hierusalem colligere filios tuos, sicut gallina colligit pullos suos sub alas, & noluisti? Colligit sanè etiam illa nolentes, quos ad vnitatis suę mēbra pertinere cognoscit: quoniam nouit dominns qui sunt eius. Vnus enim ex decem mundatis reuersus gratias egit nostro pontifici: quia vnitas non in se cognoscit, sed in domino gloriandum, quæ spem noluit habere in homine, quę intellexit bonam voluntatem à domino præparari, quæ verè libera esse voluit, quoniam cognouit quòd etiam filius liberauit. Hi verò qui mundati ingrati, vel in erroris sui lepræ maculis persistunt, in castris dominicis suscipi omnino nō poterunt. Contra quos exclusos claudens ostium dicturus est noster pontifex: Non noui vos: vt à longè illi dimissi foris remaneant, canes malefici, & omnes homines qui operantur & faciunt mendacium. Multa hìc dicere non oportuit, cùm Origenes singula discutiens, quæ recta fide sensit domino cōsignauerit Christo.

Matt. 23. 2. Tim. 2. Luc. 17. 1. Cor. 1. Hiere. 17. Prou. 16. Ioan. 8. Lucæ 13. Super Leuiticum.

Prædictio: In escis mundis & immundis: eleemosynis munda omnia fieri.

Prædictio facta & figurata. In Leuitico credita & visa.

CAPVT VII.

INter omnia mandata quę ad erudiendum Dei populum Moysi in monte Sina à Deo tradebantur, expleto ordine sacrificiorum, animalia munda B ab immundis, quæ populus in escam sumeret, ista sunt distinctione signata: Ruminantia, quæq; fissa vngula, habenda munda esse, & in escam sumēda. Quæ animas signát ruminantes verbum Dei ex fissa vngula duorū scilicet præceptorum. De auibus quoq; vel piscibus nominatim mandata sunt, quæ contingere quæue abnuere populus debuisset. Quam legem in tabulis lapideis iuxta duritiam cordis Iudæorum datam, Dominus in Euangelio testatus est. Verùm cū de singulis priores nostri patres, quibus reuelatum est, allegoricas omnes disputationes longo volumine splendidoq; stylo conscripserint, quid opus fuit cuncta persequi, cùm de compendio noster mediator Iesus dominus, in quo ista omnia personabant, vecordes Iudæos, qui legem litera, non spiritu sequebantur, increpauerit, dicens: Væ vobis scribæ & Pharisei hypocritæ, quia decimatis mētam, cyminum, & omne olus, mūdantes catinum & calicem, cûm intus pleni sitis rapina & iniquitate. Eisq; singularis ipse transiens, singulare sacrificium ostendit, dicens: Verùtamen dico vobis, date eleemosynam, & ecce vobis munda sunt omnia. O quàm breue cōpendiosumq; sacrificiū, quod intrinsecus atq; extrinsecus totūq; hominē mundat. Eleemosyna à morte liberat, & ipsa purgat peccata. Eleemosyna munus bonum est omnibus facientibus eam coram summo Deo. Hæc est quæ perpetuos ignes extinguit: hæc est quæ resistit peccatis. hæc est quæ Christum pascit esurientem in paupere: hæc vestit nudum: hæc visitat infirmum: hæc peregrinum hospitio accipit: hęc, quæ omnem angustiam carceris tollit: hęc omnem inopiam finit: hæc diuitibus confert remedia: hæc vitam æternam comparat: hæc fœnerat Deum: hæc continet regnum cœlorum:

Leuit. 11. Matt. 19. Matt. 23. Lucæ 9. Tob. 4. Matt. 25. Matt. 25.

rum: hæc est quę discernit agnos ab hædis: hæc est quæ ad dexterã collocat iudicis: hęc angelis sociat: hęc ex seruis filios Dei fieri pręstat. Cõcurrite omni ex genere peccatores: concurrite oẽs ex vitijs erroribusq; leprosi: cõcurrite omnes quolibet flagitio maculati atq; immundi pœnitentes vouẽtesq;: concurrite ad tã magnũ, cõpendiosum, vtileq; sacrificiũ, cũ omni lætitia offe- C
2.Cor.9. rentes. Hilarem enim datorem diligit Deus. Pront quisq; quod offerat habuerit, hoc offerat munus. Quod ita noster princeps sacerdotum instituit, acceptumq; præ omnibus esse mandauit, vt vsq; ad duo minuta calicemque
Marc.12. aquæ frigidæ mensuras huius perduxerit sacrificij: pacem promittens, etsi
Matt.10. Lucæ 2. hæc desunt, hominibus bonæ voluntatis. Ista sunt posteriora Dei, quæ faciẽ
Exod.33. eius dũ videre nõ posset Moyses, spiritu sunt ei reuelata prophetico in Christo Iesu domino & homine: qui est æternus princeps omnium sacerdotum. Hæc in Leuitico suppleta noscuntur.

Prædictio: In escis desideratis Ægypti, Christum manna renuisse.

Prædictio facta & figurata. In libro Numerorum credita & visa.

CAPVT VIII.

Num.26 IN Numerorum libro populus, principibus sibimet à Moyse constitutis, certa sub descriptione quantus sit designatur. Immemor quoq; factus libertatis & gratiæ Ægyptiæ, idem escas desiderans, aduersum Deum &
Num.11. Moysem murmurasse compertus est. Quis nos, inquiunt, cibabit carne? Rememorati enim sumus pisciũ, quos manducabamus in Ægypto gratis: cucumeres, porros, allium, & cepas. Nunc autem, aiunt, Arida facta est anima nostra, nihilq; aliud nisi manna in oculis nostris. Repudiuntur dulcia, desiderãtur amara. Hoc periculosa grauisq; animę ingerit ęgritudo, vt noxia sumere D
Ioan.9. velit, & quæ vtilia sunt ac saluti proficiunt, spernat ac renuat. Sic repudiauerunt manna Christũ, dicentes: Nos scimus, quia cũ Moyse locutus est Deus,
Ioan.5. hic verò, nescimus vnde sit. Eosque increpans dicit: Si crederetis Moysi,
Ioan.6. crederetis & mihi: de me enim ille scripsit. Ego enim sum panis viuus, qui
Ioan.18. de cœlo descendi. Nonne manna sanctũ repudiauerunt, quando Pilato, vo-
Matt.72. lenti Iesum dimittere, dixerunt: Noli ipsum dimittere, sed Barrabã, Barrabas autẽ fuit insignis latro, quẽ sibi dimitti poscentes, velut porros, cepas, alliũ,
Psal.77. asperas lachrymas, absq; Ægyptijs escis ex latronis sceleribus desiderasse professi sunt. Sanè murmurantibus, carnes diuina maiestas exhibuit. Nõ quæ reficerẽt, sed quæ vexarẽt potiùs comedentes. Quoniã igitur animalis homo,
1.Cor.2. nõ percipit quæ sunt spiritus Dei, & in concupiscentijs est omnis segnis, re-
Eccle.23. cteq; spiritalis petijt auferri à se ventris concupiscẽtias: ostensum est, impiũ esse ea desiderare vel peti à Deo, quę sint animę perniciosa: & maximè quod cũ murmure postulatur. Fugiat anima tali desiderio Deũ offendere, si terrã promissionis cupit intrare.

Prædictio In Moyse, Christo domino & ecclesiæ fratres detraxisse.

Prædictio facta.

CAPVT IX.

Erat

A ERat, dicit scriptura, Moyses mitis præ omnibus hominibus qui sunt super terram. In hac mansuetudine noster resonat mediator, cui dicit Dauid: Tu domine suauis ac mitis es. Et ipse in Euangelio: Tollite iugũ meũ super vos, & discite à me quia mitis sum & humilis corde. Detraxerunt Aarõ & Maria Moysi germano suo, quòd Æthiopissam accepisset vxorẽ. Detraxerũt & nostro domino sui fratres, quòd cũ publicanis & peccatoribus vesceretur, Quibus cũ dixisset, Nõ est opus sanis medicus, sed malè habentibus: Nõ veni vocare iustos, sed peccatores in pœnitẽtiã: ostẽdit illam Æthiopissam se accepisse ex gentibus: quæ dicit, Fusca sum, & decora filiæ Hierusalẽ. Maria quæ detraxerat, illico ex vindicta pœnã lepræ suscepit, quã metuere animæ debent, quæ Christo detrahunt & ecclesiæ. Dicit enim de talibus per Prophetam: Pro eo vt diligerẽt me, detrahebãt mihi, ego autem orabã. Oratione enim Moysi, Maria mundata indulgẽtiã meruit, vt talis anima tanto exorante põtifice, omni ex culpa sanetur. Iussu tamẽ diuino Moyses, duodecim electos de plebe viros explorandã Chananæorum terram misit, quibus in mandatis dedit, non tantum ciuitates hominésve prospicere, quantum etiam secum ex terræ fructibus asportare. Pergentes dum agunt quæ iussa sunt, vallis eos quędam excepit: ex qua botrum abscindentes pro magnitudine phalangæ impositum, simul cũ malis granatis ficusq; portãtes ad castra redeunt. fructus ostendunt, ea narrantes quæ viderant. In tribus his fructibus, mysteria Christi domini resonant ecclesiæ. Botrus in Christo, vox ecclesię in Canticis Canticorum. Botrus cypri, fratruelis meus. Quod ligno portatur crucifixum significat. Agnosce quòd in medio duorum exploratorum. Abacuc Propheta, In medio, inquit, duum animalium cognosceris. Item ecclesia de seipsa in eodem Cantico: Floruit, inquit, vitis, floruerunt mala granata. Ficus verò, cuius ex folijs transgressores primi homines sibi succinctoria fecerunt, ostendunt originale peccatũ, quod per mala granata Ecclesiæ botrique sanguinem absoluitur, qui fusus est in remissionem omnium peccatorum. Hi autem qui cum exploratoribus ascenderant, his dictis populum terruerunt: Terræ illius promissæ audaces esse homines, magnosque viros, ciuitatesque munitas. Gigantes se quoque illic vidisse confirmant, quorum in conspectu ipsi vt locustæ fuerint super terrã. Horum metu perculsus populus, rursum aduersum Moysem murmurauit, sibique statuit eligere ducem, qui eos reduceret in Ægyptum. Hoc malum eorum est, qui liberati per baptismum metu dæmonum, non ante, sed retrò respiciunt, Dei beneficia eiusque mira facta obliti, deprecantes erga se impleri promissa Dei. Eligunt ad eum reuerti, cui iam renunciauerant: illum cui crediderant spernentes, eiusque potentiam abnegantes. Hos increpans dicit: Verterunt ad me dorsum suum, & non facies suas. Et Petrus Apostolus. Melius illis erat non cognoscere viam salutis, quã cognoscentes retrò respicere à tradito sibi sancto mandato. Contingit illis res veri Prouerbij: Canis reuersus ad vomitum, & sus lota in volutabro luti. Iesus verò filius Naue, & Caleph Iephonæ qui terram inspexerant, simul cum Moyse & Aaron sacerdotibus prostrati, agunt pietatis officia, ab intentione desperatæ voluntatis populum reuocant, dicentes: Nolite metuere populũ terræ, quoniã deuoratio nobis sunt. Discessit enim * tempus ab illis, Dominus autem in nobis est, nolite timere eos. Quæ omnia subuersione idolorum

Num. 12. Psal. 85. Matt. 11. Num 12. Lucæ 15. Matt. 9. Canti. 1. Psal. 108. Abac. 3. Canti. 2. Canti. 6. Gene. 3. Num. 19. Philip. 3. 2. Par. 24. 2. Pet. 2. Prouer. 26 Num. 14 * Secundũ 70. interpretes.

lorum etiam populo resonant Christiano, ne sint homines apostatæ à Deo, C
qui homines metuunt, à quibus iam per Dei gratiam liberati sunt. Quorum
Baru. 6. pompam inanem describens Hieremias ait: Inter cætera ingresſi in Babiloniam videbitis ibi Deos aureos & argenteos portari in humeris. Ipſi autem sunt manufacta & inania, sed neq; præstare, neq; nocere possunt, ideo quòd nihil sint: ne ergo timueritis eos. Dominum autem sanctificate in cordibus vestris, & ipse erit vobis timor, sicut Esaias ait. De dæmonum autem cultoribus Hieremias scribens ait: Ibi fuerunt gigantes nominati scientes prælium. Non hos elegit Dominus, nec viam scientiæ dedit eis. Et perierunt, propter quòd consilium non habuerunt. Et Solomon ab initio ait: Cum perirent superbi gigantes: Contra quorum superbiam humilis Christi populus, victor exurgit. Sed cum Hebræus populus indignatus vellet lapidare precantes pro se, honor domini apparuit in tabernaculo. Sic enim semper audacia malorum comprimitur præsentia diuinæ virtutis. Cumque exacerbantes se dominus perdere voluisset, mitis ille pre omnibus Moyses, gratię intercesſionis verba quæ proferret, inuenit: Audient, inquit, Ægyptij, cum contriueris hunc populum, & dicent: Quoniam nõ potuit illos introducere in terram quam iurauit illis, prostrauit illos in deserto. Et nũc exaltetur manus tua domine sicut dixisti: Ego sum Deus patiens & multum misericors & verax. Quibus precibus propitiatus Deus, ita temperauit iram suam, vt tamen peccantes sequeretur digna vindicta. Non ipsos intraturos in requiē promissæ terræ, testificando prædixit: excepto Iesu filio Naue, & Caleph filio Iephoniæ, omnesque defuncti in eremo. Filij eorum obedientes susceperunt hæreditatem, quam illi amiserant contumaces. Sic noster mediator Iesus dominus, rebelle aduersum se eodem populo, & cum Herode de sua nece conferente; spretis atq; in hac vita mortuis etiam in anima Iudæis, filijs eorum sempiternam hæreditatem dedit, quos pro eo impius Herodes occîdit. D

Marginal references: Bar. 3. — Sap. 14. — Num. 14 — Matth. 2.

Prædictio: In virga Aaron germinante, confirmatio sacerdotij Christi domini.

Prædictio facta & figurata. In libro Numerorum credita & visa.

CAPVT X.

Num. 16 — Contemptores præceptorum suorum, officiumq; sacerdotale vsurpare volentes Chore, Dathan & Abiron, præsens Dei iudicium dum puniret, condemnans in illis omnes hæreticos (vt iam suprà posuimus) signum quoddam indicit Moysi, quòd à se electum confirmet principem sacerdotum. Dixit dominus Moysi: Sic dices filijs Israel, vt dent omnes principes illorum singuli in tribus virgas suas. Duodecim igitur virgas accipiens Moyses, & virgam Aaron inter virgas illorum, posuit eas coram domino, intulitq; in tabernaculum testimonij. Et factum est, in crastinum introijt Moyses, & virgam Aaron in tabernaculum. Et ecce germinauit virga Aarõ ex domo Leui & produxit germen, florem germinauit & nuces. Quo profectò signo quietum populum esse iubet, dicens: Desinat murmuratio eorũ à me, & non morientur. Sic omnes hæretici pereunt contra domini sacerdotem legitimum murmurantes. Quod verò florescens virga Aaron produxit

Marginal references: Parte 1. c 12. — Num. 17

A duxit nuces, nostrum hęc Christum dominum indicant sacerdotem. De quo dicit Esaias: Exiet virga de radice Iessæ, & flos de radice eius ascendet. In nuce verò mundum, Ecclesiamque in mundo ostendi, qui piè quærit, intelligit. Ex duabus quippe partibus coiunctis, tanquam intra camerá cœli, & spatia terræ velut quatuor partes orbis, intrinsecus cum populis continētur. Tenue quoddam coriū habens in medio sui, vt maria diffusa per partes. Ecclesiæ quoque mysteria hæc in ea sunt, duorum veteris & noui testamētorū operta secretis, quatuor cornua crucis, quibus orbis redimitur, & aquā baptismi in medio sui habens, qua virens semper fructificans florescit. Huius pomi arbor celsa petens, opacis ramis aspersa, per tenues mollesque surculos aut singulas in vnitate, aut binas in duobus præceptis, aut ternas in trinitatis numero, quatuórue connexas in quatuor Euangelijs gemmarum in modum producens, sui artificis pulchritudinem operaque mira declarat. Harum expressus succus ex tegmine, quædam in se tincta alba colorat ac medēdi gratia exasperatis faucibus adhibetur. Hæc virentium nemorum fronde vestita tegmina, fouent æstuantes in requiem suorum scilicet foliorum, temperantq; flatu suo ægrotantis incendia. Nec immeritò Hieremiæ Prophetæ iubet dominus baculum sibi nuceum facere debere, in quo omnis ecclesia in mundo, & mundus in ea Christi sustentetur auxilio, eiusque gratia sufferatur, quæ canit in Psalmis, & dicit: Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt.

Esa.11. Psal.22.

Prædictio In æneo serpente, Christum dominum à morsu diaboli liberantem.

B Prædictio facta & figurata. In Numerorum libro credita & visa.

CAPVT XI.

SItiens rursum in alia eremi parte populus, aduersus Moysem & aduersus dominum murmurauit. Ex Petra qua, vt priùs aderat, Moyses produci posse aquam diffidit, is qui talia vel ampliora signa iam fecerat, ex hoc offensam incurrens, quód non clarificauerit Deum coram filijs Israel. non ipsum introducturum populum in terram promissionis, vindex sententia diuina confirmat. Ibi Aaron in Or monte defunctus Eleazarum filiū sacerdotemq; dimisit. Moyses paululū reseruatur, cuius in locū Iesus Naue filius transijt, qui populum in terram promissionis induxit. Rectè huic nomini etiā terrena hæreditas distribuenda seruata est. Quoniam nō esse aliud nomē sub cœlo datū hominibus, in quo nos oporteat saluari, Apostolica est sententia præfinitum, quæ nostrum ducem Christū Iesum dominū ostendit, suis hęreditatem perpetuam seipsum distribuentem, qui eum percipientes dicūt: Hęreditas mea præclara est mihi. Dum verò idem populus pergit per certas gētes, quas ei dominus mandauerat extirpandas, quarum scilicet ex culpa idololatriæ, suppletis peccatis iam finis aduenerat, fatigatus itinere aduersum dominum murmurans serpentum morsibus vexatus in eremo est, pœnitésq; Moysem supplicem pro se domino fieri precibus exorat. Verùm ille semper pius & misericors Deus, qui partibus iudicans dat locum pœnitentiæ, remedium exaltati serpentis in ligno contra mortiferos serpentum morsus dedit. Iubetur enim Moyses æneum formare serpentem, eumque alto ligno con-

Num.20. Exod.17 Actor.4. Philip.2. Psal.15. Num.21. Sap.16.

no confixum populo præcipere, vt si quis se vulneratum cuiuslibet serpentis morsu sentiret, statim æneum respiceret serpentem, cuius aspectu continuó sanaretur. Hîc etiam sic ille illuditur serpens diabolus, de quo per Dauid dicitur: Draconem quem finxisti ad illudendum ei. Cùm enim in huius vitæ eremo diuersis ex vitijs, iam consecratis in baptismo tanquam in mari rubro, pestiferos morsus infixerit diabolus, statim exaltatum in ligno crucis Iesum dominum respiciat, id est, á cœlesti medico non recedat, vt omnis qui viderit & crediderit in eum (sicut ipse in Euangelio dicit) nó pereat, sed habeat vitam æternam. C

Psal. 103. Ioan. 3.

Promißio: In eis, qui pro Christo parentes contempserint venire benedictionem.

Promisio facta & figurata. In Numeris credita & visa.

CAPVT XII.

Benedictũ á Deo populum, Balaac rex Moab conducens Balaam Protam ex gentibus (licet vnius veri Dei vatem) vt malediceret inuitauit: quem maledictũ existimabat se facilè superaturum. Sed Propheta á domino requirit, vtrum pergat an maneat. Prohibeturq; á domino ne veniat, ac regi mandat sibimet interdictum. Alijs nũtijs Rex ampliora munera promittens, Prophetam hortatur vt veniat. Rursum ille ab eo qui iá prohibuerat corde peruerso quærit tentans, vtrum locus daretur eundi. Huic rectê resonat scriptura: Non tentabis dominum Deum tuum. Datur igitur iam mente saucio pergendi potestas, ita vt si quid dominus in os eius dedisset, hoc ipse proferret. Dum vadit auaritiæ suæ iam corde captiuus, obuius ei angelus, iumento ipsius quo vehebatur se potiùs manifestare voluit, quâm illi: quia homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insensatis, & non similis, sed peior factus est illis. Subiugale enim (vt Petrus Apostolus dicit in epistola sua) humana voce respondens vetuit Prophetæ dementiam. Tunc coram rege conductus ille Propheta, dum cogitat maledicere, benedixit: Illorum deputatus ex numero, quos Propheta Dauid designat, dicens: Maledicét illi, & tu benedices. Et alibi: Ore suo benedicebát. Hoc enim exitus posterior docuit. Suppletam enim benedictionem Propheticam, qua etiam per talem aduentum vnici filij sui ex illo populo Deus gentibus promittebat. Quo vaticinio actus dixit inter cętera: Orietur stella ex Iacob, & exurget homo ex Israel, & confringet omnia regna terræ. Quæ de Christo domino dicta, Euangelia diuina attestantur. Is igitur qui maledicere voluit, consilium nequissimi serpentis exquisitum regi dedit, Speciosas quasq; fœminas, quarum forma ornatusq; ferrum virtutemq; molliret, electas á suo populo ad concitandam libidinem Hebraico populo dimittendas, Harum ex concupiscentia persuasi, sacrificanteis idolis ac sacrificata vescẽtes, offenso Deo, totum penê Israel in mortem duxére captiuum. Diuina quippe manu percussi, dum plurima multitudo caderet in deserto, tota pené synagoga perisset, nisi Phynees sacerdos, adulteros mente & corpore ferro transfodiens, iram Dei hoc facto placasset. Admonetur Ioannes Apostolus in Apocalypsi, scribere angelo, id est, rectori ecclesiæ Pergami, quód in plebe eius essent tenentes doctrinam Balaam, qui docebat Balaac mittere D

Num. 22. Deut. 6. Matth. 4. Psal. 48. 2. Petr. 2. Psal. 108. Psal. 61. Num. 24 Matt. 2. Num. 24 & 25. Apoc. 2. Apoc. 2.

A tere scãdalũ sub oculis filiorũ Israel, edere de sacrificio, & fornicari: Esse etiã nunc tales ostendens. quos aut vindex ira cõsumit, aut obiurgatos sub pœnitentia indulta gratia liberat sacerdotis. Num. 25.

Prædictio: In Moyse transeunte, Iesum signasse dominum rectorem.

Prędictio facta & figurata. In Deuteronomio credita & visa.

CAPVT XIII.

MOyses vicinum se dum cognosceret sepulturæ, populo omnem recapitulans legem, benedictionibus maledictionibusq; atq; terribili illo Deuteronomij cantico totam synagogam astrinxit, testem inducens cœlum & terram, nihil se ex mandatis domini celasse, omnique vigili cura egisse, nequid existeret, quod læderet populum: monetq; à præceptis domini non discedendum, neque ab eo in aliquo declinandum: metuẽdumq; esse prosperis, ne sequantur aduersa. Addit quoq; prophetico spiritu eis futura designans, post suum obitum relicto vero Deo post gentium eos vana & noxia concursuros: quorum ex cultu peccatorum ponderibus grauati in ima merguntur: eosq; dimitti à Deo, si ipsi dimiserint Deũ. Quibus dictis oẽs tribus mystica benedictione cõsignãs, Iesu filio Naue tradita gubernanda plebe, ipse iã prouectus ætate, ad dominũ ex hac vita migrauit. Cõmẽdauit quoq; noster mediator Iesus dominus fidẽ ac pacẽ suã discipulis suis transiens de hoc mũdo ad patrẽ, eosq;, vt Ioannes Euangelista dicit, vsq; in finẽ diligẽs, erudijt. Illud quoq; propheticũ, futurũ discentibus per suũ Paulũ apostolũ mandans, quod post eius obitum introirent graues lupi nõ parcentes gregi, & ex ipsis discipulis exurgerent pseudoprophetę loquẽtes peruersa. De quibus in epistola sua dicit: Videte canes, videte malos operarios videte concisionem. Commendansq; Deo & verbo gratiæ, eius vlteriùs nõ visuros faciem suam Paulus affirmat, eosq; domino Iesu tradidit gubernandos, qui est cum suis vsq; in consummationem seculi.

Deut. 31. & 32. — Deut. 31. — Deut. 33. — Deut. 31. — Deut. 34. — Ioan. 13. — Acto. 20. — B — Matt. 24. — Philip. 3. — Matt. 28.

Promissio: In Iesu Naue, Iesu domini figuram ostendit, terrenam expugnantem ciuitatem.

Promissio facta & figurata.

CAPVT XIIII.

IEsus Naue filius, iubẽte Deo manu Moysi cõsecratus, dux effectus est populi. Neq; enim, quod sæpe dicẽdũ, decebat Dei populũ in terrã promissionis aliũ introducere, nisi illũ qui & nominis, & rei sacramẽta salutẽque portaret. Hic exploratores duos in Hierico mittit, quæ prima in ciuitatibus ꝓmissę terrę esse videbatur. Misit & noster Iesus domin' exploratores duos qui sui primi aduẽtus terrã prædicãdo cõcuterẽt, Zachariã scilicet sacerdotẽ, eiusq; filiũ Ioannẽ. De quo idẽ pater sacerdosq; idẽ suo filio dicit: Tu puer propheta altissimi vocaberis, præibis enim ante faciẽ domini, pręparare vias eius. Item de ipso Ioanne angelus: Præcedet, inquit, ante eum in spiritu & virtute Heliæ. Exploratores terræ illius excepit Rahab meretrix, quæ eos abscondens, à suis persequentibus liberauit. Et quos dominus Iesus misit

Deut. 31. — Iosue. 2. — Lucæ 1.

Gen. 38. suscepit anima fornicaria, quæ nominis Iesu expectans salutem à prostitutione idololatriæ, per coccinum signũ eius sacri sanguinis liberata est. Has animas ex hac fornicatione vehementer etiam Thamar illa nurus Iudæ in suis geminis signat, dum minor eius filius manum prior ex vtero cœpit mittere, & accepto signo coccino posterior natus est: Gentium in se populum ostentans, qui vagus, dũ prior manũ misisset in sacris idolorũ, posterior ad Christum per signum eius sanguinis baptismo renatus aduênit. Sub lino illa Rahab exploratores abscondit. Sub lino & nostri Iesu domini exploratores fuisse absconsos, Esaias Propheta testatur, dicens: Arundinem quassatam non comminuet, & linum fumigans non extinguet: Gentem ipsam Iudæam signans, quę vt linũ fumigãs in sacrificijs, omnem vsq; ad Christum tectam celauit prophetiam, ipsosq; præcursores nostri Christi Iesu. A quo nõ extićta nunc vsq; seruatur: vt quæ in ea adhuc tecta latent futura, in tẽpore reuelentur. Metu enim Iesu ducis suos territos ciues mulier illa explorantibus prodidit, vt etiá illud impleretur, quod de nostro Iesu domino dictum est: A facie tua gentes turbabuntur, cum feceris mirabilia. Reuersi exploratores ad Iesum, cũ omnia quæ egerant, retulissent, iussu diuino duodecim tribuũ Israel iubet castra moueri, simulq; omnes transire Iordanẽ arca præeunte: quæ iam figura, vt dictum est, nostri Iesu ducis sacramenta portaret. Hæc dum in medio fluminis moraretur, diuisas in partes inferior vnda dum iret, superiorque immota subsisteret, solum siccũ ipse alueus præbuit transeuntibus. Statimque præcepto domini duodecim lapides à singulis tribubus de medio fluminis Iesus iussit auferri: quibus, in sacrato numero duodecim Apostoli nostri Iesu signarentur. Transeunte autem populo, famulatu, quẽ vnda Dei iussu præbuerat, suppleto, rursum recurrens in sese fluuius lætos per se reddidit transeuntes. Baptismi & hîc instar expressum, vt hi qui in eremo nati rubri maris sacramenta non nouerant, Iordanis in transitu abluti, circuncisionem ex cultellis susciperent petrinis. Omnis enim sub nostro Iesu consecratus in baptismo, ex petra corde circunciditur: quia omnis virtus eius in petra firmatur. Quam petram Christum esse, iam suprà ostenditur.

Marginal notes: Interpretes 70. — Esaiæ 42 — Psal. 64. — Ios. 3. — Ios. 4. — 1. Cor. 10

Promißio: Per Iesum dominum animæ à prostitutione idolorum liberantur.

Prædictio facta & figurata. In Iesu Naue credita & visa.

CAPVT XV.

Iosue, 6. Hiericonta Dei populus cum Iesu duce veniens, eamq; munitam omni ambitu prospiciens ciuitatem, obsidione vallauit. Mirabilis autem in diuinis præceptis illic videtur virtus fuisse. Conflictus actumq; quodammodo certamen spiritale, septem tubarum clangoribus septies in die septimana tota recurrẽte die vltimo cõcrepantibus, iubilantibus cunctis, omnis illa superba murorum constructio, non humana, sed diuina manu concussa intercidit: Subuersa ciuitas, concremataq; cum populis incendio, sola ex eo Rahab cum suis per signum sanguinis potuit liberari. His tubis, hoc fremitu iubilantum. præcepto Iesu domini etiam noster pugnat exercitus. Esaiæ. 2. Nam septiformi spiritu, sapientiæ & intellectus, consilij & fortitudinis, scientiæ

A entiæ & pietatis ac timoris Dei, dum resonant qui canunt in tubis ductilibus & voce tubæ corneæ, iubilatq; populus in conspectu regis domini, septies in die dũ laudes dicũt super iudicia iustitiæ eius, omnis Hierico ciuitatis terrenæ superbia debellatur: Concrematur incendio ab eo de quo dicitur, Ignis ante eum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius. In qua spes salutis datur fornicariæ animæ pœnitenti, dum signo sanguinis Iesu domini liberata dicitur elatis & tumidis: Meretrices & publicani præcedunt vos in regnum Dei. Tales quippe animas inuenit Iesus dominus noster, siue in Iudæis, siue in gentibus. Quarum exemplo vt à sua prostitutione transirent ad legitimum virum, iubetur Osee propheta mulierẽ accipere fornicariam, atq; ex ea procreare filios, vt sit iá vxor, quæ pauló ante fuerat meretrix, habeatq; filios, quæ studebat filios non habere, nec iam libidini, sed suscipiendæ seruiat proli. Euidentiùs hoc per Hieremiá prophetá exponitur, cúm tota arguitur Iudæa: Si contaminata fuerit mulier, ait Dominus, nũquid reuertetur ad eam vir suus? Et tu fornicata es in pastoribus multis, & sic reuertere ad me dicit dominus. Et per Oseá: Vocabo nõ plebẽ meá plebẽ meá: & nõ dilectá, dilectá. Apostolus quoq; Paulus, huiusmodi animas salubriter obiurgat, dicens: Audiur in vobis fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter gentes. Sed tales etiam sua gratia Iesus noster dominus dum suscipit ad salutem, diuinitate illa potentiæ suæ fornicariam, virginem facit. Quá pronubus in se Paulus casto spiritalique connubio componit, dicens: Aptaui enim vos vni viro virginem castá exhibere Christo. De qua filios nõ carne, sed spiritu excipiens, facit ecclesiam virginem, matrem filiorum fœcunditate lactantẽ. Quos secũ admonet Ioannes Apostolus dicens: Charissimi, filij Dei sumus, & necdum apparuit quod erimus. Coniungit & Paulus: Si autem filij & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autẽ Christi.

[Psal. 95. Psal. 109. Ios. 5. Psal. 148. Ioan. 2. & 6. Matt. 21. Osee. 1. Hier. 3. Ose. 1. & 2. 1. Cor. 5. 2. Cor. 11. 1. Ioan. 3. Rom. 8.]

B

Promissio: Per Iesum Dominum omnia vitia expugnanda.

Prædictio facta & figurata. In Iesu Naue credita & visa

CAPVT XVI.

Expugnat Iesus Naue filius Chananæum, Cetheum, Phereseum cæterasque gentes, quarum terras populo suo dominus in hęreditatẽ promiserat. Expugnat & noster Iesus dominus idololatriam, superbiam, inuidiam, luxuriá cæteraq; vitia, vt suis seipsum pręparet æterná hæreditatẽ. In funiculo Iesus Naue filius, victori populo terram diuisit. Dicit & noster triumphans in Christo Iesu populus, Funes ceciderunt mihi in præclaris. Nam & hæreditas mea præclara est mihi. Iubet dominus filijs Salphat, quia virũ hæredem non reliquit, paternam suscipere hæreditatẽ, vt in his animæ auxilio destitutæ signarentur. Quas dũ respicit Deus, dicunt: Dominus portio hæreditatis meæ & calicis mei, tu es qui restitues mihi hęreditatẽ meam. Terminos positos quęque tribus inuiolata fide custodit. Dicitur & nostro populo: Non transgredieris terminos ęternos, quos posuerunt patres tui. E mundo migraturus Iesus, vltima contestationis suę verba, sicut Moyses hęc populo tradidit: A mandatis domini non discedendũ, si vellent semper esse

[Ios. 12. Psal. 15. Num. 36. Ios. 17. Psal. 15. Ios. 23.]

esse liberi, & ab inimicorũ insidijs alieni. Nihilq; se ab eis accepisse, vel eos in aliquo læsisse cõfirmat. Et suos Iesus noster dominus transiens, hac pactione constringit: Si feceritis, inquit, quæ mando vobis, verè mei discipuli estis, & cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos. Quibus cũ dedisset exercendorum miraculorum potestatẽ, nequid ab aliquo sperarẽt, quod ipsi nõ de derant, dixit, Gratis date. Post abscessum Iesu populus ille non Ducem, sed Iudices regendus accepit. Et cum noster Iesus dominus transiret de hoc mundo ad patrem, rectores ecclesiæ suæ per vniuersum instituit mundum. C

Ioan. 8. Matt. 10. Iud. 2.

Prædictio: In figura ecclesiæ Delbora hostem superauit.

Prædictio facta & figurata. In Iudicum credita & visa.

CAPVT XVII.

Iud. 1. PRimus Iudas inter cæteros iudices fuit qui iudicârunt Israel. De cuius tribu, vt sæpe diximus, dominus Christus huic mundo in carne iudex omnium animarum præsentatus est. Relicto verò Deo populus Israel

Iud. 2. oblitus mandatorum Moysi & Iesu famulorum Dei seruiuit idolis gentium eosque sequens vindicta, per confines inimicos vexauit. Hoc & nunc agitur, dum renati per baptismum filij Dei, vanis superstitionibus curisq; hu-

Psal. 105. ius seculi implicantur, vinculisq; peccatorum suorum vnusquisque cõstringitur. Clamauerunt filij Israel ad dominum, cum pressuram paterentur: & de

Esa. 58. necessitatibus eorũ liberauit eos. Dicit etiá noster dominus per Prophetá:

Luc. 15. Erit cũ clamaueritis ad me & dixeritis, Pater, exaudiá vos vt populũ sanctũ. D

Cuius in manifestatione clamantẽ ad patrẽ filiũ perditũ, cũ magna miseratio

Iud. 4. ne pius pater in Euangelio pœnitentem suscipit redeuntẽ. Subsequẽs in iudicibus Delbora prophetes, mater surrexit in Israel, quę iudicauit populum annis quadraginta. Huius in tempore Sizaram regẽ Iabin aduersus plebẽ domini rebellantẽ, diuina virtus in manu fœminæ conclusit illũ: Illũ scilicet terribilẽ curribus, equitibus, populisq; metuendũ. Nec eũ ferro, sed fœmina virũ ligno confixit, palo ac malleo tempora illius transfodiens: quæ nostræ

Psalm. 19 matris ecclesiæ similitudinem gerens, voce resonaret in Psalmis: Hi in curribus & hi in equis, nos autẽ in nomine Dei nostri magnificabimur. Ipsis obligati sunt pedes & ceciderunt, nos verò surreximus & erecti sumus. Hæc

Psal. 26. & alia cantat ecclesia expugnans idola idolorumq; cultores, necnon & vi

Psal. 129. cinos hostes suos hæreticos. Qui dum aduersus eam castra constituunt, nõ timere cor suum dicit. &, Si exurgat, ait, in me bellum, in illud ego sperabo. Et in alio Psalmo: Sæpe expugnauerunt me â iuuentute mea, etenim non potuerunt mihi. Quia dominus iustus, per crucis lignum contriuit ceruices peccatorum.

Promissio: In figura Gedeon gratiam Christi domini commendat.

Promissio facta & figurata. In Iudicum credita & visa.

CAPVT XVIII.

Rur-

A RVrsum pro peccato idololatriæ affligitur populus, eum deprimente Iud.6.
Madian. Missus angelus domini ob redemptionem eorum, Gedeō filium Ioab vnum ex Hebræis ad iudicaudum præliādumq; pro eo mittens, hoc dicto instruit: Dominus tecū potēs in virtute. Et Gedeō, Si dominus nobiscū est, ait, quare nos inuenerunt mala hęc? Et angelus, Vade, ait in manu enim tua liberabitur Israel, de manu Madian. Cumq; Gedeon in minima tribu se esse in Israel coram domino fateretur, ab eo qui exaltat humilem, eumq; sedere facit cum principibus populi sui, roboratus, statim aram Baal, quam filij Israel construxerant, subuertit. Hunc populus pro hoc facto insectatus, in domum patris sui fugientem obsedit. Cumq; impetum populi declinasset, pater eius Ioas furentem plebem his mitigauit verbis: Nunquid vos, ait, iudicatis Baal. aut saluum facitis eū? qui in eū iniurias ingessit, morietur in manè. Si Deus est, ipse se vindicabit. Verū cū populus placatus absccederet, spiritus domini induit Gedeon, eūq; virtute suffultum ad præliādū mittit, signū victoriæ voluntati eius assignās. duo tamen ipse poposcit, quę in magno mysterio vsq; in tēpus velata noscerentur. Volo, inquit domine, vt vellus quod est in area, impleatur aqua, & area sicca sit. Factum est: Sicca area ros descēdit in vellus: quòd expressum peluim repleuit aqua. vellus repletum in area sicca, agnoscimus synagogam, Ecclesia tunc sicca in fide gentiū quæ cū nullo imbre supernæ doctrinæ rigaretur, synagoga, vt vellus repleta erat diuinis oraculis sacrisq; mysterijs. Quod vera virtus Iesus dominus eô vsque expressit in peluim, vt propinquante passione pedes in ea lauans, suis discipulis omnem synagogæ gloriam vacuans, tanquam vellus expressum inanem relinqueret: Gentibus gratiam noui testamenti ministrās quam in secundo signo euidenter ostendit, Volo domine, inquit Gedeon, vt vellus siccum sit, & area omnis compluatur. Vtrumq; factum futurum-
B que in Christo & per Christum, Dauid Propheta confirmat dicens in Psalmo septuagesimo primo: Descendet sicut pluuia in vellus (quod pertinet ad synagogā): & sicut guttæ destillātes super terrā (quod pertinet ad ecclesiā) Et in Deuteronomio: Excipiatur, inquit, sicut pluuia pronuntiatio mea, & descendant, velut ros, verba mea. In vellere ros, tunc refertā synagogam. Deut. 32.
& pluuia in area, nunc repletam ecclesiā gratia ostendit: Dicit & Esaias: Sicut ros aut pluuia descendēs, nō discedit quousq; inebriet terrā & germinet, Esa.55.
& det panem ad edendum his qui eam colunt: ita & verbum quodcunque exierit ex ore meo, nó reuertetur quousque perficiat quę volui. Perfectis igitur vniuersis sacramentis, quæ alijs condita tegebantur in vellere, Iudæorum scilicet synagogam inanē remansisse, omnis iam mundus agnoscit: Areā verò, ecclesiam per omnes gentes gratia repletam, fœcunditate credentium populorum. Sed eidem Gedeon præceptum est, congregato agmine egredi ad præliandum contra inimicos populi Dei. Veruntamen quia sacramentis omnia tegebantur, idem qui ductabatur exercitus, ad aquam probandus accessit. Dixit enim dominus ad Gedeon: Deduc populum ad aquam, adhuc Iud.7.
enim multi sunt tecum: eritq;, qui lambens lingua vt canis biberit, statues eos seorsum, cæteros dimittes è castris. Repertiq; sunt trecenti viri. Hos, inquit dominus, adduces tecum, ne dicat Israel, Quoniam manus meæ saluū me fecerunt. Sic enī agit diuina prouidentia gratiā cōmendans, vt non in se quisquam, sed in domino glorietur. Quoniam non in multitudine exerci- 1.Cor.1.
tus

1.Reg.14 tus potentia est belli, sed de cœlo est fortitudo Dei. Præliantur autẽ milites C
domini hoc modo, succincti lumbis, hydriasq; portãtes in manib⁹, faces quoq; succẽsas. Igniti mẽte & corpore. in hoc victoriæ signo gladius domini & Gedeõ. Explorãs igitur Gedeõ per noctẽ castra partis aduersæ, sentiensque quibus somnijs dominus eorũ terruerit aduersarios, diluculo suos ad milites redit, eosq; vt certa victoria potitos alloquitur. Iubetq; Dei milites hydrias eius manibus in terrã proijcere, ac protinus in aduersarios omni cũ fiducia prosilire. Ita etiã sub nostro iudice Iesu domino, noster vicit & vincit exer-
Lucæ 12. citus. Cui præcipitur: Sint lũbi vestri accincti & lucernæ ardentes, portantes gladium bis acutũ, verbũ Dei. Quorũ fortiũ corpora martyrum in terra illisa, velut hydriæ dũ concrepant, eorũ scilicet qui pro veritate certant vsq; ad mortẽ, suo grandi sonitu omnes fugauêre inimicos. Horum triumphus
2.Cor. 4. suaui cantu resonat dicẽtiũ: Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus, vt
1.Cor.15. eminentia virtutis sit Dei, & non ex nobis: Gratias agentes Deo, qui dedit eis victoriam, per dominum nostrũ Iesum Christũ. Transierunt enim & nostri probandi per ignem & aquam, lambentes lingua vt canes domini: quos
Psal. 67. Dauid memorat, dicens: Lingua canum tuorum ex inimicis ab ipso. Hi enim pro eo nunc latrant, qui eum aliquando adorant, quorũ latratu omnis Christi fugatur aduersarius.

Prædictio In Abimelech concubinæ filium hæreticos signat.

Prædictio facta & figurata.

CAPVT XIX.

Iud.9. ABimelech filius ex concubina, post obitum patris sui Gedeon, interfectis á se septuaginta legitimis eius filijs solicitato populo iudex esse D
ctus in Israel. Vnus è septuaginta dũ euasisset abscõditus, trãseuntem, sub quadam parabola totum increpat Israel: quòd infructuosa ligna syluestria vitẽ & ficũ, dum sibi peterent regem, respondisse fructuosa infructuo-
Gal.4. sis, non se posse relinquere fructus pinguedinis suæ, & regnare in lignis. Hęc figura præsumptam audaciam hæreticorũ ostendit, qui cùm sint non filij liberæ, sed ancillæ, vt syluestria syluestribus, id est, infructuosis animabus, ea intentione, delictorum spinis obruti, potentantur, vt filios veri regis & iudicis in anima baptizando interficiant. Hunc tamen Abimelech audacẽ principem mulier è muro misso fragmento quassato capite occîdit. Sic enim decet perire hæreticos, qui caput nostrum Christum dominum, contume-
Gene. 21. liosa disputatione expugnare nituntur. Quoniam hæredes esse non poterũt
Gal. 4. ancillę filij, sed liberæ. Ecclesia vt mulier ex gentibus, molam asinariam eo-
Matt. 18. rum collo asignans, eos mergit in profundum.

Promißio: In Iephthe immolatæ carnis Christi immolatio virginis.

Promissio facta & figurata.

CAPVT XX.

Iud.11. IEphthe quoq; ordine subsequente Dei populum per annos sex iudicauit. Hic dum bellum gerit aduersus filios Ammon, viditque sibi aduersarios pręualere, temeraria præsumptione votum vouit, quòd si inimicos vincere

A vincere contigiſſet, quidquid ei primitus ex domo ſua obuiam fieret, offerret in ſacrificium. Cuius audacia hoc modo correpta eſt, vt non animal cuiuſq; pecoris exiſtimatum, ſed vnica filia virgo, triumphantis more concurrens, affligeret grauiter de promiſsione victorem. Quam reſpiciens: Heu mihi, ait, filia: offenſio facta es in oculis meis. Voui enim ſuper te votum Deo, & non poterit auerti. Dixitq; ei filia: Si in me aperuiſti os tuum, pater, ad dominum, fac ita vt promiſiſti: propter quod fecit Dominus vindictam de inimicis ſuis. Induciaſque petit à patre, quibus in monte cum ſodalibus ſuis fleret virginitatem ſuam. Quæ conſummato tempore reuerſa, ſui ſacrificij ex ea Iephthe vota compleuit. Et hæc, vt dictum eſt, non nouerat virũ. Quæritur fortaſſe, cur non ei præceperit Deus parcere debere vnicæ filiæ, ſicut Abrahæ vnico iuſsit vt parceret filio? Naſciturque famoſa illa & ad ſoluendum difficilis quæſtio, quam reuelante Domino hoc modo perſoluam. Primò quòd Deus non popoſcerat à Iephthe tentando eum, ſicut ab Abraham. Sed hic ſponte vouit, non, vt dixi, tentatus à Deo, ſed ipſe quodammodo tentans Deum. Secundò, dignum fuit vt non taxata victima, canem vel ſubiugale, aut quodlibet aliud dignum pecus ſibi primitus occurrens, vt promiſerat, immolaret. Quia ergo nõ tentatus tentare voluit Deum, hoc ei occurrit, quod probaret virtutem, votum, & animum promittentis. Sed hunc Iephthe Paulus Apoſtolus in epiſtola ad Hebræos, Hebr. 11. inter cæteros fide plenos, ex hoc ipſo operatum dicit fuiſſe iuſtitiam: cõmemorans Barach, Samſon, Samuëlem, cæteroſq; heroas noſtros, ne ſola terrena ciuitas plauſu vanitatis ſuos extolleret ciues, ſi pro ea filium Torquatus occidit, ſi Mutius dexteram porrexit in flãmas, ſi Curtius ſe præcipitẽ dãdo voragini, pro eius ſæuitia vita priuauit: cũ longè celſiora noſtri & multi ac multiplicia fecerint ciues Hieruſalem cœleſtis ciuitatis magnæ. Huius ta-

B men Iephte operatio iuſtitiæ admonet nos inquirere myſteria actionis dominicæ, velut datum fuerit tantæ rei explicare ſecretum. Hæc itaque figurata myſteria ad Iudicem ducẽque noſtrũ Ieſum Dominũ ita referunt, vt cognoſcamus eũ pro noſtra redemptione de inimicis noſtris vindictã volẽtẽ ſuſcipere, vnicam virginẽ carnẽ ſuã eãq; filiã immolaſſe. Et à ſeipſo quippe formatus in vtero dicitur per Dauid Prophetã: Mater Sion dicet homo, Pſal 86. & homo factus eſt in ea, & ipſe fundauit eam altiſsimus. Hęc occurrit in hora paſsionis, cũ creator eius, principatus & poteſtates aeris huius * exẽplaret, fiducialiter triumphans eas in ſemetipſo. Occurrit; inquam, in hora de qua in Euangelio dicit: Pater quid dicam? Tranſeat hæc hora: Sed proptérea veni in hanc horam, vt is, qui eã creauerat, immolaretur. Quod verò illa petit inducias, vt fleret in monte virginitatẽ ſuam cum ſodalibus ſuis: Aſcẽdit in montẽ Ieſus cũ ſodalibus propinquante paſsione, illic orans, vt Euangeliſta teſtatur, ſudans: pro lachrymis guttæ ſanguinis ſtillare videbantur in terrã. Admonuitque ſodales ſuos vigilare & orare, ne intrarẽt in tẽtationẽ: adijciens, triſtem eſſe animã ſuã vſque ad mortẽ. Deſcẽdens vero de monte, hanc, quã pro nobis ſuſceperat carnẽ, ſine corruptione virginẽ quæ nõ nouerat virũ, obtulit ſacrificiũ Deo patri. Quoniã & hic aperuit os ſuũ ſuper carnẽ ſuã dicẽs per Prophetã: Quæ procedunt de labijs meis, non reprobabo. Et ipſe in Euangelio: In hoc me, ait, diligit pater meus, quoniam animã meã pono pro ouibus meis. Et iterum: Maiorem hac charitatẽ nemo habet, quàm

Coloſſ. 2. * Id eſt, palã traduceret: ac oſtentui ludibrioq; haberet, id enim ſignificat τὸ παραδειγματίζειν. Lucæ 22. Matt. 26. Pſal. 88.

quàm vt animā suam ponat quis pro amicis suis. Neque enim vel in mor- C
te, caro illa corrupta est. De qua dicit in Psalmo: Caro mea requiescet in
Psal.15. spe. Quoniam non derelinques animam meam apud inferos, neque dabis
sanctum tuum videre corruptionem. Viuit itaque Deo, qui vitam
Philip. 1. istam finit propter Deum. Mihi enim viuere, ait Apostolus, Christus
est, & mori lucrum.

Promißio: In Samson Nazaræus dominus Christus fortis in capite.

Promissio facta & figurata. In Iuda credita & visa.

CAPVT XXI.

Iudi.31. MAnue dictus est in tempore illo, quo iudices Dei populum gubernabant, cuius vxor sterilis fuit. Huic angelus domini adstitit promittēs filiū talem futurum. Ferrū, inquit, non ascendet super caput eius & vinū & sicerā non bibet: quoniā Nazaræus erit puer â die natiuitatis vsq; in finē mortis. Iam Nazaræus virtus sonat in capite, quoniā viri caput Chri-
1. Cor.11. stus. Natus est igitur Samson ille fortissimus, plenus, vt dictum est, virtute ex coma capitis sui, qui iudicauit Israel annos viginti. Huius omnis actio in figura Christum dominum resonat. Cuius gestorum ordinem adiutus Dei gratia ita percurram: Descendit, dicit scriptura, Samson in Taumatha, & di- D
lexit illic mulierem alienigenam, suosq; parētes petit, vt eam sortiretur vxo-
Iudic. 14 rem. Descendit & noster de cœlo fortissimus, de quo dicit angelus ad Mariam, Quoniam Nazaræus vocabitur: vt sibi dilectas ex gentibus animas sociaret, & fide coniungeret. Dum pergit Samson videre desponsatam sibi, catulus leonis ei obuiam factus est, quem repletus spiritu dispersit, eumque misit per partes. Rursum rediens declinansque viam, dum cadauer inspicit animantis, fauum mellis in ore leonis suspiciens abstulit. Idq; comedens suis ex eo parentibus dedit, neq; illis factum sui operis intimauit. Hoc & noster Na-
Num. 3. zareus Iesus dominus egit. Discerpsit populum Iudæorum & catulum leonis, misitq; per partes. De quo Balaam Propheta gentilis ait: Catulus leonis
Psal,53. Iuda fortissimus Israel. Huius particulas per orbem sparsas Dauid propheta testatur dicens ipsi forti nostro domino: Disperge illos in virtute tua. Quod factum non credimus sed videmus. Fauum vero mellis quem in ore leonis huius inuenit, legem spiritalem populi huius auditor intellige, quod apes patriarchæ atq; Prophetæ construentes, in eum mella infuderint diuini eloquij, hoc ex ore leonis mortui abstulit, qui repulsis Iudæis legem ipsam
Psal.118. etiam gentibus ministrauit. Idque comedit corpus fortissimi nostri iudicis
Prou,16, Christi domini, vt dicit: Quàm dulcia faucibus verba tua super mella & fa-
Ioan, vl, uos ori meo. Et Solomon ait: Faui mellis, sermones boni. Dedit ex eo, di-
Iudic 14, ctum vt est, parentibus suis, siue discipulis, cûm aperuit sensum eorum, vt intelligerent scripturas: siue his qui ex Iudæis transierunt ad fidem Christi, vt etiam ipsi gustantes viderent, quàm suauis est dominus. Huius actionis

ænigma

A ænigma Samson in conuiuio nuptiarum protulit sub certa sponsione triginta sindonum totidemq; stolarum viris qui aderant, si proposita narrauissent. Ex deuorante, inquit, exijt esca, & ex forti dulce. Quam propinquante solutionis die cùm intelligere nequiuissent, eius mulierem nimis terroribus coactam explorare faciunt sensus viri, ac per ipsam propositionis solutione comperta parabolam pandunt, dicentes: Quid dulcius melle, & fortius leone? Quibus ille ait: Si non domassetis vitulam meam, nunquam intelligeretis parabolam meam. Magnum igitur illud pietatis dominicæ sacramentum, quod in lege fuit velatum, fuitq; absconditum à seculis in Deo, reuelatum per Christum, manifestatum est in gentibus. Sané à se prostratus exuens se spolijs, promissa Samson omni celeritate persoluit, vt de nostro quod dictum fuerat, etiam signaretur, Fortium diuidet spolia. Salubriter enim noster suos occîdit inimicos, dum peccato peccatum occídit in carne reddens spoliorum promissiones, non merita meritis, sed pro malis bona cõferens miseris. Pergens verò Samson ad diem festum Hebræi populi, vt cum suis agere potuisset, mulierem eius viro alij parentes tradiderunt. Hoc faciunt leues vilesq; animæ, quæ consortiũ vnici sponsi Christi casto fidelique corde minimé retinentes, cuilibet se hæreticæ tradunt sociantque doctrinæ. Admonetque Apostolus animas vnius sponsi Christi, pudico amore cubile seruantes: Videte ne quis vos seducat vllo modo. Reuersus igitur Samsom, cum cognosceret vxorem suam alteri viro fuisse coniunctam, insidijs illam gentem pro dolore confecit. Trecentis itaque vulpibus apprehensis, earum in inuicem caudas innectens, faces his ardentes posuit, compendio succendit. Dicit quidem & noster fortis dominus (hæreticos signans): Capite nobis vulpes pusillas exterminantes vineas, quibus sunt faces incendij potiùs erroris quàm diuini amoris. Nec sunt in capite, B sed in cauda. Ardent enim studijs peruersisque doctrinis, quibus imperitos vel potius peritos vaporis sui aspersione afflantes, omnes eos, quasi ignis ageste fœnum, consumunt. Quoniam in cõspectu nostri iudicis Christi Domini ignis ardebit, eruntque, vt dicit Propheta, omnes alienigenæ, stipula: & succendet eos aduenìens dies, dicit dominus. Illa verò mulier, quæ relicto tanto viro alij se credidit sociandam, incendio cum suis parentibus à suis ciuibus dignoscitur esse consumpta: Vt omnis anima hæretica cum suis parentibus, id est, doctoribus, igni inextinguibili, peccatis traducentibus exuratur. Quoniam traducent illos ex aduerso iniquitates illorum, cùm eis dixerit dominus: Discedite à me in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius.

Colo. 1. Esa, 53. Rom, 8. Iud. 19. Colo, 2. Iudi. 15. Cant, 32. Psal. 66. Mal. 4. Sap, 4. Matt. 25.

Prædictio In eodem Samson, quòd ligatus Christus Dominus à Iudæis, vincula omnia disrupit.

Prædictio facta & figurata.

CAPVT XXII.

Idem

Iudic 16. IDem Samson in illo populo aliá dilexit mulierem,quam dum pergit accipere,transeunti viá inimicorũ insidiæ irruerunt. Cui virtus diuina statim adfuit. Apprehensa etenim asini maxilla, mille viros ex ea prostrauit, cęterosque vertit in fugam. Qui cùm siti præliando deficeret,inuocato Deo ex rima eius maxillæ aqua profluens priscæ virtuti reddidit satiatum, eumq; aduersarijs superatis fecit esse victorem. Si nostrum fortem dominum respicias hoc animali vectatum,tantũdem atq; ampliorem numerum ab eo pro-
Psal.90. stratum inuenies inimicorum: Cum ei dicit Dauid Propheta, Cadent á latere tuo mille,& decem milia á dextris tuis: tibi autem non appropinqua-
Ioan 19. bunt. Quoniam sitienti corpori eius, ex latere tanquá ex rima, sanguis &
Psal. 22. aqua manauit. qua satiata omnis anima Christiana dicit: Super aquas refectionis educauit me,animam meam conuertit. Post illud mirabile prælium Sampson sociauit sibi aliam quam dilexit mulierem nomine Dalila. Duas
Iudic.16. istas mulieres (vt ipsa actio mystica multipliciter discussa reuelat) duas illas existimo ciuitates quas Ezechiel propheta his vocabulis consignauit, Oolla
Ezech.23 & Ooliba, Samariam scilicet & Hierusalẽ. Samaria,quæ scissuram regni in vndecim particulis suscepit,tanquam illa prima mulier,quæ relicto legitimo viro se hæreticis tradidit. Hierusalem verò vt hæc Dalila,quæ mysteria passionis Christi domini,ordinata omni actione conclusit. Quæ res gestæ,ita sequuntur. Dixerunt Allophili ad Dalilam: Seduc virum tuum, & indicet tibi in quo sit virtus eius,& dabimus tibi singuli mille centum argenteos.
Gene.37. Ecce est illa triplex venditio. Venditur Christus in Ioseph ante legem,ven-
Matt. 26. ditur in Samson sub lege,venditur á Iuda Iudęis sub gratia. Seducit Dalila mulier virum illis suadentibus,& dicit: Indica mihi in quo infirmari possit virtus tua. Aperuit quodam modo os suum Samson in parabolis & dixit, D
Si ligatus fuero neruis humidis,id est, recentibus, infirmabor, & ero sicut omnes homines. Sinit se fortis his vinculis colligari,insidiantibusque aduersarijs ac dicente illi vxore: Philistijm super te Sampson: ita illa vincula virtute dissoluit,tanquam stupa cum tetigerit ignem, aduersariosque omnes vertit in fugam. Noster etiam Dominus fortitudinis,apud Hierusalem velut his vinculis se ligari permisit. Adducunt enim ad eum foris mulierem in
Ioan. 8. adulterio deprehensam,& dicunt tentantes, Magister, modó hanc deprehẽdimus, Moyses iussit huiusmodi lapidari,tu verò quid de ea statuis? Neruorum velut ex lege vinculis se crediderant ligasse Iesum, & maximè recentium,cum dixerunt, modó. Quæ noster fortis hoc responso disrupit: Qui inquit,vestrum sine peccato est,prior in illam lapidem mittat. Quo audito vnus post alterum discesserunt, vt illud vinculum,quo ligauerant, ita sol-
Psal. 67. ueretur quemadmodum dixit Propheta: Sicut fluit cera á facie ignis, sic pereant peccatores á facie Dei. Rursum Allophili per mulierem insidias tendũt. Dixit mulier ad Samson: Indica iam mihi,in quo infirmetur virtus tua. Et Samson: Si ligatus fuero funibus nouis, infirmabor, & ero sicut omnes homines. Cumque id fieret, Aduersarij ad te,inquit,Samson. At ille repletus spiritu disrumpens funes á brachijs suis tanquam filum spargit, omnesq; fugauit aduersarios. Ligari se sinit & noster Dominus fortis,dum secundo veniunt ad eum Pharisæi & dicunt. Magister, scimus quia in veritate doces, & nullius personam accipis, Licet tributum dare Cæsari,an non? In hac tẽtatione fortem nostrum bicipiti quasi laqueo ligauerunt. Sed spiritu virtu-

tis for-

A tis,fortis noster nodos omnes ista voce disrupit: Quid me, inquit, tentatis Matt. 22.
hypocritæ? adferte mihi numisma census. At illi attulerunt ei denarium. Et
dominus: Cuius est imago & superscriptio? Dixerunt, Cæsaris. Reddite, ait
dominus, Cęsari quæ sunt Cęsaris, & Deo quæ Dei sunt. His dictis mira cele-
ritate vincula illa disrupit, ille susceptus homo qui Deo suo canit in Psalmis:
Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo sacrificium laudis. Tertiò solici- Psal. 115.
tat mulier virum. Quousque, inquit, illudis me? Indica, inquit, mihi in
quo infirmetur virtus tua. Penê eadem verba & Iudæi dixerunt nostro iu-
dici Christo. Quousq;, inquiũt, animas nostras tollis? Si tu es Christus dic Ioan. 10.
nobis palàm. Sed Sampson tertiò se ligari hoc modo permisit: Si alligati fue-
rint, ait, capilli capitis mei in palo orsorio, infirmabor & ero sicut omnes ho-
mines. Quod cum faceret mulier: Iidem insidiantes ad te, inquit, Samson.
At ille exurgens disruptis omnibus, fugatos plagatosq; inimicos prostrauit.
Fit & nostro forti Iesu domino huiusmodi colligatio velut in orsorio palo
contextio capillorum. Dicunt Scribæ & Pharisæi ad Iesum: Scripsit nobis
Moyses, quòd si quis mortuus fuerit nõ habens filios, accipiat vxorẽ eius fra Matt. 22.
ter ipsius, & suscitet semẽ fratri suo. Septẽ autẽ fratres erant, accipit vxorẽ
fratris secundus & tertius, & mortui sunt non relictis filijs, postea verò oẽs
eã acceperũt, sine liberis mortua est & mulier. in resurrectione, aiũt, cuius
erit vxor? Quantò vehementiùs se ligasse nostrum fortem crediderunt, tan-
tò velociùs soluit quã intulerant quæstionem. Et verè sicut potestatem ha-
bens, quia nec ligari his tentationibus posset, nisi ipse permitteret: Filij, in- Lucæ 20.
quit, seculi huius generant & generantur, qui autem digni fuerint seculum
illud contingere, neque nubunt neque nubentur. Non enim iam mori pote-
B runt, quoniam sunt similes angelis & filijs Dei. Quibus dictis omni con-
fusione prostrati, eius fugati sunt inimici, Et venit hora mortis Samson.
Dicit & noster: Venit hora vt clarificetur filius hominis. Nisi enim gra- Ioan. 12.
num tritici cadens in terra mortuum fuerit, solum manet: si autem & 17.
mortuum fuerit, multum fructum affert. Instante & flente mendaciter corã
se muliere, pusillanimis factus est, ait scriptura, Samson vsque ad mortem: Matt. 26.
Vt nostri figurata actio impleretur, dicentis: Tristis est anima mea vsque ad
mortem. Si rasi, inquit Samson, fuerint capitis mei capilli infirmabor, & ero
sicut omnes homines. Antè quàm hæc fierent, mittit mulier ad viros dicens:
Afferte argentum, iam enim mihi omnia veraciter indicauit, Fit certa tra-
ditio, quam suppleuit Iudas percepto argento. Impleturq; in Samson per fi-
guram, quod in nostro Christo domino actum est etiam manifestè. Nã quòd
eum accipiens mulier dormire fecit in sinu suo, hoc est quod noster fortis
dominus dicit: Non expetit mori Prophetam extra Hierusalem. Quòd eũ
inebriauit poculo mortifero, hoc est quod & noster dixit: Dederunt in es- Psal. 68.
cam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto. Quòd verò nouacula ad-
hibita rasit caput eius, hoc est quod eum in loco Caluariæ crucifixit. Raso
capite Samson discessit & virtus: & noster pendẽs in ligno clamauit: Deus.
Deus meus respice me, quare me dereliquisti? Et iterum: Multiplicati sunt Psal. 21. & 39.
super capillos capitis mei qui me oderunt gratis. Effoderunt inimici Samson
duos oculos eius. Duæ partes, velut lumina, discipulorũ effusæ sunt ad tem- Psal. 68. & 12.
pus: Alij fugiendo, pro quibus clamat noster fortis: Oculi mei defecerunt
a sperando in Deum meum. Et iterum: Illumina oculos meos, ne vnquã

 obdor-

Luc.24. obdormiam in mortem. Quod factum in discipulis nouimus, quando illo resurgente aperti sunt oculi eorum, eumq; cognouerunt in fractione panis. Accipientes inimici Samson, ligauerunt eum ferro. Hoc claui indicant crucifixi. Quæ verò illudentes fecerunt dando palmas in facie: sputis linire, flagellis cędere: hæc omnia Esaias propheta prædixit, & impleta in Christo domino sancta Euangelia testantur. Vbi velut cæcatum illudũt Iudæi, dum calamo percutientes caput eius dicũt, Prophetiza nobis Christe, quis te percussit. Vnum verò extremum in morte sua miraculum fecit Samson, quod etiam noster dominus & fortis impleuit. Crescente coma capitis cum ei creuisset & virtus, ad templum ductus ab inimicis, quò omnis popnlus ille cõuenerat dare laudes & victimas dijs suis, quòd eis acerrimum suum tradiderant hosté, illic positus, puero qui sibi ducatum præbebat, eius manibus columnas supra quas totũ illud ædificium ferebatur traderet, imperauit. Quas singulis manibus apprehendens, inuocato Deo, semel se adhuc confirmari petit: atq; impetu spiritus columnas euellens, omne illud ædificium cũ populis cadens, plures Samson occidit in morte sua, quàm occiderat in vita sua. Noster etiam dominus manifestiùs, quod ille mysticè fecerat exhibuit: duos angulos mundi circuncisionem scilicet ac præputium velut duas columnas in sua morte mouens, omnem culturam idololatriæ subuertit: soluens inimicitias in carne sua, vt duos condaret in se, in vnũ nouum hominẽ: faciẽs pacẽ vt reconciliet vtraq; in vno corpore Deo, per crucẽ interficiẽs inimicitias in semetipso. Hucusq; in iudicijs figuratè, quę acta sunt, cucurrerunt.

Esa.50.

Lucæ 22.

Ephe. 2.

C

Prædictio In Ruth, ecclesia ex gentibus Iudæis illudens.

Prædictio facta & figurata. In Ruth credita & visa.

D

CAPVT XXIII.

Ruth.1. RVth in illo populo dicta est, quæ cum esset alienigena, id est, ex Moabitis veniens, sub lege Dei & populo posita, ea egit, quæ figurã gestarẽt ecclesiæ venientis ex gentibus. Cuidã enim ex populo Hebræo se in coniugio matrimonij obtulit. At ille seruans mandata legis nõ specie tractus iuuenculæ, non adolescentiæ suæ captus ardore, sese ingerentem ad eũ mittit, cui propinquiori ex lege debebatur. Recusat eam is: qui iure diuino pulsatus est. Excalciandum lex censuit, qui propinquam accipere noluisset: qua nota iste vexatus, illa illi sociata est, qui locum in propinquiori seruauerat. Sic ecclesia gentium etiam populo Israelitico in fide Christi domini, in propinquiori sese obtulit, quam suscipere nolens rité excalciatus est gloria collatæ legis, & infamiæ nota inustus: quoniam noluit benedictionem, & longé fiet ab eo. Sicut Apostolus eidem populo dicit: Vobis primò oportuit annuntiari verbum Dei: sed quoniam expulistis illud, nec vos dignos vitæ æternæ iudicastis, ecce conuertimus nos ad gentes. Domus enim excalciati in illo populo hoc crimine notabatur. Qui veró eam posterior accepit, populus est, calciatos pedes habens in preparatione Euangelij pacis. Quod Euangelium adnuntiat, Booz & Ruth Obed genuisse, cuius per successionem seminis vsque ad Ioseph & Mariam ipsiusque Christie domini natiuitatem peruentum est.

Deut. 25.

Ruth. 4.

Act. 13.

Ephe. 6.

Matt. 1.

A *Promißio: In Samuele Christus dominus dux, sacerdos, & Propheta sacerdotes arguens.*

Promissio facta & figurata. In Regum credita & visa.

CAPVT XXIIII.

ANna vxor Helchanæ, quæ sterilis fuit, votum vouit Deo, Si ei daret filiũ, eũ ab infantia vsq; ad seniũ futurũ in domodomini. Datus, atq; ex ea natus est Samuel, quẽ ablactatũ, vt ꝓmiserat, reddidit Domino. Eiusq; gratię fuit, dũ paruulus versaretur in templo, vt & diuina responsa acciperet, & ei futura dominus nuntiaret. Sed is nõ tãtũ in figura mutauit ordinẽ sacerdotij, quãtũ in illo tria quædã inueniũtur, quæ Christo sunt domino cõsignáda: Dux enĩ & sacerdos atq; Propheta effectus est populi. Ducem si quæris Christũ, Daniel propheta de ipso: Dux, ait, militiæ cœlestis. Sacerdotẽ si quæris Christũ, Dauid dicit: Tu es sacerdos in æternũ secũdũ ordinẽ Melchisedech. Prophetã si quæris Christũ, ipse de seipso in Euangelio dicit: Non est propheta sine honore nisi in patria sua. Dũ igitur filij Heli sacerdotis malignè agerent, indebitè præsumentes partes alias vesci ex carnibus immolandis, quas illis non mandauerat Deus: ac primitus sibi, postea Deo debere offerri: insectantes etiam mulieres venientes ad templum, cũ eis flagitia perpetrabát. Quibus sceleribus confectis iratus Deus pręliũ eis aduersæ gẽtis immisit. In quo non tantũ cæsus populus, quantũ etiã illi ipsi sacerdotes interfecti. Ipsa quoq; arca Dei ab hostibus capta est. Sic enim Deus Israel irascitur peccantibus sacerdotibus, vt etiã sacratis locis suis vasisq; nõ parcat. 1. Reg. 1. Dan. 3. Psal. 109. Lucæ 4. 1. Reg. 2. 1. Reg. 4.

B Dicit enĩ Dauid: Repulit Deus tabernaculũ suũ, in quo habitabat in hominibus, & tradidit eos in manus gẽtiũ, & dominati sunt eorũ, qui oderũt eos. Et iterũ: Repulit eos Deus sanctificationẽ suã. Itẽ alibi: Si peccauerit populus, exorabit pro eo sacerdos, si autẽ sacerdos, quis exorabit pro illo? Hei mihi cũ magno gemitu & inexplebili fletu dicã: dicã pręcurrẽtibus peccatis impieq; agẽtibus nobis, nostris quoq; hęc mala prouenire tẽporibus. Arcã verò Dei quam ceperant hostes, ea veneratione colendam esse crediderunt, vt in tẽplo Dei sui Dagõ, collocandam arbitrarentur. Sub cuius potentia sequẽti die idolũ suũ elisum, prostratũq; viderunt. Sed hoc casui dantes, eum vncis fortioribus, validioribusq; defigunt. Quem postera die confractum comminutumq; corã arca intuentes, quidnam illud esset minimè repererunt: ipsaq; gẽs graui atrociq; plaga percussa est. Quã Dauid propheta sub quodã pudore testatur, dicens: Percussit inimicos suos retrorsum, opprobriũ sempiternum dedit illis. Nec valuerunt huius turpitudinis euadere vltimam pœnam nisi arcam Dei quam ceperant, donis appositis reddidissent. Videant, metuantque reges & gentes, quę penes se sacrata omnipotentis Dei vasa nũc vsq; captiua retinent eaq; reddere detractãt. Quæ enĩ mala ventura credimus eis, qui nomẽ illud, quod est super omne nomẽ, in vasis eius sacratis honorare noluerunt: cũ sic punitos arcã Dei honorantes diuina testetur historia, ob quam visam & hîc cœperit vindictam facere Deus de inimicis suis! Idem verò ille contumax Hebræus populus spreto Samuelis ducatu sibi regem fieri petijt. Iratusq; dominus ait Samueli: Non te isti, sed me spreuerunt: vt illud tunc signaretur quod pòst dixerunt Pilato spernentes do- Psal. 77. Psal. 88. 1. Reg. 2. 1. Reg. 5. Psal. 77. 1. Reg. 6. Philip. 2.

Ioan. 19. minum Iesum regem: Nos non habemus regem nisi solum Cæsarem. Dedit tamen eis dominus regem Saul, filium Cis de tribu Beniamin, qui eos regia potentia afflixit annis quadraginta. Omnis itaque anima quæ legẽ Christi domini iugum repudiat, sic meretur affligi. quibus dum dominantur mali duces, principes, sacerdotes audiunt: Dedi vobis regem secundum cor vestrum. Ipsi quoque caueant qui has accipiunt potestates, si cupiditate dominantis, nec consulentis affectu suscipiunt: si ministrari eligunt, ac non potiùs ministrare. Quod dominus per semetipsum, & per Prophetam Osee 12. Osee increpat, dicens: Chanaan in manu eius statera iniustitiæ, dominationem enim elegit. Et in Euangelio ipse: Qui voluerit maior esse in vobis Matt. 12. erit vester seruus: sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare. C

Promißio: In Dauid Christum pastorem citharizantem.

Promissio facta & figurata.

CAPVT XXV.

1. Reg. 15 CVm idem rex Saul superbia captus Dei præcepta contemneret, spretus à Deo, Dauid ille (quod dicitur manu fortis) paruus licet in fratribus, vnctionis regię sacramenta suscepit: pastor sané ouium, vt nostrũ signaret pastorem vnctum Christũ dominũ, qui dicit: Ego sum pastor bonus. Ioan. 10. 1. Reg. 17 Eripuisse se prædam ex ore leonis Dauid fatetur. Et noster manu fortis de ore leonis diaboli, & Petrum negantem & latronem eripuit confitentem. 1. Reg. 16. Suaui sono citharizans Dauid non tantum animalium mulcebat auditus, quantum etiam in ipso Saule vexationem mali spiritus temperabat. Si nostri manu fortis Christi domini citharam respicias personantem, quam ligno crucis carnis membrorumque suorum chordis aptatam plectro dum tangit, sancti spiritus omne animal replens benedictione, ipsum quoq; diabolũ Psal. 144 Lucæ. 23. fugauit de cordibus inimicorũ, pro quibus orás in cruce suauẽ illũ sonũ protulit, dicens: Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Idem tamen Dauid dum Sauli regi gratus esset ex cithara, eumq; turbatũ nuntijs Goliæ cognosceret, qui sub cõditione seruitutis prouocaret singulare certamen, contra potentẽ illũ virũ hic se Dauid paruus opponit. Non, inquit, corruat cor domini mei: ego ibo & pugnabo huic Allophilo. Cui Saul: Non potes, ait, quia tu puer es, & ille vir bellator est à iuuentute sua. Et leonem, ait Dauid, & vrsum occîdit seruus tuus. Sic erit iste vnus ex illis: ex semine suo, vt Psal. 90. promissum fuerat, signás illũ esse vẽturũ, qui cõculcauit leoné & draconem. Suscepto itaq; prælio renuit Dauid Saulis arma quib⁹ erat indutus. Quinq; sibi lapides leues eligens de torrente, fundibula manu capta, nõ in specie regis regem, sed magnũ hostẽ paruus pastor expugnat. Ita noster pastor Christus dominus, sapientiá huius mundi tanquá illa arma reijciés, in quinq; lapidibus stulta mundi elegit, quibus cõfunderet fortia. Omnis etenim ille ter- 1. Cor. 1. ribilis ambitus superbi, vno ictu lapidis fronte percussus prostratus est, suoq; gladio dignoscitur esse truncatus. Ex quinq; enim libris legis vnus lapis prędictus, fundibula carnis locutus, manu forti expressus, totá superbiam diaboli elisit, suoque peremit gladio, dũ mortem morte occîdit. Inuidia enim Sap. 2. diaboli mors introijt in orbẽ terrarum. Hanc suscepit innocuus pastor ille Ioan. 10. bonus, qui pro suis animam posuit, vt sua morte diabolum debellaret. Ex- D

tincto

A tincto prostratoq; hoste aduersus Dauid Saul iniquê inuidiam concepit ex victoria. Retribuensq; mala pro bonis, fugat, odit, persequitur innocentem. Dicit & noster dominus de talibus: Retribuebant mihi mala pro bonis, & odium pro dilectione mea. Quod verò Dauid per latebras montium, per speluncas & per deserta Saule persequente discurrit: corporis sui noster dominus, id est, sanctorum membrorum suorum martyrũ videlicet in hac figura persecutiones expresit. De quibus apostolus Paulus dicit: Cùm his dignus non esset orbis terrarum, per deserta errabant, & per speluncas, & per cauernas terræ. Quòd verò persecutorem suum Saulem non occîdit Dauid, cum ei traderetur in manibus, abscindensq; pinnam clamydis eius, se odienti pepercit: hoc quotidie agit noster pastor & rerum Christus dominus circa osores persecutoresque suos. A quibus dum abscindit vitium magnum superbiæ, parcit etiam regibus sæuientibus: quia non vult mortem impiorũ, sed vt reuertantur, & viuant. Quod in omnibus suis fecit, & facit inimicis ille: ille qui non meritis, sed gratis iustificat impium. Eundem Dauid declinantem rursum insidias Saulis, gentes excipiunt. Sic se noster Christus dominus sæuientibus subtrahens Iudęis, gentibus dedit. Prodiderunt Allophili Sauli regi, quòd Dauid esset penes eos absconditus in Geth. Proditum & nostrum regem idem Propheta, dicens: Aduersum me, inquit, susurrabât oẽs inimici mei, aduersum me cogitabât mihi mala. Et iterũ: Astiterũt reges terræ, & principes côuenerũt in vnũ aduersus dominũ, & aduersus Christũ eius. Sed Dauid proditũ sese cognoscens agit quædá, imó per eum agũtur futura mysteria, areptitium simulans, saliuæ eius in barbam defluebát, ferturq; vt dicit scriptura totus in manibus suis. Talem gentis illius rex aspi-
B ciens, á se proijciendo dimittit dicens: Quid mihi introduxistis illum fanaticum? Nihil enim in lege dictum gestúmve est, quod vacuũ esse posit, aut á figurata actione sit aliquatenus alienum. Dicunt enim & nostro domino Iudæi inimici: Samaritanus es, & dæmonium habes. Quem conspuentes etiam de quibusdam ciuitatibus miserunt foras. Portatus est quippe & Iesus dominus in manibus suis dum suum corpus in sanctificato pane gestans manibus suis, dixit: Hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur. De quibus mysterijs, qui etiam illud nosse desiderat, quomodo sit Dauid saltans ante arcam nudatus coram seruis & ancillis suis, vt Christum crucifixum præsentibus viris & fœminis demonstraret, venerandæ memoriæ Augustini episcopi dicta inspiciat, quibus latiùs in his peruagatus penê omnia comprehendit.

1. Reg. 18. Psal. 34. 1. Reg. 19 & 20. Heb. 11. 1. Reg. 24. Ezec. 18. Rom. 3. & 4. Psal. 40. Psal. 2. 1. Reg. 21. Ioan. 8. Ex Aug. conci. 1. in Psal. 33. Matt. 26. 2. Reg. 6.

Promißio: In eodem Dauid inimicos diligentem, lapsos reparantem.

Promisio facta & figurata. In Regum credita & visa.

CAPVT XXVI.

VT promisionis ordo poscebat, vnctus Dauid in totũ Israel, nõ partẽ vt prius, excepit gubernandũ, extincto Saule in prælio. Quem grauiter occisum doluit, eumq; insuper vindicauit, omnisq; ad eũ cõgregatus est Israel. Hoc etiá nũc agitur, dum noster rex Christus dominus suos plurimũ diligit inimicos, & vindicat: totus ad eum, vt promissum est, colli-

1. Reg. 31. 2. Reg. 1.

Psalm. 2. gitur mundus. Cui dictum est: Dabo tibi gentes hęreditatē tuá, & possesionē tuá terminos terræ. Et licet iam penê omnes occupauerit gentes, superest tamen, vt plenitudo gentium cum intrauerit, totus prędestinatus Israel Rom. 11. saluus fiat, vt per eum omnis mundus reconcilietur Deo. Ea verô quæ Dauid sublimatus gessit in regno, eos respiciunt qui præsumptione quadá superbiæ lapsi per pœnitentiam emendati Christi corpori sociantur ecclesiæ secũdæ. Quippe res, vt ait quidá, sapientũ animos fatigant, quibus hic Dauid elatus, duo principalia quę lex prohibet, adulteriũ homicidiumq; commisit. 2. Reg. 11 Monitusque per Nathá prophetá, dũ magna cõpunctione cordis actus ageret pœnitentiam (quoniam peccata impunita esse non possunt) mortem licet repentinam euaserit, in his tamen quæ gessit, cõstat grauiter vindicatum. 2. Reg. 12 Iam enim ex ore Prophetæ audierat: Fecisti in abscondito, patieris in sole. Qua sententia omnis status domus eius isto ordine perturbatus est. Vnus è 2. Reg 13. filijs ipsius, sororis suæ, ex alia licet matre, turpi concupiscentia captus, clàm oppressit vitiauitq; virginem. Germanus puellæ Absalon stupratorem in- 2. Reg. 15. terfecit fratrem. Quo facto perculsus Absalon, á facie sui patris aufugiens totum solicitat Israel, rebellisque effectus fugat, atq; insequitur patrem, torum quoq; eius in concubinis scelerate contaminans. Quæ patienter Dauid ferés ea in se puniri iustitia vindicáte cognouit, quæ sibi vt videbatur, absolutê cõmiserat. Quorum gesta lex diuina dum resonat, speculum se esse ostendit, non celans ipsorum quoque facta maiorum, ac splendoris sui serenitate vt pulchritudines, ita fœditates quorumcunq; demonstrás: ea veritate pollés, quæ reatus etiá suorum & probat, & vindicat, nõ sané sine misericordia, quæ totum egit totumq; ostẽdit: & lapsus tãti viri, & sententiam iusti iudicis, & indulgẽtiá clementissimi patris. Positus verũ hic in exẽplũ sobrijs animabus, Psal. 106. vt discant amplius metuere prospera, quá formidare aduersa. In tribulatione quippe, vt Propheta dicit, memores sumus Dei. Periculosum est autem ani- Proue. 3. mæ dimitti in voluptatibus suis, cum ipse dicat dominus: Ego quos amo redarguo, & castigo.

Promissio In Abisac animas, Christi gratia calore feruentes.

Promissio facta & figurata. In Regum credita & visa.

CAPVT XXVII.

3. Reg. 1. HVic ipsi Dauid iam senili ætate confecto Abisac Sunamitis virgo, quæ regem calefaceret, applicatur, nullam ob causam concubitus: quæ etiam post obitum eius, virgo reperta est. Hæc in similitudinem animam signat Dei gratia castitatis calore succẽsam, quę frigidas in fide ani- Psal. 16. mas, vt mẽbra regis magni suo accendit affectu. Canit enim de seipsa in Psalmis: Igne me examinasti, & non est inuenta in me iniquitas. Aliosq; suo fla- Psal. 65. tu calefaciens, dicit, Venite & audite, & narrabo vobis omnibus, qui timetis 3. Reg. 2. dominum, quanta fecit animæ meæ. Defecto itaq; rege: Solomon patri Dauid successit in regnum. In cuius nomine multa diuina promissa dum resonant, ne quis ipsi personæ deputaret quæ fuerant figurata, dũ á præceptis domini declinaret, & vitam in senectute & sapientiam simul amisit: vt pacifico Christo domino (quod Solomon interpretatur) omnia illa quæ figurata fuerant, seruarentur. Quę tamen, vt propheta ex persona Christi domini ges-

A ni gesserit, vt donatum fuerit, parumper excurram. In prĩcipio regni eius vi- 3.Reg. 3.
sus est ei dominus per somnium dicens. Pete tibi aliquam petitionē. Nihilq; 1.Cor. 1.
aliud expetit quàm sapientiam. Christũ ergo petit, quia Christus est Dei virtus, & Dei sapientia. Dabis. inquit, domine seruo tuo cor sapiens ad iudicãdũ gubernandumq; populum tuum. Quæ petitio dum placeret (vt donũ collatę sapientiæ omni populo panderetur) duæ mulieres astiterunt regi, quæ simul in conclaui commanentes, vno in tempore filios procreârunt. E quibus vna dormiens cum suum paruulum præfocasset, sociæ dormienti suppo suit. Expletis igitur nocturni somni officijs, dum clarus solis ortus redderet aspectibus diem, torpore omni discusso, mulier quę viuum perdiderat, dum suis vberibus crederet applicandum, respiciens mortuum, non agnouit suũ. A furante igitur dum viuum repetit, atque illa pro inuaso fortiter contradicit, in hac controuersia concertantes regi se pariter obtulerunt. Cumque cuius esset viuus paruulus demõstrari non posset, sapientia illa Christus quę regi fuerat tributa, gladium afferre iussit, non quo paruulum feriret, sed quo denuo parturientis matris viscera demonstraret: Diuidite, ait rex suis, paruulum viuum in duas partes, & date dimidiũ huic, & dimidium huic. Vęra mater vt tantùm viuat, aduersariæ totum cedit: falsa, ne vera possideat, dimidium petit. Sic hæreticorũ nostro sub rege Christo animæ iudicãtur: quibus dũ vera mater catholica nomen suum viuũ iurgantibus offert totũ, illi
volẽtes discedere, petũt dimidiũ. Sed rex noster qui venit gladiũ mittere in Matt. 10.
terrã, hęreticorũ fraudes remouens, veræ matri petẽti vitã viuũ reddidit sta- Psal. 20.
tum. Quoniã vitã petit, ait Propheta, & dedisti ei. Idẽ verò ipse paruulus nõ diuisus, veræ catholicæ matris filius, iudiciũ pacifici summi regis Christi do-
B mini laudat & dicit: Viuet anima mea, & laudabit te, & iudicia tua adiuua- Psal. 118.
bũt me. Tẽplũ idẽ Solomon domino fabricauit: illud amplum mirabili am-
bitu constructũ, omni cũ regia potentia dedicatũ. Quod pater eius dum vo- 3.Reg. 6.
ueret implere, permissus non est. Multas enim bellando prostrauerat gẽtes, 3.Reg. 2.
eiq; dictũ est, quòd plurimũ sanguinis effudisset in terra: nõ ipsum, sed eius filiũ pacificũ debere cõstruere domũ deo. Sed quoniã illud, spiritale hoc ędificiũ signat, scriptũ est, Altissimũ nõ habitare in ędificijs manu hominũ factis.
Propter quod rex noster vera pax Christus dominus ex lapidibus viuis do- Esa. 66.
mũ cõstruẽs spiritalē, fideliũ corda suorũ nõ tantũ singula tẽpla in singulis,
sed vnum ex omnibus templũ fecit. Quibus dicit Apostolus: Nescitis quia 1.Cor. 3.
templum Dei estis, & spiritussanctus habitat in vobis? In quo spiritales ho
stiæ, per ipsum principē sacerdotũ offeruntur Deo. Ipse enim est pax nostra 1.Pet. 2.
qui fecit vtraq; vnũ. Pacificus Solomon omne tempus cum gentibus habuit Ephes. 2.
quietum, pacem domino largiente. Qui cum se totũ sapientiæ dedisset, sentẽtias quasque & icas, id est, immortales partes ascribens, ænigmata etiam mystica dum conderet præclarè, regni ipsius fama nuntij sparsa est per orbem. Ad videndum igitur talem, regina Austri venit à finibus terræ audire sapiẽ-
tiam Solomonis. Cuius cum miraretur doctrinam, muneribus oblatis, lau- 3.Reg. 10
dibus præferens præsentiam, eius à conspectu discessit. Hoc ex facto Matt. 12.
rex noster Christus dominus Iudæos increpat, quod regina Austri omnes Lucæ 11.
moras regiasque necessitates abrumpens, neque grãditate itineris præpedita omni cum festinatione venerit videre atq; audire sapientem: ipsi verò vltrò ad se venientem sapientiã ipsam contẽpserunt. Meritò dicit exurgere hác in

Psal. 44. iudicio cum illa generatione, & condemnare eam. Sed hæc regina nostram C
sanctam ostendit ecclesiam: de qua dicitur ipsi regi nostro: Astitit regina à dextris tuis, quæ ab ortu solis vsque ad occasum nunc accurrit Christũ dominũ audire sapientiá: laudans nomen domini muneraq; offerens, quoniá sublimia fecit vniuersa. Itaq; quę de Solomone dicta vel ab eo Propheticè gesta sunt, rectè Christo domino consignantur. Cæterũ ipse, vt suprà dictũ est, elatus, in senio fornicatus mente & corpore, domino ipsum deserente, malè obijt: Metuendum exemplum posteris relinquens, ne felicitate huius vitæ turbati Christum deserant, qui est suorum æterna felicitas.

Prædictio In Roboam scissuram hæresum, è quibus Christus suas colligit oues.

Prædictio facta & figurata. In Regum credita & visa.

CAPVT XXVIII.

3. Reg. 12.

REgnante Roboam filio Solomonis, & tam suo quàm etiam peccato paterno constricto, cum penè totũ post idolorũ culturam peruerteret Israel, regnũ è manibus eius scissum est. Hieroboá quippe seruus Solomonis, iudicio diuino in vndecim tribubus ampliorem regni partẽ suscepit. Per quá diuisionem Samaria & Hierusalẽ regum Iuda & Israel suorũ principum per successionẽ ordinẽ seruauerunt. Sed hæc hæreticorum schismaticorumq;, sicut sæpe dictũ est, ostentat figurá: donec ille qui vnitatẽ facit, & diligit, alias oues quas habet extra suum ouile, sua gratia illustrante adducat, vt, sicut promittere dignatus est, sit vnus grex & vnus pastor. Non omnes nunc in ordine exequimur reges, sed eos tãtum quorum temporibus aliqua vel gesta vel dicta sunt, quæ redemptoris nostri nuntiârunt aduentum breuitatis intuitu, & lectori fastidium minimè inferentes. Achab igitur pessimo rege regnante in Iudæa, Helias propheta ad arguendum regem & populum mittitur, quod relicto Deo secuti fuerint Baal. Cũq; Hiezabel vxor Achab regis incomprehensibili iudicio illo Dei, quo datur potestas malis, Prophetas domini occidisset, Helias orando in sterilitate à facie se regis abscondit. Suppletoq; triennio & sex mensibus cùm totam Iudęam sæua fames affligeret, Helias iubetur seipsum præsentare regi. Cumq; domino, interfectis omnibus Prophetis, solum se relictum esse dixisset, ait ei responsum diuinum: Reliqui mihi septem milia virorum qui non curuauerunt genua ante Baal. Hinc etiam sanctorum comprimitur elatio, ne quis se in quolibet bono opere arbitretur necessarium Deo: cum omne opus suum per quẽ vult impleat Deus, quoniam omnia seruiunt illi. Homo enim Deo, non Deus homine indigere mõstratur. Vnde ait ille sanctus Propheta: Dixi domino, Deus meus es tu quoniá bonorũ meorũ non eges. Helias verò quæ fuerant diuinitus imperata, coram rege & populo, per mysticũ illud sacrificium vespertinum ignem cœlitus impetrando perfecit. Quo noster per figuram vitulus immolatus sacerdotes omnes idololatriæ, sicut Helias cum ipso errore Baal simul extinxit, replens terram gratiæ pluuia, qua fames fidelis animæ repellatur. Quòd verò in eremo constituto eidem Heliæ, iussu diuino corui manè panẽ & carnes vespere ministrârunt, totius corporis domini figura mõstrata est quan-

Marginalia: Ioan. 10. (beside "pum per successionẽ…"); D (right margin, beside "vt, sicut promittere…"); 3. Reg. 16 (beside "vel gesta vel dicta…"); 3. Reg. 17 and Lucæ 4. (beside "rege regnante…" / "mittitur…"); 3. Reg. 18 (beside "regis incomprehensibili…"); 3. Reg. 19 and Rom. 11. (beside "nibus Prophetis…"); Psal. 118. (beside "re arbitretur…"); Psal. 15. (beside "Deus, quoniam…"); 3. Reg. 17 (beside "extinxit…").

A quando prius in præceptis panẽ, postea carnẽ dominicæ passionis Iudæi, vt corui, gẽtibus ministrârunt, tetri colore, voce raucisona, odore fœtidi, horrẽtes aspectu. Quibus auibus similes Iudæi, carnẽ crucis ex ligno decoctá gẽtibus preparãtes, vt corui vna & raucisona voce Pilato clamauerunt: Crucifige, Crucifige. Hãc comedũt, qui audiũt dicentẽ: Nisi manducaueritis carnẽ filij hominis, & biberitis sanguinẽ huius, nõ habebitis vitam in vobis. Tria tamen etiam hic tempora & dimidium temporis in tribus annis & sex mensibus (sicut & superius memorauimus) cœlestis pluuia Dei alto iudicio negatur eis, qui carnem eius non comedentes, neq; eius sanguinem bibendo redempti, ab eius corpore inueniuntur alieni. Matt. 26. Ioan. 6.

Promißio: In Helia Christum, & in vidua misericordiæ principatum.

Promissio facta & figurata.

CAPVT XXIX.

DIxit dominus Heliæ: Vade in Sarepta Sidoniæ: ecce enim mandaui mulieri viduæ, vt pascat te illic. Et hic mysticas actiones spiritalis lector agnoscit. Neque enim defecerat omnipotens, quãto vellet tempore per easdem aues suum pascere Prophetam. Quem tamen necessarium viduæ sciebat, cui ex fame copiam, potentia verbi, per suum ministrum voluit præparari. Hanc viduã in agro duo minuta vt duo præcepta colligentem diuino nutu prospiciens Helias, actus etiam spiritalis sitis ardore, aquã â muliere poposcit. Quæ dum pergit afferre, & pusillum panis petit ab ea Propheta. Illa verò testando dicit modicum se farris habere in hydria, & parum olei in oleario, vnius scilicet & cum liberis diei victum, quo absumpto esset moritura cum liberis. Ex hoc ipso sibi Propheta priùs offerri iubet, tum etiam sibi suisque filijs præparandum: vt misericordia primum occupet locum, quam præire ante faciem Dei scriptura testatur. Ex ipso enim omnis copia. Quoniam hæc dicit dominus, ait Helias, hydria farinæ non deficiet, & capsaces olei non minuetur vsque in diem quo dabit dominus pluuiam super terram. Sic anima misericors fœneratur Deum, sic dum dat in necessitate, sibi consulit ad salutem. Sic repletur anima, quæ corpore abscedente domino, castigantem diligens, vnius thori fidem pudico amore custodit, sacramento farris & olei vnctione munita, secura expectans gratam pluuiam, cum ei dixerit dominus: Euge bone serue & fidelis, quoniam in modico fidelis fuisti, supra multa te constituam: intra in gaudium domini tui. Cuius in similitudinem & illa laudatur à domino, quæ duo minuta vidua dũ mitteret in gazophylaciũ, plus omnibus eam misisse dixit ille qui vidit, quia sibi nihil dimisit. 3. Reg. 17 B Matt. 25. Lucæ 21.

Promißio In Helisæo discipulos Christi, duplum accipientes spiritum.

Promissio facta & figurata. In Regum credita & visa.

CAPVT XXX.

Helias

4.Reg.2. HElias discipulum Helisæum reliquit, quia tempus assumptionis suæ C
domino reuelante cognoscens ait discipulo: Pete tibi aliquam petitionē priusquā tollar à te. At ille ait: Volo vt spiritus qui in te est, duplū in me sit. Dixitq; ei Helias: Durè petisti. veruntamen si me respexeris euntē, fiet tibi. Hac promissione factus certior Helisæus, vt optato petitionis suæ omni ex parte potiretur, ita inhæsit magistro, vt nulla eū ab illo necessitas sequestraret. Cumq; Propheta studium vellet exercere discipuli, necessariò se per deuia sequi illum sustinentem imperat. At ille ait: Viuit dominus & viuit anima tua, si dimisero te quocunq, ieris. Hoc actum est, donec ad eum peruētum est locū, vbi curru igneo susceptus, quasi vsq; in cœlū peruectus est. Atq; ita intentio discipuli vigilauit, vt raptum sibi magistrum fletu ac voce magna sequeretur dicēs: Pater mi Helias, Pater mi auriga Israel. His vocibus perculsus Helias, spiritale illi viaticū ac pignoris donū, suum palliolum dimisit. Quo percepto rescisso ex eo & percusso ex eo Iordane fluuio, quem per seipsum non valuerat, pallij adiutorio pertransijt. Vnde & Prophetarum filij dicunt, Requieuit spiritus Heliæ super Helisæum. Et in hac mystica actione, similitudo domini & magistri nostri Iesu Christi. Cum enim
Ioan. 14. dixisset discipulis suis: Qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet: Vt dupla se dona Christus dedisse ostenderet, adiecit: Et maiora horū faciet.
Ioan 20. Sed hoc inhęrētibus his, & duplū spiritum hoc modo infudit. Semel post resurrectionem, quando insufflauit in facie eorum, dicens: Accipite spiritum sanctum. Si cui dimiseritis peccata, dimissa erunt: si cui detinueritis, detenta erunt in cœlis. Secundò verò cum nube susceptus vectantibus angelis,
Lucæ 24 ipsis quoq; discipulis oculis deducentibus, ait,: Vos sedete in ciuitate, donec induamini virtutem ex alto. Isque die Pēthecostes in linguis igneis donum D
sanctum spiritum misit. Nō hic duos spiritus intelligere debemus, cum vnus sit spiritus sanctus, sed ipse idem spiritus est, charismatum dona dispensans ita multipliciter prærogatus ab ipsa indiuidua trinitate, vt in ea non duo,
Ephes.4. sed vnus sit spiritus. Quoniam, vt Paulus Apostolus dicit: Vnus Deus, vna fides, vnum baptisma, vnus spiritus. Vnde & ipse Helisæus non ait magistro [Fiant in me duo Spiritus sed duplex] spiritus. Quem exposuit dominus cū dixit: Donec induamini virtutē ex alto: Vt ampliora per eos faceret, quā fe-
Mat. 9. cerat per seipsum. Tactus namq; fimbriæ à fluxu sanguinis mulierē sanauit.
Actuū.5. Discipulorū verò vmbra infirmitates omnes. Ipsi resurgenti, palpantes videntesq; vix crediderunt, etiam ipsi discipuli. Ascendenti in cœlū, illis prædicantibus, in eū, quē non viderunt, totus credidit mundus. Postremò, amplius est impiū iustificare, quàm resuscitare mortuum. Quæ omnia per suos
Ioan. 15. discipulos idem ipse fecit, qui eis hanc tribuit potestatem, dicens: Sine me nihil potestis facere.

Promissio In eodem Helisæo, cūm mortuum figuratū Christus dominus gratia suscitauit.

Promissio facta & figurata. In Regum credita & visa.

CAPVT XXXI.

4.Reg.4. IDem ipse Helisæus dum excurrit per diuersa annuntians verbum domini, quædam eum mulier Sunamitis hospitio suscepit. Cui pro munere, sterilitate

A rilitate sublata, filium ei impetrauit á domino. Quæ suscipiens paruulũ enutrijt. Adultus verò cum patre in agrum dum pergeret, solis ardore percussus recurrens domum, æstuans in sinu matris spiritum emisit. Statim mulier ad hominem Dei recurrit. in Carmelo pedibus eius prouoluta, filium, quem eius gratia susceperat, nuntiat fuisse defunctum. Celatum sibi hoc á Domino Propheta miratur: Vt nostri domini Iesu totam figuram impleat Prophetia, qui cum omnia nôrit, aliqua se nescire simulat, Vt est illud de Lazaro: Vbi posuistis illum? Et: De die & hora nemo scit, neque angeli, neq; filius. cum eo die & ea hora ipse venturus sit filius. Et illud: Narrantibus duobus discipulis de passione eius & dicentibus ei: Nescis quæ facta sunt in Hierusalem ante tertium diem? Et ipse in quo facta sunt, nesciẽti similis dicit, Quæ? Sed hæc quæ celantur, aut in magno aguntur mysterio, aut intentio cordis extenditur in Deum, vt quantum non capit, auidiùs nosse quærat: & cùm quæsita nõ intellexerit, amplius metuat, sciẽs diuinũ esse atq; profundum, quicquid mortalibus nosse fuerit denegatum. Agit verò Helisæus quæ sunt dominicæ actionis sacramenta. Mittit per seruum suũ baculũ, quem supra exanime corpus positũ, mortuũ vitæ restituat. Misit & dominus per Moysem seruum suum legem, quæ mortuum mundum sicut illud baculum viuificare nõ potuit: quia si data esset lex, quæ posset viuificare, vt Apostolus dicit, omnino ex lege esset iustitia: quia litera occîdit, spiritus autem viuificat. Postea ipse Helisæus descendit magnus ad paruũ, saluator ad saluandũ, viuus ad mortuum. Descendit & noster dominus. Qui descendit ipse est & qui ascendit super omnes cœlos, vt adimpleret omnia, quę mysticè gessit Helisæus. Vt enim mortuum paruulum suscitaret, iuuenilia membra cõtexit. Et dominus Iesus seipsum exinaniuit formá serui accipiens. paruũ se illi paruo coaptauit, vt efficeret istud corpus humilitatis nostræ cõforme

Ioan. 11. Matt. 24. Lucæ 24 Gal. 2. 2. Cor. 3. Aug. ser. 11 de verbis Apo. Ephe. 4. Philip. 2.

B corpori gloriæ suę. Iacens subter se frigidum, suo calore succendit. Similiter & noster saluator dominus mundum, á cuius calore non est iam qui se abscondat, insufflauit ille tertio iacenti, vt trina confessio infunderetur credẽti. Sic suscitatus est mortuus, dum á morte perpetua iustificatus est impius. Multa & varia signa, spiritus domini fecit per Helisæum, sicut eadẽ Regum narrat historia. Quæ omnia persequi longum est. Pauca tamen exequar, sint cuncta signa futurorum Christo domino coaptanda, qui per Esaiam cũ dicit: Spiritus Domini super me, propter quod vnxit me, bene euangelizare pauperibus misit me, dimittere quassatos in requiem, reddere captiuis libertatem, & cæcis visum. Iordanem Helisęus eo spiritu operante transijt quo noster dominus Iesus eundem fluuium suo in baptismo consecrauit. Insultantes sibi Propheta bestijs tradidit pueros. Et noster Iesus Dominus de paruulis in Paulo dicit: Nolite pueri effici mentibus. E quibus quosdam bestijs tradidit vt discant non blasphemare. Rex Israel ad perimendum Heliam quinquagenos viros tribus vicibus cum tribunis misit, quos cœlesti incendio Propheta consumpsit. Dicitur etiam de nostro Propheta & domino, quòd ignis ante eum ardebit, & inflammabit in circuitu inimicos eius. Ipsum postea regem cum omni exercitu se obsidione vallantem, quadam cæcitate percussos hostes, captiuos in Samariam induxit. Quibus reddito visu, simul & indulgentiam impetrauit. Hæc licet in multis signentur, euidentius tamen in Paulo & qui cum eo ecclesiá insequeban-

Philip. 3. Psal. 18. Esa. 61. 4 Reg. 2. Matth. 3. 1. Co. 14. 4. Reg. 1. Psal. 96. 4. Reg. 6. Act. 9.

bantur, dominus ostendit. Cæcatus quippe prostratusque in via captiuus C
Dei dum fieret: reddito lumine, qui fuerat persecutor, factus est prædicator.
1. Tim. 1. Atque in ipso ostendit Deus omnem longanimitatem ad informationem eorum, qui credituri sint illi in vitam æternam. Item Naaman Syrus amicus
4. Reg. 5. regis ad regem Israel directus est, vt ab Heliseo lepræ macula mundaretur. Quem respiciens homo Dei, iussit eum in Iordane tingi, si vellet corporis sui maculas auferri. Quod cum faceret, mundatus est. Munera homini Dei offerenda credidit, quæ iure diuino renuens, gratiam gratis datam nostri
Matt. 10. præsignauit Christi domini, quam in Euangelio suis discipulis commendauit, dicens: Gratis accepistis, gratis date. Septiformi spiritu mundari animam à vitijs, quibus interior exteriorque homo polluitur, aqua etiam ipsa demõstrat, qua tinguntur consecrati in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Giezi verò puer Prophetæ, qui secutus Naaman Syrum composito mendacio vendere voluit, quod Propheta gratis dederat, ea lepræ percussus macula, qua ille mundatus fuerat, hæreticorum figuram ostendit: qui suæ rapacitatis cæcitate compulsi, dum venditant suis velut expiationes videlicet peccatorum, ipsi quoque maculis, quibus illi fuerant aspersi, insigniuntur.
Matt. 25. Vt meritò audiat à domino: Non noui vos: Discedite à me omnes qui ope-
Psal. 6. rati estis iniquitatem.

Prædictio In Ezechia, qua suos Christus docet in bono non debere efferri.

Prædictio facta & figurata. In Regum credita & visa.

CAPVT XXXII.

D

DVm alternanter reges Israel, alij à vijs domini declinantes erroribus implicantur, alij fideliter viam domini gradiuntur, ad Ezechiam regem ordo perductus est. Hic exterminans omnia simulachra, om-
4. Reg 20 nemque idolorum culturam subuertens, pené totum Israel errantem conuertit ad dominum. Huic diuinum datum est responsum, vt ordinare ac disponere deberet domum suam, quód ipse iam iret in mortem. Qui cum flens orasset, dicens: Memento domine quo modo ambulauerim in via tua: quindecim anni sub hoc signo ei adijciuntur ad vitã. Duodecĩ enĩ gradus sol, cursu quo ascenderat, descẽdit. Quod mirè euenisse finitimi dũ aduerterent reges, nuntios ad Ezechiam miserunt, quærentes quidnã illud esset
Esa. 39. ostenti. Elatusque in bono non tantum pro se factum narrat, quantum & iactantiæ gratia vniuersa regalia eis domus suæ & vasa ostendit. Indignatusque dominus per Prophetam Esaiam regem increpat, testãs venire dies, quibus illa omnia quæ monstrauerat, captiua in Babiloniam cum populo
Apoc. 3. ducerentur. Nec immeritò noster Rex per Apostolum Ioannem in Apoca-
Apoc. 6. lypsi nos admonet, dicens: Tene quod habes, ne quis alius accipiat coronam
Matt. 6. tuam. Item alibi: Beatus qui vigilat, & seruat vestimenta sua, ne nudus am-
2. Cor. 1. bulet. Et in Euangelio: Non sciat sinistra tua quid faciat dextera tua: admonens in bonis operibus, quæ Dei dona sunt, non esse in homine, sed in domino gloriandum: ne quod humilis accipit, superbus amittat.

Præ-

A *Prædictio: In regibus peccantibus, qui secum populum in captiuitatem ducunt.*

Prædictio facta & figurata. In Regum credita & visa.

CAPVT XXXIII.

REgnante Iosia, atque Sedechia filio eius, populus omnis Israel vtilia vincla legis, quibus regebatur, abrumpens, multis ex grauibus causis totius pietatis authorē Deū, ad magnā iracundiā prouocauit. Hieremiam prophetā ad obiurgandū corrigendumq; regem & populū dominus misit, prædicens, si conuersi legis mandata seruarent, suo in loco semper manere illęsos: si verò monentem contemnerent, in Babiloniam ire captiuos Spretis igitur & mandatis & prædicantis verbis, dum malis ausibus rex & populus suis peccatis vrgentibus premerentur, sententiam diuinam Hieremias plebi iam captæ & regibus per epistolā expressit, dicens: Propter peccata quæ peccastis ante Deum, ducemini in Babyloni, & eritis illic per tempus longum vsque ad generationes septem. Rex igitur Nabuchodonosor, comprehensis regibus Iuda, totum Israel captiuum transmigrauit in Babyloniam, effossis oculis in itinere regi Sedechiæ: vt duorū prophetarum de eodem rege prædicta implerentur. Hieremias dicit, visurum regem Babyloniam: Ezechiel, non visurum. Qui dum sibi quasi contrariare visi essent, hoc modo vtrumque videtur impletum: cum exemptis oculis adductus Sedechias Babyloniam & vidit, quia præsens fuit, & non vidit quia in via oculos perdidit. Admonet noster dominus suos huius exemplo, & dicit: Ambulate dum lumen habetis, ne vos tenebræ comprehendant. Contemptores verò mandatorum suorum etiam reges cæcos esse, idem dominus in B Euangelio dicit. Cæci sunt duces cæcorum. Cæcus autem dum cæcum ducit, simul in foueam cadunt: quę est dura captiuitas animæ impœnitenti: de qua dicitur, Dedi illi tempus, vt pœnitentiam ageret, & pœnitere non vult. Sic donec suppleretur mensura per annos septuaginta, in Babylonia populus ille captiuus fuit. Vasa sanè omnia templi Dei, idē rex Nabuchodonosor per suos arripuit. Væ peccatis hominū, dū pro his sacrificia ipsa conculcantur ab exteris, quæ semper pro remedijs fuerunt in salutē. Quo gemitu, quibus amarissimis fletibus, qua animi angustia hęc descripserit Hieremias, Threni eius indicant, tabernaculum domini fuisse pollutum, diem festum ductū in obliuionē, sabbata omniaq; solennia exterminata: Sacerdotes & principes, paruulos, senes, iuuenes virginesq; suas gladiū comedisse, partē remāsisse captiuā. En dolorū nostrorū vlcera, en luctus nostri opprobrij, en peccata grandia, quorū ex causis etiā nos hęc videre meruerimus, amplioreq; pœnarum plaga quasi vulnerati curari nolumus: elisi stare nos credimus, expulsi exiliatique, vt oportuit, non dolemus, satisfactio nulla, mœsticia nulla, manet ira, nec veniam postulamus. Hæreditas nostra cōuersa est alijs: domus nostræ, peregrinis. Sic castigati non plangimus, sic emendati nolumus suscipere disciplinā. Recedamus à malis quibus dominum offendimus, pœniteamus in his quæ sacratis eius contumeliosa ingessimus. Superbia nostra humilitate curetur. Collatum tempus remedijs non spernamus, ne is quem placidum mitemque sensimus, iracundiam non pœnitentibus æternam constituat

Marginalia: 4.Reg.22 — Hier. 24. — Hier. 20. — 4.Reg 25 — Hie. 2?. — Ezec. 12. — Ioan. 12. — Matt. 15. — Apoc. 2. — Thre. 1.

stituat pœnalemque sentētiam, Paratus est enim ignoscere ille dominus qui C
Zach. 1. dicit: Conuertimini ad me, & cōuertar ad vos: Si modò voces filij cū pœni-
Lucæ 15. tentia reuertentis pius pater agnoscat. In eandem captiuitatem, Danielem & Ezechielem narrat historia prophetasse. Daniel vir desideriorum (qui Bal
Dan 1. thasar à rege nuncupatus est) tres viros gentis suę amicos habuit Ananiam, Azariam, Misaelem. Omnis verò eius prophetia mysterijs licet plena sit, quę dam tamen pars eius ita elucet claritate sui fulgoris, vt etiam tempus signa-
Dan. 9. uerit, quo venturus esset ipse saluator & dominus. Duodecim sanè cum sint propheticæ visiones eius, in Hebræo decem reperiuntur. Quas duodecim
Dan. 13. domino donante certa cum comparatione percurrā. In prima, contra impudicos seniores castitatem Susannæ defendit. Hoc agit Iesus dominus, dum aduersus sceleratos hæreticos, Ecclesiæ suæ integritatem tuetur, quam per-
2. Tim. 3. uersis suis disputationibus vitiare contendunt. Quos etiam per Apostolum Paulum notat, dicens: Ex his sunt qui penetrant domos, & captiuas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quæ ducuntur varijs desiderijs. In se-
Dan. 1. cunda ipse Daniel suique amici statuerunt legis suę mandata seruantes, ex cibis mensæ regis, quibus cæteri eorum sodales vescebantur, non contaminari. Desiderijs huius mundi non solùm contaminatus non est noster magi-
1. Ioan. 2. ster & dominus, verum etiam suos amicos prohibuit, dicēs: Nolite diligere, mundum neque ea quæ in mundo sunt. Omne enim quod in mundo est concupiscentia carnis est, & concupiscētia oculorum & ambitio seculi. Quæ omnia, velut escas illas regias, repudianda ostendit. Et per Apostolum Pau-
1. Cor. 6. lum euidentiùs mandans: Esca ventri, ait, & venter escis. Deus autem & hunc, & has euacuabit, vt sit animæ vnus cibus ipse saluator, qui ei varios
Dan. 2. diuersosque sapores exhibeat. In tertia sacramentum diuinę dispositionis, D
quod regi ostensum fuerat. Itaq; erat oblatus, non humana doctrina Daniel qua instructus erat, sed domino reuelante, & somnium & interpretationem somnij regi narrauit. Quatuor regna in quatuor metallis, è quibus statua formata ante faciem eius aderat. Mundo exurgere caput aureum, ipsum esse Babylonicum Orientis. Pectus & brachia eius argentea, Macedonum Septētrionis: Venter & femora ærea, Punicū Meridiani: Crura ferrea & digiti pedum partim ferrei, partim fictiles, vltimum Romanum, videlicet Occidentis: sicut & vir eruditissimus Orosius historiographus posuit. Quod regnum tanquā ferrum cōminuit omnia, & domuit. Christi quoq; regnum subiungit Daniel in lapide absciſſo de mōte sine manibus cōcidētium, tanquā sine manibus cōplectentium, Deum hominē ex virgine natum. Qui cum illā statuā percussisset, oēs eius partes redegit in puluerem, eaq; auferēs spiritus ventri, locus eius inuētus non est: ipsum autem lapidem, qui percussit statuā, factum esse montē magnum & implesse omnē faciē terræ. Vacuatis enī oībus regnis, regnum Christi domini exurget, quod nulli alteri populo relinquetur, quoniā permanebit in æternum. Hoc nunc orādo oīs eius pe
Lucæ 11. tit ecclesia, cum dicit: Adueniat regnum tuum. In quarta, statuā imaginēque suā Nabuchodonosor quam statuerat adorādā, cum tres prædicti amici Da-
Dan. 3. nielis adorare noluissent, camino detrusi, illud mirū diuinitas præbuit, quòd fugato incendio ipsos potiùs ministros regię iussionis vorax flāma cōsumpsit. Tres verò viri illæsi, hymnū regi vero dū canerent in medio camini, secū filium Dei habere meruerunt. Quem reuelante gratia rex ipse cognouit, qui suos

A suos veros adoratores figmenta vanissima contẽnentes ẽ flammis præsentis seculi ad cœlestem gloriam perducit triumphantes.

Prædictio In Daniele, qui Christũ dominum suis visionibus enarrauit.

Prædictio facta & figurata. In Daniele credita & visa.

CAPVT XXXIIII.

QVinta verò visio continet somnium eiusdem regis, quod Daniel ita interpretatus est: arborem magnificam quá viderat, sub cuius ramis omnes bestiæ, pecora, auesq; habitarent, ipsum esse regem: præcidẽdam verò cùm dominus iussisset, seruata duntaxat radice: regnum eius auferendum ab eo, ipsumq; cũ bestijs mansurũ. Capillos eius vt mulieris: & vngues eius vt aquilæ crescere: Fœnũ vt bos edere, donec septẽ diuinitꝰ tẽpora iussa cõplerẽtur. dans cõsiliũ regi eleemosynis sua peccata redimere debere. quod cũ facere neglexisset, prędicta omnia regi aduenerunt, suppletaq; mensura temporum, regnum quod amiserat recuperauit. Sic præsumptores cæduntur, sic castigantur superbi ab eo, qui potat in lachrymis in mẽsura, quia sunt iudicia eius suauia. Sic Petrum apostolum negantem, dum respectum flentẽ videret, in eum locum restituit, quẽ præsumptor amiserat Sic in suis interfectoribus sacrum eius sanguinẽ propinauit bibẽdũ, quò regiam susciperẽt dignitatẽ. Sic quotidie rex noster lapsos reparat, quibus collatæ gratiæ cœlestis regni donum seruat in posterũ. In sexta ex quatuor sibi apparentibus bestijs illius supradictæ, quatuor partium orbis regna confirmat. Quibus quartá bestiá grandiorẽ fuisse atq; terribilem, idẽ Propheta testatur, habentẽ cornua decẽ, ac de medio eorum cornu aliud paruum ascẽdẽs, tria ex illis ante faciẽ eius excussa sunt cornua, donec vetustus dierum sedit in iudicio. Sed hęc eo modo sunt exposita, quo regna illa quatuor sibimet succedẽtia. Bestia quarta, quæ omnibus regnis eminens domauit omnẽ terrá, subiecitq; eá, post ipsam vno tẽpore decem reges exurgent: & post eos, ille qui nomen perditionis suæ, id est, Antichristi, portaturus est. De quo suo loco, vt iam promissum est, diuina testimonia proferentur. In septima ex ariete & hirco, Persarũ atque Græcorum sibi prælia reuelata describit: Sub persona quoque Antichristi, qui corde suo dum magnificabitur, dolo corrumpet multos, donec veniat qui venturus est Iesus dominus, & non tardabit. In octaua idem vir desideriorum Daniel, prouidam iustitiam Dei iudicantem reges superbos ea ratione insinuat, qua Balthasar rex cœnam faciens principibus suis, vasa templi Dei quæ Nabuchodonosor pater eius abstulerat sublata, biberit in eis concubinis principibusque suis, laudans deos suos aureos & argenteos, ligneos & lapideos. Satimque in conspectu eius exierunt articuli manus hominis, & scripserunt in pariete regis domus. qua visione turbatus rex, cum omnes quos habuit curiosos, scripturam legere nequiuissent, Daniel accitus, causa vasorum domus Dei id factum fuisse regem constanter obiurgans, scripturam etiam recitauit, Mane, Tethel, Fares: eamque interpretatus est, Mane, Numerauit Deus regnum tuum, & impleuit illud. Tethel, Ponderatus es, & inuẽtus es minus habens. Fares, Diuisum est regnum tuum, & datũ est Medis & Persis

Danie. 4 — Psal. 118. — Lucæ 22. — Danie. 7. — B — Danie. 8. — Danie. 5.

Persis. Promissa itaque munera quæ Daniel abnuerat, cum rex contulisset Prophetæ, suppleto vitæ cursu, vt prædictum fuerat, regnum reliquit Medis & Persis. Videant videant superbi reges, qui ausu mentis suæ vasa domus Dei diripientes, quæ iusté ille ministris peccantibus tradidit sine vlla reuerentia contrectantes, Deo, cuius nomine consecrata sunt, videntur contumelias irrogasse. Quorum finis vtique mors est, quæ non habet finé. C

Prædictio In eodem, dum eum de lacu leonum eruit, vt Christum dominum à Iudæis.

Prædictio facta & figurata. In Daniele credita & visa.

CAPVT XXXV.

Dani. 6. IN nona: Darius Medus successit in regnũ: qui cum satrapas centum viginti statueret in regno suo, tres ei præpositos constituit. Daniel vnus erat ex tribus, gratiá habens in oculis regis. Exquirunt inuidi aduersũ Dei seruum consilium, ac regi persuadẽt, diebus triginta petitionem à nullo Deo vel homine, nisi à solo rege esse poscendam: In eo pœna interposita, qua si quis præceptum regis contemneret, in viuarium missus leonibus in esca daretur. Quod præceptum propositũ reperiens Propheta, dominũ suũ tribus tẽporibus diei solita oratione precatus est. Detentum vt contumacem, regi offerunt, quem cũ eripere inuidis non valeret, Deo suo Prophetá sub hac confessione dimisit, qua eum de mortis periculo solus possit eruere. Quod & factum est. Fx hac tamen mœstitia incœnatus rex, dũ neq; cibũ, neq; somnũ caperet, diluculo ad videndũ Danielẽ ipse perrexit. Quẽ viuũ illęsumq; respiciens, Deo vero dans gloriá, educi de lacu præcepit, eosq; qui Danielẽ criminati erant, in lacũ misit, & deuorati sunt continuó in conspectu eius. D

Eccl. 27. In his etiam suppleta est prophetia, dicens. Qui foueam fodit proximo, incidet in eam. Et qui statuet laqueum proximo, deperibit in illo. Et ipse noster Iesus dominus, in quo omnia ista figurata surgebant, per prophetam di-

Psal. 56. cit: Foderunt ante faciem meá foueam, & inciderunt in eá. Et iterũ: Misit

Psalm. 7. dominus misericordiam suam & veritatem suá, & liberauit animam meam de medio catulorũ leonũ. In Decima: Propinquãte fine tẽporis septuaginta

Dan. 9. annorũ desolationis Hierusalem, quá per Hieremiá Prophetá dominus pre-

Hier. 29. dixerat: Daniel cum omni fletu & ieiunio orationẽ fudit pro se ac pro delictis populi sui, miserationẽ domini implorans. Oranti Gabriel astitit archangelus, eiq; futura mysteria reuelauit, septuaginta hebdomadas breuiatas esse in populo eius, & in ciuitatem sanctam, vt consummarentur peccata, & signarentur delicta, & vt finiatur iniustitia, & adducatur iustitia sempiterna. Impleri quoq; visus Prophetarũ, & vngi sanctum sanctorũ ab exitu sermonis in respondendo. Et iterum ædificabitur Hierusalem vsque ad Christũ ducem hebdomadæ septem, & hebdomadæ sexaginta duę. Et rursum ædificabitur platea & muri in angustia temporum. Et post hebdomadas septuaginta duas, interibit chrisma, & iudicium non erit in eo: vel sicut Hebræus habet interpres: Occidetur Christus & nõ erit eius populus, qui eum negaturus est. Et ciuitatem & sanctuarium dissipauit populus cum duce veniente, & finis eius vastitas, & post finem belli statuta desolatio. Confirma-

A firmauit autem pactum multis hebdomada vna, & in medio hebdomadæ deficiet hostia & sacrificium, & in templo erit abominatio desolationis, & vsq; ad consummationem & finem perseuerauit desolatio. Ad confutandũ errorem Iudæorum hæc sibi reuelata scripsit Daniel. Qui ergo expectant adhuc venturum Christum, credituri sunt Antichristo. Sic enim eos dominus Iesus in Euangelio increpat, dicens: Ego veni in nomine patris mei, & non credidistis mihi: alius veniet in nomine suo, & ipsi credetis. Labore ingenioq; magno beatæ memoriæ Hieronymus, per supputationes annorũ regũ Babyloniæ, septuaginta hebdomadas, vsq; ad nostri redẽptoris natiuitatẽ Christi domini annos quadringẽtos nonaginta pduxit seiungẽs septem in restaurationẽ tẽpli hebdomadas, sexaginta & duas vsq; ad domini natiuitatẽ, & vsq; ad passionẽ ipsius, & vnã vastationis quæ facta est à Vespasiano duce, vel Tito filio eius. Inimici igitur domini Iudęi fallẽtes semetipsos, cum multiplicia prophetata de Christo ad quasq; suorum regũ personas referre contẽdũt, huic prophetæ Danieli volẽtes nolẽtesq; colla submittũt: qui nõ tãtũ signa omnia supradicta conscripsit, quantum etiam tempora ipsa aduẽtus domini designauit. Quæ omnia luce clariùs impleta omnis iam mũdus agnoscit. Gloriam igitur Christi domini diffusam in gentibus, eũq;, vt scriptum est, omnem terram adorantem, Iudæi adhuc credere nolunt, nobiscum intuentes impleri omnia, quæ prædicta sunt oraculis Prophetarum. In vndecima eidem Prophetæ reuelata sunt sub persona bellantium regum, ipsius facta Antichristi, angustiæq; vltimi temporis, resurrectio etiam mortuorũ, qualiter impij, qualiter vel sancti resurgant. Hæc & Esaiæ, & Ezechielo ita ostensa sunt, quemadmodum eorum dicta Euangelica firmat authoritas. In

Ioan. 5. Psal. 65. Dani. 11. Esai. 37.

B duodecima spectaculum quoddam lætissimum, non tantum regi, quantum etiam spiritalibus mentibus exhibuit Daniel. Bel quippe idolum, quod omnes Babylonij simul cum rege cultui habebant, magnos regios apparatus velut quotidie comedens, quos sacerdotes cum suis per occultum intrantes ostium consumebant: Daniel eorum fraudes subtili arte demonstrans, seri in pauimẽto templi cinerem suis præcepit. Signatis igitur foribus annulo regis in posterum diem venientibus, non illa ab illo figmento consumi, virorum ac mulierum impressa vestigia demonstrâruut. Confessione etiam sacerdotum, occultum est illud ostium proditũ, per quod introẽuntes omnia deuorabant. Confracto itaque regia iussione figmento, draconẽ, quem simul vt diuinum suspiciebant, sine gladio & fuste ita peremit Daniel, quẽadmodum sciebat corruptibilem posse corrumpi: Docens & ostendens vnũ & solum verum Deum esse colẽdum, relictis vanis superstitionibus, quibus nõ tantũ Babylonios, quantũ etiam totũ mundum sub potestate dæmonum captiuum teneri Propheta cernebat. A quorum dominatu Christi domini gratia liberandum, præconio etiam suo futuro tempore designauit. Sed quoniam, vt ait quidam, veritas odium parit (vnde & Paulus noster dicit: Inimicus factus sum vobis verum prædicans) pro munere veræ religionis ostensę, in lacum Babylonij deuorandum Prophetam miserunt. Nec defuit diuina potentia, quæ & custodiam solitam suo, & prandium per eius socium ministraret incluso. Cuius ob meritum gratiæ, ferales leonum impetus in ouium mansuetudinem commutauit. Educto itaq; Daniele, cum rex miraretur illæsum, inimici eius in escam leonum dati sunt vt perirent.

Dani. 14. Gal. 4. Dan. 14.

Psalm.37 Non sine signo eius domini hæc acta sunt, qui pro suis orat, dicens: Ne tra- C
2.Petr. 5. dideris bestijs animam confitentem tibi. Rugiens enim ille leo diabolus, qui circuit quærens quem deuoret, inimicos nostri Prophetæ Christi domini quos reperit, accepta potestate consumit.

Promissio In Ezechiele, manifesta resurrectio per Christum dominum.

Promissio facta & figurata.

CAPVT XXXVI.

Ezec. 37. Ezechiel quoq; Propheta inter cætera quæ arcanis recondita scripsit, resurrectionem sibi ostensam, quæ futura est mortuorum, hoc modo initiauit. In cãpũ se quendã adductum, qui erat plenus ossibus mortuorum: Illic potentia verbi Dei vnumquodque os suis partibus coniungi, carnes, neruos, cutesq; ascendere, eisq; vitales auras infundi eo spiritu ipse
Ezec. 28. vidit, quo nos futuram speramus & credimus resurrectionem. Multa quoq; sub figura regis Tyri de Antichristo narrans, describit etiam ciuitatem, quæ
Ezec. 34. congregatur in gentibus & lapidibus viuis, Hierusalem cœlestẽ. Cuius portam Orientalem clausam semper ostendit, dicens: Hæc porta clausa erit, solus princeps sacerdotum transibit per eam, & ipsa clausa erit principi: Mariȩ virginalẽ vterũ signans, quæ semper virgo integra protulit saluatorẽ. Solus
Epi. 3. ad Volusianũ & c. 9 lib. 5. cõtra Iulianum. enim Christus dominus, vt ait beatæ memoriæ Augustinus Episcopus, per inuiolata matris virginea viscera, membra infantis eduxit, qui post resurrectionem per clausa ostia membra iuuenis introduxit: Solus peccatum non habens infantilis ætatis exortu, qui peccatum non habuit grandioris ætatis D accessu, ipso dicente: Ecce venit princeps huius mundi, & in me nihil inue-
Ioan. 14. niet. In hac captiuitate Babyloniæ, etiam Esdras sacerdos & propheta fuit,
2. Esdr. 2. qui gratus in conspectu regis dum esset, & cum flentem rex aspiceret, qua ex causa tristis esset ab eo perquirens, solennia regionis ac populi sui agi solere eo tempore firmat, à quibus se alienum esse docebat. Dat rex eundi licentiã, iubetq; restaurari templum Dei. Veniens quoq; Esdras ad Hierusalem zelo
Sapi. 6. legis accensus, purgandam à vitijs primitus plebem statuit. Quoniam rex sapiens, vt Propheta dicit, populi stabilimentum est. Reperto itaque libro Moysi ostendit inzer cætera, etiam hinc iram Dei fuisse succensam, quód cõtra Dei mandatum ex alienigenis sibi populus accepisset vxores: persuasitq; censura qua valuit, suas quisque cum filijs proijceret mulieres. Nulla itaque
3. Nec. 9. tenenti carnali dulcedine, cùm sibi vellent Deum esse propitium, incunctanter quæ fuerant imperata fecère, vt populi Christiani figuram ostenderet, quos admonet & princeps omnium sacerdotum dicens: Si quis dimiserit domum, aut agrum, aut vxorem, aut filios causa nominis mei, & hiç
Matt. 19. multiplicia accipiet, & vitam æternam consequetur.

Prædictio In Esdra domus Dei, id est, per Christum dominum restauratio.

Prædictio facta & figurata. In Esdra credita & visa.

CAPVT XXXV.

Tem-

A Templum quoque Dei dum restauraret Esdras, inuidia quorundam malorum, qui socij fabricæ nec tamen socij religione esse voluerunt, cum eos in circuncisos non susciperet Esdras, malitiose regi insinuantes ab opere templi cessatum est vsq; ad Cyrum regnãtem. Qui diuino actus imperio suppletis annis septuaginta, quos Hieremias ex ore domini prædixerat, omnem populum simulq; & vasa domus Dei ex Babylonica captiuitate ad Hierusalem dimisit, adijciens munera rex, é quibus præcepit vt fabrica surgeret templi. Quod sub Dario cœptum vsque ad perfectionem eius quam Cyrus fieri & iussit & iuuit, anni euoluti sunt quadraginta sex. De quibus Iudæi, domino restaurationem sui corporis promittente ac dicente: Soluite templum hoc, & in triduo suscitabo illud, non intelligentes illius dicti sacramentum, dixerunt: Quadraginta & sex annis constructum est, & quomodo hic dicit: Triduo suscitabo illud? A Solomone autem ea celeritate constructum est, qui omnia præparante Dauid patre repererat. Non ergo Solomonis fabricę emensa priora Iudęi dixerunt, sed Esdræ, cui, ne perficeret, fuerat interdictum. Reparato itaque templo ac muro Hierusalẽ, iuxta Danielis tempora constituta (quo exorante simul cum Zacharia populus mansit in Hierusalem) septuaginta hebdomadarum vsque ad Christi domini natiuitatem, vt supra diximus, tempora cucurrerunt. Cuius indulgentia, etiam nunc animæ de captiuitate seculi in compunctione cordis suppleta mensura, gratia & misericordia liberantur. Iucundantur enim pro illis diebus, quibus sunt humiliati, quibus viderunt mala, donec aspiciat dominus super seruos suos & opera sua. Seruiamus igitur domino in timore, & exultemus cum tremore, quousque reducamur ad ciuitatem, quam rex & B sacerdos noster restaurat Hierusalem cœlestem, vt in templo corporis eius, quod triduo suscitauit, sacrificium laudis iurgiter offeramus.

2. Nee. 6.
3. Nem 2
Hier. 25. & 29.
Esai. 23.
Ioan. 2.
Cap. 35.
Psal. 2.

Prædictio In eodem, cum in figura ecclesiæ parabolam pandit.

Prædictio facta & figurata. In Esdra credita & visa.

CAPVT XXXVIII.

Rex Babyloniæ Artaxerxes dũ suos vellet exercere captiuos, tres elegit prudentes Iudæos, quorũ sententias Esdras sacerdos scripsit. Vnus vinũ omni rei prętulit: Alius regẽ: Tertius Zorobabel mulieres, ac super omnia veritatẽ. Qui cũ suas sentẽtias protulissent, sapiẽtior oibus iudicatus est Zorobabel qui mulieres, ac supra omne, veritatẽ astruxerat. Et re vera quid muliere fortius? quæ primũ Adã ita illexit virũ, vt Dei pręcepta contẽneret. Quod fortius muliere? cui⁹ species omni se cupiditati extollit. Quid fortius muliere? quæ & regiã fortitudinẽ emollit, & vinũ. Quid, etiã in bono, fortius muliere? quæ credidit integram se Christũ parere veritatẽ. Quid fortius muliere? quæ fugientibus discipulis mysteria ipsius crucis intrepida ac plena fiducia aspexit. Quid fortius muliere? quæ prima præ omnibus viris excurrens, videre meruit dominum resurgentem. Quæ cum in typo ecclesiæ hæc Esdras scripserit, subsecuta est etiam actio figurata. Hester enim quæ à Mardochæo fuerat in filia educata, dum aulam regiam Mardochæus cura-

3 Esdræ 3.
Gene. 3.
Ioan. 19.
Marci. 16.
Hester. 2.

curaret, á Deo qui exaltat humiles ad regiam Hester perducta est dignitatē. C
Hæc cum populum suum, agente amico regis Aman causa Mardochæi, dānatum intelligeret morti, gladiusque eorū ceruicibus immineret, animam
Hester.5. suam Hester pro suo populo ponēs, inuocato diuino auxilio penetralia regis ingressa est, quó mulieri non vocatæ accedere non licebat. Quam cum rex indignatus aspiceret, illa quoq; tacuisset: Conuertit, dictum est, cor eius Deus in lenitatem, eiq; rex multa bona promittens, dum eius salutē reparare contenderet, ad conuiuium cū Aman venturū se, vt regina poposcerat,
Hest.7. non negauit. Illic narrans quæ secum & cū suo populo acta erant, Aman eo ligno crucifigi rex statuit, quo Mardochæum idem Amā suspendere statuerat innocentē. Vt qui cogitant in me nequissima, sicut ait Propheta, super
Sap.27. ipsos voluerentur. Sic ecclesia sancta ligno crucis perimit inimicos. Sic se pro suis, periculis huiusmodi opponit. Sic datis in morte, suis laboribus vitá conferendo ministrat: vtpote regina, quæ á suo rege sponso & domino
Prou.24. admonetur, eiq; dicitur: Libera eos, qui ducuntur ad mortē: & redime eos qui occiduntur. Cuius beneficiorum refugia, ipsi quoque eius appetunt inimici. Nec impari etiam loco Iudith sancta, ordine subsequente ponitur, quę
Iud.7. etiam ipsa figurá sanctæ ecclesiæ personamq; suscipiat. Nā cū dux militię regis Babylonis Betulliá Holofernes obsidione cinxisset, sublatisq; aquis siti totam affligeret ciuitatē, primores eius in deditionē statuerunt tradere Ho-
Iud.8. loferni. Hæc disponentibus Iudith obstitit, paucorū dierū inducias poscens. Quibus ieiunijs orationibusque supplex regem regum, & dominum dominorum exorauit. Exuta igitur veste viduali, sese omni ex parte, mente, corpore, moribusque cōponens, mirabilē cunctis exhibuit: eo vsa consilio, quo, custode Deo, credebat pulchritudine captum hostem posse perimere, D
Iudit.13. suam pudicitiam illo seruante, qui dator & custos est castitatis. Quæ cûm illęsa caput hostis afferret, quam viri non valuerant, fœmina patriæ reddidit libertatem. Nostram, vt diximus, cuius hæc figuram gestabat, si agnoscas ecclesiam, vides quemadmodum posteaquâm eius vir Christus dominus passus resurgens ascendit in cœlum, omni mœstitia & veste viduali depul-
Esa.61. sa sit induta pulchritudine ab eo, de quo in Esaia Propheta dicit: Induit me vestimento salutari, & stola iucunditatis circundedit me, sicut sponsam ornatam monilibus suis. Missa est enim & hæc in vulnere capitis inimicorum quoniam corpus illius est qui confregit caput draconis magni. Non pepercit & hęc animæ suæ sicut illa, quoniam ipsa est quæ dicit per Ioannem apo-
1.Ioan.3. stolum: Sicut Christus pro nobis animam suam posuit, ita & nos debemus pro fratribus animas ponere. Quod fecisse in sanctis martyribus cōstat, quæ est benedicta apud omnipotentem Deum.

Prædictio In Tobia, ex pisce Christo, & dæmonia fugari, & illuminari cæcos.

Prædictio facta & figurata.

CAPVT XXXIX.

Tob.1. TObias quoq; captiuus apud Niniuen fuit, ea religionis suæ patientia præditus, quia sciebat iram domini æquo animo sustinendam. Dignis operi-

A operibus confeſsionibusq́; ſatisfaciens Deo, moribus quoq́; ſanctis filiũ erudijt. Cui in mandatis dedit neq́; penuriam paupertatis, neq́; labores diuturni exilij formidandos, ſi modò in mandatis domini perſeuerans diſcederet ab omni iniquitate, & bene ageret. Et hæc fulgente iuſtitia interioris luminis itinera, dum cęcus corpore, filio recta monſtraret, Raphael archangelus miſſus á Deo, non tantum captiuis ſolatia, quantum etiam beneficia cœleſtia orantibus miniſtrauit: Filio pro recipienda pecunia ducatum præſtans, filiam Raguelis ei vxorem dedit, á qua Aſmodeum dæmonum nequiſsimũ expulit. qui illi iam ſeptem occiderat viros. Reductus locuples cum vxore filius, ipſi quoque Tobiæ ex iocinoribus piſcis, quibus & dæmonem fugauerat, oculorum maculas auferens, priſtinum reddidit viſum. Eoſque monuit ſemper glorificare Deum, & in bonis operibus permanere. Hic Tobias Chriſtum dominum inter cætera præconia ſuæ laudis prophetauit, dicens: Nationes multæ de longinquo venient, habitatores á nouiſsimis partibus terræ ad nomen domini Dei, & munera ſua in manibus habentes regi cœlorum offerent cum lætitia, quod nos nunc videmus impleri. Myſticum verò actionis huius hoc eſt, quòd ex interioribus piſcis. & dæmon fugatus eſt & Tobias illuminatus. Hoc agit piſcis magnus ex paſsione ſua Chriſtus, purgans Mariam, á qua expulit ſeptem dæmonia: animæ ſic captæ deſperationem tollens, quam ſeptem ſpiritus nequiores dum vexauerint, purgari ſanarique etiam talem neceſſe eſt per iocinora noſtri piſcis, ſi pœnitens reuerſa intelligat, quia ex illa ſpiritus maligni fugentur, eoſque caueat inimicos. Nam ſpiritus malus, eſt ſpiritus ſuperbiæ: nequior illo ſimulatio humilitatis. Spiritus malus, ſpiritus inuidiæ. nequior illo ſimulatio charitatis. Spiritus malus, ſpiritus mendacij: nequior illo ſimulatio veritatis. Spiritus malus, ſpiritus luxurię: nequior illo ſimulatio caſtitatis. Spiritus malus, ſpiritus auaritiæ: nequior illo ſimulatio miſericordiæ. Spiritus malus, ſpiritus intemperátiæ: nequior illo ſimulatio parcitatis. Spiritus malus, ſpiritus erroris: nequior illo ſimulatio religionis. His igitur poſſeſſa, cûm ſint poſteriora eius deteriora prioribus, piſcis noſtri liberatur medecina: quia vbi abundauit delictum, ſuperabundauit & gratia: Qui tributum pro ſe & pro Petro, & cæcato lumen reddidit, paulo ſatias ex ſeipſo in littore diſcipulos, & toti ſe offerens mundo ἰχθὺν Nanq́; Latinê piſcem ſacris literis, maiores noſtri hoc interpretati ſunt ex Sibyllinis verſibus colligentes, quod eſt Ieſus Chriſtus filius Dei ſaluator, piſcis in ſua paſsione decoctus, cuius ex interioribus remedijs, quotidie illuminamur, & paſcimur.

[Margin: Tobi. 4. — Tob. 2 — Tob. 5. — Tob. 7. — Tob. 8. — Tob. 14. — Lucæ 7. — Lucæ 11. — B — Rom. 5. — Ioan. 21.]

Prædictio: In Machabæis, qui & martyria, & ipſum Chriſtum regem natum ſuſceperunt.

Prædictio facta & figurata. In Machabæis credita & viſa.

CAPVT XL.

Malac. 2

POſt redditam libertatem ex captiuitate Babyloniæ, Machabæi ducatum Hebræo populo præbuerunt. Quorum virtus ita enituit, vt nõ tantum Macedones & Ptolomæus rex Ægypti, quantum eos ipſi Romani ad amicitiarũ fœdera conuocarent. Illic apud Iudæos in quadã parte quam Romani iam cœperant, Antiocho regnante, præclara illa fæmina

Machabæorum mater, pro spe æternæ vitæ legitimisque suis, ne vetitas carnes suillas filij sui tangerent, vno die septem martyres edidit Deo, quos terra contempta non huic mundo, sed ipsi peperit cœlo: suo exemplo nos admonens pereuntia contemnere, appetere sempiterna, velociùs finienda finire, quò possent certantes atq; vincentes illud apprehendere, quod non habet finem. Sic ipsa statim secutura, filios præmisit ad vitam, quam verá sciés omniq; metu carentem, sibi suisq; filijs fideli testimonio acquisiuit. Propter

2.Mal.12. quam & alios in bello mortuos, Iudas Machabæus duodecim millia talentorum Hierosolymam misit offerre sacrificium pro mortuis, bene & optimè de resurrectione cogitans. Hac exoratione sancta ecclesia suos agit filios, quibus contemptum mortis inculcans ad veram vitam Christum trá-

Rom. 8. sire compellit: vt sit ipsa in regno Dei perfecta cum filijs qui ei dicunt. *Quis* nos separabit á charitate Christi? tribulatio? an angustia? an persecutio? an fames? an nuditas? an periculum? an gladius? Sanè apud Machabæos vltimus dux & Pontifex fuit Hircanus. Nam fratrem eius Aristobolum, Pompeius magistratus populi Romani dum Hierosolymam expugnaret, vinctú cum liberis Romá misit, sicut Iosephi narrat historia: Impleta tamen Ia-

Gene, 49 cob patriarchæ prophetia dicentis, Non deficiet princeps ex Iuda, neque dux de femoribus eius, donec veniat cui reposita sunt omnia, & ipsi erit expectatio gentium. Intuemur quiescente ordine regum Iuda & Israel, vel Leuitico sacerdotio, cùm Herodes rex alienigena Hebræo populo imperauit, cessante etiam vnctione, quam Daniel Propheta prædixerat cessaturam, ne vnctos reges vel sacerdotes sequeretur ille populus, præsertim veniente rege & sacerdote Christo, qui est expectatio gentium. Herodes igitur (cuius patré ex Idumæis, matrem verò ex Arabia fuisse idem Iosephus dicit) á Cæsare Au-

lucæ 2. gusto attributum sibi illius gentis, eo tempore sumpsit imperium, quo Cæsar pacati orbis totius sub edicto descriptionem fieri præcepit. Itaque eo anno professionis illius quæ facta est præside Syriæ Cirino, natus est Christus dominus. in qua descriptione venit & Paulus. Sic enim intelligendum est

Acto. 22. quod tribuno Lysiæ dixit, Ego autem natus sum Romanus. Omnes enim pretio comparabant huius nominis dignitatem. Hic verò Iudæus cum dixit natum se esse Romanum, clarius ostendit in illa se descriptione venisse, nato iam præcursore & præcone domini regis & iudicis, â quo tempus gratiæ sumpsit initium. Huc vsq;, iuuante domino, sub lege figuratas ptomissiones prædictaq;, vt datum est, colligere valui. Secundum & hic tempus, velut secundum diem ex quatuor partibus mundi surgētem Prophetarum patrú, oriētali plaga migráte Esaia, Hieremia, Ezechiele ac Daniele tribus in partibus cōstitutis, duodenario & hic Prophetarú minorum tanquam horarum numero diem secundú velut in vesperum concludens, vt tempus tertium manifestatæ gratiæ simul cum ipso æterno die, ascriptis capitulis, tertia pars libri sumat initium.

Amen.

FINIS.

A

DE TEMPORE GRATIAE PROMISSIONVM DEI, PER D. PROSPERVM AQVITANICVM, *Episcopum Regiensem.*

PARS TERTIA.

PRAEFATIO.

Voniam Christi Domini gratia rutilante illustratus iam mundus eluxit, non reor adhuc, vt suprà factũ est, figuratas promissiones, seu prædicta discutiens, huic tertiæ parti prælatis capitulis consignare. Præsertim, quia lex omnis & prophetia Christum dominũ sonuit & ecclesiam. Cuius cœlestis regis & iudicis aduentum. præconia omnium spirituum eo ordine nuntiárũt, quo per linguas etiam inimicorum suorum veritas clamitaret. Quia & dæmones credunt & contremiscunt, fassique sunt præsenti, Scimus qui sis, qui aduenisti ante tempus torquere nos. Quare, iuuante domino placuit huic operi non tantum eorum vaticinia inserere, qui Dei spiritu acti sunt, quantum & eorum, qui errantium spirituum seductione decepti, cognoscentes Deum, non sicut Deum glorificauerunt. Pauca itaq; de multis expendens, & quædam Sibyllæ vel quorumcunque congrua de Christo domino dicta subiungens, primo in loco Ioannem præconem præcursoremq; ipsius singularis regis, & veri iudicis introducam. Cui testimonium ipsa veritas præbuit, quòd in natis mulierum nemo exurrexit maior Ioanne Baptista, in quo lex omnis & prophetia cessauit.

Iacob. 2. lucæ. 4. Rom. 1.

B

PARTIS TERTIÆ ARGVMENTA.

A

Tempus Gratiæ.

PROMISSIO I. IMPLETA.

De Ioanne Baptista præcursore Christi.

Saias propheta: Vox, ait, clamantis in eremo, parate viā domino, rectas facite semitas Dei nostri. Omnis riuus implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur. Et erunt tortuosa in directum, & aspera in vias planas. Et videbit omnis caro salutare Dei. Firmat hæc Ioannes Euangelista, dicēs: Hoc testimoniū est Ioannis de Christo, quādo ad eum miserunt Principes sacerdotum interrogātes, vtrū ipse esset Christus. Et confessus est, & nō negauit, dicens: Quia non sum. Qui ei dixerunt, Helias es tu? & dixit, Non. Quis ergo es? aiunt: dic, vt habeamus renuntiare his, qui nos miserunt. Quid de teipso dices? qui dixit, Ego sum vox clamantis in eremo, parate viam domino sicut dicit Esaias Propheta. Testatur & Petrus in Actibus Apostolorum, dicens: Cùm impleretur cursus Ioannes dicebat: Quem me suspicamini esse non sum ego, sed ecce venit post me, de cuius pedibus non sum dignus soluere corrigiam calciamentorum eius. Fatetur & Sibylla Erythręa, dicens: Iudicij signum tellus sudore madescet. Iam æquantur campis montes, & cęrula Ponti. Seq; ipsam exponens adiunxit: Non erit in rebus hominum sublime vel altum. Quod B impletum per Christum dominum ipsi cognoscimus & videmus.

Esa. 40. Ioan. 1. Act. 13. Augu. de ciui. Dei li. 18. c. 23 videatur pro Sibyllarū dictis huc adductis.

PROMISSIO II. IMPLETA.

De cœlo venturi regis, & iudicis Christi.

DAuid propheta: A summo cœli, ait, egressio eius. Et iterum: Regnum tuum, regnum omnium seculorum. Item: Ipse regnauit dominus super omnes gentes. Et Esaias: Regem cum claritate videbitis. Item: Ecce rex tuus, ait, venit sedens super nubem leuem. Carnem scilicet nullum pondus habentem peccati. Firmat hæc Euangelium Matthæi, dicens: Magi ab Oriente venerunt dicentes: Vbi est qui natus est rex Iudęorum? Testatur & Paulus: Regi, ait, seculorum. Et iterum: Ostendet beatus & solus potens rex regum, & dominus dominorum. Fateturq; Sibylla: E cœlo rex aduenie per secla futurus.

Psal. 18. & 144 Psal. 46. Esa. 33. & 19. Matth. 2. 1. Tim. 1. et 6

PROMIS. III. IMPLETA.

De verbo Dei & homine.

DAuid propheta: Misit, ait, verbū suum, & sanauit, eos. Et Hieremias: Hic Deus noster, & nō est alius absq; eo, qui inuēnit omnē viā prudētiæ, &

Psal. 106.

Abba 2. tiæ,& dedit eam Iacob electo sibi,post hæc in terris visus est,& cum homi- C
nibus conuersatus est. Et Abbacuc propheta: Ambulauit,ait verbũ,& exijt
Ioan.1. in campos. Firmat hæc Ioannes Euangelista,dicens: Verbũ caro factũ est,&
Philip 2. habitauit in nobis. Testatur & Paulus: Cũ in forma Dei esset, nõ rapinã arbitratus est esse æqualis Deo, sed semetipsum exinaniuit formã serui accipiens,in similitudinem hominũ factus,& habitu inuẽtus vt homo. Faterurq; Sibylla: Scilicet in carnem præsens vt iudicet orbem.

PROMIS. IIII. IMPLETA.

De nato Christo ex virgine.

Esa.7. ESaias propheta: Ecce,ait, virgo in vtero accipiet,& pariet filiũ,& vocabitis nomẽ eius Emanuel: quod interpretatũ,Nobiscũ Deus Firmat
Lucæ 1. hoc Lucas Euangelista,dicens: Missus est Gabriel angelus ad virginẽ despõsatam,cui nomen erat Maria,qui & ingressus sic eam salutauit: Aue, inquit,gratia plena, dominus tecum. Et pauló pòst: Spiritus sanctus,ait,superueniet in te,& virtus altißimi obumbrabit tibi, propterea, quod nasce-
Gal.4. tur ex te sanctũ,vocabitur filius Dei. Testatur & Paulus,dicens: Cũ autem venit plenitudo tẽporis,misit Deus filiũ suũ factum ex muliere: Hebræam locutionẽ sequens,quæ oẽs fœminas mulieres nominat, Fatetur & Sibylla: Deũ cernẽt,inquit,incredulus,atq; fidelis. Dicit Maro: Iam noua progenies cœlo demittitur alto: Iã redit & virgo. Redit dixit, quia virgo adhuc Eua
Aeglo.4. mortẽ intulit mundo: rediens virgo Maria protulit saluatorem.

PROMIS. V. IMPLETA. D

De Christo in præsepi posito.

Esa. 1. ESaias propheta: Agnouit,ait,bos possessorem suum,& asinus presepe
Abbac.3. domini sui. Et Abbacuc: In medio,inquit,duùm animaliũ cognosceris. Firmat hæc Lucas Euangelista, dicens: Cũ autẽ impleti sunt dies
Lucæ 2. Mariæ,peperit filium & pannis eum inuoluit,& posuit in præsepe,quoniam nõ erat locus in diuersorio. Et angelus ad pastores: Natus est vobis,ait,Christus dominus in ciuitate Dauid,& hoc vobis signũ: Inuenietis infantem pãnis obuolutũ & positũ in præsepe. Testatur & Paulus,dicens,Pauper factus
2. Cor. 8. est,cùm diues esset,vt eius paupertate nos ditaremur. Fatetur & Sibylla: Cũ iacet incultus densis cũ vepribus orbis.

PROMIS. VI. IMPLETA.

De stellæ signo,

Num. 24 BAlaã propheta ex gentibus: Orietur, inquit,stella ex Iacob,& exurget
Esa.9. homo ex Israel,& cõfringet omnia regna terrę. Esaias propheta: Gen-
Psal, 71. tiũ populus,ait,sedẽs in tenebris vidit lucẽ magnã. Et Dauid dixit: Reges Tharsis & insulæ munera offerẽt,Reges Arabũ & Saba dona adducẽt.
Esa. 60. Item Esaias: Omnes á Saba venient,ferentes aurum,tus,& lapidem pretio-
Matth.2 sum,salutare domini bene nuntiabunt. Firmat hæc Matthæus Euangelista dicens: Ecce stella quam viderant Magi in Oriente,præibat eos, donec venit,&

A nit, & stetit supra locum, vbi erat puer. Vidētes autē stellā gauisi sunt gaudio magno. Ingressi itaq; inuenerunt puerum & matrem eius. Apertisque thesauris obtulerūt ei munera: aurum, vt regi: tus, vt sacerdoti: & myrrhā, pro dominica sepultura. Testatur & Paul⁹: Deus, inquit, qui dixit de tenebris lumen clarescere, claruit in cordibus nostris ad illuminationem gloriæ scientiæ eius Christi Iesu. Faeturque Sibylla, dicens: Exuret terras ignis pontum populumq;. Dicit & Maro quędam congrua: Stella facem ducens multa cū luce cucurrit: Muneribus cumulant, & sanctum sidus adorant. 2. Cor. 4.

PROMISSIO VII. IMPLETA.

De pace & salute natiuitatis eius.

PEr Esaiam prophetam: Datus est, ait, nobis filius. Et paulô pôst: Adducam pacem super principium eius, pax & salus illi magna est, potestatis & pacis eius non erit terminus. Firmat hæc Lucas Euangelista dicens: Cōtinuó facta est cū angelo multitudo exercitus cœlestis, laudātiū & dicētiū: Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonę voluntatis. Et ipse: Pacem meam, ait, do vobis, pacem meā relinquo vobis. Testatur & Paulus Apostolus, dicens: Ipse est enim pax nostra, qui fecit vtraq; vnū. Fatetur & Maro: Pacatumq; reget patrijs virtutibus orbem. Esaiæ. 9. Lucæ 2. Ioan. 14. Ephes. 2.

PROMIS. VIII. IMPLETA.

De fuga in Ægyptum.

PEr Oseam prophetam: Ex Ægypto, ait, vocaui filium meū. Hoc firmat Osee 11.
B Euangelista Matthæus: Angelus domini, ait, apparuit Ioseph in somnis, dicēs: Surgēs accipe puerū & matrē eius, & fuge in Ægyptū: Quęsiturus est enim Herodes puerū, vt eū perdat. Ad hoc enim in Ægyptum Christus introductus est, vt, sicut Apostolus Paulus dicit, vbi abundauit delictum, superabundaret gratia. Matth. 2. Rom. 5.

PROMIS. IX. IMPLETA.

De paruulis pro Christo occisis.

IN Hieremia propheta: Vox, inquit, in Rama audita est, fletus & vlulatus, Rachel plorās filios suos & noluit consolari, quia nō sunt. Et per Dauid dicēs: Innocētes & recti adhęserūt mihi. Itē alibi: Ex ore infantiū & lactētiū perfecisti laudē. Firmat hæc Euāgelista Matthæus: Herodes verô, vt vidit quia illusus est à Magis, irat⁹ est valde, & misit & occidit oēs pueros qui erant in Bethleē & in oībus regionibus eius, à bimatu & infrà, secūdū tēpus quod exquisierat à Magis. Testatur & Ioannes in Apocalypsi: Hi sunt, dictum est, qui venerunt ex magna tribulatione, & lauerunt stolas suas, & candidas eas fecerunt in sanguine agni. Numerusque eorum ex omni tribu Israel ostensus est centum quadraginta quatuor milia signati, quos etiam à nolente Hierusalem Christus suo numero sociauit, quia, sicut Paulus dicit: Quos Hiere. 31. Matth. 2. Apoc. 7.

Rom 8. Quos prædestinauit, illos & vocauit. Ad hæc Maro: Infantumq; animæ flétes in limine primo. Item ipsa: Ipsa tibi blandos fundent cunabula flores. C

PROMIS. X. IMPLETA.

De puero Iesu, qui in templo seniores Iudæorum ex Esaia propheta conuicit.

Esa. 61. ESaias propheta ex persona Christi domini: Spiritus domini, ait, super me. Propter quod vnxit me, bene Euangelizare pauperibus misit me, curare contribulatos corde, prædicare captiuis remissionem & cæcis

Lucæ 4. visum. Firmat hæc Euangelium Lucæ, dicens: Venit Iesus in templum &

Matt. 6. accepit librum Esaiæ, qui cùm legisset ea quę supra posita sunt, ait illis: Amē dico vobis, quia hodie impleta est scriptura ista in auribus vestris. Et mirabátur omnes qui erant in templo, dicentes: Quomodo hic legit, qui literas

2. Pet. 1. non didicit? Testatur Apostolus Petrus: Non enim, ait, voluntate humana allata est vnquam prophetia, sed spiritu sancto acti locuti sunt homines Dei. Dicit & Paulus: Superædificati super fundamentum apostolorum & pro-

Ephe. 2. phetarum, ipso summo angulari lapide existente Christo Iesu.

PROMIS. XI. IMPLETA.

De Christo vncto per Columbam, posteà quam eũ Ioannes in Iordane baptizauit.

Esa. 44. ESaias propheta: Exaltabuntur, ait, deserta Iordanis. Et sequitur: Plebs

Psal. 45. mea videbit altitudinem Dei, & claritatem domini. Dicit & Dauid: D

Psal. 44. Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei. Item ipse: Vnxit te Deus, Deus tuus oleo letitiæ prę participibus tuis. Firmat hęc Euāgeliũ Matthæi,

Matt. 3. dicens: Venit Iesus à Galilæa in Iordanem, vt baptizaretur à Ioanne. Et prohibebat eũ Ioannes dicens: Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? Respondit ei Iesus: Sine modò: sic enim decet implere nos omnem iustitiā. Tunc tinxit eum, & baptizato Iesu statim ascendit de aqua, & aperti sunt ei cœli: & vidit spiritum sanctum descendentem de cœlo sicut columbam, & manentem super eum. Et vox facta est de cœlo, dicens: Hic est filius meus di

2. Pet. 1. lectus, in quo bene complacui. Testatur in hoc Petrus apostolus, dicens: Et hanc vocē audiuimus de cœlo delatam, cúm essemus, cũ illo in sancto monte Tertió enim hæc de cœlo sonuit vox, sicut nôrunt, qui Euangelia intelligũt

Genes. 8. vel audiunt. Per colũbam veró vnctionem intelligit, qui nouit post diluuiũ ramũ oleæ columbam ad arcam portasse.

PROMIS. XII. IMPLETA.

De electione discipulorum.

Hier. 16. PEr Hieremiam prophetam: Mittam, inquit, ad eos piscatores, & piscabuntur eos: & venatores, & venabuntur eos. Firmat hoc Euangeliũ

Marci. 1. Marci: Inuēnit Iesus, ait, Simonem Petrum, & Andream fratrem eius, iuxta mare Galilææ componentes retia. et ait illis: Venite post me, & fa-

Psal. 103. ciam vos piscatores hominum. Venientibus dedit montes altissimos ceruis: Petram refugium erinacijs & leporibus: Discantibus verò, volucres

cœli

A cœli, & pisces maris, qui perambulant semitas maris. Quod breuiter exponit Psalm. 8.
Dauid dicens: Principes populorum conuenerunt cum Deo Abraham. Fatetur & Sibylla: Celsum cum sanctis æui iam termino in ipso. Psal. 46.

PROMISSIO XIII. IMPLETA.

De miraculis Christi.

ESaias propheta: Exhortamini, ait, qui estis pusillanimes, confortamini & iam nolite timere. Ecce enim Deus noster retribuet iudicium, ipse veniet, & saluos vos faciet. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorũ audient. Tunc saliet claudus sicut ceruus, & plana erit lingua mutorum. Firmat hoc Euangelium Marci dicens: Venerunt discipuli Ioannis missi ab eo ad Iesum, & dicunt ei: Hæc dicit magister, Tu es, qui venisti, an alium expectamus? Respondit eis Iesus: Ite, dicite Ioanni quę vidistis & audistis. Cæci vident, claudi ambulant, surdi audiunt, leprosi mũdantur, pauperes euangelizantur: & beatus qui non fuerit scandalizatus in me. Testatur & Petrus in Actibus Apostolorum Iesus, ait, qui venit benefaciens & curans in plebe omnem infirmitatem, quia Deus erat in eo. Dicit ad hæc & Maro: Ipse Deúm vitam accipiet. Esa. 40. Esai 35. Marci 11. Actuũ 5. Eadẽ ęgl.

PROMISSIO XIIII. IMPLETA.

De Christo, quòd mare pedibus ambulauit.

DAuid propheta: In mari est via tua & semitæ tuæ in aquis multis. Dicit & Abacuc: Dispergens aquas itineris dedit abyssus vocem suam. Firmat hæc Euangeliũ Matthęi, dicens: Quarta autẽ noctis vigilia B vênit Iesus ad discipulos suos, ambulans supra mare. Videntes verò eũ discipuli timuerunt, dicentes: Phantasma est. Accedẽs autẽ ad eos Iesus dixit eis, Ego sum, nolite timere. Solomon etiam dicit: Dedisti in mari viam, & inter fluctus semitam firmissimam. Ostendens quoniá potest etiam sine rate transeuntes mare seruare. Quod etiam in Petro Iesus fecisse cognoscitur. Testatur & Paulus in naufragio astitisse sibi Iesum dicentem: Ne timeas Paule, ecce enim donauit tibi Deus omnes qui tecũ nauigant. Ex quibus nullus hominum perijt nisi nauis tantũ. Sibylla verò supradicta ad vtrunq; respondit: Exuret terras ignis, pontum, populumq;. Psal. 76. Abac. 3. Matt. 14. Sap. 14. Actuũ 27.

PROMIS. XV. IMPLETA.

De Iesu, quod mirabiliter populos pauit in deserto.

DAuid propheta: Satiauit, ait, animam inanem, & animam esurientem bonis repleuit. Et Esaias dicit: Cibabit te in hæreditate patris tui Iacob. Firmant hæc Euangelistæ: quód Iesus iussit discipulis suis, quinquagenos in fœno discumbere: Et ex quinq; panibus & duobus piscibus, hominum quinq; milia pauit in eremo, & ex reliquijs duodecim cophini repleti sunt. Testatur & Paulus: Omnes enim de vno pane participamus. Et iterum: Sanctificantur omnia per verbum Dei & orationem, Et ad hoc signum supradicta Sibylla resonat. Psal. 106. Esa. 58. Matt. 14. 1. Cor 10. 1. Tim. 4.

PROMIS. XVI. IMPLETA. C

De Iesu, quod portatus asello est.

Zach. 9. ZAcharias propheta, Dicite, ait, filiæ Sion. Ecce rex tuus venit tibi iustus & saluans, ipse mansuetus sedens super subiugalem asinam & pullum nouellum. Hæc omnes Euangelistæ confirmant: quód Iesus sederit in pullo asinę, eique indumenta sua populus strauerit. In hoc facto Iesus Cornelium ostendit ex gentibus venientem ad fidem, in quo sedit gratia vocantis. Quoniam in disco illo gentes mundatas Petro dominus ostendit, credente Cornelio.

Matt. 21. Lucæ. 16. Marci 11. Ioan. 12. Actuũ 10

PROMIS. XVII. IMPLETA

De Iesu, quod de templo Dei pepulit peccatores.

Psal. 68. PEr Dauid Prophetam ipse dicit: Comedit me zelus domus tuæ, quoniá obliti sunt verborum tuorum inimici mei. Item ibidem: Quoniam non cognoui literaturam, introibo in potentiam domini. Et hæc Euangelistæ confirmant: Iesum Dominum ex flagello resticulę pepulisse de téplo ementes & vendentes columbas, & mensas nummulariorum euertit, dicens: Domus mea domus orationis vocabitur, vos autem fecistis eam speluncam latronum. Testatur & Paulus. Si quis, inquit, templum Dei violauerit, violabit illum Deus: Et iterum, Scripta autem sunt hæc ad correptionem nostram, in quos finis seculorum obuénit. In quo etiam amatores pecuniæ notat inter cætera, & proditores, qui, vt columbas, innocentes prodendo distrahunt. Hinc est etiam illud Maronis: Paulatim ac decolor ætas. Et belli rabies & amor successit habendi. D

Matt. 20. 1. Cor. 3. 1. Cor. 10

PROMIS. XVIII. IMPLETA.

De Christo domino qui sui traditorem ostendit.

Psal. 40. Ioan. 13. PEr Dauid Prophetam ipse dicit: Qui edebat panes meos, amplificauit super me calcaneum. Item ibi. Egrediebatur, ait, foras: & loquebatur in eodem, aduersum me susurrabant omnes inimici mei, aduersum me cogitabát mihi mala. Et iterum: Si inimicus malédixisset mihi, sustinuissẽ vtiq;: & si is qui oderat me super me magnum dixisset, abscóderem me vtiq; ab eo. Tu autem homo vnanimis dux meus & notus meus, qui simul mecũ dulces capiebas cibos. Et apertiùs: Traditus sum, ait, & non egrediebar. Dicit & per Zachariam: Dederunt mercedẽ meam triginta argentos. Hæc omnes Euangelistæ confirmant: quòd Iesus dominus discumbentibus discipulis dixerit: Scitis quia vnus ex vobis tradet me? Cumq; singuli dicerent: Nunquid ego sum rabbi? ait: Cui tinctam buccellam dedero, ipse est. Dicente veró Iuda: Nunquid ego sum magister? ait illi Iesus: Tu dixisti. Et continuo cum accepisset bucellam, introijt in eum Satanas. Et abijt, & exijt foras, vt eum traderet Iudęis. Et iterum abijt Iudas, & retulit argentum principibus sacerdotum, dicens: Peccaui tradendo sanguinem iustum. Testatur & Paulus: Dominus Iesus, ait, ea nocte qua tradebatur, accepit panem: & cætera quę vsque ad traditionem acta sunt. Faleturque Sibylla: Tradetur, fontes æterna flamma cremabit.

Psal. 54. Zach. 11. Matt. 26. Ioan. 13. Marc. 14. Lucæ 22. 1. Cor. 11.

Pro-

A

PROMIS. XIX. IMPLETA.

De contumelijs in Iesum.

PEr Esaiam Prophetam: Ipse dorsum meum, ait, posui ad flagella, maxillas veró meas ad palmas, faciem veró meam non auerti à fœditate sputorum. Et Hieremias dicit: Dabit percutienti se maxillam, saturabitur opprobrijs. Et hæc omnes Euangelistæ confirmant: quòd flagellatum Iesum eis Pilatus tradidit crucifigendum: eique palmas & colaphos dabant, dicentes: Phrophetiza nobis Christe, quis te percussit? Testatur in his & Petrus Apostolus dicens: Christus pro nobis passus est, vobis relinquens exẽplũ vt sequamini vestigia eius. Qui cùm malediceretur non remaledicebat: cum pateretur, non minabatur: commendabat autem iudicanti se iniustè. Fatetur Sibylla alia: In manus, inquit, impiorũ postea veniet, dabũt Deo alapas manibus incestis, & impurato ore expuent venenatos sputos. Dabit verò ipse ad verbera sanctũ dorsum, & colaphos accipiens tacebit: ne quis agnoscat quod verbũ, vel vnde veniat. Quæ omnia impleta in Christo domino, omnis iam mundus agnoscit.

Esa. 50. Thren. 3. Matt. 27. 1. Pet. 2.

PROMISSIO XX. IMPLETA.

De Christo spinis coronato.

PEr Dauid ipsum: Conuersus sum, ait, in ærũna, dũ infigeretur spina. Et hoc Euangelistæ confirmant: quòd spineam coronã imposuerunt capiti eius: & crucem suam portans exijt. Hoc etiam aries ille signauit, qui in spinis cornibus detentus immolatus est pro Isaac. Fatetur & Sibylla, Vt inferis loquatur, & corona spinea coronetur.

Psalm. 31. Matt. 27. Gene. 22.

B

PROMISSIO XXI. IMPLETA.

De Christi cruce & vulneribus.

ESaias Propheta, Sicut ouis, ait, ad victimã ductus est, & sicut agnus corã tondente se, non aperuit os suũ. Et iterũ: Pro iniquitate populi mei ductus est ad mortẽ. Dicit & per Dauid: Foderunt manus meas & pedes: dinumerauerunt omnia ossa mea. Hieremias etiã dicit: Ante faciẽ nostrã Christus dominus cõprehensus est in corruptionẽ eorũ. Itẽ ipse, Venite, ait, mittamus lignũ in panẽ eius. Firmant hæc omnes Euangelistæ: quòd venientes ad locum qui dicitur Golgotha, quod est Caluariæ locus, ibi eũ crucifixerunt. Testatur in hæc Petrus apostolus dicens: Peccata nostra pertulit in corpore suo super lignũ. Dicit & Paulus: Et si crucifixus est ex infirmitate, sed viuit in virtute Dei.

Esa. 53. Psal. 21. Thre. 4. Hier. 11. Matt. 27. 1. Pet. 2. 2. Cor. 13.

PROMIS. XXII. IMPLETA.

Quod Christus in medio latronum sit crucifixus.

ESaias propheta, Inter sceleratos, inquit, deputatus est, qui peccatũ non fecit, cuius liuore sanati sumus omnes. Firmat hoc Euangeliũ Ioannis dicens: Cum eo alios duos hinc & inde latrones crucifixerunt, in medio au-

Esa. 53. Ioan. 19.

1.Pet. 4. dio autem Iesum. Dicit ad hæc Petrus Apostolus: Nemo autem vestrum patiatur quasi homicida, aut fur, aut maledicus. Si verò quasi Christianus nó erubescat, glorificet autem dominum in hoc nomine. C

PROMIS. XXIII. IMPLETA.

Quod vestimenta eius diuisa, & sortem super tunicam miserint.

Psal. 21, Ioan. 19, PEr Dauid prophetam: Ipsi diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem. Firmat hæc Ioannes Euangelista: Milites verò, ait, crucifigentes Iesum acceperunt vestimenta eius, & fecerunt quatuor partes. Similiter & tunicam, quæ erat desuper contexta per totú: dixerunt, Non scindamus eam, sed sortiamur de illa cuius sit. Hanc tunicam vnam esse ecclesiam catholicam, Apostolus Paulus ostendit, dicens: Christus dilexit ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, vt eam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo, vt exhiberet sibi ipse gloriosam ecclesiam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid huiusmodi: sed vt sit sancta & immaculata. Ephes. 5.

PROMIS. XXIIII. IMPLETA

De Christo, qui felle & aceto potatus est.

Psal. 68. PEr Dauid Prophetam ipse: Dederunt, ait, in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto. Et hæc omnes Euangelistæ confirmant. Sciens Iesus, ait Ioannes, quia omnia consummata sunt, vt impleretur scriptura, ait, Sitio. Vas positum erat aceto plenum. spongiam plenam aceto hysopum circumponentes obtulerunt ori eius. Cum ergo accepisset Iesus acetum plenum felle ait: Consummatum est: & inclinato capite tradidit spiritum. Et per Dauid hanc herbam non tacuit, dicens: Asperges me hysopo, & mundabor. Fatetur & Sibylla: Ad cibum autem, ait, fel, & ad sitim acetum dederunt, inhospitalitatis hanc monstrabunt mensam. Ad hæc quoq; Vergilianum illud respondet: Occidet & serpens, & fallax herba veneni, Occidet. tunc enim diabolus victus est. Ioan. 19. Psal. 50. Aeglo. 4. D

PROMIS. XXV. IMPLETA.

De Christo, quod lancea percussus, & ex latere eius sanguis & aqua manauit.

Zach. 12. Exod 12. Threr. 3. Ioan. 19. ZAcharias Propheta: Videbunt in quem pupugerunt. Et iterum in lege dictum est: Os non comminuetis ex eo. Hieremias verò dicit: Dabit in fossura ossuum. Firmant hæc omnes Euangelistæ dicente Ioáne. Ad Iesum autem cum venissent milites, eumq; vidissent mortuum, non fregerunt eius crura vt latronum, sed vnus è militibus lancea latus eius aperuit, & cótinuò exijt sanguis & aqua. Testatur in his Petrus Apostolus: Sciétes, ait, quia non auro vel argento redempti estis á vana vestra conuersatione paternæ traditionis, sed pretioso sanguine agni immaculati. Dicit & Ioannes apostolus: Tria sunt quæ testimoniú dicunt, spiritus, sanguis, & aqua. Et sequitur: Si testimonium hominum acceperimus, testimonium Dei maius 1.Pet. 1. 1.Ioan. 5.

A ius eſt. Fatetur & Sibylla increpans Iudæam gentem: Ipſe enim inſipiens, ait, tuum Deum non intellexiſti, ludentem mortalium ſenſibus, & ſpinis coronaſti, & horridum fel miſcuiſti.

PROMISSIO XXVI. IMPLETA.

Quòd in Christi paſsione Sol Lunaq; obſcurati ſunt.

ESaias Propheta: Ante faciem eius, ait, confundetur terra & mouebitur cœlum, ſol & luna contenebreſcent, & ſydera abſcondent lumen ſuum. Et hæc Euangeliſtæ dicentes confirmant: Poſtquam crucifixus eſt Ieſus, tenebræ factæ ſunt per vniuerſam terram à ſexta hora vſq; in nonam. Et iterum: Poſtquàm emiſit ſpiritum Ieſus, velum templi ſciſſum eſt in duas partes à ſummo vſque ad deorſum. Dicit & Paulus apoſtolus: Cum conuerſi fuerint ad Chriſtum, auferetur velamen. Fatetur & Sibylla: Templi veró velum ſcindetur, & medio die nox erit tenebroſa nymbis in tribus horis.

Eſa. 24. Ioel. 2. Matt. 27. Amos. 8. 2. Cor. 3.

PROMIS. XXVII. IMPLETA.

De ſepultura Chriſti domini.

PEr Dauid prophetam ipſe: Factus ſum, ait, ſicut homo ſine adiutorio in mortuis liber, ſicut vulnerati dormientes proiecti in monumento. Item: Non derelinques animam meam apud inferos, neq; dabis ſanctũ tuum videre corruptionem. Hic etiam Matthæus & cæteri Euágeliſtæ te-
B ſtantur, quod Ioſeph ab Arimathia permittente Pilato, accepit corpus Ieſu & linteaminibus obuolutum poſuerit in monumento nouo. Teſtatur & Paulus, dicens Corinthijs: Tradidi enim vobis in primis quod & accepi, quia Chriſtus mortuus eſt pro peccatis noſtris ſecũdũ ſcripturas, & quia ſepultus eſt, & quia reſurrexit tertia die ſecundum ſcripturas. Fatetur & Sibylla: Et morte morietur tribus diebus ſomno ſuſcepto.

Pſal. 87. Pſal. 15. Matt. 27.

PROMIS. XXVIII. IMPLETA.

Quòd in morte Chriſti ſanctorum corpora ſurrexerunt.

ESaias propheta dicit: Exurgent mortui, & excitabuntur qui in monumentis ſunt, & exultabunt omnes qui ſunt in terra. Ros enim qui á te eſt, medicina illis eſt. Hæc firmat Matthæus Euangeliſta, dicens: Terra mota eſt, & petræ ſciſſæ ſunt, & monumenta aperta ſunt, & multa corpora ſanctorum dormientium ſurrexerunt. Et exeuntes de monumentis poſt reſurrectionem ipſius, venerunt in ſanctam ciuitatem, & apparuerunt multis. Dicit & Paulus: Si conſurrexiſtis cũ Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite, vbi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens. Teſtatur & Petrus Apoſtolus, dicens: Ideo & mortuis euangelizatum eſt. Fatetur & Sibylla: Tartareũq; chaos monſtrauit terra dehiſcens: Inquirens tetri portas infringet Auerni: Sanctorum ſed enim cunctæ lux libera carni.

Eſaiæ 26. Matt. 27. Coloſſ. 3. 1. Pet. 4.

PROMIS. XXIX. IMPLETA. C

Quod tertia die à mortuis resurrexerit.

Osee 6. Psal. 56. OSee propheta dicit: Post biduum sanabit nos. Die tertia surgemus, & ante lucem paratum eum inueniemus. Dicit & per Dauid: Ipse exurgam ante lucem. Item ibi: Exurrexit tanquã dormiẽs dominus, quasi potans crapulatus à vino. Hæc Matthæus & cæteri Euangelistæ confirmãt, Matt. 27. quód venientes principes sacerdotum dixerunt Pilato: Domine rememorati sumus, quód seductor ille dixerat, Adhuc viuens post tertiũ diem resurgã. Iube ergo custodiri sepulchrum. Dixerat enim eis: Generatio hæc genera- Matt. 16. tio nequã est: signum quærit, & signum nõ dabitur illi, nisi Ionæ prophetę. Sicut enim Ionas fuit in vẽtre cæti tribus diebus & tribus noctibus, ita oportet & filiũ hominis in corde terræ esse tribus diebus & tribus noctibus. Ves- Matt. 28. pere autẽ sabbati, quæ lucescit in prima sabbati, venit Maria Magdalenæ & alia Maria videre sepulchrum. Et ecce terræ motus factus est magnus. Angelus enim Domini descendit de cœlo, & accedens reuoluit lapidem & sedebat super eum. Fuit autem aspectus eius metuendus, & vestimenta eius velut nix. à metu autem eius expauerunt custodes & facti sunt veluti mortui. Dixit autem angelus mulieribus: Nolite timere vos. scio enim quòd Iesum, 2. Tim. 2. qui crucifixus est, quęritis, nó est hîc. Surrexit enĩ sicut dixit. Testatur & Pau- 1. Cor. 15. lus Timotheo: Memor esto, ait Christum Iesum resurrexisse á mortuis secundum Euangelium meũ. Et Corinthijs, Christus, ait, resurrexit â mortuis, primitiæ dormientiũ. Quæritur hic, quo modo primitiæ dicatur, cùm & ipse suscitauerit mortuos, & Helias atq; Helisæus â mortuis excitauerunt? Respondetur quòd hi qui suscitati sunt, denuo mortui, cum sic dormientibus D hodieq; requiescunt. Christum autem Paulus Apostolus dicit ideo primitias dormientium, quia surgens ex mortuis iam non moritur, & mors ei vltra non dominabitur. Fatetur & Sibylla: Tunc ab inferis regressus, ad lucẽ veniet primus resurrectionis principio reuocatis ostenso.

PROMISSIO XXX. IMPLETA.

De incredulis discipulis increpatis.

Osee. 11. Gen. 49. OSee propheta dicit: Sicut leo ructauit Dominus, quia ipse rugiet & obstupescẽt filij aquilarũ iuxta illud dictũ Iacob, Ascẽdisti recũbens, dormisti vt leo. Firmat hoc Euangeliũ Marci: Discũbẽtibus illis, ait Marc. 16. apparuit illis Iesus, & increpauit incredulitatẽ eorũ & duritiam cordis, quia eis, qui viderant eũ resurrexisse, nõ crediderunt. Et Thomæ in Ioanne dicit: Ioan. 20. Inijce huc digitum tuum, & vide manus meas, & manum tuam mitte in latus meum, & noli esse incredulus, sed fidelis. Testatur & Ioannes in epistola 1. Ioan. 1. sua, dicens: Quod audiuimns, quod vidimus nostris oculis, & manus nostræ cõtrectauerunt de verbo vitæ, & vita palã facta est nobis. Et Paulus dicit: 1. Cor. 15. Apparuit Cephæ, postea vndecim. Deinde apparuit plusquã quingentis fratribus simul ex quibus plures manent vsq; adhuc. Item: Si Christus prædicatur quia resurrexit à mortuis, quo modo dicunt quidã in nobis, quia resurrectio mortuorum nõ est? Dicit & Maro: Te duce si qua madẽt sceleris vestigia nostri, Irrita perpetua soluent formidine terras.

A

PROMIS. XXXI. IMPLETA.

De ascensione Christi in cœlum, & donis spiritus sancti.

DAuid propheta dicit: Ascendit in altum, captiuam duxit captiuitatem dedit dona hominibus. Itē ipse: Ascendit super Cherubin & volauit, volauit super pēnas ventorum. Et iterum: Domini est assumptio & sancti Israel regni nostri. Itē dicit: Emitte spiritū tuū & creabuntur, & renouabis faciē terræ. Firmāt hæc Euangelistæ: dicēte ipso in Marco: Signa autē credentes hęc subsequētur, In nomine meo dęmonia eijcient, linguis loquētur nouis. Et alibi: Ego, inquit, promissum patris mei mittā vobis, vos autem sedete in ciuitate donec induamini virtute ex alto. Et postquā hæc locutus est, ascēdit in cœlū, & sedet ad dexterā Dei. Testatur & Actus apostolorum. Nubes, ait, suscepit eū, & sublatus est à discipulis. Et quo modo cōtēplantes erāt cū iret in cœlū, duo viri astiterunt eis in albis, qui & dixerunt: Viri Galilæi, quid statis intuentes in cœlum? Hic Iesus, qui assumptus est à vobis, sic veniet quēadmodū eum vidistis euntē in cœlum. Et iterum: Die autem Pēthecostes fuerunt omnes discipuli eadem animatione simul in vno. Et factus est de cœlo subitò sonus, quasi ferretur flatus vehemēs, & impleuit totum illum locū, in quo erant credentes. Et visæ sunt illis linguę diuisę quasi ignis, & insedit in vnumquenq; eorū, & loquebantur varijs linguis, prout spiritus dabat eis pronuntiare. Et iterum: Spiritu sancto, ait, misso de cœlo, quem ditissimè effudit super nos, & super omnes credentes.

Psal. 67. Psal. 17. Psal. 28. & 103. Marc. 16. Lucæ 24. Act. 1. Act. 2.

B

PROMIS. XXXII. IMPLETA.

De exortu ecclesiæ.

DAuid propheta dicit: Qui habitare facit sterilē in domo matrē filiorū lętātē. Et Esaias, Lætare, ait, sterilis, quę nō paris: erūpe, exclama, quæ nō parturis: quia multi filij desertæ magis, quām eius quæ habet virum. Et quo modo hęc pariat, in Euāgelio Marci ipse dominus ostēdit. Ite, ait discipulis, baptizantes in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Itē ait: Si quis non renatus fuerit ex aqua & spiritu, non intrabit in regnum Dei. Et in Actibus apostolorū: Eritis, inquit, mihi testes in totā Iudæā & Samariam, & vsq; in fines terrę. Dicit & Petrus: Sicut modo geniti infantes rationale & sine dolo lac cōcupiscite, vt in eo crescatis in salutē. Testatur & Paulus: Si decem milia pædagogorum habeatis in Christo, sed nō multos patres: In Christo enim Iesu per Euangelium ego vos genui.

Psal. 112. Esa. 54. Marc. 16. Ioan. 3. Act. 1. 1. Pet. 2. 1. Cor. 4.

PROMIS. XXXIII. IMPLETA.

De testamento nouo, cantico nouo, homine nouo.

HIeremias propheta: Ecce dies veniunt, dicit dominus, & cōsummabo super domū Israel & super domum Iuda testamentum nouū, quod dedi patribus eorum. Et paulò pòst: Hoc est testamentum, quod dispono ad eos dans leges meas in mentibus eorum, & in cordibus eorum scribam eas, & non docebit vnusquisq; fratrē suū dicens: Cognosce dominum.

Hier. 31.

Esaiæ 43. Quia oēs cognoscēt me á maiore vsq; ad minorē eorū. Et per Esaiam: Ec- C
Esaiæ 61. ce ego noua facio, quæ nunc orientur. Et iterum: Eis verò qui mihi seruiūt, nomen nominabitur nouum. Intelligitur vtiq; Christianum, quod nomen terras obtinuit. Dicit & Dauid: Cantate domino canticum nouum: canta-
Psal. 95. te domino omnis terra. Quis hæc nisi cæcus corde, impleta non videat? Fir-
Matt. 13. mat hæc dominus in Euangelio Matthæi. Omnis, ait, scriba eruditus in regno Dei, similis est viro proferenti de thesauris suis noua & vetera. Et ite-
Ioan. 3. rum: Quod nascitur de spiritu, spiritus est. Testatur & Paulus: Primus, ait,
1. Cor. 15. homo de terra terrenus: secundus homo de cœlo. Quo modo portauimus imaginem terreni, induamus & imaginem eius qui de cœlo est. Et iterum:
Ephes. 4. Renouamini, ait, spiritu mentis vestrę, & induite nouum hominem, eū qui
2. Cor. 5. secundum Deum creatus est. Item: Si qua, ait, in Christo noua creatura, vetera transierunt, & ecce facta sunt noua. Dicit & Maro: Quo ferrea primū
Ibidem. Desinit, ac toto surgit gens aurea mundo.

PROMIS. XXXIIII. IMPLETA.

De Martyribus.

Psal. 43. PEr Dauid prophetam dicunt: Propter te morte afficimur tota die, deputati sumus vt oues occisionis. Et iterum: Dedisti nos tanquā oues ad
Matt. 10. escam. Item: Pretiosa in conspectu domini, mors sanctorū eius. Firmat hæc ipse in Euangelio, dicens: Ecce mitto vos sicut oues in medio luporū. Et iterum: Qui perdiderit animam suam propter me, in vitam æternā conseruabit illam. Item: Trademini autem, ait fratribus, cognatis, & amicis, & morte afficient ex vobis: & eritis odio omnibus propter nomē meum. Qui D autem sustinuerit vsq; in finem, hic saluus erit. Et in Ioanne: Nisi, ait, granū frumenti cadens in terra mortuum fuerit, [ipsum solùm manet: si autē mortuū fuerit,] multū fructū affert. Testatur & Ioannes Apostolus, dicens: Si-
Rom. 8. cut Christus pro nobis animam posuit, sic & nos debemus pro fratribus animas ponere. Dicit & Paulus: Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque angelus, neque principatus, neque præsentia, neque futura (& concludit) neque creatura alia poterit nos separare á charitate Dei, quæ est in
Ibidem. Christo Iesu domino nostro. Ad hæc illud Maronis: Permixtosque, ait, diuis videbit heroas, & ipse videbitur illis. Decem sanè persecutiones á Nerone vsque ad Diocletianum & Maximinianū fuisse, Orosius historiographus veluti decē plagas Ægyptias, scripsit. Alias sanè quā plures, beatæ memoriæ Augustinus scriptis suis inseruit. Quas haud procul á nobis & sensit & vidit nobisq; memorias sui martyrij consecratas tradidit venerandas, credens & ipse augmenta ecclesiæ, quę nos videmus impleri. Sanè nostris temporibus apud Persas persecutionem factā nouimus, imperante Arcadio religioso & Christiano principe: Qui, ne traderet ad se confugientes Armenos, bellum cum Persis confecit. Eo signo, antè quàm potitus victoria iam coeuntibus prælium militibus, aëriæ cruces in vestibus paruère. Vnde etiam victor auream monetam cum eodem signo crucis fieri præcepit, quæ in vsu totius orbis & maximè Asiæ hodieque persistit.

PROMIS. XXXV. IMPLETA.

De

A

De vocatione gentium.

DAuid dixit: Deus deorum dominus locutus est, & vocauit terram, A solis ortu vsq; ad occasum. Et Esaias: Mirabuntur gentes multæ super eum, & continebunt os suum reges. Quibus non est nuntiatum à Deo, videbunt: & qui nō audierūt intelligēt. Itē virtutes eius in insulis pronuntiabunt. Item Esaias dicit. Gentes quæ non nouerunt te, inuocabunt te & populi qui ignorabant te, ad te confugient. Item ipse de Apostolis: Qui sunt hi, qui vt nubes volabunt, adducere filios tuos de terra longinqua? Et iterum: Ecce hi de longinquo veniunt, hi autē ab Aquilone & mari, hi autem de terra Persarum. Et per Dauid dicitur: Populus quē nō cognoui, seruiuit mihi, in obauditu auris obaudiuit mihi. Firmat hæc dominus in Euangelio: Multi, ait, ab Oriēte & Occidēte veniēt, & recumbent cum Abraham & Isaac, & Iacob in regno patris sui. Testatur & Petrus: Qui aliquando ait, non populus, nunc autem populus Dei. Dicit & Paulus: Vobis dico gētibus, quandiu quidem ego sum gentium Apostolus, ministeriū meū glorificabo, si quo modo ad emulationem prouocare potero carnem meam, vt saluos faciam aliquos ex illis. Et iterum: Cæcitas, ait, ex parte Israel facta est donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israel saluus fiet. Omnis, dicit, qui scriptus est in libro vitæ agni, qui occisus est ab origine mundi.

Psal. 49. Esa. 52. Esa. 55. Esa. 60. Esa. 39. Matt. 18. Apoc. 13.

PROMIS. XXXVI. IMPLETA.

Quod reges Christum in ecclesia persequentes, ad eam humiles adducuntur.

B

IN Dauid propheta: Adorabunt eū omnes reges terræ, omnes gentes seruient illi. Et Esaias propheta: Gentes, ait, & reges qui tibi nō seruierūt, peribunt. Et iterū: Ecce, ait dominus, tollo in gentes manum meā, & in insulas tollam signum meum, & adducent filios tuos in gremio, filias autē tuas super humeros tollēt. Et erunt reges nutritores tui, & principes fœminæ eorū psaltrices tuæ. Et super faciem terrę adorabunt te, & puluerem tuorum pedum lingent. Firmat hæc dominus in Euangelio, dicens: Regina Austri exurget cum generatione hac, & cōdemnabit eam. Venit enim à finibus terræ audire sapientiam Solomonis. Et ecce plus quàm Solomō hic. Ideo plus hic quia ad illum vna, ad istum omnia regna venerunt: Sicut nunc nos, qui tāta credidimus, & credimus hæc impleri, & cernimus & vidimus. Fatetur & Sibylla, dicens: Et coram hoc domino, reges sistentur ad vnum.

Psal. 71. Esa. 49. Matt. 12. Lucæ 11.

PROMISSIO XXXVII. IMPLETA.

Iugum legis Christi etiam reges suscepisse.

DAuid propheta dicit: Nunc reges intelligite omnes, qui iudicatis terram. Seruite domino in timore, & exultate ei cum tremore. Continete disciplinam, ne quando irascatur dominus, & pereatis de via iusta. Et iterum: In conueniendo populos in vnum, & regna vt seruiant domino. Dicit & Solomon: Diligite iustitiam, qui iudicatis terrā. Firmat hæc dominus in Euangelio, dicens: Tollite iugum meū super vos, & discite à me, quia

Psalm. 2. Psal. 101. Sap. 1. Matt. 11.

Matt. 7. mitis sum & humilis corde. Et iterum: In qua mensura mensi fueritis, in ea C
Iacob. 2. remetietur vobis. Testatur in hæc Iacobus apostolus: Iudicium, inquit, sine misericordia illi qui nō fecerit misericordiā. Superexaltat enim misericordia iudicio. Paulus etiā orandū pro regibus censet, & pro his qui in sublimitatibus sunt, vt quietam & tranquillam vitam agamus. Ad hęc Maro ait:
1. Tim. 2. Discite iustitiam moniti, & non temnere diuos.

PROMIS. XXXVIII. IMPLETA.

De subuersione idolorum, atque templorum.

Deute. 7. & 12. IN lege sua dominus per Moysem dicit: Aras eorū subuertetis, & lucos eorū succidetis, & sculptilia eorum igni concremabitis. Et Esaias propheta:
Esaię. 19. Fugient omnia manufacta Ægypti. Itē: Abscondent deos suos in spelūcis
Hier. 10. & cauernis petrarū, neq; ibi celabunt eos. Hieremias etiam dicit: Dij qui cœ
Zach. 13. lum & terram non fecerunt, pereant de sub cœlo & terra. Et per Zachariam
Psal. 95. dominus dicit: Perdam nomina idolorum de terra. Dauid quoq; dicit: Om-
Lucæ 11. nes dij dęmonia. Hæc dominus in Euangelio Lucę firmat, dicens: Omne re-
Matt. 12. gnū diuisum in semetipsum desolabitur? Et: Si Sathanas in semetipsum diuisus est, quo modo stabit regnum eius? quia dicitis in Beelzebub eijcere me dæmonia. Quòd si ego in Beelzebub eijcio dæmonia, filij vestri in quo ex-
1. Cor. 8. pellunt? Propterea ipsi iudices erunt vestri. Testatur & Paulus, dicens: Scimus quia nihil est idolum in hoc mūdo, & quia nullus Deus, nisi vnus. Fatetur & Sibylla: Reijcient simulachra viri, cunctam quoq; gazam. Multa igitur hęc, quæ de Christo dicta, & de Christo acta sunt, nos credimus, quæ ante nos populus videns ista credidit, quæ nos videmus impleri. Namq; vt de D nostris temporibus aliquid dicam: Constantino Christiano imperatore regnante, & schisma Donatianū confutatum est ex iudicio, & Arrius est diuina authoritate punitus. Theodosij verò religiosi principis imperio, per Iouium & Gaudentium comites omnia tēpla expoliata, quę vana figmenta, quis nostrū permittitur ignorare? Cui Symmachus ille, mirabili eloquio & scientia præditus, tamen paganus, præconio laudum in cōsistorio recitato, subtili arte qua valuit, arcam Victoriæ in senatu restitui, Christiano, vt nouerat principi, intimauit. Quem statim à suis aspectibus pulsum, in centesimo lapide, rhedæ non stratæ impositū ea die, manere præcepit. Eutropius quoque, prępotens plurimū anima & mente paganus, cum in cōtumeliā ecclesiæ edictū obreptitiè ab Arcadio Christiano imperatore sculperet, vt si quis ad eā confugeret, etiā ab altari sublatus pœnas lueret ampliores, diuino iudicio suæ sentētiæ prior ipse propinatus est. Offensam quippe prędicti regis incurrēs, ad eius refugiū, quā oderat, conuolauit. Quem sancta mater pietatis gremio suū excepit inimicū. Cui per venerabilē sacerdotē Ioannē impetrans veniā, osori & superbo vitā cōtulit & salutē. Eius exemplo cunctos admonēs ini-
Acto. 14. micos, vanū eis esse contra stimulū calcitare. Honorius etiam Theodosij minor filius Christiana religione ac deuotione præditus, tēpla omnia cum suis adiacentibus spatijs, ecclesijs cōtulit. simulq; eorū simulachra cōfringēda in potestatē dedit. Quæ verò eodē imperāte in hac Dei promissione acta sint, quantū memoriā gratia diuina iuuerit, duo vel tria loca memoriter ac breuiter excurrā. Apud Alexādriā in tēplo Serapis hoc argumētū dęmonis fuit.

A Quadriga ferrea nulla basi suffulta, nullis vncis infixis parietibus colligata, in aere pēdēs, cūctis stuporē, ac velut diuinū subsidiū oculis mortaliū exhibebat. Quā tamē lapis magnes, qui ferrū sibimet attributū suspēdit, eo loco cameræ affixus, totā illā machinā sustētabat. Itaq; cū quidā Dei seruus inspiratus intellexisset, magnetē statim vt cameræ subtraxit, omne illud ostentū cadēs cōfractū cōminutūq;, ostēdit diuinū nō esse, quod mortalis homo firmauerat. Apud vrbē Romā specus quidā fuit in quo draco miræ magnitudinis mechanica arte formatus, gladiū ore gestās, oculis rutilantibus, gēmis metuēdus ac terribilis apparebat. Huic annuè deuotæ virgines floribus exornatæ, eo modo in sacrificio dabātur: quatenus insciæ munera deferētes, gradum scalæ (quo tota illa diaboli arte draco pēdebat) cōtingentes, impetus veniētis gladij perimeret, vt sanguinē funderet innocētē. Et hūc quidā monachus bene ob meritum cognitus, Stiliconi tunc patritio, eo modo subuertit. Bacula, manu singulos gradus palpando, inspiciens, statim vt illū tangēs fraudem diabolicam respexit, eo transgresso descendens, draconem scidit misitque per partes: ostendens & hîc, Deos non esse qui manu fiunt. Apud Aphricam Carthagini Cœlestis inesse ferebant templum nimis amplum omnium Deorum suorum ædibus vallatum. Cuius platea lithostrata, pauimento ac pretiosis columnis & mœnibus decorata, propè in duobus ferè milibus passuum protendebatur. Cum diutius clausum incuria, spinosa virgulta circunseptum obruerent, velletque populus Christianus vsui veræ religionis vindicare, dracones aspidesque illic esse ob custodiam templi, gentilis populus clamitabat. Quo magis Christiani feruore succensi, ea facilitate omnia amouerunt illæsi, qua templum suo verò cœlesti regi & do-

B mino consecrarent. Nam cùm sancta Paschæ solennis ageretur festiuitas, collecta illic & vndique omni curiositate etiam adueniens multitudo sacerdotum multorum, pater & dignæ memoriæ nominandus antistes Aurelius, cœlestis iam patriæ ciuis, cathedrā illic loco Cœlestis & habuit, & sedit. Ipse tunc aderā cum socijs & amicis, atq; (vt se adolescētiū ætas impatiens circūquaq; vertebat) dū curiosi singula quæq; pro magnitudine inspicimus, mirū quoddam & incredibile nostro se ingessit aspectui, titulus æneis grandioribusq; literis in frontispicio templi conscriptus, Aurelius pontifex dedicauit. Hunc legentes populi mirabantur. Præsago tunc spiritu acta, quæ præscius Dei ordo certo isto fine concluserat. Cumque à quodam pagano falsum vaticinium, velut eiusdem Cœlestis proferretur, quo rursum & via, & templa prisco sacrorū ritui redderentur, ille ille, inquā, verus Deus, cuius prophetica vaticinia nesciunt omnino mentiri nec fallere, sub Cōstantio & Augusta Placidia, quorum nunc filius Valentinus pius & Christianus imperat, Vrso insistente tribuno, omnia illa templa ad solum vsq; perducta, agrum reliquit in sepulturam scilicet mortuorum: ipsamq; viam sine memoria sui, nunc Vādalica manus euertit. Noui quoque ipse in quadam parte Mauritaniæ Prouinciæ de spelæis & cauernis ita antiqua producta simulachra, quæ fuerant absconsa, vt omnis illa cum clericis in sacrilegio periurij ciuitas teneretur. Quid verò per cæteras prouincias in re hac actum sit, & omnibus notum est, & exitus ipsi demonstrant. Doluit hæc futura Hermes Trimegistus: & mœrens inter cætera scripsit, dicens: Tunc terra ista sanctissima sedes delubrorum atque templorum, mortuorum erit cadauerumque plenissima

Nota tēpus quo hos libr. scripsit.

Marci. 1. futura. At spiritus Dei antè prædixit: spiritus etiam dæmonum confitendo C tacere nequiuerunt, & maximê qui ipsi dixerant Domino: Quid venisti ante tempus perdere nos? Hic tanta Deorum illa turba certorum atq; incertorum quos Varro prodit, illi etiam proceres & electi dij cum ipso rege suo Ioue fulmina vibrante, consilio potentiaq; (vt eorum cultores ferunt) metuendi aruisq; terribiles, hîc hîc aliquid, si non pro mundo, saltem pro se oportebat agere, ne scilicet vnus eos perderet crucifixus. Perijsse verò & nos nouimus, & Dauid propheta confirmat, dicens: Perijt memoria eorum cum Psalm.9. strepitu, & dominus in æternum manet.

PROMIS. XXXIX, IMPLETA.

Reges, & mediocres, ad vnam Christi mensam pariter conuenturos.

Esaiæ.11. ESaias propheta: Tunc, ait, vnà pascent simul lupus cum agno, & pardus acquiescet hœdo, & bos, & leo, & agnus simul manducabunt paleas, & puer pusillus pascet eos. Et Dauid dicit: Quoniam ecce reges Psal. 47. terræ collecti sunt, & conuenerunt in vnum, ipsi videntes ita admirati sunt. Item ipse: Quis est, ait, qualis dominus Deus noster, qui in altis habitat, & humilia respicit: Qui erigit à terra inopem, & de stercore exaltat pauperem, Vt collocet eum cum principibus, cum principibus populi sui? Dicit & Solomon: Pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter cura est illi pro omnibus. Sapien. 6 Et iterum: Sapientia, ait, fabricauit sibi domum & subdidit columnas septem, mactauit suas hostias, miscuit in catere vinum suum, & parauit suam D mensam, misit seruos suos conuocans, & dicens: Venite, edite de meis panibus, & bibite vinum quod miscui vobis. Firmat hæc dominus in Euangelio, Lucæ 14. in cœna illa quam diues ipse magnus parauit filio suo. Misit, ait, seruos, vt venirent inuitati, & excusauerunt hoc modo. Vnus dixit: Villam emi, eo videre illam, habe me excusatum. Alius dixit: Quinque iuga boum emi. Alius dixit: Vxorem duxi. In his tribus excusationibus concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & ambitio seculi. Quibus detenti Iudæi, vocati 1. Ioan.2. ad cœnam Christi venire noluerunt. Ite, ait paterfamilias, circa plateas & vicos, & quos inueneritis adducite. Ex his adductæ sunt gentes. Adhuc, inquit, locus vacuus est: ite, ait, circa sepes ac vias, & quos inueneritis cogite intrare. Et ex his diuites, reges, & quosdam hæreticos (quos habet extra ouile Ioan. 6. suum) coactos adducit ille qui dicit. Nemo venit ad me, nisi pater, qui misit me, traxerit eum. Etiam venientibus dicit: Qui manducat carnem meam & bibit sanguinem meum, habet vitam æternam, & ego suscitabo illum in nouissimo die. Qui verò isti sunt, Paulus apostolus ostendit: Non est, in-Gal.3. quit, Iudæus neque Græcus, non est seruus neque liber, non est masculus & fœmina. Omnes enim vos vnum estis in CHRISTO Iesu. Huic etiam capitulo, quæ suprà posuimus, verba Sibyllæ conueniunt dicentis: Deiecit colles, valles extollet ab imo. Non erit in rebus hominum sublime vel altum. Cui consonans Maro dicit: Nec magnos metuent armenta leones. Loco citato.

PROMIS. XL. IMPLETA.

Quòd quum omnes crediderint gentes, veniet finis.

ESaias propheta: Adorabunt, inquit, eum de locis suis omnes insulæ gentium. Et per Malachiam prophetam: A solis ortu vsque ad occasum clarum erit nomen meum in gentibus, dicit dominus. Et sacrificium mundum inferetur nomini meo in omni loco. Item Esaias: Quia repleta est terra vt cognoscat Deum quasi aqua multa tegens mare. Firmat hæc dominus in Euangelio Matthæi, dicens: Et prædicabitur Euangelium hoc in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet finis. De fine mundi per Aggeum prophetam hęc signa data sunt: Ecce ego, dicit Dominus, semel adhuc commouebo cœlum ac terram, & ponam orbem terræ desertum & ciuitates, ita vt non habitentur. Et Abacuc dicit: Consummatio in impios veniet. Et iterum: Ficus, ait, non dabit fructum suum, & non erunt nascentia in eis. Mentietur opus oliuæ & campi non afferent escas. Deficient ab esca oues, & non erunt in præsepibus boues. Ego autem, ait, exultabo in domino. Ipsi quoq; sapientes mundi in hæc attestati sunt, vt est illud Sallustij. Necesse est vt omnia orta occidant, & aucta senescant. Academici etiam noui, oĩa vergentia incerta esse putauerunt. Et Plato: Si initium mundo dedit, dedit & finẽ. Vnde & alius dicit, Quid est hoc? istud in quo est aliquid extremum. Quæ dominus ipse rerum omnium dans signa confirmat: Cùm videritis hæc omnia, scitote quoniam in proximo est finis. Dicit & Ioannes apostolus: Mundus transibit & concupiscentia eius. Extrema autem futura, dimidium temporis quod subsequitur connexis capitulis demonstrabit: vt hoc tertium tempus, tanquam tertium diem, ex quatuor Euangelistis velut B cardinibus mundi surgentem, orientali radio migrante Ioanne Euangelista Matthæo, Marco, Luca tribus in partibus constitutis, & in duodenario discipulorum horarum numero, vesperum quo passus est dominus concludamus: vt ipse dies qui á mortuis resurrexit, cum æternus venerit in maiestate, æternos nos faciat secum viuere, semperq; Deum donet sine fine laudare.

Esaię. 41. Malac. 1. Esaiæ 11. Matt. 24. Agge. 2. Abac. 3. Lucæ 21. 1. Ioan. 2.

FINIS TERTIÆ PARTIS, DE TEMPORE SVB GRATIA.

DIMI-

DIMIDIVM TEMPORIS, AD CVIVS FINEM IMPLENDAE

sunt visiones in scripturis sanctis factæ de Antichristo.

PROLOGVS.

IN hoc dimidium temporis, finem mundi, & signa quæ futura sunt, ipsiusque Antichristi facta, superbiam eius, breuisque temporis potestatem, domino donante, & operante eius gratia, asscriptis capitulis ex diuinis testimonijs probanda suscepimus. ostendentes sanè priùs ac demonstrantes quid fuerit, qui nunc diabolus dicitur, qualisve ab autore bonorum omnium formatus sit, tũ etiam lapsus eius ruinam & finem, ex omni Prophetiæ, vel non testamenti autoritate breuiter intimabo: ne sint fastidio, si cuncta fuerint huic operi ascripta.

DIMIDII TEMPORIS CAPITA.

A

Dimidium Temporis.

Quomodo creatus est angelus, qui per superbiam diabolus factus est.

Prædictio impleta.

CAPVT I.

PER Ezechielem dicit de eo dominus: Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia, & perfectus decore, in paradiso Dei tui fuisti. Omnis lapis pretiosus operimentũ tuũ, in medio lapidũ igneorũ ambulasti, perfectus in vijs tuis á die conditionis tuæ, donec inuẽta est iniqtas tua. Et Esaias: Quomodo, ait, cecidit Lucifer, qui manè oriebatur? Firmat hæc dominus in Euangelio: Vos, ait Iudæis, â patre diabolo estis. Ille enim homicida fuit ab initio, & in veritate nõ stetit. In veritate factus est in qua non stetit, quia subditus creatori esse noluit: cuius potentiam nec malus euasit. Ezec. 28. Esaiæ 14. Ioan. 8.

Qua elatione ceciderit diabolus.

Prædictio impleta.

CAPVT II.

B ESaias propheta de eo: Dicebat, ait, in corde suo, In cœlum ascendá super astra Dei, exaltabo soliũ meũ: sedebo in mõte testamenti, in lateribus Aquilonis. Ascẽdá super altitudinẽ nubiũ, & ero similis altissimo. Et in Ezechiele: Leuatũ est, ait, cor tuũ in decore tuo, perdidisti omnem sapientiá. Nunc, ait, iudicium est mundi, nunc princeps huius mũdi missus est deorsum. Testatur & Petrus Apostolus in epistola ad gẽtes: Deus enim, ait, angelis peccãtibus nõ pepercit: parcit tamẽ peccãtibus hominibus, quia homo diabolo seducẽte peccauit, ille verò seipsum peccando seduxit. Esaiæ 14. Ezec. 28. Ioan. 12. 2. Petr. 2.

Quò fuerit præcipitatus diabolus.

Prædictio impleta.

CAPVT. III.

ESaias propheta: Veruntamẽ, ait, in infernũ demergéris in profundum laci. Et pauló pòst: Tu aũt piectus es de sepulchro tuo, quasi stirps inutilis. Et Ezechielẽ dominus de eo: In terrá proieci te, ante faciẽ regũ dedi te, vt cernerẽt te & multitudinẽ iniquitatũ tuarũ. Et iniquitate negotiationis tuæ perdidisti sanctificationẽ tuá. Firmat hęc dominus in Euágelio dicẽs. Videbá Sathaná sicut fulgur de cœlo cadẽtẽ. Tũc enĩ amplius cecidit, quádo se ab eo Iesus tẽtare permisit: ostendẽs nequitias seductionis eius, & docẽs suos queadmodũ debeant resistere tentatori. Dicit & Petrus apostolus: Esaiæ 14. Ezec. 28. Luce 10. Matt. 4.

lus: Carceribus caliginis inferi retrudens, tradidit in iudicio puniendos seruari. Et in Apocalypsi Ioannis dicitur: Missus est draco ille magnus, ille serpens antiquus qui vocatur diabolus & Satanas, qui seducit totum orbẽ terræ, & pręcipitatus est in terrã, & angeli eius cum eo missi sunt ruinosam eius superbiã sequẽtes. Væ dictũ est terræ & mari, quoniã descendit diabolus ad vos, iram magnã habens, sciens quia breue tẽpus habet in negotiatione seductionis suę. Quæ egerit decipiendo elatos & cupidos, superiores partes huius libri continent. Nunc verò in breui, id est, in fine temporis, quæ futurę sint eius fallaciæ, signis, vt dictum est, præcurrentibus exequamur. C

De diabolo ligato, & misso in abyssum.

Prædictio impleta.

CAPVT IIII.

Psal. 103. DAuid propheta dicit: Draconem quem finxisti ad illudendum ei. Et iterum: Tu contriuisti capita draconum super aquas, tu confregisti caput draconis magni, & dedisti eum escam populis Æthiopibus. Et
Iob. 40. in libro Iob dicitur: Hoc est initium figmenti domini quod fecit, vt illudatur ab angelis eius. Firmat Euangelista, dicens: Rogabant Iesum dæmonia,
Lucę 8. ne eos mitteret in abyssum. Et alibi: Dixit Iesus discipulis suis, Ecce dedi vobis potestatem calcandi serpentes & scorpiones, & non vobis nocebunt.
Matt. 12. Item dominus: Nemo, ait, intrat in domum fortis, vt vasa domus eius diri-
Apoc. 20 piat, nisi prius alligauerit fortem. Super hæc testatur Apocalypsis Ioannis: Vidit, ait, angelum descendentem de cœlo, habentem cathedram magnam in manu sua, & apprehendit draconem illum magnum, illum serpentem antiquũ, qui vocatur diabolus & Sathanas, & alligauit eum mille annis, & misit in Abyssum. Et clausit, & signauit super eũ, ne vltrà seduceret nationes, donec finiantur mille anni. post hęc oportet eũ solui in breui tẽpore. Hic exposuit quod in eodẽ libro dictum est. Gog & Magog verba Hebręa, quæ Latinè Tectũ & Detectũ dicuntur. Vt sic accipiamus tectũ, quod in abyssum missus sit diabolus clausam signatáq; super eũ: detectũ verò, quia oportet eũ solui & produci in breui tempore. Mille verò anni, aut à parte totũ accipiendi sunt (vt Petrus dicit apostolus: Vnus dies enim domino, sicut mille D
Dan. 9. anni: & mille anni sicut dies vnus) aut ab exitu sermonis, quando à Daniele septuaginta hebdomadæ taxatæ sunt futurę vsq; ad Christum ducem. Nam tunc esse bellum factum, vt Michael & angeli eius pugnarẽt cum dracone,
Danie. 10 & Danieli angelus ostendit dicens: Missum se esse vt pugnaret cum principe regni Persarum: & non est, ait, qui me adiuuet nisi Michael princeps vester. In quo bello diabolus victus est & principatus eius, sicut eidem prophetæ in initio, ita Ioanni in fine temporis ostensum est. Vt illi quadringenti nonaginta anni, & isti qui excurrunt ab aduentu saluatoris vsq; in solitudinem eiusdẽ diaboli, concludant mille annos, in quibus ligatus est diabolus ne vltra seduceret nationes, quas antè possederat in idololatrijs. Quanta autẽ virtute, vt ait beatæ memoriæ Augustinus, pollebunt tũc sancti, qui
De ciuit. Dei. li. 20 cap. 8. luctaturi sunt cum diabolo soluto, cũ quo ligato tantis periculis dimicatur? Iã enĩ, vt Paulus dicit, mysteria iniquitatis operatur. Sed quæ sint eius my-
2. Thess. 2 steria, iuuante domino, subter adnexis capitulis continetur.

Quo-

A

Quomodo per omnes suos diabolus mysteria iniquitatis operatur.

Prædictio impleta.

CAPVT V.

APocalypsis Ioannis dicit: Apprehensa est bestia cum illo pseudopropheta qui fecerat signa, quibus signis seduxit eos, qui acceperunt scriptionem bestiæ, in fronte & in manu sua. Inscriptio in fronte & in manu hæc est, non tantum diaboli facta imitari, quantum & gloriari in eius malis operibus, vt sub figura Christi Antichristi facta exerceant. Quos etiam dominus Iesus in Euangelio testatus est, dicens: Multi venient in nomine meo dicentes: Ego sum Christus. & multos seducent. nolite ire post eos. Et apostolus Ioannes: Audistis, ait, quia Antichristus venit: nunc multi Antichristi facti sunt. Et qui isti sunt, ostendit: Ex nobis, inquit, exierunt, sed non erant ex nobis. Si enim fuissent ex nobis, mansissent vtiq; nobiscum. Hæreticos omnes ostendit, & maximè Arrianos, quos nunc videmus multos seducere, aut potentia temporali, aut industria mali, aut certè abstinētia parcitatis, vel quorumlibet signorum deceptione. Dicente apostolo: Ipse enim Sathanas transfigurat se velut angelū lucis. Non ergo magnum, si ministri eius transfigurantur, sicut ministri iustitiæ: quorum fines secundum operationem ipsorum, cùm eis dixerit dominus iactantibus se in mirabilibus: Nō noui vos. Discedite à me omnes qui operati estis iniquitatem, tanquam vestem Christi, tanquam retia piscantium Apostolorum lacerantes. A quorū consortio alieni inueniuntur omnes hæretici, qui relicta pace communionis & pannis vnius Dei & Apostolorum, in suis non ecclesijs, sed plateis prædicant, & eorum memorijs non communicant, separati à toto catholicum sibi nomen asciscunt: cum in ipsa Hierusalem Iacobus & Stephanus primus martyr: Ioannes apud Ephesum: Andreas & cæteri per totam Asiam: Petrus & Paulus apostoli in vrbe Roma gentium ecclesiam (in qua Christi domini doctrinam erudierunt) pacatam vnamq; posteris tradentes, sanguine memorijsque suis ex dominica passione sacrârunt. Huic generali ecclesiæ communicans Christianus, est catholicus. Ab hac segregatus hæreticus est, & Antichristus: qui cum palàm manifestatus fuerit, ampliora signa eum esse facturum, sequentia demonstrabunt.

Apoc. 19 | Mar. 13. | 1. Ioan. 2. | 2. Cor. 11. | Matt. 7. | Psalm. 6.

B

De signis Antichristi.

Prædictio impleta.

CAPVT. VI.

IN libro Iob de Antichristo dicitur: Virtus eius in lumbis est, & potentia eius super vmbilicum ventris: Et iterum: Non est, ait, super terram potestas quæ comparetur ei, qui sic factus est, vt nullum timeret. Omne sublime videt, ipse est rex super vniuersos filios superbiæ. Dicit & Paulus apostolus: Secundum operationem Sathanæ in omni virtute, signis, & prodigijs mendacij. & in omni seductione iniquitatis his qui pereunt. Et dominus in Euangelio: Exurgent, inquit, pseudochristi & pseudoprophetæ, & dabunt signa

Iob, 40. | Iob. 41. | 2. Thess. 2 | Matt. 24.

1.Tim.4. signa magna,& prodigia,in quibus seducantur,si dici potest, etiam ipsi ele- C
2.Tim 4 cti. Ecce,ait,prædixi vobis. Quáquam apostolus Paulus aliquos tacitè memoret cauteriatam habentes conscientiam,alios apertè, vt Hymenæum & Filetum: Demam,Hermogenem,& Alexandrum ærarium. Quorum erro-
Act.20. res doctrinasq; varias & multa mala commemorat. Nec defuturos post suũ abcessum lupos graues,ipsumque qui etiam nunc operatur in filijs diffidentiæ,ipse testatur. Nostris quoq; temporibus Aspere VI. COS. Carthagini constituto,hoc signũ diabolicum monstrosumq;,quód illic accidit, quis illius patriæ ciuis ignorat? Quædam iuuencula Araba natione, ancillæ Dei habitum gestans: cum in balneo lauans simulachrum quoddam veneris impudicè respiceret & seipsam,eiq; se consimilans,domicilium se diabolo præ-
Nota mirabile ieiunium. buit. Statim ille leo qui rugiens circuit,quem querebat inuenit. Meatus igitur gutturis ipsius occupans,nullum cibum nullumque potũ traijciens per septuaginta ferme dies totidemq; noctes, ieiunium sibi diabolus ex capta possessoq; vase exhibuit. Hoc monstrum parentes puellę per tot dierũ spatia auferri posse sperantes,dum iuge malum vlterius tolerare nõ possent, simul cũ filia sese ingesserunt sacerdoti,quæ acta erant fideliter intimantes. Hoc tantũ puella fatebatur, auẽ quãdã noctis medio apparere, quæ sibi ore nescio quid infunderet. Stupor tunc inerat cunctis videre puellã nullis indicijs diuturni ieiunij fœdatã,nullo pallore seu tabe vel debilitate confectam: qui potiùs robustã succo viscerũ, mole membrorũ. Cumq; incredibilia viderentur,quæ dicebãtur,habito cõsilio,in monasterio puellarũ, in quo reliquiæ sancti Stephani sitæ sunt,sacerdos puellã simul & prępositio commendauit. Illic prima tantum die apparuisse illã auem asseruit,sibiq; increpasse quòd neq; fame neq; siti cõpulsa illũ appeteret locũ,quò sibi accedere nõ liceret. Per duas sanè hebdomadas nihil cibi vel poculi sumẽs in monasterio D
mãsit. Accidit autẽ vt quintusdecimus dominicus illucesceret dies,ascendente nobiscũ sacerdote, vt matutinũ illic sacrificiũ solitó offerretur: puellam præpositus ad altare præduxit,eo incessu & habitu quo solẽt rubore perfu. ex epulis poculisq; mulieres aduenire. Sed vt se illa prostrauit altari, clamore fletus sui cũctis astãtibus gemitus lachrymasq; induxit,quibus tãtũ malum auferẽdũ præsens plebs dominũ exorabat. Erat enim iã indicẽs murmur in populo. Peracto itaq; sacrificio cũ eadẽ inter cæteras breuẽ particulã corporis domini tinctã à sacerdote perciperet,semihora mãdẽs traijcere nõ va-
1.Cor.10 luit,nódum illo fugato, de quo dicit Apostolus: Quæ cõsonãtia Christi ad Belial? Et iterum: Nõ potestis calicẽ domini bibere,& calicẽ dæmoniorum.
2.Co..6. Non potestis mensæ domini participare & mensę dęmoniorũ. Manu igitur faciẽ eius sustentãte sacerdote,ne sanctũ proijceret, à quodã diacono suggestũ est vt calicem salutarem gutturi eius Pontifex applicaret. Quod vt factum est,statim vt locum illum quem diabolus obsederat saluatoris imperio reliquit,sacramentum quod ore gestabat cum laude redemptoris transglutisse puella clamauit. Hinc lætitia,hinc voces in gloriã Dei, quòd post octoginta & duos dies diabolo expulso, puella de potestate fuerit eruta inimici. Oblatio itaq; rursum gratiarũ actionis pro ea fit,sacrificijque percipiens certam partem,prisco est reddita vsui. Tunc etiam dum hæc agũtur, spiritu diuino actus diaconus eiusdem tituli statuam illam sublatam confregit in puluerẽ,omnemq; insidiantis astutiã superauit diuina maiestas. Nouimus etiam.

etiã aduenisse illuc quendam sub specie monachi, qui quædã signa curationũ se operari fatebatur. Cumq; circa cæcos & claudos phantasticos quosdã ageret lusus, eosq; oleo nescio cuius mortui ossis liniret, vt sibi visus gressusque redditos æstimabãt, discedẽtes in illis quibus antea tenebantur infirmitatibus permanebãt. Sed in his proditũ sese cognoscẽs seductor ille, aufugit. In Asia vero siue ipsum, siue aliũ talia fecisse, quidam Christianus religiosus & nobis enarrauit. In Italia quoq; nobis apud Cãpaniã cõstitutis, dũ veneralilis & Apostolico honore nominãdus Papa Leo Manichæos subuerteret & contereret Pelagianos & maximè Iulianũ: ambiens tũ quidã, Florus nomine, spiritu seductionis arreptus, virtutẽ & meritũ sibi sancti Sosij martyris assignãs, cũ haud procul à Neapolitana ciuitate in subuersionẽ animarum quædã promitteret faceretq; illicita, à germano venerabilis Nostriani episcopi, & Herio presbytero simul cũ clericis prædictę ecclesiæ tentus & coërcitus, sic à præfatæ prouinciæ liminibus pulsus est. Multa sanè per diuersas terras agit ille, qui suę perditionis socios quærit. Ideoq; pauca ipsius in hoc opere intimanda credidi, vt qui post nos futuri sunt, legendo cognoscant, qua cautela Deo iuuante superare valeant inimicum.

De muliere, & bestia, qua portatur.

Prædictio implenda.

CAPVT VII.

IN Apocalypsi Ioãnes apost. dicit: Venit vnus ex septẽ angelis sanctis, & locutus est mecũ, dicẽs: Veni ostẽdã tibi iudiciũ meretricis magnæ sedẽtis super aquas multas. Et duxit me in spiritu, & vidi mulierẽ sedẽtẽ super bestiã habẽtẽ capita septẽ & cornua decẽ, ferẽtẽ poculũ in manu sua plenũ execrationibus immũditię & fornicatiõe toti⁹ terræ. Et paulò post: Vidi mulierẽ illã ebriã sanctorũ sanguine, & sanguine martyrũ Christi Iesu. Hæc est Babylonia illa magna p mũdũ expoliãda trophæis. Eiusq; filia est misera, quæcũq; facta eius & superbiã imitatur. Nec eã vno in loco existimes ciuitatẽ, quę tota est sparsa in orbe. De qua dicit & pphetа Dauid: Filia Babylonis misera, beatus, ait, qui retribuet tibi retributionẽ tuã, quã retribuisti nobis. Et in Apocalypsi Ioãnis dicitur: Reddite ei sicut & ipsa reddidit vobis: in poculo, quo miscuit vobis, miscete ei duplum. Et in quãtũ se clarificauit & potestatis habuit, in tãtũ date ei cruciatus, & luctus. Quia dicit: Sedeo regina, & vidua, nõ sum, nec luctus visura sum. Ideoq; vna hora plagæ eius aduenerũt, Mors, Fames, & Luctus. Et ipsa igni cremabitur, quoniã fortis est dominus qui eã iudicabit. Quis autem non intelligat, quã dicat ferentem poculum plenum execrationibus immunditię, & fornicationis totius terræ? Æterna cùm dicitur quæ temporalis est, vtiq; nomen est blasphemię: Cùm mortales licet reges, in ea dicantur Diui, eisque supplices dicunt, Nomini vestro, altaribus vestris, perennitati vestræ, & cętera: quæ vanitas, non veritas tradit, atq; execrabilia sunt. Hęc enim æterno Deo debentur. Sanè in sacris sacrilegijs & mollibus tum sacerdotibus, ad fornicationem idololatriæ omnes gentes inuitans, se ipsam in subditis contaminauit De quibus sacer insonat Psalmus: Perdidisti omnes qui fornicantur abs te. Veruntamen quia sunt in ea ciues supernæ patriæ Hierusalẽ, qui dicunt: Mihi autẽ adiungi Deo bonũ est: dicitur

Apoc. 17 · B · Psal. 136. · Apoc. 18 · Psal. 72.

citur eis. Exi de ea populus meus, ne particeps sis delictorum eius, & ne per- C
Heb.12. stringaris plagis eius. Exeunt enim hi qui non fastus eius, sed humilem viá Christum sequuntur, qui non rapinam, sed misericordiam diligunt, qui pacē & sanctificationē custodiūt, sine qua nemo poterit videre Deū. Qui gemunt, & dolent ob iniquitates, quæ fiunt in medio eorum, nec sunt iugum
2. Cor. 6. ducentes cum infidelibus. Quos etiam dominus in Euangelio, suo exhortatur alloquio dicens inter cætera: Beati mites, quia ipsi possidebunt terrá. Beati misericordes, quia ipsi misericordiam cōsequentur. Beati pacifici, quia ipsi filij Dei vocabuntur. Beati lugentes, quia ipsi consolabuntur. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum
2. Thess. 2 cœlorum. Testatur & Paulus, dicens. Tantùm qui modò tenet, teneat. donec de medio fiat, & tunc reuelabitur iniquus, quem dominus Iesus interfi-
Esaiæ 11. ciet spiritu oris sui, & euacuabit in illuminatione præsentiæ suæ.

De decem regibus, quos Antichristus inueniet.

Promissio impleta.

CAPVT VIII.

Apoc. 17 IN Apocalypsi Ioannes. Dixit, ait, mihi angelus. Propter quid admiratus es? Ego dicam tibi sacramentum huius mulieris & bestiæ, qua portatur. Bestia quam vidisti fuit, & non est, sed ascensura est ex abysso & itura in interitum. Illa septem capita eius, septem montes sunt, supra quos mulier sedit: & reges septem sunt, vnde quinq; ceciderunt, vnus superest, alius nondū venit: & cum venerit, oportet breui tempore illū manere. Bestia quæ fuit & D non est, & ipsa octauo loco est: cùm sit ex septem, & in perditionem ibit. Et decem cornua quæ vidisti, decem reges sunt, hi regnum nondū acceperunt,
Dan. 10. sed potestatem regni vna hora accipient post bestiam. Hoc à Daniele ostensum est. Bestia quarta quæ grandior omnibus bestijs fuit tot cornua habēs. Sed quod ibi dicit, cornu minus surrexisse ante se, hic septem reges nominat illis tribus expulsis, ipsum autem octauum Antichristū esse, cū sit ex septem. Ergo inquantum datur existimatio, aut priores reges memorat, qui truculentiores fuerunt in religione Christiana, aut ex decem, tribus extinctis septem futuros, qui & ipsi sæuiant in Ecclesiá. Omnes sane hæreticos Arrianos vult intelligi, cū dicit. Hi aduersus agnū pugnabunt & agnus vincet eos. Pugnant enim exsufflando et rebaptizando membra agni, quæ iá Christus
Ioan. 17. suo sanguine sacrauerat. Sed nemo perijt, ait dominus, nisi filius perditionis. Octauū igitur regū, quē dicit Antichristū, quidá Neronem intelligi volūt: vt ipse sit bestia, quæ fuit, et non est, et iterum venturus est. Sed siue ipsius formá et speciē corporis sumat, et in ea appareat (sicut è contrario angelus sanctus in Tobiæ libro, speciem et similitudinē Azariæ Ananiæ magni suscepit) siue in alterius speciem appareat Antichristus, ipsius tamē Neronis luxuriem et spurcitiam sæuitiamq; morū habiturum, Daniel propheta testatur. quæ in sequenti capitulo demonstranda sunt.

De moribus Antichristi.

Prædictio implenda.

A CAPVT IX.

DAniel propheta dicit angelum dixisse sibi: Filij quoq; præuaricatorum populi tui extollẽtur, vt impleant visionem. Et pauló póst: Stabit, ait, in loco regis vilissimus & indignus decore regio, & in paucis diebus conteretur, non in furore nec in prælio. Et faciet iuxtà voluntatẽ suam rex, & eleuabitur, & magnificabitur aduersus omnem Deum, & aduersus Deum deorum loquetur magnifica, & diriget donec compleatur iracundia, perpetrata est quippe definitio. Et Deum patrum suorum non reputabit, & erit in concupiscentijs fœminarum, & Deum, quem ignorauerũt patres eius, colet, & Deum Moazi in loco suo statuet. Hîc ostenditur quòd ex Iudęis de tribu Dan, quę hodieq; in Perside est, veniat Antichristus, iuxta propheticam benedictionem Iacob patriarchæ dicentis: Dan iudicabit populum sicut aliæ tribus. Fiat coluber in via, cerastes in semita mordens vngulas equi, vt cadat ascensor eius retró. Statimq; verum Christum dominũ venturum ostendit, dicens: Salutare tuum expectabo domine. Hoc etiã in Euangelio quod suprá posuimus, testatus est dominus Iudæis, dicens: Veni ego in nomine patris mei, & non credidistis mihi: alius veniet in nomine suo, & ipsi credetis. Quos præuaricatores legis Paulus redarguens, ostendit Antichristo credituros: Pro eo, ait, quod dilectionem veritatis nó acceperũt vt salui fierent, ideo mittet illis Deus operationem erroris vt credant mendacio, & iudicentur omnes, qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati. Notandum sanè, post bestiam hęc omnia esse ventura: id est, sublato regno in quo mulier sedet ebria sanctorum sauguine. quæ nos credentes, posteris videnda relinquimus. B

Dani. 11. Gene. 49 Ioan. 5. 2. Thes. 2.

De persecutionibus Antichristi.

Prædictio implenda.

CAPVT. X.

IN visione Danielis angelus de Antichristo: Cor eius, ait, aduersus testamentum sanctum. Item ibi: Brachia ex eo exurgent, & polluent sanctuariũ fortitudinis, & auferent iuge sacrificiũ, & dabunt abominationem in desolatione, & impij in testamentum simulabunt fraudulenter. Et hîc Arrianos signat præcursores Antichristi. Populus autem, ait, sciens Deum suũ obtinebit, & docti in populo plurimi. Et erunt in gladio, & in flamma, & in captiuitate, & in rapina dierũ. Cumq; corruerint, subleuabũtur auxilio modico, & applicabuntur eis plurimi fraudulenter. Et de eruditis ruent, vt cõflentur & eligantur & dealbentur sancti vsq; ad tempus prẽfinitum. Itẽ ibi: In tempore illo, dictum est: Consurget Michael princeps magnus, qui stat pro filijs populi tui, & veniet tempus, quale non fuit ab initio ex quo gentes esse cœperunt, vsq; ad tempus illud. Et in tempore illo saluabitur populus tuus omnis, qui inuẽtus fuerit scriptus in libro vitę. Firmat hęc in Euágelio: Cùm videritis, ait, vastationem desolationis, quæ dicta est in Daniele propheta, qui legit intelligat. Et iterum: In diebus autem illis erit tribulatio & angustia qualis non fuit ab initio. Et nisi breuiasset Deus dies illos, non mãsisset omnis caro: sed propter electos breuiabuntur dies illi. Testatur & Ioannes

Dani. 11. Dani. 12. Marci 13. Danie. 9. Apoc. 13.

annes in Apocalypsi: Data est, ait, potestas bestiæ loquendi magna, & aperuit os suũ in blasphemia aduersus Deũ, blasphemare nomen eius & tabernaculũ eius. Et data est ei potestas faciẽdi bellũ cũ sanctis, & vincere, & occidere eos. Et data est ei potestas in omni tribu & lingua & gẽte, & adorabũt eá oẽs qui nõ sunt scripti in libro vitæ agni qui occisus est ab origine seculi. Hic etiá martyria Christi domini refulgent, vt sicut primus eius aduentus milia infantiũ, ita secundus electorũ suppleat numerus. C

De superbia Antichristi.

Promissio implenda.

CAPVT. XI.

Ezec. 28. EZechiel propheta: Eleuatum est, ait, cor tuũ & dixisti, Deus ego sum, & in cathedra Dei sedeo in corde maris: cũ sis homo, & non Deus. Et
2. Thess. 2 dedisti cor tuũ quasi cor Dei. Dicit & Paulus apostolus: Cùm venerit refuga primũ, & reuelatus fuerit homo peccati filius perditionis, qui superextollitur supra omne quod dicitur Deus aut quod colitur, ita vt in templo
Marci 13 Dei sedeat ostẽtás se táquá sit Deus. Et dominus in Euangelio: Cùm vobis dixerint, ecce hìc est Christus, ecce illic, nolite ire post eos. Et in Apocalyp-
Apoc. 13. si Ioannis: Vidi, ait, bestiá ascẽdentẽ de terra, & habebat cornua duo agni similia, & loquebatur sicut draco. Et pauló pòst: Et fecit signa magna ita vt ignẽ faceret de cœlo descẽdere in terrá sub oculis hominũ, & seduxit eos, q habitát terrá ꝓpter signa quę data sunt ei facere. Hìc metuát curiosi & maxi-
1. Cor. 1. mè Iudæi. Qui Iudęi signa petunt, vt Apostolus dicit, & Græci sapientiam quærunt. Vnde quidam conijciunt in templũ Solomonis Antichristum esse sessurũ, vel se efferre signis, quibus Christus esse credatur. Ná eũ & præcones D
Apoc. 16 mẽdacij sui habiturũ, ostẽsum est, cũ dictũ sit duo cornua habiturũ agni similia. Dicit etiá Ioãnes in Apocalypsi: Vidi, inquit, ex ore draconis & ex ore bestiæ, & ex ore pseudoprophetæ spiritus tres immundos exeũtes velut ranas. Sunt enim spiritus dæmoniorũ facientes signa. Exibunt ad reges totius orbis terræ cõgregare illos in pugná ad diẽ illũ magnũ omnipotẽtis. Quod enim in Daniele dictũ est: Examina ex eo exurgẽt: hìc apertè dictũ est, exire velut præcones eius spiritus tres immũdos, táquam in tres partes orbis, id est, Asię, Europæ, & Aphricæ: qui & signis persuadeát Antichristũ ipsum esse Christum. Sed eum non esse, sequentia demonstrabunt.

De Antichristo conuincendo, quòd Christus non sit.

Prædictio implenda.

CAPVT XII.

ANtichristus in qua superbia sit venturus, superius dicta declarant. Nõ ergo erit humilis eius aduentus, sicut de Christo omnis resonat pro-
Esaię 53. phetia, Esaia dicente: In humilitate iudiciũ eius sublatũ est, generationem autem eius quis enarrabit? quia tolletur à terra vita eius. Non ducetur sicut ouis ad victimá, id est, ad passionem, vt Christum ductum Euan-
Esaiæ 50 gelia testantur & prophetiæ, Non dabit percutienti se maxillam, nec sputa & colaphos accipiens tacebit. Quæ in Christo facta ita credimus, vt ea om-
Thren. 3. nis prædicit prophetia. Non ponet dorsum suum ad flagella, nec satiabitur

A tur opprobrijs. Quod Christū implesse, omne Euangeliū prædicat & prophetia. Nō diuidētur vestimēta eius, & in tunicā sortem nemo missurus est. Psal. 21. Quod in Christi veste factū euangelia testātur & prophetiæ. Nō crucifigetur, nec fel & acetū accipiet. Quod Christū percepisse & Euangelia dicūt & Psal. 68. ꝓphetiæ. Nō suscipiet latus eius lāceā, & vulnera clauorū in eo nō erūt. Quę in Christo etiā post resurrectionē fuisse, & Euangelia testātur & prophetiæ Sanguine suo nō redimet mundū. Quod de Christo omnis prædicat pro- Psal. 20. phetia. Nō morietur, & tertia die resurget. Quod Christū fecisse & euangelia testātur, Apostolicæ quoq; literæ & prophetiæ. Nō ascendet in cœlū, nec spiritū sanctū in linguis igneis super discipulos effundet. Quod Christū im- Osee 6. plesse, omne euāgeliū sonat & prophetia. Super hęc, mūdus ipse iā testis est totus. Quare his examinatis atq; perspectis intelligūt qui post nos futuri sunt Antichristum nō esse Christum. Cuius finē Apocalypsis ipsa demōstrat: Ve- Apoc. 14 nit, ait, angelus & apprehēdit draconē, & bestiā, & pseudoprophetas. Isti viui simul missi sunt in stagnum ardēs igne & sulphure, & cruciabuntur illic in secula seculorum. Hic finis erit diaboli & angelorum eius, & eorum hominum, qui sub nota & signo, ad eius societatem transierunt. Sicut etiā Daniel & Ezechiel prophetæ de eius fine testantur. In his autem quæ dicta sunt bene facient qui tunc fuerint intendere prophetiæ, sicut lucernæ in obscu- 2. Pet. 1. ro loco, donec ipse dies qui vēturus est clarescat in cordibus credentium. Alia verò signa vltima, quæ futura sunt, sequentia demonstrabunt.

De missione Heliæ & Enoch.

B Promissio impienda.

CAPVT XIII.

IN Malachia propheta: Ecce, ait, dicit dominus, Mittā vobis Heliā Thesbitē priusquam veniat dies domini magnus & manifestus, qui restituet Malac. 4. cor patris ad filium, & cor hominis ad proximū suum, ne veniens percutiā terram funditus Sic enim isti prophetę conuertent corda patrum ad filios, vt ostendant, quæ Patriarchæ vel Prophetæ dixerunt de Christo in humilitate venturo, cōuincentes Antichristum non esse Christum. Hoc eui- Apoc. 11. dētius Apocalypsis Ioānis ostēdit: Dabo, ait, dominus, duobus martyribus meis, & prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta amicti saccis. Hi sunt duæ oliuæ & duo candelabra cōsistentia in conspectu domini terræ. Et paulò post: Hi habebunt potestatē claudendi cœlum, ne imbrē pluat per dies prophetiæ eorum. Et potestatem habent omnium aquarum cōuertendi eas in sanguinē, percutere terrā in omni plaga quotiescunq; voluerint. Ecce & hic tripartita etiam testium diuisio. Contra Pharaonē duo testes Dei missi sunt, Moyses & Aaron: & duo Magi Pharaonis, Iamnes & Mambres resistentes Moysi, qui simul cum suo rege perierunt: & contra Neronē duo, Petrus & Paulus apostoli, at contrario Simon Magus, qui & se perdidit & 2. Tim. 3. Neronem decepit: & contra Antichristum duo, Enoch & Helias prophetæ, aduersus quos tres pseudoprophetæ Antichristi exurgent. Ideo hic plus vnus, quia supra vnus minus, vt senarius numerus ex vtrisque partibus suppleatur, propter sex dies creaturæ in principio dispositos, & sex angelos canentes tubis totidemque plagas mundo inferentes, vt septimus finem Apoc. 15.

laborum requiemq; sanctorum significet, tanquam septimus dies qui manê C tantũ, & vesperũ non habebit. Quam requiẽ sabbati omni præcepto diuinitas ipsa seruandam commendat, vt vacantes ab omni opere malo manê ad-
Psal. 102. stemus, vt contemplemur eum, qui coronat in miseratione & misericordia omnes iustè iudicans, & iniquê neminem dãnans. sed de his Tyconius multa conscripsit. Consummationem verò perfectionemq; temporum trium annorũ & sex mensium, qui dicti sunt dies mille ducenti sexaginta, & menses faciunt quadraginta & duos, non tantũ Apocalypsis Ioannis, quantum & Daniel propheta commendat. Quibus ciuitatem sanctã calcari vt existimatur ab hæreticis, & maximè Arrianis, qui tunc plurimũ poterunt, Gog &
Ezec. 39. Vide idẽ apud Augu ca. 11. libro. 20. de ciuit. Dei. Magog, vt quidã dixerũt Gothos & Mauros, Getas & Massagetas, per quorũ sæuitiã ipse iã diabolus ecclesiã vastat, & tunc amplius persequentur. Cessare etiam facient iuge sacrificium, propter quod admonet dominus, dicẽs: Venio citô. Beatus qui vigilat. & seruat vestimenta sua, ne nudus ambulet. Quæ autem sint vestimenta seruanda, sequens capitulum demonstrabit.

De veste seruanda Christianis.

Prædictio implenda.

CAPVT XIIII.

Gal. 3. Ioan. 13. PAulus apostolus dicit: Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis. Et dominus in Euangelio: Qui semel lotus est, non opus habet lauare nisi pedes tantùm, quia est mũdus totus. Omnis itaq; ab hæreticis rebaptizatus, aut voluntariè vestem suam Christũ amisit, aut in per- D
Lucæ 15. secutione deficiens indumentum quod habuit perdidit. Dum igitur tempus est, recurrat expoliatus & nudus pœnitendo ad pium patrem, qui redeunti perdito filio, & primam stolam reddi iubet, simul & annulũ dignitatis. Qui adhuc tortuosis hæreticorum disputationibus velut siliquis porcorum pasci desiderat, panis recordetur & patris, fugiat latrones expoliatores suos, pudeat Dei filium Antichristi factum esse mancipium, sponte vel compunctus redeat, vt vestiatur, ne nudus exhibitus iudicetur. Hæc illi cum perditis filijs acturi sunt Dei testes. In his Helias & Enoch suum martyrium consummabunt, sicut capituli sequentis narrat authoritas.

De passione Heliæ & Enoch.

Prædictio implenda.

CAPVT XV.

Apoc. 11. IN Apocalypsi Ioannis dicitur: Cum finierint martyrium suum, bestia quę ascendet de abysso, faciet cum his bellum, & vincet eos, & occidet eos, & corpora eorum iacebũt in platea ciuitatis illius magnæ, quæ vocatur spiritualiter Sodoma, & Ægyptus, vbi & dominus eorum crucifixus est. Hæc platea conscientia est omnium impiorum in mundo plaudentium in morte sanctorum, quòd acerrimis quasi caruerint inimicis. Propter quod corpora eorum non sinent poni in sepulcho, quia hi videlicet duo prophetæ cruciauerunt eos qui habitãt terras, quibus occisis cũ dixerint Pax & securitas, tũc illis adueniet repentinus interitus, sicut dolor partus habẽtis in vtero, & nõ

A effugiēt. Quia dies domini (vt Paulus dicit apoſt.) ſicut fur in nocte veniet. 1. Theſſ. 5

De reſurrectione Heliæ, & Enoch.

Promiſsio implenda.

CAPVT XVI.

APocalypſis Ioannis dicit: Poſt tres & dimidium diem ſpiritus vitæ à Deo intrauit in illos, & ſteterūt ſuper pedes ſuos. De his arbitror apoſtolum dixiſſe Paulum, Et mortui in Chriſto reſurgent primi. Tres igitur & dimidius dies, tribus annis & ſex menſibus reſpondent, quibus poteſtas erit Antichriſto, eiſq; ſuppletis corā oculis inimicorū Helias & Enoch aſcendentes in cœlum ibunt in occurſum Chriſto vero regi & iudici venienti. Qui Antichriſtum omneſq; eius interficiet ſpiritu oris ſui, vt regnet in domo Iacob ipſe, de quo dictum eſt, Regni eius non erit finis. Apoc. 11. 1. Theſ. 4 Lucæ 1. Mich. 4.

De aduentu claritatis filij Dei & hominis.

Promiſsio implenda.

CAPVT. XVII.

DAuid propheta dicit: Deus manifeſtus veniet, Deus noſter, & nō ſilebit. Ignis ante eum ardebit, & in circuitu eius tempeſtas valida. Dicit & propheta Malachias: Væ deſiderantibus diē domini, & vt quid vobis illam? Itē: Ipſe ſubitò veniet in tēplū ſuū dominus, quē vos ignoratis, & angelus teſtamenti quem vos vultis, ecce veniet dicit dominus. Et quis ſuſtinebit introitū eius? aut quis reſiſtet in aſpectu eius? quia ipſe introibit ſicut ignis cōflatorij. Dicit & Eſaias: ecce dies domini ſicut ignis veniet, & ſicut procella currus eius reddere in ira vindictā & retributionem in flamma ignis. Dicit & dominus in Euangelio: Sicut enim fulgur exiens ab Oriēte pergit in Occidētē, ſic erit & aduentus filij hominis. Et iterū: Sol tenebrabitur, & luna non dabit lumen ſuum, & ſtellæ de cœlo erunt decidentes, & virtutes cœlorum mouebuntur, & tunc videbunt filium hominis venientē in nubibus cum virtute magna & gloria. Teſtatur & Apocalypſis Ioannis dicens: Sol factus eſt niger vt ſaccus ſilicinus, & luna ſanguinea facta eſt, & ſtellæ ceciderunt, eo modo, quo ficus vento magno agitata amittit acerbos fructus ſuos, & cœlum receſsit vt liber cum euoluitur: & omnis mons & inſulæ de locis ſuis motæ ſunt: & reges terrę maximiq; tribuni, & diuites, & nobiles, & ſerui abſconderunt ſe in ſpeluncis & petris montium, dicentes, montibus & petris: Cadite ſuper nos, & abſcondite nos à conſpectu patris ſedentis ſuper thronum, & ab ira agni, quoniam venit dies magnus irę illorum. Et quis poterit ſtare? Dicit & Paulus apoſtolus: Ipſe dominus in iuſſu in voce archangeli, & in tuba Dei deſcendet de cœlo. Fatetur & Sibylla inter cætera dicens: Eripitur ſolis iubar, & chorus interit aſtris: Voluetur cœlum: luminaris ſplendor obibit. Sed tuba tum ſonitum triſtem demittit ab alto Orbe, gemens facinus miſerum varioſq; labores. Tartareumq; chaos monſtrauit terra dehiſcens. Multa per ſingula capita etiam neceſſaria teſtimonia prætermiſi, ſuſcepti operis modum cogitans. Quare aduentus filij Dei, ſicut bonis lætitiam infert, ita malis exitium. Nunc enim cum viuimus & tempus eſt corrigendi, actus moreſq; mutemus. Sequitur autem reſurrectio mortuorum. Pſal. 49. Malac. 3. Eſaiæ. 66 B Matt. 20. Apoc. 6. 2. Theſ. 4

De resurrectione carnis. C

Promissio implenda.

CAPVT XVIII.

EZechiel propheta: Dixit mihi dominus, Fili hominis prophetiza super
Ezec. 37. ossa hæc & dic, Hæc dicit dominus: Ecce eijciã vos de monumẽtis ve
stris, & inducã super vos neruos, & imponã carnes, & extẽdã cutẽ. Et
dabo spiritum meum in vos, & viuetis, & scietis quia ego sum dominus. Et
Esaias: Exurgẽt mortui, & excitabuntur qui in monumẽtis sunt. Et ipse in
Isaiæ 26 Euangelio: Veniet, inquit, hora quando omnes qui in monumentis sunt, au
Ioan. 5. dient, vocem filij Dei, & procedent qui bona egerunt in resurrectionẽ vitæ
qui mala egerunt in resurrectionem iudicij. Testatur & Paulus hæc in ictu
oculi fieri, in nouissima tuba: Canit enim, ait, tuba & mortui resurgunt in-
Apoc. 20 corrupti, & nos immutabimur. Et Apocalypsis: Exhibuit, ait, mare quos pe
nes se habebat mortuos, similiter & mors, & infernus. Hic illa absoluenda
sese ingerit quæstio, quæ insipientium gentiliumq; ore profertur, Quo mo-
do resurgant ij, quorum cadauera beluæ, bestiæq; comederint, ipsęq; ab alijs
bestijs, auibus, canibusq; consumptæ sint: Ignorãtes oĩa quæ ex terra crea-
ta sunt, in eandem materiam resoluta recidere, ac facile esse potẽtiæ creato-
ris, ex ea rursum reparare quæ fuerant, qui potuit inter cætera primũ ex illa
hominẽ formare qui nõ erat. Si quẽ verò mouet, quòd impij in iudicio non
resurgũt, intelligat nõ eos ad iudiciũ, sed ad pœnã resurgere, iuxta illã domi-
ni sentẽtiã: Qui nõ credit, ait, iã iudicatus est. Fatetur & Sibylla: Sic animę
cũ carne aderũt, quas iudicat ipse. Resurgentibus cunctis iudiciũ sequitur.

De iudicio Christi domini. D

Promissio implenda.

CAPVT XIX.

Psal. 49. DAuid propheta dicit: Annunciabunt cœli iustitiã, quoniã Deus iudex
est. Itẽ aduocauit cœlũ sursum, & terrã, vt discerneret populũ suũ. Itẽ
Ipse iudicabit orbẽ terræ in æquitate. Firmat hæc dominus in Euan-
Matt. 25. gelio. Cũ venerit, ait, filius hominis in claritate sua, cõgregabũtur ante eum
oẽs gẽtes, & separabit eos ab inuicẽ, sicut separat pastor oues ab hœdis, oues
ponet à dextris, hœdos aũt à sinistris. Tũc dicit his q̃ à dextris sunt, venite be
nedicti patris mei, percipite regnũ quod vobis paratũ est ab origine mundi.
Esuriui enim & dedistis mihi manducare, & cætera quæ pertinẽt ad opera
misericordiæ, in quibus est sacrificiũ magnũ purgãs omne peccatũ, ipso di-
cẽte domino: Misericordiã volo magis q̃ sacrificiũ. Sinistris autem dicturus
est, Ite in ignẽ æternum, quem parauit pater meus diabolo & angelis eius.
Matth. 9. Esuriui enim, ait, & nõ dedistis mihi manducare: & cętera similiter quę ad
crudelitatis exitia pertinẽt, quæ mergũt hominẽ in interitũ & perditionem
Matt. 25. dum auari nõ pascũt Christũ esurientẽ in paupere, qui dicit: Quãdiu vni ex
minimis meis nõ fecistis, neq; mihi fecistis. Sequiturq; inter partes lata sen
tẽtia iudicãtis Ibũt, dictũ est, impij in ambustionẽ æternã. Testatur & in hęc
2. Cor. 5. Paulus apostolus: Oẽs, ait, adstabim⁹ ante tribunal Christi, vt referat vnus-
quisq; secundũ ea quæ per corpus gessit, siue bonũ siue malũ. Et Apocalyp-
Apoc. 20 sis Ioannis dicit: Vidi mortuos tã magnos quã minimos stantes in cõspectu
throni

A throni Dei. Dehĩc aperti sunt libri, & alius liber apertus est qui est vitæ vniuscuiusq; hominũ, & iudicati sunt mortui ex ipsis scripturis librorũ secũdũ facta sua. Libri aperti, cõscientiæ singulorũ. Alius liber qui oĩm continet actus, iustitia Dei est cuncta producẽs in lucem. De quo dicit Paulus: Donec veniat dominus, & illuminet abscondita tenebrarum, & manifestabit cogitationes cordis, & tunc laus erit vnicuiq; â Deo. Concludit Ioannis Apocalypsis: Mors & infernus missi sunt in stagnũ ignis, & qui non sunt inuenti in libro vitæ, missi sunt in stagnum ignis, in quo cruciabuntur in secula sæculorum. Sicut dicit & Esaias: Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur, & erunt vsq; ad satietatem visionis vniuersæ carni. Fatetur & Sibylla, occultos actus tunc detegens, Quis loquetur secreta? atq; Deus reserauit pectora luci: Tunc erit & luctus stridebunt dentibus omnes. Et paulò post: Et coram hoc domino reges sistentur ad vnum. Recidet è cœlo ignis & sulphuris amnis. Post hæc sequitur, per ignem purificatorium, quosdam fideles homines ipsaq; elementa purgari. 1. Cor. 4.

De igni purificatorio

Promissio implenda.

CAPVT XX.

DAuid propheta: Omnia sicut vestimentũ veterascent. Et sicut opertoriũ mutabis ea, & mutabũtur tu aũt ipse idẽ es. Itẽ ipse: Igne nos examinasti, sicut examinatur argentũ. Et iterũ: Transiuimus per ignem & aquam, & induxisti nos in refrigeriũ. Et Malachias ꝓpheta: Ipse introijt, ait, sicut ignis cõflatorij, & sedebit conflans, & purgans sicut argẽtum & aurum, & purgabit filios Leui. Et in Euãgelio Matthæus hæc de domino cõfirmat, dicẽs: Hic est qui baptizat in spiritu sancto & igni, ferens ventilabrũ in manu sua, & purgabit areã suam. Frumenta recondet in horreo, paleas autem comburet igni inextinguibili. Et iterum ipse dominus dicit: Priusquam cœlum & terra transeat, iota vnum, aut vnus apex non cadet ex lege, qui non impleatur. Et Petrus apostolus: Qui autem nunc sunt cœli, eodem verbo repositi sunt, igni reseruandi in diem iudicij. Et paulò pôst: Properãtes, ait, ad præsentiam domini per quam cœli ardentes soluentur, & elementa ignis ardore decoquentur. Dicit & Paulus: Quia & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. Fatetur & Sibylla dicens: Omnia cessabunt, tellus confracta peribit: Sic pariter fontes torrentur, fluminaq; igni. His igitur peractis, cum respiciẽtes impij iustos dixerint, Hi sunt quos habuimus aliquãdo in derisum, & in similitudinem improperij. Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore. quomodo cõputati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorũ est? Infructuosam tunc agentes pœnitentiã, cũ scriptũ sit· In inferno autem quis confitebitur tibi? Redactisq; malis in tenebris exterioribus, in quibus nulla lux, nullusq; dies erit, ac vox illa terribilis & metuenda sonuerit, Auferatur impius, & non videat claritatem domini sanctorum; tunc sequetur eminens illustrisq; gloria, quę alio est intimanda capitulo.

Psal. 101. Psal. 65. Malac. 3. B Matt. 3. Matth. 5. 2. Pet. 3. Rom. 8. Sap. 5. Psal. 6.

FINIS DIMIDII TEMPORIS.

GLORIÆ REGNIQVE SANCTORVM CAPITA. C

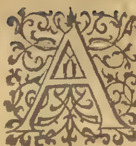
De Gloria, Regnoque Sanctorum.

De cœlo nouo, & de terra noua.

Promissio implenda credendaque. D

CAPVT I.

Apoc.21. 2.Pet.3. Psal.26.

APocalysis Ioannis dicit: Vidi cœlum nouum & terram nouã. Testatur & Petrus: Nouos verò cœlos & nouam terram secundùm ipsius promissa expectamus, in quibus iustitia inhabitat. Et Dauid dicit: Credo videre bona domini in terra viuentium. Hæc impij non videbunt.

De commutatione Sanctorum.

Promissio implenda, atq; primò credenda.

CAPVT II.

Ephe. 4.

PAulus dicit apostolus: Donec occurramus omnes in virum perfectum in mensuram ætatis plenitudinis Christi. In quam sancti, omnis ætas, & vterq; sexus, cum hac gloria ad tricennalem iuuẽtutẽ (in qua Christus dominus passus) transeant cũ ipso rege suo, quem impij non videbunt.

De noua Hierusalem.

Promissio implenda, & credenda priùs.

CAPVT. III.

Apoc.21. Galat. 4.

APocalypsis dicit: Hierusalem nouam vidi à Deo descendentem, aptatã & exornatam, vt sponsa marito. Dicit & Paulus: Quæ sursum est Hierusalem

A rusalem, libera est, quæ est mater nostra. In hac ciuitate non erit nox, nec lumen lucernæ opus erit, non luctus, neq; mors, neq; clamor, sed nec dolus vllus, quia priora abierunt: & huius patriæ gloriam impij non videbunt.

De eo, quòd Sancti fulgebunt vt sol.

Promissio implenda, & credenda.

CAPVT IIII.

DOminus in Euangelio: Tunc, ait, iusti fulgebunt sicut sol in conspectu patris sui: quoniam erunt æquales angelis domini, & hanc gloriam impij non videbunt. Matt. 13. Luc. 20.

De Sanctorum, sicut stellarum in gloria differentia.

Promissio implenda & credenda.

CAPVT V.

PAulus apostolus dicit: Stella à stella differt in gloria: sic & resurrectio mortuorum. Quo modo alij pro cõsensione martyrij, alij pro integritate virginali, alij pro cõtinentia viduali, alij pro pudicitia cõiugali, diuersis honoribus sine inuidia fulgeant: impij non videbunt. 1. Cor. 15.

De virginitate Sanctorum.

Promissio implenda, & credenda.

CAPVT VI.

APocalypsis Ioannis dicit: Hi sunt qui cum mulieribus se non coinquinauerunt, virgines enim permanserunt. Hi sunt qui sequuntur agnum, quòcunq; ierit. Quò sequantur virgines, quó eum sequi nequeant non virgines, impij non videbunt. Apoc. 14.

B

De inexplicabili dono Sanctorum.

Promissio implenda, & credenda.

CAPVT VII.

PAulus dicit apostolus: Quod oculus non vidit, & auris non audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se. Sancti cum hæc acceperint, impij non videbunt. 1. Cor. 2.

De facie ad faciem videndo Deum.

Promissio implenda.

CAPVT VIII.

PAulus dicit apostolus: Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciẽ. Quemadmodum sancti videãt Deum trinitatẽ, patrem in filio, filium in patre, spiritũ sanctum & in patre & in filio, impij non videbunt. 1. Cor. 13.

C

De reuelata facie Sanctorum.

Promiſsio implenda.

CAPVT IX.

2.Cor. 3. PAulus dicit Apoſtolus: Nos. ait, reuelata facie gloriam domini ſpeculantes, in eandem imaginem transformamur à gloria in gloriam tanquam â domini ſpiritu. Et hęc impij non videbunt.

De eo, quod tradat filius regnum Deo & patri.

Promiſsio implenda,

CAPVT X.

1.Cor. 15 QVo modo tradidit filius regnũ Deo & patri, ſicut Paulus dicit apoſtolus, impij non videbunt.

De iugi cantico Alleluya.

Promiſsio implenda,

CAPVT XI.

Apoc. 19 QVo modo iugi cantico, vt Apocalypſis dicit, Sancti cantẽt Alleluya ſine defectu, ſine fine: impij nec audient, nec videbunt.

D

De innouatione omnium.

Promiſsio implenda.

CAPVT XII.

Eſaiæ 43. QVo modo innouentur omnia (vt Eſaias propheta & Apocalypſis dicunt) permaneantq; in æternum: Et quo modo ex ligno vitæ ſine corruptione cibum ſancti captant, & de fonte Chriſto non neceſsitate, ſed poteſtate bibant, impij non videbunt.

Quòd Deus ſit omnia in omnibus.

Promiſsio implenda,

CAPVT XIII.

1.Cor. 15 QVo modo erit Deus omnia in omnibus, vt Paulus dicit apoſtolus, impij non videbunt, quia ſoli ſancti & redempti his voluptatibus & delicijs cœleſtibus perfruentur. Hæc eſt ciuitas virtus & ſaluatio noſtra. Hæc eſt Hieruſalem cœleſtis perpetua. His in ea poſitis ſanctis verus Deus rex nec metas rerum, nec tempora ponit, Imperium ſine fine dedit. Hi ſunt qui regnant cum rege Chriſto: de quo dicit Daniel: Regnum eius alteri populo non derelinquetur, quoniam regnabit in infinita ſecula, & regni eius non erit finis. Danie. 2. & 3.

Pero-

A *Peroratio sancti Prosperi, & conclusio huius fidelissimi, vtilissimique libri sui.*

IVuante gratia Dei hunc conclusi librũ, tribus eius primis partibus quadragena capitula annotãdo, velut quadragenos dies, quibus in huius vitæ curriculis Moyses, Helias, & dominus Iesus ieiunia celebrârunt. Ter enim quadragies ducta, centum viginti faciunt. Accedũt alia vigĩti, in Dimidia parte finis mũdi: & sunt cẽtũ quadraginta. Tredecim quoq; in gloria sanctorũ superaddũtur & perficiũt cẽtũ quinquaginta tria. In quo numero sacrati illi pisces reti veritatis incorrupto, post resurrectionem domini iussione capti sunt, millia sanctorũ significãtes, quos dominus ex omni genere, tribu & lingua, per omne tẽpus cõgregãs, nobis infinitũ sibi cognitũ numerũ cõsecrauit. Habes primã piscãdi voluptatẽ, si huius rei amator es, lector spiritalis: præsertim quia in hoc libro, vt existimo, oẽs voluptates, oẽsq; affectiones inuenies. Ingredere ergo huc adolescẽs, & huc auocãre, hîc lude, & age cõceptiones tuas. Nã si te fortassis tabulæ lusus inuitat, in asse vno duo & tria, quina & sena habes, quibus numeris mensuræ arcæ consurgunt, trinæ vnitatis tesseras voluens. Calculos etiam in bonis operibus candidos, in passione purpureos, spectante illo qui dicit: Vincenti dabo calculum, & per calculum nomen nouũ, quod nemo scit, nisi qui accepit. In calculis eburneis nomina procõsulũ cõscripta Carthagini in foro corã populo à præsenti iudice sub certis vocabulis citabantur, & erat solennis dies albi citatio. Hi qui auaritiã superãtes remp. fideliter egerãt absq; flagitijs, fauoribusq;, etiam absentes honorabantur. Eos verò quos rapacitas vicerat, populus conuitijs sibilisq; nota-

B bat. Habes igitur quid vincas, qui rempub. gubernando ludis in seculo: auaritiam vince, quæ radix est omniũ malorũ. Nec iam terrenæ, quæ quocunq; modo labuntur, sed cœlestes, æternæq; alliciant potestates. Si venãdi est affectio, habes montes altissimos, ceruos velociter apostolorũ prophetarũq; dicta percurrentes. Habes & in campis petram, refugiũ erycijs & leporibus, quos in simplicitate cordis Christus dominus per suos canes venatur, vt spinis careãt delictorũ. Si spectandi voluptas est, habes hic aurigam spiritalem Christum Heliam, qui curru igneo vsq; ad metas peruectus est cœli, cursusque Pharaonis demersos in profundo. In munere habes Danielem sanctum, leonem non ferro sed oratione vincentem: vrsosq; vexantes eos, qui Helisæum prophetam contumelijs lacesserãt. Habes quoq; in sancto spectaculo non mimicas turpitudines, sed Christo sacratas virgines. Habes cadalistarum loco, Rebeccæ geminos mysticè ludentes. Habes Dauid coram arca saltantem, & nudatum in passione Christum, coram seruis & ancillis suis, illa ipsa sua historia exhibentem. Habes postremò fletus, planctusq; Hieremię decantatos, non arte tragica, sed prophetiba. Ædificandi si est affectus, habes fabricam mundi, mensuras arcæ, ambitum tabernaculi, fastigium templi Solomonis, ipsius per mundum membra Ecclesiæ, quam illa omnia figurabant. Epulandi si est delectatio, habes hic sapientię paratam mẽsam, in qua est panis angelicus, & vitulus saginatus, sobrièque inebriãs poculum salutare. Neque flores sancti desunt huic conuiuio, lilia virginum, cõtinen-

tię violæ, & roseæ coronæ martyrum. Restat, vt arbitror, musicorum voluptas: habes organum ex diuersis fistulis sanctorum apostolorum, doctorumq; omnium ecclesiarum, aptatum quibusdam accentibus graui, acuto, & circumflexo, quos musicus ille Dei spiritus, per verbũ tangit, implet, & resonat: habens clauem Dauid, qui claudit, & nemo aperit: aperit, & nemo claudit: chrismatis oleo & aqua baptismi cuncta consecrans, ac decorans. Ad huius organi suauissimas & dulcissimas voces peruenerunt principes, coniuncti psallentibus in medio adolescentularum tympanistriarum. Et quæ sint hæc sequitur: In ecclesijs benedicite dominum. Hæ adolescentulæ ecclesiæ dum tympanum tangunt, id est, pellem mortui animantis extensam in ligno, scilicet Christum prędicant crucifixum. Huius tympani tam magnus sonus totius mundi iam mulcet auditur. Nec decem chordarum psalteriũ huic deest conuiuio, dum inclusione centum quinquaginta psam. laudant sancti dominum in sono tubæ, in psalterio & cithara, in tympano & choro, in chordis & organo, in cymbalis bene sonantibus, in cymbalis iubilationis, quoniam omnis spiritus laudat dominum. Hęc in templo Dei mei prospiciens, in quo omnis quisque dicit, Gloria: quoniam adhuc passiones, quæ per legem sunt, operantur in membris nostris, vt fructum ferant morti, multisque vitijs implicati tenemur in hac vita quæ tota tentatio est, sacrificium ex adipibus vitulorum Patriarcharum & Prophetarum, caprarum pinguium, & arietum, Apostolorum ducum gregis, pro peccato animæ meæ, ac mundatione totius hominis mei in hoc libro & confessionem voui, & in ara contriti cordis immolaui holocausta, non sine incenso orationum omniũ sanctorum, quibus me ab omni peccato expiari posse cõfido. Quiescat inuidus lector, ne sicut Cain ferro, iste dente, vel lingua percutiat. Filij enim hominum dentes eorum arma & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus. Siquid autem displicet, si pius est, emendet in misericordia, & arguat in lenitate, oretq; pro nobis, vt simul in arca inter munda animalia reperti, in cubito perfectionis eius pariter adnexi, charitatem domini, trinæ maiestatis vnitatem per eminentem viam duce gratia sequamur omnes: eodem manente in nobis, & nobis in illo: à quo omnia, per quē omnia, & in quo omnia, qui est Deus benedictus in secula.

AMEN.

[Margin: Apoc. 3. — Psal. 67. — Rom. 7. — Iob 7 — Apoc. 8. — Gene. 4. — Psal. 56. — C — D]

PROMIS. ET PRÆDICTIONVM DEI FINIS.

D. Pros-

A

D. PROSPERI AQVITANICI, EPISCOPI REGIENSIS IN LIBROS DE VITA CONTEMPATIVA AD IVLIANUM Pontificem.

Hic videtur esse ille Iulianus qui in vtroq; cócilio Arausicano, & carpétoracensi subscribit.

PROLOGVS.

DIV Multumq; renisus sum voluntati tuæ, domine studiosissime pontificum Iuliane: nó velut pertinaciter durus, sed propriæ impossibilitatis admonitus. Videbatur enim mihi: & iure forsitá videbatur, quòd etiam ipsi pręsumptionem meá potuissetis improuidæ temeritatis arguere, si tantam rem, quæ vtique esset operosè tractanda, facilè ac sine vlla deliberatione susciperem, cûm me oporteret priùs ipsius rei pondus, vnde dicédum foret, expendere: & sic adiuuante domino, si vires facultas explorata promitteret, ad hoc arripiendum, quod iuberetis, accedere. His, & talibus solicita consideratione perspectis, necessarium duxi, vt me aliquandiu a scribendi præsumptione suspenderem. Sed quia, sicut cogitanda fuit iniuncti operis difficultas, ita cogitari debuit iniungentis authoritas, nec volui nec debui vsquequaq; resistere, certus quòd vires meas multò amplius adiuuaret tua præcipientis oratio, quâm grauaret ipsius materiæ magnitudo. Deinde illa consideratio animum meum suis viribus diffidentem, in audaciam subeundæ præceptionis vestræ perduxit: quòd iam non humilitatis esset, perseueranter tenére silentium, sed superbiæ vltra renuere, quanuis infirmis ceruicibus onus impositum graue sit: cui oneri sustipendo, etsi me mea rusticitas faciebat inualidum, vestra fieri credidi fide qui iubebatis, idoneum. Hoc quoque mihi audédi aliquid fiduciam dabat: quòd magnarum rerum magnus ipse conatus esset, etiam si nullus disputantem sequeretur effectus. Siquidem necessariarum tractatio quęstionum, etsi non instruit inuenientis, quod quærit animum, exercet saltem quęrentis ingeniũ vt aut nouerit se quærendo, & nihil inueniendo nescire, quod se fortè nosse præsumpserat: & ignorantiæ suæ consequenter admonitus, quod sibi deesse viderit, quærat, quod inuenerit teneat, & quod tenuerit, diligenter exerceat: aut si quod sibi de diuinis literis propositum fuerat, salubriter tractare, & sufficienter explicare potuerit: non de inuentione veritatis infletur, sed in domino qui eum intus illuminauit, vt illuminanda cognosceret, glorietur. Quandoquidem scientia, sicut sine dono Dei, quod est charitas, inflat: ita si ei charitas admisceatur, ædificat. Ac per hoc, qui de Deo loqui voluerit, aut nihil dicit, & nulla eum præcipitat inflatio: aut si aliquid dixerit, & se crediderit à Deo accepisse quod dicit, habet vnde Deo gratias agat: non habet quod ingenij sui viribus elatus adscribat.

*alias experiri.

B

1. Cor. 8.

Sed iam ipsa capitula quæ vtcunq; soluenda proposuistis, adtexam. Itaq; iubetis,

iubetis, vt paucis edisseram, quæ sit vitæ contemplatiuæ proprietas: & quid C
inter ipsam & actiuam vitam intersit, quanta possum breuitate distinguam,
Vtrum is cui ecclesiæ regendæ cura commissa est, contemplatiuæ virtutis
fieri particeps posit. Vtrum æquanimiter sustinendi sint diuina præcepta calcantes, an pro modo peccati debeant ecclesiastica seueritate coargui. Vtrum congregandis fratribus aut alendis, expediat facie ncultates ecclesiæ posideri, an perfectionis amore contemni. Quæ sit abstinentiæ credenda perfectio: & vtrum tantum corpori, an & animæ necessaria debeat iudicari. Quantum à virtutibus veris virtutum similitudines distent. Quibus præcedentibus causis & subsequentibus incrementis nasci soleant vitia, vel augeri: & quibus posint adiuuante domino remedijs, velut quibusdam medicamētis imminui, vel sanari. Quot modis, vel gradibus vnaquæq; virtus posit impleri. Et an vera sit illa phisophorum sententia. quæ virtutum omnium velut fontes quosdam quatuor virtutes: vitia quoque quatuor, velut quasdam origines malorũ omnium definiuit. Hæc sunt nimirum decem, quæ à me voluistis enodari capitula: non vt absolutio eorum vobis aliquid cognitionis afferret: sed vt vestra magis cura sciret, si regulariter imperatum munus impleuero, nonnihil ædificationis talium studiosis horum & his similium capitulorum explicatione conferri. Cæterum si tu ea nescires, nunquam tanto ordine dilucidanda proponeres. Ideo autem voluistis cognita á nostris vobis disputationibus illustrari, vt aut me, si aliquid secus quã ratio habet exponerem, faceretis emēdari vel corrigi, aut certè per solicitudinē vestrã meumq; sermonem ad aliorum notitiã possent catholicè disputata perduci. Nũc D
igitur quæ sit vitę contemplatiuæ proprietas, domino vestris orationibus adiuuãte tractemus.

PROLOGI FINIS.

CAPITA

A

CAPITA PRIMI LIBRI DE VITA CONTEMPLATIVA.

D. PROSPERI AQVITANICI EPISCOPI REGIENSIS,

De vita contemplatiua liber Primus.

Quòd ea sit vitæ contemplatiuæ proprietas, vbi Deus mundo corde videbitur.

CAPVT I.

Ontemplatiua vita, in qua creatorem suum creatura intellectualis ab omni peccato purgata, atq; ex omni parte sanata visura est, á contemplãdo, id est, videndo, nomen accepit. Quod si ita est, illa vita, vbi Deus videri potest, ipsa est contemplatiua credenda. In præsenti autem vita miserijs, erroribusq; plenissima, Deum, sicuti est, videri non posse, dubium non est. In futura igitur vita, quæ ob hoc appellatur contemplatiua, vidẽdus est: nec immeritò. Si enim videre Deum, summum solidumq; est gaudium: summum verô gaudium præmium bene creditur beatorum: & pręmium non adhuc pugnantibus, sed iam vincentibus dabitur post triumphum: quis non videat, quod omnes sancti Deum in illa vita æterna videbunt, vbi sine fine gaudebunt? Ibi gaudebunt, vbi præmium reportabunt: ibi recepturi sunt præmium, vbi non solum deuictis, sed etiam finitis hostibus triumphabunt: ibi triumphabunt, vbi vlterius aduersarium non habebunt. Cęterùm in hac vita quamuis strenué dimicemus, & adiuuante domino cateruas hostium, quibus circumfundimur, prosternamus: tamen si ab eis nolumus vinci, nunquam pugnare desinamus. Nec vincentes securos faciunt viriliter desudata iam prælia, sed magis solicitant aduersariorum rediuiua certamina. Ac sic, quia secundùm scripturæ sacræ sermonem tota humana vita tentatio est super terram, tunc est tentatio finienda, quando finitur & pugna: & tunc est finienda pugna, quando post hanc vitam succedit pugnæ secura victoria: vt omnes milites Christi, qui vsque in finem vitæ præsentis diuinitus adiuti, suis hostibus infatigabiliter restiterunt, laboriosa iam peregrinatione transacta regnẽt fœlices in patria. In qua, humana natura ita reparanda est, & ab omni prorsus infirmitate sananda, vt nec peccata ei vlla remaneant, nec peccare iam valeant. Cuius hoc erit totum præmium, vt vitę contemplatiuæ semel compos effecta, inexplebiliter.

Marginalia: D; Iob. 7.

A biliter authorē beatitudinis suæ cōspiciat, de illo gaudeat, de illo quod sperauit obtineat, & in eo ad quod sanctè viuēdo puenerit, sine fine pmaneat.

De qualitate vitæ futuræ.

CAPVT II.

IAm verò de qualitate ipsius vitæ futuræ quid dicā, quæ poti⁹ debet credi, quā dici? Nec ideo tamē debeo inde tacere quod valeo: quia dicere quātū volo nō valeo. Neq; eni quia Deū ineffabilē credimus, fari de illo quod possumus, non debemus. Ita sanè, vt plus credatur de illa vita, quàm scribatur: quia nec potest tantum inde proferri sermone, quantum potest mente complecti: & minus concipit mentis humanæ quamlibet profunda complexio, quàm se habet rei ipsius magnitudo. Ergo futura vita creditur beatè sempiterna, & sempiternè beata. vbi est certa securitas, & secura trāquillitas & tranquilla iucunditas, fœlix æternitas, æterna fœlicitas: vbi est amor perfectus, nullus timor, dies æternus, alacer motus, & vnus omnium spiritus de contemplatione Dei sui, ac de sua cum illo permansione securus: vbi ipsa ciuitas, quæ est angelorū sanctorū & hominū cōgregatio beata, meritis fulgētibus micat, & æterna salus exuberat, veritas regnat: vbi nec fallit quisque, nec fallitur: vnde nullus eijcitur beatus, quò nullus miser admittitur.

Quòd eo iudicio Dei ab iniquis hominibus separandi sunt sancti, quo antè sunt beati angeli ab immundis spiritibus separati.

B CAPVT III.

SEd & hoc futurum credimus per iustum Dei iudicium, in quo non solùm meritis, sed etiam locis sic ab iniquis iusti separandi sunt in æternum: vt iam nec remunerati præmium finiant, nec damnati supplicium: quandoquidem propterea incorruptio & immortalitas dabitur etiam corporibus miserorum, vt nec ipsi æternam pœnam finiant, nec ipsos consumat immortalis pœna, sed puniat. Ideo autem beata incorruptione & immortalitate iustorum corpora donabuntur, vt & ipsi in gloria, & in ipsis gloria æterna permaneat. Hoc iudicium, quod inter iustos homines iniustosq; futurum dicimus, inter sanctos angelos & immundos credimus factum. Nā cū essent vtriq; sine peccato creati, & ad seruiendum Deo suo feliciter instituti, eorum quidam voluntate propria deprauati noluerunt permanere quod facti sunt, & cùm se contra creatorem suū typho superbiæ letalis hostiliter extulissent, de superna cœli regione proiecti sunt. Quos diuina sentētia eo supplicio cōdēnauit, vt quia noluerūt perseuerare cū possent, nec vellēt reparari, nec possent. Siquidem præuaricationis eorū fuit, quòd irreuocabiliter iudicij animaduersione percussi sunt: & ad damnationem iustissimā profectò pertinuit, quód voluntatem redeundi ac facultatem penitus amiserunt: sicut econtrario voluntatis sanctorum angelorū fuit, quòd malis sponte cadentibus ipsi in sua dignitate manserunt: & diuino iustoq; iudicio actū est, vt quæ fuit cum Deo suo manendi voluntas, fieret permanendi voluntaria felixq; necessitas. Et ideo, quia nec peccauerunt vnquam nec peccare iam possunt,

Esaię 4.

illius contemplatiuæ vitæ semel facti participes, inexplebiliter authorẽ beatitudinis suæ conspiciunt, ac merito suæ stabilitatis in æternum fœlices effecti de sua permansione securi sunt. Qui summum solidumq; gaudium, quo insatiabiliter perfruuntur, de diuina contemplatione percipiũt, ac Deo suo infatigabiliter & amanter inseruiunt, ita perfectè beati, vt nec cupiant beatiores fieri vltrà, nec valeant. C

De resurrectione, vel vita sanctorum.

CAPVT IIII.

HÆc est contemplatiua vita beata, ad quam qui bonorum operũ consummatione peruenerint, beatis angelis similes erũt, & simul cũ Deo suo sine fine regnabũt. Quod hîc crediderant, ibi videbunt, sui creatoris substantiam mundis cordibus contemplantes: æterna exultatione gaudebunt: diuina ac mutua dilectione possessi, Deo suo in æternum & inuicẽ sibi fœliciter adhærebunt: receptis cum incorruptione atq; immortalitate corporibus municipatum patrię cœlestis accipient, atq; eius in ęternum ciues effecti promissa præmia reportabunt. Ibi eis exuberabit tanta lętitia, tãta cœlestium gratia gaudiorũ, vt & remuneratori suo pro tantis muneribus gratias agãt, & nullũ fastidiũ ex ipsa affluẽtiũ bonorũ perceptione sustineãt. Ibi ita patebunt singulorum singulis mentes, sicut corporalibus oculis subiacent facies corporales: quia humanorum pectorum tanta ibi erit & tã perfecta mundicia, vt habeant vnde mundatori suo Deo gratias agant, nõ vnde offensi aliquibus peccatorum sordibus erubescant: quia nec vlla peccata ibi nec peccatores erunt, & qui ibi fuerint, iam peccare non poterunt. Nec latebit iam perfectè beatos aliquid secretorum, qui, quod est longè præstantius, ipsum visuri sunt mundis cordibus Deum: quandoquidẽ humana creatura ita perfecta erit, vt in melius aut deterius vltra mutari non possit. Cuius humanę substantiæ ad conditoris sui similitudinem sublimatæ, omnia bona quę naturaliter accepta peccato corruperat, reparabũtur in melius: id est, intellectus sine errore. memoria sine obliuione: cogitatio sine peruagatione: charitas sine simulatione: sensus sine offensione: incolumitas sine debilitate salus sine dolore: vita sine morte: facilitas sine impedimento: saturitas sine fastidio, & tota sanitas sine morbo: quoniam quidem quicquid hîc corporibus humanis vitiandis aut ferarum morsus ademerint, aut improuisi casus abstulerint, aut malarũ valetudinum genera diuersa discerpserint, aut humana crudelitas amputauerit, aut si ignis, vel quælibet alia res aliquid debilitatis intulerit, aut ipsa senectus etiã sanis onerosa negauerit, hæc & his similia corporum damna vna ibi resurrectio reparabit, atq; ea corpora membris omnibꝰ instaurata, incorruptibilis sanitas obtinebit. Propterea quicũq, ibi erunt, etsi differentibus meritis ab inuicem distabunt: omnes tamen vna perfectione beati erunt: quia singulis præmia sua sufficientia erunt, & capere amplius præmijs suis iam perfecti non poterunt. Sicut enim corporalis saturitas omnes saturos æqualiter habet, quamuis singuli cibum non æqualiter, sed pro possibilitate perceperint: ita omnes sancti etsi fuerint aliqua graduum suorum diuersitate distincti, vna beatitudine perfecti erunt: quia & vna perfectione beati futuri sunt. Cæterum in illa tantę beatitudinis regione nec

Nota. (margin, beside "quę naturaliter accepta…"); D (margin, beside "nec peccatores erunt…")

A ne nec maioris meriti sibi aliquid quisque arrogabit, quia arrogantia ibi nulla erit: nec superiori inferior inuidebit, quia ibi inuidus nullus esse poterit. Et ideo etsi ibi erit distantia mansionum, summa in illis erit vnius perfectionis æqualitas, quibus erit regni cœlestis vna felicitas.

Quòd contemptores præsentium etiam hîc contemplatiuæ vitæ beatitudo delectet.

CAPVT V.

CVi fœlicitati promerendæ illæ suspirat, qui præsentibus omnibus futurorum contemplatione renũtiat, atq; à domesticis occupationibus, quæ nonnunquam perfecte viuere cupientium processus impediunt, in illam diuinæ sublimitatem contemplationis euectus, ipsos etiam suæ carnis affectus exuperat: Qui & infra se vniuersa despiciens, quæ plerunq; animas de pręteritæ vitæ sanctitate securas in terrena deijciunt, ipsis etiam cœlestibus appropinquat, tantò diuinis vicinior factus, quantò supra humana omnia studio perfectionis ascendit, certus quòd si contemplatiuam vitã hic incertis honoribus, diuitijs, anxijs & caducis delectationibus plena voluntate prætulerit, veros honores, securas diuitias, & delectationes æternas inueniat, cũ ad perfectionẽ contẽplatiuæ virtutis, in illa beata vita vbi futura est, Deo remunerante peruenerit. Et re vera quid erit honoratius eo, quem diuina clemẽtia angelicæ dignitatis æqualitate beauerit? Quid ditius eo, quẽ regni cœlestis ineffabiliter affluens beatitudo ditauerit? Aut quid etiã hic delectabilius contemplatione diuina quæ sibi veraciter inhianti incorrupti-
B bilem suauitatem futuræ remunerationis infundit? Quoniam quidem contemplatiua vita hîc quoq; amatores suos futurorum bonorum consideratione delectat, ac sibi tota mentis intentione vacantes, quantum in hac vita fieri potest, dono sapientiæ spiritualis illuminat, & ad illam diuinæ plenitudinem visionis, cuius spem studijs intenti cœlestibus gerunt, incentiuo quodam ipsius consequendæ perfectionis inflammat, vt quod nunc in ænigmate cernunt, nec perfecte discernunt, tunc in illa reuelatione conspiciant.

Quòd perfectio contemplatiuæ vitæ, quæ hîc haberi potest, illi perfectioni futuræ comparari non possit.

CAPVT VI.

QVapropter non sic contemplatiuæ vitæ sublimitatem in futuro, vbi perfectio perficienda est, prædicaui, vt in præsenti eam negarẽ posse ab omnibus mundi contemptoribus apprehendi, si modò se ad eam tota deuotione conuertant, si desiderio eius accensi, pręsentia blandimenta fastidiant, & longe fortiores effecti quâm vt eos terrenę occupationes illaqueent, diuinis rebus ac futuris promissionibus considerandis inhæreant. Sed si consideramus apostoli Pauli sermonem, quo inter eam scientiam quę hîc est, & eam quæ ibi futura est, discriminans ait, Ex parte scimus, & ex parte prophetamus: contemplationem diuinam quæ in hac vita est illi futuræ conferre nec possumus, nec debemus: quando idem Apostolus adiungat & dicat: Cûm autem venerit quod perfectum est, in illa vita signifi- Ibidem.

1. Cor. 13.

cans,tunc euacuabitur quod ex parte est,ac sic quod modò ex parte senti- C
mus,tunc ad illam plenitudinem contemplationis diuinę perducti iam perfectè videbimus. Nec sanè quia ibi rerũ omniũ notitia non per partes, sed simul & tota videbitur,ideo saltem qualiscunque in hoc fragili corpore desperetur. Etsi corpus quod corrumpitur aggrauet animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem,tamen in quantum potest humana mens,quam suus creator ad suam fecit imaginem,studeat etiam hîc intelligibiliter Deum videre per fidem, vt eum pleniùs videat, cùm peruenerit munere ipsius conditoris sui ad speciem. Attende quàm diuinè sanctus apostolus speciem fidemq; distinxit,vt diceret,Per fidem ambulamus, non per speciem. Fides ergo est per quam ambulatur,& species quæ videtur: quia in hac vita vbi per fidem bene viuendo proficimus,bonorum operum quodámodo passibus ambulamus. In futura autem peruenientes ad speciem,iá non erit quod velut proficiendo vlteriùs ambulemus,sed ipsam speciem ad quam per fidem spiritualiter ambulando peruenimus,insatiabili delectatione videbimus.

Sap. 9.

2. Cor. 5.

Quod Deum dominum perfectè sancti videre non possunt,nisi cum ad beatitudinem futuræ vitæ peruenerint.

CAPVT VII.

QVocirca sic hortandi sunt ad contemplatiuam vitam,quicunque plenè voluerint & Deo auxiliante potuerint,vt meminerint sibi ipsius contemplationis diuinæ perfectionem in illa beata vita quę futura est reseruari, vt ibi Deum sicuti est, perfectè videant, vbi & ipsi erunt vitæ æternę ac regni cœlestis consecutione perfecti. Cęterùm si hîc perfectè potuisset substantiá Dei humana fragilitas cōtéplari,nunquá sanctus Euangelista dixisset,Deum nemo vidit vnquá. Non dixit,nemo videbit. Denique vt euidenter ostenderet visionem Dei non negatam sanctis hominibus, sed dilatá: quod in præsenti tempore negauit, in futuro promisit dicens: Beati mundo corde,quoniam ipsi Deũ videbunt. Nec hîc dixit, quoniam ipsi Deũ vidét. Igitur si Deus,qui in hac vita sine alicuius elemēti assumptione nec potuit videri,nec potest,in futura vita videndus est: ibi est contemplationis diuinæ speranda perfectio,vbi erit omnium bonorum plenitudo. D

Ioã. 1. & 1. Ioan. 4

Matth. 5.

Quæ & quanta sit in hac carne vitæ contemplatiuæ perfectio,vel qualiter ei perfruendæ mūdi contemptores inhæreant.

CAPVT VIII.

PRoinde vitæ contemplatiuæ sectator ad conditorem suum corde illuminandus accedat,ipsi contemplando,atq; insatiabiliter perfruēdo vigilanter inseruiat,ipsum iugiter cōcupiscat,præ amore eius omnia quibus inde potest auerti,refugiat,omnes cogitationes suas ac totam spem ex illius* delectatione suspendat, literarum diuinarum sacris meditationibus vacet,in his se diuinitus illuminatus oblectet, ibi se totum velut in speculo quodam refulgente consideret: quod in se prauum deprehenderit,corrigat:

Aliàs * Delectatione.

quod

A quod rectum est,teneat. quod deforme,componat: quod pulchrum, excolat: quod sanum,seruet: quod infirmum,assidua lectione corroboret: domini sui præcepta infatigabiliter legat,inexplebiliter diligat,efficaciter impleat & quid sibi cauendum quidve sectandum sit, ex eis sufficienter instructus agnoscat,mysterijs earundem diuinarum scripturarum perscrutãdis insistat, Christum promissum legat, repræsentatum videat,prophetatam perditionem populi contumacis intelligat, impleri lugeat,de salute gẽtium gaudeat, ex præteritis quæ prædicta sunt & impleta teneat, futuris promissionibus credat,ab strepitu negotiorum secularium remotissimus ea feruenter excogitet,quibus animum suum in desiderium futuræ remunerationis inflãmet, studijs spiritualibus quibus in dies singulos melior ac melior fiat, inuigilet, amet ocium sanctum, in quo exerceat animæ suę negotium, mortuum sibi deputet mundũ,ac se mundi * blandientis illecebris] exhibeat crucifixũ, delectationis spectaculorum præsentium incõparabiliter anteponat sui creatoris intuitũ,semper se proficiente successu in fastigium diuinæ contemplationis attollat,nunquam ne ad momentum quidem â promissionibus futuris considerandis auersus ad terrena respiciat,eò aciem mentis indesinenter intendat,quò peruenire desiderat: beatitudinem vitæ futuræ ante oculos animi sui proponat & diligat,nec metuat aliquid temporale nec cupiat, nec aut metus amittendæ rei temporalis,aut cupiditas acquirendę intentionem mentis eius emolliat: non eum blanda corrumpãt,nec aduersa concutiant: non inflet opinio secunda,nec sinistra deijciat,nec falsa vituperatio siue laudatio augeat gaudia eius aut minuat,non gaudeat de temporalibus omnino, nec lugeat. Inter læta inuictus ac tristia vnam faciem animo constanti
B obtineat,nec pectoris eius stabilem firmitatem,quicquid promittit mundus aut minatur,excutiat: sed idem semper ac sibi similis,perseuerãs, mundi huius damna simul & lucra non sentiat. Et cùm hæc & his similia contemplatiuæ vitæ desiderio affectus impleuerit,non se hîc iam ex parte omni perfectum, sed perficiendum in illa beata vita,quæ futura est, immobiliter credat: atq; ad eandẽ se vbi Dei substantiã reuelata facie videre possit, extẽdat.

Ioan.1.

* Aliàs: blãdimẽtis illecebrisque.

Quòd tantum interest inter perfectionem vitæ istius & futuræ, quantum interest inter perfectos qui peccare nolũt, & eos qui iam peccare non possunt.

CAPVT IX.

NAm sicut hîc comparatione iustè viuentiũ dicitur quisque perfectus quia iustus præcepta facit,perfectus autem pręcepta transcendit: ita idem collatus illis absolutè perfectis,qui in vita beata futuri sunt,nõ est,vt ita dicam,perfectè perfectus, cui etsi dimissa est omnis iniquitas, non est adhuc sanata,sed sanatur eius infirmitas: & ideo etsi non peccat,vt sit vere perfectus, peccare tamen potest: quia non est consumpta omni infirmitate sanatus: ac per hoc,vbi ab omni peccato mundatus, peccare non poterit,ibi erit perfectè sanus ac summè perfectus. Hîc autem, quãtalibet quis excellentia sanctitatis emineat,quantalibet eminentia perfectionis excellat, potest quidem fieri pro modulo huius vitæ perfectus: sed non est sic de sua perfectione securus,vt non debeat esse de casu solicitus, & vtique vbi est solicitudo,non est absoluta beatitudo. Quæ nequaquam perfecta credẽda est,

si secura non fuerit: nec secura erit, nisi omnē solicitudinē securitas æterna cōsumpserit. Quapropter, qui dicũtur in hac vita beati, spe beatitudinis futuræ beati sunt: ipsa autē re nō hîc, sed in illa vita beati futuri sunt: quia ibi omniũ beatorũ beatitudo perfecta erit, vbi humana natura sui gloriá cōditoris, & suam perfectè beatificata visura est, atque ei sine vllo defectu suæ tudinis adhærebit. C

Quòd hic sancti Deum in assumpta creatura viderint.

CAPVT X.

NEc moueat quôd hic quoq; â iustis antiquis visum legimus Deum, quia non est in hac humiliatione nostra sic visus, sicut in illa clarificatione videndus est, quandoquidē sine forma visibilis creaturæ. in qua pro dispēsatione tēporũ, vbi voluit, & quibus voluit iustis apparuit, nec potuit nec potest videri, sed poterit cũ ad supernam patriá peregrinatio nostra peruenerit, & mortale, nostrum immortalitas beata vestierit, atq; ad cōtemplationem diuinam, vel perceptionem cœlestium præmiorũ omnes verè fideles fides ipsa, qua hîc futura credebantur impleta, perduxerit.

De qualitate glorificatorum corporum, quæ in resurrectione futura sunt.

CAPVT XI.

Au. de ci ui. Dei li. 22. c. 17:

IBi diuersi quidem sexus corpora, sed sine vlla concupiscentia corporali futura sunt. Ibi erit omnium perfecta charitas, & nulla cupiditas. Ibi etiá corporales oculos nihil visibilis creaturæ latebit, quia incorruptibilium corporum visus vtique incorruptibilis erit, & ita sine cōparatione viuacior, quá hic fuit, vt ei aliquid visibiliũ clausum esse nō possit. Corporibus quippe immortalitate donatis auferenda est tarditas, nō integritas: necessitas, non voluntas: vt ibi sine * tēporis mora aut impedimento ponderis sint, vbi esse voluerint: atque eò sequatur sine vlla difficultate spirituale iam corpus, quòcunque ire voluerit spiritus, angelicæ beatitudinis ęqualitate perfectus. Tunc filiorum, parentum, coniugum miseria, qui ibi non fuerint, beatos contristare non poterit: quia nomina omnium necessitudinum corporaliũ quæ hîc nostra fragilitas habuit, excellentia illius beatitudinis non admittit vbi omnes quicunque fuerint, vnum corpus erunt, & singuli de sua vel singulorum fœlicitate gaudebunt. Hæc de contemplatiua vita dicta sufficiant. D

Aliàs tēporum.

Au. libro 1. retrac. c. 13 & 19

Quantum inter contemplatiuam & actiuam vitam intersit.

CAPVT XII

IAm nunc quid inter ipsam contemplatiuam & actiuam vitam intersit, breuiter differamus. Quod vt euidenter eluceat, ipsas sibi inuicem vitas, contemplatiuam scilicet & actiuam, prolatis earum virtutibus conferamus. Ad actiuam vitam pertinet inter humana proficere, & rebelles corporis motus rationis imperio temperare: ad contemplatiuam supra humana de-

A na desiderio perfectionis ascendere, & indesinenter augendis virtutibus incubare. Habet actiua profectum, contemplatiua fastigium. Hęc facit hominem sanctũ, illa perfectum. Huius vitæ est, nulli prorsus iniurias irrogare: illius, irrogatas æquanimiter sustinere. Imò vt propiùs dicam, executor actiuæ studet in se peccanti dimittere: contemplatiuæ sectator offensas quibus pulsatur, nec omnino concutitur, & ignorare magis paratus est quã donare. Iste iram patientiæ virtute compescit, immoderatis cupiditatibus parsimoniæ frænos imponit: tangitur desiderijs carnalibus, nec consentit: pulsatur mundi huius curiositate, nec rapitur: quatitur diabolica impugnatione, nec vincitur: & Deo suo deuota mente subiectus, non atteritur diuersis tentationibus, sed probatur. Ille omnes affectiones, quibus vita mortalium variatur, sanctis virtutibus vincit: cupiditatum ac perturbationum omnium liber beata quiete perfruitur, & illecebris ac voluptatibus factus expedita mente superior, ineffabili gaudio diuinæ contemplationis erigitur. Iste suscipiendo peregrinum, vestiendo nudũ, gubernando subiectum, redimendo captiuum tuendo violẽter oppressum, iugiter se ab omnibus iniquitatibus suis emaculat, & vitã suã bonorũ operũ fructibus ditat, ille facultatibus suis in vsus pauperum distributis,* simul se expoliauit mundo, & admouit se totis viribus cœlo, res mundi mundo proiecit, & seipsum deuota mente Christo restituit à quo immortales diuitias sibi dari orat, vt pauper: protegi se cotidie postulat, vt infirmus: immortalitatis indumento vestiri cupit, vt nudus: defendi se ab impugnatione inuisibilium hostium supplicat, vt fragilitate carnis oppressus. cœlestem patriam sibi * dari desiderat, vt peregrinus. Actiua vita habet solicitum cursum, contemplatiua gaudium sempiternum. In hac adquiritur regnum, in illa percipitur. Hæc facit pulsare bonorum operum, velut quibusdam manibus, ianuam: illa vocat comsummatos in patriam. In hac contemnitur mundus: in illa videbitur Deus. Et vt multa prætercam, quæ commemorare non valeo, in hac vita actiua qui immundis spiritibus extiterint fortiores, in illa contemplatiua, quę summe beata est, remunerante Deo fient angelis sanctis æquales, atq; in æternum cum illo regnabunt in illa ciuitate superna fœlices. Itaque, quoniam de contemplatiua vita in superioribus multa iam dicta sunt, & secundus liber ea quæ de actiua dicenda sunt, continebit: sufficiant ista quæ diximus, vt cõsideremus & reliqua, quę de tertio capitulo vsque ad finem libri huius sequenti disputatione tractabimus. Videamus nunc, vtrum is, cui ecclesiæ regendæ cura commissa est, contemplatiuę vitæ fieri particeps possit.

* Aliàs semel.

B * Aliàs donari.

Quòd sacerdotes sancti contemplatiuæ vitæ fieri participes poßint.

CAPVT XIII

QVi diligenter ea quæ superius de vita contemplatiua dicta sunt considerat, & sufficienter instructus intelligit, quando & vbi possit eius perfectio comprehendi: non dubitabit, ecclesiarum principes vitæ contemplatiuæ posse, & debere fieri sectatores: quia siue secundum opinionẽ quorundã nihil aliud sit vita contemplatiua, quàm rerum latentium futurarumq; notitia, siue vacatio ab omnibus occupationibuus mundi, siue di-

uinarum studium literarum, siue quod his probatur esse perfectius ipsa visio C
Dei, non video quid impedimẽti sanctis sacerdotibus posit afferri, quo minus ad hæc quatuor quæ commemoraui perueniant. Duo enim, primum & vltimum, id est, rerum latentiũ futurarũq; notitia, & ipsa visio Dei, incõparabiliter præstantiora erunt in illa vita beata, quàm in ista diuersis erroribus implicata: quandoquidem tam rerum omnium notitia, quàm ipsa Dei substãtia plené & perfecté videbitur. Duo autem media, vacationem videlicet ab omnibus occupationibus mundi, & diuinarum studium literarum, etiam hic possunt habere pontifices: sed illi, qui se ab omnibus implicamentis negotiorum secularium remouentes, non torpent ocio, sed insistũt perfectionis suæ negotio, & ab stultitia secularis sapientiæ auersi, verbo Dei infatigabiliter vacant, sapientes veraciter fiunt, cœlestia sapiunt, terrena despiciunt, contradicentes sanæ doctrinæ redarguunt, obedientes instituũt, sanctis virtutibus, quibus in dies singulos fiant Deo propinquiores, incumbũt: illi qui tam suis quàm omnium, qui per eos erudiuntur, profectibus clari, hic quidẽ velut gustum quendam contemplatiuæ vitę, quo ad eam feruentiùs prouocentur, accipiunt sed ibi iam in æternum fœlices effecti, de eius perfectione gaudebunt Proinde verò non inflantur, quia hîc omnium fidelium catholicorum honorantur vt capita: sed lętantur potius, quia ibi Christi, qui est sacerdotum ac fidelium caput, clariora membra futuri sunt. At si (quod absit) secularibus negotijs impliciti, fundorum terminos sine termino cupiditatis extendant, ac se pasim exquisitis delitijs dedant, quę animum corpusq; debilitant: si gloriam non Christi, sed suam, decepti vulgi adulantis honoribus quærant: plusq; de se alienę linguæ, quàm suæ conscientiæ credant: si D
omne gaudium suum non futurorum remuneratione, nec in sanctitate vitæ sed in sua tantùm dignitate constituant, & dum tales esse se, quales creduntur amant, nunquam sibi displiceant, ac placentes sibi non sint de sua salute & correctione soliciti: quis non intelligat, tales, si in talibus perseuerent, nec se ante finem vitæ præsentis emendent, contemplatiuæ vitæ participes esse non posse? ad quam non perueniũt, nisi qui studuerint esse, quod facti sunt: nec affectant videri, esse quod non sunt. non alienis laudibus, sed moribus eximij: non solùm de sua dignitate, sed potiùs de sacerdotalis vitæ nobilitate conspicui: qui sunt non appellatione tenus, sed virtute pontifices, vitæ contemplatiuæ capaces, & gaudiorum cœlestium cohæredes.

Vbi locutor se excusat, quod ecclesiæ magistros docere non audeat.

CAPVT XIIII.

9 AC ne cuipiá meus sermo pręsumptuosus appareat, si quales nõ esse vel esse debeant oẽs sacerdotes ostẽdat: nõ generaliter, sed de vno mihi video esse dicendũ, & de te potisimũ qui hoc mihi (tua pace dixerĩ) temerè delegasti periculosi sermonis officiũ. Nec incognita vobis, sed vsitata debeo cõprehẽdere, quę solemus inter nos mutua cõfabulatione conferre. Quibus breuiter declaratis, nõ puto quòd relationẽ meá magis, quá disputationẽ quisquá iuste posset alicuius temeritatis arguere, quasi patres meos audeam docere, à quibus normá viuendi accipere sum paratus & discere.

De ne-

A

De negligentia sacerdotis, qui doctrinæ suæ agendo contraria, personam non potest implere doctoris.

CAPVT XV.

REcolite ergo quanta, & qualia me audiente atq; probante dicere soleatis de administratione pontificis, qui populi sibi cõmissi cura posthabita ardẽtius bona pręsentia desiderat, quã futura: & oblitus quod non solum de se, sed etiam de grege sibi credito rationẽ pastori pastorũ omnium reddat, sua suorumq; detrimenta non cogitat. Quem non delinquentium peccata contristant, nec proficientium bona lætificant: sed de se tantũ, plerunq; autem nec de se omnino solicitus, quid à suis boni malive geratur ignorat: qui non pręclicat perseuerantiam iustis, pœnitentiam prauis, contemptum mundi conuersis, futuras pœnas auersis: qui nõ potest dicere cõtemptoribus admonitionis suæ, Futurum cogitate iudicium, quod ipse forte non cogitat: amatoribus mundi, Nolite diligere mundum, si eum mundi amor oblectat: ambitiosis, ambitioni finem imponite, si eum ambitio ruinosa præcipitat: ebriosis, ebrietatem cauete, si se mero vsq; ad alienationem mentis ingurgitat: sumptuosis dapibus crudus, non potest suis abstinentiam laudare, quam calcat: vitio cupiditatis addictus, cupidis amorem non potest dissuadere pecunię: inimicitiarũ tenax, non audebit animos dissidentiũ sacerdotali tranquillitate componere: iustitiam prædicare iudicibus erubescit, quam ipse personæ potentis fauore corrumpit: nec defendit oppressos, si personas aut honorat, aut despicit: & quicquid boni non facit aut mali committit, nec iubebit fieri, nec vetabit: quia necessariam docendi authoritatem contrarietate suæ actionis aut amittit, aut minuit.

B

Quale periculum maneat eos, qui ecclesiam sibi creditam vel relinquere volunt, vel strenuè gubernare contemnunt.

CAPVT XVI.

HÆc atque his similia memorantes, episcopatus vos accepti pœnituit, qui, sicut administratorem suum, si probe administretur, illustrat: ita contemptorem sui condemnat. Denique volentes ecclesiam vobis creditam, velut impares ei regendæ dimittere, atq; in aliquam solitudinem non tam studio quietis, quam ipsius officij vestri desperatione sedere: nulla res alia vobis exegit in melius mutare consilium, nisi quòd veriti estis periculum maius incurrere: quoniam si periculosum est nauim inter fluctus caute non regere, quanto periculosius est eam vndis intumescentibus fluctuantem in tempestate relinquere? Ad quam sicut satius est non ascendere, ita semel susceptam conuenit fluctuantis pelagi proiecta formidine, ac spe perueniendi concepta, vsque in portum sine vlla mercium iactura perducere. Quæ cùm vobis comparatio placuisset, adiunxi: Et idcirco ecclesia quæ velut nauis magna per mare mundi huius enauigat, quæ diuersis tentationum fluctibus in hac vita contunditur, quæ immundorum spirituum persecutionibus velut quibusdam procellosis fluctibus in diuersa iactatur, quæ scandalorum cautibus vadosis illiditur, quæ velut aggere arenæ grauantis cingitur

gitur,non relinquenda eſt,ſed regenda:quæ ſicut omnes quos vehit perducit incolumes gubernatoris vigilantia gubernata, ita non ſolum omnes quos habet, ſed etiam ipſum gubernatorem perdet ſubmerſa fluctibus aut ſoluta, C

Vbi anxium quòd eccleſiam nec relinquere, nec regere poßit, prouocat ſuggerendo, quòd eam melius regat exemplo.

CAPVT XVII.

HÆc atque huiuſcemodi me proſequente permoti grauiter ingemuiſtis, vos in eam neceſsitatem fuiſſe perductos, quam nec implere aliquo ſtudio, nec ſine peccato relinquere valeretis: ac deinde, cũ pijs gemitibus veſtris ea qua vobis obſtrictus ſum cordis affectione compaſſus, orando vos poſſe perficere, quod non poſſetis docendo ſuggerere: pluſque fideles catholicos bonis exẽplis, quá luculẽtis verbis ſolere proficere: eáque eſſe ſummá perfectáq; doctrinam, quá cõuerſatio ſpiritualis oſtenderit, non quá inanis ſermo iactitârit: nec á nobis in die iudicij verba quęrẽda, ſed opera: nec facilé perſuaderi eſſe poſsibile quod docet lingua, ſi a lingua vita diſſentiat. Illud autem probari poſsibile, quod ſiue prædices, ſiue non prædices, faciendo confirmas, & imitari volentibus cum quadam delectatione ipſius poſsibilitatis inculcas: vos mea ſuggeſtione paululũ delectati, hoc protinus, ſi me non habet obliuio, retuliſtis.

D

Quod parum valeat exemplo agenda monſtrare, niſi etiam quæ ſint credenda docendo ſacerdos oſtenderit.

CAPVT XVIII.

ETiam ſi tota perfectio in opere tantum, non etiam in fide conſiſteret: nec quid homo credidiſſet, ſed quid egiſſet, in die iudicij quæreretur: quis erit tantæ arrogantiæ, qui eccleſiaſticæ doctrinæ authoritate neglecta, de ſua ſibi iuſtitia blandiatur? At cùm non ſolùm, ſecundum Apoſtolum, nos oporteat formam præbere fidelibus, ſed etiam eos ipſos fideles, qui nobis diuinitus inſtituendi commiſsi ſunt, inſtruere debeamus, de patre, quomodo ſolus accipiatur ingenitus: de filio, quomodo ex ipſo ſit genitus: & de S. ſancto, quõ ex patre ac filio procedẽs: nec ingenitus poſsit dici, nec genitus: qualiter iſta tria vnũ ſint: & hoc vnũ nõ diuidatur, ſed diſtinguatur in tria: quemadmodum nec pater, nec ſpiritus ſanctus, ſed ſolus filius de ſolo patre ineffabiliter natus, hominem totum ſine vlla mutatione ſubſtantię ſuę ſuſceperit: ac ſe Deum & hominem verum per virtutes, paſsioneſq; probauerit, comprehendi permiſerit, occidi voluerit, tertia die reſurrexerit, in cœlo hominem de nobis aſſumptum ſua virtute leuauerit, ſuæ reſurrectionis exemplo nobis regeneratis in ſe ſpem feliciter reſurgendi præſtiterit: membra ſua nos fecerit: non credentibus ſibi, vel a ſe recedentibus ſupplicium comminatus ſit, & adherentibus ſibi regnum cœleſte promiſerit.

1. Theſ. 3
1. Pet 5.

De

A

De virtute fidei, quod ad eam non solum credere, vel intelligere, sed etiam bene operari pertineat.

CAPVT XIX.

HÆc & alia, & sacerdos nosse debet, vt doceat: & populus credere, vt quæ doceatur, intelligat: dicente Apostolo: Nisi credideritis, nō intelligetis. Vnde datur intelligi, quòd non fides ex intellectu, sed ex fide intellectus existat: nec qui intelligit, credat: sed qui credit, intelligat: & qui intellexerit, bene agat: sicut alibi scriptū est: Noluit intelligere vt bene ageret. Nō dixit, nō potuit, sed noluit intelligere, vt nihil aliud nolle intelligere dictū, quā nolle credere nouerimus, ac per hoc vt bene agat quis, intelligere studeat, & vt intelligat, credat. Sed quia idem Apostolus dicit, Fides ex auditu, auditus aūt per verbū Dei, debet doctor ecclesiæ prędicare, quod audiat crediturus: quia sine prædicatione nullus erit auditus, eodē Apostolo cōtestante atq; dicente: Quomodo audient sine prędicante? Si ergo quilibet sine prædicante nō audit, sine auditu nō credit, sine fide nō intelligit, sine intellectu bene non agit: verbum fidei prædicandum est, vt audiens credat, credens intelligat, & intelligens bonum opus perseueranter exerceat: quoniam eum qui potest vti liberæ voluntatis arbitrio nec opera sine fide nec fides sola sine operibus iustificat. Et ideo si corde creditur ad iustitiam, ore autem coufessio fit ad salutem, qui non crediderit non habendo fidem, nec iustitiam cordis habere poterit, nec salutem.

Esa 7. iuxta lxx. & Matt. 13. ac Act 28.
Psalm. 35
Rom. 10.
Ibid.

Quod nihil prosit sacerdoti, etiam si bene viuat, si malè viuentem tacendo non corrigat.

B

CAPVT XX.

QVod verò dicit Apostolus, vt nos formam debeamus exhibere fidelibus, quid valebit, si cui vel exhortandi bonos, vel castigandi malos cura commissa est, bene viuendo se imitandū bonis exhibeat, & malos tacendo non corrigat? Ad hoc enim, nisi me fallit opinio, sanctè viuendum est sacerdoti, ne dicta sua repugnantibus factis euacuet: si quod prædicat fieri debere, non faciat: aut si quod non facit, prædicare præsumpserit. Si autē aliter egerit, nihil apud eos, qui eius vitam nouêre, proficit: quia ad hoc est ecclesię Dei præpositus, vt nō solùm bene viuendo, alios exemplo suæ conuersationis instituat, sed etiam fiducialiter prædicando, singulis ante oculos peccata sua constituat: quæ pœna maneat duros, quæ gloria obedientes ostendat. nullius salutem desperando contemnat: animas emendari nolentium plangat, imitatus Apostolum, qui ait: Vt lugeam multos ex his qui ante peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam. & iterum: Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non vror? Quapropter sciens, quòd si quibuslibet diuitibus ac potentibus parcat, malè viuentibus autem faueat, eos perdat simul & pereat: & sanctè viuere debet propter exemplum, & docere propter suæ administrationis officium: certus, quod ei nihil sua iustitia suffragetur, de cuius manu anima pereuntis exigitur: quando quicunque alius perierit, quem nulla docendi necessitas manet, solus pœnas sceleris sui dabit: Ille autem, cui dispensatio

1. Pet. 5.
2. Cor. 12
2. Cor. 11.

ſatio verbi commiſſa eſt, etiam ſi ſanctè viuat, & tamen perditè viuentes ar- C
guere aut erubeſcat, aut metuat, cum omnibus, qui eo tacente perierunt, pe-
rit. Et quid ei proderit non puniri ſuo, qui puniendus eſt alieno peccato?
Ezech. 33 Mentior, ſi non hoc dominus per Ezechielem prophetam ſub cuiuſdã terroris denuntiatione loquitur, dicens ad eum: Et tu fili hominis, ſpeculatorẽ dedi te domui Iſrael. Nec hoc trãſeunter debemus audire, quòd ſacerdotẽ ſpeculatorẽ appellat: vt ſicut ſpeculatoris eſt, de loco editiori proſpicere, & plus omnibus contemplari: ita ſacerdos debet eſſe propoſita ſublimitate celſior cunctis, & maioris ſcientiæ habere gratiam, qua poſsit ſub ſe viuentes
Ibidem. inſtruere. Videamus iam quid diuinus ſermo contineat. Audiens, inquit, ex ore meo ſermonem, annũtiabis eis ex me: vt hoc dicat ſacerdos, quod ex diuina lectione didicerit: quod illi Deus inſpirauerit, nõ quod præſumptione humani ſenſus inuenerit. Annuntiabis eis, inquit, ex me. Ex me, non ex te
* quòd ex eis. mea verba loqueris. Non eſt * quo in eis] tanquam de tuis infleris. Ex me, inquit, eis annuntia. Sed iam quid annuntiet, audiamus. Si me dicente ad im-
Ibidem. pium, Impie morte morieris: ſi non fueris locutus, vt cuſtodiat ſe impius a via ſua ipſe impius in iniquitate ſua morietur, ſanguinem verò eius de manu tua requiram. Quid potuit expreſsius, quid apertius poteſt dici? Si impio, inquit, non locutus fueris, vt ab impietate ſua ſe cuſtodiat, & ille perierit, ſanguinem eius de manu tua requiram. Hoc eſt dicere: Si ei peccata ſua non annuntiaueris, ſi eum non argueris, vt ab impietate ſua conuertatur, & viuat: & te, qui non increpaſti, & ipſum, qui te tacẽte peccauit, flammis perennibus perdam. Quis rogo tam ſaxei pectoris, quis tam ferreus erit, quem ſententia iſta non terreat? quis tam alienus à fide, qui ſententiæ iſti non D
credat?

Luctuoſa deſcriptio ſacerdotis carnaliter viuentis.

CAPVT XXI.

SEd nos præſentibus delectati, dum in hac vita commoda noſtra, & honores inquirimus: non vt meliores, ſed vt ditiores: nec vt ſanctiores, ſed vt honoratiores ſimus cæteris feſtinamus: nec gregem domini, qui nobis paſcendus, tuendusq́; commiſſus eſt: ſed noſtras voluntates, dominationem, diuitias, & cætera blandimenta carnaliter cogitamus, paſtores dici volumus, nec tamen eſſe contendimus, officij noſtri vitamus laborem, appetimus dignitatem. Immundorum ſpirituum feras à grege dilacerando non pellimus, & quod eis remanſerit, ipſi conſumimus, quando peccantes diuites vel potentes non ſolũ non arguimus, ſed etiam veneramur, ne nobis aut munera ſolita offenſi non dirigant, aut obſequia deſiderata ſubducãt: ac ſic muneribus eorum, & obſequijs capti, imò per hæc illis addicti, loqui illis de peccato ſuo, aut de futuro iudicio formidamus. Et ideo minaciter ſuperbiam noſtram diuinus ſermo contundit: ſed noſter auditus nihil vnde proficiamus admittit: quia præſentis vitæ capti dulcedine, quę pœna negligentiam noſtrã maneat in æternum, nolumus cogitare. In paſtores ergo dicuntur iſta, de quorum nobis inani appellatione blãdimur. Hæc dicit domi-
Ezec. 34. nus: Væ paſtoribus Iſrael, qui paſcebant ſemetipſos. Nonne greges paſcuntur à

A tur à pastoribus? Lac comedebatis, & lanis operiebamini: quod crassum erat occidebatis, gregem autem meum non pascebatis. Quod infirmum fuit, non consolidastis: & quod ægrotum, non sanastis: quod fractum, non alligastis: & quod abiectum, non reduxistis. Quod perierat, non quæsistis, sed cum austeritate imperabatis eis, & cum potētia: & dispersæ sunt oues meæ, eò quod non esset pastor, & factæ sunt in deuorationem omnium bestiarum agri. Et pauló pòst: Propterea pastores audite verbum domini: Viuo ego, dicit dominus: quia pro eo quod facti sunt greges mei in rapinam, & oues meæ in deuorationem omnium bestiarum agri, eó quod non esset pastor: neq; enim quæsierunt pastores gregem meum: sed pascebant pastores semetipsos, & gregem meum non pascebant. Propterea pastores audite verbum domini: Hæc dicit dominus: Ecce ego ipse super pastores requiram gregem meum de manu eorum, & cessare eos faciam, vt vltrà non pascant gregem meum, nec pastores ampliùs pascant semetipsos. Quis adhæc non contremiscat? Quis ista sine intolerabili metu futuræ examinationis accipiat, nisi qui aut non intelligit, aut futura non credit? Sed quia omnia quæ Deus obseruari voluit, tam apertè posuit, & ita nominis sui authoritate firmauit, vt ea facilius (quod dictu quoq; nefas est) contemnamus, quam nos intelligere vel non credere tam aperta, & diuina fingamus, quando audimus, Hæc dicit dominus: quis non futurū esse credat, quod dicit dominus, nisi qui Deo non credit? Quod autem dicit, Væ pastoribus, istud væ, pro maledicto poni & pastorum nomine nos significari, quis non intelligat, nisi qui futura non cogitat? Gregem domini pascendum pastores facti suscepimus, & nosipsos pascimus, quando non gregum vtilitati prospicimus, sed quid foueat, & augeat nostras voluptates, adtendimus: lac & lanas ouium Christi oblationibus cotidianis ac decimis fidelium gaudentes accipimus, & curam

B pascēdorum gregum ac reficiendorum, à quibus peruerso ordine volumus pasci, deponimus. Non sanamus spirituali consilio peccatis infirmum, non sacerdotali ope consolidamus atq; reficimus diuersis tribulationibus fractū, non ad viam salutis reuocamus errantem: non requirimus solicitudine pastorali venię desperatione iam perditum: ad hoc tantùm potentes effecti, vt nobis in subiectos dominationem tyrannicam vindicemus: non vt afflictos contra violentiam potentium, qui in eos ferarum more sæuiunt, defendamus. Inde est quod tam à potentibus huius mūdi, quàm à nobis, quod peius est, nonnulli grauiter fatigati depereunt, quos se de manu nostra dominus requisiturum terribiliter comminatur dicens: Requiram oues meas de manu pastorum, & cessare eos faciam, vt vltrà non pascant. Quod quid est aliud, quâm, pastores qui semetipsos, non gregem meum pascunt, sublimitate suę dignitatis expoliem, & inter reprobos, quia honorem suum * noluerunt custodire proijciam? Horum & his similium consideratione perterritus propheta, Timor & tremor, inquit, ceciderunt super me & contexerunt me peccatorum meorum tenebræ, & dixi: Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam? Et hoc est totum propter quod imperitiæ meæ ac futuri finis recordatus ingemui, & volui sarcina episcopatus mei deposita elongare fugiens, & manere in solitudine, & ibi expectare dominum, qui me saluū faceret à pusillanimitate mea, & ab ipsa intolerabilium mihi solicitudinum tempestate.

Ibidem

Ibidem

Ibidem.

* aliàs venerūt.

Psal. 54.

Quod

C

Quòd secundùm sermonem Prophetæ, culpa sua pereant, qui sacerdotum increpationes, vel admonitiones peruersa voluntate cõtẽnũt.

CAPVT XXII.

AD hæc ego tunc, Sic, inquam, ista inuidiosis questubus iactas, & in sugillatione põtificũ, vel certè ipsius pontificatus exaggeras, quasi non vbi ista legisti, quibus rationabiliter permoueris, ibi & illa sint, quæ à vobis prætermissa, breuiter in excusationem officij sacerdotalis attingam. Post illa verba, quibus negligentiũ sacerdotũ finis ostenditur, de pontifice
Ezech. 33. officiũ suũ curante propheta sic loquitur: Si autẽ adnuntiante te ad impium vt à vijs suis conuertatur, non fuerit conuersus à via sua, ipse impius in iniquitate sua morietur, & tu animam tuã liberasti. Hîc certè satis euidenter ostenditur, quòd siue proficiant, siue non proficiant auditores, tacere eis nõ debeant sacerdotes: nec ideo rei sint, si forte eorum verba populi non audiunt, vel audita contemnunt: sed si ab eis corrigendis absistunt: quia si nec exemplo vitæ præpositorum suorũ, nec verbo doctrinæ populi contumaces emendati proficiunt, ipsi sibi causa suæ perditionis existunt, & doctores suos quorum exempla simul ac verba despiciunt, inuoluere criminibus suis om-
Ezech. 33. nino non poterunt. Quod idem propheta euidentiùs alio loco prosequitur dicens: Speculator si viderit gladium venientem super terram, & cecinerit buccina, & annunciauerit populo: audiens autem, quisquis ille est, sonũ buccinæ non se obseruauerit, veneritq; gladius, & tulerit eum: sanguis ipsius super caput eius erit. Sonum buccinæ audiuit, & se nõ obseruauit, sanguis eius D
in ipso erit. Si autem se custodierit, animã suam saluabit. Hic autẽ quid agere debeat qui fungitur speculatoris officio, diuinus sermo satis ostendit, scilicet vt quãdo viderit veniẽtẽ gladiũ super terrã, hoc est, irã dei super peccatores, operibus terrenis addictos, omnino non taceat, atq; eis quandiu inhæserint iniquitatibus suis, impendére diuinę indignationis interitum denunciare nõ desinat, sed clare ac publice arguat: quia hoc buccinæ nomen insinuat, vt sic se à suis criminibus emendantes, supplicium futuræ damnationis effugiant. Quòd si corripientem, si iram futuram, quæ contemptoribus iam imminet, nunciantem homines terreni despiciunt, sanguis eorum in ipsis erit: & sacerdos qui eis peccata sua non tacuit, pœnæ, quæ eos expectat, particeps esse non poterit.

Quod sacerdotes, etiam qualiter possunt, tam simpliciter docere debeant, vt omnes eos docentes intelligant.

CAPVT XXIII.

NEc verò se per imperitiam pontifex excusabit, quasi propterea docere non valeat, quòd ei sufficiens & luculentus sermo non suppetat, quando nulla alia sacerdotis doctrina debet esse quã vita, satisq; auditores possint proficere, si à doctoribus suis quod vident spiritualiter fieri, hoc sibi etiam simpliciter audiant prædicari, dicente Apostolo: Etsi imperi-
2. Cor. 11. tus sermone, sed non scientia. Vnde datur intelligi, quòd nõ se debeat eccle-

siæ

A siæ doctor de accurati sermonis ostentatione iactare, ne videatur ecclesiam Dei non velle ædificare, sed magis se, quantæ sit eruditionis ostendere. Non igitur in verborum splendore, sed in operum virtute totam prędicandi fiduciam ponat: non vocibus delectetur populi adclamantis sibi, sed fletibus, nec plausum à populo studeat expectare, sed gemitum. Hoc specialiter doctor ecclesiasticus elaboret, quò fiant qui audiũt eum sanis disputationibus meliores, nõ vana assentatione fautores. Lachrymas quas vult à suis auditoribus fundi, ipse primitus fundat, & sic eos compunctione sui cordis accẽdat. Tam simplex & apertus, etiã si minus Latinus, disciplinatus tamẽ, & grauis sermo debet esse pontificis, vt ab intelligẽtia sui nullos, quáuis imperitos, excludat: sed in omniũ audientiũ pectus cum quadam delectatione descendat. Aliàs in se prius.

Quid intersit inter doctores, qui ecclesiam simpliciter docentes ædificant, & eos qui eloquentiam suam luculentis declamationibus iactant.

CAPVT XXIIII.

Denique alia est ratio declamatorum, & alia debet esse doctorum. Illi elucubratę declamationis pompam totis facundiæ suæ viribus concupiscunt: isti sobrio vsitatoq; sermone Christi gloriam quærunt. Illi rebus inanibus pretiosa verborũ induunt ornamenta: isti veracibus sentẽtijs ornant, & cõmẽdant verba simplicia. Illi affectant suorum sensuum deformitatem tanquam velamine quodam phalerati sermonis abscondere: isti eloquiorum suorum rusticitatem student pretiosis sensibus venustare. Illi totá laudem suam in fauore vulgi: isti in virtute Dei constituunt. Illi plausibiliter dicunt, & nihil auditoribus suis declamando proficiunt: isti vsitatis ser-
B monibus docent, & imitatores suos instituunt. quia rationem suam nulla fucatæ compositionis affectatione corrumpunt.

Quales esse debeant sacerdotes qui volunt fieri vitæ contemplatiuæ participes.

CAPVT XXV.

Quocirca, si sacerdotes sancti (non quales illi sunt, quos iudicandos, atque damnandos, comminatio diuina pronuntiat: sed quales apostolica doctrina commendat) multos ad Deum sancte viuendo & prædicando conuertant: si nihil ex imperio, sed omnia humiliter agát, ac se cõmunes eis quibus sunt præpositi, studio sanctæ dilectionis exhibeant: si infirmitates carnaliter viuentium fratrum modò verborum salubrium medicaminibus curent, modò quas incurabiles iudicant, patientiæ virtute sustineant: si moribus ac prędicationibus suis non suam, sed Christi gloriam quærant: nec verba ac facta sua in pretium fauoris conciliandi miserabiliter perdant, sed quicquid sibi sacerdotaliter viuentibus atque docentibus honoris impeditur, Deo semper adscribant: si non inflentur officiosis occurrentium salutationibus, sed grauentur: nec honorari se, sed onerari fauentium sibi laudibus credant: si consolentur afflictos, pascant egenos, vestiant nudos, redimant captiuos, suscipiant peregrinos: si errantibus viam

viam salutis ostendant, desperatis spem veniæ consequendæ promittāt, currentes impellant, remorantes accendant, & quicquid ad officiū suū pertinet constanter exerceant: quis sic erit alienus à fide, vt dubitet tales contemplatiuæ virtutis esse participes, quorū exēplo simul ac verbo plures fiūt regnorū cœlestiū coheredes? Isti sunt ministri verbi, adiutores Dei, oraculū spiritus sancti. Per tales Deus placatur populo, populus instruitur Deo. Isti sunt Apostolorū Domini successores, qui ecclesias quas illi editis mirabilibus fundauerunt, mirabiliter apostolicis præditi virtutibus regunt: qui fidem catholicam aut disputationibus, aut si ita necessitas poscat, membrorū suorum laceratione defendunt, pro qua totis viribus retinenda amissis facultatibus suis etiā mori parati sunt. Fidelium catholicorum virtutibus crescunt, qui per eos Deo autore proficiunt, & Deo suo inseparabiliter adhęrētes, in quo sibi credunt solida ac permansura bona reposita, mūdi huius gaudia fugitiua fastidiunt. Hactenus super tribus capitulis sermonē laciniosę disputationis prolixitate produximus: in quo quæ esset vitę contēplatiuę proprietas, quæ differentia ipsius & actiuæ: & qualiter contemplatiuæ virtutis sacerdotes fieri participes possint, sufficienter, vt opinor, ostendimus: ideoq; huic tandē libro terminum dantes, in secundo volumine alia tria capitula, adiuuante Deo conatum nostrum vestris orationibus, tractabimus, vt in tertio libro de reliquis quatuor, quibus vitiorum atque virtutum discutienda continetur ratio, disseramus.

FINIS LIBRI PRIMI.

Præfatio libri Secundi.

Vperiori libro rationē contēplatiuæ vitæ cōplexus, pro viribus quas dominus donare dignabitur, de actuali vita, sicut promisi, disputare constitui. Quapropter sicut in prȩfatione primi voluminis feci, hîc quoq; officij mei necessitatem paucis aperio: quia si potuissem sine inobedientiæ noxa quod iubebatis abnuere, nunquā me propriæ voluntatis instinctu cōmitterē obtrectatorū maleuolo dente carpendum: qui nolentes aduertere quàm inuitus hæc scribenda susceperim, totū quod est vestræ iussionis applicaturi sunt fortè vitio vanitatis: maximè si de rebus talibus locuturus, quibus ecclesiasticorū penè omniū conuersatio tenenda describitur, aliquid tale possuero, quod seculariter viuentiū mentes offendant: Et dum in descriptione ecclesiasticæ vitæ mores suos (quos nesciri magis, quàm emendari volunt) viderint publicari, in me tanquā suorū actuū proditorē, carnaliter cōmoti deszuiant: atque ea quæ fuerint donante Deo prolata, etsi rationabiliter dicta dijudicent, à me dici tamen non debuisse contendant: sicque aut materiā disputationis, aut personā disputantis irrideant. Sed quoniam sana mēs incomparabiliter ampliùs obedientiæ fructum debet appetere, quàm vitare

A tare iniustæ obtrectationis opprobrium, leuiùs me credidi grauari reprehendentium dicta mea iudicio, quàm pertinacis inobedientiæ subiacere periculo. Proinde securus, quòd vos mihi perficiendi facultatem precibus impetretis à domino, qui iussistis vt loquerer, & præsumptionem meam apud eos qui me iudicaturi sunt excusetis, opus susceptum vobis orantibus adiuuandus expediam. Sed priusquam membratim singula quæ proposuistis absoluam, vniuersaliter de ipsa re, quæ in hoc libello tractanda est, pauca mihi video esse dicenda: quibus euidenter appareat, qua ratione mihi succenseri posse præfatus sum, ab eis qui magis quis dicat, quàm quid dicat attendunt: nec rationem dictorum, sed dignitatem dicentium praua examinatione discutiunt: & quod facere aut fieri nolunt, dici quoque sibi fastidiunt: paratiores aliquid doctrinæ, etiam quod scire cupiunt, ignorare, quam á persona inferiore cognoscere: cùm veritas, vndecunq; claruerit, non sit ingenio humano deputanda, sed Deo: nec aliquorum debeat credi, sed omnium, quæ per se tanta & talis est, vt non sit tunc magna, si eam magni docuerint, sed potiùs ipsa magnos faciat eos, à quibus doceri vel * dici potuerit. Voluistis itaq; vobis proprietatem vitæ actualis exponi, vt vos cum vestris secundum ipsam vixisse semper, & viuere probaretis: non qualiter vobis esset viuendũ, meis disputationibus disceretis. Siquidem conuersatio religiosa actualis est vita, quæ docet, quomodo præpositi sub se regãt viuentes, & diligant: ac nõ minús de eorum, quàm de sua soliciti salute, quod eis expedire sciunt, paterna cura prouideant: & qualiter præposito suo subiecti, tanquam capiti mẽbra deseruiant, ac præcepta eius velut imperium Dei summo amore custodiant: hoc esse sanctum, hoc sibi salubre & necessarium iudicantes, quod rectori suo placuerit: non quod eis in perniciem sui arrogantia vitiosæ mentis dictauerit. Ideoq; obedientiæ ac patientiæ virtute fundati, maiorum suorũ non discutiunt constituta, sed faciunt: & quando rigor exigit disciplinæ, vt seueritate arguantur, acceptam correptionẽ magnanimiter ferunt: nec motibus eorum, à quibus fuerint obiurgati, sed suis negligentijs, quòd castigantur, adscribunt. Ciues quoq; suos plebeios & nobiles, diuites ac potẽtes, qualiter tractare & regere debeant sacerdotes, huius libelli series continebit. Quæ ego, sicut sæpe iam dixi, scribere non auderem, si vobis negare aliquid potuissem. Sed iam capitula ipsa differenda ponamus. Quæsistis igitur vtrũ æquanimiter sustinendi sint diuina præcepta calcantes, an pro modo peccati debeant ecclesiastica seueritate coargui.

Aliàs * disci

B (marginal letter beside "ctori suo placuerit")

CAPITA LIBRI SECVNDI.

D. PROS-

A

D. PROSPERI AQVITANICI DE VITA CONTEMPLATIVA LIBER SECVNDVS.

Quòd pro diuersitate peccantium alij portandi sunt, alij castigandi.

CAPVT I.

SI vna omnes ægritudine mentium laborarent, ac paribus animorum morbis affecti, nihil ab inuicẽ discreparent, aut sustineri omnes necesse esset, aut argui. Nunc verò, propterea portandi sunt alij, alij castigandi: quia pro diuersitate peccantium, modus quoque diuersus est* præceptorum. Et vtique ita dissimilia sunt peccatis adhibenda remedia, sicut ex dissimilibus causis veniunt ipsa peccata. Plerosque enim peccandi consuetudo delectat, alios ad peccandum occasio alicuius lucri temporalis inuitat, fragilitas nonnullos inclinat, quosdam ignorantia boni facit nescire quód peccant, & impedit mali dulcedo, ne correpti aliquando sapiant, quod ignorant. Taceo de illis, quos aliena delicta, quibus consentiunt, decolorant. Illos etiam prætermitto, qui cupiẽtes adipisci quod diligunt, vel refugientes pati quod metuunt, aut fidem catholicam produnt ac mendacio præstantiam veritatis addicunt. Illud vero dico: Quis nesciat aliter homines cogitatione subita, aliter definitione delinquere, aliter sermone, aliter opere, aliter necessitate, aliter voluntate peccare? Cùm igitur tam multiplicibus, ac multum ab inuicem distantibus modis homines peccent, quis non intelligat vno modo eis non posse vtique mederi, quorum tam diuersi sunt morbi? Et ideo dupliciter quidem fragilitas humana Dei præcepta cotemnit, aut faciendo quod vetuit, aut non faciendo quod iussit. Sed quomodo non solùm ex illis causis quas commemoraui, sed etiã ex alijs quas non commemoraui, in pręceptis suis eum contemnunt, qui eius præcepta non faciunt: sic debent omnes modò docendo modò exhortando, modò sustinendo, modò increpando curare, vt sub ope Christi nullius salus in hac vita bebeat desperari. Iam nunc, si satis apparuit quòd diuina præcepta calcantes non solùm portandi sunt, sed etiam castigandi: à quibus id fiat, qui, vel quo ordine, & quandiu curandi sint qui curantur, adiuuantibus me meritis & orationibus vestris, debeo declarare.

B

* Aliàs peccatorum.

De laude sanctorum sacerdotum.

CAPVT II.

C

AC ne fidem meus sermo velut humana coniectura non habeat, effectumq;, dum ei parum creditur, perdat: ea quæ adiuuāte domino demonstrare constitui, vera esse diuinis testimonijs conabor ostēdere: si prius pauca de laude verorum sacerdotum, qui sunt ecclesiarum magistri protulero. Ipsis enim propriè animarum curandarum solicitudo commissa est, qui pondus populi sibi commissi viriliter sustinentes, pro peccatis omnium velut pro suis infatigabiliter supplicant Deo: Qui ac velut quidam Aaron incensum contriti cordis, & humiliati spiritus offerentes, quo placatur Deus, auertunt iram futuræ animaduersionis à populo, qui per Dei gratiam fiunt diuinæ voluntatis indices. ecclesiarum Christi post Apostolos fundatores, fidelis populi duces, veritatis assertores, prauæ doctrinæ hostes, omnibus bonis amabiles, & malè sibi conscijs etiam ipso visu terribiles, vindices oppressorum, patres in fide catholica regeneratorū, prædicatores cœlestium, primi * phalanges inuisibilium præliorū, exempla bonorum operum, documenta virtutum, & forma fidelium. Ipsi sunt ecclesiæ decus, in quibus amplius fulget ecclesia. Ipsi columnæ firmissimæ, quibus in Christo fundatis, innititur omnis multitudo credentium. Ipsi ianuæ ciuitatis æternæ, per quos omnes qui credunt in Christum, ingrediuntur ad Christum. Ipsi ianitores, quibus claues datæ sunt regni cœlorum. Ipsi etiam dispensatores regiæ domus, quorum arbitrio in aula regis ęterni diuiduntur gradus, & officia singulorum. Hi sunt qui nōn ambiendo, sed spiritualiter viuendo sacerdotium meruerunt: quique non fauoris humani suffragio, sed diuino munere sublimati, nihil sibi de præstantia sui principatus adplaudunt. Quos nō inflāmat honor acceptus, sed exercet labor impositus. Qui nō excellentiā suā cogitāt prouecti, sed sarcinā: nec gloriantur de officij dignitate, sed sudāt potius cōstituti sub onere. Tales diuina scriptura speculatores appellat, qui speculantur actus oīm, & qualiter vnusquisque cū suis in domo, qualiter in ciuitate cum ciuibus viuat, intentione religiosæ curiositatis explorant: Quos bonos probauerint, honorando confirmant: quos deprehenderint vitiosos, arguentes emendant: aut si emendari noluerint, æquanimiter portant, habituri vberrimum fructum, aut de sua districtione, si correpti profecerint: aut de sua patientia, etiam si illi quos sustinent, emendari noluerint. D

Exod. 30. Leuit. 16 Num. 16

* Aliàs Pręliātes aliàs etiā Pręliatores

Ezech. 3.

De testimonijs apostolicis, & expositione eorum.

CAPVT III.

SEd iam diuina testimonia, sicut promisimus, proferamus. In Actibus apostolorū Paulus Apostolus sacerdotibus dicit: Ecce ego scio, quod amplius non videbitis faciem meam vos omnes, inter quos ambulaui prædicans regnum Iesu Christi. Ideoq; contestor vos hodierna die, quia mundus sum ab omnium sangnine. Non enim subterfugi, quominus adnūtiarem vobis omne consilium Dei. Adtendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos spiritus sanctus posuit episcopos, regere ecclesiam Dei, quam adquisiuit sanguine suo. Regnum Dei, inquit, inter vos ambulans prædicaui, vt me alienum ab oīm perditione seruarē, qui verbo doctrinæ salutaris audito, nihil promouentur ad salutē. Regnū Dei prædicat, qui de vita futura, quæ non habet finē, de contēplatione diuina, quæ nō habet fastidiosam satieta-

Act. 20.

A tietatē: de sanctorū beatitudine, quæ nō habet defectionē: de angelorum similitudine consequenda prædicare nō cessat: ita vt si ad hæc ineffabilia bona qui audiunt prouocari noluerint, absolutus sit ille qui eis prędicando nō tacuit. Quod autem secutus adiungit: Non enim subterfugi, quò minus adnuntiarē vobis omne cōsiliū Dei: quid aliud facit intelligi, nisi vt ecclesiasticus doctor dispositionem Dei (quod consilium Dei vocat Apostolus) eis quos docet, aperiat? Aperit dispositionis diuinæ consiliū, quando docet vt patres pietatem filijs suis impendendo, eam mereantur â domino, qui est omniū pater: aperit diuinæ consilium pietatis, cum docet vt filij honorē debitū patribus suis exhibeant, nō exhæredationis metu deterriti, sed futuræ remunerationis desiderio prouocati: quia præceptū domini tam patres filios diligendo, quá filij honorificentiá suis exhibendo patribus cōplēt, qui vtrumq; iussit vt fieret. Docet vt mariti fidē coniugalis thori suis vxoribus seruent: vt vxores maritos suos non studio formæ lenocinantis adhibito, aut accuratione vestiū diuersarū, sed grauitate morū delectent, & operum sanctitate. Docet vt domini seruos velut eorum in Christo conserui misericorditer tractent: & serui dominis ita ex corde deseruiant, vt voluntatem non solûm dominorum suorum, sed etiá Dei, hoc ipsum iubentis, efficiant. Vt inter se ciues cū ciuibus, cū amicis amici, cum parentibus parentes veram concordiam teneant: vt in nullo negotio alter alterum callida fraude decipiat: aut ne in communi contractu fidem, quam sibi seruari aliquis cupit, ipse corrumpat. His & talibus & sacerdos adnuntiat prædicando, & obediendo populus accipit Dei consilium, sine quo non peruenitur ad regnū, in quo solo executores diuini consilij participes Deo autore futuri sunt cœ-
B lestium præmiorū. Deinde quod dicit apostolus: Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos spiritus sanctus posuit episcopos, regere ecclesiam Dei, quam adquisiuit sanguine suo, quis non videat, quòd tunc sibi sacerdotes attendunt, quando sanctê viuendo, ac voluntatem domini fiducialiter prædicando, ecclesiæ Dei prospiciunt: vt eis iam graue non sit, infirmos ecclesiæ sustinere, pro quibus redimendis se dignatus est morti vitæ autor offerre? Sed & ipsi qui docentur, vt sapiant: qui increpantur, vt saltem obiurgati proficiant: qui sustinentur, vt de suis aliquando criminibus erubescant, & gaudiū suis doctoribus, quorum patientia blandè tractantur. * de vtilitatis suę profectu] exhibeant, & ipsi inquam libenter audiát, quid eis apostolico ore diuinus sermo præcipiat: Obedite, inquit, præpositis vestris & subiecti estote eis. Ipsi enim peruigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri, vt cū gaudio hoc faciant & nōgemētes, hoc enim expedit vobis. Ergo doctoribus suis debēt obedire qui audiūt, atq; eis cum reuerētia esse subiecti. Quod faciūt illi, qui castigati libēter accipiūt, nec increpātibus cōtradicūt. Quod verò ait: Ipsi enim peruigilát, quasi rationé reddituri ꝑ animabus vestris, sacerdotalē curá pro populo sibi cōmisso satis ostēdit, qui tá in suis actibus, quám in prædicationibus vigilátes, solicitè hostis antiqui rimantur insidias, ne, quē velut dormiente pastore, lupus diabolus astuta fraude subripiat, & in damnū pastoris abreptū, secū vsq; ad supplicia sempiterna ꝑducat. Verū quia ex his q arguūtur, aliqui se obediētis emēdát, aliqui in sua peruersitate perdurant, ideo de sacerdotibus ait: Vt cū gaudio hoc faciát, & nō gementes. Cū gaudio sacerdotes arguūt, quando correpti proficiunt: &

Ibidem.

Aliàs * de vtilitate suæ correctionis.

Heb. 13.

Ibidem.

Ibidem.

 tristes

tristes hoc faciunt, quando se nihil proficere in suis contemptoribus ingemiscunt: ac sic hoc dicit illis expedire, vt cum gaudio, nō gementes eos increpent sacerdotes, qui doctores suos sua correctione lætificant, & eorum gaudia incremento sui profectus accumulant. C

Obiectio: Quare sacerdotes sancti, quorū cura est, perditè viuētes arguere simulatores religionis æquanimiter ferāt.

CAPVT IIII.

NEcdum sermonem de sacerdotibus sanctis, vnde plura dicere conabar, impleueram, cùm ecce ad me quidam de nostris ingressus, quid dictarē curiosus interrogat. Cui cū recitari fecissem, Omnes, inquit, episcopos tales esse debere, quales tuus sermo descripsit, & nunc esse plures apud nos plenos sacerdotalibus bonis, qualia veraciter prædicasti, dubium non est. Sed cū ad eorū probetur officiū pertinere, vt inquietos sacerdotali autoritate corripiant, rudes doceant, contradicentes sanę doctrinæ redarguant: quid est, quòd non in omnes hæc eorum cura porrigitur: cur nō & alios simili autoritate castigant? Illos dico, qui velut cōuersi, ex pristinis moribus nihil abijciunt, non mente mutati, sed veste: nec actu, sed habitu. Hi sunt, qui sermone tantùm, non opere, seculo renūtiasse contenti seculariter viuunt, & vitia sua inani professione vitæ melioris abscondunt, ac religionis imaginariæ nomine palliati, opinionem virtutis pro virtute suscipiunt. Prædicant magna, nec faciunt: accusant vitia, nec deponūt. Publicè sibi displicere simulant, quod occultè committunt. Magni student videri, nō fieri. D Laudant eos, quorum cupiunt prædicatione laudari. Ieiunant, vt vultus sui pallorē perniciosis laudibus vendant. Ad reprehendendos alios prompti, se non patiuntur à quibuslibet vel leuiter reprehendi. Ad faciem publicam patientiam fingunt, & in animo iracundiæ virus abscondunt, ad nocendum parati, cùm nocendi tēpus inuenerint, suorū actuū negligētes fiunt aliorum procaci libertate censores. Impudenter se assuūt virginibus sacris ac viduis, quibus tanto inglutinantur affectu, vt facilius ab ecclesiæ (quod dictu quoque nefas est) quàm ab earum communione discedant. Qui etsi cum illis forte non * peccant, tamen malæ suspitionis de se præbendo materiam, vitam suam maculis sinistræ opinionis infamant. Taceo de illis, qui vndante lapsabundi corporis motu, defluentibus in talos vestimentis incedunt, & vagis laterum flexibus quodammodo fluctuantes, animorum dissolutionē vestigijs sinuosa mobilitate nutātibus produnt. Illos quis ferat, qui adumbratæ prætendentes honestatis imaginem, ad hoc pupillorum, ac viduarum causas, velut tuendas simulata pietate suscipiunt, vt earum facultates suis adijciant, & diuites ex pauperibus facti, vel ex diuitibus ditiores, tenuem censum per nefas accumulent, vt cùm fuerint exundāte patrimonio sumptuosiores effecti, nunquam materia voluptatis gulæ suæ deficiat? Hos igitur tales quare non arguunt, qui arguendi potestatem diuinitus acceperūt? Non verētur, ne fortè cùm tam flagitiosè viuentibus parcūt, videantur probare quæ faciūt? Quid quòd etiā eos ad officiū clericatus admittūt, & (proh nefas) quasi parum sit quòd tales disimulata seueritate non increpant, insuper & honorant?

Aliàs * pereant.

Ref-

A *Responsio: vbi ostenditur, quibus exigentibus causis, quorundam infirmitas blandè tractetur.*

CAPVT V.

EGo verò, si recolis, inquam, quid de sanctis sacerdotibus fuerit disputatum, sufficiens accepisti responsum. Ecclesiæ quippe doctoribus, sicut suprá iá diximus, & cẽsura inesse debet, vt arguát: & patientia, vt emendari nolentes fortiter ferant, apostolico satisfacientes imperio, qui Timotheo præcipit dicẽs: Argue, obsecra, increpa in omni patiẽtia & doctrina. Quasi diceret: Argue coæquales, obsecra seniores, increpa iuniores. Sed propterea addidit, In omni patientia & doctrina: quia leniter castigatus exhibet reuerentiam castiganti: asperitate autem nimię increpationis offensus nec increpationem recipit, nec salutem. Item alio loco idem apostolus dicit: Vos qui firmiores estis, imbecillitates infirmiorũ sustinete. Sustinent ergo æquanimiter vt infirmos, quos emendare non potuerint castigatos. Proinde quia nec obiurgari omnes expedit, nec omnes blandè tractari, sciunt sancti sacerdotes, atq. discernunt, quos debeant temperata seueritate corripere & quos sacerdotali magnanimitate portare: & ideo omnium quos per Dei gratiam curant, non voluntati, sed vtilitati prospiciunt. * Deniq; alios honorari deformiter ambientes, quibus non expedire nouerunt: non vitio alicuius inuidiæ, sed altæ prudentię consilio prætermittunt: & alios latére cupiẽtes honorant, vt eis aditum ad maiores profectus aperiant. Eos quos probát increpationem posse pati castigant: & impatientes obiurgationis vt languidos palpant: non eis adulando, quòd tales sunt: sed infirmitatibus talium compatiendo, si fortè aliter sanari non possunt. Cæterum si ecclesiæ communione priuentur infirmi, qui curari adhibita increpatione nõ possunt, aut intolerabilis mole tristitiæ supra modũ grauati succũbũt, & sanctorũ omniũ vultus, per quos possent restitui Deo, refugiunt: aut certé ad omnẽ peccádi impudentiá, si fuerint exacerbati, prosiliũt: & quicquid mali occulté faciebát publicé perpetrabunt: in tantá vesaniá reparandæ salutis desperatione prolapsi, vt verba corripiẽtiũ in iocos exitiabiles impudenti vrbanitate conuertát, ac maledicaces in se ex ipsa iactatione turpitudinis suæ, turpiter viuentiũ maleuolas lætitias pascát. Propter hoc ergo, bláda pietate portádi sunt, qui increpari pro sua infirmitate non possunt. Et re vera, si peccanti salubrem pudorẽ, dũ pro eo erubescis, incutias, ac verecundiá, quá ꝑ peccatis eius assumis, in eum pia animi cõpassione trásfundas, facilé in illo reprimis omnem peccandi licẽtiá: atq; ei totá impudentiá demis, licentiosæ turpitudinis hortatricẽ. Tunc mores eius verecundia custos integritatis ornabit, vt ei placeat quod ante sordebat: quádo in sordibus erat, & sordidus erat, vt sordeat quod ante placebat, quádo ipse bonis oĩbus displicebat. Sáctos viros amádo sectabitur, & sectádo in eorũ similitudinẽ paulatim vitæ prioris emẽdatione formabitur, vt ei q̃ laboriosum fuit in sublimitatẽ virtutis euadere, tá deforme sit in vitia rursus, quibus se gaudet caruisse, descendere: Quia sicut virtus onerosa est vitioso: * ita virtutis amico vitiosa voluptas amara est. Ecce quomodo peccantes omnes blandè tractat, aut increpat, qui nihil aliud, nisi eorum salutem, quibus vult prodesse considerat.

2. Tim. 4

Rom. 15.

* Deinde

B

Aliàs * salutaria

Aliàs * sicut a est amara vitiosa volũtas virtutis amico.

Quod illi peccata aliena impatienter accusant, qui sua non cogitant.

CAPVT VI.

C

Tamdiu enim quis peccata sua, quę nosse, ac deflere debet ignorat: quádiu curiose aliena cōsiderat. Quòd si mores suos ad seipsumcōuersus aspiciat, non requirit quod in alijs specialiter reprehendat, sed in se ipso quod lugeat. Proinde fratrum nostrorum vitia nō facilè debemus accusare, sed gemere: vt inuicē onera nostra portantes, legē Christi possimus implere: qui vtiq; nō accusauit peccata nostra, sed tulit, Euangelista dicente, Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Itaq; si ille qui sine peccato fuit, nos peccatores ineffabili pietate sustinuit, & sustinere nō desinit, nō interitū nostrum desiderans, sed profectū: nec mortem peccantium, sed salutē quare nos exemplo nostri saluatoris & domini non sustineamus infirmos, cū & ipsi aut infirmi sumus, & volumus à Deo portari: aut si sani sumus, possumus adhuc vt fragiles infirmari?

Gal. 6.

Ioan. 1.

Quantum remedij habeat confessio peccatorum, & quale mereatur occultatio dolosa supplicium.

CAPVT VII.

HVc accedit, quòd & ipsa peccata sic habentur occulta, vel aliena nobis, vel alijs nostra, vt plerunq; & sanctus inter peccatores lateat, & famā sancti obtineat peccator. Innocētē si se tueri nō potest, suspicio iudicis incauta cōdēnat: & reū calliditas ingenij viuacis excusat. Veruntamē nō diuinū, sed humanū fallunt ista iudiciū. Et quid mirū, si animos aliorum quales sint, sine ipsorū confessione nescimus, cū nos ipsos ita hodie nouerimus, vt quales futuri simus crastino nesciamus? Cùm verò nobis fratres quilibet peccata sua tanquā medicis vulnera quibus vrgentur aperiunt, operam dare debemus, vt quātotius ad sanitatē Deo autore perueniant, ne in peius dissimulata curatione proficiant. Ea autem crimina quorumlibet, si ipsis criminosis confiteri nolentibus vndecunq; claruerint, quæcunq; nō fuerint patientiæ leni medicamento sanata, velut igni quodam piæ increpationis vrēda sunt, & curanda. Quòd si nec sic quidem æquanimiter sustinentis, ac piè increpantis medela profecerit in eis, qui diu portati, & salubriter obiurgati corrigi noluerint: tanquam putres corporis partes debēt ferro excommunicationis abscindi: ne sicut caro morbis emortua, si abscisa nō fuerit, salutem reliquæ carnis putredinis suæ contagione corrumpit: ita isti, qui emendari despiciunt, & in suo morbo persistunt, si moribus deprauatis in sanctorū societate permanserint, eos exemplo suæ perditionis inficiant. Porrò illi, quorum peccata humanam notitiá latent, nec ab ipsis confessa, nec ab alijs pub[illegible], si ea confiteri, aut emendare noluerint, Deum quem habent testem, [illegible] [illegible]ituri sunt & vltoré. Et quid eis prodest humanum vitare iudiciū, [illegible] suo permanserint, ituri sint in ęternum Deo retribuente sup[illegible] [illegible] iudices fiant, & veluti suæ iniquitatis vltores hîc in se [illegible] [illegible]rissimæ animaduersionis exerceant: temporalibus

D

Excommunicationis vius

[illegible]

A pœnis mutabunt ęterna supplicia: & lachrymis ex vera cordis compunctione fluentibus restinguent æterni ignis incendia. At hi, qui in aliquo gradu ecclesiastico constituti aliquod occultè crimen admittunt, ipsi se vana persuasione decipiunt, si eis videtur proptereà communicare & officium suum implere debere, quód homines occultatione sui criminis fallunt. Exceptis enim peccatis, quæ tam parua sunt, vt caueri non possint, pro quibus expiandis cotidie Deo clamamus, & dicimus: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: illa crimina caueantur, quæ publicata suos autores humano faciunt damnari iudicio. Qui autē ea commiserint, & ideo prodere metuunt, ne sententiam iustæ excommunicationis accipiant, sine causa cōmunicāt: imò verò dupliciter contra se irā diuinæ indignationis exaggerant, quód & hominibus innocentiam fingunt & cōtempto Dei iudicio abstinere se ab altari propter homines erubescūt. Quapropter Deum sibi faciliùs placabunt illi, qui non humano conuicti iudicio, sed vltro crimen cognoscunt: quia aut proprijs illud confessionibus produnt, aut nescientibus alijs quales occulti sunt, ipsi in se voluntarię excommunicationis sententiam ferunt, & ab altari cui ministrabant, nō animo sed officio separati, vitā tanquam mortuam plangunt, certi quod recōciliato sibi efficacis pœnitentiæ fructibus Deo non solū amissa recipiant, sed etiam ciues supernæ ciuitatis effecti, ad gaudia sempiterna perueniant. Matth. 6

Quod iniquè, & non simpliciter arguentes vani sint, ac diuino iudicio condemnandi.

CAPVT VIII.

B IAm de illis, qui leui suspicione permoti, simpliciter viuentes obiurgant, vt et illos incondita correptione confundant atq; deijciant, & sibi per hoc nescio cuius districtionis gloriam quærant, non est meum aliquid dicere, super quibus tam perspicuè diuinus sermo pronuntiat, vt expositore non egeat. Ait enim in Ecclesiastico spiritus sanctus: Est correptio mendax in ira contumeliosi: & est iudicium quod non est bonum. Vtiq; contumeliosi hominis & superbi correptio quę dicitur mendax, superbiæ est nō alicuius humilitatis iudiciū, & ideo non est bonum. Quid potuit euidentius, quid apertius dici, quám vt cōtumeliosum dicere mendaciter arguētē? Quia & cōtumeliosus est qui mendaciter arguit, & mendaciter arguit qui contumeliam facit. Item in prouerbijs: Testis falsus non erit impunitus, & qui arguit iniquè, non effugiet. Quis est falsus testis, nisi qui hominem quemlibet de criminibus indiscussis obiurgat? Quem propterea iniquè increpantē dicit non impunitum futurum: quia innocentem nullis prouocantibus meritis arguendo vult esse reum. Quod autem dicit de eo qui iniquè arguit, nō effugiet: quid aliud debet intelligi, nisi iram Dei non effugiet, qui aliquem non sic corripit, vt emendet, sed vt se procaciter iactet? Sed de contemptoribus præceptorū Dei, & de correptionis ac patientiæ virtute, sufficiant ista quæ diximus: ne in vno capitulo iusto amplius immorati, aut cætera breuius quam necesse sit transcurramus, aut intentionem vestram longitudine nimium protelati voluminis oneremus. Videamus itaq; quid nos etiam cōtinentia capituli sequentis edoceat: Vtrum, inquit, cōgregandis fratribus, aut

Eccle. 19
Proue. 19

aut alendis expediat facultates ecclesiæ posſideri, an perfectionis amore C
contemni.

Quod ſacerdotes nihil proprij habere debeãt, & eccleſiæ facultates quaſi communes, pro quibus Deo rationem reddituri ſunt, ſuſcipiant.

CAPVT IX.

EXpedit facultates eccleſiæ poſsideri, & amore perfectionis proprias contemni. Non enim propriæ ſunt, ſed cõmunes eccleſiæ facultates: & ideo quiſquis oĩbus quæ habuit dimiſsis aut venditis, fit rei ſuæ cõtẽptor, cũ præpoſitus fuerit factus eccleſiæ, omnium quæ habet eccleſia efficitur diſpenſator. Deinde ſanctus Paulinus (vt ipſi meliùs noſtis) ingentia prædia, quę fuerũt ſua, vẽdita pauperibus erogauit, ſed cũ poſteá factus eſſet epiſcopus, nõ cõtempſit eccleſiæ facultates, ſed fideliſsimè diſpenſauit. Quo factoſatis oſtẽdit, & propria debere propter perfectionẽ contẽni, & ſine impedimento perfectionis poſſe quę ſunt cõmunia eccleſiæ poſsideri. Quid ſanctus Hilarius? nõne & ipſe omnia bona ſua aut parẽtibus reliquit, aut vẽdita pauperibus erogauit? Is tamẽ cum merito perfectionis ſuæ fieret eccleſiæ Arelatenſis epiſcopus, quod illa tunc habebat eccleſia non ſolùm poſſedit, ſed etiá acceptis fidelium numeroſis hæreditatibus ampliauit. Iſti ergo tam ſancti, tam perfecti pontifices factis euidentibus clamant, poſſe, & debere fieri quod fecerunt. Qui vtiq; homines tá ſeculariũ, quàm diuinarũ literarũ ſine ambiguitate doctiſsimi, ſi ſcirent res eccleſiæ debere contẽni nunquá eas debuerant, qui omnia ſua reliquerant, retinere. Vnde datur intelligi, quod tales ac tanti viri (qui volentes eſſe Chriſti diſcipuli, renunciauerunt oĩbus quæ habebant) nõ vt poſſeſſores, ſed vt procuratores facultates eccleſiæ poſsidebant. Et idcirco ſcientes, nihil aliud eſſe res ęccleſiæ, niſi D vota fideliũ, pretia peccatorũ, & patrimonia pauperũ, nõ eas vendicauerũt in vſus ſuos, vt proprias, ſed vt cõmendatas pauperibus diuiſerunt. Hoc eſt enim poſsidendo contẽnere, nõ ſibi, ſed alijs poſsidere: nec habendi cupiditate eccleſiæ facultates ambire, ſed eas pietate ſubueniendi ſuſcipere. Quod habet eccleſia, cũ oĩbus nihil habẽtibus habet cõmune. nec aliquid inde eis, qui ſibi de ſuo ſufficiũt, debet erogare: quando nihil aliud ſit habentibus dare quàm perdere.

Cum quo damno animæ ſuæ ab eccleſia, quæ pauperes paſcit, accipiunt illi, qui ſibi de ſuo ſufficiunt.

CAPVT X

NEc illi qui ſua poſsidentes, dari ſibi aliquid volũt, ſine grandi peccato ſuo, vnde pauper victurus erat, accipiunt. De clericis quidẽ dicit ſpiritus ſanctus: Peccata populi mei comedunt. (Oſee 4.) Sed ſicut nihil habẽtes proprium, nõ peccata, ſed alimẽta quibus indigere vidẽtur, accipiunt: ita poſſeſſores non alimenta quibus abundát, ſed aliena peccata ſuſcipiunt. Ipſi quoq; pauperes ſi ſe poſſunt ſuis artificijs aut laboribus expedire, non præſumant, quod debet debilis aut infirmus, accipere: ne fortè eccleſia, quæ poteſt omni ſolatio deſtitutis neceſſaria miniſtrare, ſi omnes etiam nihil indigentes accipiant, grauata, illis quibus debet, ſubuenire, non valeat. Qui autem

A autem ecclesiæ seruiunt, & labori suo velut debita reddi oportere credētes, ea quibus opus non habent aut accipiunt libēter aut exigunt, nimis carnaliter sapiunt: si putant, quód ecclesiæ fideliter seruientes stipendia terrena, ac non potiùs præmia æterna percipiant. Secularis quippe militia quia cœlestia non habet, terrena strenuè militantibus præstàt. Vnde satis indignum est, si fidelis, & operosa deuotio clericorum, propter stipendium tēporale præmia sempiterna contemnat. Quód si quilibet minister ecclesiæ non habeat vnde viuat: non ei præmium hîc sed necessaria præstat ecclesia, vt in futuro præmium laboris sui recipiat, quod in hac vita iam spe dominicæ promissionis certus expectat. Illi quoque, qui vel idonei nihil quidem sibi dari velut debitum poscunt, sed tamen ecclesiæ sumptibus viuunt, nō est meum dicere, quali peccato cibos pauperum præsumendo suscipiant: qui ecclesiam quam iuuare de proprijs facultatibus debuerunt, suis expensis insuper grauant: propter hoc fortassis in congregatione viuentes, ne aliquos pauperes pascant, ne aduenientes * suscipiant, aut ne suum censum expensis quotidianis imminuant. Quód si aliquid de fructibus suis ecclesiæ, velut pro ipsa expensa sua contulerint, non se pręferant inani iactantia illis, quos nihil habētes pascit & vestit ecclesia: quia perfectior est ille, qui se mundi rebus expoliat, aut qui cum nihil habuerit nec habere desiderat, quàm ille qui ex multis quæ possidet, ecclesiæ aliquid præstat, ac se de eo quod præstiterit, forsitan iactat. Dura sunt quæ dico, nec ego diffiteor. Dura sunt, sed obseruare nolentibus. Cæterùm si faciant ista, quæ difficilia non facientibus sunt, statim facientibus facilia fiunt. B Non ergo ea quæ nolumus obseruare, impossibilitas nobis facit dura, sed nouitas. In vsum veniant, & neminem frequentata conturbant, Nam quæro, quid eorum sit quæ dixi difficile: vt homo id quod opus non habet ab ecclesia non accipiat? an vt quod habet sine causa contemnat? Si propter hoc non vult sua relinquere vt habeat vnde viuat: vt quid accipit vnde rationem reddat? vt quid de peccatis alienis sua multiplicat?

* Aliàs excipiāt.

Qui sunt, qui etiam cum profectu animæ suæ, opibus sustentantur ecclesiæ.

CAPVT XI.

Itaq; sacerdos cui dispensationis cura commissa est, nō solùm sine cupiditate, sed etiá cum laude pietatis accipit á populo dispensanda: & fideliter dispēsat accepta, qui omnia sua aut parentibus reliquit, aut pauperibus distribuit aut ecclesię rebus adiungit, & se in numero pauperum paupertatis amore cōstituit: ita vt vnde pauperibus subministrat, inde & ipse tanquā pauper voluntarius viuat: Clerici quoq;, quos pauperes aut voluntas aut natiuitas fecit, cùm perfectione virtutis vitæ necessaria, siue in domibus suis, siue in congregatione viuentes accipiunt: quia ad ea accipienda non eos habendi cupiditas ducit, sed cogit viuendi necessitas.

Quid facere debeant clerici, quorum infirmitas non potest sua contemnere.

CAPVT XII

Illi

ILli autem, qui tam infirmi sunt, vt possessionibus suis renuntiare nō possint: si ea quæ accepturi erant dispensatori relinquant, nihil habentibus conferenda, sine peccato possident sua: Quia & ipsi quodámodo sua relinquunt, quãdo proprijs contenti rebus, nihil eorum quæ labori, vel ordini suo deberi arbitrantur, accipiunt. Quod si putant ideo accipi debere eorũ, quæ conferuntur ecclesiæ, portionẽ, ne eam videantur abijcere, se verò non posse sua relinquere, quod eis deforme sit inter suos pauperes reddi, nouerint esse deformius, possessores de eleemosynis pauperum pasci. C

Quæ sint vera gaudia, vel veræ diuitiæ, & quid impedimenti afferant bona præsentia amatoribus futurorum.

CAPVT XIII

HEu quàm subtiliter nos ille decipiendi artifex fallit, quanta cæcitate oculos nostrę mentis obducit, ne discernamus gaudendi auidi, vnde iustius gaudeamus: aut ne cupiẽtes augeri diuitijs, nouerimus, quas quibus incõparabiliter præferamus? Nam gaudere quidẽ bonũ est: sed qui gaudet, si nõ inde gaudeat vnde debet, nõ potest bonũ esse quòd gaudet. Siquidẽ gaudet & raptor, quũ desiderata rapuerit: gaudet & ebriosus, quum exoptatæ occasionẽ potationis inuenerit: gaudet & adulter, quum ad delectationem fruẽdi corporis concupiti peruenerit. Sed cùm sit gaudere bonũ, de his atq; huiusmodi gaudere grande est malũ. Hæc & his similia sunt vnde gaudere nos vult mundus, cũ suis amatoribus periturus. Hæc sunt quæ repudiare debemus, vt de bona cõscientia, de sanctitate morũ, de acquisitione virtutũ, de dono Dei, & de promissione futuri regni ineffabiliter gaudeamus. Ditari quoq; diuitijs grande est bonũ, sed inde ditari vnde non debeas non est habenda facultas, sed detestanda calamitas. Nihil enim calamitosius nihilq; miserius eo, qui iniquis adquisitionibus crescit, quẽ locupletem fraudes faciunt ac rapinæ. Illæ nobis sunt ambiendę diuitiæ, quæ nos ornare possint pariter & munire: quas nec adquirere possumus inuiti, nec perdere: quæ nos contra hostiles impetus armant, à mundo disterminant, Deo commendant, ditant animas nostras atq; nobilitant, nobiscum sunt, intra nos sunt. Diuitię nostræ credendæ sunt pudicitia, quæ nos pudicos, iustitia quæ iustos, pietas quæ pios, humilitas quæ humiles, mansuetudo quæ mansuetos, innocentia quæ innocentes, puritas quæ puros, prudentia quæ prudentes, temperantia quæ temperantes, & charitas quæ nos facit Deo & hominibus charos, virtutum potentes, seculi contemptores, ac bonorum omnium sectatores. Hæc sunt non omnium, sed sanctorum sanctę virtutes, non diuitum superborum, sed humilium pauperum facultates, patrimonium cordium, diuitiæ incorruptibiles morum, quibus non abundant, nisi illi qui illis carnalibus ex corde renunciant. Quæ quamuis & ipsa sint bona, vtpote à bono Deo creata: tamen quia sunt bonis malisque communia, student ea spirituales viri contemnere, quò possint ad illa incomparabiliter meliora, quæ sunt bonorum omnium propria, peruenire: quoniam nõ est tale bonum quod habent & mali, quale illud est, quod non habent nisi boni. Corporale bonum quando habent iniqui, ipsorum est præmium: D

quando

A quando habent iusti, non est eorum præmium, sed temporale solatium. Item boni temporalis amisſio, fit exercitium iusti, & iniusti suppliciū: quia & iustus desiderio cœlestium captus, omnia temporalia siue habeat, siue amittat, omnino non sentit: & iniquus quod cum delectatione habet, sine dolore non perdit. Propter hoc igitur eis, qui militant Deo, fugiendæ sunt ex toto corde diuitiæ, quas qui habere volunt, sine labore non quærunt, sine difficultate non inueniunt, sine cura non seruant, sine anxia delectatione non posſident, sine dolore non perdunt. Apostolus autem Christi militibus dicit, Volo vos sine solicitudine esse. &, Radix omnium malorum est auaritia. Quam quidam appetentes errauerunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis, ac sic census iste terrenus eis, à quibus vitiosê diligitur, non est voluptatum materia, sed dolorum. Quapropter expedit facultates ecclesię posſideri, vt inde viuant, qui non seculo, cuius gaudia fugitiua repudiát, sed Deo seruiunt, cuius ineffabilia bona desiderant. 1.Cor. 7. 1.Tim. 6

Qualiter intelligatur quod dicit Apostolus, Qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt edunt.

CAPVT XIIII.

DE talibus dicere videtur Apostolus, Qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt, edunt: & qui altario deseruiunt, cum altario participant. Qui nisi hoc de contemptoribus facultatum suarum vellet intelligi, nūquá secutus adiūgeret, Ita & Deus ordinauit his, qui Euangelium adnūtiant, de Euágelio viuere. De euágelio viuūt, qui nihil habere propriū volūt, qui nec habēt nec habere aliquid cōcupiscūt, nō suorū, sed cōmuniū posseſſores. Quid aliud est de Euágelio viuere, nisi laborantē inde vbi laborat necessaria vitæ percipere? Apostolus tamen qui sic Euangeliū prædicauit, vt nec de euangelio viueret, sed necessaria sibi suis manibus ministraret, de se confidenter eloquitur. Ego autem nullo horum vsus sum. Et quare hoc dixerit, secutus aperuit, dicens: Expedit mihi magis mori, quám vt gloriam meam quis euacuet. Euacuare dicit gloriam suam, si ab eis, quibus prædicabat, voluiſſet accipere vitæ * corporalis expensam. Nolebat quippe in præsenti laboris sui fructum, sed in futuro recipere. Si ergo ille, qui nihil habebat, noluit de Euangelio vbi laborabat, sed suis manibus viuere, ne gloriam suę mercedis amitteret: quid nos, qui & propria nolumus amore posſidendi, non viuendi necesſitate, relinquere: & accipere insuper volumus, non vnde viuamus, sed vude censum nostrum incrementis damnabilibus augeamus?

1.Cor. 9. Ibidem B Ibidem Aliàs tēporalis

** De cupiditate, qualiter eis, quos semel inuaserit, dominetur.*

Aliàs De qualitate cupiditatis.

CAPVT XV.

IVbet ecce nobis imperiosa cupiditas, vt diuina paruipendentes posſesſionum terrestrium damnosa compendia cogitemus: vt in eis totá solicitudinem curamq; ponamus, vt inde nos morbida vanitate iactemus, vt amplitudine patrimonij diffusioris elati, fieri pauperes spiritu negligamus.

mus. O facinus inauditum: Suaui iugo Christi contempto, ferreum cupiditatis imperium voluntaria mentiũ inclinatione suscipimus, & domini nostri * leui onere, quod subiectos non onerat, sed subleuat, posthabito, ꝑlũbeũ pondus nostris ceruicibus aggeramus, quod citiùs potest deponi, quã ferri: quia & ipsa cupiditas, quæ nobis subijci vltro volentibus hoc pondus imponit, contemni potest faciliùs, quàm expleri: & ideo qui se illi volentes dediderint oppugnanti, voluntatem resistendi vlteriùs non habebunt tyrannicè dominanti. Et hoc fit iusto Dei iudicio, vt qui cupiditati resistere noluimus ingressuræ, iam resistere nequeamus ingressæ. O plãgendum miserabiliter mentis expugnatæ seruitiũ. O * intolerandũ dæmoniacę cupiditatis imperiũ, vt ex hostibus suis, quos potest vincere, victores faciat suos, promittit ingentia, & bonorũ temporalium pollicitatione deceptos impellit iam miseros, & miserandos in turpia. Tenet nos lucrorum pœnaliter dulciũ catenis addictos, & in sua ditione captiuos: nec trahit inuitos, sed quod est deterius, quòcunque voluerit, volẽtes ducit. Vastat * in nobis quicquid verecundiæ, aut pudoris inuenerit: & quos suis triumphis addixit, adhuc tanquam resipiscẽdi suspectos omnibus viribus honestatis exarmat, ne quãdo contra eam, qui bellare noluimus, rebellemus. Rapit nos ac passim per omnia adquisitionum genera cupidos adquirendi dispergit. Non permittit animum liberum, non stabile corpus * vagante animo mobiliter, aut quietũ, & velut quædam cadauera in pastum feris auibus bestijsque proiecta, captiuos suos immundis spiritibus tradit, non lacerandos, sed auidissimis mortiferorũ criminum faucibus deuorandos: nec tamen vt esse iam desinãt sed vt pœnaliter viuant. Denique in viuis corporibus adhuc portant funera sua: id est viui simul & mortui. Hinc est, quod peccato viuentes quantum nos congestarum opum * oblectet accessio, ipsa fruendi carnalibus delectatione sentimus: & quantam virtutum sustineamus inopiam, velut mortui virtutibus ignoramus.

Aliàs * Leue onus superbè reijcimus, quod subiectos nõ onerat, sed honorat, nec deprimit oĩno sed subleuat hoc ergo onere posthabito.

Aliàs * execrandum

Aliàs * iam

Aliàs * vacante.

Aliàs * pellectet

Quod Deum perfectius illi possideant, qui terrenis possessionibus ex corde renuntiant.

CAPVT XVI.

HÆc sunt propter quæ non explendis voluptatibus ac fouendis, sed congregandis fratribus, aut alẽdis expedit facultates ecclesiæ possidere, vt vno solicitudines omnium in sua societate viuentiũ sustinẽte, omnes, qui sub eo sunt, fructuosa vacatione potiãtur spiritualiter & quiete. Ideo interposui istud aduerbium: quoniam qui ociosa quiete perfruitur, nisi spiritualiter vixerit, more pecudum viuit. Et ideo is, quem nulla corporeæ necessitatis cura solicitat, nulla occupatio domesticæ solicitudinis inquietat, nullus litigator infestat, nullus calũniosus exagitat, quid aliud curare debet harum molestiarum, & his similium liber, nisi vnde ad meliora proficiat, vnde vitia sua profectibus cotidianis imminuat, virtutes augeat & pro carnalibus, quæ contempsit, spiritualia bona possideat: in his se diuinitus adiutus exerceat: ea semper amplectatur ac diligat: & non solùm omnibus alijs delectationibus suis, sed etiã ipsis suæ carnis cruciatibus anteponat. vt qui nihil sibi reliquit, quod formidaret amittere: ea, pro quibus omnia quę habebat abiecit, tanta firmitate fidei retineat, vt si necesse fuerit,

pro

A pro eis libenter suũ corpus impẽdat? Proinde quẽ possidendi delectat ambitio, Deũ, qui possidet omnia quæ creauit, expedita mẽte possideat, & in eo habebit quæcunq; habere sanctè desiderat. Sed quoniã nemo possidet Deum, nisi qui possidetur à Deo, sit ipse primitus Dei possessio, & efficietur ei Deus possessor & portio. Et quid potest eo esse felicius, cui efficitur cõditor cẽsus, & hæreditas eius dignatur esse ipsa diuinitas: si modò eũ sanctis operibus colat, omnes fructus ex illo percipiat: in illo, & de illo iugiter viuat: & nihil terrenũ cũ illo possideat? Quia omniũ cõditor, cui nihil eorũ quę fecit valet æquari, nõ dedignatur cũ his quæ cõdidit possideri.* Denique quid vltrà quærit, cui omnia suus conditor fit: aut quid ei sufficit, cui ipse nõ sufficit? Hunc possidebat, & ab illo possidebatur ille, qui dicebat in spiritu: Portio mea dominus, dixi custodire legem tuam. Et: Dominus pars hæreditatis meæ, & calicis mei. Sed & ipse cũ dicit: Filijs Leui nõ dabitis partẽ inter fratres suos: ego dominus portio eorũ: satis ostẽdit, quòd hi, qui terrenæ hæreditatis cõtẽpserint portionẽ, Deũ, spiritualiter mereantur possidere: cuius ditati muneribus, omnia quę pręclara habentur in hoc mũdo, fastidiunt: & ipsum possidere, vel ab ipso possideri, eo solo perfrui, atq; illi adhærere inseparabiliter concupiscunt. Vnde datur intelligi, quòd qui temporalia bona, qui seculi gaudia peritura sectatur, ac diligit, quæ & quãta sit multitudo supernæ dulcedinis non didicit. Quis enim cui Deus dignatur esse possessio, aliquid aliud quærit? aut quis non pro amore illius omnia quæ putantur magna, contemnit? Ergo qui vult Deũ possidere, renũtiet mundo, vt sit illi Deus beata possessio. Nec renuntiat mundo is quẽ terrenæ possessionis adhuc delectat ambitio: quia quamdiu sua non relinquit: mundo, cuius bona retinet, seruit: & vtiq; nõ potest mundo seruire simul, & Deo: ac sic propterea voluit Deus cultores suos omnibus renũtiare, prop-

*Deinde

Psal. 118.

Psal. 15.

Num. 18

Deut. 18.

B ter quę diligitur mundus, vt exclusa cupiditate mundi, diuina in eis charitas possit augeri, vel perfici. Et ideo decimas atq; primitias frugum, primogenita & sacrificia pro peccato, vel vota quę sibi Deus iussit offerri, sacerdotibus ac ministris distribui debere constituit: vt deuotissimo populo vitæ necessaria ministrante, ipsi creatori ac pastori suo liberis mentibus ministrarẽt, atq; in eius cultu sine vlla solicitudine corporali proficerent, ne terrenis occupationibus implicati officio suo dignas excubias strẽnuè curare nõ possent. Nunc autem, quòd Christiani tẽporis sacerdotes magis sustinent quàm curant possessiones ecclesiæ, etiam in hoc Deo seruiunt: quia si Dei sunt ea quæ cõferuntur ecclesię, Dei opus agit, qui res Deo cõsecratas nõ alicuius cupiditatis, sed fidelissimæ dispensationis intentione nõ deserit. Quapropter possessiones, quas oblatas à populo suscipiũt sacerdotes, non sunt inter res mundi deputari credendæ, sed Dei: quoniã si vestes, ac vasa, & cætera, quæ in sacris vsui ministrantibus erant, sancta vocabãtur: nec in vsus humanos reuocari iam poterant, diuinis semel ministerijs cõsecrata: quomodo nõ ea quæ cõferuntur ecclesię, sacra credẽda sunt, quibus nõ vt seculi rebus luxuriosè, sed sanctè, vt Deo cõsecratis vtuntur ad necessaria sacerdotes: vt illis omnibus, qui se perfectionis amore sub vno cõstituũt, & sua sibi non vẽdicãt, ecclesiæ facultates ad hoc ipsum collectæ sufficiant: vt quicquid omnibus occupationibus absoluti proficiunt, fructus illius, qui vnus pro multis occupatus est fiat: atq; ita ille, qui solicitudines omnium sub se * seruientium

Ibidem.

Aliàs * viuentiũ

tium portat, in congregatione sua proficiente proficiat: vt sicut illius occupatio omnium suorum facta est fructuosa vacatio, ita omnium discipulorũ perfectio gloriosa magistri honor habeatur & gloria. C

Quod nihil proficiant, qui abstinẽtes à cibis, vitijs seruiũt: nec prosit facultates abijcere ijs, qui suas faciunt voluntates.

CAPVT XVII.

Item quęsistis, quæ sit abstinentię credenda perfectio: & vtrum tantũ corpori, an & animæ debeat necessaria iudicari. Si hominem totũ virtus hęc quæ abstinentia nominatur, perfecta sanctificat, non solũ corpori, sed & animæ necessaria est: quia omnis homo ex corpore constat & anima. Sed in eis, qui diuersis vitijs subiacentes, aliquid sibi eorum, quæ vsui nostro * necessaria sunt, interdicũt: abstinentia quidem, sed carnalis & imperfecta esse debet intelligi. Ea autem spiritualis atq; perfecta est censenda, quæ abstinẽtẽ tã ab illecebris carnaliũ voluptatũ, quàm à peccatis omnibus facit alienũ: cuius nec animum desideriorum morbi corrumpunt, nec imperio gulę dominãtis quæsitæ delitiæ vires corporis frangũt. Proinde ille abstinens verè credendus est, qui vitiorum omnium liber effectus est: ac recisis * corporalibus voluptatibus elaborat, non vt concupiscentiam suæ carnis exatiet, sed vt mortalem vitam necessariorum perceptione sustentet. Quoniam quidẽ quicquid sine quo potest viui percipitur, non sustentandę vitæ, sed fouendæ luxuriæ carnis impenditur. Hæc itaque virtus, quæ abstinentia, non solum delicatorum ciborum, sed etiam malorum omnium nuncupatur, cùm omnibus omnino necessaria sit, tũ maximè illis familiarior, atq; coniũctior esse credenda est, quibus iuxta illud quod in Actibus apostolorum legitur factum, vnum cor est, & anima vna diuinæ charitatis igne cõflata, & quibus sub vnius ordinatione viuentibus, omnia omnium communia fiunt: si tamen ita eis vna sit vita, sicut sit vna substantia: & nulla sit in eis diuersitas animorum, quibus est communio facultatum: quia vt fieret & esset animorum sancta coniunctio, necessaria est facultatum iudicata communio. Cæterum quid eis prodest, quòd facultates suas abijciunt, qui voluntates proprias non relinquunt, cùm sit longè præstantius, voluntatibus proprijs abrenuntiare, quam rebus? Res suas etiam mundi quiuis philosophi abijcere potuerũt, & nunc quilibet hæretici possunt. Sed nec illi, cũ suæ * voluptatis fuerint amatores, secundũ voluntatẽ Dei vixerũt: & isti dominicæ voluntati suæ volũtatis studio contradicunt. Non ergo res ea nos Deo cõmẽdat, quam & inimici Dei faciunt: sed illud, quod non nisi verè Christiani, & per hoc amatores Dei perficiunt. Hi sunt, qui volũtatibus suis & rebus projectis suo se creatori ex toto corde subijciunt, ac suum velle ex eius voluntate suspendunt: & ideo quicquid eis sensus carnis sequendum faciendũque suggerit, iustitiæ capti delectatione contemnunt. D

Aliàs cõcessa:

aliàs corporeis.

Actu. 4.

Aliàs voluntatis fierent:

Quanta bona primus homo abstinentiæ bonum negligendo perdiderit.

A CAPVT XVIII.

QVòd si primus homo voluisset se in illa Paradisi beatitudine custodire, vt à fructu vnius interdictæ arboris ieiunasset, nec statum illum tantæ felicitatis amitteret, nec eum voluntaria salutaris pręcepti trágresio necesitati corruptionis ac mortalitatis addiceret: vt tanta beneficia Dei sui, quę in natura suę cōditionis acceperat, aut corrūperet peccato corruptus, aut perderet. Quis enim sufficienter enumeret, quæ & quanta bona illi abstinentiæ contemptus ademerit? quòd intellectualis mentis dignitate donatus, imaginẽ sui cretoris accepit: quòd soli Deo suo subiectus, omnia visibilia sibi subiecta conspexit: quòd ei ad viuendi vsus affatim lignorum omnium, quæ erant in Paradiso, feracitas diuina iusione seruiuit: quòd arbor vitæ mysticum cibum non vnde viueret, sed vnde vitam corporis nō finiret, sui creatoris munere ministrauit: qui cibus quàdiu perciperetur, ita percipientem se in vno statu sacramenti cuiusdam latẽtis figurata significatione seruaret, vt eum nec vlla infirmitate corrumpi, nec ætate mutari & senescere, nec dissolui morte permitteret. Non inquietabat molesta solicitudo quietum: non fatigabat labor anxius ociosum: non somnus opprimebat inuitum: non amittendæ vitæ timor angebat de immortalitate securum. Habebat facilem victum, corpus ex omni parte sanū, tranquillū motum, cor mundum, ignarus pœnalis mali, habitator Paradisi, expers peccati, capax Dei. Postremò quid eo felicius fuit, cui erat orbis subiectus, nullus infestus, liber animus & visibilis Deus? Quoniam quidem nisi ante peccatum Deum videre in assumptione visibilis creaturæ soleret, quomodo se iá peccator effectus, á facie domini, quem nunquam viderat, abscōderet? Potuit B ergo ita videre Deum priusquam peccaret Adam, sicut eum patriarchæ viderunt. Sed quando ait: Vocem tuam audiui & timui: ex illa iam videndi Deum sanctitate ciciderat, iam se indignum videndi Deū reddiderat. Vocẽ tuam, inquit, audiui, & timui, eò quòd nudus essem, & abscondi me. O quátum securitatis habent, qui sibi bene sunt conscij: & quantum perturbatos humiliat perpetratio pudenda peccati: sicut isti qui se absconderunt á facie domini, de sua turpitudine, non de nuditate confusi: qui non ideo erubescebant, quia veste erant extrinsecus nudi, sed quia intrinsecus protectione diuina nudati. Denique & ante peccatum nudi erant, & non erubescebát: quia nihil contra voluntatem Dei, vnde confunderentur admiserant.

Damnū quod Adã peccãdo incurrit.

Genes. 2.

Genes. 3.

De peccato primi hominis, & de malis quæ illum peccantem Deo iudicante secuta sunt.

CAPVT XIX.

SEd iam videamus (si placet) qualiter illi homines primi commiserint tã grande peccatum, quod & ipsos de Paradiso proiecit in hoc vitæ pœnalis exiliū, & in eis originaliter totum damnauit genus humanum. Et mihi quidẽ videtur, quòd nō ederẽt de ligno prohibito, nisi concupissent: nec cōcupissent, nisi tẽtati: nec tentarentur, nisi deserti: nec desererentur à Deo nisi ipsi priùs desererent Deum: nec desererẽt Deum, nisi superbirent, & similitudinem Dei * miserabiliter appetissent: ad quam peruenturi essent sine corporis morte, si sub Deo suo viuentes, præceptum quod acceperát custo-

* Aliàs damnabiliter.

custodissent: vt qui posse nõ mori acceperant in natura, nõ posse mori cõsequerentur in gloria: & ibi accepturi essent præmium non posse peccare, si hîc eorum meritũ fuisset, peccare noluisse. Non igitur à creatore suo in creaturã diuinitatis affectatione collapsos moueret aperta concupiscentia, nisi eos antê corrupisset occulta superbia: nec eis per serpentem diabolus propinaret tam ferale consilium, nisi prius eorum deprehenderet appetitum. Si inquit, gustaueritis de ligno scientiæ boni & mali, aperientur oculi vestri, & eritis sicut Dij, scientes bonum & malum. Hæc sunt illa tria, quæ in mundo esse, & diligi non debere à dilectoribus Dei, contestatur Ioannes apostolus dicens: Nolite diligere mundum, neq; ea quæ in mundo sunt: quia omne quod in mundo est, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & ambitio seculi, quæ non est ex patre, sed ex mundo est. Quæ nisi illi, qui à dilectione Dei iam defecerant, diligere * cœpissent, nunquam malê suasi serpentis consilio credidissent. Itaque concupiscentia carnis ab eis impleta est, quòd de ligno vetito gustauerunt: concupiscentia oculorum, quòd sibi aperiri oculos cupierunt: & ambitio seculi, quód se fieri posse quod Deus est, crediderunt. Proinde delectatione carnis, & oculorum curiositate, ac seculi ambitione corrupti, á ligno vitæ, ex quo eis arcendæ mortis, ac salutis continuandæ gratia præstabatur, abscisi sunt: & morbidam qualitatem eorum corpora contraxerunt, vt iuxta sententiam Dei eo die credantur mortui, quo in eis pœnaliter facta est necessitas moriendi, & per lignum illud, quod scientiæ boni & mali ex causa nomen accepit, à quo se abstinere cum possent, miseri neglexerunt, quid interesset inter bonum, quod amiserant, & malũ quod incurrerant, ipsa pœna sua discernerent: qui si amisso tãto bono nullũ malũ incurrerent, quale perdidissent bonũ, fortê nescirent. Dulcior enim fit salus, cûm dolor excruciat: & sanitatis amissæ dulcedinem, languoris amaritudo cõmendat. ac sic, ad hoc illi malum non discendo, sed experiendo sentire cœperunt, quod melius ignorarẽt: vt ex ipsa miseria sua sentirent, quãtã beatitudinẽ perdidissent: atq; ita quos nõ mouerat fortassis boni naturalis amissio, moueret saltem mali pœnalis iusta perpessio. Hæc per excessum necessariũ dicta sunt nobis de primis hominibus, vt qui nolunt damnationis eorũ subire supplicium, caueant prolapsionis exemplum.

Genes. 3.

1. Ioan. 2

Aliàs * cõcupiscerent.

Genes. 2.

C

D

Quod omnia bona quæ in Adam corrupti perdidimus, in Christo reparati recipiemus.

CAPVT XX

QVamuis enim ex Adam simus carnaliter nati, non ipsum tamen debemus imitari, sed Christum, in quo renati sumus, & viuimus, quando veterem conuersationem salubriter innouati deponimus. Quid est imitari Adam, nisi pro carnalibus desiderijs ac cõcupiscentijs morte mulctari? Et quid est imitari Christum, nisi carnalibus concupiscentijs ac desiderijs crucifigi? Sicut aliud non est veterem conuersationem deponere, quàm non secundum carnem, quæ veterascit & moritur, sed secundum Deum viuere, qui solus potest perseuerantes in se innouare perenniter, & beare. Quapropter, sicut quando in Adam fuimus omnes, ipso cadente * occidimus: ita quia in Christo iam esse cœpimus, qui pro nobis oĩbus dignatus est

Aliàs * cecidim⁹

mori

A mori, & nos peccatis nostris illi commortui, cum illo spiritualiter resurgamus, in illo omnia bona quę potuimus habere perdidimus, in hoc etiam maiora, & sine fine habenda recepturi sumus, si perseueranter eius vestigia teneamus. Adam nos * sub noxa habuit malis omnibus per propriam culpá, á quibus nos liberauit aduentus Christi per gratiam. Ille in nos culpam suam transmisit, & pœnam: hic, qui culpam nostram suscipere, vt pote conceptus & natus sine peccato non potuit, de susceptione pœnæ nostræ culpam nostram simul aboleuit, & pœnam: & vt totum dicam, Adam nobis eripuit Paradisum, Christus donauit cœlum.

Aliàs * subnoxauit: vel, subuocauit: vel, obnoxiauit

Qualiter viuere debeant, qui Christum imitari desiderant.

CAPVT XXI

ET ideo si in Deo esse volumus, quod esse debemus, sicut Ioannes apostolus dicit, quomodo ille ambulauit, & nos spiritualiter ambulemus. Quid est ambulare sicut ille ambulauit, nisi cōtēnere omnia prospera quæ contempsit, nō timere aduersa quæ pertulit, libenter facere quę fecit, fieri docere quæ * docuit, sperare quæ promisit, & sequi quó ipse præcessit? Quid est enim sequi, nisi præstare beneficia etiam ingratis, non retribuere secundū merita sua maleuolis, & orare pro inimicis, amare bonos, misereri peruersis, inuitare auersos, suscipere in charitate conuersos, & æquanimiter pati subdolos ac superbos? Ad hoc etiam pertinet, quod ait sanctus Paulus apostolus: Si resurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est in dextera Dei sedens. Illi resurgunt cum Christo, qui moriuntur sicut ille peccato, ea tamen distinctione seruata, quòd ille mortuus est peccato, non suo, sed nostro. Vnusquisque autem nostrum, non omnium moritur peccato, sed suo. Quid est peccato mori, nisi damnandis operibus omnino non viuere, nihil concupiscere carnaliter, nihil ambire? Vt sicut qui mortuus est carne, nulli iam detrahit, nullum aduersatur aut despicit, nullius pudicitiam callida circumuentione corrumpit, nemini violentus existit, neminem calumniatur aut opprimit, non inuidet bonis, aut insultat afflictis, non luxuriæ carnis inseruit, non vinolentiæ deditus, in se bibendi sitim bibendo magis ac magis accendit, non odiorum facibus inardescit, non compendia iniusta sectatur, non potentibus aut diuitibus adulatur, non inquieta curiositate raptatur, non domesticæ solicitudinis cura distenditur, non officiosis occurrentium salutationibus delectatur, nec superborum iniurijs fatigatur, non eum superbia inflat, non ambitio ventosa præcipitat, non vana gloria turpiter iactat, non desiderium gloriosæ opinionis inflammat, non * distentio alieni actus illaqueat, non ad societatem turpium turpitudinis amor inuitat, non rabies insani furoris exagitat, non sumptuosarum delitiarum studium mactat, non ardor animosæ contentionis exanimat, non facit impudentem audacia, iniquum iniustitia, ferum inclementia, varium inconstantia, pertinacem contumacia, insanum vesania, delitiosum gula, rebellem inobedientia, vanum iactantia, infidelem perfidia, leuem facilitas, sæuum crudelitas, * manducatorem turpis edacitas], impatientem mobilitas, mobilem instabilitas, vagum spiritualis infirmitas, iracundum

1. Ioan. 2.

Aliàs * mādauit

B Coloss. 3.

Aliàs * distictio.

Aliàs * māducone turpē edacitas.

animositas, suspiciosum peruersitas, verbosum vanitas, iniuriosum malignitas: qui remotus est prorsus à secularibus illecebris, remotus ab immundicijs & inimicitijs, remotus ab insidijs alienis, remotus à rapinis vel occultioribus vel apertis, remotus à mendacijs siue periurijs, postremò remotus ab omni genere flagitiorum atq; facinorum, quibus carnaliter viuentes Deum offendunt: & mortui peccato non seruiunt. Sicut, inquam, carne mortuus nec facere potest ista quæ dixi, nec pati: ita & his, & talibus vitijs omnino non viuunt, qui * viuentes Deo carnem suam cum vitijs & concupiscentijs crucifigunt. C

Aliàs * vt viuāt.

Quali temperantia vti debeant, qui à voluptate delectabilium, vel ab immoderata perceptione ciborum communiū, atque à vini immoderato vsu cupiunt abstinere.

CAPVT XXII.

Membra sua, quæ sunt super terram, mortificant, quando insolens corpus ieiuniorum continuatione castigant: quando intra necessarium modum suum temperant appetitum: quando non solùm se à delicatioribus cibis moderata districtione suspendunt, sed etiam in ipsis cōmunibus nihil carni suæ pro desiderio, sed pro sustentandæ vitæ necessitate permittunt: certi quòd nec delitię quælibet, si absque desiderio percipiantur, officiunt: & viles cibi plerunq; abstinétiæ profectum, si appetenter accipiantur, impediunt. Hinc est quòd sanctus Dauid aquæ in se concupiscentiam castigauit, atq; eam sibi à suis oblatam, ne desiderio suo ex ea satisfacere videretur, effudit: & sanctò Heliæ perceptio carnium non concupita nó nocuit. Vnde datur intelligi, quod veraciter abstinentes escarum non naturas, sed concupiscentias damnent, ac * voluptates suas desiderati cibi, vel potus abusione mortificent. Qui autem non solum à qualitate, sed etiá à quátitate ciborum cupiunt abstinere, nihil aliud student, nisi vt quantum stomacho reficiendo ac fami eximendæ satis esse videtur indulgeant: nec expleant suos appetitus auiditate percipiendi, sed comprimant: atq; eis saturitas edendi finem non faciat, sed voluntas: qui tam à cupiditate pretiosorum ciborum animos, quá à nimia perceptione vilium continebunt: qui cibis nec lautioribus volunt carne luxuriante dissolui, nec distentione ventris onerari, quando abstinentes viri nec delitiosi soleant esse, nec auidi. Iam de vino abstinendo, vel percipiendo quid dicam? Vnde sanctus Apostolus certam fixit regulam, dicens: Nolite inebriari vino, in quo est luxuria. Quasi diceret: Luxuriam facit, & nutrit vini perceptio nimia, nó natura: & propterea non vti vos vino, sed inebriari prohibeo: quádoquidem infirmum stomachum moderatus vsus vini confortat, ebrietas animum corpusq; debilitat. Deniq; Timotheo suo discipulo, qui se longa abstinentiæ districtione iam fregerat, & stomachum suum aquæ perceptione corruperat, modico vino vti debere præcipit dicens: Noli adhuc aquam bibere, sed modico vino vtere propter stomachum tuum, & frequentes tuas infirmitates. Ac per hoc, nihil contra abstinentiam faciunt, qui vinum non pro ebrietate, sed tátum pro corporis salute percipiunt: nec hoc eis offert voluntas, sed permittit in- D

2.Reg. 23
1.para. 11
3.Reg. 17
Alias * voluntates
Ephes. 5.
1.Tim. 5.

A tit infirmitas. Quæ si defuerit, à vino est abstinendum, ne vini perceptio quę infirmũ sustentat, sanum corpus incendat: quandoquidem vino vti, & vsui habere oleũ, nullus dixerit esse peccatũ. Sed hęc ideo nõ debemus carni desideranti præstare, ne cũ illi licita concedere cœperimus, poscat illicita: & sibi obsequentes in minimis, in flagitia punienda compellat: ac naturali ordine perturbato, non spiritui corpus, sed spiritus corpori dominanti deseruiat. Huc accedit, quòd & ipsam mentem abstinentiæ fructus alacrem facit: carnem quoq; non vsq; ad lassitudinem fatigatam, sed spiritui ordinanti subiectam mobilem reddit. Sensus etiam quos dicuntur crassos efficere, vel grauare congestę delitiæ, consuetudo parcitatis exonerat, & velut quadam politura religiosæ exercitationis attenuat.

Quod vtentes carnibus concupiscentia carnium polluat, non natura.

CAPVT XXIII.

CÆterùm si à quadrupedibus abstinentes, phasianis altilibus, vel alijs auibus pretiosis, aut piscibus perfruantur, non mihi videntur resecare delectationes sui corporis, sed mutare: nec pro abstinentia, sed velut pro nescio qua immundicia, vel certè, quod verius est, pro stomachi nauseantis teneritudine delicias illas cõmunes ac viles abijcere, quò possint alijs non solum carnibus, sed etiã delicatioribus, ac pretiosioribus carnibus suas voluptates explere: cùm, sicut iam suprà patuit, non aliquarum carniũ, quæ vsui humano concessæ sunt, nobis naturę damnandæ sint, quas Deus instituit: sed carnales concupiscentiæ fugiendæ, quas sensui carnis diabolus in-
B troduxit. Illi autem qui parciores videri volunt, & gloriam sibi velut de abstinentia districtiore conquirunt, sic ab omnibus animalibus iudicãt temperandũ, vt peregrinis pomis, ac sorbitiunculis delicatis, cæterisq; alijs cibis immanem sui corporis impleant appetitum: cùm spiritualis abstinentia non aliquorũ ciborũ vsum, sed desiderium suadeat cõpescendum. Et illi magis parsimoniæ seruire censendi sunt, qui sibi non aliquarum rerum perceptiones, sed delectationes corporis interdicunt. Illi quoq;, qui negata sibi vini perceptione, diuersorum poculorum potionibus inundantur, nequaquam mihi abstinentiã videntur implere: quia ad hoc fortassis à vino se suspendũt vt mercentur ab hominibus laudẽ: & interdicti sibi vini perceptionẽ cõpẽsant suauioribus poculis voluptatum. In vini enim vsu non à vino tantùm sed ab omnibus quæ accipientes inebriant, vel ab alijs quæ etsi non ebrietatẽ, suauitatẽ certè percepta conciliant, abstinebit, vt sit veritate abstinentiæ perfectè consummatus: non eius imagine foris splendidus, intus cauus: hominibus velut purus, & Deo simulatę virtutis sordibus plenus. Nec minus à cupiditate possidendi superflua, quàm à voluptate percipiendi nobis est abstinendũ: quoniã cùm omnia quæ habemus, pro nostris vsibus habeamus, ea quibus vti nolis ardenter habere velle, vel etiam lucris hinc inde quæsitis augere, nihil est aliud, quàm non tolerandæ necessitati, sed intolerandæ cupiditati seruire: nec possum dicere, Vt sit vnde pauperibus cotidie erogetur, mea possideo: quando nemo perfectiùs erogauerit eo, qui nihil sibi perfectionis intentione relinquit ex proprio.

Quam vtile sit, ieiunio, vel abstinentiæ, aduenientium charitatẽ plerunque præferre. C

CAPVT XXIIII.

VErunțamen sic abstinere, vel ieiunare debemus, vt non nos ieiunãdi vel abstinendi necessitati subdamus: ne iá non deuoti, sed inuiti rem volũtariá faciamus. Si enim quoslibet aduenietes ieiunio intermisso reficio, non soluo ieiunium, sed impleo charitatis officium. Cæterum si propter abstinẽtiam spirituales fratres, quos noui mea remissione delectari, cõtristo: abstinentia mea non est virtus dicenda, sed vitium: quoniam quidem ipsa abstinentię ac ieiuniorum continuatio, nisi fuerit, quando res exigit, prætermissa, & me inflat, & fratrem meum, cui charitas iubet seruire, contristat: vel certé mihi nihil inesse charitatis fraternæ demonstrat, cùm sine abstinentia quemlibet hominem catholicum charitas sola perficiat. & omnes abstinentia aut perdat sine adiunctione charitatis, aut pereat. Quia ergo abstinere aut ieiunare etiam Manichæi, vel quilibet alij hæretici possunt: vtpote, qui omnes carnes non pro abstinentia, sed pro immundicia detestãtes, corpora sua panis & aquæ perceptione afficiunt: non pro magno ducamus, quando ab his, quæ illi quoque reijciunt, abstinemus: sed quando abstinentiam nostram fides commendat, charitasque consummat: quas virtutes illi non habentes occidere se possunt, ædificari autem, aut perfici taliter abstinẽdo non possunt. Ipsis verò catholicis Christianis, qui siue non valendo abstinere, siue nolendo, omnia vsui nostro concessa cum gratiarũ actione percipiunt, non nos propter abstinentiam præferamus: ne forté plus humilitatis, aliarumque virtutum habeant illi, vnde nobis iure abstinentibus præferantur. Quocirca si volumus nobis abstinentiam nostram, ieiuniaq; nostra proficere, á superbia in primis, quę aut expellit omnes virtutes, aut minuit, & iactantia cunctis inimica virtutibus, atq; ab omnibus vitijs omnino discedamus, vt prosit nobis, quód á cibis delicatioribus abstineamus: quia tũc nobis proderit, quód corpora nostra, vel certè corporum incentiua rigore districtioris abstinentiæ castigamus, si carnalibus desiderijs absoluti, sanctis virtutibus floreamus. Sed iam finẽ liber * accipiat, vt de virtutibus ac vitijs, vnde hic pauca tetigimus, latius ac plenius in tertio volumine donante Deo disputemus. D

Aliàs * postulat,

FINIS LIBRI SECVNDI.

A

PRAEFATIO
LIBRI TERTII.

E vita contemplatiua, & quantum ab ea differat actualis: vel qualiter posſitis ipſius contemplatiuæ virtutis fieri adiuuante Deo participes, in primo volumine abſolui. De actuali quoque vita, vbi quæ eſſet religioſę increpationis vtilitas, ac patientiæ virtus oſtenſa eſt: & qualiter tractandæ eſſent eccleſiæ facultates, vel de dono ſpiritualis abſtinentiæ, quæ dicenda viſa ſunt, Deo donante, in ſecundo libro diſſerui. Nunc ſupereſt, vt diſputationem de vitijs atq; virtutibus, non ingenio fretus, cuius mihi cōſcius non ſum, ſed orantibus vobis adiuuandus incipiam.

CAPITA LIBRI TERTII.

D. PROS

A

D. PROSPERI AQVITANICI DE VITA CONTEMPLATIVA LIBER TERTIVS.

Quantum à veris virtutibus virtutum similitudines distent.

CAPVT I.

Væritis quantum à veris virtutibus virtutum similitudines distent. Non dico, quantum à medicamento venenum: quia medicamentum ita corpus aliquoties sanat, vt id defendere à mortis necessitate non valeat. Et venenum non auferri facit vitam corpori, quasi auferenda non esset, nisi fuisset acceptum: sed accelerat corporis mortem, quod erat aliquantò diutius fortè victurum. Sed planè dico à veris virtutibus tantum similitudines distare virtutum, quantum distat à veritate mendacium: quia & similitudo virtu-
B tis, quæ videtur virtus esse, cùm virtus non sit, nihil est aliud, quàm mendacium: & ideo non est virtus dicenda, sed vitium. Et vera virtus est veritas, cui qui amanter adhæserit, à peccati morte resuscitatus, mori vltrà non poterit: nisi cùm ab ea deprauata voluntate recesserit. Sicut econtrario virtutis simulatio, quæ est, vt dixi, mendacium veritati contrarium, animam separat à Deo, vita sua non interituram, sed in supplicio, quę est illius mors, pœnaliter sine fine victuram, scriptura dicente: Os quod mentitur, occîdit animam. Sapien. 1. Ac per hoc, sicut virtus animam, sibi veraciter inhærentem, si fuerit vera, iustificat: ita simulata condemnat. Et quid iustificatio animæ, nisi eius est vita perpetuè beata, ac beatè perpetua? Sicut condemnatio animæ pœna eius est sentienda, quæ mors probatur & ipsa perpetua. Itaque dupliciter rea est anima, si & bonum non faciat, vnde spiritualiter viuat: & appetat similitudinem boni, sub qua malè viuat & lateat. Superbus vult se credi constantem, prodigus liberalem, auarus diligentem, temerarius fortem, inhumanus parcum, gulosus humanum, ignauus quietum, timidus cautum. Impudentia fiduciæ sibi nomen adscribit, procacitas appellationem libertatis * ostendit, eloquentiam fingit verbositas, & curiositatis malum sub studij spiritualis colore delitescit. Haec etsi possunt humano ingenio discerni, tamen sine dono Dei, quantum mihi videtur, nec virtutes possunt appeti, vel haberi, nec earum similitudines, quæ sunt vitia, virtutes imitantia, declinari in tantum, vt infidelibus nihil profuisse credamus, etiam si sunt aliquas per corpus operati virtutes: quód eas nec á Deo suo se accepisse crediderunt, nec ad eum, qui est finis omnium bonorum, referre voluerunt. Et quid dico? Nihil eis profuerunt: imò etiam nocuerunt, dicente Apostolo: Omne quod non est ex fide, peccatum est. Non dixit, Omne quod non est ex fide, nihil est: sed dicendo, Omne, quod

Aliàs * obtendit

Rom. 14

quod non est ex fide, peccatum est: declarauit, quôd omnia bona aut ex fide gesta, virtutes sunt, quæ profectò iustificant: aut si fuerint sine fide, non sunt aliqua bona credenda, sed vitia, quæ non iuuant suos operarios, sed condemnât, inflatosque præcipitant, atque á finibus æternæ salutis eliminant. Sed quid ego hæc de infidelibus, vnde nullus ambigere videtur, exaggero? cùm sanctus Apostolus etiam fideles quosdam, qui credentes in Deum, non secundum Deum, sed secundum hominem viuunt, carnales nominet, dicens: Et ego fratres cùm venissem ad vos, non vobis potui loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus: nondum enim poteratis: sed nec adhuc quidem potestis: adhuc enim estis carnales. Et tanquam quæreremus, quid carnales velit intelligi, secutus adiunxit: Cûm enim sit inter vos zelus & contentio, nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis? Quid potest his duabus animi pestibus inueniri deterius, zelo & contentione, quibus carnales, qui secundum hominem viuunt, etiam in hac vita torquentur: cûm & contentio hæreticos reddat, & zelus imitatores diaboli Paradisum primis hominibus inuidentis efficiat? Ac sic, quando fideles iustitia, pietate, misericordia, mansuetudine, humilitate, innocentia, cæterisque virtutibus gaudent: aut secundum Deum viuunt & virtutes veras habere credendi sunt, quæ spiritualiter viuentes adeptæ sanctificant, & Deo commendant: aut secundum hominem viuunt, & non sunt veræ virtutes, sed virtutum similitudines, quæ nihil carnaliter viuentibus prosunt. Quapropter qui religiosè, qui continenter, qui sobriè, qui misericorditer viuit, si Deo, cuius munere vt bene viuat, adiuuatur, adscribit, secûdû Deû spiritualiter viuit. Si verò omnia quæ bene facit, suis viribus adscribat, quasi etiam sine adiutorio Dei ad bene agendum sibi sufficiat, secundum hominem carnaliter viuit: & ideo, aut bene non viuit, aut nihil ei proderit quicquid boni propter homines facit: quia humanis laudibus delectatus, hic iam temporalem mercedem recipit suorum operum, quæ tēporaliter fecit. Igitur ille secundum hominem viuit, qui secundum seipsum viuit: quia & ipse homo est, & secundum seipsum viuit, qui si potuerit esse cum quibus vult pergit quò vult, dormit quando & quandiu vult, loquitur quæ vult, & vbi vult, manducat & bibit quando & quod vult, & quantum vult ridet, ac lætatur inter quos vult: postremò quicquid naribus suaue est, quicquid tactui blandum, quicquid oculis delectabile, quicquid cęteris sensibus carnis suæ iucundum, exercet, ac sequitur qualiter vult, qui omnia licita vel illicita carnaliter vult. Qui autem secundum Deum viuit, non quod eum carnaliter delectat, sed quod ędificat spiritualiter facit, & omnia desideria carnis spiritualis desiderij delectatione cōpescit, futura pręsentibus anteponit, carnē spiritui subdit, & quicquid cupit aut agit, nō vult ex sua sed ex dei sui voluntate procedere, cui placere totis viribus concupiscit. Itaque, si vtcunque iam claruit, quod virtutes veras non videantur habere qui simulant: & illi simulant, qui non ex fide, aut non propter Deum, sed propter homines tantum boni aliquid operantur, eleemosynis ac ieiunijs vel abstinentiæ cæterisque bonis operibus seruiendo, non vt boni fiât, sed vt se bonos hominibus fingant, nec ad recipiendam sempiternam mercedem, sed ad comparandam gloriam popularem: videamus nunc quibus præcedentibus causis & subsequentibus incrementis, nasci soleant vitia vel augeri: & quibus adiuuante

Marginalia: C; 1. Cor. 3. (beside "nominet, dicens"); Ibidem. (beside "reremus"); D

A iuuante Deo remedijs poſsint velut quibuſdam medicamentis imminui, vel ſanari.

Quod ſuperbia ſit malorum omnium cauſa.

CAPVT II.

EST quidem hoc caput valde perplexum, ſed ſi oretis illum qui dixit: Non vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri, qui loquitur in vobis. & alibi: Dilata os tuum, & ego adimplebo illud: ea quæ mihi vt homini impoſsibilia ſunt, illuminante domino, vel docente poſsibilia fiunt. Conſideremus ergo quæ cauſę præcedant, quę vitia ſubſequantur. Quod vt credibilius videatur, non hoc á me prudentia veſtra perquirat, ſed vobis, & mihi, vel omnibus ſcriptura diuina conſulta reſpōdeat: quæ velut ſi iā quæreremus ab ea immobilem ſententiam protulit, dicens: Initium omnis peccati ſuperbia. Quid poteſt apertius, quid probabilius dici? Initium, inquit, non alicuius, ſed omnis peccati ſuperbia: vt euidenter oſtenderet, quòd ipſa ſit peccatorū omnium cauſa: quoniam non ſolum peccatum eſt ipſa, ſed etiā nullum peccatū fieri potuit, poteſt, aut poterit ſine ipſa. Siquidem nihil aliud omne peccatum, niſi Dei contemptus eſt, quo eius præcepta calcātur. Quem contemptum Dei nulla res alia perſuadet hominibus, niſi ſuperbia, quæ etiam in ipſo diabolo, vt diabolus ex angelo fieret, æternæ perditionis extitit cauſa. Deniq; & ipſe ſciens ſe per ſuperbiam de cœleſtibus corruiſſe & in hunc caliginoſi aeris carcerem truſum, homini ſubuertendo, quem Deus fecerat ſine vllo peccato, vitium perſuaſit ſerpentina calliditate ſuperbię: certus, quod recepta ſuperbia, quæ eſt malorum omnium cauſa, facilé iam peccata omnia, quæ non niſi ſuperbo concipiuntur animo, perpetraret. Hinc eſt, quód idem primus homo ſuperbi ſpiritus elatione corruptus, omnem poſteritatem ſuam, quæ in illo radicaliter fuit, neceſsitati corruptionis ac mortalitatis addixit: vt corruptibilis & mortalis effectus, corruptibiles mortaleſque generaret: atque ita quod in illo egerat punienda ſuperbia, in omnibus ex illo natis peccati fieret pœna. Et propterea non eo modo iam poſſumus peccato reſiſtere, ſicut ille potuit, cui nihil aliud fuit nō peccare, quā nolle. Nobis autē irreprehenſibiliter viuere velle nō ſufficit, niſi ipſum velle noſtrum, quod languida poſsibilitate deficit, diuina virtus adiuuerit: quia illum ad non peccandum etiam iuuare poterat adhuc ſana natura, nos iam * impedit vitiata: & illum peccare fecit ſola pectandi * voluptas: nos etiam cogit plerunque peccati iam facta neceſsitas. Propter quod Deo clamamus, & dicimus, De neceſsitatibus meis libera me. Ac ſic ideo fortaſsis dicit diuina ſcriptura, Initium omnis peccati ſuperbia: quód ipſa præceſsit in diabolo, & per ipſam ſubuerſus eſt homo, de quo dicit apoſtolus: Per vnum hominem peccatum intrauit in mundū, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertranſijt, in quo omnes peccauerunt. Cæterum nos qui primo homine peccante peccauimus, non in noſtra ſeparata iam vita, ſed in eius natura, in qua fuimus, & corruptionem velut de radice ſuperbiæ morbo conceptam cōtraximus, & in ipſa corruptione noſtra omnes peccatorum cauſas habemus, qui non corruptibiles efficimur, quia peccamus, ſed quia corruptibiles ſumus, omne peccatum ex ipſa corruptione noſtra

Matt. 10. Pſal. 80. Eccle. 10 Eſa. 14. Lucæ 10 B Geneſ. 3. Aliàs * impulit. Aliàs * voluntas Pſal. 24. Eccle. 10 Rom. 5.

nostra committimus. Primus autem homo non ideo peccauit, quia corruptibilis fuit, sed cùm incorruptus esset, seipsum peccando corrupit, & corruptionem suam in nos propagatione transiecit: & idcirco ibi nobis auferenda est tota mortalitas, omnisque corruptio, quæ facta est ex peccato, vbi erimus sine vllo peccato, hîc verò vbi non iam sanata est, sed adhuc sanatur per gratiam nostra natura, quæ infirmata est per culpam, pijs conatibus nostris resistit ipsa cõcupiscẽtia vitiosa, nõ naturalis, sed naturę nostrę indita pœnaliter & inserta, quæ peccato facta est: & peccatum si vicerit, facit. Quam licet quamdiu mortaliter viuimus, habeamus: non eam tamen studio nostræ voluntatis adiuuemus, & vincimus: quoniam non eam in nobis sentiendo, sed ei consentiendo peccamus: nec ipsa statim vt nos pulsauerit, vincit: sed si mentem nostram (quod absit) de sublimitate propositi sui in cõsensum peccati deiecerit. C

Quòd superbia, ex qua procedunt omnia mala, humilitatis virtute vincatur: & omnia vitia tunc fucata depereant, si virtutibus cedant.

CAPVT III.

PRoinde si superbia est initiũ omnis peccati, & concupiscẽtia pœna peccati: non potest aliter vinci cõcupiscẽtia vitiosa, nisi priùs caueatur humilitatis virtute superbia, quæ eius est inimica. Superba voluntas facit Dei præcepta contemni, humilitas custodiri. Superbia ex angelis dęmones fecit, humilitas homines sanctis angelis similes reddit. Illa rebelles diabolo subditos facit, hæc humiles Christo coniungit. Superbi cupiunt in se, quod non faciũt, prædicari: humiles refugiunt, quicquid boni operantur, agnosci. Illi vitia sua á se alienando peruersitatem suæ voluntatis excusant, & bona sua suis viribus deputãdo semetipsos turpiter iactãt: isti si qua peccata cõmiserint, voluntarié cõfitendo semetipsos accusant, & omnia bona sua diuino muneri deputando, Deũ iugiter laudant. Quapropter si virtus non habitat in animo vitioso, superbia humilitatis cedit imperio: quia non potest mens regnum habere virtutum, nisi priùs iugum excusserit vitiorum. Tunc enim vitia fideliter expulsa discedunt, si virtutibus cedant. Alioquin vel subsidũt ad tempus eiecta, vel redeunt, nisi virtutes in locis vitiorum, quæ fuerint depulsa, successerint. Quapropter pietas in nobis crudelitati resistat, iram patientia fundata coerceat, pudicitia libidinem vincat, animositatem tranquillitas tollat, verbositaté taciturnitas moderata cõpescat, delectatio spiritualis desideria carnalia imminuat, abstinentiæ rigor aculeos carnis obtundat, curiositati studium spirituale succedat, sobrietati cedat ebrietas, mansuetudini succumbat immanitas, dominetur leuitati maturitas, Dei & proximi charitate crescẽte cõsumatur tota mũdi cupiditas, excludat parcitas vera luxuriá, castiget industriæ virtus ignauiá, reprimat humilitas profunda iactãtiá, pellat simplicitas pura vecordiam, non impediat varietas fucata constantiá, emendati mores augeant disciplinam, frangat clementia religiosa sæuitiam, & funditus eradicet bonitas adquisita malitiam, vt expulsione vitiorum celebretur introductio gloriosa virtutum. Sed de virtutibus in capite sequẽti videbimus, nunc de vitijs, vt cœpimus, prosequamur. D

De

A

De cupiditate, quæ ita mixta est superbiæ, vt nihil peccati fiat, quod non ex vtraq; procedat.

CAPVT IIII.

SI vtcunq; iam patuit, qualiter intelligatur, quod scriptura dicit, Initium omnis peccati superbia: hoc etiam videamus quod sanctus Apostolus dicit, Radix omnium malorum est cupiditas: cùm spiritus sanctus, qui locutus est per prophetam, per Apostolum quoque locutus sit, nec sibi possit esse diuersus. Solicitè considerare debemus, quarè ille initium peccati superbiam, hic radicem omnium malorum cupiditatem nominari voluerit. An fortè sermonem propheticũ Paulus Apostolus, vt solet, exposuit? quádoquidem siue initium omnis peccati, siue radicem omniũ malorum dicas, vnum idemq; significes. Porrò cupiditas atq; superbia intantum est vnum malum, vt nec superbus sine cupiditate, nec sine superbia cupidus possit inueniri. Siquidem & diabolus, in quo tenet superbia principatum, propriæ * voluntatis, ac perditionis humanæ cupidus fuit: & ipse homo per appetitũ arboris interdictę, ac diuinæ similitudinis affectationem, morbosæ affectum cupiditatis ostendit. De superbia namque nascuntur hæreses, schismata, detractiones, inuidia, verbositas, iactantia, contentiones, animositates, ambitio, elatio, præsumptio, vanitas, inquietudo, mendacium, periurium, & cætera eiusmodi. Sed hæc quis dubitet ex cupiditate quoque procedere, cùm omnes qui fuerint illis omnibus morbis, quos nominaui, corrupti, habeâtur & cupidi? Item cùm gulosos, intemperantes, ebriosos, auidos, rapaces, fornicarios, adulteros, stupratores, incestos, flagitiosos, cupiditas reddat, quando possunt sine superbia tales fieri? Sine qua omnino non possunt Dei præcepta contemni, quibus prohibentur illa omnia mala, quæ superius cõprehendi. Ideoq; si volumus consummare nostri certaminis cursum, caueamus in primis cupiditatem atq; superbiam, non duo mala, sed vnum, à quo trahunt omnes mali actus initium. Nam sine superbia quę possunt saltem inchoari peccata, cùm dicatur, Initium omnis peccati superbia? Aut sine cupiditate, quæ est malorum omnium radix, quæ possunt fieri mala, cùm sine radice omnia, aut nulla deputẽtur, aut mortua? Deinde si quodlibet peccatum perpetrare non possum, nisi * malę delectationi consentiam, quod cupiditatis est proprium, & Dei præcepta contemnam, quod est superbiæ malum: quomodo non ex cupiditate, quæ est radix malorum omnium, & ex superbia, quæ initium omnis peccati dicitur, procedit omne peccatum?

B

Eccle. 10 | 1. Tim. 6 | Aliàs * potestatis. | Aliàs * meæ

Quo animi tormento inuidos affligat inuidia.

CAPVT V

INuidus certè, qui alienum bonum, suum facit inuidendo supplicium, nulla videtur ad inuidendum concupiscentia prouocari, sed tantum superbiæ morbo vexari. Sed si animi eius pestem, qua præcipitatur incensus, subtiliter alteq; rimemini, inuenietis eum & perditionis eius cupidine, cuius cupit interitum, & superbiæ malo teneri, quo sibi iugiter ingemiscit meliorem

liore cui inuidet anteferri. Quis facilè potest, quale sit hoc malū, verbis exprimere, quo inuidus odio hominis persequitur diuinū munus in homine: quum potiùs amari homo debeat, etiam pro sui meriti sanctitate? Tantos inuidus habet pœna iusta tortores, quantos inuidiosus habuerit laudatores. Siquidem inuidiosum facit excellentia meriti, inuidum pœna peccati: nec ei ab homine potest remedium adhiberi, cuius est vulnus occultum. C

Inuidiæ pernicies

In quæ, & quanta mala, concupiscentia carnis erumpat, si ei mens corrupta consentiat.

CAPVT VI.

QVid concupiscentiæ carnis addictus? Nunquid non videtur nihil habere superbię, cùm præsertim passio ipsa eū videatur humiliare luxuriæ? Et tamen nisi prius Deo rebellis existeret, cuius salubre præceptum de pudicitia conseruanda, superbi spiritus præsumptione contemnit, nulla eum lasciuiæ cupiditas prouocaret. In animo eius diu disceptant Dei contemptus & metus. Sed aut contemptus Dei præponderat, & superbus animus recepta cupiditate pudicitiam perdit: aut obtinet metus, & animus Deo subiectus cupiditati simul ac superbiæ contradicit. Plerosque enim gula & abundantia vini turpiter in luxuriam soluunt: alios in iniuriam pudicitiæ sordidę cogitationes incendunt: nonnullos de proposito castitatis occasiones oblatæ deijciunt: quosdam sub impudicitiæ iugum exempla perditê viuentium mittunt. Sunt alij, quorum vitam lingua turpis inflāmat, aut turpem conscientiā manifestat: qui priùs inuerecundos sermones aut proferunt libenter, aut audiunt, ac deinde paulatim morbo crescente ab honestate deficiunt, attritoq; pudore viles effecti, dum indecenter elegantes videri volunt, passim iam turpibus verbis impudenter insaniunt. Hoc enim loquuntur quiq;, quod diligunt: & delectabiliter audiunt, quod assiduis cogitationibus voluunt. Cogitatio quippe est, quæ mentem, sicut turpis inquinat, ita si fuerit honesta, purificat. Aut si non ex cogitatione facies mentis existit, sed qualitas cogitationis ex mente, non sordidæ cogitationes mentem sordidam reddunt, sed ex mente sordida sordidę cogitationes* existūt. Quod si ita est, pulchrorum corporum formæ per oculos irrepentes, animū non mouent incorruptum: & quando corruptibiliter mouent, non corrūpunt sanum, sed ostendunt propria voluntate corruptum. Turpia quoque verba per aures ingressa, quid præualent, si non fuerint arbitrio mentis admissa? Quando autem præualent, non ipsam corrumpunt mentem, sed iā corruptam sponte reperiunt. Auribus enim castis obscœni sermones cum sono deficiunt, nec secretum pudici cordis irrumpunt. Quid palpamen tenerum, quod menti iam vitiosæ blanditur? Nunquid potest ad animum admitti per tactum, si animus incorruptum seruet professionis suæ propositum? Ac sic, prius integritatem sui animus sponte vitiatus amittit, & sic delectationem tactus admittit. De cibi vel potus cauenda delectatione, iam dixi sufficienter, vt arbitror, in secundo volumine, vbi quanta potui breuitate perfectionem spiritualis abstinentiæ commendaui. Sed & hic hoc breuiter dico, quód per os carnis non irrumpit delectatio gustus ad mentem, D

Aliàs * exeunt.

Cap. 22. & 23.

nec

A nec erũpit sermo turpis ex mẽte, nisi se volũtariè mẽs antè corrũpat, quã recipiat aliquid vnde corrũpatur, aut proferat. Cæterũ si animus sub Deo suo firmus ipsius Dei sui munere perseueret: nec quibuslibet delitijs lenocinantibus cedit, nec profert aliquid turpe, nec recipit. Iá de odoribus pauca perstringã, vt totã tentationẽ quinq; partiti sensus verbis includã. Quos odores per aditũ nariũ aut affectat mẽs ægra, aut diuinitus adiuta repudiat: quę si se suo creatori subijciat, atq; ei, qui dignitas eius est & salus, amãter inhæreat nõ solũ nulla eã vitiorũ fœditas decolorat, sed nec delectatio vlla carnalis effœminat. Quòd si à charitate sui cõditoris & illustratoris inflata resiliat, ac se relicto interiore solidoq; bono, foras in exteriora bona proijciat: quicquid in ea neruorũ potest esse, resoluitur: quicquid virium, debilitatur & frangitur: tuncq; ei actio spiritualis efficitur onerosa, & ipsa in carnalibus fit inquieta: ita vt oĩa quæ per sensum corporis sentit, nõ vitiãda, sed iã vitiata turpiter concupiscat: & quando corpus nihil sensibilium sentit, ipsa sibi delectabiliter recordando, sensarum rerũ imagines repræsentat, apud se intus audit sine voce, quicquid cãtilenæ suauis ac iocationis obscœnę per fluxuosos auriũ meatus influxit. Ibi ei odor malè suauis corruptibiliter fragrat, qui per patulas nariũ cauernas irrepsit. Ibi eam sapor oblectat, quẽ ad se per illecebrã voluptuosi gustus admisit. Ibi persentit nescio quid molliter blãdum, quod ei exterior tactus impressit. Ibi colores varios & illices formas concupiscibiliter videt, quas ei oculorũ curiositas nunciauit. Quæ mẽs ita absentibus plerunq; imaginibus corporũ delectatur affecta carnaliter, vt nimia

B sordidæ cogitationis intentione defixa, nõ sibi imagines corporũ videatur amplexari, sed corpora. Hinc est quòd ille corporis fluxus, qui fit in dormiẽtibus sine culpa, interdũ vigilãtibus cõtingat ex culpa. Aliud est enim quod in dormiente fit, aliud quod vigilans facit. Ibi naturaliter plenitudo humoris expellitur: hic turpiter cõcupiscentia publicatur. Sed hæc concupiscẽtia illis vigilantibus hunc elicit fluxum, quibus per fœda colloquia sordidum commouerit appetitũ. Hi sunt, quibus vsui est fœminarũ descriptio: Illa rudis est, illa dicacula, illa deformis, illa formosa, alterius placet ornatus, gestus alterius, illius etiã laudatur sine forma festiuitas, illius sola formositas. Inde transitur ad mores, & aliam talibus cõmendat taciturnitas moderata, aliã turpè videri facit libertas incondîta. Hęc & his similia colloquentes, suggerũt cõcupiscentiæ suæ materiam. Hęc tamẽ ideo cõcupiscũt, quia aut loquũtur libenter, aut audiunt. Qui nisi cõcupiscentię morbo corrupti essent, nũquam vel loquerentur talia, vel audirent: quia non eos ista corrumpunt, sed corruptos ostendunt. Ac ne me ista veraciter arguentem quisquam iudicet arguendum, nouerit propter hoc fortè ab antiquis fuisse decretum, nequi adolescentium legerent Genesos librum, ac partem pariter Ezechielis prophetæ, vel Canticum canticorum, & cætera talia, in quibus generationes, & actus, & nomina quarundam scripta sunt mulierum. Quas licet secundùm historiam fuisse credamus, earum tamen nominibus virtutes figuratas accipimus: quoniam sicut illæ non solum viris suis per sanctos mores, sed etiam extraneis sine dispendio sui pudoris ob nimiam pulchritudinem placuerunt, ita sanctæ virtutes & suos mirabiles omnibus reddunt, & extraneos quadam admiratione sui perstringunt. Hinc est quòd & ipsi, qui vitiosè viuunt, virtutes vitijs anteponunt: quia aliud est quod faciunt morbo aliud

Lege Hierony. in primo Cõmẽtariorũ Ezechielis pœmio & eundẽ ad Paulinum de oĩbus diuinæ historiæ libris.

Aliàs * probare.

aliud quod coguntur * placere iudicio. Sed ne fortè hæc spiritualia secundũ carnem adhuc carnales acciperent, nec virtutes cogitarent, quas mulieres illæ significant, sed ipsas cogitando carnaliter deperirent, cõsultò iuniores legere sunt illa prohibiti, quæ sicut spiritualiter accepta viuificát, ita carnaliter intelligentibus, ipsa carnalis intelligentia, occasiones carnalis concupiscentiæ subministrat. Earum quisque nomina frequenter habet in ore, quarum desideria vulnerato gestat in corde: aut turpitudinem quá exercere verecundatur in facto, tenet in animo, reus non humano iudicio, sed diuino.

Quod etiam hi, quos ab impudicitia qualibet necessitas vetat, si viuere pudicé consuescant, ad amorem castitatis ascendant.

CAPVT VII.

TAles, pudicos aut temperatio corporum facit, aut timor supplicij tẽporalis ab impudicitię actione suspendit, aut occasio denegata destituit. Sed licet voluntate sit impudicus, qui necessitate pudicus est, tamen si & ille temperati corporis de beneficio naturę suæ, Deo, autori omnium naturarum gratias agat: & ille, quem timor in bono pudicitiæ tenet, atq; is cui facultatem mœchandi negat occasio, viuere pudicè consuescant, in virtutem plerunque de necessitate proficiunt: & paulatim ipsius pudicitiæ delectatione crescente, pudici veraciter fiunt, & ita proficiunt, vt iam non sermone, sed virtute sordes impudicitiæ detestantes, non timore pœnæ carnalibus incentiuis obsistant, quod est incipientium proprium, sed execratione peccati refrenent inquietos carnis affectus, quod est castitatis cõsummatæ fastigium: non quòd animus vnquam desinat in hac carne cum vitijs habere conflictum, sed quód eum alat ac prouehat, & quantum fieri potest, in præsenti vita perficiat ipsa numerositas triumphorum: si modò non se in corpus sensibilium captus delectatione deijciat, sed execratione delectationum sublimiter roboratus, supra corpus se corporalium victor adtollat, ac Deo suo, sub quo cum viuentem desideria repudiata non vincunt, in æternum glorificandus adhæreat.

Quibus iudicijs poßit ostendi superbia, quæ vel in perditis aperta est, vel in fictis occulta.

CAPVT VIII.

IAm nunc videamus, quibus indicijs possit superbia deprehendi: vt sicut in superioribus claruit, nullum peccatum sine illa posse committi: ita hîc signa eius eluceát, quibus cauenda possit ostendi. Omitto illos, quos etiá ipse habitus, & incessus superbos ostendit: quorum erecta ceruix, facies torua, truces oculi, & sermo terribilis, nudá superbiá clamant. Qui libidine dominandi possessi, quos possunt, violenter sibi subijciunt, humana iura diuinaq; confundunt, honoribus intumescunt, passim cuncta diripiunt, suis criminibus gaudent, & seipsos, superbiæ corrupti morbo, non capiunt. Hos ergo prætereo, in quibus superbia tam apertè regnat, vt nec dignetur se occultare, non valeat. Illos tantùm dolendos ostendo, atq; eorum exempla

cauenda

A cauenda denuncio, quos iam conuersos & aliquantulum proficientes superbia occultè captiuat, quos in profundum malorum fraudulenta dominatione præcipitat, & ne inde vnquã possint emergere, iugiter calcat. Ipsa in cordibus talium locum diabolo facit. Ipsa ei aduenieti immunitum pectus familiariter pandit. Ipsa introeuntem suscipit. Ipsa captis ius perditè viuendi constituit. Ipsa * omnes virtutibus exarmat, quos semel inuaserit. Ipsa quicquid in eis remanserit, quod vitijs posset obniti, ne contra se fortè conualescat interimit. Inde est, quòd hi quos superbæ mentis tabes purulenta corruperit, seniorum suorum non obseruant imperata, sed iudicant: de suis negligentijs obiurgati, aut rebellant insolenter, aut murmurant: de loco superiori disceptant, præferri se etiam melioribus impudenter affectant: simplicitatem spiritualium fratrum irridenter exagitant, suas sententias procaciter iactant: obsequia delata fastidiunt, negata pertinaciter quærunt: natales moribus anteponunt: iuniores suos elati despiciunt, conferri sibi aliquos posse non credunt: æquari senioribus dedignantur, super eos se solo animi tumore constituunt. Non seruant in obsequio reuerentiam, in sermone modestiã, in moribus disciplinam. Habent in intentione pertinaciam, in corde duritiã, in sermocinatione iactantiam: in humilitate fallaces, in iocatione mordaces, in odio pertinaces: subiectionis impatientes, potentiæ sectatores, omnibus bonis odibiles: ad opus bonum pigri, ad communionem feri, ad obsequium duri, ad loquendum quod nesciunt prompti, ad supplantandũ parati, ad omnia quibus subsistit fraterna societas inhumani: temerarij in audendo, clamosi in loquendo, fastidiosi in videndo, præsumptuosi in docendo, efferati deformiter in cachinno, onerosi amicis, infesti quietis, ingrati beneficijs, inflati

Aliàs * bonis omnibus.

B obsequijs, & imperiosi subiectis. Hæc sunt superbiæ grassantis indicia, quibus Deus offenditur, & recedit, ac superba corda destituit. His malis diabolus pastus exultat: inuitatur, vt veniat: superbas mentes intrat, vt teneat. erigit, vt elidat: fouet, vt perdat, qui inexplebiliter de ipsa perditorum captiuitate tripudiat, vt captiuos suos quos superbiæ viribus sibi subiecit, iure possideat, & omnia illa mala, quæ superius comprehendi, per illos exerceat. Meritò igitur per iustum Dei iudicium deseruntur huiusmodi occulto damnati supplicio: quoniam non violenter addicti, sed spontè cedunt superbiæ decipientis imperio: cui vtique possunt, si voluerint, repugnare liberæ voluntatis arbitrio: liberati per donum spiritus sancti, & muniti. Veruntamen etiam tales, si ad recipiendam salutem diuinitus animati, spem resipiscendi concipiant, nec se in peccatis suis desperando contemnant, poterunt fructuosæ satisfactionis medicamento sanari, & superbiam, quæ eos à deo suo tumefactos excusserat, fundatæ humilitatis assumptione damnantes, vinculis æternæ damnationis absolui. Quod qualiter fieri posit, suprà iam diximus, cùm de ipsa superbia, vnde processerit, quò peruenerit, & quid egerit, tractaremus. Nam quia à diabolo processit, ad hominem primum peruenit, & in ipso totum genus humanum velut in radice, fructum naturæ sponte* peccati vitiatione corrupit.

Aliàs * peccatis.

Quibus signis inuidorum declaretur inuidia.

CAPVT IX.

N. Ordo

ORdo ipse exigere videtur, vt de inuidia quoque pauca dicamus, quæ in tantum de superbiæ fonte manauit, vt diabolus qui per superbiam perijt, hominem primum statim, succensus inuidiæ felle, perdiderit: namq; à diabolo processit. Proinde, quia idem diabolus superbiendo inuidus non inuidendo superbus apparuit, non superbia fructus inuidiæ fuit, sed inuidia ex superbiæ radice processit. Vnde, quoniam quantum inuidos affligat inuidia, superior iam sermo prodidit, non hîc de illius supplicio dicendum videtur, quo suos animos inuidi laniando conficiunt: sed hoc tantùm donante domino debemus ostendere, qualiter inuidi sanctè viuentium merita sua faciant inuidendo peccata: & quantum in eis * bonum corrumpat inuidia, qui quicquid boni fieri, vel dici à sanctis audierint, aut omnino nō credunt, aut res bene gestas in malum malè interpretando conuertunt. Omne malum, quod de illis mendax fama iactauerit, statim, tanquam si ipsi viderint, credunt. Feraliter eis qui illud verum non esse probare voluerint, contradicunt. Omnia suis æmulis fingunt, eorum profectu deficiunt, odia intra se abscondunt, & in suos cruciatus enutriunt, proficientibus inuident, peccantibus fauent. De bonorum malis gaudent, de profectibus lugent, de inimicitijs gratuitis ardent, deprehendi pectoris sui malitiam timent, semper amari, nunquam certi. Amici diaboli, inimici etiam sui, omnibus odiosi. Ad gaudenda anxij, ad plangenda læti, vtrobique * dispersi. Inter amicos discordias seminant, discordantes ad tempus, si possunt, in dissensione confirmant. Opinionem bonorum mendacijs decolorant: in spiritualibus carnalia laudant, vt spiritualia bona eis deesse persuadeant. Amicitias simulant, vt eos, qui se incautè sibi commiserunt, qua possunt arte decipiant. Odiorum sibi occasiones prauis suspitionibus coaceruant: dæmones, quorum sectantur facta, lætificant. Sanctos viros quibus sunt noti contristant, velut amici in obsequio, hostes in animo. Continentes in verbo, turpes in facto. Prodigi secretorum, tenaces malorum. Prompti suspicionum malarum, inanes bonorum. Pleni sordium, præditi fraudibus. Aduersarij corde virtutibus, praui moribus, & insidiosi cunctis secum in simplicitate viuentibus. Hęc & his similia sunt, quæ omnes inuidos bonis voto siue animo inimicos ostēdunt. In hæc mala deueniunt, qui insectando sectandos, & diligendos abominando, feraliter à communione bonorum omnium seipsos excludunt, vt illud bonum iure non sit in eis, quod persequuntur in bonis. Considerate, obsecro, qualiter inuidos punitura sint mala sua, quos etiam bona puniunt aliena. Vbi isti fieri poterūt boni, qui sunt in bono mali: aut quādo bene malis vsuri sunt, qui malè bonis vti non desinunt? Bene malis vsi sunt martyres sancti, in testimonio saluatoris nostri veraces, & in castris spiritualibus strēnui bellatores, qui tribulationibus, & damnis, ac varijs cruciatibus affecti, pariter & probati, terrenis cœlestia mutauerunt: & de bono vsu malorum profecti ad gaudia bonorum perennium peruenerunt. Item bonis vtitur inuidus malè, quia omnibus bonis, quæ miser execratur abiunctus, animi sui supplicio relinquetur affligendus. Et quis ei poterit subuenire, qui se sibi exhibet inuidendo carnificem? Aut vnde sibi parabit salutem, qui de salutis materia (bonis male vtendo) facit perniciem? Veruntamen si inuidi quoque sicut alij peccatores diuinitus inspirati, in spem recuperandæ salutis adsurgant, ac sibi quales sint, Deo placituri displiceant, si non imitentur

Cap. 5

Aliàs * bonorū.

Aliàs * peruersi.

C

D

Cain,

A Cain, qui postquàm dominantis inuidiæ furore cæcatus, germano suo vitam per scelus extorsit, & animam suam fraterni corporis morte percussam, supplicio æternæ mortis addixit, consequendæ veniæ desperatione depressus, ait ad dominum: Maior est iniquitas mea, quàm vt veniam merear: hoc est dicere Deo, Indulgeri mihi non peto: quia peccatorum meorum magnitudine indulgentiæ tuæ vincitur magnitudo. Denique nusquam legitur aut pœnituisse de suo scelere, aut veniam meruisse. Si ergo huius adhorrentes exemplum se sibi auferant, & se Deo suo restituant, nec se in profundũ malorum salutem desperando proijciant: quis dubitet, imò quis non firmiter credat, eis prioris malitiæ veniam posse conferri, si modò inuidiæ vulnere sanato correcti, amaritudinem sui pectoris dulcedine fraternæ dilectionis expellant, eos simpliciter amando quos oderant, vt ad bonum fraternæ cõmunionis ac pacis, bonorum omnium quorum grauabantur meritis, adiuuẽtur exemplis? Genes. 4.

Quantis malis vanitas vanos inuoluat.

CAPVT X.

HIs itaque super inuidia disputatis, quàm graui malo etiam vanitas vanos inuoluat, consequenter expediam. Quæ vt facilius vitari posit, quid in se corruptionis habeat, breuiter declaremus. Est enim vanitas inflata quædam circa delectationes varias animi languentis affectio, potiendi honoris auida, simul & nescia, morbo excellentiæ inanis afflata, caua, morbida, turbulenta, animorũ leuiũ domina, malè fundatis omnibus blanda, repugnantibus fumea, capiendis seductoria, captis inuicta, simulatio quædam virtutũ, * anima vitiorum, fomes carnaliũ delectationum, labes morum, appetitio dignitatum, dulcis miseris, amara perfectis, periculosa dubijs, imperiosa subiectis, infirma fundatis. facilè captiuat, captiuatos oblectat, ambitiosos vexat, angustos inflat, inflatos humiliat: cui seruiunt tumidi, sub qua iacẽt elati, quam inueniunt perditi, ad quam currunt lapsuri, in qua sibi videntur stare iam lapsi. Hæc est vanitas, quæ nõ aliquas virtutes, vt putatur, exantlat: sed licẽtiam vitiorum, cùm fuerit à vitiosis recepta, corroborat: cæterũ mẽtes virtutum plenas omnino non penetrat. Vacuos ergo, ac nullis fultos virtutibus tentat: & ipsos fastu ruinosæ ambitionis inflatos, in occulta dedecora quadam publicè furendi delectatione præcipitat: sicut vacuam nauim tempestas in diuersa tumidis fluctibus iactat, & in area frumentis sua grauitate manentibus leues ex ea ventus paleas raptat. Quod si ita est, non vitiosos facit vanitas, sed ostendit: quæ illos sui afflatus vento circunfert, ac lubricis circumactos affectibus rotat: qui se ad omnes eius impulsus studio propriæ voluntatis adcommodant: qui se de operibus, quorum sibi conscij non sunt, turpiter iactant: qui se ab omnibus prædicari per nefas affectant: qui sanctos viros sui comparatione depretiant: qui vitio auræ popularis elati, nihil sibi deesse perfectionis existimant. Occurrentium salutationibus gaudent, suis adulatoribus fauent, voluptatibus parent, omnibus turpibus placent. Gestiunt docere quod nesciunt: credi de se sublimia volunt, delectabilia grauibus anteponunt: execrantur verbo, quod animo concupiscunt: appellationes virtutum vitijs suis imponunt.

B (margin) * Aliàs amica

Seipsos fallunt, fauentes sibi decipiunt. In promissione honesta veloces, in C exhibitione mendaces. A bono mutabiles, mali tenaces. In verbo graues in animo turpes, vbiq; fallaces. Læti ad prospera, fragiles ad aduersa. Inflati ad obsequia, anxij ad opprobria. Immoderati ad gaudia, faciles ad humana, difficiles semper ad honesta. His ergo & similibus delinitos vanitas premit, nec eos aut suũ morbũ sentire, aut ad medicũ venire pmittit. Et quid est ad medicũ venire, nisi infirmũ suas infirmitates agnoscere, nec placere sibi, sed de factis quæ illi videbantur esse gloriosa, cõfundi? Quod certè illi nõ faciũt, qui desiderio cõparandæ opinionis incẽsi, eis tãtũ operibus, quibus emitur fauor humanus, inseruiunt, & morũ bona contemnunt: tantumq; eos ardor humanæ laudis inflammat, vt laboriosa opera, quæ populus admiretur, & quibus fama diffunditur, sine labore suscipiant, & libenter exerceant. Inde est, quòd ieiunare, abstinere, vigilare, ecclesiam frequentare, vel psallere, cum hæc omnia sine labore non fiant, etiá cũ delectatione illi faciunt, qui ex his hominibus placere cõcupiscũt: non quòd ista & homines Dei non faciãt: sed quòd illi probentur ea Deo magis, quàm hominibus exhibere, qui feruentius student etiam moribus sanctis excellere. Cæterum si quisquam foris, vbi potest magnus credi, resplendeat, & intus vbi Deus solus videt, squaleat: quis non intelligat, quòd illæ omnes abstinentiæ, ac ieiuniorum, vigiliarumque continui labores, quos nobis Dei amor, eis amor humanæ laudis, & inflammata vanitas facit tolerabiles, non sint ornamenta morum, sed velamina vitiorum? Quapropter vera ieiunia, abstinentiæ, vigiliæ, eleemosynæ, & cætera huiusmodi, augere debent bonum nostrum, nõ velare peccatum: nec pro iustitia, sed cum iustitia Deo sunt exhibenda: quoniam quidem multo attẽtiùs debent præcepta perficere, qui ea parati sunt perfectionis opere transcendere. D Alioquin si inuidi, si superbi, si elati, si cupidi, hæc & his similia mala pectoris sui non reprimant, & tamen suum corpus ieiunijs, ac labore abstinentiæ, quamuis continuatæ, conficiant: nec illa eos opera impensa vanitati iustificant, & hæc vitia quæ negligunt emendare condemnant.

Itaque, licèt vbique libri huius singulis quisque vitijs absolutis, remedia quoque quibus possint caueri vel emendari, subiecerim: hîc tamen compendij gratia generalis quædam regula domino illuminante monstranda est, cui regulæ * veraciter innitentes, omnibus peccatis obsistant. Nulla res sic nos ab omni peccato seruat immunes, sicut timor supplicij, & amor Dei. Sed de charitate, quod dominus, cuius donum charitas ipsa est, donat, posteà differemus.

Aliàs * velociter.

De vtilitate timoris, & quod efficaciter peccatis obsistat.

CAPVT XI.

Aliàs * peccatis.

NVnc de timore supplicij pauca dicamus. Ad pœnam, quæ * peccanti debetur, mens antequàm peccet, aspiciat: cruciatus, ac dolores, qui solent sequi peccantem, carnalibus incentiuis opponat: & nihil eam peccati oblectat, nec ad peccandum vlla delectatio corporalis inclinat. Denique non ideo cedimus illecebris, ac voluptatibus nostris, quia repugnare non possumus: sed quia securitatem nobis occultandi criminis ipsi promittimus: & dum credimus colorari, vel redimi posse quod facimus, spe præsumptæ

A sumptæ impunitatis illecti, dominationem in nos nostræ voluptati permittimus. Cæterùm si eo tempore, quo quis peccare deliberat, sana mente consideret, quæ pœna expectet in suis facinoribus ac flagitijs deprehensos, quod supplicium conuictos excruciet, qui tremor membra quatiat, pallor ora perfundat, quantum denique humiliet & execrabiles omnibus reddat: etiã ipsum sordidæ opinionis opprobrium, nescio an posit quibuslibet vitijs accõmodare consensum. Quid enim mali operis fieri potest, vnde nec erubescant etiam illi, quos ipsa flagitia sua delectant? Hinc est quòd hi qui bona sua vanè ac deformiter iactant, dedecora, quibus remordentur, & humiliantur, occultant. Quid, quòd in peccantẽ, etiam sine humano iudicio conscientiæ iudicantis tormenta desæuiunt, & malè sibi consciam mentem ipsæ etiam cogitationes secreti reatus, cruciatoria recordatione conficiunt?

De futuro iudicio, vel æternitate supplicij, ac de qualitate gehennæ.

CAPVT XII.

AGè iam cùm ad illud vltimum iudicium venerimus, ab eo iudice iudicandi, qui nec falli occultatione criminum potest, nec ad impunitatem promerendam muneris alicuius oblatione corrumpi: cùm cœperint omnium secreta reuelari, & non solùm actus ac verba, sed etiam ipsæ cogitationes ostendi: quid faciemus sub tanti iudicis maiestate? quid B excusationis obtendere poterimus? qua nos defensionis arte purgabimus? quæ nobis subuentura est pœnitentia, quam in hac carne contempsimus? Quæ nos defensura sunt opera bona, quæ in hac vita non fecimus? Ad quos apostolos, aut ad quos alios sanctos confugituri sumus, quorum exempla simul ac verba despeximus? An fortè aliquos ibi fragilitas corporis excusabit? Sed excusationi eorum reclamabunt omnium sanctorum exempla, qui cum fragilitate carnis in carne viuentes fragilitatem carnis in carne vincentes, quod fecerunt, vtique fieri posse docuerunt: maximè, quia nec ipsi peccato sua virtute, sed domini miserantis auxilio restiterunt: qui se & non quęrentibus, vt quæratur, atq; in eum credatur, ostendit: & credentes in se, ne à peccato vincatur, inuicta protectione defendit. Quid ergo responsuri sunt, si eis dominus dicat, Si potuistis, quare non restitistis desiderijs peccatorum: si nõ potuistis, quare meum contra peccata non quæsistis auxilium? aut vulnerati, quare pœnitendo non adhibuistis vulneri vestro remedium? Nonne ad hęc obmutescentes, & quid excusationis referant non habentes, dicet. Ligate eos manibus & pedibus, & mittite in tenebras exteriores, ibi erit fletus & stridor dentium, vbi vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur? Et quid est, obmutescentes manibus & pedibus ligari, nisi in inferno, vbi Deo nemo cõfitetur, actione priuari: sicut in exteriores tenebras mitti, nihil aliud erit, nisi à domino, qui est mentiũ lumen, expelli? Fletus autem & stridor dentium acerrimos eorum dolores ostendunt, qui supplicio æternæ mortis addicti, non videndi sensum habituri sunt, sed dolendi. Quorum continuus gemitus, cruciatus æternus, dolor summus, pœnalis sensus, torquent animas, nec extorquent, puniunt corpora damnata, nec finiunt.

Matt. 22. Esa. 66 et Marci 9.

Quos ideo sibi deputatos ignis inextinguibilis non extinguit, vt permanente sentiendi vita, pœna permaneat, & ad dolendum magis, quàm ad viuendum æternis corporibus compeditos habeat, quos in flammis viuacibus immortalitas secundæ mortis occidat. Iam verò quod dicit: Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur, ad totam refertur damnati hominis pœnam, quem inefficacis pœnitentiæ ignis exurit, & cõsumentis conscientiæ vermis immortaliter rodit. Proinde omnes qui in gehenna dicuntur occidi, non id cum illis agitur, vt maximis consumpti doloribus, aliquando deficiant, sed vt in illis pœnaliter viuant. Hæc & his similia libenter audire vel legere, iugiter ante oculos mentis adducere, futura credere, sine vlla perturbatione metuere, cogitare quale malum sit ab illo gaudio diuinæ contemplationis excludi, beatißima sanctorum omnium societate priuari, fieri patriæ cœlestis extorrem, mori vitæ beatæ, morti viuere sempiternæ, in æternum ignem cum diabolo & angelis eius expelli, vbi sit mors secunda damnatis exilium, vita supplicium, non sentire in illo igne quòd illuminat, sentire quòd cruciat, exundantis incendij terribiles crepitus pati, Barathri fumantis amara caligine oculos obcæcari, profundo gehennæ fluctuantis immergi, edacißimis in æternum dilaniari vermibus, nec finiri: Hæc & multa similia cogitare, nihil est aliud, quàm vitijs omnibus repudium dare, & omnia blandimenta carnalia refrænare. Sed nos iam, si videtur, ab his terribilibus malis, quæ fidelium mentes salubri terrore concutiunt, atque ab omnibus vitiosis delectationibus abducunt, & quæ amatores voluptatum suarum tunc suæ damnationis experimento probabunt, quando iam, quod est omni infœlicitate miserius, se emendare non poterunt: ab his inquam terrificis ac tristibus malis ascendamus ad illa sublimia, quibus proficientium mentes in spem promerendæ beatitudinis assurgunt, abiuratisque terrenis, cœlestia concupiscunt: & quoniam proficere cupientes à salubri timore incipiunt, & ad charitatem proficiendo perueniunt, nos quoque sufficere iudicantes, quod de incipientium timore tractauimus, etiam de charitate, quod ipse, cuius munus est, donauerit, disputemus.

Ibidem.

De laude charitatis.

CAP. XVIII.

CHaritas est, vt mihi videtur, recta voluntas ab omnibus terrenis, ac præsentibus prorsus auersa: iuncta Deo inseparabiliter, & vnita: igne quodam sancti Spiritus, à quo est, & ad quem refertur, incensa: inquinamenti omnis extranea, corrumpi nescia, nulli vitio mutabilitatis obnoxia, supra omnia quæ carnaliter diliguntur excelsa, affectionum omnium potentißima, diuinæ contemplationis auida, in omnibus semper inuicta, summa actionum bonarum, salus morum, finis cœlestium præceptorum, mors criminum, vita virtutum, virtus pugnantium, palma victorum, anima sanctarum mentium, causa meritorum bonorum, præmium perfectorum. In peccatis suis mortuos suscitat, languentes sanat, perditos instruat, spem desperatis inspirat, pacificas mentes inhabitat: fructuosa in pœnitentibus, læta in proficientibus, gloriosa in perseuerantibus, victoriosa

1. Tim. 1.

A riosa in martyribus, operosa in omnibus omnino fidelibus. Quam fides concipit, ad quam spes currit, cui profectus omnium seruit, ex qua quicquid est boni operis, viuit, sub qua obedientia crescit, per quam patientia vincit, propter quam carnalia blandimenta deuotio religiosa contemnit: sine qua nullus Deo placuit, cum qua nec potuit aliquis peccare, nec poterit. Hæc est charitas vera, germana, perfecta, quam excellentiorem viam nominat sanctus Apostolus. Et verè ipsa est via, quæ ducit per se ambulantes ad patriá: quia sicut sine via peruenit nullus quò tendit: ita sine charitate, quæ dicta est via, non ambulare possunt homines, sed errare. 1.Cor. 12

Qualiter possint ea, quæ de charitate sanctus Apostolus dixit intelligi.

CAPVT XIIII.

Itaque iam qualis, & quanta sit hæc charitas, nō pedum via, sed morum, Apostolo * docente discamus: Si linguis, inquit, hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habuero, factus sum velut æramentum sonans, aut cymbalum tinniens. Hominum vel angelorum linguis inanem facundiam quorundam significatam debemus accipere, qui omnia quæcunque voluerint, accuratè quidem, atque eloquenter enuntiant: sed quamuis ornatè copiosèq; disserant, tamen si docendi officium vanitate placendi magis, quàm consulendi charitate suscipiant, non vt aliquos doceant, sed vt se doctos ostendant: nec profectum, sed plausum à suis auditoribus quærant: si totam conscientiæ diligentiam transferant maledicaces ad linguam, & studiosiùs eloquentiam velint curare, quàm vitam: si supercilio vanæ loquacitatis elati, dicta sua magis cupiant laudari, quàm fieri: nec sint de sanctitate operis, sed de sermonis elucubrati venustate soliciti: nuuquid non tales meritò æramento sonanti, aut tinnienti cymbalo comparantur? qui in modum tinnientis æramenti, vel cymbali præclara magis quæque appetunt sonare, quàm facere: nec erubescunt à seipsis aliter viuendo, quàm prædicant dissrepare: qui vt quoquo modo turpitudinem suę conuersationis obnubulent, honesta prædicare non cessant: non vt auditores sui eorum prædicatione proficiant, sed vt ipsi videantur curare quæ prædicant. Sed videamus quæ his adnectat Apostolus: Si habuero, inquit, prophetiá, & nouerim mysteria omnia, & omnem scientiam: & si habuero omnem fidem, ita vt mōtes transferá: charitatē autē non habuero, nihil sum. Non ad hoc ista dicit, quasi aliqua bona sine charitate habere aliqui non possint: sed quia nihil prosint habentibus ea, si à charitate defecerint. Ipsa aūt et hic necessaria est, vt omnia bona, summū bonum charitatis habētibus prosint: & ibi eis etiam perfectior permanebit, cùm omnes perseuerantes in se ad visionē Dei perduxerit. Cæterum prophetia, & mysteriorū omnium notitia, vel scientia, necnon & ipsa fides, vel cętera talia, quæ non perfectioni fidelium, sed fragilitati necessaria indicantur, in illa sancta perfectione sanctorū, quò in charitate radicati peruenire cōtendūt, peruenientibus necessaria esse non poterunt, cum illis incomparabiliter meliora, ac perfectiora successerint: quia nec prophetia ibi opus erit, cùm ad illud, quod futurum promittebat, impleta perduxerit: nec scientia, quæ velut lucerna quædam in huius seculi nocte fideles illuminat, cùm

Aliàs * dicente. 1.Cor.13.

B (margin letter beside "totam conscientiæ")

Ibidem.

nat, cùm in illius vitæ die perpetuò Sol viuus iustis effulserit: nec mysteriorum notitia, aut ipsa fides necessaria erit, quando ad ea, quæ per mysterium significabantur & credebãtur, ex fide perfectio Christiana peruenerit. Charitas verò hîc quidem necessaria est, quæ nos separat a diabolo, purificat à peccato, reconciliat Deo: sed ibi perfecta erit, cùm perfectos Deo, à quo est donata, cõiunxerit. Adhuc Apostolus laudem diuinæ charitatis amplificás, adiungit, & dicit Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum, vt ardeat: charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Nec immeritò: Si enim non quid, sed propter quid faciamus, in illa vltima examinatione quærendum est, eleemosynæ, vel traditiones corporis in mortem, quid proderunt non habentibus charitatem? Ipsa ergo habenda est, ipsa sectanda, sine qua nec eleemosynæ, nec occisio corporis, nec illa omnia superius dicta, vel alia quæuis bona perducunt aliquos ad salutem: quia quælibet actio bona vel passio, nisi ex fide, quæ per dilectionem operatur, extiterit, nobis prodesse non poterit. Quapropter nihil eis peccati damnabilis remanere poterit, nec deerit aliquid boni, quibus charitas, omnis inquinamenti mundatio, & bonorum omnium mater affuerit: quoniam quidẽ si charitas patiens est, benigna est, si nõ æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati: si omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet, & eos in quibus fuerit, omnibus his bonis quæ habet impertit: quid illis esse potest in hac vita perfectius, qui tantis abundant charitate in se regnante virtutibus? Proinde, quando videmus aliquos patientiæ mole fundatos, inconcussum pectus sæuientibus malis opponere: abundantia sanctæ benignitatis affectos, bonum suum velle cum omnibus habere commune: non aliquibus ardentibus inuidiæ facibus coqui, non agere perperam, sed simpliciter cum omnibus, quibuslibet puritatem exhibere: nullo fastu perniciosæ vanitatis inflari: nihil eorũ quæ sunt aliena, crimine cupiditatis ambire: quæ sua sunt, piæ communionis bono non quærere: nulli malum, quibuslibet irritatos iniurijs, cogitare: non super * alicuius, aut sui operis iniquitate, sed de veritate gaudere: omnes inquietos vel inquietudines, fundata animi tranquillitate, sufferre: post hanc vitam pœnas diuinitus comminatas credere metuendo, prẹmia promissa sperare gaudendo, reuelationem filiorum Dei desiderare fortiter sustinendo. quando ergo videmus hæc, & talia bona aliquos posse, nouerimus, non eos magnitudine virtutis suę posse, quod volunt ardenter, & faciunt: sed de beneficio illius charitatis, quæ non est ex nobis, sed diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctũ, qui datus est nobis.

Ibidem. Galat. 5. 1. Cor. 13. Aliàs * alicuius aduersi operis. Rom. 5.

Quantum perfectionis charitas in se fundatis exhibeat.

CAPVT XV.

1. Tim. 1. ERgo si charitatem Deo exhibeamus, & proximo, de corde puro, & cõscientia bona, & fide nõ ficta, facilè peccato resistimus, bonis omnibus abundamus, seculi blandimenta contemnimus, & omnia quæ difficilia

sunt

A sunt humanæ fragilitati, vel aspera, etiam cum * delectatione perficimus: si tamen Deum charitate perfecta, quæ nobis ex illo est, ex toto corde, ex tota anima, & ex totis viribus diligamus. Ex ea enim parte quis peccat, ex qua minùs diligit Deum. Quẽ si ex toto corde diligamus, nihil erit in nobis, vnde peccati desiderijs seruiamus. Et quid est diligere Deũ, nisi illi * occupare animum, concipere fruendæ visionis eius affectum, peccati odium, mundi fastidium, diligere etiam proximum, quem ipse in se censuit diligendum, in ipso amore seruare legitimum modum, nec peruertere dilectionis ordinẽ constitutum? Ordinem dilectionis illi peruertunt; nec modum diligendi custodiunt, qui aut mundum, qui contemnendus est, diligunt, aut corpora sua minùs diligenda, plùs diligunt, aut proximos non sicut seipsos, aut Deum plus quàm seipsos fortè non diligunt. Sed de mundo, quòd diligi omnino non debeat, ipsius Dei nostri per sanctum Ioannem Apostolum vox est, dicentis: Nolite diligere mundum. Corpus autem nostrum, quia pars nostri est, ad hoc nobis diligendum, vt saluti eius, ac fragilitati naturaliter consulamus, & agamus quatenus spiritui ordinatè subiectum, ad æternam salutem, accepta immortalitate, & incorruptione perueniat: non suis voluptatibus diffluendo, animæ rigorem sibi cedentis emolliat, puritatem polluat, & totam dignitatem suæ delectationis morbo corrumpat. Proximos autem tunc diligimus sicut nos, si non propter aliquas vtilitates nostras, non propter sperata beneficia vel accepta, non propter affinitates vel consanguinitates, sed propter hoc tantum, quòd sunt naturæ nostræ participes, diligamus: quia non eos sicut nos ipsos amamus, quando propter illa superiùs dicta diligimus. Neque

B enim ideo proximum tanquam seipsum diligit quisque, quia sibi frater, aut soror, pater aut filius, mater aut filia, nepos aut neptis est: Carnaliter quippe amat, qui taliter amat: quoniam non illi tantum proximi nostri credẽdi sunt, quos nobis gradus sanguinis iungit, sed proximi nostri credendi sunt, omnes homines naturæ nostræ, sicut dixi, participes. Nam si propinquos nostros, quamuis incompositos, turpes, ac malè moratos plusqnàm quoslibet sanctos, quos à nobis secundum sanguinem vocamus extraneos, diligamus: non solùm carnaliter diligimus, sed etiam grauiter in tali eorum dilectione peccamus. Proinde secundum nos proximos omnes diligimus, quando ad mores bonos, & ad æternam vitam consequendam, sicut nobis saluti eorum consulimus, quando nos in eorum peccatis ac periculis cogitamus: & sicut nobis subueniri optamus, ita eis pro viribus subuenimus: aut si facultas defuerit, voluntatem subueniendi tenemus. Quapropter hæc est proximi tota dilectio, vt bonum, quod tibi conferri vis, velis & proximo: & malum, quod tibi nolis accidere, nolis & proximo. Illi verò plùs quàm se diligunt Deum, qui pro eius amore suæ ad tempus saluti non parcunt, seipsos tribulationibus ac periculis tradũt, nudari facultatibus proprijs, patriæ suæ extorres fieri, parentibus & vxoribus ac filijs suis renunciare parati sunt, & vt totum dicam, ipsam corpòris mortem non solùm non refugiunt, sed etiam libenter excipiunt, ambientes à corporis sui vita magis, quàm à Deo, vita vitæ suæ, discedere. Iste igitur nobis dilectionis ordo seruandus est, iuxta illud quod dicit Spiritus sanctus: Ordinauit in me charitatem: vt sicut ordinata charitas poscit, Deum principaliter diligamus: & propter ipsum, in ipso ea, quæ diligenda sunt, tantum, quantum ipse præcipit, diligamus. Ipse enim

Aliàs * dilectiõe
Deut. 6
Matt. 22.
Luc. 10.
Marci 12
Aliàs * copulari animo.
Matt. 5.
Videatur Aug. ca. 17. lib. 1. de doctr. christia.
1. Ioan. 2
Cantic. 2

Leuit. 19 Matt. 22. enim præcipit, vt corpora nostra propter nos, proximos sicut nos, & C ipsum plus diligere quàm nos debeamus: ita sanè, vt eis quos nobis coniũctiores familiaritas facit, si eos fama non reprobat, & vita commendat, nos amplius impendamus, omnium profectus nostros esse credamus, & de aliorum peccatis tanquam de nostris misericorditer lugeamus. Sic ergo possunt in hac vita illi esse perfecti, qui perfectè diligunt Deum. Et illi perfectè Deũ diligunt, qui volendo, quod vult Deus, & nolendo, quod non vult, nec vllis peccatis quibus offenditur adquiescunt: & semper se ad virtutes, quas ipse dignatur donare, diligendas & habendas, extendunt. Hi sunt, qui omnia bona quæ implere potuerint, ab illo se adiutos vt possint, veraciter credunt: quicquid mali commiserint, vitio suæ voluntatis adscribunt: quicquid boni nõ potuerit implere, ab illo, vt possint, iugiter petũt: cũ potuerit, illi gratias agunt. Bona eius quæ fuerint consecuti, etiam alijs conferri socialiter volunt, & vsque in suos inimicos dilectionis suę latitudinem porrigentes, hoc omnes cupiunt esse quod ipsi sunt. Satis de vitijs, eorumq; remedijs disputatum: nunc iam qualiter vnaquæque virtus possit adquiri, breuiter disseramus.

De qualitate virtutis, & qualiter sibi consentientes informet.

CAPVT XVII.

Omnis sancta virtus res est diuina, incorporea prorsus atq; mundissima: quam mentes inquinatæ non inquinant, sed ipsa inquinatas emaculat: cuius participatione formantur informia, suscitãtur mortua, sanantur infirma, corriguntur praua, reconciliantur auersa. Hanc non habet nisi Deus, & is cui dederit Deus. Quæ in animo habitat, sed animũ corpusq; sanctificat. ad quam nullus accedit inuitus, quã nullus amittit, nisi propria voluntate deceptus. Nemo eã sibi cõferre potest, cum possit auferre: alteri autẽ nec conferre præualet, nec auferre. Itaq; cùm talis ac tanta virtus cuilibet inter voluptates suas adhuc marcescenti refulserit, atq; ei ad se concupiscendam desiderium salubre cõmouerit, protinus in animo eius duarum delectationũ contrariarum rixa consurgit: & mentem voluntas aduersum se ancipiti delectatione diuisam, in diuersa ducit, ac reducit, modò reprehẽdendo quod elegerat, modò quod reprehenderat eligendo: atq; ita in alterutrum latus se cogitationũ varietate versantem, ipsa velut virtutis ac vitij tepida medietas, vexat ac lacerat. Quoniã quidẽ quemlibet hominẽ, donec se in eo quod elegerit certa definitione confirmet, quandiu modò nõ vult quod volebat, modò velle incipit, quod nolebat, velut in quodam deliberationis incertæ biuio constitutum discerpit ipsa diuersitas volũtatũ. Hinc eum virtus admonet suæ salutis, & vocat: inde consuetudo vitiosa discedere à se volẽtem remoratur, & reuocat: & paulisper à se auerso, nec ad virtutem plenè conuerso, vsitatæ voluptatis admonitione blãditur: & omnes illecebras, quibus olim perditè fruebatur, ostẽdit. Turpia quoq; desideria quibus vinciatur immittit, ac iã penè fastidienti blandum nescio quid molliter insusurrat: & supplicat, ne prępona mollibus dura, lætis tristia, certis dubia, præsenti voluptati futura: cogitet quàm pœnale sit atque difficile, dulcibus carere.

A carere delitijs, illecebris renunciare carnalibus, abstinentiæ iugis grauari laboribus, ieiuniorum ac vigiliarum continuatione torqueri, certa carnis afflictione præmium dubiæ remunerationis ambire, contra diabolum decipiendi peritum resistendo arma corripere, insidias eius ac fraudes vigilantis animi cautione vitare: quàm denique miserum sit enormitate tantæ asperitatis euictum, ac diabolica fraude deceptum, ad repudiata redire, voluptatibus quas abiecerat frui, & omnibus, quæ incautè laboriosum suscipiendo propositum contempserat, delectari. His & talibus vitiosa consuetudo, dubium sanctæ definitionis affligit. Virtus contrà, quæ continentia nominatur, morantem confidenter obiurgat, ad delectationes puras, castásque delitias, quibus fruuntur omnes sui amatores, inuitat: offert nudo iustitiæ vestimentum: illuminato sui apparatus demonstrat ornatum: diffidenti de se protectionis suæ promittit auxilium: hortatur & prouocat, vt definitionis ambiguitate deposita, propositum spirituale suscipiat: perseueraturum se in suscepto labore propositi sui, non sua possibilitate, sed domini miseratione confidat: nec suis viribus, sed gratiæ omnipotentis fretus auxilio, contra diabolicas impugnationes victricia arma corripiat: cogitet quanti, & quantæ potuerunt, & possunt, quod se posse desperat: vnde illi, vel illæ potuerunt, inde se posse firmiter credat: certa spe spiritualia carnalibus, & terrenis cœlestia, & futura præsentibus anteponat.

Quibus gradibus conuersi in culmen perfectionis ascendant.

B

CAPVT XVII.

CVm verò quis persuasione ac pulchritudine virtutis illectus aliquantulum à priore conuersatione recesserit, statim ei alia tentatio, contra quam luctetur, occurrit. Nam quem carnalis voluptas superata dimiserit, mundi vanitas occupabit: sicut nobis illi exemplo sunt, qui delectationem sibi satiuæ libidinis interdicunt, & ventosæ vanitatis licentiam suæ voluptati permittunt: turpitudini concubitus contradicunt, & ambitioni succumbunt: vtuntur delitijs ac vestibus accuratis ad luxuriam, comatulis pueris, ac potentibus equis ad pompam, accipitribus ac saginatis canibus ad venatum, venationibus crebris ad luxum, & ad ambitiosi apparatus iactantiam necessarium mentiuntur ornatum: Iam ridere effusè, vocem procacibus cachinnis attollere, turpes iocos libenter audire, aliorum pœnam, suam facere fatigando lætitiam, vrbanos quosque quamuis turpes, explere delitijs, seruos necessarijs indigentes abijcere, domos amplissimas & ornatas extruere, facultates suas indesinenter augere, alienis peruadendis si possibilitas patiatur inhiare: non rem cupiditatis, sed nescio cuius vtilitatis existimant: vt illa, quæ dixi, vel alia multa similia, non solùm libenter exerceant, sed etiam hinc eos obiurgantes irrideant: ineptire credentes illos, qui licita & vsitata nobilibus, crimine ambitionis infamant. Sed * qui hoc quoque malum diuinitus adiutus euicerit, & spiritualis continentiæ viribus fultus omnia, quibus potest à perfectione retardari, calcauerit, mentem suam sanctæ virtuti, studio bonæ voluntatis inclinauerit: tunc delectabiliter, ac deuotè nutus omnes reginæ virtutis in se regnantis

Aliàs * si quis

nantis

natis obseruat: ac sic cum Deo suo vnus Spiritus factus, nihil aliud agit semper aut cogitat, nisi vnde clarior ac nobilior fiat, & oblectationes vitiorum omnium puris delectationibus vincat. C

Quæ sit quaternarij numeri credenda perfectio: & quod quatuor virtutes, quæ dictæ sunt principales, ex fide viuentes à Deo collatæ iustificent.

CAP. XVIII.

VIdeamus nunc, an vera sit philosophorum illa sentẽtia, qua quatuor virtutes, velut quosdam virtutum omnium fontes: vitia quoq; quatuor, velut quasdam origines omnium malorum definiunt. Principales quatuor esse virtutes non solùm philosophi sentiunt, sed etiam nostri cõsentiunt. Sed quare quatuor, vel quæ sint opera singularum, hoc domino illuminante debemus breuiter demonstrare. Quaternarium numerum perfectioni sacratum, penè nullus ignorat. Siquidem totus orbis Oriente & Occidente, Aquilone & Meridie, quatuor determinari partibus siue angulis inuenitur: & ipse Adam qui est humani generis pater, vel generale nomen, quod dicitur homo, quatuor literis explicatur. Corpus quoque quatuor elementis extructum, quaternarij numeri in se continet sacramentum. Ipsius etiam animæ quatuor esse affectiones, quibus vel ad bona vtimur, vel ad mala, & antiqui subtiliter inuenerunt, & eorum inuenta probantes posteri susceperunt. Sed & quatuor flumina, quæ de Paradisi fonte procedunt, vel quatuor Euangelia, diuini currus rotæ quatuor, & animalia, alæ eorum quatuor ac facies, dignitatem numeri huius abũdè cõmendant: & ideo virtutes istæ quæ tantum continent perfectionis in numero, sollicitè considerare debemus, quantam sanctitatem conferant animo Christiano, & quàm nihil perfectionis vsquam sit, quod in istis virtutibus non sit. Nam si temperantia facit temperãtem, prudẽtia prudentem, iustitia iustum, fortitudo fortem, eo qui temperanter, & iustè, & prudenter agit ac fortiter, nescio quid possit esse perfectius. Itaque difficilè quidem est nobis nomina virtutum, quæ ex illis quatuor, quas principales diximus, oriuntur ostendere: sed cùm proprietates, & actus earum cœperint aperiri, ex ipsis affectionibus singularum, quæ virtutes ex quibus existant, forsitan apparebit. Veruntamen hoc in primis nosse, & tenere debemus: quòd istæ quatuor virtutes, vel omnes quæ ex illis existunt, dona sint Dei: & quód nullus eas habet, habuit, aut habebit, nisi cui Deus, qui est omniũ virtutũ proprietas & origo, contulerit: quoniam quicunq;, quocunque tempore, in quacunque gente in Deum credentes ex fide vixerunt, illius dono tẽperantes ac prudentes, iusti ac fortes fieri vtique potuerunt. Qui autẽ nesciẽtes Deũ, vel etiam blasphemantes, sine fide vixerunt, nihil earum virtutum à Deo accipere, vel habere potuisse credendi sunt.

Genes. 2.

Ezech. 1. D

De temperantiæ qualitate, vel opere.

CAPVT XIX.

SEd iam videamus, quæ sit proprietas singularum. Temperantia temperantem facit, abstinentem, parcum, sobrium, moderatum, pudicum, tacitum,

A citum, serium, verecundum. Hæc virtus si in animo habitat, libidines frænat, affectus temperat, desideria sancta multiplicat, vitiosa castigat, omnia intra nos confusa ordinat, ordinata corroborat, cogitationes prauas remouet, inserit sanctas, ignem libidinosæ voluptatis extinguit, animi teporem desiderio futuræ remunerationis accendit, mentem placida tranquillitate componit, & totam semper ab omni vitiorum tempestate defendit. Temperátia intemperantiam nostram ad honestum modum redigit in cibo ipso vel potu, vt contenti simus appositis, ne poscamus impudenter, quod aut ille, qui poscitur, fortè non habeat: aut alios quod desiderio nostro placet, offendat: aut gulæ nostræ intemperans appetitus appareat: nec iudicemus eos, qui volunt cibis, quos ipsi percipimus, abstinere: nec eis verecundiam faciamus, qui ea quibus ipsi abstinemus, fortè percipiunt, & Deo gratias agunt: certi quòd satis miserum sit, aliquos de cibi vel potus perceptione damnare, aut nobis arrogare per abstinentiam sanctitatem. Temperantiæ est quòd reuerētiam senioribus exhibemus, æquales germanitus honoramus, iunioribus gratiá paternæ dilectionis impendimus, quòd præstamus loquenti seniori silentium, quòd ipsius ad loquendum præstolamur imperium, quòd non adtollimus immoderatum in collocutionibus sonum, quòd risui prorumpere non permittimus in cachinnum, quòd nulli detrahimus, nec detrahentes æquanimiter sustinemus: scientes, quòd tam illi qui detrahunt, quàm illi qui detrahentibus adquiescunt, vanitatis morbo corrupti sunt. Qui ad hoc alios viles videri volunt, vt se commendent eorum comparatione quos carpunt, & B videantur ea vitia non habere, quæ malitiosè in alijs reprehendunt: quod malum temperantia tollit, cui qui seruire voluerit, non quod reprehendat in fratribus, sed vnde Deum laudet adtendit. Ac per hoc, ipsius temperantiæ est, quòd non solùm temperantes in omnium membrorum officijs sumus: sed etiam quòd omnia libenter, quæ nos moderatos ac sobrios faciunt, obseruamus. Sed de temperantia hæc dicta sufficiant, vt & de fortitudine disseramus.

Quales esse debeant, quos animi fortitudo nobilitat.

CAPVT XX.

ANimi fortitudo ea debet intelligi, quæ non solùm diuersis pulsata molestijs inconcussa permaneat, sed etiam nullis voluptatum illecebris resoluta succumbat. Alioquin si impetus quidem malorum sæuientium frangat: si calamitatibus quibuslibet impactis obsistat: si inter iniuriarum sæua, inter procellas angentium pressurarum, inter inimicitias ac damna præsentia, atque multimodas persecutiones infatigata persistat: & tamen de ipsa se aduersariorum sustinentia iactet, nec de dono Dei, quo illustratur, exultet: sed carnaliter se de vulgi fauore, quo prædicatur, oblectet: plúsque gaudeat ex eo, quòd laudatur, quàm ex eo quòd habet vnde laudetur: & per hoc humanam laudem diuinis * muneribus anteponat: quis dubitet hanc animi intentionem virtutem dici non posse? Quæ si virtus esset, fortiter etiam blandimentis talibus repugnaret, nec adquiesceret mollibus, quæ adiuuante domino, dura quæque vel aspera superasset. Quosdam nanque insuperabiles asperis passionibus facit mundi cupiditas: in quibus non patientia laudanda est, sed miranda duritia. Eos verò quos ad tolerantiam

Aliàs * operibus

rantiam passionum fortes Dei charitas reddit, nulla delectatio carnis, C
nulla voluptas malè blanda corrumpit: quoniam si non quid, sed propter
quid patiamur, plurimum refert, non in eis patientia est, qui ęquanimiter pa-
tiuntur angentia, sed in eis tantùm, quos fortiter facit sustinere iustitia. De-
Matth.5 nique dominus non ait: Qui persecutionem patiuntur, & tacuit, sed adie-
cit, Propter iustitiam: vt euidenter ostenderet, quód patientiam veram non
facit pœna, sed causa: & ideo beatitudinem non persecutionem patientibus,
sed propter iustitiam patientibus repromisit. Quód si ita est, superandorum
malorum sustinentia, tunc est vera patientia, si fuerit iusta: & in eis iusta est
patientia, quorum nec doloribus, nec voluptatibus cedit mẽtis inuictæ con-
stantia. Sed hæc animi fortitudo ab illo est nobis, cui cum propheta canta-
Esa.12. mus. Fortitudo mea, & laus mea dominus, & factus est mihi in salutem. For-
titudo nostra est, quia ita nos contra omnia vitia inuicta protectione corro-
borat, vt animum nostrum nec blanda dissoluant, nec aduersa deijciant: &
tunc laus nostra dominus fit, si non nos de muneribus Dei, sed diuina in no-
bis cupiamus munera prædicari. Nec illi suam possunt iactare virtutem, qui-
bus dominus factus est in salutem. Is ergo cui dominus est animi fortitu-
do, nullis carnalibus desiderijs cedat, nullis voluptatibus adquiescat, ambi-
tionem ac popularem gloriam vincat. Non eum pecuniæ amor addicat, non
acerbitas passionum damnorumque subijciat. Sit illi Deus laus tota, perfecta
Allàs * dilectio gloria, * delectatio pura, spes certa, securitas firma, possibilitas sana, sanitas
incorrupta: vt ei quicquid carnalibus placet, in hoc mundo displiceat: quic-
quid preciosum videtur esse, vilescat: quicquid nitidum, futurorum contem-
platione sordescat: nec ab his quæ iam per gratiam Dei elisit, se patiatur eli-
di: quia & turpius videtur animum ab his vitijs vinci, quæ vicerat: & nihil
ei prosit aliqua superasse, si alicui, quod neglexerit superare, subiaceat: quan-
do non ille fortis haberi solet, qui in adeundis laboribus periculisque clarue- D
rit, aut frænandis voluptatibus ac domádis institerit: sed ille magnus & sub-
limis, ille potens atque dignus fortitudinis appellatione censendus est, qui
nihil sibi vitij rebellare, aut dominari permiserit, modò absit ignauia, ne nos
id desperemus posse, quod possumus: absit præsumptio vitiosa, ne nobis
hoc, quod per Dei gratiam possumus, ascribamus: quia siue de munere Dei,
quo fortes efficimur, desperemus: siue nos de nostra possibilitate iactemus,
idonei ad resistendum vitijs esse non possumus. Et vtique animi fortitudo
tam desperandi ignauiam debet excutere, quàm iactantiæ contraire.

De iustitia, vel fide, quæ ex ipsa procedit.

CAPVT XXI.

HActenus de virtute, cui nomen est fortitudo, disputauimus. Videa-
mus iam quid etiam iustitia nobis afferat in hac vita præsidij, & qua-
liter ipsa quoque in eorum pectoribus, qui se illi tradiderunt, nullis
vitiorum valeat impugnationibus superari. Fides enim, quæ est iustitiæ fun-
damentum, quam nulla bona opera præcedunt, & ex quo omnia proce-
dunt: ipsa nos à peccatis omnibus purgat, mentes nostras illuminat, Deo
conciliat, cunctis participibus naturæ nostræ consociat, spem nobis futuræ
remunerationis inspirat: auget in nobis virtutes sanctas, ac nos in earum
possessione confirmat.

De æqua-

A

De æquitate: quod ad eandem pertineat humanæ societatis vtilitas.

CAPVT XXII.

EX iustitia manat & æquitas, quæ nos facit vt omnium necessitates hominum nostras esse dicamus, nec nobis tantùm, sed etiam generi humano nos natos esse credamus: & quicquid cuilibet homini nocere potest, tanquam si nobis noceat euitemus: quia qui homines sumus, nihil humani à nobis alienum putare debemus. Siquidem belluarum est, sibi viuere, nec suas vtilitates in commune conferre. A quibus non solùm mentis prærogatiua, sed etiam seruata iuris æqualitate distabimus, si nos in omnium commodis vel incommodis cogitantes, sicut * nostris vtilitatibus, ita omnium sociorum vtilitate naturæ nostræ viuamus. Deinde si inuicem persequi, lacerare, vel perdere, ferarum est proprium; quis dubitet excellentiæ humanæ competere, vt se alterutrum iuuent, instruant, ædificent, & vtilitatem communem tanquam propriam curent? Vnde datur intelligi, quòd qui opprimendis, ac decipiendis hominibus, homines nati persistunt, in mores ferinos, non naturæ, sed vitæ mutatione degenerent.

Terctius in Heauton.

Fortè * in

Quod duo sint iniustitiæ genera.

B

CAPVT XXIII.

DVo sunt iniustitiæ genera: vnum quo iniurias irrogamus, alterum quo ab alijs irrogatas, cum possumus, propulsare negligimus. Quodammodo enim nos opprimimus, quando oppressos defendere, cum possumus, ab oppresione, contemnimus. Nec mihi aliquid prodest, quòd non circumuenio aliquem, neque decipio, si decipi, aut circumueniri permitto. Hoc idem de peccatis licet intelligi: quia si peccantem video, & non solùm non arguo, sed etiam ei peccanti consentio, participem me damnationis eius efficio: & in omnibus peccantibus pecco, quando eos quos scio peccasse, siue peccare, quadam crudelis animi malignitate non increpo. Nec verò audiendi sunt illi, qui se dicunt propterea delinquentes obiurgare non posse, ne eos qui se emendare noluerint, sibi faciant inimicos. Qui dum parcunt eorum voluntati, saluti non parcunt. At si non ex iactantia, sed ex misericordia, & cum quadam pietate compatientis animi castigemus, & illi nos sentiant non minùs peccatis suis moueri, quàm nostris, aut in bonum statum reformati, nobiscum Deo gratias agunt: aut si eos in peccato tenet adhuc peccandi dulcedo, & salutem suam nobis curæ esse cernentes, malum reddere pro bono voluerint, magis malle debemus eorum inimicitias, qui noluerint emendari, contrahere: quàm Dei offensam, dum peccantes palpamus, incurrere. Sed de his quoniam in libro secundo plura iam diximus, reliquas iustitiæ partes, vt cœpimus, exequamur.

Cap. 1. & 2.

De liberalitate, & qualiter beneficentiæ opus debeat exerceri.

CAP. XXIIII.

DE iustitiæ adhuc fonte procedunt liberalitas, beneficentia, charitas, & cætera eiusmodi, quibus multipliciter iuuari homines possunt. Liberalitas, quæ etiã in eos, qui nihil indigere vidẽtur, exuberat: in qua liberalitate rei familiaris ponitur amplitudo. Beneficentiæ multa sunt opera, quibus necessitati laborantium misericorditer subuenitur, & de terreno censu regni cœlestis hæreditas comparatur: si modò absque vlla ostentatione opus beneficentiæ fiat, nec nos ad misericordiam faciendam turpis amor gloriæ popularis impellat. Inuenti sunt quidam, qui diuersis quidem diuersorum necessitatibus subuenirent, sed aut appetitu comparandæ opinionis impulsi, aut carnali pietate commoti, aut spe recipiẽdi quod darent, aut reddendi quod accepissent, necessitate constricti. Sunt alij quos ad largiendum aliquid in pauperes sola mouet versuta cupiditas: qui ad hoc aliqua erogant, vt hic maiora recipiant: & quicquid eis velut pauperum * pastoribus datum fuerit erogandum, esurientibus illis, pro quibus sustentandis accipiũt, totum, aut propè totum quod acceperint, in suas voluptates expendunt: &, quod est deterius, inter munificos ac misericordes haberi, vel etiam præ illis prædicari, turpiter concupiscunt. Ab his omnibus, & horum similibus, lõgè diuersi sunt illi, qui non se in operibus suis, sed Deum cupiunt prædicari: quos ad opus bonum spes futuræ remunerationis adducit: & ipsum solum volunt habere sui operis testem, à quo se recepturos credunt tota fidei firmitate mercedem.

Aliàs * patribus

C

De differentia amorum, & quantum ab eis differat perfecta dilectio.

CAPVT XXV.

ITaque iam de charitate, vnde plura in hoc libro suprà disserui, quia locus exigit, hìc quoque pauca perstringam. Taceo de carnali amore, qui incipiens à coniugio manat in filios: quia talem amorem cum pecoribus habemus, bestijsque communem. Propinquorum etiam prætereo: quia & ipse adhuc ad carnem pertinere videtur, & sanguinem. Nec de illo aliquid dico, quo etsi amicos amamus, tamen etiam ipse refertur ad aliquod commodum temporale. Non quòd hi amores honesti non sint, cùm sint omnibus naturales: sed quòd his omnibus sit ille incomparabili diuersitate præstãtior, quo Deum diligimus gratis, & amicum. Cæterùm qui amicum propter commodum quodlibet amat, non amicum conuincitur amare, sed commodum. Et vtique qui aliquem propter rem temporalem quamlibet amauerit, cum res ipsa temporalis desierit esse, amare cessabit. Qui autẽ diligit propter Deum, sicut Deus æternus est, ita in æternũ ipsa amici dilectio permanebit. Et ideò Deus, quo nihil est maius aut melius, propter quid diligatur? Propter seipsum perfectè diligitur. Si verò saltem propter illa quæ præstat, amatur, non vtique gratis amatur: quia iam illud propter quod diligitur, ei, quod dictu quoq; nefas est, antefertur. Ipse quippe est oĩbus amatoribus suis vita beata, ac salus ęterna, & regnum, gaudiumq; pepetuum. Hæc accipient qui Deũ diligunt: quia solus erit illis omnia, quando ipse fuerit in omnibus omnia.

D

Quid sit cuique sua tribuere.

CAPVT XXVI.

Quaprop-

A QVapropter si in hac vita iustitiam conamur implere, cuius iustitiæ opus est proprium, sua cuique tribuere, Deo nos, à quo sumus facti, reddamus: nec dominari ea nobis, quibus naturaliter præpositi sumus, permittamus. Dominetur vitijs ratio, subijciatur corpus animo, animus Deo, & impleta est hominis tota perfectio. Ac per hoc, & nos iustitiæ facti participes, sua cuique tribuimus, si inferiora melioribus & virtutibus carnalia oblectamenta subdamus: & sicut viuentia vita carentibus, sensibilia viuentibus, intellectualia sensibilibus, immortalia mortalibus, ratiocinando præponimus: ita benè viuendo voluptuosis vtilia, vtilibus honesta, honestis sancta, sanctis perfecta omnia præferamus. Veruntamen nec corpus spiritui, nec appetitus obtemperare poterit rationi, nisi Deus qui ipsum spiritum creauit & corpus, delectatus cogitationibus nostris requiescat in nobis: ac tanquam verus agricola in agro suo, sic in corde nostro proficiat, vt quicquid in eo fides plantat, deuotio rigat, ipse ad incrementum consummatæ maturitatis adducat: atque ita nobis voluntariè sibi subiectis desideria mala subijciat, vt ex ipsis actibus nostris, qui sit habitator noster, & cuius in nobis fiat voluntas, apparebat.

Quod actualem vitam tres virtutes, id est, temperantia, fortitudo, iustitiaque consumment: & prudentia quæ est quarta virtus, menti cognitionem rerum latentium præstet.

CAPVT XXVII.

B HIc est ordo naturæ atque iustitiæ, quem qui tenére voluerit & obseruare, perfectionem vitæ actualis implebit. Cui actuali vitæ tres illę virtutes (de quibus quæ dicenda * iussa sunt, Deo donante dixi) proficiunt. Siquidem temperantia & animi fortitudo, atque iustitia spiritualis est actio, sine qua nihil omnino valet illa, quæ ad prudentiam videtur pertinere cognitio: quia nihil nobis proderit implenda didicisse, nisi ea quæ didicimus, studeamus implere. Ergo vis animi, quæ in appetitum rationemque diuiditur, ad perfectionem bonæ actionis implendam, cognitionemque rerum latentium consequendam, his quatuor virtutibus, vnde etiam iam diu disseruimus, adiuuatur. Quarum tribus, temperantia scilicet & animi fortitudine atque iustitia informatur ipse appetitus, vt actio fiat. Prudentia verò rationem, quæ est acies mentis, illuminat: vt & ratio appetitum gubernet, & rationi appetitus obtemperet. Nam virtus omnis (sicut veteribus placet) tribus in rebus verè versatur. Quarum vna est in perspiciendo, quid in qua re verum, sincerumque sit, quod prudentiæ munus est proprium, de qua loco suo videbimus. Altera quæ animi perturbatos affectus, quos Græci dicunt πάθη, coercet ac temperat, vt omnes appetitiones, quas illi ὁρμὰς vocant, rationi obedientes efficiat. Tertia, vt his, quibus congregamur, vti velimus ad eorum salutis & nostræ plenitudinem capiendam. Quæ omnia ad reliquarum trium virtutum pertinere videntur officium, ex quibus temperantia & fortitudo plurimum valent in coërcendis animi perturbationibus ac frænandis, quas perturbationes nonnulli passiones, alij ægritudines vocant. Quibus modificatis, & quadam tempe-

Aliàs * visa

rantiæ ac fortitudinis lege compositis, omnes virtutes in homine suo creatori subiecto, sine vllis vitiorum contradictionibus regnant. C

De sociali virtute, & quod non rectè faciant, qui cum poßint, nihil humanæ societati proficiunt.

CAPVT XXVIII.

IVstitia verò qua fiunt iusti, qui eam fuerint operati, socialis quædam virtus accipitur: eò quòd ipsa beneficijs, quæ alijs præstat, augetur. Quis enim non eo ipso proficit, quo proficere alium cupit? Quis non misericordem sibi Deum facit, qui misericors erga laborantes vel errantes extiterit? Aut quomodo non augebit in se omnia bona sua, qui ea non solùm non inuidet habentibus, sed etiam non habentibus, in quantum potest, diuinitus inspiratus impertit? Ex quo videndum est, vtrum iustè faciant illi, qui se remouentes ab occupationibus cunctis, ac studijs spiritualibus offerentes, nihil humanæ societati proficiunt: & desideria sua commodis omnium præferentes, vtilitatem communem desideratæ vacationis electione contemnunt: cùm profectò laborantibus opem ferre nolle, cùm possis, & communi bono posthabito, otiosa quiete frui velle, nihil habeat æquitatis. Cui æquitati qui seruiunt, omnes omnium bono viuunt, ac velut sibi inuicem nati, salutem mutuam tuentur ac diligunt. Ac per hoc, contra iustitiam faciunt hi, qui merito suæ conuersationis vel eruditionis electi, otiosum studium fructuosæ vtilitati regendæ multitudinis anteponunt: D & cùm possint laboranti Ecclesiæ subuenire, operosæ administrationis laborem, fruendæ quietis contemplatione refugiunt. Sed quoniam sunt multi, qui se impares tantæ sarcinæ nòrunt: tales iustè se, etiam quæsiti, non offerunt: ne videantur non ecclesiasticos labores velle suscipere, sed honores ambire: cùm dignitas ecclesiastica nec ambienda sit, nec vitanda. Qui verò præesse, & prodesse populis possunt, si quæsiti non fuerint, iustè seipsos percipiendæ sapientiæ studijs tradunt. Veruntamen si & illi, qui lucris per se proficientium crescunt, & isti qui in se ipsis sub Deo suo sapientiæ spiritualis perceptione proficiunt, in proposito suo permaneant: itineribus quidem diuersis incedunt, sed ad vnam patriam tendunt, & ad vnum regnum disparibus militantes officijs, Christo rege omnium vocante, perueniunt. Quis enim nescit, quòd sicut * otiosum studium ineffabilem suauitatem sapientiæ cœlestis infundit à carnalibus otioso: ita spiritualis occupatio laborum sanctorum multiplices afferat fructus humanæ societatis vtilitatibus occupato? In ipsis quoque studijs spiritualibus quantum possint ecclesiastici viri proficere, quis sufficiẽter enumeret: cum & inferiores docendo, seipsos exerceant: & conferendo cum æqualiter eruditis, cautiores in pluribus fiant: & ab eruditioribus audiendo, malè sibi persuasa deponant: recta firmiùs teneant, occulta cognoscant: & confirmentur in eis, quorum dubijs fluctuabant? Sed quoniam disputationis ordo deposcit, vt etiam de prudentia, quæ principalis virtus quarta ponitur, pauca dicamus, de iustitia sufficiant ista quæ diximus.

Aliàs * otiũ studiosum.

Quòd

A *Quòd de prudentiæ ac sapintiæ fonte, cognitionem omnium rerum bibant, qui percipiendæ scientiæ feruenter inuigilant.*

CAP. XXIX.

PRudentiá, ac sapientiam plerique in indagatione veri, & inuentione constituunt. Credo propterea, quòd nec sapiens ritè dici posit, cui prudentia, nec prudens, cui sapientia desit. Quapropter, si nihil aliud prudentiæ ac sapientiæ munus accipitur, nisi inquisitio & comprehensio veritatis: qui veritatem prudenter quærere, & sapienter inuenire poterit, is prudens, is sapiens iure vocabitur. Hoc idcirco præmiserim, vt quicquid de prudentia fuerit disputatum, id totum etiam de sapientia dictum posit intelligi: quia ita sibi hæ duæ virtutes implicatæ sunt & vnitæ, vt vna quælibet earum sine altera non posit esse: vt nec imprudens sapientia, nec insipiens posit dici prudentia. Si ergo tota humanæ vitæ perfectio in actione & cognitione consistit: sicut * in plerisque actionem temperantiæ, ac fortitudinis, atque iustitiæ consummatione probauimus: ita cognitionem rerum prouenire consecutione prudentiæ comprobemus. Cognitio rerum, quæ de prudentiæ fonte confertur, spirituales omnes à carnalibus vitijs defecatos illustrat, & ab omni delectatione noxiæ curiositatis auersos desiderio contemplandæ virtutis inflammat, vt humanarum rerum, diuinarumque scientiam consecuti, prudentes, ac sapientes veraciter fiant, prospiciant imminentia mala simul & caueant: nec putent vlla esse mala, nisi ea quæ malos efficiant: nec eis vllæ perturbationes, velut ignaris earum, modestiæ aliquid, aut tranquillitatis excutiant: inter fallentia & solida bona discernant: nihil in hoc mundo casu aut iniustè, sed omnia Deo volente, ac permittente fieri prudenter accipiant: aliter intelligentes aut doceant sapienter, aut arguant: dolores varios ac diuersas infirmitates, quæ mortaliter viuentes affligunt, non semper peccatis præcedentibus sequi, sed plerunque ex ipsa conditione mortalitatis accidere corruptibiliter natis intelligant: & scientes se non damnari aduersis præsentibus, sed probari ex ipsa tolerantia pasionum: occasionem comparandæ sibi patientiæ viriliter agentes arripiant: nec ipsi alijs noceant, nec sibi nocere permittant. Tales dominus in Euangelio fieri præcepit: Estote prudentes, sicut serpentes: & simplices sicut columbæ: quia nec simplices circumuenire aliquos possunt, nec prudentes se circumueniri permittunt. Cæterùm si in contractu quolibet, siue in colloquio, vel in alia quaque re, se decipi quisque non sinit, & alium tamen ipse decipiat: iste non habet prudentiam, quæ salutis magis quàm perditionis est causa: sed simulat. Quoniam quidem hæc virtus à vitio distat, quòd illud corrumpit sana, hæc sanat vitij accesione corrupta: ac sic, aut omnibus quibus potest, prodesse festinat veraciter prudens, vt eius meritis omnium, qui per eum Deo adquîruntur, fructus accrescat: aut si cogitat de perditione cuiuspiam, vel de casu pereuntis exultat, necesse est vt priùs pereat ipse quâm alium perdat: & ab ipso ea perditio, qua perire alium cupit, incipiat.

[Margin: Aliàs * impleri] [Margin: B] [Margin: Matt. 10.]

Quod prudentes nec alijs noceant, nec sibi noceri permittant: & quod eis ibi sit sine admixtione alicuius erroris consummata prudentia, vbi erit sine vllo peccato vita perfecta. C

CAPVT XXX.

Aliàs * participatione, HI ergo, qui prudentiæ * participes, prudẽtes effecti, Deo suo non pedibus, sed sanctis moribus appropinquant: ex ea parte, qua sunt dono Dei prudentes, nec suo perire possunt, nec alieno peccato. Ex eo autem quòd necdum ita est eorum perfecta prudentia, sicut in illa vita erit, vbi perfectè viuentibus vllus error obrepere omnino non poterit, etiam prudentes aliquoties peccatis fallentibus adquiescunt: nõ voluntate deprauati, sed humano errore, vt homines, lapsi, nec adhuc tota prudentiæ ac sapientiæ perceptione perfecti, sicut ibi erunt, vbi nec ignorare aliquid, nec peccare iam poterunt. Hîc verò, si potuisset à peccato rectè factum perfectè
Psal. 18. discerni, nunquam ab occultis suis oraret ille mundari, qui ait: Ab occultis meis munda me domine: & ab alienis parce seruo tuo. Quibus verbis satis
Aliàs * per ostendit, quòd illi quoque, qui sanctè * secundum donum sancti Spiritus viuunt, tamen propter aliquas infirmitates humanas quas trahunt, siue scien-
Aliàs * aliquatenus tes, siue nescientes, * aliquoties aut suo peccato cedunt, aut alieno consentiunt. In hac igitur vita, vbi aut voluntate, aut errore, aut infirmitate peccatur, quicunq; diuinitus adiuti voluntate nõ peccant, vtique irreprehensibiliter viuunt. Sed quia potest eos error aut infirmitas peccatis inuoluere, ab illo se illuminari fideliter postulẽt & sanari, cui exultans ille clamabat in spi-
Psal. 26. ritu, dicẽs: Dominus illuminatio mea, & salus mea, quem trepidabo? vt cùm D
* sciẽtię illuminatio, per donum * prudentiæ ac sapientiæ collata, detraxerit cæcitatem, & sanauerit per gratiam Dei salus refusa languorem: tunc mens illuminata diuinitus & sanata, nec in eis quæ cauenda vel appetẽda sunt humano decipiatur errore, vt aut pro veris falsa defendat, aut pro falsis vera reijciat: & sine vllo infirmitatis obstaculo bonum quod elegerit, implere præualeat. Sed alia est salus huius vitæ, qua mortaliter viuitur: alia illius, vbi mortale nostrum immortalitate donabitur: & aliter salui facti sumus in spe, aliter salui erimus in re. Hîc ita salui facti sumus, vt adhuc perire possimus: ibi quicunque saluus fueris, perire vltrà non poteris: ac per hoc, scientia quæ cognitionem rerum nobis in huius seculi nocte viuentibus præstat, plenitudini futuræ collata, pars scientiæ est credenda, non tota: propter quod dicit san-
1. Cor. 13. ctus Apostolus: Ex parte enim scimus, & ex parte prophetamus: cùm autem venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est. Hîc euacuari asserit, illic consummari: quoniam quidem pars sciẽtiæ quæ est perficiẽda, perfectis non euacuanda est, sed implenda. Proinde ibi erit omnium fidelium catholicorũ salus plena, corruptibilitas nulla, & immortalitas beata: ibi erit prudentiæ ac scientiæ perfectio vera, rerum omnium cognitio tota, quãdo scientia ad perfectum fuerit partis euacuatione perducta.

De affectionibus quatuor, quod inter vitia numerari non debeant, si earum vsus ex bona voluntate procedat.

CAPVT XXXI.

Videa-

A VIdeamus nunc, quid diligentia disputationis inueniat etiam de quatuor affectionibus, quas vitia esse stultitia sapientium mundi huius existimat. Nam si timere, ac dolere, cupere, vel lætari omnino nō possent nisi peccatores aut perditi, rectè nō affectus aliqui possent dici, sed morbi. At cùm tales animorum metus inueniantur in sanctis Apostolis & Prophetis, quis ita desipiat, vt eos vitia credat, ex quibus Deo placuerunt illi, qui vitijs plusquàm cæteri homines restiterunt? Itaque Paulus Apostolus de timore sic loquitur: Timeo autem, ne sicut serpens seduxit Euam sua astutia, sic & vestri sensus corrumpantur á castitate, quæ est in Christo. Item de cupiditate fiducialiter dicit: Cupio dissolui, & esse cum Christo. Sed & de tristitia, quam alij dolorem appellant, idem vas electionis & doctor gentium ait: Quia tristitia magna mihi est, & continuus dolor cordi meo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem. Sed & de lætitia ad Romanos scribens, cùm dixisset: Vestra obedientia in omnem locum diuulgata est: Gaudeo, inquit, de vobis, sed volo vos sapientes esse in bono, & simplices in malo. Hunc timorem, vel dolorem, hanc cupiditatem, hoc gaudium qui reprehendere voluerit, ipsum reprehendit Apostolum, qui per tales affectiones non solùm Deo placuit, sed etiam quosdam inter criminosos, quòd essent sine affectu, culpauit. Sed & propheta dicendo: Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi. & ex persona domini, Sustinui qui simul mecum contristaretur, & non fuit: talem lætitiam, tristitiamque commendat. Cùm verò alius dicit, Timor domini expellit peccatum, & cōcupiscentia sapientiæ perducit ad regnum: non solùm non reprehendit, sed etiam laudat spiritualis

2.Cor.11.
Philip.3.
Rom.9.
Rom.16.
Psal.121.
Psal.68.
Eccle.19.
Sapiē.6.

B concupiscentiæ & diuini timoris affectum. Non ergo has affectiones habendo, sed eis malè vtendo delinquimus: quia humanorum affectuum proprietas, hominis indicat * creatorem: qualitas bonam vel malam significat voluntatem: ac sic, motus hi qui in hominibus affectiones sunt, ijdē ipsi in benè vtentibus virtutes, & in malè viuentibus passiones, siue perturbationes, aut, vt quidam volunt, ægritudines fiunt. Nec audiendi sunt Stoici, qui eas penitus eradicari posse, & debere contendunt: quoniam omnino nullus est sensus, vbi timendi vel dolendi, cupiendi siue gaudendi nullus inuenitur affectus. Denique quasi & ipsos pœniteret suæ sententiæ, excepta tristitia, quam cadere in sapientis animum negant, reliquos affectus nominibus immutatis inesse sapientibus dicunt, cautionē pro timore, pro lætitia gaudium, & voluntatem pro cupiditate ponentes: quasi sapiens nō timeat, sed caueat: & velit, non cupiat: nec lætetur in hac vita, sed gaudeat. Non autem credunt eius contristari animum, quòd tristitia, quæ accidere solet ex commisso peccato sapientem, quem putant nullum habere peccatum, stimulare non possit aliqua recordatione peccati. Quod esse vanissimū dominus noster secundùm carnem natus ostendit, qui & tristis fuit, & fleuit. Nec tamen ea tristitia qua tristis fuit, ei ex peccatis suis accessit, qui sine peccato conceptus & natus, nō solùm nō peccauit, sed etiā peccare nō potuit. Vt autē de suis quoq; literis istorū reuincantur ineptiæ, qui putant sapientem contristari vel dolere non posse, legant illud quod eorū doctissimus ait: Nam omnino non dolere, non sine magna mercede cōtingit immanitatis in animo, stuporis in corpore. De timore autē, quē illi ponunt in malo, scriptura nostra loquitur, dicēs: Timor domini sanctus permanens in seculum seculi. Sed quod verè fatēdum est, ab

Aliàs * creaturā, meliùs. Natura:
Matt.26
Cice. 3. Tuscu. q. de indolentia.
Psal.18.

 illo

Vbi se de toto opere locutor excusat.

C

CAP. XXXIIII.

ITaque, si placet, huius quoque libelli iam terminus fiat: ne ampliùs iusto productus, non solùm de sui squalore, sed etiam de nimia prolixitate displiceat. Hoc sanè omnes, qui hæc fortè lecturi sunt, contestor, & obsecro, vt quicquid in rebus ipsis, quæ vtcunque digestæ sunt, reprehensionis inuenerint, vitio meæ rusticitatis ascribant, & mihi dignanter indulgeant. Qui dum studeo præceptum iubentis implere, etiam maiora viribus meis præsumpsi suscipere. Ea autem, quæ secundùm fidem catholicam dicta probauerint, deputent Deo, qui dat omnibus affluenter, & nõ improperat: & pro his omnibus mecum gratias agant. Cæterùm de accuratione dictionis elucubratæ non satago, nec mihi pudoris est, si disputatio mea, quæ fortè probatur in rebus, aliquos verborum inanium sectatores horrore incomptæ orationis offendat: quia quod ab homine doctore studendo non didici, id exhibere loquendo non potui. Et tamen cum sentẽtiarum viuacitatem sermo ex industria cultus eneruet, & totam vim dictorum splendor elaboratus euacuet, quis non iudicet me affectationem compositionis debuisse cõtemnere, etiam si eam potuissem velut dicendi peritus implere? Quapropter ea mihi visa est compositio satis ornata, quæ cõceptiones animi cum necessaria quadam perspicuitate proferret: nõ quæ illecebris auriũ deseruiret. Ea est enim, nisi fallor, iudicata latinitas, quæ breuiter & apertè obseruata duntaxat vsitatorum verborum proprietate res intelligendas enunciat: non quæ vernãtis eloquij venustate atque amœnitate luxuriat: & prudentibus viris non placent phalerata, sed fortia: quando non res pro verbis, sed pro rebus enunciandis verba sunt instituta.

Iacobi 1.

D

FINIS LIBRI TERTII D. PROSPERI DE VITA CONTEMPLATIVA.

A

D. PROSPERI AQVITANICI DE GRATIA ET LIBERO ARBITRIO EPISTOLA AD RVFFINVM.

DOMINO FRATRI DILECTISSIMO IN CHRISTO, ET MERITO VENERABILI RVFFINO, PROSPER ÆTERNAM DICIT SALVTEM.

ACCEPI per communem amicum fraternæ erga me solicitudinis tuæ signa, & curam sincerissimæ charitatis gratulanter agnoui. Ac nequid maligni rumores, inquantum se auribus tuis subtrahere nequeunt, formidinis tibi aut anxietatis inferrent, absoluere te ab omni scrupulo, quãtum epistolari licuit sermone, curaui: intantum studẽs omnia plenissima veritate tibi pandere, vt quia non potuisti in totum, quæ ab aduersantibus disseminantur, audire: per meipsum queas, quicquid B de nobis ad inanem inuidiam fertur referturque, cognoscere. Sed insinuáda prius sanctitati tuę est qualitas quæstionis, de qua ista nascuntur: quô tibi magis pateat falsitas obloquentum: & videas quam lucem quibus tenebris conentur obducere.

PELAGIANA igitur hæresis, quo dogmate catholicam fidem destruere adorta sit, & quibus impietatum venenis viscera ecclesiæ, atque ipsa vitalia corporis Christi voluerit occupare, notiora sunt, quàm vt opere narrationis indigeant. Ex his tamen vna est blasphemia, nequissimum & subtilissimum germen aliarum, qua dicunt, GRATIAM DEI SECVNDVM MERITA HOMINVM DARI. Cûm enim primùm tantam naturæ humanæ vellent astruere sanitatem, vt ꝑ solũ liberum arbitrium posset assequi Dei regnum: eò quôd tam plenè ipso conditionis suæ præsidio iuuaretur: vt habens naturaliter rationalem intellectum, facilè bonum eligeret, malumque vitaret: Et vbi in vtraque parte libera essent opera voluntatis, non facultatem his qui mali sunt ad bonum deesse, sed studium. Cùm ergo, vt dixi, totam iustitiam hominis ex naturali vellent rectitudine ac possibilitate subsistere, atque hanc definitionem doctrina sana respueret, damnatum à catholicis sensum, & multis postea hæreticæ fraudis varietatibus coloratum, hoc apud se ingenio seruauerunt, vt ad incipiendum, & ad proficiendum, & ad perseuerandum in bono necessariam homini Dei gratiã profiterentur. Sed in hac professione, quomodo vasa irę molirentur irrepere, ipsa Dei gratia vasis misericordiæ reuelauit. Intellectum est enim, saluberrimèq; perspectum, hoc tantûm eos de gratia confiteri, quôd quædam libero arbitrio sit magistra, seque per cohortationes, per

nes,per legem,per doctrinam , per creaturam , per contemplationem , per C miracula,perque terrores extrinsecus iudicio eius ostendat , quo vnusquisq; secundùm voluntatis suę motum,si quęsierit,inueniat:si petierit, recipiat: si pulsauerit,introëat. Quia scilicet gratię ipsius vocatio,hoc primùm circa nos agat,vt nostrę facultatis arbitrium admoneat,nec aliud sit gratia, quàm lex, quàm propheta , quàm doctor , cui circa omnes homines per vniuersum mundum commune & generale sit studium , vt qui voluerint credant , & qui crediderint,iustificationem meritò fidei & bonę voluntatis accipiant:ac si gratia Dei secundùm hominum meritum tribuatur. Atque hoc modo gratia non sit gratia. Quia si meritis redditur,& non ipsa est bonorum creatrix, frustrá gratia nominatur. Has autem versutias , quibus se filij tenebrarum,in similitudinem filiorum lucis transfigurare voluerunt,cum & Orientalium Episcoporum iudicia,& Apostolicæ sedis autoritas , & Aphricanorum conciliorum vigilantia deprehenderit : beatissimus quoque Augustinus,præcipua vtique in hoc tempore portio domini sacerdotum,copiosè,& pulchrè,in multis voluminum disputationibus destruxit:vtpote inter multa Dei dona,quibus illum abundantissimè spiritus veritatis impleuit , habens etiam hanc scientiæ & sapientię ex Dei charitate virtutē,vt non solùm istam adhuc in suis detruncationibus palpitantem , sed etiam multas prius hęreses inuicto verbi gladio debellaret. Cui inter tot certaminum palmas , inter tot triumphorum coronas, ad illuminationem Ecclesię , & ad gloriam Christi, qua ipse illustratus est,perfulgenti,quidā nostrorum (quod de ipsis multum dolendum est)occultis,sed non incognitis susurrationibus obloquuntur. Et prout sibi noxias aliquorum aures opportunásq; repererint,scripta eius,quibus error Pelagianorum impugnatur,infamāt:dicentes, eū liberū arbitrium D penitus submouere,& sub gratiæ nomine necessitatem prædicare fatalem. Adijcientes etiā duas illū humani generis massas,& duas credi velle naturas, vt scilicet tantæ pietatis viro Paganorum & Manichęorum ascribatur impietas. Quæ si vera sunt,cur ipsi tam negligētes,ne dicā tā impij,sunt, vt tam abruptam perniciem ab Ecclesia non repellant? tam insanis prędicationibus non resistant? nec saltem aliquibus scriptis eum , à quo talis emanat doctrina,conueniāt? Magna enim gloria sua humano generi cōsuluerint,si Augustinum ab errore reuocauerint: nisi fortè modesti homines,nouiq; censores, magnorū priùs meritorū seni honorabiliter ac misericorditer parcūt,& securi,quia libros eius nemo vsquā recipiat, cōquiescūt,atq; ignouerint. Imò nouerunt,non solū Romanā,Africanamq; ecclesiā,& per omnes mundi partes vniuersos promissionis filios cum doctrina huius viri,sicut in tota fide, ita in gratiæ confessione congruere. Sed etiam in ipsis his locis,in quibus aduersus eum querimonia concitatur, esse, propitio Deo,plurimos,qui ad perceptionem Euangelicę Apostolicęq; doctrinæ , saluberrimis eius disputationibus imbuuntur,& quotidie in membris corporis Christi,in quantū ea ipse multiplicat,dilatantur: Si rectè reprehendimur,cur nō constanter arguimur? Si arguendi non sumus,cur occulta obtrectatione mordemur? Sed quis nescit, cur ista priuatim de stomacho garriant,& publicè de consilio conticescant? Volentes enim in sua iustitia magis,quàm in Dei gratia gloriari, molestè ferunt,quòd his,quæ aduersum excellentissimæ autoritatis virum , inter multas collationes asseruêre,resistimus. Nec dubitant,si quā hinc mouerint quęstionem,

Collatio

A ſtionem, in qualibet frequentia ſacerdotum, in qualibet congregatione populorum, centenis ſibi beatiſsimi Auguſtini voluminibus obuiandum. Quæ cùm cordibus audientiũ manifeſtare cœperint, potentiſsimã Chriſtianæ fidei veritatem, & de fontibus diuini eloquij præſentiũ animos inundare, quis fideliũ, quis piorum, recognitis & cõmendatis ſibi ſalutis ſuæ cauſis, amaritudinẽ iſtã volet fumoſæ recipere vanitatis? Ego quidẽ etiã hoc de diuitijs miſericordię Dei ſpero, quòd quos nunc libero falli arbitrio ſuo, & ab humilitatis via patitur euagari, nõ vſquequaq;, neq; in finẽ ſit intelligẽtia fraudaturus: ſed hũc ipſum in lõginquiora progreſſum, ideo ab eo tardiùs reuocari, vt opus gratię eius maiore gloria celebretur, cũ ſibi etiã aduerſantium corda ſubdiderit, quibus de virtutum ſtudio exortum eſt periculũ, & de morũ probitate diſcrimẽ. Non quia quiſquã carere his debeat, ſed quia miſerrimus eorũ vſus eſt, cũ ex naturali putãtur facultate prodiſſe, aut ex largitate quidẽ gratię, ſed aliquo vel boni operis, vel bonæ voluntatis merito pręcedẽte veniſſe. Aſſerũt quidẽ hęc quibuſdã ſanctarũ ſcripturarũ teſtimonijs, ſed nõ rationabiliter adſumptis. Ad defenſionẽ enĩ alicuius definitionis ea promenda ſunt quę alteri intellectui, à quo videtur definitio diſſonare, nõ cedant, & eã regulã, cui ſunt aptata, nõ deſerãt. Dictũ ergo aiunt libero arbitrio vtẽtibus: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, & ego vos reficiã. Tollite iugũ meũ ſuper vos, & diſcite à me, quoniam mitis ſum & humilis corde, & inuenietis requiẽ animabus veſtris. Iugũ enim meũ ſuaue eſt, & onus meũ leue. Quod ad omnes homines volũt pertinere, laborãtes in incerto iſtius vitę oneratóſq; peccatis: vt qui voluerint manſuetudinẽ & humilitatẽ ſaluatoris

nes Caſſiani cõtrarię Auguſtino.

Matt. 11.

B imitari, & iugũ mãdatorũ eius ſubire, inueniãt requiẽ animabus ſuis in ſpe vitę ęternę. Qui autẽ hęc facere noluerint, ſua culpa careãt ſalute: quã ſi voluiſſent, potuerint obtinere. Sed audiãt & dictũ à domino libero arbitrio vtẽtibus: Sine me nihil poteſtis facere. &, Nemo venit ad me, niſi pater, qui miſit me, adtraxerit eum. &, Nemo poteſt venire ad me, niſi datum ei fuerit à patre meo. &, Sicut pater viuificat mortuos, ita & filius, quos vult viuificat. &, Nemo nouit filium, niſi pater: neq; patrem quis nouit niſi filius, & cui voluerit filius reuelare. Quę omnia cùm ſint incommutabilia, & nequeãt vlla interpretatione in ſenſum aliũ detorqueri, quis ambigat tũc liberum arbitriũ cohortationi vocantis obedire, cũ in illo gratia Dei affectũ credẽdi obediẽdiq; generauerit? Alioquin ſufficeret moneri hominem, non etiam in ipſo nouã fieri voluntatẽ: ſicut ſcriptum eſt: Pręparatur voluntas à domino. Et ſicut ait Apoſtolus: Deus eſt enim qui operatur in vobis & velle, & perficere pro bona voluntate. Pro qua bona volũtate, niſi quã in ipſis operatus eſt Deus? vt quod donauerat velle, donaret & facere. Dicunt etiã ad demonſtrandam liberi arbitrij facultatem, magnum in Centurione Cornelio extare documẽtum: eò quòd ante gratiæ perceptionem timens atq; orans Deum, eleemoſynis & ieiunijs orationi ſpontaneo ſtudio fuerit intentus. Atq; ob hoc diuino teſtimonio laudatus, donum regenerationis acceperit. Neq; intelligũt omnẽ illam pręparationem Cornelij per Dei gratiã fuiſſe collatam. Siquidem cum ſanctus Petrus per viſionem omne genus animaliũ de baptizãdo Cornelio, ac perinde de omnibus gentibus doceretur, atque ille immundum & indiſcretum cibum Iudaica obſeruantia recuſaret, trina ad eum vox facta ſit, dicens: Quæ Deus mũdauit, tu ne commune dixeris. Quo ſatis apertè oſtenditur,

Ioan. 15.
Ioan. 6.
Ioan. 5.
Lucæ 10.

Prou. 8.
Philip. 2.

Act. 10.

ditur, omnia bona opera, quæ in Cornelio præcesserunt, Dei gratia ad emũdationem ipsius inchoasse: vt cui dominus iam impertierat hoc donum, non dubitaret Apostolus conferre sacramentum: ne nouæ, & necdum reuelatæ vocationis vacillaret exordium, nisi per ipsa indicia præcedentium studiorum, Deum in adsumendis constaret operatum. Non enim omnium est fides
Ephes. 2. nec omnes credunt Euangelio. Sed qui credunt, Dei aguntur spiritu: qui non credunt, libero auertuntur arbitrio. Conuersio ergo nostra ad Deum, non ex nobis, sed ex Deo est: Sicut Apostolus dicit, Gratia salui facti estis per fidem, & hoc non ex vobis, sed Dei donum est: & non ex operibus, ne quis glorietur. Agnoscat se humana debilitas, & in primo homine vniuersarum generationum damnata successio: & cûm mortui viuificantur, cûm cæci illuminantur, cûm impij iustificantur, confiteantur vitam, & lumen, & iustitiam suam Iesum Christum. Et qui gloriatur, in domino glorietur, non in se. Qui cûm esset impius, & cęcus, & mortuus, à liberatore suo gratis accepit & iustitiam, & lumen, & vitam. Non enim iustè agebat, & aucta est iustitia eius: nec ad Deum gradiebatur, & confirmatus est cursus eius: nec diligebat Deum, & inflammata est charitas eius. Sed cum esset sine fide, ac proinde im-
Rom. 1. pius, accepit spiritum fidei, & factus est iustus. Iustus autē ex fide viuit: &, Si-
Hebr. 11. ne fide nemo potest placere Deo: &, Omne quod non est ex fide, peccatum
Rom. 14 est: vt scilicet intelligat iustitiam infidelium non esse iustitiam: quia sordet natura sine gratia. Amissa quippe naturali innocentia, homo exul ac perditus ambulans sine via, profundiores intrabat errores: sed quæsitus & inuentus & reportatus est, & in via, quæ veritas & vita est, introductus ad dilectionem in Deum, qui illum non diligentem prior dilexit, agnitus est: sicut D
1. Ioan. 4 dicit beatus Apostolus Ioannes: Non quasi nos diliximus Deum, sed quoniam ipse dilexit nos. & iterum: Nos ergo diligamus Deum, quoniam Deus prior dilexit nos. Et idem dicit: Charissimi, diligamus inuicem, quoniã charitas ex Deo est. Et omnis qui diligit, ex Deo natus est, & cognoscit Deum. Qui non diligit, non nouit Deum: quia Deus charitas est. Cui beatus
Galat. 5. Paulus congruit, dicens: In Christo Iesu, neq; circuncisio, neq. præputiũ valet aliquid: sed fides quæ per dilectionem operatur. Vnde habetur hæc fides connexa charitati, nisi vnde eam ipse monstrat acceptam? dicens. Quia vo-
Philip. 2. bis donatum est pro Christo, non solùm vt in eum credatis, sed etiam vt pro
Rom. 5. ipso patiamini. Quod vtiq; fieri sine magna charitate non poterat. Et iterũ: Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus
1. Cor. 13 est nobis. Sine qua charitate Apostolus, quantam fidem, quantamque scientiam, quas virtutes, quæ studia, quos labores, nihil prodesse testatur? Quia scilicet multa laudibilia atq; miranda possunt in homine reperiri, quæ sine charitatis medullis habent quidem pietatis similitudinem, sed non habent veritatem. Hoc ergo tanto & tam ineffabili bono, nemo inuentus est dignus. Sed quicunque electus est à Deo, factus est dignus: sicut dicit Apostolus:
Coloss. 1. Gratias agentes patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine, qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum fi-
2. Tim. 1. lij dilectionis suæ. Et idem ad Timotheum: Conlabora, inquit, Euangelio secundum virtutem Dei, qui nos liberauit & vocauit vocatione sancta: non secundùm opera nostra, sed secundùm suum propositum, & gratiam, quæ
Titum. 3 data est nobis in Christo Iesu ante tempora secularia. Et ad Titum: Eramus,

A mus,inquit,& nos aliquando insipientes & increduli,errantes,& seruientes desiderijs & voluptatibus varijs in malitia & inuidia agentes,odibiles,odiẽtes inuicem. Cum autem benignitas & humanitas apparuit saluatoris nostri non ex operibus iustitiæ quæ fecimus,sed secundum suam misericordiã saluos nos fecit. Gratia igitur Dei quoscunq; iustificat,non ex bonis meliores, sed ex malis bonos facit: postea per profectum, ex bonis factura meliores: non adempto libero arbitrio,sed liberato. Quod donec sine Deo solũ fuit mortuum fuit iustitiæ, vixitq; peccato. Vbi autem ipsum illuminauit misericordia Christi,erutum est à regno diaboli,& factum est regnũ Dei,in quo vt permanere posit, ne ea quidem facultate sufficit sibi, nisi inde accipiat perseuerantiam,vnde accepit * industriam. Quoniam & ipsius sancti Petri ardentissima fides in tentationibus defecisset, nisi pro eo dominus supplicasset: sicut Euangelista manifestat,dicens: Dixit autem Iesus Petro: Simon Simon,ecce Satanas postulauit,vt vos cribraret velut triticum. Ego autem rogaui pro te,ne deficiat fides tua: & tu tandem conuersus,confirma fratres tuos,& roga,ne intretis in tentationem. Et vt magis probaretur,liberũ arbitrium nihil posse sine gratia: cui dictum fuerat, Confirma fratres tuos,& roga ne intretis in tentationem: quiq; respondit, vtiq; ex libero arbitrio: Domine tecum paratus sum & in carcerem,& in mortem ire: eidem prædicitur quòd priùs quàm gallus cantet,ter dominum negaturus sit. Quod quid est aliud,quàm quòd in fide defecturus sit? Certè rogauerat pro eo dominus ne deficeret fides ipsius. Nec vtique frustra rogauerat,cuius vnà erat cũ eo,quẽ

Forte * iustitiã.

Lucæ 22.

Lucæ 22

B rogauerat,oparatio. Sed ne libero arbitrio videretur stare,qui de se magna promiserat,permittitur periclitari, vt conturbatum ac deficientem ille respiciat & reficiat,sine quo nemo consistit,nemo persistit. Ab hac autem confessione gratię Dei,ideo quidam resiliunt,ne cùm eam talem cõfessi fuerint, qualis diuino eloquio prædicatur,& qualis opere suæ potestatis agnoscitur, etiam hoc necesse habeant confiteri,quò ex omni numero hominum per secula cuncta natorum,certus apud Deum, definitusque sit numerus prædestinati in vitam æternam populi, & secundùm propositum Dei vocantis electi. Quod quidem tam impiũ est negare,quàm ipsi gratię contra ire Neq; enim remotum est ab inspectione communi, quot seculis, quàm innumera hominum milia erroribus suis impietatibusque dimissa, sine vlla veri Dei cognitione defecerint. Sicut etiam in Actibus Apostolorum, Pauli & Barnabæ verba declarant,dicentium Iconijs: Viri fratres,quid hæc facitis? & nos mortales sumus similes vobis homines,adnuntiantes vobis,vt ab his vanis conuertamini ad Deum viuum,qui fecit cœlum & terram, mare,& omnia quæ in eis sunt: qui in præteritis generationibus dimisit omnes gentes ingredi vias suas. Et quidem non sine testimonio semetipsum relinquens,benefaciens eis,de cœlo dans pluuiam,& tempora fructifera, implens cibo & lætitia corda eorum. Cum vtique si eis vel naturalis intelligentia, vel vsus beneficiorum Dei ad capessendam vitam æternam sufficere potuisset, nostro etiam tempore rationalis nos contemplatio,& temperies aeris, & fructuum copia ciborumque saluaret: quia scilicet meliùs,natura vtentes,creatorem nostrum propter cotidiana ipsius dona coleremus. Sed absit ab animis piorum,& Christi sanguine redemptorum,stulta nimium & perniciosa persuasio. Naturam humanam non liberat extra vnum mediatorem Dei & homi-

Act. 14.

Psal.99. hominum, hominem Christum Iesum: sine illo nemini salus est. Sicut C
ipse fecit nos, & non ipsi nos: ita ipse reficit nos, & non ipsi nos. Ac ne sibi facultas hominis precium reparationis huius, vel post restitutionem sui, per opera videretur iustitiæ repensare, effuderunt se diuitiæ bonitatis Dei in ipsa quorundam primordia paruulorum: In quibus nec præcedens eligitur, nec sequutura deuotio, non obedientia, nec discretio, non voluntas. De his enim loquor, qui mox vt nati sunt, renascuntur: & rapti ab hac vita æternæ beatitudini deputantur. Cum tamen innumerabilis multitudo, eiusdem naturæ, eiusdem conditionis, infantium, sine regeneratione decedat. De qua dubitari non potest, quòd partem in Dei ciuitate non habeat. Et vbi est illud, quod nobis quasi contrarium, à non intelligentibus semper opponitur: quòd Deus omnes homines velit saluos fieri, et ad agnitionē
1.Tim.2, veritatis venire? Nunquid nō sunt de omnibus hominibus, qui à præteritis generationibus vsque in hoc tempus sine Dei cognitione perierunt? Et si maioribus natu (quod non rectè dicitur) mala opera, quæ libero arbitrio commiserant, obfuerunt, quasi boni, non mali gratia liberentur: inter saluatos paruulos & non saluatos paruulos, quę meritorum potuit esse discretio? quid istos introduxit in regnum Dei? quid istos exclusit à Dei regno? Equidem si meritum consideres, non vna pars saluari meruit, sed vtraque damnari, Quia omnibus in Adæ præuaricatione prostratis, nisi quosdam adsumeret misericors gratia, maneret super vniuersos inculpata iustitia. Quæ autem sit discretionis istius in secreto consilio Dei causa vel ratio, & supra facultatem humanę cognitionis inquiritur, & sine fidei diminutione nescitur: modò confiteamur neminem immeritò perdi, neminem meritò liberari, & omnipotētissimam domini bonitatem omnes saluare, & omnes ad agnitionem veritatis imbuere, quos vult omnes fieri saluos, & ad agnitionem veritatis venire. Nisi enim ipso vocante, docente, saluante, nemo venit, nemo D
eruditur, nemo saluatur. Quia etsi indifferenter omnibus hominibus iubentur prædicare doctores, & semen verbi vbique differere, tamen neque qui
1.Cor.3 plantat, neque qui rigat est aliquid, sed qui incrementū dat Deus. Vnde cùm Apostoli gentibus Euangelium prædicare cœpissent, de parte quadam eo-
Act. 13. rum qui audierant, scriptura commemorat, dicens: Audientes autem gentes gauisæ sunt, & glorificabant verbum Dei, & crediderunt quotquot erát
Act.16. præordinati ad vitam æternā. Et alibi: Cum multæ mulieres audirent Paulum docentem, quædam, inquit, mulier nomine Lydia, purpuraria ciuitatis Tyatirorum, colens Deum, audiuit: cuius dominus aperuit cor vt intenderet his, quæ dicebantur à Paulo. Et rursum eo ipso tempore, quo ad omnes gentes prædicatio Euangelij mittebatur, quædam loca Apostolis adire prohibebatur ab eo, qui vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire: multis vtique in illa retardatis atque auersis Euangelij mora, sine agnitione veritatis & sine regenerationis consecratione morituris. Di-
Act.16. cat ergo scriptura quod gestum est: Transeuntes autem, inquit, Phrygiam & Galatiæ regionem, vetiti sunt à sancto Spiritu loqui verbum in Asia. Cúm venissent autem in Mysiam, tentabant ire in Bithyniam, & non permisit illos spiritus Iesu. Quid autem mirum, si inter ipsa Euangelicæ prædicationis exordia, non poterant ire Apostoli, nisi quò eos spiritus Dei ire voluisset, cùm videamus plerasque gentes modò primùm Christianæ gratiæ fieri

A fieri cœpisse participes: aliâs autem nullũ adhuc odorẽ boni istius attigisse? An dicendũ est, voluntati Dei humanas obsistere volũtates, & tã feros tãq; intractabiles horum hominũ mores, vt Euãgeliũ ideo non audiãt, quia prædicationi impia corda nõ pateant? Et quis istis corda mutauit, nisi qui finxit singillatim corda eorũ? Quis huius rigoris duriciem ad obediendi molliuit affectum, nisi qui potens est de lapidibus Abrahæ filios excitare? Et quis dabit prædicantibus intrepidam illæsamq; constantiam, nisi ille qui ait Paulo: Noli timere, sed loquere, & ne taceas. propter quod ego sum tecũ. & nemo apponetur tibi vt noceat te: quoniam populus est mihi multus in hac ciuitate? Puto autem quòd nemo audeat dicere vllam mundi gentem, vllã terræ prætermittendã esse regionẽ, in qua non sint Ecclesiæ tabernacula dilatãda, dicẽte Deo ad filiũ: Postula à me, & dabo tibi gẽtes hæreditatẽ tuã, & possessionẽ tuã terminos terræ, et iterum: Reminiscentur & conuertentur ad dominũ vniuersi fines terræ, et adorabunt in conspectu eius omnes patriæ gentiũ. Dicente quoq; ipso domino: Prædicabitur hoc euangeliũ in vniuerso mundo in testimoniũ omnibus gentibus, & tunc veniet finis. Quæcunq; ergo gentes nondũ audierũt, audient Euangeliũ, & credẽt quotquot ex eis præordinati sunt in vitam æternã. Non enim alij venient in consortiũ hæreditatis Christi, quâm qui ante constitutionẽ mundi electi sunt, & prædestinati atq; præsciti, secundũ propositũ eius qui omnia operatur secundũ cõ-

Matth. 3.

Act. 18

Psal. 2

Psal. 21

Matth, 24

B siliũ voluntatis suæ. Cõfiteamur igitur opera domini, & glorificemus misericordias eius. Nec impatienter feramus, quòd quæ aut quanta sint electionis vasa non nouimus. Quia & in anterioribus seculis, quando de vnius gẽtis populo dicebatur: Notus in Iudæa Deus, in Israel magnũ nomen eius: futura gentiũ latebat electio, & postmodũ innotuit, quod reuelatũ antè non fuerat: sicut dicit Apostolus, Quod alijs generationibus non est agnitũ filijs hominũ, sicut nunc reuelatum est sanctis Apostolis eius, & Prophetis in spiritu, esse gentes cohæredes, & cõcorporales, & cõparticipes promissionis in Christo Iesu. Et in Actibus Apostolorũ: Obstupuerũt, inquit, ex circuncisione fideles, qui venerant cũ Petro, quia & in nationes gratia Spiritus S. effusa est. Si enim hoc cõsiliũ vocationis suæ dominus, quandiu voluit, abscondit ac distulit, & quando voluit reuelauit, sanctisque eius ignorãtia ista non nocuit: cur spei nostræ obesse credimus, si in quo numero, quibusve hominibus vasa misericordiæ in gloriam præparantur, occulitur? cum tamen constet regnũ cœlorum omnes ingressuros bonos, hoc eis donante Dei gratia: & nullos ingressuros malos, hoc ipsorum merente nequitia. Nimiũ verò ineptè, nimiũq; inconsideratè ab aduersantibus dicitur, quód per hanc Dei gratiam libero nihil relinquatur arbitrio. Quamuis enim in paruulis baptismũ transeuntibus, manifestissimé nullum opus nullusq; appetitus eorũ voluntatis existat: & plerosq; vtentes quidem libero arbitrio, sed auersos à vero Deo, vitamq; in flagitijs exigentes, liberatrix regeneratio in ipso exhalandi spiritus fine sanctificet. tamen si eã filiorũ Dei partem, quæ ad pietatis opera reseruatur, pio consideramus intuitu, nonne in eis non peremptum inueniemus liberum arbitrium, sed renatũ? Quod vtique cum solum esset sibiq; permissum, non nisi in suã perniciẽ mouebatur. Ipsum enim se excæcauerat, & ipsum se illuminare non poterat. Nũc autem idẽ arbitriũ cõuersum est, nõ euersum: et donatũ est ei aliter sapere, aliter agere, & incolumitatem

Psal. 75

Ephes. 3.

Act. 10

suam

suam non in se, sed in medico collocare. Quia necdũ tã perfecta vtitur sanitate, vt ea quę ei nocuerãt, nequeãt iam nocere: aut ab insalubribus posit iã viribus suis tẽperare. Proinde homo qui in libero arbitrio fuit malus, in ipso libero arbitrio factus est bonus: sed per se malus, per Deũ bonus: q eũ ita in illũ initialẽ honorẽ alio initio reformauit, vt ei non solũ culpã malæ voluntatis & actionis remitteret, sed etiã bene velle, bene agere, atq; in his permanere donaret. Omne enim, inquit apost. Iacobus, datũ optimũ, & omne donũ perfectũ desursum est, descẽdẽs â patre luminũ. Qui quale sit liberũ arbitriũ quod humano spiritu agitur, & quale sit quod â Deo regitur, euidenter ostẽdit, dicẽs: Quòd si zelũ amarũ habetis & cõtẽtiones in cordibus vestris, nolite gloriari aduersum veritatẽ, & mẽdaces esse. Non est ista sapiẽtia de sursum descendẽs, sed terrena, animalis, diabolica. Vbi enim zelus & cõtẽtio, ibi incõstantia & omne opus prauũ. Quę aũt de sursum est sapientia, primũ quidẽ pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, plena misericordię & fructibus bonis, nõ dijudicãs, sine simulatione. Quicũq; ergo his virtutibus studẽt atq; inhęrẽt, nõ sua, sed superna sapiẽtia illustrati sunt: quoniã dominus dat sapientiã, & â facie eius scientia & intellectus. Et hęc eorũ verissima gloria est, si nõ in se, sed in domino gloriantur. Ea autẽ quæ de fato, & de duabus massis, duabusque naturis stultissimo mẽdacio, intẽti viri iniuriæ iactitãt, neq; ipsum quidẽ onerãt, in cuius libris copiosissimè huiusmodi destruuntur errores: nec nos perturbant, qui tales opiniones cum suis autoribus execramur. Sed videant quomodo se à dedecore istius exuant falsitatis, qui possunt tã inepta cõfingere, si hi quorũ abutuntur auribus, aliquãtulũ diligentiæ ad cognoscenda ea quæ præstantissimus minister gratiæ disputauit, intenderint: licet omnem istius inquisitionis morã, ipsi, qui hæc loquuntur, præuenire deberent, proferendo atq; explicando libros, vllamve eorũ particulã demõstrãdo, quam per dubiũ saltẽ intellectũ tali interpretationi obnoxiũ vir sanctus ediderit. Sed prorsus nihil apud nos tale audierũt nihil tale legerũt: quia nõ fato quicquã geri, sed omnia Dei iudicio nouimus ordinari. Nec ex duabus massis, duabusve naturis, sed ex vna massa, quæ est caro primi hominis, vnã scimus omniũ hominũ creatã, creariq; naturã: et eãdem per ipsius primi hominis liberũ arbitriũ, in quo omnes peccauerũt, esse prostratã: nec vllo modo ab æternę mortis debito liberã, nisi eã ad imaginẽ dei secũdæ creationis Christi gratia reformauerit, liberũq; eius arbitriũ agẽdo, * sperãdo, auxiliando, & vsq; in finẽ pręeũdo seruauerit. Vnde quia perspicit sanctitas tua (si tamẽ sermonis mei nõ obsistit obscuritas) frustra quosdam de nobis conqueri, & oẽs illas ineptas criminationes, ad exasperandos auertendosque animos eorum, quibus aliud volunt persuadere, contexi: cõfide ergo in virtutẽ misericordiæ Dei, quoniam hæc cõtradictio sicut in alijs mundi partibus, ita & in his regionibus conquiescet: vt prędicatio summi hoc tẽpore in ecclesia viri etiã ab his â quibus ad pręsens reuellitur, adiuuetur. Tu aũt dilectissime & venerãdissimè mihi frater, si verè de his quæstionib⁹ instrui desideras, sicut disiderare te cõuenit, ipsis beati Augustini disputationibus cognoscendis impende curã, vt in confitenda Dei gratia defecatissimam ac saluberrimã Euangelicæ Apostolicæq; doctrinæ intelligentiam consequaris. Gratia Dei & pax domini nostri Iesu Christi custodiat te in omni tempore, & per viam veritatis dirigat in vitam æternam.

Iacob. 1.

Iacob. 3

Prouer. 2

Videatur lib. 2. cõtra 2. epi. Pelag c. 7. l. 4. cõtra Iulia. cap. 8.

Fortè * inspirando.

DE LIBRO SENTENTIARVM AD LECTOREM.

Qvum paulò festinantior esset typographus, plures locos Sentẽtiarum designãdi nobis otium nõ fuit. Quos tamen post inuenimus nõ piguit hîc annotare, vt & tu in reliquis colligendis, dum Augustinum euolues, operam adhibeas. Vale.

PRima sumpta est ex ipsius Prosperi commentario ad eum vers. Psal. 100. Deambulabam in innocentia etc. & triginta sex proximè sese sequentes ex eodem commentario in Psalmos sunt collectæ: vti in margine annotatum inuenies. Quadragesima nona ex c. 8. primi libri Aug. de ciui Dei sumitur. 65. ex eodem Prosperi cõmentario ad illud Psal 138. Perfecto odio oderam etc. 70. ex eodem cõment. ad illud Psal. 144. Magnificẽtiam gloriæ etc. 139. ex Aug. lib. 11. de ciuit. Dei c. 17. 140. ex eiusdem lib. c. 18. 141. ex eiusdem lib. c. 21. 142. ex eiusd lib. cap. 28. 143. ex eiusd. operis lib. 12. c. 1. 144. ex eodem lib. c. 3. 146. ex eiusd. lib. c. 24. 151. ex eiusd. operis lib. 14. c. 6. 153. ex eiusdẽ lib. c. 13. 154. ex c. 25. eiusd. libri. 155. ex eiusd. operis lib. 15. c. 1. 156. ex c. 2. eiusd. lib. 158. ex eiusd. operis 18. lib. c. 51. 161. ex c. 13. lib. 19. de ciu. Dei. 162. ex c. 14. eiusd. lib. 211. est canon Concilij Arausicani. 225. est canon 15. eiusd. concilij. 238. videtur sumi ex c. 13. octaui de Gene. ad literam. 258. ex Aug. lib. de spiritu & lit. c. 27. collecta. 259. ex c. 28. eiusd. libri. 265. ex Aug. lib. 4. c. 5. de doctrina Christ. 269. sumi videtur ex Aug. enchirid. c. 17. 278. ex c. 13. lib. 4 de Gene. ad literam. 279 eod. lib. c. 16. 280. ex c. 5. lib. 5. eiusd. operis. 281. ex c. 21. & 22. eiusd. libri. 282. ex c. 12. lib. 6. eiusd. operis. 283. ex eius. lib. c. 13. 284. ex c. 12. & 20. lib. 7. eiusd. operis. 285. ex c. 12. lib. 8. eiusd. operis. 286. ex c. 13. eiusd. libri. 287. ex c. 14. eiusd. libri. 288. ex c. 4. lib. 11. eiusdem operis. 289. ex c. 5. eiusdem lib. 290. ex c. 7. eiusdem libri. 291. ex c. 11. eiusd. libri. 292. ex c. 14. eiusd. libri. 293. ex c. 7. libri 12. eiusd. operis. 311. ex eiusd. Aug. lib. 1. contra 2 epist. Pelag. c. 11. 313. ex eiusdem lib. 3. c. 7 contra easdem epist. 321. ex tractatu 3. in Ioannem. 322. ex eod. tractatu. 323. ex tract. 5. in Ioannem. 324. ex eodem tractatu. 325. in re videtur esse in tract. eodem. 326. ex tract. 8. in Ioannem. 327. ex tract. 9. in Ioan. 328. ex eod. tract. 329. ex eodem tractatu, & repetitur tract. 15. in Ioan. 330. ex tract. 30. in Ioan. 331. ex tract. 11. in Ioã. 332. ex tract. 13. in Ioan. 333. ex tract. 15. in Ioannem colligitur. 334. ex eodem tract. 335. ex tract. 18. in Ioan. 336. ex tract. 19. in Ioan. colligitur. 337. ex eodem tract. Sequẽs, ex eodem tractatu. Sequens, ex tract. 26. in Ioan. 338. ex eodem tract. 339. ex eod. tract. verbis paululum mutatis. 340. ex tract. 28. in Ioã. 341. ex tract. 32. in Ioan. 342. ex tract. 33. in Ioã. 343. ex tract. 35. in Ioã. 344. ex tract. 36. in Ioan. 345. ex eod. tract. 346. ex tract. eodẽ. 347. ex tract. 37. in Ioan. 348. ex tract. 39. in Ioan. 349. ex tract. 40. in Ioan. 350. ex eodem tract. 351. videtur collecta ex tract. 50. in Ioan. 352. ex tract. 53 in Ioan. 355. ex tract. 57. in Ioan. 356. ex tract. 58. in Ioan. 357. ex eodem tract. 358. ex tract. 65. in Ioan. 359. ex tract. 66. in Ioan. 360. ex tract. 67. in Ioan. 361. ex tract. 68. in Ioan. 362. ex tract. 73. in Ioan. 365. ex tract. 75. in Ioannem.

ERRA-

ERRATA SIC CORRIGITO.

FOlio 14.a in margine, Lib.16.etc. Ibidem b ſociata perſonæ etc. Fol.15.c infeſtantes Aegyptios. Ibidẽ d In anima patiũtur. Fol.25.b eidem ſuo etc. Fol.30.b inſtante & flente. Fol.35.b cùm ſint cũcta etc. ibidẽ: per Eſaiam dicit etc. Fol 39.b iugiter etc Fol.40.b lege ſic: Paulo, ſatians. Fol.46.d manent ſcel. Fol.47.c à frat. Fol.50.c vel noui. Fol.51.b per Ezech. Fol.52.c quin potius. ibidẽ d perfuſæ ex. Fol.59.b ſed prophetica. Fol.60.b in margine: Aliàs, Enubilanda. Fol.61.d iam valeat. Fol.63.a delectationibus ſpectac. Ibidem c beatitudinis adhærebit. Fol.66,b deſperatione ſecedere. Fol.69.d offendat:&. Fol,79.a vt nos. Fol.85.d nec val. Fol.88.d inſtaurat, ſpem. Fol.94.a.tas, appareat. Fol.96.c malæ mentis. Fol.99.b ieiunijs &. Fol.105.b Redemptor mundi dedit pro mundo etc. Fol.107 b aut plect. Fol. 108.a diſcens bon. Fol.119.c obediendi non. Fol.121.a deficiẽtis fumi. Fol.122.b cruori ac. Fol 124.d in eum qui. Fol.126.d vnde habeatur Fol.127.b nõ eum. Fol.143.a ſi amatur & habetur, cæteris etc. Eodem b quàm certa eſt præſciẽtia. Eodem c. eſſe autem natura Fol.144.c qua incolumis. Fol.149.d odor bonus. Fol.153.a morbidum, & inſtit. etc. Fol.74.a qui aut proprijs. Fol.157.c vnus enim Deus, & vnus eſt mediator etc. Fol.160.b eſt, mutabilitatem Fol.162.a charitas Dei etc. Fol. 168.a auſibus illicitis Ibid.b finis malus eſt. Fol.173 b ambitum mundi. Fol 189.a verentes. Fol.191.d perfugium.199.d diſcernantur merito. Fol.200.a neſciatq́ue. Fol.206.d & ſolitudo. Fol.209.c vt miſereri. Fol.210.d Apoſtolus. Fol.211 a ad gentes. Fol.224.b viuorum pœna. Fol.226.a ad patrem. Fol.230.b inimici eius. Fol.244.a miſeria viuere. Fol 248.d iudicium quod. Fol 50.b. eſt:quia. Fol.257.c hæreditas. Fol.287.a exulant volun. Fol.298 b qua piè. Fol.301.c ſic ſemper. Fol 302. d Hæc autem etc. pone in margine Caput 4. Fol.305.a non aut pec. Fol.306.b ſcientiam comprehendere. Fol.309.b tentatione formidinis.

PRAEFA-

A Præfatio D. Prosperi in Responsiones ad capitula Gallorum.

DOCTRINAM, quam sanctæ memoriæ Augustinus episcopus contra Pelagianos, inimicos gratiæ Christi, & liberi arbitrij decomptores, per multos annos apostolicè asseruit, literisque mandauit: quibusdam visum est aut nō intelligendo, aut intelligi eam nolendo, reprehendere: Et hoc quasi compendium cognitionis his, qui iudicio eorum ducebantur, afferre: vt quæ in libris prædicti viri damnabilia reperisse iactabant, breuium capitulorum indiculis publicarent: taliquecommento & detestationem eius quem impeterent, obtinerent: & ab his quę infamassent, curam exterriti lectoris auerterent. Ne ergo hanc persuasionem temerè quis recipiat, & talem putet sensum scriptis catholici inesse doctoris, qualem eum, qui frustra calumniantur, ostentant, singulis capitulis, quæ rationis titulo prænotârunt, breui & absoluta professione respondeo: in nullo recedens à tramite earum definitionum, quæ in sancti viri disputationibus continentur: vt facilè vel tenuis diligentiæ aduertat inspector, quâm iniustis opprobrijs B catholici prædicatoris memoria carpatur: & in quod peccatum cadát, qui aliena instigatione cōmoti, scriptorem celeberrimi nominis promptius habeant culpare, quâm nosse.

P

D. PROSPERI

AQVITANICI EPISCOPI REGIENSIS AD CAPITVLA OBIECTIONVM GALLORVM CALVMNIANTIVM *responsiones*.

OBIECTIO. CAPITVLVM I.

Quòd ex prædestinatione Dei, velut fatali necessitate, homines ad peccata compulsi, cogantur in mortem.

RESPONSIO.

RÆdestinationem Dei nullus catholicus negat: fatalem autem necessitatẽ, multi etiam non Christiani refutant. Peccatum ergo ad mortem trahit, sed ad peccandum neminem Deus cogit. Nemini
Eccle.15. enim mandauit impiè agere: &, Odisti domine
Psal.5. omnes qui operantur iniquitatem: perdes eos qui loquuntur mendacium. Proinde qui prædestinationis nomine fatum prædicat, tam non est probandus, quàm qui fati nomine veritatem prædestinationis infamat. Fati enim opinio vana est, & de falsitate concepta. Prædestinationis autem fides, multa sanctarum autoritate scripturarum munita est: cui nullo modo fas est ea, quæ ab hominibus malè aguntur, adscribi: qui in procliuitatem cadendi nõ ex conditione Dei, sed ex primi patris præuaricatione venerunt. De cuius pœna nemo liberatur, nisi per gratiam domini nostri Iesu Christi præparatam & prædestinatam in æterno consilio Dei ante constitutionem mundi.

OBIECTIO. CAP. II.

Quòd ab eis, qui non sunt prædestinati ad vitam, non auferat percepta baptismi gratia originale peccatum.

RESPONSIO.

OMnis homo, qui credens in Patrem & Filium & Spiritum sanctum regeneratur in baptismo, tam à proprijs peccatis, quæ mala voluntate & actione contraxit, quàm ab originali, quod à parentibus traxit, absoluitur. Sed relapsum post baptismum ad infidelitatem & impios mores, qui negat originali peccato fuisse purgatum, tam falsa opinatur, quàm qui eundem adserit, non æterna morte esse damnandum. Qui enim recedit à Christo, & alienus à gratia finit hanc vitam, quid nisi in perditionem cadit? Sed non in quod remissum est, recidit, nec in originali peccato damnabitur: qui tamen propter postrema crimina ea morte afficietur, quæ ei propter illa quæ remissa sunt, debebatur. Quod quia Dei præscientiam nec latuit, nec fefellit: sine dubio talem nunquam elegit, nunquam prædestinauit,

A nauit,& periturum nunquam ab æterna perditione discreuit.

OBIECTIO. CAP. III.

Quòd non prædestinati ad vitam,etiam si fuerint in Christo per baptismum generati,& piè iusteque vixerint,nihil eis prosit, sed tandiu reseruentur,donec ruant & pereant: nec antè eos ex hac vita, quàm hoc eis contingat,auferri.

RESPONSIO.

A Sanctitate ad immundiciam, à iustitia ad iniquitatem, à fide ad impietatem plerosque transire non dubium est: & tales ad prædestinationem filiorum Dei,cohęredum Christi,non pertinere,certissimum est. Quòd ergo huiusmodi in hęc prolapsi mala,sine correctione pœnitentię defecerunt,nō ex eo necessitatem pereundi habuerūt quia prædestinati non sunt: sed ideo prędestinati nō sunt,quia tales futuri ex voluntaria prętuaricatione præsciti sunt. Quòd autē illos non eo tēpore,quo in fide recta & bonis moribus erāt,ab hac vita abstulit: ad occulta eius iudicia,quę tamē nūq̃ sunt iniusta,referendū est. Quis enī nesciat intra vnā conditionē mortalitatis humanæ,ab vnius horæ infantia,vsque ad annosissimam senectutē,exitus morientium,impari ætatis fine variari? neque cuiusquam animam citiùs vel tardius quàm Deus voluerit,à corpore quod viuificat, abscedere? Si ergo aliquis in vitæ suæ longitudine deseruit Deum,bono,quod erat ex Deo,malè vsus est. Nam longæuitas non est nisi ex Deo. Et quod ex Deo est, non nisi bonum est: & quod bonum est,mali causa non est. Non itaque rectè opinatur,qui putat prorogatorem vitæ,lapsuris autorem esse peccati: Cùm vtiq;
B non peccatum sit diu viuere,sed malè viuere: quod etiam in paucorum annorum ætate fieri potest. Igitur sicut bona opera ad inspiratorem eorum Deum,ita mala ad eos sunt referenda qui peccant. Non enim relicti sunt à Deo,vt relinquerent Deum: sed reliquerūt & relicti sunt,& ex bono in malum propria voluntate mutati sunt. Atque ab hoc licet fuerint renati, fuerint iustificati,ab eo tamen qui illos tales præsciuit,non sunt prædestinati.

OBIECTIO. CAP. IIII.

Quòd non omnes homines vocentur ad gratiam.

RESPONSIO.

NON omnes vocari ad gratiam eos, quibus omnibus Euangelium prædicatur,non rectè dicitur,etiam si sint qui Euangelio non obaudiant: nisi ad eos respicitur,quibus nondum sacramentum crucis Christi,& redemptio sanguinis eius innotuit. Quia etiamsi constaret, quòd iam in vniuersis nationibus,& omnibus finibus terræ totus mundus Euangelium recepisset(quod vtiq; futurū verissimè prænuntiatum est) non esset tamen dubium,à tempore resurrectionis domini vsq; ad præsentem ætatem fuisse homines,qui ab hac vita sine Euangelij cognitione transierint: de quibus dici possit,quòd vocati non sint, quia nec spem vocationis audierint. Quòd si quisquam hanc vocationis plenariam generalitatem, ita semper asserit celebratam,vt ab ascensione domini in cœlum, ne vnus quidem annus effluxerit, intra quem non ad omnes prædicatio missa peruenerit, videat

 quomodo

Act.16. quomodo tunc Asianos vocatos probet, quando Apostoli (sicut scriptum C est) vetiti sunt à Spiritu sancto, loqui verbum Dei in Asia. aut Bithynios, ad quos ijdem Apostoli tentabant ire, & non permisit eos spiritus Iesu. Videat etiam quomodo tueatur denuntiationem ipsius veritatis, dicentis: Prædica-
Matt.24. bitur hoc Euangelium in vniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus, & tūc veniet finis. Nutat namq; (quod dici nefas est) fides verbi, si ante quadringentos annos Euangelio impletus est mundus, & adhuc domini differtur aduentus. Postremò respiciátur etiam inter Christianos populos tot milia paruulorum, qui ab hac vita sine baptismo trāsierūt, & aliquo modo probētur vocati, quibus nec plātator prædicare, nec rigator potuit subuenire.

OBIECTIO. CAP. V.

Quòd qui vocati sunt, non æqualiter sint vocati: sed alij vt crederent; alij vt non crederent.

RESPONSIO.

SI Vocatio in Euangelij tantùm prædicatione intelligatur, non veraciter dicitur, quòd alijs atque alijs, aliter atque aliter prædicetur: cùm vnus sit Deus, vna fides, vna regeneratio, vna promißio. Si autem ad effectum plantationis & rigationis aspicitur, aliud actum est cum eis, quorum exteriores aures corporali voce pulsatæ sunt: aliud in eis, quorū interiorem sensum Deus aperuit, & in quorum corde posuit fidei fundamentū, dilectionisque feruorem. Quosdam autem ideo vocatos dicere, vt nō crederent, nimis absurdum est: quasi vocatio eis causa infidelitatis extiterit, & prædicatio D fidei fecerit infideles. Quāuis enim dispēsatores verbi Dei quibusdā sint (si-
2.Cor.2. cut scriptum est) odor mortis ad mortem: Deo tamen bonus Christi sunt odor, qui prædicant Christū crucifixum, Iudęis quidē scandalum, Gentibus
1.Cor.2. autem stultitiam: ipsis autē vocatis Iudæis & Græcis, Christū Dei virutem & Dei sapientiam. Quòd ergo prædicatus Christus crucifixus, Iudæis erat scandalum, & gentibus stultitia, humanæ voluntatis faciebat auersio. Quòd verò ipsis vocatis Iudæis & Græcis, Christus erat Dei virtus & Dei sapientia, diuinæ gratiæ præstabat operatio.

OBIECTIO. CAP. VI.

Quòd liberum arbitrium in homine nihil sit: sed siue ad bonum, siue ad malum, prædestinatio Dei in hominibus operetur.

RESPONSIO.

LIberum arbitrium nihil esse, vel non esse, perperam dicitur: sed ante illuminationem fidei in tenebris illud & in vmbra mortis agere, non rectè negatur. Quoniam priùs quàm à dominatione diaboli per Dei gratiam liberetur, in illo profundo iacet, in quod se sua libertate demersit. Amat ergo languores suos, & pro sanitate habet, quòd ægrotare se nescit, donec prima hæc medela conferatur ægroto, vt incipiat nosse quòd langueat, & poßit opem medici desiderare, qua surgat. Iustificatus itaque homo, id est, ex impio pius factus, nullo præcedente bono merito accipit donum, quo medio adquirat & meritum: vt quod in illo inchoatum est

per

A per gratiam Christi, etiam per industriam liberi augeatur arbitrij, nunquam remoto adiutorio Dei, sine quo nec proficere nec permanere in bono quisquam potest. Prædestinationem autem Dei siue ad bonum, siue ad malũ, in hominibus operari, ineptissimè dicitur, vt ad vtrũq; homines quędam necessitas videatur impellere: cùm in bonis voluntas sit intelligenda de gratia, in malis autem voluntas intelligenda sine gratia.

OBIECTIO CAP. VII.

Quòd Deus quibusdam filijs suis, quos regenerauit in Christo, quibus fidem, spem, dilectionem dedit, ob hoc non det perseuerantiam, quia non sunt à massa perditionis præscientia Dei & prædestinatione discreti.

RESPONSIO.

EX regeneratis in Christo Iesu, quosdã, relicta fide & pijs moribus, apostatare à Deo, & impiã vitã in suã auersione finire, multis (quod dolẽdũ est) probatur exemplis. Sed horũ lapsum Deo ascribere, immodicæ prauitatis est: quasi ideo ruinæ ipsorũ impulsor atq; autor est, quia illos futuros propria ipsorum voluntate præsciuit: & ob hoc à filijs perditionis nulla prædestinatione discreuit. Nam quomodo eos haberet præordinata in Christo electio, cùm dubium non sit, donum Dei esse perseuerantiam in bono vsq; ad finem: quam istos ex eo ipso, quod non perseuerauerunt, non habuisse manifestum est. Non est calumniandum Deo quare istis non dederit, quod alijs dedit: sed confitẽdum est; & misericorditer eum dedisse quod de-
B dit, & iustè non dedisse quod non dedit: ne quemadmodum ex libero arbitrio oritur causa labendi, ita ex ipso videatur & standi: cùm illud humano fiat opere, hoc diuino impleatur ex munere.

OBIECTIO. CAP. VIII.

Quod non omnes homines velit Deus saluos fieri, sed certum numerum prædestinatorum.

RESPONSIO.

SI circa vniuersitatem generis humani saluandam, & in agnitionem veritatis vocandam, ita indifferens per omnia secula asserenda est voluntas Dei, vt vsquequaque neminem hominum prętermisisse monstretur, impenetrabilis iudiciorum Dei altitudo pulsatur. Quare enim in præteritis seculis dimiserit Deus omnes gentes ingredi vias suas, quando Iacob elegit sibi dominus: & non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis: Et cur qui aliquando non populus, nunc autem populus Dei sit: & quorum aliquando non misertus est, nunc autem misereatur: & vbi dictum est. Non plebs mea vos, ibi vocentur filij Dei viui: &, quare quod quærebat Israel non sit consecutus, electio autem consecuta est, cæteri verò excæcati sunt: impossibile est cõprehendere, & periculosæ curiositatis est quærere: cùm tamen, quòd nulla sit apud Deum iniquitas, nemini liceat ignorare: nec alia gratia aut alia fide, quenquam hominum siue ante legem, siue legis tempore iustificatum esse credendum sit, quàm hac eadem, per quam dominus noster Iesus Christus secundum consilium voluntatis suæ, in fine seculorum

Psal. 134.
Psal. 147
1. Petr. 2.
Osee 2.
Rom. 11.
2. Par. 19.

lorum venit quærere & saluare quod perierat. Causas verò operum & iudi- C
ciorum Dei, qui ex toto ad humanas voluntates & actiones refert, quas ta-
men in paruulorum adoptione aut abdicatione non inuenit, & dispensatio-
nes Dei ex liberi arbitrij vult mutabilitate variari, profitetur sibi scrutabilia
Rom. 11. iudicia Dei, & vestigabiles vias eius. Et quod doctor gentiū Paulus non au-
debat attingere, hic se existimat reseratum posse vulgare. Quodque non mi-
noris impietatis est, ipsam gratiam, qua saluamur, aut bonis meritis docet re-
pendi, aut malis adfirmat arceri. Remoto ergo obscurarum turbine quæstio-
num, ad reuelatæ nos gratiæ latitudinem conferamus. Dicamusq; cum Apo-
1. Tim. 2 stolo, Quomodo Deus vult omnes homines saluos fieri, & in agnitionē ve-
1. Tim. 4 ritatis venire. Et iterum dicamus cum Apostolo: Qui est saluator omnium,
Mat. 28. maximè fidelium. Et audiamus dominū dicentē Apostolis suis: Euntes ergo
docete omnes gētes, baptizātes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus san-
cti, docētes eos quæcunq; mandaui vobis. Audiamus quoq; ad Abrahā pro-
Gene. 26. missionem Dei, dicentis: In semine tuo benedicentur omnes tribus terræ.
Rom. 4. Et si filij promissionis sumus, non hæsitemus diffidentia, sed cum patre no-
Psal. 21. stro Abraham demus gloriam Deo, & plenissimè credamus, quoniam quod
promisit, potens est & facere. Audiamus Dauid prophetātem: Commemo-
rabuntur, & conuertentur ad dominum vniuersi fines terræ, & adorabunt
Psal. 71. in conspectu eius omnes patriæ gentium. Et alibi: Benedicentur in ipso om-
Psal. 85. nes tribus terræ, omnes gentes magnificabunt eum. Et alibi: Omnes gentes
quascunque fecisti, venient, & adorabunt coram te domine, & glorificabunt
nomen tuum. Quæ promissiones, quia verissimæ sunt, nec possunt ex vlla
Rom. 4. parte nutare, in his implentur qui salui fiunt per vniuersos fines terræ: quo- D
niam quod promisit Deus potens est & facere. Hæc ergo est illa totius hu-
mani generis adsumptio, hæc filiorum Dei adoptio, hæc gentium plenitudo,
1. Petr. 2. præscita & prædestinata in Christo ante constitutionem mundi. hæc est
Hierusalem, quæ ab initio vsque in finem, lapidibus viuis & electis ædifica-
tur, vt ciuitas fundata in ipso angulari lapide Christo Iesu, in quo omnis ædi-
ficatio constructa, crescit in templum sanctum in domino. De his lapidibus
Ioan. 6. nihil eijcitur, nihil minuitur, nihil rapitur. Veritas enim dicit: Omne quod
dat mihi pater, veniet ad me, & eum qui venit ad me, non eijciam foras. Et
Ioan. 10. iterum: Non creditis, quia nō estis de ouibus meis. Oues meæ vocem meam
audiunt, & ego noui illas, & sequuntur me, & ego vitam æternam do illis,
& non peribunt in æternū, nec quisquam rapiet eas de manu mea. Omnium
ergo hominum cura est Deo: & nemo est, quem non aut Euangelica præ-
dicatio, aut legis testificatio, aut ipsa etiam natura conueniat. Sed infidelita-
tem hominum, ipsis adscribamus hominibus. Fidem autem hominum, do-
Idē dicit num Dei esse fateamur, sine cuius gratia nemo currit ad gratiam. Et cum
c. 10. lib. ducentis quatuordecim sacerdotibus, quorum constitutionem contra ini-
cōtr. Col micos gratiæ Dei totus mundus amplexus est, veraci professione, quemad-
latorem. modum ipsorum habet sermo, dicamus, gratiam Dei per Iesum Christum
Vide Au dominum, non solum ad cognoscendam, verumetiam ad faciendam iusti-
gustini tiam nos per actus singulos adiuuare: ita, vt sine illa nihil veræ sanctæque
epist. 47. pietatis habere, cogitare, dicere, agere valeamus. Neque hæc dona ita ex
ex qua Deo esse opinemur, vt quia ipse naturæ nostræ autor est, per conditionem
apparet, iam hæc contulisse videatur. Quia dedit quidem ab initio hanc homini fa-
tres, imò

cultatem:

A cultatem: sed omnes eam in illo amisimus, in quo omnes peccauimus. Vnde alia creatione, alioque principio renouari egemus in Christo: in quo sumus noua creatura, nouumque figmentum: & per quem nobis, nullis bonis, & multis malis meritis præcedentibus, donatur, vt simus ex vasis iræ, vasa misericordiæ.

quatuor synodos in Africa fuisse celebratas.

OBIECTIO CAP. IX.

Quôd non pro totius mundi redemptione saluator sit crucifixus.

RESPONSIO.

NVllus omnino est ex omnibus hominibus, cuius natura in Christo domino nostro suscepta non fuerit, quamuis ille natus sit in similitudine carnis peccati: omnis autem homo nascatur in carne peccati. Deus ergo Dei filius, mortalitatis humanæ particeps factus absque peccato, hoc peccatoribus & mortalibus contulit, vt qui natiuitatis eius consortes fuissent, vinculum peccati & mortis euaderent. Sicut itaque non sufficit hominum renouationi, natum esse hominem Iesum Christum, nisi in ipso eodem de quo ipse ortus est, spiritu renascantur: sic non sufficit hominum redemptioni, crucifixum esse dominum Christum, nisi cõmoriãtur ei, & consepeliantur in baptismo. Alioquin nato saluatore in carne substantiæ nostrę, & crucifixo pro omnibus nobis, non fuerat necessarium, vt renasceremur, & similitudine mortis eius complantaremur: sed cùm sine hoc sacramento, nemo hominum consequatur vitam æternam, non est saluatus cruce Christi, qui
B non est crucifixus in Christo. Non est autem crucifixus in Christo, qui non est membrum corporis Christi, qui non per aquam & Spiritum sanctum induit Christum. Qui ideo infirmitate nostra communionem subijt mortis, vt nos in virtute eius haberemus consortium resurrectionis. Cum itaque rectissimè dicatur saluator pro totius mundi redemptione crucifixus, propter veram humanæ naturę susceptionem, & propter communem in primo homine omniũ perditionẽ potest tamen dici pro his tantùm crucifixus, quibus mors ipsius profuit. Dicit enim Euangelista: quia Iesus moriturus erat pro gente, non tantùm pro gente, sed etiam vt filios Dei dispersos congregaret in vnum. In sua enim venit, & sui eum nõ receperunt: Quotquot autẽ receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri: Qui non ex sanguinibus, neq; ex voluntate carnis, neq; ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. Diuersa ergo ab istis sors eorũ est, qui inter illos cẽsentur, de q̃bus dicitur: Mũdus eũ non cognouit, vt possit secundũ hoc dici redẽptor mundi: dedit pro mundo sanguinem suum, & mundus redimi noluit: quia lucem tenebrę non receperunt. Et tenebrę receperunt: quibus dicit Apostolus: Fuistis aliquãdo tenebrę, nunc autẽ lux in domino. Ipse verò dominus Iesus, qui dixit se venisse quęrere & saluare, quod perierat. Nõ veni, inquit, nisi ad oues quę periẽrãt domus Israel. Neq; quia sunt semẽ Abrahę, omnes filij, sed in Isaac vocabitur tibi semẽ: id est, non qui filij carnis, hi filij Dei: sed qui filij promissionis æstimantur in semine. In istis ergo sunt illi, de quibus dictũ suprà memorauimus: quia Iesus moriturus erat pro gente. nõ tantùm pro gente, sed etiã vt filios Dei dispersos congregaret in vnũ. Quia non solùm ex Iudęis, sed etiam ex gentibus, per eum, qui vocat quę non sunt, tanquam quę sunt, & qui

Ioan. 11.
Ioan. 1.
Ephes. 5.
Luc. 19.
Genes. 21

dispersos Israel congregat, filij Dei, filij promissionis in vnam ecclesiam con- C
gregentur: vt impleatur quod promissum est Abrahæ cui dictum est, quòd in semine eius benedicendæ essent omnes tribus terræ.

OBIECTIO CAP. X.

Quòd quibusdam Euágelij prędicatio à domino subtrahatur, ne percepta Euangelij prædicatione saluentur.

RESPONSIO.

SI probari potest, quòd ex quo Euangeliũ prædicatur, nemo prorsus fuerit, cui Christiana gratia adnuntiata nõ fuerit, nõ rectè dicitur tacitum, quod ostenditur prędicatũ. Si autem aliquo modo inueniuntur homines, quibus Euangelium non fuerit prædicatum, non potest dici sine iudicio Dei factũ: quod nefas est ideo reprehendi, quia nõ potest comprehẽdi.

OBIECTIO CAP. XI.

Quòd per potentiam Deus homines ad peccata compellat.

RESPONSIO.

NVllus catholicorum dixit aut dicit, quòd Deus homines piè rectèq; viuentes, per potentiam in peccata compellat, & innocentiæ humanæ, potestas diuina vim faciat, vt eam à proposito bonæ conuersationis excutiat. Non sunt Dei opera ista, sed diaboli: cuius gaudium est
Psal. 144 ruina sanctorum: sed alleuat dominus omnes qui corruunt, & erigit om- D
2. Tim. 2. nes elisos: quibus dat pœnitentiam, vt resipiscant à diaboli laqueis, à quo captiui tenebantur ad ipsius voluntatem. Cum verò aliquos à Deo aut
Roma. 1. traditos desiderijs suis, aut obduratos legimus, aut relictos, magnis peccatis suis hoc ipsos meruisse profitemur: quia talia eorum crimina præcesserũt vt ipsi sibi pœnas debuerint, quæ eis etiam supplicium verterent in reatum. Atque ita nec de iudicio Dei quærimur, quo deserit meritos deseri: & misericordiæ eius gratias agimus, qua liberat non meritos liberari.

OBIECTIO CAP. XII.

Quod quibusdam vocatis, & piè iustèq; viuentibus, obedientia subtrahatur vt obedire desistant.

RESPONSIO.

SI Deus hominem sibi obedientem à pietate deturbat, & bene currentem cadere facit: ergo pro bonis mala retribuit, & iniustè punit, quod vt fiat impellit. Quid tam peruersum, quid tam insanum dici aut cogitari potest? Sed in talem sensum trahuntur, qui putant in omnibus hoc esse præscientiam Dei, quod & voluntatem: cùm voluntas eius nunquàm velit nisi bona: præscientia autem & bona nóscit & mala: sed bona quæ aut ipse faciat, aut etiam vt nos faciamus, impe- rat: mala autem, quæ omnino ipse non fecit, neque fieri suasit, aut impulit. Vires itaque obedientiæ non ideo cuiquam subtraxit, quia eum non prædestinauit:

Cõfer cũ 22. ca. li. 2. de bono perse. uc. Aug.

A destinauit: sed quia recessurum ab ipsa obedientia esse præuidit,* ideo eum non prædestinauit. Hoc * Ideo eũ non prædestinauit: videtur mihi addẽdũ. Quod nõ impbabis, si conferas cũ 2.3.7. respons. suprà positis.

OBIECTIO. CAP. XIII.

Quòd quidam homines non ad hoc à Deo creati sunt, vt vitam adipiscerentur æternam, sed vt habitũ tantummodo seculi præsentis ornarent, & ad vtilitatem nascerentur aliorum.

RESPONSIO.

VNiuersos homines non ignoramus à Deo singillatim creari: & de hac vniuersitate alios damnãdos cum diabolo, alios regnaturos esse cum Christo. Quòd ergo etiam hi creantur, qui æternæ vitæ participes non erunt, nulla est culpa creatoris, qui natuæ autor est, non vitij, quod natura contraxit. Ornari autem etiam talium conditione mundi huius varietatem, quis non intelligat, qui videat studijs & operibus quorundam impiorum tot commoda vitæ præsentis instructa in inuentione artium, in extructione vrbium, in constitutione legum, in confœderatione populorum? Quòd si quæritur an de istis, quos à vera religione impius error auertit, aliquid boni profectibus sanctorum, & incrementis ecclesiæ prouidentia diuina contulerit, inspiciatur primùm ipsa crux Christi: in qua magno scelere Iudæorum misericors voluntas Di, vt pro redemptione nostra vnicus filius eius occideretur, impleta est. Inspiciatur apostolorum gloriosa tolerãtia, inter persequentium fremitus hac animi voce ad Deum clamantiũ: Conuenerunt ergo verè in ciuitate ista, aduersus sanctum puerum tuum Iesum quem Act.4.
B vnxisti, Herodes & Pontius Pilatus, cũ gentibus & populis Israel, vt facerẽt quæ manus tua & consiliũ prædestinauit fieri. Inspiciãtur deniq; innumerabilium martyrum palmæ, quibus de crudelissima infidelium sæuitia fœlix est collata victoria. Audiatur etiam Apostolus ecclesiam Dei ad perseuerãtiam pietatis instituẽs: In nullo, inquit, terreamini ab aduersarijs, quę est illis causa Philip.1. perditionis, vobis autem salutis, & hoc à Deo. Vobis enim donatum est pro Christo, nõ solũ vt in eũ credatis, sed etiã vt pro illo patiamini. De illis quoq; erroribus cõsulens nobis Dei bonitas sentiatur, quos Deus in ecclesia contra ecclesiã permisit exurgere. Non vtiq; eos creans aut fouens, sed per ipsos diligentiam filiorum suorum ad inquisitionẽ & custodiam veritatis exercens, dicente Apostolo: Oportet hæreses esse, vt probati manifesti fiant in vobis. 1.Cor.11. Quis autem respiciẽs ad tenebras impiorũ, & ad illuminationẽ filiorum, non ad gratias agendas Deo, ex ipsa fiat collatione feruẽtior: & in ruina pereuntium discat, in quæ mala per liberum arbitrium rueret, nisi ei per dominum nostrum Iesum Christum Dei gratia subueniret?

OBIECTIO. CAP. XIIII.

Quòd qui Euangelicæ prædicationi non credunt, ex Dei prædestinatione non credant: & quòd Deus ita definierit, vt quicunque non credunt, ex ipsius constitutione non credant.

RESPONSIO.

INfidelitas non credentium Euangelio, nequaquam ex Dei prædestinatione generatur. Bonorum enim Deus autor est, non malorum. Prædestinatio

destinatio igitur Dei semper in bono est, aut ad retributionem iustitiæ, aut C
Psal. 24. ad donationem pertinens gratiæ. Vniuersę enim viæ domini misericordia & veritas. Proinde infidelitas non credentium, non ad constitutionem Dei, sed ad præscientiam referenda est. Quæ non ideo necessitatem non credendi intulit, quia falli de ea, quæ futura erat, infidelitate, non potuit. Fides autem & charitatis opera, atq; in eis vsque in finem perseuerantia, quia homini per Dei gratiam conferuntur, rectè & ista, & quæ eis retribuenda sunt, præ-
Ephe. 2. destinata dicuntur ex autoritate apostoli, qui ait: Gratia Dei salui facti estis per fidem, & hoc non ex vobis, sed Dei donum est. Nō ex operibus, ne fortè quis extollatur. Ipsius enim sumus figmentum, creati in operibus bonis, quæ præparauit Deus vt in illis ambulemus. Tam ergo in errore est, qui infidelitatem impiorum ad Dei constitutionem refert, quàm qui fidei iustitiæque sanctorum, non Deum profitetur autorem. Qui enim quod acceperat perdidit, non inde id recipit vnde perdidit, sed ab illo recipit quod habeat, à quo quod amisit acceperat.

OBIECTIO CAP. XV.

Quòd idem sit præscientia quod prædestinatio.

RESPONSIO.

QVi præsciētiam Dei in nullo ab ipsius prædestinatione discernit, quod tribuendum est Deo de bonis, hoc ei etiam de malis conatur ascribere. Sed cùm bona ad largitorem cooperatoremque eorum Deum, mala autem ad voluntariam rationalis creaturæ nequitiam referenda sint, dubium non est, sine vlla temporali differentia Deum & præscisse simul, & prędestinasse, quæ ipso erant autore facienda, vel quæ malis meritis iusto erant iudicio retribuenda. Præscisse autem tantummodo, non etiam prædestinasse quæ non ex ipso erant causam operationis habitura. Potest itaque sine prædestinatione esse pręscientia. Prædestinatio autem sine præscientia esse non potest. Quamuis ergo ad omnes obiectiones seu querulę imperitię, seu fallacis inuidiæ, planissime ac plenissimè, quantum dominus dedit, existimem esse responsum, professionem tamen sensus nostri etiam in breuia coartemus: vt sub paucorum verborum simplicitate, magis magisque appareat, nos, quod de suprà scriptis capitulis intelligimus, nulla circumloquendi arte prætexere, sed absolutè ac liberè & praua respuere, & consensum probabilibus non negare. D

DE SINGVLIS CAPITVLIS SINGVLÆ SENTENTIAE.

SENTENTIA SVPER I.

QVisquis igitur ex prædestinatione Dei, velut fatali necessitate homines in peccata cōpulsos, cogi dicit in mortē, non est catholicus. Nullo enim modo prædestinatio Dei iniquos facit, neque cuiusquam omnino est causa peccati.

SEN-

A

SENTENTIA SVPER II.

ITem, Qui dicit, quòd ab his qui nõ sunt prædestinati ad vitã, non auferat percepta baptismi gratia originale peccatũ, nõ est catholicus. Sacramentũ eni baptismatis, quo omnia prorsus peccata delētur, etiã in eis verũ est, qui nõ sunt in veritate mãsuri, & ob hoc ad vitam veram non sunt prædestinati.

SENTENTIA SVPER III.

ITem, Qui dicit, quòd non prædestinati ad vitam, etiam si fuerint in Christo baptismate regenerati, & piè iustéq; vixerint, nihil eis prosit, sed tandiu reseruētur, donec ruãt: nec antè eos ex hac vita, quàm hoc eis cõtingat, auferri, tãquã ad cõstitutionẽ Dei taliũ hominũ ruina referenda sit: non est catholicus. Quia nõ ideo Deus tempus ætatis cuiquã prolongauit, vt diu viuẽdo corrueret, & à fide recta in sua longæuitate deficeret: cùm inter beneficia Dei numeranda sit ipsa lõgæuitas, qua homo melior debuit esse, non peior.

SENTENTIA SVPER IIII.

ITem, Qui dicit, quod non omnes vocentur ad gratiam, si de his loquitur quibus Christus annunciatus non est, reprehendi non debet: quia scimus quidem in omnes fines terræ Euãgeliũ destinatũ, sed non putamus iam in omnibus terræ finibus prædicatum. Nec possumus dicere quòd ibi sit gratiæ vocatio, vbi matris ecclesiæ adhuc nulla est regeneratio.

SENTENTIA SVPER V.

B ITem, Qui dicit, quod qui vocati sunt, non æqualiter vocati sint, sed alij vt crederent, alij vt non crederent, quasi cuiquam vocatio causa fuerit non credendi: non rectè dicit. Quamuis enim fides non sit nisi ex Dei dono, & hominis voluntate: infidelitas tamen nõ est, nisi ex sola hominis voluntate.

SENTENTIA SVPER VI.

ITem, Qui dicit, quòd liberũ arbitrium in homine nihil sit, sed siue ad bonum siue ad malum prædestinatio Dei in hominibus operetur: non est catholicus. Arbitrium enim hominis gratia Dei non abolet, sed adolet, & ab errore in viam reuocat ac reducit: vt quod sua libertate erat prauum, spiritu Dei agente sit rectum. Prædestinatio quoq; Dei semper in bono est: quę peccatum, sola hominis voluntate commissum, aut remittendum nouit cum laude misericordiæ, ac plectendum cum laude iustitiæ.

SENTENTIA SVPER VII.

ITem, Qui dicit, quod Deus quibusdam filijs suis quos regenerauit in Christo, quibus fidem, spem, dilectionem dedit, ob hoc perseuerantiam non dederit, quia à massa perditionis pręscientia Dei, & prędestinatione non sint discreti: Si hoc vult firmare, quod Deus huiusmodi homines in bonis quę donauerat noluerit permanere, & ipse eis causa auersionis extiterit, contra iustitiam Dei sentit. Quamuis enim omnipotentia Dei potuerit vires standi prębere lapsuris: gratia tamen eius non priùs eos deseruit, quàm ab eis desereretur. Et quia hoc ipsos volũtaria facturos defectione pręuidit, ideo in prędestinationis electione illos non habuit.

SEN-

SENTENTIA SVPER VIII.

ITem, Qui dicit quòd nō omnes homines velit Deus saluos fieri, sed certū numerum prædestinatorum, duriùs loquitur, quàm loquendum est de altitudine inscrutabilis gratiæ Dei: qui & omnes vult saluos fieri, atque in agnitionem venire veritatis: & volūtatis suæ propositum in eis implet, quos pręscitos prædestinauit, prædestinatos vocauit, vocatos iustificauit, iustificatos glorificauit. Nihil amittens de plenitudine gentium, & de omni semine Israël, cui præparatum est in Christo regnum ęternum ante constitutionem mundi. Ex toto enim mundo totus mundus eligitur, & ex omnibus hominibus, omnes homines adoptantur. Nec potest vllo modo per infidelitatē atq;
Genes.26 inobedientiam multorum, Dei promissio vacillare, dicentis ad Abraham: In semine tuo benedicentur omnes gētes. Quod autem promisit Deus, potens est & facere: vt & qui saluantur, ideo salui sint, quia illos voluit Deus saluos fieri: & qui pereunt, ideo pereant, quia perire meruerunt.

SENTENTIA SVPER IX.

ITem, Qui dicit, quòd non pro totius mundi redemptione saluator sit crucifixus: non ad sacramenti virtutem, sed ad infideliū respicit partem: cùm sanguis domini nostri Iesu Christi pretium totius mundi sit: A quo pretio extranei sunt, qui aut delectati captiuitate, redimi noluerunt: aut post redemptionem ad eandem sunt seruitutē reuersi. Non enim cecidit verbum domini, neque euacuata est mundi redemptio. Quia etsi nō cognouit mundus Deum in vasis iræ, cognouit tamen mundus Deum in vasis misericordiæ. Quæ Deus nullis eorum bonis meritis præcedentibus, eruit de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij dilectionis suæ.

SENTENTIA SVPER X.

ITem, Qui dicit, quòd quibusdam Euangelij prædicatio à domino subtrahatur, ne percepta Euangelij prædicatione saluentur: potest obiectionis inuidiam declinare patrocinio ipsius saluatoris: qui apud quosdā, quos
Matt.11. ait fuisse credituros, si mirabilium eius signa vidissent, noluit operari. Et quibusdam populis vetuit apostolos euangelizare: & nunc aliquas adhuc gentes patitur extra gratiam suam degere: cum tamen constantissima fide perceptum habeamus, in omnes mundi partes ecclesiam dilatandam. Nec antè esse hoc seculum finiendum, quàm in vniuersas fines terræ Euāgeliū dirigatur, et omnis lingua confiteatur, quoniam Iesus in gloria Dei patris est.
Philip.2.

SENTENTIA SVPER XI.

ITem, Qui dicit, quòd per potentiam Deus homines in peccata compellat; meritò reprehēditur. Nec enim Deus, qui iustitię & bonitatis autor est, & cuius omnia statuta & mandata cōtra peccatum sunt, quenquā ad peccandum cogere, & ab innocentia in facinora præcipitare credendus est. Si qui autem tam profundæ impietatis sunt, vt extra remedium correctionis habeantur, non à Deo incrementa iniquitatis accipiunt, sed per semetipsos deteriores fiunt: quia relinqui à Deo, ac sibi ac deceptoribus suis tradi propter pręcedentia peccata meruerunt, vt eis peccatū sit ipsa etiā pœna peccati.

SEN.

A

SENTENTIA SVPER XII.

ITem, Qui dicit, quòd quibusdam vocatis, & piè iusteq; viuentibus, obedientia subtrahatur, vt obedire desistant: malè opinatur de bonitate Dei atq; iustitia, vt videatur ad impietatem pios cogere, & innocentiam bonis adimere: cum ipse sit pietatis atq; innocentiæ & largitor, & custos. Qui ergo Deo adhæret, spiritu Dei agitur: qui autē à Deo recedit, propria voluntate obedire desistit.

SENTENTIA SVPER XIII.

ITem, Qui dicit, quòd quidam homines non ad hoc à Deo creati sunt, vt vitā adipiscerentur æternā, sed vt habitū tantummodo seculi præsentis ornarent, & ad vtilitatē nascerentur aliorū: meliùs loqueretur dicēs, quòd Deus, qui creator est omniū, nō frustra etiam eos condat, quos præuidit vitę æternę participes nō futuros: quia etiam in malis hominibus bonū Dei opus est ipsa natura, & laudabilis est in impiorum damnatione iustitia. Non potest autem meritò reprehendi qui dicit, quod etiam talium conditione mundus ornetur: & quòd hi, qui sibi sua iniquitate nocituri sunt, ad vtilitatem nascātur aliorum: neq; enim quamlibet innumerabilis multitudo impiorum indecora est mundo, aut inutilis Dei regno: cum etiam per ipsorum veniat propaginem regeneranda generatio, & in eis tolerandis ac diligendis, populus Dei fiat illustrior: ducens bonitatem & patientiam ab illo, qui pluit super iustos & iniustos: & Solem suum oriri facit super bonos & malos. Matth. 5.

B

SENTENTIA SVPER XIIII.

ITem, Qui dicit, quòd qui Euangelicæ prædicationi non credunt, ex Dei prædestinatione non credant: & quòd Deus ita definierit, vt quicunque non credunt, ex ipsius constitutione nō credant: non est catholicus. Sicut enim fides, quæ per dilectionem operatur, Dei donum est: ita infidelitas cōstitutio Dei non est: quia Deus pœnas criminum nouit ordinare, non crimina. Nec consequens est, vt quod non remiserit, ipse commiserit. Prædestinatus itaq; viuit ex fide sibi donata: non prædestinatus perit infidelitate voluntaria, non coacta.

SENTENTIA SVPER XV.

ITem, qui dicit, quòd idem sit pręscientia quod prædestinatio, in bonis sine dubio operibus nostris, duo ista permiscet. Quæ enim ex Dei munere habemus, & quæ pręscita dicuntur, non possunt non esse prædestinata: & quæ prædestinata appellantur, non possunt non esse præscita. In malis autem operibus nostris, sola præscientia Dei intelligenda est. Quia sicut pręsciuit & prædestinauit quæ ipse facit, & vt faceremus dedit: Ita pręsciuit tantum non etiam prædestinauit, quę nec ipse fecit, nec vt faceremus exegit.

FINIS

Præfatio D. Prosperi in Respon- SIONES AD CAPITVLA OBIECTIONVM VINCENTIANARVM.

QVIDAM Christianæ ac fraternæ charitatis obliti, intantum existimationem nostram, quoquomodo student lædere, vt suam se euertere, nocendi cupiditate, non videant, Contexunt enim, & qualibus possunt sententijs comprehendunt ineptissimarum quarundam blasphemiarum prodigiosa mendacia: eaque ostendenda & ingerenda multis publicè priuatimque circumferunt: Asserētes talia in nostro esse sensu, qualia diabolico continentur indiculo. quæ falsò in nos, ad excitandam inuidiam iactitari, facilè & sufficienter subscriptione vnius probaremus anathematis, nisi malignitas eorum, qui se grauari putant si de nobis bene sentiatur, ipsam subscriptionis nostræ breuitatem suspectam esset habitura. Vnde ne huius querelæ inueniretur occasio, necessarium conuenienśque credidimus, vt siue ad calumniantium animos mitigandos, siue ad eos quorum auribus tale aliquid insonuit instruendos, quantum adiuuante domino fieri potuerit, plenè lucideq; pandamus, quid de peruersis definitionibus iudicemus. Propositis igitur singillatim sedecim capitulis, sub vnoquoque eorum, sensus nostri & fidei quam contra Pelagianos ex Apostolicæ sedis authoritate defendimus, verba ponemus: vt qui paululum se ad legenda hæc dignati fuerint occupare, euidenter agnoscant, impiarum profanarumque opinionum nullum cordibus nostris inhæsisse vestigium: & blasphemias quas perspexerint nostra professione damnari, in earundem repertoribus censeant debere puniri.

A

D. PROSPERI AQVITANICI EPISCOPI REGIENSIS AD CAPITVLA OBIECTIONVM VINCENTIANARVM RESponsiones.

OBIECTIO PRIMA.

Quòd dominus noster Iesus Christus non pro omnium hominum salute & redemptione sit passus.

RESPONSIO.

ONTRA vulnus originalis peccati, quo in Adam omnium hominum corrupta & mortificata natura est, & vnde omnium concupiscentiarum morbus inoleuit, verum & potens ac singulare remediũ est mors filij Dei domini Iesu Christi: qui liber à mortis debito, & solus absque peccato, pro peccatoribus & debitoribus mortuus est. Quod ergo ad magnitudinem & potentiam

B

pretij, & quod ad vnam pertinet causam generis humani, sanguis Christi redẽptio est totius mundi. Sed qui hoc seculum sine fide Christi, & sine regenerationis sacramento pertranseunt, redemptionis alieni sunt. Cum itaque propter vnam omnium naturam, & vnam omnium causam à domino nostro in veritate susceptam, rectè omnes dicantur redempti, & tamen non omnes à captiuitate sint eruti, redemptionis proprietas haud dubiè penes illos est, de quibus princeps mundi missus est foras, & iam non vasa diaboli, sed membra sunt Christi. Cuius mors non ita impensa est humano generi, vt ad redemptionem eius, etiam qui regenerandi non erant pertinerent: sed ita, vt quod per vnicum exemplum gestum est pro vniuersis, per singulare sacramentum celebraretur in singulis. Poculum quippe immortalitatis, quod confectum est de infirmitate nostra & virtute diuina, habet quidem in se vt omnibus prosit: sed si non bibitur, non medetur.

OBIECTIO II.

Quòd Deus nolit omnes saluare, etiam si omnes saluari velint.

RESPONSIO.

CVM veritas dicat: Si vos cùm sitis mali, nostis bona data dare filijs vestris, quantò magis pater vester cœlestis dabit bona petentibus se? qui fieri potest, vt Deus, qui etiam illos saluat, de quibus dici non potest quòd saluari velint, nolit aliquos saluare etiam si saluari velint, nisi aliquæ causæ existant, de quibus, quanuis sint nobis incognoscibiles, ita tamen bene iudicat, de quo dici non potest aliter eum quicquam facere debuisse, Matth. 7

quàm

quàm fecerit? Remota ergo hac discretione, quam diuina sciētia intra secretum iustitiæ suæ continet, syncerissimè credendum atque profitendum est,
1.Tim. 2. Deum velle, vt omnes homines salui fiant. Siquidem Apostolus, cuius ista sententia est, solicitissimè præcipit, quod in omnibus ecclesijs pijssimè custoditur, vt Deo pro omnibus hominibus supplicetur: ex quibus quòd multi pereunt, pereuntium est meritum: quòd multi saluantur, saluantis est donū: vt enim reus damnetur, inculpabilis est Dei iustitia: vt autem reus iustificetur, ineffabilis Dei gratia est.

OBIECTIO III.

Quòd Deus maiorem partem generis humani ad hoc creet, vt illam perdat in æternum.

RESPONSIO.

Omnium quidem hominum Deus creator est: sed nemo ab eo ideo creatus est vt periret: quia alia est causa nascendi, & alia est pereundi. Vt enim nascantur homines, conditoris est beneficium: vt autem pereant, præuaricatoris est meritum. In Adam quippe, in quo omnium hominum præformata natura est omnes peccauerunt: eadéq; sententia quam ille
Rom. 5. excepit, obstricti sunt. Neque ab hoc vinculo, etiam si proprijs peccatis careant, resoluuntur, nisi in sacramento mortis & resurrectionis Christi per spiritum sanctum renascantur. Nimis ergo impius & indoctus est, qui vitium naturæ non discernit ab authore naturæ: à quo prorsus alienū est quicquid in vnoquoque damnandum est. Creat enim homines vt sint homines: nec multiplicandis generationum successionibus opificium suum subtrahit, secūdùm consilium bonæ voluntatis suæ reparaturus in multis quod ipse fecit,
Roma. 5. puniturus in multis quod ipse non fecit. Sicut per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti sunt multi, ita & per vnius hominis obedientiam iusti constituuntur multi.

OBIECTIO. IIII.

Quòd maior pars generis humani ad hoc creetur à Deo, vt non Dei, sed diaboli faciat voluntatem.

RESPONSIO.

Insanum omnino & contra rationem est, dicere, voluntatem Dei ex Dei voluntate non fieri: & damnatorem diaboli eiusque famulorum, velle vt diabolo seruiatur. Sed hoc catholicis Pelagiani consequenter se obijcere existimant, qui Adæ peccatum transisse in omnes diffitentur. Quoniam si primam natiuitatem originalis culpa non obliget, non sint obnoxij diabolo paruuli: nec indigeant erui de potestate tenebrarūm, qui nūquàm à suo autore discesserint. Nos autem, qui omnes in Adam perisse profitemur (venit
Lucæ 19. enim filius quærere & saluare quod perierat) nec dicimus ideo creari quenquam hominem vt diaboli faciat voluntatem: & agnoscimus omnem hominem non redemptum, diabolo esse captiuum. Præuaricatio enim hominum, dispositæ à Deo creationis ordinem turbare non potuit, & meritò creatura peccatrix pœnalem dominationem illius patitur, cui relicto vero do-

A ro domino, sponte se vendidit. Hæc quippe seruitus non institutio est Dei, sed iudicium, quo fraus deceptoris diaboli facta est decepto & malè credulo homini pœna peccati. De qua nemo eruitur, nisi per mediatorem Dei & hominum hominem Christum Iesum, cuius gratuita gratia & multorum malis meritis non tribuitur, & nullorum bonis meritis præuenitur.

OBIECTIO V.

Quòd peccatorum nostrorum autor sit Deus, eò quòd malam faciat võlũtatẽ hominũ, plasmet substantiã quæ naturali motu nõ possit nisi peccare.

RESPONSIO.

HVius quoque obiectionis vanitas de illa procedit schola, in qua natura humana immunis à peccato Adæ, & illæsa defenditur, vt quia omnes homines præuaricationis reos & damnationi obnoxios nasci, periturosque nisi in Christo renascantur asserimus, eundem videamur dicere autorem culpæ, quem profitemur conditorem esse naturæ. Quod nos à sensu nostro penitus abdicamus, qui Deum iustum, bonũ, sic humanę substãtię & interiorum exteriorumq; sensuum nouimus creatorem, vt prorsus ab illo sit quicquid pertinet ad naturam, & prorsus non ab illo sit quicquid contra naturã est. Peccatum autẽ contra naturã est, de quo mors & omnia quę sunt mortis oriuntur. Quibus malis tunc se homo induit, quando illum fide obedientiaq; priuatũ, in suas promissiones diabolus à Dei lege traduxit, omniaq; sibi posteritatis eius germina, per conditionem deprauatæ stirpis, obstrinxit. Vnde si qua in Christo noua creatura est, libera sit diabolo, et subijciatur deo

B reformata â deformitate sua ad imaginem eius qui creauit eam. Quod nisi fiat, remanet in illo, in quo omnes moriuntur, non habens sortẽ in eo, in quo omnes viuificantur. Non igitur cuiusquã peccati autor est, sed naturæ creator est. Quæ cùm potestatem habuerit non delinquendi, sponte deliquit, & deceptori suo propria voluntate se subdidit. Nec naturali, sed captiuo motu versatur in vitio, donec moriatur peccato & viuat Deo: quod sine gratia Dei facere non potest: quia libertatem quam libertate perdidit, nisi Christo liberante non recipit. Non est enim aliud nomen sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat saluos fieri. Act. 4.

OBIECTIO VI.

Quòd Deus tale in hominibus plasmet arbitrium, quale est dæmonum: quod proprio motu nihil aliud possit, vel velit, nisi malum.

RESPONSIO.

TOtus quidem mundus, sicut ait Ioannes apostolus, in maligno positus est: & multorum hominum talis est malitia, qualis & dæmonum. 1. Ioan. 5
Qualibus dicebat dominus: Progenies viperarum, quomodo potestis Matt. 3.
bona loqui, cùm sitis mali? &, Vos de diabolo patre nati estis, & concupiscẽ- Ioan. 8.
tias patris vestri facere vultis. Sed hoc inter malos homines distat & dęmones, quod hominibus etiam valde malis super est, si Deus misereatur, reconciliatio: dæmonibus autem nulla est in æternum seruata conuersio. Sicut ergo præuaricatoribus angelis non Deus indidit illam, quæ in veritate non

ſtetit, volũtatẽ: ita nec hominibus hũc affectũ, quo diabolũ imitarẽtur, inſe-
Ioan. 8. ruit. Mendax enim de proprio loquitur & liber à mendacio nõ erit, niſi eum veritas liberauerit.

OBIECTIO VII.

Quòd hæc ſit voluntas Dei, vt magna pars Chriſtianorum ſalua eſſe nec velit, nec poſſit.

RESPONSIO.

SI de his hoc dicitur, qui pietatem Chriſtianæ conuerſationis & fidei deſerentes, in prophanos errores, aut in damnabiles mores irreuocabiliter tranſierunt, non dubium eſt, quòd talem voluntatem habentes ſalui eſſe nolunt: & quandiu ſalui eſſe nolunt, ſalui eſſe non poſſunt. Sed nullo modo credendum eſt huiuſmodi homines, in hanc deſperationem ex Dei voluntate cecidiſſe, cùm potius alleuet dominus omnes qui corruunt, & erigat
Pſal. 144 omnes eliſos. Nemo enim niſi illius gratia erigitur, nemo niſi illius gratia ſtabilitur. Dei ergo voluntas eſt, vt in bona voluntate maneatur; qui & priùs quam deſeratur neminẽ deſerit: & multos deſertores ſæpe cõuertit.

OBIECTIO. VIII.

Quòd nolit Deus, vt omnes catholici in fide catholica perſeuerent, ſed velit vt magna ex inde pars apoſtatet.

RESPONSIO.

NOn eſt diſsimilis blaſphemiæ huius impietas, à præcedẽte ſentẽtia: quod ergo ad illã, hoc etiã ad iſtã, quæ in nullo eſt diuerſa reſponſum ſit.

OBIECTIO. IX.

Quod velit Deus, vt magna pars ſanctorũ à ſanctitatis propoſito ruat.

RESPONSIO.

NEc huius definitionis inſania aliud ſonat, quã gemina obiectio prælocuta eſt. Vnde mirandum eſt, obijcientem tertiò repetiſſe, quod ſemel dixiſſe ſuffecerat: ſed vt res eſt, numerum criminationis augere voluit, quia ſenſum variare non potuit.

OBIECTIO. X.

Quòd adulteria & corruptelæ virginum ſacrarum ideo contingant, quia illas Deus ad hoc prædeſtinauit, vt caderent.

RESPONSIO.

DEteſtanda & abominanda opinio, quæ Deum cuiuſquam malæ vo-
Pſal. 24. luntatis, aut malæ actionis credit autorem: Cuius prædeſtinatio nũquàm extra bonitatem, nunquàm extra iuſtitiam eſt: Vniuerſæ enim viæ domini miſericordia & veritas. Adulteria enim maritatarum, & corruptelas virginum non inſtituere nouit ſancta diuinitas, ſed damnare: nec diſponere, ſed punire. Quæ mala homines cùm admittunt, ſuis concupiſcentijs
Pſal. 36. & cupiditatibus ſeruiunt, quas ab illa prima volũtariæ præuaricationis labe traxerunt: cùm autem declinant à malo, & faciunt bonum, à domino greſſus homi-

A sus hominis diriguntur, & viam eius volet. Propter quod dicit Apostolus: 2.Cor.13. Oramus autem ad dominum, vt nihil mali faciatis: non vt nos probati appareamus, sed vt vos quod bonum est faciatis. Non ergo casus ruentium, nec malignitatem iniquorum, neque cupiditates peccantium prædestinatio Dei aut excitauit, aut suasit, aut impulit: sed planè prędestinauit iudicium suum, quo vnicuiq, retributurus est prout gesit, siue bonum, siue malum. Quod iudicium futurum omnino non esset, si homines Dei voluntate peccarent. Erit autem manifestisimè. Et omnis homo quem discretio diuinæ scientiæ in sinistra constituerit parte, damnabitur: quia non Dei sed suam executus est voluntatem.

OBIECTIO XI.

Quòd quando incestant patres filias, et matres filios: vel quando serui dominos occidunt, ideo fiat, quia ita Deus prædestinauit vt fieret.

RESPONSIO.

SI diabolo obijceretur, quòd talium facinorum ipse autor, ipse esset incentor, puto quòd aliqua ratione exonerare se hac posset inuidia, & taliũ scelerum patratorem de ipsorum voluntate vinceret: Quia etsi delectatus est furore peccantium, probaret tamen se nõ intulisse vim criminum. Qua ergo insipientia, quáue dementia definitur ad Dei referendum esse cõsilium, quod nec diabolo in totum ascribi potest, qui in peccantium flagitijs illecebrarum adiutor, non voluntatum credendus est esse generator? Nihil B ergo taliũ negotiorũ Deus prædestinauit vt fieret: nec illá animá nequiter, turpiterq; victurá, ad hoc, vt taliter viueret, præparauit: sed talem futurá nõ ignorauit, & de tali iustè se iudicaturũ esse præsciuit. Atq; ita ad prædestinationẽ eius nihil aliud referri potest, nisi quòd aut ad debitá iustitiæ retributionem, aut ad indebitam pertinet gratiæ largitatem.

OBIECTIO XII.

Quod Dei prædestinatione efficiantur de filijs Dei filij diaboli, & de templo sancti spiritus templa dęmonũ, & de membris Christi mẽbra meretricis.

RESPONSIO.

PRædestinatio Dei, etsi apud nos, dum in præsentis vitæ periculis versamur, incerta est, apud illum tamen, qui fecit quæ futura sunt, incommutabilis permanet: nec quæ illuminauit, obcæcat: nec quę ædificauit destruit: nec quæ plantauit, euellit. Sine pœnitẽtia enim sunt dona & vocatio Dei: & firmũ fundamẽtũ Dei stat, habẽs signaculũ hoc: Cognouit dominus qui sunt eius. Nullo igitur modo prędestinatio Dei facit, vt aliqui ex filijs Dei filij sint diaboli: aut ex tẽplo sancti spiritus, tẽpla sint dæmonum: aut ex membris Christi, fiant mẽbra meretricis, sed potius prędestinatio facit, vt ex filijs diaboli, fiãt filij Dei: & ex tẽplo dæmonũ, tẽplũ sit spiritus sancti: & ex mẽbris meretricis, mẽbra sint Christi. Quia ipse alligat fortẽ, & vasa eius rapit, eruens ea de potestate tenebrarum, & transferens de cõtumelia in gloriá.

Rom.11. 2.Tim.2 Mar.3.

1.Ioan.2 Hi autẽ de quibus dicitur, Ex nobis exierunt, sed nõ fuerũt ex nobis: si enim fuissent ex nobis, mansissent vtiq; nobiscũ: voluntate exierunt, voluntate ceciderũt. Et quia præsciti sunt casuri, nõ sunt prædestinati. Essent autẽ prędestinati, si essent reuersuri, & in sanctitate ac veritate mansuri. Ac per hoc prædestinatio Dei, multis est causa stãdi, nemini est causa labendi. C

OBIECTIO. XIII.

Quod omnes illi fideles & sancti, qui ad æterná mortẽ prædestinati sunt, quando ad vomitũ suũ relabuntur, vitio quidẽ suo hoc facere videntur: sed ipsius vitij causa est diuina prędestinatio, quę illis latẽter subtrahit bonas volũtates.

RESPONSIO.

IDem blasphemiarum spiritus perseuerat, & à præcedẽtibus mẽdacijs subsequẽs impietas nõ recedit: quá prorsus vera ratio reprobat, & incunctáter sana doctrina cõdẽnat. Quia omnibus quidẽ á fide ad infidelitatem, à sanctitate ad turpitudinem relapsis, & ante finẽ vitæ nulla emẽdatione purgatis, nihil aliud quàm mors æterna debetur: sed nefas est Deo ascribere causas taliũ ruinarũ. Qui etsi ex æterna scientia præcognitum habet, quid vnius cuiusq; meritis retributurus sit, nemini tamen per hoc quòd falli non potest, aut necessitatẽ, aut voluntatem intulit delinquendi. Si ergo à iustitia & pietate quis deficit, suo in præceps fertur arbitrio, sua concupiscentia trahitur, sua persuasione decipitur. Nihil ibi pater, nihil filius, nihil agit spirit' sanctus: nec tali negotio quicquam diuinæ voluntatis interuenit: cuius opere multos scimus, ne laberentur, retentos: nullos autem, vt laberentur, impulsos. D

OBIECTIO. XIIII.

Quòd pars magna illa Christianorũ catholicorũ fidelium, atq; sanctorum quæ ad ruiná & perditionẽ prædestinata est, etiam si petat à Deo sanctitatis perseuerantiam, nõ impetrabit: eò quòd mutari non potest diuina prædestinatio, quæ illos præordinauit, præparauit, præaptauit vt caderent.

RESPONSIO.

AD præuaricationem legis, ad neglectum religionis, ad corruptelam disciplinæ, ad desertionem fidei, ad perpetrationem qualiscunq; peccati, nulla omnino est prædestinatio Dei. Nec fieri potest, vt per quẽ à talibus malis surgitur, per eum in talia decidatur. Si ergo in sanctitate viuitur, si in virtutem proficitur, si in bonis studijs permanetur, manifestum munus est Dei, sine quo nullius boni operis fructus adquiritur. Si autẽ ab his receditur, & ad vitia atq; peccata transitur, nihil ibi Deus malæ tẽtationis immittit, & recessurũ non deserit antẽ quã deserat: & facit plerunq;, ne deserat, aut etiá si discessit, vt redeat. Quur autẽ illũ retineat, illũ nõ retineat nec possibile est comprehendere, nec licitũ vestigare, cùm scire sufficiat, & ab illo esse quòd statur, & non ab illo esse quòd ruitur.

OBIECTIO XV.

Quod omnes illi fideles & sancti qui ad æternam mortem prædestinati sunt, posteaquàm ceciderint, sic à Deo dispensentur, ne possint vel velint per pœnitentiam liberari.

RES-

A

RESPONSIO.

NOn veraciter, nec sapienter hoc dicitur. Qui enim à fide & sanctitate exciderũt, sicut volũtate prolapsi sunt, ita volũtate nõ surgunt: & dominatũ concupiscẽtiarũ, quibus succubuerũt, spõte patiuntur. Si qui autẽ captiuitatẽ suá gemũt, & iudicãtes semetipsos, ad misericordiá Dei mutato corde cõfugiunt, nõ sine spiritu diuinæ visitationis hæc faciũt. Hæc enim mutatio dexteræ excelsi: qui innumeris lapsis dat pœnitentiá, vt resipiscát à diaboli laqueis, á quo captiui tenebãtur ad ipsius volũtatem. Nemini autẽ Deus correctionis adimit viá, nec quẽquam boni possibilitate dispoliat. Quia qui se à Deo auertit, ipse & velle quod bonum est, & posse sibi sustulit. Non est ergo consequẽs, sicut putát qui talia obijciunt, vt Deus, quibus pœnitẽtiá non dederit, resipiscentiá abstulerit: & quos non leuauerit, alliserit: cũ aliud sit insontem in crimen egisse, quod alienũ est à Deo: aliud criminoso veniam non dedisse, quod de peccatoris est merito. Psal. 76.

OBIECTIO XVI.

Quod magna pars illa fidelium atq; sanctorũ, quæ ad æterná mortẽ prædestinata est, quando dicit Deo in oratione dominica: Fiat voluntas tua: nihil aliud, quàm contra se petat: id est, vt cadant & ruant: quia voluntas Dei hæc est, vt æterna morte pereant.

RESPONSIO.

B NOn hoc veritas dicit, quòd hæc sit volũtas Dei, vt fideles & sancti à fide atq; innocentia ruant, & pereát in æternũ: sed veritas dicit: Hęc est volũtas eius qui me misit patris, vt omne quod dedit mihi, nõ perdá ex eo quicquá, sed resuscitem illud in nouissimo die. Quod ergo pater filio dedit, filius omnino non perdit. Idem enim dicit: Omne quod dat mihi pater, venit ad me, & non eijciam foras. Quòd si per generalitatem vocationis, & per abũdantiá bonitatis Dei etiá non perseueraturi perseueraturis admixti sunt, hi cùm à pietate deficiunt, non ex Dei opere, sed ex sua voluntate deficiunt: nec impelluntur vt cadát, nec eijciuntur vt deserant: casuri tamen & recessuri ab eo, qui falli non potest, præsciuntur. Quandiu itaque in oratione dominica dicũt: Fiat volũtas tua: nõ hoc contra se petunt, quod Deus nullo modo vlla ratione facturus est: id est, vt cadát & ruát. Hoc enim ipsorũ nequitia, ipsorũ est cõsummatura libertas. Sed planè illud cõtra se petũt, quod diuinæ voluntatis esse nõ dubiũ est: vt scilicet, cum venerit filius hominis in maiestate sua, & sederit super thronũ gloriæ suæ, congregentur ante eũ omnes gentes, & separet eos ab inuicem, alios ad dextram, alios statuens ad sinistrá: & audiát eũ dextri dicentẽ: Venite benedicti patris mei, possidete regnũ paratũ vobis à cõstitutione mũdi. Audiant & sinistri: Discedite à me maledicti in ignẽ æternũ, quẽ parauit pater meus diabolo & angelis eis. Igitur qui facturi non sunt volũtatẽ Dei, & petunt vt fiat voluntas Dei, in eo quod Dei voluntate faciendũ est, audiuntur, vt imitatores diaboli cum diabolo iudicentur. Qui enim voluntatem Dei spreuerũt inuitantẽ, voluntatem Dei sentiẽt vindicantem. Ioan. 6. Ioan. 6. Matt. 25.

FINIS.

D. PROSPERI

AQVITANICI EPISCOPI REGIENSIS AD EXCERPTA, QVÆ DE GENVENSI CIVITATE SVNT missa, responsiones.

CAMILLO ET THEODORO VENERABILIBVS PRÆSBYTERIS, PROSPER.

N Libris beatæ memoriæ Augustini Episcopi, quorũ titulus est de prædestinatione sanctorum, quędã sanctitatẽ vestrã vel insolita aut minus clara mouerũt. quæ ad humilitatẽ meã, de contextu disputationis excerpta, misistis: vt quo intellectu, vel quo iudicio ea acceperĩ, nosceretis: quasi plus in me, quàm in vobis ad hæc introspicienda esset ingenij: ac nõ magis in hoc examine vestrę facultatis debueritis exercere mensuram: & si aliqua vos morabatur obscuritas, decurrere ad patrẽ lu-
Jacob. 1. minum, à quo descendit omne datum optimum, & omne donum perfectum & à quo datur spiritus sapientiæ & intellectus: verũtamen præceptis vestris D
Psal. 18. obsequium meum non subtraham, & adiuuante domino, qui sapientiã præstat paruulis, de capitulis istis, quid cum sanctis & eruditis fratribus sentiam, breuiter indicabo, petens, ne vbi est simplicitas obedientiæ, præsumptionẽ esse putetis doctrinę. De excerptis itaque hæc prima proposuistis; in quibus verba sunt sancti Augustini Episcopi.

DVBIVM I.

Aug. li. 1. de præd. Sanct. c. 3 Rom. 9. IAcob dilexi, Esau odio habui. Ad hoc perduxi ratiocinationem, vt dicerem: Non ergo elegit Deus opera cuiusquam quæ ipse daturus sit, sed fidem elegit in præscientia. Vt quem sibi crediturum esse præsciret, ipsum elegerit, cui sanctum spiritum daret vt bona operando etiam vitam æternã consequeretur. Nondum diligentiùs quæsieram, nec adhuc inueneram, qualis esset electio gratiæ.

DVBIVM II. In verbis eiusdem

Idẽ ibidẽ AC deinde subiunxi: Quòd ergo credimus, nostrum est: quòd autem bona operamur, illius est, qui credẽtibus dat spiritũ sanctum: quod profectò non dicerem, si iam scirem etiam ipsam fidem inter Dei mu-
1. Cor. 12 nera reperiri, quæ datur in eodem spiritu, vtrunque nostrum est propter arbitrium voluntatis: vtrunque tamen datum est propter spiritum fidei & charitatis.

DVBIVM III. In verbis eiusdem.

Ac per

A AC per hoc, quod etiam postea dixi: Quia neq; velle possumus, nisi vocemur: & cùm postea vocationem voluerimus, non sufficit voluntas nostra & cursus noster, nisi & Deus vires credentibus præbeat, & ducat quò vocat. Ac deinde subiunxi: Manifestum est ergo non volentis, neque currentis, sed miserētis Dei esse quòd bene operemur. Omnino verissimum est, sed parum de ipsa vocatione disserui, quæ sit secundum propositū Dei. Non enim omnium qui vocantur talis est, sed tantùm electorum. Au. ibidē

RESPONSIO AD HÆC TRIA.

IN his tribus capitulis, licet diuisa sint à disputatione corpora, & eo ipso obscuriora sint facta, quòd & præcedentibus, & medijs, & subsequentibus non cohærent: intelligo tamen quòd vnam atque eandem causam scriptor exequitur: de eis loquens, qui dicebant eum primo conuersionis suæ tempore meliora sensisse, quando æstimabat, quod fides qua Christiani sumus, nō esset ex gratia, nec ex dono haberetur Dei, sed esset ex ipso homine & ex arbitrij libertate: Modò autem errare eū, quia assereret ipsam etiā fidē, Dei esse donum: & ad hanc quoque pertinere quod dictum est: Quid autem habes quod non accepisti? neque rectè eum nunc electionem Iacob ad propositum Dei referre, quam prius ad præscientiam retulisset. Ad hanc ergo obiectionem respondet, se, antè quâm cognosceret gratiæ veritatem, & antè quàm regenerandæ præponeretur ecclesiæ, in hac opinione ignoranter errasse: sed in ipso episcopatus sui exordio, sanctæ memorię Simpliciano Mediolanēsi antistite, de Iacob electione & de Esau reiectione consulto, totam 1. Cor. 4.
B quæstionem ad hos geminos pertinentē, sagaciore diligentia ventilasse: & omnibus ratiocinâdi viribus hoc indubitáter agnouisse, quòd electionē gratiæ nulla merita humana præcedát: & quod fides, vnde incipiūt omnia merita, donū sit Dei: ne gratia non sit gratia, si aliquid eam, propter quod tribuatur, anteuenit. Itaque in eo quod dictum est, Iacob dilexi, ostensum esse quid homini donaretur: & in eo quod dictum est, Esau autem odio habui, ostensum esse quid homini deberetur. Hoc autem se in libro Retractationum secundo suo opere studiose recoluisse. Et cum omnes opiniones suas censoria grauitate discuteret, istam, quam obtrectatores eius eligunt, improbasse, quam ante Pelagianæ hæresis ortum futuro errori amicam esse præuidit, & reuelata sibi gratiæ veritate reiecit. Quæ igitur ratio est, vt hanc viri huius professionem non approbemus, qua nos ad castigandas opiniones nostras si quas fortè imprudenter incidimus, exemplo suæ correctionis instituit: & qua docet à Deo nos accipere, quod vt accipiamus iubemur orare? Si enim consideremus Pelagianæ argumenta perfidiæ, quid magis nititur obtinere, quâm vt videatur gratia Dei secundùm merita nostra dari, vt in eo ipso in quo gratiam necessariam confitetur, meritis eam humanæ voluntatis eneruet? Quam peruersitatem omnino incurrit, qui fidem ad Dei munera non putat pertinere: Aut ideo eam se iactitat ad Deum referre, quia ab ipso sit creata natura, cui rationabilem inseruit libertatem, per quam vnusquisque & credere & non credere in sua habeat potestate. Et de hoc naturali bono qui nullis præcedentibus meritis, cum crearetur, accepit, cętera dona mereatur. Hoc autem qui asserit, fatetur (credo) nobiscum quòd in primo Adam omnium hominum natura vitiata sit: nec negat Rom. 11.

eam in illo lapsu, suas amisisse virtutes, quas nisi per gratiam recipiat, habere C non posit. Quid est autem quòd eidem naturæ solam fidem non vult esse præreptam, quam nisi primam amisisset, cæteris bonis omnibus non careret? Credendo enim Adam diabolo, non credidit Deo & cùm spiritu superbiæ inebriatus esset, discessit à domino cor eius: & factus est seruus apostatę, dũ liber vult esse iustitiæ. Cùm itaq; non haberemus continentiá, nisi Deus daret: nec haberemus dilectionem sanctam, nisi charitas Dei diffunderetur in cordibus nostris per spiritum sanctũ, qui datus est nobis: cùm postremò nemo haberet sapientiam & intellectum, consilium & fortitudinem, scientiam & pietatem ac timorem domini, nisi has virtutes spiritus sanctus daret, quomodo fides in Adam perdita, in quoquam filiorum eius inueniretur, nisi eam idem spiritus, qui omnia in omnibus operatur, infunderet? Vnde si quod Adam perdidit, posteritas non amisit, ipsum solum lęsit peccatum eius, & non genus humanum. Sed omnes in vno peccauerunt, & præuaricationis merito, tota eius propago damnata est. Omnes igitur quod Adam perdidit, perdiderunt. Perdidit autem primitus fidem, quam omnes, quia primam potuimus amittere, primam habemus accipere. Placeat ergo nobis hæc gratiæ prædicatio, qua fides donum Dei esse defenditur, & in nullo nobis potuerit Pelagianus error illudere: qui, vt gratiam persuadeat debitam, fidem non vult esse donatam. Quia ergo nec iusta, nec rationabilis intelligitur eorum fuisse persuasio, qui huius viri sciẽtiam tot incrementorum profectibus ædificatam, tot annorum studijs expolitam, ad adolescentię rudimenta reuocabant, vt magis suffragaretur hæreticis, quod inter initia conuersionis suæ imperitè senserat, quàm prodesset catholicis, quod pontificiali diligentiæ D veritas reuelârat: meritò illos hoc præiudicio vtentes, & in his, quę dudum abdicata fuerant, immorantes, pij doctoris grauitas notat: quod qui curauerunt omnes sensus ipsius indagare, noluerint cum eius eruditione proficere. Sed iam cõsideremus quale sit, quod de subsequentibus adnotastis.

Sap. 8. Roma. 5. Isa. 11. 1. Cor. 12 Rom. 5.

DVBIVM IIII.

Eiusdem lib. ca. 5.

NOn quia credere vel non credere, non est in arbitrio voluntatis humanæ, sed in electis præparatur voluntas à domino.

RESPONSIO.

Eod. c. 5. 1. Cor. 4. Eiusdem lib. ca. 6. * discernendum Rom. 11. Isaiæ. 6. Psal. 68.

IVngamus quod sequitur, vt quod propositum est, de connexo sermone sit clarius: Ideo ad ipsam quoque fidem [quæ in voluntate est] pertinet. Quis enim te discernit? quid autem habes quod non accepisti? Multi audiunt verbum veritatis, sed alij credunt, alij contradicunt. Volunt ergo isti credere, nolunt autem illi. Quis hoc ignoret? quis hoc neget? Sed cùm alijs præparetur, alijs non præparetur voluntas à domino, * discutiendum est vtique, quid veniat de misericordia, quid de iudicio. Quod quęrebat Israel, hoc non est consecutus: electio autem consecuta est, cæteri verò excæcati sunt, sicut scriptum est: Dedit illis spiritum compunctionis, oculos vt non videant, & aures vt non audiant vsque in hodiernum diem. Et Dauid dicit: Fiat mensa eorum in laqueum, & in venationem, & in scandalum, & in retributionem illis. Obscurentur oculi eorum, ne videant, & dorsum eorum semper incurua. Ecce misericordiam & iudicium:

A dicium: misericordia in electione, quæ consecuta est iustitiam Dei: iudicium verò in cæteros, qui excęcati sunt: & tamen illi quia voluerunt crediderunt: illi, quia noluerunt, non crediderunt. Misericordia igitur & iudicium, in ipsis voluntatibus facta sunt: electio quippe istis gratiæ est, non vtique meritorum. Superius enim dixerat: Sic enim in hoc tempore reliquiæ per electionem gratiæ saluæ factæ sunt. Si autem gratia, iam non ex operibus: alioquin gratia, iam non est gratia. Gratis ergo consecuta est quod consecuta est electio Non præcessit eorum aliquid quod priores darent, & retribueretur illis. Pro nihilo enim saluos fecit eos. Cęteris autem qui excæcati sunt (sicut ibi non tacitum est) in retributione factum est. Vniuersæ viæ domini misericordia & veritas. Inuestigabiles autem sunt viæ ipsius. Inuestigabilis igitur misericordia qua gratis liberat, & veritas qua iustè iudicat. Hæc omnia apud pium catholicumque lectorem, quid offensionis pariunt? quid contradictionis incurrunt? Nunquid falsum est, quod præparatur voluntas à domino? Nunquid nō quotquot spiritu Dei aguntur, hi filij Dei? Nunquid hominem ab homine natura discernit, ac non potius gratia ab infideli fidelē? Nunquid potest vllus dicere habere se, quod non acepit? aut quasi de non accepto, sed proprio gloriari? quod si non accepisset, vtique non haberet. Nunquid dubium est, cùm verbum veritatis prædicatur, alios voluntate credere, alios voluntate non credere? Sed cum illorum cor Deus aperuerit, illorum autem non aperuerit, discernēdum est quid veniat de misericordia, quid de iudicio. Post commemorationem autem Apostolicę sententiæ, quam propheticis testimonijs astruit, quòd iustitiam Dei, quam Israël quęrens consecutus non est, electio sit consecuta per gratiam, cæteris ex retributione cæcatis, nunquid non verissimè dictum est: Ecce misericordia & iudicium: misericordia in electione, quę consecuta est iustitiam Dei: iudicium verò in cęteris, qui excęcati sunt? Et paulò post: Gratis ergo cōsecuta est, quod cōsecuta est electio. Non pręcessit aliquid eorum quod priores darent, & retribueretur illis: pro nihilo saluos fecit eos. Cęteris autem qui excęcati sunt (sicut ibi non tacitum est) in retributione factum est. Quis hîc locus querimonię, nisi apud inimicos gratiæ: qui nisi ad retributionem referatur quod gratis datur, ad iniquitatem volunt pertinere quod redditur? Deinde quod de Propheticis intulit verbis: Vniuersæ viæ Domini misericordia & veritas: quis negauit? Aut quod de Apostolico adnexuit sensu: Inuestigabiles sunt autem vię ipsius? Inuestigabiles igitur sunt, & misericordia qua gratis liberat, & veritas qua iustè iudicat. Non est ergo sanarum mentium ista reprehendere: & inuestigabiles vias domini, hoc est, dona misericordiæ & iudicia veritatis, Pelagianorum elationi penetrabilia deputare Quia secundum ipsos non latet consilium Dei, nec in occulto est diuinę ratio voluntatis, si erga omnem hominem tam gratia Dei, quàm & ira meritò est.

Rom. 11. Psal. 55. Psal. 24. Rom. 11. Prosper. Rom. 8. 1. Cor. 4

B Rom. 11. Ab Augu. c. 6 Psal 24 Rom. 11.

DVBIVM V.

POST hęc posuistis quod infrà dictum est: Fides igitur & inchoata, & perfecta, donum Dei est. & hoc donum quibusdam dari, quibusdam non dari non dubitet, qui non vult manifestissimis sacris literis repugnare.

Eiusdem lib. cap. 9

RESPON-

RESPONSIO. C

Abac. 2. HOc qui non recipit, cuius videtur esse sententiæ, nisi dicētis: fides per quam iustificor, ex me est: & hoc bonum, ex quo iustus viuit, nō accepi per gratiā, sed habeo per naturā? Si ergo fides donū Dei non est, frustra & Ecclesia pro non credentibus orat vt credant, & sufficit impijs
Gal. 2. magisterium legis adhiberi: de qua dictū est: Si ex lege est iustitia, ergo Christus gratis mortuus est: quod similiter dici potest etiā de natura. Frustra etiā
2. Thes. 2 apostolus gratias agit Deo pro his qui Euangelium receperunt, cū hoc secundū Pelagianos nō Dei sit præstitū munere, sed ex sola habeatur hominū
Rom. 1. voluntate. Et frustra quibusdā precatur idē Apostolus, vt sit eis pax & cha-
1. Cor 13. ritas cum fide à Deo patre & domino Iesu Christo: vt iā nō solū de fide, sed
Rom. 3. etiam pace & charitate, superbia hæreticorū conuincatur dicere de proprio se has habere virtutes. Quòd si hæc ex homine sunt, quid obest vt non ex semetipso habeat & cætera bona quæ inferiora sunt, cùm audeat sibi deputare quæ summa sunt, & sine quibus alia, quamuis multa & clara, nō prosunt? Non potest itaque meritò refutari quod dictum est: Fides igitur & inchoata
Ephe. 2. & perfecta, donum Dei est: quia eadem & Apostoli vox est, dicentis: Gratia salui facti estis per fidē, & hoc non ex vobis: Dei enim donū est, non ex ope-
Philip. 1. ribus: ne fortè quis extollatur. Et, Vobis donatum est pro Christo, non solùm vt in eum credatis, sed etiā vt patiamini pro eo. Et iterū, Per patientiam curramus ad propositū nobis certamen, aspicientes in autorem fidei, & cō-
Heb. 12. summatorem Iesum. Quibus, & plurimis alijs testimonijs diuinarū scripturarum, indubitanter agnoscitur: quoniam, sicut ab hoc viro definitum est, fides & inchoata & perfecta, donum est Dei: & hoc donum, inquit, D quibusdam dari, quibusdam non dari, omnino non dubitat, qui non vult manifestissimis sacris literis repugnare. Non putemus hoc veraciter dictum, si omnes homines fideles sunt: sed cum alij credant, alij vero non credant, di-
2. Thes. 3 catq; Apostolus: Non enim omnium est fides: quis non videat fidem, quam acceperunt qui habent, non accepisse qui non habent?

DVBIVM VI.

Eodē li. ca. 9. Rom. 5 DEinde ait: Cur autem non omnibus detur, fidelem mouere non debet, qui credit ex vno omnes isse in condemnationem sine dubitatione iustissimam: ita vt nulla esset Dei iusta reprehensio, etiam si nullus inde liberaretur. Vnde constat, magnam esse gratiam quod plurimi liberantur, & quid sibi deberetur, in eis qui non liberantur agnoscūt: vt qui gloriantur, non in suis meritis, quę paria vident esse damnatis, sed in domino glorientur. Cur autem istum potiùs quàm illum liberet: inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles vię ipsius. Melius enim & hic audimus [aut di-
Rom. 9. cimus]: O homo, tu quis es qui respondeas Deo? quàm dicere audeamus, quasi nouerimus quod occultum esse voluit, qui tamen aliquid iniustū velle non potuit.

RESPONSIO.

Prosper HÆc oīa si nō rectè dicta sunt, scrutabilia sunt iudicia Dei, & vestigabiles vię eius. Nec occultū est, quarè ille potiùs quā iste saluatur, & in se nō in domino gloriabitur, qui alijs vitio suo perēūtibus electione dignus inuen-

A inuentus est. Ac sic iustitia quidem erit quòd plurimi damnantur: sed nō erit gratia quòd plurimi liberantur. Absit hæc à catholicis cordibus, absit talis impietas, vt quenquam putemus meritis suis erui de potestate tenebrarū, & in regnū filij Dei debita nō gratuita adoptione trāsferri. Magno peccato periit Adam, & in illo omnes perierunt. Quia omni homini dānata natiuitate genito, hoc in Adā debetur vt pereat. Et sicut non possumus conqueri de eo quòd in præteritis seculis dimisit omnes gentes ingredi vias suas: ita iustā nō haberemus quærelā, si cū eis, cū quibus nobis fuit causa cōmunis, cessante adhuc gratia periremus. Quæ tamen sicut tunc de omni mundo eruit paucos: ita nunc de vniuerso genere hominum saluat innumeros: non secūdū opera nostra, sed secundū suū propositū, & gratiam quæ data est nobis in Christo Iesu ante tempora æterna. 2. Tim. 2

DVBIVM VII.

Aug. li. 1 prædest. Sanctorū cap. 16.

SVbnexuistis etiam, quod post multa differens ait: Est ergo in malorum potestate peccare: vt autē peccādo hoc vel hoc illa malicia faciant, nō est in eorum potestate, sed Dei, diuidentis tenebras, & ordinantis eas: vt hinc etiam quòd faciunt contra voluntatem Dei, non impleatur nisi voluntas Dei.

RESPONSIO.

QVod cum sit apertissimæ veritatis, miror inter obscura decerptum: quasi non ex cohęrentibus potuerit omnis hęsitatio lectoris absolui. B Inspicite ergo quod sequitur: Legimus, inquit, in Actibus apostolorum, quòd cū dimissi à Iudæis apostoli venissent ad suos, & indicassent quāta eis sacerdotes & seniores fecerunt, leuauerunt illi vocē vnanimes omnes ad dominum, & dixerunt: Domine tu es qui fecisti cœlū & terram, & omnia quæ in eis sunt, qui per os patris nostri Dauid sancti pueri tui dixisti: Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania. Astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum, aduersus dominum, & aduersus Christum eius? Conuenerunt enim in veritate, in ciuitate ista aduersus sanctum puerum tuum Iesum quem vnxisti, Herodes & Pilatus & populus Israel, facere quanta manus tua & consilium prædestinauit fieri. Si ergo quæ per os patris nostri Dauid spiritus sanctus prophetauit, aliter intelligi vllo modo quàm ab apostolis sunt intellecta non possunt, & Herodes ac Pilatus & populus Israel fecerūt quāta manus Dei & cōsiliū prædestinauit fieri, quid inconueniens ait admirabilis disputator? est, inquiens, in malorum potestate peccare: vt autem peccando hoc vel hoc illa malitia faciant, non est in eorum potestate, sed Dei diuidentis tenebras & ordinantis eas: vt hinc etiam quòd faciunt contra voluntatem Dei, non impleatur nisi voluntas Dei. Malè enim velle facilimum est malis: & eorum damnabilem voluntatem non dubium est à Dei potestate concludi, vt effectum cupiditatis suæ, nisi ille permiserit, habere non possint. Vti autem sapientiam & iustitiam Dei etiam malorum operibus, quæ ex ipsorum prodeunt appetitu, ad implenda consilia & iudicia sua, nullus, vel tenuiter secundùm pietatem doctus, ignorat: qui videt Dei patris optimam voluntatem, non parcentis filio suo, sed pro nobis omnibus tradentis eum, pessima traditorum

Act. 4
Psal. 2

Ioan.19 rum Iudæ & Iudęorum voluntate completam: Et qui in Euangelicis paginis legit, dicente Pilato ad Iesum: Mihi non loqueris? nescis quia potestatem habeo crucifigere te, & potestatem habeo dimittēdi te? respondisse dominum: non haberes in me potestatē vllam, nisi esset tibi data desuper. Diuidit itaque Deus inter lucem & tenebras: nec ideo inculpabiles sunt tenebræ, quia eis bene vtitur Deus, qui etiam de opere ipsorum, quòd filijs lucis in bonum procederet, ordinauit: tantum progredi sinens maliciam nocere cupientium, quantum eam sanctis suis vel castigandis nouit vtilem vel probandis: vt hinc etiam quòd faciunt contra voluntatem Dei, non impleatur nisi voluntas Dei. C

DVBIVM VIII.

August. de bono perseuer. li.2.c.14. SEquitur deinceps quod in libro inuenitur secundo: An quisquam dicere audebit, Deum non præscisse quibus esset daturus vt crederēt, aut quos daturus esset filio suo, vt ex eis nō perderet quenquā? Quæ vtiq; si pręsciuit, profectò beneficia sua, quibus nos dignatur liberare, pręsciuit. Hęc prędestinatio sanctorum, nihil aliud est, quam præscientia scilicet & præparatio beneficiorum Dei, quibus certissimè liberantur quicunque liberantur. Cęteri autem, vbi, nisi in massa perditionis iusto diuino iudicio relinquuntur, vbi Tyrij relicti sunt & Sidonij, qui etiam credere potuerunt, si mira illa Christi signa vidissent? Sed quoniam vt crederent, non eis erat datum, etiam vnde crederent est negatum.

RESPONSIO. D

QVI istis resistunt, hoc sentire apertissimè probantur, quòd fides non sit donum Dei, & quòd gratia non præueniat liberum arbitrium, sed sequatur, & quòd gratia Dei secundùm merita nostra detur. Nam si aliquid conferri homini per gratiam confitentur, & id non accipit nisi fides, quæ accepta non est, in ipsa est meritum, cui non donum datur, sed debitum redditur. In hac sententia positi, consequenter sapiunt, eos esse prędestinatos in vitam æternam, quos per liberæ voluntatis arbitrium fideles futuros pręscierit Deus, vt ipsa electorum prædestinatio non sit nisi retributio. Atque ita, in his qui prædestinati sunt secūdùm propositum eius qui vniuersa operatur, non operetur Deus fidem: nec vlla sint hominis merita, si Deus operatur vniuersa. Verè qui ista sentiunt, fidem non acceperunt: aut quam acceperant perdiderunt, sequendo vanissimam Pelagianorum superbiam, & in se, & in domino gloriādo, qui operatur omnia in omnibus, bona profectò, non mala. Et si omnia bona, vtiq; & fidē, sine qua nemo potest placere: & quæ est virtutum omniū fundamentum. Quale est autem, vt, cùm Dei sit
1.Cor.3. ædificatio: Et nisi dominus ædificauerit domum, in vanum laborēt qui ædi-
Psal.126 ficant eam: aut nolint isti fundamentum ad ædificium pertinere, aut se velint inchoare, quod dominus possit extruere? Non erit ergo illis principium filius Dei, non fundabuntur in ipso angulari lapide Christo Iesu: nec de eis
2.Tim.2 dictum est: Firmum autem fundamentum Dei stat: quia totam electionem suam solubili arenæ & succiduo cineri superponunt. Agnoscamus itaque sapienter, pieque fateamur, præscisse incommutabiliter Deum quibus esset daturus vt crederent, aut quos daturus esset filio suo, vt ex eis non per-

deret

A deret quenquam. Et si hæc præsciuit, beneficia sua illum, quibus nos dignatur liberare, præscisse. Et hanc esse prædestinationẽ sanctorũ: præscientiam scilicet & præparationẽ gratiæ Dei, qua certissimè liberãtur. Cæteros autem quicunque non liberantur, quos à generali perditione humani generis gratia non exemit, iusto nouerimus iudicio non exemptos: & quid nobis remissum sit, in eis discamus, de quorum queri damnatione non possumus. Non est enim iniquitas apud Deũ, neq; quisquam sub iudicio eius innocens perit. Sicut enim hic ipse insignis gratiæ prædicator alibi ait: Reddet omnino Deus & mala pro malis, quomodo iustus est: & bona pro malis, quomodo bonus est: & bona pro bonis, quomodo iustus & bonus est: tantũmodo mala pro bonis non reddit, quomodo iniustus non est. Reddit ergo mala pro malis, pœnam pro iniustitia: & reddit bona pro malis, gratiam pro iniustitia: & reddit bona pro bonis, gratiam pro gratia: cûm aliqui pereunt, non dubitemus ipsorum meritis deputari quòd pereunt: quos vtique posset Deus misericorditer liberare, si vellet. Et cum aliqui liberantur, non audeamus definire, quòd digni fuerint liberari: quos vtique posset Deus iustè damnare si vellet. Quare autem non omnes, aut quare illos potius quàm illos liberet, nec necessarium est quærere, nec possibile reperire: cum omissis discretionis istius causis scire sufficiat, quòd nec misericordia iustitiam, nec iustitia auferat misericordiam apud eum, à quo nemo nisi iustè damnatur, nemo nisi misericorditer liberatur. De Tyrijs verò & Sidonijs quid aliud possumus dicere, quàm non esse eis datũ vt crederent, quos etiã credituros fuisse ipsa veritas dicit, si talia, qualia apud non credentes facta sunt, virtutum signa vidissent? Quare autem hoc eis negatũ fuerit, dicãt, si possunt, qui calumniantur: & ostendant, cur apud eos dominus mirabilia, quibus profutura non erant, fecerit. Nos etiam si rationem facti, & profunditatem iudicij eius penetrare non possumus, manifestissimè tamen scimus, & verum esse quod dixit, & iustũ esse quod fecit. Et non solùm Tyrios & Sidonios, sed etiam Corazin & Bethasaida potuisse conuerti, & fideles ex infidelibus fieri, si hoc in eis dominus voluisset operari. Neq; enim vlli falsum videri potest quod veritas ait: Nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datũ à patre meo: Et, Vobis datum est nosse mysteriũ regni cœlorum, illis autẽ non est datũ: Et, Nemo nouit filium nisi pater, neque patrẽ quis nouit, nisi filius, & cui voluerit filius reuelare: Et, Sicut pater viuificat mortuos, ita & filius quos vult viuificat: Et, Nemo potest dicere dominũ Iesum, nisi in Spiritu sancto. His diuinarũ vocum autoritatibus eruditi gratias agamus Deo, qui dedit nobis spiritũ fidei & virtutis, continentiæ & charitatis, sapientiæ & intellectus, consilij & fortitudinis, scientiæ & pietatis ac timoris sui. Quæ bona si non dedisset nobis, qui omnia operatur in omnibus, prorsus non haberemus in nobis: & cum his, qui non cognouerunt dominũ, aut cùm cognouissent, non sicut Deũ glorificauerunt, aut gratias egerũt: sed hoc ipsum suæ sapientiæ deputãtes, stulti facti & obscurato corde euanuerunt in cogitationibus suis: Cũ his, inquam, sederemus in tenebris & in vmbra mortis, nec querelam habentes de pœna, nec excusationem de ignorantia, nec præsidium de natura.

[Margin notes: 2.Par.16 — August. cap.23. li. de gratia & libero arb. Et rẽ eandẽ habet concione 7. i Psal.118 — B — Matth.11 Luc.10 — Ioan.6. Luc.8. Matth.11 Luc.10. Ioan.5. 1.Cor.12. — 1.Cor.12. Rom.1. — Aug. lib. 2.cap.15. de bono perseuer.]

DVBIVM X.

NVnc iam quod sequitur, quale sit videamus: Sed aiunt, vt scribitis, neminem posse correptionis stimulis excitari, si dicatur in conuentu

Ecclesiæ audientibus multis: Ita se habet de prædestinatione definita sciẽtia C voluntatis Dei, vt alij ex vobis de infidelitate accepta obediendi voluntate veneritis ad fidem, vel accepta perseuerantia permaneatis in fide. Cæteri verò qui in peccatorum delectatione remoramini, ideo nondum surrexistis, quia necdum vos adiutorium gratiæ miserantis erexit. Veruntamen si qui estis nondum vocati, quos gratia sua prædestinauerit eligendos, accipietis eandem gratiam qua velitis, & sitis electi. Et si qui obeditis, si prædestinati estis reijciendi, subtrahentur obediendi vires, vt obedire cessetis.

RESPONSIO.

STupeo sanctitatem vestram obiectionem calumniantium, à persona defensoris gratiæ non potuisse discernere, & verba obtrectantium ei ipsi, qui obtrectatoribus suis respondet, aptasse. Hæc enim de doctrina catholici viri quidam nequiter & nugatoriè iactitabant, quòd qui talem Dei gratiam prædicaret, vt fides & obedientia, cæteræq; virtutes, & in eis vsque in finem perseuerantia, non nisi ex dono Dei habere posse credantur, consequẽs esse, vt talibus verbis vteretur ad populũ, & huiusmodi denunciationibus omnẽ liberi arbitrii euitaret industriã. Quod quia pijssimus doctor literis eorum, ad quos scribit, agnouerat, ideo ait. Sed aiunt, vt scribitis: & posteà: Ista cum dicunt. Ex hoc ergo potuistis aduertere non ipsum hæc dicere, sed eos, de quibus dixit, Sed aiunt, vt scribitis: &, Ista cum dicunt. Quod similiter Apostolus ait: Sicut aiunt nos quidam dicere, faciamus mala, vt veniãt bona. (Rom. 3.) Inferius autẽ vbi plenius ad ista respõdet, multò manifestius patet, quàm hæc ab ipso nunquam taliter dicta sint, & quantum ei huiusmodi prædicationis forma displiceat. Quam corrigens & mundãs atq; emendans, tolerabiliorem audientibus facit: quæ vera sunt temperans, quæ falsa sunt resecans, & pòst multa adijciens: Iam verò quòd illis verbis connectitur, miror si vllo modo D potest in populo Christiano quisquam infirmus patiẽter audire, cum dicitur eis: Et si qui obeditis, si præsciti estis reijciendi, subtrahentur obedientiæ vires, vt obedire cessetis. (De bono perseuer. cap. 22.) Hoc enim dicere, quid videtur aliud esse, quàm malè dicere, aut mala quodam modo prophetare? Et post hęc cum diceret, qualiter de his loquendum esset in populo, proprij sensus verba connexuit dicẽs: Illum etiam modũ, quo vtendum esse in prædestinationis prædicatione nos diximus, loquenti ad populũ non existimo debere sufficere, nisi hoc, vel aliquid huiusmodi addat, vt dicat: (Eodem cap 22.) Vos itaque etiam ipsam obediendi perseuerantiam à patre luminum, à quo descendit omne datum optimum, & omne donum perfectum, sperare debetis, & quotidianis orationibus poscere: atq; hoc faciendo confidere, non vos esse à prædestinatione populi eius alienos: (Iacobi 1.) quia etiam hoc, vt faciatis, ipse largitur. Absit autem à vobis ideo desperare de vobis: quoniam spem vestram in ipso habere iubemini, non in vobis. Maledictus enim omnis qui spem habet in homine: & bonum est cõfidere in domino, quàm confidere in homine: quia beati omnes qui cõfidunt in eum. Et hanc spem tenentes, Seruite domino in timore, & exultate ei cum tremore, (Hiere. 17. Psal. 117. Psalm. 2.) quoniam de vita æterna, quam filijs promissionis promisit nõ mendax Deus ante tempora æterna, nemo potest esse securus, nisi consummata fuerit ista vita, quæ tentatio est super terram, sed faciet perseuerare in se vsq; ad huius vitæ finem, cui quotidie dicimus: Ne nos inferas in tentationem. Videtisne (*Prosper.*)

obsecro,

A obſecro, quantum diſtet hic ſermo ab eo, quem compoſuit malignitas obloquentium: qui ſtuduerunt etiam ea quæ rectè dicit, exquiſita verborũ fraude corrumpere? De quo idem doctor rectiſsimè ait: Doloſi autem vel imperiti medici eſt, etiam vtile medicamentum ſic alligare, vt aut nõ proſit, aut obſit. Et iterum de ſimili ineptia: Nempe, inquit, hoc veriſsimũ eſt: ita ſanè, ſed improbiſsimum, importuniſsimum, incongruentiſsimum: nõ falſum eloquio, ſed non ſalubriter valetudini humanæ infirmitatis appoſitum. Non igitur neceſſe eſt de his rationem reddere, quæ & ab alijs dicta, & ab ipſo oſtendimus improbata: ita tamen, vt nihil ſibi per falſorum admixtionem præripi pateretur ex veris. Quamuis enim nunquam tam inſipienter locutus ſit ad populum Chriſtianum, & id quod mendax obtrectatio ineptiſsimè finxit, horruerit: pia tamen, conſtantique doctrina abundanter probauit, prædicandam eſſe Eccleſiæ prædeſtinationem, in qua eſt gratię præparatio: & gratiam in qua eſt prædeſtinationis effectus: & præſcientiam Dei, qua ante ſecula æterna quibus eſſet collaturus ſua dona, præſciuit. Cuius prædicationis quiſquis eſt impugnator, apertiſsimus eſt Pelagianæ elationis adiutor. Hoc autem quod in fine poſuiſtis, ſuperiori capitulo, vbi Tyriorum & Sydoniorum mentio facta eſt, debuit copulari: quia etiam in libri corpore, eidem cauſæ, ſine cuiuſquam diuerſæ diſputationis interiectione, connexum eſt. Vnde & reſponſio, quam præcedentibus ſubdidi, poteſt etiam ad iſtas ſufficere: in quibus nulla eſt obſcuritas, ſi de fide prædeſtinationis & gratiæ

B Dei, ex qua eſt omnium bonorum origo perſeuerantiaq; meritorum, hoc teneatur, quod habet veritas.

Aliquid poſuerãt quod hîc nõ ponitur ex c. 14. lib. 2. de bono perſeuerãtię Auguſtini: & hoc ſic incipiebat: Ex quo apparet habere quoſdã in ipſo ingenio etc.

FINIS.

LIBER SANCTI

PROSPERI DE GRATIA DEI ET LIBERO ARBITRIO, PRO DEFENSIONE DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS Episcopi contra Casiani Presbyteri librum, qui titulo: De protectione Dei, prænotatur.

Est collatio 13. Abbatis Cheremonis.

C

CAPVT PRIMVM.

RATIAM Dei, qua Christiani sumus, quidam dicere audēt à sanctę memoriæ Augustino Episcopo non rectè esse defensam, librósque eius contra errorem Pelagianum conditos, immoderatis calumnijs impetere non quiescunt. Quorum intus interstrepēs domestica malignitas nō minus spernenda esset, quàm foris latrans hæretica loquacitas: nisi eiectis extra ouile dominicum lupis, sub nomine ouium suffragarētur, essentque eiusmodi vt nec ordo eorum in Ecclesia, nec ingenia despicienda videantur. Siquidem habentes speciem pietatis in studio, cuius virtutem diffitentur in sensu: trahunt ad se multos ineruditos, & non habentia spiritum discretionis corda conturbant: atque in eum statum deducere causam Ecclesiæ moliuntur, vt dum nostros affirmant non veraciter pro gratia locutos, inimicos gratiæ persuadeant iniustè damnatos esse. Non ergo negligendum est hoc malum, quod ab occultis, * prauisque seminibus augetur quotidie, & ab ortu suo latiùs longiùsque distenditur: sed studendum est, inquantum dominus adiuuat, vt fallacium calumniatorum hypocrisis detegatur: qui ex ipsa iniuriæ magnitudine, quam in vno cunctis, ac præcipuè apostolicæ sedis Pontificibus intulerunt, ab indoctis & parum cautis, excellentioris scientiæ iudicantur, & misero peruersoque successu facilem mendacio consensum eliciunt, quia reuerentiam sibi præsumptione pepererunt. Nec enim, cùm sint bonæ opinionis viri, creduntur vllo modo tarditate intelligentiæ, aut temeritate iudicij, in superfluæ querelæ conclamationem potuisse prorumpere: ac non potiùs magno ingenio ac vehemēti studio laborasse, vt subtilissimi tractatoris disputationibus comprehensis, censura nunc districtior & inspectio sagacior inueniret, quod anteà securus fauor, & benignitas incuriosa nō viderat. Vnde ergo hæc diligentia tam seueri emersit examinis? Vnde in hanc austeritatē superciliū tā tetricę frōtis se armauit, vt mensuras sensuū, pōdera locutionū, numeros syllabarū insidiosus scrutator euentilet, magnumque se aliquid conficere pręsumat, si catholico prædicatori notam erroris affigat? quasi incognitum aliquod opus, & quod hactenus latuerit impetatur: ac nō illa his morsibus doctrina lanietur, quæ nouorum hæreticorum commenta disiecit, & diabolicum tumorem Pela-

Matth. 7. (margin)

D (margin)

Aliàs * paruis (margin)

A Pelagianæ elationis elisit. Viginti amplius annis contra inimicos gratiæ Dei catholica acies, huius viri ductu pugnat, & vincit. Vincit, dico, quia non patitur respirare quos vicit, & in quorum excidium, vnam cunctorum sacerdotum manu sententiam scripsit. Pulsi pontificio, & communione priuati, querantur quasi de felicitate nostræ victoriæ, & arment in nos linguas suas qui exulare à veritate, quàm ciues esse ecclesiæ maluerunt: nostri autem cõcorporales, ac participes gratiæ Christi, cur de his armis quibus communis fides est defensata, causantur? Cur bellum confectum retractant, & munitiones securæ dudum pacis infirmant? An victores displicent, & victi placent? tantaq; insolentia damnati fouentur errores, vt prauitatis inuidia, & autores nostri pulsentur & iudices? An verò ita se nouorum cẽsorum norma exactior temperauit, vt & nulla eorum quæ excisa sunt, afferat, & quædã ex his quæ defensa sunt, respuat? Ecce salua catholicæ pace victoriæ, salua indissolubilium reuerentia decretorum, parati sumus patronos doctrinæ emendatioris audire, & circuncisas ab omni errore lineas subtilissimę discretionis agnoscere constituatur in medio quod de nouis emersit ingenijs.

Ne ad obscurandam scientiam doctiorum ea exagitare videamur, quæ vulgus ignobile, & procax ineptorum loquacitas intemperanter effundit, vnius potissimum definitiones, quem non dubium est illis omnibus in sanctarum scripturarum studio præstare, referemus. Quas etiam ob hoc solùm interim in disceptatione oportet adsũmere, quia vtrum ita se habeant, non potest dubitari. Scriptæ enim sunt, & autoris sui editione publicatæ: nec iam, an sint, quærendum est: sed quid doceant, demonstrandum. Igitur in libro cuius pręnotatio est, De protectione B Dei, vir quidam sacerdotalis ordinis, qui disputandi vsu inter eos, quibus cum degit, excellit, abbatem quendam introducit de gratia Dei & libero arbitrio differentem, cuius se ostendit per omnia probasse, ac suscepisse sententiam. Vt iam non cum illo nobis sit negotium, qui forté tales opiniones suas aut negando refutaret, aut corrigendo dilueret: sed cum isto, qui ad instrumentum inimicorum gratiæ Dei, talem studuit proferre doctrinam. Quæ tamen inter initia disputationis, à veritaris pietate nõ dissonat, & iusto honorari pręconio mereretur: nisi pręcipiti lęuoq; progressu, ab inchoata rectitudine deuiaret. Nam post comparationem agricolæ, cui formam sub gratia ac fide viuentis aptauit: & cuius infructuosum esse dixit laborem, nisi per omnia Dei auxilio iuuaretur, intulit definitionẽ catholicissimam dicens:

Caput. 2.

Est coll. 13. abbatis Cheremonis.

Cap. 3.

Quibus manifestè colligitur, non solùm actuum, verùm etiam cogitationum bonarum ex Deo esse principium: qui nobis & initia sanctæ voluntatis inspirat, & virtutem atq; opportunitatem eorum quæ rectè cupimus, tribuit peragendi. Omne enim datum bonum & omne donum perfectum de sursum est, descendens à patre luminum. qui & incipit quæ bona sunt, & exequitur, & consummat in nobis, dicente Apostolo: Qui dat semen seminanti, & panem ad manducandum: præstabit, & crescere faciet, fructus iustitiæ vestræ.

Cassiani verba collationis citatæ c. 3.

Iacob. 1.

2. Cor. 9.

Hìc, ne quis putaret nihil superesse, quod per liberum ageretur arbitrium, non irrationabiliter adiecit quò probaret non auferri illud his donis, sed po-

Prosper

Vel si legas i masculino genere, adde * homo

tius roborari: nisi * reuolutũ ad iniquitates suas, ab auxilio Dei se malit auertere: C

Actu. 7 Hiere. 8

Nostrum verò est vt quotidie attrahentem nos gratiam Dei humiliter subsequamur: ne dura ceruice & incircuncisis auribus eidẽ resistentes, per Hieremiam mereamur audire: Nunquid qui cadit, non resurget? aut qui auersus est, nõ reuertetur? Quare ergo auersus est populus iste in Hierusalem auersione contentiosa? Indurauerunt ceruices suas, & noluerunt reuerti.

Et infrà, cùm omnia virtutum studia Dei gratia indigere docuisset, probabiliter addidit dicens:

Quæ omnia, sicut desiderari à nobis iugiter absq; diuina inspiratione non possunt: ita ne perfici quidem sine eius auxilio vllatenus queunt.

Nunc id habetur cap. 8

In septimo autẽ capitulo, generalẽ volẽs ostẽdere gratiá Christi, quæ nullũ vsquequaq; hominũ ꝑtermittat, & rebelles quoq, aduersosq; nõ deserat:

Adest (inquit) inseparabiliter nobis semper diuina protectio, tantaq́; est erga creaturam suam pietas creatoris, vt non solùm comitetur eam, sed etiam præcedat iugiter prouidentia.

In quo potest videri ob hoc comitem dixisse prouidentiam, quia etiam deserentes se plerunq; non deserat: vel quia omnes quos præuenit, eosdem etiam subsequatur. Sequitur autem dicens:

Qui cùm in nobis ortum quendam bonæ voluntatis inspexerit, illuminat eã cõfestim, atq; cõfortat & incitat ad salutem: incrementũ tribuens ei, quã vel ipse plantauit, vel nostro conatu viderit emersisse. D

Et hic potest adhuc dicere, illius se ortum bonæ volũtatis significasse, cuius à Deo sint plantata vel inspirata principia: quia ab illuminatis iá cordibus possunt salubres prodire conatus, qui ideo ipsius hominis proprij esse dicũtur, quia iá bonorũ conatuũ acceperit facultatem, & eorũ semina ad suũ referantur autorem. Sed capitulo nono subdit & dicit:

Cap. 4.

Esa. 65.

Vnde non facilè humana ratione discernitur, quemadmodum dominus petentibus tribuat, à quærentibus inueniatur, aperiatq́; pulsantibus: Et rursus inueniatur à non quærentibus se, palàm appareat inter illos, qui illum non interrogabant. Tota die extendat manus suas ad populum non credentẽ sibi & contradicentẽ: resistentes ac lõgè positos vocet: inuitos attrahat ad salutem. Peccare cupientibus, explendæ copiam subtrahat voluntatis: ad nequitiam properantibus, benignus obsistat.

Iam hic quasi per inscrutabilẽ diuersitatẽ introducitur definitio, qua docetur multos ad gratiá venire sine gratia, & hũc affectũ petẽdi, quærẽdi, atq; pulsandi habere quosdá de vigilátia liberæ volũtatis. Quæ tamẽ in alijs tãta auersione obcæcata perhibetur, vt nullis cohortationibus sit reuocabilis, nisi per vim trahẽtis inuita ducatur: quasi nõ toto multiformis gratiæ opere hoc in omniũ agatur animis, vt ex nolẽtibus fiát volẽtes: aut quisquá ex his qui iá iudicio rationis vtuntur, possit fidem nisi voluntate suscipere. Vnde tá inep-

A ineptum est dicere, quòd quisquam ad participationem gratiæ tendat inuitus, quàm asserere quòd vllus ad eam non spiritu Dei veniat incitatus. Citò ergo hic disputator premissæ definitionis oblitus est, citò à sententia sua instabilitate & leuitate discessit. Dixerat enim, regulariter, non solùm actuũ, verũ etiã cogitationũ bonarum ex Deo esse principiũ. Et ne hoc de doctrina extrinsecus adhibita deberet intelligi, vigilanter addiderat:

Qui nobis & initia sanctæ voluntatis inspirat, & virtutem atq; opportunitatẽ eorũ quæ rectè cupimus, tribuit peragendi. Omne datum optimũ, & donum perfectum de sursum est descendens à patre luminum: qui & incipit quæ bona sunt, & exequitur & consummat in nobis. Cap. 3.

Doctor catholice, cur professionẽ tuã deseris? cur ad famosam falsitatis caliginẽ relicta serenissimę veritatis luce deuolueris? Quod in petẽtibus, quęrẽtibus, pulsantibusq; miraris, cur nõ eidẽ gratię, quæ desideratur, adscribis? Vides bonos conatus, pia studia, & dubitas esse Dei dona? Latuerit opus gratię donec fides insita cogitationis claudebatur arcano: at vbi supplex oratio, vbi diligens inquisitio, vbi apparet crebra pulsatio: quare nõ ex qualitate operis subministrationẽ intelligis incitantis? Et satis te contra Pelagianorũ calumnias præcauere existimas, si quod in vniuersitate vocatorũ sentiendum est, id nobis in portione concedas? Sed nec cum hæreticis tibi, nec cum catholicis plena concordia est. Illi in omnibus iustis hominũ operibus, liberæ voluntatis tuentur exordia: Nos bonarũ cogitationũ ex Deo semper credimus prodire principia. Tu informe nescio quid tertiũ, & vtriq; parti inconueniens reperisti, quo nec inimicorũ cõsensum acquireres, nec in B nostrorũ intelligentia permaneres. Quo modo autem non aduertis, te in illud damnatum incidere, quod velis nolis conuinceris dicere, Gratiam Dei secundum merita nostra dari, cùm aliquid præcedere boni operis ex ipsis hominibus, propter quod gratiam consequantur, affirmas? Nõ enim nullius meriti haberi potest petentis fides, quęrentis pietas, pulsantis instantia: pręcipuè cùm oẽs eiusmodi, & accipere, & venire, & intrare dicantur, In quo superfluum, imò impium est, sic velle meritis ante gratiam existentibus locũ facere, vt non ex toto verũ sit, quod ait dominus: Nemo venit ad me, nisi pater, qui misit me, attraxerit eum, si cuiusquam hominis sine Dei illuminatione esset credenda cõuersio: aut vllo modo se voluntas hominis ad Deum sine Deo posset extendere, qui eum vocatum ad filium trahit: non resistentẽ, inuitumq; compellit: sed ex inuito volentẽ facit, & quibuslibet modis infidelitatẽ resistentis inclinat: vt cor audientis, obediendi in se delectatione generata, ibi surgat, vbi premebatur: ibi discat, vbi ignorabat: inde fidat, vnde diffidebat: inde velit, vnde nolebat. Etenim dominus dabit suauitatẽ, & terra nostra dabit fructum suum. Sed videamus qualia subsequantur:

Cap. 5. Cap. 6. Matt. 7. Ioan. 6. Psal. 84. Cap. 7.

Cui autẽ facilè pateat, quo modo salutis summa nostro tribuatur arbitrio? De quo dicitur: Si volueritis, & audieritis me, quæ bona sunt terræ mãducabitis. Et quomodo non volẽtis, neq; currentis, sed miserentis est Dei. Quid etiã sit illud, quòd Deus reddit vnicuiq; secundum opera eius. Et: Deus est, qui operatur in vobis & velle, & perficere, pro bona voluntate: & hoc non ex vobis, sed Dei donum est: non ex operibus vt ne quis glorietur.

Esa. 1. Rom. 9. Matt. 16. Philip. 2.

Et cętera quæ collecta de scripturis, quasi alterno sibi sensu aduersa collegit, vt donis gratię studium humanę committat industrię: & hominum omnium diuisione facta, alij sint quos gratia Dei saluet, alij quos lex & natura iustificet. Sed lex potest, ne quid mali fiat, iubere: à malo autem non potest liberare. Notum facit mandatum, sed obedienti non pręstat affectum: nisi quod est occidens per imperium literę fiat viuificans per spiritum gratię. C

Cap. 8. Post hęc concludit, dicens:

Ibid. *Nisi quod in his omnibus & gratia Dei, & libertas nostri declaratur arbitrij. & quia etiam suis interdum motibus homo ad virtutum appetitus possit extendi, semper verò à domino indigeat adiuuari.*

Et vbi est, quod regulari definitione pręmissum est, Non solùm actuū, verùm etiam cogitationum bonarum ex Deo esse principium, qui & incipit quę bona sunt, & exequitur, & consummat in nobis? Ecce hic etiam si bonis cœptis necessarium Dei fateris auxilium: ipsos tamen laudabiles motus appetitusq; virtutum, remota gratia Dei nudæ libertati adscribis arbitrij: vt boni salubresq; conatus nequeant quidem proficere, nisi Deus adiuuet: possunt tamen, etiam si non à Deo inspirentur, incipere. Deinde vt euidētiùs definias, quid homo ex libero arbitrio habeat, quid sumat ex gratia Dei, addis, & dicis.

Nec enim cùm voluerit quis, sanitate perfruitur: aut de ægritudinis morbo pro arbitrij sui desiderio liberatur.

Doces ergo, non posse quidem hominem per semetipsum apprehendere sanitatem, sed habere eum à semetipso desideriū sanitatis. Et sua tantū spōte venire ad medicum: non etiam hoc ipsum medici esse, quòd veniat. Quasi verò anima ipsa non langueat, & corpori suo remedium sana prospiciat. D

Sic & in respō, ad 6. obiect. Gallorū. Atqui totus homo ex ipsa & cum ipsa in profundum miseriæ suæ decidit, vbi eam prius quàm à medico notitiam suæ calamitatis accipiat, iacêre delectat, amantem semper errores suos, & amplectentem falsa pro veris. Cuius salus prima est, vt sibi incipiat displicere, & vetustatem suæ debilitatis odisse. Sequens verò est, vt & sanari desideret, & à quo sananda sit, nouerit. Quæ curationem ipsius sic præcedunt, vt ei ab illo, qui ægram sanaturus est, inferantur. Ne, cùm ei vllo modo hæc inesse possint, merito videatur saluata, nō gratia. Deinde adijcijs:

Vt autem euidentiùs clareat, etiam per naturæ bonum (quod beneficio creatoris indultum est) nonnunquam bonarum voluntatum prodire principia: quæ tamen, nisi à Rom. 7. *Deo dirigantur, ad consummationem virtutum peruenire non possunt, Apostolus testatur, dicens: Velle enim adiacet mihi: perficere autem bonum non inuenio.*

Falsò ergo secundùm hanc definitionem antè dixisti, Non solum actuum verum etiam cogitationum bonarum ex Deo esse principium: qui & incipit quæ bona sunt, & exequitur, & consummat in nobis. Sed hoc nullo modo ex aliqua parte potest esse falsum. Cui nequaquam inferri contraria debuerunt: vt, quod rectè professus es ex gratia incipere, id postea confirmares per naturæ bonum, & per liberum arbitrium nos habere. Dixit quidem beatus Apostolus: Velle enim adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio. Rom. 7.

A uenio. Sed idem dixit: Nõ quòd idonei simus, cogitare aliquid ex nobis ipsis, 2. Cor. 3
sed sufficientia nostra ex Deo est. Et idem dixit: Deus est enim, qui operatur in vobis & velle & perficere, pro bona voluntate. Non ergo Apostolus Philip. 2.
sibi contrarius est. Sed cùm donatum nobis fuerit bonum velle, non statim inuenimus & facere, nisi quærentibus, petentibus, atq; pulsantibus qui dedit desiderium, præstet effectum. Vox nanque ista dicentis: Velle enim adiacet Rom. 7.
mihi, perficere autem bonum, non inuenio: vocati est, sub gratia constituti: qui condelectatur quidem legi Dei secundùm interiorem hominem: sed videt aliam legem in membris suis, repugnantem legi mentis suę, & captiuantem se in lege peccati. Et quamuis acceperit scientiam rectè volendi, virtutẽ tamen in se non inuenit eorum quæ optat operandi: donec pro bona volũtate, quá sumpsit, mereatur inuenire quî faciat. Post hęc ponis plurima Cap. 9.
testimonia, quibus nunc validum, nunc infirmum liberum arbitriũ demonstretur. Quasi quidam sint, qui proprijs viribus impleant, quod alij facere Deo non adiuuante non possunt: aut ob aliud homo accipiat præceptũ, nisi vt diuinum qũærat auxilium. Concludis ergo, & dicis.

Et ita sunt hæc quodammodo indiscretè permista, atq; confusa, vt quid ex quo pẽdeat, inter multos magna quæstione voluatur. Id est: Vtrum, quia initium bonæ volũtatis præbuerimus, misereatur nostri Deus: an quia Deus misereatur, cõsequamur bonæ voluntatis initium. Multi enim singula hæc credentes, ac iusto amplius asserentes, varijs, sibiq; contrarijs sunt erroribus inuoluti.

B Ecce, vt tibi videtur, quæ permista erát, discreta sunt: & quæ explicari nõ poterant, absoluta. Duos enim esse contrarios sibi definis errores, quibus qui inter liberum arbitriũ & gratiá, quid tenendum sit nesciunt, implicentur. Et in vno constituis eos qui dicunt, ideo nostri misereri Deũ, quia ex nobis prębita sunt bonæ initia voluntatis, significans sine dubio Pelagiani dogmatis sectatores, qui dicunt gratiá Dei dari secundũ merita nostra: in alio autẽ illos ponis, qui dicunt, ex misericordia Dei bonarũ voluntatũ prodire principia eos intelligi volẽs, qui inimicos gratiæ debellârũt. Si ergo error est, initia bonæ voluntatis non adiuto diuinitus homini adscribere, & error est, confiteri quoniá pręparatur volũtas â domino, quò dirigẽdi sumus, vt vtrũq; vitemus? Si vtrunq;, inquis, sequamur, nos nulli errori acquiescemus. Tu nos subdis Prosper.
duobus, & geminas, sicut intelligis, prauitates: diuidendo damnas, miscendo Notatur
iustificas. Hac lege ac regula poteris prædicare, quòd tam errent qui dicunt, 17. colla.
semper esse fallẽdum: quàm qui definiunt, Nunquam esse fallendum. Sed vt Casianis
in neutro peccetur, vtrumq; sectandum: quia nec semper declinanda falsitas in qua
nec semper negligenda sit veritas. Fallit te prorsus opinio tua: De duobus docet
malis vnum fieri bonũ nõ potest: Vná virtutẽ duo vitia nõ gignunt: Vnum quadoq;
verũ duo falsa nõ faciunt. Quæ enim paria sunt merito, non minuuntur co- esse lici-
eundo, sed crescunt. Non itaque oportuit eos qui bonarũ voluntatũ initia, tũ menti-
ex Dei asserunt inspiratione generari, ea sententia reprehendi, qua arguun- ri.
tur qui ad hęc liberũ arbitriũ putant sibi sine ope gratiæ posse sufficere. Harum enim definitionum vna ab ecclesia expugnata est, alia defensa. Nec eis vllo modo huius noui fœderis cõgruit pactũ, quo catholica sit corruptior, quá Pelagiana correctior. Multi, inquis, singula hæc credentes, ac iusto Cap. 10.

amplius asserentes, varijs sibiq; contrarijs sunt erroribus inuoluti. Placet igitur tibi, cũ hæreticis catholicos, cũ victis dãnare victores: & eos erroris nota adurere, qui errorẽ ab ecclesia depulerũt? Secundũ quippe tuã censurã, quã sanctarũ & fideliũ voluntatũ asseris non in omnibus hominibus ex Deo esse principiũ (quasi multũ gratię tribuas, si hoc eã in quorundã operari mẽtibus adquiescas) errauit Papa Innocentius & Petri sede dignissimus, qui cũ de istis loqueretur, qui in libero arbitrio gloriantur: Nam quid, inquit, nos de eorũ post hæc rectũ mentibus existimemus, qui sibi reputant deberi, quód boni sunt? Et iterũ cum de primi hominis scriberet lapsu: Liberum enim, inquit, arbitrium olim ille perpessus, dum suis inconsultiùs vtitur bonis, cadens in præuaricationis profunda demersus, nihil quẽadmodum exinde surgere posset, inuenit: suaq; in æternũ libertate deceptus, huius ruina iacuisset oppressus, nisi eũ pòst Christi pro sua gratia releuasset aduentus. Errauerunt Orientales episcopi, in quorũ iudicio Pelagius, eos qui dicunt gratiã Dei secundum merita nostra dari, vt catholicus posset videri, anathematizare cõpulsus est. Errauerũt Aphricana episcoporum concilia, quæ decretis suis cõstituêre, vtrunq; Dei donum esse, & scire quid facere debeamus, & diligere vt faciamus: vt ædificante charitate scientia non possit inflare. quia sicut de Deo scriptum est: Ille est qui docet hominẽ scientiã: ita scriptũ est, Charitas ex Deo est. Errauerũt ducenti quatuordecim sacerdotes, qui in epistola quã suis constitutionibus prætulerunt, ita apostolicæ sedis antistitem beatũ Zosimum sunt allocuti: Constituimus, in Pelagium atq; Celestium per venerabilem episcopum Innocentium de beatissimi apostoli Petri sede prolatã manere sententiã, donec apertissima confessione fateantur, gratia Dei per Iesum Christum dominum nostrum, non solùm ad cognoscendam, verumetiã ad faciendam iustitiã, nos per actus singulos adiuuari: ita vt sine illa nihil veræ sanctæq; pietatis habere, cogitare, dicere, agere valeamus. Errauit sacrosancta beati Petri sedes, quæ ad vniuersum orbẽ Papæ Zosimi sic ore loquitur: Nos tamen instinctu Dei (omnia bona enim ad autorem suum referenda sunt, vnde nascuntur) ad fratrum & coepiscoporum nostrorum conscientiam vniuersa retulimus. Errauerunt Aphricani episcopi ad eundem Papam Zosimum rescribentes, eumq; in sententiæ huius salubritate laudãtes cum aiunt: Illud verò, quod in literis tuis, quas ad vniuersos curasti esse mittendas, posuisti, dicens: Nos tamen instinctu Dei (omnia enim bona ad autorem suũ referenda sunt, vnde nascuntur) ad fratrum & coepiscoporũ nostrorũ conscientiã vniuersa retulimus: sic accepimus dictum, vt illos qui cõtra Dei adiutorium extollunt humani arbitrij libertatem, districto gladio veritatis, velut cursim trãsiens amputares. Quid enĩ tã libero fecisti arbitrio, quàm quòd vniuersa in nostrę humilitatis conscientiam retulisti? & tamen instinctu Dei factum esse, fideliter, sapienterq́, vidisti, veraciter fidenterque dixisti. Ideo vtiq;, quoniam pręparatur voluntas à domino, & vt boni aliquid agant, paternis inspirationibus suorum ipse tangit corda filiorũ. Quotquot enim spiritu Dei aguntur, hi filij sunt Dei, vt nec nostrum sentiamus deesse arbitrium, & in bonis quibusque ac voluntatis humanæ singulis motibus, magis illius valere non dubitemus auxilium. Videsne regulas tuas inuictarum constitutionum soliditate confractas, & in fidei structura prauas ruinosasque iuncturas, velut Hierichontinos muros ad sacerdotalium tubarum

Epist. 91. inter episto. Aug.

Vide episto. Aug. 106. Mileuitanum & Carthaginense cap. 4.

Psal 93.

1. Ioan. 4

Idẽ respon. ad oct. capitulũ Gallorum.

Rom. 8.

Iosue. 6.

C D *

A barum ruisse concentum? Cum enim de sanctarum origine volunta- Cap. 11.
tum, & fidei charitatisque principijs, inter nostros & Pelagianos quæstio versaretur, non ancipiti victoria, nec dubio diremptum est fine certamen vt adhuc nobis de iniquißima huius fœderis tui pace tractandum sit. Prostrata est inimica acies, bellum confractum est, victores sumus per illum qui fecit potentiam in brachio suo, qui dißipauit superbos mente cordis ipsorum: Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles: Esurientes Lucæ 1.
impleuit bonis, & diuites dimisit inanes. Per illum, qui faciens misericordiam cum patribus nostris, memor fuit testamenti sancti sui, & iurisiurandi quod iurauit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis, vt sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiamus ipsi in sanctitate & iustitia in conspectu eius omnibus diebus nostris. Per illum, 1. Cor. 15
qui dedit nobis victoriam per IESVM CHRISTVM dominum nostrum, Per illum, à quo non spiritum huius mundi accepimus, 1. Cor. 2.
sed spiritum qui ex Deo est, vt sciamus quæ à Deo donata sunt nobis Quid de elisarum argumentationum ratiunculis fracta studes arma colligere? Quid cineres extincti dogmatis refouendo, deficientes fumi nidorem in rediuiuam flammam conaris accendere? Non est periculum libe- Cap. 12.
ri arbitrij ex gratia Dei, nec voluntas aufertur, cùm in ipsa bene velle generatur. Nam si ideo non putanda est nostra, quia formatur, regitur, ordinatur, imbuitur: spoliatur libertate filij Dei qui aguntur spiritu Dei: per- Rom. 8.
dunt vigorem rationalis animi, & omni voluntariæ deuotionis laude priuantur, quibus datur spiritus sapientiæ & intellectus, consilij & fortitudi- 1. Cor. 12
B nis, scientiæ & pietatis, ac timoris domini. Prorsus qui his reformationibus se non putant indigere, de veteris morbi consuetudine in phrenesim * transeunt: respuentes remedium, clamant, insaniunt, reluctantur. Sed Aliis * trasierūt
si repromißionis sunt filij, quiescent & sanabuntur. Sed iam videamus Cap. 13.
quid inferat sobrietas disputantis: qui vt vitium vitio pelleret, & errorem errore curaret, contrarias sibi definitiones noua arte confudit: vtque hoc compositionis suę poculum securis auditoribus propinaret, exemplis voluit colorare quod miscuit. ait enim.

Si enim dixerimus, nostrum esse bonæ voluntatis principium: quid fuit in persecutore Paulo? quid in publicano Matthæo? Quorum vnus creatori ac supplicijs innocentum, alius violentijs ac rapinis publicis incubans, attrahitur ad salutem? Sin verò gratia Dei semper inspirari bonæ voluntatis principia dixerimus: quid de Zachæi fide? quid de illius in cruce latronis pietate dicemus? qui desiderio suo vim quandam regnis cœlestibus inferentes, specialia vocationis monita præuenerunt:

Per istam ergo quorundã principiorũ dißimilitudinẽ probare nititur, hoc posse quosdã per liberũ arbitriũ sine adiutorio Dei, quod quidã nisi Deo cooperante, non poßint. Et hoc vult de quorundã tardiore obedientia & quorundam sequaciore consensu intelligi. Quasi vbi dura infidelitas Deo subditur, & Euangelio quod diu impugnauit, repentè succumbit, ibi mutationem hominis dextera operetur excelsi: Vbi autem post tranquillam cohortationem solùm, veros mores, sine vlla hæsitatione diffidentię docilis Psal. 76.

auditor amplectitur, bonum talis conuersionis humanæ sit tantùmodo voluntatis. Quasi verò potentia gratię Dei eos tantùm ad filium attrahat, quos aut voce increpauerit, aut pœna obtriuerit, aut terrore tremefecerit: Illorũ autem mentibus nihil suæ virtutis admoueat, qui ad promissiones redemptoris sui, spe alacri, & auido desiderio cucurrerunt. Sed veritas dicit: Nemo venit ad me, nisi pater, qui misit me, attraxerit eum. Si ergo nemo venit, nisi attractus: omnes, quocunque modo veniant, attrahuntur. Trahit igitur ad Deum contemplatio elementorum, omniumque quæ in eis sunt ordinatissima pulchritudo. Inuisibilia enim eius, à creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. Trahit rerum gestarum cognitio, & diuinorum operum relaturæ animum audientis inflammát, narrantes laudes domini & virtutes eius, & mirabilia eius quę fecit. Trahit timor: Principium enim sapientiæ timor domini. Trahit lætitia: quoniam, Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi, in domũ domini ibimus. Trahit desideriũ quoniá, Cõcupiscit & defecit anima in atria domini. Trahit delectatio lectionis: Quàm dulcia enim faucibus meis eloquia tua, super mel & fauũ ori meo. Quis perspicere aut enarrare possit, per quot affectus visitatio Dei animum ducat humanum, vt quæ fugiebat, sequatur: quæ oderat, diligat: quæ fastidiebat, esuriat: ac subitò commutatione mirabili, quæ clausa ei fuerant, sint aperta: quæ onerosa, sint leuia: quæ amara, sint dulcia: quæ obscura, sint lucida? Hęc autem omnia operatur vnus atq; idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Quoniam Deus qui dixit de tenebris lumen splendescere, illuxit in cordibus nostris ad illuminationẽ scientiæ claritatis Dei in facie Christi Iesu: id est, in manifestatione filij sui, qui est in sinu patris. Qui ergo illuxit in corde Matthęi publicani & Pauli tunc ecclesiá persequentis, ipse & in corde Zachæi, & in corde crucifixi latronis cum domino, illuxit: nisi domini vox fortè otiosa fuit, cùm Zachæum, qui quærebat videre eum quis esset, compellare dignatus est, dicens: Zachæe festina, descende, quoniam hodie in domo tua oportet me manere: & non præparauit sibi eius animum, cuius elegit hospitium. Deniq;, cùm murmurarent omnes, quòd ad virum peccatorem introijsset hospitari: Zachęus iam pœnitentiam agens, dimidio bonorum suorum in pauperes erogato, redditurum se in quadruplum cùm fraudata promitteret, dominus ait: Hodie salus huic domui facta est, quia & hic filius est Abrahæ. Et ne lateret causa huius salutis, adiecit, Venit autem filius hominis saluum facere & quærere quod perierat: Vt quem agnoscebamus saluum factum, sciremus à quærente præuentum. In latronis quoque iustificatione, etiam si nulla operantis gratiæ intelligerentur indicia, nonne cum omnibus credentibus etiam ipsum acciperemus attractum: Dicente domino; Omnia mihi tradita sunt à patre meo. Et: Cùm exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me? Inter omnia autem, hunc vel traditum esse, vel tractum, etiam ipsius confessio docet: qui cùm aliquandiu blasphemasset in IESVM CHRISTVM, repentè est mutatus, & dixit: Domine memor esto mei, cùm veneris in regnum tuum. Sed vnde in vno homine tanta compugnantium vocum sit orta diuersitas, instruat nos Apostolus, & dicat; Nemo in spiritu Dei loquens, dicit anathema Iesu. Et: Nemo potest dicere dominum Iesum, nisi in spiritu sancto: Vt non dubitemus in eiusdem hominis voluntate, & de proprio fuisse quòd blasphema-

Ioan 6, Cap. 14. Rom. 1. Psal. 77. Prouer. 1 Psal. 121. Psal. 83. Psal. 118. 1. Cor. 12. 2. Cor. 4. Lucæ 19 Lucæ 10 Ioan. 12. Lucæ 23. 1. Cor. 12

C D

A phemauit,& de Spiritu sancto quòd credidit,Frustra igitur disputator iste, inscrutabilem vnius gratiæ varietatem,ad argumentum definitionis suæ voluit aptare,vt portio iustificatorum,solius voluntatis suæ motibus ad Christum venire credatur:portio autem reluctans trahatur,& inuita compellatur,cùm Deus sit qui operatur omnia in omnibus, siue alios sic, alios autem sic attrahere velit:ad quem nemo,nisi aliquo modo trahatur,venit. 1.Cor.12

Post hæc subijcit testimonia sacræ historiæ,quibus ostendit,obseruãtiam mandatorum Dei,consummationemq; virtutũ diuinæ gratię deputandam: quod & nos promptissimè confitemur. Et commemoratis exemplis de Balaam,quem volentẽ Israëlitis maledicere,Deus in benedictionis verba transtulerit:& de Abimelech,qui peccare non permissus sit in Sarâ:& de Ioseph à fratribus vendito:quorum malam voluntatem in bonum Deus verterit: recurrit ad confirmationem definitionis suæ: vt liberum arbitrium, quod gratiæ se dicit iungere, à parte quadam humani generis,quantum in ipso est auferat:& in quadam parte constituat,dicens: Cap.15. Num.22. Gene.20 & 37.

Hæc enim duo,id est vel gratia Dei vel liberum arbitrium,sibi quidem inuicem videntur aduersa:sed vtraq; concordant. Et vtraq; nos pariter debere suscipere, pietatis ratione collegimus:ne vnum horum homini subtrahentes, ecclesiasticæ fidei regulam excessisse videamur.

Ecclesiastica regula est prædicante Apostolo: Nemo potest dicere dominum Iesum,nisi in spiritu sancto.Ecclesiastica regula est: Quid autem habes quod non accepisti? Si autem accepisti quid gloriaris, quasi non acceperis? Ecclesiastica regula est,Gratia Dei sum id,quod sum: & gratia eius in me vacua non fuit,sed plùs omnibus illis laboraui.Non autem ego, sed gratia Dei mecum. Et: Misericordiam consecutus sum,vt fidelis essem. Ecclesiastica regula est:Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus,vt sublimitas sit virtutis Dei,& non ex nobis.Ecclesiastica regula est: Gratia saluati estis per fidẽ:& hoc nõ ex vobis, Dei enim donum est,non ex operibus, ne quis extollatur. Ecclesiastica regula est:In nullo terreamini ab aduersarijs, quæ est illis causa perditionis,vobis autẽ salutis,& hoc à Deo:quia vobis datum est per Christum,non solùm vt in eum credatis, sed etiam vt patiamini pro eo. Ecclesiastica regula est:Cum tremore & timore vestrã ipsorum salutem operamini.Deus enim est qui operatur in nobis,& velle & operari pro bona voluntate. Ecclesiastica regula est:Non quia idonei sumus cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis ipsis,sed sufficientia nostra ex Deo est. Hanc regulam firmat Deus dicens:Nemo potest venire ad me, nisi datum fuerit ei à patre meo. Et:Omne quod dat mihi pater venit ad me.Et: Sine me nihil potestis facere. Et:Non vos me elegistis,sed ego elegi vos. Et: Nemo nouit filium,nisi pater,neque patrem quis nouit,nisi filius, & cui voluerit filius reuelare Et:Sicut pater viuificat mortuos,ita & filius quos vult viuificat. Et: Beatus es Simon Bariona,quoniam caro & sanguis non reuelauit tibi: sed pater meus,qui in cœlis est,Hac regula nulli hominum aufertur voluntas: quia virtus gratię,nõ hoc in volũtatibus operatur vt non sint:sed vt ex malis bonæ,& ex infidelibus sint fideles:& qui ex semetipsis erant tenebræ,lux efficiãtur in domino. quod mortuũ erat,viuificetur:quod iacebat,erigatur: quod perierat,inueniatur.Hoc in omnibus prorsus hominibus,qui eruuntur 1.Co.12 1.Cor.4 B 1.Cor.15 1.Cor.7 2 Cor.4 Ephes.2 Philip.1 Philip.2 2.Cor.3 Ioan.6 Ioan.15 Lucæ 10 Ioan.5 Matt.16

de po-

de potestate tenebrarum, & transferũtur in regnum filij dilectionis Dei, sine C
cuiusquã exceptione personæ agere credimus gratiam saluatoris. Quia, sicut
hic idẽ probabiliter, sed nõ stabiliter definiuit, dicimus atq; defendimus, nõ
solùm actuũ, verũ etiã cogitationũ bonarũ ex Deo esse principiũ: qui nobis
& initiũ sanctæ voluntatis inspirat, & virtutẽ atq; opportunitatẽ eorum quę
Iac.1. rectè cupimus, tribuit peragẽdi. Omne enim datũ optimũ, & omne donũ perfectũ de sursum est, descẽdẽs à patre luminũ: qui & incipit quæ bona sunt, &
exequitur & cõsummat in nobis. In qua sentẽtia si autor ipsius permaneret,
ecclesiasticã regulã nõ excederet: neq; simul & libero arbitrio offẽsus, & gratiæ Dei esset ingratus. quorũ duorũ dũ vnũ in Paulo & Matthæo, aliud in
Zachæo & latrone iudicat operatũ: non intelligit, in illis se liberũ arbitrium,
Cap.16. in istis gratiam sustulisse. Deinde adiecit:

Nam cum viderit nos Deus ad bonum velle deflectere, occurrit, dirigit, atque con-
Esa.30. *fortat. Ad vocem enim clamoris tui statim vt audierit, respondebit tibi. Et: Inuoca me,*
Psal.49. *inquit, in die tribulationis, et eripiam te, & glorificabis me.*

Quis non videat, quòd hæc doctrina meritũ libero assignet arbitrio, quo
præueniatur gratia, quæ ei famuletur reddens debitũ, non conferẽs donum?
Quæ definitio in Episcoporum Palæstinæ synodo, etiam à Pelagio anathemate damnata est. In eo enim qui bonum incipit velle, & cupit ab iniquitate
atq; ab errore discedere, gratiã Dei hoc ipsum profitemur operari. Quoniã à
Psal.36 domino gressus hominis diriguntur, & viã eius volet. Et omnis vir videbi-
Prouerb. 21 & 20 tur sibi iustus, dirigit autẽ corda dominus. Et à domino dirigũtur gressus viri. Mortalis autẽ quomodo intelligit vias suas? Et quòd ait Apost. Non enim
Rom.8 accepistis spiritum seruitutis iterum in timore: sed accepistis spiritum adop- D
Cap.17. tionis filiorũ, in quo clamamus: Abba pater. Post hęc persequitur, & dicit.

Nec enim Deus talem hominẽ fecisse credendus est, qui nec velit vnquã, nec possit bonum. Alioquin nec liberũ ei permisit arbitriũ, si ei tantummodò malum, & velle & posse: bonum verò, nec velle nec posse concessit. Et quo modo stabit illa domini post præua-
Genes.3 *ricationem primi hominis lata sententia: Ecce Adã factus est sicut vnus ex nobis, sciens bonum & malum? Non enim talis antè fuisse putandus est, qui boni esset prorsus ignarus. Alioquin velut quoddã irrationabile atq; insensatũ animal eum fatendũ est fuisse formatum: quod satis absurdum, & à catholica fide omnimodè alienum est. Quinimò*
Eccles.7 *secundùm sententiam sapientissimi Solomonis, fecit Deus hominem rectum: id est, vt tantùm boni scientia iugiter frueretur. Sed ipsi quæsierunt cogitationes multas. Facti enim sunt, vt dictum est, sciẽtes bonum & malũ. Concepit ergo Adã post præuaricationem, quam non habuerat, scientiam mali: boni verò, quã acceperat, scientiã nõ amisit.*

Cap.18. Rectum atque omni vitio carentem creatum esse hominem primum, in
quo omnium hominũ concreata natura est, dubitare fas non est, eumq; tale
accepisse liberum arbitrium, vt si auxiliantem sibi dominum non desereret,
posset in bonis quæ naturaliter acceperat perseuerare quia vellet: & merito
voluntariæ perseuerantiæ in eam beatitudinẽ peruenire, vt nec vellet deci-
Cap.19. dere in deteriora, nec posset. Sed ipso libero arbitrio, quo quãdiu voluit
bonus mãsit, à proposita sibi lege discessit, nec denuntiatæ sibi mortis supplicium formidauit, deserẽs Deũ, & sequẽs diabolũ: rebellis domino seruatori,
Ambros. & inimico obediẽs perẽptori. Fuit ergo Adã, & in illo fuimus omnes. Perijt
lib.7.in Adam, & in illo perierunt omnes. Quod ita nõ falsò dixit beatus Ambrosius,
sicut

A sicut nō falsò ipsa veritas ait: Venit filius hominis quęrere & saluare quod perierat. Naturæ enim humanæ, in illa vniuersalis præuaricationis ruina, nec substantia erepta est nec voluntas, sed lumen decusq; virtutum, quibus fraude inuidentis exuta est. Perditis autem per quæ ad æternā atq; inamissibilem corporis animęq; incorruptionē poterat peruenire, quid ei remāsit, nisi quod ad temporalē pertinet vitā, quæ tota est dānationis & pœnę? Propter quod, natos in Adā renasci oportet in Christo, ne in illa quis inueniatur generatione, quæ perijt. Nam si posteri Adæ in illis virtutibus naturaliter agerent, in quibus Adam fuit ante peccatū, nō essent natura filij iræ. nō essent tenebræ, nec sub potestate tenebrarū: saluatoris deniq; gratia nō egerēt: quia nō frustra boni essent, nec iustitiæ præmio fraudarentur: habētes ea bona, quorum amissione primi patres de Paradiso exulare meruerunt. Nunc autē, cū sine sacramento regenerationis æternā mortē nemo possit euadere: nonne ex ipsius remedij singularitate apertissimè patet, in quām profundū malū totius humani generis natura demersa sit, illius præuaricatione, in quo omnes peccauerunt, & quicquid ille perdidit, perdiderunt? Perdidit autē primitus fidē, perdidit continentiā, perdidit charitatē, spoliatus est sapiētia & intellectu, caruit consilio & fortitudine. & impiè altiora sectando, à veritatis scientia, & obedientiæ pietate deiectus est: nec ipso saltē timore sibi reliquo, vt ab interdictis vel metu caueret pœnæ, * qui abstinebat amore iustitiæ. Liberū ergo arbitriū, id est, rei sibi placitæ spōtaneus appetitus, vbi vsum bonorū quæ acceperat fastidiuit, & vilescētibus sibi fœlicitatis suę præsidijs, insanā cupiditatē, ad experientiā præuaricationis intendit, bibit omniū vitiorū venenū, &
B totā naturam hominis intēperātiæ suę ebrietate madefecit. Inde, priusquam edēdo carnem filij hominis, & bibēdo sanguinem eius lethalem digerat cruditatē, labitur memoria, errat iudicio, nutat incessu: neq; vllo modo idoneus est ad illud bonum eligendū & concupiscendū, quo se sponte priuauit. Quia nō, sicut potuit Deo nō impellēte corruere, ita potest Deo nō erigēte cōsurgere. Non igitur rectè dictū est: Non enim talē Deus hominē fecisse credendus est, qui nec vel t vnq̄, nec possit bonū. Quasi nos istā hominis debilitatē à creatore dicam' cōditā, & nō peccati merito ab homine cōtractā. Qui ergo putat cōsequēs esse, vt si liberū arbitriū obcęcatū esse dicatur, obcęcatio ipsa ad naturę referatur autorē, vult persuadere, quòd tā sanū sit in Adę posteris liberū arbitriū, quā in Adā fuit ante peccatū: quod satis alienū à catholica fide ducimus. Quid enim peccato lęsum est, si id lęsum nō est, vnde peccatū est? Nisi fortè dicatur in Adę posteros pœnā trāsisse, nō culpā: quod omni modo falsò dicitur, & ob hoc fortè nō dicitur. Nimis enim impiū est, hoc de Dei sentire iustitia, quòd à præuaricatione liberos, cū reis voluerit esse dānatos. Patet ergo culpa, vbi nō latet pœna, & societas peccati cōuincitur de cōmunione supplicij: vt quod est humanæ miseriæ, non de institutione creatoris, sed de retributione sit iudicis. Illud etiā ineptè positū est, & cōtra sensum oīm tractatorū, quod ad probandā liberi arbitrij incolumitatē cōnexuit dicēs: Et quo modo stabit illa domini post præuaricationē primi hominis illata sentētia: Ecce Adā factus est sicut vnus ex nobis, sciēs bonū & malum? Quasi diabolus Adæ vera promiserit, & Adā trāsgrediēdo mādatū Dei profecerit in similitudinē Dei, et hoc ei fuisse collatū pronunciauerit Deus: cū in his verbis significatū sit potiùs, quid non fuerit assecutus, qui superbiæ ingressus

Lucæ 15. Illud ca. 15 filius perierat & inuentus est.
Luc. 19.
Ephes. 2
Ephes. 5
Colos. 1.
Rom. 5.
Aliàs * qui non abstineret amore iustitiæ.
Cap. 20.
Cap. 21.
Genes. 3.

gressus viam, quod habebat amisit, dum quod non acceperat concupiuit. C
Non minùs autem in ipsa huius sensus conclusione peccatum est, dum dicitur: Concepit ergo Adam post præuaricationem quam non habuerat conscientiam mali: boni verò, quam acceperat, scientiam non amisit. Scientiam boni Adam tunc habebat, quando bonum sanctumque mandatum Dei fideli corde seruabat, & erat iustus manens in imagine creatoris sui, legisq; eius non obliuiscens. Postquam autẽ se, hoc est, imaginem & templum Dei deceptori suo subdidit, perdidit boni scientiá, quia perdidit boná conscientiam. Iustitiam enim iniquitas depulit, humilitatẽ superbia destruxit, continẽtiam concupiscentia elisit, infidelitas rapuit fidem, captiuitas abstulit libertatem: nec potuit illic vlla portio residere virtutũ, quô táta irruperat turma vitiorũ.
Luc. 6 Nemo enim potest duobus dominis seruire. Et: Qui facit peccatũ, seruus est
Joan. 8 peccati. Et: A quo quis superatus est, ei seruus addictus est Nemo autẽ seruit
2. Pet. 2 nisi cũ aliqua libertate: & nemo liber est, nisi cum aliqua seruitute, dicente
Rom. 6 Apostolo: Cum enim serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ. Quem ergo fructũ habuistis tunc, in quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum mors est. Nunc autem liberi à peccato, serui autem facti Deo, habetis fructum in sanctificationem, finem verò vitam ęternam. Qui itaque seruit diabolo, liber est à Deo. Qui autem liberatus seruit Deo, liber est diabolo: vt appareat malam libertatem potuisse haberi ex humanæ voluntatis defectu: boná autem
Cap. 22. libertatem non potuisse recipi, sine liberatoris auxilio. Sed ne hæc primi hominis calamitas in progeniem eius transisse videatur: quàm integro sit omnium hominum natura iudicio, exemplo gentium probaturus hic doctor addidit, & dixit: D

Rom. 2 *Denique non amisisse genus humanũ post præuaricationẽ Adæ sciẽtiam boni, etiam Apostoli sententia euidẽtißimè declaratur, qui dicit: Cũ enim gẽtes quæ legẽ nõ habẽt, naturaliter quæ legis sunt, faciũt: hi legẽ nõ habẽtes, ipsi sibi sunt lex, qui ostẽdũt, opus legis scriptũ in cordibus suis, testimoniũ reddẽte eis cõscientia ipsorũ, et inter se inuicẽ cogitationib⁹ accusantib⁹, aut etiã defendẽtib⁹, in die qua iudicabit De⁹ occulta hoĩm.*

Ephes. 2 Si de his Apostolus loquitur, qui ex pręputio sunt vocati, & cũ essent lon-
1 Pet. 2 gè, facti sunt propè, credentes in eum. Qui quorũ aliquando nõ misertus est,
Rom. 3 nunc miseretur, & iustificans circuncisionem ex fide, & pręputiũ per fidem,
Ephes. 2 duos condidit in semetipso, destructoq; pariete inimícitiæ Iudęorum & gentium, in vno nouo homine fecit pacem: concludens omnia in incredulitate,
Galat. 3 vt promissio ex fide Iesu Christi daretur credẽtibus. Si, inquam, de his Apostolus loquitur, in quorum cordibus digito suo Deus, id est, Spiritu sancto scribit nouum testamentum, vt legis plenitudinem & opera charitatis naturaliter exequantur, reformata scilicet renouataq; natura: quid hinc superbissimi sensus nouitas adiuuatur, cùm reconciliatio inimicorũ non posit nisi
Rom. 3. gratiæ mediatoris adscribi? Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei, iustificati gratis per gratiam ipsius. Ergo gratia, gloria Dei est, non meritum
Rom. 11 liberati. Quis enim prior dedit ei, vt retribueretur illi? Nihil boni operis ex mortuis, nihil iustitiæ procedit ex impijs: tota ipsorũ salus, gratia est. Et ideo gloria Dei est, vt qui gloriatur, in illo, cuius gloria eguit, glorietur. Si autem (quod magis vult hic disputator intelligi) de illis ista dicuntur, qui alieni à gratia Christiana, quædam ad similitudinem legalium mandatorum pro-

A rum proprio iudicio sanciebant, intelligentes, mores ciuitatum cōcordiamq; populorum non posse aliter contineri, nisi vt rectè factis præmia, & peccatis pœnæ decernerentur: quis ambigat, hanc sapientiā humano generi ad temporalis vitæ vtilitatem, ex naturæ à Deo cōditæ superesse reliquijs? Si enim nec ad ista terrena ordinanda rationalis animi vigeret ingenium, non vitiata esset, sed extincta natura. Quæ tamen etiamsi excellentissimis artibus, & cunctis mortalium eruditionum polleat disciplinis, iustificari ex se non potest, quia bonis suis malè vtitur, in quibus sine cultu veri Dei impietatis immunditiæq; conuincitur, & vnde se defendi existimat, accusatur. Cum ergo Paulus definiat, quòd non ex operibus legis iustificatur omnis caro: & quoniam in Christo neque circuncisio, neque præputium valeat aliquid, sed noua creatura: quid iste impiam infidelium libertatem naturalibus instruit bonis, & proprijs vult iustificare principijs? Quid ad renouationem miseræ vetustatis, idoneam definit præuaricatricis scientiæ nuditatem? Quasi ista scientia vel ex naturæ opibus residua, vel ex legalis doctrinę eruditione quęsita, possit sui perceptione pręstare, vt quod faciendum nouerimus, etiam facere diligamus: aut vllus sit bonæ voluntatis motus, nisi quem creauerit diffusæ per Spiritum sanctum charitatis afflatus. Sine fide enim impossibile est placere Deo. Et. Omne quod non est ex fide, peccatum est. Et: In Christo Iesu neque circuncisio aliquid valet, neque præputium: sed fides quæ per dilectionem operatur. Post hæc in conclusione testimoniorum quibus probare voluit, quòd hi qui per increpationem propheticam surdi appellantur & cæci, possint ex facultate naturę & aures suas aperire ad audiendum, & oculos suos ad videndum (quasi non de ijsdem dicat dominus: Et dabo eis cor aliud, & spiritum nouum dabo eis, & euellam cor lapideum de carne eorum, & dabo eis cor carneum, vt in præceptis meis ambulent, & iustificationes meas obseruent, & faciant eas) addidit, & dicit:

Rom. 3. Galat. 6. Hebr. 11. Rom 14 Galat. 5 *Cap. 23.* B Ezech. 11 & 36.

Denique vt possibilitatem boni eis inesse designaret, increpans Pharisæos dixit: Quid autem ex vobis ipsis (inquit) etiam non iudicatis quod bonum est? Quod vtique non eis dixisset, nisi eos iudicio naturali, quod æquum est, scisset posse discernere. Luc. 12.

Iam non solùm voluntatem boni, sed etiam possibilitatem libero adscribit arbitrio: Tanquam ideo ab eis exigatur intelligētia, ideo iustitia reposcatur, quia possint hæc sine Dei donis, de naturæ proferre bonis. Imperantur autem ista homini, vt ex ipso præcepto Dei quo ei hoc quod accepit, indicitur, agnoscat id se suo vitio perdidisse, & non ideo iniquam esse exactionē, quia ad reddendum quod debet idoneus non est. sed à litera occidente confugiat ad spiritum viuificantem, & facultatem quam antè nō inuenit in natura, quærat ex gratia. Quod si facit, magna est misericordia domini: si non facit, iusta est pœna peccati. Deinde ad plenitudinem præmissæ disputationis, regulari sententia pronuntiat, dicens: *Cap. 24.*

Vnde cauendum nobis est, ne ita ad dominum omnia sanctorum merita referamus, vt nihil nisi id quod malum atque peruersum est, humanæ ascribamus naturæ.

Quid euidentius, quid expressius secundùm Pelagij Celestijque commentum ab vllo discipulo potuit definiri? Illi dicunt, gratiam Dei secundum merita nostra dari: & * ideo dicunt, gratiam Dei nō ad singulos actus dari. Aliàs * ijdem.

Hic

Hic intra vnam sententiam blasphemiam vtranq; conclusit, dicens, Cauendum nobis esse, ne ita ad Deum omnia sanctorum merita referamus, vt nihil nisi quod malum atque peruersum est, humanæ adscribamus naturæ. Vult ergo esse multa propria hominum merita, quæ non sint gratiæ largitate collata, quibus ad augendas naturales diuitias quædam de sursum munera debeátur. Vult nos gratiā Dei non ad singulos actus accipere: ac proinde non pro omni bono opere semper orare. Atq; ita cōsequens erit, vt in Dei muneribus nullū meritū esse credendum sit: quādoquidē sine merito sit, quē Deus in omnib⁹ semper adiuuerit: aut si etiā in his quę Deus tribuit, aliqua merita collocātur, cōstet etiam ipsa acquiri propria facultate potuisse, & ideo in aliquibus oporteat nos iuuari, vt posibilius fiat per gratiā, quod nō erat impossibile per naturā. Ecce iā in ista paucorū breuitate verborū, nō duarū tantū, sed multarū impietatū numerosa connexio est. Quæ si scrupulosioris diligētiæ discretione tractetur, in nullo à damnati erroris catena absoluta monstrabitur. Sed ne suspitionibus agere videamur, & latebras sensuum vltra verba rimari, quid accrescat cognitis, doceāt quæ sequuntur. Qui ergo inter principia disputationis suę dixerat, Non solùm actuum, verùm etiam cogitationum bonarum ex Deo esse principiū: qui nobis & initia sanctę voluntatis inspirat, & virtutē atque opportunitatē eorum quæ rectè cupimus, tribuit peragendi: nunc volens probare, quòd religiosæ cogitationes & sancta consilia, nulla Dei inspiratione concepta de naturali possunt prodire sapientia, ponit verba Solomonis, dicentis: Voluit Dauid pater meus ædificare domū nomini domini Dei Israel. Et ait dominus ad Dauid patrem meum: Quòd cogitasti in corde tuo ædificare domū nomini meo, bene fecisti, hoc ipsum mente pertractans. Verùm tamen non tu ædificabis domum nomini meo. Deinde vt ostendat, quomodo intelligendum sit, infert ipse tractator:

Cap. 25. — 3. Reg. 6 — 1. Par. 28

Hæc ergo cogitatio, atque iste tractatus regis Dauid, vtrúmne bonus ex Deo, an malus & ab homine fuisse dicendus est? Si enim bona & ex Deo fuit illa cogitatio, cur ab eo, à quo inspirata est, eidem negatur effectus? Si autē mala, & ex homine fuit, cur laudatur ab domino? Restat ergo vt & bona, & ex homine fuisse credatur: in quem modum etiam nostras quotidie cogitationes possumus iudicare. Neque enim aut soli Dauid bonum ex semetipso cogitare concessum est; aut nobis ne quid boni vnquam sapere, aut cogitare posimus naturaliter, denegatur.

Nullo modo hoc testimonio atque argumento probare potest, quôd piæ cogitationes ex solo libero arbitrio, & non ex Dei inspiratione nascantur. Non enim ideo voluntas Dauid, quæ vtique bona erat, non ex Deo fuisse credenda est, quia templum sibi dominus non ab eo ædificari, sed à filio ipsius voluit. Quærendum ergo est, de quo spiritu processerit affectus ipsius voluntatis, nempe de illo in quo dicebat: Si introiero in tabernaculum domus meæ, si ascendero in lectum stratus mei: Si dedero somnum oculis meis, aut palpebris meis dormitationem, aut requiem tēporibus meis, donec inueniam locum domino, tabernaculum Deo Iacob. Quod cùm propheta concupisceret, non ignorabat verū illud, perfectūq; templū ab illo esse cōdendū, qui cùm esset filius Dei, factus est etiam filius Dauid: quiq; cùm videret templum à Solomone constructū, dicebat: Soluite templū hoc, & in triduo suscitabo illud. Dicebat autem de templo corporis sui. Vt ergo hoc templū prę-figura-

Psal. 131 — Ioan. 2

A figuraretur, quod in Christo & in Ecclesia disponebatur, meritò ad extructionem eius non Dauid eligitur, sed filius Dauid: vt per filiũ hominis significaretur filius Dei & hominis, & per templũ dissolubile, indicaretur tabernaculum incorruptibile, ad cuius condendam imaginem & voluntas Dauid probata est, & opus in eum translatum est, cuius persona magis eidem imagini congruebat. Atque ita & ex Deo erat hoc velle Dauid: & ex Deo erat, hoc facere Solomonem. Quod vt exemplis magis lucescat, requiramus vbi fieri Deus noluerit, quod homines facere Deo volente voluerunt. Dominus Apostolis suis præcepit, dicens: Euntes ite, & docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, & docentes eos seruare quæcunque mandaui vobis. Quod cùm Apostoli audirent, sine dubio non verba nuda per corporales sonos exterioribus tantùm auribus acceperunt, sed virtute * iubentis verbi accensa est in cordibus eorũ inextinguibilis flamma charitatis, qua ardentissimè vellent Euangeliũ Christi omnibus gentibus prædicare: Sed cum vetiti sunt loqui verbũ in Asia, & cùm tentarent ire in Bithyniam, prohibiti sunt à spiritu Iesu. nunquid nõ ex Deo hanc voluntatem habebant, quòd etiam istorũ optabant ad fidẽ corda conuertere, quos occulto iudicio Deus Euangelium tunc nolebat audire? Aut quòd Ecclesia quotidie pro inimicis suis orat: id est, pro his qui nondum crediderunt, nunquid non ex spiritu Dei facit? Quis hoc dixerit, nisi qui hoc non facit, aut qui putat fidem non esse donum Dei? Et tamen quod pro omnibus

Matt.28

Aliàs * viuentis

Act.16

B petitur, non pro omnibus obtinetur. Nec est iniquitas apud Deum, qui sæpe postulata non tribuit, quæ postulare donauit. Bonam igitur voluntatem, eam scilicet qua adhæretur Deo, nec negandum est hominis esse propriã, & confitendũ est Deo inspirante conceptã. Nam cùm nemo sit bonus, nisi solus Deus, quale erit bonũ, quod autorẽ nõ habet bonũ? Naturæ quippe humanæ, cuius creator est Deus, etiã post præuaricationẽ manet substantia, manet forma, manet vita, & sensus, & ratio, cæteraque corporis atq; animi bona, quæ etiam malis vitiosisque non desunt: sed non in illis veri boni perceptio est, quæ mortalẽ vitam honestare possint, æternam autem conferre non possunt. Neque enim ignotũ est * quantũ Græciæ scholæ, quantum Romana eloquentia, & totius mundi inquisitio circa inueniendũ summum bonum, acerrimis studijs, excellentissimis ingenijs laborando nihil egerint: nisi vt euanescerent in cogitationibus suis, & obscuraretur cor insipiẽs eorũ, qui ad noscendam veritatem semetipsis ducibus vtebantur. Si ergo quis de ærumnosis vanitatibus & insanijs fallacibus erubescẽs, tenebras esse & mortem, quicquid pro lumine ac vita amplectabatur, intelligit, & ab his se conatur abstrahere: non est ab ipso, quamuis non sine ipso sit, ista conuersio: nec propria virtute ad principia salutis enititur: sed agit hoc occulta & potens gratia Dei, quæ dimotis terrenarum opinionum & operum mortuorum fauillis, torrem obruti cordis exagitat, & desiderio veritatis inflammat: non vt inuitum hominem subigat, sed vt subiectionis cupidum faciat: nec vt ignorantem trahat, sed vt intelligentem, sequentemque præcedat. Manens enim liberum arbitrium, quod vtique cum ipso homine Deus condidit, à vanitatibus & cupiditatibus suis, in quas neglecta Dei lege defluxit, non à seipso, sed à creatore mutatur, vt quicquid in eo in melius reficitur, nec sine illo sit qui sanatur, nec nisi ab illo sit qui medetur, cuius

Cap.26.

Luc.18

Aliàs * quòd

Rom.1.

sumus

Ephes. 2. sumus noua creatura, nouumque figmentum, creati in Christo Iesu in ope- C
Cap. 27. ribus bonis, quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus. Nunc iam videamus quò disputantis progrediatur intentio:

Dubitari ergo (inquit) non potest, inesse quidem omni animæ naturaliter virtutum semina, beneficio creatoris inserta: Sed nisi hæc opitulatione Dei fuerint excitata, ad incrementum perfectionis non poterunt peruenire, quia secundum beatum Apostolum neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Adiacere autem homini in quamlibet partem arbitrij libertatem, etiam liber ille, qui dicitur Pastoris, apertissimè docet, in quo duo angeli vnicuique nostrum adhærere dicuntur: id est, bonus & malus. In hominis verò optione consistere, vt eligat quem sequatur. Et idcirco manet in homine liberum semper arbitrium, quod gratiam Dei possit vel negligere, vel amare.

Si dubitari non potest, inesse omni animę naturaliter virtutum semina
Rom. 5. beneficio creatoris inserta: solus Adam præuaricatus est, & in peccato eius
Psal. 50. nemo peccauit: in nullis iniquitatibus concepti sumus, & in nullis nos ma-
Ephes. 2. tres nostræ peperêre delictis: non fuimus natura filij iræ, nec fuimus sub po-
Colos. 1. testate tenebrarum: qui manentibus in nobis naturaliter virtutibus, filij potiùs nati sumus pacis & lucis. Absit ab animis piorum fallacis doctrinæ insidiosa deceptio. Virtutes cum vitijs habitare non possunt: quæ enim partici-
2. Cor. 6. patio, inquit Apostolus, iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas lucis ad tenebras? Virtus nanque principaliter Deus est: cui non aliud est habere virtutem, quàm esse virtutem. Huius cum participes sumus, habitat Christus in
1. Cor. 1. nobis, qui est Dei virtus & Dei sapientia: habitat fides, spes, charitas, continentia, intellectus, consilium, fortitudo, cæteręque virtutes. Cum verò ab hoc bono recedimus, omnia nobis è contrario oriuntur ex nobis: discedente enim pulchritudine, quid succedat nisi deformitas? abeunte sapientia, quid resideat nisi insipientia? non regnãte iustitia, quid dominetur nisi iniquitas? D
Virtutum itaque semina, quę beneficio creatoris inserta sunt, præuaricatione primi parentis euersa sunt: nec haberi queunt, nisi eo restituente qui dederat. Reformabilis enim est natura humana formatori suo, & eorum bonorum quæ habuit capax est: vt per mediatorem Dei & hominum hominem Iesum Christum, in eo ipso quod ei remansit, possit recuperare quod perdidit. Remansit autem ei rationalis animus, qui non virtus, sed virtutis habitaculum est. Ex participatione enim sapientiæ & iustitiæ & misericordiæ, non sapientia, neque iustitia, neque misericordia: sed sapientes & iusti & misericordes sumus. Quæ bona, quamuis rationale nostrum vitijs occupatum sit, & præ-
Ioan. 12. uaricantibus nobis Dei tẽplum spiritus immundus inuaserit, possunt tamen
Mar. 3. rursus in ipsum rationale confluere, per eum qui mundi principem foras mit
1. Cor. 2. tit: & ligans fortem, vasa eius rapit, fugatoque mundi huius spiritu, largitur
Rom. 8. nobis spiritum qui ex Deo est, vt sciamus quæ à Deo donata sunt nobis, qui
Cap. 28. autem spiritum Christi non habet, hic non est eius. Puto autem istum verisimilitudine decipi, & in specie falsarum errare virtutum, dum ea bona, quæ non possunt nisi ex Dei munere haberi, etiam in impiorum animis existimat reperiri: ideo scilicet, quia multi eorum sint iustitiæ, temperãtiæ, continentiæ, & beneuolentiæ sectatores: quæ omnia non frustra quidem, neque inutiliter habent, multumque ex eis in hac vita honoris & gloriæ cõsequuntur. Sed

A tur. Sed quia in ijs studijs non Deo, sed diabolo seruiunt, licet habeant temporalem de vana laude mercedem, ad illam tamen beatarum virtutum non pertinent veritatem. Et ita manifestissimè patet, in impiorũ animis nullam habitare virtutem: sed omnia opera eorũ immunda esse, atq; polluta, habentium sapientiã nõ spiritalem sed animalem, non cœlestem sed terrenam, non Christianam, sed diabolicam, non à patre luminũ sed à principe tenebrarum, dum per ea ipsa quæ non haberent nisi dante Deo, subduntur ei qui primus recessit à Deo. Qui ergo dicit, sine vllo opere gratiæ naturaliter omni animę semina inesse virtutum: quid laborat ostendere, nisi de istis seminibus quędã germina præcedentiũ Dei gratiã pullulare meritorum? Deniq; vt videretur aliquid gratiæ tribuisse, Ad perfectionis, ait, incrementum semina hęc peruenire nõ poterũt, nisi opitulatione Dei fuerint excitata: vt scilicet opitulatio Dei sit cohortatio atque doctrina: mens autem, quæ virtutum est opulenta seminibus, vtatur facultate quam possidet: ad hoc tantùm iuuãda, vt earum virtutum adprehendat culmina, quarum sibi scit inesse principia. Igitur secundùm * istud humana anima sic ædificabitur in Dei templum, vt non accipiat fundamentum, præter quod aliud nemo potest ponere, quod est Christus Iesus. Quando autem hoc fundamentum incipitur, nisi quando fides in audientis corde generatur? Quę si naturaliter inerat, non cœptum ibi est aliquid, sed superinstructum. Superfluò ergo infidelis videbatur, qui fidẽ habebat antequàm crederet. Hoc autem & de aliarum virtutum principijs potest dici, quas gratia augere debeat quia sunt, non donare quia desunt. Sed aliud nos omnia sanctarum scripturarum eloquia docet. Legimus principium esse sapientiæ timorem domini. Et legimus donum Dei hãc esse virtutem. Timor domini, inquit, super omnia se superposuit. Beatus [homo] cui donatum est habere timorem domini. Cùm ergo timor Dei principium sit sapientiæ, quæ virtus haberi potest sine sapientia, cuius ex timore principium est? Beatus Petrus apostolus, Gratia vobis, inquit, & pax adimpleatur in recognitione domini nostri Iesu Christi, qui nũc omnia nobis diuina virtute sua, quę ad vitam & pietatem pertinent, donauit. Nunquid ait, Qui virtutum semina, quę naturaliter habebamus inserta, opitulatione sua excitauit in nobis? sed ait: Qui nũc omnia nobis quę ad vitã & pietatẽ pertinẽt donauit. Quod dicẽdo, cuius virtutis initiũ in natura posuit, quod nõ ab eo collatũ sit qui cuncta donauit? Propter quod & beatus Paulus: Quid enim habes inquit, quod nõ accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi nõ acceperis? Ergo omnia quæ ad vitã & pietatẽ pertinent, non per naturã, quę vitiata est, habemus: sed per gratiã, qua natura reparatur, accepimus. Nec ideo existimare debemus, in naturalibus thesauris principia esse virtutũ, quia multa laudanda reperiũtur etiã in ingenijs impiorũ, quę ex natura quidem prodeunt: sed quoniam ab eo, qui naturã condidit, recesserunt, virtutes esse nõ possunt. Quod enim vero illuminatum est lumine, lumen est: & quod eodem lumine caret, nox est: Quia sapientia huius mũdi stultitia est apud Deũ. Ac sic, vitiũ est quod putatur esse virtus: quandoquidem stultitia est, quod putatur esse sapientia. Quomodo autẽ fieri potest, vt is qui in naturalium virtutũ seminibus exuberare se putat, * quas ipse magnificas esse gloriatur, ipsas virtutes suas ei doctrinæ subijciat prouehendas, quæ dicit: Si quis videtur inter vos sapiens esse, stultus fiat, vt sit sapiens: &, Quia in sapiẽtia Dei nõ cognouit hic

B (margin letter beside "tutem. Timor domini")

Marginal notes: *Cap. 29.* — Alias * istum — 1. Cor. 3 — Prou. 1. & 9. — Eccle. 25. — 2. Pet. 1 — 1. Cor. 4 — 1. Cor. 3 — Alias * quæ iste magnifica gloriatur. — 1. Cor. 3. — 1. Cor. 1

mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiã prædicationis saluos facere credentes? Quid illa scientia scientiæque præsumptio magis ineptum esse censeat, magisque ridendum, nisi spiritus Dei aspernationem subegerit superborum: rationésque illas, quæ ignotę virtuti, canina facundia repugnabant, gratiæ suæ virtute destruxerit: vt semen verbi præsulcata cordis terra concipiat, & dignos æternis horreis fructus Dei agricultura producat? C

Cap. 30. Post illud autẽ nullius autoritatis testimonium, quod disputationi suæ de libello Pastoris inseruit, & quo ostendere voluit, inter boni & mali contrarias suasiones, ita omnem hominem naturali iudicio & propriæ discretioni esse commissum, vt ei non plus à Deo præsidij, quàm à diabolo sit periculi, addidit definitioni suæ regulam, dicens: Et idcirco manet in homine liberum semper arbitrium, quo gratiã Dei possit vel negligere, vel amare. In qua sententia etiam hoc quod ait, manere in homine liberum semper arbitrium, ex aliqua parte non constat. Siquidem multa milia infantium in regnũ Dei adsumptorum, aut à regno Dei extraneorum, sine vllius suæ voluntatis arbitrio gratiam Dei aut accipiant, aut amittant, Multique excordes ad omnia prorsus, & fatui, per sacramentũ regenerationis ab æternæ mortis vinculis eruantur. Accipiamus tamen ita hoc dictũ, vt ad eos propriè pertineat hæc definitio, qui vti possunt libera volũtate. Itáne libera est ista libertas, vt quãtum ex se habeat fastidij vt negligat gratiã Dei, tantũ ex se habeat delectationis vt diligat? Itáne illum vetustæ infidelitatis glacialẽ rigorẽ nullus meridiani caloris spiritus relaxauit, & torpor mentis obstrictę de suo algore concaluit: vt dicente domino, Ignem veni mittere in terram, nulla ad cor frigidum scintilla peruenerit, & cinis mortuus à semetipso in flãmã charitatis exarserit? Nihil tale in istius gratiæ damnatoribus factum est, quale illi experti sunt, qui dicebant: Nónne cor nostrũ erat ardens, cùm essemus cum illo in via, & aperiret nobis scripturas? Sed nec illud in eisdẽ actum est, quod de Lydia, ciuitatis Thyatirorum purpuraria, quæ inter mulieres, quibus illic Apostolus prædicabat, sola tunc ostẽditur credidisse: Cuius, inquit, cor aperuit dominus, vt intenderet his quæ à Paulo dicebantur. Et tanta est secundum istũ liberi arbitrij vel incolumitas, vel facultas, vt charitatẽ, quæ in omniũ arce virtutũ est, non ex Dei munere, sed ex sola habeat voluntate. Quid ergo in anima à suo ædificatore parabitur? aut qua largitate gratię fiet ornatior, si illa sunt ei propria, sine quibus non possunt prodesse donata? Sed Apostolus, qui profitetur sine charitate non operationes miraculorũ, nõ scientiam, non fidẽ, non prophetiam, non erogationes diuitiarũ, non ipsam sæuissimorũ suppliciorũ prodesse tolerantiã: vnde ipsa charitas non tacet, Quoniam charitas, inquit, Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritũ sanctũ, qui datus est nobis. Et: Pax, inquit, fratribus cum charitate & fide à Deo patre & domino Iesu Christo. Sanctus etiam Ioannes Apostolus instruat nos, vnde huius boni cœperimus esse participes. Charissimi, inquit, diligamus inuicem, quia dilectio ex Deo est. Et ne possimus opinari, ideo dilectionem dictam ex Deo, quia in natura hominis hic satus esset affectus, paulo post ait: Non quòd nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse dilexit nos. Et iterum: Nos diligamus Deum, quia prior dilexit nos. Agnoscat ergo humana egestas, hoc quod de quibuslibet bonis rectè dicitur, multò rectius sibi dici de eo, sine quo bona cuncta non prosunt: Quid enim habes quod non accepisti? D

Luc. 12 · *Luc. 24* · *Act. 16* · *1. Cor. 13* · *Rom. 5* · *Ephes. 6* · *1. Ioã. 4.* · *1. Cor. 4*

A accepisti? si autē accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? Post hæc autem, cùm tantum homini tribuisset ante gratiam, quantum ei fuerat fructuosissimum habere per gratiam, addidit quædam perplexè, atque confusa ad vigorem liberij arbitrij demonstrandum, & de his quæ iam donatis sibi * viribus facit, vult illa munire quæ ei naturaliter inesse definit, vt quod est per adiutorium Dei perfecisse, hoc sit per arbitrij libertatem cœpisse. Verùm hæc vt tolerabilia transeamus: quia & nos liberum arbitrium ideo dicimus, bonæ voluntatis affectum fideique principium operante gratia concepisse, vt per hæc quæ illi nullo merito præeunte donata sunt, ea quæ operaturis sunt promissa mereatur: ab illo semper petens posse aliquid boni facere, qui ait: Sine me nihil potestis facere. His itaque prætermissis, id quod de sancti Iob passionibus posuit, retractemus. ait enim: Cap. 31. Aliàs * virtutib. Ioan. 15 Cap. 32.

Quod etiam in Iob probatissimo athleta suo, cùm eum diabolus expetisset ad singulare certamen, diuinam legimus prouidisse iustitiam. Si enim contra inimicum non sua virtute, sed Dei solius fuisset gratia protegente congressus, & absque vlla virtute patientiæ suæ diuina tantum opitulatione suffultus, multiplices illas, ac tota inimici crudelitate quæsitas tentationum moles & exitia pertulisset: quomodo non illam calumniosam diabolus, quam prius emiserat vocem, aduersus eum iustius iterasset: Nunquid Iob gratis colet Deum? nónne tu vallasti eum ac domum eius & vniuersam substantiam eius per circuitum? Sed aufer manum tuam, hoc est, sine eum suis mecum viribus decertare, nisi in faciem tuam benedixerit tibi. Sed cùm nullam huiuscemodi querimoniam calumniosus hostis post conflictum audeat iterare, non Dei, sed illius se Iob 1.
B *victum viribus confitetur: Licet etiam gratia Dei non in totum illi defuisse credenda sit, quæ tantam tentatori tribuit potestatem, quantam & illum resistendi nouerat habere virtutem, non enim ab illius impugnatione sic protegens, vt nullum virtuti humanæ relinqueret locum, sed hoc tantum procurans, ne violentissimus inimicus animam eius amentem faciens, & impotem sensu, impari eum atque iniquo certaminis pondere prægrauaret.*

Quis hæc prædicari à catholicis inter catholicos crederet, nisi quæ in colluctationibus domesticis sæpe defensa sunt, etiam scripta legerentur? Itáne in omnibus hominibus intelligentiæ caligat obtutus, & à cunctis ecclesiæ filijs spiritus scientiæ & pietatis abscessit, vt non erubescant ingerere se iudicijs legentium tam inhonesto mendacio? Vir grauis, doctor sapiens, verax magister, redde nobis catholicam definitionē, qua inter initia disputationis tuæ aures nostras mentesque cepisti. Pronuntiaueras fidē Christianam voce ecclesiastica, non solùm actuum, verùm etiā cogitationū bonarū ex Deo esse principium: qui nobis & initia sanctæ voluntatis inspirat, & virtutē atq; opportunitatem eorū, quæ rectè cupimus, tribuit peragēdi. Omne enim datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est, descendens à patre luminum, qui & inspirat quæ bona sunt, & exequitur & consummat in nobis. & huius sententiæ soliditate omnia hostilium reliquiarū machinamēta confregeras. Cur professione mutata, quod destruxisti, ędificas: quod tuebaris, impugnas? Cur inuictissimę veritatis arce deserta, gradatim ad precipitia Pelagiana decurris? Qui enim definieras, neq; sanctarum cogitationum, Cap. 33. Iacob. 1.

neq; piarũ voluntatum, neq; bonorũ actuum ex nobis esse principia: sed inspiratione Dei, gratiæq; eius auxilio bona in nobis cũcta generari, & ad profectum, perfectionemque perduci: paulo post cœpisti donis gratiæ liberi arbitrij æquare conatus: vt principia, quæ Deo adsignaueras, posse hominẽ à se metipso habere mõstrares, dicendo. Quia etiã suis interdum motibus homo ad virtutum appetitus posset extẽdi, semper verò à domino indiget adiuuari. Et iterum dicendo, Etiã per naturæ bonũ, quod beneficio creatoris indultũ est, nonnunquam bonarum voluntatum prodire principia: quæ tamẽ nisi à domino dirigantur, ad cõsummationẽ virtutũ peruenire nõ possint. Et post hæc, vt quosdã præueniri à gratia ostenderes, in quorundã autẽ prȩeuntibus meritis causam percipiendæ gratiæ collocares, dixisti quid ex quo pẽdeat dubitari: id est, vtrum, quia initiũ bonȩ voluntatis prȩbuerimus, misereatur nostri Deus: an quia Deus misereatur, consequamur bonæ voluntatis initium. Quas duas regulas ne in ambiguo relinqueres, vtrãque exẽplis vt tibi visum est idoneis munire curasti: vnam de Pauli & Matthæi coactitia conuersione confirmans: alterã de Zachæi & Latronis voluntaria fide roborans, quorum desiderium tam violentum dicis fuisse, vt ad inuadendum regnum cœlorum specialia vocationis monita præuenirent. Deinde progressu disputationis, vt incolumitatẽ interioris hominis patefacias, ipsum Adam concepisse quidem, quam nõ habebat sciẽtiam mali: sed quam acceperat, boni scientiam nõ amisisse confirmas. Cumque hoc etiam ex comparatione impiorum probare voluisses, in id vsque prolapsus es, vt proclamares, cauendum nobis esse, ne ita ad Deum omnia sanctorum merita referamus, vt nihil nisi quod malum est, humanæ adscribamus naturæ. Et ne hanc naturam vllas in præuaricatione Adæ crederemus amisisse virtutes, definisti, tam incolumes esse omniũ hominum animas naturaliter, quàm fuit primi hominis ante peccatum, dicendo: Dubitari ergo non potest, inesse omni animæ naturaliter virtutum semina beneficio creatoris inserta. Consideratis ergo his definitionibus tuis, non est occultum, quantum ab illius sententiæ sanitate descieueris: in qua quod tribuendum erat gratiæ, fallaciter prædicando, catholicarum tibi aurium iudicia conciliare voluisti, quibus de præmissæ professionis fronte securis, facilè sequentia irreperent, si prima placuissent. Sed hactenus ne in totum videreris à præfixa regula discrepare, ita virtutum meritorumque principia * ad liberum arbitrium à gratia transtulisti, vt ipsos bonorum desideriorum voluntarios motus sine auxilio Dei nec prouehi patereris posse, nec perfici. Nunc verò remoto longiùs Deo, & à sustẽtatione hominis separato, tantam libero arbitrio potentiam tribuis, vt non solùm amisionem multiplicium facultatum & totius simul familiæ ac necessitudinum acerbissimum finem constanter æquanimiterque suscipiat: sed ipsius quoque corporis proprij ineffabiles cruciatus proposito nudæ voluntatis euincat. Et vt dubitari hinc disputante te nequeat, sancti Iob constituis exemplum, qui aduersus illam insignem diabolicæ sæuitiæ crudelitatem sine Dei præsidio decertârit: & argumento probare niteris, quòd ipse cruentissimus inimicus confessus sit, non domini, sed Iob se virtute superatum, in eo, quòd sibi in grauiore conflictu gratiam Dei obstitisse non dixit: quasi vir ille in damnis, atque orbitatibus debuerit superna protectione circumtegi, in carnis autem suȩ, animæq; tormentis non eguerit adiuuari. Si ergo hac magnitudine animi, quam illata per sin-

Cap. 34.

Alias * à libero arbitrio: sed text' magis placet.

A per singulos omnésque artus tot mortium pœna non superat, nihil inter sanctorum palmas memorabilius, nihil inuenitur illustrius: eamque adseris, ex humana tantùm virtute subsistere: quid erit laudis ac meriti, quòd inter studia quietis ac pacis nequeat arbitrij obtinere libertas, quam in tanti fine certaminis de suis viribus coronasti? Quæro igitur abs te, videatúrne tibi vir iste, cùm illis quæ legimus supplicijs probaretur, habuisse in se Spiritum sanctum? Si habuisse dicis: certum est quia Deus, quem nó deseruit, adiuuit: Si autem recessisse ab eo Spiritum sanctum dixeris: propheticus te eiusdem sermo conuincit, dicentis: Scio enim quòd redemptor meus viuat, & in nouissimo die de terra surrecturus sim: Et rursum circundabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum: quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius. Reposita est hæc spes mea in sinu meo. Quod si de incarnatione domini nostri Iesu Christi, ac resurrectione eius, qui est primitiæ dormientium, & de spe redemptionis, quæ in ipso reposita est omnibus sanctis, rectè intelligitur prophetatum: manifestè apparet, non discessisse à templo suo gratiam Dei: & fecisse iam tunc dominum in hoc sancto suo, quod posteà in Apostolis & martyribus suis spondebat esse faciendum, dicens: Cùm autem tradent vos, nolite cogitare, quomodo, aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini: non enim vos estis qui loquimi, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. Quid cùm idem sanctus ineptis consolatoribus responderet, nónne in Dei fidebat auxilio, dicens: Qui deridetur ab amico suo, sicut ego, inuocabit dominum, & exaudiet eum? Aut nesciebat ex illo se habere quod habebat, de quo ait: B Apud ipsum sapientia & fortitudo, ipse habet consilium & intelligentiam. & quod dicit, In cuius manu anima omnis viuentis, & spiritus vniuersæ carnis hominis. Et iterum: Expecto, inquit, donec veniat immutatio mea: vocabis, & ego respondebo tibi: Operi manuum tuarum porriges dexteram: Tu quidem gressus meos dinumerasti, sed parcis peccatis meis: Signasti quasi in sacculo delicta mea, sed curasti iniquitatem meam. Non ergo deseruerat dominus, quem curabat: neque opem suam abstulerat ab eo, cui purificatoria remedia, quibus clariùs nitesceret, admouebat. Ad hanc passionum tolerantiam, in qua hic sanctus emicuit, etiam ille erat præparatus à domino, qui dicebat: Nam etsi ambulem in medio vmbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es. Et illud: Salus iustorum à domino, & protector eorum est in tempore tribulationis. Ad hanc tolerantiam etiam ille erat paratus à domino, qui & credere in Christum, & pro Christo pati referebat ad Christũ, dicens: Iustificati igitur ex fide, pacem habeamus ad Deum per dominum nostrum Iesum Christum: per quem & accessum habemus in gratia ista, in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei: Non solùm autem, sed & gloriamur in tribulationibus: scientes, quòd tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio verò spem, spes autem non confundit: quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Et iterum: Quis nos separabit à charitate Christi? tribulatio? an angustia? an persecutio? an fames? an nuditas? an periculum? an gladius? sicut scriptum est: Quia propter te mortificamur tota die, existimati sumus vt oues occisionis. Sed in his omnibus superamus per eum qui dilexit nos. Huius tolerantiæ fortitudo vnde

Iob. 19 · Mat. 10 · Iob. 12 · Ibidem. · Iob. 14 · Cap. 35 · Psal. 22 · Psal. 36 · Rom. 5 · Rom. 8 · Psal. 43

Luc.22 descenderet, beatus Petrus, & in illo omnis Ecclesia veritatis ipsius voce C
discebat, dicentis: Ecce Sathanas postulauit vt cerneret vos velut triticum: ego autem rogaui pro te Petre, ne deficiat fides tua. Quisquis igitur in tribulatione non deficit, ab illo se non dubitet adiuuari, ad quem quotidie cor-
Matth.6 da vniuersorum fidelium clamant: Ne inferas nos in tentationem, sed libera
Psal.96. nos à malo: quoniam custodit Deus animas sanctorum suorũ, de manu peccatorum liberabit eos. Quòd autem dicis, gratiam Dei ab Iob ex eo intelligendá nõ penitus recessisse, quòd tentatori eius tantá Deus tribuit potestatem, quantam & illum resistendi nouerat habere virtutem: Nonne rectius veraciusq; loquereris, si vbi dixisti, Quantam & illum resistendi nouerat habere virtutem: diceres potius, Quantam & illi resistẽdi nouerat se dedisse virtutẽ? Vnius enim verbi correctio totá istam gloriá, quam humanis viribus adsignare voluisti, sobrietate aliqua temperasset, vt illa mirabilis in tanta adflictione patientia, & Dei adiutorio & libero hominis adscriberetur arbitrio. Sed veritus es naturæ humanæ minuere laudem, si ei profitereris à Deo datam esse virtutem. Itaque conflictus illius atque victorię non vis credi cooperatorẽ Deum fuisse, sed tantummodo spectatorem: vt cui persuadere poteris, per naturalem arbitrij facultatem tam arduum certamen euictum, dubitare non audeat in leuioribus causis multò liberiores esse bonæ voluntatis effectus: atque ita in illius damnatæ sententiæ foueam cadat, qua dicitur, ideo nobis gratiam iustificationis dari, vt quod facere per liberum iube-
Mileuita Concil. & Carthag. capitulo 5. mur arbitrium, faciliùs possemus implere per gratiam, tanquam & si gratia non daretur, non quidem facilè, sed tamen possemus etiam sine illa implere diuina mandata. Quod quia catholici Pontifices dignum anathemate cen- D
fuerunt: vtendum nobis est eo, quo vsi sunt testimonio, dicentes: De fru-
Ioan.15 ctibus enim mandatorum dominus loquebatur, vbi non ait: Sine me diffici-
Cap.36. liùs potestis facere: sed ait: Sine me nihil potestis facere. His autem definitionibus tuis, quas credidisti idonea autoritate munitas, tanquam de cõsensu legentium securus adiũgis, Solere interdum Deum ad fidem nostram probandam plus offerre quàm sufficit, vt quàm infirma sit credentium fides, possit agnosci: & hoc exemplo illius Cẽturionis ostendis, qui cùm pueri sui posceret curationem, dominusq; se ad domum eius iturum esse promitteret,
Matth.8. respondit: Non sum dignus, vt intres sub tectum meum: sed dic tantum verbo, & sanabitur puer meus. In quo eum dominus tali admiratione laudauerit, vt pronuntiaret, non se inuenisse tantam fidem in Israël. At exigua cõclusione penè totũ tu Pelagianũ dogma confirmas dicendo: Nullius enim laudis esset ac meriti, si id in eo Christus, quod ipse donauerat, prætulisset.
Sap.8. Falsò ergo scriptũ est: Quia nemo potest esse continens, nisi Deus det. Fal-
1. Cor.7 sò prædicauit Apostolus, cùm de eadem virtute loqueretur, dicens: Volo autem omnes homines esse sicut meipsum: Sed vnusquisq; proprium habet donum à Deo: alius sic, alius autem sic. Falsò docuit & ille qui dixit: Si quis
Iac.1. indiget sapientia, postulet à Deo, & dabitur ei. Nec secundùm veritatem dictum est: Omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est
Ibidem. descendens à patre luminum. Et: Nemo potest accipere quicquam, nisi da-
Ioan.3 tum fuerit ei de cœlo. An dicendum est, Omnes quidem virtutes inter Dei dona numerandas: sed in illis hominem, quas de proprio habuerit, esse laudabilẽ? & ibi esse merita, vbi Dei dona non fuerint? Igitur secũdùm regulam tuam

A tuam,quibus donatum eſt,vt non ſolùm crederēt in Christum, ſed etiam vt paterentur pro ipſo,& laudem & meritum perdiderunt: nec habent veram gloriam,qui non in ſe,ſed in domino gloriantur. Sed rectiùs audimus prophetam dicentem: Maledictus homo qui ſpē habet in homine,& firmat carnem brachij ſui,& à domino diſcedit cor eius. Et illum, qui ait: Diligam te domine virtus mea. Et: In domino laudabitur anima mea. Et: Fortitudo mea,& laudatio mea dominus: vt manifeſtiſsimè nouerimus, nec laudē eos vllam habere nec meritum,in quibus non inueniuntur, quæ niſi dominus dederit non habentur. Sic autem putaſti de teſtimonio laudatæ fidei præiudicium donis gratiæ poſſe generari: quaſi fides,vbi oſtenderetur laudata, non doceretur eſſe donata. Laudat Apoſtolus Romanorum fidem, & pro hoc bono agit gratias Deo,dicens: Primùm quidem gratias ago Deo meo per Ieſum Chriſtum pro omnibus vobis: quia fides veſtra adnūtiatur in vniuerſo mundo. Ad Corinthios quoque ſimili ſcribit affectu dicens: Gratias ago Deo meo ſemper pro vobis in gratia Dei,quæ data eſt vobis in Chriſto Ieſu: quia in omnibus diuites facti eſtis in illo, in omni verbo, & in omni ſcientia. Nunquid agendo gratias Deo,credentibus ſuſtulit laudem? aut laudando credentes,meriti negauit autorem? De Epheſiorum etiam fide quid ſentiat,audiamus: Propterea,inquit,& ego audiens fidem veſtram, quæ eſt in domino Ieſu,& dilectionem in omnes ſanctos,non ceſſo gratias agens pro vobis,memoriam veſtri faciens in orationibus meis,vt Deus domini noſtri Ieſu Chriſti pater gloriæ,det vobis ſpiritum ſapientiæ & reuelationis,in agnitionem eius illuminatos oculos cordis veſtri. Habebant ergo iſti fidem,habebant & opera charitatis,quæ nec laude poterant carere, nec merito: ſed

Hier.17 Pſal.33 Pſal.117 Rom.1 1.Cor.1 Epheſ.1

B pro his virtutibus Apoſtolus gratias Deo agere non ceſſat, ſciens à patre luminum hæc dona veniſſe: à quo ſe etiam petere proteſtatur,vt quibus dedit fidem,quæ per dilectionem operatur, det ſpiritum ſapientiæ & intellectus: vt inde ſe Epheſij nouerint accepiſſe quod habebant,à quo diſcunt & ſperare quod non habent. Pro Philippenſibus quoque ſimiles Deo gratias agit,& meritum eorum laudemq; non ſupprimit, dicens. Gratias ago Deo meo in omni memoria veſtri,ſemper in cunctis orationibus meis pro omnibus vobis,cum gaudio deprecationem faciens ſuper communicationem veſtram in Euangelio,à prima die vſque nunc,confidens hoc ipſum, quia qui cœpit in vobis opus bonum,perficiet vſque in diem Chriſti Ieſu. Cuius humanæ laudis ac meriti non hîc cauſa ſuſpēſa eſt? quid virtutis ac pietatis exceptum eſt, quod non ex gratiæ fonte profluxerit,vbi ab initio vſque ad finem & inchoatio,& perfectio boni operis domino reputatur: cui canitur de ſanctis ſuis: Domine in lumine vultus tui ambulabunt,& in nomine tuo exultabunt tota die,& in iuſtitia tua exaltabuntur,quoniam gloria virtutis eorum tu es.

Philip.1 Pſal.88

Conſiderandum ſanè eſt in hac ſententia tua,quantum adiuues eos qui dicunt,Gratiam Dei ſecundum merita noſtra dari: quos, vt catholicæ fidei defendaris vmbraculo,profanæ opinionis eſſe profiteris,dicens: Cap.37.

Nemo autem exiſtimet hæc à nobis ob hoc fuiſſe prolata, vt nitamur adſtuere, ſummam ſalutis in noſtræ fidei ditione conſiſtere, ſecundùm quorūdam profanam opinionem,qui totum libero arbitrio deputantes,gratiam Dei diſpenſari ſecundum meritum vniuſcuiuſque definiunt.

Sed miror valde quomodo non vides, aut ab alijs existimas non videri, quòd teipsum tuo ore condemnas. Dicendo enim quòd Centurio, cuius fides domini voce laudata est, nullius laudis esset ac meriti, si id in eo Deus, quod ipse donauerat, prętulisset: definisti Centurionem illum non donatam fidem habuisse, sed propriam, ac perinde nihil eius principijs collatum fuisse per gratiá: in eadem autem fide causam fuisse & laudis & meriti, quorũ neutrum haberet, si id, cui & laus debetur, & meritum, dominus contulisset. C

Rom.1 Frustra ergo vt inuidiam damnati erroris euadas, summam salutis negas in fidei nostrę ditione consistere: cùm omnino salus nisi ex fide esse non posit.

Abac.2 Iustus enim ex fide viuit. Quoniam veritas dicit: Amen amen dico vobis,

Ioan.5 quoniam qui audit verbum meum, & credit in eũ qui me misit, habet vitam æternam, & in iudicium non veniet, sed transibit de morte ad vitam. Et ite-

Ioan.6. rum: Hæc est voluntas patris mei, vt omnis qui videt filium & credit in eum habeat vitam ęternam: & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Et iterum:

Ioan.17 Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Cùm vtique huic fidei, quam ideo meritis & laudibus honorasti, quia mauis eam inter liberij arbitrij bona, quàm inter Dei dona numerari, æterná beatamq; vitá constet esse partá: quomodo hoc vulnus declinabis, quo te ipsum configis, pronuntiando eos profanos, qui gratiam dispensari secundùm merita humana definiant: & asserendo, quòd nec laudem constet habere, nec meritum eos, qui ex dono gratiæ sint fideles. Quoquouersum ergo te conferas, â temetipso & vinciris, & vinceris. Si enim gratiam merita non pręcedunt, & fides nõ potest esse sine meritis: fides gratiam nõ præcedit, & omni modo ex gratia habetur, quicquid illud est ex quo me- D

Cap.38. ritum nascitur, quod ante gratiam non habetur. Vt igitur definitionum tuarũ absurditas non sibi repugnare videatur, inconuenientia miscere conaris, & vnitatẽ mẽbrorũ corporis Christi in duobus generibus fideliũ noua præsumptione constituis: in vno scilicet, ad quod pertineat illud, quod inter principia dixisti, Non solùm actuum, sed etiá cogitationũ bonarũ ex Deo esse principiũ, qui & incipit quæ bona sunt, & exequitur, & cõsummat in nobis. In alio autẽ cui congruat regula ista, qua dicis, Centurionẽ nec laudẽ vllam habiturum esse, nec meritum, si id in eo dominus, quod ipse donauerat, prætulisset. Et licet totum disputationis tuæ textum ad has duas formulas, quæ nullo modo cõformes possunt esse, produxeris, nunc tamen distinctiùs, atque expresiùs quid volueris firmare, pronuncias, dicens:

Per hæc igitur exempla, quæ de Euangelicis protulimus monumentis, euidentissimè poterimus aduertere, diuersis atque innumeris modis, & inscrutabilibus vijs Deum salutem humani generis procurare: & quorundam quidem volentium ac sitientium cursum ad maiorem incitare flagrantiam: quosdam verò etiam nolentes inuitósque compellere. Et nunc quidem, vt impleantur ea, quæ vtiliter à nobis desiderata conspexerit adiuuare: nunc verò etiam ipsius sancti desiderij inspirare principia, & vel initium boni operis, vel perseuerantiam condonare. Inde est quòd orantes, non solum protectorem ac saluatorem, sed etiam adiutorem ac susceptorem dominum proclamamus. In eo enim, quòd prior aduocat, & ignorantes nos, atq; inuitos attrahit ad salutem: protector atque Saluator noster est: In eo autem, quod adnitentibus

A *tentibus nobis opem ferre, refugientesq́; suscipere ac munire consueuit, susceptor ac refugium nominatur.*

Hac ergo discretione præscripta erit, vt definis, in vna ecclesia ista diuer-
sitas, vt dominus noster Iesus Christus (de quo dictum est, Et vocabis nomẽ Matt. 1.
eius Iesum: ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Et de Lucæ 1.
quo dictum est: Nec enim est aliud nomẽ sub cœlo datũ hominibus, in quo Act. 4.
oportet saluos fieri) non omniũ Christianorũ, sed quorundã saluator, quo-
rundam verò susceptor sit: vt hi tantũ saluati, quos ad percipiẽdam gratiam
Deus auersos, reluctantesq́; compulerit: hi autẽ suscepti sint, qui vocationẽ
spontanei cursus feruore præuenerint: Et illis quidem conferatur gratuitũ
donum, istis verò debitum præmium rependatur. Illi nullius sint laudis ac
meriti, qui nihil boni habeant nisi quod acceperint: isti autem & gloria abũ-
dent, & remuneratione ditescant, qui propria facultate deuoti, quod non
acceperant obtulerunt: atq; ita Iesus Christus alios liberos inuenerit, alios
liberârit: & nõ ad oẽs pertineat quod ait, Nõ vos me elegistis, sed ego elegi Ioan. 15.
vos: si sunt, à quibus cũ eos nõ elegisset, electus est: Nõ ad oẽs pertineat, Ne-
mo venit ad me nisi datũ fuerit ei à patre meo: si sunt, qui nõ dãte patre ad Ioan. 6
filium venire potuerũt: Non ad omnes pertineat, quod ait Euãgelista, Erat Ioan. 1
lumen verum, quod illuminat omnem hominem veniẽtẽ in hunc mundũ
si sunt, qui aut ita in hunc mundum venerunt, vt non essent tenebræ: aut ita
lux esse cœperunt, vt illuminatione veri luminis non egerent: Nec de om-
nibus adoptatis accipiendum sit, quod ait Apostolus, Qui eruit nos de po- Coloss. 1.
B testate tenebrarum, & transtulit in regnum filij dilectionis suę: si quidem
ipsi rumpunt vincula sua, & iugo veteris captiuitatis excusso, à dominatio-
ne diaboli, in regnum Dei libera alacritate transcurrunt. Hæc si possunt in-
tra vnã ecclesiã prędicari, vt neutra opinio alteri cedat, sed inuicẽ sibi vtraq;
succũbat: potest fieri, vt recipiamus quod Pelagiani tenẽt, & Pelagiani reci-
piãt quod tenemus. Sed hoc modo nõ tã illi catholici, quã nos erimus (quod
absit) Pelagiani: Contrariorum enim permixtio meliorũ defectio est: quia
cum virtus vitium recipit, non à vitio, sed à virtute disceditur. Nullo igitur
modo Christiana corda suscipiunt, quod persuadere conatus es, Eos qui gra
tia Dei sunt quod sunt, nec laudem vllam habere, nec meritum: & ab eo, qui
venit saluare quod perierat, partem Christianorum saluatam, partem verò
esse susceptam: quoniam discipuli Euangelicæ Apostolicęq́; doctrinæ, non
alta sapientes, sed humilibus consentientes, insaniam superbæ elationis hor-
rescũt. In toto quippe ecclesiæ corpore, atq; in singulis membris, quod mor-
tuum erat, viuificatũ est: quod captiuum fuerat, redemptum est: quod cęca-
tum erat, illuminatum est: quod perierat, quæsitum est: quod errauerat, in-
uentum est. Nec secundum nouam partitionem aliorum saluator, aliorum
susceptor: sed omnium vsquequaq; fideliũ & saluator, & susceptor est Chri-
stus. Nec merito ac laude priuantur, qui vnde æterna bona mereantur acci-
piunt: tantoq́; beatiores fiunt, quantò pauciora habuerint, quæ ipsorũ sunt:
& quantò plura, quæ Dei sunt. Non enim conturbat nos superbientiũ in-
epta querimonia, quia liberum arbitrium causantur auferri, si & principia,
& profectus, & perseuerãtia in bonis vsq; in finem Dei dona esse dicantur:
quoniam opitulationes diuinæ gratiæ, stabilimenta sunt voluntatis huma-
næ. Vo-

Rom. 8. næ. Volentes oramus: & tamen misit Deus spiritũ in corda nostra clamantẽ, Abba pater. Volentes loquimur: & tamen si piũ est quod loquimur, non sumus nos loquentes, sed spiritus patris nostri, qui loquitur in nobis. Volẽtes operamur salutẽ nostrã: & tamen ipsum velle atq; operari Deus est, qui operatur in nobis. Volentes diligimus Deum, & proximũ: & tamẽ charitas ex Deo est, diffusa in cordibus nostris per spiritũ sanctũ, qui datus est nobis. Hoc de fide, hoc de tolerantia passionũ, hoc de pudicitia coniugali, hoc de cõtinẽtia virginali, omnibusq; virtutibus sine exceptione profitemur: quod nisi donata essent nobis, nõ inuenirentur in nobis. Et quod liberũ arbitriũ, naturaliter homini inditũ, maneat in natura: sed qualitate & cõditione mutata per mediatorẽ Dei & hominũ, hominẽ Christũ Iesum, qui ipsam volũtatẽ ab eo quod peruersè volebat auertit, & in id quod ei bonũ esset velle conuertit: vt delectatione affecta, fide mundata, spe erecta, charitate accẽsa liberalẽ susciperet seruitutẽ, & seruilẽ amitteret libertatem. C

Matt. 10. Mar. 13. Philip. 2. 1. Ioan. 4. Rom. 5.

Cap. 39. Reseratis igitur definitionibus, quas hactenus quædã prætermittendo discussimus, non obscurũ, neq; ambiguũ est, quid de gratia Dei sentiant, qui syncerissimis eius defensoribus obloquuntur: & pacẽ victricis ecclesiæ, resumptis de damnatorum schola quæstiunculis, inquietant: quas si, vt audiuimus, retexamus, fiet sermonis nostri immoderata prolixitas: cùm de his quæ ipsorũ scholę innotuerunt, facilè pius lector intelligit, ad quæ præcipitia perueniatur hisce callibus, & in istam lutulentorum riuorũ cœnosam vliginem, cuius voraginis humor exudet. Necessarium sanè existimo ante conclusionẽ voluminis, ea quæ ostendimus nõ congruere catholicæ veritati, breuiter cõiunctimq; digerere: vt quæ interiectis responsionibus nostris possunt recordationem legentium effugere, fideliùs simul recursa recolantur. D

Prima ergo definitione dictum est:

Non solum actuum, verùm etiam cogitationum bonarum ex Deo esse principium, qui nobis & initia sanctæ voluntatis inspirat: & virtutem, atq; opportunitatẽ eorũ, quæ rectè cupimus, tribuit peragendi. Omne enim datũ optimũ & omne donũ perfectũ desursum est, descendens à patre luminũ: qui & incipit quæ bona sunt, & exequitur, & consummat in nobis.

Quod & nos amplectimur, catholicumq; esse confitemur.

Secunda definitione dictum est:

Adest igitur inseparabiliter nobis diuina protectio: tantaq; est erga creaturã suam pietas creatoris, vt non solùm comitetur eam, sed etiã præcedat iugiter prouidentia, quam expertus Propheta confitetur, dicẽs: Deus meus misericordia eius præueniet me. Qui cùm in nobis ortum quendam bonæ voluntatis inspexerit, illuminat eam, atque confortat, & incitat ad salutem, incrementum tribuens ei, quam vel ipse plantauit, vel nostro conatu viderit emersisse.

Iam hic à præmissa definitione disceditur, & quod totum gratię datum fuerat, ex parte nunc libero arbitrio deputatur.

Tertia

A Tertia definitione dictum est.

Nisi quòd in his omnibus, & gratia Dei, & libertas nostri declaratur arbitrij, qua etiam suis interdum motibus homo ad virtutum adpetitus poßit extendi, semper verò à domino indigeat adiuuari. Nec enim cùm voluerit quis, sanitate perfruitur, aut de ægritudinis morbo pro arbitrij sui desiderio liberatur.

Quasi medicus noster non iam etiam hoc donet morbidis, vt veram desiderent sanitatem.

Quarta definitione dictum est:

Vt autem euidentiùs clareat, etiam per naturæ bonum, quod beneficio creatoris indultum est, nonnunquam bonarum voluntatum prodire principia, quæ tamen nisi à domino dirigantur, ad consummationem virtutum peruenire non possunt, Apostolus testis est, dicẽs: Velle enim adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio.

Quasi Apostolus ex naturali affectu, & non ex gratiæ dono bonam habeat voluntatem, qui profitetur ex Deo sibi esse sufficientiam etiam cogitandi. 2. Cor. 3.

Quinta definitione dictum est:

Et ita sunt hæc quodammodo indiscretè permixta atq; confusa, vt quid ex quo pẽdeat, inter multos magna quæstione voluatur: id est, vtrum quia initium bonæ volũtatis præbuerimus, misereatur nostri dominus: an quia Deus misereatur, cõsequamur bonæ voluntatis initium. Multi enim singula hæc credentes, ac iusto amplius adserẽ-
B *tes, varijs, sibiq; contrarijs sunt erroribus inuoluti. Si enim dixerimus, nostrum esse bonæ principiũ voluntatis, quid fuit in persecutore Paulo? quid in publicano Matthæo? quorum vnus cruori ac supplicijs innocentum, alius violentijs ac rapinis publicis incubans, trahitur ad salutem. Sin verò gratia semper inspirari bonæ voluntatis principia dixerimus, quid de Zachæi fide? quid de illius in cruce latronis pietate dicemus? qui desiderio suo vim quandam regnis cœlestibus inferentes, specialia vocationis monita præuenerunt.*

In errore esse dicitur & is, qui ex gratia nasci bonam asserit voluntatem: & is, qui dicit gratiam ex bona voluntate pendêre: & tamen vtraq; sententia suscipienda decernitur, dum vnius in Paulo & Matthæo, alterius in Zachæo & latrone forma præfigitur.

Sexta definitione dictum est:

Hæc ergo duo, id est, gratia vel liberum arbitriũ, sibi quidẽ inuicẽ videntur aduersa, sed vtraq; cõcordãt, & vtrũq; nos pariter debere suscipere pietatis ratione colligimus: ne vnũ horũ homini subtrahentes, ecclesiasticæ fidei regulã excessiße videamur.

Quasi ita vtrũq; recipiẽdũ sit, vt in alijs hominibus volũtas gratiã, in alijs gratia præueniat voluntatẽ: & nõ ita, vt in omnibus voluntas gratiã subsequatur. Quoniã secundũ ipsos, si aufertur liberũ arbitriũ cùm à gratia prę-uenitur, aufertur gratia cùm à libero arbitrio prę-uenitur,

Septima definitione dictum est:

Concepit ergo Adam post præuaricationem, quam non habuerat, scientiam mali: boni verò, quam acceperat, scientiam non amisit.

Cùm

Cùm vtrunque sit falsum, quia & à quanto malo Adam cauere deberet, Deo monente prædidicit: & in quanto bono esset constitutus, dum diabolo credidit, oblitus est. Sicut autem pessima scientia mali est, malum esse: ita pessima ignorantia boni est, bonum non esse. C

Octaua definitione dictum est.

Vnde cauendum nobis est, ne ita ad Deum omnia sanctorum merita referamus, vt nihil nisi id quod malum est, humanæ adscribamus naturæ.

Quasi natura ante gratiam non sit in damnatione, non sit in cæcitate, nō sit in vulnere: aut nó gratis iustificati sunt, quorum inde sint merita, vnde iustitia.

Nona definitione dictum est:

Dubitari ergo non potest, inesse omni animæ naturaliter virtutum semina, beneficio creatoris inserta: sed nisi hæc opitulatione Dei fuerint excitata, ad incrementum perfectionis non poterunt peruenire.

Quasi de spiritalibus nihil Adam præuaricando perdiderit: & virtus nō vt habeatur danda, sed vt faciliùs perfectionē apprehendat, hortāda sit.

Decima definitione dictum est:

Quòd etiam in Iob probatissimo athleta suo, cùm eum diabolus expetisset ad singulare certamen, diuinam legimus prouidisse iustitiam: si enim contra inimicum non sua virtute, sed Dei solius fuisset gratia protegente congressus, & absq; vlla virtute patientiæ suæ, diuina tantùm opitulatione suffultus, multiplices illas, ac tota inimici crudelitate quæsitas tentationum moles, & exitia pertulisset: quomodo non illam calumniosam diabolus, quam prius emiserat, vocem aduersus eum iustius iterasset? Nūquid Iob gratis colet Deum? Nónne tu vallasti eum & vniuersam substantiam eius per circuitum? Sed aufer manum tuam, id est, sine eum suis mecum viribus decertare nisi in faciem tuam benedixerit tibi. Sed cùm nullam huiuscemodi querimoniam calumniosus hostis post conflictum ausit iterare, non Dei, sed illius se victum viribus confitetur. Licet etiam gratia Dei non in totum illi defuisse credenda sit, quæ tantam tentatori tribuit potestatem, quantam & illum resistendi nouerat habere virtutem. D

Si ipse Deus sciuit tantummodo quòd Iob posset, non etiam donauit vt posset: testis patientiæ eius, non auxiliator fuit. Et in quo erit necessariū gratiæ adiutorium, si humanis solū viribus tanta illa est parta victoria?

Vndecima definitione dictum est de Centurionis fide:

Miratur eum dominus, atque collaudat, cunctisq; illis, qui ex Israëlis populo crediderant, præfert, dicens: Amen dico vobis, non inueni tantam fidem in Israel. Nullius enim laudis esset ac meriti, si id in eo dominus, quod ipse donauerat, prætulisset.

Impius

A Impius sensus, qui putat beatiorem esse hominem, cui Deus nihil dederit quàm cui vniuersa contulerit.

Duodecima definitione dictum est.

Inde est, quòd orantes non solùm protectorem, sed etiam susceptorem dominum proclamamus. In eo enim quòd prior aduocat, & ignorantes nos, atq; inuitos attrahit ad salutem, protector atq; saluator est: In eo autem, quòd adnitentibus nobis opem ferre, refugientesq́; suscipere, ac munire consueuit, susceptor, ac refugium nominatur.

Huic sententiæ is potest præbere consensum, qui se à Christo non vult esse saluatum.

HIs itaq; definitionibus hoc docetur, hoc scribitur, hoc editis disputationibus prædicatur: quòd Adam peccante, anima eius læsa nō fuerit, sanumq́; in eo manserit vnde peccauit. Si quidē scientiā boni, quā acceperat, non amiserit, nec potuerint posteri eius id perdere, cuius dānum nec ille pertulerit. Inesse autē omni animæ naturaliter virtutū semina beneficio creatoris inserta, vt possit qui voluerit, indicio naturali Dei gratiā præuenire, & adiutoriū eius, quò faciliùs ad perfectionē perueniat, promereri: quia nullius sit laudis ac meriti, qui donatis bonis, non proprijs adornatur. Cauendum quoq; esse, ne ita ad Deum omnia sanctorū merita referantur, quasi per se nihil boni possit agere ipsa humana natura: cùm tanta sit viriū eius integritas, vt contra ipsum diabolum, sæuitiamq́; eius vsq; ad extrema supplicia, sine auxilio Dei valeat dimicare. Hanc autem possibilitatē in omnibus esse hominibus naturalem, sed nō omnes ingeneratis sibi vti velle virtutibus: tantā autē circa vniuersos homines bonitatē esse creatoris, vt alij ab eo, quia sponte veniant, suscipiantur laudati: alij quia resistunt, attrahantur inuiti: atq; ideo volentium susceptor, nolentium verò saluator sit. Et cùm pars ecclesię ex gratia, pars autem ex libero iustificetur arbitrio, gloriosiores sint, quos natura prouexerit, quâm quos gratia liberârit: quia ad omne opus bonū tā libera sit volūtas in Adæ posteris, quā in Adam fuit ante peccatū. Cap. 40.

B

EN cuius dogmatis sunt magistri, qui vt catholicarū mentium castitatē gratiæ defensoribus calumniando corrumpant, præcipuū nostro tempore in doctrina ecclesiastica virum rabido ore discerpunt, creduntq; se omnia autoritatū munimina posse conuellere, si hanc pastoralis speculæ validissimam turrim crebra Pelagiani arietis illisione pulsauerint. Firmum quidem fundamentum Dei stat, sed congruenter isti non desunt partibus suis. Dignum quippe est, vt quorum sequuntur sententiam, imitentur insaniam: Nec enim alia possunt dicere, quàm quæ damnatorū querelis, & procacissimis Iuliani sunt vulgata conuitijs. Paria sunt vnius seminis germina, et quod latebat in radicibus, manifestatur in fructibus. Non ergo cum istis noua acie dimicandum est: nec quasi contra ignotos hostes specialia sunt ineunda certamina: tunc istorū machinæ fractæ sunt, tunc in superbiæ socijs ac principibus corruerunt, quando beatę memorię Innocentius nefandi erroris capita apostolico mucrone percussit: quando Pelagium ad proferendam in se suosq́; sententiam, Palæstinorum Episcoporum Synodus coartauit: quando Africanorū Conciliorū decretis beatę recordationis Papa Zosimus sententiæ suę robur adnexuit, & ad impiorum detrūcationem gladio Cap. 41.

Petri

Petri dexteras omnium armauit antistitum: quando sanctæ memoriæ Papa Bonifacius pijssimorũ Imperatorũ catholica deuotione gaudebat: & cõtra inimicos gratiæ Dei nõ solũ apostolicis, sed etiã regijs vtebatur edictis: Et quãdo idẽ, cũ esset doctissimus, aduersus libros tamẽ Pelagianorũ beati Augustini Episcopi respõsa poscebat. Vnde & venerabilis memoriæ Põtifex Celestinus, cui ad catholicæ ecclesiæ præsidium multa dominus gratiæ suæ dona largitus est: sciens damnatis nõ examẽ iudicij, sed solũ pœnitentiæ remediũ esse præstãdũ: Celestiũ, quasi nõ discusso negotio audientiã postulantẽ, totius Italiæ finibus iussit extrudi: adeò & præcessorum suorum statuta, & decreta Synodalia inuiolabiliter seruanda censebat: vt quod semel meruerat abscindi, nequaquã admitteret retractari. Nec verò segniore cura ab hoc eodem morbo Britannias liberauit, quando quosdam inimicos gratiæ solũ suæ originis occupantes, etiã ab illo secreto exclusit Oceani, & ordinato Scotis Episcopo *. dũ Romanã insulã studet seruare catholicã, fecit, etiã barbarã Christianã. Per hũc virũ etiã Orientales ecclesiæ gemina peste purgatæ sunt, quãdo Cyrillo Alexãdrinæ vrbis antistiti, glorissimo fidei catholicæ defensori, ad execãdã Nestorianã impietatem, apostolico auxiliatus est gladio: quo etiã Pelagiani, dũ cognatis cõfœderantur erroribus, iterum prosternerentur.

Scilicet Palladio

Cap. 42.

Per hunc virũ intra Gallias istis ipsis, qui sanctæ memoriæ Augustini scripta reprehendunt, maleloquentiæ est adempta libertas, quando cõsultantiũ actione suscepta, & librorũ, qui errantibus displicebãt, pietate laudata, quid oporteret de eorũ autoritate sentiri, sancto manifestauit eloquio: euidẽter pronũtiãs, quãtũ sibi præsumptionis istius nouitas displiceret, qua auderent quidã aduersus antiquos magistros insolenter insurgere, & indisciplinata calumnia prædicationi veritatis obstrepere. Augustinũ, inquiens, sanctæ recordationis virũ, pro vita sua, atq; pro meritis, in nostra semper cõmunione habuimus: nec vnqã hunc sinistræ suspitionis saltẽ rumor aspersit, quẽ tantæ scientiæ olim fuisse meminimus, vt inter magistros optimos etiã à meis semper prædecessoribus haberetur. Bene ergo de eo oẽs in cõmune senserant, vtpote qui vbiq; cunctis & amori fuerit, & honori.

Cap. 43.

loquitur de lib. de præd. san. & de bo. perseue. De bapt. paruulorũ, siue de pecc. me. & remissione

* Epi. est 106.

a De gratia Christi & peccato originali

Cõtra istã clarissimæ laudationis tubã cõtra istã sacratissimi testimonij dignitatẽ audet quisquã malignæ interpretationis murmur emittere? & perspicuæ, syncerissimæq; sententiæ nubẽ obliquæ ambiguitatis obtendere? vt scilicet quia in epistola Papæ librorũ pro quibus actũ est, nõ expressus est titulus, hinc eos appareat non probatos, & istam in sanctum Augustinum laudationẽ pro anteriorũ scriptorũ meritis fuisse collatã. Maneat, planè maneat ista cõditio, vt horũ librorũ nouitas repudiata videatur, si in eadẽ causa eiusdẽ viri dissentit antiquitas: & vt inutile aut incõgruũ iudicetur, quod ab his, quæ contra Pelagianos cõdidit, dissonans inuenitur. Vt itaq; omittamus ea volumina, in quibus ab exordio Episcopatus sui multò prius quàm impugnatores gratiæ exurgerent, pro gratia disputauit: legãtur tres ad Marcellinũ ipsi⁹ libri, ad sanctũ Paulinũ Nolanũ episcopũ * epistola retractetur: Ad beatissimum quoq; apostolicæ sedis tunc præsbyterũ Xixtum, nunc verò Pontificem, emissæ paginæ recurrantur: Ad sanctũ a Pinianũ, ad Valerium b comitẽ, ad seruos Christi Timasiũ & Iacobũ, c distinctim edita volumina reuoluantur: sex libri priores contra Iulianũ, vnus ad sanctũ Aureliũ Carthaginẽsem Episcopũ de gestis Palæstinis, alius ad Paulũ & Eutropiũ sacerdotes

A dotes,contra Pelagij & Celestij d quæstiones ,& ad beatæ memoriꝫ Papam Bonifaciũ libri quatuor e explicentur. Ac sic in omnibus operibus,multisq; alijs quæ enumerare longũ est,idẽ doctrinæ spiritus,eadem prędicationis forma pręcessit. Agnoscant calũniatores,superfluò se obijcere, quòd his libris nõ speciale,neq; discretũ testimoniũ sit perhibitũ,quorũ in cunctis voluminibus norma laudatur. Apostolica enĩ sedes,quod à præcognitis sibi nõ discrepat,cum pręcognitis probat· & quod iudicio iungit,laude nõ diuidit. Qui ergo hos proximè libros refutant,anterioribus acquiescant, & ijs quæ pro gratia christiana prius sunt scripta,cõsentiãt. Sed nõ faciũt: sciũt enĩ omnia Pelagiana sibi esse contraria,& nihil sibi posse cõpetere ad cõsequentiũ resolutionẽ,si cõfiteantur in præcedentibus cõsistere veritatẽ. Igitur huiusmodi hominũ prauitati nõ tã disputationum studio, quã autoritatũ priuilegio est resistendũ: vt de prostrati dudũ dogmatis corpore nullũ membrũ sinatur assurgere. Quia notũ est,ita se falsitatis istius habere versutias, vt si eis liceat prætentæ correctionis imagine aliquod sibi fauẽtiũ radicis suę germẽ excipere,totã se posit in exigua sui parte reparare. Vbi enĩ nõ aliud habet summa quã portio , nõ est deuotionis dedisse propè totũ.sed fraudis retinuisse vel minimum. Quod ne hypocritarum obtineatur insidijs,cõfidimus domini protectione præstandũ,vt quod operatus est in Innocẽtio,Zozimo,Bonifacio,Cœlestino,operetur & in Xisto : & in custodia dominici gregis hæc sit pars gloriæ huic reseruata pastori, vt sicut illi lupos abegêre manifestos: ita hic depellat occultos. Illo auribus suis doctissimi senis insonante sermone,quo collaborantẽ secũ hortatus est,dicens: Sunt enim quidã iustissimè dãnati , qui impietates adhuc liberius defendendas putant : & sunt qui occultiùs penetrãt domos: & quod in aperto clamare iã metuũt,in secreto seminare nõ quiescunt. Sunt autẽ qui omnino siluerunt , magno timore compressi: sed adhuc corde retinentes,quod ore iam proferre non audẽt: qui tamen esse fratribus possunt ex priore ipsius dogmatis defensione notissimi, Proinde alij seueriùs sunt coercendi,alij vigilantiùs inuestigandi: alij tractandi quidẽ leniùs: sed nõ segnius sunt docendi: vt si non timent,ne perdant,non tamen negligantur ne pereant.

b De nuptijs & cõcupiscẽtia lib. c De natura & gratia. d De perfectione iustitiæ. e qui sũt cõtra duas epi Pelagiano. Cap. 44

B Epist.res ad Sixtũ

PERORATIO.

SVfficienter,vt arbitror,demonstatũ est,reprehensores sancti Augustini & vana obijcere,& recta impugnare,& praua defendere : perẽptorũq; armis intestinũ bellum mouentes,dictis diuinis,atq; humanis cõstitutionibus rebellare. Quorum tamẽ dum adhuc non sunt à fraterna societate diuisi,toleranda magis est intentio,quàm desperanda correctio: vt donec dominus per ecclesię principes,& legitimos iudiciorum suorum ministros,hæc quę per paucorum superbiam,& quorundam imperitiam sunt turbata , cõponat: nobis Deo adiuuante sit studium quieta modestaq; patiẽtia odijs dilectionẽ reddere: & ineptorum vitare cõflictus: veritatẽ nõ deserere,nec cũ falsitate certare: semperq; à Deo petere,vt in oĩbus cogitationibus,in oĩbus voluntatibus,in omnibus sermonibus , atq; actionibus nostris, ipse teneat primatũ: qui dixit se esse principiũ. Quoniã ex ipso,& per ipsum, & in ipso sunt omnia: ipsi gloria in secula seculorum. Amen. Rom. 11

FINIS.

D. PROSPERI
AQVITANICI SENTENTIARVM EX OPERIBVS D. AVGVSTINI EXCERPTARVM LIBER.

***

Sentẽtia in re habetur ad id Psalm 100. Ambulabam innocentia etc. Psal. 10. Vide c. 6 li. 14. ciu. Dei.

Quæ sit vera innocentia.

I.

INnocentia vera est, quæ nec sibi, nec alteri nocet. Quoniam qui diligit iniquitatem, odit animam suam. Et nemo non prius in se, quàm in alterum peccat.

De hominibus diligendis.

II.

Sic diligendi sunt homines, vt eorum non diligantur errores: quia aliud est amare quod facti sunt, aliud odisse quod faciunt.

De vera æternitate.

III.

Aliàs * immortalitas Alias * perfectũ

Vera æternitas, & vera * immutabilitas non est, nisi in dietate trinitatis: cui quod est esse, * perpetuũ est: quia natura initio carẽs, incremento nõ indigens, sicut nullum finem, ita nullã recipit mutabilitatem. Creaturę autem illæ, quibus Deus æternitatem dedit, vel daturus est, non penitus omnis finis alienæ sunt, quia non sunt extra commutationem: dum finis illis est, & temporalis institutio, & localis motio, & ipsa in augmẽtũ sui mutatio facta.

De patientia.

IIII.

Ezec. 18. * Eruditio pœnitudinis est oblatio correptionis. Sic legit codex scriptus, qui est Louanij in Carthus. Idẽ notabis fol, 227.

Patientia Dei, qua parcit cõtemptus, parcit etiam negatus: & magis vult vitam peccatoris quàm mortem, * eruditio est pœnitudinis, & oblatio correctionis: nec vlla ipsius opera misericordia vacant: quando homini & indulgentia consulit & flagello.

De vltione Dei.

V.

Diuina bonitas ideo maximè irascitur in hoc seculo, ne irascatur in futuro: & misericorditer temporalem adhibet seueritatem, ne æternam iustè inferat vltionem.

De vera Dei laudatione.

VI.

Vera cõfessio est benedicentis, cùm idem sonus est & oris & cordis. Bene autẽ loqui, & male viuere, nihil aliud est, quàm sua se voce damnare.

De

A

De virtute charitatis.

VII.

Dilectio Dei & proximi propria & specialis virtus est piorũ atq; sanctorum, cum cæteræ virtutes & bonis & malis esse posint communes.

De doctrina apostolica.

VIII.

Doctrina apostolica salubris, atq; vitalis est, vt pro capacitate vtentium neminem sui relinquat exortem. Quia siue paruuli, siue magni, siue infirmi, siue fortes habent in ea vnde alantur, & vnde satientur.

De quærendo Deo.

IX.

Deum quærens, gaudiũ quærit. Sic ego quærat, vt nõ in se, sed in domino gaudeat. Accedendo enĩ ad Deũ illuminatur ignorantia, & corroboratur infirmitas, data sibi & intelligentia qua videat, & charitate qua ferueat.

De fastidio spiritali.

X.

Sicut corpori noxium est, escam corpoream non posse percipere: ita animę periculosum est, spiritales delitias fastidire.

De malorum, & bonorum finibus.

XI.

B Nunquam multi sunt qui ad non esse tendunt: Quid enim tam est obnoxium paucitati, quàm quod est debitum perditioni?

De tranquillitate vltionis Dei.

XII.

Non concupiscit Deus pœnam reorum, tanquam saturari desiderans vltione, Sed quod iustum est, cum tranquillitate decernit, & recta voluntate disponit: vt etiam mali non sint inordinati.

De bono intellectu.

XIII.

Bonum intellectum habet, qui quod faciendũ est, rectè intelligit & facit. Alioqui talis est sine opere intelligentia, qualis sine timore sapientia: cũ scriptum sit: Initium sapientiæ timor domini, Ecclesi. 1 Psal. 110

De requie adhuc in carne viuentis.

XIIII.

Habet & in hac vita requiem suam anima quæ de morte infidelitatis exempta est: & non ab operibus iustitiæ, sed ab iniquitatis se abstinet actione: vt viuens Deo, & mortua mundo, in humilitatis & mansuetudinis placita tranquillitate requiescat,

De vouendo Deo.

XV.

Lucę 20. Quisquis bene cogitat, quæ Deo voueat, & quæ vouendo persoluat, se ipsum voueat & reddat. Hoc exigitur, hoc debetur. Imago Cæsaris reddatur Cæsari: imago Dei reddatur Deo. Sed sicut videndum est, quid, & cui offeras: ita etiam considerandum est vbi offeras. Quia veri sacrificij extra catholicam ecclesiam locus non est. C

De iustitia & gratia.

XVI.

Sumpta videtur sente. ex conc. 7. Psal. 118. & infra est ad versum Psa. illius: Retribue seruo etc Psal. 108.

Duæ sunt retributiones iustitiæ: cùm aut bona pro bonis, aut mala redduntur pro malis. Tertia est retributio gratiæ: cùm per regenerationem remittuntur mala, & retribuuntur bona. Atq; ita manifestatur, quia vniuersæ viæ domini misericordia & veritas. Illam autem retributionem impiorum, qua pro bonis mala restituuntur, Deus nescit: qui nisi retribueret bona pro malis, non essent quibus retribueret bona pro bonis.

De supernæ patriæ ciuibus.

XVII.

Omnis qui ad supernam pertinet ciuitatem, peregrinus est mundi: & dú temporali vtitur vita, in patria viuit aliena: vbi inter multa illecebrosa, & multa fallacia Deum nosse, & amare paucorum est, quibus sit præceptum domini lucidum, illuminans oculos, vt nec in Dei, nec in proximi charitate fallantur.

De carnis cupiditate vincendá. D

XVIII.

Sapi. 9. Nemo est cuius animam corruptibile corpus, & inhabitatio terrena non aggrauet. Sed annitendum est, vt carnis cupiditates spiritus vigore superētur. & interior homo, qui semper sibi sentit resisti, semper se diuino auxilio expectet adiuuari.

De angusta vitæ via.

XIX.

Matth. 7 Angusta est via quę ducit ad vitá: & tamen per ipsam, nisi dilatato corde non curritur. Quia iter virtutum, quo gradiuntur pauperes Christi, amplū est fidelium spei, etiam si arctum sit infidelium vanitati.

De præmio religionis Christianæ.

XX.

Hoc affectu & desiderio colendus est Deus, vt sui cultus ipse sit merces. Nam qui Deum ideo colit, vt aliud magis, quàm ipsum promereatur: non Deum colit, sed illud quod assequi concupiscit.

De occultis non iudicandis.

XXI.

Ex epist. 1. Zepherini papę. De occultis cordis alieni temerè iudicare peccatum est: & eum, cuius non videntur opera nisi bona, iniquum est ex suspitione reprehendere.

Cùm

A Cùm eorum,quę homini ſunt incognita,ſolus Deus iudex ſit iuſtus, qui & inſpector eſt verus.

De adiutorio Dei.

XXII. Eſt canõ 9. cõcilij Arauſ. 2.

Diuini eſt muneris,cùm & recta cogitamus,& pedes noſtros à falſitate, & iniuſtitia continemus. Quoties enim bona agimus, Deus in nobis atque nobiſcum,vt operemur operatur.

De paſsionibus ſanctorum.

XXIII.

Iuſto iudicio Dei datur plerunq; peccatoribus poteſtas,qua ſanctos ipſius perſequantur: vt qui ſpiritu Dei iuuantur & aguntur,fiant per laborum exercitia clariores.

De ſcientia boni.

XXIIII.

Non eſt vera ſcientia boni,niſi ad hoc compræhendatur, vt agatur. Non enim vtiliter meditatur legem Dei,qui laborat vt memoria teneat, quod actione non implet.

De amore legis.

XXV.

Qui legem Dei diligit,probat ſe in hominibus iniquis id, quod contra B legem eſt,odiſſe,non homines.

De ſcrutandis mandatis Dei.

XXVI.

Mandata Dei ſcrutari,niſi quieta mens non poteſt. Vt ergo religioſum exerceatur ſtudium,abigenda ſunt iurgia malignorum.

De proficiendo.

XXVII.

Nemo tam eruditus,nemo tam doctus eſt,qui ſuperna illuſtratione non egeat. Non enim ita vlla diuinorum bonorum augmenta ſufficiunt,vt non ſemper ſuperſit,quod mens rationalis,& intelligendũ deſideret,& gerẽdũ.

De duplici opere Dei.

XXVIII.

Si omnes homines ſimul cõſideremus,quorũ alij miſericordia ſalui fiunt, alij veritate dãnantur. vniuerſæ vię domini,id eſt, miſericordia & veritas, ſuo fine diſtinctæ ſunt. Si aũt ſolos ſanctos intueamur,nõ diſcernũtur hę vię domini. Indiuidua enĩ ibi eſt & à miſericordia veritas, & à veritate miſericordia: quia beatitudo ſanctorum & de munere gratiæ eſt,& de retributione iuſtitiæ.

De obſeruantia pacis.

XXIX.

Chriſtianæ perfectionis eſt,pacificum eſſe,etiam cum pacis inimicis, ſpe

correctionis, non consensu malignitatis: vt si nec exemplum, nec cohortationem dilectionis sequantur: causas tamen non habeant, quibus odisse nos debeant. C

De custodia Dei.

XXX.

Custodit nos dominus ab omni malo, non vt nihil patiamur aduersi, sed vt ipsis aduersitatibus anima non lædatur. Cùm enim tentatio adest, fit quidã in id, quod nos impugnat, introitus. Et cùm bono fine, id est, sine vulnerere animę, tentatio consummatur: ad æternam requiem de profundo temporalis laboris exitur.

De adiutorio Dei.

XXXI.

Ad cœlestis Hierusalẽ nõ ascẽdũt cõsortiũ, nisi qui toto corde profitentur, nõ proprij operis, sed diuini esse muneris, quòd ascendunt.

De odijs mundi in Christianos.

XXXII.

2. Tim 3. Omnes qui in Christo piè volũt viuere, necesse est, vt ab impijs & dissimilibus patiantur opprobria: & despiciantur tanquã stulti & insani, quí præsentia bona perdant, & inuisibilia sibi, ac futura promittant. Sed hæc despectio, & irrisio, in impios retorquebitur: cùm & abundantia eorum in egestatem, & superbia transierit in confusionem.

D

De patientia fidelium.

XXXIII.

Tota fidelium salus, tota patientiæ fortitudo, ad eũ, qui in sanctis suis est mirabilis, referenda est: quia nisi in illis dominus esset, furori impiorum fragilitas humana succumberet.

De obsequijs debitis.

XXXIIII.

Ita & à plebibus principes, & à seruis domini sunt ferẽdi, vt sub exercitatione tolerantię sustineantur temporalia, sperentur ęterna. Auget enim merita virtutis, quod propositum non violat religionis.

De toleranda varietate mundana.

XXXV.

Recti corde de præceptis Dei & constitutionibus non queruntur: quia iustum est omnia æquanimiter accipi, quæ iudicaturus voluit tolerari.

De ædificatione domus Dei.

XXXVI.

Omnis sancti ædificij status, sicut Deo operante proficit, ita Deo custodiẽte cõsistit. Quoniã tũc vtilis præpositorũ custodia est, cũ spiritus Dei populo suo præsidet. & non solum greges, sed etiam ipsos dignatur custodire pastores.

De

A

De æternis gaudijs.

XXXVII.

Æternæ ciuitatis æterna sunt gaudia, & stantium dierum perpes infinitas nec variabitur, nec labetur. quia incommutabili pace potientur, quorũ omnium erit bonum, quod fuerit etiam singulorum.

De lege Charitatis.

XXXVIII.

Lex Christi perfectio charitatis est, qua Deus proximusq; diligitur, & per quam dicitur conditori legis, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Bene enim expectat promissionem Dei, qui mandata eius exequitur: nec frustra sperat parcendum peccatis suis, qui ignoscit alienis.

habeshic infrà ad versum Psal. 129. Quoniã apud te etc. Matth. 6

De iussionibus Dei.

XXXIX.

Nihil Deus iubet quod sibi prosit, sed illi cui iubet. Ideo verus est dominus, qui seruo non indiget, & quo seruus indiget.

De temporali scientia.

XL.

Id quod in tempore nouum est, non est nouum apud Deum, qui condidit tempora, & sine tempore habet omnia, quæ suis quibusq; tẽporibus pro eorum varietate distribuit.

B

De prouidentia Dei.

XLI.

Mutabiliũ dispositionẽ immutabilis ratio cõtinet, vbi sine tẽpore simul sunt, quæ in temporibus non simul fiunt: quia tempora non simul currunt.

De impunitate peccantium.

XLII.

Nihil infelicius est felicitate peccãtium, qua pœnalis nutritur impunitas, & mala voluntas velut hostis interior roboratur.

De legis litera.

XLIII.

Legis litera, quæ docet non esse peccandũ, si spiritus viuificans desit, occidit. Scire enim peccatũ facit potius quàm caueri: & ideo magis augeri quàm minui: quia malę cõcupiscentiæ etiã præuaricatio legis accedit.

Ex c. 5. li. de spirit. & litera. Idẽ habetur c. 14. lib. eiusdem

De lege & gratia.

XLIIII.

Lex data est, vt gratia quæreretur: gratia data est, vt lex impleretur. Neq; enim suo vitio non implebatur, sed vitio prudentiæ carnis: quod vitiũ per legẽ demonstrandum, per gratiam sanandum fuit.

Ex c. 19. de spirit. & litera.

De promissione Dei.

XLV.

c.24. lib. de ſpirit. & litera. Hoc promittit Deus, quod ipſe facit: non enim ipſe promittit, & alius facit: quod iam non eſt promittere, ſed prædicere. Ideo non ex operibus, ſed ex vocante: ne ipſorum ſit, non Dei: & merces non imputetur ſecundũ gratiam, ſed ſecundum debitum: atq; ita gratia iam non ſit gratia. C

De fidelium culpis, & infidelium bonis.

c.27. lib. de ſpirit. & litera. XLVI. Sicut nõ impediũt ab æterna vita iuſtũ quædá peccata venialia, ſine quibus hæc vita nõ ducitur: ſic ad ſalutẽ æterná nihil proſunt impio aliqua bona opera, ſine quibus difficilimè vita cuiuſlibet peſsimi hominis inuenitur.

De malæ voluntatis effectu.

Ex c. 30. l. de ſpir. & litera. XLVII. Cum voluntas mala poteſtatem accipit vt efficiat quod cupit, ex iudicio Dei venit, apud quẽ nõ eſt iniquitas. Punit enim etiá iſto modo: nec ideo iniuſtè, quia occultè. Cæterũ iniquus puniri ſe ignorat, niſi cûm manifeſto ſupplicio ſenſerit nolens, quantum mali ſit quod perpetrauit volens.

De ſuperbia.

Ex c. 27. l. de nat. & gratia. & epi. ad Dioſcorũ XLVIII. Omnia vitia in malefactis tantummodo valent: ſola ſuperbia etiam in rectè factis cauenda eſt.

De impare vſu fortunæ. D

XLIX. Intereſt plurimum qualis ſit vſus, vel earum rerum quæ proſperæ, vel earum quæ dicuntur aduerſæ. Nam bonus temporalibus nec bonis extollitur nec malis frangitur. Malus autem ideo huiuſmodi infelicitate punitur, quia felicitate corrumpitur.

De morte ſanctorum.

Ex c. 11 l. 1. de ciu. Dei. L. Mala mors putanda non eſt, quam bona vita præceſſerit. Non enim facit malam mortẽ, niſi quod ſequitur mortẽ. Nõ itaq; multũ curandũ neceſſariò morituris quid accidat vt moriátur, ſed moriendo quò ire cogantur.

De puritate quam non perdit inuitus.

Ex c. 18. li. 1 de ci. Dei. LI. Ita non amittitur corporis ſanctitas manente animi ſanctitate, etiam corpore oppreſſo, ſicut amittitur ſanctitas corporis violata animi puritate, etiá corpore intacto.

De fortitudine tolerantiæ.

Ex ca. 22. l. 1. de ciuit Dei LII. Maior animus meritô dicẽdus eſt, qui vitá ærũnoſam magis eligit ferre, quàm fugere: & humanũ iudiciũ, maximèq; vulgare, quod plerunq; caligine erroris inuoluitur, præ conſcientiæ luce ac puritate contemnere.

De

De humilitate iustorum.

LIII.

Iustis quicquid malorũ ab iniquis dominis irrogatur, nõ pœna est criminis, sed virtutis examẽ. Nã bonus etiã si seruiat, liber est: malus aũt, etsi regnet, seruus est: nec vnius hominis, sed, quod grauius, tot dominorum, quot vitiorum. Ex c.3.li. 4. de ciu. Dei.

De oblatione votorum.

LIIII.

Nemo quicquam domino rectè voueret, nisi ab ipso acciperet quod voueret. Ex c.4. l. 17. de ciui. Dei & est canõ 11. secũdi concil. Arausic.

De essentia deitatis.

LV.

Omnis substantia quę Deus nõ est, creatura est, & quę creatura non est, Deus est. Nulla ergo differentia est in deitate trinitatis: quoniã quod Deo minus est, Deus non est.

Quales nos diligat Deus.

LVI.

Tales nos amat Deus, quales futuri sumus ipsius dono: non quales sumus nostro merito. Est canõ 12. secũdi concil. Arausic. idẽ habetur in epist. Au. 105. quid enim diligebat etc.

De temporali opere Dei.

LVII.

Ordo temporum in æterna Dei sapientia sine tẽpore est, nec aliqua sunt B apud illum noua, qui fecit quæ futura sunt.

De principali rerum omnium causa.

LVIII.

Volũtas Dei est prima & summa causa omniũ corporaliũ, spiritualiumq; motionũ. Nihil enim fit visibiliter & sensibiliter, quod non de inuisibili & intelligibili summi imperatoris aula, aut iubeatur, aut permittatur, secundũ ineffabilẽ iustitiã præmiorũ, atq; pœnarũ, gratiarum, & retributionũ, in ista totius creaturæ amplissima quadam immensaq; republica.

De superbia diaboli & Christi humilitate.

LIX.

Diabolus superbus hominẽ superbientẽ perduxit ad mortẽ Christus humilis hominẽ obedientẽ reduxit ad vitã. Quia sicut ille elatus cecidit, & deiecit cõsentientẽ: sic iste humiliatus surrexit, & erexit credentem.

De spiritalibus augmentis.

LX.

In rebus spiritalibus cũ minor maiori adhæret, sicut creatori creatura, illa fit maior quàm erat, nõ ille: & hoc est maius esse, quod est melius esse: quia adhærens creatura creatori, nõ mole auctior, sed virtute fit maior.

De ineffabili excellentia deitatis.

LXI.

Excedit supereminentia deitatis non solùm vsitati eloquij nostri, sed etiam intelligentiæ facultatem. Verius enim cogitatur Deus, quàm dici-

tur,& verius eſt,quàm cogitatur.Non parua autem notitię pars eſt, ſi antequam ſcire poſſumus quid ſit Deus,poſsimus ſcire quid non ſit. C

De vera beatitudine.

lxii.

Omnes beati habent quod volunt,quáuis nō omnes qui habēt quod volūt,cōtinuo ſint beati. Cōtinuò autē ſunt miſeri,qui vel nō habēt quod volunt, vel id habent quod nō rectè volūt. Propior ergo beatitudini volūtas recta,etiá nō adepta quod cupit,quàm praua,etiá ſi quod cupit obtinuit.

Quid ſit eſſe cum Deo?

lxiii

Magna hominis miſeria eſt,cū illo nō eſſe ſine quo non poteſt eſſe. In quo eſt enim,ſine dubio ſine illo non eſt: & tamen ſi eius non meminit, eumque non intelligit neq; diligit,cum eo non eſt.

De incarnatione verbi Dei.

lxiiii.

Diuinitas verbi æqualis patri,facta eſt particeps mortalitatis noſtræ,non de ſuo,ſed de noſtro: vt & nos efficeremur participes diuinitatis eius,nō de noſtro,ſed de ipſius.

Qui odio odiendi ſunt mali.

lxv.

Perfectum odiū eſt,quod nec iuſtitia,nec ſciētia caret:id eſt,vt nec propter vitia homines oderis,nec vitia propter homines diligas. Rectè ergo in malis odimus malitiá,& diligimus creaturá:vt nec propter vitiū natura dánetur,nec propter naturam vitium diligatur. D

De labore fingentium mendacia.

lxvi.

Difficilia & laborioſa ſunt figmenta mendacij, Qui autem verum vult dicere,non laborat:quietiores enim ſunt boni, quàm mali: & abſolutiora ſunt verba * veracium,quàm commenta fallacium.

Aliàs * veridicorum.

De diuinis ſcripturis.

lxvii

Bonæ ſunt in ſcripturis ſanctis myſteriorum profunditates, quæ ob hoc teguntur ne vileſcant: ob hoc quęruntur,vt exerceant:ob hoc autem aperiuntur,vt paſcant.

De oratione domini.

lxviii.

Orans cum ſudore ſanguineo dominus Ieſus Chriſtus, ſignificabat de toto corpore,quod eſt eccleſia,emanaturas martyrum paſsiones.

De ſacramentorum perceptione.

lxvix.

Sacra-

A Sacramentum pietatis in iudicium ſibi ſumit indignus. Bene enim eſſe non poteſt malè accipienti quod bonum eſt.

Apud Augu. ex enarratione verſus illius Pſal. 142. Eripe me de inimicis etc.

De laudando Deum.

lxx.

Qui laudat Deum in miraculis beneficiorum, laudet & in terroribus vltionum. Nam & blanditur, & minatur. Si non blandiretur, nulla eſſet exhortatio: Si non minaretur, nulla eſſet correctio.

De acceleranda conuerſione.

lxxi.

Remedia conuerſionis ad Deum, nullis ſunt cunctationibus differenda: ne tempus correctionis pereat tarditate. Qui enim pœnitenti promiſit indulgentiam, diſsimulanti diem craſtinum non ſpopondit.

De humilitate orandi.

lxxii.

Rectus eſt, & bene inuocat Deum, qui in omnibus malis quæ patitur, ſe accuſat, non Deum: & in bonis quæ facit, non ſe laudat, ſed Deum. Sicut enim repellit Deus peccata ſua defendentem, ſic recipit confitentem.

De admiratione creaturarum.

lxxiii.

B Mirabilis eſt fabrica mundi, ſed mirabilior fabricator. Et malè occupatur creatis, qui * à creatore diſcedit: qui ſi hæſerit ſuperiori, inferiora calcabit, ne quod dilexerit contra naturam, conuertatur in pœnam.

Aliàs * ab autore.

De anima inordinata.

lxxiiii.

Anima rationalis ſuperioribus inferiora pręponẽs, nõ poteſt regere quod regebat: quia regi noluit, à quo regebatur.

De pœna peccati.

lxxv.

Corpus carnis noſtræ ornamentum nobis fuit: peccauimus, & cõpedes inde accepimus, vt vinculis mortalitatis omnis humanarũ actionum curſus præpediretur.

De ratione pſallentium.

lxxvi.

Rectè in Dei laudem pſallit, cuius opera cum voce concordant. Nam finito carmine, vox tacet: vita autem in bonis actibus permanens, nunquã reticet eius gloriam, quem in ſe gaudet operari.

De timore.

lxxvii.

Omnia quæ timentur, rationabiliter declinantur: Deus ſic timendus eſt, vt ab ipſo ad ipſum confugiatur.

De

C

De recta solicitudine.

lxxviii.

Sicut præpostera securitas in periculum impellit: ita ordinata solicitudo securitatem parit.

De virginitate.

lxxix.

Virginitas carnis, corpus intactũ: virginitas animæ, fides incorrupta.

De modo habendi.

lxxx.

Multa nos in facultatibus nostris superflua habere probabimur, si necessaria sola retineamus. Nam vana quærentibus nihil sufficit, & alienorũ quodammodo retentor est, qui profutura pauperibus inutiliter habet.

De cogitationibus.

lxxxi.

Quomodo aures nostræ ad voces nostras, sic aures Dei ad cogitationes nostras. Non potest autem fieri, vt in mala opera exeant cogitationes bonę: quoniam hoc actione promitur, quod corde concipitur.

De cantico nouo.

lxxxii.

Sicut veteris hominis vetus canticũ ad temporalia, sic noui hominis nouũ canticũ pertinet ad æterna: & ita vnusquisq; cantat, vt viuit. Nouum autem canticum, carmen est fidei quæ per dilectionem operatur. D

De vera humilitate.

lxxxiii.

Vera fideliũ humilitas est, in nullo superbire, in nullo murmurare: nec ingratũ esse, nec querulũ, sed in omnib' Dei iudicijs gratias Deo agere, Deũq; laudare, cuius omnia opera aut iusta sunt, aut benigna.

De desperantibus.

lxxxiiii.

Nimis miser est, qui non sperat in Deo, & de se sibi secunda promittit: cùm ex eo ipso quòd nõ quærat Dei auxiliũ, ab omni spe veræ salutis exciderit.

De diuitijs.

lxxxv.

In magna egestate sunt, qui de iniquitate sunt diuites, iustitiæ opes, & sapiẽtiæ thesauros nõ habẽt: qui autẽ domino seruiunt, ea bona acquirũt, quæ perire non possunt.

De vera bonitate.

lxxxvi.

Sic ferè c.14.l.19 de ciuit. Dei. Non sufficit abstinere à malo, nisi fiat quod bonum est: & parum est nemini nocere, nisi studeas multis prodesse.

De

A

De mali impunitate.

lxxxvII.

Peccator qui peccat, non ideo à domino non videtur, quia malê agentis pœna differtur: grauius autem in eum decernitur, cui etiam ipſa correctio denegatur.

De bono humilitatis.

lxxxvIII.

Non acceditur ad altitudinẽ Dei, niſi per humilitatẽ: & cui propinquat ſubditus, longè ab eo recedit elatus.

De ſepultura.

lxxxIx.

Sicut peccatoribus diuitibus nihil proſunt exequiæ ſumptuoſæ: ita nihil nocent aut viles, aut nullæ ſanctorum pauperum ſepulturæ.

De gaudio recto.

xc.

Non poteſt vnquã fraudari delectationibus ſuis, cui Chriſtus eſt gaudiũ. Æterna enim exultatio eſt, quæ bono lætatur æterno.

Quid hominem Deo iungat.

xcI.

Deo, qui vbiq; eſt, non locis, ſed actionibus, aut longinqui, aut proximi ſumus: quia ſicut ſeparat diſsimilitudo, ita nos illi coniungit imitatio.

B

De bono prælio.

xcII

Humanæ ęgritudinis eſt, in carne mortali delectationẽ habere peccandi: ſed diſcipulus amatorq; virtutũ, nõ pacẽ huic cõcupiſcẽtiæ tribuere, ſed bellum debet indicere.

De ſpe fidelium.

xcIII.

Non te terreat Chriſtiane, quòd credita differuntur: licet in abſcõdito ſit promiſsio, in ſpe tamen perſeueret oratio. Exercêre operibus, creſce virtutibus. Dum fidei conſtantia probatur, gloria retributionis augetur.

De temporibus.

cxIIII.

Omne tempus malorum puſillũ eſt. Quid enim tã exiguũ, quàm quod in hoc tendit, vt non ſit?

De charitatis augmento.

xcv.

Creſcit ſemper charitatis facultas, dum vſu maior, & largitate fit ditior.

De defectu malorum.

xcvI.

Malorũ impietatẽ perire neceſſe eſt, aut proprio iudicio, aut ſentẽtia Dei. Nulla enim iniquitas permanet. cui finẽ aut correctio, aut damnatio facit.

Vnde

C

Vnde adhæreatur Deo.

XCVII.

Adhærens Deo & semper eius faciens voluntatem, nunquam à suo habitatore deseritur: & si quædam dura atq; aduersa patiatur, non relinquitur, sed probatur.

De iustitia.

XCVIII.

Tota iustitiæ ratio est, vt declinẽtur mala, & fiant bona: cuius obseruantiæ inter quaslibet aduersitates forma seruanda est: quia hoc solùm nunquã amittitur, quod operi pietatis impenditur.

De tolernatia.

XCIX.

Tolerentur præsentia mala, donec veniat beatitudo promissa. Sustineãtur à fidelibus infideles, & exortorũ inter frumenta zizaniorum auulsio differatur, quantumlibet sæuiant impij. Melior est etiam in hoc tempore causa iustorum, qui quanto acrius impetuntur, tanto gloriosius coronantur.

Quid sit clamor ad Deum.

C.

Clamor ad Deum est intentio cordis, & flagrantia dilectionis: quia semper petitur, quod semper optatur. Hoc autem Deo abscõditum nõ est, quoniam ad ipsum redit, quod ab ipso processit. D

De confitendo peccato.

CI.

Bona est peccati confessio, si & curatio consequatur. Nam quid prodest detegere plagam, & non adhibere medicinam?

De perfectione.

CII.

In hac vita, quæ tota tentatio est, etiam in sublimissimis sanctis nõ apprehenditur illa perfectio, cui non supersit ascensio.

De laboribus præsentis vitæ.

CIII.

Dum præsentis vitæ cursus agitur, etiam si valde proficiat cuius exterior homo corrumpitur, & interior renouatur: necesse est tamen, vt dum conditioni subiacet mortis, labores toleret vetustatis.

Quod imago Dei homo, sit nunc obnoxia vanitati.

CIIII.

Imago quidem Dei est homo: & qui per iustitiæ ambulat vias, ad similitudinem sui tendit autoris, & tamen dum in hac vita degit, conturbationes vanitatis incurrit.

A

De eruditione diuina.

CV.

Prima diuini muneris gratia est, vt erudiat nos ad nostrę humilitatis confeßionem, & agnoscere faciat, quòd si quid boni agimus, per illum possumus, sine quo nihil possumus.

Quòd tota infidelium vita peccatum sit.

CVI.

Omnis infidelium vita peccatum est: & nihil est bonum sine summo bono. Vbi enim deest agnitio æternæ & incommutabilis veritatis, falsa virtus est, etiam in optimis moribus.

De fundamento spiritali.

CVII.

Sicut fundamentum corporeæ fabricæ in imo est, ita fundamentum fabricæ spiritalis in summo est. Terrena ædificatio à terra incipit, cœlestis extructio à superno crescit exordio.

Quòd recordatio vel obliuio non cadant in Deum.

CVIII.

Tunc dicitur Deus meminisse, quando facit: tunc obliuisci, quando non facit. Nam neque obliuio cadit in Deum, quia nullo modo mutatur: neque
B recordatio, quia nihil obliuiscitur.

Qui Dei miracula videant.

CIX.

Hi vident mirabilia Dei, quibus prosunt. Nam quod non intelligitur, vel vnde non proficitur, non videtur.

De misericordia & veritate iungendis.

CX.

Non auferat veritas misericordiam, nec misericordia impediat veritatem. Si enim pro misericordia iudicaueris contra veritatem, aut quasi rigida veritate oblitus fueris misericordiam, nō ambulabis in via domini, in qua misericordia & veritas obuiauerunt sibi.

De tentatione & imitatione Christi.

CXI.

Tentatio Christi, eruditio Christiani est. Imitatores enim magistri debent esse discipuli: non in faciendis miraculis, quæ nemo exigit: sed in custodienda humilitate, atque patientia, ad quæ nos dominus suo inuitauit exemplo.

De cupiditate & charitate.

CXII.

* Quomodo radix omnium malorum cupiditas est, sic radix omnium bonorum est charitas.

* Aug. ser. 1. in Psal. 90. idē habetur c. 20. li. de gratia Christi.

De gau-

De gaudio Christiani.

CXIII.

Christiano rectè gaudendi causa non præsens seculum, sed futurum est. Et ita est vtendum temporalibus, ne obsint æternis: vt in via, qua peregrini ambulant, hoc placeat quod ducit ad patriam.

De sabbato.

CXIIII.

Malè celebrat sabbatum qui ab operibus bonis vacat. Ocium autem ab iniquitate debet esse perpetuum: quia bona conscientia non iniquietum, sed tranquillum facit.

Bonum cum gaudio est faciendum.

CXV.

Cum bonum operaris, hilaris operare: Nam si quid boni tristis feceris, fit de te magis quàm facis.

Quod non homines, sed hominum sit fugienda peruersitas.

CXVI.

Si in mores malorũ nõ transeant boni, etiã inter cohabitantes magna diuisio est. Nõ ergo homines, qui meliorũ exẽplo corrigi queunt, sed hominũ est fugienda iniquitas.

Quòd sint vitanda peccata non timore pœnæ, sed amore iustitiæ.

CXVII.

Eam Deus innocentiã probat, qua homo nõ metu pœnæ fit innocẽs, sed amore iustitię. Nã qui timore nõ peccat, quãuis nõ noceat cui vult nocere, sibi tamen plurimum nocet: & abstinens ab iniquo opere, sola tamen reus est voluntate.

Similia legas apud Aug. lib. de spirit. & litera, c. 8. & 14 & l. de natu. & gratia c. 57. & l. 2. cõtra 2. epi. Pela. c. 9. & l. 3. c. 4

De pharisæo & publicano.

CXVIII.

Melior est in malis factis humilis cõfessio, quã in bonis superba gloriatio.

Quòd iniqui malitia prosit bonis.

CXIX.

De malitia mali flagellatur bonus: & de seruo emendatur filius.

De mundana iniquitate.

CXX.

Sicut stellas cœli non extinguit nox: sic mentes fidelium, adhærentes firmamento sanctæ scripturæ, non obscurat mundana iniquitas.

De propria facultate.

CXXI.

Ad peccandum homo abundat propria facultate: ad agendum autem bonum, non sibi sufficit, nisi ab illo iustificetur, qui solus iustus est.

De contrarijs moribus.

CXXII.

Magnus

A Magnus bonorum labor eſt, mores tolerare contrarios: quibus qui non offenditur, parum proficit. Tantum enim torquet iuſtum iniquitas aliena, quantum recedit à ſua.

Qualiter accedatur, vel recedatur à Deo.

CXXIII.

Non locorum interuallis acceditur ad Deum, vel receditur ab eo: ſed ſimilitudo facit proximum, diſsimilitudo longinquum. Et nimia miſeria eſt, ab eo bono longè eſſe, quod vbique eſt.

De vera libertate.

CXXIIII.

Libera ſemper eſt ſeruitus apud Deum, cui non neceſsitas ſeruit, ſed charitas.

De tolerantia.

CXXV.

Qui ideo neminē vult hominē pati, quia multum, vt arbitratur, proficit per hoc ipſum, quòd alios nō tolerat, oſtendit quòd potiùs non proficit.

De artifice ſummo.

CXXVI.

B Totum bonum quod habemus, ab artifice noſtro habemus. Sed ſi hoc in nobis eſt, quod ipſi fecimus, inde damnabimur: ſi autem hoc, quod Deus fecit, inde coronabimur.

De verbo Dei.

CXXVII.

Verbum Dei, per quod facta ſunt omnia, tempus præordinauit, quo ſuſciperet carnem: non tempori ceſsit, quo verteretur in carnem. Homo quippe Deo acceſsit, non Deus à ſe receſsit.

De fide & intellectu.

CXXVIII.

Intellectui fides viam aperit, infidelitas claudit.

De homine victo.

CXXIX.

Quo primùm vitio ſuperatus eſt homo, hoc vltimum vincit. Cùm enim omnia peccata ſuperauerit, manet periculum, ne benè ſibi mens conſcia, in ſe potius, quàm in domino glorietur.

De perfectione deſideriorum.

CXXX.

Finis curarum perfectio eſt deſideriorum: & in id quiſque tendit ac nititur, vt ad illud perueniat quo delectatur. Sapientis ergo eſt, hoc appetere, quod bonum facit: non id amare quod decipit.

De

C

De duobus donis gratiæ.

CXXXI.

Sicut duo sunt officia medicinæ, vnum quo sanatur infirmitas, aliud quo custoditur sanitas: Ita duo sunt dona gratiæ, vnum quod aufert carnis cupiditatem, aliud quod facit animi perseuerare virtutem.

De laboris fine.

CXXXII.

Nō poterit hominis labor finiri, nisi hoc diligat, quod ei nō possit auferri.

De iniquitatis læsione.

CXXXIII.

Impossibile est, vt iniquitas priùs lędat hominem iustum, in quem tendit, quà cor iniustum vnde procedit.

De miraculis.

CXXXIIII.

Visibile miraculum ad illuminationem vocat: inuisibile autem eum, qui vocatus venit, illuminat. Omnia ergo narrat mirabilia Dei, qui credens visibilibus, ad intelligenda inuisibilia transitum facit.

De fugientibus diabolum.

CXXXV.

Melior causa est eorum, qui diabolum persequentem fugiunt, quàm qui præeuntem sequūtur: quia vtilius est, eum hostem habere quàm principem.

D

De prauis cupiditatibus.

CXXXVI.

Omnes prauæ cupiditates sunt portæ inferi, per quas itur in mortem: cuius dominatum subit, qui adeptum se ad perfruendum lætatur, quod perditè concupiuit.

De adulatione.

CXXXVII.

Adulantium linguæ alligant animas in peccatis: delectat enim ea facere, in quibus non solùm non metuitur reprehēsor, sed etiam laudatur auditor.

De male conscio animo.

CXXXVIII.

Animus malè sibi conscius dum videtur sibi nullam pœnam pati, credit quia non iudicet Deus. cùm abuti patientia Dei, & non intelligere parcentis benignitatem, iam sit magna damnatio.

Quòd prior sit natura, quàm vitium.

CXXXIX.

In creatura, quæ arbitrio suo peccat, prior est natura quā vitiū. Quod ita contra naturam est, vt non possit nisi nocere naturę. Non itaq; esset vitiū recedere à Deo, nisi naturæ (cujus hoc vitiū est potiùs) cōpeteret esse cū Deo.

De an-

A

De angelis & hominibus.

CXL.

Nullum Deus vel angelorum, vel hominum crearet, quem malum futurum esse præscisset, nisi pariter nosset quibus eos bonorum vsibus commendaret: atque ita ordinem seculorum, quasi pulcherrimum carmen, etiam ex quibusdam antithetis honestaret.

De conditione creaturæ.

CXLI.

Tria quædam nobis maximè scienda de conditione creaturæ oportuit intimari: Quis eá fecerit, per quid fecerit, quare fecerit. Dixit Deus, inquit, Fiat lux, & facta est lux: & vidit Deus lucem quòd bona esset. Si ergo quærimus, quis fecerit: Deus est. Si, per quid fecerit: Dixit, Et facta est. Si, quare fecerit: quia bona est. Nec autor excellentior est Deo, nec ars efficacior Dei verbo: nec causa melior, quàm vt bonum crearetur à bono. Genes. 1.

De bono & malo amore.

CXLII.

Est amor, quo amatur & quod amandum non est: & istum amorem odit in se, qui illum diligit, quo amatur quod amandum est. Possunt enim ambo esse in vnum hominem: & hoc bonum est homini, vt illo proficiente, quo bene viuimus, iste deficiat quo malè viuimus, donec ad perfectum sanetur, & in bonum commutetur omne quod viuimus.

De bono creaturæ.

B

CXLIII.

Creaturæ rationalis vel intellectualis bonum, quo beata sit, non est nisi Deus: quod ei non ex seipsa est: quia ex nihilo creata est: sed ex illo, à quo creata est. Hoc enim adepto fit beata: quo amisso, misera.

De vitio naturæ.

CXLIIII.

Vitium esse nec in summo potest bono, nec nisi in aliquo bono. Sola ergo bona alicubi esse possunt: sola autem mala nusquam: quoniam naturæ etiam illæ quæ ex malæ voluntatis initio vitiatæ sunt, in quantum vitiosæ sunt, malæ sunt: inquantum autem naturæ sunt, bonæ sunt.

Quid credi debeat.

CXLV.

Non est phas credere, aliter affici Deum cûm vacat, aliter cûm operatur: quia nec affici dicendus est, tanquam in eius natura fiat aliquid, quod antè non fuerit. Patitur quippe qui afficitur: & mutabile est omne quod patitur. Non ergo in Deo aut pigra vacatio, aut laboriosa cogitetur industria: quia nouit & quiescens agere, & agens quiescere: & quod in operibus prius quidem est, aut posterius, non ad facientem, sed ad facta referendum est. Æterna enim est & incommutabilis voluntas eius, nec consilio alternante variatur: in qua simul est quicquid in rebus creandis vel ordinandis, aut præcesit, aut sequitur. Vide de ciu. Dei li. 12 c. 17

Quòd Deus tantum est creator.

CXLVI.

Nullius, quamuis minimæ naturæ, nisi Deum creatorem credi aut dici licet ab aliquo. Quia etiam si angeli iussi vel permissi adhibeant operationem suam rebus, quæ gignuntur in mundo, tam non sunt creatores animalium, quàm nec agricolæ frugum atque arborum.

De prima conditione mortis.

CXLVII.

Aug. lib. 13. de ciu. Dei ca. 2.

De prima corporis morte dici potest, quòd bonis bona sit, malis mala. Secunda verò sine dubio, sicut nullorum bonorum est, ita nulli bona.

De morte piorum.

CXLVIII.

Ex ca. 5. eiusdē li.

Mors etiam piorum, pœna peccati est. Sed ideo bona ipsis dicitur, quia illa bene vtuntur, quibus finis est ad mala temporalia, & transitus ad vitam æternam. Sicut enim iniustitia malè vtitur, non tantùm malis, verumetiam bonis. ita etiam iustitia bene vtitur, non tantum bonis, verumetiam malis.

De martyribus non baptizatis.

CXLIX.

Aug. lib. iam citato c. 7. & epist. 108

Qui etiam non percepto regenerationis lauacro pro Christi confessione moriuntur, tantum eis valet ad abolenda peccata, quantum si ablueren-tur fonte baptismatis.

Quòd omne peccatum sit mendacium.

CL.

Videtur ex c. 4. li. 14. de ciuit. Dei. sumi.

Cùm homo secundum se viuit, non secundum Deum, similis est diabolo: quia nec angelo secundũ angelum, sed secundum Deum viuendum fuit, vt staret in veritate, & veritatem de illius, non de suo mendacio loqueretur. Vnde non frustra dicitur, omne peccatum esse mendacium: quia non peccatur, nisi ea voluntate, quæ contraria est veritati, id est, Deo.

De diuersa voluntate affectionum.

CLI.

Diuersitas humanæ affectionis, ex diuersitate est voluntatis: quæ si praua est, peruersis erit moribus inquieta. Si autem recta, non solùm non culpabilis affectio hominis, sed etiam laudabilis erit.

De arbitrij libertate vera.

CLII.

De ciuit. Dei li. 14 cap. 11.

Arbitrium voluntatis tunc est verè liberum, cùm vitijs peccatisque non seruit. Tale datum est à Deo, quod amissum, nisi à quo potuit dari, non potest reddi. Vnde veritas dicit: Si vos filius liberauerit, tunc verè liberi eritis.

Quòd cor ad Deum sit habendum.

CLIII.

Bonum est sursum habere cor, non tamen ad seipsum, quod est superbiæ: sed ad

A sed ad Deum, quod est obedientiæ. Plus autē appetendo minus est, qui dum se sibi sufficere confidit, ab eo qui verè ei sufficit, deficit.

De vita beata.

CLIIII.

Beata vita si non amatur, non habetur. Porrò si amatur, habetur. Cæteris omnibus rebus necesse est vt excellentius diligatur: quoniam propter hoc amandum est, quicquid aliud est amandum. Quia verò beatus esse non potest, nisi qui eam, vt dignum est, amat: consequens est, vt eam æternam velit: quæ tunc verè beata erit, quando terminum non habebit. Ex c.25. lib 15. de ciuit. Dei

Solus Deus bonus.

CLV.

Non omnes quidem mali in hoc proficiunt vt sint boni: nemo tamen est, nisi ex malo, bonus.

De ciuibus terrenis.

CLVI.

Ciues terrenæ ciuitatis parit peccato vitiata natura, qui sunt vasa iræ. Ciues verò cœlestis patriæ parit à peccato naturam liberans gratia, qui sunt vasa misericordiæ.

De ira Dei.

B CLVII.

Ira Dei non perturbatio est eius, sed iudicium, quo irrogatur pœna peccato. Cogitatio verò ipsius, & recogitatio, mutãdarum rerum est incommutabilis ratio. Neque enim sicut hominem, ita Deum cuiusquam facti sui pœnitet, cuius de omnibus omnino rebus tam fixa sententia, quàm certa est præsentia. Ex ca.25 lib.15. de ciuit. Dei 1. Reg. 15

De persequentibus ecclesiam.

CLVIII.

Inimici ecclesiæ quolibet errore cæcentur, vel malitia deprauentur: si accipiant potestatem corporaliter affligendi, exercent eius patientiam: Si tantummodo malè sentiendo aduersantur, exercent eius sapientiã: Et vt etiam inimici diligantur, exercent eius beneuolentiam: quia Deus his, qui eum diligunt, omnia cooperatur in bonum.

De fine boni & mali.

CLIX.

Finis boni est, non quo consummatur vt non sit, sed quo perficiatur vt plenum sit. Et finis mali est, non quo esse desinat, sed quousque nocendo perducat. Vnde vnum est summum bonum, aliud autem summum malum. Illud propter quod appetenda sunt bona cætera, ipsum autem propter se ipsum: hoc, propter quod declinanda sunt mala cætera, ipsum autem propter summum. Ex c.1 li. 19. de ciuit. Dei.

De natura.

CLX.

Ex c.13. lib.19. de ciui.Dei. Est natura in qua nullũ malum est, vel etiam nullum malum esse potest. Esse autem naturam, in qua nullum bonum sit, non potest. C

De animi æquitate.

CLXI.

Melior est animi æquitas, quàm corporis sanitas: & conuenientiùs iustus dolet in supplicio, quàm lætatus est in delicto.

De præcepto charitatis.

CLXII.

In præcepto charitatis tria inuenit homo quę diligat: Deum, & se, & proximum. Et quia ille in sui dilectione non errat, qui Deum diligit: consequẽs est, vt proximo ad diligendum Deum consulat, quem iubetur diligere sicut seipsum.

De concordia & obedientia.

CLXIII.

Ex cap. 14. lib. 19 de ciuit. Dei. Pax domestica, est ordinata cohabitantium imperandi, obediendiq; concordia. Imperant enim qui consulunt: sicut vir vxori, parentes filijs, domini seruis: Obediunt autem quibus cõsulitur: sicut mulieres maritis, filij parentibus, serui dominis. Sed in domo iusti viuentis ex fide, & ab illa adhuc ciuitate peregrinantis, etiam qui imperant, seruiunt eis quibus videntur imperare: quia non dominandi cupiditate imperant, sed officio consulendi: nec principandi superbia, sed prouidendi beneficentia. D

De conditione seruitutis.

CLXIIII.

Ex c.15. lib.19. de ciu.Dei. Ioan.8. Nomen, & conditionem seruitutis culpa genuit, non natura: & prima huius subiectionis causa peccatum est, quia sicut scriptum est, Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Vnde melior eius status est, qui famulatur homini, quàm qui suæ seruit cupiditati.

De prælatis.

CLXV.

Ex c.16. lib.19. de ciu.Dei. Veri patresfamiliàs subditis suis, tanquam filijs, ad colendum & promerendum Deum consulunt, desiderantes venire ad cœlestem domum, vbi imperandi necessarium non sit officium: quò donec veniatur, magis debent patres quòd dominantur, quàm serui tolerare quòd seruiunt.

De regimine populi.

CLXVI.

Ex c.19. lib.19. de ciu.Dei. Locus superior, sine quo regi populus nõ potest, etiam si ita sit tenendus, atq; administrãdus, vt decet: tamen indecẽter appetitur. Vnde otiũ sanctum quærit dilectio veritatis: negotium iustum suscipiat necessitas dilectionis.

De vita animæ.

CXLVII.

Sicut

A Sicut non est à carne, sed supra carnem, quod eam facit viuere: sic non est ab anima, sed supra animá, quod eam facit beatè viuere: quia vt vita carnis anima est, ita beata vita hominis Deus est. Ex c.25. lib.19. de ciu. Dei.

De venia.

clxviii.

Iustitia nostra quamuis vera sit, propter verum boni finem, ad quem refertur, tamen tanta est in hac vita, vt potiùs remißione peccatorum constet, quàm perfectione virtutum. Ex c.27. lib.19. de ciui. Dei.

De plena pace.

clxix.

Quandiu vitijs repugnatur, plena pax non est: quia & illa quæ resistunt, periculoso debellantur prælio: & illa quæ victa sunt, nondum securo triumphantur ocio, sed adhuc solicito premuntur imperio. Ex c.27. lib.19. de ciu. Dei.

De prima & secunda morte.

clxx.

Prima mors animam nolentem pellit è corpore, secunda animam nolentem tenet in corpore. Ab vtraque morte communiter id habetur, vt quod non vult anima, de suo corpore patiatur. Ex cap.3. li 21. de ciu. Dei.

B *De causis incognitis.*

clxxi.

Incognitis causis operum diuinorum nonnihil nouimus, cùm scimus non sine ratione omnipotentem facere, vnde infirmus humanus animus rationem non potest reddere. Ex ca. 5. lib.21. de ciu. Dei.

De negligentijs.

clxxii.

Frustra sibi homo post hoc corpus promittit, quod in hoc corpore comparare neglexit. Nemo inuitus benè facit, etiam si bonum est quod facit: quia nihil prodest spiritus timoris, vbi non est spiritus charitatis. Simile est Enchir. 110.

De humana societate.

clxxiii.

Sicut in potestatibus societatis humanæ maior potestas minori ad obediendum præponitur: ita Deus omnibus.

De diligendo Deo.

clxxiiii.

Beatus qui diligit Deum, & amicum in Deo, & inimicum propter Deum. Solus enim nullum charũ amittit, cui omnes in illo chari sunt, qui nunquam à non dimittente amittitur.

De non corrumpendis.

CLXXV.

Manifestum est, quoniam bona sunt quæ corrumpũtur, quæ neq; si summa bona

ma bona essent, corrumpi possent: quia si summa bona essent, incorruptibilia essent: si autem nulla bona essent, quid in eis corrumperetur non esset. C

De incommutabili Deo.

CLXXVI.

Cum Deus incommutabiliter bonus, omnes creaturas fecerit bonas, nec vlla omnino, nisi ab ipso sit creata natura, nulla est substãtia mali: quia quod autorem Deum non habet, non est: ita vitium corruptionis nihil est aliud, quàm inordinatæ vel desiderium vel actio voluntatis.

Quòd iustitia iniquis odiosa sit.

CLXXVII.

Sicut palato non sano pœna est cibus, qui sano suauis est: & oculis ægris odiosa lux, quia incolumis gaudet obtutus: ita displicet iniquis iustitia Dei, cui si subijcerentur, non * conturbarentur.

Al. * minuerẽtur

De ægritudine animi.

CLXXVIII.

Ægritudo animi rationalis est, cùm bonis inferioribus delectatus, superiora ex parte appetit, & ex parte non appetit. Ideoque in duas diuiditur voluntates: cumq; vna est, tota non est: & hoc adest vni, quod deest alteri.

De homine religioso.

CLXXIX. D

Homini benigno parum esse debet inimicitias aliorum non excitare vel augere malè loquendo: nisi eas etiam extinguere bene loquendo studeat.

De veritate odiosa.

clxxx.

Beata vita est gaudiũ de veritate, quod Deus est: sed multis veritas odiosa est, quam audire nolunt docentem: & nolentes falli, volunt mendacia sua veritatem videri. Quibus iustè retribuitur, vt ipsi veritatem non lateant, ipsos autem lateat veritas.

De forti patientia.

CLXXXI.

Nemo quod tolerat amat, etiam si tolerare amat: quia aliud est fortis patientia, aliud secura felicitas. Nec eiusdem est temporis labor pugnæ, & beatitudo victoriæ.

De copiosa ægestate.

CLXXXII.

Ideo plerunq; in sermone copiosa est ægestas humanæ intelligẽtiæ: quia plus loquitur inquisitio, quã inuẽtio: & lõgior est petitio, quàm impetratio.

De æternitate.

clxxxiii.

Vera ęternitas Dei est, qui solus habet immortalitatem: quoniam ex nulla

specie

A specie motúve mutatur, nec temporalis est voluntatis. Non enim immortalis est voluntas, quæ alia, & alia est.

De non desperandis peccatoribus.

clxxxiiii.

Non est desperandum de malis, sed pro ipsis, vt boni fiant, studiosiùs supplicādum: quia numerus sanctorū de numero semper est auctus impiorum.

Qualiter pax à Deo quæratur.

clxxxv.

Quærens à Deo pacem, sit sibi ipse pacatus, ne aliud in professione oris, aliud sit in cordis arcano. Nihil enim prodest hoc esse in corde quod verum est, si hoc dicitur voce, quod falsum est: quia veritas & credenda est, & loquenda.

Ne iustè flagellatus doleat.

clxxxvi.

Non conqueratur homo, quando in his, quæ iuste habet, patitur aliquas aduersitates: per amaritudinem enim inferiorum docetur amare meliora: ne viator tendens ad patriam, stabulum pro domo diligat.

Vt peccator sibi displiceat.

clxxxvii.

Bene currit ad remisionem peccatorum, qui displicet sibi. Apud iudicem B enim iustum & misericordem, qui se accusat, excusat.

De quærendis præsidijs.

clxxxviii.

In tranquillitate pacis comprehendenda est doctrina sapientiæ, quæ inter tribulationum turbines difficulter agnoscitur. Nec facilè inueniuntur in aduersitate præsidia, quæ non fuerint in pace quæsita.

De altari Dei.

CLXXXIX.

Ad altare Dei inuisibile, quò non accedit iniustus, ille peruenit, qui ad hoc præsens iustificatus accedit. Inueniet enim illic vitam suam, qui hîc discreuerit causam suam.

De lege.

cxc.

Finis legis Christus est, in quo lex iustitiæ non consumitur, sed impletur. Omnis enim perfectio in ipso est: vltra quem nō est, quò se spes fidei & charitatis extendat.

De mala conscientia.

cxci.

Nullæ pœnæ grauiores sunt, quàm malæ conscientiæ: in qua cum Deus non habetur, consolatio non inuenitur: & ideo inuocādus est liberator, vt quem tribulatio exercuit ad confesionem, confesio perducat ad veniam.

C

De ægro.

CXCII.

Quid grauius peccato ægri, quàm medici interfectio? Sed cum in baptiſmo hoc dimittitur, quid non dimittitur?

De ruminante verbum Dei.

CXCIII.

Auditor verbi ſimilis debet eſſe animalibus, quæ ob hoc quia ruminant, munda eſſe dicuntur: vt non ſit piger de his cogitare, quæ in aluo cordis accepit: & cùm audit, ſit ſimilis edenti: cùm verò audita in memoriam reuocat, ſit ſimilis ruminanti.

De anima rationali.

CXCIIII.

Rationalis anima domina eſt corporis ſui, quæ inferiori non bene imperabit, niſi ſuperiori ſe Deo tota charitatis ſubiectione ſeruierit.

De miſericordia Dei.

CXCV.

Sicut terra de cœlo expectat pluuiam, & lucem: ſic homo ex Deo debet expectare miſericordiam, & veritatem.

De bonis eccleſiæ filijs.

CXCVI. D

Gaudendum eſt bonis eccleſiæ filijs, quòd in diſcretione eorum non fallitur diuina iuſtitia. Sed non temerè diuidant congregatos: quia ipſorum eſt velle colligere, domini ſeparare.

De terreno amore.

CXCVII.

Dominus eſt rerum quas habet, qui nulla cupiditate irretitur. Nam qui terrenorum amore obſtringitur, non poſsidet, ſed poſsidetur.

De hæreditate Chriſti.

CXCVIII.

Hæreditas, in qua cohæredes Chriſti ſumus, non minuitur multitudine filiorum, nec fit anguſtior numeroſitate cohæredum. Sed tanta eſt multis, quanta paucis: tanta ſingulis, quanta omnibus.

De felicitate.

CXCIX.

Nunquam debet ſecura eſſe fœlicitas, quia periculoſiora ſunt animo ſecunda, quàm corpori aduerſa: prius enim corrumpunt proſpera, vt inueniát aduerſa quod frangant.

De remedijs pœnitentiæ.

CC.

Prima ſalus eſt, declinare peccatum: ſecunda eſt, non deſperare de venia. Nam

A Nam ipſe ſe in æternum perimit, qui apud miſericordem iudicem ad pœnitentiæ remedia non recurrit.

De bonis occultis ſanctorum.

CCI.

Boni latent, quia bonum ipſorum in occulto eſt, nec viſibile enim eſt, nec corporale, quod diligunt: & tam merita eorum ſunt in abſcondito conſtituta, quàm præmia.

De inimicis bonorum.

CCII.

Nullus bonorum inimicum habet, niſi malum: qui ideo eſſe permittitur, vt aut corrigatur, aut per ipſum bonus exerceatur. Orandum eſt ergo pro inimicis, vt aut obtineatur eorum conuerſio, aut in nobis diuinæ bonitatis inueniatur imitatio.

De vigore fidei Chriſtianæ.

CCIII.

Vigor fidei Chriſtianę tribus temporibus initiatur: veſpere, manè, & meridie. Veſpere enim dominus in cruce, manè in reſurrectione, meridie in aſcenſione. Vnum ad patientiam occiſi, aliud ad vitam reſuſcitati, tertium ad gloriam pertinet maieſtatis in patris dextera conſedentis.

B

De purgandis electis.

CCIIII.

Ad hoc exagitantur homines tribulationibus, vt vaſa electionis euacuentur nequitia, & impleantur gratia.

De bonis, quæ nemo amittit inuitus.

CCV.

Poteſt homo inuitus amittere temporalia bona, nunquam verò, niſi volens, perdit æterna.

De fine fidelium.

CCVI.

Finis fidelium Chriſtus eſt, ad quem cùm peruenerit currentis intentio, non habet quod poſſit amplius inuenire, ſed habet in quo debeat permanere.

De triſtitia.

CCVII.

Melior eſt triſtitia iniqua patientis, quam lætitia iniqua facientis.

De peccatis præteritis.

CCVIII.

Reuocandus eſt animus à recordandis cum quadá delectatione præteritis, ne ſurrepente concupiſcentia redeamus corde in Ægyptum.

De

C

De veritate.

CCIX.

Bonum est à veritate vinci. Ad correptionem superet veritas volentem. Nam & inuitum ipsa superabit.

De impunitate peccatorum.

CCX.

Peccata siue parua, siue magna, impunita esse non possunt: quia aut homine pœnitente, aut Deo iudicante plectuntur. Cessat autem vindicta diuina, si conuersio precurrat humana. Amat enim Deus confitentibus parcere: & eos, qui semetipsos iudicant, non iudicare.

De misero.

CCXI

Nullus miser de quantacunque miseria liberatur, nisi qui Dei misericordia præuenitur.

De remedijs tribulationum.

CCXII.

Fideliter supplicans Deo pro necessitatibus huius vitæ, & misericorditer auditur, & misericorditer non auditur. Quid enī infirmo sit vtile, magis nouit medicus quàm ægrotus. Si autem id postulat, quod Deus & præcipit & ꝓmittit, fiet omnino quod poscit: qa accipit charitas, quod parat veritas.

D

De prouectu bonorum.

CCXIII.

Prouectus fidelium sine tentatione non euenit: nec sibi quisquam innotescit, nisi probationis examine. Nec coronabitur, nisi qui vicerit: nec vincet, nisi qui certauerit. Quis autem certat, nisi inimicum habens, & tentationi resistens?

De prophetijs implendis.

CCXIIII.

Ex c. 32. lib 10. de ciui. Dei vel enarratione Psal. 62.

Stultus est, qui non credit denuntiationibus prophetarum in paucis quæ restant, cùm videat tam multa completa, quę tunc non erant, quando prædicebantur implenda.

De idolis.

CCXV.

Sic sunt qui colunt idola, quomodo qui in somnis vident vana. Si autem euigilet anima ipsorum, intelligit à quo facta sit, & non colit quod ipsa fecit.

De corporibus humanis.

CCXVI.

Omnia corporis nostri, quæ discerpta, vel putrefacta, vel etiam concremata

A mata,in quasdam dissoluuntur fauillas,Deo perire non possunt. In illa enim elementa mundi eunt,vnde sumpta sunt illa manu,quæ tenet omnia.

De siti bona.

CCXVII.

Qui Deo sitiunt,tota sua debent sitire substantia,id est, & anima & carne:quia & animæ Deus dat panem suum,id est,verbum veritatis; & carni necessaria Deus præbet:quia vtraq; ipse facit,qui vtraq; fecit.

De meditatione fidelium.

CCXVIII.

Qui otiosus,& quietus non cogitat Deum:quomodo inter actus multos, & laboriosa negotia de illo poterit cogitare? Mediteter ergo quæ Dei sunt fidelis,cùm vacat: & bene operandi substantiam quærat, ne in actione deficiat.

De simulata innocentia.

CCXIX.

Simulata innocentia,non est innocentia. Simulata æquitas,non est æquitas:sed duplicatur peccatum,in quo est & iniquitas,& simulatio.

De lumine.

CCXX.

B Anima recedens à luce iustitiæ,quantò magis quærit quod inueniat cōtra iustitiam, tanto plus repellitur à lumine veritatis, & in tenebrosa demergitur.

De duabus ciuitatibus.

CCXXI.

Duas in toto mundo ciuitates faciunt duo amores; Hierusalē facit amor Dei: Babyloniam,amor seculi. Interroget ergo se quisque quid amet, & inueniet vnde sit ciuis.

De præcepto Dei.

CCXXII.

Omne præceptum Dei leue est amanti. Nec ob aliud intelligitur dictum Onus meum leue est: nisi quia dat spiritum sanctum, per quem diffunditur charitas in cordibus nostris,vt diligendo liberaliter faciamus: quod qui timendo facit,seruiliter facit. Nec est amicus recti,quando mallet, si fieri posset,id quod rectum est,non iuberi. Matt. 11. Rom. 5.

De charitate.

CCXXIII.

Plenitudo legis charitas est, quia per charitatem lex impletur,non per timorem: in tantum enim fiunt mandata iustitiæ,in quantum adiuuat spiritus gratiæ. Rom. 13.

De operibus bonis.

CCXXIIII.

Non

Idē c. 26. li. de gratia Christi. Non sunt bona opera, nisi quæ per fidem, & dilectionem fiunt: quia alterum sine altero nullius virtutis fructum parit. C

De lapsu Adam.

CCXXV.

Ab eo quod formauit Deus, mutatus est Adam, sed in peius per iniquitatem suam. Ab eo quod operata est iniquitas, mutantur fideles, sed in melius per gratiam Dei. Illa ergo mutatio fuit præuaricatoris primi, hæc mutatio dexteræ est excelsi. Psal. 76.

De temporalibus delitijs.

CCXXVI.

In præsenti vita & delitiæ temporales dulces sunt, & tribulationes temporales amaræ sunt. Sed quis non bibat tribulationis poculum, metuens ignem gehennarum? Et quis non contemnat dulcedinem seculi, inhians bonis æternæ vitæ?

De trinitate.

CCXXVII.

In trinitate diuina tanta est substantiæ vnitas, vt æqualitatē teneat, pluralitatem non recipiat.

Nullam mali esse naturam.

CCXXVIII. D

Joan. 1. Omnia per verbum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Cùm itaque vniuersæ naturæ per verbum Dei factę sunt, iniquitas per ipsum facta non est, quia iniquitas nulla substantia est: & peccatum non natura est, sed vitiū naturæ, id appetentis quod non est ordinis sui.

De iniquitate diaboli.

CCXXIX

Sublatum est diabolo iniquitate sua vincto, non quod habebat propriū, sed quod rapuerat alienum. Auferendo enim Christus quæ de magna eius domo perierant, non furtum fecit, sed furtum recepit.

De profunditate iniquitatis.

CCXXX.

Tunc hominem concludit profunditas iniquitatis, quando non solùm immersus peccatis iacet: sed etiam volens ea defendere, perdit aditum confessionis.

De auxilio Dei.

CCXXXI.

Cùm Deus permittit, aut facit, vt aliqua tribulatione vexemur, etiam tunc misericors est: quia excitans fidem, & differens opem, non auxiliū negat, sed desiderium mouet.

De Christianis.

CCXXXII.

Diui-

A Diuites Christiani, si veri Christiani sunt, prorsus pauperes sunt: & in cõparationem cœlestium bonorum, quæ sperant, omne aurum suum arenam deputant: quia ibi quisque habet diuitias suas, vbi delectationem.

De fide Abrahæ.

CCXXXIII.

Fides Abrahæ, semen est Abrahæ. Proinde qui pertinent ad credulitatis similitudinem, ipsi pertinent ad hæredum promissionem.

De perseuerantia in bono.

CCXXXIIII

Nemo fidelium quamuis multũ profecerit, dicat, Sufficit mihi. Qui enim dixerit, remansit, & hæsit in via ante finẽ, qui nõ perseuerabit vsq; in finem.

De Deo.

CCXXXV.

Nullus in Deo locus est, nec est quò fugiatur ab ipso, nisi ad ipsum. Qui vult euadere offensum, confugiat ad placatum.

De duabus vitis.

CCXXXVI.

B Duæ vitæ sunt, vna est corporis, altera animę. Sicut vita corporis, anima: ita vita animæ, Deus. Et quomodo si anima deserat, moritur corpus: sic anima moritur, si deserat Deus.

De homine.

CCXXXVII

A quo habet homo vt sit, apud illum habet vt ei bene sit.

De obedientia.

CXXXVIII.

Perfectè Deus, euidenterq; monstrauit, quantũ sit bonũ obedientia: cũ hominem in paradiso positum, ab ea re prohibuit, quę non erat mala. Sola ibi obedientia potuit tenere palmã: sola inobedientia incidit pœnam.

Quomodo erudiantur boni.

CCXXXIX.

Interdum Deus per malos erudit bonos, & per temporalem potentiam damnandorum exercet disciplinam liberandorum.

De confessione.

CCXL.

Apud misericordiam Dei plurimum valet confessio pœnitentis, quem facit peccator confitendo propitium, quem negando non facit nescium.

De scientia.

CCXLI.

Humi-

Humilium virtus est, de scientia non gloriari: quia communis est omnibus sicut lucis, ita participatio veritatis. C

Qualiter regantur corpora.

CCXLII.

Non caret regia potestate qui corpori suo nouerit rationabiliter imperare. Verè dominator est terræ, qui carnem suã regit legibus disciplinæ.

De pœna & iustitia.

CCXLIII.

Quantum ad opera attinet quæ forinsecus aguntur, & qui timet pœnam & qui amat iustitiam, non facit contra mandatum: & ideo pares quidẽ sunt manu, sed dispares corde: similes actione, dissimiles voluntate.

Quid diligatur.

CCXLIIII.

Hoc ab homine colitur, quod diligit. Vnde quia Deus omnibus rebus maior & melior inuenitur, plus omnibus diligendus est, vt colatur.

De corde.

CCXLV.

Rectum cor cum Deo est, quando propter Deum quæritur Deus.

De beneuolentia.

CCXLVI.

De beneuolentia est, non de malitia, cùm lætatur iustus in impios processisse vindictam: quia non peccatoris exitium placet, quem voluit corrigi sed iustitia Dei, qua scit multos posse conuerti. D

De simulatione.

CCXLVII.

Non vincit in bono malum, qui in superficie bonus est, & in alto malus: opere parcens, corde sæuiens: manu mitis, voluntate crudelis.

De amore & timore.

CCXLVIII.

Ad omne opus bonum amor ducit, & timor Dei. Ad omne peccatũ amor ducit, & timor mundi. Vt ergo apprehendatur bonum, & declinetur malũ, discernendum est, quid & diligi debeat, & timeri.

De felicitate.

CCXLIX.

Nulla infelicitas frangit, quem felicitas nulla corrumpit.

De diuite paupere.

CCL.

Diues qui talis est, vt contemnat in se quicquid illud est, vnde inflari superbia solet, pauper est Dei.

De

A

De gradibus pietatis.

CCLI.

Aſcenſionum ad Deum ſunt gradus pietatis affectus. Iter tuum voluntas tua eſt: amando accedis, negligendo recedis: conſtitutus in terra Deo iungeris, quia quę Deo chara ſunt diligis.

De petitionibus contrarijs Deo.

CCLII.

Deus cũ aliquid malè poſcitur, dando iraſcitur, non dando miſeretur.

De mendacio.

CCLIII.

Incredibile eſt nõ mentiri hominẽ ne capiatur, qui mentitur vt capiat.

Item de mendacio.

CCLIIII

Quamuis omnis qui mentitur, velit celare quod verum eſt: non tamen omnis, qui vult celare verum, mentitur. Plerunque enim verum non fallẽdo occulimus, ſed tacendo. Neque enim mẽtitus eſt dominus cùm ait, Multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis illa portare modò. Ex c. 10. l. contra mẽdaciũ

B

De libero arbitrio.

CCLV.

In primo homine patuit, quid hominis arbitrium valeret ad mortem. In ſecundo autem, quid Dei adiutorium valeret ad vitam. Primus enim homo non niſi homo: ſecundus verò homo, Deus & homo. Peccatum ergo factũ eſt relicto Deo, iuſtitia non fit ſine Deo.

De lege & peccato.

CCLVI.

Legis litera quæ docet non eſſe peccandum, ſi ſpiritus viuificator deſit, occidit. Scire enim peccatum potius facit, quàm cauere: & ideo magis augeri, quã minui: quia malæ cõcupiſcentiæ etiã pręuaricatio legis accedit. Ex c. 5. li. de ſpirit. & litera.

De mandato Dei & timore.

CCLVII.

Mandatum Dei ſi timore fit pœnæ, non amore iuſtitiæ, ſeruiliter fit, non liberaliter: & ideo nec fit. Non enim bonus fructus eſt, qui non de charitatis radice procedit. Ex c. 14. l. de ſpir. & litera.

De lege.

CCLVIII.

Lex Dei ſecundũ naturã eſt, & cũ homines quę legis ſunt faciũt, naturaliter faciunt, ſuperato vitio, quod nec præſidium legis abſtulerat. Cũ itaque per gratiã lex Dei in cordibus ſcribitur, quæ legis ſunt naturaliter fiũt: non quia per naturã præuenta ſit gratia, ſed quia per gratiã reparata natura. Rom. 2

De gloria non habendæ niſi in Deo.

CCLIX.

Nemo

C

1.Cor. 4. Nemo ex eo quod videtur habere glorietur, tanquam non acceperit: aut ideo putet se accepisse, quia litera extrinsecus, vel vt legeretur apparuit, vel
Galat. 2, vt audiretur insonuit. Nam si per legem iustitia, ergo Christus gratis mor-
Psal. 6. tuus est. Porrò autem si non gratis mortuus est, Ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Inde habet, quæcunque habet. Quisquis autem inde habere se negat, aut non habet, aut id quòd habet, auferetur ab eo.

De homine, & superbia.

CCLX.

Homo factus erat immortalis. Deus esse voluit, non perdidit quòd homo erat, sed perdidit quòd immortalis erat: & de inobedieutiæ superbia contracta est pœna naturæ.

De laude fidei.

CCLXI.

Laus fidei est, non visa credere: præmium erit, creditorum adeptione gaudere.

De sapientia.

CCLXII.

Sicut lac non transit, nisi per carnem, vt paruulum pascat qui panẽ edere non potest: sic nisi sapientia Dei, quę panis est angelorum, ad homines dignaretur venire per carnem, nemo ad verbi contemplandam diuinitatem posset accedere. Quia ergo lux â tenebris non poterat comprehendi, ipsa lux mortalitatem subijt tenebrarum, & per similitudinem carnis peccati, D participationem dedit luminis veri.

De bona fama.

cclxiii.

Ordo bonus fama bona est, quam quisque bonæ vitæ operibus haurit: dum Christi vestigia sequitur, pedes quodammodo eius pretiosi vnguenti odore perfundit.

De cupiditate.

cclxiiii

Non est in carendo difficultas, nisi cùm est in habendo cupiditas: & ideo id solum rectè diligitur, quod nunquam benè amittitur.

De eloquentia insipientis.

cclxv.

Quia affluit insipienti eloquentia, tanto magis cauendus est, quanto magis ab eo in his, quæ audire inutile est, delectatur auditor: & eum quem ornatè dicere audit, etiam verè dicere existimat.

De ingenio.

cclxvi.

Bono-

A Bonorum ingeniorum clara est indoles, in verbis differentium verũ amare, non verba. Quid enim prodest clauis aurea, si aperire quod volumus nõ potest? aut quid obest lignea, si hoc potest? quando nihil quærimus nisi patere quod clausum est. Lib. 4. de doc. christia. c. 11.

De homine peccatore.

cclxvii.

Omnis peccator inquantum peccator, non est diligendus: & omnis homo inquantũ homo diligẽdus est propter Deũ: Deus vero propter seipsum à quo habẽt omnes qui eũ diligunt, & quòd sunt, & quòd eũ diligunt. Lib. 1. de doc. christia. c. 27.

De incommutabili bono.

cclxviii

Dominus ait, Ego sum via veritas & vita. Hoc est, per me venitur, ad me peruenitur, in me manetur. Cum enim ad ipsum peruenitur, etiam ad patrem peruenitur: quia per æqualem ille, cui æqualis est, cognoscitur, vinciẽte atque glutinante nos spiritu sancto, vt in summo atq; incommutabili bono sine fine maneamus.

De mendacio & fallacia.

cclxix.

Multos inuenimus, qui fallere velint: qui autem falli, neminem. Cum vero hoc alius sciens faciat, alius nesciens patiatur: satis apparet, in vna eademq; re, illum qui fallitur, eo qui mentitur esse meliorem, quandoquidem
B pati melius est iniquitatem, quàm facere.

De dilectione æternorum bonorum.

cclxx.

Inter temporalia atq; æterna hoc interest, quod temporale plus diligitur antequam habetur, vilescit autem cum aduenerit. Non enim satiat animum, nisi incorruptibilis gaudij vera & certa æternitas. Æternum verò ardentius diligitur adeptũ, quã desideratũ. Nemo enim plus de illo æstimat quã de se habet, vt fiat vilius, quia speratũ est amplius. Sed tanta est ibi excellentia, vt multo plus adeptura sit charitas, quã vel fides credidit, vel spes desiderauit.

De fame & inedia spiritali.

CCLXXI.

Qui in scripturis sanctis non inueniunt veritatem quam quærunt, fame laborant: qui autem non quærunt quod in promptu habent, fastidij lãguore marcescunt, & par vtrorunque periculum est, dum sapientię cibum & illis obcæcatio, & his inedia subtrahit. Idem habes ca. 6. l. 2. de doctri. christiana.

De laboribus peccatorum.

cclxxii.

Non sunt condignæ passiones huius temporis ad superu enturam gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Sæuiat & fremat mundus, increpet linguis coruscet armis: quicquid fecerit, quantillum erit ad illud quod accepturi sumus?

mus? Appendo quod patior contra id quod spero: hoc quidem sentio, illud spero: & tamen incomparabiliter maius est quod speratur, quàm quod infertur. Quicquid est quod contra Christi nomen sæuit, si potest vinci, tolerabile est. si non potest, proficit præmio citiùs consequendo, & finis temporalis mali transit in perceptionem æterni boni. C

De Charitate.

cclxxIII.

Cùm duobus præceptis charitatis tota lex pendeat & prophetæ, quantò magis est euangeliū, quo lex nō soluitur, sed adimpletur: & de quo dominus dicit, Mandatū nouum do vobis, vt vos inuicem diligatis? Charitas enim innouat homines: & sicut malignitas veteres, ita dilectio nouos facit.

De flagello.

cclxxIIII.

Aliàs * nō eligit Quando corripit Deus genus humanū, & flagellis piæ castigationis exagitat, exercet ante iudiciū disciplinā, & plerunq; * diligit quem flagellat, nolens inuenire quem dānet. Flagellat autem simul & iustos & iniustos, quia nemo est, qui possit gloriari castum se habere cor, aut mūdum se esse à peccato. Ita de gratia misericordiæ eius veniunt etiam coronæ iustorum.

De passionibus fidelium.

cclxxv.

Labor piorū exercitatio est, non damnatio. Nec enim conturbari debemus, cùm aliquis sanctus grauia & indigna perpetitur, si obliti non sumus, quæ pertulerit iustus iustorū sanctusq; sanctorum: cuius passio omnes superat passiones: quia cum autore vniuersitatis nulla cuiusquam est comparatio creaturæ. D

De originali peccato.

cclxxvI.

Miseria generis humani, cuius nullum hominum ab exortu vsq; ad obitū videmus alienum, non pertineret ad iustum omnipotentis iudicium, si non esset originale peccatum.

De prouidentia Dei semper operantis.

cclxxvII

Li.4.c.12 de Gene. ad litera. Creatoris omnitenentis omnipotentia causa est subsistendi omni creaturæ: quæ virtus si ab eis, quæ condidit, regendis aliquādo cessaret, simul omniū rerū species & natura cōcideret. Proinde quod dominus ait, Pater meus vsq; nūc operatur: cōtinuationē quandā operis eius, qua simul omnia continet atq; administrat, ostendit. In quo opere etiā sapientia eius perseuerat de qua dicitur, Pertingit à fine vsq; in finē fortiter, & disponit omnia suauiter. Idē etiā Apostolus sentit, cùm Atheniensibus prædicans ait, In quo viuimus, mouemur, & sumus. Qui si opus suū rebus creatis subtraheret, nec viuere, nec moueri, nec esse possemus. Et ideo sic Deus intelligendus est, requieuisse ab omnibus operibus suis, vt iam nullam nouam conderet creaturam, non vt conditas continere, & gubernare cessaret.

De

De vero sabbato.

CCLXXVIII.

Obseruatione sabbati, quæ vacatione vnius diei figurabatur, ablata, perpetuũ sabbatũ obseruat, qui spe futuræ quietis, sanctis est operibus intentus: nec ipsis bonis actibus suis quasi de proprijs, & de his quę non acceperit, gloriatur: illũ in se operari cognoscens, qui simul operatur & quietus est.

De requie Dei.

cclxxix.

Requies Dei rectè intelligẽtibus ea est, quæ nullius indiget bono. Et ideo certa requies nobis in illo est, quia beatificamur bono quod ipse est: non ipse eo quod nos sumus. Nam & nos aliquid bonum ab ipso sumus, qui fecit omnia bona valde, in quibus fecit & nos. Porrò alia res bona præter ipsum nulla est, quam ipse non fecit: ac per hoc nullo bono alieno eget, qui bono quod fecit, non eget.

De initio temporum.

cclxxx.

Factæ creaturæ motibus cœperunt currere tempora. Vnde ante creaturam frustra tempora requiruntur, quasi possint inueniri ante tempora. Motus enĩ si nullus esset vel spiritalis, vel corporalis creaturæ, quo per præsens pręteritis futura succederent, tẽpus nullũ omnino esset. Moueri autẽ creatura vtiq; nõ posset, si nõ esset. Potius ergo tẽpus à creatura, quàm creatura cœpit à tempore: vtrunque autem ex Deo. Ex ipso enim, & per ipsum, &

B in ipso sunt omnia.

Omnia Dei arbitrio regi.

cclxxxi.

Cũ saluator dicit, vnũ passerẽ nõ cadere in terrã sine voluntate Dei, & quòd fœnũ agri, quod post paululũ mittendũ est in clibanũ, ipse tamen formet, ac vestiat: nonne confirmat, non solum istã mundi partem rebus mortalibus & corruptibilibus deputatã: verũ etiã vilissimas eius, abiectissimasq́; particulas diuina prouidentia regi: ne fortuitis perturbari motibus ea, quorum causas comprehendere non possumus, æstimemus?

De anima rationali.

cclxxxii.

Anima rationalis in ea debet erigi, quæ in spiritualiũ natura maximè excellunt: vt quæ sursum sunt sapiant, non quę super terram.

De miraculis naturalibus.

cclxxxiii.

Naturarũ cõditor Deus nihil in miraculis contra naturã facit, nec quod nouũ est cõsuetudine, repugnãs est rationi. Nobis ergo videntur cõtra naturã insolita, quibus aliter naturę cursus innotuit, nõ autẽ Deo, cui hoc est natura quod fecerit.

De incommutabili ratione operum Dei.

cclxxxiiii.

Exc. 20. lib. 7. de Genesi ad literã.

Omne corpus in omne corpus posse mutari credibile est: quodlibet autẽ corpus in animã rationalem posse conuerti, credere absurdũ est. Quoniam Deus sic est omnipotens, vt nunquã suæ rationis instituta conuellat.

De merito voluntatis.

cclxxxv.

Sicut aer ex præsente lumine non factus est lucidus, sed fit: quia si factus esset, non autem fieret, etiam absente lumine lucidus permaneret. Sic homo Deo præsente illuminatur, absente autem tenebratur: à quo non locorum interuallis, sed voluntatis auersione discedit.

Deo obediendum.

cclxxxvi.

Magna est vtilitas hominis, iubenti Deo, etiam incognita iussionis ratione seruire. Iubendo enim Deus vtile facit, quicquid iubere voluerit: de quo metuendum non est, ne non profutura præcipiat: nec fieri potest vt volũtas propria non grandi ruinæ pondere super hominem cadat, si eam volũtati superioris extollendo præponat.

De bono humanæ naturæ.

cclxxxvii.

Quam excellens bonum sit natura humana, hoc maximè apparet, quòd datum ipsi sit vt possit summi & incõmutabilis boni adhærere naturę. Quod si noluerit, bono se priuat, & hoc ei malũ est. Vnde per iustitiã Dei etiã cruciatus consequitur. Quid enim tam iniquũ, quàm vt bene sit desertori boni? Aliquando autem amissi superioris boni non sentitur malum, dum habetur quod est amatũ inferius bonũ. Sed diuina iustitia est, vt qui voluntate amisit quod amare debuit, amittat cum dolore quod amauit, & naturarũ creator vbiq; laudetur. Adhuc enim bonũ est, quod dolet amissum bonũ. Nã nisi aliquid bonũ remansisset in natura, nullius amissi boni dolor esset in pœnã.

De potestate nocendi.

cclxxxviii.

Nocendi cupiditas potest esse à suo cuiq; animo praua. Non est autẽ potestas nisi à Deo, & hæc abdita, altaq; eius iudicia, quoniam non est iniquitas apud Deum.

Quale bonum sit Deus?

cclxxxix.

Quantum, & quale bonum sit Deus, etiam ex hoc euidenter ostenditur, quòd nulli ab eo recedenti benè est: quia & qui gaudent in mortiferis voluptatibus, sine doloris timore esse non possunt. Et qui omnino malum desertionis suæ maiore superbiæ stupore non sentiunt: alijs, qui hæc discernere nouerunt, quanta miseria premantur apparet: vt si nolint recipere medicinam, talia deuitandi valeant ad exemplum quę possunt habere.

Quòd nulla creatura mala sit in natura.

CCXC.

Sicut vera ratio docet, meliorem esse creaturam quam prorsus nihil delectat illicitũ ita eadẽ ratio docet, etiam illã bonã esse, quæ in potestate habet illicitã delectationẽ ita cohibere, vt non solûm de cæteris licitis, recteq; factis, verumetiã de ipsius prauæ delectationis coërcitione lætetur.

De magnis operibus domini.

CCXCI.

Magna opera domini exquisita in omnes voluntates eius. Præuidet bonos futuros, & creat: præuidet futuros malos, & creat: seipsum adfruẽdum præbens bonis, multa munerũ suorũ largiens etiã malis, misericorditer ignoscens, iustè vlciscens: itemq; misericorditer vlciscens, iustè ignoscẽs: nihil metuens de cuiusquã malitia, nihil indigens de cuiusquam iustitia: nihil sibi consulens de operibus bonorũ, & bonis consulens etiã de pœnis malorũ.

De superbia.

CCXCII.

Cûm superbia sit amor excellentiæ propriẹ, inuidentia verò sit odiũ felicitatis alienæ, quod vnde nascatur in promptu est. Amando enim quisq; excellentiam suam, vel paribus inuidet, quòd ei coæquentur, vel inferioribus ne sibi coæquentur, vel superioribus quòd eis non coæquetur. Superbiẽ-

B do ergo quisq; inuidus, non inuidendo superbus est.

De plenitudine diuinitatis in Christo.

CCXCIII.

Plenitudo diuinitatis in Christo dicta est corporaliter habitare, nõ quia diuinitas corpus est, sed quia sacramenta veteris testamenti appellãtur vmbræ futuri. Propter vmbrarũ comparationẽ corporaliter dicta est in Christo plenitudo diuinitatis habitare, quòd in illo impleantur omnia, quæ illis vmbris figurata sunt. Ac sic quodammodo vmbrarũ præcedentium ipse sit corpus: hoc est, figurarum, & significationum illarum ipse sit veritas.

De vitijs expugnandis.

CCXCIIII.

Actio in hac vita pia est, Deum colere, & in eius gratia contra vitia interna pugnare, eisq; vsq; ad illicita instigantibus, cogentibusve non cedere: & vbi ceditur, indulgentiã, atq; vt non cedatur adiutoriũ Dei, affectu religiosæ pietatis exposcere. In paradiso autẽ si nemo peccasset, non esset actio pietatis expugnare vitia: quia felicitatis esset permansio, vitia non habere.

De fortitudine Christiana & gentilium.

CCXCV.

Fortitudinem gentilium mundana cupiditas, fortitudinem autem Christianorum Dei charitas facit, quæ diffusa est in cordibus nostris, non per voluntatis arbitrium, quod est à nobis: sed per spiritum sanctum, qui datus est nobis. c. 17. l. de patient.

Vitium nisi in aliquo bono esse non potest. C

CCXCVI.

Enchiridij 13. res eadé imò ferè & verba habentur.

Non potest esse vllum malum, nisi in aliquo bono: quia non potest esse nisi in aliqua natura. Omnis autem natura inquátum natura, bona est.

Nullis meritis gratiam praeueniri.

CCXCVII.

Est canō 18. conc. Arausi. 2.

Debetur merces bonis operibus, si fiant: sed gratia, quæ non debetur, præcedit vt fiant.

De circuncisione & baptismo.

CCXCVIII.

Circuncisio carnis lege præcepta est, quia non posset melius, per Christū significari regenerationis autorem tolli originale peccatum. Cū præputio quippe omnis homo nascitur, quemadmodū cū originali peccato. Et octauo die lex circūcidi carnē præcepit: quia Christus die dominico resurrexit, qui post septimū sabbati octauus est. Et circuncisus præputiatū gignit, traijciens in illū, quo ipse iam caruit: sicut baptizatus in filium quē generat carne, reatum tamen traijcit originis, à quo ipse iam liber est.

De Adam primo & secundo.

CCXCIX.

Primus homo Adá sic olim defunctus est, vt tamē post illū secūdus homo sit Christus, cū tot hominū milia inter illū & hunc orta sint: & ideo manifestū est, pertinere ad illū omnē, qui ex illa successione propagatus nascitur: sicut ad istū pertinet omnis, qui gratię largitate in illo renascitur. Vnde fit, vt totū genus humanū quodammodo sint homines duo, primus & secundus. D

De iudicijs Dei.

CCC.

Nullo modo iudicijs hominū comparáda sunt iudicia Dei: quē non dubitádū est, esse iustū, etiá quádo facit quod hominibus videtur iniustum.

De natiuitate iustorum.

CCCI.

Iustus ex Deo, non ex hominibus nascitur: quoniam renascendo, nō nascendo fit iustus. Vnde etiam * renati filij Dei vocantur.

Aliàs * regeneraci.

De naturæ humanæ qualitate.

CCCII.

Natura humana etsi mala est, quia vitiata est, non tamen malum est, quia natura est Nulla enim natura, inquantum natura est, malum est: sed prorsus bonum, sine quo bono vllum esse non potest vitium: quamuis sine vitio posit esse vel nunquam vitiata, vel sanata natura.

De morte peccatorum.

CCCIII.

Iustum

Iustum Dei iudicium est, vt peccato suo quisque pereat, cùm peccatum Deus non faciat, sicut mortem nõ fecit: & tamẽ quem morte dignum sensit, occidit. Vnde legitur: Mors & vita à Deo est. Quæ duo inter se nõ esse cõtraria profectò videt, quisquis ab operib⁹ diuinis iudicia diuina discernit: quia aliud est creando non instituisse mortalem, aliud iudicando plectere peccatorem.

De pœna peccati.

CCCIIII.

Deus quidẽ mundũ fecit, & corpora prorsus omnia. Sed vt corpus corruptibile aggrauet animã, & caro concupiscat aduersus spiritũ, non est præcedens natura hominis instituti, sed consequens pœna * peccati. Sap. 9. Aliàs * dãnati.

De opere in quacunque natura.

CCCV.

Quãtislibet vitijs turpetur quæcunq; natura, institutio eius semper est bona. Nam sicut institutio corporis bona est, etiam quando nascitur morbidus: & institutio animi bona est, etiam quãdo nascitur fatuus: sic institutio ipsius hominis bona est, quando nascitur peccati originalis obnoxius.

De abolitione peccati.

CCCVI.

B Sicut quidã parentes aggrauãt originale peccatũ, ita quidã releuant: sed nullus tollit, nisi ille, de quo dictum est, Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mũdi: cui nullũ bonum hominis impossibile, nullũ malũ est insanabile.

De gratia Dei.

CCCVII.

Non ad merita hominũ, sed ad Dei misericordiã pertinet, cũ ex illa massa primi hominis, cui meritò mors debetur, quisq; liberatur. Non est enim iniquitas apud Deũ: quia neq; remittendo, neq; exigendo quod debetur, iniustus est. Et ibi gratuita est indulgentia, vbi iusta posset esse vindicta. Ex epist. Aug. 106.

Neminem, nisi Deo miserante, saluari.

CCCVIII.

Natura humana, etiam si in illa integritate, in qua est condita, permaneret, nullo modo seipsam, creatore suo non adiuuante, seruaret. Vnde cùm sine Dei gratia salutem non posset custodire quam accepit: quomodo sine Dei gratia potest recuperare quam perdidit? Ex eadẽ epistola.

Nihil excusationis competere peccatori.

CCCIX.

Inexcusabilis est omnis peccator vel reatu originis, vt additamento etiã propriæ voluntatis: siue qui nouit, siue qui ignorat, siue qui iudicat, siue qui non iudicat: quia & ipsa ignorantia in eis qui intelligere noluerunt, sine dubitatione peccatum est: in eis autem qui non potuerunt, pœna peccati. Ergo in vtrisque non est excusatio, sed iusta damnatio. Ex epist. eiusdem 105.

De his qui spiritu Dei aguntur.

CCCX.

Plus est proculdubio agi, quã regi: qui enim regitur, aliquid agit: & ideo regitur, vt rectè agat. Qui autem agitur, agere ipse aliquid vix intelligitur. Et tamen tantum præstat voluntatibus nostris gratia saluatoris, vt non dubitet Apostolus dicere, Quotquot spiritu Dei aguntur, hi filij Dei sunt. Nec aliquid in nobis libera voluntas melius agere potest, quâm vt illi se commẽdet, qui mala agere non potest.

De resurrectione.

CCCXI.

Liberari à corpore mortis huius, omni sanato languore concupiscentiæ carnis, est non ad pœnam corpus recipere, sed ad gloriam.

Nihil hominem posse sine Deo.

CCCXII.

Aug. li. 2 contra duas epi. Pela. c. 8.

Multa Deus facit in homine bona, quæ non facit homo: nulla verò facit homo, quę non Deus facit vt faciat homo.

De vera iustitia.

CCCXIII.

Iustitia, secundnm quam iustus ex fide viuit, quoniam per spiritum gratię homini ex Deo est, vera iustitia est: quæ licet non immeritò in aliquibus iustis pro huius vitæ capacitate perfecta dicatur: parua tamen est ad illam magnam, quã capit æqualitas angelorũ: quã qui nondũ habebat, & propter illam quę iã inerat, perfectũ: & propter istã quæ adhuc deerat, imperfectũ se esse dicebat. Sed planè minor ista iustitia facit meritũ: maior illa facit pręmium. Vnde qui istam non sequitur, illam non assequetur.

De mortalitate Christi secundum carnem.

CCCXIIII.

Ex c. 4 l. 4. contra duas epi. Pelag. & est canõ 2. secũdi concil. Arausi.

De vno solo mediatore Dei & hominũ homine Christo Iesu fides catholica nouit, quòd ꝓ nobis mortẽ, id est, peccati pœnã sine peccato subire dignatus est. Sicut enim solus ideo factus est hominis filius, vt nos per illum Dei filij fieremus: ita solus suscepit sine malis meritis pœnã, sicut nos per illũ sine meritis gratiam. Quia sicut nobis non debebatur aliquid boni, ita nec illi aliquid mali. Commendans ergo dilectionem suã in eos, quibus daturus erat indebitam vitam, pati pro eis indebitam mortem voluit.

De natura & gratia.

CCCXV.

Ex c. 13. l. de gratia & libero arb. & est canõ 21. secũ cõcil. Arau.

Sicut eis, qui volentes in lege iustificari, à gratia exciderunt, verissimè dicit Apostolus, Si ex lege iustitia est, ergo Christus gratis mortuus est: sic eis, qui gratiam quam commendat & percipit fides Christi, putant esse naturam, verissimè dicitur: Si per naturam iustitia est, ergo Christus gratis mortuus est. Iam hîc enim erat lex, & non iustificabat: iam hîc erat & natura, & non iustificabat. Ideo Christus non gratis mortuus est, vt & lex

A lex per illum impleretur, qui dixit: Non veni soluere legem, sed adimplere: & natura per Adam perdita, per illum repararetur, qui dixit, venisse se quærere & saluare quod perierat.

De misericordia & iudicio.

CCCXVI.

Posse habere fidem, sicut posse habere charitatem, naturæ est hominum. Habere autem fidem quéadmodũ habere charitaté, gratiæ est fidelium. Sed cûm voluntas credendi alijs præparetur, alijs non præparetur à domino, discernendum est, quid veniat de misericordia eius, quid de iudicio. Vniuersæ enim viæ domini misericordia & veritas. Inuestigabiles autem sunt viæ ipsius. Inuestigabiles igitur sunt & misericordia, qua gratis liberat, & veritas, qua iustè iudicat. Ex lib. 1. de prædestina sanctor. c. 5. Ex cap. 6

De auxiliando.

CCCXVII.

Nemo erigit quicquam ad id, in quo ipse est, nisi aliquantum ad id, in quo est ille descendat.

De contemnenda mundi gloria.

CCCXVIII.

Quas vires nocendi habeat humanæ gloriæ amor, non sentit, nisi qui ei bellum indixerit: quia etsi cuiquam facilè est laudem non cupere, dum negatur: difficile est ea non delectari, cûm offertur. In epist. ad Aure. 64.

B

De temporalibus bonis relinquendis.

CCCXIX.

Omnes mundi opes contemnit, qui non solùm quátum potuit, sed etiam quantum voluit habere contemnit. In quo cauendum est, ne surrepat elatio. Vtilius enim terrena opulentia humiliter tenetur, quàm superbè relinquitur. Epist. ad Paulinũ quæ est 34.

De cohibenda ira.

CCCXX.

Nulli irascenti ira sua videtur iniusta. Vnde ab omni indignatione citò redeundum est ad mansuetudinis lenitatem. Nam pertinax motus facilè in eius odium transit, cui non celeriter ignoscitur.

De lege & gratia.

CCCXXI.

Qui dedit legem, ipse dedit & gratiam: sed legem per seruum misit, cum gratia ipse descendit: vt quia lex ostendit peccata, non tollit: volentes legem suis viribus exequi nec valentes, cogantur ad gratiam, quæ & impossibilitatis morbum, & inobedientiæ aufert reatum. Ex ser. 11 de verb. apost. vt apparet.

De sabbato.

CCCXXII.

Verum sabbatum Christianus obseruat, abstinens ab opere seruili, id est, à Ioan. 8.

est, à peccato: quoniam qui facit peccatum, seruus est peccati. C

De his quæ hominum propria sunt.

CCCXXIII.

Est 22. ca non citati cõcilij sumpt', ni fallor, ex prologo librorum de doctrin. christ. Nemo habet de suo, nisi mendacium & peccatum. Si quid autem habet homo veritatis atque iustitiæ, ab illo fonte est, quẽ debemus sitire in hac eremo: vt ex eo quasi quibusdam guttis irrorati, non deficiamus in via.

De inseparabili opere patris & filij.

CCCXXIIII.

Quod pater cum Christo facit, Christus facit: & quod Christus cum patre facit, pater facit: nec seorsum aliquid agit inseparabilis charitas, maiestas, potestas. Sicut ipse dominus dicit: Ego & pater vnum sumus. Ioan. 10.

Cui prosit baptismi sacramentum.

CCCXXV.

Regenerationis gratiam ita etiam hi non minuunt, qui eius dona non seruant: sicut lucis nitorem loca immunda non polluunt. Qui ergo gaudes baptismi perceptione, viue in noui hominis sanctitate: & tenens fidem quæ per dilectionem operatur, habe bonum quod nondum habes, vt prosit tibi bonum quod habes. Gal. 5.

De veritate.

CCCXXVI. D

Sic est veritas Christus, vt totum verũ accipiatur in Christo: verum verbum Dei Deus, æqualis patri: vera anima: vera caro: verus homo: verus Deus: vera natiuitas: vera passio: vera mors: vera resurrectio. Si aliquid horum dixeris falsum, intrat putredo de veneno serpentis nascuntur vermes mẽdaciorum, & nihil integrum remanebit: quia vbi fuerit falsi alicuius corruptio, ibi veritatis integritas non erit.

De charitate.

CCCXXVII.

Quanta est charitas? quæ si desit, frustra habentur cætera: si assit, habentur omnia.

Quomodo Christus reliquerit patrem & matrem.

CCCXXVIII.

Philip. 2. Reliquit Christus patrem: quia cùm in forma Dei esset, non rapinã arbitratus est, esse se æqualem Deo: sed semetipsum exinaniuit, formã serui accipiens. Hoc est enim, Reliquit patrem: non quia deseruit, & recessit à patre, sed quia nõ in ea forma apparuit hominibus, in qua ęqualis est patri. Reliquit autem matrem, relinquendo synagogã Iudæorum, de qua secundũ carnem natus est: & inhærendo ecclesiæ, quam ex omnibus gentibus congregauit.

De comparatione primi Adam & secundi.

CCCXXIX.

Dormit Adam, vt fiat Eua: moritur Christus, vt fiat Ecclesia. Dormiente

Adam,

Adam, fit Eua de latere. Mortuo Christo, lancea perforatur latus: vt profluant sacramenta, quibus formetur Ecclesia. Vnde meritò Apostolus ipsum Adam dicit formam futuri. Quia sicut omnes in Adam moriuntur: ita & in Christo omnes viuificabuntur. Rom. 5. 1. Cor. 15.

De incarnatione verbi.

CCCXXXX.

Deus homo factus est: quid futurus est homo, propter quem Deus factus est homo?

De duabus natiuitatibus hominum.

CCCXXXI.

Vna est natiuitas de terra, alia de cęlo: vna est de carne, alia de spiritu: vna est de æternitate, alia de mortalitate: vna est de masculo & fœmina, alia de Deo & ecclesia. Sed ipsæ duæ singulares sunt. Quomodo enim vterus non potest repeti, sic nec baptismus iterari.

De diuersitate bonorum.

CCCXXXII.

Si visibilia attendas, nec panis est Deus: nec aqua est Deus: nec lux ista est Deus: nec vestis est Deus: nec domus ista est Deus. Omnia enim hæc visibilia sunt, & singula sunt. Quod enim est panis, non hoc est aqua: & quod est vestis, nō hoc est domus: & quod sunt ista, non hoc est Deus: visibilia enim
B sunt. Deus autem totum tibi est, quod rectè desideras, & omniū bonorū varietas vno fonte profunditur. Quoniā cum sua tribuit, seipsum sub diuersis munerum suorum nominibus impertit.

De intellectu.

CCCXXXIII.

Anima carnalia appetens fœminæ cōparatur non habenti rectorē virum, qui est intellectus, cuius eam oportet sapientia gubernari: non quasi aliud sit quàm anima: sed quia obtutus quidam occultus sit animæ. Sicut enim exteriores oculi quiddam sunt carnis: ita mens quiddam est animi, quod in eo secundum participationem diuinę rationis excellit. Et tunc omnibus motibus suis bene præsidet, cùm superna luce radiatur, vt sit in ea lumē verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.

De loco orationis.

CCCXXXIIII.

Qui supplicaturus Deo locum aptum & sanctum requiris, interiora tua munda, & omni inde mala cupiditate depulsa, præpara tibi in cordis tui pace secretum. Volens in templo orare, in te ora: & ita age semper, vt Dei templum sis. Ibi enim Deus exaudit, vbi t habitat.

De homine interiore.

CCCXXXV.

Sensus corporis corporalia nuntiant cordi. Et non omnium facultas eadem: quia non inde videtur, vnde auditur: nec vnde sapor, inde & odor capitur. Nec hi ministri sine tactu ad læuia & aspera, calida & frigida, humida & sicca,

& ficca, diſcernẽda ſufficiunt. Incorporea verò animus ſuo tantũ ſenſu diiudicat, & omnes varietates vno motu attingit: & quicquid diſcretionis inter bona & mala, iuſta & iniuſta rationabiliter inuenit, vnus eſt intentionis affectus. Vt ibi imago Dei appareat, vbi vnum idemq́; eſt quod mens poteſt, quantum poteſt. C

De vita filij Dei.

CCCXXXVI.

Dei filius Deus vitam habere in ſemetipſo, ſicut habet pater, non participando adeptus eſt, ſed naſcendo. Vitam enim genuit pater vita, nec differt in aliquo eſſentia gignentis & geniti: cùm ſic ex patre ſit filius, vt conſempiternæ æqualitatis non vna quidem perſona, ſed vna ſit deitas.

De iudicio.

CCCXXXVII.

Quamuis nunquam recedat à filio pater, ad iudicandos tamen viuos & mortuos non ipſe dicitur, ſed filius affuturus: quia ibi nec patris, nec filij deitas, ſed illa forma videbitur filij, quam ſibi per ſacramẽtum incarnationis vniuit. Ipſa ergo erit iudex, quæ ſub iudice ſtetit. Ipſa iudicabit, quæ iudicata eſt, vt videant impij eius gloriam, in cuius manſuetudinem * fremuerunt. Talis ergo apparebit iudex, qualis videri poſsit, & ab eis quos coronaturus, & ab eis quos damnaturus eſt. Pater autem non apparebit: quia forma ſerui non eſt indutus: ſed filio, qui etiam homo factus eſt, dedit iudicij poteſtatem.

Al. * ſæuierunt.

De voluntate Dei & hominis. D

CCCXXXVI.

Suam voluntatem homines faciunt, non Dei, quãdo id agunt quod Deo diſplicet. Quando autem ita faciunt quod volunt, vt diuinæ ſeruiant voluntati, quamuis volentes agant quod agunt: illius tamen voluntas eſt, à quo & præparatur, & iubetur quod volunt.

De doctrina patris per verbum.

CCCXXXVII.

Si illum docet pater, qui audit verbum eius: quære quid ſit Chriſtus, & inuenies verbum eius. In principio erat verbum: nõ autem in principio Deus fecit verbum ſicut in principio Deus fecit cœlum & terram. Verbum enim Dei Deus eſt, non creatura: nec factum inter omnia, ſed per quod facta ſunt omnia. Vt ergo ad talis verbi doctrinam homo in carne conſtitutus poſsit accedere: Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis.

De corpore Christi.

CCCXXXVIII.

Caro Chriſti fidelium vita eſt, ſi corpus ipſius eſſe non negligant: fiát ergo corpus Chriſti, ſi volunt viuere de ſpiritu Chriſti: de quo non viuit, niſi corpus Chriſti.

Qui edunt corpus Christi.

CCCXXXIX.

Eſcam vitæ accipit, & æternitatis poculum bibit, qui in Chriſto manet, & cuius

A & cuius Christus habitator est. Nam qui discordat à Christo, nec carnẽ eius manducat, nec sanguinem bibit: etiam si tantæ rei sacramẽtum ad iudicium suæ præsumptionis quotidie indifferenter accipiat.

De malorum felicitate.

cccxl.

Vellet mundana sapientia, vt nunquã permitteret Deus eos qui mali sunt esse fœlices, quod vtique non sinet: sed ideo mali cum habent quod volunt, felices putantur; quia quid sit felicitas, ignorant.

De mutatione cordis.

cccxli.

Aliud est migrare corpore, aliud corde. Migrat corpore, qui motu corporis mutat locum: Migrat corde, qui motu cordis mutat affectum. Si aliud amas, aliud amabas: non ibi es, vbi eras.

De chrismate.

CCCXLII.

Christi nomen à chrismate est, id est, ab vnctione. Quia ideo omnis Christianus sanctificatur, vt intelligat, se non solùm sacerdotalis & regiæ dignitatis esse consortem, sed etiam contra diabolum fieri luctatorem. Tract. in Ioannẽ.

B

De lumine.

CCCXLIII.

Sequamur Christum lumen verum, ne ambulemus in tenebris. Tenebræ autem metuendæ sunt morum, non oculorum: & si oculorum, non exteriorum, vnde discernitur non album & nigrum, sed iustum & iniustum. Ibidem.

De incarnatione verbi.

CCCXLIIII.

Catholica fides dominum Iesum Christum & verum Deum, & verum hominem credit, & prædicat. Vtrunque enim scriptum est, & vtrunque verum est. Qui Deum tantummodo asserit Christum, medicinam negat, quâ sanatus est. Qui hominem tantummodo asserit Christum, potẽtiam negat, qua creatus est. Vtrunque ergo anima fidelis ac recta suscipe: & Deus Christus est, & homo Christus est: qualis Deus Christus, ęqualis patri, vnum cum patre: qualis homo Christus virginis filius, trahens de homine mortalitatẽ, non trahens iniquitatem.

De missione verbi.

CCCXLV.

Missus est dominus Christus à patre, non recessit à patre: Missio eius incarnatio fuit, & inuisibili deitati hoc fuit, in hunc mundum venire quod apparere. Quod si citò caperetur, non opus erat, vt crederetur. Credendo ergo capitur, quod nisi credatur, nunquam intelligitur.

De patre & filio.

CCCXLVI.

Vt rectè

Ioan.10. Vt rectè credatur pater & filius, ipse filius audiendus est, dicens, Ego & pater vnum sumus. Duobus enim verbis duæ simul hæreses detruncantur. Nam per id quod ait, vnum, Arrium perculit: per illud quod ait, sumus, Sabellium strauit: quia nec, sumus, de vno: nec, vnum, diceret de diuerso.

De Deo & homine Iesu Christo.

CCCXLVII.

Vtrunque oportet nouerimus in Christo: & vnde æqualis patri est: & vnde illo maior est pater. Illud verbum est, illud caro: illud Deus est, illud homo. Sed vnus est Christus Deus & homo.

De vnitate diuinæ trinitatis.

CCCXLVIII.

Multorum hominum multæ sine dubio animæ, & multa sunt corda: sed vbi per dilectionem fidemque adhæreant Deo, fiunt omnes vna anima, & cor vnum. Si ergo charitas Dei, quæ diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum, qui datus est nobis, tantam vnitatem multarum animarum, & multorum cordium facit: quanto magis certiúsque in patre & filio & spiritusancto æterna & incommutabilis vnitas manet: vbi indifferens trinitas, vnus Deus est, vnum lumen, vnumque principium?

De doctrina patris ad filium.

CCCXLIX.

Non sic docuit pater filium, quasi indoctum genuerit, & scientiam contulerit nescienti: sed temporalis doctrina est intemporalis essentia: & hoc est à patre doceri, quod est à patre generari: quia simplici veritatis naturæ, esse & nosse, non est aliud atque aliud, sed ipsum. D

De fide & veritate.

CCCL.

Fides semper præuenit visionem. Credimus enim, vt cognoscamus: non cognoscimus, vt credamus. Fides ergo est, quod non vides, credere: veritas, quod credidisti, videre.

De bono odore Christi.

CCCLI.

Bonus Christi odor est prædicatio veritatis, quo odore vitam capit, qui Euangelio bonis * operibus seruit & congruit. Mortem autem incurrit, cuius ab his, quæ bene loquitur, vita dissentit: quæ cõditio etiam auditores obstringit, cùm recta prædicatio ab aliis per incredulitatem auditur in mortem: ab alijs per fidem suscipitur in salutem.

Al. moribus

De facultate credendi.

CCCLII.

Fides Christi est, credere in eum, qui iustificat impium: credere in mediatorem, sine quo nullus reconciliatur Deo: credere in saluatorem, qui venit quærere, & saluare quod perierat: credere in eum qui dixit: Sine me nihil potestis

A potestis facere. Sed hanc fidem non apprehendit, qui ignorans Dei iustitiam, qua iustificatur impius, suam vult constituere, qua conuincatur superbus. Talia enim sentientes sua elatione obdurantur, & excæcantur: quia negando Dei gratiam non adiuuantur.

De vera dilectione.

CCCLIII.

Charitatem habens, quæ est de corde puro & conscientia bona & fide non ficta, diligit Deum et proximum sicut seipsum. Amator enim Dei, amator est sui: & non diligens Deum, non diligit proximum: quia non diligit seipsum. Pro hac autem dilectione patiēter etiam mundi odia sunt toleranda: necesse est enim vt nos oderit, quos videt odisse quod diligit.

De bipartita mundi significatione.

CCCLIIII.

Duo hominum genera sub vno mundi nomine nuncupantur. Sicut enim dicitur mundus in impijs, ita dicitur mundus in sanctis. Vnde cùm totus à semetipso & in odio, & in amore discordet, nos eū & odisse iubemur, & amare, cùm dicitur nobis: Nolite diligere mundum: & cùm dicitur: Diligite inimicos vestros: vt quorum execramur iniquitatem, optemus salutem. 1. Ioan. 2 Matth. 5

B *De vitanda scientiæ gloria.*

CCCLV.

Ad vitandam tentationē vanæ gloriæ, melior est discentis conditio, quàm docentis. Tutius enim auditur veritas, quàm prædicatur. Quoniam cùm doctrina recipitur, humilitas custoditur. Cum autem disputatio placet, vix est vt differentem non pulset quantulacunque iactantia. Tract. in Ioannē.

De laude qua se prædicat Deus.

CCCLVI.

Periculosum est homini sibi placere, cui cauendum est superbire. Deus autem quantumcunque se laudet, non se extollit excelsus, nec vult se sua videri maiestate maiorem. Sed cùm homini loquitur potentiam suam: nō hoc agit, vt gloriosior ipse, sed vt ille melior fiat, & doctior. Nobis enim prodest autorem nostrum agnoscere: & ei, qui est super omnia, subiacere: ne de quo non possumus comprehendere quid est, possumus sentire quod non est.

De remittendis peccatis.

CCCLVII.

Christiana obseruātia ad perfectæ pietatis profectum per mutuā maximè peruenit indulgentiam peccatorum, dante nobis domino suæ bonitatis exemplum. Nam si ille, in quo nullum omnino fuit peccatum, interpellat pro peccatis nostris: quanto magis nos inuicē pro proprijs orare debemus? Amplectenda quippe est homini, qui non omni potest carere peccato, tam benigna conditio: vt dimittendo delicta aliena, diluat sua.

De æternitate sanctorum.

CCCLVIII.

Iusto-

Iustorum desideriorum societati tunc nihil deerit, quando Deus omnia C
1.Cor.15 in illis omnibus erit. Ad quam beatitudinem hi perueniunt, qui huic seculo ante separationem animæ carne moriuntur. nec in eis inueniuntur cupiditatibus, quas sola superat dilectio Dei. Vt & id patiatur iniquitas, quod elegit: eo bono fruatur iustitia, quod amauit.

De confitendo homine Iesu Christo.

CCCLIX.

Qui sic confitetur Christum Deum, vt eundem hominem neget verum: habentem scilicet vnitam sibi nostræ carnis animæque naturam: non est pro illo mortuus Christus: quia secundum hominem mortuus est Christus. Non 1.Tim 2. reconciliatur per mediatorem Deo: & vnus mediator Dei & hominum, ho- Rom.5. mo Christus Iesus, non iustificatur per ipsum: quia sicut per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti sunt multi: ita per obedientiam vnius hominis iusti constituentur multi. Non resurget in resurrectione vitæ: quia 1.Cor.15. per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum. Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur. Nec vllus Mat.26. se beati Petri defendat exemplo, qui se multis lachrymis & accusauit, & lauit: vt principem suum Ecclesia non negationis, sed pœnitentiæ imitatione sequeretur.

De æternitate.

CCCLX.

In quibusdam æternis potest aliqua esse distantia. Ipsa autem æternitas absque diuersitate mensuræ est. Multæ quippe mansiones in vna vita, varias meritorum significant dignitates. Sed vt Deus omnia in omnibus erit, fiet etiam in dispari claritate per gaudium, vt quod habent singuli, commune sit D omnibus. Quoniam per connexionem dilectionis, à gloria capitis nulla erit aliena pars corporis.

De fide.

CCCLXI.

Al.* colligitur Fides eorum qui Deum visuri sunt, quod non videt credit: nam si videt, non est fides: credenti * pollicetur meritum: videnti redditur præmium.

De petitione contraria.

CCCLXII.

Male vsurus eo, quod vult accipere, Deo potius miserante non accipit. Proinde si hoc ab eo petitur, vnde homo exauditus lædatur: magis metuendum est, ne quod posit Deus non dare propitius, det iratus.

De dilectione.

CCCLXIII.

Trac.75. in Ioan. Qui diligit me, inquit dominus, diligetur à patre meo: & ego diligam Ioan.14 eum, & manifestabo ei meipsum. Quid est, diligam? tanquam tunc dilecturus sit, & nũc non diligat? Absit. Quomodo enim nos pater sine filio, aut filius sine patre diligeret: cùm inseparabiliter operentur, quomodo separabiliter

diligunt? Sed ad hoc diligam eum, ad quod sequitur, & manifestabo ei meipsum. Diligam & manifestabo, id est, ad hoc diligam, vt manifestem. Nunc enim ad hoc dilexit, vt credamus, & * mádatũ eius teneamus. Tunc ad hoc diliget, vt videamus, & ipsam visionẽ mercedẽ fidei capiamus. Quia & nos nunc diligimus credendo quod videbimus: tunc autem diligemus videndo quod credidimus. Al. * mãdatũ fidei etc.

De palmitibus vitis.

CCCLXIIII.

Ita sunt in vite palmites, vt viti nihil conferant, sed inde accipiát vnde viuát. Sic quippe vitis est in palmitibus, vt vitale alimentum subministret eis, nõ sumat ab eis. Ac per hoc & manẽtẽ in se habere Christũ, & manere in Christo, discipulis prodest vtrunque non Christo. Nam præciso palmite potest de viua radice alius pullulare: qui autẽ præcisus est, sine radice nõ potest viuere. Tract. 81 in Ioan. Est & canon 24. concilij Arausic.

De humanæ iustitiæ modo.

CCCLXV.

Diuinitus dictum est: Noli esse iustus multum: quoniam non est iustitia sapientis, sed superbia præsumentis. Qui ergo fit nimis iustus, ipso nimio fit iniustus. Quis est autem qui se facit iustum, nisi qui dicit se nõ habere peccatum? Eccle. 7.

De simplicitate.

CCCLXVI.

B Nullius, etiam incorporeæ creaturæ, verè simplex substantia est, cui non hoc est esse, quod nosse: potest enim esse, nec nosse: at illa diuina non potest, quia idipsum est quod habet. Ac per hoc non sic habet scientiam, vt aliud sit illi scientia qua scit, aliud essentia qua est, sed vtrunque vnum: quamuis non vtrunque dicendum sit, quod verissimè simplex & vnum est. Habet enim pater vitam in semetipso: nec aliud est ipse quàm vita, quæ in illo est: & dedit filio habere vitam in semetipso: Hoc est, genuit filium, qui & ipse vita est. Sic itaque debemus accipere, quod de Spiritu sancto dictum est: Non enim loquetur à semetipso, sed quæcunque audierit loquetur: vt intelligamus, non eum esse à semetipso. Pater quippe solus de alio non est. Nam & filius de patre natus est: & Spiritus sanctus de patre procedit. Pater autem nec natus est de alio, nec procedit. Nec ideo sanè aliqua disparilitas in summa illa trinitate cogitationi occurrat humanæ: quia & filius ei de quo natus est, & Spiritus sanctus ei de quo procedit, æqualis est. Ex tract. 99. in Io. Ioan. 16.

De intemporalitate deitatis.

CCCLXVII.

Quamuis natura incommutabilis non accipiat, fuit & erit, sed tantûm, est: ipsa enim veraciter est: quia aliter quá est, esse nõ potest: tamen propter mutabilitatẽ tẽporũ, in quibus versatur nostra mortalitas & nostra mutabilitas, non mendaciter dicimus, & fuit, & est, & erit: fuit in præterito: est in præsentibus: erit in futuris. Fuit quippe, quia nunquá defuit: erit, quia nunquam deerit: est, quia semper est. Neq; enim velut qui iam non sit, cum præteritis occidit: aut cum præsentibus, tanquam non maneat, labitur: aut cũ futuris tanquam non fuerit, orietur. Proinde cûm secundũ volumina tẽporũ locu- Ad illud 16. Ioan. Quęcũq; audiet etc. tractatu 99.

tio humana variatur: qui per nulla esse potuit aut potest aut poterit tēpora, vera de illo dicuntur cuiſlibet tēporis verba. Semper itaq; audit Spiritus ſanctus, quia ſemper ſcit: & ſcire, & audire, hoc illi eſt, quod ſemper eſſe. Semper verò illi eſt eſſe, de patre procedere. Nemo autem poteſt dicere, quòd nō ſit vita Spiritus ſanctus: cū vita pater, vita ſit filius. Ac per hoc ſicut pater cum habeat vitam in ſemetipſo, dedit & filio habere vitam in ſemetipſo: ſic Spiritui ſancto dedit vitam, procedere de illo, ſicut procedit & de ipſo.

Ioan. 5.

De dilectione qua diligimus Deum.

CCCLXVIII.

Trac. 102 in Ioan. Eſt canō 25. citati antè cōcilij. Rom. 5.

Prorſus donum Dei eſt, diligere Deum. Ipſe vt diligeretur dedit, qui non dilectus dilexit: diſplicētes amati ſumus, vt fieret in nobis vnde placeremus. Diffudit enim charitatem in cordibus noſtris ſpiritus patris & filij, quem cum patre amamus & filio.

De pace Christi.

CCCLXIX.

Trac. 104 in Ioan.

Pax Chriſti finem temporis non habet, & ipſa eſt omnis piæ intentionis, actioniſq; perfectio. Propter hanc ſacramentis eius imbuimur: propter hanc mirabilibus eius operibus & ſermonibus erudimur: propter hanc Spiritus ſancti pignus accepimus: propter hāc in eū credimus, & ſperamus, & amore ipſius, quantum donat, accendimur: propter hanc denique omnem tribulationem fortiter toleramus, vt in ea feliciter ſine tribulatione regnemus. Vera enim pax vnitatem facit: quoniā qui adhæret Deo, vnus ſpiritus eſt.

1. Cor. 6.

De temporibus.

CCCLXX.

Trac. 104 in Ioan. Al. * efficientes Ioan. 13.

Omne tempus ab illo eſt diſpoſitum, qui tempori ſubditus non eſt. Quoniam quæ futura erant per ſingula tempora, in Dei ſapientia habent * efficaces cauſas, in qua nulla ſunt tempora. Non ergo credatur hora paſsionis domini fato vrgente veniſſe, ſed Deo potiùs ordinante. Non enim ſyderea neceſsitas Chriſto intulit crucem: nec ſydera coegerunt mori ſyderū conditorem: qui intemporalis cum patre, ſic tēpus quo carne moreretur, quemadmodum & quo de matre naſceretur, elegit.

De vnitate Trinitatis.

CCCLXXI.

Trac. 105 in Ioan. Ioan. 17.

In eo quod dicitur, Hæc eſt autem vita æterna, vt cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum: ordo verborum eſt: vt te, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum, cognoſcant ſolum Deum verum. Conſequenter enim intelligitur & Spiritus ſanctus: quia ſpiritus eſt patris & filij, tanquam charitas ſubſtantialis, & conſubſtantialis amborum. Quoniam non duo dij, pater & filius: nec tres dij, pater & filius & Spiritus ſanctus: ſed ipſa trinitas vnus ſolus verus Deus. Nec idem tamē pater, qui filius. nec idē filius, qui pater: nec idem ſpiritus ſanctus qui pater aut filius: quoniam tres ſunt, pater, & filius, & ſpiritus ſanctus: ſed ipſa trinitas vnus eſt Deus.

Quid dedit pater filio.

CCCLXXII.

Quicquid

Quicquid Deus pater Deo filio dedit, gignẽdo dedit. Ita enim dedit filio pater, sine quibus filius esse non posit; sicut ei dedit vt esset. Nam quomodo verbo verba daret aliqua, in quo ineffabiliter dixit omnia? Ex tract. 106. in Ioãnem.

De custodia Dei qua suos seruat.

CCCLXXIII.

Custodiam circa nos Dei, non tam carnaliter debemus accipere, velut vicissim nos seruent pater & filius, amborum in nobis seruandi alternante custodia: quasi alius alio discedente succedat. Simul enim custodiunt pater & filius & spiritus sanctus, qui est vnus verus Deus. Sed scriptura nos nõ leuat, nisi descẽdat ad nos. Sicut verbũ caro factum descendit, vt releuaret: nõ cecidit, vt iaceret. Si descendentẽ cognouimus, cum leuãte surgamus: & intelligamus, cùm ita loquitur, personas eam distinguere, non separare naturas. Ex tract. 107. in Ioãnem.

De gratia Dei, qua omne hominis meritum præuenitur.

CCCLXXIIII.

Si naturam cogitemus, in qua creati sumus, cùm omnes veritas creauerit, quis non est ex veritate? Sed non omnes sunt, quibus vt audiant veritatem, & credant, ex ipsa veritate præstatur, nullis proculdubio precedẽtibus meritis, ne gratia non sit gratia. Si enim dixisset, Omnis qui audit vocẽ meam: ex veritate est: ideo dictus ex veritate putaretur, quia obtemperat veritati. Nõ autem hoc ait: sed, Omnis, inquit, qui est ex veritate, audit vocem meam. Ac per hoc, non ideo est ex veritate, quia eius audit vocẽ: sed ideo audit, quia ex veritate est: id est, quia hoc illi donum ex veritate collatũ est: quod quid est aliud, quàm, donante Christo credit in Christum? Trac. 115. in Ioan. Ioan. 18.

B

De amore, quo Deum amare debemus.

CCCLXXV.

Quisquis seipsum, non Deum amat, non se amat. Et quisquis Deum, non seipsum amat, ipse se amat. Qui enim non potest viuere de se, moritur vtiq; amando se. Cùm verò ille diligitur, de quo viuitur, non se diligendo magis diligit, qui propterea se non diligit, vt eum diligat, de quo viuit. Ex tract. 123. in Ioannẽ.

De indiuiso patris & filij opere.

CCCLXXVI.

Quicquid illud est quod oportet patrem agere ad filium, non fit nisi per eundem filiũ: ad ipsum scilicet, quia filius hominis est, & factus est inter omnia: per ipsum autem, quia filius Dei est, & per illum fiunt à patre omnia.

De subiectione filij.

CCCLXXVII.

Non est mirum dicere Apostolum, etiam in futuro seculo patri filium subiectum futurum, vbi ait: Tunc & ipse subiectus erit ei, qui illi subiecit omnia. Quandoquidem in filio forma humana mansura est, qua semper maior est pater. Quamuis non defuerint, qui illam tunc filij subiectionem ipsius humanæ formæ in diuinam substantiam commutationẽ intelligendam putârunt, tanquam hoc cuiq; rei subijciatur, quod in eam vertitur & mutatur. 1 Cor. 15.

Sed intelligi poteſt, ideo magis dixiſſe Apoſtolum, etiam tūc patri filiū ſubiectum futurū, ne quis in eo putaret ſpiritum & corpus humanum conuerſione aliqua conſumendum: vt ſit Deus omnia, non tantùm in illius forma hominis, ſed in omnibus, quando capitis gloria vniuerſum corpus implebit. C

Nihil in quibuſcunque creaturis à creatore inordinatum relinqui.

CCCLXXVIII.

Ex c. 17. lib. 2. de lib. arbit. Quantacunque bona, quamuis magna, quamuis minima, niſi ex Deo eſſe non poſſunt. Quid enim maius in creaturis, quàm vita intelligens: aut quid minus poteſt eſſe, quàm corpus? Quæ quantumlibet deficiant, & in id tendant vt non ſint, tamen aliquid formę illius remanet, vt quoquo modo ſint. Quicquid autem formæ cuiuſpiam rei deficientis remanet, ex illa forma eſt quæ neſcit deficere: motúſq; ipſos rerum deficientium vel proficientium excedere numerorum ſuorum leges nō ſinit. Quicquid igitur laudabile aduertitur in rerū natura, ſiue exigua, ſiue ampla, quod laude dignum iudicetur, ad excellentiſsimam & ineffabilem laudem referendum eſt conditoris.

Quòd præſcientia Dei neminem peccare compellat.

CCCLXXIX.

Ex ca. 4. lib. 3. de lib. arbit. Neminem Deus ad peccandum cogit: præuidet tamen eos, qui propria voluntate peccabunt. Cur ergo non vindicet iuſtus, quę fieri non cogit prę ſcius? Sicut enim nemo memoria ſua cogit factà eſſe, quæ præterierunt: ſic Deus præſcientia ſua non cogit faciēda, quæ futura ſunt. Et ſicut homo quędam quæ fecit meminit, nec tamen omnia quæ meminit facit: ita Deus omnia quorum ipſe autor eſt, præſcit, nec tamen omnium quæ præſcit, ipſe autor eſt. Quorum autem non eſt malus autor, iuſtus eſt vltor. D

De cognoſcendis creaturis, quæ non videntur.

CCCLXXX.

Ex cap. 5. lib. 3. de lib. arbit. * fieret Humana anima naturaliter diuinis ex quibus pendet cōnexa rationibus, cùm dicit, melius * fieri hoc quàm illud: ſi verum dicit, & videt quod dicit, in illis ſupernis rationibus videt. Credat ergo Deum feciſſe, quod recto intellectu ab eo faciendum fuiſſe cognoſcit: etiam ſi hoc in rebus factis nō videt. Qui etiam ſi cœlum oculis videre non poſſet, & tamen ratione vera tale aliquid faciendum fuiſſe colligeret, credere debuit factum fuiſſe, quamuis id oculis non viderit. Non enim cogitatione cerneret factum fuiſſe, niſi his rationibus, in quibus facta ſunt omnia. Quod autem ibi non eſt, tam nemo poteſt vera cogitatione videre, quàm non eſt.

Quo remedio vulnera humana curentur.

CCCLXXXI.

Aug lib. 3. de lib. arb. c. 10. Quid tam dignum miſericordia, quàm miſer? & quid tam indignum miſericordia, quàm ſuperbus miſer? Ex quo factum eſt, vt illud Dei verbum, per quod facta ſunt omnia, & quo fruitur omnis angelica beatitudo, vſque ad miſeriam noſtram porrigeret clementiam ſuam: & verbum caro fieret, & habitaret in nobis. Sic enim poſſet panem angelorum homo manducare

nondum

A nondum angelis adæquatus, si panis ipse angelorum hominibus dignaretur æquari. Nec sic descendit ad nos, vt illos desereret: sed simul integer illis, integer nobis: illos intrinsecus pascens, per id quod Deus est: nos forinsecus admonens, per id quod nos sumus: & idoneos facit per fidem, quos per speciem pascat æqualiter.

Nullum naturæ vitium ab autore esse.

CCCLXXXII.

Dubium non est, contra naturam esse omne vitium, etiam eius rei cuius est vitium. Quapropter quoniam in quacunque re non vituperatur nisi vitium, ideo autem vitium est, quia contra naturam eius rei est, [cuius est vitium] nullius rei rectè vituperatur vitiũ, nisi cuius natura laudatur. Nõ enim in vitio displicet, nisi quod corrumpit quod in natura placet. Ex 13. ca. lib. 3. de lib. arb.

De pœna peccati.

CCCLXXXIII.

Omni peccanti animæ duo sunt pœnalia, ignorantia, & difficultas. Ex ignorantia * deprauat error: ex difficultate cruciatus affligit. Sed approbare falsa pro veris, vt erret inuitus, & resistente repugnatione carnalis vinculi, non posse ab illicitis operibus temperare: non est natura instituti hominis, sed pœna damnati. Ex c. 18. lib. 3. de lib. arb. De quib⁹ & li. 2. retrac. c. 9. * dehonestat

De varietate remediorum.

CCCLXXXIIII.

B Vt ars medicinæ cùm eadem maneat, neq; vllo modo ipsa mutetur, mutat tamen præcepta languentibus: quia mutabilis est nostra valetudo: ita diuina prouidentia, cùm sit ipsa omnino incommutabilis, mutabili tamen creaturæ variè subuenit: & pro diuersitate morborum alijs alia iubet, aut vetat: vt à vitio, vnde mors incipit, & ab ipsa morte ad naturam suam, & essentiam ea quæ deficiunt, id est, ad nihilum tendunt, reducat & firmet. Ex c. 17. lib. de vera relig.

De prima hominis præuaricatione.

CCCLXXXV.

Primum animæ rationalis vitium est, voluntas ea faciendi quę vetat summa & intima veritas. Ita homo de paradiso in hoc seculum depulsus est, id est, ab æternis ad temporalia, à copiosis ad egena, à firmitate ad infirma Non ergo à bono substantiali ad malum substantiale, quia nulla substantia malum est: sed à bono æterno, ad bonum tẽporale: à bono spiritali, ad bonum carnale: à bono intelligibili, ad bonum sensibile: à bono summo, ad bonum infimum. Est igitur quoddam bonum, quod si diligit anima rationalis, peccat, quia infra illam ordinatum est: quare ipsum peccatum malum est, non ea substantia, quæ peccando diligitur. Ex c. 20. lib. de vera relig.

De magistra omnium artium veritate.

CCCLXXXVI.

Lex omnium artium cùm sit omnino incommutabilis, mens verò humana, cui talem legem videre concessum est, vt mutabilitatẽ pati possit erroris, Ex lib. de vera relig. c. 30. & 31.

 satis

satis apparet supra mentē nostram esse legē, quę veritas dicitur. Nec iam illud ambigendū est, incōmutabilē naturā, quę supra animā rationalē sit, Deū esse: & ibi esse primā vitā, & primā essentiam, vbi est prima sapientia. Nam hæc est illa incōmutabilis veritas, quę lex omniū artiū rectè dicitur, & ars omnipotētis artificis. Itaq; cū se anima sentiat, nec corporū speciē motumq; iudicare secundū seipsam: simul oportet cognoscat, præstare suá naturá ei naturæ, de qua iudicat: prestare autem sibi eam naturá, secundū quam iudicat, & de qua nullo modo iudicare potest. C

Quo incitetur cor ad discendum.

CCCLXXXVII.

Ad discendū necessariò dupliciter ducimur, autoritate atq; ratione. Tempore autoritas, re autē ratio prior est. Aliud est enim quod in agēdo anteponitur, aliud quod pluris in appetendo æstimatur. Quia ergo principium sapiētię timor domini, & per humilitatē ad sublimia gradus est, incedat humana ignorantia per fidem, vt mereatur fides videre quod credit.

De diuitijs.

CCCLXXXVIII.

Diuitijs flores, & maiorum nobilitate te iactas, & exultas de patria, & pulchritudine corporis, & honoribus qui tibi ab hominibus deferuntur: respice teipsum, quia mortalis es: & quia terra es, & in terrá ibis. Circunspice eos, qui ante te similibus splendoribus fulsêre. Vbi sunt quos ambiebant ciuium potentatus? Vbi insuperabiles imperatores? Vbi qui cōuentus disponebant, & festa? Vbi equorū splendidi * inuectores? Exercituum duces? Satrapæ, Tyranni? Non omnia puluis? non omnia fauillæ? non in paucis ossibus eorum vitæ memoria est? Respice sepulchra, & vide quis seruus, quis dominus, quis pauper, quis diues. Discerne si potes vinctum à rege, fortem à debili, pulchrum à deformi. Memor itaque naturæ, non extollaris aliquando. Memor autem eris, si teipsum respexeris. D

Al. * nutritores?

A

D. PROSPERI AQVITANICI, EPISCOPI REGIENSIS, EX SENTENTIIS S. AVGVSTINI.

***

EPIGRAMMATON LIBER.

VM sacris mentem placet exercere loquelis,
Cœlestiq; animum pascere pane iuuat:
Quosdam, ceu prato, libuit decerpere flores,
Distinctísque ipsos texere versiculis:
Vt proprias canerent epigrammata singula causas,
Et pars quæq; suo congrueret titulo.
*Nec * nostrum hoc opus est, sed ab illo sumitur hicros,* * nostrum hoc opis
Qui siccam rupem fundere iussit aquas,
Vt quod in affectum cordis, pietate magistra,
Venerit, hoc promat carmine læta fides.

QVAE SIT VERA INNOCENTIA.

Innocentia vera est, quæ nec sibi, nec alteri nocet. Quoniam qui diligit iniquitatem, odit animam suam. Et nemo non prius in se, quàm in alterum peccat. 1.

B

Perfectè bonus est, & verè dicitur insons,
Nec sibi, nec cuiquam, quod noceat, faciens.
Nam quicunque alium molitur lædere, primùm
Ipsum se iaculo percutiet proprio,
Et, cùm fortè animum non sit secutura facultas,
Non dubium in cordis viscere vulnus habet.
Nec fugit infecti sceleris mens praua reatum,
Cui nimis hoc solum, quod voluit, nocuit.

DE HOMINIBVS DILIGENDIS.

Sic diligendi sunt homines, vt eorum non diligantur errores: quia aliud est amare, quod facti sunt: aliud est odisse, quod faciunt. 2.

Naturæ quisquis propriæ non spernis honorem,
In quocunque hominum, quæ tua noscis, ama.
Sic tamen, vt prauos vitet concordia mores,
Nullaq; sint pacis fœdera cum vitijs.
Nanque, quod artificis summi fecit manus, vnum est,
Quæq; autore bono condita sunt, bona sunt.
Diuinum in nullo figmentum despiciatur.
Sola malis studijs addita non placeant.

C

DE VERA AETERNITATE.

3 Vera æternitas,& vera immortalitas non eſt,niſi in deitate Trinitatis:cui,quod eſt eſſe,perfectũ eſt:quia natura initio carens, incremẽto non indigens,ſicut nullum finem, ita nullam recipit mutabilitatem. Creaturæ etiam illæ,quibus Deus æternitatem dedit, vel daturus eſt, non penitus omnis finis alienæ ſunt: quia non ſunt extra commutationem,dum illis finis eſt, & temporalis inſtitutio, & localis motio,& ipſa in augmentum ſui facta mutatio.

Aeternus verè eſt ſolus Deus omnicreator,
Vita in ſe viuens permanet eſſe quod eſt.
Hoc pater,hoc verbum patris,hoc eſt ſpiritus almus,
Quorum natura eſt vna,eademq́; trium.
Non cœptum,aut auctum,non huic mutabile quicquam eſt
Quod ſubeat leges temporis,aut numeri.
Virtus præteritis prior,vlteriorq́; futuris,
Nil recipit varium,nil habet occiduum.
Nam quas,vt voluit,rerum ſapientia fecit,
Multis vita quidem eſt præſtita perpetua.
Sed quodcunque poteſt ſeſe amplius,aut minus eſſe,
Quodam fine,ipſi quod fuerat,moritur.
Sic nihil æternum,quod commutabile factum eſt,
Quod cunctis ſupereſt,ſemper idem Deus eſt.

D

DE PATIENTIA DEI.

4 Patientia Dei vera eſt,qua parcit cõtemptus,parcitq́; negatus:& magis vult vitã peccatoris,quàm mortẽ: eruditio eſt pœnitudinis,& oblatio correctionis.Nec vlla ipſius opera miſericordia vacant,quando homini & indulgentia conſulit,& flagello.

Multa diu ſummi differt patientia regis,
Suſpendens æqui pondera iudicij.
Et,dum plectendis parcit clementia factis,
Dat ſpatium,quò ſe crimine purget homo.
Denique committunt homines mala crimina ſemper,
Dat ſpatium,vt pereant crimina,non homines:
Verbere nonnunquam caſtigans corde paterno,
Ne citò conſumant ſæua flagella reos.
Sic pietate Dei terrarum non vacat orbis,
Et nihil eſt,quod nos non trahat ad veniam:
Cum rex ſaluandis ipſa quoque conſulit ira:
Vt curat medicus vulnera vulneribus.

DE VLTIONE DEI.

5 Diuina bonitas ideo maximè iraſcitur in hoc ſeculo, ne iraſcatur in futuro:& miſericorditer adhibet temporalem ſeueritatem,ne æternam iuſtè inferat vltionem.

Cùm Deus exerta peccantes verberat ira,

Vt no-

A *Vt norint homines, quid mereantur, agit.*
Nam, dum mortalis peraguntur tempora carnis,
Auxilium miseris ipsa flagella ferunt.
Et vindicta breuis sic noxia crimina finit,
Ne sine fine habeat debita pœna reos.

DE VERA DEI LAVDATIONE.

Vera confessio est benedicentis: cùm idem sonus est & oris, & cordis: bene autem loqui, & malè viuere, nihil est aliud, quàm sua se voce damnare. 6

Laus vera in dominum depromitur ore precantis.
Si quæ voce fluunt, intima cordis habent.
Non prodest cuiquam solis bona dicere verbis,
Ni pia mens habeat, quod bene lingua sonat.
Nam fari rectè, miserum est, & viuere prauè.
Damnat nota malum regula iustitiæ.

DE VIRTVTE CHARITATIS.

Charitatis Dei & proximi propria & specialis virtus est piorum, atq; sanctorũ: cùm cæteræ virtutes & bonis & malis possint esse cõmunes. 7

B *Plurima sanctorum bona sunt communia multis,*
Et quiddam recti constat inesse malis.
Sed pia pars summæ tendens virtutis ad arcem,
Omne operum meritum vincit amore Dei:
Quo pariter quemcunque hominum sic diligit, vt se,
Hoc optans alijs, quod cupit ipse sibi.
Vnde istis geminis virtutum qui caret alis,
Cœlorum ad regnum, non habet, vnde volet.

DE DOCTRINA APOSTOLICA.

Doctrina apostolica tam salubris tamq; vitalis est, vt pro capacitate vtentium neminem sui relinquat exortem. Quia siue sint paruuli, siue magni, siue infirmi, siue fortes, habent in ea & vnde alantur, & vnde satientur. 8

Exueret Deus vt tetra caligine mundum,
Doctrinæ accendit lumen apostolicæ:
Quæ nullis animis, nullis non congruit annis,
Lacte rigans pueros, pane cibans validos.
Non tempus, non sexus huic, non causa resistit,
Omnes curat, alit, iustificat, vetegat.
Sumite quæ magnæ apposuit sapientia mensæ,
Et varijs pasci discite delitijs.
Quarum pars, totum est epulum, quo quisque iuuatur.
Inde capit vitam, quam parit vna fides,

DE

9 DE QVAERENDO DEO.

Deum quærens, gaudium quęrit: sic ergo quærat, vt non in se, sed in domino gaudeat. Accedendo enim ad Deum, illuminatur ignorantia & corroboratur infirmitas, data sibi & intelligentia qua videat, & charitate qua seruiat.

Scire Deum cupiens, gaudere, & viuere quærit,
Si verum & summum nôrit amare Deum,
Cui tribuat, quicquid rectè sapit, optat, agitq́;
Et sine quo carnis gloria puluis erit.
Non ergo in quoquam sua munera deserit autor,
Perq́; suum dominus se manifestat opus.
Inq́; illis habitat diues penetralibus hospes,
*Quæ gaudent hoc * se, cuncta quod ipse dedit.*

* se cōpta.

10 DE FASTIDIO SPIRITALI.

Sicut corpori noxium est, corpoream escam non posse percipere: ita animæ periculosum est, spiritales delitias fastidire.

Vt perdunt propriam mortalia corpora vitam:
Si nequeunt escas sumere corporeas:
Sic animæ, nisi delitijs rationis alantur;
Dum verbi æterni pane carent, pereunt.
Nam quid erit, quod dira procul fastidia pellat,
Cùm se ipso refugit mens saturare Deo?

11 DE MALORVM ET BONORVM FINIBVS.

Nunquam multi sunt, qui ad non esse tendunt. Quid enim tam obnoxium paucitati, quàm quod est debitum perditioni?

Esse Deo verum, & proprium est, cui quisquis adhæret,
AEterni in regni lumine semper erit.
Nam qui iustitiam spernunt, non esse laborant,
Inq́; nihil tendunt, & nihil esse queunt.
Non ergo illorum poterit pars multa videri,
Quorum in sanctorum nullus erit numero:
Sed verè magni, & multi sine fine manebunt,
In Christo, quorum gloria perpes erit.

DE TRANQVILLITATE VLTIONIS DEI.

12 Non concupiscit Deus pœnā reorū, tanquā saturari desiderans vltione. Sed quod iustū est, cū tranquillitate decernit, & recta voluntate disponit: vt etiam mali non sint inordinati.

Nulla Deum oblectat miserorum pœna reorum;
Nec scelerum vindex ira mouet placidum.
Omnipotentis enim recta & tranquilla voluntas;

Quic-

A *Quicquid decerni conuenit, hoc statuit:*
Vt nullis pateat regis censura querelis,
Cùm iustè accipiet debitus ordo reos.

DE BONO INTELLECTV.

Bonũ intellectũ habet, qui quod faciendũ rectè intelligit, facit. Alio- 13
qui talis est sine opere intelligentia, qualis est sine timore sapientia: cũ Psal. 110.
initium sit sapientiæ timor domini.

Scriptorum domini plenè videt omne profundum,
** Implet qui factis cognita verba pijs.* * Qui factis implet.
Nam nimis ascensu doctrinæ deuius errat,
Si, quæ curauit scire, fugit facere.

DE REQVIE ADHVC IN CARNE VIVENTIS

Habet iã in hac vita requiẽ suã anima, quę de morte infidelitatis exempta est: & nõ ab operibus iustitiæ, sed ab iniquitatis se abstinet actione. Vt viuens Deo, & mundo mortua, in humilitatis & mansuetudinis 14
placida tranquillitate requiescat.

Est & in hac vita requies multis data sanctis,
B *Quorum animas mundus non tenet occiduus:*
Quos desiderijs nullis peritura fatigant,
Et quibus omne bonum est Christus, & omnis honor:
Vtuntur terra, vt cælo, fugientia temnunt:
Quod credunt, quod amant, quod cupiunt Deus est.

DE VOVENDO DEO.

Quisquis benè cogitat, quid Deo voueat, & quæ vota persoluat, seipsum voueat, & reddat. Hoc exigitur, hoc debetur: imago Cæsaris, red- 15
datur Cæsari: imago Dei, reddatur Deo. Sed sicut videndũ est, quid, & Lucæ 20.
cui offeras: ita etiam considerandũ est, vbi offeras. Quia veri sacrificij
extra catholicam ecclesiam locus non est.

Quid voueat domino, quisquis bene corde volutat,
Ipsum se totum præparet, & voueat,
*Maior enim * offerri nequit hostia mentis in ara,*
Nec Christi ex templo suauior exit odor, * nequit offerri.
Quàm cùm homo castorum profert libamina morum,
Et de virtutum munere sacra litat.
Sic tamen, vt nôrit, qui reddit vota Tonanti,
Vnum diuinis cultibus esse locum
In toto mundo, quem vera ecclesia præbet,
Et sine quo nullum iustitiæ est meritum.

DE IVSTITIA ET GRATIA. C

16 Duæ sunt retributiones iustitiæ, cum aut bona pro bonis, aut mala reddũtur pro malis. Tertia est retributio gratiæ, cũ per regeneratione remittuntur mala, & retribuũtur bona: atq; ita manifestatur, quia vniuersæ viç domini misericordia & veritas. Illam autem impiorũ retributionẽ, qua pro bonis mala restituunt, Deus nescit: qui nisi retribueret bona pro malis, non essent, quibus retribueret bona pro bonis.

Psal. 24.

Iustitiæ merces gemina est, vel cùm bona rectis,
Vel prauis dignè cùm mala restituit.
Saluatrix autem cunctorum gratia Christi
Non pensans meritum, diluit omne malum:
Credentesq; omnes renouans baptismate sacro,
Dat bona, quæ propter det meliora bonis.

DE SVPERNAE PATRIAE CIVIBVS.

17 Omnis, qui ad supernam pertinet ciuitatem, peregrinus est mũdi: & dum temporali vtitur vita, in patria viuit aliena: vbi inter multa fallacia, & multa illecebrosa Deum nosse, & amare paucorũ est, quibus præceptum domini sit lucidum illuminans oculos, vt nec in Dei, nec in proximi charitate fallantur.

Psal. 108.

Cœlestem ad patriam Christo redimente vocatus,
*Vitam * labentis temporis hospes agit:*
Dumq; ad promissam requiem non per sita tendit,
Mundanæ patitur multa pericla viæ:
Quæ nunc obsessa aduersis, nunc plena secundis,
Aut frangit trepidos, obligat aut dubios:
*Inter quos laqueos currentem ad gaudia * vitæ*
Non capiet mundus, cui via Christus erit.

* præsentis

* veræ

D

DE CARNIS CVPIDITATE VINCENDA.

18 Nemo est, cuius animum corruptibile corpus, & inhabitatio terrena non aggrauet. Sed annitendum est, vt cupiditates carnis, spiritus vigore superentur: & interior homo, qui sibi semper sentit resisti, semper se diuino expectet auxilio adiuuari.

Nulla anima est, quæ non mortali carne grauetur,
Nec qua corporea conditione gemat.
Sed confirmare inualidam, & frenare rebellem,
Legitimum & proprium est mentis opus dominæ.
Quæ vis naturæ, vt moderamine temperet æquo,
Et subdat sceptris noxia quæq; suis,
Auxilium à domino, & vires petat, vt valeat se
Vincere, nec sensus incitet ipsa suos.
Nam nullus famulæ poterit compescere motus,
Ni fuerit Christi semper amore potens.

DD

A

DE ANGVSTA VITAE VIA. 19

Angusta est via, quę ducit ad vitam. Et tamen per ipsam, nisi dilatato corde non curritur: quia iter virtutum, quo gradiuntur pauperes Christi, amplum est fidelium spei, etiam si arctum sit infidelium vanitati.

Arcta via est, veræ quæ ducit ad atria vitæ,
Nec recipit carnis gaudia mentis iter.
Amplis incedit spatijs terrena voluptas,
Angusto virtus limite celsa petit.
Et tamen hi calles, quos mundi vana pauescunt,
Quædam magnificis æquora sunt animis.
*Difficilisq; nimis per dura, per * ardua gressus* * aspera
Commendat fidei, quod tolerare iuuat.

DE PRAEMIO RELIGIONIS CHRISTIANAE. 20

Hoc affectu, & desiderio colendus est Deus, vt sui cultus ipse sit merces. Nam, qui Deum ideo colit, vt aliud magis quàm ipsum promereatur, non Deum colit, sed id quod assequi concupiscit.

Hac desyderij Deus est pietate colendus,
Iustitiæ vt merces tota sit ipse Deus.
Nam sperans alio se munere posse beari,
Non, quod poscit, amat: sed quod habere cupit.

B

DE OCCVLTIS NON IVDICANDIS.

De occultis cordis alieni temerè iudicare peccatum est: & eum, cuius opera non videntur, nisi bona, reprehendere ex suspitione, iniquū est, cum eorum, quæ homini sunt incognita, solus Deus iudex sit iustus qui & inspector est verus 21

Culpare in quoquam, quæ non sunt nota, malignum est,
Præsertim, quæ sunt cognita, si bona sunt.
Non pateant faciles sæuis rumoribus aures,
Quæ nescire iuuat, credere non libeat.
Linquantur secreta Deo: qui, si quid opertum est,
Inspicit, & nullis indiget indicijs.

DE ADIVTORIO DEI. 22

Diuini est muneris, cùm & recta cogitamus, & pedes nostros à falsitate & iniustitia continemus. Quoties enim bona agimus, Deus in nobis, atq; nobiscum, vt operemur, operatur.

Non dubiè nostri Deus est & rector, & autor,
Cùm toto affectu, quæ bona sunt, gerimus.
Ex operum specie clarebunt intima cordis:
** Quive hominis mentem spiritus intus * alit.* * Quisuè
Sanctus enim sanctos facit: & de lumine lumen * agat
Exoritur: nullus fit bonus absque Deo.

DE

C

DE PASSIONIBVS SANCTORVM.

23 Iusto iudicio Dei datur plerunque peccatoribus optata potestas, qua sanctos ipsius persequantur, vt qui spiritu Dei iuuantur & aguntur, fiant per laborum exercitia clariores.

Quod plerunque mali in sanctos sæuire sinuntur,
Quodq́ bonis praui sæpe nocere queunt,
Absque Dei nutu non fit, qui corda suorum
His etiam bellis glorificanda probat.
Crescunt virtutum palmæ, crescuntq́ coronæ,
** Mutantur mundi prælia pace Dei.*

* Vincuntur al. Tenuntur.

DE SCIENTIA BONI.

24 Non est vera scientia boni, nisi ad hoc cōprehendatur, vt agatur. Nō enim vtiliter meditatur legē Dei, qui laborat vt memoria teneat, quod actione non implet.

Scit legem, docteq́ tenet iussa omnipotentis,
Qui quod nouit agens, diligit id quod agit.
Non satis est domini præceptum voluere lingua,
Is meminit legis, qui memor est operis.

DE AMORE LEGIS.

25 Qui legem Dei diligit, probat se in omnibus iniquis id, quod contra legem est, odisse, non homines. D

Legem spernentes odit cùm legis amator.
Non homines odit, sed reprobat quod agunt.

DE SCRVTANDIS MANDATIS DEI.

26 Mandata Dei scrutari, nisi quieta mens nō potest. Vt ergo religiosum exerceatur studium, abigenda sunt iurgia malignorum.

Scrutari legem possunt vtcunque quieti,
Si mundi à strepitu libera corda vacent.
Vt mens ergo pijs studijs intenta iuuetur,
** Prælia diuinus carnea vincat amor.*
Nam templum domini per sacra silentia crescit,
Et tacitè struitur non ruitura domus.

* iurgia

DE PROFICIENDO.

27 Nemo tam eruditus, nemo tam doctus est, qui superna illustratione non egeat. Non enim ita vlla diuinorū bonorū augmenta sufficiunt, vt non semper supersit, quod mens rationalis & intelligendum desideret, & gerendum.

Doctrinæ domini penetralia tempore in isto.
Ad plenum nulli peruia sunt homini.
Semper enim sanctis superest, quo crescere possint,

Et per-

A Et perfectorum gloria, principium est.
Virtutem virtus pariat, de lumine lumen
Prodeat, atque omnis palma gradum faciat.
Nam cur non cupidè mens quærat, quæ Deus offert,
Cui, danda vt rectè posceret, ipse dedit?

DE DVPLICI OPERE DEI.

Si oēs homines simul cōsideremus, quorū alij misericordia salui fiunt, alij veritate dānantur: vniuersæ viæ domini, id est, misericordia & veritas, suo fine distinctæ sunt. Si autem solos sanctos intueamur, nō discernuntur hæ viæ domni. Indiuidua enim ibi est & à misericordia veritas, & à veritate misericordia: quia beatitudo sanctorum & de munere gratię est; & de retributione iustitiæ. 28

Omnibus in rebus geminum est opus omnipotentis,
Totum iustitia est quod gerit, aut pietas.
Quæ simul in * terris descendunt lucis ab arce,
Ne cuiquam parti desit vtrunque bonum. * terras
Et quoniam cuncti auxilio miserantis egemus,
Præcedit semper gratia iustitiam.
Damnantem elatos, saluantem iustificatos,
Quos Deus & donis auxerit, & meritis.

B

DE OBSERVANTIA PACIS.

Christianæ perfectionis est, pacificum esse, etiā cū pacis inimicis, spe correctionis, non consensu malignitatis: vt si nec exemplum, nec cohortationem dilectionis sequantur, causas tamen nō habeant, quibus odisse nos debeant. 29

Moribus in sanctis pulchra est concordia pacis,
Cùm multis vnum conuenit, atque placet.
Sed * tantum hoc toleranda modo sunt fœdera amoris,
Vt solis pax hæc sit tribuenda bonis. * tamen hæc cohibēda modò.
Iniustis etiam præstetur iusta voluntas,
Nec quenquam spernant vota benigna hominem.
Non, vt amicitiæ vitijs socientur iniquis,
Adsit: sed prauis vt medicina animis.
Quæ si pace sua non sedat turbida corda,
Nobis non possit nostra perire quies:

DE CVSTODIA DEI.

Custodit nos dominus ab omni malo, non vt nihil patiamur aduersi, sed vt ipsis aduersitatibus anima non lędatur. Cùm enim tētatio adest, fit quidam in id quod nos impugnat introitus: & cum bono fine, id est, sine vulnere animæ tentatio consummatur, ad æternā requiem de profundo temporalis laboris exitur. 30

Sæpe

Sæpe quidem dominus sic cuncta aduersa repellit,
Vt nullo attingi vulnere poßit homo,
Sed mirabilior tunc est manus omnipotentis,
Illata afflictum cùm mala non superant.
Laudetur custos, virtutem dans toleranti,
Intima corrumpat ne furor exterior.
Nam non certanti nulla est speranda corona.
Palmam, qua capitur gloria, finis habet.

DE ADIVTORIO DEI.

31 Ad cœlestis Hierusalem consortium non ascendunt, nisi qui toto corde profitentur, non proprij operis, sed diuini esse muneris quòd ascendunt.

Cœlestem ad patriam tendens cognosce vocantem,
Cuius proueheris, si bene curris, ope.
Nam si te virtute tua ad cœlestia credis
* ruis *Scandere, de superis pulsus ad ima * cades.*

DE ODIIS MVNDI IN CHRISTIANOS

32 Omnes, qui in Christo volunt piè viuere, necesse est, vt ab impijs, & dissimilibus patiantur opprobria: & despiciantur tanquam stulti, & insani, qui præsentia bona perdant, & inuisibilia sibi, ac futura promittãt. Sed hæc despectio, & hæc irrisio in ipsos retorquebitur, cùm & abundãtia eorum in egestatem, & superbia transierit in confusionem.

Impia pars mundi parti est infesta piorum,
Nec tolerare potest dißimiles animos:
Ridens nolentes opibus præsentibus vti;
Sperantesq́; sibi credita posse dari.
Sed spernenda hæc sunt populis opprobria sanctis,
Quæ stultè iaciunt corda aliena Deo.
Nam spes nostra ex hoc visu fit certior omni,
Quod spondens, quicquid credimus, hoc Deus est.

DE PATIENTIA FIDELIVM.

33 Tota fidelium salus, tota patientiæ fortitudo ad eum, qui in sanctis suis est mirabilis referenda est: quia nisi in illis Deus esset; furori impiorum fragilitas humana succumberet.

Cum constans anima aduersis non frangitur vllis,
Et fidei virtus intemerata manet,
Nôrit inesse sibi dominum patientia fortis,
Inq́; eius donum, quòd steterit, referat.
Nam quòd non cecidit, proprijs si viribus aptat;
Hoc ipso, quo se stare putat, cecidit.

DE OBSEQVIIS DEBITIS.

A Ita & à plebibus principes,& à ſeruis domini ſunt ferendi , vt ſub exercitatione tolerantiæ ſuſtineãtur temporalia,ſperentur æterna. Auget enim meritum virtutis,quod propoſitum non violat religionis. 34.

Reddendum eſt,quicquid mundi bene poſtulat ordo,
Propoſitumq́; piæ non violat fidei.
Mitibus,& ſanctis nulla eſt ſpernenda poteſtas:
AEquum ſeruire eſt regibus,& dominis:
Vt Chriſti famulis ad verum proſit honorem,
Dilexiſſe bonos,& toleraſſe malos.

DE TOLERANDA VARIETATE MVNDANA.

Recti corde de præceptis Dei , & conſtitutionibus non queruntur: quia iuſtum eſt æquanimiter omnia accipi,quę iudicaturus voluit tolerari. 35.

Dum mutabilium decurrunt tempora rerum,
Dumq́; ſuis mundus motibus atteritur,
Rectorum eſt aduerſa pati,& tolerare modeſtè,
Nec querula in quoquam voce mouere Deum.
B *Cuius iudicio nulli parcetur iniquo,*
Et perpes iuſtos gloria ſuſcipiet.

DE AEDIFICATIONE DOMVS DEI.

Omnis ſancti ædificij ſtatus,ſicut Deo cooperante proficit, ita Deo cuſtodiente conſiſtit.Quoniam tunc vtilis prępoſitorum cuſtodia eſt, cum ſpiritus Dei populo ſuo præſidet,& non ſolum greges, ſed etiam ipſos dignatur cuſtodire paſtores. 36.

Dum lapides viui pacis compage ligantur,
Inq́; pares numeros conuenit vna domus:
Claret opus domini,qui totam conſtruit aulam,
Effectumq́; pijs dat ſtudijs hominum,
Quorum perpetui decoris ſtructura manebit,
Si perfectè autor protegat,atque regat.

DE AETERNIS GAVDIIS.

Aeternæ ciuitatis,æterna ſunt gaudia,& ſtantium dierum perpes infinitas:nec variabitur,nec labetur:quia incõmutabili pace potiētur, quorum omnium erit bonum,quod fuerit etiam ſingulorum. 37.

Semper erunt,quod ſunt,æternæ gaudia vitæ,
Gaudendi quoniam cauſa erit ipſe Deus.
Nec varios pariet motus diuerſa voluntas.

Vnum erit in cunctis lumen, & vnus amor,
Inq; bonis summis posita experientia fœlix,
Nec volet augeri, nec metuet minui.

DE LEGE CHARITATIS.

38. Lex Christi perfectio charitatis est, qua Deus proximusq; diligitur: & per quam dicitur conditori legis, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Bene enim expectat promissionem Dei, qui mandatum eius exequitur: nec frustra sperat parcendum peccatis suis, qui ignoscit alienis.

Verus amor Christi vera est custodia legis,
Et mandata Dei complet amans homines:
Quorum ignoscentes culpis sua crimina soluunt,
Quodq; alijs tribuunt, hoc sibi prospiciunt.
Det peccatori veniam peccator, & æqua
Conciliet dominum conditione sibi,
Cuius iudicium de nostro examine pendet,
Quod serimus metimus, quod damus accipimus.

DE IVSSIONIBVS DEI.

39. Nihil Deus iubet, quod sibi prosit, sed illi cui iubet. Ideo verus est dominus, qui seruo non indiget, & quo seruus indiget.

Non ideo quicquam mandat Deus, vt sibi prosit,
Nec serui officio verus eget dominus.
Cuius præceptis augetur, qui famulatur,
Fitq; minor, quisquis negligit imperium.
Nam Deus omnipotens, simul omnitenensq; potestas
**Nil perdit proprium, nil *capit occiduum.*
Nunquam non habuit quod habet, dans quicquid haberi
Proderit, & sumens non nisi quod dederit.

* Ipse sibi summũ perpetuũq; bonum. * habet.

DE TEMPORALI SCIENTIA.

40. Id quod in tempore nouum est, non est nouum apud Deum qui cõdidit tempora, & sine tempore habet omnia, quæ suis quibusq; temporibus pro eorum varia ætate distribuit.

Insolitum si quid labentia tempora promunt,
Hoc mirum mundus dicit, habetq; nouum.
Sed rerum autori nullus non cognitus ordo est,
Cernenti quicquid secula cuncta ferunt.
Quæ non incerto voluunt magna agmina motu,
Sed sub iudicio stantq; fluuntq; Dei.
Vt nihil existat naturæ in partibus vllis,
Quod non ille suo temperet arbitrio.

DE PROVIDENTIA DEI.

A Mutabilium dispositionem immutabilis ratio Dei continet, vbi sine tempore simul sunt, quæ in temporibus non simul fiunt: quia tẽpora non simul currunt. 41

Lex æterna Dei stabili regit omnia nutu,
Nec mutat vario tempore consilium.
Vt locis præsens simul est Deus omnibus vnus,
Sic rerum metas secum habet, & numeros.
Nec serum, aut properum sibi sentit in ordine rerum,
Cui cuncta assistunt acta, & agenda simul.

DE IMPVNITATE PECCANTIVM.

Nihil est infelicius felicitate peccantium, qua pœnalis nutritur impunitas, & mala voluntas, velut hostis interior roboratur. 42

Qui se peccatis gaudet fœliciter vti,
Infœlix nimis est prosperitate sua.
Dumq; capit miseros effectus praua voluntas,
A vera semper luce fit exterior,
Sumens pestifera de consuetudine robur,
Et sua complectens vincula mortis amor.
Deficiant potius vana oblectamina mundi,
Subdanturq; pio colla domanda iugo.
B *Inq; putres fibras descendat cura medentis,*
*Vt *blandum morbum pellat amica salus.*

* causas morbi.

DE LEGIS LITERA.

Legis litera, quæ dicit non esse peccandum, si spiritus viuificans desit, occidit: scire enim peccatum facit potius, quàm caueri. Et ideo magis augeri, quàm minui: quia malæ concupiscentiæ etiam præuaricatio legis accedit. 43

Index peccati lex est, plectenda vetando,
Quæ, nisi cor mundet spiritus, interimit.
Nullus enim est insons sola formidine pœnæ,
Qui sanctum & iustum non amat imperium.
Hunc tamen effectum non lex, sed gratia confert,
Quodq; iubet legis littera, velle facit.

DE LEGE ET GRATIA.

Lex data est, vt gratia quæreretur: & gratia data est, vt lex impleretur. Neque enim suo vitio non implebatur, sed vitio prudentiæ carnis: quod vitium per legem demonstrandum, per gratiam sanandum fuit. 44

Non seruit iussis legis prudentia carnis,
Peccati stimulos nec superare potest.
Sed quia mens anceps patitur mala corporis ægri,
Quærere diuinum cogimur auxilium.

Lex igitur facit, vt poscatur gratia Christi,
Ardua quæ legis iussa queant fieri.
Nec iam non valeant carnales vincere sensus,
Quos iustæ legis conditor ipse iuuat. C

DE PROMISSIONE DEI.

45. Hoc promittit Deus, quod ipse facit. Nō enim ipse promittit, & alius facit: quod iam non est promittere, sed prędicere. Ideo nō ex operibus, sed ex vocante: ne ipsorum sit, non Dei: & merces non imputetur secūdum gratiā, sed secundū debitum, atque ita gratia iam non sit gratia.

Quod Deus omnipotens promittit, perficit ipse,
Nec proprium externis viribus implet opus.
Hinc secura fides sperat, quod credit, amatq;
Autorem, qui quod spondet, id efficiet.
Nam, si quæ dominus promittit, non operatur,
Sed solum humanum præuidet arbitrium:
Non hæc dona eius, sed sunt prædicta vocanda,
Ceu quisquam ex proprio sit bonus absque Deo.
Quod quia non recipit pietas, veroq; repugnat,
Gratia nos reparet, gratia iustificet:
Quæ sic in cunctis implet sua dona vocatis,
Vt quorum dux est, fiat & ipsa comes. D

DE FIDELIVM CVLPIS, ET INFIDELIVM BONIS.

46. Sicut non impediunt ab æterna vita iustum quędam peccata venialia, sine quibus hæc vita non ducitur: sic ad salutem ęternam nihil prosunt impio aliqua bona opera, sine quibus difficillime vita cuiuslibet pessimi hominis inuenitur.

Vt quædam tenues maculæ in splendore piorum,
Maior virtutum quas vacuat numerus,
Æternæ donis nequeunt obsistere vitæ,
Nec merita obscurat grandia culpa leuis:
Sic aliquid plerunq; boni pars impia gestat,
Magni mole mali quod facile obruitur.
Nec prodest quiddam recti sapuisse malignis,
Si verum, & summum non coluere Deum.
Vna fides igitur, spes vna est, atque amor vnus,
Quo fiat iustus, sitq; beatus homo.
Nam bona, quæ prauis naturæ ex dote supersunt,
Augent peccati pondera, non minuunt.

DE MALAE VOLVNTATIS EFFECTV.

47. Cum voluntas mala potestatem accipit efficiendi quod cupit, ex iudicio Dei

dicio Dei venit, apud quem non est iniquitas. Punit enim etiam isto
A modo, nec ideo iniustè quia occultè. Cæterum iniquus puniri se ignorat, nisi cùm manifesto supplicio senserit nolens, quantum mali sit, quod perpetrauit volens.

Cum datur iniusto peccandi optata potestas,
Vt mala mens, prauè quod cupit, efficiat,
Ira Dei magna est, qua multos sic quoq; punit,
Vt quibus exultant, criminibus pereant.
Crescit enim occultè cum longo pœna reatu,
Ausibus illitis si nihil obstiterit.
Et magis, erranti ne parcant flagra, timendum est,
Quàm ne non fiat, quod voluisse nocet.

DE SVPERBIA.

Omnia vitia in malefactis tantummodo valent, sola superbia etiam in rectè factis cauenda est. 48

Omne genus vitij proprio tantùm valet actu,
Et peccata suam quæq; gerunt speciem,
Sola est innumeris armata superbia telis,
Cui possunt vires, & bene gesta dare.

B
DE IMPARI VSV FORTVNAE.

Interest plurimum, qualis sit vsus, vel earum rerum quæ prosperæ dicuntur vel earum quæ dicuntur aduersæ. Nā bonus temporalibus nec bonis extollitur, nec malis frangitur. Malus autē ideo huiusmodi infelicitate punitur, quia felicitate corrumpitur. 49

In rebus mundi non idem est omnibus vsus,
Nec cuncti paribus cuncta ferunt animis.
Namq; bonos non blanda inflant, non aspera frangunt:
Sed fidei inuictæ gaudia vera iuuant.
Terræ autem, & fœni breuiter florentis amator,
Seu caret optatis seu fruitur, miser est.

DE MORTE SANCTORVM.

Mala mors putāda non est, quā bona vita precesserit. Non enim facit malam mortem nisi quod sequitur mortem. Non itaq; multum curandum necessariò morituris quid accidat vt moriantur, sed, moriēdo quò ire cogantur. 50.

Cuncta bonis prosunt, quos & mors ipsa beatos.
Efficit, vt sumant præmia principium.
Ille igitur finis malus malus est, quem pœna sequetur,
Et qui perpetui porta doloris erit.
*Non quo * assumuntur lachrymæ, cunctiq; labores,* * absumuntur.
Vt veteris pereant omnia signa mali.

51. DE PVRITATE QVAM NON PERDIT INVITVS. C

Ita non amittitur corporis sanctitas manente animi sanctitate, etiã corpore oppresso: sicut amittitur sanctitas corporis violata animi puritate, etiam corpore intacto.

Mens illæsa nihil violato corpore perdit,
Inuitam carnis vulnera non maculant.
Nec crimen facti recipit non mixta voluntas,
Velle magis facinus, quàm tolerare nocet.
Sic autem ad cordis penetralia cuncta recurrunt.
Vt plerunq; animus sit sine carne Deus.
*Dum, quod ab intacto * semotum est corpore, solus*
Concipit, & tectis motibus intus agit.

* submotum

DE FORTITVDINE TOLERANTIAE.

52. Maior animus meritò dicendus est, qui vitam ærumnosam magis potest ferre, quàm fugere: & humanum iudicium, maximeq; vulgare, quod plerunq; caligine erroris inuoluitur, prę cõscientiæ luce, ac puritate contemnere.

Qui valet aduersis oneratam ducere vitam,
Et tolerare magis vult mala, quàm fugere,
Maioris multo est animi, quàm ferre pauescens
Indocti iniustum iudicium populi. D
Mens etenim recta, & puri sibi conscia cordis
Hoc plus splendescit, quo magis atteritur.

DE HVMILITATE IVSTORVM.

Iustis quicquid malorum ab iniquis dominis irrogatur, non pœna est criminis, sed virtutis examen. Nam bonus etiam si seruiat, liber est. Malus autem etiam si regnet, seruus est, nec vnius domini, sed quod est grauius, tot dominorum, quot vitiorum.

53. *Oppressis quoties iustis dominantur iniqui,*
Non est puniti supplicium meriti.
Sed virtus fidei sub tali examine crescit,
Nec seruile grauat libera corda iugum.
*Solus peccator * malè seruit, qui licet amplo*
Vtatur regno, fit miser est famulus:
Cum mens carnalis, nimium dominante tyranno,
Tot seruit sceptris, dedita quot vitijs.

* seruit malè

DE OBLATIONE VOTORVM.

54. Nemo quicquã domino rectè voueret, nisi ab ipso acceperit, quod voueret.

Optima vota Deo, quorum est dator ipse, vouentur.
Hoc sursum dignum est ire, quod inde venit.

DE ESSENTIA DEITATIS.

Omnis substantia, quæ Deus non est, creatura est: & quæ creatura non est, Deus est. Nulla igitur differētia est in deitate Trinitatis, quoniam quod Deo minus est, Deus non est.

Natura omnipotens vna est, quæ cuncta creauit, 55
Et propriè quod sunt, omnibus esse dedit.
Quodq; Deo minus est, non est Deus, à patre natum
Verbum, & qui amborum spiritus est, Deus est.
Vna eademq; trium quoniam est essentia, quæ se
Nunquam vel maior, vel minor esse potest.

QVALES NOS DILIGAT DEVS.

Tales nos amat Deus, quales futuri sumus ipsius dono: non quales sumus nostro merito.

Tales à domino, quales formamur, amamur: 56
Non quales nostris extitimus meritis.
Sanctificet, doceat, plantet, riget, excolat, ornet,
Et sibi perpetuò quod placeat, faciat.
Nam nihil est hominis, quod dignè posit amari,
Perficiat proprium ni bonus autor opus.

B

DE INTEMPORALI OPERE DEI.

Otdo temporum in æterna Dei sapientia sine tempore est, nec aliqua sunt apud illum noua, qui fecit, quæ futura sunt.

Artifice in summo sine tempore temporis ordo est,
Inq; Deo rerum non variat series. 57.
Æterno autori simul adsunt omnia semper,
Cum quo in factorum est ordine, quicquid erit.

DE PRINCIPALI RERVM OMNIVM CAVSA.

Voluntas Dei est prima, & summa causa omnium corporalium, spiritualiumq; motionum. Nihil enim fit visibiler ac sensibilitèr, quod nō de inuisibili, atq; intelligibili summi imperatoris aula aut iubeatur, aut permittatur secundum ineffabilem iustitiam pręmiorum atq; pœnarum, gratiarum, & retributionum in ista totius creaturæ amplissima quadam immensaq; republica. 58

Principium Deus est mundi, quo cuncta mouentur,
Et quæ permittit, vel iubet, autor agit.
Hinc mutabilium rerum immutabilis ordo,
Æterni seruit legibus artificis.
Inq; suos fines procedit quæq; voluntas,
Nec varijs meritis arbiter æquus abest,
Corda regens, vires tribuens, peccata remittens,
Mitis subiectis, implacidus tumidis.

59. *Vt nec pœna malum quenquam, nec gloria iustum*
Suscipiat, nisi cum laude & honore Dei. C

DE FINIBVS BONORVM MALORVMQVE.

Scire volens, in qua rerum sis parte locandus,
Discute, quid timeas, quidue sit id quod amas.
Nam cuncti hoc gemino nascuntur fomite motus,
Respondentq; suis germina principijs.
Et quod quisque bonum sibi tempore duxit in isto,
Hoc summi regis iudicio capiet.
Angelicos ciues & Christi in membra renatos,
Non trahat ad veterem carnis origo hominem.
Multa quidem in nostros mundus bona procreat vsus,
Et pleno tellus seruit opima sinu.
Sed terræ hospitibus, cœli super astra vocatis,
Virtutis palma est spernere blanda soli:
Et sic præsentis spatium percurrere vitæ,
Ipsa peregrinis ne via sit laqueus.
Nam declinantes pro summis ferre laborem,
Terrenorum auidos infima suscipient.

DE INEFFABILI EXCELLENTIA DEITATIS. D

60. Excedit supereminentia deitatis non solum vsitati eloquij nostri, sed etiam intelligentiæ facultatem. Verius enim cogitatur Deus, quàm dicitur, & veriùs est quàm cogitatur. Non paruę autem notitię pars est, si ante quàm scire possumus quid sit Deus, possumus scire quid nō sit.

Nulla quidem mens est mortali in corpore viuens,
Quæ plena videat cognitione Deum.
Sed miris operum signis ostenditur autor,
Rectoremq; suum condita quæq; canunt.
Vnde licet fandi vires, animiq; vigorem
Vincat, & excedat gloria lausq; Dei:
Nos tamen officio cordis gaudemus, & oris,
Et tanto oblectat succubuisse bono.
Hinc fidei virtus, hinc flamma oriatur amoris.
Quod latet, exercet, quod superat, reparat.

DE SVPERBIA DIABOLI, ET CHRISTI HVMILITATE.

61. Diabolus superbus hominem superbientem seduxit ad mortem: Christus humilis hominem obedientem reduxit ad vitam. Quia sicut ille elatus cecidit, & deiecit consentientem: sic iste humiliatus surrexit, & erexit credentem.

A *Letifer * immodico naturæ elatus honore* * immodicè
Angelus, inde hominem subruit, vnde ruit.
Sed Christus miserans deceptum fraude maligni,
In se illi ad vitam posse redire dedit,
Si caueat pactis hostis seruire superbi,
Sectari & studeat formam humilis domini.
Qui patris in deitate manens Deus omnicreator.
Verus de sacra virgine natus homo est.
Sic nostrum assumens matris de corpore corpus,
Esset vt assumptæ carnis origo Deus:
In quo per lauacrum fidei virtute renata
Cœleste accipiet gens noua principium:
Nil hominis primi retinens, sed plena secundi
*Splendore * in capitis glorificanda sui.* * &

DE VERA BEATITVDINE

Omnes btati habent quod volunt, quamuis non omnes qui habent quod volunt, continuò sint beati. Continuò autem miseri, qui vel nõ habent quod volunt, vel id habent quod non rectè volunt. Propior ergo est beatitudini voluutas recta, etiam non adepta quæ cupit, quàm praua, etiamsi quod concupiuit obtinuit. 62.

B *Non semper verè est fœlix impleta voluntas,*
Cùm sæpe iniustis sint mala vota animis.
Recta igitur cupiens, etiam si non sit adeptus,
Persistendo tamen velle bonum, bonus est.
At prauus, quod fert animo, si non habet actu,
Tam miser est, quàm si, quod cupit, obtineat.

QVID SIT ESSE CVM DEO.

Magna hominis miseria est cum illo non esse, sine quo non potest esse In quo enim est, sine dubio sine illo non est: & tamẽ si eius nõ meminit, eumq; non intelligit neque diligit, cum illo non est. 63.

Maiestate Dei concluditur omne quod vsquam est
Qua sine nil rerum stare, vel esse potest.
Huic homo si rectè famulatur, proximus hæret:
Si resilit, misero degit in exilio.
Omnia sic dominus discriminat ordine iusto,
Quo sint summa bonis, ima parata malis.

DE INCARNATIONE VERBI DEI.

Diuinitas verbi æqualis patri, facta est particeps mortalitatis nostræ non de suo, sed de nostro: vt & nos efficeremur participes diuinitatis eius, non de nostro, sed de ipsius. 64.

Omnipotens

 C

Omnipotens genitor, natúsque, & spiritus almus,
Vna in personis, par tribus est deitas:
Quæ genus humanum prostratum fraude maligni
Ad vitam hac fecit posse redire via,
Naturæ vt nostræ Christus causæq; redemptor
Mortalis fieret, non minuens quod erat:
Perq; habitum serui, vacuaret iura tyranni,
*immerito. *Et lethum letho vinceret * innocuo.*
Hinc verbum carni insertum, carnemque receptans,
Nec se confundit corpore, nec geminat.
Sic naturam hominis virtute augente superna,
Esset vt in vero lumine lumen homo.
Qui vires mortis per vitæ absorbuit haustum.
Factum est æternum, quod fuit occiduum.
Quisquis consilio æterno contraria sentis,
Et verbum in nostra carne manere negas,
Diuinæ pietatis opus dissoluere quæris,
Spéque sua mundum dispoliare cupis.
Nam quis ventura quenquam saluabit ab ira?
Quísve hominis primi crimine liber erit, D
Si deitas verbi non nostræ est insita carni,
Aut Christus falsi corporis vmbra fuit?
Qui genitus puer est intactæ virginis aluo?
Quæ natura annis creuit, & aucta cibis?
In qua prole patrem mundi se credidit Abram?
Quæve eius stirps est omnia sanctificans?
Quod regale genus simul est & pontificale?
Quíve idem Dauid filius & dominus?
Peccati seruis, & mortis compede vinctis
Vnam est dignatus ferre redemptor opem.
Qui nostri generis carnem cum morte receptans
Nostra, hosti, vt nobis vinceret, opposuit.
Et carne exuta dominantem perculit hostem,
Vt caperet palmam præda vetusta nouam.

QVO ODIO ODIENDI SVNT MALI.

65. Perfectũ odium est, quod nec iustitia, nec scientia caret: id est, vt nec propter vitia homines oderis, nec vitia propter homines diligas. Recte ergo in malis odimus malitiam, & diligimus creaturam, vt nec propter vitium natura damnetur, nec propter naturam vitium diligatur.

Recta volens animus sapiens, & amator honesti,

Quosdam

A *Quosdam odio dignos iudicat esse suo.*
Nec tamen hos toto depellit fœdere, gnarus
Naturam errantem diuidere à vitijs.
Sic generi indulgens proprio, vt peccata recidi
Optet, & vt damnet crimina, non homines.

DE LABORE FINGENTIVM MENDACIA.

Difficilia & laboriosa sunt figmenta mendacij. Qui autem verũ vult dicere, non laborat. Quietiores enim sunt boni, quàm mali: & absolutiora sunt verba veridicorum, quàm commenta fallacium. 66.

☞ *Fallaces curis semper torquentur amaris,*
Et mala mens nunquam gaudia pacis habet:
Lubrica dum trepido mendacia plasmate fingit,
Consumens totum tempus in arte mali.
At simplex animus, commenti & liber iniqui,
Nil amat iniustum, nil gerit implacidum.
Sectator veri potietur luce serena,
Est quoniam mendax, nóxque, dolórque sibi.
☞ *Ad patriam vitæ noctis de valle vocati*
Virtutum gradibus scandite lucis iter.
B *Arduus, atque arctus fert ad cœlestia callis:*
Deuexa ad mortem ducit, & ampla via:
Qua fallax tumidi incedit sapientia mundi,
Commentísque suis ludificata ruit.
Et mala corporei sequitur dum gaudia sensus
Exulat à vero lumine cæca procul.
Nec falsarum habitu virtutum ornata iuuatur,
Perdit mens veri nescia, quicquid agit.
Nouerit ergo Deum sapiens, totísque medullis
Diligat, inq; ipso se quoque amator amet.
Sit bonus & iustus, sit verax atque benignus,
Sit forma & speculum, lux & imago Dei.
In Christo factus nouus, & iam carne vetusta
Exutus, vilem mente relinquat humum.
** Vt sacri templi quacunque in parte locetur,* * Et
Magnum erit, in capitis corpore quicquid erit.

DE DIVINIS SCRIPTVRIS.

Bonæ sunt in scripturis mysteriorum Dei profunditates, quæ ob hoc teguntur ne vilescant: ob hoc quæruntur, vt exerceant: ob hoc aperiuntur, vt pascant. 67.

Quamuis

Quamuis in sacris libris, quos nosse laboras,
Plurima sint lector clausa, & opaca tibi,
Inuigilare tamen studio ne desine sancto,
Exercent animum dona morata tuum.
Gratior est fructus, quem spes productior edit,
Vltro obiectorum vilius est pretium.
Oblectant adoperta etiam mysteria mentem,
Qui dedit, vt quæras: addet, vt inuenias.

DE ORATIONE DOMINI.

Orans cũ sudore sanguineo dominus Iesus Christus significabat de toto corpore suo, quod est ecclesia, manaturas martyrum passiones.

69. *Ferre parans Christus pœnam, mortemq́ propinquam,*
Inuictamq́ suis ingenerarẽ fidem:
Cum prece sanguineas fundebat corpore guttas,
Et precium mundi sudor erat domini.
Nec crucis asperitas poterat terrere volentem,
Quæ regnaturæ gloria carnis erat.
Sed cruor ille pares sanctis spondebat honores,
Orturis toto corpore martyribus.
Nam, cum sacra seges terrarum impleuerit orbem,
Omnis ab hoc vno semine messis erit.

DE SACRAMENTORVM PERCEPTIONE.

Sacramẽtum pietatis in iudiciũ sibi sumit indignus: bene enim esse non potest, malè accipienti quod bonum.

70. *Magnum præsidium est sacro libamine pasci,*
Si cor participis crimina nulla premunt.
Nam geminat sibimet peccati pondera quisquis,
Quæ bona sunt, sumit, quæ mala, non refugit.

DE LAVDANDO DEVM.

Qui laudat Deum in miraculis beneficiorũ, laudet etiã in terroribus vltionum. Nam & blanditur, & minatur. Si non blandiretur, nulla esset exhortatio: si non minaretur, nulla esset correctio.

71. *Qui laudat dominum de mundi conditione,*
Et rerum in speciem prædicat artificem,
Laudet & æternam mortem flammasque minantem,

A *Et iusti regis iudicium metuat.*
Spes de promissis nihil ambigat, omne dabit rex,
Quod parat, & meritis gratia maior erit,
Si properent sontes peccati abrumpere nodos,
Ante diem mortis, dum locus est veniæ.

DE ACCELERANDA CONVERSIONE.

Remedia conuersionis ad Deum nullis sunt cunctationibus differēda, ne tempus correctionis pereat tarditate Qui enim pœnitenti indulgentiam promisit, dissimulanti diem crastinum non spopondit. 72.

Conuerti ad mores rectos, & viuere sanctè
In Christo meditans, quod cupit acceleret.
Cedant virtuti vanarum obstacula rerum,
Ne perdat voti tempora lenta fides.
Quid iuuat in longum causas producere morbi?
Cur dubium expectat cras hodierna salus?
Scimus correctis veniam non esse negandam,
Sed nulli nostrum est vltima nota dies.

DE TIMORE.

B Omnia, quæ timentur, rationabiliter declinantur. Deus sic timendus est, vt ab ipso ad ipsum confugiatur. 73.

Vtile prudenti est mundana aduersa cauere,
Et quod vitandum est, prospiciat fugere.
Sed cùm peccati merito, manus omnipotentis
Omnia concludens arctat vbique reum,
Vnum profugium tutum est Deus ipse timenti,
A quo discedens, ne pereat, redeat.
Conuerti namque ad dominum certissima vita est,
Et pacem offensi quærere sola salus.
Qui terret, parcit: qui percutit, ipse medetur.
Viuere vis? illi subdere, quem metuis.

DE VIRGINITATE.

Virginitas carnis, corpus intactum: virginitas animæ, fides incorrupta. 74.

Carnis virginitas intacto corpore habetur:
Virginitas animæ est intemerata fides:
Qua sine corporei nil prodest cura pudoris:
Sed mentis pietas auget vtrunque bonum.

DE MODO HABENDI.

Multa nos in facultatibus nostris habere superflua probamur, si necessaria sola retineamus. Nam vana quærentibus nihil sufficit: & alie-

norum

C

norum quodammodo retentor est, qui profutura pauperibus inutiliter habet.

Magnum peccatum est amor immoderatus habendi,
Et plus, quàm vitæ sufficiat, cupiens.
Nam quod nos vestit, quod pascit, cura salutis,
Si vanis sit mens libera, non onerat.
Si qua igitur superant, quorum non indiget vsus,
Debilibus prosint atque iuuent inopes.
* expendenda. *Quisquis enim cupidè non *expedienda recondit,*
Quæ nulli tribuit, pauperibus rapuit.

DE DIVITIIS.

76. In magna egestate sunt qui de iniquitate sunt diuites, iustitiæ opes, & sapientiæ thesauros non habent. Qui autem domino seruiunt, ea bona acquirunt, que perire non possunt.

Terrenis opibus cum diues gaudet iniquus,
Veris se miserum nescit egere bonis.
Nam quid erit, quod non momento temporis vno
Perdere mundana conditione queat?
Cui licet, aduersis cessantibus, omnia parcant,
Lege tamen mortis sit faciendus inops.
At bona iustorum nullis obnoxia damnis,
Hostes, furta, ignes, & mare non metuunt.
Indemnis proprium seruat sapientia censum,
Nec perdunt meritum paxq; fidesq; suum.
Omnis virtutum semper substantia salua est,
Inuitis Christi munera nemo rapit.

D

DE VERA BONITATE.

77. Non sufficit abstinere à malo, nisi fiat quod bonum est: Et parum est nemini nocere, nisi studeas multis prodesse.

Dignus laude quidem est, vitam sine crimine ducens,
*Scit. al. Sint. *Et quæcunque sibi *sunt nocitura, cauens.*
Sed non hoc pietas contenta est limite claudi,
* iusto. *Nec *iustis, vetitis abstinuisse, sat est.*
Maior cura boni est, fratrum releuare labores,
Et ferre optatum tristibus auxilium:
Pascere ieiunos, nudos vestire, ligatos
Soluere, discordes conciliare sibi:
Et quæcunque homines miseri solatia quærunt,
* hæc **Hoc, vt possibile est, promere corde pio.*
Vt recti verè cupidus, vereq; benignus,
Quæ mala sunt, fugiat: quæ bona sunt, faciat.

DE

DE MALI IMPVNITATE.

Peccator cum peccat, non ideo à domino non videtur, quia malè agentis pœna differtur: grauius autem in eum decernitur, cui etiã ipsa correctio denegatur. 78.

Gaudet trãsgressor, peccato impunè potitus,
Si non infertur debita pœna reo,
Ceu nulla offendant hominum commissa Tonantem,
Aut aliqua excelsi notitiam lateant.
Sed vetitorum auidis grauior tunc ira timenda est,
Cum sese remouent verbera iustitiæ.
Nam quid erit morbi, quod non dominabitur illi,
Cui supera auxilium iam medicina negat?

DE GAVDIO RECTO.

Non potest vnquam fraudari delectationibus suis, cui Christus est gaudium. Aeterna enim exultatio est, quæ bono lætatur æterno. 79.

Felices verè faciunt, semperq́; beatos
De vero & summo gaudia nata bono.
Nam mundi ex opibus breuis ac peritura voluptas
B *Edita perpetuæ semina mortis habet.*
Non placeat vanis animum submittere rebus,
Pestiferisq́; auidam mentem onerare cibis.
Cor mundum, & sapiens fructu virtutis alatur,
Et Christi in nostro pectore regnet amor:
Quo semel impletus, nunquam vacuabitur illo:
AEterna æterni flumina fontis erunt.

QVID HOMINEM DEO IVNGAT.

Deo, qui vbiq; est, non locis, sed actionibus aut longinqui, aut proximi sumus: quia sicut separat dissimilitudo, ita nos illi coniungit imitatio. 80.

**Ambit mundi totum] Deus implet, & ambit,* * Omnẽ habitum mundi totus.
Nec præsens vlli desinit esse loco:
A quo longinquus multum est, nimiumq́; remotus,
Quisquis sinceræ luce caret fidei:
Cuius si radijs depulsa nocte nitescat,
Diuino impletus lumine lumen erit.
Non igitur terrarum orbis, non æquora ponti
Inuia, circuitu sunt obeunda vago,
Vt possit rerum dominator & autor adiri.

Quem

C

Quem templo in cordis mens pia semper habet.
A quo vt dißimilis tetra in deserta recedit,
Sic vitæ merito proximus est similis.

QVOD TOTA INFIDELIVM VITA PECCATVM SIT.

81. Omnis infidelium vita peccatum est:& nihil est bonum sine summo bono. Vbi enim deest agnitio æternæ,& incommutabilis veritatis, falsa virtus est, etiam in optimis moribus,

Quamuis multa homini post vulnera prima supersint,
Quæ vitam hanc faciant laudis habere decus:
Si tamen ingenio claro,& probitatis amori
Fons desit, fidei subdita corda rigans,
Cunctarum frugum marceßit inutile germen,
Nec fruitur vero lumine falsus honor.
Ignoratus enim Deus,& non credita virtus,
Quæ vera ad summum prouehit arte bonum,
Non sinit eniti regna ad cœlestia mentem
Obstructam vanis, occiduisq; grauem.
Perq; omnes calles errat sapientia mundi,
Et tenebris addit, quæ sine luce gerit.

D

DE SABBATO.

82. Malè celebrat sabbatum, qui à bonis operibus vacat : ocium autem ab iniquitate debet esse perpetuum. Quia bona conscientia nō inquietum, sed tranquillum facit.

Non recto seruat legalia sabbata cultu,
Qui pietatis opus credit in his vetitum.
Nulla dies actus hominum non damnat iniquos.
Omnia conueniunt tempora iustitiæ.
Nec corrumpuntur virtutibus ocia sancta.
Tantùm à peccatis libera corda vacent.

DE VERA LIBERTATE.

83. Libera semper est seruitus apud Deum: cui non necesitas seruit, sed charitas.

Libertas nulla est melior, maiorúe potestas,
Quàm seruire Deo, cui bene seruit amor.
Absque iugo posita est ditionis amica voluntas,
Quæ viget affectu, non gemit imperio.

DE SVPERBIA.

84. Quo primum vitio superatus est homo, hoc vltimum vincit. Cum enim

A enim omnia peccata superauerit, manet periculum, ne bene sibi mens conscia, in se potius quàm in domino glorietur.

Quæ primum in mortem est homo pulsus fraude maligni,
Hanc illi extremam bella peracta mouent,
Sublimes vt cùm palmas, clarásque coronas
Sumpserit, atque hostem subdiderit pedibus,
Virtuti propriæ velit assignare triumphum,
Non domino, cuius munus, opúsque fuit.
In quo vno semper superat, qui non superatur,
Quo dignante manum subdere, nemo cadit.
☞ *Ancipitis vitæ qui vis superare labores,* 85.
Dilige, quod semper verus amator habet.
Instant terrenis infesta pericula rebus.
Feruent pro damnis prælia, próque lucris.
Et nihil est inter carnalia vota quietum,
Nec pax sollicitis, nec modus est cupidis.
In solo est mens tuta Deo, quem linquere volens,
Nunquam erit æterno non opulenta bono.

DE ADVLATIONIS VITIO.

B Adulantium linguæ alligant animas in peccatis: Delectat enim ea facere, in quibus non solùm non metuitur reprehensor, sed etiam laudator auditur. 86.

Lingua assentatrix vitium peccantis aceruat,
Et delectatum crimine laude ligat.
Nulla sit vt lapso reparandæ cura salutis,
Blanditur sonti dum malè suasus honor.
Libera sit potius vox correctoris amici,
Serpere nec fibris cæca venena sinat.
Nec credens medici verbis fallacibus æger,
Noxia laudatæ vulnera pestis amet.

DE MARTYRIBVS NON BAPTIZATIS.

Qui etiam non percepto regenerationis lauacro pro Christi confessione moriuntur, tantum eis valet ad abolenda peccata, quantum si abluerentur fonte baptismatis. 87.

Si mundo moritur diuino fonte renascens,
Fitq́; nouus vitæ, qui sepelitur aqua.
Fraudati non sunt sacro baptismate Christi,
Fons quibus ipsa sui sanguinis vnda fuit.
Et quicquid sacri fert mystica forma lauacri,
Id totum impleuit gloria martyrij.

G

DE VENIA.

88. Iustitia nostra quamuis vera sit propter verum boni finē, ad quem refertur, tamen tanta est in hac vita, vt potiùs remissione peccatorum constet, quàm perfectione virtutum.

Magna quidem in multis est excellentia sanctis,
Quorum animos superi gratia roris alit.
Sed dum mens quædam patitur malà corporis ægri,
Et pugnam interius exteriora mouent,
Nunquam ita perfecto capitur victoria bello,
Vera vt securus pace fruatur homo.
Inter discordes motus contagia serpunt,
Ipsaq; virtutum gaudia vulnus habent,
Vt faciat notum longa experientia cunctis,
Non esse hoc plenam tempore iustitiam:
Ni dominus miserando lauet delicta suorum,
Et dans virtutum munera, det veniam.

DE CAVSIS INCOGNITIS.

89. Incognitis causis operum diuinorum nonnihil nouimus, cum scimus non sine ratione omnipotentem facere, vnde infirmus humanus animus rationem non potest reddere.

Diuinorum operum secretas noscere causas
Humanis non est possibile ingenijs.
Nec nullo tamen intuitu speculatur operta,
Qui, multa vt lateant, scit placuisse Deo.
In quo mens imbuta fide simul omnia discit,
Perq; operum speciem suscipit artificem,
Fingentem rebus formas, loca, tempora, motus,
Mensuris, numeris, ponderibúsque suis.
Scrutari nec cura procax obstrusa laboret,
Cui cuncta in Christo nosse, & habere datur.

D

DE NON DESPERANDIS PECCATORIBVS.

90. Non est desperādum de malis, sed pro ipsis, vt boni fiant, studiosius supplicandum. Quia numerus sanctorū de numero semper est auctus impiorum.

Vt morbo oppreßis præstanda est cura medendi,
Donec in ægroto corpore vita manet:
Sic prauis multa vitiorum mole grauatis,
Sanctarum pietas est adhibenda precum,
Vt, dum poßibile est mutari corda malorum,
Horrescat noctis deuia lucis amor.
Conuersisq; nouam mentem det gratia Christi,
Qua fiunt homines iustificante boni.

DE QVAE-

A

DE QVAERENDIS PRAESIDIIS.

In tranquillitate pacis comprehendenda est doctrina sapientiæ, quę inter tribulationũ turbines difficulter agnoſcitur: nec facilè inueniũtur in aduerſitate præſidia, quæ non fuerint in pace quæſita. 91.

Dum non perturbant animum diſcrimina mundi,
Dumq́, diem pacis prælia nulla mouent,
Exercere fidem diuinis conuenit armis,
Conſilioq́, omnes anticipare minas.
Tranquillam & curis vacuam ſapientia mentem
Imbuet, & placidi pectoris hoſpes erit.
Nam, quod non fuerit conceptum corde quieto,
Acquiri in ſæuo turbine non poterit.

DE BONIS, QVAE NEMO AMITTIT INVITVS 92.

Poteſt homo inuitus amittere temporalia bona. Nunquam verò niſi volens perdit æterna.

Omne bonum mundo concretum, & tempore partum,
Quacunque amitti conditione poteſt.
Et quamuis damnis vigilanter cura reſiſtat,
Sæpe tamen proprijs diſpoliatur homo.
At bona, quæ verè bona ſunt nec fine tenentur,
B *Semper habet, quiſquis ſemper habere cupit.*
Nec vim ferre poteſt Chriſto ſubnixa voluntas,
In quo perſiſtens omnia vincit amor.

DE REMEDIIS TRIBVLATIONVM. 93.

Fideliter ſupplicans Deo pro neceſsitatibus huius vitæ, & miſericorditer auditur, & miſericorditer nõ auditur. Quid enĩ infirmo ſit vtile, magis nouit medicus, quàm ægrotus. Si autem id poſtulat quod Deus præcipit & promittit, fiet omnino quod poſcit. Quia accipit charitas, quod parat veritas.

Inter mundana mala conflictantia vitæ,
Sæpe quidem domini corripitur populus.
Qui tempeſtatum varia ſub clade laborant,
Noſcant ſe iuſti ferre flagella Dei,
Atque ipſum toto gemitu, planctuq́, precentur,
Vt, qua ſcit, miſeris auxilietur ope.
Non etenim proprio arbitrio curabitur æger,
Nec vero leges ipſe dabit medico.
Morbida rimetur penetralia dextra ſalutis,
Et depreſſa graui viſcera peſte leuet.
Abſque dolore quidem nequeunt mala ſueta repelli,

Sed quod læserunt dulcia, amara mouent. C
Pœniteat morum, & vitijs virtute fugatis,
Regnum peccati respuat aula Dei.
Ad veniam tendunt iusti pia verbera regis.
Ira breuis rectis gaudia longa dabit.

49 ☞ *Nunquam bella bonis, nunquam discrimina desunt.*
Et cum quo certet, mens pia semper habet.
Quæ carnem oblectant, sancto sunt noxia cordi.
Contra animi legem prælia corpus habet.
Pulsant exterius diuersis motibus hostes.
Intus ciuile est, & sociale malum.
Vt posit mundi illecebris, vitijsq́; resisti,
Vis est corporei mortificanda hominis.
Sed quæ mens recto famulam sub iure tenebit,
Edomitæ vt regnet carnis in officijs:
Excelso nisi quæ seruit bene subdita regi,
Vnde est facta volens, fiat & inde valens?

NVLLAM MALI ESSE NATVRAM.

Omnia per verbum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Cũ itaq; vniuersę naturæ per verbum Dei factæ sunt, iniquitas per ipsum facta non est. Quia iniquitas nulla substantia est, & peccatum nõ natura est, sed vitium naturæ, id appetentis, quod non est ordinis sui. D

59 *Per verbum omnipotens Deus omnia condidit vnus,*
A quo natura est nulla creata mali.
Et quod non fecit diues sapientia verbi,
Non habet in rerum conditione locum,
Nulla igitur vitijs substantia, nullaq́; vita est,
Quæ veteget corpus, materiamq́; suam.
Sed cum libertas discedit ab ordine recto,
Nec seruant proprium, quæ bona sunt, modulum,
In culpa & vitio est vagus in contraria motus,
Fitq́; malum veram deseruisse viam.
In quam si toto properet quis corde reuerti,
Nullus neglecti limitis error erit.
* deleti. *Totaq́; * debenti peccati pœna peribit,*
Condita in integrum restituente Deo.

DE PETITIONIBVS CONTRARIIS DEO.

69 Deus, cùm aliquid malè poscitur, dando irascitur, non dando miseretur.

Cùm Deus effectum precibus non præstat iniquis,
Multum concedit, quòd nocitura negat.
Errantes voto non vult delinquere facto.

Iratus

A Iratus sineret, quod prohibet placidus.
Discat felici supplex gaudere repulsa:
Incipiatque animo pellere, quod voluit.
Parcentémque Deum noscat sibi, cùm ruiturus
Non exaudiri, ne rueret, meruit.

DE IVDICIIS DEI.

Nullo modo iudicijs hominum comparāda sunt iudicia Dei, quem non dubitandum est esse iustum, etiam quando facit quod hominibus videtur iniustum. 97.

Iudicium humanum, quod falli sæpe necesse est,
Non semper recipit regula iustitiæ.
At domini in cunctis æqua est, veráxque potestas,
Aspectum cuius nulla remota latent.
Talis laudetur iudex, timeatur, ametur,
Qui verè iustus permanet, atque bonus:
* Aduersos reuocant, conuersis cuncta remittens, * Auersos
Atque malis veniam dando bonos faciens.
Non ergo audacter mens veri nescia culpet,
Quod placuit summi iudicis arbitrio.
B Sed subdat sese iusto ignorantia regi,
Qui nunquam, quæ sunt non bona, velle potest.

DE COHIBENDA IRA.

Nulli irascēti ira sua videtur iniusta: vnde ab omni indignatione citò redeundū est ad mansuetudinis lenitatem. Nam pertinax motus facilè in eius odium transit, cui non celeriter ignoscitur. 98.

Nemo suæ mentis motus non æstimat æquos.
Quodq; volunt homines, se bene velle putant:
Vnde animus celeri pace est reuocandus ab ira,
Ne robur sæuis tempora dent odijs.
Offensas sibimet parcentia corda remittant.
Nam nemo est, qui non indigeat venia:
Quam nostri memores, mundi inter vana vicissim
Omnibus in causis & damus, & petimus.
☞ Cultor iustitiæ, & diuinæ pacis amator, 99.
Quem vocat ad summum vita beata bonum,
Scandere constanter dextros adnitere calles,
Despiciens læuæ noxia plana viæ.
Tutius est duros mundi tolerare labores,

Infestiq́; hostis prælia sæua pati.
Quàm victum officijs animum submittere blandis,
Captaq́; seruili subdere colla iugo.
Tempore in occiduo non longi est vsus honoris,
Et celeri lapsu gaudia falsa fluunt.
Finem igitur proprij sapiens speculabitur æui,
Et via qua currit, quò ferat, aspiciet.
Nam mundo innexis pars est cum principe mundi,
At seruis Christi gloria Christus erit.

100. ☞ *Corporeos inter sensus, moribundaq́; membra,*
Multa animus patitur carnis ab hospitio:
Quæ vitæ, de qua viuit, contraria quærens,
Legem vult mentis soluere lege sua.
Sed prudens præsul famulam frænare rebellem
Aeterni regis discat ab imperio:
Et verum accipiens supero de lumine lumen,
Noctem peccati cordis ab æde fuget.
Nam quæ cuncta Deus bona condidit, ipsaque nostri
Exilij regio est pulchra decore suo.
Auditus, visus, gustus, contactus, odorque,
Præberi gaudent vndique, quod placeat.
Fitque nocens homini præsentis temporis vsus,
Si captum blandis inferiora ligant.
Mens igitur sapiens superas adnitere ad arces,
Et summis fieri suesce beata bonis.
Delitias iam nunc promissi concipe regni,
Virtute atque fide, quod cupis esse, tene:
Neve ad spem dubiam frustra te currere credas,
Naturæ in Christo prospice liba tuæ.
A quo susceptum si te non ambigis esse,
Totus homo in capitis corpore semper eris.
Tantum vt iussa velis nutu obseruare docentis,
Qui, quod ait verbo, præuenit auxilio.

101. ☞ *In deitate gradus, mensura, & tempora non sunt,*
Et quod idem est, maius non habet, atque minus.
Corporeæ moles longè, formæq́; recedant,
Virtus summa caret finibus, & spatijs:
Quod pater, hoc verbum patris est, simul hoc vtriusque
Spiritus, hic Deus est vnus, & vna fides.
Per quam verorum spes non incerta bonorum
Sublimem ignito scandit amore viam:
Et prægustata superi dulcedine roris,
Doctrinis pasci gaudet apostolicis.

Tu, qui

A *Tu, qui ergo indignas non vis incurrere curas,*
Innecti vanis, occiduisque caue.
Mortalis vitæ breuitas non multa requirit,
Paucorum exigui temporis vsus eget.
☞ *Esse volens, gaudere optans, scire abdita quærens,* 102.
Vt te non teneant infima, summa pete.
Delectare Deo rege, in cœlestibus esto,
Et quæ spe sequeris, credita amore tene.
Nulla in te maneant hominis vestigia primi,
Nec formam veteris gestet imago noui.
Exulta agnoscens te verbi in carne renatum,
Cuius si pars es, pars tua Christus erit.
Qui, ne damnandi legeres mala gaudia mundi,
Promissum ad regnum se tibi fecit iter.
☞ *Cum pater in verbo sit semper, & in patre verbum,* 103.
Sitq; idem verbi spiritus, atque patris,
Sic de personis tribus est tibi non dubitandum,
Vnum, vt docta fides, confiteare Deum.
Corde patris genitum creat, & regit omnia verbum,
Nec tamen est aliquid, quod sine patre gerat.
Vnus en amborum motus, ratio vna volendi est.
B *Par virtus, idem spiritus, vnus amor.*
☞ *Sic Deus est magnus, de se valet, & manet in se,*
Cui summum & proprium est, semper id esse quod est. 104.
Splendet enim verum vero de lumine lumen,
Vt genitum agnoscens nouerit ingenitum.
Vna trium deitas, vna est essentia ab vno:
Idem est & verbi spiritus, atque patris.
Nullum opus abiunctum, nulla est non æqua potestas,
In cunctis vnum sunt tria principium.
☞ *Cum pia mens in laude Dei superata labores,*
Gaude, quod tantum te bene vincit opus.
Teq; aliquid superi cognosce hausisse vigoris,
Si tibi non satis est, quod cupis atque sapis,
Quære bonum sine fine, bono & persiste reperto,
Quærere non habeant talia vota modum.
Nam qui se nullo iam munere credit egere,
Crescere non cupiens, perdit adepta tepens.

Metrum anacreontium, quod & colopon dicitur, recipit anapæstum, duos iambos, & vnam syllabam, vt,

ăgĕ iām, prĕcŏr, mĕā, rūm.

* *Agĕ iam precor mearum*
Comes irremota rerum,

* Videtur esse carmen Paulini, postea Nolani episcopi, ad vxorē

Trepidam, breuemq; vitam
Domino Deo dicemus.
Celeri vides rotatu
Rapidos dies meare,
Fragilisq; membra mundi
Minui, perire, labi.
Fugit omne quod tenemus,
Neque fluxa habent recursum.
Cupidas, vagasq; mentes
Specie trahunt inani.
Vbi nunc imago rerum?
Vbi sunt opes potentum,
Quibus occupare captas
Animas fuit * voluntas?

* voluptas.

☞ Qui centum quondam terram vertebat aratris,
Aestuat, vt geminos poßit habere boues.
Vectus magnificas carpentis sæpe per vrbes,
Rus vacuum feßis æger adit pedibus.
Ille decem celsis sulcans maria alta carinis,
Nunc lembum exiguum scandit, & ipse regit.
Non idem status est agris, non vrbibus vllis,
Omniaq; in finem præcipitata ruunt.
Ferro, peste, fame, vinclis, algore, calore,
Mille modis miseros mors rapit vna homines.
Vndique bella fremunt, * hominis furor excitat, armis
Incumbunt reges regibus innumeris.
Impia confuso sæuit discordia mundo.
Pax abijt terris, vltima quæque vides.
Et si concluso superessent tempora seclo,
Vt posset longos mundus habere dies,
Nos tamen occasum nostrum obseruare deceret,
Et finem vitæ quemq; videre suæ.
Nam mihi quid prodest, quòd longo flumina cursu
Semper inexhaustis prona feruntur aquis?
Multa quòd annosæ vicerunt secula siluæ,
Quodq; suis durant florea rura locis?
Ista manent, nostri sed non mansere parentes:
Exigui vitam temporis hospes ago.
Non ergo sumus hic nequicquam in secula nati,
Quæ pereunt nobis, & quibus occidimus:
Sed vitam æternam vita vt mereamur in ista,
Vt subeat requies longa, labore breui.
Et tamen iste labor sit fortè rebellibus asper.

* omnis furor hesitat armis.

Ac

A Ac rigidas leges effera corda putent:
Non tamen hæc grauis est mansueto sarcina dorso:
Nec lædit blandum mitia colla iugum.
☞ Tota mente Deus, tota vi cordis amari,
Præcipitur, vigeat cura secunda hominis.
Quod sibi quis nolit fieri, non inferat vlli,
Vindictam læsus nesciat exigere.
Contentus modicis, vitet sublimis haberi.
Sperni non timeat, spernere non libeat.
Parcus, vera loquens, & mente & corpore castus,
Insontem vitam pacis amator agat.
De * proprio cunctis, quos cernit egere, benignus.
Non sua non cupiat: quæ sua sunt tribuat.
☞ Quid rogo mandatis durum censetur in istis?
Aut quid erit, quod non poßit obire fides?
Qui credunt sacros verum cecinisse prophetas,
Et qui non dubitant verba manere Dei,
Qui Christum passum pœnas crucis, vltima mortis,
In toto excelsi patris honore vident,
Quiq; ipsum multa cum maiestate tremendum,
Expectant pingui lampade peruigiles,
B His sordent terrena, patent cœlestia, nec se
Captiuos seruos temporis huius agunt.
Non illos fallax cepit sapientia mundi,
Nec curas steriles inseruêre polis.
Imperia, & fasces, indocti munera vulgi,
Quasq; orbis scelerum semina fecit opes,
Calcarunt sancta cœlum ambitione petentes
Suffragijs Christi, & plausibus angelicis.
Nec labor hos durus vincit, nec blanda voluptas.
Quærere nil cupiunt, perdere nil metuunt.
☞ Omnia non Christi, qui Christi est, odit, in illo
Se statuens, in se qui gerere optat eum.
Ille Deus cœli, rerum, terræq; creator,
Me propter sacra virgine natus homo est.
Flagris dorsa, alapis maxillas, ora saliuis
Præbuit, & figi se cruce non renuit.
Non vt tanta Deo quicquam patientia ferret,
Cuius nec crescunt, nec minuuntur opes:
Sed quod erat victum in me, vt superaret in illo,
Factus sum Christi corporis, ille mei.
Me gessit moriens, me victa morte resurgens,
Et secum ad patrem me super astra tulit.

* Et proprio pascat loculo quos nôrit egentes.

Quid

Quid nam igitur tanta pro spe tolerare recusem?
Aut quid erit, quod me separet a domino?
Ignem adhibe, rimare manu mea viscera tortor,
Effugient pœnas membra soluta tuas.
Carcere si cæco claudar, nectarq; catenis,
Liber in excessu mentis adibo Deum.
Si mucrone paret ceruicem abscindere lictor,
Impauidum inueniet mors cita, pœna breuis.
Non metuo exilium, mundus domus omnibus vna est.
Sperno famem, domini sit mihi sermo cibus.
Nec tamen ista mihi de me fiducia surgit,
Tu das Christe loqui, tuq; pati tribuis.
In nobis nihil audemus, sed fidimus in te,
Quos pugnare iubes, & superare facis.
Spes igitur mea sola Deus, quem credere vita est,
Qui patriæ ciuem me dedit alterius.
Sorte patrum occiduum iussus transcurrere mundum,
Sub Christi sacris, aduena miles eo.
Nec dubius me iure breui terrena tenere,
Sic vtar proprijs, ceu mea non mea sint,
Non mirabor opes, nullos sectabor bonores,
Pauperiem Christo diuite non metuam.
Qua stetero aduersis, hac vtar mente secundis:
Nec mala me vincent, nec bona me capient.
Semper agam grates Christo, dabo semper honores.
Laus domini vigeat semper in ore meo.
Tu modò fida comes mecum isti accingere pugnæ,
Quam Deus infirmo præbuit auxilium.
Solicita elatum cohibe, solare dolentem.
Exemplum vitæ simus vterque piæ.
Custos esto tui custodis, mutua redde.
Erige labentem, surge leuantis ope.
Vt caro non eadem tantùm, sed mens quoq; nobis
Vna sit, atque duos spiritus vnus alat.

FINIS EPIGRAMMATON D. PROSPERI.

DE

A

De Prouidentia diuina OPVSCVLVM.

PROLOGVS.

Maxima pars lapsis abijt iam mensibus anni,
Quo scripta est versu pagina nulla tuo.
Quæ tam longa tibi peperere silentia causæ?
Quisue dolor mæstum comprimit ingenium?
Quanquam & iam grauibus non absint carmina curis,
Et proprios habeant tristia corda modos:
At si te fracti perstringunt vulnera mundi,
Turbatumq; vna si rate fert pelagus,
Inuictum deceat studijs seruare vigorem:
Cur mansura pauent, si ruitura cadunt?
O felix cui tanta Deo tribuente facultas
Contigit, vt tali tempore liber agat:
Quem non concutiat vicina strage ruina,
Intrepidum flammas inter, & inter aquas.
Nos autem tanta sub tempestate malorum
Inualidi paßim cædimur, & cadimus.
B *Cumq; animum patriæ subijt fumantis imago,*
Et stetit ante oculos quicquid vbique perit,
Frangimur, immodicis & fletibus ora rigamus:
Dumq; pios agimus, vertimur in querulos.
Nec parcunt quidam turbatam incessere mentem,
Linguarum & iaculis saucia corda petunt.
Dic (aiunt) causas, qui rerum hominumq; labores
Arbitrio credis stare, regiq; Dei:
Quo scelere admisso, pariter periêre tot vrbes:
Tot loca, tot populi, quid meruêre mali?
Si totus Gallos sese effudisset in agros
Oceanus, vastis plus superesset aquis.
Quod sanè desunt pecudes, quod semina frugum,
Quodq; locus non est vitibus, aut oleis:
Quod fundorum ædes vis abstulit ignis, & imbris,
Quarum stare aliquas tristius est vacuas.
Si toleranda mali labes heu cede decenni,
Vandalicis gladijs sternimur & Geticis.
Non castella petris, non oppida montibus altis
Imposita, aut vrbes amnibus æquoreis:
Barbarici superare dolos atque arma furoris
Eualuere omnes, vltima pertulimus.

Prosperi nō videtur carmen hoc sed cuius pia haud integrè gratiam Christi explicātis.

Nec

Nec querar extinctam nullo discrimine plebem,
Mors quoque primorum cesset ab inuidia.
Maiores anni ne fortè & nequior ætas,
Offenso tulerint quæ meruêre Deo:
Quid pueri insontes: quid commisere puellæ,
Nulla quibus dederat crimina vita breuis?
Quare templa Dei licuit popularier igni?
Cur violata sacri vasa ministerij?
Non honor innuptas deuotæ virginitatis,
Nec texit viduas relligionis amor.
Ipsi desertis qui vitam ducere in antris
Suerant laudantes nocte diéque Deum,
Non aliam subière necem, quàm quisque prophanus:
Idem turbo bonos sustulit, atque malos.
Nulla sacerdotes reuerentia nominis almi
Discreuit miseri supplicijs populi:
Sic duris cæsi flagris, sic igne perusti,
Inclusæ vinclis sic gemuêre manus:
Tu quoque puluereus plaustra inter & arma Getarum
Carpebas duram non sine fasce viam:
Cùm sacer ille senex plebem, vsta pulsus ab vrbe,
Ceu pastor laceras duceret exul oues.
Verùm hæc sub belli sileantur turbine gesta,
Confusis quoniam non fuit ordo malis.
Fortè etenim placidas res mundi, & tempora pacis,
Arbitra dignetur cernere cura Dei.
Si cunctos annos veterum recolamus auorum,
Et quicquid potuit nostra videre dies,
Maximus iniustis locus inuenietur in orbe,
Oppressis autem pars propè nulla bonis.
Qui fuerit violentus, atrox, versutus, auarus,
Cuius corde fides cesserit, ore pudor,
Hunc omnes mirantur, amant, reuerentur, honorant:
Huic summi fasces, huic tribuuntur opes.
Quòd si quis iustus castam, & sine crimine vitam
Dissimili studio ducere maluerit:
Hic inhonorus, inops, odium iuuenúmque senúmque,
In totis mundi partibus exul agit.
Impius exultat maturis integer annis:
Carpere non cessant vlcera dira pium.
Falsa valent in iudicijs, & vera laborant:
Insontes sequitur pœna, salúsque reos.
Ignorata pijs illudit adultera sacris:

A Blasphemus templi limina tutus adit.
Quæ si cura Dei celsa spectaret ab arce,
 Resq; ageret nostras sub ditione sua,
Aut non effugerent vltrices crimina pœnas,
 Aut virtus terris sola reperta foret.
Talia cùm facilis vulgi spargantur in aures,
 Quàm multis rudibus lingua maligna nocet?
Nec tantus dolor est Scythicis consumier armis,
 Quantus ab infidis cordibus ista seri.
Prome igitur sanctis cœlestia tela pharetris,
 Et medicis hostem confice vulneribus.
Fortè aliqui poterunt errorum euadere noctem,
 Inq; viam visa luce referre pedem.
Ac ne sermo moram patiatur ab impare versu,
 Heroi numeris porrige pentametrum:

ISta quidem meliùs diuinis edita libris
Cognoscenda forent, vbi legis in aquore aperto
Promptum esset ventis dare libera vela secũdis:
Sed quoniã rudibus metus est intrare profundũ,
B In tenui primùm discant procurrere riuo,
Quà iacet extremo tellus circundata ponto,
Et quà gens hominum diffusa est corpore mundi.
Seu nostros annos, seu tempora prisca reuoluas,
Esse omnes sensêre Deum: nec defuit vlli
Autorem natura docens: & si impius error
Amisit, multis tribuens, quod debuit vni.
Innatum est cunctis, genitorem agnoscere verum.
Hic autore carens, & tempore permanet idem
Semper, & immensum nec secula nec loca claudunt.
Hic nullis mundi causis extantibus, in se
Quicquid vellet habens, cùm visum est omnia solus
Condidit vt voluit, formas, numerosq;, modosq;,
Et genera, & vitas, statueus & semina rebus.
Quicquid inest cœlo, quicquid terræq; mariq;,
Quicquid quocunque est in corpore, siue animatum
Siue expers animæ, calida, humida, frigida, sicca,
Vno extant autore Deo: qui diuite verbo
(Quod Deus est) rerum naturas, atque elementa
Protulit, & summis opifex intentus & imis.
Quod verò aduersis compugnant condita causis,
Atq; alijs alia obsistunt: contraria discors
Omnia motus alit: dumq; illi occurritur illo,

Vita-

Vitalem capiunt cuncta exagitata vigorem:
Quæ vel pigra situ, vel prono lubrica lapsu,
Aut cursu instabili, stabili aut torpore perirent.
Mollia sic duris, sic raris densa resistunt,
Et liquidis solida, & tardis velocia, claro
Obscurum obiectum, & dulci contendit amarum:
Nec mihi fas dixisse aliquid non ritè creatum:
Aut vllas ausim mundi reprehendere partes:
Cum sator ille operum teneat momenta suorum,
Et carptim varios in totum temperet vsus,
Denique quicquid obest, aut causa, aut tempore verso
Prodest: & gemino subsistunt cuncta periclo.
Frigora perpessus, solem cupit: vstus ab æstu,
Inter Hyperboreas mauult algére pruinas.
Iniusto pluuiam metuit sub fasce viator:
Quam poscit votis sitienti rusticus agro:
Cæruleos angues timor isti est visere: at illi
Intrepida excoctis oneratur mensa chelydris.
Quòd si fortè lupos, lyncasq́, vrsosq́ creatos
Displicet, ad Scythiæ proceres regesq́ Getarum
Respice: queis ostro contempto, & vellere Serum,
Eximius decor est tergis horrére ferarum.
Singula sectari longum est: sed munera Christi
Scire datum, quod alit tellus, quod in æquore viuit,
Quicquid in arboribus, quicquid variatur in herbis,
In laudem autoris, certis subsistere causis:
At quæ sola nocent, eadem collata mederi.
Est igitur Deus: & bonus est, & quicquid ab illo
Effectum est, culpa penitus vacat, atque querela.
Omnem autem hanc molem mundi qui condidit, ipse
* horum Et regit. vtq́ nihil non * ortum sumpsit ab illo:
Sic nihil est quod stare queat factore remoto.
Nam qui pigra Deo dant otia, credo verentur:
Ne curæ intentum vigiles duriq́ labores
Conficiant, & tanta simul non explicet vnus.
O mersi in tenebras, diuiniq́ ignis inanes,
Et plus corporeis oculis quàm mente videntes:
Qui vestræ æternum naturæ & conditioni,
Audetis conferre Deum: cui si quid amatis
In laudem praui adijcitis, vestrisq́ beatum
Creditis esse bonis, aut vlla incommoda ferre.
An quia cùm magnas vrbes, populosq́ tenetis
Sub vestro imperio, miserum est insomnibus ægram

Partiri

A Partiri curis in multa negotia mentem:
Cumq́ graues trepidis incumbant vndique causæ,
Non fert vrgentes industria victa labores:
Et si animis ægris depulsa est sollicitudo,
Blanda voluptatem requies creat otia nactis:
De domino hoc sentire pium est, quem semper eundem
Nil grauat, ex toto nil occupat. effluit ætas
Ac venit, & spectant genita & gignentia finem:
Ille manet, simul acta tenens & agenda: futuris
Vlterior, tum præteritis prior: omnibus vnus
Præsens: & solus sine tempore, tempora condens.
Vtq́ æui spatia ac numeros præcedit & exit,
Sic nullo immensus cohibetur fine locorum.
Nilq́ adeo est magnum, quod non certus modus arcet:
Et cœlum, & terras, & totum denique mundum
Limes habet: meta est altis, & meta profundis.
Sed nusquam non esse, Dei est: qui totus vbique,
Et penetrat mundi membra omnia liber, & ambit.
Hæc igitur vis sola potest moderamina rerum
Diuidere, & placidis eadem persistere curis:
B Quam non effugiant cita, nec remorantia tardent:
Quæ nunquam ignara, nunquam longinqua, nec vllis
Translata accedens regionibus, absit ab vllis:
Nec de noscendis egeat * manifesta doceri.
Hæc testis rerum tacita audiat, abdita cernat: * manifesta, pro Certa.
Det vitas, adimatq́ datas, pereuntia saluet,
Deiecta attollat, premat ardua, proroget annos
Et minuat, mutet corda, & peccata remittat.
Sed qui virtutem concedunt omnipotenti,
Fortè voluntatem demant: & magna regentem,
Curam hominis renuisse putent, in tempora nati
Exigua, & varia sub tempestate relicti.
Quò vos sponte iuuat cadere, oblitósque parentis
In pecudum genus, & sortem transire ferarum?
Incomperta latent naturæ exordia nostræ?
Aut spem propositam in Christo præsentia turbant?
Parcite sublimes æternæ gentis honores
Degeneri violare metu: potiúsque relictum
Immortale decus, superato apprendite cœlo.
Nota via est, Christo cunctis reserante magistro,
Qui vocat, & secum nos deducturus, & in se.
Ac ne vaniloqui spondére incerta putemur,
Res monet à primis aperire parentibus ortum

Humani

Humani generis: causasque euoluere vitæ
Status iā creati mundi. Amissæ, & rursus Christo donante receptæ.
Dispositis rebus, totum iam conditor orbem
Fecerat, & pulchra vernabat origine mundus.
Iam sol dimensis in tempora cursibus ibat,
Lunáque cum stellis præbebat lumina nocti:
Iam pecudes tellus, iam pisces pontus alebat,
Et liquidum volucres innabant aëra pennis:
Hominis creatio. Sed quod diuina posset ratione potiri,
Nondum erat in terris animal: dedit optimus autor
Hoc homini speciale decus, cùmq; omnia verbo
Conderet, hunc manibus, quò plus genitoris haberet,
Dignatur formare suis. substantia duplex
Iungitur, inq; vnam coëunt contraria vitam.
Nanque anima ex nullis, vt cætera gignitur: expers
Interitus, nisi quòd domino cruciabilis vni est.
Et rea, ferre potest pœnam, sub nomine mortis,
Terrenámque illapsa domum, dat viuere secum
Consortem, & pariter diuinum haurire vaporem.
Nec quia dißimilis rerum natura duarum est,
Dispar conditio est: manet exitus vnus vtrunque,
Seu potior iuri subdatur posterioris,
Seu se maioris virtuti infirmior æquet.
Est etenim ambarum vinci, est & vincere posse:
Proficere, & minui: regnare, & perdere regnum.
Non quia plus cuiquam, minus aut in origine causæ
Nascendi attulerint, aut vlla externa creatos
Vis premat, ignaró sque agat in discrimina morum:
Sed quia liber homo, & sapiens, discernere rectis
Praua potest, in se intus habens discrimina rerum,
Iúsque voluntatis, quo temperat arbitrium mens.
Si tamen ancipitis cæca inter prælia vitæ,
Non de se tumeat: sed votis tuta modestis,
Inde putet totum posse, vnde accepit & esse.
Insita sic nobis patriæ virtutis imago est,
Longo iustitiæ quæ multum exercita cultu
Ceu speculo lumen diuinum imitata referret.
Cúmque bonis positum transisset in artibus æuum,
Aeternam victrix arcem mansura teneret.
Totáque res effecta Dei, iam nulla subiret
Prælia, nec trepidè secum decerneret in se:
Nec vellet quod mox nollet, voluisse, timere,
Ignorare, optare, pati iam nescia: nullis

Crescere

A Crescere egens cumulis,nullisq; obnoxia damnis.
Et quò promißis adsit fiducia magnis,
Ac spes propositæ sit non incerta coronæ:
Munere præsentis vitæ,documenta futuræ
Sumit homo,& dandis confidere discit adeptis.
Huic cœli volucres,& cuncta animalia terræ
Subiecta:& pisces quos nutrit pontus & amnes.
Huic Solis,Lunæq; vices,& sydera noctis
Nosse datum:numerisq; dies comprehendere & annos:
Scire potestates herbarum,& nomina rebus
Indere:& ingenium varias augere per artes.
Hunc potiorem vnum cunctis spirantibus,vni
Subiectum seruire Deo:nec corporea vi,
Sed rationis ope,præfortibus imperitare
Quòd si quis non totus homo hæc extendere verbis
Me putat,& nondum sese cognouit in istis:
Audiat à primis distare parentibus actum
Per delicta genus,multa & rubigine morum
Corrupti exiguum semen superesse vigoris.
Vtq; suæ tantum naturæ discat honorem,
In summum sancti generis redeat caput,& se
B Aestimet à manibus domini,afflatuq; regente:
Qualis Adam,nondum terram damnatus in istam,
Et liber culpæ paradisi diuitis orbem
Cultarum locuples virtutum fruge tenebat.
Cui cùm tanta Deus largitus dona fuisset,
Viperei populi princeps inuidit,& alta
Deiectus regione poli (quia summa tenére
Non nisi pura potest bonitas)maiora nocendi
Concepit verso mutatus corde venena.
Qui possessorem tantarum delitiarum
(Mandato exclusum quia nouerat arbore ab vna)
Perpulit à vetitis pomum decerpere ramis,
Queis inerat recti & praui experientia maior
Tunc ditione hominis:quia nondum acceperat hanc vim,
Quæ posset vitanda suo sine nosse periclo.
His illata dolis,hoc crimine nata subegit
Mors hominem,culpa in cunctos manante minores,
Quæ semel antiqua pulsos virtutis ab arce,
Non vno tantùm transfuso errore parentum
Implicuit:sed cum populis nascentibus aucta,
Multiplicem lata porrexit strage ruinam.
At quanquam immissa regnaret morte peremptos,

Diaboli inuidia aduer.hominé 1.

C

» Nulla tamen placitos domino non edidit ætas:
» Cunctaq; diuersos habuerunt secula iustos.
» Quos licet ob meritum vitæ bona multa manerent,
» In mortem vitiata tamen natura trahebat,
» Non prius à primi vinclo absoluenda parentis,
» Quàm maiestate incolumi generatus in ipsa
» Destrueret lethi causas & semina Christus.
Cuius perpetuam cunctis assistere curam
Promptum est exemplis ab origine nosse petitis.
Non latet hanc sanctis onerans altaria sacris
Iustus Abel, qui primitijs ouium grege lectis
Conuertit domini syncera in munera vultum:
Nec fallit specie deuota relligionis
Dona Chain reprobanda dicans. cui virus amarum
Inuidia in fratrem succenso felle coquebat.
Nec reuocare ferum dominus sermone benigno
Abstinuit: quantumq; nefas strueretur ab ipso
Ingessit, formamq; dedit, qua vincere sese
Posset, & insanæ regnaret fortior iræ.
Sed concepta semel facinus crudele peregit
Impietas, scelere immenso primordia mundi.
At nunquid placitum sibi iustum à cæde nefanda
Non potuit seruare Deus? sed finis acerbi
Occasum, potior vita & tribuenda corona,
Immodico æterni superabant pondere honoris.
Quid? cum viuentem de terris transtulit Enoch,
Spernebat terrena Deus? namq; omnibus illud
Proderat exemplum, quo mortis terror abiret,
Spemq; inconcussam caperet substantia carnis.
Sic alio pòst multa æuo documenta minores
Propositæ in Christo meruerunt sumere vitæ,
Cum raptum ignitis per inane iugalibus Helim
Scandentem rutilo viderunt æthera curru.
An aberat tum cura Dei, cùm effusa per omnes
Gens hominum culpas, penitus pietate relicta
Dira toris vetitis generaret monstra gigantas?
Illa quidem mundi exitium præfata futurum
Tempora larga dedit, queis in meliora deducti
Mortales, scelerum seriem virtute piarent.
Cumq; nefas placitum toto persisteret orbe,
Nec nisi diluuio deleri crimina possent,
Sola Noë seruata domus: quæ libera cladis
Conclusis paribus spirantum de genere omni,

D

Vnde

A Vnde forent vacuis reparanda animalia terris,
Illæsa mundo pereunte superfuit arca.
Non quia non alios populos Deus edere posset,
Sed multis fractus morbis, vt semine ab ipso
Idem homo in Christi corpus nascendo veniret:
Vtq; Deo iusto meritorum iudice, partam
Nossemus requiem sanctis in clade malorum.
Nonne etiam in nostram domini iam tum miserentis
Progeniem tendebat amor, cùm credulus Abram,
Multorum, pariente fide, genitor populorum,
Promissum genus innumeris censebat in astris?
Aut cùm in Pentapolim descenderet igneus imber,
Nonne priùs multo dilata examine venit
Iudicis ira Dei? qui promptus parcere, nullas
Inuenit causas veniæ: deq; omnibus vnum
Dissimilem Sodomis incesta in plebe repertum
Exemit: paruiq; dedit dominum oppiduli Loth.
Cùm verò Aegyptum Chananæaq; regna teneret
Dira fames, totos septem toleranda per annos,
Præstruitur certè patriarchis causa mouendis:
Et domus externos inter placitura paratur,
B Quæ blandè foueat populi incrementa futuri.
Mystica dum Ioseph prodentem somnia fratres
In seruum vendunt pretio, falluntq; parentem:
Dum castum dominæ petulantia carcere damnat:
Dum rex obscuri narrato ænigmate somni,
Exemptum vatem dignatur honore secundo:
Dumq; pijs traducta dolis Hebræa iuuentus
Gaudet adoratum venia cognoscere fratrem:
Qui cùm multa insons ferret mala, nonne remotum
Resq; hominum dedignantem potuisset inepto
Incusare Deum questu, nisi cuncta profundis
Iudice sub iusto scisset decurrere causis?
Quæ licet insidas soleant confundere mentes,
Non possunt turbare pias: quia tempore in isto
Hæc posita est virtus, vt libertate potitos
Exiguo in spatio, iusti patiantur iniquos,
Quos Deus ipse modò dilata sustinet ira.
Sic gens chara Deo, & sæuo suspecta tyranno,
Iniustum imperium regis tolerabat acerbi:
Mœstarum & matrum fœtu potiore necato,
Condensas iussos lateres præbebat ad vrbes,
Vt durus labor, & sæua inclementia mortis,

Omnes terribilis populi consumeret annos.
Sed non ista Deo patribus illata remoto
Ipse docet, curamq; sibi probat esse suorum: C
Nam iubet electum Pharaoni edicere Mosen,
Vt sinat AEgypto domini discedere plebem:
Ni faciat, multis plectenda superbia plagis,
Sentiet excitam quæ regni vis habet iram.
Ille quidem, quoties patitur cœlestia tela,
Cedit, & obsequium simulat: sed clade remota,
Duratur parcente Deo: causas pereundi
Impius inde trahens, quo posset habere salutem.
Donec vi victus laxat fera iura tyrannus.
Ditia barbaricis & Moses agmina gazis
Promouet, insigni sulco monstrante columna
Per deserta viam, quæ formam in tempus vtrunque
Temperat, alterna vt tribuat vice commoda castris,
Luce tegens, & nocte regens, eadem ignis & vmbra,
Discutiens flammis tenebras, & nube calores.
Quid loquar? & trepidis patribus cùm incumberet hostis
Diuisum pelagus, solidoq; rigore ligatas
Instar montis aquas, vacuo cessisse profundo,
Quaq; gradum illæsæ tulerant tot millia plebis, D
Oppressum Aegypti populum coëuntibus vndis.
Omnis enim autori seruit natura potenti,
Quæq; ad opem cedunt, eadem famulantur ad iram.
Sed mihi nec vacuum cunctas percurrere formas
Virtutum: & gestis oris non æqua facultas.
Nam quis tantarum euoluat miracula rerum?
Mannæ imbrem, & cunctos in cœli pane sapores,
Siccæ rupis aquam, & dulcorem fontis amari:
Aut inter deserta actos denos quater annos,
Nec membris nocuisse æuo, nec vestibus vsu.
    Legis in exemplum iuuat ire, & quærere ab ipsis
Qui curam domini remouent, an tempore ab illo
Cœperit humanas in vitæ fœdera mentes
Informare Deus: nec per tot secula mundi
Permotus vitijs, tunc ius perscripserit æquum?
Ite ipsi in vestræ penetralia mentis, & intus
Incisos apices, ac scripta volumina cordis
Inspicite, & genitam vobiscum agnoscite legem.
Nam quis erit (modò non pecus agri aut bellua ponti)
Qui vitijs adeò stolidè oblectetur apertis,
Vt quod agit, velit ipse pati? mendacia fallax,

A Furta rapax, furiosum atrox, homicida cruentum
Damnat, & in mœchum gladios distringit adulter.
» Vnus enim pater est cunctorum: & semine recti
» Nemo caret: similisq; omnes produxit origo.
» Vnde etenim nondum descripta lege fuerunt
» Qui placidum sanctis agerent in moribus æuum:
» Nec summi patris ignari, nec iuris egeni.
» Ergo omnes vna in vita cum lege creati
» Venimus, & fibris gerimus quæ condita libris.
» Nec noua cura fuit nostri, cùm tradita Mosi
» Littera præsenti damnaret crimina pœna.
» Sed superadiecta est generi custodia sancto,
» Qua memor in patriæ fidei perstaret honore,
» Et promissorum domini succederet hæres.
» Cùm tamen & quoscunque eadem sub sacra liceret
Ire, nec externos arcerent limina templi,
Cumq; Dei monitu canerent ventura prophetæ,
Sæpe etiam ad varias gentes sint multa locuti.
Sic regina Austri cupidis Salomonis ab ore
Auribus eloquium domini venerata trahebat.
Sic Niniue monitis Ionæ sub tempore cladis
B Credidit: & tribus in luctu ieiuna diebus
Promeruit morum excidio consistere regno.
Verùm ne longo sermone moremur in istis,
Quæ sparsim varieq; suis sunt edita seclis:
Néue quod in parte est, in toto quis neget esse,
Dum solidam domini diuisa negotia curam
Velant, & nulla accipitur quæ rara videtur:
» Dicite quem populum, qua mundi in parte remotum,
» Quosve homines, cuius generis, vel conditionis
» Neglexit saluare Deus? vir, fœmina, seruus,
» Liber, Iudæus, Gæcus, Scytha, Barbarus: omnes
» In Christo sumus vnum: non persona potentis,
» Nec domini, regisve prior. distantia nulla
» Luminis vnius speculi nisi discrepet vsus.
Nanque velut speculum mens est: quæ quo mage tersa est
Expoliente fide, radijsq; intenta supernis,
Hoc mage confessi resplendet imagine Christi:
Qui cum patre Deo semper Deus: inq; paterna
Maiestate manens, miscetur conditioni
Humanæ: & verbum caro fit, rerumq; creator
Nascitur, atque annis succedit conditor æui.
Hoc etenim lex, hoc veneranda volumina vatum,

Hoc patriarcharum spes non incerta tenebat:
Vltima cùm mundi finem prope curreret ætas,
Venturum ad terrena Deum, qui morte perempta
Solueret inferni leges: longamq; ruinam
Humani generis, meliore attolleret ortu.

Contra Euticem *Sed tu qui geminam naturam hominisq; Deiq;*
Conuenisse vides angusti in tramitis ora,
Firma tene cautus vestigia, ne trepidantem
Alterutram in partem, propellat deuius error:
Si cernens operum miracula diuinorum
Suspicias sine carne Deum: cúmve omnia nostri
Corporis agnoscas, hominem sine numine credas.
Nulla etenim soli vita est mihi: morsq; subactum
Detinet, & non est quo victus vincere possim,
Si non vera Dei virtus mihi consociata est,
Aut me non vera saluator carne recepit:
Cuius maiestas stabilis non hoc violatur
Quo redimor: neque se minor est, dum mutor in illo:
Sed mortale meum subit: vt quia morte teneri
Vita nequit pereat mihi mors: & non ego iam in me
Viuam sed Christus, qui se mihi miscuit in se.
Victus enim terrenus Adam, transfudit in omnes
Mortem homines, quoniam cuncti nascuntur ab illo,
Et transgressoris decurrit causa parentis.
Sed nouus è cœlis per sacræ virginis aluum
Natus homo est: aliudq; bonus mortalibus in se
Fecit principium, carnemq; refusus in omnem,
Et vita functos naturam participando
Edidit, & viuos vitam mutando creauit.
Vtq; illos veterum complexa est gratia solos
Qui Christum vidêre fide: sic tempore nostro
Non renouat quenquam Christus, nisi corde receptus.
En homo quanta tibi est gratis collata potestas?
» *Filius esse Dei, si vis, potes, omnipotens te*
» *Spiritus vmbratum verbi virtute creauit.*
» *Nec te corporeo patrum de semine natum*
Iam reputes: pereant captiua exordia carnis.
Nil veteris coniunge nouo. non hic tibi mundus,
Non hæc vita data est: nulla hic tua, nec tuus ipse es,
Emptus enim es, pretiumq; tui resoluere fas est,
* Qua *Quo * potes vt soluens sit ditior, & tibi crescant*
Quæ dederis, cedatq; tibi pars ipse redemptor.
Nec te difficilis nunc obseruantia legis

Sub

A *Sub durum iubet ire iugum: mens libera sanctum*
Obsequium ratione ferat, quam spiritus
In tabulis cordis describat sanguine Christi.
Qui nobis quicquid sermonibus insinuauit,
Condidit, exemplo factis præcepta coæquans:
Rex ille, & rerum dominus: sed pauperis egit
In specie, nec veste nitens, nec honore superbus.
Infirmis fortis, rex seruis, diues egenis:
Iustitia iniustis cedit, sapientia brutis.
Sacrilegis manibus percussus, non parat ictum
Reddere: nulla refert auidæ conuitia linguæ.
Damnatur iudex, verbum tacet: inspuitur lux:
Ipse ministerium sibi pœna est: felq́ & acetum
Dulcius ille fauis haurit: sanctus maledictum
Fit crucis, & moritur Christus, viuente Barabba.
Impia gens, tantum ausa nefas, sentisne furorem
Iam mundo damnante tuum? sol fugit ab orbe:
Et medio nox facta die est: concussaq́ tellus
Intremuit: mortemq́ Deo subeunte, sepulchris
Excita sanctorum sumpserunt corpora vitam,
Velum etiam templi discissum est, ne quid opertum
B *In sacris aditis, iam plebs indigna teneret:*
Sanctaq́ pontifices fugerent offensa cruentos.
Te verò extinctæ calcantem spicula mortis.
Et de carne nouum referentem carne trophæum,
Tertia discipulis Iesu dedit attonitis lux.
Nec dubijs dominum licuit cognoscere signis,
Cùm documenta fides caperet visuq́ manuq́
Rimans clauorum vestigia, vulnus & hastæ.
Cumq́ quater denis firmans promissa diebus,
Conspicuus multis, sæpe & tractabilis esset.
Hactenus in nostris te, Iesu, nouimus: ex hinc
In tua nostra abeunt: nec tam diuersa, sed vnum
Sunt duo: dum vita in vita est, in lumine lumen, Contra Nestoriũ
Augmento, non fine hominis: quo glorificato
Sic homo, sic Deus es, vt non sis alter & alter:
Nosq́ ad te ire iubes sursum, tecumq́ potiri
Luce tua: si calle tamen curramus eodem,
Edocti, non posse capi nisi de cruce cœlum.
» *Iamne Dei compertus amor, diffusaq́ in omnes*
» *Cura patet? notum & cunctis astare salutem?*
» *Et tamen, heu, rursus querulis homo garrula verbis*
» *Bella moues, iaculisq́ tuis tua viscera figis.*

» Cur non sum bonus?hoc non vis.cur sum malus?hoc vis.
» Cur volo,quæ mala sunt?& cur quæ sunt bona nolo?
» Liberè sed cùm recta queas discernere prauis,
» Deteriora legis,placitisq; improuidus hæres:
» Erro,ais:& vellem non posse errare.duobus
» Subiacet hæc votis sententia:nam penitus te
» Aut esse exanimum cupis,aut rationis egenum.
Error enim est eius,qui cessit limite recti,
Quiq; potest ad iter Christo ducente reuerti.
At quem nulla viæ suscepit linea,nusquam
Declinat:nullumq; timent non stantia casum.
Nunquid cura Deo de bobus ? nunquid ad vllas
Fit verbum domini volucres?num lege tenentur
Monstra maris?quæ cum faciunt iussa omnipotentis,
Ignorant sese facere:affectumq; volendi
Sumunt,& quod agunt aliis,sibi cedere credunt.
Sic etiam quæ non spirant sunt semper in illo,
In quo sunt formata modo:non plana tumescunt
Collibus,aut celsi sternuntur in æquora montes:
Non veniunt alpes in pontum,aut pontus in agros:
Saxa iacent,amnes decurrunt,stantq; paludes:
Et tamen his nihil est mercedis,quæ sine sensu
Dispositos in se præbent viuentibus vsus.
Quòd si horum præstare tibi natura videtur,
» Iam boue mutari velles,vel rupe,vel amne.
» Deterior nollem fieri:potior voluissem,
» Nunquid qui domino placuerunt moribus almis,
» Displicuêre sibi?nunquid non semine ab vno
» Venimus,aut alia est hominum natura bonorum?
» Non aliter diues quàm pauper nascitur:vnum est
Principium seruis & regibus:optimus ille
Non plus accepit,quàm pessimus:æqua creantis
Mensura est,vno qui lumine luminat omnes.
Sed mundum ingressi variis rerum speciebus
Suscipimur,mentemq; adeunt quæcunque videntur,
Iudicio censenda hominis:stant vndique formæ
Innumeræ,possuntq; omnes spectando probari.
Quædam etiam patulas intrant stipata per aures,
Errores veterum studiorum,& vana parentum
Dogmata,cum quodam fuco ostentantia veri.
Hæc modulata sono veniunt,hæc læuia tactu,
Hæc blandis latè funduntur odoribus,illa
Conciliant varias in mille saporibus escas.

Magno

A *Magno ergo hæc homini sunt discernenda periclo:*
Ne nimium trepidus nullum procedat in æquor:
Neu vagus effusis sine lege feratur habenis.
Est etenim sanctus rerum vsus, quem cohibentes
Intra modum numeri & momentum ponderis æqui,
Pro cunctis soli domino reddemus honorem.
Omnia quæ fecit bona valde, vt non vitiorum
Incentiua, sed vt superas caperemus in illis
Hîc decertato virtutis agone coronas.
An tibi cœlestes illi, quos protulit orbis
Fertq́ viri, non hæc eadem tolerasse videntur,
Quæ patimur? motus animi, affectúsque rebelles,
Et circumiectis vitia oppugnantia castris?
Sed gladio verbi fideiq́ vmbone potenti
Vincebant arcus tenebrarum, & spicula mortis:
Cumq́ opus hoc mundi magnum pulchrumq́ viderent,
Non mare, non cœlum, non ignem, aut sydera cœli
(Quæ numero subiecta sibi, visuq́ tenebant)
Suspexêre Deos: vnum, ratione magistra,
Autorem & dominum rerum, non facta, colentes.
At tu nobiliùs qui factum te voluisses,
B *Nunquid in angelico satus ordine, non querereris?*
Nam cum ille excelso deiectus Lucifer axe
Conciderit, rueritq́ illo pars tertia pulso
Astrorum, quæro in quanam tunc parte fuisses?
Clara Dei semper bonitatis imago maneres?
An castra inuidiæ sequereris & agmina noctis?
Sed quò te præceps rapit orbita? vis bonus esse
Absque labore tuo? credis hoc cedere posse,
Si tibi mutentur natalia sydera, quorum
Te prauum decursus agit. quid vana vetusti Contra μάθεσιν
Perfugia erroris Chaldæis quæris in astris?
Quamuis sollicitis adeas cœlestia curis,
Et penitus causas rerum scruteris apertas,
Non renuis mage nosse Deum quam cuique elemento
Naturam dederit, qua pontum lege moueri
Iusserit, aut teneris quam vim conseuerit auris,
Sydereósque ignes in quæ momenta creârit:
Qui cùm syncerus sit fons æquiq́ boníque,
Immitem iussis legem præscripsit iniquis,
Si priùs ipse hominum mores constrinxerat astris.
Nanque aduersa sibi sunt hæc, nimiumq́ repugnant,
Exigere insontes actus: delictaq́ pœnis.

Afficere,

Afficere, & cunctos eadem ad promissa vocare:
Contrà autem natis violentum affigere sydus,
Quod nec velle homini cedat, nec posse: sed omnes
Desuper ignaros & virtus ducat, & error.
Ergo aut æthereis nullum est ius ignibus in nos,
Aut si quid nostri retinent, amittere possunt:
Cum mihi progenito ad vitam, mandata salutis
Et cordi insinuet bonus autor & auribus, ac me
Currentem mercede vocet, terrore morantem.
Solum, inquit, venerare Deum, soliq; memento
Seruire: externas & despice relligiones.
Hoc operis sectare boni, hoc fuge cautus iniqui.
Vita beata isto paritur, mors editur illo.
Coràm adsunt aqua seruatrix, populator & ignis:
Ad quod vis extende manum, patet æqua facultas.
Quod legis monitus, & vatum scripta piorum,
Et Deus ipse suo nequicquam promeret ore,
Arbitrium nostrum si vis externa teneret.
Verùm si quid obest virtuti, animósque retardat,
Non superi pariunt ignes, nec ab æthere manat,
Sed nostris oritur de cordibus: ipsáque bellum
Libertas mouet, & quatimur ciuilibus armis:
Otia cum mollis complexa ignaua voluptas
Difficili negat ire via, brauioq; potitos
Ardua quæq; piget pro spe tentare latenti.
Cumq; hæc intus agi prospexit callidus hostis,
De studijs vestris vires capit: vtq; parentis
Auertat veri cultum, persuadet ab astris
Fata seri, frustráque homines contendere diuis:
Hinc vario vitæ dominos mercantur honore.
Error abi, procul error abi, satis agnita prisci
Sunt commenta doli: monitos quibus omnipotens nos
Elaqueat, cultúsque docet vitare profanos.
Scimus enim quanta steterit mercede quibusdam
Sydus adoratum Rempham: venerataq; cœli
Militia: & cultus Soli Lunæq; dicatus.
Nec latet hæc verbis hominis subsistere iussa
Ad vocem seruisse mora: noctísque repulsa
Temporibus creuisse diem: cum lux famulata
Nesciret nisi quem faceret victoria finem.
Nouimus & cœlo præscriptas conditiones
Arbitrio quondam sancti mansisse prophetæ:
Cùm positum ad tempus clausos sitientibus agris

A Non licuit rorare polos: ipsumq́ue, vocata
Partibus è superis in sancta altaria flamma,
Quem dederat sacris, ignem immisisse profanis.
Cuius vis etiam Christi delapsa fuisset
Discipulis, pœnam hospitij exactura negati,
Ni patiens dominus venia præuerteret iram.
Nullum ergo in nos permissum est ius elementis,
In quæ ius hominis: nec possunt condere legem,
Quæ legem accipiunt. solus Deus omnipotens rex,
Omnia qui nostræ dispensat tempora vitæ,
Nec seruire astris vult, quos super astra locauit.
Nam quoscunque sacro renouauit spiritus amne,
In Christo genitos mortali ex stirpe recisos
Iam sedes cœlestis habet, nec terrea nectit
Progenies, templum in domini corpúsque redactos.
Quòd si quis cursu astrorum effectuq́ue notato,
Contendit naturam hominis vitamq́ue videri:
Quæro quid hac trepidis mortalibus afferat arte?
Hic (inquit) felix, miser hic erit, hunc rapiet mors
Impubem, hic senio transcendet Nestoris annos.
Falsum hoc, aut verum est? si stant prædicta canentis,
B Nec misero superest spes, nec formido beato.
Et quæ sideribus danda est reuerentia fixis,
Si quæ ferre queunt, nequeunt decreta mouere?
Dent sese scelerum potiùs torrentibus omnes:
Fallant, diripiant, iugulent, fas omne nefásque
Confundant: persistet enim nihilominus astrum.
Cuius ab effectu firmato cardine rerum,
Vt mala non poterunt sancta probitate repelli,
Sic bona non fugient peruersos debita mores.
At si prædictæ sortis mutabilis ordo est,
Et declinari possunt ventura, soluta est
Omnis ab ancipiti casu vis pendula fati.
Scrutatis igitur stellarum motibus, hoc est
Artis opus, totam subuertere relligionem:
Dum nullum curare Deum mortalia suadet:
Aut dum posse docet votis elementa moueri,
Innumeram miseris plebem insinuare Deorum.
Sed quia detectis laqueis iam fraudis opertæ,
Quo captos vanis studijs deduceret error
Compertum: superest nunc respondere querelis,
Quæ mundi rebus diuinam absistere curam
Obijciunt, dum sæpe bonos labor anxius vrget,

Contrà Epicureos.

Et tran-

Et tranquilla fluit laborum vita malorum.
Dic age, qui nullis domini moderantis habenis
Humanas res ire putas, quid ab ordine cessat
Naturæ? quæ bella mouent elementa? quid vsquam
Dissidet à prisco diuisum fœdere rerum?
Sic interiecta Solis reuocatur in ortum
Nocte dies: idem est Lunæ astrorumq; recursus:
Et relegunt notas subeuntia tempora metas.
Non aliter venti spirant: ita nubibus imber.
Læta negant seruantq; genus trudentia flores.
Semina quæq; suum: nec abest ab origine rerum
Ordo manens, iisdem subsistunt omnia causis.
Quæ nisi perpetui solers prudentia regis
Astrueret, molemq; omnem spirando foueret:
Conciderent subita in nihilum redigenda ruina.
Et cùm hæc peruigili cura omnipotentis agantur,
Quæ certum ad finem deuexo limite vergunt:
Quis neget in nostram gentem specialiùs æquum
Partiri sua iura Deum? cui perpetis æui
Spem tribuit, propriæ largitus imaginis instar.
At qui nec pœnam iniustis, nec præmia sanctis
Restitui ad præsens quereris: velléſne per omnes
Vltricem culpas descendere iudicis iram?
Et quo magnanimi clemens patientia regis
Distaret sæua immitis feritate tyranni?
Aut quæ pars hominum peccati nescia mundum
Possessura foret? vel sanctæ quis locus esset
Virtuti in terris? cui si præsentia dona
Affluerent, cœlo potius sublata maneret.
Sic mundi meta abruptis properata fuisset
Temporibus: neque in sobolem generanda veniret
Posteritas, pariter cum iustos atque nocentes
Aut promissus honos, aut pœna auferret ab orbe.
Nunc verò & generis nostri profunda propago
Tenditur: ac duplici succedit origine pubes.
Nata patrum membris, & Christi fonte renata.
Et pia dum populis domini patientia parcit,
In lucem multos de tetra nocte reuersos
Ac posita claros peccati labe videmus.
Ille per innumeros vultus, & mille per aras,
Barbatos læuesque Deos iuuenésque senésque,
Vt quondam fecêre, colens, iam errore parentum
Abiecto, solum vnigenam summissus adorat.

A *Hic sophicas artes Græcorum, & vana secutus*
Dogmata, iam Christo sapere, & brutescere mundo,
Gaudet apostolico doctus cœlestia ludo.
Quàm multos procul à portu rationis in altum
Dedecorum turbo abstulerat, quos æquore toto
Iactatos, nimiumq; vagis erroribus actos
Nunc reduces iuuat excipere, amplexuq; paterno
Confotos nusquam statione abscedere vitæ:
Quos si multa inter morum delicta priorum
Plectisset properè rigor implacabilis iræ,
Intercepta forent melioris tempora vitæ,
Nec standi vires licuisset sumere lapsis.
Mortem (inquit dominus) peccantis nolo, nec vllum
De pereunte lucrum est: redeat magis, inq; relictum
Mutatus referatur iter, vitaq; fruatur.
Et quia virtutum similes vult esse suarum
Quos genuit, Vindictam (inquit) mihi cedite: reddam
Iudicio quæ digna meo: detur locus iræ.
Sic dum multorum differtur pœna malorum,
Nonnulli plerunque probos reuocantur in actus,
Ac fit quisque sibi iudex, vltorq; seuerus,
B *Quod fuerat prius interimens, aliúsque resurgens.*
At qui persistunt errori incumbere longo,
Quamuis in multis vitijs impunè senescant,
In sæuum finem venient: ibi non erit vlla
Spes veniæ, minimo ad pœnam quadrante vocando.
Nos etenim quoties causa quacunque mouemur,
Vindictam celerem cupimus: quia rara facultas
Non patitur, læsis tempus transire nocendi.
At vero æternum nil effugit, omniáque adsunt
Salua Deo: nihil est illi tardúmve, citúmve:
Nec dilata vnquam, nec festinata putemus:
Quæ veniunt nostris mutantur tempora rebus.
Nam quod vbique agitur, quod gestum est, quodq; gerēdū est,
Ante oculos domini puncto subsistit in vno.
Vna dies cui semper adest, cras, atque heri nostrum.
Sed quanquam examen Deus omnia seruet in illud,
Quo, quæ nunc occulta latent, reserata patebunt:
Multa tamen mundum per secula cuncta regentis
Iustitiæ documenta dedit: dum maxima bellis
Regna quatit, dum sæpe vrbes, populosque potentes
Exhaurit morbis, cremat ignibus, obruit vndis:
Dumq; inopes ditat, deiectos eleuat, auctos

Immi-

Imminuit, soluit vinctos, subigitq; superbos. C
Nec verò hoc nisi cum magna ratione putandum est
Accidere, vt quoties iram experiuntur iniqui,
Supplicia insontes videantur obire nocentum.
Multa quidem semper mundo communia in isto
Indignos dignósque manent: sol omnibus idem est,
Idem imber: pariter subeuntur frigora & æstus.
Vtq; indiscreta est cunctis aqua, lumen, & aura,
Sic iniustorum iustos mala ferre necesse est:
Vt dum multa malis insontes compatiuntur,
Sint quorum merito populis parcatur iniquis,
Et qui conuersos virtutis imagine ducant.
Sed cùm perdendis, indemutabilis instat
Finis: non eadem incumbit sententia sanctis.
Sunt quos diluuium mundi non obruat, & quos
Arsuris liceat Sodomis euadere: nôrat
Angelus Aegypti vastator limina signo
Scripta crucis, sacro remouens à sanguine plagam:
Nec rutilo mulier decepta est vellere, cuius
Sola domus tanta pereunte superfuit vrbe.
Fit mare per tumidum sanctis via, fitq; per amnem: D
Et per inane pijs gradus est: cibus alite serua
Suggeritur, perditq; auidus sua fercula messor.
Vtq; Dei seruis nihil obsit, vertitur ordo
Naturæ, vinctos labentia vincula soluunt:
Carcer sponte patet, sera non tenet obice valuas:
Deficit humor aquas, ignes calor, ira leones.
Non autem dubium est, in magnæ turbine cladis
Inuolui teneros annos, & more parentum
Criminis expertes aliena occumbere culpa.
Nam cum homines pontus tegeret, deleta per orbem
» Multa puellarum & puerorum milia notum est.
» Nec tamen iniustè terris exempta videtur
» Progenies auctura malos: cui multus in ipso
» Exitio est collatus honos, quòd crimine patrum
» Occidit antè, sua caderet quàm noxia culpa.
Quòd si & iustum aliquem complexa est pœna malorum,
Ne dubites placuisse Deo: nec enim mala mors est
Vlla bonis, quibus è vario longoq; labore
Quilibet in requiem patet exitus, aspera vitam
Dat via; nec campo capitur, sed fine corona.
Verùm nos blandis capti, offensiq; seueris,
Nec bona iudicio spectamus nec mala vero:

Dum

A *Dum non nostrarum curanda negotia rerum*
Suscipimus, proprijsq; iuuant aliena relictis.
Nec quemquam vitijs miserum, aut virtute beatum
Censentes, frustra externis culpamq; decusque
Iungimus, & cœlo ascripti terrena fouemus.
Felices dici mos est, quos blanda potestas
In summos apices tumidorum euexit honorum:
Quos magni quæstus ditârunt, & quibus amplos
Congessit reditus totum res fusa per orbem.
Laudantur vestes pretiosæ, & pulchra supellex,
Magnæ ædes, famuli innumeri, vigilésque clientes,
Et quicquid non est nostrum: quodque vt dare quiuit
Vna dies, sic vna potest auferre: nec illud
Quod speciale bonum est hominis, nullamq; timet vim,
Amplexi, miseros, quibus hæc perdentia desunt,
Et per mille modos pereuntia, credimus, ac si
Iustitiam durus labor vrgeat, & dolor ægri
Corporis, & mortes natorum, & turpis egestas:
Non quantas pariat constans tolerantia palmas,
Nec quò pugna breuis sit processura videmus:
Sed calicem crucis ac vitæ libare vertentes,
B *Vipereum obducto potamus melle venenum.*
Dulcia sunt etenim gustu, speciéque decora,
Quæ morbos mortémque animæ generántque, fouentq;
Canceris & ritu languentia viscera carpunt.
Cúmque Deus medicam cœlo demittere curam
Dignatur, penitúsque putres abscindere fibras,
Incusamus opem teneri, & tabescere morbo
Malumus, antidoti quàm vim tolerare seueri.
Non igitur mala sunt, quæ nos mala ducimus: & cùm
Vlceribus diris non parcit dextra medentis,
Amplectenda salus, non exacuenda querela est.
Iam quos peccantes Deus arguit, hos etiam nunc
Diligit, & patrio vult emendare flagello.
Meq; istis potiùs societ, quàm congreget illis,
Quos iam summoto permisit verbere cursu
Ire voluntatis, propriaq; libidine ferri.
Hi sunt verò illi, quos inter crimina tutos
Et scelerum dites fructu, impunita senectus
Extremæ turpis vitæ produxit in oras:
Hi iustum iniustis odijs pressêre: per istos
Bella excita pijs, & flagra medentia tardis.
Namque eadem cunctos exercent tela fideles,

Sub

Sub duplici causa: dum quo torquentur iniqui,
Hoc sancti crescunt: & quod pœnam attulit illis
Pro culpa, hoc istis dat pro virtute coronam.
Denique si quicquid mundanis rebus acerbum
Accidit, excutias, totum iam sponte videbis
Anticipasse Dei famulos. gemit ille talentis
Argenti atque auri amissis: hunc rapta supellex,
Perq; nurus Geticas diuisa monilia torquent:
Hunc pecus abductum, domus vstæ, potaq; vina
Afficiunt, tristes nati, obscœniq; ministri.
Sed sapiens Christi seruus, nil perdidit horum,
Quæ spreuit, cœlóque prius translata locauit.
Ac si quid mundi sub tempestate laborum
manifest* * pro certus *Incidit, intrepidè subijt: * manifestus honoris*
Promissi, & cupidus victo certamine solui.
At tu, qui squalidos agros, desertaq; desles
Atria, & exustæ proscenia diruta villæ,
Nónne magis proprijs posses lachrymas dare damnis,
Si potius vastata tui penetralia cordis
Inspiceres? multáque obtectum sorde decorem?
Grassantésque hostes captiuæ mentis in arce?
Quæ nisi per cunctas patuisset dedita portas,
Inq; suam cladem facibus fomenta dedisset,
Hæc etiam quæ facta manu speciosa fuerunt,
Deuoti meritum populi testata manerent.
Sed cùm deformi iaceant prostrata ruina,
Obijciunt nobis casus nostrósque, suósque.
Hos igitur cineres templorum, hæc busta potentum,
Quæ congesta iacent, populati cordis in aula
Plangamus captiua manus. nos splendida quondam
Vasa Dei, nos almæ aræ, & sacraria Christi.
In quibus argentum eloquij, virtutis & aurum,
Et sceptrum captum est crucis, & diadema decoris.
Nec rabidis iustam moueamus questubus iram,
Iudicium culpando Dei, quod mentis & oris
Officium multa transcendit maius abysso.
Quamuis exiguo hoc fugientis tempore vitæ
Iniusti tumeant, & tuta pace suorum
Lætentur scelerum: nonq; illos vinea fallat,
Non ager: & noceant illæsi, & crimine crescant:
Nos, quibus in Christo sunt omnia, non capiant res
Occiduæ: quas nec nobiscum inueximus orti,
Nec discessuri mundo exportabimus isto.

Sed si

A *Sed si quis superest animi vigor, excutiamus*
Peccati seruile iugum: ruptisque catenis
In libertatem & patriæ redeamus honorem.
Impia non oberunt cum sæuo pacta tyranno
Captiua conscripta manu. resolubile Christo est
Hoc fœdus, quod iure potest subuertere iusto:
» *Auersos reuocans, & suscipiens conuersos,*
» *Sanguine quos proprio quæsiuit prodigus emptor.*
» *Si tamen assertoris opem festina voluntas*
» *Præueniat, fletu dominum motura fideli.*
» *Nam vt nemo inuitus, somnove quietus in alto*
» *Fit saluus, nec vi petitur qui sponte recessit,*
Sic pulsata patent redeuntibus atria vitæ,
Et recipit cœli seruatos curia ciues.
Cuius spem veniæ firmato corde fouentes,
Implorate Deum, pugnásque relinquite fratres
Verborum, & lites de prauis sensibus ortas.
Nec quia procidimus fusi certamine primo,
Stare & conflictum vereamur inire secundum.
Cuncta licet varijs terroribus impleat hostis,
Et vigili clausas obsidat milite portas:
B *Cum victo tamen est bellum, si carne vetusta*
Exuti, in Christi renouemur corpus, & omnem
Vincendi nobis vim de victore petamus.
Qui dum nostra suis sociat, iunxit sua nostris:
Vt non humanis fidens homo, totus in illum
Se referat: sine quo non stant, qui stare videntur:
Et per quem sparsi coëunt, stratiq; resurgunt.
Hæc sat erit paruo rudibus scripsisse libello:
Qui cùm syncerum viuo de fonte liquorem
Gustârint, ipsi profundent flumina ab aluo
Cordis, & irriguas præbebunt fratribus vrnas.

FINIS LIBRI DE PROVIDENTIA DEI.

IN OBTRECTATOREM AVGVSTINI EPISCOPI.

Ontra Augustinum narratur serpere quidam
Scriptor, quem dudum liuor adusit edax:
Qui caput obscuris cõtectum vtcunq; cauernis,
Tollere humo miserũ perpulit anguiculum.
Pelagius Brito. Aut hunc fruge sua æquorei pauêre Britanni:
Iulianus Cãpanus Aut huic Campano gramine corda tument.
Quæ concepta fouet, promat: quæ parturit, edat:
Seu vetere armatur dogmate, siue nouo.
In quoscunque sinus, spirarum torqueat orbes,
Et fallax multa contegat arte caput:
Currentem attritos super aspidas & basiliscos
Declinare senem vipera non poterit.

ITEM IN EVNDEM.

Quidam doctiloqui libros senis Augustini
Carpere, & aduersum condere fertur opus.
Vsque adeone bonum ingenium, & facundia diues
Ostentare artem non aliter potuit,
In noua prostratas acies nisi bella cieret,
Impiaq; extinctis hostibus arma daret?
Hæc pugna, incentor, mors est tua: te stylus iste
Conficit, & verbis perderis ipse tuis.
Dumq; doces quantum valeat mens libera, monstras
Velle tuum tibimet sufficere vt pereas.
Verte gradum, fuge perniciem: stratósque rebelles
Oris apostolici fulmine vbique vide.
Nec te mutato defendi nomine credas.
Si pastorem ouium lædere vis, lupus es.

EPI-

A

EPITAPHIVM NESTORIA-RIANÆ ET PELAGIA-NAE HAERESEON.

NEstoriana lues successi Pelagianæ,
Quæ tamen est vtero prægenerata meo.
Infœlix miseræ genitrix & filia natæ,
Prodiui ex ipso germine quod peperi.
Nam fundare arcē meritis prior orsa superbis,
De capite ad corpus ducere opus volui.
Sed mea dum proles in summa armatur ab imis,
Congrua bellandi tempora non habui:
Et consanguineæ post tristia vulnera fraudis,
Aspera conserui prælia fine pari.
Me tamen vna dedit victam sententia letho,
Illa volens iterum surgere, bis cecidit.
Mecum oritur, mecum moritur, mecumq; sepulchrum
Intrat, & inferni carceris ima subit.
Quò nos præcipites insana superbia mersit,
Exutas donis, & tumidas meritis?
Nam Christum pietate operum & mercede, volentes
B Esse Deum, in capitis fœdere non stetimus:
Sperantésque animi de libertate coronam,
Perdidimus quam dat gratia iustitiam.
Quíque igitur geminæ miseraris busta ruinæ,
Ne nostro exitio consociare caue.
Nam si quæ domini data munera serò fatemur,
Hæc homini credis debita, noster eris.

Præfatio in librum DE INGRATIS.

VNDE voluntatis sanctæ subsistat origo,
Vnde animus pietas insit, & vnde fides:
Aduersum ingratos, falsa & virtute superbos,
Centenis decies versibus excolui.
Quos si tranquilla studeas cognoscere cura,
Tutus ab aduerso turbine lector eris.
Nec libertate arbitrij rapière rebellis,
Vlla nec audebis dona negare Dei,
Sed bona quæ tibi sunt, operante fatebêre Christo,
Non esse ex merito sumpta, sed ad meritum.

ΠΕΡΙ ΑΧΑΡΙΣΤΩΝ, HOC EST,

DE INGRATIS CONTRA PELAGIANOS D. PROSPERI LIBER.

***

Procemium.

Ongenitæ in Christo gentis mihi castus ab alto
Insinuatus amor proprias excedere vires
Me iubet, atque pias accendere carmine mentes:
Ne post confectum celebris victoria bellum,
Securos animos incauta pace resoluat:
Ceu metus eliso iam nullus ab hoste supersit:
Nec caput attriti virosum palpitet anguis.
Vnde igitur commenta mali sopita resurgant,
Quémve ipso de fine dolum noua promat origo,
Da fari pater omnipotens, artemq́ malignam
Pandere, prostratus qua rursum nititur error.

Cap. I. *Dogma quod antiqui satiatum felle draconis,*
Pestifero vomuit coluber sermone Britannus:
Hac primos homines cretos ditione ferebat,
Vt seu præscriptum mandatum transgrederentur,
Siue inculpati seruata lege manerent,
Mortem istam prorsus, quæ carnem vita relinquit,
Oppeterent: quæ non peccato parta, sed ipso
Instituente Deo comes esset fixa creatis.
Progenitos igitur nullum traxisse reatum
De patribus: neque dissimiles nunc nascier illo
Ortu primorum, qui libertate malè vsi
Peccârunt, forma nocui non semine proli:
Posse autem insontes omnes virtutis in arce
Vitam agere, & menti ingenitum seruare decorem:
Arbitrio quoniam subsistat recta volentis
Naturalis honos, lexq́ insita cordibus intus
Hoc moneat, quod scripta foris: cui gratia Christi
Addita, perfugium lapsis generaliter in se
Condiderit, sacro si vellent fonte nouari:
Vt sponte attractum venia soluente reatum,

D

Sponte

A *Sponte sua in vires proprias natura rediret:*
Quoq; per errores esset spoliata vigore,
Hunc seruare semel posset purgata receptum.
Tam diues verò hoc donum baptismatis esset,
Et tam multa homini conferri fœdere in isto,
Vt paruis, etiam vitioq; carentibus omni
Congruat, vt qui sunt geniti bene, sint meliores,
Naturæq; bonum adiecto illustretur honore.
Nullum autem ex cunctis exortem muneris huius,
Iudicio genitum esse Dei: sed quemq; mereri
Libertate sua, vt capiat promissa vocantis:
Quæ sint auersis indebita, debita rectis.
Talia cùm demens latè diffunderet error, Cap. 2.
Commentísque rudes traheret lethalibus aures,
Adfuit exhortante Deo prouisa per orbem
Sanctorum pia cura patrum, non dispare motu
Conficiens diros iaculis cœlestibus hostes,
Hisdem nanque simul decretis spiritus vnus
Intonuit. pestem subeuntem prima recidit
Sedes Roma Petri: quæ pastoralis honoris Sedes
Facta caput mundo, quicquid non possidet armis, Petri.
B *Religione tenet. non segnior inde Orientis* Palæstina
Rectorum cura emicuit: captumq; nefandi Synodus
Dogmatis autorem constrinxit lege benigna
Commentum damnare suum, nisi corpore Christi
Abiungi, & sancto mallet grege dissociari.
Lene quidem hoc, nimiumq; malos tolerâsse videtur
Iudicium: sed sancta fides examine in illo
Vicit oborturam diro de semine prolem.
Prospectum nanque est, diuino & munere cautum,
Vt licet instantem declinans bestia pœnam,
Perfidiæ secum sensus tenuisset eosdem:
Ipsa tamen proprium germen damnando necaret:
Ore malam extinguens sobolem, quam protulit ore. Hierony.
Tunc etiam Bethlei præclari nominis hospes,
Hebræo simul & Graio, Latioq; venustus
Eloquio, morum exemplum, mundiq; magister
Hieronymus libris valde excellentibus hostem
Dissecuit: nosciq; dedit, quo turbine veram
Vellent exortæ lucem obscurare tenebræ.
Quid loquar? & curam magna quam gessit in vrbe
Constantinopoli docto bonus ore sacerdos Atticus.
Atticus, antiqua Legatos hæreticorum

 Consu-

Confutando fide?de qua tunc impia corda
Quamuis se obducta tegerent velamine forma,
Iudicij & tacitæ tulerant tormenta repulsæ.
Prætereo quanto fuerit bene mota tumultu
Ephesus. *Clara Ephesos, non passa suis consistere tectis*
Vasa iræ, & morbi flatus, & semina mortis:
Sicilia. *Quáque fide tellus etiam Trinacria feruens,*
Agmen vipereum proprijs exegerit oris.
Africa. *Tu causam fidei flagrantiùs Africa nostræ*
Exequeris: tecumq; suum iungente vigorem
Iuris apostolici solio, fera viscera belli
Conficis, & lato prosternis limite victos.
Conuenêre tui de cunctis vrbibus almi
Duæ synodi Africanæ cõtra Pelagium. *Pontifices, geminoq; senum celeberrima cœtu,*
Decernis quod Roma probet, quod regna sequantur.
Nec sola est illic synodorum exerta potestas,
Ceu quos non possent ratione euincere nostri,
At vide quæ in margine 8. obiect. Gallorũ annotauimus. *Vi premerent: discussæ artes, virúsque retectum est*
Hæretici sensus: nullumq; omnino relictum,
Docta fides quod non dissolueret argumentum.
Condita sunt, & scripta manent, quæ de cataractis
Aeterni fontis fluxêre vndante meatu,
Vide respõ. ad 8. obie. Gal. & c. 10. li. contra Collat. *Et tercentenis procerum sunt edita linguis:*
Sic moderante suam legem bonitate seuera,
Vt qui damnato vellent de errore reuerti,
Acciperent pacem, pulsis quæ praua tenerent.
An alium in finem posset procedere sanctum
Aurelius August. *Concilium, cui dux Aurelius ingeniumq;*
Augustinus erat: quem Christi gratia cornu
Vberiore rigans, nostro lumen dedit æuo,
Accensum vero de lumine: nam cibus illi,
Et vita, & requies, Deus est: omnísque voluptas
Vnus amor Christi est, vnus Christi est honor illi:
Et dum nulla sibi tribuit bona, fit Deus illi
Omnia: & in sancto regnat sapientia templo.

Cap. 3. *Istius ergo inter cunctos, qui de grege sancto*
Insanas pepulêre feras, industria maior:
Maius opus, totum præstantiùs imbuit orbem.
Nam quocunque gradum conuertit callidus hostis,
Quáque per ambages anceps iter egit opertas,
Huius ab occursu est præuentus, mille viarum
Insidijs aditum non reperientibus vllum.
Cumq; foris rabies auidorum exclusa luporum

Fren-

A Frenderet, inq; omnes mendacia verteret artes,
Ne mentes vllarum ouium corrumpere posset,
Neu dubia obliquis turbaret corda querelis,
Istius ore viri fecit Deus: istius ore
Flumina librorum mundum effluxêre per omnem,
Quæ mites humilésque bibunt, campísque animorum
Certant vitalis doctrinæ immittere riuos.

Iamque procellosæ disiecto turbine noctis, Cap. 4.
Heu noua bella, noui partus oriuntur in ipso
Securæ matris gremio: quæ crescere natis
Visa sibi, discors horret consurgere germen,
Degeneres pauitans inimico ex semine fœtus:
In quibus antè diu, specie fallente, benignus
Errârat genitricis amor, cùm obducta decoris
Moribus, externæ stirpis tegeretur origo.
Sic veris subeunt falsa, & discrimine cæco
Fronte placent, quæ fine latent. sic laudis amore,
Virtutum studium corrumpitur: atque ab honesto
Principio in vitium exitur plerunque tumoris:
Quo quidam inflantur nunc turpiter, atque perempti
Dogmatis extinctas tentant animare fauillas:
B Dum libertatem arbitrij, affectumq; volendi
In naturalis motus virtute locantes,
Tam bona quémque dotent sectari posse suopte
Ingenio, quàm posse subest cuique in mala ferri.

Quod qui confirmas, quî nam distabis ab illis, Cap. 5.
Qui dicunt nullo peccati vulnere læsum
Naturale bonum, cumq; illo lumine nasci
Nunc omnes homines, quod primis ingeneratum est?
An verò excerpis quædam, quæ parte recisa
Suscipias, cordísque sinu purgata recondas?
Dic igitur quidnam inde probes, quid verò refutes,
Et de damnatis quid sit, quod crimine soluas.
An dextram pacis palàm dare te pudet hosti?
Nec tutum est vlla pulsos ex parte tueri
Simpliciter? Quos non dubitas excludere templo,
Pelle animo: noua te discordia diuidit abs te.
Corde foues, quod ore premis. coniungere amicis
Mentibus, & tecum cupidis componere fœdus:
Lege tua iam parce minis, & congrue pactis.

Ecce pererratis terrarum finibus adsunt, Cap. 6.
Impléntésque tuas lachrymosis questubus aures
Incipiunt: Pulsi mundo, nullaq; recepti

Sede vagi, tandem fama exhortante redimus, C
Quæque placent vobis amplectimur. edita nobis
Doctrinæ vestræ est pietas: nihil inficiando
Discutimus: liceat vobiscum iungere sensum.
Immortalem hominem factum si creditis, & nos
Credimus: inciderit mortem peccando, suamque
Progeniem culpa & letho deuinxerit omnem,
Nullus non egeat sacro baptismate Christi,
Infantésque etiam purgentur fonte lauacri:
Dum nostri decus arbitrij, lumenque creatum
Principio, quod sponte potest insistere rectis,
Manserit illæsum, nec viribus absit ab illis
Quas condente Deo generaliter omnis in Adam
Suscepit natura hominis, nec suppetat vlli
De non accepta arbitrij virtute querela:
Cùm sine delectu seu lex seu gratia Christi
Omnem hominem saluare velit: donúmque vocantis
Sic sit propositum, vt nullus non poßit ad illud
Libertate sua proprioque vigore venire:
Sitque salus dignis saluari ex fonte volendi.
Hæc si vestra fides, vestra est doctrina, remotis
forte * Quæ vestro exemplo reiecimus, addite sanctis D
bonos. Nos gregibus, tandemque * bonis defendite vestros.
Cap. 7. Talia submissus si defleat hostis apud te
Quid referes? quo te affectu comperta mouebunt?
Consultas, trepidas, nutas, cunctaris, & hæres:
Quóve anceps se præcipitet sententia voluis.
Iniustum est animis cognatis non dare pacem:
Et quos vna fides, eadem sapientia nectit,
His communem aditum sanctorum ad Sancta negare:
Iungere sed fœdus cum talibus, & violare
Sanctorum decreta patrum regumque piorum
Scriptas lege Dei leges contemnere, multum
Hostile est, nimiumque audax & perniciosum.
Cap. 8. Ergo Petri solium Romam & Cathaginis altæ
Concilium repetant humiles: eademque perorent,
Quæ frustra hîc trepido sunt deplorata fauori.
Sed cùm mille senum prudentia peruigil olim,
Perspectum notumque tenens, quòd tota nefandæ
Hæreseos summa, exigua sub parte tegatur,
De qua plena mali labes renouetur, & omne
Commenti corpus per singula membra resurgat:
Antiquas adhibentem artes reiecerit hostem,

Limiti-

A Limitibusq́; suis steterit censura salubris:
Nunquid non iustus poterit dolor abdita cordis
Rumpere, & in tales miseros excire querelas,
Vt dicant: Quænam ista patres in cordibus almis
Iustitia est? quo fine graues, quo fine seueri,
Claudere terrarum nobis persistitis orbem?
Nósne sumus toto mundo, quorum vndiq́; vobis
Sit suspecta fides, quos non tolerare queatis?
Si nostra à vestro vel syllaba dissonet ore,
Non verbis iam nos argumentisve tuemur.
Iudicium extemplo petimus. Quod pace manente
Libera multorum vox adstruit, hoc sine bello
Cedatur nobis. non nostra inuenta fouemus,
Nec primis studijs insistimus. ecce recisum est
Vnde olim certamen erat: vestrisq́; reuersi
Cedimus, & quæcunque illis placuêre probamus.
Quid superest culpæ, quo nos decet vsque repelli?
Si verò hæc etiam, quæ nos pia ducimus, absunt
A veris, & vestra illis bene cura repugnat:
Cur extra inuidiam, pœnamq́; erroris habentur
Qui damnata docent, & per clara oppida tuti
B His magnos implent populos, quæ nos perhibentes
Plectimur, & nulla sinimur consistere terra?
Hæc in Pontificum sancto deprompta senatu,
Quam curam exigerent, & quæ decreta mouerent,
Perspicis? an quoniam culpa securus operta
Non premeris synodo, nec te pœnæ metus vrget,
Spernis propositi speciem terroris, & isthæc,
Plena velut vanis simulachris somnia rides?
Ergo gerendorum euentu, & fine remoto,
Hæc tantùm in medium quæ iam sunt gesta vocemus:
Vt facilè ex illis, quale hoc sit discutiatur,
Quod disceptantes dudum in diuersa mouemur.
Inter multa suis quæ tradidit heresiarches, Cap. 9
Quod cognoscis, ait, naturam quæ bona facta est,
Nullis cum vitijs in quoquam omnino creari,
Nec cuiquam primi culpam nocuisse parentis:
Et quoniam tales nascantur nunc quóque, qualis
Ille fuit nostri generis pater ante reatum:
Posse hominem sine peccato decurrere vitam,
Si velit: vt potuit nullo delinquere primus
Libertate sua. Nempe hæc damnata fateris
Concilijs, mundiq́; manu. Connectit & illud

Idem

Idem autor, quòd lex ita sanctos miserit olim
Cœlorum in regnum, sicut nunc gratia mittit.
Hoc quoque iudicio sancto scis esse peremptum.
Obiectum est aliud, ipsum dixisse magistrum
Quòd meritis hominum tribuatur gratia Christi,
Quantum quisque Dei donis se fecerit aptum.
Sed nimis aduersum hoc fidei, nimiumq; repugnans
Esse videns, dixit se non ita credere, & illos
Damnari dignos quorum mens ista teneret.
Quo cernis, cum iudicibus damnantibus ista,
Consensisse reum: nec quenquam hæc posse tueri:
Quæ tamen ipse suis rursum excoluisse libellis
Detegitur, reprobum in sensum fallendo reuersus.

Cap. 10. Nunc igitur, quoniam quid nostris displicuisset
Ostensum est: quàm sana fides sit vestra patescat.
Gratia qua Christi populus sumus, hoc cohibetur
Limite vobiscum, & formam hanc adscribitis illi:
Sup fol. 184. B Vt cunctos vocet illa quidem, inuitetq; nec vllum
Præteriens studeat communem adferre salutem
Omnibus, & totum peccato absoluere mundum.
Sed proprio quenque arbitrio parere vocanti,
Iudicioq; suo, mota se extendere mente
Ad lucem oblatam, quæ se non subtrahat vlli,
Sed cupidos recti iuuet illustretq; volentes.
Hinc adiutoris domini bonitate magistra
Crescere virtutum studia, vt quod quisque petendum
Mandatis didicit, iugi sectetur amore.
Esse autem edoctis istam communiter æquam
Libertatem animis, vt cursum explere beatum
Persistendo queant: finem, effectumq; petitum
Dante Deo, ingenijs qui nunquam desit honestis.
Sup. fol. 185. D Sed quia non idem est cunctis vigor, & variarum
Illecebris rerum trahitur dispersa voluntas:
Sponte aliquos vitijs succumbere, qui potuissent
A lapsu reuocare pedem, stabilesq; manere.

Cap. 11. Iam quia summatim, vt potuit, sententia vestra
Sup fol. 184. B Decursa est: Dic vnde probes, quòd gratia Christi
Nullum omnino hominem de cunctis qui generantur,
Prætereat, cui non regnum vitamq; beatam
Impertire velit? nec enim vel tempore nostro
Omnibus in terris iam certum est insinuatum
Christi Euangelium: ne dicam, exordia doni
Non potuisse simul toto decurrere mundo.

Illa qui-

A Illa quidem ad cunctos ferri sunt iussa: sed vno
Tempore non agitur, quod tempore dicitur vno. Mat. vlt.
Dumq; suis aditus domino pandente ministris
Crescunt primitiæ, fuerint omnino necesse est
Quædam terrarum partes, vbi gratia nondum
Corda hominum tenebris absorpserat impietatis,
Et dira innumeri demersi nocte peribant,
Cùm multæ accepto fulgerent lumine mentes.
An bonitas diuina quidem non desiitit omnes Cap. 12.
Velle vocare homines, sed non simul apta fuerunt
Corda, quibus possent conferri dona salutis:
Dum morum obsistit feritas truculenta magistris,
Difficilesq; aditu transcurrit gratia gentes,
Vt quoniam lucem offerri voluisset, & ipsis
Demonstrare Deus: sua quemque aduersa voluntas
Arguat, & culpa obstringat: quia lumine primo
Per vitia oppresso, sit facta indigna secundo?
Quod si firmatur, * nequicquam plectimus illos, * pro frustra
Qui nullum * illatum vitium nascentibus aiunt, * innatū
Incolumiq; omnes cum libertate creari,
Gratia quos Christi meritorum examine iusto
B Eligat, & dignos vita vocet accipiatq;
Namq; vtrunq; simul sapitis, qui dicitis, omnes
Omnibus oblatum potuisse apprendere munus:
Naturæ quoniam non sit detracta facultas:
Nec sine iustitia pereant, qui mentis honorem
Sordibus obruerint vitiorum: vt lumen ab alto
Emissum, indigna nollet requiescere sede:
Sic, quod nascendo est vnum, distare, volendo: Sup. fol. 185. D
Vt meritum ad paucos, natura spectet ad omnes Cap. 13.
Sed tamen hæc aliqua si vis ratione tueri,
Et credi tam stulta cupis: iam pande quid hoc sit,
Quòd bonus omnipotensq; Deus, non omnia subdit
Corda sibi, pariterq; omnes iubet esse fideles?
Nam si nemo vsquam est, quem non velit esse redemptum: Psal. 113.
Haud dubiè impletur quicquid vult summa potestas.
Non omnes autem saluantur, magnaq; pars est
Quæ sedet in tenebris mortis, nec viuificatur.
An varij motus animorum talia gignunt?
Libertasq; facit causam non omnibus vnam?
Ergo hominis valida arbitrio diuina voluntas,
Aut etiam inualida est, operis cui finis in illo est.
Quem frustra iuuisse velit, nisi præferat ille

Affectum, cuius comitetur gratia cursum.
Cap. 14 *At si dimota certandi nube, serenis*
Quæ sunt vera oculis mecum intueare modestè:
Et vetera exemplis manifestis plena videbis
Secula, & in nostro cognosces tempore multa,
Quæ doceant, virtute Dei conuersa malorum
Corda, quibus recti nihil vnquam insederat, & quæ
Nullum iustitiæ signum sensumve gerebant.
Namq; vt nunc sæuas gentes & barbara regna,
Ignoti priùs aut spreti noua gratia Christi
Attrahit, & terra templum sibi condit in omni:
Sic priùs, immites populos, vrbesq; rebelles
Vincente obstantes animos pietate, subegit:
Non hoc consilio tantùm hortatuq; benigno
Suadens atq; docens, quasi normam legis haberet
Gratia: sed mutans intus mentem, atq; reformans,
Vasq; nouum ex fracto fingens, virtute creandi.
Non istud monitus legis, non verba prophetæ,
Non præstata sibi præstat natura: sed vnus
Quod fecit reficit. Percurrat apostolus orbem,
Prædicet, hortetur, plantet, riget, increpet, instet,
Quaq; viam verbo reseratam inuenerit, intret:
Vt tamen his studijs auditor promoueatur,
Non doctor, neque discipulus, sed gratia sola
Efficit: inq; graues adolet plantaria fructus.
Hæc semen fidei radicem adfigere mentis,
Eq; sinu cordis validum iubet edere germen.
Hæc maturandam segetem seruatq; fouetq;,
Ne lolium & tribuli & vanæ dominentur auenæ:
Ne ventus frangat, torrens trahat, æstus adurat:
Neu cùm se nimium læta, & præfortis in altum
Extulerit, turpi procumbat strata ruina.
Cap. 15. *Et nos ista, inquit, sentimus de bonitate*
Folio 184 C *Ac virtute Dei: quæ ni foueatq; regatq;*
Quos vocat, & tutos peccato præstet ab omni,
Non sua seruabit quenquam prudentia, nec se
Perficiet solis naturæ viribus vllus.
Sed quia iam in nobis & velle & nolle creatum est,
Arbitrijq; sui quò vult intendere motus
Libertas accita potest, patuit per aurem
Iudicio cordis, quo mundum proposuisset
Consilio seruare Deus: mens excita longum
Excutiat somnum, seq; illi subdat & aptet.

Qui

A *Qui cupidam & fidam promissa in gaudia ducat.*
Hoc est nobiscum quod te sentire ferebas?
Hæc syncera fides: hæc Christi gratia tecum est?
Cuius opus fixo distinctum limite totum,
*Extra hominem statuis clausæ penitus * fore mentis,*
Vixq; Deum sensus carnis permittis adire,
Per quos sumpta foris, animus diiudicet intus:
Seq; ferat, quoquò librata examina pondus
Presserit arbitrij. veluti cùm voce loquentis,
Aut rerum actarum species quas vidimus, aut quas
Legimus, exoritur secreta cordis in aula
Nunc amor aut odium, nunc spes, metus, ira, dolorq;:
Nec tamen hos motus scriptor, narrator, & autor
Inseuêre animo (quamuis fortè hoc quoque vellent)
Sed de perceptis mens iudex sponte mouetur,
Et pro more suo, quantum se exercuit istis,
Transit in affectum quem confirmauerit ex se,
Illa volendo sequens, istis nolendo resistens.
At verò omnipotens hominem cùm gratia saluat,
Ipsa suum consummat opus: cui tempus agendi
Semper adest quæ gesta velit, non moribus illi
B *Fit mora, non causis anceps suspenditur vllis.*
Nec quod sola potest, cura officioq; ministri
Exequitur, famulisve vicem committit agendi:
Qui quamuis multa admoueant mandata vocantis,
Pulsant, non intrant animas. Deus ergo sepultos
Suscitat, & soluit peccati compede vinctos.
Ille obscuratis dat cordibus intellectum:
Ille ex iniustis iustos facit, indit amorem
Quo redametur amans: & amor quem conferit ipse est.
Hunc itaque affectum, quo sumunt mortua vitam,
Quo tenebræ fiunt lumen, quo immunda nitescunt,
Quo stulti sapere incipiunt, ægriq; valescunt,
Nemo alij dat, nemo sibi. non litera legis,
Nec naturalis sapientia: quæ semel acta
In præceps, labi nouit, consurgere nescit.
Et licet eximias studeat pollere per artes,
Ingeniumq; bonum generosis moribus ornet:
Cæca tamen finem ad mortis per deuia currit,
Nec vitæ æternæ veros acquirere fructus
De falsa virtute potest: vnamq; decoris
Occidui speciem, mortali perdit in æuo.
Omne etenim probitatis opus, nisi semine veræ

Exoritur

fore * est ablatiui casus

Sic Aug. l. de præ dest. San. c. 8. Item contra colla. c. 6

Cap. 16.

Exoritur fidei, peccatum est, inq; reatum
Vertitur, & sterilis cumulat sibi gloria pœnam.

Cap.17. Vsque adeò donum est quòd credimus: & data gratis
Gratia, non merita ditat mercede vocatos:
Nec iustorum operum discernit facta, sed omnes
Sola ex immundis mundos facit: vtq; legentem
Lectus amet, non hoc studio, sed munere sumit.
Nam si spectatrix meritorum est gratia, & illis
Se tribuit, quorum est animus purgatior, & quos
Per libertatem arbitrij sibi repperit aptos:
Insontes tantùm iustosq; adsumere solos
Debuit, & veri cupidos, ac recta volentes.
Peruersos autem, & scelerum assuetudine turpes,
Deturbare procul: lucemq; negare tenebris.
Atqui saluator mundi non præmia iustis
Soluere, nec sanis venit conferre medelam:
Sed quod dispersum exciderat, fractum atque iacebat,
Quærere: & inuentum reparare, ac reddere curæ.

Cap.18. Deniq; ne quisquam ex morum splendore putetur
Censeri, aut fidei merito ad bona summa vocari,
Ceu non diuino sit munere mentibus ipsa
Inspirata fides: recole innumerabile vulgus
Retrò senum & iuuenum, qui cæca turpiter vsi
Libertate animi, per cultus dæmoniorum,
Per magicas artes, per amorem rapta tenendi,
Per stupra, per cædes vitam duxêre nefandam:
Et tamen incumbente obitu, iam limite in ipso
Extremi flatus, miserantem nocte remota
Cognouêre Deum: purgatorisq; lauacri
Munere, nulla mali linquentis signa prioris,
Exempti mundo mutârunt tartara cœlo.
Quæ merita hîc numeras? si præcedentia cernas,
Impia: si quæris pòst addita, nulla fuerunt.

Cap.19. Si verò merito ascribis, voluisse renasci.
Nempe vtero fidei parta est tam recta voluntas.
Porrò fidem quis dat, nisi gratia? sic, bene velle
Gratia dat tribuendo fidem quæ credita poscat,
Quæq; voluntatis meritum creet, ipsaq; solo
Nascatur spirante Deo, mentemq; reformans,
De cinere algenti sopitum suscitet ignem.
Ergo voluntatis genitrix, operumq; creatrix
Non est ex merito: quoniam quod non fit ab illa,
Non bene fit. quem non recto via limite ducit,

Quanto

A *Quanto plus graditur, tanto longinquius errat.*
Siue igitur meritum, credens existere posse Idē lib. 1 de voca. gen. c. 6.
Ante fidem, donas virtutibus impietatis:
Siue illam vis esse tuam, non munere dantis
Sumptam, sed genitam de libertate volendi:
Nullam habet in vobis saluatrix gratia sedem,
Inflato exclusa arbitrio, quod fronte superba
Erigitis, spatio vt grauiùs maiore ruatis.
Diuinorum operum quod ponitis in redimendis Cap. 20
Principium? Mandata Dei facere ante lauacrum,
Nosse & amare Deum, promissis credere Christi,
Quærere, pulsare, & petere, proprium omnibus esse
Asseritis, qui se studeant aptare vocanti.
Anné ab aquis diuina manus renouare receptos Idē lib. 2 pec. mer. & rem. c. 7.
Incipit? & vitæ causa est sua cuiq; voluntas:
Vt merces operum sit gratia, iudiciumq;
De pretio, quo, quod donum perhibetur, ematur?
An verò auxilium verbo Deus inchoat, & se
Voce ministrorum mundo declarat in omni:
Vt pulsante aures sermone illecta voluntas
Iudicio præcurrat opem, nec gratia iam sit
B *Gratia: quæ legis fungens vice, iure monentis*
Solùm agat: atque agro cum plantatore ministret,
Terraq; seminibus det, non Deus, incrementum:
Vbere ceu gleba subsistat, & arte colentis
Exortura seges: neque quicquam cordis in aruo
Præsulcet diuina manus, quo temperet æquor
Edomitum, faciatq; satis gaudere nouales?
Talibus adsumptis inimico ex dogmate, nónne
Perspicuum est quantum damnatos confoueatis,
Dum cuíque ad veræ capienda exordia vitæ
Naturam affectum fidei conferre docetis:
Dumq; aliud non est vobiscum gratia, quàm lex,
Quàmq; propheta monens, & quàm doctrina ministri:
Scilicet vt tale arbitrium generaliter insit
Semine damnato genitis in corpore mortis,
Quale habuit nondum peccati lege subactus
Primus homo: & nullum in prolem de vulnere vulnus
Transierit, nisi corpoream per conditionem:
Quæ sic exteriùs respondeat, vt nihil intus
Imminuat, teneatq; suum substantia mentis
Splendorem, & nulla pœnali nocte prematur.
Addite quod superest tumidi, ruituraq; vani Cap. 21.

Conge-

Congerite,& causis causas aptate sequentes.
Et quia nil primæ periyt virtutis apud vos,
Dicite ab illæsis animis procedere veram
Iustitiam,regno dignam cœloq; locandam:
Galat. 2. Et frustra Christus sit mortuus edite;multos
Arte & sponte sua sanctos ab origine mundi
Absque Deo placuisse Deo:decretaq; legis
Sup. foli. 188.a Tunc data,cùm peior mos & corruptior ætas,
Terrore instanti & formidine mortis egeret.
Dicite plectentes apices mortisq; ministros
Hoc explesse operis,quod gratia viuificatrix.
Nunc agite,& quoniam fuerit sine lege voluntas
Libera,quam scripti munibat pagina cordis:
Sic vitam æternam adquiri potuisse,vacante
Hac ope quæ legem supereminet,vt sine lege
Ex naturali potuit virtute capessi:
Nunc autem,studijs vergentibus in mala multa,
Creuisse auxilium:non quo cessante,salutem
Non caperet per difficiles natura labores,
Sed quo conatus operum affectusq; iuuante,
Propositam citiùs ferret mens libera palmam.
Dicite,cùm infantes renouantur,non renouari
Sup. fol. 188.d. Insontes animas:& sola carne renasci
Exteriùs lotos,non existentibus illis
Interiùs maculis:quoniam licèt edere rectæ
Signa voluntatis nequeant,tamen hoc magis omni
Sorde vacent,super autoris quòd conditionem
De proprio nihil addiderint,quod fons aboleret.
Cap. 22. Hæc si non vestris spirant de cordibus, & vos
Non cum damnatis eadem ratis extulit alto
Mergendos pelago,summittite vela tumoris,
Nobiscumq; humiles placido consistite portu.
Edite constanter naturæ vulnera victæ,
Exutam virtute animam,cæcataq; cordis
Lumina,& in pœnam propriam iaculis * superatis
* superantis Armatum arbitrium nunquam consurgere posse,
Inq; nouos lapsus semper nitendo reuolui:
Cui sua sit laqueus sapientia,morsq; subactum
Detineat,nisi vera salus ex munere Christi
Adsit,& oppressam dignetur gratia mentem.
Cap. 23. An vestrum sublimem animum pudet ista fateri,
Ne sub tam multis morbis sit vilior æger?
Cùm nihil ex omni maiorum dote supersit,

Quo

A *Quo medici mereatur opem,& mercede valescat?*
Ergo in castra gradum reuocate hostilia,& illis
Addite vos,quorum ingenio & fallacibus armis
Luditis,eiusdem vibrantes spicula linguæ.
Exultate bonis naturæ,& mentis honorem
*Omnibus à seclis * illapsum stare docete.* * illæsũ
Neu vos in totum retegatis dogmate nudo,
Corporeo tantùm decurrere tramite pœnam
Peccati perhibete,animis nihil imminuentem:
Vulnere transfixos absoluite crimine,& ipsam
Iustitiam accusate Dei,transire sinentis
Supplicium, quò non vultis transire reatum. Sic cõtra Col.c. 20
Sed non iniustus Deus est,manifestaq; Pauli Cap. 24
Vox docet,vno omnes homines cecidisse ruente: Rom. 5.
In quo tota simul series prostrata nepotum
Deperijt,nec habet quisquam quo surgere possit
Ad vitam,sacro nisi rursum nascitur ortu.
Quotquot enim summo iustos numeratis ab æuo, Sup. fol.
Hac ope non dubium est saluatos,quam modò toto
Latiùs omnipotens exercet gratia mundo.
Hæc,sicut dictum est,non iudex est meritorum:
B *Quæ nisi plena malis non inuenit:& nisi donet* Cap. 25.
Quæ bona sunt,nihil efficiet bene cæca voluntas.
Hæc vt cuiusquam studio affectuq; petatur,
Ipsa agit,& cunctis dux est venientibus ad se:
Perq; ipsam nisi curratur,non itur ad ipsam.
Ergo ad iter pariter ferimur.sine lumine lumen Idẽ ad 8. obi. Gal.
Nemo videt.vitam sine vita inquirere mors est.
Hîc vanam insano profertis corde querelam,
Omne opus arbitrij sublatum vociferantes, Cap. 26
Currere currentum si non & velle volentum est:
Nec vitijs pœnam deberi,aut præmia laudi,
Si vel naturam obstrictam mala velle necesse est,
Vel nostro ascribi nequeunt bene gesta labori.
Nunquid non eadem sapiunt,eademq; perorant
Vestri illi,quorum ructatis verba,magistri?
Sed quia consimili cognata superbia questu Cap.27.
Prosilit,& vobis nunc respondetur & illis.
Inuiolata Dei quondam & sublimis imago
In primo cuncti fuimus patre,dum nemore almo
Degit,& edicto parens cauet arbore ab vna.
At postquam rupta mandati lege,superbum
Consilium mixtum inuidiæ de fonte recepit,

Corruit, & cuncti simul in genitore cadente C
Idē cōtra Corruimus: transcurrit enim virosa per omnes
Col.c.19. Peccati ebrietas, corrupti & cordis in aluo
Persistit, cruda feruet carbunculus esca.
Hinc animi vigor obtusus, caligine tetra
Induitur, nec fert diuinæ fulgura lucis
Lumen iners: hinc arbitrium per deuia lapsum
Claudicat, & cæcis conatibus inq; ligatis
Motus inest: non error abest. manet ergo voluntas
Semper amans aliquid quò se ferat: et labyrintho
Fallitur, ambages dubiarum ingressa viarum.
Vana cupit, vanis tumet & timet: omnimodaq;
Mobilitate ruens, in vulnera vulnere surgit.

Cap. 28. Hoc itaque arbitrium cùm sanat gratia, tolli
Dicitis, & perimi vita aspirante putatis.
Quid mirum rabido si corde phreneticus æger
Morbum amat, & pellit medicum? cognoscite tandem
Antiqui commenta doli: & desuescite captas
Aures vipereo rursum præbere susurro.
Parcite de fractis præcerpere noxia poma
Arbitrij ramis. non hæc vos esca reformat,
Nec speciem angelici nutrit cibus iste decoris. D
Sed vetitorum auidos, & tetra bile tumentes,
De fastiditæ procul abripit arbore vitæ:
Huius ope & fructu vescendum est, vt reualescens
Languida mens, etiam proprijs bene viribus vti
Possit: & in Christo inueniat, quod perdidit in se.

Cap. 29. Non igitur, quisquis terreni veste parentis
Exueris, priscum naturæ perdis honorem,
Sed recipis: sic adquirens quibus antè carebas,
Vt tua sint, si collatis vtare modestè,
Et quod habes, hoc te acceptum fatearis habere.
Fons igitur meriti est, lucis pater: inde quod in nos
Fluxerit, hoc nobis maiorum est causa bonorum,
Dum largitori sua reddimus: eq; relatis
Augemur, nostrumq; bonum fit gloria dantis.

Cap. 30. Sed qui iudicium arbitrij meritumq; tueris,
Quiq; hominum studijs ascribis dona vocantis:
Infantum discerne animos, & dissere quales
Affectus qualesq; habeant hæc pectora motus.
Da teneris mores, & libertate volendi
Instrue, vix auræ tenuis lactisq; capaces.
Nulla tibi arbitrij respondent signa, nec vllis

Dissocia-

A Dissociare pares meritis potes: omnibus vna est
Natura, & pariter nequeunt bona vel mala velle.
Et tamen ex istis miseratrix gratia quosdam
Eligit, & rursum genitos baptismate transfert
In regnum æternum, multis in morte relictis.
Quorum causa fuit similis de vulnere eodem
Nec meritis istud poteris aptare parentum: Cap. 31.
Ceu pia profuerit redimendis cura bonorum,
Abstuleritq; alijs aliena ignauia vitam:
Cùm videas multos sanctis genitoribus ortos,
Nullo saluari studio potuisse suorum.
Expositisq; alijs ob turpia crimina matrum,
Missam externorum curam, quæ stercore raptos
Per fontem vitæ, cœlesti traderet aulæ.
Quid si diuersum hunc finem, quo gratia Christi
Vnum alio pereunte legit, donatq; salute,
In geminis etiam videas? quod diuidis vno
Tempore conceptos atque vno tempore natos,
Non vllos potes arbitrij prætendere motus.
Cessat opus, cessat meritum, nihil editur impar.
Sed Deus & tales discernit, quò mage Christi
B Excellat bonitas, quæ sola est causa vocatis
Et fidei & meriti: quoniam sapientia diues
Hoc etiam tribuit multis, vt sancta operatis,
In finem vitæ, fieret de munere merces. Sap. 4
Non autem rectè, nec verè dicitur, illos, Cap. 32.
Qui sunt exortes diuini muneris, & quos
Gratia neglexit degentes mortis in vmbra,
Peccati non esse reos quia recta gerendi
Non data sit virtus natura compede vinctos
Procubuisse negant, nec ab vno germine credunt
Omnigenam prolem cum pœna & crimine nasci.
Quod qui non renuit, videt huius pondera culpæ
Tam valida pariter miseris incumbere mole,
Vt si nulla etiam cumulent mala, sit tamen vnum hoc
Sufficiens scelus, ad mortem nascendo luendam.
Hanc igitur legem, quam per se nemo resoluit,
Si merito & iustè positam impositamq; fatemur,
Cur querimur quòd non omnes saluantur ab illa? Idem in
Cùm si progeniem super omnem irrupta maneret, epist. ad
De cunctis iustè damnatis non quereremur. Ruf. & ad
An quod de toto ferretur, non toleratur 6. dubiũ
De parte? & melius foret omnia debita cogi, Genuen.

Quàm summa ex solida clementer multa remitti? C
Quis verò exemptus squallenti carcere pulset
Inuidia miserantis opem, quia non simul omnes
In lucem veram tenebris eduxerit iisdem:
Cùm pœnam qua mersus erat, non experiatur,
Quam miserè ferat addictus, nisi liber ab illa?
Cap. 33. Denique tunc illum socialem mente benigna
Concipit affectum, quo * cum summa prece Christum
* summissa. Conciliet miseris, sueta qui nocte grauati
Nulla gerunt vota effugij. tantum nocet error
Idē ad 6. obi. Gal. Vt iuuet errare: & veteris contagia morbi
Tam blandè obrépunt, vt quo languetur ametur.
Vnde ergo hæc oritur querimonia, non mouet illos
Talis cura: quibus necdum est sua pœna dolori,
Et qui se nulla credunt à luce relictos,
Qui verò tenebris exempti in lumine viuunt,
Idē ad 13 obi. Gal. & ad 8 dubiū Gen. Gaudent: & quantum sibi sit bonitate vocantis
Dimissum, ex illis discunt qui debita soluunt
Vos igitur soli queruli, soliq; superbi:
Cap. 34. Vos soli ingrati quos vrit gratia: cuius
Omne opus arbitrio vultis subsistere vestro:
Et quòd non cuncti mortales atria vitæ D
Ingrediuntur, ita ex ipsis pendére putatis,
Vt tam ex iudicio constet cuiusque quòd intrat,
Quàm quòd non intrat: ceu par in vtrunq; facultas
Suppetat: vt tam sit proprium bona quàm mala velle.
I procul insana impietas, artesq; malignas
Aufer, & autorem comitare exclusa Britannum:
Nos humiles tenuesq; sumus, grex paruus, & altis
Inniti metuens: quia sufficientia nostra
2. Cor. 3. Ex Christo est. si quid recti sapimus volumusq;,
Illi debemus: qui vincla nostra resoluit,
Proq; malis bona restituit, non inueniendo
Quod meritò legeret, sed donans quo legeretur,
Vt de perceptis prodiret causa merendi:
Deq; datis in danda gradus, industria crescens
Scanderet, atque bonum fieret Deus omnibus vnum.
Cur verò humani generis de germine toto
Cap. 35. Pars quædam in Christo rursum generanda legatur,
Pars pereat, cùm causa eadem simul implicet omnes:
Nec discernatur merito, qui munere distant:
Non satis audemus scrutari, nec per opertas
Ire vias, callesq; gradu pulsare remotos,

A *Multa etenim bene tecta latent, nesciataq; prosunt:*
Dum mansueta fides quædam dilata modestè
Sustinet, & nullo ignorat non edita damno.
Sic quando electum ex cunctis populum Deus vnum
Lege, sacris, templo, vnguento, signisq; fauebat,
Quod fuit occultum, mundiq; in fine retectum est,
Non oberat nescire, omnes quandoq; vocandas
In regnum æternum gentes, totumq; per orbem
Donandum, quod spes paruæ tunc plebis habebat.
Sic postrema dies qua mundi clauditur ætas,
Notitiæ nostræ non est data: nec tamen huius Mar. 13.
Secreti impatiens sanctorum turba laborat.
Ipsa quoque humani generis carnalis origo,
Quàm multas vario circuntegit ordine causas?
Cumq; omnes de fermento producat eodem
Vna manus, nec diuersis elementa parentum
*Principijs coëant: limo * procedat ab vno* * procedit
Dispar opus, mutat numeros per vascula fictor,
Materiamq; vnam discernit iure creantis. Rom. 9.
Ergo eadem natura animæ, naturaq; carnis
Diuersis mundum sub conditionibus intrat.
B *His regnare datum est: illos seruire necesse est:*
Hos decor, & vires validæ, viridisq; senectus
Suscipit: hos species inhonora, & debile corpus: Aug. lib. 4. contra Iulia. c. 3.
His viget ingenium præclaris artibus aptum:
Horum tarda premit gelidus præcordia sanguis.
Quosdam nec licitus calor incitat ad generandum:
Ast alij insanum nequeunt frænare furorem.
Hunc mitem & placidum tranquilla modestia comit.
His & mille modis semen variantibus vnum,
Impariles subeunt distincta exordia formas.
Nec tamen hæc inter tam compugnantia quisquam
Arguit autorem, qui secum continet huius
Legem operis, dum iudicio placita explicat æquo,
Et rerum causas obscurat iusta potestas.
Si terrenum igitur figmentum, addictaq; morti
Progenies, ita dissimili producitur ortu,
Vt cùm operis species pateat, tamen edita non sit
Norma voluntatis de qua venit hic modus impar:
Quid mirum si consilij super omnia magni
Arcanum latet, & placito subducitur alto?
Quod dum vana fluunt mundi, dum in corpore mortis
Viuitur, & positi expletur certamen agonis,

Non cognoscendum texit Deus:vtiliusq;
Duxit,ad examen quædam velare piorum.
Non ergo instamus clausis,nec operta procaci
Vrgemus cura:satis est opera omnipotentis
Cernere,& autorem cunctorum nosse bonorum:
Quo sine nil rectum mens inchoat.audeat amens
Impietas tumido arbitrio subnectere causas
Diuinorum operum:nos cùm manifesta videmus
Dona Dei,quorum est fons vnus,summa voluntas,
Rom. 11. Cum Paulo tremuisse iuuat,stupidumq; modestè
Inuictum ad solium Christi suspendere nutum:
Cuius iudicium sic inscrutabile & altum
Dicimus,vt verax prorsus fateamur & æquum.
Rom. 5 Nam meritum ad mortem subeundam sufficit vnum:
Ad vitam,nisi quod donârit gratia,nullum.
Cap. 37. Tu verò o noua gens veteris quæ stirpe oleastri
Rom. 11. Velleris,& sacræ ramis inolescis oliuæ,
Quærere formatæ sentis te frondis honorem
Non studio cœpisse tuo,sed iure potentis
Agricolæ insertam fœcundo viuere ligno:
Vince superborum flatus,& vana furentum:
Turbinibus stabili fortis pietate resiste.
Nec tibi fallacis subrepat imago decoris.
Nullum ex his errare putes?licet in cruce vitam
Ducant,& iugi afficiant sua corpora morte,
Abstineant opibus,sint casti,sintq; benigni,
Terrenisq; ferant animum super astra relictis:
Si tamen hæc propria virtute capescere qnenquam
Posse putant,sitve vt dignus labor iste iuuari,
Ingenium meruisse aiunt bona vera petentis:
Crescere quo cupiunt,minuuntur:proficiendo,
Deficiunt:surgendo,cadunt:currendo recedunt.
Vnde etenim varij frustra splendescere quærunt,
Inde obscurantur.quoniam sua,laudis amore,
Non quæ sunt Christi,quærunt:nec fit Deus illis
Principium:& capiti non dant in corpore regnum.
1. Cor. 3. Non horum templo est Christus petra fundamentum;
Sed super instabilem arbitrij nutantis arenam
Assurgunt,fœda lapsuri mole tumoris.
Isti,quem quidam reprobârunt ædificantes,
Act. 4 Nunc etiam reprobant lapidem:pariesq; sine ipso
Psal. 117. Tertius esse volunt,quem nullo fœdere nectat
Ephe. 2. Angulus,& quem nulla habeat compago ligatum:

Hi

A *Hi thalamum ad sponsi non perducuntur, & intrant* Matt. 22.
Libertate sua. quæ Christi gratia confert,
Non acceperunt, & habent. non attrahit illos Ioan. 6
Vis patris ad verbum, sed sponte & præpete cursu
Præueniunt cessantis opem: nec ad omne gerendum
Eius egent, sine quo sibi plurima posse videntur, Ioan. 15.
Quid prodest verbis commentum Pelagianum Cap. 38.
Respuere, & sola damnatos plectere voce?
Cùm paucis squalida sublatis de cute neruis,
Intima viperei foueantur viscera sensus?
O bene quòd diri erroris malus ille magister
Nullo præleuit lethalia pocula melle:
Sed non ambigua infectum feritate venenum
Protulit, & gustu virus detexit amaro.
Nam si argumenti primordia non onerasset
His, quæ discipuli dempserunt callidiores,
Innumeras dubio cepisset plasmate mentes:
Quæ dum multa vident informia limine in ipso,
Horrida terrificæ declinant atria mortis.
Nec tam illis possunt attriti illudere fures:
Quorum quò tendant artes, atque vnde oriantur,
B *Non dubijs promptum est cuiuis cognoscere signis.*
Non igitur cum damnatis sentire videntur,
Cum dicunt mortem in cunctos transisse per vnum Cap. 39.
Primum hominem, cuius crimen resperserit omnes.
Nec quenquam in vitam æternam, nisi fonte renatum
Venturum: infantesq; reos hoc munere solui,
Quos prima ad mortem generaliter edat origo.
Sed cum damnatis sapiunt, damnataq; promunt
Cùm dicunt nihil esse animis per vulnus ademptum
Detractum decoris, splendoremq; omnibus illum
Nunc talem innasci, qualis fuit ante ruinam.
Hinc libertatem arbitrij discernere sano
Posse oculo cordis, quicquid sit ritè gerendum,
Nec solùm ad vitæ præsentis commoda solers
Sufficere ingenium, quo se tueatur & ornet:
Sed summis etiam mentem aptam percipiendis,
Aeternisq; bonis, sponte ad cœlestia ferri:
Perq; viam ad Christum, quam fecerit ipsa, venire.
Hinc hominem multa recti assuetudine firmum
Posse repugnare aduersis, nec cedere pœnis,
Quas superandæ animæ per carnem admouerit hostis,
Auxilio abscedente Dei: qui deserat aptè,

Vtiliterq́ suos, vt de certamine agonis
Quæsitas referant palmas: ne nulla piorum
Sint merita, & veræ priuentur laudis honore:
Fortè * Si quod naturæ sensu. ** Sicut naturæ sensum noluntq́, voluntq́,*
Præceptisq́ tenent legalibus insinuatum,
Diuini auxilij manus hoc operetur in illis:
Ceu solis Christi famulis virtute carere
Sit dignum, & non posse probos apprendere mores,
Quos plerunque habeant etiam simulachra colentes.

Cap. 40 *Talia lingua procax cùm verbis fundit ineptis,*
Effuge tu noua gens, hostiles effuge sensus,
Et procul à laqueis sapiens abiungere mortis.
Christus enim tua iustitia est, quo te duce oportet
Currere: ne cursus, Christo sine, sit vagus error.
Nemo etenim nemo est, qui non cum vulnere primi
Sit patris genitus: quo vulnere mens priùs intus
Percussa est, quàm membra foris: cùm mente receptum est
Quod regione poli disiecta superbia suasit.
Sic animus cui lumen erat de lumine summo,
Arbitrium inuoluit tenebris: & luce relicta
Consilio legit tetræ nigrescere noctis.
Nec iam captiuos oculos extollere in altum
Sponte potest: quoniam hoc etiam spoliante tyranno
Perdidit, vt quanto iaceat sub vulnere nôrit.

Cap. 41. *Si quid enim de principijs fœlicibus illi*
Et vita exilij superest prudenter agenda,
Hoc sanum, & quò nil fuerit sublimius in se
Credit: amatq́ suum mundi sapientia sensum,
Innumeras sese claram mirata per artes,
Quòd coniecturis sublimibus abdita quærit,
Quòd meminit rectè, sapit acriter, æstimat aptè,
Quòd studium fandi excoluit, quòd legibus vrbes
Instituit moresq́ feros ratione recidit,
Vt pœnæ metus officio certârit amoris.
Iam cùm exercetur numeris, ad sydera cœli
Per cursus noscenda suos: & scire videtur
Fortè * effectus. *Defectus Solis varios, Lunæq́ labores,*
Quam speciosa sibi est? & quàm vanescit in ipsis?

Cap. 42 *Quæ licet ex primo naturæ habeantur honore,*
Non tamen ad veram possunt perducere vitam.
Denique ab his præceps in multas relligiones
Decidit, & factis hæsit factore relicto.
Nam si nunc etiam illæsis vigor ille maneret,

In quo

A In quo insons natura fuit: sua quenque voluntas
Conciliare Deo, pœnaq; absoluere posset:
Nequicquam Christus mortem moriendo * piaret: * ligaret
Peccatum & mundi sanguis non tolleret agni: Ioan. 1.
Nec genus humanum generari rursus egeret Ioan 3.
Conditione noua. quoniam sapientia sana,
Sana fides, sanum arbitrium, mens libera morbo,
Vitam agerent dignam summorum participatu.

Sed prostrata semel, quanto natura profundo Cap. 43.
Immersa, & quantæ sit mole oppressa ruinæ?
Verbum homo fit, rerumq; sator sub conditione
Seruilis formæ dignatur virgine nasci:
Inq; infirmorum cunctos descendere sensus.
Vexatur virtus, sapientia ludificatur:
Iustitia iniustos tolerat, clementia sæuos:
Gloria contemptum subit, & tormenta potestas:
Inq; crucis pœnam nulli violabilis vsquam
Vita agitur: cuius perimatur morte peremptor,
Iusto vt pro iniustis effuso sanguine, sit mors
Vnius insontis multorum vita reorum.

Hoc igitur pretio captiui cùm redimuntur,
Agnoscant quali conclusi carcere, quóve
B Obsessi fuerint morbo: quibus eripiendis
Succurri haud aliter potuit, quàm morte medentis.
Et quia de magnis opibus nonnulla supersunt,
Quæ decorent nudos, & quæ solentur egenos:
Non ita pro summis oblectent vltima lapsos,
Vt de supplicio tumeant: atque ordine verso
Quo sunt effecti miseri, sint inde superbi.
Aut cùm hebetes visus, longa ex caligine tandem,
Naturæ hoc potiùs libertatiq; volendi,
Quàm Christo tribuant: ne scilicet euacuetur
Arbitrij virtus, si desit recta legendi.

Hoc patribus primis mortis sator insinuatus
Consilio est: hac arte omnes prostrauit in vno:
Dum suadet multo præstantius esse, quod ipsis
(Non tribuente licèt domino) spondéret habendum
Prudens libertas, vetitoq; instructa cupido:
Quæ nunc per veteris serpens vestigia fraudis,
Deceptos simili studet inflammare furore:
Vt quoniam pulchrum est veris impendere curam,
Iustitiæq; auidos bona nosse & velle, salubre est:
Suadeat ingenio cuiusque hoc lucis inesse,

Vt natu-

Fortè * nobilitate, *Vt naturali mens viuida * mobilitate,*
Non spirante Deo, Christi exardescat amore.
Vtq́; ita saluatrix nil gratia conferat istis,
Sed referat: pretioq́; bonos, non munere ditet.
His de seminibus multo iam plura oriuntur,
Et frumenta inter primo turgentia lacte,
Spinis fulta subit seges horrida zizaniorum.
Cap. 44 *Sed nos qui domini semen sumus, agricolæq́;*
1. Cor. 3. *Stamus ope, & supera perflati viuimus aura:*
Viperei calicis gustum procul excutiamus,
Diuiniq́; operis constanter confiteamur
Ephes. 2. *Figmentum nos esse nouum: quod prorsus ab illa*
Stirpe vetustatis discretum est, atque recisum.
Et iam sit penitus carnalis originis exors,
Ephes. 4 *Qui membrum est Christi, capitísque in corpore viuit:*
Ioan. 15. *A quo subiectos vigor omnis manat in artus:*
Et sic quæq́; suo vegetantur in ordine partes,
Vt quod agunt, & dispositis quod motibus explent,
Colos. 1. *Ex illo possint, qui summa atque vltima pacans,*
Vt nos insereret summis, se miscuit imis.
Cap. 45. *Conticeant igitur, qui dicunt esse cauendum,*
Ne desit sanctis sumendæ causa coronæ,
Si non ipsorum bona repperiantur in illis.
Hoc etenim tumida nimis impietate docentes,
Quid nisi iustitia nos, & virtute Deoq́;
Dispoliare volunt: ne lux in nocte coruscet,
Languida ne in vires redeant, ne mortua viuant?
Sed nobis summo verorum à fonte bonorum
Haurire hæc, supero & semper splendore nitére,
Gloria sit: non spes in fœni flore caduco.
Ioan. 15. *Sicut enim palmes nullos valet edere fructus*
Non in vite manens, quæ de radice ministra
Succum agat in frondes, & musto compleat vuas:
Sic infœcundi virtutum, & fruge carentes
Perpetui cibus ignis erunt: qui vite relicta
Audent effusa de libertate comarum
Fidere, ne Christi sint vbertate feraces:
Et mage se credunt proprijs excellere posse,
Quàm si virtutum placitarum sit Deus autor.
Viles ergo putent se, deformesque futuros,
1. Cor. 15 *Cùm transformatis fiet Deus vnica sanctis*
Gloria: corporei nec iam pressura laboris
Conteret incertos, sed in omnibus omnia semper

Christus

A Christus erit. quod si pulchrum, & super omnia magnum est:
Cur pudet hac etiam fletus in valle potentes
Esse Deo, minimumq; operis mortalis habere,
Quod non est nisi peccatum, quo discrucietur
Libertas: ad quam solam malè gesta recurrunt?
Et tamen in sanctos animum cùm intendimus actus,
Cùm desiderijs carnis mens casta repugnat,
Cùm tentatori non cedimus, & per acerbas
Vexati pœnas, illæso corde manemus,
Libertate agimus: sed libertate redempta
Cui Deus est rector, summoq; ex lumine lumen,
Vita, salus, virtus, sapientia: gratia Christi est,
Qua currit, gaudet, tolerat, cauet, eligit, instat,
Credit, sperat, amat, mundatur, iustificatur.
Si quid enim recti gerimus, Domine, auxiliante
Te gerimus: tu corda moues: tu vota petentis
Quæ dare vis, tribuis: seruans largita creansque
De meritis merita, & cumulans tua dona coronis.
Non autem hoc curam minui, studiumq; resolui
Virtutum, aut opus ingenij torpere putandum est,
Quòd bona sanctorum tua sunt: & quicquid in illis
Aut sanum aut validum est, de te viget: vt videatur
B Nil actura hominis, te cuncta gerente, voluntas.
Quæ sine te quid agit? nisi quò procul exulet à te,
Præcipites semper calles, & deuia motu
Ingressura suo: nisi fessam tu bone & ægram
Suscipias, referas, foueas, tuearis, honestes.
Tunc fiet cursus velox, oculiq; videntes,
Libera libertas, sapiens sapientia, iustum
Iudicium, & fortis virtus, & sana facultas.
Huius opis semper pater indigeamus: ab ipsa
Prodeat arbitrium nostrum. nihil, hac sine, sensus
Corporei possunt, opus vt seruile quiescat.
Et tua dum in nobis agitur, non nostra voluntas,
Legitima in sanctis ducamus sabbata festis.

FINIS.

ARGV-

ARGVMENTA CAPITVM CARMINIS PROSPERI
DE INGRATIS.

Proœmium.

Caput I. Dogma Pelagij proponitur

Caput 2. Summa cura Pelagij doctrinam fuisse reiectam ratione, & autoritate, à Sede Apostolica, Concilijs & Patribus.

Cap. 3. Augustini inprimis eruditione illam fuisse confutatam.

Cap. 4. De defensoribus reliquiarũ illius hæresis, rectè volẽdi affectum dicentibus homini tam naturalem quàm malè volendi.

Cap. 5. Illos à Pelagianis non discrepare: & proinde publicam pacem cum illis inire debere.

Caput 6. Inducit Pelagianos verbis querulosis eos interpellantes, quô in gratiam recipiantur ab eis, vt quorum probent sententiam.

Caput 7. Quomodo reliquiarum defensores suspensi sint & anxij auditis eiusmodi querelis.

Caput 8. Pelagianos rationabiliter posse petere, sic de se iudicari, vt vel in Ecclesiam recipiãtur, quodque illi docẽt docere permittantur: vel etiam illi vnà secum foras pellantur.

Caput 9. Aduersario ostendit, quam Pelagij doctrinã Patres damnârint.

Caput 10. Quæ & quàm sana sit fides aduersarij.

Caput 11. Eam confutaturus, primûm ostendit, Deum non semper voluisse omnes saluos facere.

Caput 12. Responderi non posse: Deum quidem nunquam destitisse omnes vocare etc. sed gratiæ vocanti plurimos restitisse fera voluntate qui per se potuerint acquiescere: primò, quia tunc verum esset, naturam humanam non esse læsam etc.

Caput 13. Secundò, quia sequeretur Dei voluntatem esse infirmam.

Caput 14. Ostendit, gratia & virtute Dei omni tempore cõuersa esse pessima corda quibus nihil recti vnquam insederat: & hanc conuersionem non esse expectãdam ex legis monitis, nec ex prophetæ aut Apostoli cohortatione.

Caput 15. Per gratiam Dei non tantùm nos protegi in virtute, sed & ipsum primum bonum affectum accipere, idque nulla ei facta mora: nec hoc vel ex naturali sapientia vel lege contingere.

Caput 16. Natura per se nõ valet vitæ æternæ fructus edere: quinimò peccatum esse etiam quod probè videtur sic gerere.

Caput 17. Ipsum Credere, donum est gratiæ: quæ sola ex immundis mundos facit, nec spectat quos se dignos inueniat, sed ipsa dignos facit.

Caput 18. Idem confirmat, quòd perceptus baptismus in vitæ vltimo multos flagitiosissimos ad cœlum mittit.

Caput 19. Illis ipsis gratia Dei inspiratum esse baptismi desiderium, ac fidem quò tam salubre quid poscerent: sine qua etiam longinquius errent, quo plus gradiantur.

quid recti sapimus volumúsve, ex Christo esse.

Caput 35. Scrutandum non esse, cur de toto humani generis germine pars vna eligatur altera reiecta, quũ eadẽ causa totũ genus humanum implicet: eò quod id ignorare nõ obsit. sicut nec oberat nescire omnes gentes fore ad fidem vocãdas: nec nunc, quando mundus finietur, vel quæ sit tantæ in genere humano varietatis causa, vt licet eadem omnium sit natura, vnus tamen regnet alter seruiat etc.

Caput 36. Consilio diuino nõ perspecto agnoscatur interim vnus cunctorum autor bonorum: sine quo nil rectum mens inchoet, & sine cuius gratia nullum ad vitam meritum, omnibus verò vnum ad mortem suppetat.

Caput 37. Aduersarios optat non falli imagine vel specie virtutũ Pelagianorum: quòd illi hisce virtutibus, si partas putẽt sola liberi arbitrij libertate, non crescant, sed minuantur, non proficiant, sed deficiant etc. eo quòd ædificij spiritalis fundamentum & lapis angularis Christus esse debeat.

Caput 38. Ab illis vocetenus dãnari Pelagium: & quòd Pelagius innumeros seduxisset, si doctrinæ suæ poculum aliquo melle præliuisset, quosdam errores suos minùs planè tradendo.

Caput 39. Quid ab istis de Pelagiano dogmate & dãnetur & retineatur.

Caput 40. Nemo nascitur sine primi parentis vulnere, quo prius mẽs intus est læsa quàm corpus foris. & hinc, cursus sine Christo est vagus error, inuoluto arbitrio tenebris, vt nec quidem oculos mentis sponte possit in altum attollere.

Caput 41. Quod si quid ei supersit de primi honoris ac fęlicitatis reliquijs, falsò putat id sanum, eoque nihil vnquã in se fuisse sublimius, hinc suam amans fatuitatem, seseque vehementer demirans.

Caput 42. Ex reliquijs legis naturæ hominem non perduci ad salutem: & non necessarium fuisse mediatorem, si illæsa fuisset natura humana post peccatum Adæ.

Caput 43. Ex ineffabili Dei humilitate, qua homo miser fieri dignatus est, vt hominem redimeret: agnoscat homo captiuus quo carcere clausus, quòve morbo obsessus sit: cui eripiendo non nisi morte medici succurri potuit: nec quibus decoratur nudus, aut solatium capit egenus, his tumeat, quasi vt bene ei sit, ex vna arbitrij libertate pendeat.

Caput 44. Nos, qui fideles sumus, confiteamur nos nouum esse figmẽtum, discretum prorsus à vetustatis Adami radice per Christũ, per quem vnum possumus, quicquid possumus.

Caput 45. Sanctis non auferri causam obtinendę coronæ, si in eis non repperiantur bona quæ solis suis viribus fecerint: nec studium virtutum resolui, aut opus ingenij torpere, si eorum bona, Christi dona sunt.

FINIS.

A

D. PROSPERI AQVITANICI PSALMORVM A CENTESIMO VSQVE AD CL. EXPOSITIO.

PSALMVS C.

M*isericordiam, & iudicium cantabo tibi domine.*

SALMVS iste de primo versu toto intelligendus est corpore, & cõfitendũ Deo, quoniã vniuersæ viæ eius misericordia & veritas: vt quælibet se nostris cogitationibus de rerum veritate ingerant causæ, non in aliquam moueamur querelam: sed misericordiam & iudiciũ domino pia confessione cantemus. Ad resoluẽdas enim vniuersas quęstiones, quas contra prouidentiã Dei exercere audet mundi huius stulta sapiẽtia, inuictissima est ratio, per quam intelligitur, inter præsentis vitæ inæqualitates nec à iustitia Dei misericordiã, nec à misericordia abesse iustitiã, donec peractis tẽporalibus iusto iudicio fiãt vtraq; perpetua, cũ pro qualitate gestorũ dextros gloria, sinistros pœna susceperit. Mat. 25.

B

Psallam, & intelligam in via immaculata: quando venies ad me.

In hac, inquit, confessione boni intellectus ero, & per immaculatam conuersationis meæ viam ad me venire te sentiam: cùm enim sine te bonus esse non possim, si recta sunt quæ ago, te mihi inesse non dubito.

Deambulabam in innocentia cordis mei, in medio domus meæ.

Innocentia vera est, quæ nec sibi, nec alteri nocet: Quoniã qui diligit iniquitatem, odit animam suam. Deambulare in latitudine animæ suæ, id est, in habitaculo cordis sui, non potest, quem angustat reatus, & vita illicitę actionis accusat. Pia autẽ, & impolluta conscientia liberis intra se vtitur spatijs: & quæ integros habet suæ ædificationis recessus, in appetitus nõ euagatur alienos. Sentẽt. 1 in libro Sentẽtia. Psal. 10.

Non proponebam ante oculos meos rem malam.

Ante oculos habemus, quæ diliguntur: & in quibus delectatur animus, in his moratur aspectus. A re ergo mala oculos auertere, est quicquid Deo displicet non amare.

Facientes præuaricationes odio habui.

Diligẽdi sunt homines, vt odio habeãtur præuaricationes: quia aliud est, amare quod facti sunt: aliud, odisse quod faciunt. Sentẽtia est 2.

Non adhæsit mihi cor prauũ: declinãtẽ à me malignũ non agnoscebam.

Prauo, inquit, cordi consensum non præbui; & ab immaculata via declinan-

declinantem malignum non cognoscebam: hoc est, propter dissimilitudinem non probabam.

Detrahentem proximo suo occultè, hunc persequebar.

Bona persecutio, quæ non hominem, sed peccatum hominis insectatur.

Superbo oculo & insatiabili corde, cum hoc simul non edebam.

Superbia fomes inuidiæ est, quæ nunquam nisi maligna est, & malis non satiatur alienis. Cum his igitur qui tali delectabantur veneno, non conuescebar: quia cibum iniquitatis ipsorum, quo incessabiliter replebantur, horre-
Matth. 5. bam. Beati enim, qui esuriunt iustitiam: quoniam saturabuntur.

Oculi mei super fideles terræ, vt simul considerent hi mecum.

Mat. 19. Vox domini dicentis imitatoribus suis, Sedebitis super duodecim thronos, iudicantes duodecim tribus Israel.

Ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat.

Philip. 2 Mihi ait, non sibi: multi enim non synceri prædicatores Euangelij sibi ministrant, sua quærentes, non quæ Iesu Christi.

Non habitauit in medio domus meæ faciens superbiam.

Non habitauit in corde iusti, quæ est domus eius, iniustus: quia semper à se dissimilitudo longinqua est.

Loquens iniqua non direxit in conspectu oculorum meorum.

Iniquorũ iter non est directum: & diuersum longè est ab illa via, cui oculi domini præsident, & per quam ad suos venit.

In matutinis interficiebam omnes peccatores terræ: vt disperderem de ciuitate domini omnes operantes iniquitatem.

Diem iudicij sui denuntiat Dominus, qui loquitur in Propheta: quoniam secundum veritatem in principio Psalmi dictum est, Misericordiam & iudicium cantabo tibi domine. Nam quia tempus huius seculi tempus est noctis & ignorantiæ & tribulationis, nec cuiquam patet in quem finem sit quisque venturus: dat locum pœnitentiæ misericordia Dei, & diuersis modis agit, vt proficiant iusti, vt erigantur lapsi, vt conuertantur auersi. Sed hæc patientia
1. Cor. 4. manente adhuc nocte præstatur. Vbi autem illuxerit dies, & omnia occulta fuerint reuelata, discretis impijs à societate iustorum, non vltra parcetur malis, sed interficientur omnes peccatores terræ: in illo manè, quo declarabitur quid quisque mereatur.

PSAL.

A

PSALMVS CI.

PSalmi huius titulus est, Oratio inopis cùm angeretur, & in conspectu domini effundit precem suá. Iste ergo pauper Christus est, qui formam serui accipiens, nostra indutus est paupertate: & cùm sit mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus, idem est in humilitate corporis, qui est in gloria patris: vt quorum suscepit naturam, exequatur & causam. 1.Tim.2

EXaudi domine orationem meam, & clamor meus ad te perueniat. Ne auertas faciem tuam à me: in quacunque die tribulor, inclina ad me aurem tuam.

QVod est, Exaudi orationem meam: hoc idem est, Et clamor meus ad te perueniat. Sed geminata petitio ostendit petentis affectum. Ne auertas, autem, faciem tuam à me, dicit pro humilitate membrorum. Nam quando pater à filio, quando Deus auerteretur à Christo? Et ideo petit se, in quacunque die tribularetur, exaudiri: quia pietas capitis cum omni corporis portione compatitur: & labor omnium, qui & locis & temporibus variatur, nunquam sine illo est, qui omnium miseretur.

In quacunque die inuocauero te, velociter exaudi me.

B Cito obtinentur, quæ bono desiderio postulantur: nec differuntur preces, quæ hoc petunt, quod vult ille qui petitur. Velox itaque exauditio est, cùm ipsa primitus exauditur oratio: nec tardat auxilium, qui dedit votum.

Quia defecerunt sicut fumus dies mei:

Dies primi hominis, quem suscepit secundus, fumo in sua elatione deficiẽti aptissimè comparantur. Et quia nemo in nouitatem Christi nisi ex Adæ vetustate transfertur, gemit in his, quos reparat ipse reparator.

Et ossa mea sicut in frictoriolo confrixa sunt.

Ossa dicuntur hi, qui sunt in Christi corpore fortiores, quorum firmitate omnium compago membrorum munitur: dicente osse fortissimo Paulo, Quis scandalizatur, & ego non vror? 2.Cor.11.

Percussum est sicut fœnum, & aruit cor meum.

Omne humanum genus in Adam, à quo est vniuersalis propago, percussum est: & de illius vulnere gemunt, qui spe saluantur in Christo, non sine miserijs mortalitatis inde contractæ. Rom. 8.

Quoniam oblitus sum manducare panem meum.

Acceperat primus homo panem verbi in lege mandati: sed vetitum ci-

bum sumens, panis illius de quo viuebat oblitus est: & ob hoc, sicut percussum fœnum, cor eius exaruit. Modò ergo reuiuiscat, & edat panẽ quem fuerat oblitus, qui iam in corpore est dicentis: Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi. C
Ioan.6

A voce gemitus mei adhæserunt ossa mea carni meæ:

A voce, inquit, gemitus mei, non à voce gemitus illorum: de quibus gemo quòd non rectè gemunt, quòd carnalia cupiunt, quòd corporalia concupiscunt. Sed quia non desunt validiora membra, quæ curam habeant infirmorum, nec ab affectu capitis discrepent, voce gemitus mei erudiuntur ossa: id est, fortiora corporis, vt adhæreant carni meæ, id est, infirmioribus meis, secundum quod scriptum est, Debemus enim nos firmi infirmitatem infirmorum portare.
Rom.15.

Similis factus sum pellicano solitudinis: factus sum sicut nycticorax in parietinis.
Vigilaui, & factus sum sicut passer singularis in tecto.

Omnis strenuus & deuotus Euangelij prædicator, his tribus quæ commemoratæ sunt, auibus comparabilis inuenitur, secundûm eorum formam, quibus verbum veritatis adnuntiat. Si enim infidelibus loquitur, in solitudine est tanquam pellicanus, nec fastidit deserta & inculta: quia etiam in talibus facit sibi Spiritus sanctus habitaculum. Si autem his prædicat, qui acceptam gratiam perdiderunt, fit quodammodo nycticorax in parietinis, non deserens eos qui corruunt, vt ædificij bene fundati & stabilitatem recipiant & decorem. Si verò eos cohortatur, qui cùm videantur fideles, tepidi tamen sunt atque carnales, fit sub tecto positis, id est, sub carnis infirmitate viuentibus quidam passer, increpans eos atque incitans, vt in tecto sint potius quàm sub tecto: hoc est, vt subiectam sibi carnem habeant, non vt ipsi ei subijciantur. Qui enim in tecto est, non descendat tollere aliquid de domo. Et quod in aure auditis, prædicate super tecta. Sed harum affectionum sedulitatem nemo magis, quàm dominus Iesus Christus voluntarius pauper exequitur: qui veniens peccatores saluos facere, omnium labores infirmitatesque suscepit. Quia Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi: vt & solicitudo gentilis acciperet notitiam veritatis: & obcæcatis Iudæis, ac sua præuaricatione ruinosis, & lux & stabilitas præstaretur: dum ille qui tenebrarum illuminator est, per Apostolum dicit, Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Idem verò à tenebris, quas dilexit, occisus vigilauit: id est, surrexit, & factus est sicut passer singularis in tecto: id est, in cœlo, quò adhuc nemo ascendit nisi qui de cœlo descendit, qui est primitiæ dormientium, & primogenitus ex mortuis. D
Matt.10.
2.Cor.5.
Ephes.5.
Ioan.3.
1.Cor 15.
Colos.1.
Apoc.1.

Tota die exproprabant mihi inimici mei: & qui laudabant me, aduersum me iurabant.

Ea significantur, quæ in tempore passionis gesta sunt. Exprobratur domino,

A mino, quôd qui alios ſaluat, ſeipſum ſupplicio eruere non poſsit: & qui fuerant falſi laudatores, in occiſione ipſius conſpirabant. Mat.27.

Quoniam cinerem ſicut panem manducabam: & potum meum cum lachrymis miſcebam.

Oſtenditur ſacramentum miſericordiæ Saluatoris, qui etiam eos membra ſua facit, quibus talis congruit medicina: & perſonæ ſuæ eorum copulat cauſam, in quibus ſe cinerem dicit ſicut panem manducaſſe, & potum cum lachrymis miſcuiſſe: quod quidem infideles opprobrio deputant, dicentes ſpem remiſsionis fomitem eſſe peccandi.

A facie iræ tuæ, & indignationis tuæ, quoniam eleuans alliſiſti me.

Ipſa eſt ira, quam Adam meruit, & in qua omnes nati ſumus, ſecundum quam dicit Apoſtolus, Eramus natura filij iræ ſicut & cæteri, non ex conditione Dei, ſed ex iudicio. Et ideo natura filij iræ dicimur, quia ita ipſis noſtris principijs inſedit, vt ab illa, præter dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, nullius hominis natura ſit libera. Eleuatus eſt autem homo quia rationalis & ad imaginem Dei factus eſt. Eliſus verò eſt, quia ſuæ dignitatis oblitus eſt, ſicut ſcriptum eſt, Homo cûm in honore eſſet, nõ intellexit: comparatus eſt iumentis inſipientibus ſe. Epheſ.2. Pſal.48.

Dies mei ſicut vmbra declinauerunt: & ego ſicut fœnum exarui.

B Receſsi ab æterno die per peccatũ, & in dies tranſitorios decidi per iudiciũ. & quia ſicut fœnũ arui, per eũ qui inter mortuos liber eſt, ſpe ſaluus fio. Sicut enim in Adã omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes viuificabũtur. 1.Cor.15.

Tu autem domine in æternum permanes, & memoriale tuum in generatione & generationem.

Temporalem, inquit, ſeruet æternus: non enim quia cecidi, tu ſenuiſti: qui eras ad me humiliandum, ipſe es ad me liberandum: & promiſsionum tuarum non obliuiſceris.

Tu exurgens miſereberis Sion: quia tempus vt miſerearis eius.

Quod tempus, niſi de quo dicitur, Cum autem venit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege, vt eos qui ſub lege erant redimeret? Gal.4.

Quoniam beneplacitum habuerunt ſerui tui lapides eius, & pulueris eius miſerebuntur.

In Sion multi ſunt lapides, & plerique ſunt puluis. In lapidibus gaudium ſanctorum eſt, in puluere miſeratio. De Sion ſancti patriarchæ, ſancti Apoſtoli, & prædicatores euangelij: hi omnes lapides electi, & probati: Cæteri

autem qui iſtis non ſunt connexi, puluis ſunt, quos auferet ventus â facie C
terræ, niſi agnoſcant ſe, & dicant, Memento domine quòd puluis ſumus.

Et timebunt gentes nomen tuum domine, & omnes reges terræ gloriã tuam.

Hoc fundamento poſito in Sion, & hac miſericordia pulueri eius impenſa veniet etiam de gentibus alius paries, qui angulari lapidi coaptetur, & duo in vno condantur, qui facit vtraque vnum.

Quoniam ædificauit dominus Sion, & videbitur in gloria ſua.

Creſcit quotidie eccleſia in templum Dei, & ab ipſo capite totum corpus extruitur. Et apparebit Ieſus Chriſtus in gloria ſua, cûm venerit iudica-
Matt. 25. re mundum, â dextris & ſiniſtris alios aſſumpturus in regnum, alios in ſupplicium detruſurus.

Reſpexit in orationem humiliũ dominus, & non deſpexit precẽ eorum.

Hæc eſt ædificatio Sion, & ſtructura eius: ſic viui lapides inſtruũtur: quia ad compagem decoris eius non niſi per humilitatem & orationẽ, per gemitus & lachrymas peruenitur: ne perfecta & dedicata domo fruſtra pulſet, qui ſecus aduenerit.

Scribantur hæc in generatione altera: & populus qui creabitur laudabit dominum. D

Scribuntur hæc in veteri teſtamento per prophetiam pertinẽtem ad noui teſtamenti generationem, hoc eſt, ad populum qui creandus erat in Chriſto,
2. Cor. 5. de quo Apoſtolus dicit, Si qua igitur in Chriſto noua creatura, vetera tranſierunt, ecce facta ſunt noua. Omnia autem ex Deo, hoc eſt, vetera & noua. quoniam per vnam fidem vterque populus accepit iuſtificationem.

Quoniã proſpexit ex alto ſancto ſuo, dominus de cœlo in terram proſpexit.

Vt videret gemitus compeditorum: vt ſolueret filios mortificatorum.

Proſpiciẽte in terram Deo: hoc eſt, miſericordiá ſuá hominibus tribuẽte, tam fortia facta ſunt vincula charitatis, vt ea non potuerit vincere violentia perſecutionis: per timorem enim Dei ſuperauerũt martyres timorẽ mundi: & compedes fidei cõtinuerunt eos ab exceſſu trãſgreſsionis. qui labor perſeuerãtiæ tranſijt in libertatẽ gloriæ: vt gemitus verterẽtur in gaudia, & compedes in coronas. Soluuntur autem etiam filij mortificatorum, id eſt, martyrum, qui eadem inflammati fide ſecularium cupiditatũ vinculis liberati poſ-
Pſal. 115. ſunt dicere, Diſrupiſti vincula mea: tibi ſacrificabo hoſtiam laudis.

Vt adnuncietur in Sion nomen Domini: & laus eius in Hieruſalem.

Vt ſolutis vinculis peccatorũ libera charitas ſeruiat Deo, & laus domini

multi-

A multiplicetur in Sion,id eſt,in ſpecula,quæ eſt Eccleſia, quæ non præſentia diligens,ſed futura proſpiciens,in ſpe promiſsionum lætatur.

In conueniendo populos in vnum,& regna vt ſeruiant domino.

Factum eſt ſanguine martyrum & gemitibus compeditorum,vt exauditis illis qui erant in gemitibus & preſſura,hanc noſtris temporibus haberet eccleſia libertatem,qua omnium gentium populi in fidei coeant vnitatem: & regna quæ perſequebantur Chriſtianos,iugo Chriſti ſubiecta ſint.

Reſpondit ei in via fortitudinis ſuæ.

Siue Sion ſiue Hieruſalem,quæ eſt eccleſia,in qua laus domini celebratur,reſpondit ei,quem per fidem laudat,per ſpem,per charitatem. Nam vocationi eius reſpondere,eſt credere atque obedire,& in præceptis ipſius ambulare.In via fortitudinis: quia ab ipſo eſt vt perſeueretur inter omnes illecebras & labores.

Exiguitatem dierum meorum adnuncia mihi.

Exiguum eſt omne quod finitur,& tranſit: vita enim temporalis in comparatione æternitatis exigua eſt: cuius dies ideo ſibi adnunciare eccleſia poſtulat,vt nouerit ſe vſque in finem ſeculi eſſe mãſurã,donec veniant illi dies,
B qui nec numerum poterunt habere, * nec terminum. Al.* nec imminui

Ne reuoces me in dimidium dierum meorum.

Non imminuantur,inquit,dies mei,quouſque in conſummationem ſeculi ſpopondiſti,donec plenitudo gentium introëat,& omnis Iſrael ſaluus fiat. Rom.11

In generatione & generationem anni tui.

Ab initio vſque ad conſummationem ſanctos Dei diuerſa ſecula alios & alios protulerant: quorum iuſtificatio non eſt niſi in Chriſto,per quem omnium generationum vna generatio eſt,quam Deus æternitatis facit eſſe participem: vt abſque commutatione ſit omnia in omnibus. 1.Cor.15.

Principio domine terram fundaſti, & opera manuum tuarum ſunt cœli.
Ipſi peribunt, tu autem permanes,& omnes ſicut veſtimentum veteraſcent,
Et ſicut opertorium mutabis eos,& mutabuntur: tu autem idem ipſe es,& anni tui non deficient.

Vera æternitas,& vera immortalitas non eſt niſi in deitate trinitatis, cui quod eſt eſſe,perpetuum eſt: & neque per initium,neque per incrementum, neque per defectum vllam recipit mutabilitatem. Creaturæ autem, etiam Sententia eſt 3.

illæ quibus æternitatem creator dedit vel daturus est, non penitus carebunt fine, dum illis finis est ipsa in augmentum facta mutatio. Et terra ergo quam tu domine fundasti, & cœli qui opera sunt manuum tuarum, sicut vestimentum & opertorium veterascent & peribunt: non vt non sint, sed vt aliter sint: nouatione scilicet substantiæ, non defectione naturæ. Tu autem idem ipse es, nec ab alio in aliud transis: quia tu es qui verè es, & qui in gloria tua nec minor potes esse, nec maior: dans filijs seruorum tuorum, vt ad nõ deficientes annos tuos valeant peruenire. C

Filij seruorum tuorũ inhabitabunt, & semen eorum in seculũ dirigetur.

Filij seruorum Dei, sunt filij iustorum, filij patriarcharum, prophetarum,
Eph.5. apostolorum, & martyrum: filij postremo totius Ecclesiæ, quæ corpus est Christi, & quæ mater est omnium patrum omniumque filiorum. Hi ergo in æternitate annorum Dei habitabunt, & semen eorum inæternum dirigetur. Semen autem eorum rectè intelligitur, opus iustitiæ ipsorum, quod debet vnumquemque præcedere: quoniam sterilem & infructuosum illa æternitatis beatitudo non recipit.

PSALMVS CII.

Benedic anima mea dominum: & omnia interiora mea nomẽ sanctum eius.

Ephes.5. TOTA Ecclesia cũ suo capite, quod est Christus, vnus est homo: cuius proprium officium est in omni tempore benedicere dominum: seque in laudem eius, quem ex tota virtute sua diligit, cohortari. Interiora autem eius sunt ratio intelligentiæ, spes fidei, humilitas timoris, fortitudo charitatis: & si quæ sunt aliæ affectiones, quibus mens in admirationem sui autoris erigitur. D

Benedic anima mea dominum: & noli obliuisci omnes retributiones eius.

Iterata cohortatio docet, nunquã à Dei benedictione cessandum. Erit autem perseuerans benedictio, si retributionum eius nulla vnquam subrepat obliuio: quæ retributiones non secundum merita humana sunt factæ. Nam damnatio pecatoribus debebatur: sed gratia præstita est malis, & salus per-
Luc.19. ditis: Quoniam filius hominis venit quærere, & saluare quod perierat: & non
Luc.5. venit vocare iustos, sed peccatores. Benedicendus ergo est, qui non solùm non plectit malos, sed etiam bona pro malis reddit, & bonos facit.

Qui propitius fuit omnibus iniquitatibus tuis: qui sanat omnes languores tuos.

Qui redimet de corruptione vitam tuam, qui coronat te in miseratione & misericordia.

Qui satiat in bonis desiderium tuum: renouabitur sicut aquilæ iuuentus tua.

Enume-

A Enumeratio retributionum Dei ostendit per quos gradus gratiæ anima humana saluetur. Qui propitius sit, inquit, omnibus iniquitatibus tuis. Non ait, Omnibus virtutibus tuis: quæ vtique nullæ ei inessent, nisi fieret remissio peccatorum. Quæ ne rursus exurgant, Sanat, inquit, omnes languores tuos. Qui autem sunt isti languores nisi concupiscentiæ malæ, desideria carnalia, & morbi omnium vanitatum? de qua corruptione redimitur vita infirmorum: quia corpus mortis nostræ corpus factum est ipsius vitæ, vt coronaret nos in miseratione & misericordia: sicut scriptum est, Miserebor, cui misertus ero: & misericordiam præstabo, cui misericordiam præstitero: vt intelligamus, per eandem misericordiam dari coronas meritorum, per quam data sunt merita coronarum. Deinde additur: Qui satiat in bonis desiderium tuum. His enim curationibus perducta est anima ad desideria bona, vt spretis & abiectis carnalibus, atque terrenis, spiritalia, & cœlestia concupiscat: quoniam beati qui esuriunt iustitiam, quia ipsi satiabuntur. Renouabitur ergo sicut aquilæ iuuentus tua: hoc est, à vetustate in nouitatem, & in iuuentam à senectute mutaberis, ad similitudinem aquilæ, quæ depositis alis rostroque mutato, in nouas vires rediuiuo vigore iuuenescit.

Rom. 9. Matth. 5

Faciens misericordias dominus, & iudicium his, qui iniuriam accipiunt.

Nouit dominus, quòd in hac vita serui ipsius laboribus iniurijsque subiecti sunt: sed vult eos esse mites, esse patientes: quia sicut misericors est ad B liberandum, ita etiam iustus ad iudicandum. Dicens enim omnibus iniuriam accipientibus, Mihi vindictam, & ego retribuam: non denegat opem qui denunciat vltionem. Facit ergo dominus misericordiam: facit & iudicium. Sed perfectorum est, etiam his qui iniuriam fecerint, misericordiam magis quàm optare vindictam.

Rom. 12.

Notas fecit vias suas Moysi, filijs Israël voluntates suas.

Magnum mirandumque mysterium est, ideo datam legem, vt crescente peccato humiliarentur superbi, humiliati confiterentur, confessi sanarentur. Istæ sunt viæ occultæ quas notas fecit Moysi, per quem legem dedit: quia peccatum non haberet, vt superabundaret gratia: quam vtique viri Israëlitę intellexerunt, & à Deo reuelante viderunt quæ ratio dispositionum, quod consilium diuinarum fuerit voluntatum.

Rom. 5. Gal. 3.

Miserator & misericors dominus: longanimis, & multæ misericordiæ.

Quid tam longanimũ, quid tam abundans quàm Deus, qui in misericordia pluit super iustos & iniustos: & solem suum oriri facit super bonos & malos? Parcit contẽptus, parcit negatus: & mauult vitã peccatoris quàm mortem. Quoniã omnis longitudo patientiæ eius, eruditio est pœnitudinis, & oblatio correctionis: nec vlla opera ipsius misericordia vacant: quando homini & mansuetudine consulit, & flagello.

Matth. 5 Senten. est 4.

Non in finem irascetur: neque in æternum indignabitur.

Sententia est 5. Diuina bonitas ideo irascitur, ne irascatur: & misericorditer adhibet temporalem seueritatem, ne æternam referat vltionem.

Non secundum peccata nostra fecit nobis: neque secundum iniquitates nostras retribuit nobis.
Quoniam secundum altitudinem cœli à terra confirmauit dominus misericordiam suam super timentes se.

Sicut cœlum, inquit, protegit terram, sic timentes se protegit Deus.

Quantũ distat Oriens ab Occidẽte, longè fecit à nobis peccata nostra,

Tit. 3. Regenerationis hæc virtus est, quæ homines exuit peccatis: & gratiæ induit donis: vt vetustas occidat, & veritas oriatur. Facta enim mutatione status, innocentia constituitur in Oriente, peccata remanent in Occasum.

Sicut miseretur pater filiorũ, ita misertus est dominus timentium se.
Quia ipse cognouit figmentum nostrum: memento quòd puluis sumus.

Qui personam suscipere dignatus est patris, nihil circa filios non misericorditer facit: flagellet adoptatos potiùs quàm deserat abdicandos. Nouit autem ipse quòd nos fecerit, & de quo lapsu in quem statum reformauerit, quantumque nos puluis terrenæ fragilitatis infirmet. Petitur ergo Deus, vt meminerit conditionis humanæ: id est, vt miseri ipsius perseueret. Quoniam non ipse obliuiscitur: sed vt nos gratiæ eius non obliuiscamur, facit.

Homo tanquam fœnum dies eius: & sicut agri flos ita florebit.

Non superbiat homo, cuius dies sunt sicut fœnum paululum florens, & mox arescit: sed nõ desperet homo, cuius infirmitas à Dei virtute suscipitur.
Ioan. 1. Verbũ enim caro factũ est, vt flos qui in Adam erat caducus, in Christo esset æternus.

Misericordia autem domini à seculo & in seculum super timentes eum: & iustitia eius in filios filiorum.

Timentibus dominum æterna gaudia promittuntur: & quia timor obedientiam parit: obedientia autem mandatorum gignit effectus: ideo iustitia Dei, hoc est, retributio super filios filiorum: qui melius intelliguntur in germine bonorum operũ, quàm in prole natorum: quos multi iusti nõ habuisse noscuntur: & qui habuerunt, non omnes sunt aut in omnibus gloriati.

Custodiẽtibus testamẽtũ & memoria retinentibus mandata eius, vt faciãt ea.
Ille mandata Dei memoriter tenet, qui, quod mandatis Dei continetur,
Mat. 22. operatur: nec falli potest in latitudine præceptorum, cùm in duobus mandatis tota lex pendeat & prophetæ.

Domi-

A

Dominus in cœlo parauit thronum suum:& regnum eius, omnium dominabitur.

Quid aliud significatur, nisi domini descensio & ascensio, & adsumpti hominis in paterna sede consessio? cui genu omne flectitur cœlestium, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confitetur quoniam dominus Iesus Christus in gloria patris est. Philip. 2

Benedicite dominum omnes angeli eius, potentes virtutes, faciẽtes verbum eius, ad audiendam vocem sermonum eius.

Potentes sunt verbo, qui Verbi famulantur imperio: quia ipsius implentur virtute, cui seruiunt.

Benedicite dominum omnes virtutes eius, ministri eius facientes volũtatem eius.

Vera est confessio benedicentis, cùm idem sonus est oris & cordis. Benè autem loqui & malè viuere, nil aliud est quàm sua se voce damnare. Benedicendus ergo est dominus ipsis maximè operibus, quibus sic debet vti conscientia, vt de ipsis in domino glorietur. Sententia est 6. 1. Cor. 1.

B

Benedicite dominum omnia opera eius, in omni loco dominationis eius.

Sicut nullus est locus, qui nõ dominationi eius subijciatur: ita nullus est locus, in quo eius debeat cessare benedictio.

Benedic anima mea dominum.

Ipso versu Psalmus conclusus est, quo inchoatus: vt intelligamus, perseuerari in Dei benedictione debere: quæ verè continuatur, si sine cessatione bene viuitur.

PSALMVS CIII.

B*enedic anima mea dominum.*

Sicut in præcedente Psalmo, ita etiam in isto qui sequitur, vox est membrorum corporis Christi. Vnus est homo, & cuius in vna fide vnum cor & anima vna est, cohortans & excitans se in laudem Dei: vt in contemplatione creaturarum magnificetur creator.

Domine Deus meus magnificatus es vehementer.

Magnitudini Dei nec accedere aliquid, nec decedere post: qui quod est, incommutabiliter semper est. magnificatur ergo non sibi, sed nobis: tanto vehementiùs, quanto magis se intellectui nostro innotescere facit, vt non illius gloria, sed admiratio nostra proficiat.

Confessio-

Confeßionem & decorem induisti. C

Induit se dominus Deus noster confessionem & decorem, id est, induit se ecclesiam, quæ per confessionem despoliuit fœditatem, & accepit decoré: ipsa enim confessio peccatorum, decus est rectè factorum.

Circumamictus lumine, sicut vestimentum.

Ephes. 5. Ipsa est vestis eius, non habens maculam neq; rugam, & splendida facta per gratiam, quæ & lux vocatur: dicente Apostolo, Fuisti aliquando tene-
Ibidem. bræ: nunc autem lux in domino.

Extendens cœlum, sicut pellem.

Si facturam cœli secundùm literá cogitemus in similitudinem pellis extensæ, celeritas quædam demonstrata est, qua sine vlla difficultatis mora
Genes. 1. opus suũ creator explicuit. Dixit enim, Fiat firmamentũ inter aquá, & aquá:
Psal. 32. & factũ est sic. Quoniá verbo domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorũ. Si autẽ figuratá significationẽ adnitamur inspicere, inuenimus extendisse Deũ cœlũ sicut pellẽ: cùm intelligimus sanctá scripturam cœlũ appellatá, cuius autoritatem primò quasi firmamentũ in ecclesia sua posuit: & quam super omnẽ orbẽ terrarũ per ministeria prędicantium quasi pellẽ extendit. Pellis autem nomine significata est mortalitas ministrorũ, manente ipsorum opere, per quod vbiq; veritas innotescit, & inuisibilitas
Rom. 1. Dei per visibilia literarum elementa intellecta conspicitur.

D

Qui protegis in aquis superiora eius.

Et hoc secundum literam bene intelligitur: quia iussit Deus, vt fieret firmamentũ inter aquas & aquas, factũq; est sic: & pars aquarũ resedit in terrá, pars autẽ est cœlo superposita, remota ab aspectu nostro, & fidei cõmendata. Secundũ verò figurá, qua scripturá sanctá diuina autoritate firmamẽtũ cœlum accepimus, quod super orbẽ terræ sicut pellis per famá prædicationis extenditur: superiora cœli protegi aquis in eo intelligamus, quòd in hoc cœ-
Roma. 5. lo, id est, in eloquijs, præceptisq; diuinis, nihil est sublimius charitate: quę inter Dei oia dona supereminet. Diffusa est enim in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Quæ diffusio aquas sonat, de quibus dicitur: Et in plateis tuis discurrent aquæ. Nemo alienus communicet tibi.
Senté. est 7. Hęc quippe aqua, id est charitas Dei & proximi, propria & specialis virt' est piorũ atq; sanctorũ: cùm cæteræ virtutes & bonis & malis possint esse cõmunes. Superiora itaq; cœli his aquis proteguntur: quia præceptum charitatis super omnes cœlos, id est, super omnes libros est. cui militat omnis lingua & omnis doctrina sanctorum. Protectio autem huius aquæ, subiectum
Matt. 22. cœlum scripturarum non erat, sed suspendit: quia in gemino charitatis præcepto, tota lex pendet & prophetę.

Qui ponis nubes ascensum eius.

Act. 1. Impletum est hoc visibiliter, cùm in conspectu discipulorũ dominus nube susceptus, ascendit in cœlum, & de resurrectione apostolis loquens, dicit:

Deinde

A Deinde nos qui viuimus, simul cum illis rapiemur in nubibus obuiam Christo, & ita semper cũ domino erimus. Sed videndum est quæ sint illæ nubes, quibus in cœlũ diuinarũ scripturarũ ascẽditur. Prædicatores vtiq; veritatis, qui corda audientiũ à terrenis sensibus erigũt, & ad sublimitatẽ cœlestis intelligẽtiæ subuehunt. Ab istis nubibus verbũ Dei diffundentibus, vinea domini sabaoth, quæ est ecclesia, fœcundatur: vt accepta pluuia edat fructum, & edat vuas, non spinas: & nõ sit talis vinea de qua dicit dominus per prophetam, Mandabo nubibus meis ne pluant super eam. Et qualis illa, cui dixerunt apostoli: Ad vos missi eramus: sed quia repulistis verbum Dei, imus ad gentes. 1. Thes. 4 Esa. 5. Act. 13

Qui ambulat super pennas ventorum.

Potest ad literã ita accipi, vt velocitatẽ verbi omnia peruagantis in hoc intelligamus, quod super ventorũ pennas dicitur ambulare: quia velocius nihil nouimus ventis, quorum celeritas significata est nuncupatione pennarum: sed his pernicior est veritatis adnuntiatio, quę attingit à fine vsq; ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter. Per figuratam autem significationem ventorum nomine non absurdè animę intelliguntur: non quia eiusdẽ naturæ sint, sed quia similiter inuisibiles. Quarum pennæ sunt duo præcepta charitatis, quibus ad dominum tendunt. Sed quia maior & sublimior est Dei charitas qua dilexit nos, quàm in eundem nostra dilectio: ideo super pennas ventorum, hoc est, super charitatem animarum dicitur ambulare: quia charitatem nostram supergreditur charitas Dei: qui ipsam charitatem B qua diligimus, diffudit in cordibus per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Sap. 8 Matt. 22. Rom. 5

*Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos ignem * vrentem.* Aliàs * flagrãtẽ.

Secundum literam nõ dubitamus esse spiritus nobis inuisibiles; ministros Dei: qui ab officio quod agunt, angeli nuncupantur. Spiritus enim naturę nomen est, angelus actionis. Hos itaq; ministros suos Deus facit etiam ignẽ vrentẽ siue flagrantem: sicut legimus ignem in rubo apparuisse, & missum ignem desuper, & implesse quod pręceptum est, ministerio executionis angelicę. Figuratè verò spiritales quiq; in ecclesia spiritus appellantur: qui fiũt angeli, cùm fiunt prędicatores & nuntij veritatis. Idemq; sunt ignis, cùm feruent spiritu, & eos quos exhortantur accendunt: duplicem habentes efficientiam, vt & illustrent animas & adurant, cùm eadem vi & ardorem virtutis inijciunt, & peccatorum spinas tribulosq; consumunt. Exod. 3.

Fundauit terram super firmitatem eius: non inclinabitur in seculum seculi.

De terra ista laboriose adseritur, quôd non inclinanda sit in seculum seculi, cum dictum sit, Cœlum & terra transibunt. Nam fundatam eam super firmitatem suam, possumus ita intelligere, vt illa vis qua sustentatur & continetur, firmitas ipsius dicta sit; quæ licet abscondita à nobis sit, ta- Matt. 24.

sit, tamen rectè creditur in sapientia & virtute creatoris, qui omnia in se C
Hebr.1. & 2. firmauit, in quo & omnia condidit. Mystico verò intellectu accepimus terram ecclesiam, cuius firmitas & fundamentum eius, super quod fundata est
Colos.1. terra, Christus est. Fundamentum autem nemo potest ponere, præterquam
1.Cor.3. quod positum est, quod est Christus Iesus. A quo fundamento non recedens non inclinabitur in seculum seculi.

Abyssus sicut vestimentum amictus eius: super montes stabunt aquæ.

Terræ nomine ecclesiam intelleximus prophetatá, quę Christũ habens fundamentum, non inclinabitur in seculum seculi. Veruntamẽ diluuio persecutionũ (quæ abyssi & aquarum nomine præsignantur) ita circumtegenda indicatur, vt quasi vestimento ab impugnantibus operienda sit populis: intantum persecutione crescente, vt etiam super montes, id est, eminentissimos quosque sanctorum, attollenda sit oppressio persequentium.

Ab increpatione tua fugient: à voce tonitrus tui formidabunt.

Factum est hoc, quum Deus conterruit gentes increpationis suę tonitru. cessauerũt enim impij ecclesiá premere: & montes Dei, quorum sublimitas aquis superstantibus obtegebatur, iisdem aquis recedẽtibus, receperũt eminentiam: tonante enim domino formidauerunt aquæ, & montes à diluuio exuti sunt. D

Ascendunt montes, & descendunt campi, in locum quem fundasti eis.

Montes elationes aquarũ sunt, id est, fluctus persequentiũ populorũ, qui cũ sęuirẽt, mõtes erát: sed increpati quieuerũt, & cápi facti sunt, fundato ipsis loco in quo cohiberentur. Qui locus intelligitur quędá mẽsura formidinis, intra quá sæuientiũ corda conclusa sunt: vt etiá si adhuc retinẽt infidelitatis suæ amaritudinẽ, super dulces tamen aquas, id est, fideles populos nequeant eleuari. neq; reuertentur tegere terrá fluctus illi magni & amari. acceperunt modum, quem non trasgredientur: neque poterunt ecclesiæ inferre diluuium.

Qui emittit fontes in conuallibus.

Ioan.7 Super humilem & quietum requiescit spiritus Dei: & qui credit in me (inquit) flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Conualles ergo humilitatem significant, quæ nunquam sine fonte gratiæ est. Non est autem insolens, vt qui mõtes sunt propter sancti spiritus magnitudinem, conualles sint propter sui spiritus humilitatem: sicut apostolus Paulus mons erat, dicẽdo:
1.Cor.15. Non autem ego. & habebat fontem, dicendo: Sed gratia Dei mei mecum.

Inter medium montium pertransibunt aquæ.

Montes sunt prædicatores magni, qui de humilitatis conuallibus aquas veri-

A veritatis emittunt: de qua abundantia nihil sibi adscribunt, nihil quasi proprium vendicant: sed communis, & media est emanatio spiritalium fluentorũ. Aut de aquis, id est, de prędicatione, nulla sit discordia montiũ: sed pax consensionis & societas charitatis faciat vnum, & commune quod profluit.

Potabunt omnes bestiæ syluæ.

Vidimus quidem hoc etiam in ista creatura, bestias syluæ bibere de fontibus, & de riuis inter montes currentibus: sed quia per hæc quę omnibus nota sunt, quędam significantur abscondita, quibus inuentis studia spiritalium gaudeant, bestias syluæ, gentes intelligimus: quoniam sæpe inueniuntur in scripturis sanctis gentes indicatæ nomine bestiarum. Sicut congregatæ in arca Noë totius generis bestiæ: & discus quatuor lineis in visione Petri apostoli, demissus de cœlo omnium plenus animaliũ, non aliud declaratur, quàm vniuersi generis homines in vnitate ecclesiæ congregádos. De his ergo aquis in medium montium pertranseũtibus, id est, de doctrina apostolica in medio fluente, propter concordiam communionis omnis bestiæ syluæ: Omnes enim erant in arca, omnes in disco. Pertranseuntes autẽ sunt aquę istæ: quia omnis doctrina, quæ in hoc tempore dispensatur, transit: dicente Apostolo, Et scientia destruetur, & prophetia euacuabitur. Ex parte enim scimus, & ex parte prophetamus. Cùm autem venerit quod perfectũ est: quod ex parte est, euacuabitur.

Gene. 7.
Act. 10.
1. Cor. 13.

B

Suscipient onagri sitim suam.

In onagris maiores fortioresq; bestiæ nominantur, quæ de aquis prætereuntibus tantum suscipiunt, quantum sitiunt. Sunt enim aquæ istæ ita sufficientes, vt & parua & magna animalia, quantum ex eis desiderauerint, hauriant. Doctrina quippe apostolica, tam salubris tamq; vitalis, vt per capacitate vtentium, neminem sui dimittat exortem: quia siue paruuli siue magni, siue infirmi siue fortes, habent in ea vnde alantur, vnde satientur.

Sent, est 8.

Super illos volatilia cœli inhabitabunt: de medio petrarum dabunt vocem suam.

Sunt quædam volatilia, quæ non habitant nisi super montes: & horum nomine spiritales animæ significantur, aëre libero, & cœli serenitate gaudẽtes: quibus tamen habitatio & pastus in montibus est. montes enĩ sunt prophetæ, montes apostoli, montes omnes prædicatores veritatis, & sublimes quiq; doctores, à quibus qui spiritalis est non aberrat, sed in eis & cibũ sumit & requiem. Tales ergo aues in montibus, in quibus habitant, inueniunt petras, firmamenta quædam pręceptorum. Sicut enim vna illa petra Christus verbum Dei: sic multa verba Dei, multæ petræ: de quarum medio dát vocem suam, & illis sonantibus respondent & resultant petræ, cùm disputationibus consonant testimonia scripturarum.

1. Cor. 10

Rigans montes de superioribus suis.

Montes

Mõtes isti, quicquid de cõuallibus suis aquarũ fundũt,quicquid vocum de C
medio dãt petrarũ,desuper acceperũt,& diuina gratia sunt rigati,vt & aqs
& vocibus abũdarẽt:quibus & sitiẽtes implerẽt,& audientes delectarent,ea
proferẽtes quæ vnicuiq; secundũ mensurã capacitatis suæ congruerent.

De fructu operum tuotum satiabitur terra.
Producens fœnum iumentis, & herbam seruituti hominum.

Nemo glorietur in operibus suis, quasi de proprio habeat quod habet:
1.Cor. 1. sed qui gloriatur,in domino glorietur:quia nõ meritorũ suorũ, sed gratiæ
fructus est vnde satiatur. Terra igitur iustificata,& supernis rigationibus fœcũdata,producit fœnũ iumentis,& herbã seruituti hominũ: vt agri dominici cultoribus semẽ verbi seminantibus necessaria præbeanrur:& qui euã-
1.Cor,9. geliũ adnuntiant,de Euãgelio viuant. Perceptores enim spiritalium, debitores sunt carnaliũ,quę fœni & herbæ nomine significata sunt. Nam quis vnquã militat suis stipendijs? aut quis plantat vineã,& de fructu eius non edet? vel quis pascit gregẽ,& de lacte gregis nõ percipit? Præbenda ergo sunt pabula præsidentiũ seruituti. Quoniã prædicatores verbi,& iumẽta &
Matt,10. serui sunt. Et qui suscipit iustum in nomine iusti,mercedẽ iusti accipiet. Qui suscipit prophetam in nomine prophetę, mercedem prophetæ accipiet: & qui dederit calicem aquæ frigdæ vni ex his minimis,tantùm in nomine discipuli:amen dico vobis,non perdet mercedem suam.

Vt educat panem de terra:& vinum lætificet cor hominis. D

Terra fœnũ producit,vt panẽ de terra producat,plebes scilicet sanctę piè seruientibus sibi seruiũt.& præbẽtes carnalia,accipiũt spiritalia à prædica-
1.Cor. 9. toribus verbi Dei,qui est panis qui de cœlo descẽdit:per quos adhuc in ter
Ioan. 6. ra ambulãtes,& terrenũ corpus portãtes(propter quod & ipsi terra dicuntur)calix præclarus & inebrians ministratur,vt bibentes sancti spiritus lætitia repleantur.

Vt exhilaretur facies in oleo:

Gratia quædam,quæ est hominum ad homines,præcipua ad conciliãdũ sanctum amorem,oleum dicitur,in nitore diuino, quo totum vngitur corpus Christi,qui principaliter vnctus & fons huius est olei.

Et panis cor hominis confirmat.

Manifestauit de quo pane loqueretur. Panis enim visibilis ventrem satiat,stomachũq; cõfirmat. Iste autẽ cibus,cordis est & animæ fortitudo, de
Ioan. 6. quo ipse dominus dicit: Ego sum panis viuus,qui de cœlo descendi.

Saturabuntur ligna campi.

De ista gratia saturabuntur ligna campi,id est,plebes Iudæorum.

Et cedri libani, quas plantasti.

Satu-

A Satiabuntur hac gratia, non solũ humiles huius mundi, sed etiam nobiles atq; sublimes: qui propter excellentiam suá dicuntur cedri: sed quas plantauit dominus, qui etiam de diuitibus & illustribus, multos iustificauit.

Illic passeres nidificabunt: fulicæ domus dux est eorum.

In istis cedris Libani, quas gratia Dei plantat & satiat, nidificabũt passeres, hi scilicet qui elegerunt humilitatẽ, & relictis quæ habebant, aut vẽditis, nihil sibi in hoc seculo reseruarũt: sed diuitum Christianorũ domibus agrisq; suscepti, necessarijs solatijs adiuuátur. Qui tamẽ licèt in cedrorũ altitudine requiescant, nõ ipsis cedris ducibus vtuntur, sed fulicæ domus dux est eorũ. Domus autẽ fulicæ, quæ marina est auis, non est in terræ foraminibus, neq; in ramis arborum, sed in petra, quæ aquis sit circundata. Petra verò intelligitur Christus, qui exemplum patiẽtiæ præbuit humilibus & passeribus: quorũ ipse est fortitudo, vt circũfrementibus fluctibus non moueantur: & si quid in cedris Libani offenderit, fulicæ domum sequantur. 1. Cor. 10

Montes altißimi ceruis, petra refugium ericijs.

Cerui sunt magni & præcipui spiritales, qui mandatorũ Dei sublimißima quęq; sectátur, & in mõtibus habitát scripturarũ. Sed & qui excelsa tenere non possunt, habẽt humilitatis suæ refugiũ: ac licet sint minutis quibusdam peccatis hispidi & spinosi (quod significatũ est ericiorũ nomine) tamen &
B ipsi suscipiuntur à petra, quę siue in mõtibus, siue in mari, siue in cõuallibus, omnium est vbiq; præsidium.

Fecit lunam in tempore.

Fundauit dominus ecclesiá, quę per temporalia tráſit ad æterna: & quáuis ad claritatẽ destinata sit perpetem, mutationibus tamen, dum híc degit, obnoxia est.

Sol cognouit occasum suum.

Christus agnouit paßionẽ suá. Occasus Christi, paßio Christi est. Sed nũquid sol sic occidit, vt nõ oriatur? nunquid qui dormit, nõ adijciet, vt resurgat? Quid est autem, Agnouit occasum suum: nisi, placuit ei vt moreretur? Voluntate enim suscepit crucẽ & mortẽ: & sicut aliena sunt ab eius notitia, quæ ipsi non placent: ita ea quæ voluntati ipsius congruũt, nouit atq; cognoscit. Psal. 40. Isa. 53.

Posuisti tenebras, & facta est nox:

Cum passus esset dominus, conturbata sunt tenebris formidinis corda apostolorum: & quædam illic nox facta est, cùm occisus est qui redemptor omnium videbatur. Lucæ. 24

Ibi pertransibunt omnes bestiæ syluæ.
Catuli leonum rugientes vt rapiant, quærentes à domino escam sibi.

In hac nocte desperationis, & in his tenebris ignorantię insidiabantur bestiæ syluæ, id est, maligni spiritus, & catuli leonũ, hoc est, sęuiores quique dæmo-

dæmonum, furentes ad rapiendos in escam suam, quos in tenebris infidelitatis inuenerint. Quibus tamen nihil noxiè inferre possunt, nisi Deus permiserit: & ideo ab ipso petunt rapiendi potestatem, cuius iudicio homo inimicis suis aut castigandus traditur, aut probandus. C

Aliàs * cubabũt

*Ortus est sol, & congregati sunt: & in cubilibus suis * collocabuntur.*

Ortus est sol, quia occidit sol: id est, Christus mortuus resurrexit, & vniuersum mundum claritatis suę manifestatione impleuit: & quamuis in cordibus infidelium tenebrę perseuerent, ecclesia tamen toto orbe terrarũ, cui sol est ortus, in lumine est. Vnde illi spiritus, qui ad persequendos Christianos impiorum animos incitant, in tanta luce vbiq; receptæ veritatis sæuire non audent, in sua cubilia congregati, intra infidelium corda cohibentur.

Exiuit homo ad opus suum, & ad operationem suam vsque ad vesperam.

Quia modò in pace ecclesię homo Dei, iustitiæ Dei seruiens, liberè agit, & ad profutura sibi opera securus egreditur vsq; ad vesperam. In fine enim mundi erit quædam contenebratio persecutionis externa.

Quàm magnificata sunt opera tua domine? omnia in sapientia fecisti.

D

Admiratio hæc, qua magnificentia stupetur operum diuinorũ, ad vtrãq; conditionem pertinet: id est, & mundi huius & ecclesiæ: quia temporalium pulchritudo gloriam significat æternorum: & per visibilia, ea quæ non apparent, intellecta conspiciuntur. Omnia autem in sapientia fecisti, id est, in

Roma, 1. Christo facta sunt, qui est Dei virtus & Dei sapientia.

Heb. 1. & 2. Coloss. 1

Repleta est terra creatura tua.

Latè oculis apparet, & multipliciter spectabilis est pulchritudo mundana, quę sapientiá & virtutẽ sui testatur autoris. Sed illam magis creaturá debemus attendere, de qua dicit Apostolus, Si qua igitur in Christo noua creatura: vetera tráſierũt, ecce facta sunt noua. Venit enim qui renouaret opus

2. Cor. 5. suum, qui conflaret & argentum suum: qui formaret monetam suam. Et videmus plenam terram Christianis in eum credentibus: & ad spem noui seculi, relicta præterita vanitate currentibns.

Hoc mare magnum, & spatiosum: illic repentia, quorum non est numerus.

Licet ad nouum seculum noua creatura pertineat, in hac tamen vita peregrinatur, & non potest ad patriam suam, nisi per hoc magnum & inquietũ mare inter pericula nauigare: insidiante innumerabilium repẽtium dolo, hoc est, multarum tentationum incursu: à quibus cauendum est, ne dum

A dum repunt,subrepant: & non recedendũ à ligno crucis,in quo hoc sæuum mare sub Christi gubernaculis transeatur.

Animalia pusilla & magna. illic naues commeabunt.

In hoc mari sunt infideles,& inter aquas amaras sterilesque versantur. Pusilli & magni,id est,& infirmi & primates istius seculi: qui licet christianæ religioni aduersentur: tamen inter ipsos tutus est nostrorum nauium commeatus: hoc est,inter procellas & fluctus maris gubernante Christo ecclesiarum tutus est cursus.

Draco iste,quem formasti ad illudendum ei:

In mari isto magno,vbi sunt repentia,quorum non est numerus, vbi animalia pusilla & magna,vbi etiam nostrarum nauium commeatus : ibi est & draco,qui de summis in ima deiectus iudicio Dei,ad hoc ex angelo diabolus factus est,vt malitię & nequitię ipsius à sanctis illuderetur. Qui etsi indesinẽter habet nocendi cupiditatem,nemini tamen plus tentationum potest inferre,quàm sinitur.

Omnia à te expectant domine, vt des illis cibum in tempore opportuno.
Dante te illi colligent:

B Vniuersis repentibus cunctis animalibus,atque ipsi draconi non suppetit cibus,nisi quem dominus dederit. Quamuis enim draco semper sit cupidus ad vorandum,vorare tamen non potest,nisi quod Deus iustus ciborum omnium distributor esui eius addixerit. Est autem esca ipsius terra. Non igitur edendus dabitur,qui terra non fuerit: hoc est,qui non se terrenis cupiditatibus actibusque dediderit.

Aperiente te manum tuam, vniuersa replebuntur bonitate.
Auertente autem te faciem tuam, turbabuntur.

Apertio manus Dei,reuelatio est Christi: manus enim domini, Christus est,& brachium domini cui reuelatum est? quod cui reuelatur, illi aperitur, Isa.53. & cui aperitur,bonitate impletur. Vtque hanc bonitatem desuper accepisse se nouerit,nonnunquam dominus auertit faciem suam: & qui videbatur plenus bonitate,turbatur: vt per subitam inopiam intelligat illam boni abũdantiam non sibi fuisse de proprio.

Auferes spiritus eorum, & deficient: & in puluerem suum reuertentur.

Qui in se gloriabantur,docentur detumescere: aufertur ab eis spiritus superbiæ,vt conuertantur in puluerem suum,agnoscentes quòd terræ sint,& pœnitentes quòd superbierint,vt rursus bonitate repleantur.

Emitte ſpiritum tuum, & creabuntur: & renouabis faciem terræ. C

Ephe.2 Ipſius enim ſumus figmentum, dicit Apoſtolus, creati in operibus bonis, quæ preparauit Deus vt in illis ambulemus Ab ſpiritu Dei accepimus gratiam, vt iuſtitiæ viuamus. Deus enim iuſtificat impium, & renouat faciē terræ, condens in toto mundo nouam creaturam per ſpiritum gratiæ, vt depoſito vetere homine, in nouitate vitæ ambulemus.

Sit gloria domini in æternum: lætabitur dominus in operibus ſuis.

Deo ergo ſit gloria, Deus lætetur in operibus ſuis: quia ſi quid laudandum, ſi quid lætandū ab homine agitur, opus Dei eſt, & munus gratiæ eius, qui aufert ſpiritum ſuperbum, & dat ſpiritum ſanctum.

Qui aſpicit terram, & facit eam tremere: qui tangit montes, & fumigabunt.

Hæc opera Dei conuertentis auerſos, vt aſpiciat ad terram præfidentem ſibi, ac de ſuis viribus præſumentē, & faciat eā tremere, & hanc ſibi eſſe cauſam tremoris agnoſcat: quia Deus in ipſo operatur vt bona ſit, quo ſe auertente defecerat. Eodem autem opere tanguntur & mōtes, id eſt, ſublimiores quidam, & potentiores huius ſeculi: & fumigabunt: id eſt, dabunt Deo cōfeſsionē, & preces ipſorū ad Deū, qui illos tetigit, quaſi fumus aſcendit.

Cantabo domino in vita mea: pſallam Deo meo quamdiu ſum. D

Omnia, inquit, ad laudem Dei referam, & dominum in omnibus ſuis ſine fine laudabo.

Suauis ſit ei diſputatio mea: ego autem iocundabor in domino.

Suauis eſt domino diſputatio illius, qui per humilē cōfeſsionem ſe indicat ſcienti Deo, & cui ſe indicat neſciēti Deus. De hac autem tali diſputatione oritur delectatio: quia cōfeſsio nō in ſe gloriantis, in agnitionē Dei proficit.

Deficient peccatores à terra, & iniuſti, ita vt non ſint.

Iracundiæ & odij videtur eſſe vox iſta, ſed eſt præcipuê charitatis: hoc enim ait quod & ſuprà, vt auferatur ſpiritus ſuperborum, & deficiant: & mittatur in illos ſpiritus Dei, vt fiat noua creatura, deficiente malitia, nō pereunte ſubſtantia. Qui enim, cùm eſſet impius, iuſtificatus eſt, non erit impius, ſed erit iuſtus.

Benedic anima mea dominum.

Benedicat anima fidelis in omnibus Deo, & qui gloriatur, in domino
1.Cor.1 glorietur.

A

PSALMVS CIIII.

Prius hic Psalmus prænotatur Alleluia: quod est, laudate dominum. ideo à laude cœpit.

Confitemini domino, & inuocate nomen eius.

Laudate, inquit, dominum, & inuocate: semper enim inuocationẽ debet pręire laudatio, quæ hîc dicta Confessio est.

Adnuntiate in gentibus opera eius.

Euangelistis hoc dicitur in propheta, vt vniuerso mundo Christus adnuncietur.

Cantate ei, & psallite ei:

Hoc est, verbo & opere prędicate: quoniam ore canitur, manibus autem psallitur.

Narrate omnia mirabilia eius.
Laudamini in nomine sancto eius.

Opera, inquit, Dei confitendo narrate: & in operibus vestris sic estote laudabiles, vt Deus laudetur in vobis.

B

Lætetur cor quærentium dominum.
Quærite dominum & confirmamini:

Dominum quærens, gaudium quærit: sic ergo quęratur, vt non de se, sed Deo gaudeat & confortetur. Accedendo enim ad dominum & illuminabitur ignorantia, & corroboratur infirmitas: data sibi & intelligentia qua videat, & charitate qua ferueat. Sen. est 9

Quærite faciem eius semper.

Facies pro pręsentia ponitur, sicut facies venti, & facies ignis. Pręsentia ergo Dei semper quęrenda est: & perseueranti studio agendum, vt qui pręsentem se tribuit, non recedat. Hoc autem in ista vita fides quærit, spes inuenit, charitas verò obtinet in vita ęterna, vbi amor veræ præsentię nec minuitur, nec finitur.

Mementote mirabilium eius quæ fecit: prodigia eius & iudicia oris eius.
Semen Abraham serui eius: filij Iacob electi eius,

Quia multum est paucisque posibile est, secundùm id semper Deum quærere, quod ipse de se ait, Ego sum qui sum: secundùm id saltem à paruulis est quęrendus, quod ipse ait: Ego sum Deus Abraham, & Deus Exod. 3

Isaac,& Deus Iacob. hoc mihi nomen est inæternũ. Mementote ergo mirabilium eius quæ fecit, qui semen estis Abrahę, & filij eius Iacob, quem elegit Deus: vt si altiùs Deum non potestis desiderare, vel secundũ ea quæ cũ patribus vestris operatus est, pręsentiam ipsius expetatis.

Ipse dominus Deus noster: in omni terra iudicia eius.

Rom. 9. Manifestauit, quòd hi essent filij Abrahã, qui essent filij promissionis, dicendo, In omni terra iudicia eius: quia in toto mundo fuerant filij Abrahæ, quos nunc sermo propheticus cohortatur, vt meminerint mirabilium Dei.

Memor fuit in seculum testamenti sui, verbi quod mandauit in mille generationes:
Quod disposuit Abraham: & iuramenti sui ad Isaac.
Et statuit illud Iacob in præceptum, & Israel in testamentum æternum.
Dicens, Tibi dabo terram Chanaam, funiculum hæreditatis vestræ.

Per ea quæ transierunt, significantur ea quæ manebunt: & per imaginem veteris testamenti, confirmata est promissio hęreditatis æternæ, per verbum quod mandauit Deus in mille generationes: hoc est, in omnes. Nam vt nihil vacui prætermitteret, eum numerũ posuit generationũ, quẽ constat nec ab ipso Adam vsque ad finẽ mundi posse cõpleri, donec omnes generationes finiantur, quæ ex abundãti millenario numero cõprehensę sunt. Verbũ mãdati permanet. id est, verbum fidei, cui promissa est hæreditas æterna. Quod enim ait, Tibi dabo terram Chanaam: non mandatum est, sed promissum. Mandatum autem est, vt iustus ex fide viuat, cui patria æterna promittitur nomine cuiusdam terræ. cuius dum non est perpetua possessio, certum est quia alia significatur.

Gene. 12. Abac. 2. Rom. 1 Heb. 11 Heb. 13.

Cum essent numero breui, paucissimi & incolæ in ea.

Id est, in terra Chanaan.

Transierunt de gente in gentem, de regno in populum alterum,
Non reliquit hominem nocere illis, & corripuit pro eis reges.
Nolite tangere Christos meos: & in prophetis meis nolite malignare.

Quando, inquit, in terra Chanaan habitauerunt patres Abraham, & Isaac & Iacob, peregrini erant illic, priusquam illam acciperent in hæreditatẽ: & cùm essent paucissimi, transierunt de gente in gentem sine noxa Non enim permisit Deus, vt quisquam illis noceret: ita vt ipsa protectio Dei dicere videtur, Nolite tangere Christos meos, & cætera. Quę verba etsi non sunt in historia, fuerunt tamen in ipso rerum effectu: cùm diuinitus hoc ageretur in cordibus alienigenarum, vt electi Dei essent illęsi. Qui ideo iã tunc Christi dicti sunt, cùm adhuc in vsu chrisma non esset: quia & ipsi in ea viuebant fide, quæ erat nouissimis temporibus reuelanda. Ab initio enim omnibus sanctis non nisi in Christo, iustificatio fuit.

Et vo-

A *Et vocauit famem super terram, & omne firmamentum panis contriuit.*
Misit ante eos virum: in seruum venundatus est Ioseph.

Per hanc dispositionem factum est, vt transirent de gente in gentem, de regno in populum alterum. Quod autem vocauit famem, non sic accipiendum, quasi fames aliqua persona sit, vel res substantialis & viuens, quæ imperio vocantis acta sit: cûm fames nihil aliud sit, quàm ex inedia cõtra pernicies: sed vocata, dictum est, pro facta. Vocat enim Deus quę non sunt, tãquam quæ sint: quæ non ideo vocata sunt quia erant, sed ideo erunt quia vocata sunt: id est, existere iussa sunt per eum qui fecit quæ futura sunt. Rom. 4. In eo verò, quòd misit ante eos virum, in seruum venundatus est Ioseph: diligens inspectio necessaria est, qua videamus, quomodo malis operibus hominum bene vtatur: cûm homines bona opera Dei ad instrumentum malitiæ suæ transferant.

Humiliauerunt in compedibus pedes eius: ferrum pertransiuit animam eius
Donec veniret verbum eius: eloquium domini inflammauit eum.

Compedes quidem Ioseph accepisse non legimus, sed dubitandũ nõ est de eo: quod licet historia prætermiserit, tamen propheta non tacuit. In ferro autem, quod pertransijsse animam eius dixit, tribulationem duræ necessitatis debemus accipere: quæ tribulatio tã diu mansit, donec implerentur B somnia quę verbo ipsius fuerant interpretata, & per quæ commendatus est Regi, vt etiam ipsi futura prædicaret. Ne quis autem hæc homini tribueret, non gratiæ Dei, congruenter adiectum est, Eloquium domini inflãmauit eum: vt etiam ipse intelligatur sancto spiritu feruisse.

Misit rex, & soluit eum: princeps populorum, & dimisit eum.

Ipse est rex, qui princeps populorum. soluit eum compeditum, dimisit inclusum.

Constituit eum dominum domus suæ, & principem omnis possessionis suæ.
Vt erudiret principes eius sicut semetipsum: & seniores eius prudentiam doceret.

Ne hoc quidem in illa sublimitate Ioseph historia refert, quod Ægyptios senes sapientia imbuerit spiritalis. Sed quî fieri posset, vt vir tantus, vnius veri Dei cultor, alendis tantummodo Ægyptiorum corporibus, & solis terrenis rebus prospiciendis esset intentus: non autem curaret, vt eorum quos habebat subditos, etiam animos erudiret?

Et intrauit Israël in Aegyptum: & Iacob accola fuit in terra Cham.

Quod est Israel, hoc est Iacob: & quod est Ægyptus, hoc terra Cham. De semine enim Cham filij Noë, exorta est gens Ægyptiorum: apud quos peregrinati sunt Israëlitæ. Si autē queritur, quomodo de regno in populū alterum transisse dicantur, cùm terrā Chanaā necdum in regnū accepissent: potest per anticipationē, id est, prolepsim, sic dictum accipi, vt quod futurū erat, quasi factum dictum sit.

Et auxit populum suum vehementer, & firmauit eum super inimicos eius.

Quod breuiter pręmissum est, Firmauit populum suum super inimicos eius: tanquam quęreremus, quomodo factum sit, incipit dicere, donec id etiā narrando determinet.

Et conuertit cor eorum, vt odissent populum suum: vt dolum facerent in seruos eius.

Cor Ægyptiorum non Deus deprauauit à recto, sed cùm sponte mali essent, & tales vt possent inuidere felicibus, in odium illos Hebręorum cōuertit beneficētia sua, qua populum suum multiplicabat: benefaciēdo autē suis Ægyptios ad eorum inimicitias incitauit: non ipsos malos faciendo, sed istis bona, quę malos vrerent, largiendo.

D

Misit Moysen seruum suum; & Aaron, in quem elegit ipsum.
Posuit in eis verba signorū suorum, & prodigiorū in terra Cham.

Multa sine vllis verbis facta sunt, vel virga, vel manu extenta, vel fauilla in cœlū missa: sed quia illa ipsa sine verbo facta sunt, non erant ab aliquibus significationibus vacua, sicut verba quę loquitur. Ideo etiam ipsa dicta sunt verba, non vocum & sonorum, sed signorum & prodigiorum.

Misit tenebras, & obscurauit: & non exacerbauerunt sermones eius.

Id est, Moysen & Aaron Aegyptij, quamuis essent durissimi, patienter tulerunt, donec omnia quæ Deus facere disposuerat, complerentur.

Conuertit aquas eorum in sanguinem, & occidit pisces eorum.
Dedit terra eorum ranas in penetralibus regum ipsorum.

Hyperbolicos dictū est, tanquā ipsam terram eorum conuertisset in ranas.

Dixit, & venit cynomia, & cinifes in omnibus finibus eorum.

Si queritur quando dixerit: in verbo eius erat antequam fieret, & sine tēpore ibi erat, quo tempore fieret.

Posuit pluuias eorum grandinem: ignem comburentem in terra ipsorum.

Et

A *Et percußit vineas eorum, & ficulneas eorum: & contriuit lignum finium eorum.*

Hoc vi grandinis, & fulminibus factum est: Vnde & ignem dixerunt cõburentem.

Dixit, & venit locusta & bruchus, cuius non erat numerus.

Vna plaga est locustę, & bruchi: quoniam altera est parens, altera fœtus.

Et comedit omne fœnum terræ eorum.

Etiam fœnum fructus est, sicut loqui scriptura consueuit, quæ etiam segetes frugum fœnum appellat.

Et percußit omnem primogenitum in terra eorum: primitias omnis laboris eorum.

Hęc plaga nouissima est, excepta morte in mari rubro: quæ plagæ cùm sint decem, nec omnes commemoratæ sunt, nec eodẽ ordine quo in Moyse leguntur: libera est enim prophetica laudatio à lege narrationis historicæ.

Et eduxit eos in argento & auro.

B Dolus quidem, quo Ægyptij decepti sunt, vt argentũ & aurũ Hebræis Exod. xi.
discedentibus darent, non ad præceptum nec ad inspirationẽ Dei referẽdus est, sed ad permisionem tantũ, qua carnales quoq; hac decipi cupiditate pateretur. Veruntamen habeat aliquid fraus ista iustitiæ, quæ ab iniquis hoc quodammodo abstulit, quod pro mercede multorum operum debebatur.

Et non est in tribubus eorum infirmus.

Etiam hoc magnum beneficium Dei fuit, vt in illa profectione nullus esset infirmus, corpore scilicet, non animo.

Lætata est Aegyptus in profectione eorum: quia incubuit timor eorum super eos.

Intelligendum, quòd hoc tunc factum sit, quãdo oppresso aquis Pharaone cum exercitu suo, residui Aegyptiorum timere potuerunt, ne ad delendos eosdem, Hebræi reuerterentur: quibus profectis in longinquiora, causas habuerunt lætandi.

Expandit nubem in protectione eorum: & ignem, vt luceret eis per noctem.

Petierunt, & venit coturnix:

Quę vtiq; caro est: quę petitio non querulorum, sed electorum pręstita est, ad carnalium munera comprimenda. Quoniam hic Psalmus non de eis loquitur, in quibus non est beneplacitum Deo. sed de fide filiorum promissionis, propter quos etiam illi iuuabantur. C

Et pane cœli saturauit eos.

Id est, manna.

Disrupit petram & fluxerunt aquæ: abierunt in sicco flumina.

His omnibus beneficijs Dei, fidei Abrahæ meritum commendatur.

Quoniam memor fuit verbi sancti sui, quod locutus est ad Abraham puerum suum.
Et eduxit populum suum in exultatione, & electos suos in lætitia.
Et dedit illis regiones gentium: & labores populorum possederunt.

Tanquam quęreremus, cui bona ista data sint: ne hoc ipsum putaretur summum bonum, quòd ista felicitas temporalium rerum data est, continuò eam ad aliud retulit, vbi summum bonum oportet inquiri.

Vt custodiant iustificationes eius: & legem eius requirant. D

Ergo intelligendũ est, Dei seruos, & electos filios promissionis, imitãtes fidẽ Abrahę, propterea ista bona terrena sumere à domino, vt nõ in eis luxu diffluãt, siue peruersa securitate torpescãt: sed ideo habeãt hæc omnia ex diuina misericordia præparata, in quibus quærendis possent negotiosissimis laboribus occupari: vt ad hoc vacẽt, vnde bonũ ęternũ possit acquiri: hoc est, vt custodiant iustificationes eius, & legem eius requirant.

PSALMVS CV. ALLELVIA.

Confitemini domino quoniam bonus, quoniam in seculũ misericordia eius.

Dvo isti Psalmi, id est, CIIII. & CV. ita inter se coniuncti sunt, vt in vno eorũ, qui pręcedit, cõmendetur populus Dei in electis eius, de quibus nulla querela est, & in quibus beneplacitũ est domino: in isto autẽ qui sequitur, hi cõmemorantur, qui in eodem populo amaricauerunt. Nec tamen etiam ipsis misericordia Dei defuit. Dicuntur autẽ ista ex eorum persona, qui veniã conuersi precantur: & exẽpla cõmemorantur illorum, in quos etiam peccatores diues apparuit misericordia Dei. Incipit ergo iste Psalmus, sicut ille, Confitemini domino: sed ibi sequitur, Et inuocate nomen eius: hic autem, Quoniã bonus, quoniã in seculũ misericordia eius. Confessio igitur peccatorum habet laudationem Dei: quoniam qui indulgentiam petit, cum spe debet orare, & cum laude eius misericordiæ quam credit ęternam.

Quis

Quis loquetur potentias domini: auditas faciet omnes laudes eius?

Quis enarrabit opera omnipotentis misericordiæ Dei, vel poterit facere, vt omnes laudes ipsius audiantur? quia quod ore promitur, & quod opere agitur, in laudem Dei dicendum est, atque faciendum.

Beati qui custodiunt iudicium, & faciunt iustitiam in omni tempore.

Iustitia & iudicium tam similia sibi sunt atque vicina, vt quodlibet eorum pro altero poni posit: veruntamen si proprietas eorum diligétiùs seruanda sit, Iudicium custodire dicendus est, qui rectè iudicat: Iustitiam verò facere, qui rectè agit.

Memento nostri domine in beneplacito populi tui:

Id est, vt in eis simus, in quibus beneplacitum est tibi: quia non in omnibus illis beneplacitum est Deo. 1. Cor. 10

Visita nos in salutari tuo.

Hoc est, in Christo tuo, in quo peccata dimittuntur, & animæ sanantur, vt custodiant iudicium, faciantque iustitiam.

B *Ad videndum in bonitate electorum tuorum: ad lætandum in lætitia gentis tuæ:*

Visita nos, inquit, ad videndum: id est, illumina nos, ne simus cæci, & extra bonitatem electorum tuorum. Quoniam oculi interiores recta vident, æquitatem vident, bona concupiscunt. In hac ergo bonitate fac & nos videre, & lætari in lætitia populi tui, quæ non est præter te: quia omnes tui non gaudent nisi de te.

Vt lauderis cum hæreditate tua.

Id est, vt omnia bona hæreditatis tuæ, quam elegisti & adoptasti, ad tuam gloriam laudemque referantur. Quia quos visitas in salutari tuo, laudari nisi in tua laude non possunt, qui eos laudabiles facis.

Peccauimus cum patribus nostris, iniustè egimus, iniquitatem fecimus.

Dupliciter intelligi potest, quòd peccauerint posteri cum patribus suis, tanto antiquioribus: siue quia in lumbis patrum erant, quando illi in Aegypto fuerunt: quia & Leui cum Abraham decimatus est: siue quia imitatores fuerunt per similitudinem contumaciæ, & cum illis pecccauerunt, quos suis moribus retulerunt. Hebr. 7.

Patres nostri in Aegypto non intellexerunt mirabilia tua: non fuerunt memores multitudinis misericordiæ tuæ.

Et intel-

Et intellectum redarguit, & memoriam: intellectu quippe videre debuerunt, ad quorum bonorum æternitatem, per illa temporalia vocarētur. Memoria verò ad hoc saltem instrui debuerunt, vt mirabilium Dei non obliuiscerentur: cum ad confirmationem eorum multum posset valere beneficiorum Dei fidelis recordatio. C

Et irritauerunt ascendentes in mare, in mare rubrum.

Ascendentes, dictum est, pro terræ positione: quæ talis est, vt descēsio dicatur in Aegyptum de terra Chanaan, & in eam de Aegypto ascensio.

Et saluauit eos propter nomen suum: vt notam faceret potentiam suam.
Et increpuit mare rubrum, & siccatum est:

Non legitur vlla vox facta, qua siccaretur mare: potentia ergo qua id factum est, increpatio dicta est.

Et eduxit eos in abyßis, sicut in deserto.

Quia siccitate factum erat sicut desertum, vbi fuerunt abyssi.

Et saluauit eos de manu odientium: & redemit eos de manu inimici.

Quid pretij datum est in hac redēptione? an prophetia est, quòd in figura baptismi hoc factū sit, vbi redimimur de manu diaboli magno pretio, quod est sanguis Christi? Vnde cōuenienter hoc magis mari rubro figuratum est. D

Et operuit aqua tribulantes eos: vnus ex eis non remansit.
Et crediderunt in verbis eius: & cantauerunt laudem eius.

Talis locutio est, cùm dicitur, hanc seruitutem seruiuit: aut, talem vitam vixit. Laudem verò Dei illam dixit, quæ cantico Exodi continetur.

Citò fecerunt, obliti sunt operum eius: non sustinuerunt consilium eius.

Festinauerunt beati fieri temporalibus rebus, & magis concupierunt præsentia, quàm futura: cùm debuerint de tantis erga se beneficijs intelligere, quòd ad aliquam sine fine beatitudinem vocarentur.

Concupierunt concupiscentias in deserto: & tentauerunt dominum in inaquoso.

Talis locutio est, Concupierunt concupiscentiam: qualis est superior, Laudauerunt laudem.

Et dedit eis petitiones eorum: & misit saturitatem in animam eorum.

Animam hoc loco, non secundùm quòd rationalis est, dixit: sed secundùm

dum id quod animatum corpus anima facit: ad cuius animalis sustentationem pertinet cibus & potus.

Et irritauerunt Moysen in Castris, & Aaron sanctum domini.
Et aperta est terra, & deglutiuit Dathan: & operuit super congregationem Abirom.

Quod est deglutiuit, hoc est, superoperuit: amborum autē vna erat causa, ob impium schisma.

Et exarsit ignis in synagoga eorum: & flamma combussit peccatores.

Licet iusti quoque & laudabiliter viuentes, non sint absq; peccato, scriptura tamen peccatores non leuium culparum homines, sed multorum facinorum, & profundæ iniquitatis, hoc nomine appellare consueuit.

Et fecerunt vitulum in Choreb: & adorauerunt sculptile.
Et mutauerūt gloriam suam in similitudinem vituli comedētis fœnum.

Deus erat gloria eorum, si eius consilium sustinerent: cui dicitur, Gloria mea, & exaltans caput meum. Istam gloriam suam, id est, domini, immutauerunt in similitudinem vituli comedentis fœnum, vt ab eo comederentur, à quo comeduntur qui sapiunt secundū carnem: Omnis enim caro fœnum. Psal. 3. Esa. 40.

B

Obliti sunt Deum, qui liberauit eos: qui fecit magnalia in Aegypto, mirabilia in terra Cham, terribilia in mari rubro.

Quæ sunt mirabilia, eadem terribilia. Nulla quippe est admiratio sine quadam formidine.

Et dixit disperdere eos, si non Moyses electus eius stetisset in confractione in conspectu eius.

Non ita dixit, In cōfractione, quasi vt cōfrangeret iram Dei: sed in plaga, qua erant illi conterendi: in qua Moyses obiecit seipsum pro eis. Et demonstratum est, quantum pro malis valeat apud dominum sanctorum intercessio.

Vt auerteret iram eius, ne disperderet eos: & pro nihilo habuerunt terram desiderabilem, nec crediderunt verbis eius.

Nullo modo isti culparentur, quia pro nihilo habuerunt terram, cuius temporale regnum etiam nos pro nihilo habere debemus: nisi terra illa, quę dicebatur fluens lac & mel, magni sacramenti habuisset significationem: quod non intelligentes nec desiderantes, sed in terrenis tantum fœlicitatem suam constituentes, non crediderunt verbis Dei: & pro nihilo habuerunt terram desiderabilem: id est, æternam atque cœlestem.

Et mur-

Et murmurauerũt in tabernaculis suis: non exaudierunt vocem domini.
Et eleuauit manum suam super eos, vt prosterneret eos in deserto.
Et deijceret semen eorum in nationibus: & dispergeret eos in gentibus.
Et consecrati sunt Belphegor: & mãducauerunt sacrificia mortuorum.
Et irritauerũt eũ in adinuẽtionibus suis: & multiplicata est in eis ruina.

Suspensa fuerat ira iustitiæ, & in peccatores dilata vindicta: sed posteaquâm consecrauerunt se idolis, & manducauerunt sacrificia mortuorum, id est, quæ mortuis hominibus immolabant: fornicationi quoque alienigenarum mulierum miscuerunt, multiplicata est in eis ruina, vt ob augmentum criminum grauiûs vastarentur: in qua vastatione dominum Phinees sacerdos placauit: quia masculum & fœminam, in complexu adulterino deprehensos, pariter interemit: & deputatum est hoc ei ad iustitiã: quia vidit Dominus, quòd hoc totius populi charitate fecisset.

Et stetit Phinees, & placauit: & cessauit quassatio.
Et reputatum est ei ad iustitiam in generatione & generationem, vsq; in sempiternum,
Et irritauerunt eũ ad aquã cõtradictionis, et vexatus est Moyses propter eos, quia exacerbauerunt spiritum eius: & distinxit in labijs suis.

Sanctus Moyses perturbatus murmure populi, non tenuit fiduciam qualem debuit, & dubitanter petrá virga percussit, distinguens hoc miraculum â cæteris, quasi non posset qui cætera fecerat, etiam istud efficere. Hinc ergo meruit prior mori, quâm terram repromissionis intraret. Cui tamen Deus, tanquam electo suo, etiam post mortem, bonum perhibet testimonium: vt intelligamus, eum huius tantùm hæreditatis priuatione mulctatum: nõ autem illius æternæ, quam significabat temporalis & terrena possessio.

Non disperdiderunt gentes, quas dixit dominus illis.
Commixti sunt cum gentibus, & didicerunt opera eorum: & seruierunt sculptilibus eorum, & factum est illis in scandalum.

Illud, quòd gentes non disperdiderũt, & quòd eis permixti sunt, factum est illis in scandalum.

Et immolauerunt filios suos & filias suas dæmonijs.
Et effuderunt sanguinẽ innocentem, sanguinem filiorum suorum et filiarum suarum, quas sacrificauerunt sculptilibus Chanaan.

Historia quidem talium sacrificiorum non meminit: sed nemo dubitet, psalmum vera narrare.

Et interfecta est terra in sanguinibus: & contaminata est in operibus eorum:

Tropica locutio est, qua significatur per id quod cõtinet, id quod cõtinetur: sicut

A tur: ſicut dicimus, malam domum, in qua mali habitant: & bonam, in qua boni. Interfecta ergo terra in ſanguinibus, cùm ipſi, qui eam habitant, interfecti ſunt in animam, & contaminati in operibus ſuis.

Et fornicati ſunt in adinuentionibus ſuis.

Non ſic dictæ ſunt adinuentiones ipſorum, quaſi ab ipſis repertæ, nullo præcedente, quod ſequerentur, exemplo. ſed in eo dictæ ſunt ipſorum, quia illas ſuas imitando fecerunt.

Et iratus eſt furore dominus in populum ſuum:

Perturbatio iræ in Deum non cadit: ſed conſuetudine loquendi, potentia vindictæ indeclinabilis hoc vocatur.

Et abominatus eſt hæreditatem ſuam:
Et tradidit eos in manus gentium: & dominati ſunt eorum, qui oderunt eos.
Et tribulauerunt eos inimici eorum: humiliati ſunt ſub manibus eorum.

Quando eos hæreditatem Dei vocat, non ad perditionem, ſed ad diſci-
B plinam hæc abominatio fuit.

Sæpe liberauit eos: ipſi autem exacerbauerunt eum in conſilio ſuo:

Perniciosum conſilium eſt hominis ipſi homini, quo ea quærit quæ ſua ſunt, non quæ Dei: & ideo exacerbat conſilium Dei, qui ſe ipſum ſuis promittit hæreditatem, vt non temporalibus beati fieri cupiant, ſed æternis.

Et humiliati ſunt in iniquitatibus ſuis.
Et vidit cùm tribularentur, cùm audiret orationem eorum:
Et memor fuit teſtamenti ſui: & pœnituit eum ſecundùm multitudinem miſericordiæ ſuæ.

Pœnituit, dictum eſt, quia ſentētiam, qua eos puniturus videbatur, in miſericordiam vertit: quod Deus ſine commutatione conſilij ſui facit. Quia etſi apud nos quædam ipſius iudicia & opera variantur: apud ipſum tamen, omnium rerum exitus præſcientem, nihil noua diſpoſitione agitur: qui fecit quæ futura ſunt. Cùm ergo pœnituit eum ſecundùm multitudinem miſericordiæ ſuæ, hoc fecit, quod diſpoſuerat, vt concederet, quod ſe conceſſurum eſſe præſcierat.

Et dedit eos in miſericordias, in conſpectu omnium qui cœperant eos.

Bene hoc ad omnes filios promiſsionis refertur, qui redimuntur per ſanguinem, & eruuntur de poteſtate tenebrarū: vt reſipiſcát de diaboli laqueis: 2. Tim. 3.
à quo captiuati tenentur, ad ipſius voluntatem.

Saluos

Saluos fac nos domine Deus noster: & congrega nos de nationibus: C
Vt confiteamur nomini sancto tuo: & gloriemur in laude tua.
Benedictus dominus Deus Israël, à seculo, & vsque in seculum.

Id est, ab æterno vsque in æternum: quia sine fine laudabitur ab eis, de
Psal. 83. quibus dicitur, Beati qui habitant in domo tua, in secula seculorum lauda-
bunt te. Tunc enim perficietur quod in primordio Psalmi huius oratum est,
Memento nostri domine in beneplacito populi tui: visita nos in salutari
tuo. Ad videndum in bonitate electorum tuorum, ad lætandum in lætitia
Ioan. 10. gentis tuæ, vt lauderis cum hæreditate tua. Non enim de gentibus solas
congregat oues, quæ perierunt domus Israel: sed etiam illas, quæ non sunt
de hoc ouili: vt sit vnus grex, vt dictum est, & vnus pastor. Iudæi verò com-
putant ad suum regnum visibile istam pertinere prophetiam: quia spe inui-
sibilium bonorum gaudere nō nōrunt, in laqueos illius ruituri sunt, de quo
Ioan. 5. dominus ait, Ego veni in nomine patris, & non suscepistis me: alius veniet
in nomine suo, hunc suscipietis.

Et dicet omnis populus:

Id est, omnis electio prædestinatorum, omnes filij promissionis, qui sunt ex circuncisione, & in præputio gens sancta, populus adoptionis.

Fiat fiat.

D

PSALMVS CVI.

Confitemini domino quoniam suauis est: quoniam in seculum misericordia eius.

Onfiteri potest suauitatē domini, qui gustauit. Nam quomodo dicet suaue esse, quod nescit? Accedat ergo ad gustandum, vt possit ructare ad confitēdum. In seculum autem, id est, in æternum, est misericordia eius: quia æterni erunt, quorum in hoc tempore miseretur.

Dicant qui redempti sunt à domino, quos redemit de manu inimicorum, de regionibus congregauit eos,
Ab oriente & occasu, ab aquilone & mari.

Redemptus quidem videtur Israël de terra Aegypti, de domo seruitutis: sed hîc hi vocantur redempti, qui in toto orbe terrarum, de magna & lata Aegypto, quasi per mare rubrum baptismū sacratum Christi sanguine liberantur. Dicant ergo Christiani, qui vocati sunt de vniuerso mūdo, quoniam suauis dominus, & in seculum misericordia eius.

Errauerunt in solitudine, & in siccitate: viam ciuitatis habitationis non inuenerunt.

Esurien-

A

Esurientes & sitientes, anima eorum in ipsis defecit.

Et clamauerunt ad dominum cum tribularentur, & de necessitatibus eorum liberauit eos.

Et duxit eos in viam rectam, vt irent in ciuitatem habitationis.

Confiteantur domino misericordiam eius, & mirabilia eius filijs hominum.

Quater in hoc Psalmo repetuntur hi versus: & miserationum domini toties facta confefsio, significat vnumquemq; redemptorum, vt perueniat ad perfectam pacem, quatuor tentationum periculis liberari. Nam primũ periculum est, deuium à veritate hominem, in ignorantię solitudine atque errore versari, & carentem cibo potuque sapientiæ, fame, sitiq; deficere. Sed cùm hoc labore fatigatus exclamauerit ad Dominũ, deducitur ad viam fidei, per quam incipiat pergere ad ciuitatem quietis, & cõfiteatur domino miserationes eius, & mirabilia eius filijs hominum.

Quoniam satiauit animam inanem: & animam esurientem impleuit bonis.

Sedentes in tenebris & in vmbra mortis: compeditos in mendicitate, & in ferro.

B

Quoniam exacerbauerunt eloquia Dei: & consilium altissimi irritauerunt.

Et humiliatum est in laboribus cor eorum: infirmati sunt, nec fuit qui adiuuaret eos.

Sicut prima tentatio fuit erroris & famis, in ignorãtia veritatis ita postea quàm quis agnouerit viam Christi, & nosse cœperit quid sibi credendum, quídve faciendum sit, laboribus secundæ tentationis excipitur: vt cùm vult quasi viribus suis contra peccata confligere, inueniat cupiditatum difficultatibus præpeditum, & non posse viam quam didicit, propter compedes ambulare. Exclamet ergo & in hac tribulatione, & de gratia Dei poscat auxilium, vt ruptis vinculis imposibilitatis suæ, ad rectè agendum accipiat facultatem, quam vtique posset dominus, remotis obstaculis, sponte præuenire, nisi vtile esset homini, experiri infirmitatem suam: & de bonis operibus, non in se, sed in domino gloriari, vt nouerit confiteri domino miserationes eius, cuius munera accipit, vt cupiditates suas posit euincere.

Et clamauerunt ad dominum cum tribularẽtur: & de necessitatibus eorum saluauit eos.

Et eduxit eos de tenebris & vmbra mortis: & vincula eorum disrupit.

Confiteantur domino misericordias eius: & mirabilia eius filijs hominum.

Quia contriuit portas æreas, & vectes ferreos confregit.

Suscepit eos de via iniquitatis eorum: propter iniustitias enim suas humiliati sunt.

Quia priusquam à dominatione peccati per gratiam liberarentur, suam volebant Rom. 10.

volebant iustitiam cōstituere, ignorantes Dei iustitiam. humiliati ergo sunt per experimenta impossibilitatis suę, & inuenerunt se sine Dei adiutorio nihil posse. Sed tertia eos tentatio suscipit, quę infert fastidium verbi Dei: Plerunque enim, quos ignorantia & concupiscentia non extinxit, inedia & tædium, & fastidij languor occidit: nisi fortè non est periculum, quando nec in lectione, nec in oratione est delectatio.

Omnem escam abominata est anima eorum: & adpropinquauerunt vsq; ad portus mortis.

Sentent. est 10. Sicut corpori noxium est corporalem escam non posse percipere: ita animæ periculosum, spiritales delicias fastidire.

Et clamauerunt ad Dominum cum tribularentur: & de necessitatibus eorum liberauit eos.
Misit verbum suum, & sanauit eos: & eripuit eos de corruptela eorum.

Quædam mentis corruptela est, cùm salubria & suauia non amantur: ergo & de hoc liberari malo, plurimùm bonum est.

Confiteantur domino miserationes, & mirabilia eius filijs hominum.
Et sacrificent sacrificiū laudis: & adnuntient opera eius in exultatione.

Non cum tædio, non cum mœrore, non cum anxietate: sed in exultatione. Verùm superest quarta tentatio, & quæ ad præsidentes, & ad subditos pertinet: quoniam cùm gubernator tempestate vrgetur, omnes qui simul nauigant, eodem periculo premuntur, & simul in portu sedata tempestate saluantur. Denique sequitur:

Qui descendūt in mari in nauibus: faciētes operationē in aquis multis.
Ipsi viderunt opera Domini, & mirabilia eius in profundo.

Quorum ergo opera est vt populos regant, hi de profundo cordis humani tempestates seditionum & dissensionum frequenter exortas, quæ nauem possint perturbare, patiūtur & agnoscunt, ideo Deū sinere vt hęc fiāt, (1. Cor. 11) vt probati manifestiores sint: & vt ipse in pressuris à fidelibus inuocetur.

Dixit, & stetit spiritus procellæ:

Id est, permansit & perdurauit, vt turbati vehementiùs supplicarent.

Et exaltati sunt fluctus eius.
Ascendunt vsque ad cœlos, & descendunt vsque ad abyssos: anima eorum in malis tabescebat.
Turbati sunt & moti sunt sicut ebrius: & omnis sapientia eorum exorta est.

Qui

A Qui sedent ad gubernacula, & nauem fideliter amant, vim huius perturbationis agnoscunt. Quoniam plerunque talibus scandalis exagitatur ecclesia, vt præsidentium corda deficiant. Et quid restat, nisi quod sequitur?

Et clamauerunt ad dominum cùm tribularentur: & de necessitatibus eorum eduxit eos.
Et imperauit procellæ, & stetit in auram: & siluerunt fluctus eius.
Et lætati sunt quoniam siluerunt, & deduxit eos in portum voluntatis eorum.
Confiteantur domino miserationes & mirabilia eius filijs hominum.

Vbique omnino confiteantur domino, non merita nostra, non vires nostræ, non sapientia nostra, sed miserationes eius: ille ametur in omni nostra liberatione, qui est inuocatus in omni tribulatione.

Exaltent eum in ecclesiis populi: & in cathedra seniorum laudent eum.

Iam ergo dubium non est, quòd omnes supradictæ tentationes, tribulationes, liberationes, in ecclesia agantur: quid ergo in hac ecclesia operatus est dominus, nisi vt superbis resisteret, humilibus autem daret gratiam? qui Iac. 4.
Iudæos extollentes se de genere Abrahæ, & de legis eloquijs, spreuit: & am- 1. Pet. 5.
putatis naturalibus ramis, oleastrum oleæ inseruit, & de omnibus gentibus Rom. 11.
Abrahæ, spiritale semen elegit.

B *Posuit flumina in desertum: & exitus aquarum in sitim.*
Terram fructiferam in salinis, à malitia inhabitantium in ea.

Propter hanc superbam malitiam Iudæos deseruit gratia, & facta est terra eorum sterilis atque deserta. quia omnis prophetia, omne sacrificium, omnia ibi sacramenta cessârunt, & ad humilitatem gentium transierunt.

Posuit desertum in stagna aquarum: & terram sine aqua in exitus aquarum.
Et habitare fecit illic esurientes:

Opera gratiæ narrantur, quæ effusa est in nationes immundas priùs, atq; Act. 10.
desertas, & à cultu veritatis alienas.

Et constituerunt ciuitatem habitationis.

Quoniam cœlestem Hierusalem iam sponte obtinet, qui fide iustificatus est.

Et seminauerunt agros, & plantauerunt vineas: & fecerunt fructum frumenti.

De quo gaudet ille operarius, qui dicit, Non quia quæro datum, sed requiro fructum. Philip. 4.

Et benedixit eos, & multiplicati sunt nimis: & iumenta eorum non sunt diminuta. C

Iumenta & pecora dicuntur in ecclesia, simpliciter ambulantia, sed vtilia: non multum docta, sed fide plena. Ergo & spiritales & carnales benedixit Deus, & multiplicauit, ita vt non minuerentur.

Et pauci facti sunt. & vexati sunt à tribulatione malorum & dolorum.

Ecclesia catholica in electis suis, pręcognitis à Deo, filijs promissionis, mébris corporis Christi, non minuitur, nec ad paucitatem redigitur: quia ipsi vere sunt: aut cùm lapsi fuerint, reparantur ac permanent: & semper multi sunt, quia de numero eorum nihil perit. Qui ergo in hanc soliditatem æternæ multitudinis, aut non introierunt, aut cùm viderētur introisse, ab eadem recesserunt, ipsi pauci facti sunt: quia ab illa, quæ permanet, multiplici vnitate diuisi sunt. Nunquam enim multi sunt, qui ad non esse tendunt. Et quid tam obnoxium paucitati, quàm quod est debitum perditioni?

Sentētia est 12.

Effusus contemptus est super principes.

Hæretici & Schismatici ab Ecclesia reprobati: & ideo magis contempti, quia principes esse voluerunt.

Et seduxit eos in inuio, & non in via. D

Illi qui ad ciuitatem habitationis tendebant, directi sunt & deducti: isti autem ciuitatem sanctam, id est, ecclesiam catholicam deserentes, per erroris sui inuium abire permissi sunt, & suæ sunt traditi voluntati. Deus enim non deceptionis malignitates educit, sed iudicij veritate discernit.

Et adiuuit pauperem de mendicitate:

Pauper & mendicus est ille, qui nihil sibi tribuit, sed totum de misericordia Christi expectat, ante dominicam ianuam cotidie clamans, & pulsans, vt ei aperiatur, & vt eius nuditas vestiatur.

*Et posuit sicut oues * familias.*

* patriā

Hunc quasi vnum pauperem, & vnum mendicum adiuuit Deus, eumque in familias multiplicauit: id est, vnam ecclesiam, vnam plebem, vnam ouem in latitudinem totius orbis extendit.

Videbunt recti & iocundabuntur: & omnis iniquitas oppilabit os suum.

Iniquitas illa garriens contra vnitatem, conuicta à veritate, obstruet os suum, non habens quod loquatur.

Quis

A *Quis sapiens & custodiet hæc, & intelligens miserationes domini?*

Quid custoditurus est sapiens, nisi vt sit pauper, non diues: id est, non sit superbus, non sit inflatus: quia hæc custodiens intelliget miserationes domini, non merita sua, non vires suas: sed miserationes domini, qui errantem & egentem in viam deduxit, & pauit: qui pugnantem aduersum difficultatem peccatorum, & colligatum vinculis solicitudinis soluit & liberauit: qui fastidio languentem & penè morientem, missa verbi suauitate recreauit: qui periclitantem inter naufragia scandalorum, à discrimine maris in portum deduxit tranquillitatis: qui eum denique constituit in eo populo, vbi humilibus dat gratiam: non in illo, vbi superbis resistit. Et fecit eum suum, vt intus manens multiplicaretur, non vt foras exiens minueretur.

PSALMVS CVII.

Psalmus autẽ cẽtesimus septimus pretermissus est, quia in postremis quinquagesimi sexti, & in quinquagesimi noni videtur expositus. Itaque incipit.

PSALMVS CVIII.

DEus laudem meam ne tacueris: quia os peccatoris, & dolosi super me apertum est.

B PSalmum istum de Christo habere prophetiam, quisquis Actus Apostolorum fideliter legit, agnoscit: vbi euidenter ostenditur, de Iuda traditore domini prophetatũ quod hic scriptum est, Fiant dies eius pauci, & episcopatum eius accipiat alter. Sed Act. 1. si de vno illa omnia, quæ hîc in malo dicta sunt, conemur accipere, expositionis ratio vacillabit. Melius ergo vniuersa clarebũt, si quædam ad omne genus inimicorum Christi, quorum Iudas primatũ gerit: quædam autem ad ipsum Iudam propriè pertinere intelligãtur. Vox ergo domini est: Deus laudem meã ne tacueris. Laus verô ipsius vera & maxima est, qua hoc ipsum quòd est vnigenitus Dei filius, prædicatur. Contra quem os dolosi peccatoris erupit, cùm virtus mea infirmitatis carne tegeretur.

Locuti sunt aduersum me lingua dolosa:

Tunc vtique, quando eum tanquam magistrum bonum captiosa adulatione laudabant.

Et sermonibus odij circundederunt me: & expugnauerunt me gratis

Illi qui dolose anteâ loquebantur, posteà in me aperti odij vocibus sæuierunt gratis: quia causam inimicitiæ non habuerunt, nisi iniquitatem suam: & nullo sibi proposito commodo gratuito, maligni & crudeles fuerunt.

Pro eo vt diligerent me, detrahebant mihi:

Non paruum aliquid putari debet, quia non ait, Pro eo vt diligerent me, interficiebant me: sed, Detrahebant mihi. Ideo quippe interfecerunt, quia detraxerunt, negantes filium Dei, & dicentes quòd in principe dæmoniorum eijcit dæmonia: &, Dæmonium habet & insanit: quid eum auditis? & cætera talia: qua detractione auertebant ab eo, quorum conuersionem ille quærebat: quod nocentius erat, quàm quòd mox resurrecturum parabant occidere. C

Matth. 9. Ioan. 10. Mat. 11.

Ego autem orabam.

Non quidem dixit, quid orabat: sed illud intelligimus, quod in cruce pendens ait: Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Quàm bene intelligitur pro discipulis suis orasse, quod etiam ante passionem suam dixit, ne deficeret fides eorum: quãdo ipse fixus in ligno, non vtebatur potentia sua, sed patientiæ prębebat exemplum: ne inimicos suos diuina potestate delendo, ad hoc nos ædificaret, vt impatiẽter festinaremus de his, quos malos patimur, vindicari: cùm scriptum sit, Melior est patiens, quàm fortis.

Luc. 23. Luc. 22. Prou. 16.

Et posuerunt aduersum me mala pro bonis: & odium pro dilectione mea.

Quamuis voluntaria sit pœna patientis, hoc est tamen maximum persequentium crimen, quòd bonitati malitiam, & dilectioni odia reddiderunt: pro qua impietate quid recepturi sint, optantis similitudine incipit prophetare. Non autem pœnam reorum concupiscit Deus, tanquam exaturari desiderans vltione: sed quod iustum est, cum tranquillitate disponit, vt etiam mali non sint inordinati. D

Sentẽtia est 12.

Constitue super eum peccatorem, & diabolus stet à dextris eius.

Cùm superiùs querela de pluribus fuerit, nunc de vno loquitur Psalmus, & in vnius intellectam personam vltio futura disponitur: non quia illi extra supplicium sint futuri: sed quia in caput sceleris bene fertur sententia, quæ consortes impietatis non omittit in vltione, quos damnat in principe. Quid est ergo, Constitue super eum peccatorem: nisi, vt ei diabolus præsit, cui ipse se subdidit: & ipsum in dextris habeat, quem elegit? Quia vnicuique, siue in bono, siue in malo, hoc fiet dextrum, quod omnibus præfert.

Cum iudicatur, exeat condemnatus: & oratio eius fiat in peccatum.

Iudas non potuit orare per eum, quem vendidit. Oratio quæ non fit per Christum, non solùm non potest delere peccatum, sed etiam ipsa fit ad peccatum.

Fiant dies eius pauci:

Id est, dies apostolatus eius.

Et epis-

A

Et episcopatum eius accipiat alter.

Hoc ita factum esse, vt prophetatum est, Actus Apostolorum loquuntur. Act. 1.

Fiant filij eius orphani, & vxor eius vidua.

Mortuo ipso vtrunque factum est.

Nutantes transferantur filij eius, & mendicent:

Nutantes, incerti quò eant.

Eijciantur de habitationibus suis.

Hoc est quod suprà dixerat, Transferantur.

Scrutetur fœnerator omnem substantiam eius, & diripiant alieni labores eius.

Non sit illi adiutor: nec sit qui misereatur pupillis eius.

Id est, nec adiutorem habeat, nec tutorem.

B

Fiant nati eius in interitum: in vna generatione deleatur nomen eius.

Id est, vt quod de eo generatum est, iam non generet, & citò transeat.

In memoriam redeat iniquitas patrum eius in conspectu domini: & peccatum matris eius non deleatur.

Si Iudas maneret in eo, ad quod vocatus est, nullo modo ad eum vel sua præterita, vel parentum iniquitas pertineret. Quia autem non tenuit adoptionem in familia Dei, sed iniquitatem potiùs vetusti generis elegerit: redijt iniquitas patrum eius in conspectu domini, vt in eo etiam ipse puniretur: & peccatum matris eius non est in eo deletum.

Fiant contra dominum semper: & dispereat de terra memoria eorum.

Fiant contra dominum, dixit, non vt domino aduersentur, sed vt sint in conspectu domini, ne vlla meriti ipsorum fiat obliuio. Dispereat autem memoria eorum in eo, vt nomen ipsorum, nulla succedente generatione, deficiat. Si autem quæritur, an credibile sit, miserias viuentium posterorum ad pœnam mortui pertinere: sequestrata omni disputatione, quæ de hac multiplex oritur, rectè credimus, hæc quæ per Spiritum sanctum prophetata sunt, accidisse: ac si posit adseri, quòd defunctos virorum pœna non cruciet: in Iudam tamen scelestissimum eam damnationem esse prolatam, vt inter supplicia sua etiam suorum miseria infelicior fieret, & generationis suæ

ſemper doleret interitum. Hæc ſanè omnia quæ in Iudam dicta ſunt, etiam C
in Iudæorum populum prophetata intelliguntur. Quia & ſuper ipſum conſtitutus eſt peccator, id eſt, diabolus, cui ſe ſubdidit: & idem ſtat à dextris eius, quem prætulit ſaluatori: & ipſe in iudicio condemnabitur, quia perſe-
Rom. 2. uerando in impietate, theſaurizet ſibi iram in die iræ. Et oratio eius fiat in
1. Tim. 2 peccatum: quia non fit per mediatorem Dei & hominum, hominem Chri-
Pſal. 109. ſtum Ieſum, & ſacerdotem in æternum, ſecundum ordinem Melchiſedech. Et facti ſunt dies eius pauci: quod de regno ipſorum accipiendum eſt: quia non diu manſit poſt crucem Chriſti. Et epiſcopatum eius accipiat alter:
Matth. 15 quoniam Chriſtum, qui non venerat niſi ad oues perditas domus Iſrael, reſ-
Matth. 8. puerunt. Facti ſunt quoque filij eorum orphani: de quibus dictum eſt, Filij autem regni ibunt in tenebras exteriores: qui vtique Deum patrem bene in-
1. Ioan. 2 telliguntur omiſiſſe. Qui enim filium non habet, ait veritas, nec patrem habet. Et vxor eius vidua. Vxor regni, plebs intelligi poteſt, quæ amiſſo ipſa regno vidua facta eſt. Nutantes tranſlati ſunt filij eius, & mendicant. Nutantes quippe periculis debellati ſunt filij ipſius regni, qui oſtenduntur mendicare: quia non dubium eſt, eos ad alienam miſericordiam viuere. Eijciantur, inquit, de habitationibus ſuis: ita factum eſt. Scrutetur fœnerator omnem ſubſtantiam eius: vt ſcilicet omnis vita eorum, quæ ſubſtantiæ nomine ſignificata eſt, inquiratur: & nullius debiti, id eſt, peccati eorum, remiſsio fiat: quia illum reſpuerunt, in quo ſolùm eſt abolitio peccatorum. Et diripiant alieni labores eius. Diabolus, & angeli eius, rapiát fructus operum ſibi impéſorum. Non ſit illi adiutor: à quo enim iuuari poteſt, qui non habet Chriſtum? Nec ſit qui miſereatur pupillis eius: Quia amiſſo Deo D
patre, cuius filium perſecuti ſunt, non habent qui eorum miſereatur: non ad temporalem vitam ſumendam, vel ſuſtentandam: ſed ad veram vitam, id eſt, æternam. Fiant nati eius in interitum: vtique ſempiternum. In generatione vna deleatur nomen eius: Quia generati ſunt, non regenerati: ideo in vna generatione deleatur. In memoriam redeat iniquitas patrum eius in conſpectu domini: vt reddat eidem populo dominus, perſeueranti in malitia, etiam patrum iniquitatem. Peccatum matris eius non deleatur: Peccatum in Hieruſalem, quæ ſeruit cum filijs ſuis, quæ interficit prophetas, & lapidat miſſos ad ſe. Fiant contra dominum ſemper: iniquitas & peccatum eorum à conſpectu domini non auferatur, Deo in æternũ vindicante. Et diſpereat de terra memoria eorũ. Terra Dei, ager Dei, Eccleſia Dei eſt, de qua terra perijt memoria eorũ: quia cùm eſſent rami naturales,
Rom. 11. propter incredulitatem fracti ſunt.

Pro eo quòd non eſt recordatus facere miſericordiam.

Siue Iudas, ſiue ille populus: ſed meliùs de populo accipitur, qui recordari potuit pœnitendo, quòd occiſo Chriſto, ſaltem in diſcipulos & membra eius ſæuire non debuit.

Quia perſecutus eſt hominem pauperem & mendicum:

2. Cor. 8. Non enim dedignatus eſt dominus pauper fieri, cùm diues eſſet, vt illius pauper-

paupertate nos ditaremur. Mendicum autem, in eo intelligi potest, quòd Samaritanæ mulieri dixit, Da mihi bibere: vel quòd in cruce ait, Sitio: quæ verba tanquam indigentis sunt.

Et compunctum corde mortificare.

Cordis compunctio, quæ proprie ad conuersos à peccatis pertinet, non conuenit Christo, qui solus extitit absque peccato: in membris itaque suis pœnitentiam agẽtibus, & ad caput suum cum compunctione redeuntibus, ipse quoque erat compunctus corde: quia non aberat à capite, quod gerebatur in corpore, in quo vsque in finem patitur persequentes.

Et dilexit maledictionem, & veniet ei.

Quanquam & Iudas maledictionem dilexerit, vendendo atque tradendo ipsum benedictionis autorem: apertiùs tamen ille populus maledictionem dilexit, quando dixit: Sanguis huius super nos, & super filios nostros. Mat.27.

Et noluit benedictionem, & elongabitur ab eo.

Et Iudas quidem benedictionem abiecit in Christo: sed apertiùs eam populus refutauit, quando illi illuminato dicenti, Nunquid & vos discipuli Ioan.9.
B eius vultis fieri? respondit, Tu sis discipulus eius. Et longè facta est ab eo benedictio, quia transiuit ad gentes.

Et induit maledictionem, sicut vestimentum.

Siue Iudas, siue ille populus.

Et intrauit sicut aqua in interiora eius.

Ergo & foris, & intus: foris, sicut vestimentũ: intus, sicut aqua: quoniam in eius incidit iudiciũ, qui potest & corpus, & animã occidere in gehennam. Matt.10.

Et sicut oleum in ossibus eius.

Ostendit impium hominem, vel populum, cum voluptate mala facere: & iniquitate intus, quasi aqua: & foris, quasi oleo delectari. Quæ actio ideo maledictio dicitur, quia talibus Deus æterna tormenta denunciat.

Fiat ei sicut vestimentum quo operietur.

Apertior malitia est, qua se peccator quasi pallio tegit, & inde opertus videtur, vnde etiam in oculis hominum gloriatur: malum se dissimulans, sed ostentans.

Et sicut zona, qua semper præcingitur.

Maledictione se præcingit, quia malum non repentinum, sed dispositum C
aggreditur: & ita discit malè facere, vt semper paratus sit.

Hoc opus eorum, qui detrahunt mihi apud dominum:

Hi sunt qui detrahunt Christo, ipsi quem lex domini & prophetæ prænuntiârunt.

Et qui loquuntur mala aduersus animam meam.

Ioan. 10 Negãdo eum posse resurgere, cum dicat, Potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam.

Et tu domine, domine fac mecum:

Quidam subaudiendum putârunt, misericordiam: quidam & addiderunt. Sed emendatiores codices sic habent: Et tu domine domine fac mecum, propter nomen tuum. Vnde intelligẽdum est. ideo dixisse filium patri, Fac mecum: quia eadem sunt opera patris, & filij. quod etiam misericordia sentiri potest. sequitur enim,

Quia suauis est misericordia tua.

Rom. 9. Quia misericordiam rectè intelligimus & patrem & filium simul facere in D
vasa misericordiæ. Potest autẽ & sic intelligi quod ait, Fac mecũ: ac si dixisset, Adiuua me. pater quippe adiuuat filium, inquãtum Deus hominẽ, propter formam serui. Nam in ea forma, in qua æqualis est patri, non indiget adiuuari: quia vtrisq; vnum opus est, & par atq; inseparabilis potestas. Egestas & paupertas susceptæ infirmitatis est, ex qua crucifixus est.

Libera me, quia egenus & pauper sum ego: & cor meum turbatum est in me.

Secundùm illud quod propinquante passione ait, Tristis est anima mea vsque ad mortem.

Sicut vmbra, cùm declinat, ablatus sum:

In hoc ipsam mortẽ significauit: Sicut enim ex vmbra declinante fit nox, ita mortali carne fit mors.

Excussus sum sicut locustæ.

Iam hoc in membris eius conuenientiùs intelligimus. Excussi enim, id est, fugati sunt à persecutoribus fideles eius: quorum vel multitudinem significare voluit nomine locustarum, vel quòd transilierunt de loco in locum.

A *Genua mea infirmata sunt præ ieiunio: & caro mea immutata est propter oleum.*

Propter oleum, propter gratiam spiritalem: quia cùm caro eius mutata esset per gloriam resurrectionis, cumque ascendisset patrem, misit spiritū sanctum ad vngendos credentes: quorum stabilitas, quę ablato sibi pane, id est, Christo, quasi ieiunio fuerat infirmata: accepto dono spiritus sancti valida effecta est: vt in suis afflictionibus non vinceretur, quę in domini passione defecerat.

Et ego factus sum opprobrium illis:

Per mortem crucis. Christus enim nos redemit de maledicto legis, factus Gal. 3
pro nobis maledictum.

Viderunt me, & mouerunt capita sua.

Quia viderunt in ligno pependisse, & non viderunt de sepulchro resurrexisse.

Adiuua me domine Deus meus: saluum me fac propter misericordiam tuam.

B Hoc & ad caput referendū est, propter formā serui: & ad corpus, propter seruos. Potuit enim & in ipsis dicere domino, Adiuua me, & saluum me fac: in quibus Saulo dixerat, Quid me persequeris? Quod autem ait, Secū- Act. 9
dùm misericordiam tuam, gratuitam gratiam commendauit.

Et sciant quia manus tua hæc: & tu domine fecisti eam.

De eis dixit, sciant, pro quibus sæuientibus & orauit: quia inter illos erat Isa. 53.
etiā hi, qui in eum postea crediderunt. Manus autem Dei Christus est, sicut Ioan. 12.
dictum est, Et brachiū domini cui reuelatum est? Hęc ergo manus erat, & fe Ioan. 1.
cit eū: Quia in principio erat verbum, & verbum caro factum est.

Maledicent illi, & tu benedices.

Vna est ergo maledictio filiorum hominum, diligentium vanitatem, & quærentium mendacium. Deus autem cùm benedicit, facit quod dicit.

Qui insurgunt in me, confundantur.

Qui se aduersus me proficere arbitrantur, cùm exaltatus fuero super cœlos, & effusa fuerit super omnem terram gloria mea, confundentur.

Seruus autem lætabitur.

Siue

Siue in dextera patris, siue in suis membris: & nunc in spe, & pôst in- C
æternum.

Induantur qui detrahunt mihi pudore:

Id est, pudeat eos detraxisse mihi. sed hoc potest bonum esse correctis.

Et operiantur sicut diploide confusione sua.

Diploidis palliũ duplex est, per quod inimicis Christi duplex denuntiatur cõfusio: hoc est, intus & foris, coram Deo scilicet, & coram hominibus,

Confitebor domino nimis in ore meo: & in medio multorum laudabo eum.

Mat. vlt. In medio multorũ laudabo eũ: accipi potest Christus, quia ipse in ecclesia præsens est, vsq; ad consummationẽ seculi. In medio autẽ esse dicitur, cui præcipuus honor præbetur. Si verò cor hominis quasi medium eius est, rectissimẽ intelligitur quòd in multorũ cordibus, id est, in multorum medio laudaturus sit dominum. Habitat enim Christus per fidem in cordibus nostris: & ideo ait, In ore meo: id est, in ore cordis mei, quod est ecclesia.
Ephe. 3

Qui adstitit à dextris pauperis, vt saluam faceret à persequentibus animam meam. D

De Iuda dictum erat, Et diabolus stet à dextris eius: qui suas diuitias volebat augere Christo vendito: hic autem dominus adstitit à dextris pauperis vt diuitię eius sint ipse dominus. Salua fiet autem à persequentibus anima, si non eis cõsentiatur ad malũ: non autẽ eis consentitur, cûm dominus adsistit à dextris pauperis, ne ipsa paupertate, id est, infirmitate succumbat.

PSALMVS CIX.

D*Ixit dominus domino meo; Sede à dextris meis:*
Donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum.

DOminus noster Iesus Christus cûm à Iudęis quæreret, cuius filium esse dicerent Christum, & respondissent David: cõtinuò illis respondentibus ait; Quomodo ergo David in spiritu dicit
Matt. 22. eum dominũ, Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis, Donec ponam inimicos tuos sub pedibus tuis? Si ergo in spiritu vocat eũ dominũ, quomodo filius eius est? Iudæi sub hac interrogatione tacuerunt: ipsum quoque esse dominum, & filium David non agnouerunt, nec agnoscere voluerunt: & maluerunt inflata taciturnitate disrumpi, quàm humili confessione eruditionem mereri. Nos autem Euangelio ipsius veritatis edocti, nouimus Iesum Christum & dominum esse David, secundũ
Ioan. 1 quòd in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum:

A verbum hoc erat in principio apud Deum: Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Et filiũ esse Dauid, secundũ quòd verbũ caro factũ est, & habitauit in nobis. Nouimus dominum Dauid, quia cùm esset in forma Dei, non rapinã arbitratus est esse se æqualem Deo. Et nouimus filiũ Dauid, quia semetipsum exinaniuit formã serui accipiens. Hoc ergo & Dauid ipse in spiritu videns, initio Psalmi huius effatus est, dicens, Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis, Donec ponam inimicos tuos scabellũ pedũ tuorũ. Sedet autẽ Christus ad dexterã patris post resurrectionem à mortuis, & ascensionem in cœlo. Vnde etiam eo ipso quo erat Christus filius Dauid, factus est dominus Dauid. Illud enim quod natum est ex semine Dauid, ita honoratũ est, vt ei cùm esset filius, esset & dominus: secundũ hác enim dispẽsationẽ, etiã ab Apostolo de Christo dicitur, Propter quod eum exaltauit à mortuis, & donauit illi nomen, quod est super omne nomen: vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestriũ, & infernorum: & omnis lingua confiteatur, quoniam dominus Iesus, in gloria Dei patris est. Sedet autem dominus ad dextram patris, & inimici eius subijciuntur sub pedibus. Omnis enim qui ei aduersatur, erit eius subditus, aut per correctionem, aut per cõdemnationem. Nam necesse est, vt omnis aut adoptatus, aut virtus sub pedibus eius sit, siue per gratiam, siue per pœnam. Ioan. 1. Philip. 2. Philip. 2.

Virgam virtutis tuæ emittet dominus ex Sion:

B Quæ est Sion, ipsa est Hierusalem: ex qua prenuntiatur emittenda virga virtutis Christi, id est, regnum potentię eius: quod regnum incipit à Christianis, & non habet finem. Nam secundum quòd est verbum patris, vnius deitatis & omnipotentię, semper cum patre regnauit. Hoc ergo regnũ quod mediator Dei & hominum, homo Christus acquirit, incipit ab Hierusalem: quia inde in totũ mundum virtus & potestas Euangelicæ prædicationis emissa est.

Dominare in medio inimicorum tuorum.

Tu, inquit, fili Dauid, & domine Dauid, in medio paganorum, in medio Iudæorum, in medio hereticorum, & in medio fratrum falsorum dominare: quod fieri quotidie videmus, donec impleantur tempora gentium. Cęcitas enim ex parte in Israel facta est, donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israel saluus fieret, & dominaretur Christus in medio inimicorum suorum. Rom. 11.

Tecum principium in die virtutis tuæ.

Dominus, interrogantibus quis esset, respõdit, Principium, qui & loquor vobis: hoc est, Ego qui loquor vobis, principium sum. Est autem & pater principiũ, in quo principio erat verbum, & verbum erat apud Deũ. Nunquid ergo quia pater principium, & filius principium, duo sunt principia? absit. Sicut enim pater Deus, & filius Deus: pater autẽ & filius nõ duo dij, Ioan. 8

sed

sed vnus est Deus: sic pater principiũ, & filius principiũ. pater autẽ & filius C
non duo principia, sed vnũ principium. Tecum ergo principium in die virtutis tuæ, in die qua videbitur quomodo creditur. Quamuis enim etiam in forma serui, ipsa illa nostræ infirmitatis susceptio, non caret virtute diuina,
1. Cor 1 quando & infirmũ tuũ fortius est hominibus, & in virga virtutis tuę dominaberis in medio inimicorũ tuorũ: veniet tamen dies ille, quo omnibus dispensationibus temporalibus peractis atq; finitis, manifestabis te sanctis tuis, & in illa eis apparebis gloria, in qua æqualis es patri, vt videant tecũ principium, in die virtutis tuæ.

In splendoribus sanctorum.

Pręsens vita sanctorũ, quamuis gratia floreat, quamuis moribus niteat, nõ est in splendore, quia nondũ exẽpta est à corruptione. Cùm ergo apparuerit Christus, vita sanctorũ, tũc & ipsi apparebũt cum illo in gloria. Tũc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris sui, id est, in vita ęterna.

Ex vtero ante luciferum genui te.

Si de illa generatione hoc dictũ est, qua ex patre Deo genitus est Deus filius, ex vtero significat, ex secreto, ex occulto, de ipso patre, de substantia patris. Ante luciferũ verò, ait, ante tẽpora. Per luciferũ enim, vtpote per fulgentissimũ sydus, tanquàm à parte totũ, omnia sydera significata sunt, quæ D
Gene 1 in hoc facta sunt, vt sint in signis, & tẽporibus, & in diebus, & annis. Quod est ergo ante luciferũ, hoc est ante sydera: & quod est ante sydera, hoc ante tempora, atq; ideo ex æternitate. Si verò hoc ex persona prophetæ dictũ est, qui ait, Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis: non est dubiũ illam natiuitatẽ significatam, qua dominus Dauid, filius est Dauid. Potuit enim dicere Dauid propter propaginem, qua de ipsius stirpe Maria virgo descendit, Ex vtero genui te: hoc est, ex vtero virginali, ex vtero quò masculus nõ accessit. In quo sola fuit conceptio matris, sine semine genitoris. Et conuenienter dictum est, Ante luciferum: quia ante exortum diei natus est do-
Luc. 2 minus, hoc indicantibus testimonijs pastorum, qui vigilias exercebant super gregem suum.

Iurauit dominus, & non pænitebit eum: Tu es sacerdos inæternum, secundùm ordinem Melchisedech.

Si natũ ex vtero virginis ante luciferũ intelligimus saluatorẽ, exinde procul dubio sacerdos est inęternũ, secũdũ ordinẽ Melchisedech. Nã secundũ quod dominus natus ex patre est, gignẽti coęternus & æqualis, nõ est sacerdos. Iurauit ergo dominus: hoc est, cũ cõstitutione promisit. Et non pœnitebit eũ: hoc est, nõ mutabit consiliũ, non aliud faciet, nec vnquã ei hæc sentẽtia displicebit. Tu es sacerdos inęternũ: hoc est, non finitur sacerdotium tuũ: nec sicut Aaron ordo cessauit, ita etiã tuũ pontificium commutabitur. Sacerdotij tui non erit finis: sed secundũ ordinẽ Melchisedech, hoc est secundũ mysteria quæ per eum declarata sunt, inæternum permanebit.

Domi-

A *Dominus à dextris tuis, conquassauit in die iræ suæ reges.*

Ad ipsum dominum, qui dixit domino, Sede à dextris meis, prophetæ sermo directus est: Ipse, inquit, domine cui iurasti, tu es sacerdos inæternum. dominus à dextris tuis, qui conquassauit in die iræ suæ reges: illos de quibus dictum est, Adstiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnũ aduersus dominum, & aduersus Christum eius. Quicunq; enim talium, qui Christianum nomen oderunt, in sua impietate persistunt, iam quidem conquassati sunt, nec potuerunt efficere quod volebant: sed in die iræ, id est, retributione iusti iudicij Dei, penitus conterentur. Psal. 2

Iudicauit in gentibus, repleuit ruinas:

Qui in superbiam eriguntur, & in sua elatione persistunt, sic destruentur vt non ædificentur: Non enim desinunt destrui, qui non desinunt eleuari. Qui autem per humilitatem cadunt & se prosternunt, vt fiant sub pedibus eius cui dixit dominus, Sede à dextris meis, donec ponã inimicos tuos scabellum pedum tuorum: reparabuntur in integrum: quia non damnauit has ruinas dominus, sed repleuit: quod fit in hoc tempore, cûm vniuersis gentibus ruinarum reparationem Christus operatur.

B *Conquassauit capita in terra multa.*

Multorum capita, in hac vita conquassata, Christus inclinat, dum è superbis humiles facit.

De torrente in via bibet: propterea exaltabit caput:

Sicut torrens pluuialibus aquis collectus, redundat, perstrepit, currit, & currẽdo decurrit, id est, cursum finit: sic est omnis iste cursus mortalitatis humanæ: Nascuntur homines, viuunt, atq; moriuntur, rursusque morientibus alij oriuntur, succedunt, accedunt, decedunt. De hoc ergo torrente, de hoc strepitu transeunte, de hac mortalitate bibit filius Dauid, dominus Dauid dignatus propter nos nasci & mori: & ita bibit de torrente in via, quod in via peccatorum non stetit. Propterea ergo exaltabit caput: quia humiliatus est, & factus est subditus vsque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod exaltauit eum à mortuis, & donauit illi nomen, quod est super omne nomen: vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quoniam Iesus Christus in gloria est Dei patris. Philip. 2.

PSALMVS CX. ALLELVIA.

Confitebor tibi domine in toto corde meo:

NOn semper confessio peccatorũ est, sed etiã laus Dei deuotione cõfessionis expromitur. Illa luget, hæc gaudet: illa medico vulnus ostendit, hæc de sanitate gratias agit.

In con-

In concilio rectorum & congregatione.

Matt. 19. Eorum, sine dubio, qui sedebunt super duodecim thronos, iudicantes duodecim tribus Israel. A quorum concilio & congregatione, omnis hypocrita segregatus, omnis erit tentator exclusus.

Magna opera domini: exquisita in omnes voluntates eius.

Scrutare, exquirere, vestiga, si potes, omnes voluntates domini, in omnibus semper magna opera eius inuenies. Nulla enim voluntas potentior est ipsius voluntate: contra quam cùm aliquid fieri sinit, misericordiá suá iustitiáq; demóstrat. Sicut enim vult, vt homo nō peccet, ita vult peccanti parcere vt reuertatur & viuat: ita etiá vult in peccatis perseuerantē punire, vt iustitiæ potentiá contumax non euadat. Ac sic quicquid elegeris, ô homo, non deerit domino, vnde suá de te compleat voluntatē. Siue ergo iustificet impium, siue arguat pigrum, siue expectet auersum, seu deserat puniēdum: semper misericors est, semper iustus, semper omnipotens.

Confessio & magnificentia opus eius: & iustitia eius manet in seculum seculi.

Magnificentia domini circa nos in eo appareat, quôd nullis præcedentibus meritis confitentem iustificat peccatorem: vt vbi abundauit peccatum Rom. 5 superabundet gratia, per quam excitata est etiam ipsa confessio: vt nemo in se extollatur, sed qui gloriatur, in domino glorietur: quia & confessio 2. Cor. 10 peccatoris, & magnificentia iustificationis, opus domini est: apud quem iniquitas non est, etiam si nos iudicia eius non comprehendimus. Quoniam iustitia eius manet in seculum seculi.

Memoriam fecit mirabilium suorum, misericors & miserator dominus: escam dedit timentibus se.

In omni quidē creatura Dei mirabilia eius & quotidianæ & magna sunt, sed quia parum ea consuetudo miratur, quædam dominus signa & prodigia certis temporibus promenda disposuit, vt per insitata & noua, humana excitaretur intentio, & nutriretur in ea de insolitis vtilis timor, cui tamen misericors dominus daret escam virtutis & vitæ: panem scilicet illum incorruptibilem qui de cœlo descendit, vt verbum Dei esset esca hominum, sicut Ioan. 6 cibus est angelorum.

Memor erit inæternum testamenti sui, virtutem operum suorum adnuntiauit populo suo.

Impleuit dominus promissiones suas, qui est virtus & fortitudo sanctorū, quoniam quæ hominibus difficilia sunt, Deo facilia sunt, & ipse operatus 1. Cor. 12 omnia in omnibus.

Vt det

A *Vt det illis hæreditatem gentium:*

Id est, quam præparauit omnibus gentibus.

Opera manuum eius, veritas & iudicium.

Hoc est, vt veritas iudiciumque seruetur: manus enim operatur, hoc est, vt non separet à Christo tribulatio, angustia, fames, nuditas, gladius.

Fidelia omnia mandata eius, confirmata in seculum seculi,

Qui dedit mandata, & dedit promissa: quę fideliter retribuit confirmata in æternum, nec vnquam defectura.

Facta in veritate & iudicio.

Hoc enim verum, & iustum, vt hîc laboretur. ibi requiescatur.

Redemptionem misit populo suo.

Ciues, & hæredes cœlestis Hierusalem, ab huius peregrinationis captiui-
B tate redimuntur.

Mandauit in æternum testamentum suum.

Testamentum suum, vtique nouum, quod æternum promisit: non illud vetus, cuius transitorię promisiones fuerunt.

Sanctum & terribile nomen eius.

Sapientia vera est, nosse & diligere Deum: sed ad hunc gradum de timore conscenditur: quia sicut desideranda sunt eius munera, sic metuenda iudicia.

Initium sapientiæ timor domini.
Intellectus bonus omnibus facientibus eum:

Is bonum habet intellectum, qui quod faciendum rectè intelligit, facit: Sentent. quia talis est sine opere intelligentia, qualis sine timore sapientia. est 15.

Laudatio eius manet in seculum seculi.

Nemo ergo quicquam suę iustitiæ adscribat, nemo de suis quasi proprijs meritis exultabit: sed in Dei laudem & gloriam, omnis sanctorum beatitudo in ęternum refertur.

PSAL-

PSALMVS CXI. ALLELVIA.

TITVLVS Pſalmi eſt reuerſionis Aggei, & Zachariæ, qui poſt euerſionem templi Hieruſalem, & tranſmigrationẽ in Babyloniam, completis ſub Dario LXX. captiuitatis annis, prophetare cœperunt ea, quę ad relaxationem captiuitatis, & reparationem templi pertinerent. Sed quia quæ corporaliter tunc gerebantur, rerum futurarum indicia præferebant, per illam captiuitatis remiſſionem, & templi reſtitutionem, ſpiritaliter figurabatur fabrica ipſius templi, cuius Chriſtus eſt fundamentum: in quo etiam angulari lapide, viuis lapidibus coaptatis, cœleſtis ędificij ſtructura cõſurgit, vt ex ruina vetere, quæ facta eſt in Adam, nouum Dei templum cum reparatione omnium gẽtium reformetur. Ad hoc ergo templum pertinet prophetatio Aggei & Zacharię qui in Pſalmi titulo præferuntur: vt qui hoc ſacramentum intelligit, & qui cupit in huius ædificij compage ſolidari, ſciat reuerſionis & renouationis ſuę in timore Dei eſſe principium.

Ephe.2.

Beatus vir qui timet dominum: in mandatis eius volet nimis.

Beatitudo viri iuſti, timore incipit domini, & proficit in deſiderium mãdatorum Dei, quibus templum eius efficitur.

Potens in terra erit ſemen eius.

Gal.6. Semen futuræ meſſis opera eſſe miſericordiæ Apoſtolus teſtis eſt, dicens: Bonum autem facientes non deficiamus: tempore enim proprio metemus. Quid autem potentius hoc ſemine, cuius impendio comparatur regnũ cœlorum, & vita æterna?

Generatio rectorum benedicetur.

Id eſt, opera eorum qui recto ſunt corde, non turbantur propter promiſſorum dilationem: nec tranſeuntia carnaliter appetunt, ſed manſura fideliter, patienter expectant.

Gloria & diuitiæ in domo eius, & iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi.

Qui talis eſt in domo ſua, id eſt, in corde ſuo, vbi templum Dei eſt, gloriam & diuitias habet: quia ſpe non dubia futura iam poſſidet, & regnum Dei intra ipſum eſt. Huius iuſtitia manet in ſeculum ſeculi, quia ipſa eſt gloria atque diuitię.

Exortum eſt in tenebris lumen rectis corde:

A Meritò dirigunt cor in dominũ ſuũ,meritô ambulant recti cum domino ſuo,qui cùm eſſent in tenebris,lucẽ viderunt magnam,& meminerunt fuiſſe ſe aliquando tenebras,nunc autem lucem in domino. Epe.5.

Miſericors & miſerator & iuſtus dominus,

Qui miſeretur vt miſereatur,& iuſtus eſt in retributione,quia nulli faciet iudicium ſine miſericordia.

Suauis homo qui miſeretur & commodat,

Hunc ſuauẽ & mitẽ atq; iocundũ,non euomit Deus ex ore ſuo , tãquam mali odoris,aut faſtidiendi ſaporis: tota autem ſuauitas eius in eo eſt,qui miſeretur & commodat,remittendo ſcilicet peccata,& largiẽdo beneficia,quibus duobus benignitatis officijs,omnia pietatis opera continentur , dicente domino,Dimittite,& dimittetur vobis:date,& dabitur vobis. Luc.6.

Diſponet ſermones ſuos in iudicio:quoniam inæternum non commouebitur:

b Qui hæc facit, diſponit ſermones ſuos in iudicio . Facta enim quædã verba ſunt teſtiũ,quibus in iudicio defenderetur. Quia inæternũ non commouebitur,qui ad dexterã ſegregatus audiet,Venite benedicti patris mei:percipite regnum,quod vobis paratum eſt ab origine mundi. Matt. 25.

B

In memoria æterna erit iuſtus,ab auditu malo non timebit.

Non timebit audire quod dicitur ſiniſtris: Ite in ignem æternum,qui præparatus eſt diabolo,& angelis eius. Matt. 25.

Paratum eſt cor eius ſperare in domino:

Quia non ſua quæſiuit,ſed quæ Ieſu Chriſti,& promiſſa eius confidenter expectat,

Confirmatum eſt cor eius,non commouebitur,donec videat ſuper inimicos ſuos.

Inimici eis præſentia concupierunt, & cûm eis inuiſibilia promitterentur,dicebant, Quis oſtendit nobis bona? Illi voluerunt videre bona hominum in terra morientium : hic credidit videre bona domini,in terra viuentium. Non ergo commouebitur cor eius,nec tranſitoria malorum felicitate turbabitur,donec videat,non dorſum , quod inimici eius,ſed ſurſum , ſuper inimicos ſuos: quod oculus non vidit,nec auris audiuit , nec in cor hominis aſcendit,quod præparauit Deus diligentibus ſe. 1.Cor. 2.

Dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in seculum seculi:

Dispersit visibilia, vt inuisibilia compararet: dedit temporalia, accepturus æterna.

Cornu eius exaltabitur in gloria.
Peccator videbit, & irascetur:

Irascitur peccator: cui magis quàm sibi? sed sera illa atq; infructuosa pœnitudine, cùm dicit: Quid nobis profuit superbia, aut quid diuitiarum iactatio contulit nobis? Sap.

Dentibus suis frendet, & non reuirescet.

Sicut fieret, si opportuno eum tempore pœniteret: sed tũc frendet quãdo desiderium peccatorum peribit.

PSALMVS CXII. ALLELVIA.

Laudate pueri domini: laudate nomen domini.

1. Cor. 14 EXhortatio hæc non ad pueriles tantum annos, sed ad omnem profertur ætatem: omnibus enim Apostolus dicit, Nolite effici pueri mentibus, sed malitia paruuli estote, vt mentibus, perfecti sitis. Qua malitia, nisi superbia? ipsa enim de vana granditate præsumens, nõ sinit hominem ambulare per arctam viam & intrare per angustam portam. Puer autem facilè intrat per angustam: & ideo nemo, nisi conuersus fuerit vt puer, intrat in regnum cœlorum. Puerorum ergo nomine, non ętas infantium, sed animorum humilitas compellatur: quia non laudant nomen domini, qui se magnos putant, & suam iustitiam volentes cõstituere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. Non enim sunt pueri: & dum prædicari se volunt, non laudant nomen domini. (Luc. 4. — Rom. 10.)

Sit nomen domini benedictum, ex hoc nunc & vsque in seculum.
A solis ortu vsque ad occasum, laudate nomen domini.

Vt scilicet nomen domini semper benedicatur, & vbique laudetur.

Excelsus super omnes gentes dominus: super cœlos gloria eis.

Non solum super omnes gentes maiestas domini, sed etiam super cœlos gloria eius excelsa est.

Quis sicut dominus Deus noster, qui in altis habitat: & humilia respicit in cœlo & in terra?

Per

A Per Esaiam spiritus ita loquitur: Hæc dicit altissimus in excelsis habitans in æternum, nomen ei dominus altissimus, in sanctis requiem habens. Meritóq; cœlũ intelliguntur, qui habitantur à domino: qui cùm sint sancti, atq; ideo excelsi, ijdem tamen sunt humiles, neque aliunde, nisi de humilitate sublimes. In altis itaq; dominus habitat: id est, in sanctis, & spiritalibus, atque celestibus. Et humilia respicit: id est, ipsos sanctos, nunquam in se, sed semper in domino gloriantes. Delectatur enim altitudine humilium, & humilitate celsorum in cœlo & in terra: hoc est, quorum conuersatio in cœlis est, licet mortali sint carne circundati. Si verò alia sunt, quæ dominus noster in cœlo humilia respicit, alia, quę in terra, possunt cœlũ hi intelligi, quos vocatos, & sanctificatos iá inhabitat. Terra autẽ, quos vocat, vt habitet in eis. Sed absolutior sensus est, si cœlos dictos accipiamus eos, qui sedebunt super duodecim thronos, & cùm domino iudicabunt. Terrę autem nomine, cęteram multitudinem sanctorum, qui constituentur ad dexteram, vt per opera misericordiæ collaudati recipiantur ab eis in tabernacula æterna, quos amicos sibi de mammona iniquitatis in huius vitæ mortalitate fecerunt. Et hos ergo & illos humiles respicit Deus, quia meminerunt vtrique quid fuerint per suam malitiam, & quid facti sint per Dei gratiam. Esa. 54 Matt. 19. Luc. 16

Qui erigit de terra inopem, & de stercore exaltat pauperem.
Vt collocet eum cum principibus, cum principibus populi sui.

Non itaque dedignẽtur esse humilia capita excelsorũ sub manu domini. B Quáuis enim collocetur fidelis dominicæ pecuniæ dispensator cũ principibus populi Dei, quáuis sessurus sit in duodecim sedibus, & angelos quoque iudicaturus, à terra tamen inops erigitur, & de stercore pauper exaltatur; quia donum Dei est omnis celsitudo sanctorum. Matt. 19. 1. Cor. 6.

Qui habitare facit sterilem in domo, matrem filiorum lætantem.

Ecclesiá enim antea sterilẽ Dei gratia fœcũdauit, vt in multis filijs lætaretur: in qua dominus, qui in altis habitat & humilia respicit in cœlo & in terra, habet ex semine Abraham & sublimem sanctitatem sicut stellas cœli in supernis sedibus collocandam, & sicut arenam in ora maris, misericordẽ atque innumeram multitudinem, à sinistris fluctibus & ab impia amaritudine segregandam. Isa. 54 Psal. 112. Matt. 25.

PSALMVS CXIII. ALLELVIA.

IN exitu Israel ex Aegypto, domus Iacob de populo Barbaro,
Facta est Iudæa sanctificatio eius: Israel potestas eius.
Mare vidit & fugit: Iordanis conuersus est retrorsum.

PRÆTERITORVM gestorũ recoli videtur historia: & quẽadmodũ popul' Israel, q est dom' Iacob, de iugo Aegyptiæ dominationis eductus

eductus sit, in memoriam reuocari. Sed per propheticum eloquium, magis futura indicantur, quàm præterita retexuntur. Et ideo quędam aliter hîc dicuntur quàm ibi acta sunt: vt vigilanter intelligatur prophetia, vbi nō constat historia. Primum enim Iordanem ipsum non reuersum esse retrorsum, sed stetisse legimus, ab ea parte qua desuper influebat: deinde, montes exultasse & colles gestisse non legimus: quæ sic addidit, vt omnia ista etiam repeteret. Intelligendum ergo est, quia illa facta figurę nostræ fuerunt. Et ideo de eis aliter quid dicitur, vt quibus temporibus congruat agnoscatur. Si enim gratiam Dei, quę data est nobis, firmo corde retineamus, nos sumus Israel semen Abrahæ: qui non carnaliter circuncisæ genti tantummodo factus est pater. sed & omnium qui sequuntur vestigia fidei Abraham: qui cū esset in pręputio, credidit domino, & iustificatus est ex fide, & cōstitutus est omnium gentium pater: dictumque ei est, Benedicentur in te omnes gentes. Quia ergo populus Christianus verus est Israel, & Ægyptus sæpe in figura totius seculi ponitur, à quo spiritaliter recedendum est: quemadmodū ille populus non potuit ad terram promissionis venire, nisi diuino liberaretur auxilio: ita ab huius seculi vinculis nullus eruitur, nisi per gratiā Dei, in manu forti & brachio excelso, vt cœlestis Hierusalē ciuis esse mereatur. Quicunque ergo sunt Israelitæ, domus Iacob, & Abrahæ, secundùm promissionem hæredes, cognoscunt etiam se exisse de Ægypto, cùm huic seculo renuntiauerunt: exisse de populo Barbaro, cùm confessione pietatis à blasphemijs impiarum gentium recesserunt. Interrogent corda sua, si ea circuncidit fides, si purificauit confessio Dei Abraham, & Dei Isaac, & Dei Iacob: Facta est in eis Iudæa sanctificatio eius, & Israel potestas eius. Dedit enim eis potestatem, filios Dei fieri. Iam hîc recordetur vnusquisque, qui sub dura dominatione diabolicis in hoc seculo operibus subditus laborabat, quomodo ab hoc iugo liber effectus sit: quomodo inter dissuadentium retinacula, & obsistentium impedimenta, ad viam libertatis & ad spem ęternæ hęreditatis euaserit. Mare ergo vidit & fugit cùm obstacula seculi, verbo Dei tremefacta cesserunt. Iordanis conuersus est retrorsum: quoniam qui auersus â principio suo, creatorem suum deserit, tanquam fluuius in mare labitur, cui bonum est vt retrorsum conuertatur, & rediens ad autorem, retro sibi faciat mare, id quod antè tendebat: & sic Iordanis conuertatur retrorsum, cùm illi conuertuntur ad dominum qui gratiam baptismi perceperunt.

Rom. 4. Gene. 15. Gene. 12. Apoc. 11. Ioan. 1.

Montes gestierunt velut arietes: & colles velut agni ouium.

Fideles dispensatores verbi veritatis, sancti Apostoli, sancti Euangelistæ montes & duces sunt gregum, & colles velut agni ouiū sunt quibus dicitur, In Christo Iesu, per Euangelium ego vos genui. De quibus dicitur, Afferte domino filios arietum, qui montium pabulis opimantur, & sub arietū principatu exultantes reguntur.

1. Cor. 4. Psal. 28.

Quid est mare quod fugisti? & tu Iordanis, quia conuersus es retrorsum? Montes quia gestitis velut arietes: & colles velut agni ouium?

Quid

Quid est, inquit, ô seculum, quòd tua impedimenta cesserunt? Quid est, quòd tot milia fideliũ, toto orbe huic mundo renuntiantium cõuertimini? quid est quòd gaudetis? quibus in fine dicetur: Euge bone serue, quoniá in paucis fidelis fuisti, supra multa te constituam. Quid est quòd gaudetis? quibus in fine dicetur: Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi. Luc. 19 Matt. 25.

A facie domini commota est terra: à facie Dei Iacob.

Quid est, A facie domini, nisi, ab eius pręsentia qui dixit, Ecce ego vobiscum sum, vsque ad consummationẽ seculi. Ipse ergo commouet terram, ipse pigra & inertia corda conuertit. Matt. 28.

Qui conuertit petram in stagna aquarum, & rupem in fontes aquarum.

Ista est spiritalis petra, id est, Christus, qui doctrinam suam, quæ priùs dura & rigida videbatur, in multa fluenta conuertit, & misso de cœlis spiritu sancto, sermonem suum fecit esse potabilem, quem discipulis insinuârat, incipiens à Moyse per omnes prophetas, quia sic oportebat Christum pati. 1. Cor. 10 Luc. 24

B *Non nobis domine non nobis: sed nomini tuo da gloriam.*

Gratia prædicatur, quæ aquam regenerationis de petra, quę est Christus emisit, nullis hominum præcedentibus meritis: quoniam Christus pro impijs mortuus est, ne vllus nisi in domino glorietur. Rom. 5. 1. Cor. 1.

Super misericordia & veritate tua:

Duo hęc, Misericordia, & Veritas, in scripturis sanctis penè semper iuncta inueniuntur. In sua quippe misericordia Deus vocauit impios: & in veritate iudicauit eos qui venire noluerunt.

Nequando dicant gentes, Vbi est Deus eorum?

In nouissimo enim manifestabitur misericordia & veritas. Nec dicẽt impij, Vbi est Deus eorũ? cũ apparẽte signo filij hominis in cœlo, & instãte iudicio, nõ adhuc prædicabitur credẽdus, sed ostẽdetur tremendus.

Deus autem noster in cœlo sursum, & super terram: omnia quæcunque voluit fecit.

Nõ in cœlo, vbi solẽ & lunã vidẽt, qui creaturã colũt: sed in cœlo sursum, quod trãsgreditur oĩa corpora cœlestia & terrestria: Quanquã nec in ipso ita sit, vt sine ipso esse nõ possit: quoniã in quibus est, ipse ea tanquã indigentia continet, qui in cœlis & in terra omnia quæcunque voluit fecit: hoc est, & in superio-

in superioribus & inferioribus populi sui voluntariā gratiā suā constituit, ne quis de operū meritis glorietur. Quia siue montes gestiāt, velut arietes: siue colles, velut agni ouium, à facie domini commota est terra: ne in terrenis sordibus permaneret.

Simulachra gentium argentum & aurum.

Habent quidem & ærea & lignea & fictilia simulachra, & alterius alteriusque materiæ: sed pretiosum eorum maluit commemorare spiritus sanctus: quia cùm in eo quisque erubuerit quod illi carius est, multò faciliùs auertitur à veneratione viliorum: vt intelligat etiam in auro & argento nihil aliud esse quàm terram.

Os enim habent, & non loquentur: oculos habent, & non videbunt.
Aures habent, & non audient: nares habent, & non odorabunt.
Manus habent & non contrectabunt: pedes habent, & non ambulabūt: non clamabunt in faucibus suis.
Similes sint illis omnes, qui faciunt ea: & omnes qui confidunt in eis.

Videant ergo impij apertis & sentientibus oculis: & adorent clausis & mortuis mentibus, nec videntia simulachra nec viuentia.

Domus Israel sperat in domino: adiutor eorum & protector eorum.

Rom. 8. Spes enim quæ videtur non est spes: quod enim videt quis quid sperat? si autem quod non videmus, speramus, per patientiam expectamus. Sed vt perduret vsq; in finem ipsa patientia, adiutor & protector est dominus.

Domus Aaron sperauit in domino: Adiutor eorum, & protector eorū est.

Ergo etiam sublimiores quique, atq; in summo excellentes gradu, etiam
Philip. 3. ipsi perseueranter currāt, donec adprehendāt in quo adprehēsi sunt, & cognoscant sicut & cogniti sunt: adiutorio & protectione domini muniuntur.

Qui timent dominum, sperauerunt in domino: adiutor eorū, & protector eorum est.
Dominus memor fuit nostri: & benedixit nos.

Omnes, inquit, timentes dominum, & sperātes in domino, auxilio ipsius perficiuntur. Non enim nostris meritis præuenimus misericordiam domini, sed dominus memor fuit nostri, & benedixit nos.

Benedixit domum Israel: benedixit domum Aaron.
Eenedixit omnes timentes dominum:

Hoc est, & superiores & inferiores: quia vtriq; timent dominum. Si ergo quæ-

go quæris,quos vtrosq; benedixerit: respondetur, pusillos cum maioribus: hoc est,domum Israel,& domum Aaron.

Adijciat dominus super vos, super vos & super filios vestros.

Et ita factum est. Accesserunt enim etiá de lapidibus suscitati filij Abraham. Accesserunt oues quę non erant de hoc ouili: vt fieret vnus grex, & vnus pastor. Accesit fides omnium gentium,& creuit numerus, non solum sapientium antistitum,sed etiam obedientium populorum,adijciente domino,non solûm super patres,sed etiam super filios eorum,qui patrum piè vestigia sequerentur. Matt.3. Ioan. 10.

Benedicti vos domino,qui fecit cœlum & terram.

Tanquam diceret: Benedicti vos domino,qui vos fecit.

Cœlum cœli domino,terram autem dedit filijs hominum.

Non ergo istud visibile cœlum plenum luminaribus fecit vos: sed multô excellentius,in quo sibi pręparauit habitaculum,quod sunt sublimiores purioresque mentes: in quarum comparatione, quicquid cernitur terra est: quamuis possunt & paruuli in ecclesia terrę nomine nuncupari, qui proficiendo futuri sunt cœlum: & in ipsa spe lacte nutriuntur à magnis. Sed tamen quia illi iam non ab homine. neque per hominem,sed per ipsum dominum carpunt synceritatem vbertatemq; sapientiæ, acceperunt paruulos futuros quidem cœlum, vt cœlum cœli esse sciant: adhuc tamen terram,cui dicant, Ego plantaui, Appollo rigauit,sed Deus incrementũ dedit. Ipsis enim filijs hominum,quos fecit cœlum,terram dedit in qua operentur, qui nouit terræ prouidere per cœlum. Maneant igitur cœlum & terra in domino suo qui fecit ea,& viuant ex eo, confitentes ei & laudantes eum. Nam si ex se velint viuere,morientur: sicut scriptum est, A mortuo, quasi qui non sit, perit confesio. B 1.Cor.3 Eccl.17.

Non mortui laudabunt te, neque omnes qui descendunt in infernum.

Clamat enim alio loco scriptura sancta, Peccator cûm venerit in profundo malorum,contemnit. Prou.18.

Sed nos qui viuimus,benedicimus dominum: ex hoc nunc & vsque in seculum.

PSALMVS CXIIII. ALLELVIA

Dilexi,quoniam exaudiet dominus vocem orationis meæ:

Luc. 15. Antet hoc anima quæ peregrinatur à domino: cantet hoc ouis illa que errauerat: cantet hoc filius ille, qui mortuus fuerat & resurrexit: perierat & inuentus est. Quic est enim, Dilexi, quoniá exaudiet domin⁹: nisi, dilexi, quoniá in hac spe sum positus, vt exaudiendum esse me credá? Non enim frustra hoc spero.

Quoniam inclinauit aurem suam mihi:

Ideo ergo exaudiet, quia inclinauit aurem suam mihi. Iam si quæramus, vnde crediderit anima, quòd ad eam aurem dominus inclinârit: nonne re-
Rom. 8. spondebit. quia prior dilexit nos, & filio proprio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum? Quod mihi cum annuntiaretur, quomodo non crederem inclinasse dominum aurem suam mihi, tanta misericordia præuenientem, tanta vocatione pulsantem?

Et in diebus meis inuocaui.

In diebus scilicet miseriç meæ, in diebus mortalitatis & præuaricationis, qua deserui Deũ, & merui carcerẽ, id est, tenebras ignorantię, & compedes difficultatis accepi. In his igitur diebus

Circundederunt me dolores mortis: pericula inferni inuenerunt me.

Quæ nisi aberrantem abs te, non inuenient me. Ego autem illa non inueniebam: id est, nõ aduertebam. Amabam enim deceptiones meas, & gaudens falsis prosperitatibus seculi, veris periculis demergebar inferni. Sed cũ mihi illuxit gratia tua, & causas tribulationis meæ ac doloris inueni, & nomen domini inuocaui.

O domine erue animam meam,

Tanquam diceret: Et inter aduersitates, & inter prosperitates huius seculi miserum me esse cognoui: quia illa premunt, ista decipiunt. Quis ergo
Rom. 7. me liberabit de corpore mortis huius, nisi gratia Dei per Iesum Christũ dominum nostrum?

Misericors dominus & iustus, & Deus noster miserebitur.

Misericors primò, quia inclinauit aurem suam mihi: Iustus, qui facit me agnoscere vnde contererer: & rursum misericors, quia ad hoc vt inuocetur & misereatur.

Custodiens paruulos dominus, humiliatus sum: & liberauit me:

Custodit paruulos, quos vult esse perfectos, & in seruitutem per superbiam lapsos, per humilitatem facit liberos.

Conuer-

A *Conuertere anima mea in requiem tuam, quia dominus benefecit tibi.*

Conuertere, inquit, anima mea, quia conuersionis facultatem ab illo habes, qui benefecit tibi.

Quia exemit animam meam de morte:

Exempta est à morte anima, etiam mortali adhuc carne circundata; quæ ex infideli fidelis effecta est: & præter illam perfectam, æternam à cunctis laboribus requiem, quam adipiscitur pretiosa in conspectu domini mors sanctorum eius: habet etiam in hac vita requiem suam anima quæ de morte infidelitatis exempta est, & quæ non ab operibus iustitiæ, sed ab iniquitatis abstinet actione. Talis autē anima, quæ iam viuit domino & mortua est mundo, quæ spiritali industriæ vigilanter intenta, in humilitatis & mansuetudinis non pigra, sed quieta tranquillitate requiescit: pro adeptis iá habet, quicquid non dubia spe patienter expectat. Et ideo addit, & dicit, Sentētia est 14.

Oculos meos à lachrymis, pedes meos à lapsu.

Hæc bona non temporalis vitæ sunt, sed æternæ: nec obtinere possunt mortali carne circundati, vt non fleant, non gemant, & nulla tētatione pulsentur. Spes ergo sanctorum, qui secundùm id quòd spiritu Dei agūtur, iam in carne nō sunt, meritò de his gaudet & gratias agit, quę sibi à veritate promissa sunt. Denique vt hæc se non iam habere, sed sperare monstraret. Rom 8.

B

Placebo (inquit) *domino, in regionē viuorum.*

Non ergo ad plenum domino, qui adhuc est in regione mortalium: nec potest talis esse in vita occidua, qualis futurus est in æterna.

PSALMVS CXV. ALLELVIA.

CRedidi, propter quod locutus sum:

TAM reprobi sunt, qui verum quod credunt non loquuntur: quàm qui verum quod loquuntur non credunt. Perfecta ergo huius fides est, qui dicit non tantùm credidisse, sed & propter hoc locutum esse quia credidit.

Ego autem humiliatus sum nimis.

Cur addidit, Ego autem, cùm posset dicere, Locutus sum & humiliatus sum? nisi, quia homo veritatem prædicans, humiliari potest ab his qui veritati contradicunt, non ipsa veritas: quam qui credit, eloquitur. Ego credidi propter quod locutus sum.

Ego autem dixi in extasi mea, Omnis homo mendax.

Extasis,

Extasis, hîc pauor intelligitur, quoniam martyrum vox est, instante cruciatu vel morte trepidantium, & agnoscentium non esse virium suarum, vt quę inferuntur euincant: atque ideo mendacem inueniri humanam infirmitatem, quæ non posit non fallere, præsumens de viribus suis: cùm fortitudo patientiæ ex Deo sit, qui & constantiam dat non timenti, & fiduciam reparat formidanti: quoniam verax est dicens, Cùm autem tradent vos, nolite cogitare, quomodo aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. Dicitur autem extasis, etiam cùm mens non pauore alienatur, sed aliqua inspiratione reuelationis adsumitur. C

Matt. 10.

Qui retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi?

Hoc dicens, profitetur sibi aliud retributum à domino, quâm merebatur: id est, pro malis recepisse se bona: & quærit quid ipse reddat pro bonis: nec aliud inuenit nisi quod dominus ipse donauit, & dicit,

Calicem salutaris accipiam, & nomen domini inuocabo.

Mat. 20. Quis istum dat calicem, nisi qui ait, Potestis calicem bibere, quem ego biturus sum? & dans exemplũ patiendi, contulit donũ, redimens ipsam infirmitatem suorum sanguine suo: & dans pretium imitationis ipsorũ, vt fieret

Pretiosa in conspectu domini mors sanctorum eius. D

Emit enim eam sanguine suo, quem fudit dominus pro seruis: vt & serui pro domino suo fundere non timerent: Cùm tamẽ & domini mors, & seruorum, seruis esset profutura, non domino.

1. Ioan. 3

O domine ego seruus tuus: ego seruus tuus, & filius ancillæ tuæ.

Tanquam diceret, Multi se martyres dicunt, multi seruos tuos se profitentur, quia nomen tuum habent in varijs hæresibus & erroribus: sed quia præter ecclesiam tuam sunt, non sunt filij ancillæ tuæ: ego autem, & seruus tuus, & filius ancillæ tuæ.

Disrupisti vincula mea: tibi sacrificabo hostiam laudis.

Tu me, inquit, seruum tuum, tu fecisti filium ancillæ tuæ, qui captiuitatis meæ vincula disrupisti: & ideo laudis tibi hostiã debeo, quia tua gratia sum
1. Cor. 15 quod sum, & in tua est mihi gloria gloriandum.

Vota mea domino reddam:

Sentẽtia est 15. Quisquis bene cogitat quid voueat domino, & quæ vota reddat, seipsum voueat, seipsum reddat. Hoc exigitur, hoc debetur. Imago Cæsa-
Matt. 22. ris, reddatur Cæsari. Imago Dei, reddatur Deo. Sed sicut videndum est,

quid

A quid offeras: ita etiam consyderandum est vbi offeras.

In atrijs, inquit, domus domini:

Quæ autem domus domini, nisi populus eius? Ideo sequitur,

In conspectu omnis populi eius:

Quid est autem populus eius, nisi quod addit?

In medio tui Hierusalem.

Hierusalē verò interpretatur visio pacis. Tunc ergo quod offeretur gratum est, si de pace atque in pace reddatur. Qui autem non sunt filij huius ancillæ, bellum quàm pacem potiùs amauerunt.

PSALMVS CXVI. ALLELVIA.

Laudate dominum omnes gentes: laudate eum omnes populi.

IN fine superioris Psalmi, ne in Hierusalem Iudæi gloriarentur, & hanc dignitatem sibi Israël etiam carnalis adsumeret, qui sint Israelitę & in quibus sit Hierusalem, Psalmi huius
B principio demonstratur: omnes, scilicet, gentes, & omnes populi, qui per imitationem fidei, facti sunt filij Abraham, & spiritale semen Israël. Rom. 4. Galat. 3.

Quoniam confirmata est super nos misericordia eius: & veritas domini manet in æternum.

Confimata est misericordia domini super nos, cùm eius nomini, per quod liberati sumus, inimicarum gentium rabida ora cesserunt: & quem negando blasphemauerunt, credendo laudauerunt. Veritas autem domini manet in æternum: siue in his quæ promisit iustis: siue in his, quæ minatus est impijs.

PSALMVS CXVII. ALLELVIA.

Confitemini domino quoniam bonus: quoniam in seculum misericordia eius.

SEd hîc confessio non pœnitentium est, sed laudantium dominum: quibus per gratiam præstitum est, vt eruerentur de tenebris, & potestate tenebrarum, & transferrentur in regnum filij Dei: ob hoc solùm, quia Deus bonus est, & ea misericordia miseretur, quæ permanet in æternum. Colos. 1.

Dicat

C

Dicat nunc domus Israël quoniam bonus: quoniam in seculum misericordia eius.
Dicat nunc domus Aaron quoniam bonus: quoniam in seculum misericordia eius.

Domus Israël & domus Aaron, ipsi sunt omnes qui timent dominum: pusilli scilicet atque maiores. Ex quibus, siue Iudæis, siue Gentibus, vnus
Ioan.10. factus est populus, concurrens in vnum gregem, ad vnum pastorem Iesum Christum: quæ societas in eius gratia facta est qui bonus est, & cuius misericordia æterna est & æternos facit.

In tribulatione inuocaui dominum, & exaudiuit me in latitudine.

Qui tribulatur, in angustia est: sed qui exauditur, latitudinis infinitate suscipitur.

Dominus mihi adiutor est: non timebo quid faciat mihi homo.

Ephes.6 Apostolus dicit, Non aduersus carnem & sanguinem nobis, quod est homo iniquus: sed aduersus principes & rectores tenebrarum, esse certamen. Quarum autem tenebrarum, nisi hominum diabolo subditorum? non ergo metuit quid ei faciat homo, qui ipsius incentorem Dei vincit auxilio.

D

Dominus mihi adiutor est: & ego despiciam inimicos meos.

Siue ex malis hominibus, siue ex malis angelis, despiciet inimicos is, cui adiutor est dominus.

Bonum est confidere in domino: quàm confidere in homine.

Etiam si bonus homo, aut bonus angelus adiuuet, non in eis, inquit, confidam: sed in domino, qui me per illos iuuat.

Bonum est sperare in domino, quàm sperare in principibus.

Principes & homines & angeli possunt intelligi: sed in neutris spes col-
Rom.13. locanda est: quia potestas non est nisi à Deo.

Omnes gentes circundederunt me: & in nomine domini vltus sum eos.
Circundantes circundederunt me: & in nomine domini vltus sum eos.
Circundederunt me sicut apes: & exarserunt, sicut ignis in spinis: & in nomine domini, quia vltus sum in eos.

Ipsum dominum caput ecclesiæ intelligimus, circundatum à persecutoribus, sicut circundant apes fauum. Sed mysticè significatum est, quòd concursus ad persequentes, fauus autem ad credentes pertineret. Quoniam impij, nescientes quid facerent, dulciorem cruciando fecerunt: vt gustemus & vi-

A & videamus quàm suauis est dominus. Quôd autem exarserunt, sicut ignis in spinis: ad totum corpus Christi, id est populum eius, meliùs refertur. Omnes gentes circundederunt me: quia ex omnibus collectus est gentibus, & vbique in eum exarserunt persecutionis incendia. Sed vltus est persequentes: quia extincta malitia, facti sunt Christiani. Siue quia omnes qui pertinaciter infideles fuerunt, quem spreuerunt vocantem, sentient iudicantem.

Impulsus euersus sum, vt caderem: & dominus suscepit me.

Tanquam cumulus arenæ versatus sum vt caderem, & dominus suscepit me. Multitudinem fidelium in vnitatem fidei congregatam persecutio gentium non habuit quò impelleret. Et quáuis multum vexando versaret, conuellere tamen ac proijcere non præualuit: quia ab omnibus simul in eũ creditum est, quia & singulos & vniuersos vbique suscepit.

Fortitudo mea & laudatio mea dominus: & factus es mihi in salutem.

Qui sibi sua fortitudo, & sua volunt esse laudatio, cadunt. Quorũ autem fortitudo & laudatio est dominus, tam non cadunt, quàm non cadit Dominus. Et ideo eis factus salus: non quia ipse aliquid cœperit esse, quod non erat, sed quia salutem in eo, quam auersi non habuerant, cœperunt
B habere conuersi.

Vox exultationis & salutis in tabernaculis iustorum.

Sæuitia persequentium spem sanctorum internis gaudijs priuare non poterat: nec valebant impij eorum auferre lætitiam, quorum nequibant expugnare patientiam. Vnde & Apostolus dicit: Quasi tristes, semper 2. Cor. 6.
autem gaudentes.

Dextera domini fecit virtutem, dextera domini exaltauit me: dextera domini fecit virtutem.

Magna virtus exaltare humilem, deificare mortalem, præbere de infirmitate perfectionem, de subiectione gloriam, de pasione victoriam. Sed quia non homo se exaltauit, non homo se perfecit, non homo sibi gloriam dedit, non homo vicit, nec ipse sibimet saluti fuit: pijssima confessione laudẽ Dei repetit: Dextera domini fecit virtutem.

Non moriar, sed viuam: & narrabo opera domini.

Vox Ecclesiæ est, non in se, sed in domino gloriantis. Extinguendum Dei populum persecutores arbitrabantur: sed aucta est Ecclesia, & vbique Christus martyrum gloria est: in quorum passionibus Domini opera prædicantur.

Castigans castigauit me dominus: & morti non tradidit me.

Non

Non ergo quicquam viribus suis licuisse arbitretur fremitus impiorum: non haberent istam potestatem, nisi desuper daretur. Sæpe filios suos paterfamiliàs per nequissimos seruos emendari iubet: cùm illis hæreditatem, his compedes præpararet. Quæ est ista hęreditas? auri est, & argenti? an gemmarum? an fundorum, amœnorumque prædiorum? Vide quà intretur, & cognosce quid sit. C

Aperite mihi portas iustitiæ, & ingressus in eas confitebor domino.

Psal. 83. Intra portas iustitiæ, vox est confessionis & exultationis. Beati enim qui habitant in domo domini, in secula seculorum laudabunt eum.

Hæc porta domini, iusti intrabunt per eam.

Hæc porta illius est Hierusalem, quam nemo incircuncisus, nemo intrat iniustus, vbi dicitur, Canes foras.

Confitebor tibi domine, quoniam exaudisti me: & factus es mihi in salutem.

Confessio hęc laudis est, non vulnera medico ostendens: sed de percepta sanitate gratias agens ei, qui ipse est salus.

Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. D

Ephes. 2. Vt duos conderet in semetipsum in vnum nouum hominem, faciens pacem, & reconciliaret vtrosque in vno corpore Deo: circuncisionem scilicet & præputium.

A domino factus est.

Quamuis enim non esset lapis angularis, nisi passus esset: non tamen hoc ab eis, à quibus passus est, factus est. Nam illi qui ædificabant, reprobauerunt: sed in eo quod dominus occulte ędificabat, fecit in caput anguli, quem reprobauerunt.

Et est mirabilis in oculis nostris.

In oculis interioribus hominis: in oculis credentium, sperantium, diligentium.

Hæc dies est quam fecit Dominus: exultemus & iocundemur in ea.

Dies quo mihi salutem dedit: dies quo ille mediator Dei & hominum, factus est in caput anguli.

O domi-

O domine saluum me fac, ò domine bene prospera:

Saluum fac quia dies salutis est, prospera iter à peregrinatione redeuntibus, quia tu nobis factus es via.

Benedictus qui venit in nomine domini.

Maledictus ille, qui venit in nomine suo, quem suscipient qui Dei filium non receperunt. Ioan. 5.

Benediximus vos de domo domini:

Vox ista magnorum est ad pusillos: eorum scilicet magnorum, qui verbum Dei Deum, sicut in hac vita possunt, mente contingunt, & tamen sermonem suum propter paruulos temperant.

Deus dominus, & illuxit nobis.

Illuxit nobis mediator Dei ille & hominum, homo Christus Iesus, qui & Deus æqualis patri, quod fecit credi, fecit intelligi. 1. Tim. 2

B *Constituite diem festum in frequentationibus: vsque ad cornu altaris.*

Id est, vsque ad interiorem domum Dei, de qua nos benediximus, vbi sunt altaris excelsa, vbi spiritale sacrificium laudis perpetuæ: Vbi est sacerdos æternus, & altare sempiternum: ad quod non tepidé, neque segniter, sed in frequentatione currendum est, vt de filio Deo, qui nos propter caro factus est: non iam humiliter secundùm carnem, qua conformis nobis esse dignatus est, sed sublimiter secundùm diuinitatem, quæ patri æqualis est, sentiendum. Ioan. 1.

Deus meus es tu, & confitebor tibi: Deus meus es tu, & exaltabo te.

Confitebor tibi domine, quoniam exaudisti me, & factus es mihi in salutem:

Non strepitu ista verborum dicentur in illa domo ad quam vt intremus hortatur, sed dilectio inhærens Deo, ipsa erit vox laudationis æternæ.

Confitemini domino quoniam bonus: quoniam in seculum misericordia eius.

Iisdem verbis Psalmus quibus inchoauerat, claudit: quia ab initio vsque in finem debet in nobis laudationum Dei perseuerare confessio.

PSALMVS CXVIII. ALEPH.

Beati immaculati in via, qui ambulant in lege domini.

BEATI esse non possunt, nisi immaculati: Immaculati autem non sunt, nisi qui in via ambulant: via verò non est, nisi lex domini. Quærens ergo beatitudinem, immaculatus in via sit: & in lege domini, quæ beatorum via est, ambulet: id est, non sit otiosus.

Beati qui scrutantur testimonia eius: in toto corde exquirunt eum.

In via domini hi sine dubio ambulant, qui scrutantur testimonia eius: sed quia multi volunt habere scientiam sine operibus, meritò addidit: In toto corde exquirunt eum. Tum enim rectè quæritur Deus, si non per ipsum alia, sed per omnia ipse quæratur. Beatitudo autem quærentium dominum, in huius vitæ laboribus non potest esse perfecta. Sed beati iam dicuntur, qui hoc sine dubio sunt futuri, quia in via ambulant immaculati, & scrutantes testimonia legis domini, in toto corde exquirunt eum. Spe ergo beati sunt, quia talibus beatitudo promissa est.

Non enim qui operantur iniquitatem, in vijs eius ambulauerunt.

Hîc quæritur, cûm iniquitas peccatum sit, & non operentur peccatũ qui ambulant in vijs domini: quomodo illi sancti in vijs domini ambulauerunt,
1. Ioan. 1 qui dicunt: Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est? Ergo & peccatum habuerunt, & in vijs domini
Rom. 7. ambulauerunt, secundùm Paulum dicentem, Si quod nolo, ego hoc facio: non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Itaque nec operantur peccatum, qui ambulant in vijs domini, & tamen non sunt absque peccato: quia iam non ipsi operantur illud, sed quod habitat in eis peccatum. Non autem ipsi operantur illud, quando illicitis desiderijs consensum non accommodant voluntatis. Veruntamen cum omnes sancti, in carne degen-
Matth. 6. tes, veraciter dicant, Dimitte nobis debita nostra: Quomodo intelligitur, Immaculatos eos in via domini ambulare, quos oportet quotidiana oratione remissionem poscere peccatorũ? nisi quia verum est, ambulantes in via domini nullis consentire criminibus, & tamẽ quibusdam cogitationum carnalium obreptionibus titillari, & ob hoc eis necessariã quotidianam remissionem, vt fiant immaculati: quoniam & hoc ipsum, ad viam pertinet domini, de qua non recedit, qui se immaculari semper exposcit.

Tu mandasti mandata tua custodire nimis.

Nimis, siue ad mandantem, siue ad custodientem referas, non pro eo, quod est plus quàm oportet, accipiendum est: sed pro, valde. Valde enim mandatur, & valde custodienda sunt præcepta diuina.

A *Vtinam dirigantur viæ meæ ad custodiendas iustificationes tuas.*

Dedisti, inquit, mãdatum, & custodiri illud præcepisti: sed vtinã præbeas & auxilium, vt possim facere te iuuante, quod faciendum didici te docente.

Tunc non confundar, cùm perspicio in omnia mandata tua.

Cùm, inquit, directæ fuerint viæ meæ per gratiam tuam, tunc inspectione mandatorum tuorum non confundar, quæro non vtilis auditor, sed efficax factor. Rom 2.

Confitebor tibi domine in directione cordis: in eo quòd didicerim iudicia iustitiæ tuæ.

Si directum fuerit iter meum & cor meum, & prædicabo domine te, laudabo, & tui esse hoc operis confitebor.

Iustificationes tuas custodiam.

Hoc est, faciam quod iubes, si me adiuueris.

Non me derelinquas vsquequaque.

B Non ita accipiendum, quasi in aliquo se relinqui velit: sed hoc petit, ne penitus deseratur, & ita potiùs, vt ab eo nunquam & nusquam diuinum abscedat auxilium.

BETH.

In quo corrigit adolescentior viam suam? In custodiendo sermones tuos.

Interrogatio est, in quo iunior viam suam corrigat: & respondetur, quòd correctio eius hæc sit, vt Dei verba custodiat. Sed quæritur quis iste sit iunior, cuius ista correctio est? cùm & senes multi conuertantur ad dominum, per quàmlibet seram obseruantiam mandatorum. Bene ergo iste iunior intelligitur populus nouus, per Christi gratiam renouatus, qui ab erroris veteris via, verbum fidei custodiendo, corrigitur.

In toto corde exquisiui te: ne repellas me à mandatis tuis.

Fecisti, inquit, vt toto corde meo exquirerem te: fac vt in mandatis tuis maneam: quæ vt mihi possibilia sint adiuua me, & noli me ab eis repellere: id est, noli mihi auxilium tuum subtrahere.

In corde meo abscondi eloquia tua: vt non peccem tibi.
Benedictus es domine: doce me iustificationes tuas.

Quid adhuc eloquia domini quærit discere, quæ iam abscondit in corde?

Quod vtiq; non fecisset, nisi ea didicisset. Vt quid addit, & dicit, Doce me iustificationes tuas: nisi quia eas vult faciēdo discere, & operādi notitia cōprehendere, non loquendi tātum facilitate & memoriæ recordatione retinere? C

In labijs meis enuntiaui omnia iudicia oris tui.

Nihil, inquit, iudiciorum tuorum tacui, sed omnia prorsus in labijs meis enuntiaui: ea scilicet, quæ mihi ore tuo, id est, eloquiorum tuorum prædicatione dixisti.

In via testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus diuitijs.

Colos. 2. Via testimoniorum Dei Christus, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi. In hac ergo via, quasi in omnibus diuitijs delectatur, qui videt per illum multa erga nos testimonia diuinæ dilectionis impleta: & non dubitat, quæ expectantur implenda.

In mandatis tuis exercebor: & considerabo vias tuas.

Psal. 24. Vniuersæ viæ domini, misericordia & veritas: quarum plenitudo inuenitur in Christo, in quo omnis Ecclesia, contra inimicos fidei Christianæ, copiosis disputationibus exercetur.

In iustificationibus tuis meditabor: non obliuiscar sermones tuos. D

Ideo vtique meditabor, vt non obliuiscar sermones tuos: meditabor, vt non obliuiscar: meditatio enim non obliuiscendi, est perseuerantia operandi, propter quod postulauit adiutorium gratiæ, dicens: Benedictus es domine. doce me iustificationes tuas, vt quod sermone nouerat, etiam opere compleret.

GIMEL.

Retribue seruo tuo, viuifica me: & custodiam sermones tuos.

Quatuor sunt retributiones: aut enim mala pro malis retribuuntur, sicut Deus ignem æternum retributurus est impijs: aut bona pro bonis, sicut regnum æternum retributurus est iustis: aut bona pro malis, sicut Christus per gratiam iustificat impium: aut mala pro bonis, sicut Iudas per malitiam persecutus est Christum. Harum quatuor retributionum, duæ priores pertinēt ad iustitiam, vt retribuantur mala pro malis, bona pro bonis. Tertia pertinet ad misericordiam, vt retribuantur bona pro malis. Quartam Deus nescit. Nulli enim malum pro bono retribuit. Hæc autem quæ tertio loco Sentētia est 16. posita est, primitus necessaria est. Nisi enim Deus retribuerit bona pro malis, nullo modo essent quibus retribuerentur bona pro bonis. Qui ergo dicit, Retribue seruo tuo: & addidit, Viuifica me, & custodiam sermones tuos: scit Abac. 2. Gal 5. iustum ex fide viuere, quę operatur pro dilectione. Et quia mortuus erat per suam iustitiam, petit sibi vitam per Dei gratiam: quam profectò nō peteret, si om-

A si omnino non crederet, id est, omnino non viueret. Sed quia id quod acceperat ad desiderandum, non sufficiebat ad obediendum, poscit se viuificari: hoc est, eam in se fidem, quam accepit, augeri: vt viuificetur per omnē diem, qui renouatur de die in diem.

Reuela oculos meos: & considerabo mirabilia de lege tua.

Da, inquit, mihi intellectum, quo possim mirabilia tuæ legis inspicere, & virtutem præceptorum tuorum videre.

Incola ego sum in terra: ne abscondas à me mandata tua.

Ibi quisq; est peregrinus, vbi absens est à patria sua. Iste ergo qui supernæ Hierusalem, ciuis adscriptus est, peregrinū se profitetur in terra: quia certus est de hæreditate promissa. Sed quia tentatio est vita humana super terram, petit ne in tempore tribulationis & difficultatis, abscondantur ab eo mádata Dei: quæ vtiq; in medio cōstituta sunt, & possunt etiá ab impijs sciri. Nam quem latet breuissimum plenissimumq; mandatum, Diliges domium Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua? Et: Diliges proximum tuū sicut teipsum? In quibus duobus mandatis, tota lex pendet, & prophetæ. Quomodo ergo hic terræ incola orat, vt ab eo nó abscondantur, quæ penè neminem latent, nisi quia dominum nosse paucorum est, & consequens est vt ei mandatū dilectionis sit abscōditū, quia aliud pro alio diligit: & qui errat in domini amore, errat etiam in proximi charitate? Rectè B itaq; qui incola est in terra, & qui terrena non diligit, postulat sibi mandatorum Dei scientiá reuelari: ne vel in Dei, vel in proximi dilectione fallatur.

Vide senten. 17. Iob 7. Matth. 28.

Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore.

Concupiui, inquit, iustificationum tuarū desideriū habere vsq; in finem. Tu enim me iustificas, tua me facit gratia iustum & bonum: mihi est semper hoc desiderare, & in hoc tuo præsidio delectari. Alioquin iustus non ero, si aut defuerit mihi gratia tua, aut inflauerit me superbia.

Increpasti superbos maledicti qui declinant à mandatis tuis.

Illa increpatio hic intelligéda est, quá primi hominū genitores sua transgressione meruerunt, declinantes à mandato Dei per superbiam, quá concupiuerant, non quod Deus diligendum præcepit, sed quod diabolus inuidédo persuasit. Omnis itaque superbus, huic increpationi subiectus est, siue hæreditario, siue voluntatis arbitrio.

Aufer à me obprobrium & contemptum: quia testimonia tua exquisiui.

Vox ista Ecclesiæ est, iam diligentis inimicos suos, & orantis pro persecutoribus suis. Dicat itaque omnis Christianus: dicát omnia membra corporis Matth. 5

Christi: Aufer à me obprobrium, quod ideo audio: & contemptum, quòd ideo contemnor. Quia testimonia tua, id est, martyria tua, exquisiui: vt inimici nostri inde venerentur, vnde contemnunt, cùm quos persequēdos putauerunt, intellexerint honorandos. C

Etenim sederunt principes, & aduersus me loquebantur.

Inde persecutio grauis erat, quia eam sedentes, id est, iudiciarijs sedibus eminentes, principes decernebant: quod & in ipsum caput, & in corpus eius actum esse non dubium est.

Seruus autem tuus exercebatur in tuis iustificationibus.

Qualis exercitatio hæc fuerit, sequentia docent.

Nam & testimonia tua meditatio mea est: & consilium meum iustificationes tuæ sunt.

Sic ergo exercebatur seruus Christi, vt contra persequentes dilectione certaret. Consilium sedentium principum fuit, inuentos martyres perdere: consilium patientium martyrum fuit, inimicos perditos inuenire: reddebát illi mala pro bonis, isti bona pro malis. Quid ergo mirum, si isti occidendo defecerunt, illi moriendo vicerunt?

D

Adhæsit pauimento anima mea: viuifica me secundùm verbum tuum.

Qui se viuificari petit, quoniam adhæsit pauimento anima eius, videtur hoc poscere, vt à terrenis cupiditatibus eruatur. Sed non talia verba præmissa sunt, vt de eo qui dicebat, Nam & testimonia tua meditatio mea, & consilium meum iustificationes tuæ: credendum sit, quòd terrenæ magis cōuersationi inhæserit quàm cœlesti. Non ergo à cōcupiscentijs mundi auelli, nec à carnis societate separari, sed ab affectibus carnalibus optat abiungi: vt illa concupiscentia quæ concupiscit aduersus spiritum, magis comminuatur: & concupiscentia quæ concupiscit aduersus carnem, perseuerantibus profecti-
Sentētia est 18. bus augeatur. Nemo est enim, cuius animam corruptibile corpus & inhabi-
Sap. 9. tatio terrena non aggrauet, donec corruptibile hoc induatur incorruptio-
1. Cor. 15 nem, & verbum Dei, quo vita æterna promittitur, impleatur.

Vias meas enunciaui, & exaudisti me: doce me iustificationes tuas.

Peccata, inquit, mea confessus sum, & exaudisti me: enuntiaui vias meas, & delesti eas: doce me tuas Non ergo eas iustificationes vult discere, in quibus exercebatur: sed ab illis ad illas desiderat peruenire.

Viam iustificationū tuarū insinua mihi: et exercebor in mirabilibus tuis.

Hæc petens, magis profectibus concupiscit augeri. Sunt autem quædam

iustificationes tam sublimes, atque mirabiles, vt hi qui experti non sunt, putent ad eas humanam infirmitatem peruenire non posse.

Dormitauit anima mea præ tædio: confirma me in verbis tuis.

Fatigor namque ex infirmitate, & relabor ex tædio: confirma me in promissionibus tuis: atque per ea quæ dedisti, enitor ascendere, vt dormitans in infirmitatibus meis exciter, atque inciter in verbis tuis.

Viam iniquitatis amoue à me: & de lege tua miserere mei.

Ne lex factorum, per quam abundauit peccatum, ad iniquitates me adducat infirmum. Lege, inquit, tua, hoc est, lege fidei, miserere mei, vt per gratiam tuam faciam, quod per meipsum non valeo. Rom. 5.

Viam veritatis elegi, iudicia tua non sum oblitus.
Adhæsi testimonijs tuis domine: noli me confundere.

Viam veritatis elegi, vbi currerem: iudicia tua non sum oblitus, vt currerem Adhæsi testimonijs tuis, cum currerem domine, noli me confundere. Quomodo quò curro, pertendam: quò tendo, perueniam? Non enim volentis, nec currentis: sed miserentis est Dei. Rom. 9.

B

Viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilatasti cor meum.

Cordis dilatatio, veritatis est dilectio: quod Dei munere fit, vt ei non timore pœnæ, sed amore iustitiæ seruiatur, cùm charitas Dei diffunditur in cordibus nostris, per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Ideo ergo iste viam mandatorum Dei cucurrit, quia cor eius dominus dilatauit. Róm. 5.

Legem pone mihi domine viam iustificationum tuarum: & exquiram eam semper.

Qui viam mādatorum Dei se dilatato corde cucurrisse iam dixerat, quomodo nunc legem sibi postulat poni? nisi quia proficiēs loquitur, & donum Dei nouit esse quòd proficit: & vt magis magisque proficiat, quod habet, à quo accepit, poscit augeri. Ergo & cucurrit hanc viam, & currere cupit: exquisiuit & exquirere amat, donec perfectum sit gaudium sine periculo amittendi, quod vt apprehendat semper exquirit.

Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam: & custodiam illam in toto corde meo.

Ergo altitudinem & profunditatem legis nemo penetrat, nisi qui intellectum acceperit. Cùm autem plenitudo legis sit dilectio, & ille legem intelligat qui opera mandatorum eius exequitur: profectò hic illam sibi charitatem multiplicari petit, qua Deus proximúsque diligitur, vt huius duplicis Róm. 13.

 manda-

Mat.22. mandati, de quo pendet tota lex & prophetæ, perfectam habeat scientiam, eamque toto corde custodiat. C

Deduc me in semita mandatorum tuorum: quoniam ipsa volui.

Sentētia est 19. Matth. 7 Quam priùs dixit viam iustificationum, eandem dicit semitam mandatorum: quia angusta via est, quæ ducit ad vitam: Et cùm sit angusta, nisi dilatato corde non curritur. Sed quoniam adhuc iste proficit & adhuc currit, ideo diuinum quo deducatur quærit auxilium.

Inclina cor meum in testimonia tua: & non in auaritiam.

Qui cor suum inclinari in aliquid petit, pleniùs & perfectiùs id, quàm vult, velle desiderat. Volebat enim cùm diceret, Deduc me in semita mandatorum tuorum, quoniam ipsa volui: Et orat vt velit, cùm dicit, Inclina cor meum in testimonia tua, & non in auaritiam. Orat ergo vt in ipsa voluntate proficiat, & cor non in auaritiam sed in testimonia Dei habeat inclinatum: quę testimonia hoc insinuant, hoc docent, vt Deus gratis colatur.

Sentētia est 20. Quia si cor non in auaritiam sit declinatum, Deum non colimus nisi propter Deum, vt Dei cultus ipse sit merces. Nam qui Deum ideo colit, vt aliquid aliud promereatur quàm ipsum: non quē colit, diligit: quia non ipsum, sed aliud concupiscit.

D

Auerte oculos meos ne videant vanitatem: in via tua viuifica me.

Auerte, inquit, oculos meos, non corporeos: quorũ intuitus etiam nolens multas vanitates videt: sed cordis oculos, ne intenti sint vanitati, ne humanam gloriam quærant, nec cùm boni aliquid appetunt, nõ dilectione ipsius summi boni; sed amore præsentis vtilitatis aut laudis hoc faciant: ne postremò iustitiam suam ad se magis quàm ad dominũ referãt, & in se magis quàm in domino glorientur. Hanc ergo vanitatem perhorrescens, meritò adiecit,

Ioan.14. In via tua viuifica me, id est, in Christo, qui est contrarius vanitati: & non solùm via est, sed & vita & veritas.

Statue seruo tuo eloquium tuum in timore tuo.

Stabile fit eloquium Dei in corde nostro, cùm fit quod eodē iubetur eloquio, & auellitur, cùm contrariũ opus agitur. Petit ergo seruus Dei, vt in eo confirmetur obediētia perseuerás, quę de statu suo nullo malæ actionis moueatur impulsu: quod nõ habetur nisi per spiritũ & castũ timorem, quo caueтur ne offendatur charitas: non quo metuitur, ne damnetur impietas.

Amputa obprobrium meũ quod suspicatus sum: quia iudicia tua suauia.

Sentētia est 21. De occultis cordis alieni temerè iudicare, peccatũ est: & eum cuius non vidētur opera nisi bona, ex suspicione reprehēdere. Hoc ergo obprobrium, hoc suspicionis vitiũ, hic, qui vult esse perfectus, à se optat auferri. Quoniam

eorum

eorum quæ incognita homini sunt, solus Deus iustus inspector est: & iudicia eius suauia sunt, quoniam vera.

Ecce concupiui mandata tua: in tua iustitia viuifica me.

Fecisti me, inquit, cupidum mandatorum tuorum, fac & efficacem: adiuua vt faciam quod commendas, dona ipse quod mandas. Quia in me vnde morerer habui: vnde autem viuam, non inuenio nisi in te, qui homini tuo omnem æquitatem in tua & proximi dilectione posuisti.

VAV.

Et veniat super me misericordia tua domine: salutare tuum secundùm eloquium tuum.

Quid poscit, nisi vt mandata quę concupit, per eius misericordiam faciat, quæ mandauit? Et quæ est misericordia, nisi Christus? Et secundùm quod eloquium, nisi secūdùm verbum promissionis, quo vocata sunt ea, quæ non erant, tanquam essent? Quia & quibus promissum est, etiá ipsi promissi sunt, vt totum corpus Christi dicat, Gratia Dei sum, quod sum. Rom. 4. 1. Cor. 15.

Et respondebo exprobrantibus mihi verbum: quia speraui in sermonibus tuis.

B

Verbum, Exprobrátibus, an verbū, Respōdebo, ambiguū est: sed vtrunq; Christus sonat: ipsum enim nobis exprobrát, â quibus est crucifixus, vel scádalū, vel stultitiá: ignorantes quia verbum caro factū est, & habitauit in nobis. Quod verbū in principio erat, & apud dominum erat. Sed & si ipsi exprobratores non verbum exprobrent, quod eos latet: quia diuinitas eius ab eis non cognoscitur, â quo infirmitas in cruce contemnitur: nos tamen omnibus exprobrantibus verbum respondeamus. Parum est enim in corde habere Christum, nisi quod corde credimus, ore profiteamur. Sed hoc ita demum fieri poterit, si in promissis Dei spes fuerit firma credentis. 1. Cor. 1. Ioan. 1. Rom. 10.

Et ne auferas à me verbum veritatis vsque valde:

Hoc est, non ita conturber sub persecutionis flagello, vt à me penitus auferatur confessio veritatis: quia multi qui ad horam negando defecerunt, posteà pœnitendo reparati sunt, & palmam quá perdiderant, resumpserunt.

Quia in iudicijs tuis supersperaui.

Id est, quia iudicia tua, quibus me corripis & flagellas, non solùm mihi non auferunt spem, sed etiam augent: dum quem diligis, corripis: flagellas autem omnem filium quem recipis. Et ideo plerunq; eum, qui sibi fortis videbatur, infirmari sinis: vt præsumptio auferatur, & perseuerantiæ virtus ex sua opitulatione reparetur. Hebr. 12.

Et custodiam legem tuam semper: in seculum, & in seculum seculi.

Quod dixit, semper, ne ad omne istius vitæ tempus tantummodo referretur, adiecit, Et in seculum seculi. Lex autem, quam perpetuò custodire desiderat, charitas accipienda est: quia ipsa est plenitudo legis: & cessantibus cæteris mandatis, sola permanet in æternum. Rom 13.

Et ambulabam in latitudine: quia mandata tua exquisiui:
Et loquebar de testimonijs tuis in conspectu regum: & non confundebar.
Et meditabar in mandatis tuis, quæ dilexi valde:
Et leuaui manus meas ad mandata tua, quæ dilexi: & exercebar in iustificationibus tuis.

Superiores versus precationem habuerunt, qua adiutorium gratiæ postulatum est. Hi autem narrationem habent, qua ostenditur quid gratia petita contulerit: tanquam diceret, Hæc cùm orarem, exaudisti me, & ambulabam in latitudine, id est, ambulabam in charitate, quæ diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Hic est ille spiritus, in quo clamamus, Abba pater. ac per hoc ipsius est quòd mandata Dei exquisiuit: qui acceptus etiam hoc agit, vt largiùs accipiendus petendo, quærẽdo, pulsando quæratur. Per hunc itaque dilectionis spiritum, confirmatus est, vt in conspectu regum non confunderetur, vt in mandatis Dei cogitationẽ suam exerceat, & valde eadem mandata diligeret: eleuans manus suas, non ad terrena opera, sed ad cœlestia, exerceretur in iustificationibus Dei. Rom. 5.

ZAIN.

Memento verbi tui seruo tuo: in quo mihi spem dedisti.
Hæc me consolata est in humilitate mea: quia verbum tuum viuificauit me.

Cum dicitur Deo, memento, orantis desiderium, quo promissum accelerari poscit, ostenditur: non Deus, quasi id ei à recordatione exciderit, admonetur. Memento ergo, inquit, verbi tui seruo tuo: hoc est, imple promissum tuum, in quo mihi spem dedisti: hoc est, in quo verbo me sperare fecisti. Hæc me consolata est in humilitate mea. Hęc scilicet spes mea consolata est, quæ data est humilibus, dicente scriptura, Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Quia verbum tuum viuificauit me: quia fecit me in te sperare, & non deficere in tribulatione. Iacob. 4

Superbi iniquè agebant vsque valde: à lege autem tua non declinaui.

Superbos intelligi voluit persecutores humilium, hoc est, impios persecutores piorum: & ideo subiecit, A lege autem tua non declinaui: quia hoc eum facere persecutio compellebat.

Memor fui iudiciorum tuorum à seculo domine: & consolatus sum.

A seculo, inquit, ex quo genus hominum sumpsit exordium, memor fui iudicio-

A fui iudiciorum tuorum: & quia probaui, quod omnes viæ tuæ misericordia & veritas: consolationem accepi in auxilio gratiæ tuę: & per ipsa quoq; vasa iræ, intellexi diuitias gloriæ tuæ, in vasa misericordiæ.

Tædium detinuit me à peccatoribus derelinquentibus legem tuam. Cantabiles mihi erant iustificationes tuæ, in loco incolatus mei.

Quamuis tædium pateretur à peccatoribus, cum quibus eum præsentis vitæ peregrinatio detinebat: tamen cantabiles ei erant iustificationes Dei, quia peregrinantem gratia solabatur.

Memor fui in nocte nominis tui domine: & custodiui legem tuam.

Nox est in ęternum. Nam mortalitatis nox in superbis iniquè agẽtibus: nox in tædio peccatoribus derelinquentibus Dei legem: nox est postremò in loco peregrinationis huiùs, donec veniat dominus, & illuminet abscondita tenebrarum. In hac ergo nocte memor debet esse homo nominis domini, vt legem eius custodiat, & hoc ipsum ad gloriam Dei referat: quoniam adiutorium nostrum in nomine domini. 1. Cor. 4.

Hæc facta est mihi: quia iustificationes tuas exquisiui.

B Iustitias vtiq; tuas, quibus iustificas impium, non meas. quæ non pium faciunt, sed superbum. Quę est ergo de qua dicit, Hæc facta est mihi? nõ enim lex intelligenda est, quam masculino genere Græcus enuntiat, cùm melius accipiatur de nocte: quia superiùs dixerat, Memor fui in nocte nominis tui: Quę facta est mihi, id est, vt prodesset mihi: quoniam hæc ipsa humilitas, in loco peregrinationis huius, quæ meritò nox intelligitur, prodest eis, qui salubriter exercentur in ea, vt discant non superbire, propter quod malum in istam noctem pulsus est homo.

THETH.

Portio mea domine, dixi, custodire legem tuam.

Nisi quia ità erit portio cuiusque dominus, cùm legem ipsius custodierit. Sed quia hoc non fit sine adiutorio Dei, quid pręcipiat obtineri ostendit; adiungens,

Præcatus sum faciem tuam in toto corde meo: miserere mei secundum eloquium tuum.

Quid autem hac prece obtinuerit, & in quem profectum peruenerit, cõsequenter, ostendit, dicens:

Cogitaui vias meas: & auerti pedes meos in testimonia tua.

Auerti, inquit, pedes meos à vijs quę mihi displicuerunt, vt irent in testimonia

monia tua,atq; ibi haberent viam. Quòd autem hîc positum est, Auerti pedes meos. in nonullis legitur, Auertisti pedes meos: vt hoc Dei potiùs gratię tribuatur: sed siue hoc, siue illud sit, dubitari non potest, diuini esse muneris & cûm rectè cogitamus, & pedes nostros ab errore reuocamus. Quoties enim bona agimus, Deus in nobis atq; nobiscum, vt operemur operatur. C

Sent. est 22. & canō 9. Secũdi cōci. Arau-

Paratus sum,& non sum turbatus:vt custodiam mandata tua.

Confitetur humiliter,ad custodienda mandata constantem se factũ esse per gratiam.

Funes peccatorum circumplexi sunt me:& legis tuæ non sum oblitus.

Peccatorum,non ab eo quod sunt peccata declinatũ est: sed ab eo quod sunt peccatores: Funes itaq; peccatorum,impedimenta sunt inimicorũ,siue spiritalium,siue carnalium: qui sanctos,pro Dei lege vsque ad sanguinē decertantes,quibuslibet difficultatibus implicare conantur: quibus eos à constantia patiendi,quasi funibus ac restibus retrahebant. Sed si implicant corpus,non implicant animum: in quo iste legis Dei non est oblitus, quia sermo Dei non est alligatus.

Media nocte surgebam ad confitendũ tibi, super iudicia iustitiæ tuæ.

Sent. est 23. Media nox,profunda tribulatio est,quia non sic affligebatur, vt surgere non valeret. Surgebat autem,vt confiteretur Deo,iusto iudicio eius datam peccatoribus potestatem qua sanctos Dei persequerētur, quos adiuuat gratia Dei,vt huiusmodi exercitia facerent clariores. D

Particeps sum ego omnium timentium te:& custodientium mandata tua.

Vox ista,propriè ipsius capitis intelligenda est: nō enim efficeremur participes diuinitatis Christi,nisi ipse mortalitatis nostræ particeps fieret: per hác autem participationem,eius nobis gratia subministratur,vt castè timeamus Deum,& custodiamus mandata eius. Ideo quippe Deus hominum,immortalis mortalium, suscepit naturam,& participando suam fecit, vt granum caderet in terra,mortificatumq; multum fructum faceret.

Ioan. 12.

Misericordia tua domine plena est terra:

In eo vtique,quòd iustificatur impius,in cuius ineffabilis gratiæ scientia vt proficiatur, adiungit:

Et iustificationes tuas doce me.

THETH.

Bonitatem fecisti cum seruo tuo domine, secundum verbum tuum.

Fecit

A Fecisti, inquit, domine vt me delectaret bonum. quod vtiq; magnum est tuum donum. Secundùm verbum tuum, hoc est, secundùm promissum tuũ vt firma sit promisio omni semini. Rom. 4.

Suauitatem, & eruditionem, & scientiam doce me, quia in mandatis tuis credidi.

Augeri sibi ista poscit, & perficit ei gratia Dei, magis magisq; in omni dulcedine bonitatis. Docet autem Deus suauitatem, inspirando dilectionẽ; docet disciplinã, tẽperãdo tribulationẽ: docet scientiã, insinuando cognitionẽ. Quia mandatis tuis credidi, hoc est, credidi quod tu illa mandaueris, qui donas vt fiant: non autem homo, qui etsi potest notum facere præceptũ obedientię, tamen tribuere non potest donum. Doce disciplinam, docendo patientiam: doce scientiam, illuminãdo intelligentiam: quoniam te credidi illa mandasse, qui Deus es, & homini donas vnde posit facere quod mandas.

Priusquam humiliarer ego deliqui: propterea eloquiũ tuũ ego custodiui.

Propter primum, inquit, delictum humiliatus sum; & ne rursum humiliarer, eloquium tuum custodiui: ita per gratiam tuã profuit experiri pœnã, vt adquirerem obedientiam.

B *Suauis es tu domine: & in tua suauitate doce me iustificationes tuas.*

Verè vult facere iustificationes Dei, quãdo eas in eius suauitate vult discere.

Multiplicata est super me iniquitas superborum:

Eorum scilicet, quibus non profuit, quòd postea quàm deliquit humiliata est humana natura.

Ego autem in toto corde meo scrutabor mandata tua.

Quantalibet, inquit, abundet iniquitas, non refrigescet in me charitas: ad hoc enim mãdata tua amãs scrutor, vt perfectiùs ea faciendo cognoscam. Matt. 24

Coagulatũ est, sicut lac cor eorũ: ego autẽ legẽ tuam meditatus sum.

Cor, inquit, superborum obduratum est: ego autem legis tuę meditatione didici, quia superbis resistis, & humilibus das gratiam. 1. Pet. 5

Bonum est mihi, quòd humiliasti me: vt discam iustificationes tuas.

Pœnam conuertisti mihi ad disciplinam, & humiliationem ad eruditionem: quia iustificationes tuas ita cupio nosse, vt faciam. Non enim est vera scientia boni, nisi ad hoc cognoscatur, vt agatur. Pars est sen. 24.

Bonum

Bonum mihi lex oris tui, super milia auri & argenti.

Vt ampliùs diligat charitas legem Dei, quàm diligit cupiditas milia auri & argenti.

IOD.

Manus tuæ fecerunt me & plasmauerunt me:

Manus domini, sunt potestas Dei, quę efficit opera voluntatis suę vt nihil de Deo per nuncupationem manus corporeæ cogitemus. Quod si pluralis numerus mouet, accipiantur manus Dei virtus, sapientia: quod vtrunq; vnus est Christus, qui & brachium domini dicitur. Accipiantur postremo manus Dei, filius & spiritus sanctus, qui & spiritus sanctus cooperator est patris & filij, tantum vt in natura incommutabilis deitatis nulla forma corporea sentiatur. Quod ergo ait, Manus tuæ fecerunt me, & finxerūt, siue plasmauerunt me: nō incongruè ita discernitur, vt, fecerūt, ad animam: finxerūt verò, ad corpus pertineat. Licet soleant hæc indifferenter posita reperiri. Hoc autem opus Dei, non solum in primi hominis conditione præcessit, in quo omnes seminali ratione sunt conditi: sed etiam in quotidiana singulorum hominum creatione perficitur: quia si operatoria illa Dei potentia, ab hoc se opere contineret, cuncta deficerent.

1. Cor. 1 / Isa. 53. / Ioan. 12. / Vide senten. 277.

Da mihi intellectum, vt discam mandata tua.

Nunquid ita condita est humana natura, vt careat intellectu? Quid igitur sibi dari postulat, quod accepit, nisi quod peccati vitio ipsum primitus rationale corruptum est, & gratiæ munere formandum est? Non enim sufficit naturę quod ei remansit, nisi recipiat à reparatore quod perdidit. Dominus ergo Iesus in hoc Psalmo per prophetam tanquam sibi petiuit intellectū dari à Deo corpori suo, quod est ecclesia. Cū ipso enim vita corporis eius, hoc est, populi eius abscondita est in domino, & ipse in eodē corpore suo indigentiam patitur, & per id quod membris suis est necessarium.

Epe. 5. / Colos. 3.

Qui timent te videbunt me, & iocundabuntur: quoniam in verba tua speraui.

Pręsens vita sanctorum, timoris est, & laboris: sed habent spem lætitiæ & iocunditatis ęternæ. Quia ergo adhuc timet ecclesia, & nondum se videt in eo regno, vbi secura gaudebit, ipsa est quę videbitur: quoniam inter pręsentes tentationes, in promissa Dei sperare non deficit.

Cognoui domine quoniam iusta iudicia tua: & in veritate tuā humilias me.

Fiat autem misericordia tua, vt consoletur me: secundùm eloquium tuum seruo tuo.

Quam-

A Quamuis graue iugum sit super filios Adam, quo creatura humana deprimitur: cognoui tamen, quòd iusta sunt iudicia tua, & secundũ veritatem humiliatus est homo. Fiat ergo misericordia tua secundum promissionẽ tuá, de pręsentibus muneribus accipiat mortalis vita solatium, & futura æternitatis bona patienter expectet. Eccl. 40.

Veniant mihi miserationes tuæ, & viuam:

Tunc verè viuam, quando non timebo ne moriar. Ipsa est enim vera vita. quæ sine vllo additamento dicitur, quasi aliud ibi non sit viuere, quàm sine vllo fine, & sine vlla miseria videre.

Quia lex tua meditatio mea est.

Hæc meditatio, nisi esset in fide quæ per dilectionem operatur, ad vitam non perueniret æternam. Non ergo vtiliter meditatur legem Dei, qui laborat, vt memoria teneat, quod * actione non implet. Gal. 5. Pars altera sen. 24 Aut * lectione

Confundantur superbi, quia iniustè iniquitatem fecerunt in me: ego autem exercebor in mandatis tuis.

B Quamuis sæuiant superbi, & iniquitatem operentur in sanctos: charitas tamen piorum non refrigescit, & à mandatorum Dei exercitatione non desinit.

Conuertantur ad me qui timent te: & qui cognoscunt testimonia tua.

Non est quisquam hominum qui possit hoc dicere, præter illum qui cùm sit Deus vniuersitatis, naturam sibi vniuit humanam: ad quem conuertentur timentes dominum, & cognoscentes compleri testimonia Dei, quæ de illo per prophetas tantò antè prædicta sunt.

Fiat cor meum immaculatum in tuis iustificationibus: vt non confundar.

Redit ad vocem corporis, hoc est, membrorum suorum, quorum cor fit immaculatum per ipsum corporis caput, hoc est, per gratiam Dei, in generationis lauacro, vbi abluta sunt omnia peccata præterita, in adiutorio spiritus, quo concupiscimus aduersus carnem, ne eius cupiditate vincamur, in dominicæ orationis effectu, qua dicimus, Dimitte nobis debita nostra. Ita donata nobis regeneratione, fusa precatione, fit cor nostrum immaculatum vt non confundamur: quia & hoc ad iustificationes Dei pertinet, quando inter alia eius mãdata præcipitur, Dimittite, & dimittetur vobis: date, & dabitur vobis. Matth. 6 Luc. 6.

CAPH.

Defecit in salutare tuum anima mea: & in verbum tuum semper speraui.

Non

Non ait, defecit salutari tuo: sed, defecit in salutare tuum, hoc est, ad salutare tuum, anima mea. Bonus est ergo iste defectus: indicat enim desideriū boni, nondum quidem adepti, sed auidissimè concupiti: quo desiderio inflammati sunt omnium temporum sancti. Quia sicut nunquam defuerunt, qui incarnationis Christi aduentum desiderarent: ita postquàm ascendit in cœlos non desunt, qui manifestationem ipsius, qua ad iudicandos viuos & mortuos venturus est, cōcupiscant. Defecit ergo in salutare tuū anima mea, & in verbum tuum supersperaui. Hæc enim spes promissi tui, fecit vt quod nondum video, & vehementer desiderem, & patienter expectem. C

Defecerunt oculi mei in eloquium tuum, dicentes, Quando consolaberis me?

In oculis interioribus, idem defectus desiderij eius ad Dei eloquia, id est, promissa, tendentis: cui speratarum consolationum longę sunt moræ. Quia etiam quod subuenienti breue est, longum videtur optanti.

Quoniam factus sum sicut vter in pruina: iustificationes tuas non sum oblitus.

Per vtrem, carnem mortis huius: per pruinā verò cœleste beneficiū vult intelligi, quo carnales concupiscentiæ, velut frigore cohibente torpescant: & hinc fit, vt iustificationes Dei de memoria non labantur.

Quot sunt dies serui tui: quando facies de persequentibus me iudicium? D

Apoc. 6. Et in Apocalypsi est ista vox martyrum, & discipuli ad dominum indi-
Matt. 24. cari sibi diem finis exposcunt. Sed illis patientia indicitur, & istis constitutio secreta non panditur. In his ergò Psalmi verbis, bene intelligitur hæc ipsa ecclesiæ inquisitio prophetata.

Narrauerunt mihi iniqui delectationes: sed non vt lex tua domine.

Fabulas vanarum opinionū, delectabilis eloquij arte compositas, ab iniquis sibi dicit esse narratas: sed nihil se in eis vtile reperisse, sicut in lege domini, in qua est omnis veritas.

Iniustè persequuti sunt me, adiuua me.

Mendaciorum, inquit, fabulis veritatis mandata præposui: & ob hoc me iniustè persecuti sunt falsitatis amatores. Ergo adiuua me, vt possim vsq; ad mortem pro veritate certare.

Paulominus consummauerunt me in terra: ego autem non dereliqui mandata tua.

Strage

Strage martyrum facta, dum confitentur & prædicant veritatem, quam â te adiutus non deserui.

Secundum misericordiam tuam viuifica me: & custodiam testimonia oris tui.

Martyres enim, quia misericordia Dei adiuti & viuificati sunt, veritatem, quæ vita est, non negantes, pro eadem moriendo, vicerunt.

LAMED.

Inæternum domine permanet verbum tuum in cœlo.

Permanet verbum in angelis custodientibus sine defectione æternam militiam.

In generatione & generatione veritas tua: fundasti terram, & permanet.

Post cœlestem Hierusalem, respexit & filiam eius ecclesiam, quæ in hoc mundo conuersatur, & dixit, In generatione & generatione veritas tua. Hac autem repetitione vel omnes generationes significauit â quibus non defuit veritas Dei: vel duas intelligi voluit, vnam scilicet ad legem & pro-
B phetas, alteram verò ad Euangelium pertinentem, supra fundamentũ æternum, quod est Christus. & terra hæc permanet, quæ tali fundamento con- Psal. 103.
stabilita non inclinatur in seculum seculi.

Ordinatione tua perseuerat dies, quoniam omnia seruiunt.

Omnia, scilicet, de quibus loquebatur, & quæ ad æternum pertinēt diem.

Nisi quia lex tua meditatio mea est: forsitan perissem in humilitate mea.

Lex ista, fidei est quę per dilectionẽ operatur: in cuius meditatione perma- Gal. 5.
nẽs, auxiliũ gratię promeretur, vt in tribulationum humilitate non pereat.

Inæternum non obliuiscar iustificationum tuarum: quoniam in ipsis viuificasti me.

Ecce vnde factum est, vt non periret in humilitate sua: quoniam vnde est iustificatus, inde est viuificatus.

Tuus sum ego, saluum me fac domine: quoniam iustificationes tuas exquisiui.

Non voluntates meas exquisiui, quibus fui meus: sed iustificationes tuas vt essem iam tuus.

Me expectauerunt peccatores,vt perderent me:testimonia tua intellexi.

Non hic morte corporis perire metuebat,quæ erat pro veritate subeunda. Expectabant ergo peccatores,vt eis consentiret ad mala,tunc enim eum perderent.Sed ideo non prçualuerunt,quia testimonia Dei intellexit:id est, quia veritatem confitens,etiam si oporteret,non periret.

Omnis consummationis vidi finem:latum mandatum tuum valde.

Qui intellexit testimonia , & sciuit sibi vsque ad mortem pro veritate certandum,non ignorauit omnem exitum piorum quàm beatus finis exceperit. Mandatum autem Dei valde latum , charitas intelligenda est , qua diligi Deus iubetur & proximus.quo quid esse latius potest,cùm ibi pendeat
Matt. 22. tota lex & prophetæ?

M E M.

Quomodo dilexi legem tuam domine:tota die meditatio mea est.

Sic,inquit,dilexi legem fidei quæ per dilectionem operatur , vt tota die, id est,omni tempore,meditatio mea sit.

Super inimicos meos sapere me fecisti mandato tuo:quoniam inæternum mihi est.

Rom. 10. Finis legis Christus est ad iustitiam omni credenti , vt iustificetur gratis
Rom. 3 per gratiá ipsius , in quem inimici huius non crediderunt. Hic autem,qui iustitiam non suam quæsiuit,sed quę ex Deo est,quem supra inimicos suos sapere Deus fecit,ipsum mandatum sibi inuenit inæternum , quoniam non temporalia pro eo præmia concupiuit.Diligentis enim remuneratio est ipse dilectus.

Super omnes docentes me intellexi.

Ioan. 6. Super omnes doctores intellexit , quem pater docuit : quod ex persona
Vide Sēten. 349. verbi difficile intelligitur , nisi quis vtcunq; capere valeat,id esse filium à patre doctū esse,quod genitum. A quo enim ei est esse,ab ipso & simul doctum esse . Ex persona verò hominis,vbi formam serui accepit,faciliùs intelligitur à patre didicisse,quæ dixit. In qua forma puerum putauerunt homines maioris ętatis docendum. Sed ille quem pater docuit, vlterioris erat intelligentię quàm docentes.
Lucæ. 2.

Quia testimonia tua meditatio mea est.

Ideo super omnes docentes se intelligebat,quia testimonia Dei meditabatur,quæ de se prænuntiata ipse meliùs nouerat & implebat.

Super senes intellexi:quia mandata tua exquisiui.

Mandata

A Mandata tua, non mandata hominum. mandata tua, non mandata seniorum: qui volentes esse legis doctores, non intelligunt neque quę dicunt, neque de quibus affimant. 1. Tim. 1.

Ab omni via mala prohibui pedes meos meos: vt custodiam verba tua.

Membrorum est vox ista, non capitis. Non enim ipse saluator, corporis nostri vllis concupiscentijs pulsabatur, vt ei necesse esset pedes suos à via malignæ cupiditatis inhibere. Nostros ergo motus, nostros cohibet appetitus, vt in praua itinera noxijs desiderijs non trahamur.

A iudicijs tuis non declinaui: quoniam tu legem posuisti mihi.

Perseueranter, inquit, iudicijs tuis credidi: quia tu mihi legem in corde posuisti, tanquam digito tuo scribens: vt eam, non tāquam seruus sine amore metuerem, sed tanquam filius casto timore diligerem. Iere. 31. Psal. 18.

Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua: super mel & fauum ori meo.

Hæc est illa suauitas quam dominus donat, vt terra nostra det fructum suum: & vt bonum verè bene, id est, non mali carnalis formidine, sed boni spiritalis delectatione faciamus. Psal. 84.

B *A mandatis tuis intellexi:*

Spiritalium membrorum Christi vox ista est. Hoc enim rectè dicit corpus Christi in eis, quibus mandata seruantibus, propter ipsam custodiā mādatorum præbetur vberior doctrina sapientiæ.

Propterea odio habui omnem viam iniquitatis.

Necesse est enim, vt oderit omnē iniquitatē amor iustitiæ, qui augetur & inflammatur. Ideoq; obtemperat Deo, & in mandatis eius intelligit.

Lucerna pedibus meis verbum tuum domine: & lumen semitis meis.

Verbum hîc intelligendum est, non illud quod est æquale gignenti, & quod est verum lumen, illuminans omnem hominem: sed verbum quod factum est ad prophetas, vel quod prædicatum est per Apostolos: verbū scilicet Christi, de quo scriptum est: Fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi. Nam & verbum propheticum lucernæ comparans apostolus Petrus. Habemus, inquit, certiorem propheticum sermonem, cui benefacitis, intendentes velut lucernæ in obscuro loco. Quod itaque hic ait, Lucerna pedibus meis verbum tuum domine, & lumen semitis meis: verbum est quod scripturis sanctis omnibus continetur. Non itaq; sermo deitas, sed sermo dietatis. Ioan. 1. Rom. 10. 2. Pet. 1.

Iuraui,& statui custodire omnia iudicia iustitiæ tuæ. C

Hoc appellauit iuramento,quod statuit præter sacramentum : quia ita debet esse mens fixa in custodiendis iudicijs iustitiæ Dei, vt sit omnino pro ratione quòd statuit.

Humiliatus sum vsque valde domine , viuifica me secundùm verbum tuum.

Pro eo quòd iurauit & statuit custodire iudicia iustitiæ Dei,persecutionem maximam passus est: & ne in tanta humiliatione deficeret, viuificari se, secundùm verbum promissionis,exposcit. Quia in nocte tribulationum lucerna est pedibus, & lumen semitis ipsa promissio.

Voluntaria oris mei fac beneplacita domine,& iudicia tua doce me.

Voluntaria oris,quę adprobari petit , sacrificia sunt laudis , confessione charitatis,non timore necessitatis oblata.Iudicia autem Dei doceri se cupit, non quia ignorat,sed vt proficiat.

Anima mea in manibus tuis semper:& legem tuam non sum oblitus.

Ita dictum , tanquam ad non obliuiscendam legem Dei,memoria eius illius manibus adiuuetur. D

Posuerunt peccatores laqueum mihi,& à mandatis tuis non erraui.

Vnde hoc,nisi quia anima eius,in manibus Dei semper est?

Hæreditatem adquisiui testimonia tua inæternum, quia exultatio cordis mei sunt.

Vt testis,inquit,tuus esse cuperem , tu donasti : & vt pro veritate mori non metuerem , tuæ hæreditatis,tuæ est gratiæ·quod mihi donum inæternum est,quia non est in eo gloria temporalis,propter quod etsi corpore afflictus sum,tamen corde lætatus sum.

Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas inæternum, propter retributionem.

Qui dicit,Inclinaui cor meũ,ipse iam dixerat,Inclina cor meũ in testimonia tua: vt intelligamus,simul hoc esse & diuini muneris,& propriæ voluntatis. Faciat autem hoc propter retributionẽ,vt quia iustificationes Dei dilectione sectatur,inęternum mereatur habere quod diligit.

SAMECH.

Iniquos odio habui,& legem tuam dilexi.

Qui

A Qui legem Dei diligit, probat, se in hominibus iniquis id quod contra legem est odisse, non homines. Sent. est 25.

Adiutor meus & susceptor meus es tu: & in verbum tuum supersperaui.

Adiutor & susceptor, ad mala euadenda.

Declinate à me maligni, & scrutabor mandata Dei mei.

Mandata Dei scrutari, nisi quieta mens nõ potest: vt ergo exerceatur hoc studium, abigenda sunt studia malignorum. Sent. est 26.

Suscipe me secundùm eloquium tuum, & viuam: & non confundas me ab expectatione mea.

Poscit magis magisq; suscipi à domino is, qui sperat intentus: vt tum demum, cùm illa adeptus fuerit, se sciat esse victurum: quia præsentia morti sunt similiora quàm vitę.

Adiuua me, & saluus ero: & meditabor in iustificationibus tuis semper.

Vt viuam, vt non confundar, vt in tuis iustificationibus semper exercear; Adiuua me, inquit, & saluus ero: quia ad promissiones tuas, nisi tuo auxilio non venitur.

Ad nihilum deduxisti omnes discedentes à iustificationibus tuis, quoniam iniusta cogitatio eorum.

Omnia opera, vel bona, vel mala, à cogitatione procedunt: qui ergo corde iniquus est, ad nihilum deducitur, qui à Dei iustificationibus iniusta cogitatione discedit.

Præuaricatores existimaui omnes peccatores terræ, ideo dilexi testimonia tua.

Cùm præuaricator dici non posit, nisi qui legis mandata transgreditur: quæritur, quomodo omnes peccatores terræ præuaricatores debeant existimari, quorum multos constat sine lege peccatores? & inuenitur, omnes quidem gentes præter populum Israel extra legem fuisse: sed omnem hominem teneri lege naturæ: vt quod pati non vult, sciat alij non esse faciendum. Quamuis ergo multo ampliùs præuaricator sit, qui non solùm naturalis, sed etiam diuinæ transgressor est legis: nullus tamen, nisi transgresione peccator est: quia etiam quem non condemnat litera, arguit conscientia. Inter hos etiam paruuli congruè deputantur, propter originalis vincula peccati. Quia etiam ipsi in similitudine pręuaricatoris Adę, ad illam præuaricationem pertinere monstrantur, quæ in paradiso Rom. 5

prima commissa est. Cùm ergo omnes peccassent, & egerent gloria Dei, nec cuiquam in sua iustitia salus esset, restabat, vt per gratiam saluatoris donata à Deo fidei iustificatio subueniret. Vnde ait Apostolus: Per legem cognitio peccati. Cognitio, non abolitio. Nunc autem sine lege, inquit, iustitia Dei manifestata est, testificata per legẽ & prophetas. Meritò igitur adiecit: Propterea dilexi testimonia tua: tanquam diceret: Quoniam lex siue in paradiso data, siue naturaliter insita, siue literis promulgata, præuaricatores fecit omnes peccatores terræ: propterea dilexi testimonia tua, quæ sunt in lege tua de gratia tua.

Rom. 3

C

Confige clauis à timore tuo carnes meas:

Gal. 6. Quid in his verbis vult intelligi, nisi quod ait Apostolus: Mihi autẽ absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo? Et iterum: Christo confixus sum cruci. Viuo autem iam non ego: viuit verò Christus in me.

Gal. 2.

A iudicijs enim tuis timui.

Si iá timuit vel timebat, cur adhuc vt à timore suo Deus crucifigeret carnes eius orabat, nisi quia addi sibi volebat timorem, qui sufficeret mortificãdis cõcupiscentijs affectibusq; carnalibus? Aliter quoq; ita intelligitur: Cõfige clauis à timore tuo carnes meas, à iudicijs enim tuis timui: hoc est, à timore tuo casto, qui permanet in seculũ seculi, carnalia à me desideria cõprimãtur, à quibus me iudiciorum tuorũ formido frenauit. Cum ergo voluntatẽ tuam facere, & rectè viuere non metu pœnæ, sed iustitiæ amore desiderem da hunc ergo castum & liberum timorem, ad quem petendum me tãquam pædagogus legis ille perduxit, quo á iudicijs tuis timui.

D

A I N.

Feci iudicium & iustitiam, non tradas me nocentibus me.

Quisquis timore Dei casto, crucifixas habet carnes suas, & nulla carnali corruptus illecebra facit iudiciũ opusq; iustitię, orare debet ne aduersantibus tradatur, id est, ne timendo perpeti mala, ad facienda mala persequentibus cedat. à quo enim accipit victoriam, ne concupiscentiæ voluptate superetur, ab illo etiam robur patientię, ne dolore frangatur. Quoniá de quo dicitur, Dominus dedit suauitatem: de illo etiam dicitur, Ab illo est patientia mea.

Psal. 84.
Psal. 70.

Suscipe seruum tuum in bonum, vt non calumnientur mihi superbi.

Id est, ne illi impellant vt cadam in malum, tu suscipe in bonum. Illi calumniantur in superbia: tu humilitate defende, & nõ mihi noceant calumniæ superborum.

Oculi mei defecerunt in salutare tuum, & in eloquium iustitiæ tuæ.

In elo-

In eloquium iustitię Dei, hoc est, in promissionem Christi, defecisse dicit oculos cordis sui: non quia intentio desiderantis animi victa succubuerit: sed quia in expectationem gratię Dei, toto mentis ardore transierit. Iustitia autem Dei, Christus est, qui iustos facit. 1. Cor. 1.

Fac cum seruo tuo secundum misericordiam tuam:

Non vtique secundum iustitiam meam.

Iustificationes tuas doce me:

Illas proculdubio, quibus facit iustos, non ipse se.

Seruus tuus sum ego:

Neque enim bene mihi cessit, quādo esse volui liber meus, nō seruus tuus.

Da mihi intellectum, vt discam testimonia tua.

Nemo tam intelligens, nemo tam doctus est qui hac postulatione non egeat. Non enim horum donorum ita vlla augmenta sufficiunt, vt non semper supersit quod & intelligi desideretur, & sciri. Sent. est 27.

B

Tempus faciendi domine, dissipauerunt superbi legem tuam.

Quid est, Dissipauerunt legem tuam? si præuaricationis iniquitate, integritatem eius nō custodierunt. Dissipata ergo lege, tempus fuit vt per vnigenitum filium Dei, misericordia mitteretur. Lex enim subintrauit, vt abūdaret delictum, quo delicto lex dissipata est: & opportuno iam tēpore Christus aduenit, vt vbi abundauit delictum, superbundaret gratia. Rom. 5

Ideo dilexi mandata tua super aurum & topazion.

Id agit gratia, vt mandata Dei dilectione impleantur, quę impleri timore non poterant. Diliguntur autem super aurum & topazion, id est, super ea quæ pretiosa habentur in terra, quando in obseruantia mandatorum, non aliquod temporale præmium quęritur, sed ipsa iustitia: quia nihil est melius eo bono, quo ipse homo fit bonus. Matth. 5.

Propterea ad omnia mandata tua dirigebar:

Quia illis rectis, vt etiam ipse rectus essem, dilectione cohærebam.

Omnem viam iniquitatis odio habui.

Vnde enim fieri poterat, vt iniquam viam non odisset diligens rectum?

P H E. C

Mirabilia testimonia tua: propter hoc scrutata est ea anima mea.

Omnia quidem opera Dei, testimonia sunt maiestatis & bonitatis eius: nihilq; eorum est, quod non stupendum sit atque mirandum. Sed multa mirabilia sunt testimonia legis ipsius: quorum vtilitas & iustitia altissimè latet, cùm quæritur, quare data sit lex quæ viuificare non posit, & ex qua non iustificaretur omnis caro coram Deo. Meritò ergo hanc altitudinem scrutatus est, qui intellexit, per legis difficultates id egisse misericordiá Dei, vt qui legem implere non poterant, conuerterentur ad gratiá: * sed diuina ope adprehenderent, quod proprijs viribus adsequi non valebant.

Gal.2. Roma.3. * &

Manifestatio verborum tuorum illuminat, & intelligere facit paruulos.

Gal.3. Scrutando hoc intellexit hic paruulus, quod & apostolus Paulus, ideo datam legem quæ viuificare non posset, quia conclusit scriptura omnia sub peccato, vt promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Huius ergo mysterij manifestatio illuminat, & intelligere facit paruulos. Non enim hoc secretum gratiæ, nisi humilibus infirmisq; reseratur: qui cõfugientes ad adiutorium Dei, viribus suis se iustificari non posse profitentur.

Os meum aperui, & abstraxi spiritum, quoniam mandata tua desiderabam. D

Desiderabat mandata diuina vt faceret, sed non erat vnde faceret infirmus fortia, paruulus magna. Aperuit os, confitens quòd facere per se ipse non posset.

Respice in me, & miserere mei, secundùm iudicium diligentium nomen tuum.

Id est, secundûm iudium quod in eos fecisti qui diligunt nomen tuum: quoniam, vt diligerent te, priùs dilexisti eos.

Gressus meos diriges secundùm eloquium tuum, & non dominetur mei omnis iniustitia.

Quid orat, nisi vt Dei præcepta, quæ imponit iubendo, impleri faciat adiuuando?

Redime me à calumnijs hominum, & custodiam mandata tua.

Tu, inquit, age infuso spiritu tuo, ne me calumniȩ hominum terroribus vincant, & à tuis mandatis, ad sua malefacta traducant. Si enim me hoc modo redemeris, vt mihi inter persecutiones calumniantium constantiam dones atque patientiam, custodiam mandata tua.

Faciem

A *Faciem tuam illumina super seruum tuum, & doce me iustificationes tuas:*

Præsentiam, inquit, tuam subueniendo & opitulando manifesta: & ita me iustificationes tuas doce, vt mihi eas didicisse, fecisse sit.

Exitus aquarũ descenderunt oculi mei, quia non custodierunt legem tuam.

Descensio oculorum per effusionem lachrymarum, humilitatem indicat pœnitentis. Cur autem non custodita lege sic fletur, nisi vt impleretur gratia, quæ confitentis delet iniquitatem, & credentis adiuuat voluntatem?

ZADICH

Iustus es domine, & rectum iudicium tuum.
Mandasti iustitiam testimonia tua, & veritatem nimis,

Idem affectus pœnitentiæ perseuerat, reddens rationem cur multum flere debuerit: quia nisi ipse se condemnaret, rectisśimè plecteretur. Magna est ergo in vtroque iustitia Dei, rectumq; iudicium, quo & pœna peccatori decernitur, & pœnitenti iustificatio non negatur.

Tabescit me zelus domus tuæ: quia obliti sunt verba tua inimici mei.

B Zelus iste, amoris est, non liuoris: sancta enim ęmulatione inimicos suos vult esse correctos, dolens & tabescens quòd obliti sint verborum Dei.

Ignitum verbum tuum valde, & seruus tuus dilexit illud.

Diligens diuinum eloquium, ea charitate feruebat, vt ad amorem Dei, etiam inimicos suos vellet accendi.

Iunior ego sum & contemptus, iustificationes tuas non sum oblitus.

Bene hic duorũ populorũ intelligitur significatio, qui etiam in Rebeccæ Gene. 25.
vtero luctabantur: quãdo nõ ex operibus, sed ex vocãte dictũ est: Maior ser- Rom. 9.
uiet minori. Cõtemptũ ergo se dicit hic iunior: & ideo factus est maior, quia 1. Cor. 1.
ignobilia & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ non sunt tanquã sint: vt Rom. 4.
quę sunt, euacuentur: id est, vt superbi destruantur, & humiles iustificẽtur.

Iustitia tua iustitia in æternum, & lex tua veritas.

Quomodo enim non veritas lex, per quam cognitio peccati, & quæ testimonium perhibet iustitiæ Dei? Roma. 3.

Tribulatio & necessitas inuenerunt me: mandata autem tua meditatio mea est:

Sęuitia inimicorum infert huic iuniori tribulationem, sed non adimit, C
charitatem. Meditatio enim ipsius mandata sunt Dei, ex quibus his qui eum oderunt, dilectionem rependit.

Iustitia testimonia tua inæternum, intellectum da mihi & viuam.

Intellectum poscit iunior hic qui supra seniores se intellexit, in tribulatione, in necessitate: vt intelligat quàm sit contemnendum, quod ei auferri potest, qui propter ęternam iustitiam Dei temporalia negligens, vitam sperat æternam.

COPH.

Clamaui in toto corde meo, exaudi me domine, iustificationes tuas exquiram.

Clamor cordis, est silenti sono vocis magna cogitationis intentio: qua ad hoc iste toto corde clamauit, & hoc sibi desiderauit à domino exaudiéte præstari, vt iustificationes eius exquirat: quas non solùm scientia comprehendat, sed etiam opere exerceat.

Clamaui ad te, saluum me fac, & custodiam testimonia tua.

Salus animæ facit, vt pro custodiendis testimonijs Dei, vita corporis cõtemnatur: etsi hoc flagitat extrema tentatio, vt vsq; ad mortem pro veritate certetur. D

Præueni intempesta nocte, & clamaui, & in verbis tuis speraui.

Nox intẽpesta, tẽpus est noctis mediæ, rebus quæ per diem aguntur incõgruũ: quo significatur quoddam obstaculũ præsentis seculi, quod in cõparatione futuri seculi nox vocatur: & quo promissiones Dei, donec æternæ lucis veniat manifestatio, differuntur. In hoc ergo tempore intempestę noctis clamat ad dominum, tempus retributionis desiderio suo præuenit, qui promissa Dei vigilanter exposcit. Quod etiã ad illa referri tempora potest, quibus ecclesia propheticis vocibus Christi postulabat aduentum, & sperabat implendum vt in semine Abrahæ benedicerentur omnes gentes.

Præuenerunt ad matutinum, vt meditarer eloquia tua.

Isa. 9. Matutinum factum est ecclesię, quando qui sedebant in tenebris & in vmbra mortis, lux orta est eis. Quod matutinum spes credentium præbebat. Et meditabatur eloquia Dei, quæ in lege ac prophetis, hanc lucem prænuntiabant.

Vocem meam exaudi domine secundum misericordiam tuam: & secundum iudicium tuum viuifica me.

Priùs

A Priùs enim Deus ſecundum miſericordiá aufert à peccatoribus pœnam, eiſque poſteà iuſtis ſecundùm iudicium dabit vitam: quia nō fruſtra illi hoc ordine dicitur: Miſericordiam & iudicium cantabo tibi domine. Pſal.100.

Adpropinquauerunt perſequentes me iniquitate, à lege autem tua longè facti ſunt.

Tunc adpropinquant qui perſequuntur, quando vſque ad carnem cruciandam perimendámve pereunt. Sed quantò viciniores ſunt perſequendis iſtis, tantò longinquiores ſunt à lege iuſtitiæ.

Propè es tu domine, & omnes viæ tuæ veritas.

Etiam in tribulationibus ſuis, quòd eas non immerito patiantur, Deo tribuere veritatem, ſanctorum eſt vſitata confeſsio. Sed quæri poteſt, quomodo hoc dictum ſit: Omnes viæ tuę veritas, cùm in alio Pſalmo legatur: Vniuerſæ viæ domini miſericordia & veritas. Si ergo omnes homines conſideremus, quorum alij miſericordia liberantur, alij à veritate damnantur: vniuerſæ vię domini miſericordia & veritas. Si autem ſolos ſanctos intueamur, non diſcernuntur hæ viæ. Indiuidua enim ibi eſt & à miſericordia veritas, & à veritate miſericordia. quia beatitudo ſanctorum eſt & de munere miſericordiæ, & de retributione iuſtitiæ. Pſal 24. Sentētia eſt 28.

B *Ab initio cognoui de teſtimonijs tuis, quia in æternum fundaſti ea.*

Quæ ſunt iſta teſtimonia, niſi quibus teſtatus eſt Deus, daturum ſe regnum ſuis filijs ſempiternum? & ideo ipſa teſtimonia in æternū fundata, quia id quod promiſit, æternum eſt: qui, quia fundamentum promiſsionis eſt Chriſtus, in quo huius ſpei teſtimonia vera ſunt: quę hic ab initio cognouiſſe ſe dicit, quia verbis Eccleſiæ loquitur, quæ ab initio humani generis exorta, nullis generationibus defuit.

RES.

Vide humilitatem meam, & eripe me, quia legem tuam non ſum oblitus.

Vox iſta totius Eccleſiæ eſt, & omnium membrorum corporis Chriſti. Hoc autem loco, vbi ad liberandam humilitatem dominus inuocatur, nullam Dei legem conuenientiùs intelligimus, quàm illam qua immobiliter fixum eſt, vt omnis qui ſe exaltat humilietur, & omnis qui ſe humiliat, exaltetur. Superbus ergo malis, vt humilietur, innectitur: Humilis à malis, vt exaltetur, eripitur. Luc.14.

Iudica iudicium meum & redime me: propter eloquium tuum viuifica me.

Eiuſdem ſenſus repetitio eſt: hoc eſt enim, Iudica iudicium meum, quod,

Vide humilitatem meam: & hoc est, Redime me, quod, Eripe me. Nec aliud sonat, Propter eloquium tuum, quàm illud, Quia legem tuam non sum oblitus. Tantundem est, viuificari humilem, quantùm & exaltari: quia sanctorum exaltatio, vita æterna est. C

Longè à peccatoribus salus: quia iustificationes tuas non exquisierunt.

Longè est à superbis salus, quia non exquisierunt gratiam tuam, quæ sola iustificat, & non de te tibi, sed de se sibi, placere voluerunt.

Miserationes tuæ multæ domine:

Etiam hoc, inquit, quôd exquirimus iustificationes tuas, pertinet ad miserationes tuas.

Secundùm iudicium tuum viuifica me.

Noui enim, quia & iudicium tuum, sine miseratione non erit super me.

Multi persequentes me, & tribulantes me: à testimonijs tuis non declinaui.

Vox ista est ecclesiæ in martyribus suis, qui inter tormenta & multiplicata supplicia, persequentibus non cesserunt, & quorum exemplis gloriosissimis totus mundus illustris est: qui tamen victoriam suam non sibi, sed Deo tribuunt, dicentes in alio Psalmo: Nisi quôd dominus erat in nobis, forsitan viuos deglutissent nos. D

Psal. 123.

Vidi non seruantes pactum, & tabescebam:

Qui sunt qui pactum non seruauerunt, nisi qui tribulationes multorum persequentium non ferentes, à Dei testimonijs declinauerunt? Hos ergo, inquit, cùm viderem, tabescebam, dolens eos à tanta gloria decidisse.

Quia eloquia tua non custodierunt.

Hoc erat pactum non perseuerare, promissa Dei perdere.

Vide quoniam mandata tua dilexi.

Ipsa est fructuosa tolerantia, quæ sæuitiam persequentium dilectione suscipit mandatorum.

Domine in tua misericordia viuifica me.

Cuius misericordia obtinuit palmam, eius misericordia poscit & vitam.

A *Principium verborum tuorum veritas, & in æternum omnia iudicia iustitiæ tuæ.*

Iudicia iustitiæ Dei sunt, quibus prænuntiatur in æternum vita iusto, pœna impio.

SIN.

Principes persecuti sunt me gratis: & à verbis tuis formidauit cor meũ.

Terreni reges Ecclesiam Christi gratis persecuti sunt, quia nullam causam persecutionis habuerunt, cùm eos Christiani in nullo læderent, & ipsi Christianis negationem veritatis extorquere non possent. Habuerunt ergo verba minacia, intulerũt sæua supplicia: sed me tua potiùs verba terruerũt: Nolite timere eos qui corpus occidunt, & postea non habent quid faciant: Mat.10. sed eum timete, qui habet potestatem & corpus & animam perdere in gehennam. Ab his ergo verbis formidauit cor meum: & sperans in æternum præmium, contempsi temporale supplicium.

Exultabo ego super eloquia tua, sicut qui inuenit spolia multa.

Per ipsa verba vicit, quibus formidauit. Victis enim spolia detrahuntur: & multa spolia capta sunt, quando etiam per se custodes plurimi admirati B patientiam martyrum, in eum in quem sæuierant, crediderunt.

Iniustitiam odio habui, & abominatus sum: legem autem tuam dilexi.

Lex, eloquia sunt Dei, quæ sic timuit vt amaret. consequens enim erat vt diligeret iustitiam, qui oderat prauitatem. Timor ergo ille verborum Dei à quibus formidauit, non fuit à charitate dissentiens, sed metuens ab eo quod amabat, velli:

Septies in die laudem dixi tibi, super iudicia iustitiæ tuæ.

Quod ait Septies, significat semper: hoc enim numero omnes explicantur dies, & tempora vniuersa voluuntur. Ecclesia ergo nullis persecutionibus superata, in isto tribulationum die, semper patientiæ & perseuerantiæ suæ laudat autorem: quia cùm tempus esset, vt iudicium inciperet à domo 1.Petr.4. Dei, in omnibus tentationibus atque pressuris, non infirmitate, sed coronis martyrum gloriata est.

Pax multa diligentibus legem tuam, & non est eis scandalum.

Ipsa lex diligentibus se scandalum non est: an diligentibus eam nullum est vndecunque scandalum? Sed vtrunq; rectè intelligitur. Qui enim diligit Dei legem, etiam quod in ea nõ intelligit honorat, & in profunditate quam non penetrat, magnum aliquid ac mysticum latere non dubitat. Et item qui Dei legem diligit, si eam non ex mutabilibus hominum moribus pendit, nullum

nullum ſcandalum patitur: quia etiam ſi bonę profeſsionis homines propoſitum ſuum deſerant, legis tamen iuſtitia perſeuerat. C

Expectabam ſalutare tuum domine, & mandata tua dilexi.

Omnes quidem ſancti, ante incarnationem Chriſti, eiuſdem ſemper expectauerunt redemptionem: ſed poteſt hæc prophetia etiam eorum conuenire perſonæ, qui ex quo reuelata gratia Euangelium prædicatur, diligentes
Coloſ. 3. mandata Chriſti, aduentum eius expectant: vt cùm Chriſtus apparuerit, vita noſtra, tunc & nos cum ipſo appareamus in gloria.

Cuſtodiuit anima mea teſtimonia tua, & dilexit ea valde.

Cuſtodiuntur Dei teſtimonia, dum non negantur: ſed quia pro teſtimo-
1. Cor. 13 nijs Dei, etiam flammis concremari, ſine charitate non prodeſt, ideo addidit, Et dilexit ea valde.

Cuſtodiui mandata tua & teſtimonia tua: quia omnes viæ meæ, in conſpectu tuo domine.

Plerunq; , dum mandata Dei cuſtodiuntur, fiunt inimici qui eadem mandata contemnunt: & neceſſarium eſt vt tunc pro teſtimonijs Dei fortiter ſtetur. Quod hic ideo feciſſe ſe dicit: Quia omnes viæ eius in domini cóſpectu fuerunt, tanquam diceret: Si auertiſſes à me faciem tuam domine, conturbatus fuiſſem, nec tua mandata, nec teſtimonia cuſtodiſſem. Nunc autem ideo vtraque ſeruaui, quia vias meas conſpectus tui lumine direxiſti. D

TAV.

Appropinquet oratio mea in conſpectu tuo domine: ſecundum eloquium tuum da mihi intellectum.

Pſal. 33. Appropinquat oratio, quę recipitur: quoniam propè eſt dominus his, qui tribulato ſunt corde: & dat intellectum, ſecundùm promiſſum ſuum, qui
Pſal. 31. ait, Intellectum dabo tibi.

Intret poſtulatio mea in conſpectu tuo domine: ſecundùm eloquium tuum eripe me.

Repetiuit quodammodo quod petiuit. Nam qui & intellectum accipit, eripitur, ne non intelligens ſubruatur.

Eructabunt labia mea hymnum, cùm docueris me iuſtificationes tuas.

Laudabo, inquit, dominum, & gloriabor in te, cùm docueris me illa doctrina tua, qua quod iubes fieri, auxiliaris vt fiat.

Pronun-

A *Pronunciauit lingua mea eloquia tua: quia omnia mãdata tua iustitia.*

Spondet se prædicatorem futurum eloquiorum Dei, quia etsi Deus dat incrementum, tamen à ministris verbi, & plantandum est, & rigandum. 1. Cor. 3.

Fiat manus tua vt saluum me faciat: quia mandata tua elegi.

Vt pronuntiarem eloquia tua, mandata tua elegi, & constantem me fecit dilectio veritatis. Fiat ergo manus tua, vt saluum me de manu faciat aliena: non ita, vt carnem persecutor non perimat: sed ita, vt animam tormenta non vincant.

Concupiui salutare tuum domine: & lex tua meditatio mea est.

Salutare Christus haud dubium est, & ipsum se concupisse, iusti antiqui veracissimè confitentur. Ipsum concupiuit ecclesia venturum de visceribus matris: Ipsum concupiscit ecclesia venturum à dextra patris. Legis autem meditatio nutrit & firmat hoc desiderium, dum testimonijs suis pronunciat Christum.

Viuit anima mea, & laudabit te: & iudicia tua adiuuabunt me.

B Illa sunt hæc iudicia, quæ & tempus erat, vt inciperent à domo domini: sed his Ecclesia semper adiuta est, quia Deo dante victoriam, passionibus suis creuit. 1. Petr. 4.

Erraui sicut ouis, quæ periјt: quære seruum tuum, quia mandata tua non sum oblitus.

Hęc est ouis propter quam pastor eius nonaginta nouem dimisit in montibus, & eam quærẽs, Iudaicis laceratus est vepribus, verberibus: sed ex parte inuenta, adhuc quæritur: ex ea nanque parte qua iste dicit, Mandata tua non sum oblitus, inuenta est: sed per eos qui mandata Dei eligunt, colligunt, diligunt, adhuc quæritur, & per sui pastoris sanguinem fusum atque dispersum in omnibus gentibus inuenitur. Matt 18. Luc. 15.

PSALMVS CXIX.

PRænotatio tituli, canticum graduum indicat inchoari. Nomine verò graduum significatur ascensio, qua proficientes quiq;, à temporalibus ad æterna, à terrenis ad cœlestia prouehuntur. Ijdem autem gradus & ascensionum sunt & descẽsionũ: non quia deficient qui profecerant, sed quoniã qui se humiliat exaltabitur: & præcipua sublimium virtus est, compati cum infirmis, & ad eos qui insipientes sunt, hoc est, ad paruulos inclinari, vt omnes quæ sursum sunt sapiant, & frater fratrem adiuuans exaltetur. Habent enim omnes fideles formam descensionis ipsum dominum Iesum Christum, qui manens in gloria Luc. 14. Rom 15. 1. Cor. 9.

gloria sua, quæ æqualis est patri, naturam & similitudinem serui recepit: vt quibus gradibus ad nostra ima descendit, ipsis possemus ad eius summa conscendere.

AD te Domine cum tribularer clamaui, & exaudisti me.

2.Tim.3 OMnis cogitans ingredi viam domini, & in mãdatis ambulare diuinis
Ioan.15. necesse est vt multis tribulationibus incipiat laborare: cui nihil est vtilius quàm eius auxilium ad quem tendit, expetere, qui ait: Sine me nihil potestis facere.

Domine libera animam meam à labijs iniquis, & à lingua dolosa.

Religiosæ voluntati, & piam vitam agere disponenti, amatores huius seculi cõtradicunt, & dolosis verbis sanctum propositum cupiunt deterrere: quorum iniqua labia difficillimum est euadere, dum per quendam affectum videntur consulere, & ab aspero labore tanquam parcendo reuocare: vt videatur piæ esse solicitudinis, quod est nocentissimæ suasionis.

Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam?

Vis, inquit, virtutum gradus scandere? vis dolosæ linguæ officia fraudulenta superare? Dic quid auxilij concupiscas, vt si capax es eruditionis supernæ, eo ipso quo vtilia poscis, ascendas.

Sagittæ potentis acutæ, cum carbonibus desolatorijs.

Sagittæ acutæ, verba sunt Dei: quæ cùm animos fidelium penetrant, inflammant corda, non sauciant. Vt autem mens superno amore transfixa ab omni cõtraria cupiditate sit libera, spiritalium carbonum petitur ignita purgatio, per quam noxiorum germinum cõgregatione vastata, fiat in homine salutifera desolatio, si interiora eius vacua sunt ab hospitalitate vitiorum.

Heu me quia incolatus meus prolongatus est: habitaui cum habitantibus Cedar:

Gemitus iste totius ecclesiæ est, omniumque sanctorum, qui per fidem speculantes supernæ patriæ bona, inter longinqua peregrinationis aduersa suspirant, quia spiritales cum carnalibus habitant, & ad cœlestia proficientibus molesti sunt, terrena sectantes. Vnde & secundum Apostolum in duo
Gal.4. genera diuiditur vnum semen Abraham: & alij sunt pertinentes ad Ismael filium ancillæ: alij ad Isaac filium liberæ. Tabernacula autem Ismael, appellata sunt Cedar, vt intelligantur nõ esse in lumine, qui nõ sunt in hæreditate.

Multum peregrinata est anima mea.

Ne peregrinationem corporalem intelligeres, animam dixit peregrinari.

corpus

A corpus enim absentatur loco, anima peregrinatur affectu: & ideo cauẽdum est, ne longè simus ab illo, cui appropinquare debemus mentis ascensu.

Cum eis qui oderant pacem, eram pacificus: cùm loquebar illis, impugnabant me gratis.

Christiana perfectio est, pacificum esse etiam cum pacis inimicis, spe correctionis, non consensu malignitatis: Vt si nec exẽplum nec cohortationem sequuntur: causas tamen non habeant, propter quas odisse nos debeant. Sentẽtia est 29.

PSALMVS CXX.

Leuaui oculos meos ad montes, vnde veniet auxilium mihi. Auxilium meum à domino, qui fecit cœlum & terram.

INgressus viam virtutum, in qua sunt gradus ascensionum ad montes, id est, ad sublimes quosque sanctorum, oculos cordis attollit, & per ipsos Dei poscit auxilium, qui fecit cœlum & terram. Terram scilicet, de qua cupit surgere: & cœlum, quò optat ascendere. Quis enim sicut dominus Deus noster, qui in altis habitat, & humilia respicit?

B

Non det in commotionem pedem tuum: neque dormitet qui custodit te.

Ipsa sibi fidelis anima ex Dei inspiratione respondet, & desiderãtem profectus contra superbiá munit: quæ & angelo & homini prima fuit causa labendi. Det igitur tibi custos tuus perseuerantiam humilitatis, ne vlla elatione mouearis: ne cùm tu non habueris vigilantiam standi, protegens te dormitare videatur.

Ecce non dormitabit, neque obdormiet, qui custodit Israël.

Si vis, inquit, habere custodem non dormitantem, esto Israël, id est, vidẽs Deum. Vide igitur Deum primò per fidem, vt posteà possis videre per 2. Cor. 5.
speciem. Sicut enim Moysi dictum est à domino, Non poteris videre fa- Exod. 33.
ciem meam, posteriora mea videbis. Ita & tu vide quæ posteriora sunt, vt possis videre quæ prima sunt. Prima autem sunt, In principio erat verbum, Ioan. 1.
& verbum erat apud Deum. Posteriora sunt, Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Vnde quia hac fide corda mundantur, beati mundo corde, quia ipsi Deum videbunt. Act. 15. Matth. 5

Dominus custodit te: dominus protectio tua, super manum dexteræ tuæ.

Frequens insinuatio inculcat auditui, quòd principaliter in Dei protectione fidendum est. Dextera autem est hominis, amor Dei, & eorum quæ Deo sociant appetitus: & huius dexteræ manus est, potestas quam dedit

Deus

Deus credentibus, vt posint esse filij Dei, abstinentes à sinistris, & dextris C
inhærentes. Vnde per omnia in domino confidendum est, in domino gloriandum: quia posibilitatem in dextris proficienter perseuerandi ipse dedit, ipse custodit.

Per diem sol non vret te, neque luna per noctem.

In Sole, significatur Christus, lumen verum: & Luna significatur ecclesia illuminatione lux facta. Quia ergo omne scádalum quo homo aut infirmatur, aut vritur, ex duabus nascitur causis: cùm aut in confesione deitatis erratur, aut ab ecclesiæ vnitate discediтur, hoc præstat protectio Dei, vt in fide & charitate, quæ ipsius dona sunt, nulla tentatione superemur.

Dominus custodit te ab omni malo: custodiat animam tuam dominus. Dominus custodiat introitum tuum, & exitum tuum, ex hoc nunc & vsque in seculum.

Sentētia est 30. Custodit dominus ab omni malo, non vt nihil patiamur aduersi, sed vt ipsis aduersitatibus anima non lædatur: cùm enim tentatio adest, fit quidam in id quod impugnat introitus, & cum bono fine, id est, sine vulnere animæ tentatio consummatur, ad æternam requiem de profundo tentatio-
2.Cor.10 nis exitur: sicut Apostolus dicit, Fidelis Deus, qui non permittit vos tentari supra id quod potestis ferre. sed faciet cum tentatione etiam exitum, vt posisitis sustinere. D

PSALMVS CXXI.

L*Aetatus sum in his quæ dicta sunt mihi: in domo domini ibimus.*

OMnis homo fide illuminatus & promisionum Dei cupidus, meritò exultat & gaudet in his, quæ à prophetis dicta, quæque ab Apostolis prædicata, & vtriusque testamenti paginis declarata sunt de vocatione Dei, quæ diligētibus dominum & proximum, æternum domus Dei spondet habitaculum.

Stantes erant pedes nostri in atrijs tuis Hierusalem.

Mat.23. Non in ista Hierusalem, quæ occîdit prophetas, & lapidauit ad se missos, quæ ob impietates multas stare non potuit: sed in illa cœlesti Hierusalem, quæ est sanctorum omnium mater, filij ipsius se stare lætátur: qui licet in via sint, & adhuc illò tendant: ita tamen quasi peruenerint gaudent, quia de adipiscendis fides firma non dubitat.

Hierusalem quæ ædificatur vt ciuitas:

Iñ illius, inquit, atrijs Hierusalem, fidei nostræ firmitas stabat, quæ nō mole saxorum, sed virtutum soliditate consurgit, & sanctorum societate, quæ nunquam dissoluetur, extruitur.

Cuius

A *Cuius participatio eius in idipsum.*

Patuit quôd de æternæ ædificatione Hierusalem, nihil deberet carnale sentiri: quandoquidẽ participatio eius, id est connexio, in idipsum est. Quid autem est in idipsum, nisi quod verè & sempiternè est? neque vlla varietate mutatur deitas, scilicet trinitatis, quæ nunquam non fuit quod est, nihil dissimilitudinis recipiens, nihil inæqualitatis admittens, cui per incarnationem verbi vnitur humana natura, vt liberata à commutationibus temporalibus, incommutabili æternitate potiatur.

Illuc enim ascenderunt tribus, tribus domini, testimonium Israël, ad confitendum nomini domini.

Ascendisse dicuntur ad æternam Hierusalem tribus, id est, populi per suas familias distributi: sed de toto pars intelligenda est: quia in omni genere hominum alij iusti, alij inueniuntur iniusti. Nec omnes aut persecutores sunt, aut discipuli veritatis. Ad concordiam itaque cœlestis Hierusalem non ascendunt, nisi tribus domini, quibus testimonium fides perhibet, quòd sint Israël, id est, videns Deum, & sine simulationis dolo donum gratiæ præferentes. Ille enim verê ascendit, qui confitetur non proprij operis, sed diuini Sentẽtia est 31.
esse muneris quôd ascendit.

Quia illic sederunt sedes in iudicio, sedes super domum Dauid.

B Sublimiores quique sanctorum throni sunt Dei, sicut scriptum est, Anima iusti thronus sapientiæ est. Et dicit apostolis suis dominus: Sedebitis su- Mat. 19.
per duodecim sedes, iudicantes duodecim tribus Israël. Tota ergo domus Dauid, id est, tota ecclesia, quæ in Christo semen Dauid, & semen Abraham, veniet in iudicium: cûm & ipsi qui sedebunt, sedes erunt Dei: & per examen iudicantium, omnes dilectores Dei & proximi, in vnitatem adsumẽtur corporis Christi.

Rogate quæ ad pacem sunt Hierusalem, & abundantia diligentibus te.

Ad ipsas sedes Dei propheticus sermo dirigitur, & ait: Vos qui iudicaturi estis, per quos fiet conscientiarum interrogatio, quique estis ipsa Hierusalem, discernite à superbis humiles, ab implacidis separate pacatos: & fiat vnitas & abundantia diligentium te. Quia qui tecum habẽt pacem, tuis in æternum diuitijs abundabunt.

Fiat pax in virtute tua, & abundantia in turribus tuis.

Virtus tua, ô Ecclesia, ô Hierusalem, charitas est, qua & diues & fortis es. in hoc fiat pax filiorum tuorum, hoc abundet tuarum turrium celsitudo: vt vnde ipsa magna es, inde tui participes augeantur.

Propter fratres meos & proximos meos, loquebar pacem de te. C
Propter domum domini Dei nostri, quæsiui bona tibi.

Prædicator pacis tuæ, non propter me, sed propter fratres meos extiti: Nec meum honorem, sed aliorum quæsiui salutem: non vt mea cresceret gloria, sed vt tua dilataretur hæreditas. Nam ipse apud te minuerer, si non profectibus laborarem.

PSALMVS CXXII.

A*D te leuaui oculos meos, qui habitas in cœlis.*

Colos. 3. MENS proficiens & ascendens, quæ sursum sunt sapit, nõ quæ super terram: & ideo dirigit cordis aciem quò peruenire desiderat, non corporeis gressibus, sed proficientium ascensione virtutum. Habitatio autem Dei, non hoc cœlum intelligẽdum
Mat. 24. est quod videtur, & de quo dicitur, Cœlum & terra transibũt: sed de illa Hierusalem quæ ædificatur vt ciuitas, non tantùm in sanctorum angelorũ sublimitate, sed etiã in totius ecclesiæ glorificatione, quæ in Christo fundata, vnum est cum supernis potestatibus Dei templum.

Ecce sicut oculi seruorum in manibus dominorum suorum.
Et sicut oculi ancillæ in manibus dominæ suæ: ita oculi nostri ad dominum Deum nostrum, donec misereatur nobis. D

Quæ humilitas, qualisve subiectio scandala ostendit, cùm inter tentationum molestias & eruditionum plagas, gemẽtium oculos ad Deum dicit esse conuersos, donec misereatur & parcat, à cuius iudicio venit quicquid inferri aut iubetur, aut sinitur. Quia sicut serui & ancillę in potestate sunt dominorum suorum atque dominarum: ita sancti modum castigationum suarum, ex Dei sententia pendère nouerunt.

Miserere nostri domine, miserere nostri:

Vox vapulantis est, & intelligentiam inter flagella postulantis: quia om-
Iob 7. nis hæc vita plena tentationum est, plena plagarum.

Quia multum repleti sumus despectione.
Et multum repleta est anima nostra, obprobrium abundantibus, & despectio superbis.

Sentẽtia est 32. Omnes qui secundùm Christum piè volunt viuere, necesse est, vt ab impijs & dissimilibus patiantur obprobria, & despiciantur tanquàm stulti &
2. Tim. 3. insani, qui pręsentia bona * sperant, & inuisibilia sibi ac futura promittunt:
Aliàs * perdant, sed hæc despectio & irrisio in ipsos retorquebitur, cùm & abũdantia eorum in egestatem, & superbia transierit in confusionem.

PSAL-

A

PSALMVS CXXIII.

Nisi quòd dominus erat in nobis, dicat nunc Israël, nisi quòd dominus erat in nobis.

CORPVS Christi, quod est Ecclesia, ita distributum est, vt alia membra eius pericula tribulationum iam euaserint, alia iisdem adhuc laboribus atterantur. Sed quia & præcedentium, & subsequentium sanctorum vnus est liberator, vna est omnium exultatio, & illorum qui iam aduersa vicerunt, & horum qui sperant se præsentibus periculis liberandos: & promissione Dei firmam dante constantiam, vno vtuntur cantico, quia vno muniuntur auxilio, dicentes: Nisi quòd dominus erat in nobis, persecutionum nos magnitudo superasset: sed illo præsidente cordibus nostris, illo dante tolerantiam, illo consummante victoriam, habitantis in nobis simus gloria, non hostium præda. Ephes. 5.

Cùm insurgerent homines in nos, forsitan viuos deglutissent nos.

Tota ergo fidelium salus, tota patientium fortitudo ad Deum qui in sanctis est mirabilis referenda est: quia nisi in illis Dominus esset, furori impiorum fragilitas humana succumberet. Dicat ergo Israel, dicat populus redemptus, populus regeneratus, populus adoptiuus: nisi quia dominus erat in nobis, cùm insurgerent homines aduersum nos, forsitan viuos deglutissent nos. Viui autem deglutiuntur, qui persecutione superati, in societatem transeunt impiorum, & amore exiguæ vitæ, in profundum ruunt mortis æternæ. Sentētia est 33.

B

Cùm irasceretur furor eorum super nos, forsitan viuos absorbuissent nos.

Viui absorbentur, qui fidem quidem suam in conscientia sua retinent, sed metu pœnæ adquiescunt idolorum culturæ. viuunt itaque tenentes fidem, sed dum contra fidem faciunt, adorantes quod nihil esse nouerunt, non occiduntur & pereunt.

Torrentem pertransiuit anima nostra, forsitan pertrāsiuit anima nostra aquam intolerabilem.

Vel sine substantia magnitudo periculi, quod hi quibus dominus inerat, euaserunt, facit eosdē qui liberati sunt mirari, quòd tanta oppressi tentatione non fuerint. Ideo enim verbum dubitationis ponitur, vt id superatū demonstretur, quod humana vinci facultate non potuit. Per vim autē aquarū, significauit populorum furorem, & ideo ista aqua sine substantia dicitur, quia peccatum nullius substātiæ est: & qui diligit iniquitatem, odit animam suam, eo plenam quod non erit, & quod egentem facit. Psal. 10.

C

Benedictus dominus, qui non dedit nos in venationem, vel in captionem, dentibus eorum.

Fidelis anima, nō in suis viribus, sed in Dei exultat auxilio: ideo enim venantium euasit insidias, quia dominus fecit irrita omnia genera captionum.

Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium.

Laqueus vel muscipula venantium, amor est istius vitæ, cuius dolos passeres, id est, humiles quiq; fidelium, pręsidio supernæ protectionis effugiunt.

Laqueus contritus est, & nos liberati sumus.

1. Ioan. 2 Præterit enim figura huius mundi, & omnes præsentium vanitatum illecebræ conterētur, cùm liberati passeres, id est, humiles, à contritione temporalium, dicent exultantes atque gaudentes.

Adiutorium nostrum in nomine domini, qui fecit cœlum & terram.

Meritò ergo non sunt capti à venatoribus istius mundi, qui adiutorium quæsierunt in nomine domini, qui cœlum & terram creauit.

PSALMVS CXXIIII.

D

QVi confidunt in domino sicut mons Sion, non commouebitur in æternum, qui habitat in Hierusalem.

INTER mundi scandala, & rerum temporalium varietates, non discedere à domino, sed in charitate eius ac proximi stabilem permanere, tam clarum atque sublime est, vt qui in hac firmitate consistunt, montis Sion instar obtineant. Ipsi enim fide & spe habitant in Hierusalem, non hac terrena, sed in ista cœlesti & æterna, quæ ædificatur vt ciuitas.

Montes in circuitu eius:

Montium nomine significantur prædicatores veritatis siue angeli, siue Apostoli, siue prophetæ: qui splendorem veritatis quem de supernis accipiunt, in inferiora diffundunt.

Et dominus in circuitu plebis suæ,

Quicquid ergo est lucis in montibus, ipse est, qui splendere montes facit, & quicquid per ministros auxilij venit, illius est, qui operatur omnia in omnibus. 1. Cor. 12

Ex hoc nunc & vsque in seculum.

A Vt à temporalibus transferantur ad æterna.

Quia non derelinquitur virga peccatorum super sortem iustorum: vt non extendant iusti ad iniquitatem manus suas.

Sæpe in hoc seculo peccatores mundanam potentiam cõsequuntur, cùm & ipsi sint iniqui, publicarum tamen legum sunt ministri: quorum potestas etiam fidelibus honoranda est, propter vtilitatem dispositæ disciplinæ: sed si in id prorumpant, vt iustos veri Dei cultu conentur auertere, nulla eis obedientia, nulla est præbenda consensio. Quia non derelinquet dominus virgam peccatorum super sortem iustorum, quorum sors ipse Deus est, qui iustis suis eam perseuerantiam dabit, vt imperia sæuientium non metuant impiorum, & ab omni opere iniquæ actionis abstineant. Ita ergo & à plebibus principes, & à seruis domini sunt ferendi: vt sub exercitatione tolerantiæ sustineantur temporalia, sperentur æterna. Auget enim meritum virtutis, quicquid propositum non violat religionis. Sentẽtia est 34.

Benefac domine bonis & rectis corde.

Recti sunt corde, qui de præceptis Dei & constitutionibus non queruntur, nec varietate rerum temporalium deprauantur: quia iustum est æquanimiter ferri, quod iudicaturus voluit tolerari. Sentẽtia est 35.

B *Declinantes autem in obligationem adducet dominus cum operantibus iniquitatem:*

Impias, inquit, querelas, à fidei limite deuiantes, & in imitationem inultorum scelerum transeuntes, adducet dominus ad iudicium retributionis, paribus conscientiarum vinculis obligatos, vt quem non crediderunt iudicem, experiantur vltorem.

Pax super Israël.

Hierusalem interpretatur visio pacis: & Israël, videns Deum. Qui ergo videt Deum, pacẽ videt, & pax super ipsum est, cui Deus semper placet, & in nullo ab ipsius voluntate discordat.

PSALMVS CXXV.

C*VM auerteret Dominus captiuitatem Sion, facti sumus sicut consolati,*

PRopheticus Psalmus ad ascensionem pertinet graduum, quibus bene currẽtium crescit profectus. Sub appellatione vnius vrbis & populi, ea quæ de vniuersa ecclesia sunt intelligenda significat. Sion quippe in toto mundo est sanctorum omnium corpus, & ciuitas, à captiuitate Babylonis, quæ confusio interpretatur,

Eccl.40. pretatur, educta: ab ipso enim Adam totum genus humanum iugum subijt C
seruitutis, per quem omnia mũdi secula, & generalis captiuitas, â filijs adoptionis auertitur, & quicunque ad redemptionem pertinent sanguinis Christi in spem non dubiæ salutis, habent gaudium consolationis.

Tunc repletum est gaudio os nostrum, & lingua nostra exultatione.

Gaudium quidem propriè animi est, sed quia ore promitur, quod corde concipitur, ipsam linguam exultatione dixit impletam, cuius se ministerio in actionem gratiarum, abundantia mentis effundit: quod etiam tacēte lingua fieri potest, quia & interior homo habet os inuisibile, & linguam secretam, cum quo tacito sono clamat affectu.

Tunc dicent inter gentes, magnificauit dominus facere cum eis.
Magnificauit dominus facere nobiscum, facti sumus lætantes.

Inter omnes gentes sunt ciues Sion, qui redemptione ac pretio sanguinis Christi de captiuitatis iugo quotidie liberantur, & dicunt: Magnificauit dominus facere nobiscum, qui nos per magnificentiam gratiæ suæ, cœlesti patriæ reformauit. Lætantes, quia spei manifestæ vera sunt gaudia.

Conuerte domine captiuitatem nostram, sicut torrens in austro.

Vita præsens multis tentationibus impugnatur, vt etiam redempti captiuitatis mala metuant, & indesinenter opem redemptoris implorent: petentes, vt in via domini per ascensionem gradus, absoluti cursus habeant libertatem. Et sicut aquæ, quæ gelu fuerint ligatæ, austro flante laxantur: ita ipsi per Spiritum sanctum resoluta glacie peccatorum, veloci ad patriam reditu ferantur more torrentium. D

Qui seminant in lachrymis, in gaudio metent.
Euntes ibant & flebant, mittentes semina sua.
Venientes autem venient in exultatione, portantes manipulos suos.

2.Tim.3. Omnes qui volũt in Christo piè viuere, persecutionem patientur: & molestia laborum sanctarum est causa lachrymarum. Sed tempus flendi, tempus
Eccle.3. est seminandi: quia opera charitatis, quæ releuandis hominum miserjs adhi-
Galat.6. bentur, æternorũ messem pariunt gaudiorum. De fructu enim bonorũ operum pij coronabuntur agricolæ: & cũ manipulis gloriæ, id est, meritis actionum, aduentui domini saluatoris exultanter occurrent.

PSALMVS CXXVI.

3.Reg.11 PSalmi huius titulus est, Canticum Salomonis. Et mirum est quòd ascensionis canticum eius nomine prænotatur, quem notum est ab his virtutum gradibus decidisse. Sed illo cadente si quæ per ipsum dicta sunt delerentur, existimaretur quòd quæ spiritus Dei loquutus est ipse dixisset,

A dixisset, & repudiari quasi eius propria debuissent. Nunc autem, sequestrato hominis merito, quod à Deo factum est non tacetur, & doctrina spiritalis secernitur à præuaricatione doctoris. Manet ergo autoritas prophetiæ, quæ non humana est sed diuina: & quia templum Dei, non nisi ipsius opere ædificetur ostendit. 2. Petr. 1.

Nisi dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt ædificantes eam.

Apostoli vox est, dicentis populo fideli, Dei ædificatio estis, Dei agricultura estis. Qua voce etiam propheta vtitur, protestans vanum laborem esse ædificantium domum, nisi auxilio domini opus ædificij inchoatum fuerit & effectum. Quod vtique de tota ecclesia intelligendum est, quæ est Hierusalem, in omnium compage sanctorum vna domus, & vnũ tẽplum, & vna ciuitas: cuius extructio, ab initio vsque in finem, domino ædificante, consurgit: sine cuius gratia nihil est solidum, nihil firmum, sed vana omnia atque ruitura. 1. Cor. 3.

Nisi dominus custodierit ciuitatem, in vanum laborauit qui custodit.

Omnis sancti ædificij status, sicut domino operante proficit, ita domino custodiente consistit: quoniam vtilis Præpositorum custodia est, cùm spiritus Dei populo suo præsidet, & non solùm gregem, sed etiam ipsos dignatur custodire Pastores. Sentẽtia est 36.

B

In vanum est vobis ante lucem surgere.

Præsumptionis spiritus increpatur, cui vanum est suis viribus releuari: cùm gloriæ Christi particeps esse non possit, nisi qui fuerit humilitatis eius verus imitator, & amator. Si ergo quis ante lucem surgere, & obscurum noctis vult effugere, fallitur. Inordinata quippe excellendi cupiditas, cui humilitate crescendum fuerat, dum præproperè leuatur, in profunda demergitur.

Surgite posteaquàm sederitis, qui manducatis panem doloris.

Cùm dicitur, Surgite, proijciendæ sublimitatis hortatio est: cùm autem dicitur, Postquàm sederitis, priùs humilitati studẽdum esse mõstratur: quoniam qui se humiliat, exaltabitur. Et ne dubitaretur penes quos esset hoc meritũ, Qui mãducatis panem, inquit, doloris: hoc est, qui propter iustitiam patimini, & in lachrymis tribulationum tẽpus vitæ præsentis exigitis: vt qui de corpore estis domini, viã capitis ambuletis, seruantes participationẽ tolerantię vsq; in finẽ: quoniã spes vobis in Christo certa est, & gloria resurgẽdi. Luc. 14.

Cùm dederit dilectis suis somnum:

Electi Dei sunt sancti eius, quorum mortem similem facit somno, de quo

Christus surrexit à mortuis: ita surgent & hi, qui membra sunt ipsius: sequentes enim præuiam lucem, post labores humilitatis, introibunt in consortium glorificationis. C

Ecce hæreditas domini filij, merces fructus ventris.

Hæditas domini filij sunt Ecclesiæ: in quibus & merces est fœcunditatis, & gaudium de fructu ventris sui, quoniam vtero fidei ipsa eos cõcepit, parturiuit, & peperit: simul quidem cum reprobandis ventre gestatos, sed postmodum pro sui qualitate discretos, transacto somno, quem dilectis suis dominus dedit, vt sessionem resurrectio consequatur.

Sicut sagittæ in manu potentis, sic filij excussorum.

Filij excussorum intelliguntur apostoli, filij prophetarũ, quorum prophetia multis fuit tegminibus obumbrata, quam prædicatores Euangelij excutiendo reserârunt. De prophetis ergo postea orti Apostoli excusserunt patres suos, & secreta eorum ventilando * eruerunt: vt essent tanquam sagittæ missi in vniuersos fines terræ, arcu dominicæ iussionis.

* ruminati sunt

Beatus qui implebit desiderium suum ex ipsis.

Beatitudinis Apostolicæ fit particeps, qui ea concupiscit, quæ illi desiderando adepti sunt, & adipiscendo docuerunt. Ex ipsis ergo impleri dicitur desiderium, quia imitatione ipsorum ad eadem gaudia peruenitur. D

Non confunditur, dum loquitur inimicis suis in porta.

Quis est qui loquitur in porta, nisi qui euangelizat in Christo: quoniam ipse est ianua intrantium Dei regnum. Inimici autem eorum sunt, qui prędicationi veritatis resistunt: & dum deitati incarnationis domini contradicunt, ab ingressu portæ merentur excludi.

PSALMVS CXXVII.

B*eati omnes qui timent dominum, qui ambulant in vijs eius.*

MVlti homines malæ conscientiæ timent dominum, agnoscentes quæ operibus suis retributio debeatur: sed cûm permanent in peccatis, quorum delectatione superantur, non medelam capiũt ex suo timore, sed pœnã. Igitur timor, beatitudinis particeps est, * qui in Dei vias ambulãt, & metuunt ne quid de bono quo beatificantur amittant, spe gaudentes, & in tribulatione patientes.

Adde * in ijs

Rom. 8.

Labores fructuum tuorum manducabis, beatus es, & bene tibi erit.

1. Cor. 10 & 12.

A plurali numero ad singularem propheta translatus est: quia omnes in

Christo

A Christo vnum sumus: ex multis membris vnum corpus efficimur, dum siue pluribus, siue in singulis vnus est Christus: quia & caput in compage, & cōpago omnis in capite. Iste ergo timens dominum, & in vijs eius ambulans, quomodo fructum laborum sit manducaturus, inquiritur: & inuenitur, quòd iusti non solùm fructibus laboris sui, sed etiam ipso illo, quo ad fructū tendunt, labore pascuntur, dum priusquam præmia pij laboris accipiét, fit eis tolerantiæ amor, futuræ portio voluptatis.

Vxor tua sicut vitis abundans in lateribus domus tuæ.

Cùm multi sanctorum non habuerint coniugia neque filios, quomodo accipientur huius benedictionis fuisse participes: nisi harum affectionum societas in totius ecclesiæ corpore intelligatur? per illud scilicet spiritale coniugium, quo viro suo Christo, id est, sponso, sponsa cōnectetur. Sacramentum verò istius copulæ, multis nominibus significatur, vt qui adhærent capiti, nunc membra eius, nunc mater & fratres, nunc vxor & filij, nunc templum & vinea nuncupentur: dum per has necessitudinum species illa indiuidua vnitas fidei, & spei, & charitatis ostenditur: & quicquid Christo subiungitur, sibi quoque inuicem colligatur, vt totius domus latera fœcundæ vitis abundantia vestiantur.

Filij tui sicut nouellæ oliuarum, in circuitu mensæ tuæ.

B Qui vxoris vocabulo appellati sunt, ijdem commemorantur nomine filiorū, de fructu pacis nouellis oleis comparati: quoniá pacifici filij Dei vocabūtur, qui mēsam dominicá sacramentorū atq; doctrinæ cū vnanimitate circundant, vt quod inde percipitur, nulla dissensione violetur. Matt. 5.

Ecce sic benedicetur omnis homo, qui timet dominum.

Caput & corpus, Christus & ecclesia vnus homo, vnus est Christus, qui in suis atque in se habens benedictionem & sumit & confert.

Benedicat te dominus ex Sion, & videas quæ bona sunt in Hierusalem omnibus diebus vitæ tuæ.

Non humana hæc, sed diuina benedictio est, nec terrenæ, sed cœlestis Hierusalem bona incorruptibilia promittuntur. Quamuis enim etiam temporalia commoda dona sint Dei, non ea tamen spondet propriè sanctis, quæ communiter largitur & reprobis. Æternæ igitur ciuitatis æterna sunt gaudia, & stantium dierum perpes infinitas nec variabitur, nec labetur. Ibi videbuntur filij filiorum, id est, fructus sanctorum operum, & perpetua iustitiæ præmia, quę pacis nomine vniuersaliter exprimuntur: quia omnis illa beatitudo Hierusalem. incommutabili pace gaudebit, & erit bonum omnium, quod fuerit singulorum. Sentent. est 37.

Et videas filios filiorum tuorum, pax super Israel.

Omnis

Omnis promiſsio æternorum bonorum, pacis nomine comprehenſa eſt: C quæ ſpecialiter ad eos pertinet, qui ſunt Iſrael, id eſt, videntes Deũ: de quibus dicitur, Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt. Matth. 5.

PSALMVS CXXVIII.

SAepe expugnauerunt me à iuuentute mea, dicat nunc Iſrael: Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea:

PRophetiæ ſpiritus eccleſiam Dei ad perſeuerantiam cohortatur, vt de ſuperatis perſecutionibus in domino glorietur. Ab initio enim in ſanctos, qui ſunt Iſrael, impij ſæuierunt: ſed eccleſia, ſiue in iuuentute ſua, ſiue in ætate maiore, ſiue in ſenectute vltimi iã ſeculi, nullis oppreſsionibus, nullis eſt victa ſupplicijs, cui per paſsiones & mortes ſuorum, coronæ ſemper triumphiq; creuerunt.

Etenim non potuerunt mihi.
Super dorſum meum fabricauerunt peccatores: prolongauerunt iniquitatem ſuam.

Omnis malorum intentio contra bonos, hæc eſt, vt eos ſimiles ſui faciãt, D & in conſenſum iniquitatis ſuæ à fide ac probitate traducant. Quod cùm obtinere non poſſunt, obproprijs & criminationibus impetunt innocentiũ vitam, conſtruentes ſuper dorſum eorum congeriem falſitatum: quia perfectorum fidelium eſt, etiam tales & iniuſtorum odiorum onera ſuſtinere, etiam ſi prolongent iniquitatem ſuam, & nulla correctione mutentur: quæ pertinacia malorũ longè ab innocentibus ſeparatur, & qui eſt rectus, nulla eorum ſocietate polluitur.

Dominus iuſtus concidet ceruices peccatorum:

Generale quidem nomen eſt Peccatorum, quod nec ſancti quidem à ſe exiſtimant alienum. Sed aliud eſt quod quotidie aufertur, aliud quod ſemper augetur. Vnde ex ipſa vltionis ſpecie, quales hîc peccatores commemorentur oſtenditur: cùm dominus non manus peccatorum, ſed ceruices conciſurus denuntiatur. Per ceruices enim ſuperbia ſignificata eſt eorum, qui in nullo ſe reprehendi volunt, & Dei verba tanquam deliramẽta cõtemnunt.

Confundantur & reuereantur retrorſum omnes qui oderunt Sion.

Oderunt Sion, qui oderunt eccleſiam, & qui Dei præcepta contemnũt. Sed quia ſuper dorſum fabricauerunt, quid faciet eccleſia, niſi tales ſpe correctionis ipſorum toleret vſque in finem: veniet enim quod ſequitur.

Fiant ſicut fœnum tectorum, quod priuſquam euellatur, areſcit.

A *De quo non implebit manum suam qui metit, & sinum suum, qui manipulos colligit.*

Contemptores eloquiorum Dei & amatores mundi, fœno quod super tecta & super parietes nascitur comparantur: qui ante tempus messis arescunt, & cùm videntur stare, ceciderunt: nec inueniunt messores, id est, angeli quod de eis dominicis horreis inferatur, quia igni deputabitur, quicquid carebit substantia charitatis.

Et non dixerunt qui præteribant, benedictio domini super vos.

Superbi & vani in agro domini nihil operati sunt, nec meruerunt ab eis qui per tẽporalia ad æterna transibunt, gratiam benedictionis accipere. Omnes enim prophetæ & Apostoli vniuersique sancti, bene viuentibus benedixerunt in nomine domini, non in suo, sed in illius cuius gratia erant quod erant, & cuius pollicitationes bonis & fidelibus promittebant.

PSALMVS CXXIX.

DE *profundis clamaui ad te domine, domine exaudi vocem meam.*

QVi profunditatem malorum vitę huius intelligit, & à terrenis erui cupit, iá de his est qui ad ascensionũ pertinet gradus, & qui
B superno auxilio cupiunt adiuuari, vt per virtutum profectus ab imis ad summa conscendant. Clamandum ergo est voce desiderij sperantis ad dominũ, vt non de vno tantùm, sed de multis profundis humanarum miseriarum eruat laborantes: quia etiam qui valde profecerunt, habent vsque in finem de quibus cupiant liberari, etsi magnorũ & fideliũ ista conditio est, vt quandiu in seculo mundani maris profunda patiũtur, quæ extremitas demersos habet eos, qui ipsis imis profunditatibus delectantur, & tãtò magis sunt miseri, quantò se putant esse fideles.

Fiant aures tuæ intendentes, in vocem deprecationis meæ.
Si iniquitatem obseruabis domine, domine quis sustinebit?

Quia qui venit soluere opera diaboli: hoc est, peccata: & venit quęrere quod perierat, dedit spẽ etiá in vltimo profundo iacenti, per quá se ad opem saluantis erigeret: & ideo quantalibet mole malæ consuetudinis peccator oppressus, habet in Psalmi huius forma quod sequatur implorationis exẽplũ ne de sua liberatione desperet: quia si diuina iustitia hoc hominibus in hac vita redderet quod merentur, nemo posset retributionis sustinere iudiciũ. Quid ergo spei sit confitenti, aperit sermo qui sequitur: 1. Ioan. 3. Luc. 19.

Quoniã apud te propitiatio est, & propter legẽ tuã sustinui te domine.

Quæ est propitiatio, nisi sacrificium? & quod sacrificiũ, nisi occisio illius agni, qui tulit peccatum mundi, & venit vt legem veteris testamenti, noua lege Euangelicę veritatis impleret? Lex autem perfectio charitatis est, qua Sentent. est 38.

Deus

Matt. 6. Deus proximusq; diligitur, & per quam dicitur conditori legis: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Bene enim sustinet promissiones Dei, qui mandatum eius exequitur: nec frustrà sperat parcendum peccatis suis, qui ignoscit alienis, dicente Apostolo, Inuicé onera vestra portate, & sic adimplebitis legem Christi. Gal. 6. C

Sustinuit anima mea in verbum tuum:

Expectationis, inquit, meæ substantia Christus est, & verbi tui promissione non fallor, quia ipse est veritas qui promisit.

Sperauit anima mea in domino.

A vigilia matutina vsque ad noctem: à vigilia matutina speret Israel in domino.

Spes fidelium, expectatioque sanctorũ, non vnius diei concluditur fine, cũ etiá intra breuia tépora istius vitę, multorũ dierum ortus atq; occasus sępe renouentur. Virtus igitur patientiæ, de illa sumenda est vigilia matutina, in qua dominus Iesus Christus, in nostrę naturę carne surrexit à mortuis, vt quod præcessit in capite, hoc in se sperarent omnia membra faciendum quę spes nullis terrenda aduersitatibus, nullis terroribus obscuranda, sed vsque in finem præsentis vitæ, vbi nox quædam mortis interuenit, fortiter custodienda est, vt omnis Israel quousque de hac vita exeat, hoc quod in domino factum est, in se quoque faciendum sperare nõ desinat. Hęc enim spes propria est Israelitarum spiritalium, quorum desiderium non vana neque temporalia cõcupiscit, sed à vigilia matutina resurrectionis Christi, vsq; in noctem finis sui eò currit, eò tendit, quò iam in præcedente peruenit. D

Quoniam apud dominum misericordia est, & multa apud eum redemptio est.

Fiducia sperantium, misericordia Dei est: nec ideo quisquam debet de capessenda domini promissione dubitare, quia se participatione eius nouit indignum: cum ipsa confessio per commutatiònem actionis & mentis indulgentiam mereatur, & multiplex sit redemptio eius, qui nihil donorum suorum correctis negat, & vniuersa vincula captiuitatis abrumpit.

Et ipse redimet Israel ab omnibus iniquitatibus eius.

Non ergo timeat aliquas iniquitates accessurus ad dominum, tantùm vt toto corde se voueat, & ea in quibus etiam sibi displicet agere ac velle desistat: nec dicat quòd illa forte iniquitas remittenda sit, illa autem pro sua qualitate plectenda: sed clamet de profundis, & á vigilia matutina speret vsque in noctem, quia redemptor sine peccato ideo pro iniustis pretiosum sanguinem fudit, vt omnium in se credentium omnia peccata deleret.

PSALMVS CXXX.

Domine non est exaltatum cor meum,neq; elati sunt oculi mei. Neque ingressus sum in magnis,neque in mirabilibus.

SVperna cuiuslibet spiritualis Israelitæ, in qua totum Christi corpus ostenditur,sanctæ humilitatis veritas commendatur. Et hanc Psalmi vocem omnes ecclesię filij suam esse cognoscunt: quorum temperantia nihil humanæ gloriæ concupiscit, neque optat de operum mirabilibus gloriari, vt pro ostentatione virtutum pretium laudis acquirat. cùm omnis gratia Dei,quæ in quocunque fidelium dignatur operari,à nullo membro corporis Christi possit abiungi: & suum quisq; faciat bonum,quod per alium gaudet effectum.

Si non humiliter sentiebam,sed exaltaui animam meam. Sicut ablactatũ est super matrem suã,sic retributio in animã meam.

Mens perfectę humilitatis delectat à proposito;intrepidè de hac se lege cõstringi,vt cuidam maledictioni fiat obnoxia,si alta sapere,& de aliquibus miraculis voluerit superbire. Sicut ergo malè agitur cum infante nondũ idoneo ad perfectionem solidioris cibi, si à matris vberibus auferatur,cùm substantia alimonię eius in matre sit: Ita, inquit,retribuatur animæ meæ,vt cùm panem angelorum edere non valeam,potum materni lactis amittam: & cũ ea quæ supra me sunt,adprehendere non queam,humilitatis bono caream, in quo salubrius est proficere,quàm timere. B

Speret Israel in domino ex hoc nunc,& vsque in seculum.

Verus ergo Israel,quæ sibi sint in domino præparata prospiciens, totam spem suam confirmet in domino,& quæ sursum sunt sapiat, non quæ super terram: non temporalem quærat gloriam,sed æternam: ne dum bona fallacia amat,vera non capiat.

PSALMVS CXXXI.

Memento domine Dauid,& omnis mansuetudinis eius:

COngruit quidem personę beati Dauid,vt apud dominum memoriam haberi cupiat mansuetudinis suæ. cuius obseruantissimus fuit,& de qua secundùm historiam testis est ordo gestorũ. Sed altiore intellectu sermo propheticus accipiendus est,vt scilicet ad illũ hominẽ q in capite & in corpore,id est, in Christo & ecclesia vnus homo est,hęc verba referãtur quibus plenè vtitur tota Dei ciuitas,& omnis cõpago sanctorũ,mansuetudine potentium,& humilitate sublimium,huiusq; propositũ votum offerentium Deo, vt tabernaculum ip-

lum ipsius efficiantur, & templum, quod anima omnis fidelis quodam inso- C
lubili iuramento profitetur & sancit, cupiens se in æternum à domino pos-
sideri, & habitaculum esse spiritus sancti.

Sicut iurauit domino, votum vouit Deo Iacob:
Si introiero in tabernaculum domus meæ, si ascendero in lectum stratus mei:
Si dedero somnum oculis meis, aut palpebris meis dormitationem,
Et requiem temporibus meis, donec inueniam locum domino, tabernaculum Deo Iacob.

In his omnibus voti perseuerantia, & fidei feruor ostēditur. Vt enim quis locus sit domino & tabernaculum Deo Iacob, à propria vtilitate ad bonum debet cōmune trāsire: nō in se requiescere, nec in suis delectationibus dormitare: quod faciunt, qui sua quęrunt, non quæ Iesu Christi: quæ autem sunt Iesu Christi, nō singulorū mēbrorū, sed totius corporis bona sunt, & nullus nō habet, de quibus nemo non gaudet. Fit ergo locus domini & tabernaculū Dei Iacob, qui ecclesiæ coaptatur, qui corpori Christi per spiritū charitatis vnitur, nec vsquā alibi beatus fieri cupit, nisi in illa domo, de qua dicitur:
Psal. 38. Beati omnes qui habitant in domo tua, in secula seculorū laudabunt te.

Ecce audiuimus eam in Effrata, inuenimus eam in campis syluæ.

Effrata nomen Hebręum interpretatur Latine speculū, in quo prophe- D
ticæ significationis imago pręcesit: per speculum enim prophetiæ, adnuntiata hæc sedes vel habitatio Dei, de qua dicitur, Ecce audiuimus eā in effrata, id est, in eloquijs prophetarum, Inuenimus eam in campis syluæ: hoc est, in altitudine gentium, in quibus fuerunt vepres idololatriæ, concretiones errorum, & syluestres incultarum mentium feritates. Quod ergo audiuimus ex libris Iudæorum, manifestum est in fide gentium.

Intrabimus in tabernacula eius, adorabimus in loco vbi steterunt pedes eius.

Qui intrant vt inhabitent, ipsi sunt qui vt inhabitentur intrantur: & hi sunt in domo Dei, qui sunt domus Dei, vt verè in regno Dei sint quibus di-
Luc. 17. ci potest, Regnum Dei intra vos est. Adorant ergo isti in loco vbi steterunt pedes, vel ipsius domus permanentes in domino: vel ipsius domini, qui domus perseuerantis habitator est. Sicut autem non est locus adorandi, nisi in ecclesia catholica: ita nemo potest dicere dominum Iesum Christum, nisi in
1. Cor. 12. spiritu sancto.

Exurge domine in requiem tuam, tu & archa sanctificationis tuæ.

Ecclesia, id est, corpus Christi, capiti suo dicit: Dormisti per conturbationem crucis: surge in requiem æternitatis, tu & archa sanctificationis tuę:

vt

A vt gloria resurrectionis, non solùm in capite membrorum, sed etiam in membris capitis impleatur: quæ membra archa sunt sanctificationis Deo, siue per incarnationis veritatem, siue per gratiæ electionem: vt in persona mediatoris Dei & hominum hominis Christi Iesu intelligatur, & altare propitiationis, & archa sacrificij, & archa doctrinæ.

Sacerdotes tui induantur iustitia, & sancti tui lætentur.

Te, inquit, resurgente à mortuis, & eunte ad patrem, regale illud sacerdotium induatur fide, quia iustus ex fide viuit: & accepto pignore spiritus sancti, lætentur membra spe resurrectionis quæ præcessit in capite. Abac. 2.

Propter Dauid seruum tuum, non auertas faciem Christi tui.

Hoc Deo patri dictũ est ab ecclesia, supplicante vt meminerit promissionũ suarũ in domum Dauid: ne omne Israeliticum genus pereat, propter facinus impiorum: qui licet receperint, & recipiant quod merentur, multa tamen ex ipsis milia iustificata sunt per fidẽ, & inde apostoli, inde doctores, inde tot martyres, & primogeniti, totius adoptionis electi, vt frumẽta discernerentur à paleis, & reliquiæ saluę fierẽt. Pro quibus & dominus in cruce orabat dicens: Pater dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt. Rom. 11. Luc. 23.

B

Iurauit dominus Dauid veritatem, & non pœnitebit eum,

Sicut iuramenti nomine, in Deo constitutio significatur incommutabilis veritatis: ita pœnitentiæ appellatione, conuersio sententię demonstratur. Vnde ideo dicitur dominus non pœnitere, quod statuit nũquam immutare: quo quid aliud, quàm æternitas donorum, & iudiciorum eius ostenditur?

De fructu ventris tui ponam super sedem tuam,

Dauid, in quo persona est capitis & corporis, id est, Christi & ecclesiæ, hanc promissionem accepit, quòd fructus ventris eius super sedem ipsius esset ponendus, cuius regnum manet in æternnm: qui ideo fructus ventris dicitur, quia saluator secundùm carnem virginis matris est filius conceptus, non per virilem coitum, sed per spiritum sanctum.

Si custodierint filij tui testamentum meum, & testimonia mea hæc quæ docebo eos:

Et filij eorum vsque in æternum sedebunt super sedem tuam.

Custodibus testamenti, hæreditas pollicitationum & æterni regni beatitudo promittitur, qua non solùm filij Dauid, sed etiam filiorum eius filij ditabuntur: sed hanc gloriam, semen fidei, non carnis propago consequitur, & in toto mundo qui sunt in fide sanctorum patrum, ipsi in honore numerantur hæredum.

Quo-

Quoniam elegit dominus Sion, præelegit eam in habitationem sibi. C

Sion ipsa est ecclesia, & ipsa est Hierusalem cœlestis, ad cuius pacem currunt, qui etiam nunc peregrinantur: ipsa est ciuitas Dei, quæ ex meliore sui parte, semper cum autore suo mansit: & partem, quę per Dei gratiam quotidie ab exilio reuocatur, expectat, vt simul tota sit sui habitatoris ędificatio.

Hæc requies mea in seculum seculi: hic habitabo, quoniam præelegi eam.

Apparet quàm ineffabi dilectione ecclesiam suam diligat Deus, quando eam requiem, qua ipsam facit requiescere, suam dicit: cum indemutabilem deitatis tranquillitatem nullius vnquam laboris perturbatio fatigaret. Huius verò tanti muneris quæ principalis causa sit, plenissimè demonstratur, cum dicit, Quoniam præelegi eam: secundum quod in Euangelio dominus
Ioan. 15. ait: Non vos me elegistis, sed ego elegi vos.

Viduam eius benedicens benedicam: pauperes eius saturabo panibus.

Tota ecclesia Dei, in dominum sperans, & humilitate proficiens, formam
1. Tim. 5. viduę gerit, quæ, quoniá cõsolationẽ huius mundi nõ habet, instat oratione nocte & die, & solo & diuino fidit auxilio. Pauperes quoque hi significan-
Matt. 5. tur, de quibus dicitur: Beati pauperes spiritu. Et: Beati qui esuriunt & sitiút D iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur: Cibo vtique gratię & pane iustitiæ,
Ioan. 6. vt educant illum, qui dicit: Ego sum panis, qui de cœlo descendi. Viduitas igitur & paupertas, non in solis mulieribus maritorum consortio destitutis, neque in eis tantùm qui inopia laborant intelligatur: sed in omnibus membris corporis Christi. Quia aliud est quod tolerat labor necessitatis, aliud quod elegit amor religionis.

Sacerdotes eius induam salutari: & sancti eius exultatione exultabunt.

Salutaris, id est, salutem adferens, Christus est, quo quisque regeneratus
Gal. 3. induitur, dicente Apostolo: Quotquot in Christum baptizati estis, Christum induistis. Et hoc vniuersa ecclesia sub nomine adsequitur sacerdotum: quia totus populus Christianus sacerdotalis, atq; regalis est. Verùm pleniùs hoc ipsi rectores plebis accipiunt, qui specialiús summi pontificis & mediatoris personam gerunt.

Illic producam cornu Dauid:

* In cornu altitudo significatur, non in se, sed in domino gloriantiũ: quia sublimitas cornuum, mensuram totius carnis excedit.

Parani lucernam Christo meo:

Id est,

A Id est, præmisi ante ipsum prophetiam, cuius lumine vterentur, qui erát in ignorantię tenebris constituti. Vnde & beatus Petrus Apostolus dicit: Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis intendentes quasi lucernæ lucēti in caliginoso loco. Et ipse dominus ait de Baptista Ioanne, Ille erat lucerna ardens & lucens. Meritò ergo sancti exultatione exultabunt, quia non in se, sed in domino glorificantur. 2. Pet. 1 Ioan. 5

Inimicos eius induam confusione: super ipsum autem florebit sanctificatio mea.

Apertè significatum est, quid debeatur inimicis gratiæ Christi, & quæ in ipso sanctis gloria præparetur, cùm Christus in toto suo corpore refulgebit, & erit dominus omnia in omnibus. 1. Cor. 15

PSALMVS CXXXII.

Ecce quàm bonum, & quàm iocundum habitare fratres in vnum.

Bona & iocunda habitatio est, quæ inter filios adoptionis efficit vnitatem, & præter corpoream ac localem habitationem, fraternos animos fidei pace connectit: quod tunc verè impletur, cùm in vnum caput, totius corporis Christi, omnia fidelium membra concurrunt.

B *Sicut vnguentum in capite, quod descendit in barbam illius Aaron.*

Per Aaron sacerdotem ille indicatur sacerdos, qui veri pontificis sacramentum, non in alieni generis hostia, sed in oblatione corporis & sanguinis sui solus impleuit. idem sacerdos, idem victima, propitiator, & propitiatio, omniumque mysteriorum quibus nuntiabatur, effector: qui mortuus sepultus, resuscitatus, ascendit in cœlos, naturam humanam super omne nomen exaltans & mittens spiritum sanctum, cuius vnctio omnem ecclesiam penetraret. A capite enim, id est, à Christo, manans benedictio, non solùm in barbam, sed etiam in ora vestimenti eius; id est, vsque ad infima membra descendit. In barba autem, quæ vnguentum fluens à capite prima suscepit, Apostoli significantur & martyres, in quibus virtus capitis & sacramento eminet, & exemplo.

Quod descendit in ora vestimenti eius, sicut ros Hermon, qui descendit in montem Sion.

Roris descensio, supernæ gratiæ significatio est, quæ sanctorum est origo meritorum. Hermon autem interpretari dicitur flumen exaltatum, quod intelligitur Iesus Christus, qui ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Ab ipso enim in Sion, id est, in ecclesiam, venit pluuia charismatum, exoritur ex tota compage fructus benedictionum, & fortitudo virtutum. Psal. 67. Ephe. 4

Quoniam illic mandauit dominus benedictionem. & vitam vsq; in æternũ. C

Gratia roris Hermon ibi descendit, vbi per vnitatem charitatis habetur participatio benedictionis: ipsi enim in vnum habitant, qui in Christo concorditer viuunt: & in diligendis non solùm fratribus, sed etiam inimicis seruant præceptum, quo pro persecutoribus suis iubentur orare: quando pro inimicis suis est mortuus dominus, qui eos facit participes ęternitatis, quos imitatores habuerit dilectionis.

Matth. 5.
Rom. 5.

PSALMVS CXXXIII.

Ecce nunc benedicite dominum omnes serui domini:
Qui statis in domo domini, in atrijs domus Dei nostri.

Nunc, inquit, id est, in hoc tempore tribulationum & angustiarum, in tempore persecutionum & lachrymarum, benedicite dominum, omnes qui in vno corde, & vno spiritu, in confessione, & in laude domini permanetis: stantes, id est, perseuerátes in latitudine fidei & spei et charitatis.

In noctibus extollite manus vestras in sancta, & benedicite dominum.

In aduersitatibus, ait, quę diem vitæ huius obscurant, nolite deficere, sed manus vestras in opere sanctitatis extollite, vt benedictiones quæ voce promuntur, in conuersationis vestræ pietate videantur. D

Benedicat te dominus ex Sion, qui fecit cœlum & terram.

Plures hortatus est vt benedicerent dominum, & ipse vnum benedicit, quia ex pluribus vnum fecit, vt omnis ecclesia, cuius corpus vnum, & anima vna, benedictionem tanquam homo vnus accipiat.

PSALMVS CXXXIIII.

Laudate nomen domini, laudate serui dominum:
Qui statis in domo domini. in atrijs domus Dei nostri,

Bona cohortatio & vtilis, qua in domini laudem serui ipsius incitantur, cùm vtique hoc non egeat Deus, cuius gloria, nec minor se potest esse, nec maior, Sed quia tali officio proficiunt laudatores, & discunt eum timere atque amare quem laudant, persistat fidelis deuotio in diuinarum cõfessione virtutum, vt obseruantia consuetudinis fiat sacrificium voluntatis. Quales autem esse debeant prædicatores Dei consequenter ostenditur, cùm dicitur. Qui statis in domo domini, in atrijs domus Dei nostri: id est, qui in præceptis Dei infatigabiles permanetis, ex hoc ipso quód in domini domo statis, ipsi gratias

A tias agitis, qui soluit compeditos, illuminauit cæcos, erexit elisos, & dedit Psal. 145
vobis spiritum intelligentiæ, qui vos in dilectionem & in laudem eius accenderet.

Laudate dominum, quoniam bonus dominus: psallite nomini eius, quoniam suauis est.

Laus domini nec vberiùs significari, nec pleniùs potest, quàm cùm dicitur bonus: verùm hoc non cum cæteris bonis, quæ non sunt nisi per ipsum, sed præ omnibus singulariter intelligendum est. quia aliud est bonum omnia bona faciens, & autorem sui non habens: aliud quod nisi fieret, esse non posset. Vnde dicitur Nemo bons, nisi vnus Deus. Nec est vlla creatura comparabilis creatori, quæ si quid boni habet, non est ei proprium, sed acceptũ. Hoc itaq; summum & incommutabile bonum, laudatoribus suis participationem suæ suauitatis impertit, per hoc quòd æqualis patri filius Dei factus est, mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus. Ipse est enim secundũ quod verbum caro factum est: panis hominũ, qui descẽdẽdo ad nos, per nos, nobis ad se, per se fecit ascensum. & bibendo calicem nostræ infirmitatis, fecit nos calicem suę gustare virtutis: vt agnosceremus & confiteremur quoniam suauis est dominus.

Mar. 10. 1. Tim. 2. Ioan. 1.

Quoniam Iacob elegit sibi dominus, Israel in possessionem sibi.

B Tota suauitas bonitatis Dei in gratia ipsius demonstratur: quia Iacob elegit sibi dominus, & Israel in possessionem suam fecit: excipiens illam sibi domum, quam specialiùs eligeret & ornaret. Quamuis enim omnes gentes ipse condiderit, hanc tamen non sicut aliam commisit angelis, sed suo nomini propriè deputauit, ita disponens sacramentum vocationis suæ, vt electio Israel, ad salutem omnium gentium pertineret promissionis filijs, in æternam hæreditatem, non ex carnis propagine, sed ex regenerationis adoptione venturis.

Quoniam ego cognoui quia magnus est dominus, & Deus noster super omnes Deos.

Contẽplatio prophetica altiora operũ Dei secreta cõspiciens, Ego, inquit, cognoui quam magnus est Deus, & quòd propositum eius atq; cõsiliũ nullo explicatur eloquio: sed quia super omnẽ potentiã excellit omnipotens, neq; vlla natura est super quam non creator eius emineat: commemorentur de conditis, per quæ intelligantur mirabilia conditoris.

Omnia quæcunq; voluit dominus fecit in cœlo & in terra: in mari, & in omnibus abyssis.

Quicquid creaturarum est in cœlo, & in terra, in mari, & in abyssis Deus fecit: nec est vlla natura, vllàue substantia, quæ non præcepto eius extiterit. In creanda autem vniuersitate rerum atq; formarum, nõ ope-

ratio fuit laboris, ſed ratio voluntatis: quam nullum præceſsit tempus, nullus eſt moratus effectus. Hanc potentiam homo totius mundi conſyderatione cognoſcens, confiteatur: quia cùm in agro cordis ſui, aliquid boni naſcitur, de opere & munere eſt cœleſtis agricolæ, qui ea quæ inſtituit per naturá, & corrupta ſunt per inobedientiam, dignatur reparare per gratiam. C

Suſcitans nubes ab extremo terræ, fulgura in pluuiam fecit.
Qui producit ventos de theſauris ſuis.

Hæc omnia in toto mundi corpore, Dei nutu & Dei aguntur arbitrio: quę vtique cum multa admiratione laudanda ſunt, & in eis intelligendû eſt, quæ operetur Deus in ipſis hominibus, quos ad imaginem & ſimilitudinem ſuam fecit, & refecit.

Qui percuſsit primogenita Aegypti ab homine vſque ad pecus,

Primogenita hominum, ſunt principia bonę & probabilis vitæ, quę initium ſumit ex fide. Cùm igitur aliqui Chriſtiani aut ſchiſmata, aut hæreſes mouent, & eccleſiam Dei quibus poſſunt afflictionibus impetunt, fiunt Ægyptij, quorum nomen interpretatur afflictio populi Dei: & percutiuntur in primogenitis ſuis, id eſt, in fide, quæ dum â charitate eccleſiæ deſciſcit, extinguitur. Hæc autem peſsima plaga in homines. Percutiuntur & pecora, hoc eſt, qui ſapientium, doctorumq; ſpeciem gerunt: & hi qui pro cauſa ſtultitię & imperitię poſſunt pecoribus comparari. D

Immiſit ſigna & prodigia in medio tui Aegypte, in Pharaonem & omnes ſeruos eius.

Nihil habent bonæ ſignificationis eorum nomina, in quos iram ſuam dominus effundit: nam & Phare diſsipationem: & Ægyptijs adflictionem ſonat. Adflictio regem habet diſsipationem, quia illi qui adfligunt eccleſiam, diſsipati adfligunt, & regi ſuo ſua primúm euerſione famulantur.

Qui percuſsit gentes multas, & occidit reges fortes.
Seon regem Amorreorum, & Og regem Baſan, & omnia regna Chanaan.

Interfectiones quidẽ regũ, & gentiũ aduerſantiũ populo Dei, ita vt narrãtur impletæ ſunt: ſed quia prophẽticus eſt textus hiſtoriæ, nõ carẽt figuris ſcriptorũ nominũ qualitates, vt ꝑ interpretationũ ſignificationẽ cognoſcat eccleſia, quorũ maximẽ hoſtiũ cæde ſaluetur. Interpretatur náq; Seõ tẽtatio colorũ, & Amorrei interpretantur, amaricãtes. Cũ itaq; tẽtatio colorũ nõ ſit niſi mendaciũ, quod vt faciliùs obrepat, colorẽ ſibi veritatis adſumunt, quid mirũ ſi amaricãtes, mẽdacis regis ſimulatione ducũtur? quoniam & ipſe mẽ-
Ioan. 8. dacij pater diabolus, trãsfigurat ſe in angelũ lucis: & tentatio colorũ cõtra-
2.Cor. 11 rios veritati faciat eſſe, quos decipit: ſed hi homines ſpiritaliter occiduntur, cùm moriuntur diabolo, vt viuant Deo; & qui crediderant mendacio, cre-

dant

A dant potiùs veritati. Manus autem Dei quia ſucciſiones, & viuificationes facit, Og regem, & Baſan, populũ eius interimit. Og enim interpretatur concluſio: & Baſan interpretatur confuſio. Talis quippe concluſio intercludit viã, quę ducit ad dominũ, & interceptos ad confuſionẽ perducit, & iniquos modò concludit, ne credant in Chriſtum: quando Chriſtus apparuerit, cõfundẽtur, niſi nunc gratia conuertente mutentur. Chanaan verò, interpretatur Paratus humilitati. Quæ humilitas pœnalis intelligenda eſt, quæ paratur ſuperbis, qui modò non in humilitate, ſed in elatione ſunt poſiti, & prępordinantur in id quod retribuendum eſt vanitati.

Et dedit terram eorum hæreditatem, hæreditatem Iſrael populo ſuo.

Fit hoc quotidie: nam quod alij per meritũ ſuũ perdunt, alij per gratiæ munus acquirũt: quoniam Iacob elegit ſibi dominus Iſrael in poſſeſsionem ſibi: & habenti dicitur: Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. Apoca. 3.

Dominus nomen tuum in æternum: & memoriale tuum in generatione & generationem.

Id eſt, virtutum tuarum miracula non ceſſabunt, & quæ operatus es ſignificando, operaberis indeſinenter implendo. Memoriale autem domini in eo intelligitur, quod non obliuiſcitur promiſsionum ſuarum, ſed
B omnino efficit quod ſpopondit, & hoc fit à generatione in generationem: quia alia eſt generatio hominum qua naſcuntur mundo, alia qua renaſcuntur Deo: Sed in vtraque ſub altiſsimo iudicio Dei, & opus naturę impletur & gratię.

Quoniam iudicabit dominus plebem ſuam, & in ſeruis ſuis deprecabitur.

Excepto iudicio futuro iam iudicata eſt plebs Iudæorum. Quid eſt, iudicata? ſeparati inde ſunt iuſti, & remanſerunt iniuſti. Audi dominum dicentem, In iudicium veni in hunc mundum, vt qui non vident, videant, Ioan. 9. & qui vident cęci fiant: excæcati enim ſunt ſuperbi, illuminati ſunt humiles: & in hoc vno populo, qui & Iacob & Iſrael generaliter appellatur: vna enim perſona eſt domus Iacob & domus Iſrael: vna gens, vna plebs: hanc inuitat, & hanc dimittit, mites à ferocibus, credentes ab infidelibus ſeparãdo. In ſeruis ſuis igitur deprecabitur dominus: id eſt, inuocabitur vel exorabitur, & in omnibus nationibus erunt homines Iſraelitica dignitatis, cùm Iudęi ex maxima ſui parte erunt impij, & veritatis inimici: ſed quia ſpiritalis Iacob ex omni gente adſumitur, idolorum cultoribus infidelitatis cęcitas exprobratur.

Simulachra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum.

Omnes ex quacunque natione verum Deum neſcientes, & Chriſti euãgelio reſiſtentes, idolorum cultores ſunt, et cum in cordibus ſuis falſitatum

dogmata fabricantur, id quod finxerint, simulachrum est: & si quid ratiocinando minuerint, id argenteum videtur, aut aureum: qui ita humanæ sapientiæ argumentis & eloquio coloratur, vt reuerentiam sibi pro mēdaciorum arte conciliet. In huiusmodi ergo figmentis, opera sunt manuum hominum, quę humanus error excogitauit, non doctrina veritatis instituit. C

Os habent, & non loquentur: oculos habent, & non vident:
Aures habent, & non audiunt: nares habent, & non odorabunt:
Manus habent, & non operantur: pedes habent & non ambulabunt.
Non clamabunt in gutture suo: nec enim est spiritus in ore eorum.
Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis.

Propriè quidem hæc de paganis dici videntur: sed etiam hæreticos cōprehendunt, qui dum falsis inhęrent, & impia hominum commenta sectantur, omnia rationalis vitæ officia perdiderunt. Nam quid est habere oculos, & non videre, quàm in errorum nocte versari? Habere aures, & diuinę inobedire doctrinæ? Habere nares, & bonum Christi odorem non capere? Pedes habere, & vocantem non sequi gratiam? Habere linguam, & non loqui veritatem? Habere manus & sine opere esse iustitię? Quia omne quod
Rom 14 non est ex fide, peccatum est. Mendaces igitur conformabuntur mendacio: & quo magistro fidunt, cum eodem confundentur: & tamen ex ipsis quotidie commutantur per miracula Dei: quotidie aperiuntur oculi cœcorum, & aures surdorum: inspirantur nares insensatorum: resoluuntur ora mutorum: fiunt operarię manus paralyticorum: diriguntur pedes claudorum: ex lapidibus excitantur filij Abrahæ, quibus omnibus simul dicatur. D

Domus Israel benedicite dominum: domus Aaron benedicite dominum:
Domus Leui benedicite dominum:

Quia omnes hos gradus, quos vna gens habuit, per ipsam fidem, qua illa iustificata est, totus mundus obtinuit: & in cunctis iam nationibus inuenitur Abraham credentium pater.

Qui timetis dominum, benedicite dominum.
Benedictus dominus ex Sion, qui habitat in Hierusalem.

Habitatio Dei, non est illa Hierusalem, quæ cæcidit: sed est in cordibus fidelium, atq; sanctorum, ex quibus ædificatur ęternum templum Dei cum compage angelorum, qui nunquam à domino recesserunt. Benedicit ergo ecclesia dominum, ex Sion, id est, de specula, ex qua promissiones Dei prospicit venturas in Hierusalem, id est, in visionem pacis, vbi iam nullum periculum infirmitatis, nulla erit aduersitas tentatoris.

PSALMVS CXXXV.

Confitemini domino quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius.

PSalmus iste laudem continet Dei, & eodem modo in omnibus suis versibus terminatur, vt quicquid operum Dei percurritur, ideo intelligatur effectum, vt bonitatis & misericordiæ eius manifestaretur æternitas. Quamuis enim post iudicium, quo in fine seculi, viui & mortui iudicandi sunt, missis iustis in vitã æternã, impijs autẽ in ambustionẽ æternam, non sint deinceps futuri, qui diuinæ gratiæ dispensatione saluandi sint: rectè tamen intelligi potest, inæternum futuram misericordiam eius, quam suis sanctis fidelibusq; largitur, quoniã ea beatitudo, quã ex Dei misericordia cõsequentur, nulla vnquam tentatione pulsabitur: sed in æterna pace & gloria, incommutabilis permanebit: quod opus ineffabilis pietatis, quia in sempiterno Dei proposito atque consilio fuit, vt per temporalia præordinarentur æterna: mirè totius mundi elementorumq; conditio propter hanc misericordiam dicitur instituta, cui perficiendæ omnium rerum ordo seruisset. Matt. 25.

Confitemini Deo deorum, quoniam inæternum misericordia eius.
Confitemini domino dominorum, quoniam inæternum misericordia eius.

B Deorum nomen cùm in bono positum reperitur, secundùm gratiam intelligendum est, non secundùm naturam, dicente Apostolo: Nam etsi sunt, qui dicuntur Dij, siue in cœlo, siue in terra: quemadmodum sunt dij multi, & domini multi: sed nobis vnus Deus pater, ex quo omnia, & nos per ipsum. Qui ergo sunt filij Dei, & per adoptionis sacramentum diuinæ fiunt consortes naturæ, habent huius nominis donum: quia vni Deo seruiunt, vni domino voluntaria subiectione famulãtur. Dij autẽ gentium dęmonia, que quoniã gaudẽt se ab errãtibus coli, inęternũ ignẽ cũ suis cultoribus dãnabũt. 1. Cor. 8.

Qui facit mirabilia magna solus, quoniam inæternum misericordia eius.

Possunt ea mirabilia accipi à Deo solo facta, quæ neq; per angelos, neq; per homines sunt effecta: sed sola Dei operante virtute: quamuis enim ipse operetur omnia in omnibus, naturas tamẽ cunctarũ creaturarũ, cœlũ & cœlestia, terrã & mare, cum vniuersis quæ in eis sunt, solus instituit: nõ quòd sine filio suo verbo aut spiritu sancto aliquid fecerit pater: sed quia trinitas vnus Deus est, qui creaturas nõ per creaturã fecit, sed sola potẽtia Deitatis. Quod autem in secundis dicitur, Quoniam in seculum misericordia eius: ad reparationem humani generis referendũ est, quod Dei misericordia per sacramentum regenerationis vitæ reddit ęternæ.

Qui fecit cœlos in intellectu: quoniam in seculum misericordia eius.

In intellectu facti sunt cœli, ad erudiendam eam creaturam, quę ad cognitionem

Roma 1. tionem sui præordinabatur autoris: inuisibilia enim Dei, sicut ait Apostolus, à creatura mundi per ea quę facta sunt, intellecta conspiciuntur: sempiterna quoq; virtus eius & diuinitas. & hic idē propheta dicit: Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annuntiat firmamētum. Quia maiestatis inuisibilis pulchritudo, & per corpoream creaturam incorporeus creator agnoscitur. C

Psal. 18.

Qui firmauit terram super aquas: quoniam in seculum misericordia eius.

Bene quidem intelligitur super aquas terra fundata, in eo, quòd circunfluentibus aquis supereminet: & ita etiam in infimis natura inuenitur humoris, vt ei solidum subdatur elementum. sed secundùm sacramentum ecclesiæ, quod per totum mundum in regenerationis lauacro celebratur, sacratiùs hoc accipitur dictum de pręparatione baptismatis, supra quod naturæ humanę terra fundatur, ita vt ab aquis tota æterni tēpli structura cōsurgat.

Qui fecit luminaria magna solus: quoniam in æternum misericordia eius.

Ideo & hîc addidit Solus, quia cætera mirabilia quæ dicturus est, aut per homines, aut per angelos fecit.

Solem in potestatem diei: lunam, & stellas in potestatem noctis D

Splendor solis in die potens est, & lunæ & stellarum in nocte: sed hæc, præter vtilitatē quā mundo vicibus suis præbent, & præter decorē quo totius mundi augetur ornatus, dant significationem spiritualium gratiarū. Nā præcipuum fidelium cordiū lumen est, veniens ab ipso iustitiæ sole sapientiæ: secundum autem lumen est scientię, quæ inter seculi huius obscura dat quodammodo lunare solatium: deinde plurimorum charismatum munera stellarum ignibus meritò comparátur, vt ambulantibus per difficilem viam nunquam desit cœleste præsidium.

Qui percussit Aegyptun cum primogenitis eorum.

Nulla pars mundi est, quam non percutiat gladius veritatis, vt Christo præcipua quæq; subdantur.

Qui eduxit Israel de medio eorum.

Quotidie sancti ab iniquis & aduersis tribulationibus eruuntur.

In manu potenti, & brachio excelso.

Ioan. 12. Quid potentius eo, de quo dictum est, Et brachium domini cui reuelatum est?

Qui

A *Qui diuisit rubrum mare in diuisiones.*

Rubri maris diuisione significatur baptismus Christi, in quo fiunt diuisiones, vt vna res alijs sit in vitam, alijs in mortem: in vitá fidelibus, in mortem persecutoribus.

Et eduxit Israël de medio eius.

Et educit populum suum dominus innouatum per lauacrum regenerationis.

Et excussit Pharaonem, & virtutem eius in mare rubrum.

Perit in aquis rex peccati: & baptizatis reatus excutitur.

Qui traduxit populum suum in deserto.

Traducit & nos per huius mundi ariditatem & sterilitatem, ne in ea pereamus.

Qui percussit reges magnos, & occidit reges fortes.

B Percutit, atq; occidit etiam per nos diabolicas & noxias potestates, quoties dat victoriam per dominum nostrum Iesum Christum.

Seon regem Amorreorum.

Germen inutile, quod interpretatur Seon: & regē Amorreorum, quod interpretatur Amaricantium, percutit per ecclesiam suam dominus.

Et Og coaceruantem Basan.

Hoc est, confusionis: quid enim coaceruat diabolus nisi confusionem?

Et dedit terram eorum hæreditatem, hereditatem Israël populo suo.

Dat etiam, quos diabolus possidebat, hæreditatem semini Abrahæ, quod est Christus.

Quia in humilitate nostra memor fuit nostri, & redemit nos ab inimicis nostris.

Redemit nos sanguine vnigeniti sui.

Qui dat escam omni carni.

Hæc est esca, de qua dominus dicit: Caro mea vera est esca, quæ datur Ioan. 6.
omnibus

omnibus gentibus. Quia nullus renatorum fidelium ab esu eius excipitur. C

Confitemini domino cœli, confitemini domino dominorum: quoniam in æternum misericordia eius.

Quod hîc ait, Domino cœli, hoc videtur superiùs dixisse, Deo deorum: & quod ibi subdidit, hoc etiam hic connexuit: Confitemini domino deorum: vt si sunt qui dicantur dij, & domini, siue in cœlo, siue in terra, nobis tamen vnus sit Deus pater, ex quo omnia, & nos in ipso: & vnus dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum, cui confiteamur quoniam in æternum misericordia eius.

1. Cor. 8.

PSALMVS CXXXVI.

SVper flumina Babylonis illic sedimus, & fleuimus, cùm recordaremur Sion.

PRophetia Psalmi non solùm hoc denuntiat, quod secundùm gerendarum rerum ordinem ad Israëliticum populum propriè pertinebat, sed etiam quod in omni Ecclesia Dei, quæ in toto mũdo est, agitur & impletur: vniuersi enim fideles, qui ciues sunt Hierusalem, & in hoc seculo peregrinantur, aptè his vocibus & congruenter vtuntur, vt dicant quod Psalmi verba pronuntiant. Nam qui fide iustificati sunt, & spe salui facti, ad patriam cœlestem angelicamq; desiderant, recordantes promissionis Dei: flent & gemunt de habitatione terrena, quæ in quacunque sui parte Babylonia est, & flumina eius sunt omnes illecebræ temporales siue in moribus, siue in opinionibus, quas sibi quisque delegerit, in quibus nihil stabile, nihil firmum est, sed omnia fluida, & in maris profunda ducentia. Qui autem quæ sursum sunt sapiunt, non quæ super terram, sedent quidem super mundi flumina atque torrentes, sed tamen cursu aquarum labentium non trahuntur, nec miscentur confusioni (quam interpretatur, Babylon) sed recordãtes Sion, (quę exprimitur, specula) in quod Deus promisit intendunt, & à temporalibus ad æterna proficiunt.

Rom. 3. Rom. 8. Coloss. 3. D

In salicibus in medio eius suspendimus organa nostra.

Habent organa sua ciues Hierusalem, scripturas, Dei pręcepta, & promissa Dei, & meditationem quandam futuri seculi: sed cùm agunt in medio Babyloniæ, organa sua in salicibus eius suspendunt. Ligna autem Babylonis fluminibus rigata, & nullum fructum afferentia, similitudinem gerunt hominum sterilium, qui mundanis pascũtur illecebris, & nulla sunt virtute fœcundi, nec possunt eis vlla diuinarum semina scripturarum inseri, quia capaces non sunt præceptorum Dei: & meritò in eis differendo suspenditur, quod pro sua insipientia audire non possunt.

Quia illic interrogauerunt nos, qui captiuos duxerunt nos, verba canticorum:

Et qui

A *Et qui adduxerunt nos, Hymnum cantate nobis de canticis Sion.*

Omnes homines prima trangresſione à diabolo captiuati ſumus: quoniam qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati: ſed ab hac captiuitate redemit nos ſuo ſanguine Ieſus Chriſtus. Pars ergo quę captiuatoribus ſuis volens ſeruit, & eis delectatur quæ hoſtibus placent, præbet ſe miniſtram ad impugnandos redemptos, & per ipſam diabolus quicquid contra ſanctos audet exequitur: vt meritò ipſe agere dicatur, quod per homines ſibi ſubditos gerit. Interrogant ergo Chriſtianos pagani, & impij eorum quorunque dogmatum ſectatores, quæ nobis religionis ſit ratio, quæ vtilitas in fide Chriſti, quíve ſit fructus? & interrogatio eorum non veritatem vult diſcere, ſed credentium corda turbare: vnde à talium auribus ſuſpendenda ſunt organa: nec canticorum, hymnorumque noſtrorum ſacramenta pandenda: nec ſanctum detur canibus, & iaciantur margaritæ ante porcos. Volentibus igitur de confeſsione fidei noſtræ inſtruere calumnias ſuas, reſpondendum eſt quod ait Pſalmus:

Ioan 8.

Matth. 7

Quomodo cantabimus canticum domini in terra aliena?

Homo deditus carni, deditus mundo, ſeruiens vanitatibus, plenus erroribus, terra aliena eſt: in qua ſeri ſacra ſemina, quæ ſunt diuina cantici verba, non poſſunt: quia niſi in Sion, id eſt, in Eccleſia, non congruè celebratur diuina laudatio Ne ergo per alienorum contagia quædam cœleſtis patriæ irrepat obliuio, quodam iureiurando confirmanda eſt fides, & dicendum:

B

Si oblitus tui fuero Hieruſalem, obliuiſcatur me dextera mea.

Dextera noſtra eſt vita æterna, ſiniſtra eſt vita temporalis: illa plena ſpe beatitudinis, hæc plena periculo perditionis. Quicquid fit propter vitá æternam, dextera operatur: ſiniſtrum verò eſt quicquid propter gaudia tranſitoria aut optatur, aut agitur: & in obliuionē venit dextera ſiniſtræ. quum virtutis amor, & conſuetudo ſuperauerit. His ergo, qui ab Hieruſalem charitate diſcedunt, hoc contingit, vt obliuiſcatur eos dextera eorum. Vita enim æterna in ſe manet: illi autē remanent in delectatione mortifera, amplectentes mala pro bonis, falſa pro veris, ſiniſtra pro dexteris.

Adhæreat lingua mea faucibus meis, ſi non meminero tui, ſi non præpoſuero Hieruſalem in principio lætitiæ meæ.

Obmuteſcam, inquit, niſi tui meminero. Quid enim loquitur. aut quid ſonat, qui cantica Sion in laude non ſonat? Eloquium linguæ noſtræ eſt Hieruſalem canticum. Os autem carnalia loquens, & ſecularia canens, mutum eſt & obſtructum: quia inde delectatur, vnde confunditur. Verus ergo Hieruſalem amator & ciuis, hac ſe lege conſtringit, vt huius pœnæ ſubeat damnationem, ſi non omnibus iucunditatibus præpoſuerit cœleſtis patriæ charitatem.

Memento

C

Memento domine filiorum Edom in die Hierusalem.

Homo Israëlita inter alienigenas constitutus precatur dominum, vt meminerit, quia inter filios Edom, id est, Esau, & inter filios Iacob concordia esse non possit: & illæ inimicitiæ maneant, quas iam in matris vtero significabat nondum natorum lucta geminorum: & pòst ita discreuit præscientia creatoris, vt diceret: Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Vnde omnes filij
Malac.1. promissionis personam gerunt Iacob: Esau verò nomine tota pars infide-
Rom.9. lium figuratur. Petit igitur, vt meminerit Deus, quomodo Esau insurrexerit in Iacob: meminerit etiam diem laborum Hierusalem, quę superbiam toleret impiorum: vel diem felicitatis eius, qua à seruitute captiuitatis quotidie eruitur: & ad æternæ patriæ bona vera perducatur.

Qui dixerunt, exinanite, exinanite vsque ad fundamentum in ea.

Persecutoribus populi Dei nõ sufficit qualiscunq; vastatio, nisi etiam fidem, quæ sancti est ædificij fundamentum, sæua exinanitione subuertant.

Filia Babylonis misera.

Ipsa est eadem, quæ Babylon: quæ in propagine sua & mater, & filia est: mater generando: filia succedendo: infelix vtique & misera, quæ ad perditionem & generatur, & generat.

D

Beatus qui retribuit tibi retributionem tuam quam retribuisti nobis: beatus qui tenebit & allidet paruulos tuos ad petram.

Omnes primo ortu in Babylonia geniti sumus, & ab ipso carnali exordio paruulos nos accepit mundana confusio, nec aliud nobiscum egit hoc seculum, quàm vt per varias opiniones & diabolicas artes diuersis implicaremur erroribus. Sed de hoc generali malo innumeros eruit Dei gratia, & adhuc inter oblectamenta Babylonis morantes iam inter Hierusalem com-
Coloss.1. putat ciues, quos qui beatus est & beatos facit, eruit de tenebris & de potestate tenebrarum, vt sint filij lucis & regni, allisi ad petram Christum, vt moriendo mundo, viuerent Deo, deiecti & erecti, destructi & ædificati, in puluerem comminuti & in petra petra instaurante solidati.

PSALMVS CXXXVII.

Confitebor tibi domine in toto corde meo: quoniam audisti omnia verba oris mei.

Rom.1. PSalmi titulus sub nomine Dauid eum significat, qui est ex semine Dauid secundùm carnem, ad quem prophetica est directa confessio, quæ laudis est diuinæ, non iniquitatis humanę: cõfessionis enim nomine solet indicari cõfessio pœnitentis: sed hîc manifestatur gratulatio laudatoris, quę toto corde profertur: quia nulla illi alia affectio sociatur: & ideo exaudita sunt verba oris.

A oris eius: cuius oris, nisi cordis, vnde sumunt ipsa verba principium? ea ibi auribus Dei vox mentis auditur.

In conspectu angelorum psallā tibi, adorabo ad tēplum sanctum tuum, & confitebor nomini tuo.

Super misericordia tua, & veritate tua,

Si in vera exultatione cordis spiritualiter Deo psallimus, coram angelis psallimus: quia non terrena, sed cœlestia sapimus: in quo pietatis officio beatitudo excellit angelica: nam carnalia desideria non psallunt nisi corā hominibus, quorum se animi supra terrena non erigunt, & qui sanctorum gaudijs interesse non possunt: quia nec adorant ad templum sanctum Dei, quod est Hierusalem, vnâ simul & mater & filia: mater in angelis, filia in hominibus, quibus dicitur: Templū Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis. Confessio autem religiosa veritatem & misericordiam Dei prædicat: veritatem in iudicando, misericordiam in subueniendo. Non enim aliæ sunt viæ, quibus ad nos venit, aut aliæ quibus nos ad se prouehit. 1.Cor.3.

Quoniam magnificasti super nos nomen sanctum tuum.

Magnificauit dominus super omnes nomen sanctum suum, super Abraham, & Isaac, & Iacob, super duodecim tribus Israël, quas erutas de iugo seruitutis introduxit in terrā promissionis, & super vniuersas nationes, de quibus tanquam de lapidibus suscitat quotidie filios Abrahæ, vt in nomine domini Iesu omne genu flectatur, cęlestium, terrestrium & infernorum, & omnis lingua confiteatur quia dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris. B Matth.3. Philip.2.

In quocunque die inuocauero te, velociter exaudi me.

Quare velociter? quia ipse dixisti: Adhuc loquente te dicam, Ecce adsum. Esa.58. Quare velociter? quia non in diuersa tendo, nec superflua concupisco: sed quod docuisti peti, hoc mihi concupisco præstari.

Multiplicabis me in anima mea, in virtute multa.

Expressum votum secundûm desiderium, & ab omni carnali cupiditate purgatum. Si, Multiplicabis me, tantummodo diceret, videri poterat terrena aliqua conceptio: sed cûm addidit, in iustitia, nihil est quod possit plenius & perfectius postulari, quia summi boni significatio est in appellatione virtutis.

Confiteantur tibi domine omnes reges terræ: quoniam audierunt omnia verba oris tui.

Vbiq; Euangelium prædicabitur. vbiq; apostolica doctrina discetur: In omnem enim terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Confiteantur ergo tibi domine omnes reges terræ: & quia non habent Mat.24. Psal.18.

necessi-

necessitatem sublimiora cupiendi, laudent te de excellentia, quam dedisti: C
quia latere eos iam non potest, quòd eorum sceptra, tua dona sunt.

Et cantent in vijs domini: quoniam magna gloria domini.

Psal. 24. In quibus vijs, nisi de quibus dicitur: Vniuersæ viæ domini, misericordia & veritas? vt dum omnia opera Dei in his consummantur, nemo nisi in ipsius gloria glorietur.

Quoniã excelsus dominus, & humilia respicit, & alta à longè agnoscit.

Sub oculis domini est & humilis, & elatus: sed humilem, quia placet, proximus videt: superbum, quia displicet, longinquus agnoscit: & cùm iuxta sit
Psal. 33. his qui tribulato sunt corde, longè tamen est à peccatoribus salus.
Psal. 118.

Si ambulauero in medio tribulationis, viuificabis me.

Si præsentia, inquit, non amauero, & si ad promissiones tuas tendens terrenis illecebris non inhæsero, viuificabis me, & citò exaudies, quia tribulationem mihi adferent temporalia, quem spes inuitat æterna.

Super iram inimicorum meorum extendisti manum tuam, & saluum me fecit dextera tua.

Protectio, inquit, brachij tui defendit me ab inimicis meis, & vt aduersitatibus non vincerer, fecit dextera tua, quæ me à sinistris omnibus liberauit. D

Domine retribue pro me.

Ego, inquit, debitor sum, & conditione proprij debiti liber esse non possum: tu domine pro me retribues, qui nihil debes: & qui mortem, dum moreris, occidis, soluens mea, vt sequar tua.
1. Cor. 15.

Domine misericordia tua in æternum: opera manuum tuarum ne despicias.

Illam, inquit, misericordiam quæro, qua temporalibus eruis, & ad æterna perducis, domine: opera manuum tuarum ne despicias, quia siue in eo quòd homines sumus, siue in eo quòd ex nostra impietate mutati & iustificati sumus, tuarum manuum sunt opera, quibus nos & condis & renouas.

PSALMVS CXXXVIII.

Domine probasti me, & cognouisti me: tu cognouisti sessionem meam, & resurrectionem meam.

A IN Prophetia Psalmi verba sunt ipsius domini Iesu Christi, qui secundùm deitatem conformis & æqualis sit patri: tamen secundùm quòd verbum caro factum est, & habitum formæ seruilis accepit, dicet patri, Domine: qui ei & pater & dominus est: pater formæ Dei, dominus formæ serui. Probasti, & cognouisti me: non quia non nouerat, sed quia notum alijs fecerat. Sedere autem est humiliari: surgere, exaltari: vnde sedit dominus in passione, resurrexit in resurrectione. Quod, inquit, tu voluisti domine, approbasti: & ideo factum est, quia sic tibi placuit. Qui autem vocē capitis ex persona corporis mauult accipere, confessionem intelligat pœnitentium, qui sedent per humilitatem pœnitudinis, & surgunt per iustificationem remissionis. Ioan.10. Ioan.1.

Intellexisti cogitationes meas de longè: semitā meam, & limitem meum inuestigasti, & omnes vias meas præuidisti.

Agnoscamus hic vocem illius filij minoris, qui dissipata substantia patris in longinqua discesserat, & personam gerens gentium quæ defluxerant in idolorum culturam, tandem resipiscens ait: Surgam, & ibo ad patrem meum: & cui reuertenti occurrit pater, quia intellexerat cogitationes eius de longinquo. Semitam igitur, inquit, meam qua discessi: & limitem meum, quousque perueni, inuestigasti: quia desertorem tua præsentia vbique con-
B cludebas: ideo sinēs me laborare vias meas, vt si perpetuò miser esse nollem, redirem ad vias tuas. Luc.15.

Quoniam non est dolus in lingua mea.

Confiteor, inquit, quòd mihi discedenti à te cōteri miserijs vtile fuit: Nam si bene mihi esset sine te, nollem forsitan redire ad te.

Ecce domine tu cognouisti omnia nouissima & antiqua.

Antiquum peccatum, quo in primis parentibus ruimus: nouissimam pœnam, quam omnes per multos labores communi immortalitatis conditione dependimus.

Tu finxisti me, & posuisti super me manum tuam.

Omnes in vteris matrum Deo plasmante finguntur, sub ea lege quam superbiæ merito humanum genus sustinet superposita diuinæ potentiæ manu, quæ vt humiles erigat, elatos premit.

Mirificata est scientia tua ex me inualuit, non potero ad eam.

Mea, inquit, superbia & discessione factū est, vt obscuraretur cor meū, nec possent mihi tua patére iudicia: dum enim meę potestatis libertate delector, factus sum egentior, atq; tenerior: ex me mihi ista difficultas cōualuit: ex me extra lumen scientiæ tuæ factus sum, ad quod nisi ex te redire non potero.

Quò

Quò ibo à spiritu tuo, aut quò à facie tua fugiam? C

Vide Sẽten. 25. Discedenti à spiritu Dei nullus inuenitur locus, qui eius præsentia, & potestate sit vacuus: nemo iram eius fugit, nisi qui ad iratum confugit.

Si ascendero in cœlum, tu illic es: si descendero ad infernum, ades.

Si ad cœlum extollor elatus, te inuenio resistẽtem: si ea quæ infra me sunt eligam, te experiar persequentem. quia sicut malum mihi est præsumptione erigi, ita malum est desperatione demergi.

Si sumpsero pennas meas in directum, & habitauero in postremis maris.

Iam bono consilio vtitur, qui pennas suas, geminæ scilicet præsidia charitatis, quibus in directum volet, meditatur assumere: & in vltimis maris: id est, in fine seculi huius habitare, vt tota intentio animi & tẽporalis vitę conclusione sollicita nõ iam vanis occupetur cupiditatibus, sed ad promissiones Dei de hoc seculo valeat euolare. Verùm hoc ipsum quis efficit suis viribus, nisi adiuuet ille qui iubet? Propter quod sequitur, & dicit:

Etenim illuc manus tua deducet me, & adducet me dextera tua.

Considerans autem longinquitatem viæ, & de laboris exitu timẽs, addit: D

Et dixi, fortasse tenebræ conculcabunt me:

Hoc est, forsitan superabor aduersis, & magis magisq; tenebrabor, si perseuerantiæ finem non apprehendero.

Et nox illuminatio in delicijs meis.
Quoniam tenebræ non obscurabuntur à te, & nox sicut dies illuminabitur: sicut tenebræ eius, ita & lumen eius.

Tempus, inquit, laboris mei tempus est noctis, quam tamen gratiæ tuæ Psal. 118. splendor illuminat: Verbum enim tuum lucerna factum est gressibus meis, vt quæ mihi erant tenebræ, inciperẽt esse deliciæ: quia tenebrę quæ à semetipsis obscurantur, à te lumen accipiunt. Qui ideo agẽtes opera tenebrarum flagellas, ne temporalium deliciarum oblectatione cæcati, bona non desideremus ęterna. Nocte autem nobis lucere soles, & tanquam diem facis, quum per austera remedia ad vitam nos vocas, vt dulcia sint flagella patris, ne sit amara sententia patris. Quia ergo & aduersa vitæ istius, & secunda non carent tentatione, qua aut eleuamur, aut premimur, vtrunque fit nox, si desit illa lux, quæ nec superbire nos sinat, nec desperare permittat.

Quoniam tu possedisti renes meos domine:

Tu, inquit, domine non solùm cor meum, sed & renes meos possides: & te ha-

A te habitáte interiora mea, factum est, vt me aliquid lucis delectaret in nocte.

Suscepisti me ex vtero matris meæ.

Qui Paulum Apostolum segregauit ab vtero matris suæ, ipse & nos segregauit ab vtero matris suæ illius Babyloniæ: vnde in nouam vitam regenerati, noua spe, nouis delicijs, noua luce gaudemus: quoniam nec fœlicitas seculi huius nos beatos facit: nec aduersitas miseros, si vera bona & mansura diligamus. Galat.1.

Confitebor tibi, quoniam terribiliter mirificatus es: mirabilia opera tua, & anima mea cognoscet valde.

Terrorem, inquit, mihi incutiunt miracula gratiæ tuæ: & vnde est ratio gaudij, inde est causa formidinis. Cognoscit enim anima mea quanta operaris vt salues, & quæ mihi sint pericula cauenda ne peream.

Non est absconditum os meum à te, quod fecisti in abscondito.

Est quædam in sanctis hominibus Dei insuperabilis fortitudo, & inuicta patientia, quam in eis occultè finxit Deus, & absconditam fecit, habentem osseam firmitatem, quæ nec corrumpatur secundis, nec frangatur aduersis. De qua virtute in alio Psalmo dicitur: Veruntamen Deo subijcitur anima Psal.61.
B mea, quoniam ab ipso est patientia mea.

Et substantia mea in inferioribus terræ.

In hac, inquit, substantia fragilis & infirmi corporis, quod est in infimis terræ, fortitudinem quærit, quæ inter sæuas tribulationes etiam carni perseuerantiam daret.

Imperfectum meum viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes scribentur.

In his verbis persona est ipsius capitis, quod nunc in se, nunc in corpore suo loquitur: quia duo sunt in carne vna. De illis ergo in quibus erat patientiæ roboranda constantia, vt ipsi pro domino pati possent qui in eius passione titubauerant, dicit ipse: Imperfectum meum viderunt oculi. & quia qui vsque ad desperationem expauerant, vsque ad victoriæ coronas te aspiciente coronati sunt, addidit. Et in libro tuo omnes scribentur. Igitur omnibus timidis, & de propria infirmitate trepidantibus sperandum est supernæ virtutis auxilium: vt inde non excidat charitas, vnde præstatur facultas. Ephes.5.

Per diem errabunt, & nemo in eis.

Siue vt in quibusdam codicibus inuenitur:

Die formabuntur, & nemo in eis.

Imperfecti, inquit, mei, qui omnes erũt in vita æterna, per diem errabunt: hoc est,

hoc est, in me turbabuntur, & nemo erit in eis, quem nō timoris tenebræ ad desperationem vsque perducant. Si autem legamus, Die formabuntur: intelligendum, quôd hi quorum nemo conturbabitur, die formabuntur: hoc est, illuminatione illius visionis qua beatum Petrum nimis trepidum ad remedium patientiæ suo reformauit aspectu. C

Mihi autem valde honorificati sunt amici tui Deus: valde confortati sunt principatus eorum.
Dinumerabo eos, & super harenam multiplicabuntur.

Ipsi, inquit, qui in die errauerunt, & quorum nullus fuit qui conturbaretur, amici mei & valde honorabiles facti sunt, & totius Ecclesiæ habuerunt principatum: & quamuis à me sint dinumerati, super harenam tamen multiplicabuntur: quia in infinitum & multitudo eorum crescit & gloria.

Exurrexi & adhuc sum tecum.

Hoc tempus significat, quo adhuc in occulto est ad dexteram patris, antequàm reueletur in ea maiestate, in qua iudicaturus est viuos & mortuos. Vnde sequitur & dicit, quid interea per totum hoc tēpus in ecclesia agatur de bonorum & malorum permixtione, & omnibus afflictionibus vitæ temporalis obnoxium formasti occultum, dum eis differtur aduentus.

Si occideris domine peccatores: viri sanguinum declinate à me. D
Quod dicitis in cogitatione, accipient in vanitate ciuitates suas.

Occiduntur superbi, cùm deseruntur gratia Dei: quibus in cogitatione humilium, & vnitate custodientium dominus dicit occultè, Viri sanguinum declinate à me: quod palàm in iudicij sui manifestatione dicturus est, Nunquam noui vos: discedite à me qui operamini iniquitatem. Viri autē sanguinum qui sunt, nisi qui oderunt fratres? sicut Ioannes dicit, Qui odit fratrem suum, homicida est. Isti ergo ab vnitate Ecclesiæ per superbiam recedentes, qui quasi offensi permixtione palearum, ante discretionis ventilabrum triticum deserunt, accipient in vanitate ciuitates suas: id est, in reprobam societatem, & in vana se concilia congregabunt. quia quod charitate catholica non vtitur, hæretica vanitate dispergitur.

Matth. 7
1. Ioan. 3

Nónne qui oderunt te domine, odio habui? & super inimicos tuos tabescebam?
Perfecto odio oderam illos, inimici facti sunt mihi.

Perfecta in dominum dilectio est, non amare quod non amat, & ipsos inimicos Dei sic odio habere, vt prauitas eorum odiosa sit potiùs quàm natura. quia aliud est in illis quod ipsi faciunt, aliud quod creator instituit. Hoc est enim perfectè, id est, scienter odisse, vt nec propter vitia homines oderis: nec vitia propter homines diligas.

Sentētia est 65.

A *Proba me domine, & scito cor meum: interroga me, & cognosce semitas meas.*

Et vide si via iniquitatis in me est, & deduc me in via æterna.

Scrutare, inquit, semitas meas, id est, consilia & cogitationes meas, probans & examinás quo affectu diligam bonos, & quo animo tolerem malos, & deduc me in via æterna. Nisi ille qui dixit, Ego sum via, veritas, & vita: Ioan.14. & qui est mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus: 1.Tim.2. per quē habemus accessum ad patrem, & qui est exoratio pro peccatis nostris. 1.Ioan.2.

PSALMVS CXXXIX.

IN FINEM PSALMVS IPSI DAVID.

FINIS non alius intelligendus est, quàm qui est ab Apostolo declaratus, dicente: Finis enim legis Christus ad iustitiam omni credenti. Rom.10. Titulo ergo suo indicat Psalmus vnde locuturus sit: nam & dicendo, Ipsi Dauid: eum significat, qui est secundùm carnem ex semine Dauid. Ergo non secundùm diuinitatem, qua creator est non solùm Dauid, verùm etiam visibilium atque inuisibilium naturarum: sed secundùm carnem filius Dauid esse dignatus est, vt totum corpus eius, id est, ecclesia, capitis sui vtatur auxilio: & omne membrum eius, voce ipsius dicat:

B *ERipe me domine ab homine malo: à viro iniquo libera me.*

NON ab vno maligno, sed ab vno genere malignorum: nec à vasis tantùm, sed ab ipso principe: id est, ab ipso diabolo se erui cupit, qui vult ab iniustitia liberari. Dicit enim Apostolus, Non Ephes.6. est nobis colluctatio aduersus carnē & sanguinem: sed aduersus principes & potestates, & rectores mundi tenebrarum harum: id est, rectores peccatorum, quibus pręsidet & dominatur totius malignitatis incentor. Qui autem est homo malus, idem est & vir iniquus: nullus enim iniustus malitia caret, & in dissimilibus peccatis vnius nomē est peccatoris: qui etiā si sic peccet, vt ab aliorum se lęsione contineat, quolibet tamen modo sibi nocens, innocens non est.

Qui cogitauerunt iniustitias in corde, tota die constituerunt bella.

Minùs noxia est iniquitas aperta quàm tecta: & ille est insidiosior inimicus, qui in labijs portat bona, & in penetralibus animi occulit mala. in talibus autem secretis non nisi bella constituuntur: hoc est, ea ordinantur, quæ bonis sint aduersa & repugnantia: quia contra omnia vitia continua sunt bella virtutibus.

Acuerunt linguā suā sicut serpentes: venenū aspidum sub labijs eorum.

Non est dubium quales sint qui serpentibus comparantur, qui sine strepitu

ſtrepitu ac ſono leniter ſerpunt, ſed nocenter irrepunt. C

Conſerua me domine de manu peccatoris: & ab hominibus iniuſtis erue me, qui cogitauerunt ſupplantare greſſus meos.

Omnes quidem maligni, ſiue occulti ſiue manifeſti, ſolicitè ſunt cauendi, nequid excitent periculi, nequid inferant damni: ſed in nullo magis eorum metuenda verſutia, quàm ne nos ſocios ſuos faciant, & greſſus noſtros à via recta in ſua itinera moreſq; traducant. Ipſa eſt ſęuiſsima ſupplãtatio, quando fideles & religioſi relicto propoſito bono in imitationẽ trãſeunt impiorum.

Abſconderunt ſuperbi muſcipulam mihi, & reſtes extenderunt in laqueum pedibus meis.

Totum corpus diaboli breuiter explicauit, dicẽs, Superbi. Inde eſt enim, quòd iuſtos ſe videri volunt, cùm ſint iniqui: & nihil magis refugiunt, quàm peccatorum confeſsionem: cumque ſint falſi iuſti, veris iuſtis inuident, quia moleſtè ferunt illorum ſynceritate ſuam detegi ſimulationem. Agunt ergo omnia arte fallaciæ, vt ſubruant greſſus bonorum, & imitatores ſui faciant, quos ad condemnationem ſuam dolent eſſe meliores. Doli autẽ iniquorum ideo reſtes dicuntur, quia inſidiantes rectorum greſsibus adijciunt malitiam ſuper malitiam, & peccatis peccata contexunt.

Iuxta ſemitas ſcandalum poſuerunt mihi: dixi Domino, Deus meus es tu. D

Semitæ iuſtorum mandata ſunt Dei: in quibus ſcandala conſtituere mali nequeunt, ſed iuxtà inſidias tendunt, & veris veriſimilia adiungũt, ne à lege iuſtitiæ diſcordare videãtur. Non ergo diſcedatur à ſemitis, & tendiculę non nocebunt. Ambulans autem per viam mãdatorum Dei dicat domino, Deus meus es tu. quę vox propriè iuſtorũ eſt, cùm Deus etiam malorum ſit Deus: ſed hac confeſsione non adiuuantur, quandiu domino conditione potiùs quàm voluntate ſubduntur.

Percipe auribus vocem deprecationis meæ domine: domine virtus ſalutis meæ.

Cum videatur rectè potiùs ſe dicere: Percipe auribus deprecationem meam: id eſt, non ſonum, qui eſt etiam animalium, ſed vocem, quæ eſt ſperantium atque viuentium (nam infernorum ſoni ſunt: voces autem niſi rerum viuentium non ſunt) magnus tamen affectus precantis oſtenditur, cùm & domini appellationem repetit, & ſalutis ſuæ non in ſe eſſe cauſam, ſed in domini virtute profitetur.

Obumbraſti ſuper caput meum in die belli:

Iob 7. Præſens vita, quæ tota tentatio. dies eſt belli: quia vel foras, vel intus nunquam

A nunquã deest aduersitas, cui debeat repugnari. Laborans igitur in hoc bello, rectè sibi obumbrationẽ petit gratiæ Dei, ne æstu laborũ fatigatus arescat.

Ne tradas me à desiderio meo peccatori.

Ideo ait obumbratum se in die belli, vt non vreretur æstu desiderij: quo qui vincitur, traditur peccatori, & aduersæ subijcitur potestati. Pertinacia enim malæ voluntatis ducit in laqueum, à quo eximitur cuius concupiscentia superna obumbratione sedatur.

Cogitauerunt aduersus me: ne derelinquas me, ne fortè exaltentur.

Cogitatio aduersantium fraudulenta est: sed vt mihi, inquit, non noceat, ne derelinquas me, ne de mea abiectione lætentur.

Caput circuitus illorum, labor labiorum ipsorum teget eos.

Me, inquit, vmbra alarum tuarum tegat in die belli: illi autem mendacio suo se tegere laborabunt, & hoc erit caput circuitionis ipsorum: non enim vnquam quiescent in suis cõmentis veritatis inimici: qui volẽtes suis se operire mendacijs, ad hoc laborant vt non finiẽdis laboribus implicentur: quia velare se non poterunt, nisi mendacium laborent labiorum.

B *Cadent super eos carbones ignis, in terra deijcies eos.*

Sicut prædicatio crucis Christi alijs erat odor vitę in vitá, alijs odor mor- 2. Cor. 2.
tis in mortem: sic & isti carbones eius sunt operationis, quæ & illustrare valeat fideles, & punire peccatores. Fit autem hæc malorum pœna in terra, id est, in hoc seculo & in hac vita, cadente super eos igne supplicij temporalis antequam veniat ignis æternus.

In miserijs non subsistent.

Victi, inquit, tribulationibus cadent, & non subsistent: quia debitis plagis non emendabuntur, sed peiores fient.

Vir linguosus non dirigetur super terram.

Linguosus non capit scientiam veritatis: amans enim semper loqui, non potest erudiri. Praua ergo studia ipsius non dirigentur: quia loquacitas imperita mauult docere quàm discere.

Virum iniustum mala venabuntur in interitum.

Venient mala, & non subsistent iniusti: cùm aliqua clade opprimuntur, intereunt: non enim quę inciderint mala, pro iustitia patiuntur: & ideo non subsistent, quia in miserijs suis nulla possunt bonæ spei fiducia sustinere.

C

Cognoui quia faciet dominus iudicium inopis,& in causam pauperum ostendit iniquis.

Pauperes sunt humiles,& sancto semper desiderio suspirâtes: qui esuriunt
Mat.5. & sitiunt iustitiam,qua saturabuntur: quorum causam Deus non negligit:
Sap.5. & in quorum gloria videbunt impij quid amiserint.

Veruntamen iusti confitebuntur nomini tuo:habitabunt recti cum vultu tuo.

Glorificabuntur,inquit,iusti,& æterna beatitudine ditabuntur: sed tamen nihil operum tuorum suis meritis vindicabunt. Confitebũtur tibi opera misericordiæ tuæ,& omne bonum suum tuæ gratiæ deputabunt: & in hoc inhabitabunt cum vultu tuo: hoc est,æterna vultus tui visione potientur.
Mat.5. Beati enim mundo corde,quoniam ipsi Deum videbunt.

PSALMVS CXL.

DOmine clamaui ad te,exaudi me:intende voci deprecationis meæ dum clamauero ad te.

ORatio corporis Christi non separatur à capite,quod in suscepta membrorum natura manet, & orare totam ecclesiam facit,dicente domino,Clamaui ad te: non alta voce,sed forti fide. Nec quia exaudisti,ideo clamare cessabo: cùm humilitatis meę conditio talis sit,vt nõ cessantibus tribulationibus semper gaudeat adiuuari. D

Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo:eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum.

Hoc de ipso capite intelligendum omnis Christianus agnoscit. Declinâte
Mat.27. enim die in vesperam,dominus in cruce emisit spiritum. Rursum inserẽdum corpori,vt spes omnium fidelium hoc in se non dubitaret implendum quod in capite præcessisset. Supra omnia ergo holocaustomata hoc sacrificiũ fuit, quod imitantur corda sanctorum,cùm de bona flagrãtia orationũ tanquam
Apoc.5. de ara ad Deum odor tendit incensi. Cuius oblatio nõ fit sine illa cõfessione,
& 8. quam Christus ex persona sui corporis suam fecit,dicens, Verba delictorum meorum: vt agnosceremus semper nobis necessariam confessionem peccatorum,quæ inesse nobis,ipsius qui nos suscepit voce cognoscimus.

Pone domine custodiam ori meo,& ostium circunstantiæ labijs meis.

Nunquid hoc præsidio,& hac munitione indiget caput? Sed agit causam corporis sui: & quæ membri sunt,profutura sibi postulat: quoniam qui di-
Mat.25. cit, Cùm vni eorum fecistis, mihi fecistis. & persequenti Ecclesiam ait,
Act.8. Quid me persequeris? Ipse est, qui ex persona suorum poscit & dicit, Pone

A domine custodiam ori meo, & ostium circunstantiæ labijs meis.

Non declines cor meum in verba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis:
Cum hominibus operantibus iniquitatem.

Custodiam ergo sibi apponi os fidelium petit, & vt ostio cōtinentiæ muniatur: quod nec clausum sit ad confitenda, nec apertum ad excusanda peccata. Sunt enim qui scelera sua nolunt sibimet imputari, & pondera malæ consuetudinis ad necessitatem retorquent naturæ, vt accusatione conditionis defendant crimina voluntatis: cum quibus homo corporis Christi non vult habere consortium, dicens,

Et non communicabo cum electis eorum.

Hoc est, Non sociabor cum electis eorū, quos in his excusationibus precipuos habent quadā sciētia tumidos, & causam facinorū quasi doctiùs defendentes, ne videantur peccata esse hominum, quæ facta sunt siderū. Nomen itaq; electorum in bonis donū est gratiæ, in malis mendacium superbiæ: qui etiam perdita innocentia defensione commissorum scelerum gloriantur.

Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me:

B Castigatio iusti non sæuitia est odij, sed medicina charitatis, quæ nō laudat, sed arguit delinquentem. Melior est ergo seuera iusti misericordia, quàm blanda adulatio peccatoris, de qua dicitur,

Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.

Intima, inquit, conscientiæ meæ non oblectet falsa laudatio: quoniam argui me malo quàm decipi. Quis enim gloriabitur castum se habere cor, aut mundum se esse à peccato, cùm quotidie caro cōcupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem: sciatq; & suum esse quòd patitur concupiscentem, & gratiæ esse quòd superat rebellantem? Prou. 20. secūdùm 70. Galat. 5.

Quoniam adhuc oratio mea in beneplacitis eorum.

Oratio, inquit, Christi, siue quam docuit, siue qua quotidie interpellat pro nobis, adhuc placebit eis, qui ridendam putant confessionem nostram, qua dicimus, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus. In toto enim mundo hæc supplicatio conualescit, & qui se falsò iustificant, probabunt hanc homines veram esse sapientiam: vt nemo de se præsumat; sed qui gloriatur, in domino glorietur. Mat. 6. Hebr. 7. 1. Cor. 1.

Absorpti sunt iuxta petram iudices eorum.

Iudices eorum, id est, magistri ipsorum, qui sibi iudicium vindicant de

mundanorum dogmatum disciplinis, si petræ iungantur, id est, si Christo comparentur, absorpti sunt, id est, nihil loci habebunt, sed in sua vanitate deficient: quia etsi aliquid recti verique dixerint, non cuiusquam hominis, sed est ipsius veritatis. C

Audient verba mea, quoniam praualuerunt.

Euangelium veritatis nulla persecutione superabitur: cedent impij, cedent loquaces, & ingenia aduersantium discipulos Christi facient doctores. Non eos exilia, non damna, non mortes, non crux ipsa terrebit: quoniam præualebunt verba mea, & passionibus martyrum multiplicabitur gloria triumphorum.

Sicut crassitudo terræ disrupta est super terram, dispersa sunt ossa nostra secus infernum.

Mortibus martyrum, & sanguine occisorum sanctorum, quorum ossa dispersa sunt, incrassata est terra: & sicut agri de cinere ac de stercore, ac de vilissimis excrementis vires vbertatis accipiunt, ita cruore cæsorum testium Christi totus fœcudatus est mundus, vt vbique seges martyrum cresceret, & insererentur cœlo, qui deputabantur inferno.

Quoniam ad te domine oculi mei: in te speraui, ne auferas animam meam. D

Contra sæuitiam persequentium vox ad dominum emittitur in tribulatione positorum: ne fidei fortitudinem superet atrocitas passionũ. Petitur igitur tolerantia, vt validior sit dilectio Dei, quàm magnitudo supplicij.

Custodi me à muscipula, quam statuerunt mihi: & ab scandalis operantium iniquitatem.

Quæ erat muscipula, nisi vox persecutoris, dicentis: Si consentis parco: vt per cibum præsentis vitæ iretur in laqueos mortis æternæ? Quæ autem erant scandala, nisi exempla lapsorum, quorum impio defectu patientia perseuerantium grauabatur?

Cadent in retiaculo eius peccatores.

Non quia cuiquam virtutem non cadendi iustitia sua dederit, cùm gratia Dei multos etiam ex impijs martyrio coronârit: sed ideo dicuntur peccatores casuri, quia iste casus etiam eos qui iusti videbantur, facit peccatores.

Singulariter ego sum, donec transeam.

Solus Christus martyrum fortitudo, pro quo nullus est priùs mortuus, Ioan. 12. quàm ipse moreretur: sicut dicit: Cum exaltatus fuero à terra, omnia ad me tra-

A me traham. &, Nisi granum frumenti cadens in terra mortuum fuerit, solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum adfert. Priusquam ergo moreretur, & resurgens transiret ad patrem, singularis fuit, nec habuit socios passionis, qui postea in multiplicem segetem de vnius grani fœcunditate creuerunt. Ibidem.

PSALMVS CXLI.

Voce mea ad dominum clamaui, voce mea ad dominum deprecatus sum.

Quod dixit Clamaui, exposuit dicendo, Deprecatus sum voce mea: id est, interiori affectu, nec corporis voce, sed mentis.

Effundo in conspectu eius precem meam.

Id est, in secreto cordis, quod solus Deus audit & videt: in quo cubiculo clauso ostio iubemur orare, ne penetralia nostra pateát tẽtatori. Duo quippe sunt, quibus maximè hominis interiora pulsantur, amor scilicet, & timor: quibus geminis motibus animus aut aperitur, aut clauditur: sed cûm terrenũ est quod cupit vel timet, diabolo præbet introitũ: cũ autẽ quæ sursum sunt sapit, non quæ super terram, Deus recipitur, & tentator excluditur. Matt.6

B *Tribulationem meam ante ipsum pronuncio.*

Quod dictum est, In conspectu eius: hoc est &, Ante ipsum: sed repetitione ostenditur quàm incessanter hoc faciat, & quàm nihil sine Deo agat, qui semper ipsum se habere & adiutorem profitetur & testem.

In deficiendo in me spiritus meus.

Confessio est humilitatis, quia potens fit qui in tribulatione non deficit: vinceretur enim qui spiritum non profiteretur infirmũ: quia ille spiritu Dei agitur, qui suo spiritu non inflatur.

Et tú cognouisti semitas meas.

Quò, inquit, desiderium meum tendat, & ad quem finẽ omnes meę properent actiones, scientiam tuam non latet: quia semitas meas cognoscis esse misericordias tuas. Cognitio autem Dei salus est cogniti: eum enim nõ cognoscit, in quo opera sua & dona non inuenit.

In via hac, qua ambulabam, absconderunt laqueos mihi.

Via sanctorũ omniũ Christus est, in quo volentes piè viuere, persecutionẽ patiũtur: quia crux Christi Iudæis quidem scandalũ, gentibus autẽ stultitia est. Qui ergo Christo aduersantur, in via se ponere scandalum putant, 2.Tim.3. 1.Cor. 1.

cûm

Christianis crucifixi nomen exprobrant. Sed cùm ab eius Euangelio gres- C
sus fidelium non absterrent, nihil possunt in via collocare laqueorum: quia in veritate falsitas non latet: nec valent tenebrę in luce delitescere. Secundùm animum ergo insidiantium dictum est quòd in via absconderunt laqueos: qui proxima quęque suis fraudibus obsidentes, nulli per viam gradiẽti nocere potuerunt.

Considerabam ad dexteram, & videbam: nec erat qui cognosceret me.

Dextra sunt, quę Dei sunt, & ad Dei promissa perducũt: quibus animus eius qui persecutionem sustinet, non auertitur. Hæc ergo quæ dextra sunt intuens, promissa perseuerantibus præmia videt & accipit: perseuerantiam tolerantię & dilectionem Dei adsequitur, ne superetur. Hanc tamen intentionem nemo cognoscit: quia impossibile est homini penetralia alieni cordis aspicere: vnde meritò dixerat Deo, Tu cognouisti semitas meas.

Perijt fuga à me, & non est qui requirat animam meam.

Circumclusus quidem à persecutoribus perdidit licentiam fugæ, qua vti posset absq; peccato, si manente fide, supplicijs membra hærerent. Sed cùm in proposito mentis sit lapsum magis timere quàm pœnam, perijt ab eo fuga, qui mauult omnem sæuitiam tolerare, quàm cedere. Secundùm autem multitudinem persequentium dixit, non esse qui requirat animam eius: quia D
pręter donum Dei nulla hominum consolatio. Hoc cuiquam potest conferre præsidij, vt inter vrgentia mala fides illæsa permaneat.

Clamaui ad te domine, dixi, tu es spes mea, portio mea in terra viuentium.

Ostendit vnde tribulationum magnitudinem tolerauerit, quia scilicet & hic tota spes ipsius Deus est, & in futuro totum pręmium ipsius Deus est, qui
1. Cor. 15 erit omnia in omnibus.

Intende ad deprecationem meam, quia humiliatus nimis: erue me à persequentibus me.

Nimia humiliatio, nimia persecutio: cuius vim sola protectio Dei vincit. Potest quidem præstare sanctis, vt in eos non habeant aduersarij potestatem: sed mirabiliùs tribuens vt omnem superent passionem. In persecutoribus autem non humana tantùm cauenda sunt odia, sed multò magis inimicitię spirituum malignorum, qui opere ministrorum suorum iustos Dei
Ephe. 6. latenter impugnant: de quibus dicit Apostolus: Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem: sed aduersus principes, & potestates, & rectores huius mundi tenebrarum harum. Quem verò rectorem habent iniqui, nisi diabolum? quum & fideles non habeant nisi Christum.

Quomodo corroborati sunt super me?

Vox

A Vox est ecclesiæ conquerentis, quòd multum creuerit numerus impiorum, quòd abundet iniquitas, & refrigeret charitas multorum.

Educ de carcere animam meam, ad confitendum nomini tuo.

Omnes quidem angustiæ & conclusiones turbationum carcerem faciũt, quia coartant animam, & auferunt libertatem: sed ipsa inhabitatio corporis potest carcer intelligi: nõ quia malũ sit quod Deus fecit, qui omnia quidẽ bona cõdidit: sed corpus quod corrumpitur, adgrauat animam. Non à corpore, sed à corruptione corporis animam suam optat educi, vt cõfessionem laudationis Dei nulla necessitas mortalitatis impediat. Genes. 1. Sap. 9.

Me expectant iusti, donec retribuas mihi.

Totus Psalmus ipsius capitis voce concluditur: cui & quod membra eius patiũtur infertur, & in quo omnis ecclesia glorificabitur, quæ beatorum retributionum expectat autorem, dicentem patri: Volo vt vbi ego sum, & ipsi sint mecum. Ioan. 17.

PSALMVS CXLII.

Domine exaudi orationem meam, auribus percipe deprecationem meam in veritate tua. exaudi me in tua iustitia.

B Titulus Psalmi passionem indicat Christi: ipse est enim verus Dauid, qui & in se & in suis persecutionem & falsorum fratrũ, & falsorum sustinet filiorum. Clamat ergo ad Deum & caput in corpore & corpus in capite: hoc est, ecclesia in Christo, & Christus in ecclesia: & cúm orans in Dei iustitia poscit audiri, mirabili confessione exprimit gratiam Dei, ne quisquam in sua iustitia precem suam existimet recipi: cùm si quid boni meretur, ex Deo sit, nec possit peccator bene agere nisi ab illo iustificatus, qui neminem hominum nisi in peccatorum remissione iustificat.

Et non intres in iudicio cum seruo tuo: quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens.

Citò aperuit, quare nollet se diuinæ comparare iustitiæ, & cum Deo metueret iudicari: Quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Quomodo præsumam de innocentia, cùm à te conuincendus sim de iustitia? Aut quid mihi boni proprij vindicabo, qui quod non dederis nõ habeo? Expauesco igitur discuti, metuo iudicari: quia nemo in hac mortali carne viuentium veraciter potest dicere, se peccati contagia non habere: cũ etiam ipsi præcipui arietes ouium Christi sic orare iubentur, vt dicant, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Matt. 6.

Quoniã persecutus est inimicus animã meã: humiliauit in terra vitam meã. Collocauerunt me in obscuris, sicut mortuos seculi.

Et à

Et à corpore hoc dictum, & à capite congruenter accipitur: quoniam & C
diabolus persecutus est animam Christi: & Iudas animam magistri: idemq;
diabolus ad persequendum corpus Christi manet, nec Iudas deest in falsis
fratribus succedendo. Quid enim nobiscum quilibet aduersarius agit, nisi vt
relicta spe cœlesti, corruamur in terram? Sed contra hos vigilandum est, vt
Philip. 3. possimus dicere, Nostra autem conuersatio in cœlis est. Quod ergo dictum
Psa. 87 a est, Collocauerunt me in tenebris, sicut mortuos seculi: in quo meliùs quàm
Isa. 53. in domino intelligitur, qui solus fuit inter mortuos liber: & cum iniquis de-
Psal. 16. putatus est? qui cùm vnus fuit qui propriè & singulariter diceret, Non est
inuenta in me iniquitas.

Anxiatus est in me spiritus meus.

Matt. 26. Agnoscitur dominus, dicens, Tristis est anima mea vsque ad mortem: in
quo vtique & nos eramus, quia nostræ naturæ erat illa tristitia, & vetus ho-
Rom. 6. mo noster simul crucifixus est cruci cum illo.

In me conturbatum est cor meum.

Conturbatio hæc voluntaria fuit, & in ipso tantummodo mansit consilium misericordiæ eius. Nam cæteri recesserunt nõ intelligentes magnę pietatis sacramentum, nec resurrecturum credentes, qui & passioni subdebatur & morti.

D

Memoratus sum dierum antiquorum, & annos æternos in mente habui: & meditatus sum in omnibus operibus tuis.

Hæc commemoratio antiquorùm dierum, & recordatio omniũ temporum, atq; in eis diuinorum contemplatio non ex capitis, sed ex corporis sensu est. Nam autori omniũ rerum quid vnquã non cõspicuũ est, apud quẽ & præterita adsunt, & futura iam facta sunt? Membrorũ igitur voce Dei gratia prædicatur, & opera misericordiæ Dei lingua ecclesiæ confitetur: quæ totius æui seriẽ reuoluẽs nihil inuenit, nisi Dei prouidẽtia & bonitate sub-
2. Cor. 5. sistere: & à quo cuncta sunt cõdita, in ipso, & per ipsum esse renouata: quo-
niam vetera transierunt, ecce facta sunt omnia noua.

In facturis manuum tuarum meditatus sum, & extendi manus meas ad te.

Meditatio, inquit, mea, qua vidi omne bonum à tua bonitate manare, & tui esse operis quicquid in nobis tuę potest placere iustitiæ, ad hoc me cõfirmauit, vt omnem spem meam in te constituerem, & tui per omnia peterẽ roris alimoniam.

Anima mea velut terra sine aqua tibi: velociter exaudi me domine: defecit spiritus meus.

Ariditas, inquit, animæ meę tibi sitit, quia à te desiderat irrigari, & tu ac-
cendisti

A cendisti æstum cordis mei, vt me exaudiri velociter petã: Defecit enim spiritus meus, vt impleat me spiritus tuus & fecisti me pauperẽ spiritu, vt tribuas mihi quod humilibus spopondisti, quorum est regnũ cœlorum.

Ne auertas faciem tuam à me, & ero similis descendentibus in lacum.

Auerso à me vultu tuo conturbatus sum, & factus sum terra sine aqua. Quia excitasti ergo desiderium, redde conspectum, ne auersa à me facie tua, similis efficiar descendentibus in lacum. Qui autem isti sunt, nisi de quibus dicitur: Peccator cum venerit in profundum malorum, contemnit: id est, non conuertitur. In quod profundum descendentes, in æternæ miseriæ lacum decidunt: quia per contumacem superbiam remedia confessionis pœnitentiæ perdiderunt. Prou. 18

Auditam mihi fac mane misericordiam tuam, quia in te speraui.

Oriatur, inquit, in me lux misericordiæ tuæ, fiatque quod credidi, vt spes, quæ auditu concepta est impleatur.

Notam mihi fac domine viam, in qua ingrediar.

B Dux mihi sit veritas tua, & gressus mei tua gratia dirigantur.

Quoniam ad te leuaui animam meam.

Quoniam non de me præsumo, sed vt mihi auxilieris posco.

Exime me de inimicis meis domine, quoniam ad te confugi.

De illis se inimicis erui cupit, per quos etiam humana odia commouentur: id est, diabolo & angelis eius, qui sunt rectores tenebrarum, & incentores impiorum, à quibus fugiens ad dominum confugit, ne veteris hominis sequatur exemplum, qui se à facie domini mala conscientia conturbatus abscondit. Ephe. 6.

Doce me facere voluntatem tuam, quia tu es Deus meus.

Imple in me, inquit, affectus gratiæ tuę, vt & hoc velim quod velle te noui: & nõ aliud sit in meo opere, quã quod in tua est voluntate. Hoc autem ideo peto, quia tu es Deus meus, qui operaris omnia in omnibus. 1. Cor. 12

Spiritus tuus bonus deducat me in terram rectam: propter nomen tuum domine viuificabis me in tua iustitia.

Ab omni me errore bonus spiritus tuus eruet, & in terram rectam, quæ est viuorum regio, perducet, non propter meritũ meũ, sed propter nomen tuum: quia omnis mihi doni causa est misericordia tua.

Educes de tribulatione animam meam, & in misericordia tua disperdes inimicos meos. C

Et perdes omnes, qui tribulant animam meam: quoniam seruus tuus ego sum.

Quanta dignitas, & quanta beatitudo est, esse Dei seruum, cui nullo præcedente merito tanta præstantur?

PSALMVS CXLIII.

1. Reg. 17. PSalmi titulus rei gestæ tangit historiam, qua Golias bellator potens à puero Dauid singulari certamine superatus agnoscitur. Sed & Golias significat diabolum, & Dauid indicat Christum, qui etiam in corpore suo, id est, ecclesia, intelligitur: quia in nullo membra separantur à capite. Sic ergo accipiendus est Psalmus, vt historicas actiones formas esse rerum spiritalium nouerimus: & victoriam Dauid, qua Goliam perculit, ad ipsum dominum qui est ex semi-
Rom. 1. ne Dauid, & ad omnia eius membra referamus.

BEnedictus dominus Deus meus, qui docet manus meas in prælium, digitos meos ad bellum.

VOX est membrorum corporis Christi, quibus ad superandum Goliam diuinum necessarium est semper auxilium, vt siue in prelio; siue in bello, & manus doceantur, & digiti. In manibus enim significatur omnis operis plenitudo. In digitis autem laborũ quædã diuisio, vt totæ vires ad conficienda bella pertineant: ad partes animi virtutum, diuersæ species preliorum. Vnde quibus armis, quibusq; præsidiis milites Christi instruantur, manifestat Apostolus, di- D
1. Cor. 12. cens: Alij quidem datur per spiritum sermo sapientiæ: alij sermo scientię secundùm eundem spiritum: alij fides in eodem spiritu: alij donationes curationum in vno spiritu: alteri genera linguarum: alij prophetia: alij iudicatio spirituum: omnia autem hæc operatur vnus atq; idem spiritus, diuidens propria vnicuiq; prout vult. His ergo digitis siue in bello, siue prælio pugnat corpus Christi, & omnem hostem, siue visibilem siue inuisibilem, lapidis iaculatione, hoc est, Christi soliditate prosternit.

Misericordia mea, & refugium meum: susceptor meus, & liberator meus.

Rectè & veraciter dicimus domino, Misericordia mea: quia non solùm miseretur nostri, sed & nos ipsos misericordiam facit, ne sit iudiciũ sine mi-
Iacob. 2. sericordia ei qui non fecit misericordiam. Refugium autem est, à quo reparationem & conscientiam sumit infirmitas. Susceptor est, qui pugnanti præstat ne cadat. Liberator est, qui tribuit ne vulneretur dimicans, propter quod addit, & dicit:

A *Protector meus, & in ipso speraui, qui subdis populum meum sub me.*

Voce capitis dictũ videtur, Qui subdis populum sub me: id est, ecclesiam mihi per fidẽ subdis. Voce autem corporis intelligi potest, spiritalis quisquis bellator, qui populum rebellẽ cupiditatũ & morum carnalium desideriorũ, legi mentis suæ per opem gratiæ subditum confitetur.

Domine quid est homo, quoniam innotuisti ei: aut filius hominis, quoniam æstimas eum?

Magna dignitas hominis, qui sic à Deo creatus, vt suum nosset autorem: & tanti æstimatus esset, vt vnigenitus Dei sanguinem pro redemptione eius impenderet.

Homo vanitati similis factus est: dies eius sicut vmbra prætereunt.

Naturæ suæ homo immemor in similitudinẽ vanitatis voluntaria præuaricatione mutatus est, vt qui tactus fuerat in æternis, esset in vanis, id est, in occiduis & non permanentibus, diesq; eius sicut vmbra transcurrerẽt: in comparatione quippe æternorum vana sunt temporalia, nec vera sunt quæ vel esse desinunt, vel quod sunt perdunt. Mira ergo circa homines bonitas & di-
B lectio Dei, quòd etiam ad se cognoscendũ vocat talem, & dignum æstimat, quem tãto pretio redimat, & ab vmbra vanitatis educat. Qui enim filio pro- Rom. 8.
prio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum, quomodo non & cum illo omnia nobis donauit?

Domine inclina cœlos tuos, & descende: tange montes, & fumigabunt,
Corusca coruscationes, & disperge eos: emitte sagittas tuas, & conturbabis eos.
Emitte manum tuam de alto, eripe me, & libera me de aquis multis

Cœli sunt prædicatores veritatis enarrantes gloriam Dei, per quorum inclinationem, & tolerantiam passionũ innotescit mundo coruscatio Euãgelij, & fulgura miraculorum illustrant corda credentium. Montes enim, id est, elati quiq; & tumidi tangente eos Dei gratia fumigabunt, & accensi cordis vaporem cum lachrymis confessionis emittent. Sagittæ autem Dei, verba sunt Dei, quibus dissipatur consideratio superborum, & percutiuntur malè sani, vt sanentur bene vulnerati: & hoc fit per emissam manum Dei de alto: quoniam brachium Dei, quod est Christus, homo factus Ioan. 12.
est, & membra sui corporis non relinquit, & eruit ecclesiam suam de aquis multis: id est de populis infidelibus, siue foris oppugnantibus, siue intus insidiantibus.

De manu filiorum alienorum, quorum os locutum est vanitatem: & dextera eorum, dextera iniquitatis.

De quibus aquis eruit dominus humilitatem Dauid. id est, humilitatem corpo-

corporis Christi: nisi de manu filiorum alienorũ? omnes enim infideles alienigenę sunt, nec in filiorum Dei adoptione numerantur. & os eorum loquitur vanitatem, quorum lingua à confessione veritatis aliena est: & dextera est in illis iniquitas, quia in his quæ iniusta sunt, gaudent, & prauis tanquam rectis lætantur. C

Deus canticum nouum cantabo tibi, in psalterio decem chordarum psallam tibi.

Canticum nouum est canticum gratiæ & noui hominis, ac noui testamẽti, quod in decachordo, id est, in decem præceptis legis canitur: quia per-
Rom. 13. fecta est in charitate cantatio: Charitas legis est plenitudo.

Qui das salutem regibus:

Hoc est, qui tangis montes, & fumigabunt, vt humiliati subdantur tibi cum satisfactionis confessione.

Qui redimis Dauid seruum tuum.

Non caret Dauidis nomine, qui corpus est Christi, & cui contra Goliá decertatio est.

De gladio maligno eripe me: D

Non sufficit vt, De gladio, diceret, nisi adderet &, Maligno: quia est sine dubio & benignus, de quo dominus dicit: Non veni pacem mittere in
Mat. 10. terram, sed gladium. Malignus ergo est, qui separat à Christo: benignus, qui abscindit à mundo.

Et eripe me de manu filiorum alienorum.

Psal. 56. Qui scilicet vtuntur gladio maligno: Filij quippe hominum dentes eorum arma & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus. Qui ergo sunt filij alieni, ipsi sunt gladius malignus, ipsi sunt aquæ multæ: & ideo eadem subiungit quæ priùs dixerat, vt de quibus loquatur, apertiùs pandat, dicens:

Quorum os locutum est vanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis.

Quam ergo vanitatem filij alieni loquantur, & quę sit dextera iniquitatis ipsorum, subiecta demonstrant.

Quorum filij sicut nouellæ, constabilitæ à iuuentute sua.
Filiæ eorum compositæ, & ornatæ sicut similitudo templi.
Cellaria eorum plena eructuantia ex hoc in hoc.

A *Oues eorum fœtosæ, abundantes in egreßibus suis: boues eorum craßi. Non est ruina maceriæ: neque transitus, neque clamor in plateis eorum.*

Hæc abundantia atq; prosperitas communis est & malis, & bonis: sed à malis in dextera habetur: à bonis autem in sinistra reputatur: non quia & ipsa non Dei dona sunt: sed quia terrenis & temporalibus cœlestia, & æterna supereminent: & sicut vtuntur sancti præsentibus tanquam non vtantur, sintq; habentes quasi non habentes. Flij autem alienigenæ, qui dextram sibi in transitorijs bonis, & in lubrica felicitate constituunt, non de opulẽtia arguuntur, sed de peruerso rerum amißibilium amore culpantur: cuius & vanitas, & iniquitas eiùs sententiæ est, vt neque fide neque spe, neq; charitate, quæ sursum sunt sapiant, sed infirma & caduca præmia diligant, quæ deserunt, & à quibus deseruntur. 1. Cor. 7.

Beatum dixerunt populum cui hæc sunt.

Vanitate pleni, fide vacui, iniquitate armati, & à sorte æternæ hæreditatis alieni in hoc proruperunt, vt dicerent beatum populũ cui hæc sunt. Sed dicant filij promißionis.

Beatus populus, cuius est dominus Deus ipsius.

PSALMVS CXLIIII.

B *EXaltabo te Deus meus rex, & benedicam nomen tuum in seculum, & in seculum seculi.*

TOtus Psalmus Dei laude contexitur: & cùm in titulo Psalmi Dauid sit prænotata laudatio, euidenter ille ostenditur prædicari, qui est secundũ deitatẽ dominus creatorque Dauid: & secundum quòd verbum caro factum est, filius Dauid est: & non duplex persona, sed vnus est Christus, qui est super omnia Deus benedictus in secula. Huius ergo laudatio etiam in pręsenti tempore continuanda est, quæ in æternitate mansura est: à quo officio qui in hoc seculo alienus est, futura laudationis Dei gaudia non intrabit. Ioan. 1.

Per singulos dies benedicam te, & laudabo nomen tuum in æternum, & in seculum seculi.

Dubium non est, ad pręsentem quoque vitam pertinere Dei laudẽ: quãdoquidem per singulos dies benedictio Dei celebranda disponitur, nõ obsistente rerum mutabilium varietate: quia siue lætus de secundis: siue tristis de aduersis ducatur dies, nunquam à Dei laude cessandum est: qui enim nũquam tentatur, nunquam probatur: & melius est cum tribulatione exerceri quàm cum prosperitate puniri.

Magnus dominus, & laudabilis valde: & magnitudinis eius non est finis. C

Nullo fine laudatio eius concluditur, cuius magnitudinis nullus terminus inuenitur: & in cuius prædicatione quicquid laudator poterit cogitare, non sufficit. Qui ergo omni laude semper est maior, sine fine laudetur: ex hoc ipso homo spem suæ ęternitatis accipiat: quia nunquã nõ erit qui dominum laudare non desinit.

Sentẽtia

Generatio, & generatio laudabit opera tua, & virtutem tuam adnunciabunt.

Omne humanũ genus generatio repetita significat, quę ab initio sui vsque in finẽ per considerationem creaturarum rationabiliter intelligit vniuersitatis autorem, vt de his quæ videre posibile est, & in quibus tanta admirationum materia est, ea quæ cerni nequeant, æstimentur: & ille omnem aciẽ mentis exuperet, de quo parum dignè sentit, qui putat sufficere quod intelligit. Potest autem per vnam generationem prima significari vita mortalium: per alteram verò generationem resurrectio accipi: quia & ipsa regeneratio nuncupatur: secundùm quod dictum est: In regeneratione autem cum sederit filius hominis in maiestate sua. Laudatur ergo in hoc seculo, & multo magis laudabitur in futuro: Nam si nunc hoc faciũt compediti, quomodo non ampliùs facient coronati?

Matt. 19.

Magnificentiam gloriæ sanctitatis tuæ loquentur, & mirabilia tua enarrabunt. D

Et virtutem terribilium tuorum dicent, & magnitudinem tuam enarrabunt.

Memoriam abundantiæ suauitatis tuæ eructuabunt, & iustitiam tuam exultabunt

Veri laudatores Dei nihil operum eius iudiciorumq; non laudant, & sic omnia facta mirantur, vt mirabilior sit ipse qui fecit: quia quicquid in creatura laudabile reperitur, ad illius recurrit gloriam, qui operatur omnia in omnibus: vnde & terribilia eius, laudis honore sunt plena: Non enim blanditur, & non minatur: si non blandiretur, nulla esset correctio: ministri igitur eloquiorum Dei & misericordiam eius, & iustitiam prædicabunt. & sicut regnum æternum, ita regnum perpetuum non tacebunt, vt in via, qua ad retributionem tenditur, constituti, sciant quid eligere debeant quid cauere. Magnitudinem autem Dei, quæ non habet finem, quomodo enarrabunt, nisi quia semper hoc prædicabunt, quòd finis eius nequeat inueniri? ineffabilium enim nullus eloquentior est narrator, quâm qui fatetur inexplicabilia esse que loquitur. Hi ergo, inquit, narratores magnitudinis tuæ memoriam abundantiæ suauitatis tuæ eructuabunt, quia non es oblitus nostri, nosq; tui meminisse facis. Doctrina itaq; sana hoc de abundantia suauitatis diuinæ ructat, facitq; eructari, vt oẽs boni Dei gratia se regi, Dei gratia nouerint custodiri, & per ipsam sibi, vt de illa posint gaudere, præstari.

1. Cor. 12
Sentẽtia est 70.

Miseri-

A *Misericors,& miserator dominus,longanimis,& multum misericors.*
Suauis dominus vniuersis:& miserationes eius super omnia opera eius.

Misericordia & gratia;bonitas & patientia Dei per omnia declaratur: & nemo desperet,nemo præsumat: quia sicut suauis est lenitate,ita iustus est vltione: & nihil longanimitati eius perit,quem & conuersus benignum & obduratus experitur seuerum: miserationes enim eius in omnia opera eius: quia in his qui saluabuntur,damnauit aliena.

Confiteantur tibi domine omnia opera tua,& sancti tui benedicant te.

Quæcunque sunt in vniuersitate rerum à summis vsq; ad infima, opera vtique sunt Dei: & quamuis rationales tantùm intellectualesq; creaturę diuinæ laudis affectione moueantur,non frustra tamen ad confitendum Deo omnia opera ipsius incitantur: quia nihil est tam exiguum,tamq; à sensu remotum,in quo non mirabilis sit creator: quem cum angeli, & homines confitentur & laudant,ipsæ infinitæ mundi partes,& species,atq; naturæ suum semper loquuntur autorem: & vtilitate ac pulchritudine sua immensam dát materiam laudatoribus: & videntur laudantia,quę sunt laudabilia,dũ quod non possunt loqui,faciunt non taceri.

Gloriam regni tui dicent,& potentiam tuam loquentur:
Vt notam faciant filijs hominum potentiam tuam,& gloriam magnificentiæ regni tui.

B Omnis species,& virtus,& pulchritudo creaturę regnum est Dei,quia diuersorũ ipse est autor & dominus. sed ab his quę videntur,distinguuntur & ea quæ nondum innotuerunt. & intelligitur ex decore visibilium quantum excellant,& in qua gloria emineant quæ regnum Dei specialiùs nominantur: vnde quotidie dicimus, Adueniat regnum tuum: cuius nec magnitudinem,nec gloriam,nec decorem vlla possunt corda concipere: sed quia sicut promittitur,ita creditur,certissimo desiderio,donec adsit,expetitur. Matth 6

Regnum tuum regnum omnium seculorum, & dominatio tua in omni generatione,& progenie.

Repetitio generationis,& præsens seculũ indicat & futurum: quia & resurrectio generatio dicitur,quæ sanctos ad incorruptionem beatę æternitatis creauit.

Fidelis dominus in verbis suis,& sanctus in omnibus operibus suis.

Multa dominus, & magna promisit,& quędam credita impleuit: quædam seruanda seruauit,vt secura esset expectatio,cui vires tot præcepta pręberent.

Confirmat dominus omnes,qui decidunt,& eriget omnes elisos.

Septies cadit iustus, & resurgit: impij autem infirmabuntur in malis. Aliter ergo sancti, aliter decidunt infideles: & horum nunc fit commemoratio, quorum nullus confirmatur à domino: ruisse enim quodammodo videntur cùm omnibus temporalibus carent, & inhonori ac pauperes spernuntur à potentibus mundi, & inter abiecta quæq; reputantur: Sed Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam, C

Iacob. 4

Oculi omnium in te sperant, & tu das escam illis in tempore opportuno.

Sicut bonus medicus nouit qua esca ægrotus, & quo tempore sit cibandus: ita dominus seruos suos opportunè salubribus cibis reficit: & quid cuiq; congruat, ineffabilis scientiæ benignitate discernit, vt subiectio fidelium de omnibus proficiat, quæ illi adhibenda censuerit, siue aspera, siue blanda, vt in nullo murmurent ęgri, sed quodlibet curationis genus æquanimiter ab autore suæ salutis accipiant, dicentes, quod ad eruditionem patientię nostræ ipse saluator dignatus est dicere: Pater si fieri potest, transeat à me calix iste: verùm non quod ego volo, sed quod tu vis: pater fiat voluntas tua.

Mar. 26.

* omne animal

*Aperis tu manum tuam, & imples * omnem animam benedictione.*

Ex Dei largitate est quicquid benedictionis adsequitur: quia nemo eam concupisceret, nisi ad incitandum ipsum desiderium manum suæ bonitatis aperiret.

Iustus dominus in omnibus vijs suis, & sanctus in omnibus operibus suis. D

Psal. 24

Vniuersę, inquit, viæ domini, misericordia, & veritas, siue circa nos seuerior, siue sit mitior: quia qui etiā flagella meditatur, ideo castigat, vt parcat.

Prope est dominus omnibus inuocantibus eum, omnibus qui inuocant eum in veritate.

Multi non in veritate inuocant dominum, aliud ab illo quàm ipsum desiderantes: à quibus longè abest: quia diuersum & remotum est ab ipsius voluntate, quod cupiunt. Si autē id concupiscunt quod præcipit, iustus, & bonus, propinquus omnino est his, quos inspirauit affectibus: & timentium se voluntatem facit: quia quę erat domini, esse cœpit & serui.

Voluntatem timentium se faciet, preces eorum exaudiet, & saluos faciet eos.

Custodit dominus omnes diligentes se, & omnes peccatores disperdet.

Quos omnes peccatores, nisi perseuerantes in peccatis, & quotidie contra Deum disputantes? Pars autem dextera, cui nullum est cum sinistra parte consortium, quia semper illi iudicia Dei vniuersa placuerunt, quid in æternum sit factura profitetur, & dicit:

Laudem domini loquetur os meum,& benedicat omnis caro nomen sanctum eius in æternum,& in seculum seculi.

PSALMVS CXLV.

LAuda anima mea dominum,laudabo dominum in vita mea: psallam Deo meo quamdiu sum.

SAncta,& spiritalis anima ipsa se ad laudandum dominum cohortatur : excellentiore sui parte ea quæ in se minora sunt, incitat. Non enim alia est quæ dicit, & alia cui dicit : aut carnis hæc vox est,quæ ab anima & vitá sumit,& sensum : nec sine anima aliquid potest velle,& non velle. Quia verò ipsius animæ duplices actiones sunt,& alio officio erigitur ad dominum , alio inclinatur ad carnem : si bene spiritui seruit , bene præsidet carni : & per id quod adhæret Deo,id etiam,quod adhæret corpori , ad superiores inuitat affectus,vt rationali dominatu tãtũ subditis tribuat,quantũ ad salutẽ sat est: ne si Deo non est subiecta , minuatur. Mens itaq; summa quædá pars animę semetipsam in omnibus suis incitans conatibus,dicit: Lauda anima mea dominũ: nõ quia hoc nõ faciat quãtũ potest,sed quia parũ est,quod infirmitate corruptibilis corporis potest,ad illá perfectá & æterná laudationẽ proficere concupiscit: & memor præsentis conditionis,in qua desiderij sui non
B inuenit vires,quantũ hoc per se factura,respondit,dicẽs: Laudabo dominũ in vita mea,psallã Deo meo quàmdiu sum. Nunc enim quáuis fide & spe & charitate roboremur,tribulationibus tamen & scandalis ac mœroribus non caremus: & inter innumera mortalitatis obstacula,& æternę vitę officia nõ implemur: Quoniam corpus,quod corrumpitur,aggrauat animá , & terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantẽ. In vita igitur meam,quam nulla ægritudo infirmat,nulla egestas facit iniquietam , laudabo dominum tota mei libertate atq; virtute,& psallam Deo meo, quàmdiu sum: quia sicut esse erit mihi æternum,ita erit mea in domino æterna laudatio. Gene. 4.

Nolite confidere in principibus: neque in filijs hominum, in quibus non est salus.

Qui in defensione principum & hominum pręsidio gloriantur , in vanitate confidunt: solus enim Deus,de quo speranda sit salus: & bene ab eo expectatur, quo ipse non indiget. Nam quid sit filius hominis , breuiter in eo, quod sequitur,demonstratur.

Exibit spiritus eius,& reuertetur in terram suam: in illa die peribunt omnes cogitationes eorum.

Totum ergo quod in hoc mundo agitur,temporale est & transitoriũ : & nemo veraciter spondet alteri,quod pręstare non potest sibi: mortalis enim est emisso spiritu,in terram suam terrena carne redeunte: quicquid disposuit quicquid cogitauit,interdicit.

C

Beatus cuius Deus Iacob adiutor eius, ſpes eius in domino Deo ipſius, qui fecit cœlum, & terram, mare, & omnia quæ in eis ſunt.

Beatus, inquit, homo cui adiutor eſt Deus: non ille quem ſibi ignorantia humana cõfingit, ſed Deus Iacob, qui ipſum Iacob Iſrael fecit, vt fide & intellectu videat vniuerſitatis autorem.

Qui cuſtodit veritatem in ſeculum, facit iudicium iniuriam patientibus:

Et timendum Deum commendauit & amandum: timendum, quia iniqua facientes veritate damnauit: amandum, quia pro iuſtitia laborantes miſericordia coronauit.

Dat eſcam eſurientibus.
Dominus ſoluit compeditos, dominus ſapientes facit cæcos.
Dominus erigit eliſos, dominus diligit iuſtos.
Dominus cuſtodit aduenas.

Omnibus quidem animantibus prouidentia Dei conſtituit & præſtat alimoniam: ſed hominibus non terrenum tantùm, ſed & ſpiritalem cibum præbet, quem hi accipiunt qui deſiderant, de quibus dicitur: Beati qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ſaturabuntur. Talis ergo eſt & compeditorum abſolutio, qui mortalitatis compedes ęternitate adoptionis euadẽt. Talis & illuminatio cæcorum, qui ſapientes ex inſipientibus fiunt. Talis quoque eliſorum eleuatio, qui voluntaria humilitate proſtrati ad altitudinem cœleſtium prouehuntur. Dominus enim diligit iuſtos, quoniam ipſe eſt iuſtitia eorum: et ipſe cuſtodit aduenas, qui omnes gẽtes in Chriſto vnũ facit, et in Abrahæ filios lapidea corda conuertit.

Matth. 5.

D

Pupillum, & viduam ſuſcipiet, & viam peccatorum exterminabit.
Regnabit dominus inæternum, Deus tuus Sion, in generatione & generatione, in ſeculum ſeculi.

Iſtis quidem pupillis, qui mortuis patribus indefenſi remanẽt, Deus opitulatur, & omnes viduas Deus protegit. Sed hic illos orphanos, & illas viduas meliús intelligimus, quibus in hoc nullum eſt præſidium, nulla eſt cõſolatio, ſed ſpes eorum in domino Deo. Ipſorum anima ergo, quæ in bonis temporalibus non fidit, ſed mundi iſtius peregrina eſt, ſupernum patrem & ſupernam deſiderans matrem, meritò pupilla appellatur & vidua; quæ donec & patrem videat & ſponſum, nunc videtur eſſe longinqua. Via verò peccatorum exterminabitur, cùm omnium iniquitatum defecerint actiones, & vanitas in latitudine ambulantium in ſupplicia æterna mergetur. In hunc autem finem proruentibus malis, quid audiet ciuitas Sion, quid adſequetur ciuitas Dei? Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum eſt ab origine mundi. Quoniam tu Sion in eccleſia regnum eris æternum domini Dei tui, & regnante ipſo ſine fine regnabis.

Matt. 25.

PSALMVS

A

PSALMVS CXLVI.

Laudate dominum, quoniam bonus est Psalmus, Deo nostro iucunda laudatio.

Bonum est dominum laudare, in gloriam Dei psallere, non voce tantùm, quæ incessabiliter canere non potest, sed multo ampliùs modulatione rationabilis vitæ, quæ nullo tẽpore omittenda est: Quoniam in conuersationem spiritalium seruorum Dei, quicquid domi forisq; agitur, laus illius est, cuius & doctrina & munere ita viuitur, vt nihil actionum non Dei laude sit digum: dicente Apostolo: Siue mãducabitis, siue bibitis, siue [aliud] quid facitis, omnia in gloria Dei facite: quod qui faciunt, nunquã à Dei laudibus silẽt: & à bonis operibus ipsorum, semper Deo est iucunda laudatio. 1. Cor. 10

Aedificans Hierusalem dominus, & dispersiones Israel congregans.

Extructio Hierusalem, quæ ædificatur vt ciuitas, pace consurgit: omnem Israel pax ad soliditatem colligit vnitatis. Non ergo ab operibus vox, nec à voce debent opera dissonare: & laus quæ voce promitur, de bona conscientia proferatur. Nam non est firma compago, si in officio laudis non vnus sonus est cordis, & vocis. Vide sententent. 6.

B

Qui sanat contritos corde, & alligat contritiones eorum.

Ecce quomodo colliguntur dispersiones Israel, vt sanentur contrito corde: quoniam cor contritum & humiliatum Deus non spernet: vt humilitas sanet quod superbia vulnerauit. Per alligationes autem contritionum, significatur diuersitas remediorum, quæ summus medicus misericorditer & scienter apponit: quia multarum elisionum non est curatio vna. Psal. 50

Qui numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis nomina vocans.

Non est præcipuũ in laudibus Dei stellas cœli habere numeratas, cui capilli capitũ numerati sunt. De illis ergo stellis digniùs intelligitur hoc dictũ, quę in ecclesia Dei ad cõsolandã pręsentis tẽporis noctẽ, bonæ cõuersationis exemplo & cœlestis doctrinæ luce resplendent: quibus dicat Apostolus, In ista natione praua & peruersa, in quibus apparetis tanquam luminaria in mundo, verbũ vitę habentes. Has ergo stellas Deus numerat in æternam prælectas gloriã, & nominatim ex omnibus gentibus aduocatas. Nouit enim dominus qui sunt eius, cum quibus non computabuntur quibus dicitur: Discedite à me operarij iniquitatis, non noui vos. Matt. 10. Philip. 2. 2. Tim. 2 Lucæ 13.

Magnus dominus, & magna virtus eius, & sapientiæ eius non est numerus.

Multa in natura magna sunt, & multarũ naturarũ magna sunt, & multarũ naturarum magna virtus est: sed in comparationẽ Dei nihil verè magnũ, nihil

nihil verè dicitur potēs: & in illo vera est magnitudo, & magna virtus. Vniuersa ergo excellentia habent limites suos: & intra modum sibi positum natura quæque subsistit. Deus autē magnitudine gloriæ suæ excedit vniuersa: & omnipotentia sapientiæ eius nullo numero comprehenditur: quoniá ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. C

Rom. 11.

Suscipiens mansuetos dominus, humilians autem peccatores vsque ad terram.

Non accedunt ad cognitionem Dei humiles atq; mansueti, qui etiá quod nondum intelligunt, credunt: & reuelationem occultorum expectant. Hos erudiendos suscipit dominus, & doctrinę suæ capaces facit, quorum desideria delectatione exercuit, & accēdit. Peccatores autem humiliat vsq; ad terram: eos vtiq; peccatores, qui ad promendum scripturarum intellectū mansuetudine carent: & ea quæ introspicere nequeunt, tanquam superflua & vana contemnunt. Horum contumaciam Deus in terrena demergit, cúm ipsos tradit insipientię, vt qui spreuerunt gratiam illuminationis, subeát supplicium cæcitatis.

Præcinite domino in confessione: psallite Deo nostro in cithara.

Desiderantibus intelligentiam sacramentorum à confessione incipiendum est, vt semetipsos accusantes, & sibi adscribentes caliginem & tarditatē suam radium supernæ lucis accipiant. Nec sit eorum ociosa confessio: sed psallant Deo in cithara: id est, in quadam bonarum actionum conscientia: vt misericordiam quam confitendo quęrunt, operando mereantur: & quod rectè offerunt, rectè diuidant. D

Sap. 9.

Qui operit cœlum nubibus, descendit in terram sitientem pluuia gratiarum.

Ad hoc enim Deus obscurauit dicta prophetica, vt obumbratio pararet imbrem: imber verò & fructum gigneret, & operiret serenum,

Qui producit in montibus fœnum, & herbam seruituti hominum.

Vtilitas pluuiæ spiritalis non solùm valles, sed & montes vberes facit: in montibus fœnum, & herbam seruituti hominum. Montes autem intelliguntur sublimiores quiq; hominum secularium, qùi ita sæpe superioribus opimantur, vt vnde fructuosæ sunt valles, inde altitudines etiam montium sint feraces. Producit ergo Dei gratia in montibus fœnum: & potentes ac diuites accepto semine charitatis præbēt profutura pauperibus: & ministrāt herbam seruituti hominum, qui famulatum deuotionis suę Deo ecclesiæq; dependunt.

Dat iumentis escam ipsorum, & pullis coruorum inuocantibus eum.

Iumentorum & pecorū nomine significatur multitudo plebis, quę necessario

A sario cibo non fraudatur: & dum spiritalium est particeps, fit minister carnalium, vt impleatur illud Apostoli: Quis pascit gregem, & de lacte gregis non percipit? Dispēsatio igitur misericordiæ Dei nō tantùm ad Israëliticum genus, sed ad omnium quoque gentium propaginem pertinet. Patres enim idola venerantes coruorum habuêre figuram, mortua & immunda sectantes: quorum pulli, id est, filij Deum verum inuocant, & sancti spiritus pascuntur alimonia: quia parentibus non inuocantibus Deum, sed in sua obduratione manentibus, credidit posteritas, quod ignorauit antiquitas. 1. Cor. 9.

Non in fortitudine equi voluntatem habebit, nec in tabernaculis viri beneplacitum est ei.

Beneplacitum est domino super timentes eum, & in eos qui sperant in misericordiam eius.

In equi potentia superbiæ indicatur elatio, quæ Deo semper odiosa est. Tabernacula quoque sublimia & magnifica diuitiarum manifestant tumorem, in quibus nihil approbat Deus: qui superbis resistit, humilibus autem dat gratiam: non enim illi placent nisi mites & pauperes spiritu, ad hoc timentes dominum, vt sperēt in misericordiam eius. Ille est enim vtilis timor, qui spe erigitur, non qui desperatione demergitur. Iacob. 4.

PSALMVS CXLVII.

B *Lauda Hierusalem dominum, lauda Deum tuum Sion.*

CVM in titulo Psalmi Aggei & Zacharię prophetarum nomina prænotentur, quos in Babylonia cū populo suo captos esse nō dubiū est, & reparationē eius ciuitatis Hierusalē preuidisse, ac sicut facta est denuntiasse: intelligitur cohortatio Psalmi ita ad vniuersam ecclesiá pertinere, vt omnes ciues & filij Hierusalem in præsenti vita quadá se vinctos captiuitate cognoscant, & consolationem de spe futuræ libertatis accipiant. Nemo enim sanctorū sine laboribus ac molestijs potest præsens tempus exigere: & in quadam captiuitate se esse sentiunt, cûm exurgentibus scandalis & manentibus inter spiritū carnemq; discordijs, non omnia quæ volunt, faciūt, & multa aduersa patiuntur. Rectè ergo spe futurorum bonorum ipsam Hierusalem hortatur vox prophetica in laudem & gloriam Dei, vt cum sanctis angelis, quorum adipiscitur indiuisam societatem, in gaudijs æternæ pacis exultet. Galat. 5. Rom 7.

Quoniam confortauit seras portarum tuarum.

Conclusio Hierusalem & serarum eius confirmatio securitatem indicat incommutabilium gaudiorum: quia nullius mali ad bona patebit introitus, neque inde vllus iustorum timebit excludi.

Benedixit filios tuos in te.

Extra

Extra Hierusalem nulla benedictio est: quia non sanctificatur, nisi qui ecclesiæ, quæ est Christi corpus, vnitur. C

Qui posuit fines tuos pacem, & adipe frumenti satiat te.

Nulla eam ciuitatem bella perturbant, quæ pacis est septa limitibus, nec aliquid patitur inquietum, in qua nihil est à Dei voluntate diuersum. Ne autem tranquillitas istius pacis aliqua indigentiæ necessitate turbetur, adeps ei panis indeficiens ministratur, vt iustitiæ cibus sit in epulis, qui fuit in desiderijs. Beati enim qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. (Mat. 5.)

Qui emittit verbum suum terræ: velociter currit sermo eius.

Verbi missio Christi est incarnatio, cuius Euangelio currente per omnem terram omniũ gentium fit vocatio, præueniẽte gratia Dei credentiũ fidem. Nihil est velocius & scientia, & opera Dei: qui quæ futura sunt & nouit, & fecit: & quæ nondum sunt orta, iam apud illum sunt præordinata.

Qui dat niuem sicut lanam: nebulam sicut cinerem spargit.

Valent quidem ista ad opimandam terram, secundùm literæ superficiem: quia & nubes decidentes habent vellerum speciem: & nebularum ros non aliter quàm cinis spargitur atque ex eo terra pinguescit: sed sublimiùs in his gratiæ Dei opera sentiuntur, per niuium vellera vocatione gentium figurata: quæ ad conficiendum vestimentum Christi, quod est ecclesia, in vnum confluit, & in idipsum tota contexitur, non habens maculam aut rugam, sed in illa puritate mansura, quæ æterna glorificatione resplendeat, sitque in ea compage, de qua dicitur, Dominus amictus lumen sicut vestimentum. ad quod significandum pertinuit, quòd vestis Christi transfigurati in monte, sicut nix legitur refulsisse. Per nebulam autem caligo ignorantiæ, quæ ad pœnitẽtiæ cinerẽ cõfugit, indicatur. Non enim quisquam ante vocationem dici iustus potest: quoniam filius hominis non venit iustos eligere, sed peccatores, & impios saluos facere. D (Psal. 103. Mat. 17. Mat. 9. Rom. 5.)

Qui mittit crystallum suum sicut frusta panis: ante faciem frigoris eius quis subsistet?

Niues antiquiùs obduratæ cõuertuntur in crystallum: quo significantur lapidea corda infidelium, quæ gelu nimiæ vetustatis obstricta nullum calorem sancti Spiritus receperunt: sed tam potens est gratia Dei, vt tam annosam glaciem faciat superno igne feruescere: & eos qui crystallino frigore fuerant obdurati, afflatu suo faciat concalescere, vt etiam ipsi qui vitę cibum nesciebant, panem verbi incipiant ministrare, sicut in beato Paulo factũ est: qui cum esset credentium persecutor, factus est Euangelij prædicator. Quis autem poterit subsistere, quem ab hoc frigore non liberauit Christus? qui venit ignem mittere in terram, & ad feruorem fidei, quod gelu infidelitatis obtorpuerat, excitare. (Luc. 12.)

A *Emittet verbum suum, & liquefaciet ea: flabit spiritus eius, & fluent aquæ.*

Verbo Euangelicæ prædicationis obduratio infidelium soluitur, vt fiat hoc quod alibi dictum est: Rupit petram, & fluxerunt aquæ. Flante autem spiritu calor charitatis emittitur, vt terram sitiẽtem flumina rigent, & in aridis cordibus fiat fons aquæ salientis in vita æterna. Psal.104.

Adnuntians verbum suum Iacob, iustitias, & iudicia sua Israel.

Dans scilicet intellectum vocatis, & iustificatis: quia omnes ex quibuslibet gentibus electi, Iacob & Israël nuncupantur, & discunt omnia Dei iusta esse iudicia: nec aliquid ab eo fieri, vnde posit ignorantia humana causari: quia abundarent etiam circa iustos causæ vltionum, nisi iustitiam suam misericordia temperaret.

Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis.

Altitudinem diuitiarum sapientiæ suæ nulli genti Deus voluit esse perspicuam, neq; cuiquam nationi iudiciorum secreta patuère: sed ex omnibus gentibus vna est gens, vnus est populus, qui se ab æterna perditione nõ suis meritis, sed Dei gratia intelligit liberari, & vnumquenq; fidelium ministrum misericordię Dei, vt quod in ipsis factum est, etiam in alijs fiat, & in vnitatem B confluat vniuersa dispersio.

PSALMVS CXLVIII.

L*Audate dominum de cœlis: laudate eum in excelsis.*

POpulus Dei cuius conuersatio est in cœlis, & cuius spes in domino Deo ipsius, ad supernam Hierusalẽ pertinens, & de æterna sanctorum angelorum societate iam gaudẽs, exultat in spiritu Dei, & vniuersam creaturam in laudem accendit creatoris Nõ quia omnia irrationabilia & sensu carẽtia possunt Deũ propria confessione laudare: sed quia nihil est in vniuersitate rerũ à summis vsq; ad infima, quod nõ sua ęqualitate naturæ potentiã sui protestetur autoris. Duarum propriè creaturarum est tota ista laudatio, angelicæ scilicet & humanæ: quæ hunc affectum ex totius mundi consideratione cõcipiunt: vt cum laudatoribus Dei ipsa laudis materia Deũ laudare dicatur. Quia ergo in hoc officio cœlestia obtinent principatum, meritò ipsis primitus dicitur, vt de excellentia dignitatis ac pulchritudinis suæ in domino glorientur. Philip.3.

Laudate eum omnes angeli eius: laudate eum omnes virtutes eius:
Laudate eum sol, & luna: laudate eum omnes stellæ, & lumen:
Laudate eum cœli cœlorum: & aquæ, quæ super cœlos sunt, laudent nomen domini.

Nihil

Nihil est in sublimitate cœlesti, quod non pulchrum atque mirandum sit: & quia omnia in creatoris sui concinunt laudem, non quasi cessantibus ab inferioribus dicitur vt in confessionem diuinæ laudis exurgant, sed vt homo inspiratus ostendat sibi placere quod faciunt, & eo se per spem fidei delectari, ad quod per exhortationes promissionum Dei etiam ipse prouehetur. Cum autem dominus Iesus Christus verbum sit Dei, in nullo patris laude discernitur, dicente Psalmo: C

Quoniam ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt.

Quod enim Deus dicit, verbo dicit: & verbum, per quod facta sunt omnia, mandatum dicentis exequitur.

Statuit ea in æternum, & in seculum seculi: præceptum posuit, & non præteribit.

Omnia quæ ad cœlestem beatitudinem sunt creata, hanc plenitudinem sui officij susceperunt, vt in Dei laudatione permaneant: cui operi etiam natura humana sociatur, propter quod Apostolus dicit: Quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est in dextera Dei sedēs. Bene ergo spiritalis quisque deuotioni se cœlestium iungit, & in consideratione totius creaturę laudat artificem, vt pro modulo suo iam faciat, quod sine fine factura est. D

Colos. 3.

Laudate dominum de terra dracones, & omnes abyssi.
Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellæ, qui faciunt verbum eius.

Terræ nomine appellantur, quæ vicina sunt terrę: & quicquid hoc nubilo aere aut humidum in rore, vel pluuijs, aut in niue, & grādine glaciale, aut in procellis turbidum, vel in coruscationibus apparet ignitū, terræ, & abyssi appellatione perstringitur: quorum nihil fortuitis motibus subiacet, & singula quæque eius legibus seruiunt, qui vt vult, de omnibus atque in omnibus secundùm causas occultæ rationis operatur.

Montes, & omnes colles: ligna fructifera, & omnes cedri.
Bestiæ, & omnia pecora, serpentes, & volucres pennatæ.

Nihil horum non in magna sapientia factum est: & ideo quædam perstringuntur, vt vniuersitatis creator in omnibus prædicetur.

Reges terræ, & omnes populi: principes, & omnes iudices terræ:
Iuuenes, & virgines, seniores cum iunioribus laudent nomen domini:

In multitudine hominum diuersitas est graduum, differentia sexuum, & dissimilitudo meritorum: sed in Dei laudibus omni ordini atque ætati vna materia est. Tota enim in Christo ecclesia vnum corpus est: & quod rectè agit quælibet portio, tota sibi bene vindicat plenitudo.

Quo-

A *Quoniam exaltatum est nomen eius solius.*
Confeßio eius super cœlum, & terram: & exaltauit cornu populi sui.

Super omnia enim * & omnium conditor, & vnius antoris laus est quicquid in vniuersitate laudabile est: quod ipsa rerum pulchritudo multiformi confitetur ornatu. Ab ipso ergo est honor sanctorum eius, & ipsos exaltat cornu populi sui. Quoniam qui magna cōtulit per naturam, ipse dat maiora per gratiam. Fortè * est

Hymnus omnibus sanctis eius: filijs Israël, populo appropinquanti sibi.

Hymnus est canticum, quo laudatur Deus, & quo vtuntur omnes sancti eius, omnésque filij Israël, non illi qui frustra carnali semine gloriantur: sed qui per illam, qua Abraham placuit, fidē nati, veri sunt filij Israël, appropinquantes Deo per ipsum qui est via, veritas, & vita. Ioan. 14

PSALMVS CXLIX.

Cantate domino canticum nouum: laudatio eius in ecclesia sanctorum. B

BENE laudantes dominum canticum nouum cantant, non in vetustate carnis, sed in spiritus nouitate viuentes, vt laus Dei in sanctorum ecclesia celebretur: quæ sibi ex fide & moribus & charitate concordat. Nam sine hac parilitate nulla est canentium suauitas, nec est modulatio concinens, vbi est fides ac vita dissentiens.

Lætetur Israël in eo qui fecit ipsum: & filij Sion exultent super regem suum.

Qui sunt veri Israëlitæ ipsi sunt filij Sion, siue Hierusalem. Vtrunq; enim nomen vnius est ciuitatis, quæ constat ex angelis & hominibus, ad eandem societatem per fidem, & spem, & charitatem de longinqua peregrinatione tendentibus. Qui ergo spe credit, spe gaudeat: quia Deus est noui populi & creator, & redemptor, & rector. Hebr. 11.

Laudent nomen eius in choro, in tympano, & psalterio psallant ei.

Chori nomine concordia significatur laudantium, quorum voces nisi fuerint consonæ, placere non possunt. Rationalis itaque cantus, cuius tota est in fide & charitate modulatio, neq; in moribus, neq; in confesßione dissideat: sed bene vtatur psalterio & tympano diligens Deū, diligens proximū: & in tympano & psalterio manus concinat voci, & impleatur opere quod ore cantatur. In tympani autem & chordarum extensione crucifixio carnis accipitur:

accipitur: quia nerui quanto plùs fuerint extensi, tanto acutiùs sonant. C

Quia beneplacitum est domino in populo suo: & exaltabit mansuetos in salutem.

Quid tam benignum quàm est dominus in populo suo, quem dignatur conuertere auersum, suscipere correctum, iuuare pugnantem, coronare vincentem? Dabit enim exultationem humilibus: & inde eriguntur mansueti, vnde premuntur elati.

Exultabunt sancti in gloria: lætabuntur in cubilibus suis.

Exultatio sanctorum non in diuitijs, non in honoribus, neque in vlla est prosperitate terrena: sed in cubilibus suis. id est, in conscientia bona, quam tamen non sibi, sed gratiæ Dei ascribunt, ne sint de hominibus sibi placentibus, sed sint de his qui in Christo gloriantur.

Exultationes Dei in faucibus eorum: & gladij ancipites in manibus eorum.

Gratias agentes Deo de omnibus profectibus suis ipsum exaltant, & ad ipsum referunt quod ei placere nouerunt, habentes in manibus sermones Dei, qui est gladius bis acutus, efficax & carnales affectus diuidere, & peccata resecare.

D

Ad faciendam vindictam in gentibus: obiurgationes in populis.

Potestas verbi, quo infidelium corda feriuntur, non solùm præsidentibus data est, sed omnibus etiam discipulis veritatis, qui possunt arguere errantes, & increpatione sua deuios reuocare.

Ad alligandos reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in vinculis ferreis.

Potentes mundi & reges ac nobiles nisi Deum timeant, quem timebunt? sed prædicatur illis Euangelium Christi, & percutiuntur framea bis acuta: annunciatur illis iudicium, & auditis æternis supplicijs sinistrorum ligantur, & compedes sapientiæ ab initio amoris accipiunt, vt dura præcepta molliant voluntatem, & fit obedientibus blandum, quod asperum videbatur auersis.

Vt faciant in eis iudicium conscriptum: gloria hæc est omnibus sanctis eius.

Omnium sanctorum gloria hæc est, vt totus mundus subijciatur Deo: & diuinis legibus, quarum iustitia vniformiter vbique conscripta est, simili obseruantia seruiatur. Ad hoc enim vtuntur in omnibus gentibus spiritus potestate,

A testate, vt vbique cantetur canticum nouum, & omnis lingua confiteatur, quoniam dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris. Philip. 2.

PSALMVS CL.

Laudate dominum in sanctis eius:

AD Confessionem pertinet gratiæ, dominum in sanctis suis laudare, cuius habent sanctificatione quòd sancti sunt. Vnde & in alio Psalmo dicitur: Mirabilis Deus in sanctis suis: vt quicquid in illis virtutum atque meritorum est, totum ad Dei gloriam referatur. Psal. 67.

Laudate eum in firmamento virtutis eius.
Laudate eum in potentatibus eius: laudate eum secũdum multitudinem magnitudinis eius,

Omnia ista instrumenta laudium Dei ipsi sancti sunt, per quos ad Deum multiplex sonus concinentis confessionis emittitur: & ideo in omnibus eorum officijs laudatur Deus: quia omnis canentium motus, eius spiritu quem B prædicat, animatur.

Laudant igitur eum in sono tubæ.

Propter excellẽtissimam Euangelij in Christo declarationem: in omnem enim terram exijt sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Psal. 18.

Laudant eum in psalterio & cithara.

De superioribus scilicet & inferioribus, tanquam eum qui fecit cœlum & terram: vt psalterio cœlestia, cithara autem terrena laudẽtur: quia cauum illud lignum, supra quod chordarum resultat extensio, in psalterio superius, in cithara habetur inferius.

Laudent eum in tympano & choro.

Dum ad similitudinem tympani, quod de sicco extensoque fit corio, ad confessionem Dei sensus mutæ carnis aptantur, & ad speciem chori societas canentium in omni modulatione concordet, vt nihil diuersum de eo cui canitur, sentiatur.

Laudate eum in chordis & organo.

Id est, in quolibet instrumento musico, quod vel pulsu potest sonare, vel flatu.

Laudent

Laudent eum in cymbalis bene sonantibus. C

Dum vnusquisque honoratur à proximo, non à se ipso. Cum autem dicitur:

Laudate eum in cymbalis iubilationis.

Euidenter ostenditur per omnia opera musica non corporeos sonos, sed affectus animi designatos: siquidem nulla ratio sinat, vt iubilatio esse possit in cymbalis, nisi ipsa cymbala ad motus animi transferatur: cum enim mens cœptas Dei laudes verbis non potest explicare, admiratio eius similis fit iubilationi, quæ in eo miratur sono, qui nullis syllabarum comprehenditur articulis. Nihil ergo extra ipsos sanctos, quibus laus Dei indicitur, cogitetur, nec vile aliquid spiritalibus officijs sentiatur: & quia sapere secundùm carnem mors est.

Rom. 8.

Omnis spiritus laudet Dominum. *ALLELVIA.*

FINIS.

D

A

D. PROSPERI AQVITANICI, REGIENSIS EPISCOPI, DE VOCATIONE OMNIVM GENTIVM,

LIBER PRIMVS.

Proponit hoc libro tractanda: & non sanè sentire eos, qui putant gratiæ prædicatione negari liberum arbitrium.

CAPVT I.

INTER Defensores liberi arbitrij, & prædicatores gratiæ Dei, magna & difficilis dudū quæritur quæstio. Quæritur enim, Vtrum velit Deus omnes homines saluos fieri. Et quia negari hoc non potest, cur voluntas omnipotentis non impleatur, inquiritur. Cumque hoc secundum voluntates hominum fieri videatur, gratia videtur excludi: quæ si meritis redditur, constat eam non donum esse, sed debitum. Vnde iterum quęritur, Cur hoc donum sine quo nemo saluus est, ab eo qui omnes saluari vult, non omnibus conferatur? Atque ita, contrariarum disputationum nullus terminus reperitur, dum non discernitur quid manifestum, quid sit occultum. De hac igitur compugnātia opinionū, qua mensura & temperantia sentiendum sit: quātum dominus adiuuerit, annitar inquirere, exercens atque discutiens modulum facultatis meæ in his quæ cordi meo sobriè (quantum arbitror) inhæserūt, vt si in eas regulas processerit stylus, quæ nihil offensionis, nihil habeant prauitatis, non solùm nobis, sed & alijs vtile sit, ad aliquem nos limitem peruenisse, quem non debeamus excedere. Primitus itaque de voluntatis humanæ motibus & gradibus disputandum est. Inter quam & gratiam Dei quorundam non sana discretio est, existimantium quòd prædicatione gratiæ liberum negetur arbitrium: nec aduertentium eadem regula sibi posse obijci, quòd gratiam negent, cùm eam humanæ voluntatis non ducem volunt esse, sed comitem. Si enim tollitur volūtas, vbi ipsa est verarum origo virtutum? Si tollitur gratia, vbi est ipsa bonorum causa meritorum? Caput I.

B

Omni animæ humanæ naturaliter inesse qualemcunque voluntatem: quæ aut sensualis, aut animalis, aut spiritualis est.

CAPVT II.

SEd iam auxiliante Christo, quod tractandum concepimus, inchoemus. Omni animæ humanæ quantum intelligere atque experiri datur, naturaliter Caput 2.

turaliter

turaliter qualiscunq; inest voluntas, qua aut appetitur quod placet, aut declinatur quod displicet. Huius voluntatis (quantum ad naturalem pertinet motum, ex vitio primæ præuaricationis infirmum) genera sunt duo, secundûm quæ voluntas hominis, aut sensualis aut animalis est. Sed cum adest gratia Dei, accedit ei per donum spiritus tertium genus, vt possit fieri spiritalis: & per hunc excellentiorem motum, omnes affectus vndecunque nascentes, supernæ rationis lege dijudicet. C

De voluntate sensuali.

CAPVT III.

SEnsualis igitur voluntas, quam & carnalem possumus dicere, non erigitur supra eum motum, qui de corporis sensibus nascitur. qualis est in animis paruulorum: qui licet nullo iudicio rationis vtantur, ostendũt tamen aliquid se velle, aliquid nolle, cûm videndo, audiendo, odorando, gustando, tangendo, & ea quibus delectantur, amant: & ea quibus offenduntur, oderunt. Quid autem est amare, nisi velle? aut quid est odisse, nisi nolle? Habent ergo etiã ipsi voluntatem suam, quæ etsi prouidendi & consulẽdi impos atque ignara sit, in his tamen amat agere, quæ carnis sensibus blãdiuntur, donec vigor rationalis ingenij per maturiora ministeria corporis excitetur, & ad famulãtium sibi membrorum vsum, non alieno motu, sed sua lege moueatur.

De voluntate animali: qua nihil supra mercedem temporalis gloriæ acquiritur, etiam si dono Dei in ea sublimiùs sapiatur. D

CAPVT IIII.

AB hoc ergo sensuali appetitu, in quo remanent hi, quos etiã in annis maioribus excordes videmus & fatuos, ad animalẽ surgitur voluntatem, quæ priùsquam spiritu Dei agatur, etiam si supra sensualẽ motũ sese attollere potest, tamẽ sine sui * amoris participatione in terrenis occiduisq; versatur. In hac humana etiam ingenia, si corporeæ voluptati non turpiter seruiant, & cupiditates suas iustitię atq; honestatis legibus temperent, nihil supra mercedem gloriæ temporalis acquirunt. Et cùm præsentem vitam decenter exornent, æternę tamen beatitudinis præmium non habent, quia rectas actiones & bona studia sua, non ad eius laudem atque honorem referunt, à quo acceperunt vt in ipsa animali discretione sublimiùs saperent, & excellentiùs cæteris enitescerent. Cum enim quidam non solùm ad instituta vtilissimarum artium, & doctrinas liberalium disciplinarum, sed etiam ad inquisitionem summi boni aciem mentis intenderint, & inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspexerint: nõ agentes gratias tamen Deo, neç confitentes illum sibi esse huius facultatis autorem, sed dicentes se esse sapientes, hoc est, non in Deo, sed in semetipsis gloriantes, quasi ad veritatis inspectionem suis studijs atque rationibus propinquassent, euanuerunt in cogitationibus suis: & quod illuminante Dei gratia inuenerant, obcæcante superbia perdiderunt, relapsi à superna luce ad tenebras suas, hoc est, ab incommutabili atque æterno bono ad mutabilem corruptibilemque naturam. Cum ergo tales in amo-

Marginal notes: * s. Dei (beside "sine sui * amo-"); Rom. 1. (beside "conspexerint")

A amorem sui recidunt, & ita sibimet placent, vt totum quod in se laudabile iudicant, non ad dona Dei referant, sed sibi vendicēt, & studio propriæ voluntatis ascribant, procul ab illa spiritali exultant voluntate, & nihil in se habent quo ad vitam prouehantur æternam, incipientes in semetipsis etiam illa temporalia Dei dona corrumpere, & à bono eorum vsu in cōsuetudinem innumerabilium transire vitiorum.

Omnes gentes in elementis accepisse præcepta legalia, vt inexcusabiles sint in idololatria.

CAPVT V.

QVàmuis enim scriptū sit, quod cum dispertiret excelsus gētes, quemadmodum dispersit filios Adam, statuit terminos gentium secundùm numerum angelorum Dei, & facta est portio domini populus eius Iacob, funiculus hæreditatis eius Israël: & scriptum sit, dominū dicere ad Israël, Eritis mihi sancti, quia ego sanctus sum dominus Deus vester, qui segregaui vos ab omnibus gētibus esse mihi. Et quamuis scriptum sit in libro Hester, dicente Mardochæo, Gratias tibi domine, quoniam fecisti noua signa & prodigia, qualia non sunt facta in gentibus, diuidēs omne seculum in sortes duas, elegisti vnam tibi populi tui, relinquens aliam gentibus. Et Paulus & Barnabas dicant, Et nos mortales sumus similes vobis homines, annunciātes vobis conuerti ad Deum viuum, qui fecit cœlum & terram & mare & omnia quæ in eis sunt, qui in præteritis B generationibus dimisit omnes gentes ingredi vias suas. Quamuis ergo hæc & multa similia veritatis scriptura pronūciet, secundū ipsam tamē credimus & pijssimè confitemur, quòd nunqā vniuersitati hominū diuinæ prouidētię cura defuerit. Quæ licet exceptum sibi populum specialibus ad pietatem direxerit institutis, nulli tamē nationi hominū bonitatis suę dona subtraxit, vt propheticas voces & præcepta legalia conuincerentur in elementorum obsequijs ac testimonijs accepisse. Vnde & inexcusabiles facti sunt, quia deos sibi Dei dona fecerunt: & quæ creata erant ad vtēdum, venerati sunt ad colendum.

Deut.32. Leuit.19. Hest.10. In 70. Interpr. Act.14.

Quòd absque diuina gratia voluntas tanto citiùs propinquat iniquitati, quanto acriùs intēditur actioni, quia nō in gloriā Dei viuit.

CAPVT VI.

IN quam impietatem etiam illa gēs, quam sibi ab omnibus gentibus dominus segregauit, tota transisset, nisi misericordiæ suæ propositū sustentandis electorū lapsibus prætēdisset. Nā plenæ sunt paginæ veteris testamēti de Israeliticæ defectionis relatu: vt apertè appareat diuinæ semper fuisse gratiæ, quòd nō omnis ille populus discessit à domino. Ita humana natura in primi hominis præuaricatione vitiata, etiam inter beneficia, inter præcepta & auxilia Dei, semper in deteriorem est procliuior voluntatem, cui committi non est aliud quàm dimitti. Hæc itaque voluntas vaga, incerta, instabilis, imperita, infirma ad efficiendum, facilis ad audendum, in cupiditatibus cæca, in-

ea,in honoribus tumida,curis anxia, suspicionibus inquieta, gloriæ quàm C
virtutum auidior,famæ quàm conscientiæ diligentior, & per omnem sui experientiam miserior fruendo his quæ concupiuerit,quàm carendo: nihil in suis habet viribus,nisi periculi facilitatem: quoniam voluntas mutabilis, quæ non ab incommutabili voluntate regitur, tanto citiùs propinquat iniquitati,quanto acriùs intenditur actioni. Quamdiu ergo homini ea placent quæ Deo displicent, voluntas eius animalis est: quia etiamsi in bonis moribus agat,malè adhuc viuit,si non in Dei gloriam viuit. Hoc est enim proprium & præcipuum piorum, vt in domino glorientur, nec se nisi in Deo diligant. Bene enim se amant, qui in se opera Dei amant. Nam & Deus hoc amat in nobis,quod ipse fecit: & hoc odit,quod ipse non fecit. Si ergo opus Dei amamus in nobis, bonam voluntatem rectè amamus in nobis,quæ vtique si opus Dei non esset, amanda non esset. Quis autem homo(nisi malæ voluntatis fuerit)bonam in se non amat voluntatem, quæ
Mat.15. superni agricolæ prima plantatio est? Dicente enim veritate, Omnis plantatio quam non plantauit pater meus cœlestis,eradicabitur: Quicquid non est eradicandum, manifestum est à patre esse plantatum. Bona autem voluntas, omnium virtutum germen est primum. Quæ innixa origini suæ in illa æterna & incommutabili voluntate requiescit, vt verè sit spiritalis:
1.Cor.6. quoniam qui adhæret Deo, vnus spiritus est,dum per communionem illuminantis & illuminati,iustificantis & iustificati, regentis & subditi, omnis actio ad vnum refertur: & quod ad vnum refertur,vtriusque est. Quia nec à Deo alienari potest quod dedit,nec ab homine quod accepit.

In homine, cum ad pietatem redit,non aliam in eo creari substantiam, sed eandem quæ fuerat labefactata,reparari, nec aliud ab eo auferri nisi vitium, priore voluntate correcta. D

CAPVT VII.

Caput 3. HIC tractandum videtur: Vtrum cum bonæ voluntatis esse homo incipit,eadem quæ in ipso erat corrigatur voluntas, an alia ei quam nō habebat, & quę priori repugnet,detur. Quod vt euidentiùs appareat.altiùs id non pigeat inquirere. Omnes homines in primo homine sine vitio conditi sumus,& omnes naturæ nostræ incolumitatem,eiusdem hominis præuaricatione perdidimus.inde tracta mortalitas,inde multiplex corporis animique corruptio, inde ignorantia & difficultas,curæ inutiles, illicitę cupiditates, sacrilegi errores,timor vanus,amor noxius,iniusta gaudia,pœnitenda consilia, & non minor miseriarū multitudo quàm criminū. His ergo atq; alijs malis in naturam humanam irruentibus, fide perdita,spe relicta, intelligentia obcęcata voluntate captiua: nemo in se vnde repararetur inuenit. Quia etsi fuit qui naturali intellectu conatus sit vitijs reluctari,huius tantùm temporis vitam steriliter ornauit, ad veras autem virtutes ęternamque beatitudinem non profecit.Sine cultu enim veri Dei,etiam quod virtus videtur esse,peccatum est,nec placere vllus Deo sine Deo potest. Qui verò Deo non placet, cui nisi

A nisi sibi & diabolo placet? A quo cum homo spoliaretur, non voluntate, sed voluntatis sanitate priuatus est: quia nec detrudi ab innocentiæ statu posset, nisi voluntate peccaret. Quæ ergo natura erat bona, qualitate facta est mala, & ille animi motus, qui nunquam potest sine aliquo esse amore, hoc est, sine aliqua voluntate, non perdidit appetitum, sed mutauit affectum id recipiens desiderio, quod debuit refutare iudicio. Cum igitur homo ad pietatem redit, de quo ideo dictum est, Spiritus vadens & non rediens: Psal. 77. quia nisi illum Deus conuerteret, non rediret: non fit nouum figmentum, nouaque creatura, non alia in eo creatur substantia, sed eadem quæ fuerat labefactata, reparatur. Nec aliud ab eo aufertur, nisi vitium quod natura non habuit.

Gratiam sic reparare opus Dei, vt liberum arbitrium non auferat: sed potius per ipsummet illud sanet.

CAPVT VIII.

FVit enim in Adam natura sine vitio, qui per voluntatis inobedientiā mala multa contraxit, & in posteros magis magisque multiplicanda transfudit. Quæ vt vincantur atque in nihilum deducantur, non effecit nisi gratia saluatoris, qui opus suum opere suo reparat. Sicut enim B dicit Ioannes Apostolus: In hoc apparuit filius Dei, vt soluat opera diaboli. 1 Ioan. 3 Et sic rumpit vincula captiui, sic Mar. 3. vestit nuditatē spoliati, sic sanat vulnera sauciati: vt quod in ipso agit, etiam Luc. 10. per ipsum geratur. Cui vtique contra hostem suum non expedit sine protectore confligere. Cum illo enim habet certamen, à quo aliquando superatus est. Non ergo fidat de viribus suis, quæ etiā cum essent integræ, non steterunt: sed per illum quærat victoriam, qui solus non est victus & omnibus vicit. Et si quærit, non dubitet quærendi affectum ab illo se accepisse quem quærit. Nec quia spiritu Dei agitur, ideo se putet liberum arbitrium non habere: Rom. 8. quod ne tunc quidem perdidit, quando diabolo voluntate se dedit, à quo iudicium voluntatis deprauatum est, non ablatum. Idē c. 26. contra Collat. Quod ergo non interfectum est per vulnerantem, non tollitur per medentem: vulnus sanatur, non natura remouetur. Sed quod in natura perijt, non restituitur nisi ab autore naturæ.

Quòd scriptura, siue de bonis, siue de malis loquatur, siue de electis, siue de reprobis, ita meminit vnius partis, quasi neminem hominum prætermittat.

CAPVT IX.

DICIT Dominus: Et disponam domui Israël, & domui Iudæ Hiere. 31 testamentum nouum, non secundûm testamentum quod disposui patribus eorum, in die qua apprehendi manum eorum, vt educerem illos de terra Aegypti: quia ipsi non perseuerauerunt

runt in testaměto meo, & ego eos neglexi, dicit Dominus. quia hoc est testa- C
mentum quod disponam domui Israel post dies illos dicit dominus, Dabo
leges meas in sensu ipsorũ, & in corde ipsorũ scribá eas, & ero illis in Deum,
& ipsi erunt mihi in populum. Et nõ docebit vnusquisq; proximũ suum, &
vnusquisque fratrem suum, dicens: Cognosce dominum, quia omnes cog-
noscent me à pusillo eorum vsque ad magnum, quia propitius ero iniquita-
Hiere. 32. tibus eorum, & peccatorum eorum memor non ero. Et dabo illis viam alte-
in 70. ram & cor aliud, vt me timeant omnes dies in bonum ipsis & filijs eorũ post
eos, & constituam illis testamentum ęternum, quod non auertam post eos:
& timorem meum dabo in cor eorum, ne discedant â me, & visitabo eos, vt
bonos eos faciam. Per Esaiam quoque de gratia sua dominus, qua ex omni-
Esa. 43 bus hominibus nouam creaturam facit, eadem prænunciat, dicens: Ecce
faciam noua quæ nunc orientur, & cognoscetis ea, & faciam in deserto
viam, & in sicca terra flumina. Benedicent me bestiæ agri, sirenæ & filiæ
struthionum quòd dederim in deserto aquam, & flumina in sicca terra ad
potandum genus meum electum, populum meum quem mihi acquisiui, vt
Esa 45 enarrent virtutes meas. Et iterum: Per meipsum iuro, nisi exibit de ore meo
iustitia, & verba mea non auertentur, quia mihi flectetur omne genu, &
confitebitur omnis lingua Deo. Si ergo impossibile est ista non fieri, quia
nec incerta præscientia Dei est, nec mutabile consilium, nec inefficax vo-
luntas, nec falsa promissio, omnes isti de quibus hæc prædicta sunt, sine
cuiusquam exceptione saluantur. Dat enim leges suas in sensum ipsorum,
easque in cordibus eorum digito suo scribit, vt agnitionem Dei, non do-
ctrinæ humanæ opere, sed magisterio summi eruditoris accipiant. Quia D
1. Cor. 5 neque qui plantat, neque qui rigat, est aliquid, sed qui incrementum dat
Deus. Omnes hi à pusillo vsque ad magnum cognoscũt Deum, quia vt ve-
nirent ad Christum, à patre audierunt atque didicerunt, omnes educti ab
errore diriguntur in viam vitæ, omnibus corde mutato recta sapere & recta
velle donatur, omnibus timor, quo in mandatis Dei erudiantur inseritur.
Fit in deserto via, & terra arida fluminibus irrigatur, vt qui priùs ad confi-
tendum Deum os non aperiebant, & velut muta atque irrationabilia ani-
malia in feritatem transierant bestiarum, diuinorum eloquiorum fontibus
mundati, benedicunt & laudant Deum, enarrãtes virtutes & mirabilia mi-
sericordiæ eius, qui elegit eos, & in filios adoptauit, ac noui testamenti fecit
Galat. 3. hęredes. Si autem (vt Apostolus loquitur) hominis confirmatum testamen-
tum nemo spernit aut superordinat, quomodo fieri potest, vt ex vlla parte,
diuina promissio resoluatur? Manet prorsus & quotidie impletur quod
Abrahę dominus sine conditione promisit, sine lege donauit. Quia etsi qui-
dam quibus hęc prædicata sunt, non crediderunt, incredulitas eorum fidem
Rom. 3. Dei non euacuauit. Est enim Deus verax, omnis autem homo mendax. Et
illi quidem qui audito euangelio credere noluerunt, inexcusabiliores facti
sunt, quàm si nullum præconium veritatis audissent. Sed certũ est, eos apud
præscientiam Dei Abrahæ filios non fuisse, nec in illorum sorte numeratos,
Genes. 26 de quibus dictum est, Benedicentur in semine tuo omnes tribus terræ. Cre-
dituros enim promisit qui dixit, Et non docebit vnusquisque proximum
Hier. 31. suum, & vnusquisque fratrem suum, dicens: Cognosce dominum, quia om-
nes cognoscent me à pusillo eorum vsque ad magnum. Reconciliãdos pro-
misit,

A misit, qui dixit, Propitius ero iniquitatibus eorũ, & peccatorum eorum memor non ero. Obedituros promisit qui dixit, Dabo illis viam alteram, & cor aliud, vt timeát me omnes dies. Perseueraturos promisit qui dixit, Timorem meum dabo in cor eorum, ne discedant à me, & visitabo eos, vt bonos eos faciam. Postremò, omnes sine cuiusquam exceptione * promisit qui dixit, Per memetipsum iuro, nisi exibit de ore meo iustitia, & verba mea non auertentur, quia mihi flectetur omne genu, & confitebitur omnis lingua Deo. Hìc si dicamus non fieri quod Deus iurauit esse faciendum, falsitatem Deo (quod absit) & mendacium ascribimus veritati. Si autem, vt pietas fidesque persuadent, Dei verba non excidunt, & fit omnino quod statuit: quomodo nobis veracis promissionis firmitas apparebit, cùm multa adhuc hominum milia dæmonijs seruiant, & idolis genu flectant? Nisi huiusmodi denuntiationes Dei secundum illam incommutabilem scientiam editas nouerimus, in qua apud illum iam vniuersitas humana discreta est, & siue de bonis siue de malis loquatur, ita vnius partis meminit, quasi neminem hominum prætermittat. Nam cum dicit Apostolus, Vetera transierũt, ecce facta sunt omnia noua: nunquid non omnes homines videtur dixisse renouatos? Aut cũ dicit: Quia in ipso complacuit omnem plenitudinem habitare, & per ipsum reconciliari omnia in ipso: nunquid non ita loquitur, quasi neminem velit exortem huius reconciliationis intelligi? Aut cum ait, Nouissimis istis diebus locutus est nobis in filio, quem constituit hæredem vniuersorum: nunquid aliud sonat forma sententiæ, quàm omnes homines in Christi hæreditate à patre esse transcriptos, secundum prophetiam Dauid, dicẽtis: Postula

B à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ? Dicente enim domino: Si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me: nonne vniuersorum videtur promissa conuersio? Aut cum de ecclesia prophetatur & dicitur: Omnis vallis replebitur, & omnis mõs & collis humiliabitur, & erunt praua in directa, & aspera in vias planas: nunquid vllus hominum videtur omissus, qui non significatus sit Christo esse subdendus? Quid cùm dicitur, Et veniet omnis caro in cõspectu meo, vt adorẽt in Hierusalem, dicit Dominus? Aut illud: Et erit in diebus illis: Effundam de spiritu meo super omnem carnem? Aut illud: Alleuat dominus omnes qui corruunt, & erigit omnes elisos? Nunquid non ita pronunciatum est quasi ab hoc Dei munere nemo discretus sit? Habet ergo populus Dei plenitudinem suam. & quamuis magna pars hominum, saluantis gratiam aut repellat aut negligat, in electis tamen & præscitis, atque ab omnium generalitate discretis, specialis quædam censetur vniuersitas, vt de toto mundo totus mundus liberatus, & de omnibus hominibus omnes homines videantur assumpti. Sicut etiam cum de impijs sermo est, ita locutionem suam diuinus stylus ordinat, vt ea quæ de quadam parte dicuntur, ad omnes homines pertinere videantur. veluti est illud quod ait Ioannes Baptista: Qui de cœlo venit, super omnes est, quod vidit & audiuit, testificatur, & testimonium eius nemo accipit. Aut illud Apostoli: Omnes quæ sua sunt quærunt, non quæ Iesu Christi. Aut illud quod Psalmus Dauidicus canit: Dominus de cœlo prospexit super filios hominum, vt videat si est intelligens, aut requirens Deum. Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est

Pp iiij vsque

Marginal notes: Esa. 45. — * Fortè sibi obsecuturos. — Vide Roman. 14. Philip. 2. — 2. Cor. 5. — Colos. 1. — Hebr. 1. — Psalm. 2. — Ioan. 12. — Esa. 40. — Esa. 66. — Ioel. 2. — Psal. 144. — Ioan. 3. — Philip. 2. — Psal. 13.

vſque ad vnum. His igitur & alijs documentis quæ poſſunt ab inquirentibus numeroſiora proferri, non dubiè demonſtratur, interdum & pro parte terræ omnem terram, & pro parte mundi totum mundum, & pro parte hominum omnes homines nominari. Quorum tamen diſcretionem plerunque ſcriptura citò aperit, vt ſenſus legentis ab vniuerſitatis appellatione ad partem quæ intelligenda eſt, transferatur. Sicut eſt illud Apoſtoli dicentis: Prædicamus Ieſum Chriſtum crucifixum, Iudæis quidem ſcandalum, gentibus autem ſtultitiam, ipſis verò vocatis Iudæis atq; Græcis Chriſtum Dei virtutem & Dei ſapientiam. Nunquid ipſis Chriſtus virtus quibus ſcandalum, aut ipſis ſapientia quibus ſtultitia? Sed quoniam quidam ex eiſdem iuſtificabuntur fide, quidam autem ſua impietate obdurabuntur: vnum credentium & non credentium genus ſub vocatorum appellatione diſcreuit, vt quos à fide ſignificabat alienos, eos quamuis audiſſent euangelium, oſtenderet vocationis extraneos. C

1.Cor.1.

Quòd ſcriptura, de electis & reprobis eiuſdem populi loquitur tanquam de iiſdem.

CAPVT X.

Eſa.42.

AC regula per Eſaiam promittit ſermo diuinus, dicẽs: Educam cæcos in viam quam non nouerunt, & ſemitas quas neſciunt calcabunt. Et faciam illis tenebras illuceſcere, & praua in directum. Hæc verba faciam, & non derelinquam eos. Sed quod ſequitur: Ipſi autem cõuerſi ſunt retro, ad partem quandam generis ipſorum referendum eſt, non ad eos quibus ait: Non derelinquam eos. Iterum dicit dominus ad Iacob: Noli metuere, quia tecum ſum. Ab Oriente adducam ſemen tuum, & ab Occaſu colligam te. Dicam Aquiloni, adduc: & Africo, noli vetare, adduc filios meos de terra longinqua, & filias meas à ſummo terræ, omnes in quibus vocatũ eſt nomẽ meum. In gloriam enim meam paraui illum, & finxi & feci illum. Quod autem ſequitur: Et produxi plebem cæcam, & oculi eorum ſunt cæci, & ſurdas aures habent: non poteſt eis vlla ratione congruere, quos in gloriam ſuam paraſſe ſe dicit. In his quippe omnibus verbis, quæ de vno hominum genere dicuntur, alijs perſonis priora, alijs poſteriora conueniunt. Apud Apoſtolum quoque quod in parte populi agitur, ſub totius populi nuncupatione narratur, & in reliquis plenitudo cenſetur. Cum enim de Iudæorum obcæcatione diſſereret, & quoſdam ex ipſis gratia ſaluos fieri demonſtraret, Dico ergo, inquit, Nunquid repulit Deus populum ſuum? Abſit. Nam & ego Iſraëlita ſum, ex ſemine Abraham de tribu Beniamin. non repulit Deus plebem ſuam quam præſciuit. Plebs ergo præſcita, plebs non repulſa, hi ſunt qui in Chriſto iuſtificati ſunt. Et quod de omni Iſraele dici videtur, in his tantum quos ſibi gratiæ electio reliquos fecit, oſtenditur, ſicut ſequentia Apoſtolici ſermonis enarrant. Adiungit enim & dicit, An neſcitis in Elia quid dicit ſcriptura, quemadmodum interpellat Deũ aduerſus Iſrael? Domine, prophetas tuos occiderunt, altaria tua ſuffoderunt, & ego relictus ſum ſolus, & quærunt animam meam. Sed quid dicit illi reſpon- D

Eſa.43.

Rom.11.

A responsum diuinum? Reliqui mihi septem milia virorum, qui non curuauerunt genu Baal. Sic ergo, inquit, & in hoc tempore reliquiæ per electionem gratiæ saluæ factæ sunt. Si autem gratia, iam non ex operibus, alioquin gratia iam non est gratia. Non ergo omnis Israel reprobatus, nec omnis electus est, sed partem cæcitas voluntaria auertit, partem sibi illuminatio gratuita reseruauit, & tamẽ ita de eis sermo habetur, vt et in his qui pereunt, & in his qui salui fiunt, nulla totius generis videatur facta discretio. Nam cũ legitur, Secundùm euangelium quidem inimici propter vos, secundùm electionem autem dilecti propter patres: ita locutio sonat, tanquam eosdem dicat dilectos, quos dixit inimicos. Sed hanc caliginem Apostolus ipse detersit, dicendo: Quia cæcitas ex parte in Israel contigit, vt vnum genus in duas species intelligeremus esse diuisum, & omnem hominem, omnem plenitudinem, omnem Israelem non semper ad vniuersitatem, sed plerunq; ad partem esse referendum.

Quòd scriptura de diuersorum temporum hominibus loquitur, quasi de eiusdem temporis generatione.

CAPVT XI.

B Inter has autem formulas locutionum, etiam illã in scripturis dictionem debemus aduertere, qua id quod ad diuersorum temporum homines pertinet, ita promittitur, quasi de vna eiusdem ætatis generatione dicatur. Sicut est quod sanctus Petrus Apostolus scribẽs sui & futuri temporis gentibus, ait: Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, vt virtutes annuncietis eius, qui de tenebris vos vocauit in admirabile lumen suũ, qui aliquãdo non populus nunc autẽ populus Dei, qui non consecuti misericordiam, nunc autem misericordiam consecuti. Nunquid cum prædicarentur hæc, adhuc illi homines permanebant, quos omnes Deus in preteritis generationibus dimiserat ingredi vias suas, & ijdẽ ipsi qui priùs traditi fuerant voluntatibus suis, nunc de tenebris in lumen admirabile vocabantur? Nonne illi iam defecerant, iam in hoc mundo nõ erant, nec ab errore ad veritatẽ reditus olim mortuis suppetebat? Et tamen quòd post multa secula gratia in posteris impiorum sit, loquẽdi cõsuetudo perstrinxit, vt ipsi videantur nunc eligi, qui priùs fuerant derelicti. Pertinent autem hec non ad eosdem homines, sed ad eiusdem gentis homines, & vocatio quæ illuxit prope mundi finem, ad præteritam non recurrit ætatẽ. ita modo quodam & ipsi & non ipsi sunt, de quibus & quibus ista dicuntur, dum in aliquo speciali à generalibus nõ diuidũtur, in aliquo verò à cõmunibus separantur.

1. Pet. 2.

Act. 14.

Quòd illud Apostoli: Vult omnes homines saluos fieri: de omni genere hominum intelligitur.

CAPVT XII.

Sed

Caput 4. Ed cum legerint hæc vel audierint, qui amant calumniosa certamina, dicent nos per huiusmodi disputationes Apostolo contradicere diffinienti quòd Deus omnes homines velit saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire. Quam particulam verborum Apostoli, ita nos integrè pleneq; suscipimus, vt nihil ei de precedentibus siue subiectis, quę ad ipsam pertinēt, subtrahamus. Quoniam vt cætera diuinorum eloquiorum testimonia sequestremus, hic locus sufficit ad euacuādum quod calūniose obijciunt, & ad defendendum quod impiè diffitentur. Scribens itaq; ad Timotheum Paulus apostolus, ait: Obsecro igitur primò omniū fieri obsecrationes, postulationes, gratiarū actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus qui in sublimitate sunt: vt quietam & tranquillā vitam agamus in omni pietate & castitate. Hoc enim bonum est & acceptum coram salutari nostro Deo, qui omnes homines vult saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire. Vnus enim Deus, & vnus mediator Dei & hominum homo Christus Iesus, qui dedit redemptionē semetipsum pro omnibus. De hac ergo doctrinæ apostolicæ regula, qua ecclesia vniuersalis imbuitur, ne in diuersum intellectū nostro euagemur arbitrio, quid in ipsa vniuersalis ecclesia sentiat, requiramus: quia nihil dubium esse poterit in præcepto, si obedientia concordet in studio. Præcepit itaq; Apostolus, immo per Apostolū dominus qui loquebatur in apostolo, fieri obsecrationes & postulationes, gratiarū actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, ac pro his qui in sublimitate sunt. Quā legē supplicationis ita omnium sacerdotum & omnium fideliū deuotio concorditer tenet, vt nulla pars mundi sit, in qua huiusmodi orationes non celebrentur à populis Christianis. Supplicat ergo vbiq; ecclesia Deo, nō solū pro sanctis & in Christo iā regeneratis, sed etiā pro omnibus infidelibus & inimicis crucis Christi, pro omnibus idolorū cultoribus, pro omnibus qui Christū in mēbris ipsius persequuntur, pro Iudæis, quorū cęcitati lumen euangelij non refulget, pro hæreticis & schismaticis, qui ab vnitate fidei & charitatis alieni sunt. Quid autē pro istis petit, nisi vt relictis erroribus suis conuertantur ad Deum, accipiant fidē, accipiant charitatē, & de ignorantiæ tenebris liberati in agnitionē veniant veritatis? Quod quia ipsi præstare sibi nequeunt, malæ consuetudinis pondere oppressi, & diaboli vinculis alligati, neq; deceptiones suas euincere valent, quibus tam pertinaciter inhæserunt, vt quantū amanda est veritas, tantū diligant falsitatē: misericors & iustus dominus pro omnibus sibi vult hominibus supplicari, vt cū videmus de tā profundis malis innumeros erui, nō ambigamus Deū præstitisse, quod vt præstaret oratus est: et gratias agentes pro his qui salui facti sunt, speremus etiā eos, qui nōdū illuminati sunt eodem diuinæ gratię opere eximendos de potestate tenebrarum, vt in regnum Dei priusquam de hac vita exeant, transferantur.

1. Tim. 2 | Ibidem.

Secreti illius profunditas, quo Dei saluantis gratiæ aliquos pro quibus ecclesia orat, præterit, nobis in hac vita patére non potest.

CAPVT XIII.

QVòd si aliquos (sicut videmus accidere) saluantis gratia præterierit, & pro eis oratio ecclesiæ recepta non fuerit, ad occulta diuinæ iustitiæ

judicia

A iudicia referendũ, & agnoſcendum eſt ſecreti huius profunditatẽ nobis in hac vita patêre non poſſe. Ex parte enim ſcimus, & ex parte prophetamus, & videmus nunc per ſpeculum in ænigmate. Nec ſapientiores aut ſcientiores beatiſsimo Apoſtolo ſumus, qui cũ de gratię potẽtia diſputaret, magnorũ myſteriorũ ingreſſus arcanũ, ijs quæ impoſsibile erat enarrare, ſuccubuit. Cũ enĩ dixiſſet: Nolo vos ignorare fratres myſteriũ hoc, vt non ſitis vobiſipſis ſapientes, quia cæcitas ex parte in Iſrael contigit, donec plenitudo gentium intraret, & ſic omnis Iſrael ſaluus fieret, ſicut ſcriptum eſt: Veniet ex Sion qui eruat & auertat impietates ab Iacob, & hoc illis á me teſtamentum, cum abſtulero peccata eorum, Secundûm euangelium quidem inimici propter vos, ſecũdũ electionẽ verò dilecti proper patres. Sine pœnitentia enim ſunt dona & vocatio Dei. Sicut enim aliquando & vos non crediditis Deo, nunc autem miſericordiam conſecuti eſtis propter illorum incredulitatem: ita & iſti nunc non crediderũt, in veſtra miſericordia, vt & ipſi miſericordiam conſequantur. Concluſit enim Deus omnia in incredulitate, vt omnium miſereatur. Cum ergo hæc diuinorum operũ myſteria ſupra menſuras humanæ intelligentię excellentia, quodã mentis ſuæ profudiſſet exceſſu, totam expoſitionis rationem tranſtulit ad ſtuporem, & admirator eorum quæ protulerat, exclamauit & dixit: O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quàm incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius? Quis enim cognouit ſenſum domini, aut quis conſiliarius eius fuit, aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Quoniã ex ipſo & per ipſum & in ipſo ſunt omnia. Ipſi gloria in ſecula ſeculorũ, Amen. Pręmiſſa enim B docentis aſſertio locum dabat multimodę quæſtioni, vt variatę per tot populos ac tempora gratiæ Dei cauſa quæreretur, Cur ſcilicet anterioribus ſeculis dimiſſæ eſſent omnes gentes ingredi vias ſuas, vno tantûm Iſraele (qui diuinis eloquijs erudiretur) excepto, & ad cognitionem veritatis electo, cuius infidelitas locum tandem ſaluandis gentibus fecerit, tanquam ſi vnus populus in fide ſui generis permaneret, miſericordia Dei cæteris ſe nationibus præſtare non poſſet? Cur denique ipſi quorum diminutio ſalus gẽtibus eſt, ab obcæcatione ſua non liberentur priùs quàm ingrediatur gentium plenitudo, quaſi illuminari cum omnibus nequeant, qui omnes facta omnium gentium adoptione ſaluandi ſunt? Aut quomodo omnis Iſrael ſublata obcæcatione ſaluandus ſit, cuius innumerabilis multitudo in ſua infidelitate deficiens, ad tempora ſaluandis promiſſa non peruenit? Vel quomodo ipſarum gentium (quarum priùs non eſt facta vocatio) dicatur nunc ingredi plenitudo, cum tot promiſcuæ ætatis & conditionis hominum milia in omnibus nationibus quæ ſunt ſub cœlo, ſine Chriſti iuſtificatione moriantur? Sed horum myſteriorum iudiciorumque cauſas pius & doctus magiſter maluit ad altitudinem diuitiarum ſapientiæ Dei ſcientiæque ſuſpendere, quàm iuſtiſsimę veritatis & miſericordiſsimæ bonitatis ſubtractum ab humana cognitione ſecretum temeraria inquiſitione diſcutere, nihil omittens de his quæ non oportet ignorari, nihil contrectans de his quę non licet ſciri.

1. Cor. 13
Rom. 11.
Iſaiæ 59.
Rom. 11.
Caput 5.
Act. 14.
Rom. 11.

Multa

Multa esse in dispensatione operum diuinorum, quorum causis latentibus, soli monstrantur effectus. C

CAPVT XIIII.

Vlta enim sunt in dispensatione operum diuinorum, quorum causis latentibus, soli monstrantur effectus, vt cum pateat quod geritur, non pateat cur geratur, negotio in medium deducto, & in occultum ratione subducta, vt in eadem re & de inscrutabilibus præsumptio comprimatur, & de manifestis falsitas refutetur. Neque enim si nescio cur ille Græcus creetur, hic barbarus, iste in diuitijs, ille in egestate nascatur: hunc valida proceri corporis pulchritudo sublimet, illum debilium membrorum exilitas contracta deformet, iste à catholicis editus, in veritatis cunabulis nutriatur, ille hæreticorum progenies, cum ipso lacte matris hauriat virus erroris: si deniq; mille alias differẽtias in habitu corporum, in qualitatibus animorum, in conditione temporum, in more regionum, dijudicare non possum: ideo quòd omnium horum Deus sit conditor atq; ordinator ignoro. Qui vtiq; singulorum hominum ita & corpora creauit & spiritus, vt præter illam secuturam ex vniuscuiusque studio voluntariam diuersitatem, ipsa conditionis exordia dissimillima numerositate variaret. Turbarent autem nos, & in diuersum distraherent multæ vaniloquorum opiniones, qui de incognoscibilibus deuenire in incõueniẽtia præsumpserunt, & has originales inæqualitates fatis (quæ nulla sunt) & sideribus deputârunt: nisi certissima notitia teneremus, Deum creatorẽ de elementis naturalibus prout vult vas vnũquodque formare, & vnam naturam animarum, & vnam naturam corporum, placitis sibi temperare mensuris. Quæ vtique opera Dei, humanæ intelligentiæ cognoscibilia essent, si innotescere debuissent: & manifestaretur cur ita quidque fieret, nisi quòd ita fieret, scire sufficeret. Dicit Dominus ad Moysen: Quis dedit os homini, & quis fecit mutum & non audientem, videntem & cæcum? nonne ego dominus Deus? Et per Isaiam: Nonne ego fœcundũ & sterilem feci, dicit dominus? In libro Ecclesiastico legitur: Bona & mala, vita & mors, paupertas & honestas à Deo sunt. Et Iob dicit: Abundant tabernacula prædonum, & audacter prouocant Deum, cum ipse dederit omnia in manibus eorum. Et idem de omnium rerum humanarum profectu & defectu disputans, omnesque mutationes ad iudicia Dei referens. Apud ipsum est (inquit) sapientia & fortitudo, ipse habet consilium & intelligentiam. Si destruxerit, nemo est qui ædificet: si incluserit hominem, nullus est qui aperiat: si continuerit aquas, omnia siccabuntur: si emiserit eas, subuertent terram. Apud ipsum est fortitudo & sapientia: ipse nouit & decipientem, & eum qui decipitur: adducit consiliarios in stultum finem, & iudices in stuporẽ. Baltheum regũ dissoluit, & præcingit fune renes eorum. Ducit sacerdotes ingloriosos, & optimates supplãtat. cõmutans labiũ veraciũ, & doctrinam senũ auferens, effundens despectionẽ super principes, & eos qui oppressi fuerant, releuans. Qui releuat profunda de tenebris, & producit in lucem vmbram mortis. Qui multiplicat gentes D

Exod. 4. Isaiæ 66 Eccl. 11. Iob. 12. Ibidem.

A & perdit eas, & ſubuerſas in integrum reſtituit. Qui immutat cor principum terræ, & decipit eos, vt fruſtra incedant per inuium. Palpabunt quaſi in tenebris, & non in luce, & errare eos faciet quaſi ebrios. Et iterum idem, dicens voluntatem Dei irritam eſſe non poſſe: Ipſe enim (inquit) ſolus eſt, & nemo auertere poteſt cogitationem eius: & anima eius quodcunq; voluerit, hoc fiet. Iob. 23.

Quòd pars hominum liberatur, aſcribi non poteſt meritis voluntatum: veluti bonos elegerit gratia, malos prætereuerit.

CAPVT XV.

Liberatur pars hominum, parte pereunte: & ſi hoc voluntatum meritis velimus aſcribere, vt malos neglexiſſe gratia, bonos autem elegiſſe videatur, reſiſtet nobis innumerabilium cauſa populorũ, quibus per tot ſecula nulla cœleſtis doctrinæ annunciatio choruſcauit. Nec meliores fuiſſe eorum poſteros poſſumus dicere, de quibus ſcriptũ eſt: Gentium populus qui ſedebat in tenebris, lucẽ vidit magnã, & ſedẽtibus in tenebris & vmbra mortis, lux orta eſt illis. Et ad quos apoſtolus Petrus dicit: Vos autem genus electũ, regale ſacerdotium, gens ſancta, populus adquiſitionis, vt virtutes annuncietis eius qui de tenebris vos vocauit in tam admirabile lumen ſuum: qui quõdam non populus, nunc autem populus Dei, quorum aliquando non eſt miſertus, nũc autem miſeretur. Non ergo meritis minorum tribuitur quod non meruêre maiores. Par enim impietas & patres accuſabat & filios, eademque ignorantiæ cæcitas omnes ſimul in eoſdem mergebat errores. Sed cur illorum non miſertus & horum miſertus ſit Deus, quę ſciẽtia comprehendere, quę poteſt inueſtigare ſapientia? Latet diſcretionis iſta ratio, ſed nõ latet ipſa diſcretio. Nõ intelligimus iudicantẽ, ſed videmus operantẽ. Quid calumniamur iuſtitiæ occultę, qui gratias debemus miſericordię manifeſtę? Laudemus & veneremur quod agitur, quia tutum eſt neſcire quod tegitur.

Iſa. 9.

1. Pet. 2.

B

Ex eo quòd parium paruulorum alij ad æternam vitam, alij ad mortem æternam ante intelligentiæ vſum hinc migrent, oſtenditur inſcrutabilitas diuinorum iudiciorum.

CAPVT XVI.

Reſpice autem & ad vniuerſalem multitudinem paruulorum, in quibus, excepto illò, quo in damnationem naſcitur gẽs humana, delicto, nec prętererita poſſunt merita, nec futura cenſeri. Omnes enim de quibus nunc loquimur, ante vllum intelligentię vſum, ante liberum voluntatis arbitrium, alij ad ęternam beatitudinem regenerati, alij ad perpetuam miſeriam tranſeunt non renati. Si originalem culpam fateris, omnis numerus in reatu eſt: Si moralem innocentiam quęris, omnis ſumma ſine vitio eſt. Nõ inuenit quod diſcernat humana iuſtitia, ſed habet quod eligat inenarrabilis gratia Dei. In abſcondito eſt conſilium, ſed non latet donum: opus erexit

pietas

pietas, causam obscurat potestas. Sed tam indubitabile est quod non videtur, quàm quod videtur: quia autori manifesti operis negari cõfessio, etiam incognitæ, non potest æquitatis. C

Ex impijs qui in extremis conuersi saluantur, ostenditur & gratia sine meritis dari, & inscrutabile esse Dei iudicium.

CAPVT XVII.

QVòd si & ad illos dirigas mentis intuitum, qui longam agentes in flagitijs & sceleribus ætatem, sacramento baptismatis Christi in ipso vitę fine renouantur, & sine vllo suffragio bonorũ operũ in regni cœlestis cõsortiũ trãsferuntur, quo intellectu diuinũ iudicium comprehendes? nisi vt indubitanter agnoscas gratuita esse Dei munera: et sicut nulla sunt tam detestanda facinora, quę possunt gratiæ arcere donum, ita nulla posse tam præclara opera existere, quibus hoc quod gratis tribuitur, per retributionis iudicium debeatur. Vilesceret enim redemptio sanguinis Christi, nec misericordię Dei humanorũ operũ prærogatiua succũberet, si iustificatio quæ fit per gratiã, meritis præcedẽtibus deberetur, vt nõ munus largiẽtis, sed merces esset operãtis. Vnde autẽ posset ꝓbari, quòd ad euacuandũ originale peccatũ nulla idonea esset industria? nisi & impij & facinorosi per lauacrũ Christi assumerentur in regnũ, agnoscerentq; qui in sua iustitia gloriantur, quàm nihil dignũ agere possint adoptione filiorũ Dei, si ad regenerationis nõ perueniũt sacramentũ, cũ eadẽ qua scelestissimi peccatores cõditione teneãtur, pares futuri in sanctificatione, si affuerit regeneratio, simul perituri, si cessauerit ablutio. Si ergo etiã ex nequissimis in ipso vitę exitu gratia inuenit quos adoptet, cũ tamẽ multi etiã qui minus nocẽtes videntur, doni huius alieni sunt: quis hoc aut sine dispensatione Dei fieri, aut sine profunda dicat æquitate decerni? Quod vtiq; non ideo iniquũ est, quia occultũ est, sed ideo æquũ est, quia iudiciũ Dei esse non dubium est. Quod enim ab illius pendet arbitrio, qua sententia iudicari debeat priusquam iudicetur, incertum est. Cum autem res ad finem suum venerit, nemini liberum est de exitu conqueri: quia certissimum est, nihil aliter Deũ facere debuisse quã fecerit. Qui multimodę vocationis varietatẽ, ad vnã gratiã pertinẽtem etiã illa regula euangelicæ cõparationis astruxit, qua ostendit patrẽfamilias diuerso tẽpore conducentẽ operarios vineæ sub pactione denarij, quo vitæ ęternæ significatur æqualitas. Vbi sine dubio hora vndecima intromissi in vineã, totius diei operarijs exæquati, istorũ, de quibus nunc loquimur, præferunt sortẽ, quos ad cõmendandã gratiæ excellentiã in defectu diei & cõclusione vitæ, diuina indulgentia numerauit, nõ labori pretiũ soluens, sed diuitias bonitatis suæ in eos, quos sine operibus elegit, effundens: vt etiã hi qui in multo labore sudãrũt, nec amplius quàm nouissimi acceperunt, intelligant, donum se gratiæ, non operum accepisse mercedem. Vnde si & nos aduersùm patremfamilias murmuremus, eo quòd nouissimè vocati totius diei operarijs coæquentur, nec amplius multa opera quàm penè nulla mereantur, dicetur nobis quod vni eorum responsum est: D

Matt. 20. Amice, non facio tibi iniuriam, nonne ex denario conuenisti mecum? Tolle quod tuum est & vade. Volo autem & huic nouissimo dare sicut & tibi.

Aut

A Aut non licet mihi de re mea facere quod volo? Aut oculus tuus nequã est, quia ego bonus sum? Certè huic calũniatori iniusta videbatur hęc largitas. et quid eruditionis retulit? quid rationis accepit? nõ est ei dispẽsationis huius reuelata iustitia, nec ad inspectionẽ secreti latẽtis admissus est, sed vt à discutiendis Dei iudicijs abstineret, opposita est ei bonitas miserantis, & volentis potestas, quasi illi & ab Apostolo diceretur: O homo, tu quis es qui respondeas Deo? Nunquid dicit figmentũ ei qui se finxit, Quare me fecisti sic? Rom. 9.

Gratia, sine qua bona merita esse nequeunt, non accipitur à quoquam, nisi ex Dei voluntate sine meritis

CAP. XVIII.

Omnibus ergo hominibus cuiuslibet generis, cuiuslibet cõditionis & ætatis, causa percipiendæ gratiæ voluntas Dei est, apud quam ratio electionis abscondita est, ab ea gratia incipientibus meritis quã accepêre sine meritis. Quæ si possent bona esse sine gratia, non diceretur: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, nõ intrabit in regnũ cœlorũ. Et, nisi manducaueritis carnẽ filij hominis, & biberitis sanguinẽ eius, nõ habebitis vitã in vobis, sed diceretur: Nisi quis fuerit iustus & bonus, beatus in ęternũ esse non poterit. Nec opus esset per aquã & spiritũ renasci, si per mandatũ sufficeret erudiri. Et euacuaretur fides, quę credit per baptismũ omnia peccata dimitti, si gratia nõ malis & impijs, sed bonis & rectis doceretur impendi. Origo itaq; veræ vitæ, veręq; iustitiæ in regenerationis est posita sacramẽto, vt vbi homo renascitur, ibi etiã ipsarũ virtutũ veritas oriatur. Et incipiunt ad perpetuã gloriã proficere per fidẽ, qui vix ad tẽporalẽ vanę laudis poterant peruenire mercedem Siue enim Iudæus legis scientia tumens, siue Græcus studio sapiẽtię naturalis inflatus, priusquã iustificetur per fidẽ Christi, cõclusus est sub peccato. Et si in sua * infelicitate perstiterit, ira Dei manet super eũ, illa scilicet in Adæ præuaricatione contracta, de qua apostolus loquitur, dicens: Et vos cum essetis mortui delictis & peccatis vestris, in quibus aliquando ambulastis secundum seculũ mũdi huius, secundũ principẽ potestatis aeris huius, spiritus qui nunc operatur in filios diffidentiæ, in quibus & nos aliquãdo cõuersati sumus in desiderijs carnis nostræ, faciẽtes volũtatẽ carnis & cogitationũ, & eramus natura filij iræ, sicut & cæteri. Et iterũ: Qui eratis illo tempore sine Christo alienati à cõuersatione Israel, & hospites testamentorũ, promisionis spem non habentes, & sine Deo in mundo. Et iterũ: Eratis aliquãdo tenebræ, nũc autẽ lux in domino. Et iterũ: Gratias agẽtes patri, q dignos nos fecit in partẽ sortis sanctorũ in lumine, qui eripuit nos de tenebris et potestate tenebrarũ, & trãstulit in regnũ filij dilectionis suæ. Et iterũ: Eramus enim & nos aliquãdo insipientes, increduli, errãtes, seruientes desiderijs & voluptatibus varijs, in malitia & inuidia agẽtes, odibiles, odiẽtes inuicẽ. Cũ autẽ benignitas & humanitas apparuit saluatoris nostri, nõ ex operibus iustitiæ quę fecimus nos, sed secundùm suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis spiritussancti, quem effudit in nos abunde per Iesum Christum saluatorem nostrũ, vt iustificati gratia ipsius, hęredes simus secundùm spem vitæ æternæ.

Marginal notes: Ioan. 3. (beside "spiritu sancto"); Ioan. 6. (beside "filij"); B (beside "tur fides"); * infidelitate; Ephe. 2.; Ibidem.; Ephes 5.; Colos 1.; Titum 1

Qua-

Qualis sit natura sine gratia. C

CAP. XIX.

Caput 6. ET vt breuissimè pateat, qualis sit natura humana sine gratia, dicat Iudas Apostolus quid agat vel ignorantia imperitorum, vel doctrina sapientium: Hi autem (inquit) quæcunque quidem ignorant, blasphemant: quæcunque autem naturaliter vt muta animalia nôrunt, in his corrumpuntur. Dicat etiam sub verbis Zachariæ euangelista Lucas, ante illuminationem gratiæ in qua humanum genus nocte versetur, & de quibus ignorantiæ tenebris Dei po-
Luc. 1. pulus eruatur: Et tu (inquit) puer propheta altissimi vocaberis, præibis enim ante faciē domini parare vias eius, ad dandā scientiā salutis populo eius in remissionem peccatorū ipsorū, propter viscera misericordiæ domini, in quibus visitauit nos Oriens ex alto, Lucere his qui in tenebris & in vmbra mortis sedent, ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.

Viscera misericordiæ Dominus ad omnium nationum impendit salutem, omnesq; saluat: & tamen etiam verum est, quòd testimonium eius nemo accipit.

CAP. XX.

HÆc autē viscera misericordiæ dominus non ad vnius tantū populi redemptionē, sed omniū nationū impēdit salutem, dicēte euāgelista: D
Ioan. 11. Quia Iesus mortuus erat pro gente, nō tātū pro gēte, sed etiā vt filios Dei dispersos congregaret in vnum. Hoc enim agit illa vox domini, quæ per quandam pietatis tubam toto terrarum orbe resonantem, omnes homi-
Matt. 11. nes & inuitat & conuenit. Nam cum dixisset: Confiteor tibi pater domine cœli & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis, Ita pater, quoniam sic beneplacitum est ante te, addidit: Omnia mihi tradita sunt à patre meo, & nemo nouit filium nisi pater, neq; patrem quis nouit nisi filius, & cui voluerit filius reuelare. Et deinde adiecit: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego vos reficiam. Tollite iugū meum super vos, & discite à me, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Iugum enim meum suaue est, & onus meū leue est. Ioannes verò Baptista in Euāgelio Ioannis prophetico spiritu pro-
Ioan. 3. testatur dicēs: Qui de cœlo venit super omnes est, quod vidit & audiuit, testificatur, & testimonium eius nemo accipit. Qui accipit testimoniū eius signauit quoniam Deus verax est. Igitur quantum attinet ad humani generis cæcitatē, lōga ignorātiæ & superbiæ nocte contractam, venit in hunc mū-
Ioan. 1. dum creator mundi, & mūdus eum non cognouit Lux lucet in tenebris, & tenebræ eam non comprehenderunt. Qui super omnes est, quod vidit & audiuit testificatur, & testimonium eius nemo accipit. Sed quia non frustra Deus Dei filius venit in mundum, & dedit semetipsum pro omnibus: mortuus est, non tantùm pro gente, sed etiam vt filios Dei dispersos congregaret in vnum, & vniuersis dicit: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis,

A cœlestis. & seruato sibi incognoscibilis electionis arbitrio, dat sui patrisq; notitiam, quibus eum voluerit reuelare. Omnes filij lucis, filij promissionis, filij Abrahæ, filij Dei, genus electum, regale sacerdotium, veri Israelitæ, præcogniti & prȩordinati in regnum Dei (qui eos vocauit non solùm ex Iudȩis sed etiam ex gentibus) testimonium eius qui de cœlo venit, accipiunt, significantes quia Deus verax est, id est, expresse significantes in sui saluatione quoniam Deus verax est, implens & perficiens quod promisit Abrahæ omnium gentium patri, qui pollicente Deo quod hæres futurus esset mundi non hæsitauit diffidentia, sed confortatus est fide dans gloriam Deo, & plenissimè sciens, quoniam quod promisit, potens est & facere. Quis autem tam alienus est à fide Abrahæ, quis tam degener ab vniuersarum gentium patre, qui promissionem Dei aut non impleri, aut ab alio præter eum qui promisit, dicat impleri? Ille quidem erit mendax, Deus autem est verax. & omnis qui accipit testimonium eius, hoc signat, hoc indicat, quòd per lucem illuminantem factus est videns, factus est obediens, factus est intelligens, sicut Ioannes euangelista testatur dicens: Scimus quia mundus totus in maligno positus est, & scimus quia filius Dei venit, & dedit nobis sensum vt cognoscamus verum Deum, & simus in vero filio eius.

Rom. 4.

1. Ioan. 5

Non esse scrutandum, cur Deus alios eligit, alios non eligit: sicut nec, cur antea omnibus gentibus prætermissis, vnum Israelem elegit.

CAP. XXI.

B

SI verò quæritur, cur saluator omnium hominum non omnibus dedit hunc sensum, vt cognoscerent verum Deum, & essent, id est, permanerent in vero filio eius: quamuis credamus nullis hominibus opem gratiæ in totum fuisse subtractam (de quo pleniùs in sequentibus disseremus) tamē ita fortè hoc velatum sit, sicut illud absconditum est, cur antea, omnibus gentibus prætermissis, vnum populum sibi quem ad veritatis cognitionem erudiret excepit. de quo iudicio Dei si non est conquerendum, multo minùs de hoc quod cum electione omnium gentium geritur, murmurandum est. Quæ enim Deus occulta esse voluit, non sunt scrutanda: quæ autem manifesta fecit, non sunt neganda, ne & in illis illicitè curiosi, & in istis damnabiliter inueniamur ingrati. Non autem ignoramus esse quosdam tam inconsideratȩ præsumptionis, & tam superbȩ arrogantiæ, vt quod præcipuus magister gentium, non ab hominibus neque per hominem, sed diuinitus eruditus, supra mensuram scientiæ suæ longè & altè remotum esse confessus est, audeant falsi nominis temerare doctrina, & nihil illic occultum, nihil velint esse secretum, vbi Apostolus non quid sentiendum esset aperuit, sed quid non scrutandum esset, ostendit. Nullis etenim (quod suprà iam diximus) studijs, nullis ingenijs indagare concessum est, quo iudicio, quove consilio Deus incommutabiliter bonus, incommutabiliter iustus, semper præscius, semper omnipotens, ideo omnia in incredulitate concluserit, vt omnium misereatur, & tamen illis seculis quibus vnum Israelem eru-

Caput 7.

Rom. 11.

lem erudiebat, innumerabiles populos impiorum illuminare distulerit, & C
nunc eundem Israelem, donec vniuersitas gentium introeat, obcęcatum esse patiatur, pereuntem in tot milibus nascentium atq; morientium, & saluádum in eis quos mundi finis inuenerit. Quo mysterio toto scripturarũ corpore dilatato, innotuit quidem nobis quid factum sit, quid fiat, quidue faciẽdum sit: sed quare ita fieri placuerit, ab humanæ intelligentiæ contemplatione subtractum est.

Eos qui discretionem qua Deus alios eligit, alios non eligit, ad merita referunt voluntatis humanæ, docere, neminem gratis, sed ex retributione saluari: & ex paruulis apertè confutari.

CAP. XXII.

STI autem qui nescire aliquid erubescunt, & per occasionem obscuritatis tẽdunt laqueos deceptionis: omnem discretionem
Mat. 20. qua Deus alios eligit, aliósque non eligit (multi enim sunt vocati, pauci autem electi) ad merita humanę referunt voluntatis, docentes scilicet neminẽ gratis, sed ex retributione saluari, quia naturaliter omnibus sit insitum, vt si velint, posśint veritatis esse participes, eisque affluere gratiam, à quibus fuerit expetita. Quæ diffinitio vt interim de gratiæ veritate taceatur, de his videtur aliquam ostentare ratiunculam, qui libero vtuntur arbitrio. De paruulis verò, quibus sine vllo bonę volun- D
tatis merito in originali vulnere cum cæteris mortalibus causa cõmunis est, nihil potest expositionis afferri, qua doceatur cur isti salui fiant renati, illi
Iob 12. pereant non renati, sub illius prouidentia & omnipotentia, in cuius manu est anima omnis viuentis, & spiritus vniuersæ carnis hominis. Et cui dicitur:
Iob 14. Breues dies hominis sunt, numerus dierum eius apud te est. Non autem puto istos voluntatum patronos, simplicitate illorum tam impudenter vsuros, vt aut fortuitu ista dicant accidere, aut non renatos afferant non perire. Apertè enim aut cum Paganis conuincerentur sentire de fato, aut cum Pelagianis transfusum in posteros Adæ negare peccatum. Fato autem non baptizari paruulos, nec Pelagiani potuerunt dicere: sed quia eos liberos à peccato ausi sunt profiteri, meruère damnari. Cum autẽ de discretione omnium hominum quæstio ventiletur, & ab omnibus hominibus paruuli ne-
Luc. 19. queant separari, simulque de totius ætatis hominibus veritas dixerit: Filius hominis venit quærere & saluare quod perierat: frustra profunditatem inscrutabilis gratiæ per liberum arbitrium conantur aperire, qui causam electionis in eorum constituunt meritis qui eliguntur. Et cum multa de maiorum voluntate ac iudicio inepta & falsa protulerint, in paruulorum tamen discretione deficiunt, nec possunt de eius quæstionis ratione reddita gloriari, quæ de omnibus hominibus tractatur, & non de omnibus expeditur.

Omne bonũ hominis meritum ab initio fidei vsq; ad perseuerantiæ consummationem donum esse diuinũ, & primùm hoc ostenditur de fide.

CAPVT XXIII.

Multifor-

A MVltiformitas autem & magnitudo diuinæ gratiæ, probat istos contra veritatẽ, etiam quod de maiorum volũtatibus loquuntur, astruere, eorumque persuasioni diuinorum eloquiorum testimonia repugnare. Quæ si omnia sermoni nostro velimus annectere, modus non erit differendo. Quæ tamen si se recordationi offerunt, non omittentur, vt, quantum satis est, manifestetur omne hominis bonum meritum ab initio fidei vsque ad perseuerantiæ consummationem, donum atque opus esse diuinum. Igitur fides, quę bonæ voluntatis & iustæ actionis est genitrix, quo ipsa fonte nascatur, Apostolus Paulus exponat, qui pro Romanorum fide Deo gratias agit, dicẽs: Primum quidem gratias ago Deo meo per Iesum Christum pro omnibus vobis, quia fides vestra annunciatur in vniuerso mundo. Ad Ephes. quoque scribens: Propterea (inquit) & ego audita fide vestra quæ est in domino Iesu, & dilectione in omnes sanctos, non cesso gratias agens pro vobis, memoriam vestri faciens in orationibus meis, vt Deus domini nostri Iesu Christi pater gloriæ, det vobis spiritum sapientiæ & reuelationis in agnitionem eius, illuminatos oculos cordis vestri, vt sciatis quæ sit spes vocationis eius, quæ diuitiæ gloriæ hæreditatis eius in sanctis. De fide etiam Colossensium similiter Deo gratias agens: Gratias agimus (inquit) Deo & patri domini nostri Iesu Christi, semper pro vobis orantes audientes fidem vestram in Christo Iesu, & dilectionem quam habetis in sanctos omnes, propter spem quæ reposita est vobis in cœlis. Et vt alia bona ab eodem bonorum autore percipiant, quid pro eis oret enarrans: Ideo (inquit) & nos ex qua die audiuimus, non cessamus pro vobis orantes, & postulantes, vt impleamini agni-

Cap. 8. Rom. 1. Ephes. 1. Colos. 1

B tione voluntatis eius, in omni sapientia & intellectu spiritali, vt ambuletis dignè, Deo placentes, in omni opere bono fructificantes, & crescentes in scientia Dei, in virtute confortati secundum potentiam claritatis eius, in omni patientia & longanimitate cum gaudio. Item ad Thessal. qui spiritu fidei dilectionisque seruiebant: Gratias agimus (inquit) Deo semper pro omnibus vobis memoriam facientes in orationibus nostris sine intermisione, memores operis fidei vestræ & laboris & charitatis & sustinentiæ spei domini nostri Iesu Christi ante Deum & patrem nostrum. Et infrà: Ideo & nos gratias agimus Deo sine intermisione, quoniam cum accepissetis à nobis verbum auditus Dei, accepistis non vt verbum hominum, sed sicut est verè verbum Dei, qui operatur in vobis qui credidistis. Potuit ne pleniùs aut euidentiùs demonstrari, Dei esse donum credentium fidem, quàm vt ideo agerentur gratiæ Deo, quoniam hi quibus verbum Dei per homines prædicabatur, non quasi de hominum sermone dubitârunt, sed tanquam Deo loquenti per homines crediderunt, qui in ipsis est operatus vt crederent? In secunda quoque ad eosdem Thessalon. epistola, de fide in Christo proficientium ita Apostolus loquitur: Gratias agere debemus Deo semper pro vobis fratres, ita vt dignum est, quoniã supercrescit fides vestra, & abundat charitas vniuscuiusque vestrum in inuicem, ita vt & nosipsi in vobis gloriemur in Ecclesijs Dei pro patientia vestra & fide in omnibus persecutionibus vestris & tribulationibus, quas sustinetis in exemplum iusti iudicij Dei, vt digni habeamini in regno Dei, pro quo & patimini. Petrus quoque Apostolus ex Deo haberi fidem prædicans, ita scribit: Scientes quôd

1. Thes. 1. 1. Thes. 2. 2. Thes. 1. 1. Pet. 1.

tes quod non corruptibilibus auro & argento redempti estis de vana conuersatione vestrâ paternæ traditionis, sed pretioso sanguine quasi agni incontaminati & immaculati Christi Iesu, præcogniti quidem ante constitutionem mundi, manifestati autem nouissimis temporibus propter vos, qui per ipsum fideles estis in Deum, qui suscitauit eũ à mortuis, & gloriá ei dedit, vt fides vestra & spes esset in domino. Item idem in secunda epistola de fidei perceptione sic loquitur: Simon Petrus seruus & apostolus Iesu Christi, his qui coęqualẽ nobis adepti sunt fidem per iustitiá domini & saluatoris Iesu Christi. Vnde autem habeatur spiritus fidei, Iohannes apostolus manifestissimè docet dicens: Omnis spiritus qui confitetur Iesum in carne venisse, ex Deo est, & omnis spiritus qui soluit Iesum, ex Deo non est, & hic est antichristus. Itẽ dicit, ab eo recipi euágeliũ, in quo est spiritus veritatis: Nos (inquit) ex Deo sumus. Qui nouit Deũ audit nos: qui nõ est ex Deo, nõ audit nos. In hoc cognoscimus spiritũ veritatis, & spiritũ erroris. Itẽ in actibus apostolorũ Petrus apostolus fidẽ esse per dominũ Iesum pronuncians: Húc (inquit) quẽ videtis & nostis, cõfirmauit nomẽ eius, & fides quæ per eũ est, dedit integrá sanitatẽ istá in cõspectu omniũ vestrũ. De fide quoque Lydię, cuius inter alias mulieres quæ euágeliũ pariter audiebát, domin⁹ cor aperuit ita in eadẽ narratur historia: Die autẽ sabbatorũ egressi sum⁹ extra portá iuxta flumẽ, vbi videbatur esse oratio, & sedẽtes loquebamur mulieribus quæ conuenerant: & quædá mulier nomine Lydia, purpuraria ciuitatis Thyatirorũ, colens Deũ audiuit, cuius dominus cor aperuit, vt intenderet his quæ dicebantur á Paulo. Non autẽ ex humana sapientia esse fidem, sed ex inspiratione diuina, ipsius veritatis voce firmatur. dicente enim domino ad discipulos suos: Vos autẽ quẽ me esse dicitis? Respondens Simon Petrus dixit: Tu es Christus filius Dei viui. Respondens autem Iesus, dixit ei: Beatus es Simon bar Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cœlis est. Paulus verò apostolus hác ipsam fidẽ secũdũ mẽsurá dari pro arbitrio largiẽtis ita prædicat: Dico enim per gratiá quæ data est mihi, omnibus qui sunt inter vos, nõ plus sapere quâm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatẽ, sicut vnicuiq; diuisit Deus mensurá fidei. Itẽ idẽ vnitatẽ rectę fidei, & cõsensionẽ in honorẽ Dei à Deo esse cõmendás: Deus aũt (inquit) patiẽtię & cõsolationis det vobis idipsum sapere in alterutrũ secũdũ Iesum Christũ vt vnanimes vno ore honorificetis deũ & patrẽ domini nostri Iesu Christi. Et infrà: Deus autẽ spei repleat vos omni gaudio & pace in credẽdo, vt abundetis spe in virtute spiritus sancti. Quo testimonio non solum fides, sed etiá gaudiũ & pax & abundantia spei, docentur nisi in virtute sancti spiritus non haberi. Ad Ephesios verò scribens Apostolus de diuitijs gratiæ, pro malis bona retribuentis, & de fide quæ non ex nobis, sed ex Dei dono habetur, hæc loquitur: Deus autẽ qui diues est in misericordia, propter nimiá suá charitatẽ qua dilexit nos, & cũ essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos Christo, cuius gratia salui facti sumus, & cõresuscitauit & consedere fecit in cœlestibus in Christo Iesu, gratia enim estis saluati per fidẽ, & hoc nõ ex vobis, Dei enim donũ est, nõ ex operibus, ne quis glorietur. Ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ præparauit Deus vt in illis ambulemus. Propriũ ergo hoc habet noua creatura per gratiam, vt qui figmentũ Dei sunt, qui natiuitate cœlesti conduntur in Christo, non

Marginalia: C; 2.Pet. 2.; 1.Ioan. 4; Ibidem.; Act. 3.; Act. 16.; Matt. 16.; D; Rom. 12.; Rom. 15.; Ephes. 2.

A non otio torpeant, nec desidia resoluantur, sed de virtute in virtutem proficiant per viá bonorũ operũ ambulando: hoc est enim fingi, hoc de vetere creatura nouá fieri, hoc de imagine terreni hominis ad imaginẽ cœlestis hominis reformari. Quod totum siue palam per cooperatores gratiæ, siue occultè per subministrationẽ spiritus, ille inchoat, ille auget & perficit, cuius agricultura, cuius ædificatio, & cuius figmentum sumus.

Omne bonum in homine esse ex gratia, & fidẽ dari non petitam, vt ipsius petitionibus cætera bona consequamur.

CAPVT XXIIII.

Abunde, quantum arbitror, his testimonijs (quamuis & alia documenta aggregari potuerint) demonstratum est, fidem qua iustificatur impius, nisi ex Dei munere non haberi, eamque nullis meritis præcedentibus tribui, sed ad hoc donari, vt principiũ posit esse meritorũ, * & cùm ipsa data fuerit non petita, ipsius iam petitionibus bona cætera consequantur. Vnde itaq; quædam de plurimis assumenda sunt testimonia, quę in diuersitate donorum ostendant gratiæ largitatem. Ex Deo itaque esse, vt homo viam Dei eligat, & vt surgat à lapsu, psalmus Dauidicus canit dicens: A domino gressus hominis dirigentur, & viam eius volet. Cum ceciderit, non collidetur, quia dominus supponit manũ suam. Itẽ idẽ quòd duce Deo veniatur ad Deũ: Emitte lucẽ B tuá & veritatẽ tuam, ipsa me deduxerunt & adduxerunt in montẽ sanctum tuum, & in tabernacula tua. Itẽ quòd in domino sit hominis fortitudo, & Dei voluntas præueniat liberandũ: Fortitudinẽ (inquit) meá ad te custodiá quia Deus susceptor meus: Deus meus, volũtas eius prȩueniet me. In Proue. quoque legimus de sapientia & intellectu: Quoniam dominus dat sapientiam, & á facie eius scientia & intellectus. Item in eodẽ libro de dispensationibus sapientiæ Dei, sine qua nullæ rectæ sunt actiones, ita dicitur: Meũ cõsilium & mea tutela, ego prudentia, mea autẽ virtus. Per me reges regnant, & tyranni per me obtinent terram. Item alibi, quòd nemo posit rectè incedere nisi domino dirigente: A domino corriguntur gressus viri, mortalis autẽ quomodo intelligit vias suas? Itẽ alibi: Omnis vir videtur sibi iustus, dirigit autẽ corda dominus. Et infrà; Præparatur voluntas à domino. Itẽ ibidẽ de cogitatione atq; consilio: Multæ cogitationes in corde viri, consilium autem domini obtinet. In libro verò Ecclesiastæ dicitur, quòd & habere necessaria, & eis bene vti, donum sit Dei: Non est, inquit, bonum homini, nisi quod mandat & bibat, & ostendat animæ suæ bonum in labore suo. Et quidem hæc vidi ego, quia á manu Dei est. Quoniam quis manducabit aut pascet absq; illo? Item in eodem libro legitur, quòd corda & opera iustorum in manu sint Dei, & tantum in studijs suis proficiant, quantum ille donauerit: Quantumcunq; laborauerit homo vt quȩrat, nõ inueniet: & quodcunq; dixerit sapiens vt sciat, non poterit inuenire: quia vniuersum hoc dedi in cor meum, & cor meum vniuersum hoc vidit, quia & iusti & sapientes & operationes eorum in manu Dei. In libro autem Sapientiæ de eodem gratiæ operere dicitur: Quoniá ipse & sapiẽtię dux est, & sapientũ emendator.

Caput 9. — Al. * vt — Psal. 36. — Psal. 42. — Psal. 58. — Prou. 2 — Prou. 8 — Prou 20. — Prou. 21. — Prou. 8. in 70. — Prou. 19. — Eccl. 5. — Eccles. 9 — Sap. 7.

tor. In manu eius enim & nos & sermones nostri, & omnis sapientiæ & operum scientia & disciplinæ. De continentia quoque quòd ex Dei habeatur munere, eadem scriptura sic loquitur: Vt sciui, quia aliter non possum esse continens, nisi Deus det: & hoc ipsum erat sapientiæ, scire cuius esset hoc donum. Cui sententiæ Pauli Apostoli doctrina concordat in prima ad Corinthios hæc scribentis: Volo autem omnes homines esse sicut meipsum, sed vnusquisq; proprium habet donum ex Deo, alius sic, alius verò sic. Dominus verò in euangelio secundùm Matthæum hæc de cõtinentię dono insinuasse narratur. Dicentibus namque discipulis suis, Si ita est causa viri cũ vxore, nõ expedit nubere: dicit illis Iesus, Non omnes capiunt verbum istud sed quibus datum est à patre meo. De timore Dei & sapientia ita in Ecclesiastico legitur: Corona sapientiæ, timor domini: vtraque autem dona sunt Dei. Item in eodẽ, Timor domini super omnia se superposuit, beatus cui donatum est habere timorem domini. Isaias quoq; de diuitijs spiritalibus, quarum autor est dominus, ita loquitur: In thesauris salus nostra aduenit, sapiẽtia & pietas & disciplina à domino. hi sunt thesauri iustitiæ. Itẽ de altitudine diuitiarum sapientię & sciẽtiæ Dei, cuius bonitas nullius merito pręuenitur, hæc dicit: Qui mensus est manu aquam, & cœlum palmo & vniuersam terram pugillo, qui statuit montes in libra, & rupes in statera. Quis cognouit sensum domini, aut quis eius fuit consiliarius, qui instruat eum, aut quem cõsuluit, & instruxit eum, vel quis ostendit ei iudicium, aut viam prudentiæ quis ostendit ei, vel quis prior dedit ei, & retribuetur illi? Vnde & in libro Iob secundùm eundem sensum leguntur domini verba dicentis: Quis antè dedit mihi, vt retribuam illi? Omnia quæ sub cœlo sunt, mea sunt. Ieremias verò quòd à Deo sit homini recta sapiẽtia, sic profatur: Scio, domine, quia non est in homine via eius, nec viri est vt dirigat iter suũ. Itẽ quòd ad Deum conuersio cordis ex Deo sit, per ipsum dominus protestatur & dicit: Restituã illos in terrã istã, & reædificabo, & nõ destruã, & plãtabo eos & nõ euellam, & dabo illis cor vt sciant me, quia ego sum dominus, & erunt mihi in populũ, & ego ero illis in Deũ, quia conuertentur ad me ex toto corde suo. Itẽ idẽ prædicans quòd vt Deus cognoscatur, ex Deo sit: Et sciẽt, inquit, quia ego dominus Deus illorum, & dabo illis cor cognoscendi me, & aures audiendi. Quòd autem omne verbum bonum, & omne opus sanctum subministratio sit spiritus-sancti, sine quo nihil rectè agatur, in prima ad Corinthios Paulus apostolus docet, dicens: Ideo notum vobis facio, quòd nemo in spiritu Dei loquens dicit anathema Iesu. Et nemo potest dicere dominum Iesum, nisi in spiritu sancto. Diuisiones verò gratiarum sunt, idem autem spiritus: & diuisiones ministrationum sunt, idem autem dominus: & diuisiones operationum sunt, idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus. Vnicuiq; autem datur manifestatio spiritus ad vtilitatẽ. Alij quidẽ per spiritum datur sermo sapientiæ, alij autẽ sermo scientiæ secundũ euundem spiritum, alteri fides in eodem spiritu, alij gratia sanitatum in vno spiritu, alij prophetatio, alij discretio spirituum, alij genera linguarum, alij interpretatio sermonũ. Hæc autẽ omnia operatur vnus atq; idẽ spiritus, diuidens singulis prout vult. Tantũ verò vnumquenq; habere gratiæ, quantũ dominus donauerit, idẽ apostolus ad Ephesios ait: Vnũ corpus, & vnus spiritus, sicut vocati estis in vna spe vocationis vestræ, vnus dominus, vna fides, vnũ baptisma

Marginal notes: Sap. 9. — 1. Cor. 7 — Matt. 19. — Eccl. 1. — Eccle. 25 — Isa. 25. in 70. — Isa. 40. — Iob. 41 — Iere. 10 — Iere. 24. — 1. Cor. 12 — Ephe. 4.

C

D

tisma

A tiſma, vnus Deus & pater omnium, qui ſuper omnes eſt, & ſuper omnia, & in omnibus nobis. Vnicuiq; autē noſtrū data eſt gratia ſecūdū menſurā donationis Chriſti, propter quod dicit: Aſcēdens in altū, captiuā duxit captiuitatē, dedit dona hominibus. Itē idē in ſecūda ad Corin. dicit, quòd ne ad cogitādū quidē quod ſpiritale eſt, idonei ſimus niſi per gratiā Dei: Fiduciā autē talē habemus per Chriſtū ad Deū, nō quòd ſufficientes ſimus aliquid cogitare à nobis, quaſi ex nobiſmetipſis, ſed ſufficientia nobis ex Deo eſt, qui & idoneos fecit nos miniſtros noui teſtamēti nō litera, ſed ſpiritu. Litera enim occidit, ſpiritus autē viuificat. & iterum in eadē epiſt. docens bonorū operū effectū & ſufficiētiā à Dei gratia miniſtrari: Potēs eſt autē, inquit, deus omnē gratiā abundare facere in vobis, vt in oībus per omnia ſufficientiā habentes abūdetis in omne opus bonū, ſicut ſcriptū eſt: Diſperſit, dedit pauperibus. iuſtitia eius manet inæternū. Qui autē miniſtrat ſemen ſeminanti, & panē ad manducādū præſtabit, & augebit incremēta frugū iuſtitiæ veſtræ, vt in omnibus locupletati abūdetis in omnē ſimplicitatē. Ad Ephe. verò ſcribēs apoſtol. docet quòd oīa bona quib' placetur Deo, dona ſint Dei, & quòd ab ipſo peti oporteat, vt ea nō habētibus tribuat: Huius rei, inquit, gratia, flecto genua mea ad patrē domini noſtri Ieſu Chriſti, ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur, vt det vobis ſecūdū diuitias gloriæ ſuæ virtutē corroborari p ſpiritū eius in interiore homine, habitare Chriſtū per fidē in cordibus veſtris, in charitate radicati & firmati, vt poſsitis cōprehēdere cū omnibus ſanctis, quæ ſit latitudo & lōgitudo, ſublimitas & profundū, ſupereminentē ſcientiæ charitatē Chriſti, vt impleamini in omnē plenitudinē Dei. Ei

B autē qui potēs eſt omnia facere ſuperabundantiùs quā petimus aut intelligimus, ſecundū virtutē qua operatur in nobis, ipſi gloria in eccleſia & in Chriſto Ieſu, in oīa ſecula ſeculorū, amē. Omnis autē boni Deū eſſe autorē, cuius dona nec incerta ſint nec mutabilia, ſed ex æterna volūtate veniētia, Iacobus apoſt. ita loquitur: Nolite errare fratres mei dilecti, Omne datū optimū, & omne donū perfectū deſurſum eſt, deſcēdēs à patre luminum, apud quem non eſt tranſmutatio, nec viciſsitudinis obumbratio. Volūtariè enim genuit nos verbo veritatis, vt ſimus initiū aliquod creaturæ eius. Cui & Zacharias propheta concinit, dicens: Saluabit dominus in die illo ſicut oues populum ſuum, quoniā lapides ſancti voluuntur ſuper terram ipſius. Quia ſi quid bonū, ipſius eſt, & ſi quid optimū, ab ipſo eſt. In euāg. verò ſecundū Matt. quòd ſciētiæ & intellect' dona ſint Dei, quæ quibus voluerit largiatur, ita dicitur: Tūc accedētes diſcipuli eius, dixerūt: Quare in parabolis loqueris ad eos? At ipſe reſpōdēs, ait illis: Quia vobis datū eſt noſſe myſteria regni cœlorū, illis autē nō eſt datū. Ioānes quoq; euāgeliſta pronūciat, neminē aliquid boni habere, niſi quod deſurſum acceperit, dicēs: Nō poteſt homo accipere quicquā, niſi fuerit ei datū de cœlo. In eiuſdē verò euāgelio doctrina eſt ipſius veritatis, quòd nemo veniat ad filiū niſi attractus à patre, quia venturū Deus & intelligētē & obediētē facit: Nemo, ait, poteſt venire ad me niſi pater qui miſit me, attraxerit eū, & ego reſuſcitabo eū in nouiſsimo die. Scriptū eſt enī in prophetis: Et erūt oēs docibiles Dei. Omnis qui audiuit à patre & didicit, venit ad me. Et infrà: Propter hoc dixi vobis, quia nemo poteſt venire ad me, niſi datū fuerit ei à patre meo. In fide autē & in operibus bonis proficere ac perſeuerare vſq; in finē, muneris atq; auxilij eſſe diuini, ſanctarum ſcripturarum con-

2. Cor. 3.
2. Cor. 9.
Pſal. 111.
Epheſ. 3.
Iacob. 1.
Zacha. 9.
Matt. 13.
Ioan. 3.
Ioan. 6.

Philip. 1. cõfirmat autoritas. Etenim scribẽs Paulus Apostolus Philippẽsibus ait: Cõfidens hoc ipsum quia qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet vsque in diẽ Christi Iesu. Huius autem testimonij virtutẽ quidã volens ad sui sensus prauitatẽ conuertere, ita quod dictum est: Qui cœpit in vobis, volebat intelligi, quasi dictũ esset: qui cœpit ex vobis, vt & initiũ & consummatio operis non ad Deum, sed ad hominem referretur, qui & incipere, & perficere voluisset. Sed hanc insanissimam superbiam, in eadem epistola excellentissimus C

Ibidem. gratiæ prædicator elidit dicens: In nullo terreamini ab aduersarijs, quæ est illis causa perditionis, vobis autem salutis, & hoc à Deo. Quia vobis donatum est pro Christo, non solũ vt in eũ credatis, sed etiã vt pro illo patiamini.

Philip. 2. Et iterũ: Cum metu (inquit) & tremore vestram salutẽ operamini, Deus est enim qui operatur in vobis & velle & perficere pro bona voluntate. Item in 1. ad Thessa. docet ex Deo esse principium & profectum, consummationéq́;

1. Thes. 3. virtutum, dicens: Ipse autem Deus & pater noster, & dominus Iesus dirigat viam nostram ad vos, vos autẽ dominus multiplicet, & abundare faciat charitatẽ in inuicẽ & in omnes, quẽadmodũ & nos in vos ad confirmanda corda vestra sine querela in sanctitate vitæ ante Deũ, & patrẽ nostrũ in aduentu

1. Cor. 1 domini nostri Iesu Christi cum omnibus sanctis eius. Ad Corinth. quoque scribens, & omnium virtutũ proficientẽ perseuerantiam Dei donũ esse cõmendãs: Gratias (inquit) ago deo meo semper pro vobis in gratia Dei, quæ data est vobis in Christo Iesu, quia in omnibus diuites facti estis in illo, in omni verbo & sapientia, sicut testimoniũ Christi confirmatũ est in vobis, ita vt nihil vobis desit in vlla gratia, expectãtibus reuelationẽ domini Iesu Christi, qui & cõfirmabit vos vsq; ad finẽ sine crimine, in diẽ aduẽtus domini Iesu Christi. Itẽ ad Romanos de charitate Christi, qua eos quos diligit, insepara D

Rom. 8. biles facit, id est, vsq; in finẽ perseuerãtes. Nã quid est aliud perseuerare, quã tẽtatione nõ vinci? Quis nos (inquit) separabit à charitate Christi? Tribulatio? an angustia? an persecutio? an fames? an nuditas? an periculum? an gla-

Psal. 43 dius? sicut scriptũ est: Quia propter te mortificamur tota die, existimati sumus sicut oues occisionis. sed in his oĩbus superamus per eũ qui dilexit nos.

1. Cor. 15 Itẽ ad Corin. de victoria, quam perficit Christus: Stimulus (inquit) mortis peccatum est, virtus verò peccati lex. Deo autẽ gratias, qui dedit nobis victoriam per Iesum Christum dominum nostrum. Item ad Thessalonicenses de perseuerantia quam Deus tribuit: Ipse autem (ait) Deus pacis sanctificet vos per omnia, vt integer spiritus vester & anima & corpus sine querela in aduentum domini nostri Iesu Christi seruetur. Fidelis est qui vocauit vos, qui etiã faciet. Itẽ ad Thessa. quòd omnia bona nostra, siue in operãdo, siue in loquendo, & in eis perseuerantia, dona sint Dei, ita prædicat, dicens:

2. Thes. 2 Ipse autẽ dominus noster Iesus Christus, & Deus pater noster, qui dilexit nos, & dedit cõsolationẽ æternã & spẽ bonã in gratia, exhortetur & corda vestra, & confirmet in omni opere & sermone bono. De cætero fratres orate pro nobis, vt sermo domini currat & clarificetur, sicut & apud vos, & vt

Ibidẽ 3. liberemur ab importunis hominib' & malis. Nõ enĩ omniũ est fides. Fidelis aũt Deus est, qui & cõfirmabit vos & custodiet à malo. Petrus quoq; apostolus, vnde esse virtutẽ perseuerãtiæ doceat, audiamus: Deus aũt (inquit)

1. Petr. 5. omnis gratię, qui vocauit nos in æternã suã gloriam in Christo Iesu, modicũ passos ipse perficiet, confirmabit, solidabitque, cui est virtus & potestas in secula

A cula ſeculorum. Ioánes verò Apoſtolus, quòd victoria ſanctorum opus Dei ſit, habitantis in ſanctis, ita loquitur: Vos ex Deo eſtis filioli, & viciſtis mundum, quoniam maior eſt qui in vobis eſt, quàm qui in mũdo. Itẽ idem: Omne quod natum eſt ex Deo, vincit mundum, & hæc eſt victoria, quæ vincit mundum, fides noſtra. In Euangelio autem ſecundùm Lucam, Deum dare vt in fide perſeueretur, ita promittitur: Dixit autem Ieſus Petro: Simon Simon, ecce Satanas poſtulauit vt vos * cerneret ſicut triticum. Ego autem rogaui pro te Petre, ne deficiat fides tua, & tu cõuerſus cõfirma fratres tuos, & roga ne intretis in tentationem. In Euangelio quoq; Ioannis, de ouibus Chriſti quę de manu ipſius à nullo rapiuntur, hęc legimus dicere veritatem: Sed vos non creditis, quia non eſtis de ouibus meis. Oues meę vocem meam audiunt, & ego noui illas, & ſequuntur me, & vitá æterná do illis, & nõ peribunt in ęternum, nec quiſquá rapiet eas de manu mea. Item in eodẽ Euangelio, de his quos pater dat filio, qui & omnes veniunt ad filium, & quorum nullus perit, hęc ipſius domini ore dicuntur: Omne quod dat mihi pater, venit ad me: & eum qui venit ad me, non eijciam foras, quia deſcendi de cœlo, non vt faciá voluntatẽ meá, ſed voluntatẽ eius qui miſit me patris, vt omne quod dedit mihi, nõ perdá ex eo quicquá, ſed reſuſcitẽ illud in nouiſsimo die.

1. Ioã. 4. 1. Ioan. 5 Luc. 22. cernere * pro, ſecernere, cribrare Ioan. 10. Ioan. 6.

Quæſtionem, cur potiùs hic quàm ille accipiat gratiam, eſſe impenetrabilem, nec poſſe ex libero arbitrio ſolui.

CAPVT XXV.

B MVlta ſunt alia in canonicarum ſerie ſcripturarum, quæ vitandę prolixitatis ſtudio præterimus, quoniam quæ aſſumpſimus, nec pauca ſunt, nec obſcura, nec leuia: quibus pleniſsimè declaratur, omnia quæ ad promerendam vitam æterná pertinent, ſine gratia Dei nec inchoari, nec augeri poſſe, nec perfici: & contra omnem electionem de libero arbitrio gloriantem, illá inuictiſsimè reniti ſententiam dicentis Apoſtoli: Quis enim te diſcernit? Quid autem habes quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis? Igitur profunditas illius quæſtionis, quam ſecundum admirationem Apoſtoli impenetrabilẽ cõfitemur, per liberi arbitrij velle & nolle nõ ſoluitur: quia licet inſit homini bonum nolle, tamen niſi donatum non habet bonũ velle: & illud contraxit natura per culpam, hoc recipit natura per gratiam. Sed quid illud ſit, quòd hæc eadem natura in omnibus hominibus ante reconciliationẽ mala, in omnibus miſera, nõ in omnibus iuſtificatur, & à pereũtibus quadá ſui parte diſcernitur ab eo qui venit quærere & ſaluare quod perierat, humano ſenſu prorſus nõ poteſt indagari. Quátũlibet enim impiorũ malignitas accuſetur, reſiſtẽs gratiæ Dei, nunquid probabũtur eá, quibus eſt collata, meruiſſe? aut illa virtus gratiæ, quæ ſibi quos voluit, ſubdidit, cõuertere eos qui inconuertibiles permanſere, non potuit? Tales fuerunt qui ſunt attracti, quales hi qui in ſua duritia ſunt relicti. Sed illis tribuit gratia ſtupenda quod voluit, iſtis tribuit veritas iuſta quod debuit, vt iudiciũ Dei magis inſcrutabile ſit in electione gratię, quàm in retributione iuſtitiæ. Verũtamẽ ne illa pars fidei, quá pié credimus Deũ velle, vt omnes homines veritatis agnitione ſaluentur, per hoc quod de effectibus gratiæ euidẽter oſtenditur, infirmata videatur,

1. Cor 4. Nota. Luc. 19.

deatur, annitendũ est auxiliãte Christo, vt nobis stabilitas huius diffinitionis C
appareat. Sed quia necessariȩ inquisitionis negotiũ nõ leuẽ operã sibi poscit impendi, secuturam disputationẽ ab exordio alterius voluminis inchoemus.

D. PROSPERI AQVITANICI, REGIENSIS EPISCOPI, DE VOCATIONE OMNIVM GENTIVM,

LIBER II.

Tria esse in hac quæstione certa, Deum velle omnes saluos fieri, cognitionem veritatis et salutẽ esse ex gratia, et iudicia Dei esse impenetrabilia.

CAPVT PRIMVM.

Caput I.

Emotis abdicatisque omnibus concertationibus, quas intemperantiũ disputationũ gignit animositas, tria esse perspicuũ est, quibus in hac quȩstione de qua secundũ volumen incipimus, debeat inhȩreri. Vnũ, quòd profitendũ est, Deũ velle omnes homines saluos fieri, & in agnitionẽ veritatis venire: Alterum, quòd dubitandũ non est, Ad ipsam cognitionẽ veritatis et perceptionẽ salutis, nõ suis D
quenquã meritis, sed ope atque opere diuinȩ gratiæ peruenire: Tertium, quòd cõfitendum est, Altitudinẽ iudiciorũ Dei humanæ intelligentiæ penetrabilẽ esse non posse: & cur non omnes saluet, qui omnes vult saluos fieri, nõ oportere disquiri: quoniã si quod cognosci non potest, non quæratur, inter primã ac secundam definitionem nõ remanebit causa certaminis, sed secura ac tranquilla fide vtrumq; prȩdicabitur, vtrumq;
Rom. 9. credetur. Deus quippe, apud quẽ non est iniquitas, & cuius vniuersæ viȩ mi-
2. Par. 19 sericordia & veritas: omnium hominum bonus conditor, iustus est ordina-
Psal. 24. tor, neminem indebitè damnans, neminẽ debitè liberans, nostra plectẽs cum
Psal. 62. punit noxios, sua tribuens cum facit iustos, vt obstruatur os loquentiũ ini-
Psal. 50. qua, & iustificetur Deus in sermonibus suis, & vincat cum iudicatur. Nec damnati iusta querimonia, nec iustificati verax est arrogantia, si vel ille dicat non meruisse se pœnam, vel iste asserat meruisse se gratiam.

Scriptura docet Deum velle omnes homines saluos fieri.

CAPVT II.

Icut autem ea quæ ad manifestationem gratiæ ex diuinis proferũtur eloquijs nulla possunt ratione differẽdi arte violari, vt perspicuȩ cõsonãtesq; in tãta numerositate sentẽtiȩ ad aliquod prauȩ interpretationis trahãtur incertũ: ita etiã quod de saluatione omniũ hominũ in eodẽ scripturarum corpore reperitur, nulla cõtraria argumẽtatione temerandũ est, vt quãto hoc ipsum difficiliore

intellectu

A intellectu capitur, tãto fide laudabiliore credatur. Magna enim fortitudo est consensionis, cui ad sequendã veritatẽ autoritas sufficit, etiã latente ratione. Proinde vigilanter consideremus, prędicatoribus Euangelij quid à domino iubeatur. Secundùm Matthęum quippe sic ait: Data est mihi potestas omnis in cœlo & in terra. Euntes ergo docete omnes gentes, baptizãtes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, docentes eos seruare omnia quæcunq; mãdaui vobis. Et ecce vobiscum sum omnibus diebus vsq; ad cõsummationẽ seculi. Secundũ Marcũ verò eisdem Apostolis ita dicitur: Ite in orbẽ vniuersum, prædicate Euangelium vniuersæ creaturę: & qui crediderit & baptizatus fuerit, ipse saluus fiet: qui verò nõ crediderit, damnabitur. Nunquid hac præceptione vllarum nationum vllorúmve hominũ facta discretio est? Neminem merito excepit, neminem separauit genere, neminem conditione distinxit. Ad omnes prorsus homines missum est Euangelium crucis Christi. Et ne prædicantiũ ministeria humano tantûm viderentur opere peragẽda, Ecce ego (inquit) vobiscũ sum omnibus diebus vsq; ad cõsummationem seculi, id est, cum sicut oues introieritis in mediũ luporum, nolite de vestra infirmitate trepidare, sed, de mea potestate confidite, qui vos vsq; ad consummationem seculi in omni hoc opere non derelinquam: non ad hoc vt nihil patiamini, sed quod multo maius est, pręstiturus vt nulla sæuientium crudelitate superemini. In mea enim potestate prædicabitis, & per me fiet, vt inter contradicentes, inter furentes, Abrahæ filij de lapidibus suscitentur. Ego insinuabo quod docui, ego faciam quod promisi. Tradent enim vos in concilijs, in synagogis suis flagellabunt vos, & ante reges & pręsides stabitis propter me in testimonium illis & gentibus. Cùm autem tradent vos, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini. Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Tradet enim frater fratẽ in mortẽ, & pater filium, & insurgent filij in parentes, & morte eos afficient, & eritis odio omnibus hominibus propter nomen meũ. Qui autem perseuerauerit vsq; in finem, hic saluus erit. Apparuit ergo (vt Apostolus ait) gratia salutaris Dei omnibus hominibus, & tamen ministri gratiæ odio erant omnibus hominibus. Et cũ alij essent qui oderãt, alij qui odijs persequentiũ premebãtur, neutra tamẽ pars nũcupatione omniũ hominũ priuabatur, habẽte quidẽ salutis suę dãnũ, rebelliũ portione, sed obtinẽte plenitudinis cẽsum, fidelium dignitate. Dicit enim Ioãnes Apost: Sed & si quis peccauerit, aduocatũ habemus apud patrem Iesum Christum iustũ, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi.

Marginalia: A (line 1); Matt. 28. (line 3); Mar. 16. (line 7); Mat. 28. (line 15); Mat. 10. (line 16); Mat. 3. (line 22); Mat. 10. (line 24); B (line 26); Tit. 2. (line 31); 1 Ioan. 2. (line 36)

Inscrutabile esse cur Deus iudicârit quorundam vocationem differendam.

CAPVT III.

MAgni autem & inenarrabilis sacramẽti mysteriũ est, quôd prædicatoribus, quibus dictũ est, Ite in orbẽ vniuersum & prędicate euãgeliũ vniuersę creaturæ, ijsdẽ priùs dictũ fuerat: In viam gentiũ ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorũ ne introieritis, sed potius ite ad oues quæ perierũt domus Israël. Quãuis enim ad omniũ hominũ vocationẽ euãgeliũ dirigeretur, omnesq; dominus saluos fieri & in agnitionẽ veritatis vellet venire, nõ tamen sibi dispensationũ suarum ab-

Marginalia: Mar. 16. (line 1); Mat. 10. (line 2); 1. Tim. 2. (line 5)

rum abstulerat potestatem, vt aliter quàm occulto iustoq; iudicio statuerat, C
consilij sui ordo decurreret. Vnde locum nō habent contumaciū murmura querelarū, quia quod Deus fieri voluit, cōstat non aliter fieri debuisse quàm voluit. Posteriore verò tēpore, cum iam dominus Iesus in Dei patris gloria consideret, & prædicatores verbi suscepto negotio deseruirent, volētes apo-
Act.16. stoli euangelizare verbum in Asia, vetiti sunt ab spiritu sancto, & disponētes ire in Bithyniam, prohibiti sunt ab spiritu Iesu, non vtiq; negata illis populis gratia, sed, quantum apparuit, retardata. nam postea etiam apud ipsos fides Christiana conualuit. Quæ autem fuerit differendæ vocationis causa, non claret, & tamen rei gestæ docemur exemplo, quod inter generalia, vel promissa, vel opera, vel præcepta, quædā Deus à cōmunibus excepta causis, occultiore nouit ordinare ratione. Credo vt interpositis quibusdam obumbrationibus, ea quæ secretiùs micant, mirabiliùs innotescant, ne negligentior fiat acies de facilitate cernendi, & quodammodo dormitet assuetis, si nō excitetur insolitis. Has autem incognoscibiles illuminationū dilationes, inter quas vtiq; multi in infidelitate deficiunt, nō solûm in populis remotioribus impiorum, sed etiam in ciuitatibus fideliū per plurimas domos ac familias nouimus fieri, dum Christianæ fidei etiam qui Christiani futuri
Malac.4. sunt, aduersantur. Multi enim quod oderunt, amabunt, quod non recipiunt prædicabunt. Et quis inter hæc querulis aut curiosis notum faciet, cur ad-
Sap.5. huc Sol iustitiæ quibusdam gentibus non oriatur, & à tenebrosis cordibus, etiam nunc radios suos veritas reuelanda contineat? Cur corrigēdi tam diu sinantur errare, & quod senibus in fine pręstandū est, per tam longā nō tribuatur ætatem? Cur filijs iam in Christū credentibus, necdū credāt parētes? D
Et rursum, à religiosis parentibus soboles praua discordet? Cum tamē Deo (qui initiorum fidei, incrementique largitor est) secundum ipsius præceptum quotidie pro omnibus supplicetur, vt etsi exaudiat, nota sit gratia miserationis: & si non exaudit, intelligatur iudicium veritatis.

In præteritis seculis semper admonuit diuina bonitas homines sui cultus per elementa: sicut populum Israël, peculiariter per legem & prophetas.

CAPVT IIII.

SED ne in præteritis quidem sæculis hæc eadē gratia, quæ post domini nostri Iesu Christi resurrectionē vbiq; diffusa est, & de
Psal.76. qua scriptum est: Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terræ, defuit mundo. Quamuis enim speciali cura atq; indulgentia Dei populum Israëliticum constet electum, omnésque aliæ natio-
Act.14. nes suas vias ingredi, hoc est, secundum propriam permissæ sint viuere voluntatem, non ita se tamen ęterna creatoris bonitas ab illis hominibus auertit, vt eos ad cognoscendum se atque metuendum, nullis significationibus admoneret. Cœlum quippe ac terra & mare, omnisque creatura quæ videri atque intelligi potest, ad hanc præcipuè disposita est humani generis vtilitatem, vt natura rationalis de contemplatione tot specierum, de experimentis tot bonorum, de perceptione tot munerum, ad cultum & di-
Act.17. lectionem sui imbueretur autoris, implēte omnia spiritu Dei, in quo viuimus
Psal.118. mouemur & sumus. Quoniam & si longè est à peccatoribus salus, præsentia tamen salutis ipsius ac virtute nihil vacuum est. Igitur, sicut dicit

propheta

A propheta, misericordia domini plena est terra: quæ nullis vnquã seculis, nul- Psal.32.
lis generationibus defuit, eamq; prouidentiam, qua vniuersitatem rerũ administrat & continet, regendis alendisque naturis semper impendit, dispositum habens ex incommutabilis æternitate consilij, quibus quidque temporibus distribueret, & multiformis gratiæ suæ inscrutabiles inuestigabilesque mensuras, per quæ dona ac sacramenta variaret. Sicut enim ista gratiæ largitas, quæ in omnes gentes nouissimè effluxit, nõ euacuat eã, quæ super vnum Israel sub lege rorauit, nec præsentes diuitię fidem præteritæ abrogãt parcitati: ita nec de illa cura Dei, quæ patriarcharũ filijs propriè præsidebat, conijciendũ est gubernacula diuinæ misericordiæ cæteris hominibus fuisse subtracta. Qui quidem in cõparatione electorum videtur abiecti, sed nunquam sunt manifestis occultisq; beneficijs abdicati. Legimus enim in Actis apostolorum, Paulum & Barnabam apostolos Lycaonijs dicere: Viri, quid hæc fa- Act.14.
citis? Et nos mortales sumus similes vobis homines, annunciantes vobis ab his vanis conuerti ad Deum viuum, qui fecit cœlum & terram & mare, & omnia quæ in eis sunt, qui in præteritis generationibus dimisit omnes gentes ingredi vias suas. Et quidem non sine testimonio semetipsum reliquit, benefaciens, de cœlo dans pluuias & tempora fructifera, implens cibo & lætitia corda vestra. Quod est autem hoc testimonium, quod semper domino deseruiuit, & nunquam de eius bonitate ac potestate conticuit, nisi ipsa totius mundi inenarrabilis pulchritudo, & inenarrabilium beneficiorum eius diues & ordinata largitio, per quæ humanis cordibus quædam æternæ legis
B tabulæ præbebantur, vt in paginis elementorũ, ac voluminibus temporum, communis & publica diuinæ institutionis doctrina legeretur? Cœlum ergo cunctaq; cœlestia, mare & terra, omniaq; quę in eis sunt, consono speciei suæ ordinationisque concentu protestabantur gloriam Dei, & prædicatione perpetua maiestatem sui loquebantur autoris. & tamen maximus numerus hominum, qui vias voluntatis suę ambulare permissus est, non intellexit, nec 2.Cor.2.
secutus hanc legem est, & odor vitæ, qui spirabat ad vitam, factus est ei odor 2.Cor.3.
mortis ad mortem, vt etiam in illis visibilibus testimonijs disceretur, quòd li- Cap.2.
tera occideret, spiritus autem viuificaret. Quod ergo in Israel per constitutionem legis & prophetica eloquia gerebatur, hoc in vniuersis nationibus totius creaturæ testimonia & bonitatis Dei miracula semper egerunt.

Qui inter gentes Deo placuerunt, spiritu fidei & gratiæ sunt discreti.

CAPVT V.

SED cum in illo populo (cui vtraque eruditio præfuit) nemo nisi gratia iustificatus sit per spiritum fidei, quis ambigat eos, qui de quibuscunque nationibus quibuslibet temporibus Deo placere potuerunt, spiritu gratiæ Dei fuisse discretos? Quæ etsi parcior antea atque occultior fuit, nullis tamẽ seculis se negauit virtute vna, quantitate diuersa, consilio incommutabili, opere multiformi.

Nam

Non omnibus, etiam nunc, eadem mensura gratiæ confertur. C

CAPVT VI.

AM & in his diebus quibus totum mundum ineffabilium donorũ flumina rigant, nõ idẽ modus omnibus, nec eadẽ mensura cõfertur. Quãuis enim per ministros verbi & gratię Dei eadem cunctis veritas prędicetur, eadem cohortatio adhibeatur, Dei tamẽ agricultura est, dei ędificatio, cuius virtus inuisibiliter agit vt incremento proficiat quod ędificatur aut colitur. Sicut attestatur Paulus
1. Cor. 3 Apostolus, dicens: Quid igitur est Apollo? quid verò Paulus? ministri eius cui credidistis, & vnicuique sicut dominus dedit: Ego plãtaui, Apollo rigauit, sed Deus incrementum dedit. Itaq; neq; qui plantat est aliquid, neq; qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Qui plantat autem & qui rigat, vnum sunt. Vnusquisq; autẽ propriam mercedẽ accipiet secundûm suum laborem. Dei enim sumus adiutores, Dei agricultura estis, dei ędificatio estis. Agriculturę ergo huius atque ędificationis intantum quisq; adiutor & operarius ac minister est, inquãtum vnicuiq; dominus dederit. Et hi qui ministrorum labore excoluntur, ad eum proficiunt modum, ad quẽ illos incrementi autor euexerit. In agro enim domini non vniformis, nec vna plantatio est. Et quamuis in vnum decorem totius templi structura conueniat, non idem tamen locus est, nec idem vsus omnium lapidum, sicut & in vno corpore non
1. Cor. 12 omnia membra eundem actum habent, dicente Apostolo: Nunc autem posuit Deus membra, & vnumquodque eorum sicut voluit.

Cum omne bonum ex gratia Dei sit, imparitas meritorũ nec in liberum arbitrium est referenda, nec in querelam est vocanda. D

CAPVT VII.

Ibidem. ÆC verò membra vnde apta, vnde vtilia, vnde sint pulchra, idem doctor exponit, dicens: Ideo notum vobis facio, quòd nemo in spiritu Dei loquens, dicit anathema Iesu. Et nemo potest dicere dominũ Iesum nisi in spiritu sancto. Diuisiones verò gratiarum sunt, idem autem spiritus, & diuisiones ministrationum sunt, idem autem dominus, & diuisiones operationum sunt, idẽ verò Deus, qui operatur omnia in omnibus. Vnicuiq; autẽ datur manifestatio spiritus ad vtilitatem, alij quidem per spiritum datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ, secundûm eundẽ spiritum, alteri fides in eodem spiritu, alij operatio virtutum, alij prophetatio, alij discretio spirituum, alij genera linguarum, alij interpretatio sermonum. Hæc autẽ omnia operatur vnus atq; idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Hæc magistro gentium tanta luce, tanta euidentia prædicante, qua ratione, qua causa dubitandum est, An omnium nobis virtutũ germen ex Deo sit? vel quis nisi insipientissimus de differentia diuinorum munerum conqueratur, Aut imparibus ascribendũ meritis arbitretur, quod non ęqualiter de superna liberalitate confertur? Si enim hęc distributio secundûm præcedentium operum merita proueniret, nõ ipsorũ donorũ catalogũ tali cõclusione apostolus terminaret, vt
1. Cor. 12. diceret: Hæc autem omnia operatur vnus atq; idẽ spiritus diuidens singulis prout

A prout vult. Vbi vtiq; si meritorũ causas voluisset intelligi, diceret: Diuidens singulis prout merentur, sicut plantatoribus aut rigatoribus præmiũ deuotionis spopondit, dicens: Vnusquisque autẽ propriam mercedẽ accipiet secundum suum laborem. 1. Cor 3

Vnicuiq; sine merito datur, vnde tendat ad meritũ: & à gratia iam donato expectatur, vt id quod accepit, augeat per illum qui dat incrementum.

CAPVT VIII.

Datur ergo vnicuiq; sine merito, vnde tendat ad meritũ, & datur ante vllũ laborẽ vnde quisq; mercedẽ accipiat secundũ suũ laborem. Quod ita esse, etiam euangelicæ veritatis testimonio agnoscitur, vbi per cõparationẽ dicitur, quòd homo peregrè Matt. 25. proficiscens vocauit seruos suos, & tradidit illis substantiá suá, & vni dedit quinq; talenta, alij autẽ duo, alij verò vnum, vnicuiq; secundum propriam virtutẽ, id est, secundũ propriá & naturalẽ possibilitatem: nõ autẽ secundũ proprium meritũ, quia aliud est posse operari, aliud operari, & aliud est posse habere charitatem, aliud habere charitatem, & aliud est capacem esse continentiæ, iustitiæ, sapientiæ, aliud verò esse continentem, iustũ, atq; sapientem. Non itaq; omnis reparabilis reparatur, nec omnis sanabilis
B sanatus est: quia reparabilem & sanabilem esse, de natura est, reparatum autem & sanatum esse, de gratia est. Denique isti quibus secundùm modulum capacitatis suæ, quem in eis distributor substantiæ præuidebat, dispar creditus est numerus talentorum, non meriti remunerationem, sed operis accepêre materiam. In qua duorum seruorum vigilantissima industria non solũ gloriosis laudibus honestatur, sed etiam in æterna domini sui gaudia intrare præcipitur. Tertij verò pigrum otium, & desidiosa nequitia sic punitur, vt & vituperationis dedecoretur opprobrio, & portione quam acceperat, exuatur. Dignus enim erat perdere inutilem fidem, qui non exercuerat charitatem. Vnde & in subsequenti sermone, quo apertissimè declaratur futuri forma iudicij, sedente filio hominis in sede maiestatis suę, antequam facta congregatione omnium gentium, alij ducuntur ad dexteram, alij ad sinistram constituendi, laudatis dextris de operibus charitatis: nihil aliud sinistris obijcitur, quam misericordiæ beneuolentiæq; neglectus. Acceperát ergo etiam isti fidem, sed non sectati fuerant dilectionem. Nec de non seruato, sed de non aucto munere damnabuntur. Quamuis enim omnia bona, dona sint Dei, à Deo tamen quædam etiam non petita tribuuntur, vt per ipsa quæ accepta sunt, ea quæ nondum sunt donata quærantur. Semen quippe quod iacitur in terram, non ob hoc seritur vt ipsum solum maneat, sed vt fructum afferendo, multiplex atq; numerosum sit. Qui quidem profectus ab illo est, qui dat incrementum: sed terra viuens, & de gratię iam imbre fœcunda, habet quod ab ipsa expectetur ad id quod accepit, augendum.

Matt. 25.
Ioan. 12.
1. Cor. 3.

His re-

Variatæ per diuersa tempora gratiæ causa à nobis non est inuestiganda. C

CAPVT IX.

Cap.3. HIS rectè (vt arbitror) quantum dominus tribuit pertractatis, ad id vnde digressa est disputatio, reuertamur: Ad considerationem scilicet differentiarum, quibus diuinæ gratiæ opera ac
Rom.11. dona variata sunt: Altitudo quippe diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, cuius inscrutabilia sunt iudicia & inuestigabiles viæ, sic per misericordiam suam & iudicium temperauit, vt secretissima æterni cõsilij voluntate, noluerit in omnibus super omnes generationes, aut super omnes homines, æquales donorum suorum esse mensuras. Siquidem aliter eos iuuerit, quos ad cognoscendum se, cœli & terræ testimonijs conueniebat: aliter illos, quibus non solùm elementorum famulatu, sed etiam doctrina legis, prophetarum oraculis, miraculorũ signis, & angelorum cooperationibus consulebat: & multo magis aliter misericordiam suam vniuersis hominibus declarauerit, quando filius Dei factus est filius hominis, vt inue-
Esa.65. niretur ab eis qui eum non quærebant, & appareret his qui illum non interrogabant, & non in vno tantùm populo Israeliticæ stirpis excelleret, sed in omni gente quæ est sub cœlo, multiplicatum Abrahæ semen oriretur: in quam hæredum successionem non filij carnis, sed filij promissionis intrarét:
Act.14. & quanta in præteritis seculis super cæteras nationes, tanta nũc esset in gente
Rom.11. Iudæa parcitas gratiæ. cùm tamen introducta plenitudine gentium, etiam ipsorum ariditati earundem rigationum inundatio spondeatur. Quæ itaque causæ sint harum sub eadem gratia dissimilitudinum, quæue rationes, sanctis D scripturis non loquentibus quis loquetur? Et cum in eis scientia Pauli Apo-
Ibidem. stoli à disputatione transeat ad stuporem, cuius erit tanta præsumptio, quis hæc differendo existimet aperienda potiùs quàm silentio miranda?

Omnibus seculis misericordia Dei & corpora aluit, & mentes iuuit.

CAPVT X.

PAtienter igitur & æquanimiter ignoretur tam remotũ ab humana cogitatione secretum. Nec tamen quia nequeunt clausa penetrari, ideo etiam reseratorum est prætereundus introitus. Manifestauerunt enim diuinorum eloquiorum multæ autoritates, & continua omnium seculorum experimenta docuerũt, iustam Dei misericordiam misericordemque iustitiam nec alendis vnquam
Act.14. corporibus hominum, nec docendis iuuandisque eorum mentibus defuisse.
Mat.5. Semper etenim pluit super bonos & malos, semper solem suum oriri fecit super iustos & iniustos, semper vitales auras præbuit, semper diei & noctis vicissitudines ministrauit, vbertatem agris, multiplicationem seminibus, fœcunditatem generandis hominibus semper impẽdit. Et si quãdo aliquid horum minuit, benignis correptionibus auersionem desidiamque malè vtentium castigauit, vt miserationes eius quærerent in aduersis, cuius iustitiam non timuerant in secundis Denique si ad ipsa mundi exordia recurramus, inueniemus, omnium sanctorum qui diluuium præcesserunt, Dei spiritum fuisse

A fuisse rectorem, propter quod & filij Dei nominati sunt: quoniam, sicut ait Rom.8.
Apostolus, quicunq; spiritu Dei aguntur, hi filij sunt Dei. Et cum ijdem neglecta obseruantia patrum, illicitis se reproborum cõnubijs miscuissent, atq; ob nefariam societatem digni exterminio iudicarentur, dominus ait: Non Genes.6
permanebit spiritus meus in hominibus istis, quoniá caro sunt. Vnde apparet quòd iste populus, cuius generationes discreto ordine cum annorum numero digeruntur, spiritalis antea fuit, ea vtiq; voluntate cui Spiritus sanctus præsidebat: sic impendens moderaminis sui regimen, vt declinandi ad vitia non adimeret potestatem: qua potestate hic populus si non vteretur, nõ relinqueret Deum, nec relinqueretur à Deo, essetq; ille de quo dictũ est: Felix Eccles. 31
qui potuit transgredi, & non est transgressus. Quamdiu ergo apud Deum mansit, ea voluntate mãsit, quam Deus inspirauit & rexit. Præparatur enim Prou.8. secundum 70.
(sicut scriptum est) voluntas à domino.

Hominibus ferè paulatim & particulatim accrescit, quod superna largitas eis dare decreuit.

CAPVT XI.

SED huius præparationis nõ vnus semper prouectus, nec vna mensura est. Quoniá multis modis, & innumerabilibus differentijs gratiæ opera & dona variantur, inq; ipsis singulis generibus munerum dissimiles sunt gradus & impares quantitates. Sicut enim in germinibus herbarum atq; lignorum quæ terra producit non vna species, nec vnum in omnibus genus est, sed singula queq; in sui seminis forma, & in suæ stirpis qualitate gignuntur, plenum autem decorem non statim vt eduntur accipiunt, sed certis & ordinatis prouehuntur augmentis, donec ad perfectam sui habitus quantitatem per succedentia sibi incrementa perueniant: ita & semina charismatum plantæq; virtutum, non in omni agro cordis humani totum hoc pariter, quod sunt futura, nascuntur: nec facilè reperitur in exordio maturitas, & in inchoatione perfectio. Exerit quidem frequenter potens & misericors Deus mirabiles istos suæ operationis effectus, & quibusdam mentibus nõ expectata profectuum
mora, totum simul quicquid collaturus est, inuehit. In Abrahæ lumbis Leui Hebr.7
sanctificatur, & simul cum eo domus Aàron & sacerdotalis ordo benedicitur. In Isaac de repromissione concepto, & contra spem sterilium senum na- Gen.17
to, omnium gentium vocatio, & tota Christi forma præconditur. Iacob Rom.4
nullo merito suffragante dilectus, priusquam nascatur, eligitur. Hieremiæ Malac 1
dicitur: Priusquá te formarem in vtero, noui te: & priusquá exires de vulua, Rom.9
sanctificaui te. Ioannes intra Elizabet matris viscera Spiritu sancto repletus Hiere.1 Luc.1
exultat, & vt nullus inter natos mulierum maior sit, priùs sentit initia gratiæ quàm naturæ. Sed cum & alia similium documentorum exempla non desint, quæ breuitatis studio præterimus, multo tamen crebrior multoque numerosior pars illa hominum est, cui particulatim quicquid superna largitas donat, accrescit, vt conferendorum munerum causæ, de his quæ sunt collata, pariantur. Quidam accepta fide, diffidentia non carent. quam vtique
inesse sibi nouerat, qui dicebat: Credo domine, adiuua incredulitatem Mar.9

meam. Quam nec illi abesse penitus à suis animis sentiebant, qui dixerunt: C
Luc.17. Domine, auge nobis fidem. Quidam quod credunt, non intelligunt, & multi eorum diu in suæ simplicitatis modulo detinentur. Multi verò citò intellectus lumen accipiunt. Ipsa autem intelligentia non in omnibus eundem habet vigorem, aut similem facultatem. Et plurimi cùm & fide & intellectu videantur ornati, laborant tamen indigentia charitatis, & his quæ fide & intellectu vident, nequeunt inhærere, quoniam perseuerari in eo non potest, quod non toto corde diligitur. Donum quoque ipsius charitatis non semper eiusmodi est, vt quicquid ad plenitudinem ipsius pertinet, simul à percipiente sumatur. Est enim amor qui potest alio amore superari, & sæpe dilectio Dei ex mundi dilectione marcescit, nisi ad eum feruorem Spiritu sancto inflammante profecerit, qui nullo extingui frigore, nullo possit tepore languere. Cum itaque in hoc inenarrabili dono Dei, omnium summa donorum & quædam sit cunctarum vita virtutum, ad hoc cætera conferuntur, vt habeat animæ fidelis intentio per quæ ad perfectam chari-
1.Ioan.4 tatem posit eniti. Quæ quoniam non solum ex Deo, sed etiam Deus est, stabiles & perseuerantes atque insuperabiles facit, quos flumine suæ voluptatis impleuerit. Qui autem istarum aquarum dulcedinem nesciunt, & adhuc de mundi huius torrentibus bibunt, aut etiam si aliquid primoribus la-
Apoc 14 & 16.d bris de vitæ fonte gustauerunt, inebriari tamen aureo Babylonis calice delectantur, suo prorsus decipiuntur arbitrio, sua voluntate labuntur, & si in hac desidia perseuerant, ipsi se his quæ accepêre dispoliant. Facilè enim quæ-
1.Cor.13. libet bona sine charitate possunt perire, quæ nō possunt sine charitate prodesse.

D

Diuinæ constitutionis non est nostra à Deo auersio, sed propriæ voluntatis: ideoq; meriti hominis esse si steterit, quia cadere potuit.

CAPVT XII.

ÆC autem summatim breuiterque perstricta, ad id valeant, vt certissimè nouerimus nullum fidelium à Deo non discedentem relinqui, neque cuiusquam ruinam ex diuina esse constitutione dispositam: Sed multis qui iam iudicio rationis vtuntur, ideo liberum esse discedere, vt non discessisse sit præmium: & vt quod non potest nisi cooperante spiritu Dei fieri, eorum meritis deputetur, quorum id potuit voluntate non fieri. Quę voluntas in malis actionibus sola esse potest, in bonis autem sola esse non potest. Quáuis enim secundum naturam sit homini, vt bonæ sit voluntatis, vitium tamen quod per malam voluntatem irruit in naturam, non naturæ superatur virtute, sed gratiæ.

Bonitatem Dei non solùm sanctis, sed & impijs instituendis affuisse ante diluuium.

CAP. XIII.

Regeba-

A REgebatur ergo primus ille populus Dei spiritu Dei, & à maledicti ac prædamnati populi societate ac moribus per eruditionem sancti Spiritus abstinebat, custodiens discretionem sui à permixtione carnalium: quorum mala tam diu sustinuit patiẽtia Dei, quãdiu boni per id quòd eos non imitabantur, placere potuerũt: vbi verò etiã boni malorũ imitatione corrupti sunt, & per voluntatis defectum in eandem nequitiam conspirauit vniuersitas: quos (excepta Noe domo) vna impietas prophanauit, sentẽtia vna deleuit. Bonitas autem Dei ne illi quidem parti defuit, quę in charitate non stetit, & ab initio sui veneno diabolici liuoris intumuit. Principẽ enim gẽtis impię, sancti fratris meritis inuidentẽ, cædemq; eius parricidali corde meditantẽ, dignatur dominus paterno mitigare consilio, dicens ad Cain: Vt quid tristis factus es? vt quid concidit vultus tuus? Nonne si rectè offeras, rectè autem non diuidas, peccasti? quiesce. Ad te enim erit conuersio eius, & tu dominaberis eius. Depone (inquit) ortam de inuidiæ æmulatione tristitiam, & flammas odij crudelis extingue. nihil tibi Abel nocuit, nec mihi placendo te læsit. Despexi munera tua meo iudicio, non illius voto. Opus enim bonum neglig ẽter egisti, recta fuisset oblatio tua, si fuisset recta discretio. sciẽs cui offerres, scire debueras quid voueres. Non dignè inter me & te diuisisti, quoniam tibi electiora seruasti. Tuus ergo hic error est, tuumq; peccatũ, quiesce & noli in insontem fratrem moueri, ad te potiùs tua culpa reuocetur. Noli peccato regnum in te dare, sed tu potius in ipsum sume dominatũ.. Pœnitendo enim nec in maius facinus progredieris, & ab eo in quo te doles displicuisse, mundaberis. Gen. 4.

B Cum ergo talia ad Cain loqueretur Deus, nunquid ambiguum est voluisse eum, & (quantum ad [illum] medendi modum sufficiebat) egisse, vt Cain ab illo impietatis furore resipisceret? sed malicia pertinax inde facta est inexcusabilior, vnde debuit esse correctior. Et vtique præsciebat Deus, ad quem finem insanientis esset progressura conceptio. Neque ex eo quòd falli scientia diuina non poterat, necessitate peccandi vrgebatur facinus voluntatis. A cuius vtique intentione atque effectu potuit incolumitas Abel illæsa defendi, nisi placuisset Deo cum magna laude patientiæ suæ, vt temporalis furor impij fieret perpetuus honor iusti. Posteris verò istius fratricidæ, quamuis in progenitoris sui moribus viuerent, nunquam se diuinam bonitatem negasse, quis non facilè aduertat, si consideret quantum eis prodesse potuerit tam longa patientia Dei, tam diues bonorum temporalium copia, & multiplicatæ fœcunditatis tam numerosa propagatio? Quæ beneficia licet obduratis nihil remedij & emendationis attulerint, probant tamen auersionem eorum non diuinæ fuisse constitutionis, sed propriæ voluntatis.

In diluuio, & posteà vsque ad Christum reuelata sunt opera diuinæ gratiæ, & Christianæ gratiæ miracula præsignata: etsi abundantia gratiæ quæ nunc mundum rigat, pari largitate non fluxit.

CAPVT XIIII.

IN conseruatione autem Noë filiorumque eius & nuruum, in C quibus omnium gẽtium seminarium disponebatur, quanta diuinæ gratiæ opera reuelata sint, sancta scriptura manifestat, dũ
Gen.7 in illa mirandę capacitatis arca, vniuersi generis animaliũ quantum reparationis aderat, receptrice, congregatura ad se omne hominum genus ecclesia figuratur: dum per lignũ & aquam redẽptio crucis
Gen.8 Christi, & ablutio regenerationis aperitur: dum in his qui ex illa mũdi vastatione saluati sunt, omnium gẽtium plenitudo benedicitur: dum donum fœ-
Gen.9 cunditatis iteratur, & solo esu suffocatorum & sanguinis interdicto, libertas edendi quod placuerit, augetur, salutisque securitas in testimonio versicoloris arcus, hoc est, in signo multiformis gratiæ consecratur. Quæ vtique mysteria atque sacramenta non vnius tantùm familiæ paucissimos tunc homines, sed in ipsis omnes eorum posteros imbuebant, vt quod eruditioni impendebatur parentum, proficeret scientiæ filiorum. Iam verò procurrente humanæ propagationis augmento, cum ipsa mortalium numerositas de suis
Gen.11. multiplicationibus superbiret, & secundum elationis suæ altitudinem, cœlo cuperet molem immodicæ instructionis inserere: quàm mirabilis erga cohibendam hanc insolentiam fuit diuinæ censura iustitiæ? Quæ vnam illorum populorum loquelam notis sibi inuicem significationibus consonantem, septuaginta & duarum linguarum varietate confudit, vt & inter dissonas voces operantium pereunte concordia, insanæ molitionis machina solueretur, & habitando orbi terrarum daret incolas malæ congregationis opportuna dispersio. In isto autem opere prouidentiæ Dei præordinabantur miracula gratiæ Christianæ, quæ omnem hanc dispersionem in illius
Philip.2 ædificationis erat vocatura compagem, in qua omne genu flectitur Deo, & D omnis lingua confitetur quoniam Iesus in gloria Dei patris est. Hanc lati-
Ephes.3 tudinem gratiæ, in plenitudine dispositorum temporum reuelandæ, facta ad Abrahã promissio Dei, signis iam luculentioribus indicabat, quando du-
Genes.15 plex eius successio (filij scilicet carnis, & filij promissionis) multitudini arenarum comparabatur & siderum, & vir senex per annosam vxoris sterilitatem, ab spe iam prolis alienus, credebat laudabili fide per germen vnius filij patrem futurum esse se mundi, prospiciens illum in semine suo, imò
Ioan.8. conspiciens, qui dixit: Abraham diem meum vidit, & gauisus est. Qua fide Abraham cum iustificaretur, nondum mandatum circuncisionis acce-
Rom.4 perat, sed cum esset in præputio naturali, reputata est fides eius ad iustitiam. Et eadem fides signaculum circuncisionis acceperat in eo corporis membro, per quod semen procreationis peruenturum erat ad eam carnem, in qua sine carnali semine Dei filius Deus, verbum caro fieret, ac de Abrahæ filia Maria virgine nasceretur, assumptis omnibus in huius natiuitatis consortium, qui in Christo per Spiritum sanctum regenerati, quod
Cap.5. Abraham credidit, credidissent. Hæc autem fides antequam veniret,
Genes.22 hoc semen de quo Abrahæ dictum est: In semine tuo benedicentur omnes gentes terræ, intra vnius stirpis populum continebatur, vigente apud veros Israelitas spe redemptionis nostræ. Quoniam etsi fuerunt ex alie-
* recognoscãtur nigenis, quos tẽporibus legis veritas illustrare dignata sit, tamẽ tã pauci fuerunt, vt vix * cognoscãtur an fuerint. Neque ob hoc excusabiles sint natio-
Ephes.2 nes quæ alienatæ à conuersatione Israel, spem non habentes, & sine Deo in

hoc mundo ſub ignorantiæ tenebris perierunt, quia hæc abundantia gratiæ quæ nunc vniuerſum mundum rigat, pari antea largitate non fluxit.

Meliora non naſci nunc ingenia, quàm ante Chriſti aduentum. quinimò tempore aduentus Chriſti inuenta eſt iniquitas robuſtior, vt gratia Dei manifeſtaretur.

CAPVT XV.

ADhibita enim ſemper eſt vniuerſis hominibus quædam ſupernæ menſura doctrinæ, quæ etſi parcioris occultioriſque gratiæ fuit, ſufficit tamen ſicut dominus iudicauit, quibuſdam ad remedium, omnibus ad teſtimonium: vt non dubiè, ſed euidenter appareat, quòd niſi vbi abundauit peccatum, ſuperabundaret & gratia, nunc quoque vniuerſum genus humanum ſimilis obcæcaret impietas. An fortè (vt plerique garriunt) meliora quàm veterum ingenia noſtris ſeculis orta ſunt, & aptiores diuinis donis animas tempora extrema pepererunt? Quod etiam ſi ita eſſet, ad bonitatem id referendum eſſet autoris, qui vocandis ad vitam æternam populis, ea quæ non reniterentur, corda finxiſſet. Sed nihil prorſus nouatum eſt in generatione carnali, nec generoſior auis minorum orta ſucceſsio eſt, cùm potiùs in hominibus illius temporis quo mundi redemptor aduenit, quanto erat propago tardior, tanto ſit iniquitas inuenta robuſtior. Probauit hoc Iudaici furoris impietas. Et quàm apta Euangelio Chriſti fuerit illa generatio, non ſolùm populi, ſed etiam ſcribarum & principum ac ſacerdotum corda docuerunt. Quibus parum fuit in agnum Dei tollentem peccatum mundi, contra teſtificationem legis, contra oracula prophetarum, contra diuinarum experimenta virtutum, ſeditionibus, contumelijs, ſputis, alapis, colaphis, lapidibus, flagris, & ad poſtremum crucis atrocitate ſæuiſſe, niſi etiam teſtes reſurrectionis eius eadem perſequerentur inſania. Quam Apoſtoli quando à Pontificibus flagellati ſunt, oſtenderunt in Pſalmo Dauidico prophetatam, dicentes: Domine, tu es qui feciſti cœlum & terram & mare & omnia quæ in eis ſunt, qui Spiritu ſancto per os patris noſtri Dauid pueri tui dixiſti: Quare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania? Aſtiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum aduerſus dominum, & aduerſus Chriſtum eius. Conuenerunt enim verè in ciuitate iſta aduerſus ſanctum filium tuum Ieſum (quem vnxiſti) Herodes & Pontius Pilatus cum gentibus & populis Iſrael, facere quæ manus tua & conſilium decreuerunt fieri. Igitur ad manifeſtandam gratiam Dei, quæ ex æterno eius incommutabilique conſilio in ſalutem omnium gentium diſponebatur, non priora quaſi incapacia declinata ſunt tempora, ſed iſta electa, quæ tales populos ediderunt, quorum ferox & voluntaria iniquitas non conſulendi affectu, ſed intentione ſæuiendi perſiſteret facere quæ manus Dei & conſilium decreuerunt fieri, vt mirabilior eſſet gratia & potentia Dei, quæ de tam duris animis, tam tenebroſis mentibus, tam inimicis cordibus fecit ſibi populum fidelem, ſubditum, ſanctum, qui non per ſapientiam huius mundi peruenit ad lumen ſapientiæ Dei, ſed per illius donum, de quo teſtatur Ioannes Apoſtolus, dicens:

Rom. 5.
B
Ioan. 1.
Act. 4.
Psal. 2.

1.Ioan.5. cens: Scimus quia filius Dei venit, & dedit nobis sensum, vt cognoscamus C verum Deum, & simus in vero filio eius. Cui testimonio Apostolus Paulus consonat dicens: Gratias agentes patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine, qui eripuit nos de tenebris & de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij dilectionis suæ. Et iterum idem: Eramus enim (inquit) aliquando insipientes, increduli, errantes, seruientes desiderijs & voluptatibus varijs, in malicia & inuidia agentes, odibiles, odientes inuicem. Cum autem benignitas & humanitas apparuit Saluatoris nostri, non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit, per lauacrum regenerationis Spiritus sancti, quem effudit in vos abundè per Iesum Christum Saluatorem nostrum, vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundùm spem vitæ æternæ. Potuítne pleniùs, luculentiùs, veriùs explicari, quæ merita hominum Christus inuenerit, & quos sibi mores subiecerit, quæ ad se corda conuerterit, quando venit mederi non sanis, sed malè habentibus, & vocare non iustos, sed peccatores? Quoniam gẽtium populus, qui sedebat in tenebris, lucem vidit magnam, & sedentibus in tenebris & vmbra mortis, lux orta est illis. Fremebant gentes, irascebantur populi, sæuiebant reges, & potestates contradicebant, superstitiones & totius mundi reluctabantur errores. Sed de resistentibus, furentibus, persequentibus, populum suum Christus augebat, & per vincula ac supplicia mortésque sanctorum roborabatur fides, vincebat veritas, perque vniuersum mundum dominici agri segetis multiplicabatur vbertas. Tanta enim desuper præbebatur constantia fidei, fiducia spei, fortitudo tolerantiæ, vt ille ignis dilectionis, quem in cordibus fidelium Spiritus sanctus accenderat, nullo modo ab opprimentibus posset extingui: cum & qui cruciabantur, vehementiùs inardescerent, & qui sæuiebant, eandem quam persequebantur, flammam sæpe conciperent, qua beatus Apostolus Paulus ignitus, fidenter feruenterque dicebat: Iustificati igitur ex fide pacem habeamus ad dominum nostrum Iesum Christum, per quem & accessum habemus fide in gratiam istam in qua stamus, sed & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei. Non solùm autem, sed & gloriamur in tribulationibus, scientes quód tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio verò spem, spes autem non confundit, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Et iterum: Quis nos separabit à charitate Christi? tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? Sicut scriptum est: Quia propter te mortificamur tota die, existimati sumus sicut oues occisionis. Sed in his omnibus superamus per eum qui dilexit nos. Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque instantia, neque futura, neq; fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu domino nostro. Hæc charitas diffusa per Spiritum sanctum, fecit vt mundus fidelium mundum vinceret impiorum. Hęc Neronis crudelitatem, Domitiani furorem multorumque post eos principum, glorioso innumerabilium martyrum fine confudit, donante Christo imitatoribus suis, de persecutionibus regum æternarum stemmata coronarum.

Colos.1. — Titum 3. — Mat.9. — Esa.9. — D — Rom.5. — Rom.8. — Psal.43.

Quòd

A

Quòd Christus pro omnibus impijs mortuus fuit.

CAPVT XVI.

NVlla igitur ratio dubitandi est, Iesum Christum dominum nostrum pro impijs & peccatoribus mortuum, à quorum numero liber inuentus est. * Non est pro omnibus mortuus Christus? Sed prorsus pro omnibus mortuus est Christus. Nemo ergo omnium hominum ante reconciliationem, quæ per Christi sanguinem facta est, non autem peccator aut impius fuit, dicête Apostolo: Si enim Christus cùm adhuc infirmi essemus, iuxta tēpus, pro impijs mortuus est: vix enim pro iusto quis moritur, nam pro bono forsitã quis audeat mori: commendat autem suam charitatem Deus in nobis; quoniam si cũ adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est, multo magis iustificati sanguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsum Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius, multo magis reconciliati salui erimus in vita ipsius. Idem autem Apostolus in secunda ad Corint. ait: Charitas enim Christi vrget nos, iudicantes hoc, quoniam si vnus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt, & pro omnibus mortuus est, vt & qui viuunt, iam non sibi viuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est & resurrexit. De seipso verò quid pronunciat, audiamus: Fidelis (inquit) sermo, & omni acceptione dignus, quia Christus venit in hunc mundum peccatores saluos facere, quorum primus ego sum: sed ideo misericordiam consecutus sum, vt in me primo ostenderet Christus Iesus omnem patientiam, ad informationem eorum qui credituri sunt illi in vitam æternam. Siue ergo circuncisio, siue præputium, peccato vniuersaliter concludebatur, vnusque omnes reatus obstrinxerat, & inter magis minusque impios nemo erat qui posset absque Christi redemptione saluari: quæ redemptio vniuerso sese intulit mundo, & omnibus hominibus indifferenter innotuit: quandoquidem in die quinquagesimo ab illo Pascha, in quo se hostiam Deo verus agnus obtulerat, cum Apostoli & qui cum eis vnanimes erant, repleti Spiritu sancto linguis omnium gentium loquerentur, conueniebat excita miraculo diuersi generis hominum multitudo, vt Euangelium Christi in eis qui aderant, totus mundus audiret. Confluxerant autem (sicut scriptum est) Parthi & Medi, Elamitæ, & qui inhabitant Mesopotamiam, Iudæam & Cappadociam, Pontum & Asiam, Phrygiam & Pamphyliam, Ægyptum & partes Libiæ, quæ est circa Cyrenen, & aduenæ Romani, Iudæi quoq; & Proselyti, Cretes & Arabes, audientes eorum linguis prædicari magnalia Dei: quorum testificatio etiam in eas gentes quæ remotiores sunt, longè lateq; procurreret. Ad cuius rei effectum credimus prouidentia Dei, Romani regni latitudinē præparatã, vt nationes vocãdę ad vnitatē corporis Christi, priùs iure vnius consociarētur impietatis: quãuis gratia Christiana nõ contenta sit eosdē limites habere quos Roma, multosq; iam populorum sceptro crucis Christi illa subdiderit, quos armis suis ista non domuit Quæ tamen per apostolici sacerdotij principatum amplior facta est arce religionis, quàm solio potestatis.

Cap. 6.

* Nõne

Rom. 5.

2. Cor. 5.

1. Tim. 1.

B

Act. 2.

Nationes quibus nondum gratia Saluatoris illuxit, disposito tempore vocandas esse ad Euangelium.

CAPVT XVII.

* quod non volunt, VOD si fortè, quemadmodum quasdam gentes, * quod C antè non nôrunt in consortium filiorum Dei nouimus adoptatas, ita etiam nunc in extremis mundi partibus sunt aliquæ nationes, quibus nondum gratia saluatoris illuxit: non ambigimus, etiam circa illas occulto iudicio Dei tempus vocationis esse dispositum, quo euangelium quod nondum viderunt, audiant atque suscipiant. Quibus tamē illa mensura generalis auxilij, quę desuper omnibus semper hominibus est prębita, non negatur: quáuis tam acerbo natura humana vulnere sauciata sit, vt ad cognitionem Dei neminem contemplatio spontanea plenè valeat erudire, nisi obumbrationem cordis vera lux discusserit, quam inscrutabili iudicio Deus iustus & bonus, non ita præteritis seculis quemadmodū in nouissimis diebus effudit. Vnde & beatus Apostolus Paulus scribens Colossensibus, ait: Mysterium quod absconditum fuit â seculis & generationibus, nunc autem manifestatū est sanctis eius, quibus voluit Deus notas facere diuitias gloriæ sacramēti huius in gentibus, quod est Christus in nobis.

Tēpore Prosperi ad Christū venêre Scoti, opera Cęlestini: vt in fine libri cōtra Collatorē legitur

Colos. 1.

Prioribus seculis absconditam fuisse Gentibus gratiam Christi, non tamen Prophetis.

CAPVT XVIII.

Cap. 7.

Vnquid hoc mysterium etiam prophetis incognitum fuit? & illi per quos Spiritus sanctus loquebatur, ea quorum ab ipsis fiebant denunciationes, nesciebant? Non ita planè intelligen- D dum puto, sed, ipsis gentibus absconditum fuisse mysterium, quod dominus quádo voluit & quibus voluit, reuelauit. Nam

Rom. 9 de vocatione gentium, quæ non erant populus Dei, & quibus priùs non mi-

Deut. 32. sertus est, nunc autem miseretur, in Deuter. ita dicitur: Et vidit dominus & zelauit, & iratus est propter iram filiorum suorum & filiarum, & dixit: Auertam faciem meam ab eis, & ostendam quid erit in nouissimo, quia generatio peruersa est filijs, in quibus non est fides in illis. Ipsi in zelum compulerunt me in hoc quod non est Deus, irritauerunt me in idolis suis. & ego in zelum incitabo eos in eis qui non erant gens, super gente insipiente irritabo eos.

Psal. 85. Et Dauid hæc de adoraturis Deum omnibus gentibus præcinit: Omnes gentes quascunque fecisti, venient & adorabunt coram te domine, &

Psal. 71. glorificabunt nomen tuum. Et iterum idem: Et adorabunt eum omnes

Ibidem. reges terrę, omnes gentes seruient ei. Et iterum: Benedicētur in ipso omnes tribus terræ, omnes gentes magnificabunt eum. Esaias quoq; similia annun-

Esa. 2. ciat dicens: Quoniam erit in nouissimis diebus manifestus mons domini, & domus Dei in cacumine montium, & exaltabitur super colles, & venient ad

Esa. 25. eum omnes gentes. Et iterum idē: Et faciet (inquit) dominus Sabaoth omnibus gentibus, in monte isto bibent in iucunditate vinum, vngentur vnguento in monte isto, tradet hæc omnia gentibus: hoc enim consilium su-

Esa. 52. per omnes gentes. Et iterum idem: Et reuelabit dominus brachium suum sanctum in conspectu omnium gentium, & videbunt omnes gentes terræ

Esa. 54. salutem quæ â domino est Et iterum: Ecce aduenæ ad te per me accedent,

Esa. 55. & ad te fugient. Et infra: Gentes quæ te non cognouerunt, inuocabunt te: &

A te: & populi qui te nesciunt, ad te confugient. Osee quoq; paria prophetat Osee.1.
dicēs: Et erit in loco in quo dictū est eis, Non populus meus vos, ibi vocabuntur filij Dei viui, & cōgregabūtur filij Iudæ & filij Israel in idipsum. Et Osee.2
iterū: Miserebor nō dilectæ, & dicā nō populo meo, populus meus es tu: & ipse dicet, Deus meus es tu. Sub apostolis verò, cū ij qui in Cristū ex circūcisione crediderāt, eos qui gētiles erāt, dicebanturq; præputiū, iustificationum gratiæ arbitrarētur participes esse non posse, docet beatus apost. Petrus quā indiscretus apud Deū vterq; sit populus, si in vnitatē fidei ambo cōuenerint. Cū autē (inquit) cœpissem loqui, decidit spiritussanctus super eos, sicut & in Act.11
nos in initio. Recordatus sum autē verbi domini, sicut dicebat: Ioānes quidē baptizauit aqua, vos aūt baptizabimini spiritu sancto. Si ergo eādē gratiā dedit illis Deus sicut & nobis qui credidimus in dominū Iesum Christū, ego quis erā qui possem prohibere Deū? His auditis tacuerunt, & glorificauerūt Deū dicentes: Ergo & Gentibus Deus pœnitentiā ad vitam dedit. Iacobus quoq; apostolus de hac vocatione gentiū dicit: Viri fratres audite me, Simō Act.15.
narrauit quēadmodū primū Deus visitauit sumere ex gentibus populū nomini suo. & huic cōcordāt verba prophetarū, sicut scriptū est: Post hęc reuer Amos. 9
tar, & reædificabo tabernaculū Dauid quod cecidit, & diruta eius ędificabo, & erigā illud, vt requirāt cæteri hominū dominū, & oēs gētes super quas inuocatū est nomē meū, dicit dominus faciens hæc. notū à seculo est domino opus suū. Symeō quoq; ille cui respōsum erat à spiritu sancto, nō eū visurū mortē priusquā videret Christū domini, de salute omniū gentiū quę in Chri- Luc.2
sto reuelabatur, hæc dixit: Nunc dimitte seruū tuū domine, secundū verbū
B tuum in pace: quia viderunt oculi mei salutare tuū, quod parasti ante faciē omniū populorū: Lumen ad reuelationem gētiū, & gloriā plebis tuę Israel. His & alijs testimonijs scripturarū non dubiè demonstratur, istam ditissimā potentissimā, benignissimā gratiā, qua in nouissimo mundi tempore omnes gentes in regnum Christi vocantur, prioribus seculis in occulto Dei abscōditam fuisse consilio.

Deus pro omni tempore vult omnes homines saluos fieri, aut generalibus donis, aut etiam peculiaribus.

CAPVT XIX.

ET cur hac manifestatione qua nunc vniuersis nationibus innotescit, antea reuelata nō fuerit, nullā posse cōprehēdere, nullam intelligētiā penetrare, cū tamē illud quod de bonitate Dei pijssimè creditur, quia oēs homines velit saluos fieri, & in agnitionē veritatis venire, nō oporteat nisi perpetuū æternūq; sentiri, 1.Tim.2.
secūdū eas mēsuras quibus Deus dona generalia specialibus nouit cumulare muneribus: vt & qui exortes gratiæ fuerint, de sua nequitia redarguantur: & qui eius lumine enituerint, non in suo merito, sed in domino glorientur.

Obiectio ex paruulis contra illud: Qui vult omnes homines saluos fieri.

CAPVT XX.

IN hoc sanè angusto quidē, sed tamen recto intelligentiæ tramite, nō parū difficultatis opponit cōsideratio paruulorū qui nullo iudicio rationis vtūtur, quo

tur, quo autoris sui beneficia sentientes, ad agnitionem valeant veritatis accedere. nec videntur de neglectu opitulantis gratiæ iustè argui, in illa ignorantia naturaliter constituti, quam dubium non est nullam recipere scientiam, nullam sentire doctrinam. Vnde cum omnes homines velit Deus saluos fieri, quid est quòd alienatur à salute perpetua tanta infantium multitudo, totque in his ætatibus hominum milia extra vitam reliquuntur æternam: quasi ad hoc tantùm conditi sint ab eo qui neminem odiens creauit, vt quia in hunc mundum cum peccati carne venerunt, insolubilis culpæ vincula sine reatu propriæ actionis inciderent? quid hoc profundius, quid mirabilius esse potest? Neque credi fas est, eos qui regenerationis non adepti sunt sacramentum, ad vllum beatorum pertinere consortium. Et magis stupendum, magisque sit mirum, quòd vbi actio non offendit, vbi arbitrium non resistit, vbi eadem miseria, similis imbecillitas, causa communis est, non vnum esse de tanta parilitate iudicem, & quales reprobat abdicatio, tales adoptat electio. C

Cap. 8.

Iustè agi cum paruulis pereuntibus, tam in hoc seculo quàm futuro, propter originale peccatum.

CAPVT XXI.

VEruntamen de hac altitudine discretionis Dei non conturbabitur cor nostrum, si firma & stabili fide omne iudicium Dei iustũ esse credamus, nec appetamus habere cognitũ, quod voluit esse secretũ, vt vbi inuestigari non potest quare ita iudicet, sufficiat scire quis iudicet. Quanq̃ non ita incognoscibilis ista sit quæstio, vt nihil sit quod de ea eruditionis possimus acquirere, si ad contemplandum id quod videri potest, tranquillus sobrij cordis adhibeatur intuitus. Cum enim consideramus inter paganos, inter Iudæos, inter hæreticos, inter ipsos catholicos Christianos, quàm multiplex pereat numerus paruulorum, quos quantum ad proprias pertinet voluntates, neque bonum aliquid, neque malum constat egisse, discimus super eos illam manere sententiam, quam humanum genus præuaricatione primi parentis excepit, cuius sententiæ rigor, dum etiam circa tales non resoluitur, quàm magnum illud peccatum fuerit, demonstratur. Nemo autem putaretur non innocens nasci, nisi etiam talibus esset noxium non renasci. De immaturitate verò mortis non est ratio conquerẽdi, cum semel in naturam nostram per peccatum ingressa mortalitas, obnoxium sibi omnem vitæ nostræ fecerit diem. Esset enim, quoniam secundùm aliquẽ modum immortalis dici homo posset, si esset tempus intra quod mori omnino nõ posset. Sed nunq̃ corruptio ita incorruptionis est particeps, vt non semper obnoxiũ sit defectioni, quod debetur occasui. Vitæ huius principium mortis exordium est, nec prius incipit augeri ætas nostra, quàm minui. Cui si quid adijcitur spatij temporalis. non ad hoc accedit vt maneat, sed in hoc transit vt pereat. Quod ergo ab initij sui die mortale est, qualibet occidat die, nõ cõtra legẽ mortalitatis occumbit, nec vnquam ei vicinius est posse viuere, quàm posse deficere. Quamuis autẽ ex vna causa omnium hominum sit orta mortalitas, non in vnam tamẽ, sed in multiplicem im- D

A cem imbecillitatem corruptibilis natura distrahitur. Et siue morbis, siue debilitatibus siue vulneribus, non solùm anni aut menses vel dies ætatis humanæ, sed & omnes horæ, omniaq; momenta subiecta sunt. Nec est aliquod mortis genus, aut vllus obeundi modus, qui non intra vniuersitatem mortalium in aliquam incidat portionem. Manet enim graue iugum super filios Adam, à die exitus de ventre matris eorum, in diem sepulturæ in matrem omnium. Eccle. 40.

Diuina iustitia cuilibet mensuram & modum miseriæ ordinat.

CAPVT XXII.

SED huius asperrimi iugi pondera, non ita in Adę filios irruerunt, vt diuina iustitia nihil eis suæ dimensionis adhiberet, quæ defectionum legibus ita defectura subiecit, vt ab eis moderationum suarum non auerteret potestatem. Ideo omnia omnes inciderent mala, quia per communem conditionem omnes omnibus subiacerent: sed vt generali necessitate variata, causas sibi dominus indulgentiæ correptionisque seruaret, essetque in vno omnium debito, quod & misericors remitteret, & iustus exigeret. Cum igitur iusta & omnipotens prouidentia Dei incessabiliter vniuersa dijudicet, & nemo in hunc mundum veniat, neque ab hoc mundo exeat, nisi eo ortu atque discessu, quem B rerum arbiter secundùm altissimam scientiam suam sapientiamque decernit, sicut scriptum est in libro Iob: Quis ignorat quòd omnia hęc manus domini fecerit, in cuius manu anima omnis viuentis, & spiritus vniuersæ carnis hominis? Et iterũ: Breues dies hominis sunt, & numerus dierũ eius apud te est. Quis audeat causas operum & consiliorum eius inquirere? Inscrutabile enim est, valdeque secretum, cur tantis differentijs conditio humana variata sit. Illum ab infantia vsque in senectutem longæua carpit infirmitas, nec inter perseuerantes dolores statutæ deficit tempus ætatis. Illum integris valentem viribus annosissimus vigor vegetat. Huic in pueritia finis est, illi in adolescentia. Huic vltra iuuentutem non licet progredi, illi impossibile est vsque ad loquendi rudimenta grandescere. Quas vitæ metas multiformiter inæquales, minus acerbas experiretur caduca mortalitas, si præsentis tantùm seculi detrimenta pateretur, & non in æternas miserias caderent, qui hinc sine lauacro regenerationis exissent.

Iob 12.

Iob 14.

Paruulis pereuntibus generalis gratia tribuitur, dum ea parentibus datur.

CAPVT XXIII.

SED cum inscrutabilis sit causa tam donorum quæ gratia tribuit, quàm miseriarum quas natura promeruit, ipsa nos intelligentiæ difficultas ad nostrum remittit autorem. Et cum quærimus: Quomodo omnes homines saluos fieri velit, qui non omnibus illud tempus impertit. 1. Tim. 2

in quo

in quo per voluntariam fidem percipiẽdę gratiæ sint capaces? Nõ irreligiosè arbitror credi, neq; incõueniẽter intelligi, quòd isti paucorũ dierũ homines ad illã ꝑtineant gratiæ partẽ, quę semper vniuersis est impẽsa nationibus qua vtiq; si bene eorũ vterentur parentes, etiam ipsi per eosdẽ iuuarentur. Omniũ namq; exordia paruulorũ, totaq; illa principia necdum rationalis infantiæ, sub arbitrio iacent voluntatis alienæ, nec vllo modo eis nisi per alios consuli potest: & consequens est, illos ad eorũ pertinere consortium, quorũ vel recto vel prauo aguntur affectu. Sicut enim ex aliena confessione credũt, ita ex aliena infidelitate aut dissimulatione non credunt. Et cũ ipsi nec præsentis vitæ desideriũ habuerũt, nec futuræ: quã ipsorũ factũ est nasci, tã ipsorum efficitur nõ renasci. Sicut autem circa maiores pręter illã generalem gratiã parciùs atq; occultiùs omniũ hominum corda pulsantẽ, excellentiore opere, largiore munere, potentiore virtute vocatio specialis exeritur: ita etiã circa innumeros paruulos eadẽ manifestatur electiò. Quæ quidẽ nec illis qui renati non sunt, in parentibus defuit, sed ijs qui renati sunt, præ parentibus affuit: ita vt multis sępe quos suorum impietas deseruit, alienorum cura seruierit, & ad regenerationẽ venerint per extraneos, quæ eis non erat prouidenda per proximos.

Non esse iustam querelam ex discretione parium paruulorum, sed magnam diuinæ iustitiæ & gratiæ Christi commendationem.

CAPVT XXIIII.

IN quo opere gratiæ quis nisi arrogantissimus atq; vanissimus de diuina iustitia cõqueratur, quòd nõ omnibus paruulis similis prouidẽtia cõsulat, omniaq; pericula quę moriturorũ regenerationẽ prohibere possunt, aut potestate submoueat, aut miseratione præueniat? Quod vtiq; erga omnes ita fieret, si ita fieri omnino deberet. Non autẽ latet, quantum cordibus fidelium desidiæ gigneretur, si in baptizandis paruulis nihil de cuiusquam negligentia, nihil de ipsorum esset mortalitate metuendum: quãdoquidem vt tales baptismo fraudarentur, nullo modo posset accidere. Hac veró tam inamissibili felicitate infantiũ, vehementissimè opinio illius roboraretur erroris, qui gratiam Dei secundùm merita hominũ dari, audet contra fidem catholicã prædicare. Videretur quippe inculpabili innocentiæ hoc tota æquitate deberi, vt neminẽ eorũ adoptio præteriret, quos nullus reatus perstringeret: nec impiè à quodam de paruulorum baptismo dictũ fuisset, Habet gratia quod adoptet, non habet vnda quod diluat. Sed hoc detestabiliter prædicatũ omnes discipuli veritatis intelligunt: & inde manifestum est, eos qui salui fiunt, non merito, sed gratia liberari, quia sine baptismo mortuos, perisse non dubium est. Qui vtique nisi grauissimi peccati essent participes, non perirent. Nunc autẽ occulta quidem Dei discretione, sed iusta, sic ostenditur & quid conferat gratia, & quid præuaricatrix mereatur natura: vt nec contra donum eleuetur superbia, nec contra periculum cesset industria.

Deum

A *Deum ob generalem gratiam omni tempore velle omnes saluos fieri: at peculari gratia, quosdam tantùm.*

CAPVT XXV.

Siue igitur nouissima contemplentur secula, seu prima, seu media, rationabiliter & piè creditur, omnes homines saluos fieri Deum velle, semperq; voluisse: & hoc nō aliunde monstratur, quàm de ijs beneficijs eaque prouidentia Dei, quam vniuersis generationibus communiter atq; indifferenter impendit. Fuerunt enim ac sunt huiusmodi dona ita generalia, vt per ipsorum testimonia ad quęrendum verum Deum possent homines adiuuari: quibus donis autorem suum per omnia secula protestantibus, specialis gratiæ largitas superfusa est. Quæ licet copiosiùs nunc quâm antè præstetur, causas tamen distributionum suarum dominus apud scientiam suam tenuit, & intra secretū potentissimæ voluntatis occuluit: quę si omnibus vniformiter affluerent, non laterent. Et quàm nulla est ambiguitas de benignitate generali, tam de speciali misericordia nihil quod stupendum esset existeret, ac proinde illa esset gratia, ista non esset. Deo autem placuit & hanc multis tribuere, & illam â nemine submouere, vt ex vtraq; appareat non negatum vniuersitati, quod
B collatum est portioni, sed in alijs præualuisse gratiam, in alijs resiluisse naturam.

Quòd in omnibus iustificationibus gratia quidem principaliter præemineat, sed voluntas ei subiungatur, quia gratia primò sibi, tanquam receptricem & famulam donorum suorum, præparat voluntatem.

CAPVT XXVI.

HANC quippe abundantiorem gratiam ita credimus atq; experimur potentem, vt nullo modo arbitremur esse violētam, quò quicquid in saluandis hominibus agitur, ex sola Dei voluntate peragatur, cùm etiam ipsis paruulis per alienæ voluntatis subueniatur obsequium. Gratia quidem Dei in omnibus iustificationibus principaliter præeminet, suadendo exhortationibus, monendo exemplis, terrendo periculis, incitando miraculis, dando intellectum, inspirando consilium, corq; ipsum illuminando, & fidei affectionibus imbuendo: sed etiam voluntas hominis subiungitur ei atq; coniungitur, quæ ad hoc prædictis est excitata præsidijs, vt diuino in se cooperetur operi, & incipiat exercere ad meritum quod superno semine concepit ad studium, de sua habens mutabilitate si deficit, de gratię opitulatione si proficit. Quæ opitulatio per innumeros modos, siue occultos siue manifestos, omnibus adhibetur, & quòd á multis refutatur, ipsorum est nequitię: quòd autem â multis suscipitur, & gratiæ est diuinæ, & volūtatis humanę. Siue igitur initia, siue profectus fidelium, siue vsq; in finē perseuerantiū cogitemus genus, nulla *Caput 9.*

nulla species cuiusquam virtutis occurrit, quæ vel sine dono diuinæ gratiæ, C vel sine consensu nostræ volũtatis habeatur. Ipsa enim gratia hoc omni genere medendi atq; auxiliandi agit, vt in eo quem vocat, primam sibi receptricẽ & famulam donorũ suorum præparet voluntatem. Nam virtus nolentium nulla est, nec potest asseri vel fidem, vel spem, vel charitatem eis inesse, quorum ab his bonus consensus alienus est.

Consensum voluntatis per gratiam gigni, non solùm ex doctrina & illustratione, sed etiam ex terrore & metu.

CAPVT XXVII.

HVnc autem consensum non solùm cohortatio prædicantium & incitamenta doctrinæ, sed & metus gignit, propter quod
Prou. 9. scriptum est, Principium sapientiæ timor domini. Qui quantislibet terroribus inferatur, non aliud agit, quàm vt quem fecerit timentem, faciat & volentem, nec solùm volentem, sed
Eccl. 25. etiam sapientem. Vnde & illud scriptum est: Beatus cui donatum est habere timorem Dei. Quid enim tam beatificum, quàm hic timor, qui genitor eruditorque sapientiæ est? In cuius vtique deuotione deuota est & voluntas, quę autore gratiæ eodem proficit timore quo cœpit. Cùm ergo hic timor etiam per quandam vim magni terroris immittitur, non ibi ratio extinguitur, nec intellectus aufertur, sed illa potius quæ mentẽ premebat caligo discutitur, vt voluntas deprauata priùs atq; captiua, recta efficiatur & libera. Vnde sicut animus nihil virtutis capit, nisi radiũ veri acceperit luminis: D ita gratia nihil ei quẽ vocat cõfert, nisi oculos in eo aperuerit volũtatis. Quę in plerisq; (sicut superiùs disputatum est) ab ipso initio sui ardẽtissima sitis & magnis ditatur augmẽtis: in plerisq; autẽ tardè cũctãterq; proficiẽs, vix ad ea incrementa prouehitur, quæ idoneã ad perseuerandum habeãt firmitatem.
Ioan. 6. Dicit quidem dominus: Nemo venit ad me, nisi pater qui misit me, attraxerit eum. Sed hoc ideo dictum est, vt illam fidem, sine qua nemo ad Christum venit, ex patris haberi munere nouerimus, secundũ illud quod apostolo di-
Matt. 16. citur: Beatus es Simon bar Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cœlis est. Qui in cordibus trahendorum hoc egit vt crederent, hoc effecit vt vellent. Non enim esset vnde traherentur, si sequaces fide & voluntate non essent: quoniam qui non credunt, nec trahuntur omnino, nec veniunt, neque accedunt qui dissentiunt, sed recedunt. Qui ergo veniunt, amore ducuntur, dilecti enim sunt, & dilexerunt, quæsiti sunt & quæsierunt: & quod eos voluit Deus velle, voluerunt.

Posse eos qui gratia Dei in Christum credunt, non credere, & eos qui perseuerant, à Deo recedere.

CAPVT XXVIII.

QVi ad obediendum sibi, ipsum velle sic donat, vt etiam à perseueraturis illam mutabilitatem quę potest nolle, non auferat. Alioquin nemo

vnquam

A vnquã fideliũ recessisset à fide. neminẽ cõcupiscẽtia vinceret, neminẽ tristitia elideret, neminẽ iracũdia debellaret, nullius charitas refrigesceret, nullius patiẽtia frãgeretur, & collatã sibi gratiã nemo negligeret. sed quia hæc possunt fieri, & in cõsensum taliũ tẽtationũ facilis nimiũ procliuisq; descẽsio est, nũquã debet in auribus fidelium vox illa domini nõ sonare, qua apost. dicitur: Vigilate & orate ne intretis in tentationem. Vbi si de vigilando tantum, non etiã de orãdo discipulos admoneret, solas liberi arbitrij vires videretur hortatus. Sed cum addidit: Et orate, satis docuit, superni futurum muneris, vt eos etiam vigilantes tentationis procella nõ vinceret. Tale est & illud quod ait: Simon Simon, ecce satanas expostulauit vt vos cerneret velut triticum; ego autem rogaui pro te, ne deficiat fides tua, & tu tandem conuersus, confirma fratres tuos, & roga ne intretis in tentationem. Si ergo defectura erat fides tãti apostoli, nisi pro eo Christus oraret, inerat ei proculdubio mutabilitas, quæ posset in tentatione nutare. Et non ita iam perseuerantiæ fuerat virtute solidatus, vt nullis periculis esset obnoxius. Siquidem tam grauis eum perturbatio etiam post ista cõcusserit, vt in Caiphæ domo vnius ancillæ interrogatione pauefactus, vsq; ad trinam negationem Christi (cui moriturum se spoponderat) constantia deficiente perductus sit. Qui ergo tunc conturbatum cor apostoli non humanis, sed diuinis conuènit oculis, & ad largos pœnitudinis fletus potenti incitauit aspectu: potuit hanc firmitatem animi præcipuo conferre discipulo, vt sicut ipsum Dominum nihil ab explendæ passionis proposito deterrebat, ita nec beatum Petrum B vlla tunc formido superaret. Sed hæc stabilitas illius tantummodo propria fuit qui solus verè potenterque dicebat: Potestatem habeo ponere animam meam, & potestatem habeo iterum sumere eam. In cæteris verò hominibus donec caro cõcupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, & donec spiritus quidem promptus est, caro autem infirma, incommutabilis animi fortitudo non potest reperiri, quoniam non huius sed alterius vitæ est verè perfecta & secura felicitas. In præsentis autem agonis incerto, vbi tota vita tentatio est, & ab insidianti superbia nec ipsa est tuta victoria, mutabilitatis periculo non caretur. Et licet innumeris sanctis suis donet virtutem perseuerandi vsque in finem diuina protectio, à nullis tamen aufert quod ipsis repugnat ex ipsis: vt in omnibus studijs eorum atque conatibus semper inter se velle & nolle decertet. Quam compugnantiam idem beatissimus Petrus etiam in ipsa palmarum omnium consummatione perpessus est. Si quidem hoc ipse dominus protestetur & dicat: Amen Amen dico tibi, quando iuuenis eras, præcingebas te & ambulabas vbi volebas: cum autem senueris, extendes manus tuas, & alius te præcinget, & ducet quò tu non vis. Hoc autem dixit, significans qua morte glorificaturus esset Deum. Quis ergo ambigat, quis ignoret hanc fortissimam petram, quæ ab illa principali petra communionem & virtutis sumpsit & nominis, hoc desiderium semper habuisse, vt ei moriendi pro Christo constantia donaretur? Veruntamen ita ineuitabilis erat obluctatio trepidationis, vt vir martyrij auidissimus, adepturus quidem denunciaretur victoriam passionis, sed non sine tentatione fordinis. Meritò igitur non solùm ab incipientibus, verumetiam à prouectissimis sanctis vniformiter Domino supplicatur & dicitur: Ne nos inducas

Matt. 26. Lucæ 22. Ioan. 10. Gal. 5. Matt. 26. Iob. 7. Ioan. 21. Matt. 16. Matt. 6.

inducas in tentationem, sed libera nos à malo. Vniuersis enim qui in fide & C
dilectione permanent, ab ipso donatur ne in tentatione superentur, vt qui
1.Cor. 1. gloriatur, in domino glorietur. Ipsamq; gloriam ijsdem quibus eam impertit adscribit: vt quamuis auxilio Dei steterint, tamen quia in se habebant vnde caderēt, ipsorũ sit meritũ quòd steterũt. Igitur sicut qui crediderũt, iuuátur vt in fide maneant: sic & qui nõdũ crediderunt, iuuátur vt credát. Et quemadmodum illi in sua habēt potestate vt exeát: ita & isti in sua habēt potesta-
1.Tim. 2. te ne veniant. Fitq; manifestũ quòd diuersis atq; innumeris modis omnes homines vult Deus saluos fieri, & in agnitionē veritatis venire, sed qui veniunt, Dei auxilio diriguntur: qui non veniunt, sua pertinacia reluctantur.

Promißio benedictionis omnium gentium ita completur quotidie, vt nec pereuntibus sit excusatio iusta, nec saluatis de sua iustitia gloriatio.

CAPVT XXIX.

QVamuis autem multi amantes tenebras suas, splendorem non recipiant veritatis, & multi qui illuminati fuerant, tenebrescát,
Isa 40. verbũ tamē Dei manet in æternũ, & de promisionis veritate nihil excidit. Intrat quotidie præscita & promissa gentiũ plenitudo, & in Abrahæ semine omnis gēs, omnis tribus, omnis lin-
Joan. 6. & 10. gua benedicitur. Quod enim pater filio dedit, filius nõ amittit, neq; quisquá
2.Tim 2. potest de manu eius eripere quod accepit. Firmum fundamentũ Dei stat, & D mansuri in æternum templi ædificatio non vacillat, prætenta super omnes veritate & misericordia Dei: à quo quod & nemini negatur, & nulli debe-
1.Cor. 12 tur, in ijs quos promisit efficitur. Ipse enim operatur omnia in omnibus Sed
Psal. 24 omnia proculdubio iusta & bona. Vniuersæ enim viæ domini misericordia & veritas. Qui sicut præsciuit ante secula, quanta totius mundi hominũ multitudo, vel communibus vsa donis, vel specialibus adiuta præsidijs, declinans tamen ab itinere veritatis & vitæ, ingressura esset latitudinē erroris & mortis: ita semper præcognitum habuit quantus piorum numerus per opem gratiæ, & per seruitutem obedientiæ ad æternam beatitudinem pertineret: vt nullo excidente de plenitudine promissorum, qui nec prouectu erat fallēdus, nec auxilio defuturus, eos glorificaret prę omnibus, quos eligit ex omnibus. Vniuersitati quippe hominum (quod abunde probauimus) ita multiplex atque ineffabilis bonitas Dei consuluit semper & consulit, vt neque vlli pereuntium excusatio suppetat de abnegato sibi lumine veritatis, neque cuiquam sit liberum de sua iustitia gloriari, cum & illos propria nequitia demergat ad pœnam, & istos Dei gratia perducat ad gloriam.

Repetitio primi capitis libri secundi.

CAPVT XXX.

Caput 10 QVod itaque in principio secundi huius voluminis insinuauimus, hoc nunc iterum commendamus, vt cum de gratiæ profunditate & altitudine disputatur, tribus illis saluberrimis & veracißimis diffinitionibus si-

A bus ſimus innixi. Quarum vna profitetur æternum & proprium diuinæ eſſe bonitatis, vt omnes homines ſaluos fieri velit, & in agnitionem veritatis venire. Alia ſimul prædicat, omnem hominem qui ſaluus fit, quique in agnitionem veritatis venit, Dei auxilio iuuari & regi, vtque in fide quæ per dilectionem operatur, permaneat, cuſtodiri. Tertia verò temperanter & ſobriè proteſtatur, non omnem voluntatis Dei comprehendi poſſe rationem, & multas diuinorum operum cauſas ab humana intelligētia eſſe ſubductas: vt cum in temporibus, in nationibus, in familijs, in paruulis, in nondum natis & genitis quædam aut variè aut inſigniter geſta noſcuntur, non ambigimus ea ex illis eſſe quæ iuſtus & miſericors Deus in hoc tranſituro ſeculo noluit ſciri. Quod quidem ad vtilitatem noſtram diſpoſitum ſentiendum eſt, vt quoniam ſalui facti ſumus, cui præparauit Deus quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, ſicut conſtanter credimus videndum quod nondū videmus, ita patiēter expectemus intelligēdū quod nondum intelligimus. Si ergo ceſſet inſidioſa malignitas, ſi inſolens præſumptio cōquieſcat: his rectè (vt arbitror) pertractatis, nullius ſupereſt cauſa certaminis, neq; vltrà neceſſe eſt nos interminabilibus quæſtionibus occupari. 1. Tim 2 Galat. 5.

Omnibus ſeculis adfuiſſe omnibus hominibus generalem Dei bonitatem: ſed tantùm ſaluandis peculiarem gratiam.

CAPVT XXXI.

B ET laboratum eſt enim quantum dominus adiuuit, vt non ſolùm in nouiſsimis diebus, ſed etiam in cunctis retro ſeculis probaretur, gratiam Dei omnibus hominibus affuiſſe, prouidentia quidem pari & bonitate generali, ſed multimodo opere diuerſaque menſura: quoniā ſiue occultè ſiue manifeſtè, ipſe eſt (vt Apoſtolus ait) ſaluator omnium hominum, maximè fidelium. Quæ ſententia ſubtiliſsimæ breuitatis & validiſsimi roboris, ſi tranquillo conſideretur intuitu, totam hanc (de qua egimus) controuerſiam dirimit. Dicendo enim: Qui eſt ſaluator omnium hominum: confirmauit bonitatem Dei ſuper vniuerſos homines eſſe generalem. Adijciendo autem, Maximè fidelium: oſtendit eſſe partem generis humani, quæ merito fidei diuinitus inſpiratę, ad ſummam atque æternam ſalutem ſpecialibus beneficijs prouehatur: quod vtiq; nulla iniquitate agitur iuſtiſsimi & miſericordiſsimi Dei, cuius iudicium in his diſpenſationibus non cum arrogantia diſcutiendum, ſed cum tremore laudandum eſt. 1. Tim. 4

Inter fideles varios eſſe gradus munerum Dei, idq; non ex meritis eorum, ſed iuſto & latenti Dei iudicio.

CAPVT XXXII.

SIquidem in ipſis quoque fidelium populis (quod iam ſuperius oſtenſum eſt) non eadem omnibus, nec paria conferantur, & ante vlla humanorum pondera meritorum, diſsimillima diuinorū menſura ſit mu-

 nerum,

nerum. Si enim de parentum carnalium iudicijs conqueri non audemus, cum aliquos filios suos ante vlla morum examina, ante aliqua pietatis obsequia, indulgentiore amplectuntur affectu: in dominis quoque erga famulos libera est dispositio, nec iustè à quoquam reprehenditur, qui de vnius conditionis familia quosdam sibi quos benigniùs honestaret, & quos liberiùs erudiret, elegit: nunquid de summi patris & veri domini beneuolentissima æquitate causandum est, quòd in magna domo eius innumeris differentijs vniuersa variàtur? Cumque nemo aliquid boni habeat, quod non ille donauerit, non omnes tamen ijsdem virtutibus micant, aut eadem charismatum dote ditantur. Nec possumus hanc diuersitatem graduum causis aptare meritorum, cûm totius boni meriti principalis causa sit gratia, de cuius opibus sumitur quicquid in singulis probabile reperitur. C

Nemo perit, qui perire non debet: sed omnes ab æterno electi, salui fiunt.

CAPVT XXXIII.

SICVT ergo de ijs quæ intra ecclesiam multiformiter Spiritus sanctus operatur, impium est vllam querelam corde concipere: ita etiam de illa prouidentia quæ infidelibus præsidet, nullatenus murmurandũ est. Quoniam & iustus & bonus arbiter nec voluntatis iniquæ est, nec discretionis incertæ, vt sub immensa omnipotẽtis Dei misericordia atq; iustitia putemus quòd quisquã pereat, qui perire non debeat. Nulla pars mũdi ab euãgelio vacat Christi. Et D
licet illa generalis vocatio non quiescat, tamen etiam ista specialis iam vniuersis est facta communis. Ex omni gente, ex omni conditione adoptantur quotidie milia senũ, milia iuuenũ, milia paruulorũ: & effectibus gratię Christianæ, etiam ipsa quibus mundus atteritur, arma famulantur. Quàm multos enim qui in tranquillitate pacis sacramentum baptismatis suscipere differebant, ad aquam regenerationis confugere instantis periculi metus impulit, & lentis tepidisque animis quod diu cohortatio quieta non suasit, minax subitò terror extorsit? Quidam ecclesiæ filij ab hostibus capti, dominos suos Christi Euãgelio mancipârunt, & quibus conditione bellica seruiebant, eisdem fidei magisterio præfuerunt. At alij barbari dum Romanis auxiliantur, quod in suis locis nosse non poterant, in nostris didicêre regionibus, & ad sedes suas cum Christianæ religionis institutione remeârunt. Ita nihil obsistere diuinæ gratiæ potest, quo minus id quod voluerit, impleatur, dum etiam discordiæ ad vnitatem trahunt, & plagæ in remedia vertuntur, vt ecclesia vnde metuit periculum, inde sumat augmentum. Ad quoslibet igitur rerum humanarum exitus se nostra conuertat inspectio, nulla secula, nulla negotia, nullos generationum ortus atque decessus ab æternis & inscrutabilibus iudicijs Dei vaçare reperiet. Omnes varietatum compugnantiæ, & vniuersæ dissimilium prouentuum causæ, quas inuestigare & discernere non valemus, in illa æterna scientia simul notæ simulque diuisæ sunt. Et nihil ibi inordinatum est; etiam de necdum existentium qualitatibus actionum: Quoniam non est in Deo accidens motus, aut noua voluntas,

A luntas, aut temporale consilium, nec cogitatio eius cum rerum mutabilium inæqualitate variatur, sed cuncta pariter tempora & temporalia, sempiterno ac stabili comprehendit intuitu, & omnibus omnia iam retribuit, qui quæ sunt futura, iam fecit. Hinc illud est beati Pauli Apostoli scribentis ad Ephesios: Benedictus Deus & pater domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos Ephes.1. in omni benedictione spiritali in cœlestibus in Christo: sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, vt essemus sancti & immaculati in conspectu eius in charitate. Qui prædestinauit nos in adoptionem filiorum per Iesum Christum dominum nostrum, secundùm propositum voluntatis suæ, in laudem gloriæ gratiæ suæ, & cætera quæ sub eiusdem sensus prædicatione connectit, docens donum atque opus gratiæ in æterno semper Dei mansisse consilio, omnésque adoptionis filios non solùm in eo tempore quo iam existentes vocati sunt, sed etiã priùs quàm mundus conderetur, electos. In qua electione quicquid hominum in Christo præcognitum non est, nulla eidem ratione sociabitur. Omnes enim qui in regnum Dei de cuiuslibet temporis vocatione venturi sunt, in ista quæ secula cuncta præcesit, adoptione signati sunt. Et sicut nullus infidelium in hac sorte numeratus, ita nullus piorum ab hac sorte discretus est. De plenitudine quippe membrorum corporis Christi, præscientia Dei, quæ falli non potest, nihil perdit, & nullo detrimento minui potest summa præcognita, atque in Christo ante secula ęterna præelecta, sicut ad Timotheum scribens Apostolus, dicit: Collabora Euangelio secundùm virtutem Dei, qui nos li- 2.Tim.1. berauit & vocauit vocatione sancta, non secundùm opera nostra, sed secundùm suum propositum & gratiam, quæ data est nobis in Christo Iesu

B ante tempora æterna.

Non frustra laborari ad acquirenda bonorum operum merita, vel orationibus insisti: quamuis incommutabile sit Dei propositum super salute electorum.

CAP. XXXIIII.

Contra hanc inuictæ veritatis splendidissimam lucem solent quidam non sobriè dicere, superfluò ad acquirenda bonorum operum merita laborari, frustra etiam orationibus quibus Deus exorandus speratur, insisti, si ex incommutabili proposito eius Christianæ gratiæ subsistit electio, nec aliter quicquam procedere potest, quàm omnipotentis voluntate dispositum est. Sed qui se ingeniosè hoc arbitrantur opponere, non intelligunt scientiam Dei, quæ & præterita, & præsentia, & futura complectitur, tempore non teneri, & tam in conspectu eius astare ea quæ gerenda sunt, quàm illa quæ aut geruntur, aut gesta sunt. Quod cum verissimum sit, non indiget mora cernendi & discernendi illa virtus quæ perpetuo veroque contuitu creata & creanda, orta & oritura, acta & agenda simul aspicit: & quicquid in vniuersitate rerum per secula præfinita, euoluitur, ac multimodis varietatibus explicatur, id totum in eo iam ordine comprehendit, quem ex ipsius summo illo perfectoque iudicio mundi

huius finis accipiet. Hæc autem æterna & semper tranquilla cognitio, nulla nos vrget necessitate peccandi, nec inde manat iniquitas vnde iustitia. Quia cum bonus Deus omnia bona fecerit, & mali nulla sit omnino natura, à liberis voluntatibus, quas vtique bonum fuit liberas fieri, spontanea est orta transgressio, & natura mutabilis, cuius incolumitas ab incommutabili pendebat essentia, à summo se bono, dum proprio peruersè delectatur, abrupit, cui nunc ruinæ medetur gratia Dei. C

Gratia datur electis, non vt otientur vel à nullo hoste impetantur: sed vt bene operentur, & hostem vincant.

CAPVT XXXV.

1. Ioan. 3. ET propterea Iesus Christus venit in hunc mundum, vt soluat opera diaboli: quæ vtique sic solûuntur, vt in destructione eorum etiam ab ijs quibus succurritur, laboretur, quoniam & hoc à saluante donatur. Ideo beatus Apostolus: Non solũ auté, inquit, sed & gloriamur in tribulationibus, scientes quòd tribulatio patiẽtiam operatur, patientia autem probationem, probatio autẽ spem, spes autẽ non confundit, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Itemq; idem ad Ephesios: Gratia, inquit, saluati estis per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donũ est, non ex operibus, ne quis glorietur. Ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo in operibus bonis, quæ præparauit Deus vt in illis ambulemus. Deus ergo his quos eligit sine meritis, dat vnde ornentur & meritis. Et frustra dicitur, quòd ratio operandi non sit in electis, cûm etiam ad hoc operentur vt electi sint. Virtutum quippe munera otiosa esse non possunt: quoniam, sicut veritas ait, omni habenti dabitur, non habenti autem, etiam quod habet auferetur ab eo. Non igitur ad hoc datur continentia, vt concupiscentijs non repugnet. Nec ideo cuiquam tribuitur sapientia & intellectus, vt non die ac nocte in domini lege meditetur. Quid agit donum dilectionis, si beneuolentiæ solicitudo non vigilat? Quis fructus est patientiæ si non habet fortitudo quod toleret? Aut quomodo in Christo piè viuere ostẽditur, qui nulla persecutione pulsatur? Vel pax quæ est à Deo & cum Deo, nunquid bene quieta est, si non discordat à mundo? Aut amor Dei poterit sine diaboli inimicitijs obtineri? Neminem prorsus Dei gratia intentabilem facit Neque ob hoc cœlestium armorum præsidio à dextris & sinistris instruitur Christiana militia, vt nullo cum hoste confligat: cûm laudabilius sit atque fœlicius pugnantem non potuisse vinci, quàm desidem non potuisse tentari.

Rom. 5. Ephes. 2. D Mat. 25. Psal. 1. 2. Tim. 3.

Electio non tollit orandi studium, sed eius effectus per orationem & bona opera completur.

CAPVT XXXVI.

ORationum verò solicitudinem diuinæ electionis proposito non resolui, vno testimonio euidenter probabo, vt cætera studio breuitatis omittam. In libro igitur Tobiæ ad filium eius Tobiam Raphael

angelus

A angelus dicit: Memor esto mādatorum patris tui, quoniam præcepit tibi accipere debere vxorē de genere patris tui. Et nunc audi me frater, noli computare dæmonium illud, sed postula eam. Et scito quoniam dabitur tibi hac nocte vxor, & cum intraueris in cubiculum, tolle de iecore piscis illius, & impone super carbones, & odor manabit, & odorabitur illud dæmonium, & fugiet, & non apparebit circa illam omnino in perpetuum. Et cum cœperis velle esse cum illa, surgite primum ambo, & deprecamini dominum cæli, vt detur vobis misericordia & sanitas. Et nolite timere: tibi enim destinata est ante secula, & tu eam sanabis. Quamuis ergo quod statuit Deus, nulla possit ratione non fieri, studia tamen non tolluntur orandi, nec per electionis propositum liberi arbitrij deuotio relaxatur: cum implendæ voluntatis Dei ita sit præordinatus effectus, vt per laborem operum, per instantiam supplicationum, per exercitia virtutum fiant incrementa meritorum: et qui bona gesserint, non solùm secundum propositum Dei, sed etiam secūdum sua merita coronentur. Ob hoc enim in remotissimo ab humana cognitione secreto, præfinitio huius electionis abscondita est. Tob.6.

De nullo ante finem vitæ huius pronūciari potest, quòd in electorum gloria sit futurus: & nullius lapsi est desperanda reparatio.

CAPVT XXXVII.

ET de nullo ante ipsius finem pronunciari potest, quòd in electorum gloria sit futurus, vt perseuerantem humilitatem vtilis metus seruet, & qui stat, videat ne cadat: & si fortè aliqua vi- 1.Cor.10
B ctus tentatione corruerit, non absorbeatur tristitia, nec de eius miseratione diffidat, qui alleuat omnes qui ruunt, & erigit om- Psal.144.
nes elisos. Dū enim in hoc corpore viuitur, nullius est negligenda correctio, nullius est desperanda reparatio. Oret itaque sancta ecclesia: & pro ijs qui crediderunt gratias agens, proficientem eis perseuerantiam petat: pro ijs autem qui extra fidem sunt, poscat vt credant. Nec ideo ab obsecrationibus cesset, si pro aliquibus exaudita non fuerit. Deus enim qui omnes vult ad agnitionē veritatis venire, non potest quenquam sine iustitia refutare. 1.Tim.2

FINIS.

D. PROSPERI
AQVITANICI, REGIENSIS EPISCOPI, AD SACRAM VIRGINEM DEMETRIADEM, MAGNIS PRAECONIIS VERAM HVMILITATEM

exaltantis, aduersantemq́; illi superbiam digna vituperatione confundentis, ac per hoc ipsam ad elationem cauendam & præsidio sinceræ humilitatis armandam persuadentis.

c

EPISTOLA.

Rosper Episcopus sacræ virgini Demetriadi. Cũ splendidissimæ sanctimoniæ tuæ sublime propositum super humilitatis fundamenta cõsistere, piè & sapienter intelligis: in hoc vsque, ô sacra virgo Demetrias, dignationem tuæ dignitatis inclinas, vt prouectiones tuas etiam meo stilo exigas adiuuari. Quod ego, ad tenuitatem facultatis meæ respiciens, omnibus modis recusarem: neq; tam maturo & erudito animo cohortaciunculas meas adhibere præsumerẽ, nisi fiduciam efficiendi id quod iubetur, à iubente conciperem: & tuis meritis atque orationibus confiderem esse præstandum, vt
Psal.104. oriatur in deserto aqua: & fiant in sicca terra flumina. Vnde collaborandum
Psal.18. tibi mecum est, vt qui sapientiam præstat paruulis, & linguas mutorum facit
Sapiẽ.10. disertas: iubeat de cordis mei ariditate profluere, quod sitis tua dignè possit D
haurire. Quæ ergo materia stylo dabitur? & vnde loquendi tecum causa sumetur? Si laudes tuas scribere aggrediar, & maiorum seriem quæ per te multum illustratur, euoluam: onerosum me fortè & impudentem videri posse arbitror, qui vel humanæ tibi gloriæ tentationem adulando ingeram, vel tuis ac tuorum prædicationibus ingenium meum par esse præsumam. Si verô de commendando virginitatis bono disseram: superflua erit eius nunc propositi insinuatio, quod tu à primo ætatis tuę flore sine humanis cohortationibus elegisti: & de quo inter ipsa principia multi qui tũc in ecclesia præeminebant, meritò non siluerunt. Valde enim mirabile erat, & inter præcipua diuinæ gratiæ exempla numerandum: quòd virgo anicia super omnes fastigium trahens beatæ nobilitatis euecta, de cuius fœcunditate auis atque atauis responsura posteritas, & familiæ votis expectabatur & patriæ: conuerso repẽte animo desiderio cœlestium nuptiarum declinasti mortale coniugium: & vt omnẽ prosapiam tuá etiam huius virtutis titulo consecrares, primá stirpis tuæ perpetuá & virginẽ filio virginis spopódisti. Illá ergo ætatem tuá & illa principia rationabiliter doctissimi viri suis adhortationibus incitârunt. Et licet plantationi suæ summus agricola valida ad profectũ tuũ incrementa præberet: cooperatores tamen gratiæ Dei opportunè piá adhibuêre culturá, vt germen tenerũ fortitudinis robur acciperet, & dignos generositate sua fructus propositi tui arbor afferret. Nostris autẽ paginis quid erit loci? & post ornatissima scripta excellentiũ magistrorum quid vtilitatis in eo quem indicere dignata es sermone reperies: nisi fortè, quia & illorum in doctri-

A in doctrinis & tuis studijs ad sublimiores gradus virtutũ consuetudo proficit, cauendã te elationis admoneã, & humilitatis tibi sinceritatẽ fida suggestione cõmendem, vt in omnibus actionibus in quibus tibi es bene conscia, nunquam audeas esse secura? De hoc igitur congruentissimo tibi & saluberrimo bono quod dominus donauerit disseramus: vt inspectioni nostræ non tantùm visibilia eius, sed etiã occulta referentur. Est enim multiplex virtutis istius qualitas: & licet in exterioribus quoque pulchra sit, in intimis tamẽ suis multo est speciosior multoq; luculentior: vbi nihil obscurũ, nihil turbidũ, nihil est inquietum: quia pax multa diligentibus legem Dei, & non est illis scandalum. Accessuri autem ad beatæ humilitatis intuitum: omnẽ illã * abiectionem, quæ ignauos & inconstantes animos deprimit, repellamus. Nec generale nomen ita nos à iudicio discretionis excludat: vt omnes quoquomodo humiles putemus esse laudabiles. Imitatur quidẽ plerunque necessitas voluntatẽ, & ab imagine modestiæ parũ differt forma segniciȩ. Sed aliud est quod grauat, aliud quod exercet: nec in eundem finẽ venit labor indeclinabilis miseriæ, & expetitæ fortitudo patientiæ. Vnum est paupertatis vocabulũ, sed non vna mens pauperũ: quia non idẽ est gaudere bene expensis diuitijs, quod aut gemere de non acquisitis, aut dolere de perditis. Timoris etiam quo Deus metuitur, nulla est in appellatione distinctio. Sed aliud est timere quia peccaueris: aliud timere ne pecces. et ibi est formido de supplicio: hic sollicitudo de præmio. Ob hoc enim de illo seruili metu dicitur quia perfecta charitas foras mittit timorẽ. De hoc verò liberali: Timor domini manens in seculũ seculi. Remota itaque illa specie humilitatis quæ tota sine fructu est: voluntarios tantùm pendamus affectus. Qui etiãsi in gradi-

Psal. 118.
* obiectionem
1. Ioã. 4.
Psal. 18.

B bus meritorũ inueniuntur impares, non sunt tamẽ ab ipsa virtute discordes. Prima ergo humilitatis ratio in cõmunis vitæ versatur officijs: quibus & diuina clementia conciliatur, & societas humana connectitur. Multũ enim ad roborandũ dilectionẽ valet: cum secundũ doctrinã Apostolicã inuicẽ se homines honore præueniunt: & alter alterũ superiorẽ existimantes amant seruire subiecti. & nesciunt tumére prȩlati: cum & pauper diuitẽ non sibi dubitat anteferre, & diues pauperẽ sibi gaudeat æquare: cũ & sublimes non superbiunt de claritate prosapiæ, & pauperes non extolluntur de cõmunione naturæ: Cum denique non plus tribuitur magnis opibus quàm bonis moribus, nec maior ducitur phalerata iniquorum potentia quàm rectorum inhonora iusticia Ab hoc æquo & modesto iure concordiæ, in quo nullũ est de gradu superiore certamen, nec fœlicitas aut inflat propria, aut vrit aliena: pulchrè & mirabiliter à plerisque proficitur ad illã humilitatis fortitudinẽ, quæ & se extra omnẽ constituit dignitatẽ, & mauult apta esse iniurijs accipiendis quàm idonea repellendis. vt impleatur quod ait dominus: Qui vult tecum iudicio contendere, & tunicam tuã tollere: dimitte ei & pallium. Et quicunque te angariauerit mille passus, vade cũ illo & alia duo. Illud quod Apostolus docet dicens: Quare non magis iniuriã accipitis? quare non magis fraudẽ patimini? Tales enim multum ad imitationẽ ipsius domini nostri & Saluatoris accedunt: qui cum diues esset, pauper factus est: & cum malediceretur, non maledicebat: & percutienti se non cõminabatur: & quoniam dixerat, Diligite inimicos vestros, benefacite ijs qui vos oderunt: vt huiusmodi beniuolentiã cõfirmaret exemplo, ipse pro ijs à quibus crucifigebatur,

Rom. 12.
Mat. 5.
1. Cor. 6.
2. Cor. 8.
1. Petr. 2.
Mat. 5.

 orabat.

orabat. Qui ergo fideliter & scienter intelligunt quo opere saluati, & quo C
precio sint redempti: nolunt de mundi huius sapiētibus, nolunt esse de for-
1.Cor.1. tibus: quoniam sicut ait Apostolus, Quæ stulta sunt mundi, elegit Deus, vt
confundat sapientes: & infirma mundi elegit Deus, vt confundat fortia: &
ignobilia mundi & contemptibilia elegit Deus: & quæ non sunt, vt ea quæ
sunt destrueret: vt non glorietur omnis caro in conspectu eius, id est, vt ne-
mo se placere Deo per mundi sapientiam putet, quæ tota carnalis est, & à
Psal.93. vera sapiētia cum omni sua vanitate destruitur. Dominus enim nouit cogi-
tationes sapientium, quoniam vanæ sunt. Cum itaque discipuli veritatis hu-
manam gloriam fugiunt, & à temporalium amore desciscunt, vt quæ Dei
sunt sapiant, non quæ hominū: proficiunt sensibus non deficiunt: neque vi-
gorem cordis amittunt, sed excellentissimę intelligētiæ lumen accipiunt, vi-
uentes quidem in hoc mundo, sed omnes mundi strepitus relinquentes: vt
redimant tempus, quia dies mali sunt. Quo autem precio quies huius tem-
poris aptiùs comparatur: quàm vt ipsi mundo omnes diuitiæ, omnes digni-
tates & vniuersarum cupiditatum materiæ refundantur, & sancto beatoq;
cōmercio ematur christiana libertas, fiantq; filij Dei de paupertate diuites, de
patiētia fortes, de humilitate sublimes? Non enim, vt dilectores huius seculi
putant, praui cordis aut segnis est animi terrenas opes spernere, honores oc-
ciduos fastidire, nec ibi gloriam quærere, vbi laudatur peccator in desiderijs
Psal.9. animæ suæ, & qui iniqua gerit, benedicitur. Vnde si verè intelligatur, con-
temptus iste rerum præsentiū ad quæ tendat, & qualia cōcupiscat: nihil hu-
iusmodi mentibus rectius, nihil inuenietur electius, quæ sacratissimis deside-
rijs vniuersa transcendunt, neq; ad vllam creaturá quamuis potentem atq;
mirabilem, sed ad ipsum omnium visibilium & inuisibilium ambiunt creato- D
rem: cui appropinquare clarescere est. quem timere gaudere est, cui seruire
regnare est. Sed hæc virtus, quæ temporalis copiæ & patientię negligens, ad
vitam æternam augusta & ardua mittitur, non debet voluntarios pauperes
in consortium christianæ humilitatis admittere: eos autem à societate boni
huius excludere, qui ampla prædia, magnifica patrimonia, & multas in hoc
seculo posidét facultates: cum in populo Dei multi semper qui diuitijs be-
Exod.3. ne vterétur exstiterint, nec vllo modo vel dici vel cogitari liceat quòd Abra-
ham & Isaac & Iacob, quorum se esse Deum dominus protestatus est: ideo
vera humilitate caruerint, quia pauperes non fuerunt. Aut quòd vir sacra-
tissimus Melchisedech, domini & Saluatoris nostri præferens formam, non
fuerit perfectè humilis, quia & sacerdotio eminebat & regno. Vel quòd bea-
Iob 2. to Iob de quo Deus pronunciat, dicens: Nunquid considerasti seruū meum
Iob quòd non sit ei similis in terra, homo simplex & rectus, & timens
Deum, & recedens à malo: ideo virtus ista defuerit, quia erant (sicut scrip-
tum est) in possessione eius septē milia ouiū, & tria milia camelorum, quin-
genta quoq; iuga boum, & quingentæ asinæ, ac familia multa nimis. Eratq;
vir ille magnus inter omnes orientales. Quasi tunc istius gratiæ particeps fa-
ctus est: quando omnibus facultatibus perditis, vniuersa quoque familia fi-
lijsque priuatus, & percussus vulnere pessimo à planta pedis vsque ad verti-
cem capitis, testa saniem radebat, sedens in stercore, ad imaginem elationis
postmodum reuocatus est: quádo corporis incolumitate renouata, septem
rursus filiorum triumque filiarum factus est pater, & duplo in vniuersam
substan-

A ſubſtantiam eſt ditatus augmento. Abſit autem ab animis fidelium tam irreligioſa perſuaſio: vt cuiquam ſanctorum quibus Deus & diuitias eſt largitus & honores, ad capiendum veræ humilitatis meritum credatur vel opulentia offuiſſe, vel dignitas: cùm eis ad huius virtutis prouectum vtraque profuerint. Quamuis enim tota vita hominis tentatio ſit ſuper terrã, & tã abundantia quàm inopia materia ſoleant eſſe peccati: cum vel diues extollitur ad ſuperbiam, vel pauper proſilit ad querelam: extiterunt tamen in omni tempore, & in noſtra quoq; ætate non deſunt, ſicut & boni pauperes, ita & boni diuites. Nec fruſtra beatus Apoſtolus Paulus Timothæum admonet, dicẽs: Diuitibus huius ſeculi pręcipe, non ſuperbè ſapere, nec ſperare in incerto diuitiarum, ſed in Deo qui præſtat nobis omnia abunde ad fruendum: bene agere, diuites fieri in operibus bonis, facilè tribuere, communicare, theſaurizare ſibi fundamentum bonum in futurum: vt apprehendant veram vitam. Quod vtique fieri in vniuerſa eccleſia quæ per totum mundum eſt diffuſa: non dubium eſt, & pauperes Chriſti non eorum tantùm facultatibus ſuſtineri, qui vt expeditiores dominum ſequerentur, ſimul ſe omnibus ſuis opibus exuerunt: ſed eidem operi etiam illorum ſubſtantias deſeruire, qui poſſeſsionibus ſuis non aliter quàm rebus pauperum præſint: vt eccleſiaſticę vtilitati ſub quadam procuratione famulentur, elaborantes ſinguli pro ſuarum virium portione, vt ad victum atque veſtitum familiæ Dei neceſſaria conferãtur, & ſimul proſpicientes vt in domibus ipſorum ſub iuſto ſanctoq; moderamine omnes & benignitas foueat, & diſciplina contineat: dicente

Iob.7.

1. Tit.6.

B Apoſtolo, Si quis autem ſuorum & maximè domeſticorum curam non habet, fidem negauit: & eſt infideli deterior. Cum itaque Eccleſia Dei quę eſt corpus Chriſti, ita ſit multimoda varietate contexta, vt in vnum decorem etiam quę nõ ſunt paria, cõcurrãt: & de omni genere hominum, & de omni gradu officiorũ, de omni mẽſura operũ, de omni qualitate virtutũ fiat totius ędificationis inſeparabilis cõnexio, & indifferens pulchritudo: nec deſit ſoliditati quod non defuerit portioni, tantaque ibi ſit pax tantaque cõcordia, vt non poſsit eſſe niſi omnium quod eſt etiam ſingulorum: indubitãter apparet, copulatricem quandam eſſe virtutem, qua ſibi confœderatur & concinit multiplex ſanctorũ vnitas, & ſpecioſa diuerſitas. Hæc autem virtus vera humilitas eſt, quæ inter quoſlibet meritorum gradus nunquam ſui poteſt eſſe diſsimilis. Nam et in officiorum viciſsitudine, et in manſuetudinis lenitate, et in voluntariæ paupertatis electione, inuenitur multa diſtantia, et alter altero in propoſiti ſui deuotione aut maior aut minor eſt. In vera autem humilitate nihil diuiſum, nihilque non ſolidum eſt: et ideo, omnes participes ſuos vnum facit, quia inæqualitatem ipſa non recipit. Huius igitur boni proprietas in confeſsiõne eſt gratiæ Dei: quæ tota repellitur, niſi tota ſuſcipitur. Sicut enim alienus eſt à numero fidelium et à ſorte ſanctorum qui in aliquo à catholica veritate diſſentit: ita extra gratiam efficitur qui aliquid de eius plenitudine diffitetur: quaſi homo auxilio Dei in quadam actionũ ſuarũ parte egeat, in quadã autẽ parte nõ egeat: ſitq; vllũ tẽpus vllũve momẽtũ quo pnicioſum illi eſſe nõ poſsit, ſi ab eo Spiritus ſanctus defuerit. qui vtiq; ſecundũ veræ deitatis eſſentiã, vbiq; totus eſt, et omnia cõprehendit: ſed ab illis modo quodã intelligitur recedere, quos deſtiterit gubernare. Ceſſatio quippe auxilij eius, p abſentia accipitur, quã ſibi inſaniſsimè vtilẽ putat qui in

1. Tit.5.

ijs quæ

ijs quæ rectè gesserit, se magis quàm Deum gaudet operatum. Plenè ergo & C
veraciter confitenda est gratia Dei: de cuius hoc primum munere est, vt au-
1.Cor.2. xiliũ ipsius sentiatur. Propter quod dicit Apostolus: Nos autem nõ spiritum
mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est: vt sciamus quæ à Deo dona-
ta sunt nobis. Vnde siquis est qui aliqua se habere existimat bona, quorum
non Deus largitor sit, sed ipse sibi auctor existat: manifestum est, hunc non
Dei spiritum habere, sed mundi, & de illa secularis sapientiæ tumere doctri-
1.Cor.1 na, de qua dicit dominus: Perdam sapiẽtiam sapientiũ, & prudentiá pruden-
tium reprobabo. Vbi sapiens? vbi scriba? vbi conquisitor huius seculi? nõne
stultam fecit Deus sapientiam huius mundi? secũdum quam (sicut ait Apo-
Rom.1. stolus) quidam cùm cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt,
aut gratias egerunt: sed euanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratũ est
cor insipiens eorum: dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. Vidésne
qualis superbis retributio debeatur, & quali mercede repleantur, qui si quo
modo ad cognitionem veritatis accesserint, suæ hoc sapientiæ tribuunt, &
de naturali ingenio gloriantur, tanquam Deum non Dei munere, sed pro-
prij intellectus facultate cognouerint? Omnia quidem elementa mundi &
Rom.1. vniuersæ creaturarum naturæ, hoc ipsa sui exigunt specie, vt inuisibilia Dei
per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciantur: & in pulchritudine cœli &
terræ quædam sunt paginæ ad omniũ oculos semper patentes, & auctorem
suum nunquá tacentes: quarũ protestatio doctriná imitatur magistrorum
& eloquia scripturarũ. Sed quid illud est quo corporeorũ sensuũ exteriora
pulsantur in agro cordis cui impenditur ista cultura, nec radicem potest fi-
gere nec germen emittere, nisi ille summus & verus agricola potentiam sui
operis adhibuerit, & ad vitalẽ profectũ ea quæ sunt plãtata, perduxerit? Siue D
enim contemplatio creaturarum, siue sacrorum series voluminum, siue
scientia differentium, sincero & assiduo testimonio prædicet veritatem:
1.Cor.3. neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incremẽtum dat Deus.
Inter omnes igitur lapsus hominũ, inter omnia commissa peccantium, nulla
est grauior quàm superborum ruina: maximè cùm ipsa elatio in Dei tendit
iniuriá. Nam aliter inflantur qui cupiditate extollentiæ singularis omnibus
appetũt anteferri, aliter verò intumescũt qui Dei auxiliũ refutãtes, quæ fieri
sine ipsius opere non possunt, ex sua perfici virtute contendunt, & spem
suam à domino auferunt, atque ad se trãsferunt, vt adimpleatur in eis quod
Hiere. 17 scriptũ est: Maledictus homo qui spẽ habet in homine, & firmat carnẽ bra-
chij sui, & à domino discedit cor eius. Hæc superbia à diabolo sumpsit exor-
dium: qui quoniam sua quam á creatore acceperat, potẽtia & dignitate sibi
placuit, seque auctoris sui gloriæ comparauit, cum ijs angelis quos in con-
Cap.43. carminis de ingratis. sensu impietatis suæ traxerat, à cœlesti sublimitate deiectus est. Et ideo pri-
mis hominibus nocere potuit: quia illis malè credulis per mendacia venena-
ta persuasit, vt meliores se futuros putarent, si in libertate sui arbitrij prosili-
rent, quàm si in legis datæ custodia permanerent. Siue itaq; in lapsu diaboli,
siue in præuaricatione hominis, initium peccati superbia est: quæ cõgruen-
ter & auaricia nominatur, quia vtraque appellatio eum significat appeti-
tum, qui & suam mẽsuram concupiscat excedere, & non dignetur diues esse
nisi proprijs: tanquam habeat hoc simile Deo, vt bonorum suorum ipse sibi
fons, ipse sibi sit copia. Hæc autem elatio de peruerso vsu donorum Dei nas-
citur.

A citur Nam si conditor naturarũ nulla pulchra, nulla sublimia naturis rationabilibus contulisset: vnde se extollerent non haberent. Nemo enim de ijs quæ non accepit superbit, nec inflari quisquam de eo potest quod à participatione eius alienum est. Nunquam gloriatur de sobrietate * temulentia, neque de beniuolentia inuidus, aut de lenitate sæuus, vel de castitate extollitur impudicus. Ipsa se à virtutibus vitia secernũt: & cum in peccatis agitur, non insita per naturam, sed ex mala voluntate concepta & propria diliguntur, quia sicut scriptum est, Mendax de proprio loquitur. Cum autem in bonis & rectis actib⁹ laudabilis vita ducitur: Dei est quod geritur, Dei est quod amatur. Omne enim datum optimum, & omne donũ perfectum de sursum est, descendens à patre luminũ. Vnde quia inter vitia aut nulla est, aut rara iactãtia, & facilè spernitur qui de opprobrio gloriatur: malũ superbiæ maximè virtutibus est cauendũ, quia nullis opportuniùs insidiatur quàm quibus laus iusta debetur. Cum ergo per ineffabilem misericordiá Dei captiuis libertas, perditis salus, mortuis vita reparatur: cũ in sacramẽto crucis & resurrectionis Christi ad nouitatem redit vetustas, & ad innocentiam regeneratur impietas: antiquus hostis malignus fremit & acriùs inardescit, & cùm innumeris nocendi artibus humanũ genus nitatur euertere, serens discordias, incitans iras, acuens cupiditates, suadens turpia, falsa cõmentans & errorum laqueos per opinionum cõmenta multiplicans: plus vritur de virtute stantium, quàm lætetur de fragilitate labentium. Multi enim seruientes Deo, & in lege eius die ac nocte meditantes, crucifixerunt carnem suam cum desiderijs & concupiscentijs, omniumq́; illecebrarum incentiua domuerunt, non damnis victi, nõ persecutionibus fracti, non prosperitatibus deprauati. mundum istum nec dilexêre obsequentem, nec timuere terrentem. Tantam itaq; firmitatem, & tam sublime propositum qua impugnatione diabolus posset adoriri, nisi vt quibus non potuerat persuadere vitiorum amorem, immitteret laudis cupiditatem: & inde nouissima instrueretur tentatio, vnde nocuit prima deceptio? Non itaque desidiosis & tepidis, neque inertibus & incultis, sed magis quibusdam animis sedulis & bonorum actuum probitate luculentis, per gloriam irrepsit humanam: & quos impulsione non mouit, elatione deiecit. Quanto enim clariores erát meritis, tanto eos aptiores suis inuenit insidijs. In paradiso namque Ecclesiæ constitutos, & virtutum delitijs abundantes, ad confidentiam liberi incitauit arbitrij: vt profectus suos in se constituerent, & ad arborem propriæ voluntatis manum præsumptionis extenderent. Restiterũt quidem huic impietati recta innumerabilia corda sanctorum, & non solum docti quique pontifices, verumetiá vniuersales ecclesiæ plebes apostolicæ sedis exemplo insaniam noui dogmatis horruerunt: sed inuenerunt quosdam viperina consilia quibus doctrinæ suæ virus infunderent, & quorum linguá per dolos falsæ rationis armarent. Hinc illa erat naturæ humanæ fraudulenta laudatio, & illæsæ per omnes homines originalis defensio dignitatis. Hinc Adæ peccatum exẽplo posteris asserebatur nocuisse, non transitu: & quàm illi possibile fuerat non violare mandatum, tam liberum esse vnicuique declinare delictum. Hinc euacuatio baptismatis paruulorum: qui sola adoptione donari, nullo autem reatu dicerentur absolui. Hinc postremò diuinæ gratiæ simulata & insincera confessio: quæ secundum merita daretur, non ex qua merita nascerentur. quam partem

* temulentus. Ioan. 8. Iacob. 1. B

partem superbæ prædicationis quidam sibi cum cætera abnuerent, seruauerunt. Sed hoc eos aut nimis imperitè aut valde nequiter fecisse nō dubium est: vt omnium hominum generalem ruinam, meritorū priuilegio subleuarent: & cum inter nostros originalis peccati vulnera faterentur, inter suos tamen hoc tenere ostenderent, quòd primorum hominum præuaricatio solis imitatoribus offuisset: Naturalem autē facultatem, nihil sui in alieno amisisse peccato, cui & possibile esset & liberum per voluntariam deuotionem promereri gratiæ largitatem. Verum istam damnati dogmatis portionē catholicæ mentes facilè intelligunt, & merito detestantur. Dicente enim domino Iesu: Non est opus sanis medicus, sed malè habētibus. Non enim veni vocare iustos, sed peccatores: cōuincuntur isti in superbia etiā sine voce clamare: Sani sumus, opus medico non habemus. Quæ nobis expectanda sunt præsidia de ope gratiæ, quibus suppetūt vires de incolumitate naturæ? Non autem frustra Ioannes protestatur & dicit: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatū mundi. Nec frustra scriptū est: Nemo mundus à sorde, nec infans cuius vnius diei vita est super terrā. Et quis poterit facere mūdū de immundo conceptum semine? nonne tu qui solus es? Propter quod sicut nunc in Ecclesia manet constitutio Saluatoris dicentis: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non intrabit in regnum cœlorum: Ita sacratissimè erat in lege præcautum, vt natus puer, nisi die circuncideretur octauo exterminaretur anima eius de populo suo: nullum in hæreditate Israel habitura consortiū. Quæ omnia & multo plura documenta non tanta cura sacris paginis Spiritus sanctus inseruisset: si talis esset natura in filijs Adam qualis in ipso est principaliter instituta. Sed quia filius Dei venit vt solueret opera diaboli, & vt quæreret ac saluaret quod perierat: manifestum est, omnes in Adam damnationi obnoxios esse nascendo, nisi in Christo liberati fuerint renascendo. Vnde vigilanter nobis considerandum est, in ipso regenerationis munere quid geratur. Quamuis enim ad vnū concurrant omnes eiusdem mysterij portiones, aliud tamen est quod visibiliter agitur, aliud quod inuisibiliter celebratur. Nec idem est in sacramento forma quod virtus: cùm forma cum humani ministerij adhibeatur obsequio, virtus autem per diuini operis præstetur effectum. Ad cuius vtique potentiam referēdum est, quòd dum homo exterior abluitur, mutatur interior: & fit noua creatura de veteri, vasa iræ in vasa misericordiæ transferuntur, & in corpus Christi conuertitur caro peccati. De impijs iusti, de captiuis liberi, de filijs hominū fiunt filij Dei. Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate viri, neque ex voluntate carnis, sed ex Deo nati sunt. Quod quia indubitanter accipimus: verissimum est quod Apostolus docet dicens, Quicunque enim spiritu Dei aguntur, ij filij sunt Dei. Vnde videant cuius se haberi filios velint, qui definierint omnes homines voluntate propria regi: cum idē Apostolus protestetur & dicat, Qui spiritū Christi nō habet, hic nō est eius. Refutata igitur superborū impia vanitate quibus in peccatum etiam illa quæ in eis videntur laudanda vertuntur: nos illam humilitatē, cui virtus & gloria Dei est, eligamus, scientes prophetam Dauid cecinisse de sanctis, Domine in lumine vultus tui ambulabunt, & in nomine tuo exultabunt tota die, & in tua iusticia exaltabuntur, quoniā gloria virtutis eorum tu es. Qui & alibi pijssimè cōfitetur dominum in sanctis suis esse laudandū, dicens: Mirabilis Deus in sanctis suis: Deus

Israël

Marginalia: C; Mat. 9.; Ioan. 1.; Ioan. 15; Ioan. 14; Ioan. 3; 1 Ioan. 3; Luc. 19.; D; Ioan. 1; Rom. 8.; Ibidem.; Psal. 88.; Psal. 67.

A Israel ipse dabit virtutem & fortitudinem plebi suæ. Huic etiam Hieremias concordat, & dicit: Hæc dicit dominus, Non glorietur sapiens in sapientia sua, & non glorietur fortis in fortitudine sua, & non glorietur diues in diuitijs suis: Sed in hoc glorietur qui gloriatur, intelligere & scire quia ego sum dominus. Ipse verò intellectus & scientia vnde habeatur: pandunt prouerbia Salomonis, & dicunt, Quoniam dominus dat sapientiam, & à facie eius scientia & intellectus. Vnde in Ecclesiaste libro ipsius legimus, quod & corda & opera iustorum in manu Dei sint: & tantum in studijs suis proficiant: quantum eos ille prouexerit. Quãtumcunque, inquit, laborauerit homo vt quærat, non inueniet. Et quodcunque dilexerit sapiens vt sciat, non potest inuenire: quia vniuersum hoc vidit cor meũ, quia iusti & sapientes & operationes eorũ in manu dei. Tale est quod apostolus prędicat dicẽs: omne verbum bonũ, & omne opus sanctũ donũ est Spiritus sancti, sine quo nihil rectè agatur. Ideo, inquit, notũ vobis facio quòd nemo in spiritu Dei loquẽs dicit anathema Iesu. Et nemo potest dicere, dominus Iesus: nisi in Spiritu sancto. Diuisiones verò sunt gratiarum, idem autem spiritus: & diuisiones ministrationum sunt, idem autem dominus: & diuisiones operationum sunt, idem verò Deus qui operatur omnia in omnibus. Vnicuique autem datur manifestatio spiritus ad vtilitatem. Alij quidem per spiritũ datur sermo sapiẽtię, alij autem sermo scientiæ secundùm eundem spiritum: alteri fides in eodẽ spiritu: alteri operatio virtutum: alij prophetia: alij discretio spirituum: alij genera linguarũ: alij interpretatio sermonũ. hæc autem omnia operatur vnus atque idem spiritus diuidens singulis prout vult. Sunt & alia innumerabilia testimonia, quæ ex paginis & noui & veteris testamenti quadam conclamatione confirment, hanc esse veræ humilitatis excellẽtissimam dignitatem, vt omnia quæ hominem faciunt Christianum, ad diuinæ gratiæ donum referantur. Sed tantam multitudinem sententiarum in vnum cõgerere, immodicum fuit: præsertim cum mihi sermo esset ad sanctimoniam tuam, cui ex formula eorum quæ cõmemorauimus, omnia se aut recordanti offerent, aut legenti: licet quædam etiam breuissima tantæ sint plenitudinis, tantæq; virtutis, vt nullo aduersantis ingenio possint in sensum alium detorqueri. Nam quæ contradictio admitti potest in eo quòd ipsa veritas discipulis suis per Euangelium Ioannis dixisse narratur? Sicut palmes, inquit, non potest facere fructum nisi manserit in vite: sic nec vos nisi in me manseritis. Ego sum vitis: vos palmites. Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum: quia sine me nihil potestis facere. Nonne conuincitur palmes elatus quòd omni fertilitate vacuatur, si vitis vbertate non alitur? Quis enim sine auxilio gratiæ fructum potest afferre iusticiæ? Aut quis audet dicere se à Christo non diuidi, qui Christum in se diffitetur operari? An fortè verendum est ne liberum tollere videamur arbitrium, cum omnia per quæ propitiatur Deus, ad ipsum dicimus esse referenda? Quod nequaquam esse consequens veritatis ostenditur. Operante enim spiritu Dei iuuatur arbitrium, non aufertur: & hoc agit gratia, vt voluntas peccato corrupta, vanitatibus ebria, seductionibus circumsepta, difficultatibus impedita, non remaneat in languoribus suis: sed per opem miserentis medici curata reualescat, & gaudeat se non interrogantem edoctam, & non quærentem esse quæsitam. Quia impletur quotidie quod Esaias propheta prædixit: Quibus non est annunciatum de eo, vi-

Marginal notes: Hiere. 9. — Prou. 2. — 1. Cor. 12 — B — Ioan. 15. — Esa. 52.

1.Ioan.5. eó, videbunt: & qui non audierunt, intelligent. Quomodo autem hoc fiat, C
Ioannes Apostolus docet dicẽs: Scimus quia ex Deo sumus: & mundus totus in maligno positus est. Et scimus quoniam filius Dei venit & dedit nobis sensum: vt cognoscamus verum Deum, & simus in vero filio eius. Quod
Mat 28. vtique nunc eadem potentia dominus indesinenter operatur qui ait: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsq; ad cõsummationem seculi. Vt ergo
Exod.33. misericordiã Dei quæramus, Dei misericordia est: qui ait, Miserebor cui misertus ero, & misericordiã præstabo cui misericordiam præstitero. Vnde mi-
Rom.9. rè per Hieremiam idem dominus manifestat quòd Dei gratiam nemo præueniat merito suo: sed propter dilectionem qua Deus diligit, etiam auersos
Hiere.31 ad misericordiam trahi. Dilectione, inquit, æterna dilexi te: propterea traxi te ad miseratione͂: quia ædificabo te, & ędificaberis virgo Israël. Cui sentẽtiæ
1.Ioan. 4 Ioannes quoque Apostolus congruit, dicens: Non quasi nos dilexerimus Deum: sed quoniã ipse dilexit nos. Et infrà: Nos ergo diligamus, quoniam Deus prior dilexit nos. Paulus quoque Apostolus in eadẽ est sententia, di-
2.Tim.1. cens in epistola ad Timoth. secunda: Collabora Euangelio secundũ virtutem Dei qui nos liberauit, & vocauit vocatione sancta: non secundum opera nostra, sed secundũ propositũ suũ & gratiã quæ data est nobis ante tẽpora æterna. Ad Titum etiã scribens docet, nullo bono hominis merito Dei gra-
Tit.3. tiam pręueniri. Eramus, inquit, & nos insipientes aliquãdo, increduli, errantes, seruientes desiderijs & voluptatibus varijs, in malicia & inuidia agentes, odibiles, odientes inuicẽ. Cum autẽ benignitas & humanitas apparuit Saluatoris nostri: non ex operibus iusticiæ quæ fecimus nos, sed secundũ suam misericordiã saluos nos fecit, per lauacrũ regenerationis Spiritus sancti: quẽ effudit abũde in nos per Iesum Christũ Saluatorẽ nostrũ, vt iustificati gratia D
ipsius, hæręde simus secundũ spẽ vitæ æternæ. Omnis igitur illuminatarũ mentiũ pius motus, alienari quidẽ non potest à propia hominis voluntate: Siquidẽ nihil rectè faciet nisi quod volens egerit: sed vt ad id quod æquũ & vtile est, animi tendat intentio, de illius æternæ & incõmutabilis voluntatis inspiratione concipitur. Et sicut arte medici fit in oculis caligantibus, vt possint videre quod non vident, nec tamen non ipsorum est visio quã medicina contulerit: ita in cordibus tardis & hebetibus, per Spiritũ sanctum acies obducta tergitur, & de vero luminæ tenebrosæ iam & deficientes lucernæ lumen accipiunt, nec tamen nisi ipsarum erit quicquid fulgoris accepe-
Luc.12. rint. Vnde dicit dominus: Ignem veni mittere in terram: & quid volo nisi vt ardeat? Et idẽ iubet, lucernæ nostræ sint semper ardentes: vt scilicet superno igne accensus animus non tepescat, sed studeat semper ardere: ac si vigorem eius aliqua turbarit aduersitas, vnde cœpit inflãmari, inde poscat igniri. Proinde quia manifestissimè, & prophetica, & euangelica, & apostolica doctrina, nec superbos nos vult esse nec desides: cooperatores nos esse oportet gratię Dei, vt illã excitantẽ, iuuantẽ, locupletantẽ, & quotidie prouehentem, vigilãter & sobriè subsequamur: nunquã cessantes ab actione gratiarũ, quia inter secunda vitę istius & aduersa, quibus gemina semper tentatione pulsamur, si proficimus, inde alimur: si stamus, inde subsistimus: si recidimus
Psal.36. inde reparamur. Dicit enim spiritus per Prophetam Dauid: A domino gressus hominis dirigentur, & viã eius volet. Cum ceciderit non collidetur: quia dominus supponit manum suã. Non itaq; frustra præcipitur vt boni simus,

cum

A cum dicitur: Declina à malo & fac bonum. Sed nec frustra per Hieremiam dicit dominus: Timorem meum dabo in cor eorũ: & visitabo eos, vt bonos eos faciã. Nec superflua erat præceptio Pauli Apostoli ad Romanos dicentis: Noli vinci à malo, sed vince in bono malum: cùm Corinthijs dicat, Oramus autẽ ad Deum, vt nihil mali faciatis. In omnibus enim monitis Dei atq; mandatis vna eademq; ratio est & diuinæ gratiæ, & humanæ obediẽtiæ. Nec ob aliud vnquam datur præceptum nisi vt quæratur præcipientis auxilium. Voces enim docentium & litteræ paginarum quæ ad eruditionem audientium vel legentium Deo seruiunt, nõ carẽt eius virtute cui seruiũt: & quãdo id quod iubetur, ab obediente perficitur, tunc effectus diuini operis declaratur. Vigilãt autẽ tentatoris insidiæ, vt vbi proficit deuotio, surrepat elatio, & vt homo de bono opere in se potius quàm in domino glorietur. Sed sollicitudo nos Apostoli contra hoc periculum monet, dicens: Cum timore & tremore vestram salutem operamini. Deus est enim qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate. Quãto ergo excellẽtiùs in mãdatis Dei quiq; proficiũt, tanto maiores habẽt causas formidinis & tremoris: ne de ipsis probitatis augmentis mens sibi conscia, & laudis auida, in superbiæ rapiatur excessus, & fiat immunda vanitate, dum sibi videtur clara virtute. Sed contra hoc periculum quid beatus Petrus in prima epistola prædicet, audiamus: Si quis, inquit, loquitur, tanq̃ sermones Dei: si quis ministrat, tanquam ex virtute quam administrat Deus: vt in omnibus honorificetur Deus per

B Iesum Christum, cui est gloria & imperiũ in secula. Item idem in epistola secunda: Gratia, inquit, vobis adimpleatur in recognitione domini nostri Iesu Chri: qui nunc omnia nobis diuina virtute sua quæ ad vitã & pietatem pertinent, donauit per agnitionem suam: qui vocauit nos propria gloriæ virtute, per quã maxima nobis & preciosa promissa donauit, vt per hæc efficiamini diuinæ consortes naturæ, fugientes eius quæ in mundo est, concupiscentiæ corruptionem. Si ergo omnia quę ad vitam & pietatem pertinent, Deus nobis diuina sua virtute donauit: nihil magis fugiendum est quàm appetitus huius concupiscentię: quę virtutẽ negat diuini operis, amore proprię dignitatis. Et cum aliæ cupiditates ea tantũ bona quibus aduersantur imminuãt: hæc dum omnia ad se trahit, simul vniuersa corrumpit. Cum itaq; totius superbiæ generale nomen odiosum sit: siue illa de honore suo, seu de nobilitate, vel de immodicis opibus intumescat: hęc pars ipsius omnibus tentationibus nocẽtior inuenitur, quę videtur ijs quas perditas cupit, amica esse virtutibus. Sed quia sublimiora quęq; grauiùs corruũt: gaudet princeps superbię, eos quos potuerit sua impulsione prosternere, ad celsiora creuisse. Huic autẽ malo firmissimũ bonũ humilitatis occurrit. Quã ideo diximus verã: quia omniũ virtutũ inexpugnabilis fortitudo, & quædam suorum est vita membrorum. Discernimus enim illam ab ijs officijs quæ potest etiam cum mundi sapientibus habere communia: & in eo proprietatem ipsius definimus, quòd per omnia Deo subditur. Nec potest quicquã de meritis suis perdere, quorũ causas atq; prouectus non in se, sed in suo auctore cõstituit. Dignum quippe est, vt imago Dei Deo splẽdeat, & inde pulchra, inde sit cõpta, dicẽs: Signatum est super nos lumẽ vultus tui domine. Alioquin adultera est, & à diuino aliena coniugio: si alterius cuiusquam decorem in speculo sui cordis ostentat, aut vllis alijs monilibus acquiescit ornari, nisi illis quę de thesauris sponsi

Marginalia: Psal. 36 · Hiere. 31 · Rom. 12 · 2. Cor. 13 · Philip. 2. · 1 Pet. 4 · 2. Pet. 4 · Psal. 4

ſponſi per ſancti Spiritus pignus accepit. Si autem quælibet anima chriſtiana huius debet cōtinentię ſoliditate muniri: quia omnes nuptiale ſacramentum in quocunque vocationis ſuæ ordine ſuſceperunt: quanto magis perſonæ tuæ dignitas præſidio huius virtutis armanda eſt, cui de opulẽtiſsimis gratiæ Dei donis tam multiplex ſe ingerit materia gloriandi. Quamuis enim cōmunis tibi ſit cum multarum virginum puritate virginitas, nō tamẽ facilè reperitur quę poſsit tibi magnificentia domus & ſplendore antiquiſsimę familiæ comparari. De quibus vt non ſuperbias, nec tibi hoc ipſum quod eis Chriſtū præpoſueris aſcribas: ipſa eſt vera humilitas, vera charitas, vera virginitas. Ab omni quippe contaminatione mens libera eſt, quæ ſiue in ſe, ſiue in proximo nihil diligit, niſi quod ex Deo eſſe nouit. Nā amare aliquid quod non ex opere & ſpiritu Dei ſit: non eſt caſta dilectio. & ſufficit tẽtatori ſublimes & claras animas hac illuſione violaſſe, vt quas ad illicita non impulit, placendi ſibi ad elationem deiecerit. De hac charitate ſine dubio Apoſtolus loquebatur, & iſtius proprietatem ſubtiliſsimis diſcretionibus eliquabat, dicens: Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem nō habeam: factus ſum velut ęs ſonans aut cymbalum tinniens. Etſi habuero prophetiam, & nouerim myſteria omnia, & omnem ſcientiam, & habuero omnem fidem ita vt montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil ſum. Et ſi diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & ſi tradidero corpus meum vt ardeam, charitatẽ autẽ non habuero: nihil mihi prodeſt. In quarum definitionum formula multo laboraremus * obſcurio, niſi ſequentia demonſtrarent quæ eſſet ſpecies iſtius charitatis, cui ſoli tot operū labores, tot virtutum merita non perirent. Eſto enim vt multiplex loquẽdi peritia quæ non ſolùm ad omnem humanæ facundiæ artẽ, ſed etiā ad angelici eloquij peruenerit facultatem, ſi charitate careat, inutili æris ſono & tinnitui ſit cōparabilis cymbalorum. Eſto vt habens prophetiam, ſcientiam, habens fidẽ dæmonibus imperantẽ nihil ſit quia charitate ſit vacuus, vt etiam ille ab hac eſſe poſsit alienus qui in alimoniā pauperū ſuas diſtribuerit facultates, vel qui corpus ſuū igne torrendū pro Chriſti cōfeſsione tradiderit: incredibile videretur, niſi beatus Paulus hoc diceret, qui tamen cum eiuſdem charitatis mẽbra deſcriberet, doceretq; qualis eſſet hæc virtus, ſine qua nullę poſsint prodeſſe virtutes: Charitas, inquit, patiẽs eſt, benigna eſt, charitas nō æmulatur, nō agit perperam, nō inflatur, nō eſt ambitioſa, nō quęrit quæ ſua ſunt, & reliqua. Inflatio ergo & ambitio, & propriorū bonorū ſuperba defenſio poſſunt deſtruere eleemoſynas, poſſunt euacuare martyria: ſi & magnas opes amore quis humanæ laudis effundat, & ſæua ſupplicia non ea fortitudine quam Deus tribuit, ſed ea quam de ſe præſumpſit excipiat. Hoc eſt enim propria fiducia inflari: hoc vanam gloriam quibuſlibet ambire diſpendijs: hoc poſtremò eſt nolle habere quæ Dei ſunt: & ibi ſuū conſtituere meritum, vbi diuinum ceſſârit auxilium. hæc ſuperbia omni peccato nocẽtior, omni genere eſt elationis inſanior. A quibuſlibet enim lapſibus delictorū facilè ſurgitur, quando opem à reparatore ſuo poſcit eliſus: Huic autem ruinæ nihil ſubuenit, quia aut difficilè peccatum ſuum ſuperbus agnoſcit, aut etiāſi intellexerit, nō currit ad medicū, ſed de ſe ſibi remediū pollicetur: nec vnquā ibi proficit cura, vbi morbus eſt ipſa medicina. Hunc autẽ corruptiſsimū peſtilentiæ ipſius flatum ſpiritus veræ humilitatis & veræ charitatis excludit. In nullo

Margin notes: 1. Cor. 13 (beside "dicens: Si linguis"); * obſcuro. (beside "deſt. In quarum"); Ibidem. (beside "poſsint prodeſſe"); section letters C (top right), D (beside "peritia quæ").

A nullo enim hæ virtutes ab inuicē diuidūtur, & ambarū tā indiscreta cōnexio est, vt qui in vna earū cōstruitur, simul vtraq; potiatur. Sicut enim pars charitatis est humilitas, ita pars humilitatis est charitas. Et si illa recolamus quæ sine bono charitatis infructuosa esse Apostolus definiuit: inueniemus, eadē similem habere charitatē, si eis humilitas vera defuerit. Quē enim fructum habebit aut cum inflatione scientia, aut cum humana gloria fides, aut cum iactātia largitas, aut cum elatione martyrium? Vnde quia in districtione superbiæ & humilitas tendit & charitas: de vtraque habeatur dictū, quicquid de vna est disputatum. Superest nunc sacratissima Dei virgo vt sobrio castoque iudicio sancti cordis tui arcam discutias, & aculeo totius elationis obtrito, inuestiges in te atque dinumeres quæ & qualia tibi sponsus tuus dona contulerit: quæ à me non oportuit recenseri, ne aut plura cōtexerem, aut pauciora percurrerem. Verecundiæ enim tuæ onerosa foret etiam vera laudatio, & ipse contra disputationem meam facerem, si cui ab humana gloria continentiam suasissem, ad eandem te tuis præconijs incitarem. Ipsa ergo aulam tuæ mentis ingredere, & in secretario purissimæ conscientię tuę qualia tibi reposita sint ornamenta circumspice: & quicquid ibi splendidum, quicquid pulchrum preciosumque reppereris, diuini operis & muneris esse ne dubites: ita vt in omnibus bonis opulentiæ tuæ & gratiam donatoris & ius proprietatis agnoscas. Accepisti enim quæ habes: & quicquid tibi diligentia tui laboris accreuit, per ipsum tibi est auctum, per quem fuerat inchoatum. Itaque vtendum tibi est ijs quæ largitus est Deus: & ab eodē semper est petendum, vt donis eius fideliter & scienter vtaris. Quid enim nobis

B boni potest esse sine ipso, quandoquidem etiam vt rectè oremus, ex ipso est: dicente Apostolo, Nam quid oremus sicut oportet, nescimus, sed ipse spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Qui autem scrutatur corda, scit quid desideret spiritus: quoniam secundûm Deum postulat pro sanctis? Et ne dubiū esset de quo spiritu loqueretur, iam suprà dixerat, Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timorem, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba pater. Itaque ipse spiritus testimoniū reddit spiritui nostro, quoniā sumus filij Dei. Si autē filij: & hæredes. hæredes quidē Dei, cohæredes autem Christi: si tamē cōpatimur vt cōglorificemur. Implet igitur Spiritus sanctus organū suum: & tanquā fila chordarū tāgit digitus Dei corda sanctorū. Qui ideo cū die Pētecostes in apostolos plebēq; credētiū, sicut à domino fuerat promissus, influeret: in specie linguarū apparuit ignearū, & loquelis omniū nationū eos super quos insederat, fecit affari: vt dubiū non esset, per ipsius inspirationē, vtilē affectū, rationabilē sermonē, animis fidelium ministrari. Sicut ipse dominus discipulis suis insinuauit, & dixit: Cum autem tradēt vos, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini: Dabitur enī vobis in illa hora quid loquamini. Nō enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris qui loquitur in vobis. Quod non in solo magnarum tribulationū tēpore credamus fieri, sed etiam in pace præstari. Audiamus Apostolū definientem quòd ipse quoq; cogitationes nostræ nisi à Deo nobis insitæ fuerint, rectæ esse non possint. Fiduciam, inquit, talem habemus per Christum ad Deū: non quòd sufficiētes simus cogitare aliquid ex nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Vnde cū sanctorū animis ex Deo sit vt illis meditatio iusta, petitio efficax, actio ex Deo sit, in

Rom. 8.

Mat. 10.

2. Cor. 3

fide firmitas, in tribulatione patientia, in persecutione victoria, magna est in C
vera humilitate fœlicitas, cui Deus dilectio, Deus sapiētia, Deus consilium,
Deus fortitudo est. Nec dubiè ista subiectio iam ex magna parte in illius fu-
1. Cor. 15. turæ beatitudinis est constituta consortio: vbi Deus erit omnia in omnibus.
Quod ideo in hac vita ad plenum non potest obtineri, quia nondum mor-
tale nostrū induit immortalitatē, nec corruptio transijt in incorruptionem:
Gal. 5. caro adhuc contra spiritum, & contra carnem spiritus concupiscit: nec in-
Rom. 7. uenitur in vllo hominum tanta concordia, vt legi mentis lex quæ membris
est insita, non repugnet. Propterquod ex omnium sanctorum persona acci-
1. Ioan. 1. pitur quod Ioannes Apostolus ait: Si dixerimus quoniam peccatū non ha-
bemus, nosipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Cum tamen idē ipse
1. Ioan. 3 dicat: Qui natus est ex Deo, peccatum non facit: quoniam semen ipsius in
in eo manet: & nō potest peccare, quoniam ex Deo natus est. Vtrunq; ergo
verum est: quia & nemo sine peccato est: in eo quòd nemo est sine lege pec
cati: & qui natus ex Deo, peccatum non facit: quia per legem mentis, id est,
1. Pet. 4. per charitatem, quæ Dei semen est, peccatum non facit. Charitas enim ope-
rit multitudinem peccatorū, & sine qua nullum prodest bonum, per quam
deletur omne peccatum. Dum igitur corpus quod corrūpitur aggrauat ani-
Sap. 9. mam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantē: non quidem
obtinetur vt iam anima in omnibus Deus sit, quia nullus est sine tenta-
Iacobi 1. tionis stimulo & sine mutabilitatis incerto: sed quia omne datum opti-
mum, & omne donum perfectum de sursum est, descendens à patre lu-
minum: sine dubio inde habetur virtutum omnium portio, vnde habebi-
tur plenitudo: & tanto quisque est beatior deoq; cōiunctior, quanto
plus in eo fuerit gratiæ diuinæ quàm actionis humanæ. Be- D
nedic itaq; domino in omni tempore, & laus eius in
Psal. 33. tuo ore sit semper. Anima autē tua nō acquies-
cat nisi in domino laudari. Superbi qui-
dem refragabuntur: sed man-
sueti hæc audient &
lætabuntur.

FINIS.

A D. PROSPERI AQVITANICI, REGIENSIS EPISCOPI, EPISTOLA AD AVGVSTINVM DE RELIQVIIS PElagianæ hæreseos.

Domino beatissimo Papę, ineffabiliter mirabili, incomparabiliter honorãdo, præstantissimo patrono, Augustino Prosper. Ignotus quidẽ tibi facie, sed iam aliquatenus si reminiscaris, animo ac sermone compertus: nam per sanctũ fratrem meum Leontium diaconũ misi Epistolas & recepi: nunc quoque beatitudini tuæ scribere audeo, nõ solùm salutationis vt tunc studio, sed etiam fidei, qua ecclesia viuit affectu. Excubante enim pro vniuersis membris corporis Christi vigilantissima industria tua, & aduersus hæreticarum doctrinarum insidias veritatis virtute pugnante, nullo modo mihi verendũ putaui, ne onerosus tibi, aut importunus essem in eo, quod ad multorũ salutẽ, ac perinde ad pietatẽ tuam pertinet: cûm potius reum futurũ esse me crederẽ, si ea quę valde perniciosa intelligo, ad specialẽ patronũ fidei non referrem, Multi ergo seruorum Christi qui in Massiliensi vrbe consistunt, in B sanctitatis tuæ scriptis quæ aduersus Pelagianos hæreticos condidisti, contrarium putant patrum opinioni & Ecclesiastico sensui, quicquid in eis de vocatione electorum secũdùm Dei propositũ disputasti. Et cùm aliquãdiu tarditatem suam culpare maluerint, quàm non intellecta reprehendere, quidamq; eorum lucidiorem super hoc atque aptiorem beatitudinis tuæ expositionem voluerint postulare: euenit ex dispositione misericordiæ Dei, vt quum quosdam intra Aphricam similia mouissent, librum De correptione & gratia plenum diuinę autoritatis emitteres. Quo in notitiam nostram insperata opportunitate delato, putauimus omnes querelas resistentium sopiendas: quia vniuersis quæstionibus, de quibus consulenda erat sanctitas tua, tam plenè illic absoluteq; responsum est, quasi hoc specialiter studueris, vt quæ apud nos erant turbata componeres. Recensito autem hoc beatitudinis tuæ libro, sicut qui sanctam atque Apostolicam doctrinæ tuæ authoritatem anteà sequebantur, intelligentiores multò instructioresq; sunt facti: ita qui persuasionis suæ impediebantur obscuro, auersiores quàm fuerant recesserunt. Quorum tam abrupta dissensio primùm propter ipsos metuenda est, ne tam claris tamque egregijs in omnium virtutũ studio viris spiritus Pelagianę impietatis illudat: ne simpliciores quique apud quos horũ magna est de probitatis contemplatione reuerentia, hoc tutissimum sibi æstiment, quod audiunt eos quorum authoritatẽ sine iudicio sequuntur, asserere. Hęc enim ipsorum definitio ac professio est: omnem quidem hominem Adam peccante, peccasse, & neminem per opera sua, sed per Dei gratiam regeneratione saluari: vniuersis tamen hominibus propiciationem quæ est in sacramento sanguinis Christi, sine exceptione esse propositam, vt quicunque ad fidem & ad baptismum accedere voluerint, salui esse possint: qui autem cre-

 dituri

dituri sunt, qui ve in ea fide quæ deinceps per Dei gratiam sit iuuanda, mansuri sunt, præscisse ante mundi constitutionem Deum, & eos prædestinasse in regnum suum, quos gratis vocatos, dignos futuros electione, & de hac vita bono fine excessuros esse præuiderit. Ideoq; omnem hominem ad credendum & ad operandū diuinis institutionibus admoneri, vt de apprehendēda vita æterna nemo desperet, cùm voluntariæ deuotioni remuneratio sit parata. Hoc autem propositum vocationis Dei quo vel ante mundi initium, vel in ipsa conditione generis humani, eligendorum & reijciendorum dicitur facta discretio, vt secundùm quod placuit creatori, alij vasa honoris, alij vasa contumeliæ sint creati, & lapsis curam resurgēdi adimere, & sanctis occasionem * torporis afferre: eo quòd in vtráq; partem superfluus labor sit, si neq; reiectus vlla industria posit intrare, neq; electus vlla negligētia possit excidere. Quoquo enim modo se egerint, non posse aliud erga eos quàm Deus definiuit accidere, & sub incerta spe cursum nō posse esse constantem: cùm si aliud habeat prædestinantis electio, cassa sit annitentis intentio. Remoueri itaq; omnem industriam, tolliq; virtutes, si Dei constitutio humanas præueniat voluntates: & sub hoc prædestinationis nomine, fatalē quandam induci necessitatem: aut diuersarum naturarum dici dominum conditorem si nemo aliud posit esse quàm factus sit. Atque vt breuiùs ac pleniùs quod opinātur exponam: quicquid in libro hoc ex contradicentium sensu, sanctitas tua sibi opposuit, quicquid etiam in libris cōtra Iulianum ab ipso sub hac quæstione obiectum potentissimè debellasti, hoc totum ab istis sanctis intentiosissimè conclamatur. Et cùm contra eos scripta beatitudinis tuæ, validissimis & innumeris testimonijs diuinarum scripturarum instructa proferimus, ac secundùm formam disputationum tuarum, aliquid etiam ipsi quo concludantur astruimus, obstinationem suam vetustate defendunt: vt ea, quæ de Epistola Apostoli Pauli Romanis scribentis, ad manifestationē diuinæ gratiæ, præuenientis electorū merita proferuntur, à nullo vnquā Ecclesiasticorum ita esse intellecta vt nunc sentiuntur, affirment. Cùmque vt ipsi ea exponant, secundum quorum velint sensa deposcimus, nihil se profitentur inuenisse quod placeat, & de his taceri exigunt, quorum altitudinem nullus attigerit. Eò postremò peruicacia tota descendit, vt fidē nostram ędificationi audientium contrariam esse definiāt, ac sic etiam si vera sit, nō promendam: quia & perniciosè nō * recipiēda tradātur, & nullo periculo quæ intelligi nequeant, conticeantur. Quidàm verò horum intantum à Pelagianis semitis non declinant, vt quum ad cōfitendam eam Christi gratiam quæ omnia præueniat merita humana cogātur, ne si meritis redditur, frustrà gratia nominetur: ad conditionem hanc velint vniuscuiusq; hominis pertinere, in qua eum nihil prius merentem, quia nec existentem liberi arbitrij, & rationalis gratia creatoris instituat, vt per discretionē boni & mali & ad cognitionem Dei, & ad obedientiam mādatorum eius posit suam dirigere voluntatem: atq; ad hanc gratiam qua in Christo renascimur, peruenire per naturalem scilicet facultatem, petendo, quærendo, pulsando: vt ideo accipiat, ideo inueniat, ideo introeat, quia bono naturæ bene vsus, vt ad istā saluantē gratiam, initialis gratiæ ope meruerit peruenire. Propositum autem vocantis gratiæ in hoc omnino definiunt, quòd Deus constituerit nullum in regnum suum, nisi per sacramentum regenerationis assumere, & ad hoc salutis donum

Margin notes: * teporis (beside "occasionem * torporis"); * intelligenda. (beside "nō * recipiēda"); C; D

A donum omnes homines vniuersaliter, siue per naturalem, siue per scriptam legem, siue per Euangelicam prædicationem vocari: vt & qui voluerint fiât filij Dei, & inexcusabiles sint qui fideles esse noluerint: quia iustitia Dei in eo sit, vt qui non crediderint pereant: bonitas in eo appareat, si neminē repellat à vita, sed indifferenter vniuersos velit saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire. Iam hic proferunt testimonia, quibus diuinarum scripturarum cohortatio ad obediendum incitat hominum voluntates, qui ex libero arbitrio, aut faciant quæ iubentur, aut negligant: & consequens putant, vt quia præuaricator ideo dicitur non obedisse, quia noluit: fidelis quoq; non dubitetur ob hoc deuotus fuisse, quia voluit: & quātum quisque ad malum, tantum habeat facultatis ad bonum: pariq; momento animum se vel ad vitia, vel ad virtutes mouere, quem bona appetentem gratia Dei foueat, mala sectantem damnatio iusta suscipiat. Cùmq; inter hæc innumerabilium illis multitudo obijcitur paruulorū, qui vtiq; excepto originali peccato, sub quo omnes homines similiter in primi hominis damnatione nascūtur, nullas adhuc habentes voluntates, nullas proprias actiones, non sine Dei iudicio secernuntur: vt ante discretionem boni ac mali de vsu vitæ istius auferēdi, alij per regenerationem inter cœlestis regni assumantur hæredes: alij sine baptismo inter mortis perpetuæ transeant debitores: tales aiunt perdi, talésque saluari, quales futuros illos in annis maioribus si ad actiuam seruarētur ætatem, scientia diuina prçuiderit. Nec considerant se gratiā Dei, quā comitem, non præuiam humanorum volunt esse meritorum, etiam illis voluntatibus subdere, quas ab ea secundū suā phantasiam, non negant esse prçuentas. Sed in tantum quibuscunq; cōmentitijs meritis electionem Dei subijciunt, quia B præterita quæ non extant, futura quæ non sint futura confingant, nouoq; apud illos absurditatis genere, & non agenda præscita sint, & præscita non acta sint. Hanc sanè de humanis meritis præscientiam Dei, secundū quā gratia vocantis operetur, multò sibi rationabilius videntur astruere, cum ad earum nationum contemplationem venitur, quæ vel in prçteritis seculis dimissæ sunt ingredi vias suas, vel nunc quoque adhuc in veteris ignorantiæ impietate depereunt, nec vlla eis aut legis aut Euangelij illuminatio coruscauit: cūm tamen inquantum prædicatoribus ostium apertū est, & via facta est, gentium populus qui sedebat in tenebris & in vmbra mortis, lucē viderit magnam: & qui quondam non populus nunc autē populus Dei sit, & quorum aliquando non misertus est, nunc autē misereatur, præuisos inquiunt à domino credituros: & ad vnamquamq; gentem ita dispēsata tempora ac ministeria magistrorum, vt exortura erat bonarum credulitas volūtatum. Nec vacillare illud, quòd Deus omnes homines velit saluos fieri, & in agnitionē veritatis venire: quandoquidem inexcusabiles sint, qui & ad vnius veri Dei cultum potuerint instrui intelligētia naturali, & Euangelium ideo non audierint, quia nec fuerant recepturi. Pro vniuerso autē humano genere mortuum esse dominum nostrum Iesum Christum, & neminē prorsus à redemptione sanguinis eius exceptum, etiamsi omnem hanc vitam alienissima ab eo mente pertranseat: quia ad omnes homines pertineat diuinæ misericordiæ sacramentum: quo ideo plurimi non renouentur, quia quod nec renouari vtile habeant prænoscantur. Itaque quantum ad Deum pertinet, omnibus paratam vitam æternam: quantum autem ad arbitrij libertatem, ab

 his eam

his eam apprehendi, qui Deo sponte crediderint, & auxilium gratiæ merito credulitatis acceperint. In istam verò talis gratiæ prędicationem hi, quorum contradictione offendimur, cùm priùs meliora sentirēt, ideo se vel maximè contulerunt, quia si profiterentur ab ea omnia bona merita pręueniri, & ab ipsa vt possint esse donari, necessitate concederent Deum secundùm propositum & consilium voluntatis suę, occulto iudicio, & opere manifesto, aliud vas condere in honorem, aliud in contumeliam: quia nemo nisi per gratiam iustificetur, & nemo nisi in præuaricatione nascatur. Sed refugiunt istud fateri diuinoque ascribere operi sanctorum merita formidant, nec acquiescūt prædestinatum electorum numerum, nec augeri posse, nec minui: ne locum apud infideles ac negligentes cohortantium incitamenta non habeant: ac superflua sit industrię ac laboris indictio, cuius studium cessante electione frustrandum sit. Ita demum enim posse vnumquenq; ad correctionem, aut ad profectum vocari, si se sciat sua diligētia bonum esse posse, & libertatem suam ob hoc Dei auxilio iuuandā, si quod Deus mādat, elegerit. Ac sic, cùm in his qui tempus acceperunt liberæ voluntatis, duo sint quæ humanā operentur salutem, Dei scilicet gratia & hominis obedientia: priorem volunt obedientiam esse quàm gratiam, vt initium salutis ex eo qui saluatur, non ex eo credendum sit stare qui saluat: & volūtas hominis diuinæ gratiæ sibi pariat opem, non gratia sibi humanam subijciat voluntatem. Quod cùm peruersissimum esse reuelante Dei misericordia, & instruente nos tua beatitudine nouerimus, possumus quidem ad non credendum esse constantes, sed ad authoritatem talia sentientium non sumus pares: quia multū nos & vitæ meritis antecellunt, & aliqui eorum adepto nuper summo sacerdotij honore supereminent: nec facilè quisquam præter paucos perfectæ gratiæ intrepidos amatores, tantis superiorū disputationibus ausus est cōtraire. Ex quo non solùm his qui eos audiunt, verumetiam ipsis qui audiuntur, cum dignitatibus creuit periculum: dum & multos reuerentia eorum, aut inutili cohibet silentio, aut incurioso ducit assensu: & saluberrimum ipsis videtur, quod penè nullius contradictione reprehenditur. Vnde quia in istis Pelagianæ prauitatis reliquijs non mediocris virulentiæ fibra nutritur, si principium salutis malè in homine collocatur: si diuinæ voluntati impiè voluntas humana præfertur, vt ideo quis adiuuetur quia voluit, non ideo quia adiuuatur velit: si originaliter malus receptionem boni non à summo bono, sed à semetipso inchoare malè creditur: si aliunde Deo placetur, nisi ex eo quod ipse donauerit: tribue nobis in hac causa Papa beatissime, pater optime, quâtum donante domino potes diligentiam pietatis tuæ obsecro, vt quæ in istis quæstionibus obscuriora, & ad percipiendum difficiliora sunt, quàm lucidissimis expositionibas digneris aperire. Ac primùm, quia plerique non putant Christianam fidem hac dissensione violari, quantum periculi sit in eorum persuasione patefacias. Deinde quomodo per istam præoperantē & cooperantem gratiam liberum non impediatur arbitrium. Tum vtrùm præscientia Dei ita secundùm propositum maneat, vt ea ipsa quæ sunt proposita sint accipienda præscita: an per genera causarum & species personarum ista varientur: vt quia diuersę sunt vocationes, in his qui nihil operaturi saluantur, quasi solùm Dei propositum videatur existere: in his autē qui aliquid boni acturi sunt, per præscientiam possit stare propositum: an verò vniformiter,

A licet diuidi præſcientia à propoſito tẽporali diſtinctione nõ poſsit, pręſcientia tamen quodam ordine ſit ſubnixa propoſito: & ſicut nihil ſit quorumcunque negociorum, quod non ſcientia diuina præuenerit: ita nihil ſit boni, quod in noſtram participationem non Deo authore defluxerit. Poſtremò quemadmodum per hanc prædicationem propoſiti Dei. quo fideles fiunt qui præordinati ſunt ad vitam æternam, nemo eorum qui cohortandi ſunt impediatur, nec occaſionem negligentiæ habeãt, ſi ſe prædeſtinatos eſſe deſperent. Illud etiam qualiter diluatur, quæſumus patienter inſipientiam noſtram ferẽdo demonſtres, quòd retractatis priorũ de hac opinionibus, penè omnium par inuenitur & vna ſententia, qua propoſitũ & prędeſtinationem Dei ſecundum prẹſcientiam receperunt: vt ob hoc Deus alios vaſa honoris, alios contumeliæ fecerit, quia finem vniuſcuiuſque præuiderit, & ſub ipſo gratiæ adiutorio in qua futurus eſſet volũtate & actione præſcierit. Quibus omnibus enodatis, & multis inſuper quæ altiore intuitu ad cauſam hác pertinentia magis potes videre diſcuſsis: credimus & ſperamus, non ſolùm tenuitatem noſtram diſputationum tuarum præſidio roborandam, ſed etiam ipſos quos meritis atque honoribus claros caligo iſtius opinionis obſcurat, defecatiſsimum lumen gratiæ recepturos. Nam vnum eorum præcipuæ authoritatis & ſpiritalium ſtudiorum virum, ſanctum Hilarium Arelatenſem Epiſcopum, ſciat beatitudo tua admiratorem ſectatoremq; in alijs omnibus tuæ eſſe doctrinę: & de hoc quod in querelam trahit, iampridem apud ſanctitatem tuam ſenſum ſuum per literas velle conferre. Sed quia vtrum hoc facturus, aut quo fine ſit facturus incertum eſt, & omnium noſtrum fatigatio prouidente hoc pręſenti ſeculo Dei gratia, in tuę charitatis & ſcientię vigore ſperat, adde eruditionem humilibus, adde increpationem ſuperbis. B Neceſſarium & vtile eſt etiá quę ſcripta ſunt ſcribere, ne leue exiſtimetur quod non frequenter arguitur. Sanum enim putant eſſe quod non dolet, nęc vulnus ſuperducta cute ſentiunt: ſed intelligát peruenturum ad ſectionem, quod habuerit perſeuerantem tumorem. Gratia Dei & pax domini noſtri coronet te in omni tempore, & ambulantem de virtute in virtutem glorificet in ęternum domine Papa beatiſsime, ineffabiliter mirabilis, incomparabiliter honorande, pręſtantiſsime patrone.

CÆLESTINI PAPAE PRO PROSPERO ET HILARIO, DE GRATIA DEI EPISTOLA AD QVOSDAM GALliarum *Episcopos.*

Ilectiſsimis fratribus Venerio, Mario, Leontio, Auxonio, Arcadio, Philtatio, & cæteris Galliæ Epiſcopis Cæleſtinus Epiſcopus. Apoſtolici ver-
1.Cor.10 ba præcepti ſunt: Apud Iudæos atque gentiles ſine offenſione nos eſſe debere. hoc quiſquis Chriſtianus eſt, tota animi virtute cuſtodit. Quod cũ ita ſit, nõ parum periculi illũ manere poterit ante Deum, qui hoc detractat etiã fidelibus exhibere. Nã qualiter nos, qui neminẽ perire volumus, iſta contriſtent, quæ authoribus Chriſtianis percellunt animos Chriſtianos, do-
Mat.18. minicus in Euangelio ſermo teſtatur. Ait enim ipſe Saluator, quòd expediat ſcandalizanti vnum de puſillis, in maris profunda demergi. Et ideo quæ ſit eius iam pœna quæramus, cui tale ſupplicium legimus expedire.

De Proſpero & Hilario. CAPVT I.

Filij noſtri præſentes Proſper & Hilarius, quorũ circa Deum noſtrum ſolicitudo laudanda eſt, tantum neſcio quibus presbyteris illic licere, qui diſſenſioni Eccleſiarum ſtudeant, ſunt apud nos proſecuti, vt indiſciplinatas quæſtiones vocantes in medium, pertinaciter eos dicant prędicare aduerſantia veritati. ſed veſtræ dilectioni iuſtiùs imputamus, quãdo illi ſupra vos habent copiam diſputandi. Legimus ſupra magiſtrum nõ eſſe diſ-
Luc.6. cipulum, hoc eſt, non ſibi debere quenquam ad iniuriam Doctorum vindicare doctrinam. Nam & hos ipſos à Deo noſtro poſitos nouimus ad docen-
1.Cor.12. dum, cùm ſit, dicente Apoſtolo, eis tertius locus intra Eccleſiam deputãdus. Quid illic ſpei eſt, vbi magiſtris tacentibus hi loquuntur, qui ſi ita eſt, diſcipuli nõ fuerunt? Timeo ne conniuere ſit hoc tacere. timeo ne magis ipſi loquantur, qui permittũt illis taliter loqui. In talibus cauſis nõ caret ſuſpicione taciturnitas, quia occurreret veritas, ſi falſitas diſpliceret. Merito namq; cauſa nos reſpicit, ſi cum ſilentio faueamus errori. Ergo corripiantur huiuſmodi, non ſit his liberum habere pro voluntate ſermonẽ. Deſinat, ſi ita res ſunt, inceſſere nouitas vetuſtatem. deſinat eccleſiarum quietẽ inquietudo turbare. Conantur ſæpe naufragio mergere, quos intra portum ſtãtes ſtatio facit fida ſecuros. Fida quippe eſt omniũ ſtatio. quorũ perfectis greſsibus veſtigia non mouentur. Recurrerunt ad apoſtolicam prædicti ſedem, hæc ipſa nobis quæ tentat perturbatio, conquerentes. Habetote fratres chariſsimi pro catholicæ plebis pace tractatum. ſciant ſe, ſi tamen cenſentur presbyterij dignitate, vobis eſſe ſubiectos, ſciãt omnes qui malè docẽt, quòd ſibi magis diſcere cõpetat, quàm docere. Nam quid in Eccleſijs vos agitis, ſi illi ſummam teneant prædicãdi? Niſi fortè illud obſiſtat, quod non authoritate, nõ adhuc ratione

A ratione colligitur, vt aliqui è fratrum numero, nuper de laicorum consortio in collegium nostrum fortassis admissi, nesciát, quid sibi debeant vindicare? Super his multa iam dicta sunt eo tempore, quo ad fratris Tuentij dedimus scripta responsum, nunc tamen repetẽtes sæpius admonemus, vt vitẽtur huiusmodi, qui laborant per terras aliud quàm ille noster iussit agricola seminare, nec tamen mirari possumus, si hæc erga viuẽtes hi nũc tentare audent, qui nituntur etiam quiescentium fratrum memoriam dissipare.

De sancto Episcopo Augustino mira laudis adsertio.

CAPVT II.

AVgustinum sanctæ recordationis virum pro vita sua, atque meritis in nostra communione semper habuimus, nec vnquá hunc sinistræ suspicionis saltem rumor aspersit, quẽ tantæ sciẽtiæ olim fuisse meminimus, vt inter magistros optimos etiá à meis semper prędecessoribus haberetur. Bene ergo de eo omnes in commune senserunt, vtpote qui vbiq; cunctis & amori fuerit, & honori. vnde resistẽdũ talibus, quos malè crescere videmus. Nefas est hęc pati religiosas animas, quarum afflictione, quia membra nostra sunt, nos quoque conuenit macerari, quamuis maneat hos beatitudo promissa, quicunq; probátur persecutionem propter iustitiam sustinere, quibus quid promittat dominus in futurum, sequens sermo declarat. Non est agentium causa solorum vniuersalis ecclesia, quacunque nouitate pulsatur, intel-
B ligamus hæc ipsa vobis, quæ nobis non placẽt, displicere. Quod ita demum probare poterimus, si imposito improbis silentio, de tali re in posterum querela cessauerit. Deus vos incolumes custodiat fratres charissimi.

Sedis Apostolicæ episcoporum authoritates de gratia Dei.

CAPVT III.

QVia nonnulli qui catholico nomine gloriantur, in damnatis autem hæreticorum sensibus seu prauitate siue imperitia demorantes, pijssimis disputatoribus obuiare præsumunt, & cum Pelagiũ atq; Cælestium anathematizare non dubitent, magistris tamen nostris, tanq̃ necessarium modum excesserint, obloquuntur, eaq́; tantummodo sequi & probare profitẽtur, quæ sacratissima beati Apostoli Petri sedes cõtra inimicos gratiæ Dei per ministeriũ præsulũ suorũ sanxit & docuit: necessariũ fuit diligenter inquirere, quid Rectores Romanę Ecclesię de hęresi, quæ eorũ temporibus exorta fuerat, iudicarint, & cõtra nocẽtissimos liberi arbitri defensores quid de gratia Dei sentiẽdũ esse cẽsuerint, ita vt etiá Africanorũ cõciliorũ quasdá sentẽtias iungeremus, quas vtiq; suas fecerũt apostolici antistites, dũ illas cõprobarẽt. vt ergo plenius, qui in aliquo dubitát, instruátur, cõstitutiones sanctorum patrum compendioso manifestamus indiculo, quo si quis nõ nimiũ est contentiosus, agnoscat omniũ disputationum connexioné ex hac subditarum authoritatum breuitate pendere, nullamq́; sibi contradictionis superesse rationem, si cum catholicis credat & dicat.

Quòd Adam omnes homines læserit, nec quenquam nisi Christi gratia, posse saluari. CAP. IIII.

IN præuaricatione Adæ omnes homines naturalem posſibilitatem, & innocentiam perdidiſſe, & neminem de profundo illius ruinæ per liberum arbitrium poſſe conſurgere, niſi eum gratia Dei miſerentis erexerit, pronunciante beatæ memoriæ Papa Innocentio, atq; dicēte in epiſtola ad Carthaginenſe concilium, Liberum enim arbitrium ille perpeſſus, dum ſuis inconſultius vtitur bonis, cadens in præuaricationis profunda, demerſus eſt, & nihil, quemadmodum exinde ſurgere poſſet inuenit, ſuaque in æternum libertate deceptus huius ruina iacuiſſet oppreſſus, niſi eū pòſt Chriſti pro ſua gratia releuaſſet aduentus, qui per nouæ regenerationis purificationē omne præteritum vitium ſui baptiſmatis lauacro purgauit. C

Quòd nemo ſit bonus ſuis viribus, niſi participatione eius qui ſolus bonus eſt. CAPVT V.

NEminem eſſe per ſemetipſum bonum, niſi participationem ſui ille donet, qui ſolus eſt bonus. quod in eiſdem ſcriptis eiuſdem pontificis ſententia proteſtatur dicens, Nam quid nos de eorum poſthac rectum mentibus æſtimemus, qui ſibi ſe putant deberi quòd boni ſunt, nec illum conſiderant cuius quotidie gratiam conſequuntur, qui ſine illo tantum ſe adſequi poſſe confidunt?

Quòd niſi gratia Dei continua iuuemur, inſidias diaboli ſuperare non poſſumus. CAPVT VI.

NEminem etiam baptiſmatis gratia renouatum idoneum eſſe ad ſuperandas diaboli inſidias, & ad euincendas carnis concupiſcentias, niſi per quotidianum adiutorium Dei perſeuerantiam bonæ conuerſationis acceperit, quod eiuſdē antiſtitis in ijſdē paginis doctrina confirmat dicens: Nam quanuis hominē redemerit à præteritis ille peccatis, tamen ſciens illum iterum poſſe peccare, ad reparationem ſibi, quemadmodū poſſet illum & poſt iſta corrigere, multa ſeruauit, atque quotidiana præſtat ille remedia, quibus niſi freti, confiſique nitamur, nullatenus humanos vincere poterimus errores. Neceſſe eſt enim, vt quo auxiliāte vincimus, eo iterū non adiuuante vincamur. D

Quòd per Chriſtum libero bene vtamur arbitrio. CAPVT VII.

QVôd nemo, niſi per Chriſtū, libero bene vtatur arbitrio, idē magiſter in epiſtola ad Mileuitanum concilium data prædicat, dicēs: Aduerte tandē ô prauiſsimarum mentium peruerſa doctrina, quòd primū hominem ita libertas ipſa decepit, vt dum indulgētiùs frenis eius vtitur, in præuaricationem præſumptione cōcideret, nec ex hac potuit erui, niſi ei prouidentia regenerationis ſtatum priſtinæ libertatis Chriſti domini reformaſſet aduentus.

Quòd omnia ſanctorum merita dona ſint Dei. CAPVT VIII.

Quòd

A QVòd omnia studia, & omnia opera ac merita sanctorum ad Dei gloriam laudéq; referenda sint, quia nemo aliunde ei placeat, nisi ex eo, quod ipse donauerit. in quam nos sententiã dirigit beatæ recordationis Papę Zosimi regularis authoritas, cùm scribens ad totius orbis episcopos ait. Nos autẽ instinctu Dei (omnia enim bona ad authorem suum referenda sunt, vnde nascuntur) ad fratrum, & coepiscoporũ nostrorũ cõscientiam vniuersa retulimus. Hunc autem sermonem syncerissimæ veritatis luce radiantem tanto Afri episcopi honore venerati sunt, vt ita ad eundẽ virum scriberẽt. Illud verò quod in literis, quas in vniuersas prouincias curasti esse mittendas, posuisti dicẽs, Nos tamẽ instinctu Dei, etc. sic accepimus dictum, vt illos, qui contra Dei adiutorium extollunt humani arbitrij libertatem, districto gladio veritatis, velut cursim transiens amputares. Quid enim tam libero fecisti arbitrio, quàm quod vniuersa in nostræ humilitatis conscientiam retulisti, & tamen instinctu Dei factum esse fideliter, sapienterque vidisti, veraciter, fidenterq; dixisti? Ideo vtiq;, quia præparatur voluntas à domino, & vt boni aliquid agant paternis inspirationibus suorum ipse tangat corda fidelium. Quotquot enim spiritu Dei aguntur, hi filij Dei sunt: vt nec Rom. 8. nostrum deesse sentiamus arbitrium, & in bonis quibusq; voluntatis humanæ singulis motibus magis illius valere non dubitemus auxilium.

Quòd omnis sancta cogitatio, & motus piæ voluntatis ex Deo sit. CAPVT IX.

B QVòd ita Deus in cordibus hominum, atq; in ipso libero operetur arbitrio, vt sancta cogitatio, pium consilium, omnisq; motus bonæ volũtatis ex Deo sit, quia per illũ aliquid boni possumus, sine quo nihil possumus. Ad hanc enim nos professionem idem doctor instituit, qui cum ad totius orbis episcopos de diuinæ gratiæ opitulatione loqueretur. Quod ergo, ait, tẽpus interuenit, quo eius non egeamus auxilio? In omnibus igitur actibus, causisque, cogitationibus, motibus adiutor, & protector orãdus est. superbũ est enim, vt quicquã sibi humana natura præsumat, clamante Apostolo, Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed contra Ephes. 6 principes, & potestates aëris huius, contra spiritalia nequitiæ in cœlestibus. Et sicut ipse iterum dicit, Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore Rom. 7. mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum dominũ nostrum. Et iterum, Gratia Dei sum id quod sum, & gratia eius in me vacua non fuit, sed plus illis omnibus laboraui, non ego autem, sed gratia Dei mecum. 1. Cor. 15.

Quòd gratia Dei non solùm peccata dimittat, sed etiã adiuuet ne committantur, & præstet vt lex impleatur, non, sicut ait Pelagius, facilè, quasi sine gratia Dei difficilius possit impleri. Cap. X.

ILlud etiam, quod intra Carthaginensis synodi decreta cõstitutũ est, quasi proprium apostolicæ sedis amplectimur, quod scilicet tertio capitulo definitum est, vt quicunq; dixerit gratiam Dei, qua iustificamur per Iesum Christum dominum nostrũ, ad solam remissionẽ peccatorũ valere quæ iam commissa sunt, nõ etiam ad adiutoriũ, vt nõ cõmittãtur, anathema sit. Et iterum quar-

rum quarto capitulo, Vt quisquis dixerit, gratiam Dei per Iesum Christum C
propter hoc tantùm nos adiuuare ad nō peccandum, quia per ipsum nobis
reuelatur, & aperitur intelligentia mandatorum, vt sciamus quid appetere,
aut quid vitare debeamus, non autem per illā nobis prę̨stari, vt quod faciendū
cognouimus, etiam facere diligamus atq; valeamus, anathema sit. Cùm
1. Cor. 8. enim dicat Apostolus, Scientia inflat, charitas verò ædificat, valde impiū est,
vt credamus ad eam quæ inflat nos habere gratiam Christi, & ad eam, quæ
ędificat, non habere, cum sit vtrunq; donum Dei, & scire quid facere debeamus,
& diligere vt faciamus, vt ædificāte charitate sciētia non posit inflare.
Psal 93. Sicut autem de Deo scriptū est: Qui docet hominem sciētiam, ita etiā scrip-
1. Ioan. 4 tum est, Charitas ex Deo est. In quinto capitulo, vt quisquis dixerit, ideo nobis
gratiam iustificationis dari, vt quod facere per liberum iubeamur arbitrium,
faciliùs posimus implere per gratiam, tanquam si gratia non daretur,
non quidem facilè, sed tamen posimus etiam sine illa implere diuina mandata,
anathema sit. de fructibus enim mandatorū dominus loquebatur, vbi
Ioan. 15. non ait, Sine me nihil difficiliùs potestis facere, sed ait, Sine me nihil potestis
facere.

Quòd sedis Apostolicæ omnes orationes Christi gratiam resonant, qua genus humanum ab æterna damnatione reparatur. CAPVT XI.

PRęter beatißimę & apostolicę sedis inuiolabiles sanctiones, quibus nos pijßimi patres pestiferæ nouitatis elatione deiecta, & bonæ voluntatis exordia & incrementa probabilium studiorum, & in eis vsq; in finē perseuerantiam ad Christi gratiam referre docuerunt, obsecrationum quoque sacerdotaliū sacramenta respiciamus, quæ ab Apostolis tradita in toto mundo atq; in omni catholica ecclesia vniformiter celebrantur, vt legē credendi lex statuat supplicandi, Cùm enim sanctarum plebium præsules mandata sibimet legatione fungantur apud diuinā clementiam, humani generis agunt causam, & tota secum ecclesia congemiscente postulant & precantur, vt infidelibus donetur fides, vt idololatræ ab impietatis suę liberentur erroribus, vt Iudæis ablato cordis velamine lux veritatis appareat, vt hæretici catholicæ fidei perceptione resipiscant, vt schismatici spiritum rediuiuæ charitatis accipiant, vt lapsis pœnitentiæ remedia conferantur, vt deniq; catechumenis ad regenerationis sacramenta perductis cœlestis misericordiæ aula reseretur. Hæc autem non perfunctoriè neque inaniter à domino peti rerum ipsarum monstrat effectus, quandoquidem ex omni errorum genere pluri- D
Colos. 1. mos Deus dignatur attrahere, quos erutos de potestate tenebrarum trans-
Rom 9. ferat in regnum filij charitatis suæ, & ex vasis iræ, faciat vasa misericordiæ,
quod adeò totum diuini operis esse sentitur, vt hæc efficienti Deo gratiarum
semper actio, laudisque confesio pro illuminatione talium, vel correctione referatur.

Quòd gratiam Dei etiam baptizandorum testetur instituta purgatio, cùm exorcismis & exufflationibus spiritus ab eis abiguntur immundi. CAPVT XII.

A ILlud etiam quod circa baptizandos in vniuerso mundo sancta Ecclesia vniformiter agit, non ocioso contemplemur intuitu: cûm siue paruuli, siue iuuenes ad regenerationis veniunt sacramentum, non prius fontem vitæ adeunt, quàm exorcismis, & exufflationibus clericorum spiritus ab eis immundus abigatur, vt tunc verè appareat quomodo princeps mũdi huius mittatur foras, & quomodo prius alligetur fortis, & deinceps vasa eius diripiantur, in possessionem trãslata victoris, qui captiuã ducit captiuitatẽ, & dat dona hominibus. His ergo ecclesiasticis regulis, & ex diuina sumptis authoritate documentis, ita adiuuante domino conformati sumus, vt omniũ bonorum affectuum atq; operum, & omnium studiorum, omniumq; virtutum, quibus ab initio fidei attenditur, Deũ profiteamur authorem, & nõ dubitemus ab ipsius gratia omnia hominis merita præueniri, per quem fit vt aliquid boni & velle incipiamus & facere: quo vtiq; auxilio & munere Dei nõ aufertur liberum arbitrium, sed liberatur, vt de tenebroso lucidũ, de prauo rectum, de languido sanum, de imprudente sit prouidum. Tanta enim est erga omnes homines bonitas Dei, vt nostra velit esse merita, quæ sunt ipsius dona, & pro his quæ largitus est, æterna præmia sit donaturus. Agit quippe in nobis, vt quod vult, & velimus, & agamus, nec ociosa esse in nobis patitur, quæ exercenda, non negligenda donauit, vt & nos cooperatores simus gratiæ Dei, ac si quid in nobis ex nostra viderimus remissione languescere, ad illum solicitè recurramus, qui sanat omnes languores nostros, & redimit de interitu vitam nostram, et cui quotidie dicimus, Ne inducas nos in tentationem, sed libera nos â malo.

Ioan. 12. Mat. 12. Marci 3. Psal. 67. Matt. 6.

B

Quòd profundiores quæstiones nec contemnendæ sint, nec penitus adserendæ.

PRofundiores verò, difficilioresque partes incurrentium quæstionum, quas latiùs pertractarunt qui hæreticis restiterunt, sicut non audemus contemnere, ita non necesse habemus astruere. Quia ad confitendã gratiam Dei, cuius operi ac dignationi nihil penitus subtrahendum est, satis sufficere credimus, quicquid secundum prædictas regulas apostolicæ sedis nos scripta docuerunt, vt prorsus nõ opinemur catholicum, quod apparuerit præfixis sententijs esse contrarium.

CANONES CONCILII
ALTERIVS ARAVSICANI, CIRCA TEMPORA LEONIS *Papæ Primi.*

C

De libero arbitrio vel diuersis conditionibus, & de rebus necessarijs per capitula requirendis.

CAPVT I.

CVm ad dedicationē Basilicę quā illustrissimus Pręfectus & Patricius filius noster Liberius in Arausica ciuitate fidelissima deuotione cōstruxit, deo propiciāte & ipso inuitāte cōuenissemus, & de rebus quę ad ecclesiasticā regulā ꝑtinēt, inter nos fuisset spiritualis oborta collatio: peruenit ad nos, esse aliquos, qui de gratia & libero arbitrio minus cautè, & non secundū fidei catholicæ regulā, sentire velint. Vnde & nobis secundum authoritatem & admonitionem sedis Apostolicæ, iustum & rationabile visum est, vt pauca capitula, ab Apostolica nobis sede trāsmissa, quæ ab antiquis patribus de certis scripturarum voluminibus in hac præcipuè causa collata sunt, ad docendos eos, qui aliter quàm oportet sentiunt, ab omnibus obseruāda proferre, & manibus nostris subscribere deberemus. Quibus lectis, qui hucusque non sicut oportebat, de gratia & libero arbitrio credidit, ad ea quæ fidei catholicæ conueniunt, animum suum inclinare non differat. D

1. Si quis per offensam præuaricationis Adæ non totum. id est, secundûm corpus & animam, in deterius dicit hominē commutatum, sed animi libertate illæsa durante, corpus tantummodo corruptioni credit obnoxium, Pelagij errore deceptus aduersatur scripturæ dicenti: Anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Et, Nescitis quoniam cui exhibetis vos seruos ad obediēdum, serui estis eius cui obeditis? &, A quo quis superatur, eius & seruus addicitur.

Ezec. 18. Rom. 6. 2. Pet. 2

2. Si quis soli Adæ præuaricationem suam, non & eius propagini asserit nocuisse, aut certè mortem tantûm corporis (quę pœna peccati est) non autem & peccatum, quod mors est animæ, per vnum hominem in omne genus humanum transisse testatur: iniustitiam Deo dabit, contradicens Apostolo dicenti: Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors in omnes homines pertransijt, in quo omnes peccauerunt.

Ex cap. 4 lib. 4 cōtra duas epistolas Pelag. Rom. 5.

3. Si quis inuocatione humana gratiam Dei dicit posse conferri, non autem ipsam gratiam facere, vt inuocetur à nobis, contradicit Esaiæ prophetæ, vel Apostolo idem dicenti: Inuentus sum à non quærentibus me: palàm apparui his, qui me non interrogabant.

Esa. 65. Rom. 10

4. Si quis, vt à peccato purgemur, voluntatem nostram Deum expectare contendit, nō autem vt etiam purgari velimus, per sancti Spiritus infusionem & operationem in nobis fieri confitetur, resistit ipsi Spiritui sancto, per Salomonem dicenti: Præparatur voluntas à domino, & Apostolo salubriter prædicanti: Deus est qui operatur in nobis & velle & perficere pro bona voluntate.

Prou. 8. Philip. 2

A 5. Si quis, ſicut augmẽtum, ita etiam initium fidei ipſumq; credulitatis affectum, quo in eum credimus qui iuſtificat impium, & ad regenerationem baptiſmatis peruenimus, non per gratiæ donum, id eſt, per inſpirationẽ Spiritus ſancti corrigentem voluntatem noſtram ab infidelitate ad fidẽ, ab impietate ad pietatẽ, ſed naturaliter nobis ineſſe dicit: apoſtolicis dogmatibus aduerſarius approbatur, beato Paulo dicente: Confidimus quia qui cœpit in vobis bonum opus, perficiet vſque in diem domini noſtri Ieſu Chriſti. Et illud: Vobis datũ eſt pro Chriſto, nõ ſolùm vt in eum credatis, ſed etiã vt pro illo patiamini. Et, Gratia ſalui facti eſtis per fidẽ, nõ ex vobis: Dei enim donum eſt. Qui enim fidem, qua in Deum credimus, dicunt eſſe naturalẽ, omnes eos qui ab eccleſia Chriſti alieni ſunt, quodãmodo fideles eſſe diffiniunt.

Vide lib. de præd. ſan. vſq; ad c. 9.
Philip. 1.
Ibidem
Epheſ. 2.

6. Si quis ſine gratia Dei, credentibus, volentibus, deſiderantibus, conantibus, laborantibus, vigilantibus, ſtudentibus, petentibus, quærentibus, pulſantibus nobis miſericordiam dicit conferri diuinitus, non autem vt credamus, velimus, vel hæc omnia ſicut oportet agere valeamus, per infuſionem & inſpirationem ſancti Spiritus in nobis fieri cõfitetur, & aut humilitati, aut obedientiæ humanæ ſubiungit gratiæ adiutorium, nec vt obedientes & humiles ſimus ipſius gratiæ donum eſſe cõſentit, reſiſtit Apoſtolo dicẽti: Quid habes quod non accepiſti? Et, Gratia Dei ſum id quod ſum.

1. Cor. 4.
Ibid. 15.

7. Si quis per naturę vigorem bonũ aliquod quod ad ſalutem pertinet vitæ æternæ, cogitare vt expedit, aut eligere, ſiue ſalutari, id eſt, euangelicæ prædicationi conſentire poſſe confirmat abſque illuminatione & inſpiratione Spiritus ſancti, qui dat omnibus ſuauitatem in conſentiendo & credendo veritati, hæretico fallitur ſpiritu, non intelligens vocem Dei in Euangelio dicentis: Sine me nihil poteſtis facere. Et illud Apoſtoli: Non quòd idonei ſumus cogitare aliquid à nobis, quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt.

B

Vide August. cap. 26 lib. de gratia Chriſti.
Ioan. 15.
2. Cor. 3.

8. Si quis alios miſericordia, alios verò per liberũ abitrium, (quod in omnibus qui de præuaricatione primi hominis nati ſunt, conſtat eſſe vitiatum) ad gratiam baptiſmi poſſe venire contendit, à recta fide probatur alienus. Is enim non omnium liberum arbitrium per peccatum primi hominis aſſerit infirmatum, aut certè ita lęſum putat, vt tamen quidam valeant ſine reuelatione Dei, myſterium ſalutis ęternę per ſemetipſos conquirere. Quod quàm ſit contrarium, ipſe dominus probat, qui non aliquos, ſed neminem ad ſe poſſe venire teſtatur, niſi quem pater attraxerit. Sicut & Petro dicit: Beatus es Simon Bariona, quia caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus qui in cœlis eſt. Et Apoſtolus: Nemo poteſt dicere dominum Ieſum Chriſtum, niſi in Spiritu ſancto.

Ioan. 6.
Mat. 16.
1. Cor. 12.

De adiutorio Dei.

9. Diuini eſt muneris, cum & rectè cogitamus, & pedes noſtros à falſitate & iniuſtitia tenemus. Quoties enim bona agimns, Deus in nobis atque nobiſcum, vt operemur, operatur.

10. De adiutorio Dei. Adiutoriũ Dei etiam renatis ac ſanctis ſemper eſt implorandum, vt ad finem bonum peruenire, vel in bono poſsint opere perdurare.

Sẽten. eſt apud Proſpe. 22. & ad verſ. Cogitaui vias meas.
Pſal. 118.

Deob-

De obligatioue votorum.

De ciuit. Dei lib. 17. cap. 4 Sentent. verò 54. 1. Par. 29

11. Nemo quicquam domino rectè vouerit, nisi ab illo acceperit, sicut legitur: Quæ de manu tua accepimus, damus tibi.

Quales nos diligit Deus.

Sentētia est 56.

12 Tales nos amat Deus, quales futuri sumus ipsius dono, non quales sumus nostro merito.

De reparatione liberi arbitrij.

Li. 14. de ciuit. Dei cap. 11. Ioan. 8.

13 Arbitrium voluntatis in primo homine infirmatū, nisi per gratiá baptismi, non potest reparari. Quod amissum, nisi à quo potuit dari, non potest reddi. Vnde ipsa veritas dicit: Si vos filius liberauerit, tunc verè liberi eritis.

Sentētia est 211. Psal. 78. Psal. 58.

14. Nullus miser de quantacunq; miseria liberatur, nisi qui Dei misericordia præuenitur, sicut dicit Psalmista: Citò anticipet nos misericordia tua domine. Et illud: Deus meus, misericordia eius præueniet me.

Sentētia est 225. Psal. 76.

15. Ab eo quod formauit Deus, mutatur Adam, sed in peius per iniquitatem suam: ab eo quod operata est iniquitas, mutatur fidelis, sed in melius per gratiam Dei. Illa ergo mutatio, fuit præuaricatoris primi: hæc, secundùm Psalmistam, mutatio dexteræ excelsi.

1. Cor. 4. De spiri. & li. c. 28 Gal. 2. Ephe. 4 Psal. 67. Mat. 25.

16. Nemo ex eo quod videtur habere, glorietur, tanquá nō acceperit: aut ideo se putet accepisse, quia litera extrinsecus, vel vt legeretur, apparuit, vel vt audiretur, insonuit. Ná sicut apostolus dicit, Si per legē iustitia, ergo Christus gratis mortuus est, porrò autē si nō gratis mortuus est: Ascēdēs in altum captiuá duxit captiuitatem, dedit dona hominibus, Inde habet, quicunq; habet. Quisquis autem inde se habere negat, aut verè non habet, aut id quod habet, auferetur ab eo. D

De fortitudine christiana.

Vide Sēten. 295. Rom. 5. Rom. 4.

17. Fortitudinē gētilium mūdana cupiditas, fortitudinē christianorū Dei charitas facit, quæ diffusa est in cordibus nostris, nō per volūtatis arbitrium, sed per Spiritū S. qui datus est nobis, nullis meritis gratiam præuenientibus.

18. Debetur merces bonis operibus si fiant, sed gratia, quæ non debetur, præcedit vt fiant.

Neminem nisi Deo miserante saluari.

Augúst. epist 106

19. Natura humana, etiam si in illa integritate, in qua est cōdita, permaneret, nullo modo seipsam, creatore suo non adiuuante seruaret. Vnde quum sine gratia Dei, salutem non posit custodire quam accepit, quomodo sine Dei gratia poterit reparare quod perdidit?

Nihil boni hominem posse sine Deo.

Cōtra 2. epist. Pelag. lib. 2. cap. 8.

20. Multa in homine bona fiunt quæ nō facit homo: nulla verò facit homo bona, quæ non Deus præstet, vt faciat homo.

De natura & gratia.

21. Sicut eis qui volentes in lege iustificari, á gratia exciderunt, verissimè dicit

A dicit Apostolus: Si ex lege iustitia est, ergo Christus gratis mortuus est: sic et his qui gratiá quá cōmēdat, & percipit fides Christi, putant esse naturá, verissimè dicitur, si ex natura iustitia, ergo Christus gratis mortuus est: iá hìc enim erat lex, & nō iustificabat: iá hìc erat & natura, & nō iustificabat: ideo Christus nō gratis mortuus est, vt & lex per illū impleretur qui dixit: Nō veni legē soluere, sed adimplere: & natura per Adá perdita, per illū repararetur, qui dixit, venisse se quærere & saluare quod perierat. Gal.2. De grat. & lib. ar. cap.13 Matt.5. Luc.19

De his quæ hominum propria sunt.

22. Nemo habet de suo, nisi mendacium & peccatum. Si quis autem habet homo veritatē atq; iustitiá, ab illo fonte est quē debemus sitire in hac eremo, vt ex eo quasi guttis quibusdá inrorati, non deficiamus in via. Ex tract. 5. in Ioanē & est Sentē. 323

De voluntate Dei & hominis.

23 Suá voluntatē homines faciunt, nō Dei, quando id agunt quod Deo displicet. Quando autē ita faciūt quod volūt, vt diuinæ seruiant voluntati, quámuis volētes agát quod agunt, illius tamen voluntas est à quo præparatur & iubetur quod volunt. Ex tract. 19. in Ioannem. In sententijs Prosperi. 336

De palmitibus vitis.

24 Ita sunt in vite palmites, vt viti nihil conferant, sed inde accipiant, vnde viuant. Sic quippe vitis est in palmitibus, vt vitale alimentū subministret eis, non sumat ab eis. Ac per hoc & manentē in se habere Christum, & manere in Christo, discipulis prodest & non Christo. Nam præciso palmite, potest de viua radice alius pullulare. Qui autem præcisus est, non potest sine radice viuere. Ioá.15. Ex Aug. super Ioannem tract. 81.

B

De dilectione, qua diligimus Deum.

25 Prorsus donum Dei est, diligere Deum. Ipse, vt diligeretur, dedit, qui non dilectus diligit. Displicentes, amati sumus, vt fieret in nobis vnde placeremus. Diffundit enim charitatem in cordibus nostris spiritus patris & filij, quem cum patre amamus & filio. Ac sic secundū suprascriptas sanctarū scripturarum sententias, vel antiquorum patrum diffinitiones, hoc Deo propiciante & prædicare debemus & credere, quòd per peccatum primi hominis ita inclinatum & attenuatum fuerit liberum arbitrium, vt nullus postea aut diligere Deū sicut oportuit, aut credere in Deū, aut operari propter Deum, quod bonum est posit, nisi gratia eū & misericordia diuina præuenerit. Vnde Abel iusto, & Noë & Abrahá & Isaac & Iacob, omniq; antiquorum sanctorum multitudini, illam præclaram fidem quam in ipsorum laudem prædicat Apostolus Paulus, non per bonum naturæ, quod prius in Adam datum fuerat, sed per gratiam Dei credimus fuisse collatam: quam gratiá, etiam post aduentū domini, omnibus qui baptizari desiderant, non in libero arbitrio habere, sed in Christi nouimus simul & credimus largitate conferri, secundùm illud quod iam suprà dictum est & prædicat Paulus Apostol. Vobis donatum est pro Christo, non solùm vt in eum credatis, sed etiá vt pro illo patiamini. et illud: Deus qui cœpit in vobis bonum opus, perficiet vsque in diem domini nostri. Et illud: Gratia salui facti estis per fidem, Trac.102 in Ioan. Ioan:4. Ioá.14. Rom.5. Heb.11. Phili.1. Ibidem Ephe.2.

Vv & hoc

1.Tim, 1. & hoc nõ ex vobis,dei enim donũ est. Et quod de seipso ait apostol: Miseri- C
cordiam cõsequutus sum, vt fidelis essem. Non dixit, quia eram, sed vt essem:
1.Cor. 4 Et illud, Quid habes quod non accepisti? Et illud: Omne datum bonum, &
Iaco.1 omne donũ perfectum, desursum est, descendens à patre luminum. Et illud:
Nemo habet quidquâm boni, nisi illud illi datum fuerit desuper. Innumera-
Ioan. 3. bilia sunt sanctarum scripturarum testimonia, quæ possint ad probandã gratiam proferri, sed breuitatis studio prætermissa sunt, quia & re vera, cui pauca non sufficiunt, plura non proderunt. Hoc etiam secundum fidem catholicam credimus, quòd accepta per baptismũ gratia, omnes baptizati, Christo auxiliãte & cooperãte, quæ ad salutẽ pertinẽt, possint & debeant, si fideliter laborare voluerint adimplere. Aliquos verò ad malũ diuina potestate prædestinatos esse, nõ solũ non credimus, sed etiam, si sunt qui tantum malũ credere velint, cum omni detestatione illis anathema dicimus. Hoc etiam salubriter profitemur & credim⁹, quòd in omni opere bono non nos incipimus, & postea per Dei misericordiam adiuuamur: sed ipse nobis nullis præcedẽtibus bonis meritis, & fidem & amorem sui prius inspirat, vt & baptismi sacramenta fideliter requiramus, & post baptismum cum ipsius adiutorio ea
Luc.23.f quæ sibi sunt placita, implere possimus. Vnde manifestissimè credendum est,
Act.10. a quòd & illius latronis, quem dominus ad paradisi patriã reuocauit, & Cor-
Luc.19. a nelij centurionis, ad quem angelus domini missus est, & Zachæi, qui ipsum dominum sucipere meruit, illa tam admirabilis fides non fuit de natura, sed diuinæ largitatis donum. Et quia definitionem antiquorum patrũ, nostrãq; quæ suprà scripta est, non solùm religiosis, sed etiam laicis, medicamentum esse & desideramus & cupimus: placuit ergo vt etiam illustres ac magnifici D
viri, qui nobiscum ad præfatam festiuitatẽ conuenerunt, propria manu subscriberent. Cæsarius in Christi nomine Episcopus, constitutionem nostram relegi, & subnotans subscripsi, quinto Nonas Iulij, Decio iuniore viro clarissimo consule. Iulianus episcopus subscripsi. Constantius episcopus subscripsi. Cyprianus episcopus subscripsi. Eucherius episcopus subscripsi. Heraclius episcopus subscripsi. Principius episcopus subscripsi. Philagrius episcopus subscripsi, Maximus episco. subscripsi, Prætextatus episco. subscripsi. Aletius episco. subscripsi. Lupercianus episco. subscripsi. Vindemialis episco. subscripsi. Petrus Marcellinus, Felix, Liberius viri clarissimi & illustres Pręfecti prætorij Galliarum atque Patricij, consentientes subscripserunt. Syagrius vir clarissimus cons. subscripsit. Opilio vir clarissimus cons. subscripsit. Pantagathus vir clarissimus cons. subscripsit. Deodatus vir clarissimus cõs. subscripsit. Cariatto vir clarissimus cons. subscripsit. Marcellus vir clarissimus cons. subscripsit.

FINIS.

INDEX

A
INDEX SCRIPTVRARVM QVAS EXPLICAT VEL CItat D. Prosper, iuxta ordinem librorum atque capitulorum vtriusque testamenti.

EX VETERI TESTAMENTO

EX GENESI.

EX EXODO.

EX LEVITICO.

EX DEVTERON.

EX I. PARALIPM.

EX II PARALIPOM.

EX TOBIA.

EX HESTER.

EX IOB.

Iux-

Prædica-

Qui

Nol

Tunc

INDEX RERVM

inno-

Deus

trat,

ARGVMENTA CAP. LIBRI CONTRA CASSIANUM Collatorem.

Cap.24.

FINIS.

Oratio.

DEus, cuius miseratione animæ fidelium requiescunt, famulis, & famulabus tuis omnibus, hic, & vbique in Christo quiescentibus, da propitius veniam peccatorum: vt à cunctis reatibus absoluti, tecum sine fine lætentur. Per eundem Christum Dominum nostrum. ℟. Amen.

Hac Oratione finita, Cantor incipiat Psalm. Miserere hoc modo:

Miserere mei Deus: secundū magnā misericordiā tuam.

Et Fratres ipsum prosequendo, reuertantur in Chorum eo ordine, quo venerunt: ita tamen quod illi quatuor, qui corpus portauerunt, post Conuentum immediate sequantur in vtroque Choro, hinc & inde: & post eos sequatur Diaconus, & post eum Sacerdos. Cum autem ad Chorum peruenerint, alijs euntibus ad loca sua, & stolas, ac libellos deponentibus, Sacerdos ante gradus Presbyterij stat, & iuxta eum ad dexteram Diaconus, & Subdiaconus ad sinistram: deinde illi quatuor, qui corpus portauerunt, duo hinc, & duo inde, & iuxta eos Acolythi, hinc, & inde: & iuxta Acolythos, illi qui aquam, & thuribulum portauerunt similiter hinc, & inde. Finito Psalm. Miserere. & terminato per, Requiem. Conuentus prosternat se super formas, & Sacerdos cum ceteris, qui ibi sunt, prosternat se super gradus Presbyterij, & dicto, Requiem. vsque Kyrie eleison. dicant omnes in silentio Pater noster. quo finito, Sacerdos erectus solus dicat alta voce: Et ne nos inducas. ℟. Sed libera nos à malo. ℣. In memoria æterna erunt iusti. ℟. Ab auditione mala non timebunt. ℣. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat.
℣. Dominus vobiscum. ℟. Et cum spiritu tuo. Oremus. Oratio.

ABsolue Domine animam famuli tui, vel famulæ tuæ, & animas famulorum, famularumque tuarum ab omni vinculo deli-

Paradisique ianuam introducant. Cantores

Vt dum corpusculum pulue ri traditur:

Conuentus. Ad æternitatem perducant. Domine

misere re super peccatore. vel peccatrice.

Finita prædicta Antiphona, Sacerdos subiungat. ℣. A porta inferi
℟. Erue Domine animã eius. ℣. Dominus vobiscum. ℟. Et cum

Oremus. Oratio.

SAtisfaciat tibi Domine Deus noster, pro anima famuli tui fratris nostri, vel famulæ tuæ sororis nostræ, sanctæ Dei Genitricis, semperque Virginis Mariæ, & beati Dominici confessori tui, Patris nostri, & beatorum Petri, Antonini, Thomæ, Vincentij Hyacinthi, Raymundi, Catharinæ, & Agnetis, omniumque sanctorum tuorum oratio, & præsentis familiæ tuæ humilis, & deuota supplicatio: vt peccatorum omnium veniam, quam precamur obtineat: nec eum, vel eam patiaris cruciari gehennalibus flammis quem, vel quam Filij tui Domini nostri Iesu Christi pretioso sanguine redemisti. Per Christum Dominum nostrum.

Chorus. Dum ve.

ra ira.

Cantores. ℣. Quid ego miserrimus quid dicam,

ve'quid faciam, dum nil boni per feram

ante tan tum iudicem? Chorus Quando.

Cantores. ℣. Nunc Christe te petimus mise-

rere quæsumus, qui venisti redimere perdi-

tos, noli damnare redemptos. Chorus. Dum.

Can-

S. Prosperi, Opera

colorchecker CLASSIC
calibrite
mm